

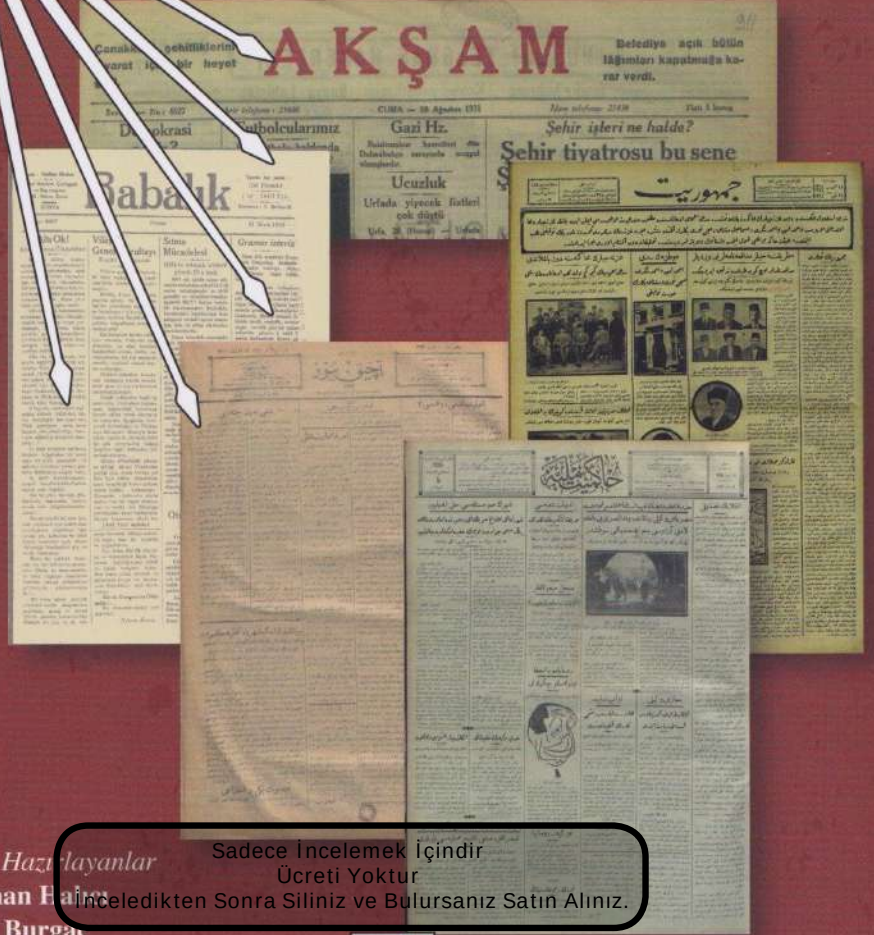
Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden

ALTI OK

(1919-1938)

ALTI OK

(1919-1938)

Yayına Hazırlayanlar
Şaduman Hain
Murat Burgaç

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden

ALTI OK

(1919-1938)

Kaynak Yayınları No: 862

ISBN:978-605-182-032-3

1. Basım: Ekim 2016

Genel Yayın Yönetmeni

Erdem Ergen

Yayına Hazırlayanlar

Şaduman Halıcı

Murat Burgaç

Editör

Kurtuluş Güran

Çevriyazı

Şaduman Halıcı

Murat Burgaç

Musa Sarıkaya

Pakize Yönter Sagun

Redaktör

Gökçe Şenoğlu

Sayfa Tasarım

Güler Kızılelma

Kapak Tasarım

Bora Gürsoy

Baskı ve Cilt

Ertem Basım Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cadde No: 6

Malıköy - Temelli / ANKARA

Tel : 0312 640 16 23

Sertifika No: 26886

© Bu kitabın yayın hakları Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi

Eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen

alını yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ

Meşrutiyet Cad. 6/3 Beyoğlu 34435 İstanbul

www.kaynakyayinlari.com • iletisim@kaynakyayinlari.com

Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

Levent Şahverdi Arşivi

Atatürk Devri Yazarlarının Kaleminden

ALTI OK

(1919-1938)

Yayına Hazırlayanlar

Şaduman Halıcı

Murat Burgaç

Sadeleştirme

Kurtuluş Güran

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	27
-------	----

KEMALİZM (ATATÜRKÇÜLÜK)

Kemalizm Nitelemesi ve Türk Basınında Kemalizm	31
Kemalizmin Doğuşu, Gelişimi ve Anayasal Nitelik Kazanması	44

YENİ TÜRKİYE DEVLETİ'NİN TEMEL YAPISI ULUS EGEMENLİĞİ

Milli Harekâtın Sebepleri	81
İsmail Hâmi (Danişmend), <i>Îrâde-i Milliye</i> (14 Eylül 1919)	
Seçimler	86
<i>Îrâde-i Milliye</i> (10 Kasım 1919)	
Yozlaşma Meselesi	88
<i>Îrâde-i Milliye</i> (1 Aralık 1919)	
Milli Meclis'te	92
<i>Îrâde-i Milliye</i> (8 Aralık 1919)	
Meclisi Mebusan Açıldı	95
Hayri Lütfullah, <i>Îrâde-i Milliye</i> (19 Ocak 1920)	
Milletin Arzusu Daima Hâkim Olacaktır	98
Hüseyin Vasıf (Çınar), <i>İzmir'e Doğru</i> , (7 Mart 1920)	
Milli Hâkimiyetin Tecellisi	101
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> , (29 Mart 1920)	
Barışı Yapacak Millettir...	105
<i>Açık Söz</i> , (16 Mayıs 1920)	
Milli Hâkimiyetin Direği: Seçimler	108
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> , (16 Ekim 1920)	

İttihatçılık mı, Vehim mi?	111
İsmail Habib (Sevük), <i>Açık Söz</i> (19 Aralık 1921)	
Türk Çocukları	115
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> (7 Nisan 1921)	
Yeni Türkiye'nin Manası	117
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (9-11, 13-16 Kasım 1921)	
İhtilal ve İnkılap	134
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (2 Aralık 1921)	
Vatan Yolunda Birlik	137
<i>Tan</i> , (28 Şubat 1923)	
Millet Hâkimdir	139
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (17 Ekim 1923)	
Hükümet Meclisi - Meclis Hükümeti	142
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Vatan</i> (11 Mart 1924)	
Hâkimiyet Millette midir, Millet Meclisi'nde mi?	146
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (8 Nisan 1924)	

YENİ TÜRKİYE DEVLETİ'NİN TEMEL YAPISI TAM BAĞIMSIZLIK

Mütareke ve Sulh	151
Mustafa Necati, <i>İzmir'e Doğru</i> (24 Aralık 1919)	
Milletlerin Hayat Hakkı Karşısında Avrupa	154
Mustafa Necati, <i>İzmir'e Doğru</i> (3 Ocak 1920)	
Türkiye Barışı ve Avrupa Siyaseti	157
Hayri Lütfullah, <i>Îrâde-i Milliye</i> (12 Ocak 1920)	
Türk Milletinin Katiyetle İsteddiği	160
Hadi bin Mihri, <i>İzmir'e Doğru</i> (21 Ocak 1920)	
Anadolu İnkılabı	163
Mustafa Necati, <i>İzmir'e Doğru</i> (24 Ocak 1920)	
Küçük Asya'nın Mukadderatı	165
Mehmet Esat (Çınar), <i>İzmir'e Doğru</i> (22 Şubat 1920)	
Milli Birlik Sonsuzdur	167
<i>Îrâde-i Milliye</i> (29 Mart 1920)	
Elbette Bağımsızlığımızı Kurtaracağız	171
<i>Îrâde-i Milliye</i> (8 Nisan 1920)	
İstedğimiz Barış	173
Ahmet Talat (Onay), <i>Açık Söz</i> (31 Mayıs 1920)	

En Büyük Düşman	176
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> (20 Temmuz 1920)	
Fabrika, Fabrika!!	178
Hüseyin Ragıp (Baydur), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (9 Mart 1921)	
Milletin Mukadderatı	181
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (13 Aralık 1921)	
Türkiye'nin Hakkı	184
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (8 Şubat 1922)	
Emperyalistler	
Devletler Hukuku ve Türkiye'nin Mukadderatı	188
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (12-16 Şubat 1922)	
Hazır Ol Cenge!	201
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (27 Şubat 1922)	
Mütareke Meselesi	204
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (27 Mart 1922)	
Yakındoğu Barışı	208
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (8 Mayıs 1922)	
İktisadi Esarete Karşı	212
Ahmet Emin (Yalman), <i>Vakit</i> (7 Şubat 1923)	
Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir İktisat Kongresi'ni Açış Nutku	215
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> (19 Şubat 1923)	
İktisadiyatımızın Temeli	227
Nuri Aziz, <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (22 Mart 1923)	
Milli İktisada Doğru	230
Lütfi Arif (Kanber), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (24 Nisan 1923)	
Türkiye ve Hilafet	233
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (30 Eylül 1927)	
Zihniyet Farkı	236
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (21 Haziran 1932)	
Lozan Antlaşması	238
Mehmet Cemil (Bilsel), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (24 Temmuz 1932)	
Lozan	241
Falih Rıfkı (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (25 Temmuz 1932)	
Milli Misak'ın Tarihi Kıymeti	243
Ağaoğlu Ahmet, <i>Ülkü</i> (Şubat 1933)	

TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE KEMALİZM
İDEOLOJİYE GENEL BAKIŞ

Kemalizm	249
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (20 Ağustos 1927)	
Eserin Bütünlüğü	252
Falih Rıfki (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (5 Ağustos 1928)	
Fırka İdeolojisi	255
Burhan Asaf (Belge), <i>İnkılap</i> , (28 Eylül 1930)	
İzmir Nutuklarından Aldığımız Dersler	
Toplumsal-İktisadi Teşkilat İhtiyacı	257
Ahmet Cevat (Emre), <i>Muhit</i> , (Mart 1931)	
Kemalizm ve Demokrasi	262
Ahmet Cevat (Emre), <i>Muhit</i> (Nisan 1931)	
Dördüncü Büyük Millet Meclisi	
Kemalizmin Büyük Bir Şaheseridir	266
<i>Muhit</i> (Mayıs 1931)	
Kemalizm	268
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (3-4 Kasım 1932)	
Altı Ok Ana Fikirlerin Simgesi	272
<i>Babalık</i> (19 Ekim 1933)	
Bizim Halkçılığımız	
Kamâlismanın Evrenselliği	273
Kâzım Nami Duru, <i>Cumhuriyet</i> (9 Mart 1935)	
Altı Ok Kamumuzun Ülküsüdür!	276
Nâzım Evren, <i>Babalık</i> (31 Mart 1935)	
Davamız	278
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (19 Mayıs 1935)	
Kamâlizmin İdeolojisi	280
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Tan</i> (27-28 Mayıs 1935)	
Yeni Türk Rejimi ve Diktatörlük	286
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Tan</i> , 29 Mayıs 1935)	
Altı Esasın Kapsamı	290
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (9 Şubat 1937)	
Bir Usul Farkı	293
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (10 Şubat 1937)	
Kemalist Rejim ve Türkiye Cumhuriyeti	295
Necmettin Sadık Sadak, <i>Akşam</i> (29 Ekim 1937)	

Türk İdeolojisinin Yolu	297
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (4 Kasım 1937)	
Atatürk'ün İdeolojisi	300
Ahmet Hamdi Başar, <i>Cumhuriyet</i> (7 Kasım 1937)	
Türkiye'de İdeoloji Kavgalarına Yer Yoktur	304
Şakir Doğanay, <i>Varlık</i> (15 Şubat 1938)	
Kemalizm, Hayat ve İdeal	307
Peyami Safa, <i>Cumhuriyet</i> (13 Eylül 1938)	
Halk Partisi ve Altı Prensibi	311
Peyami Safa, <i>Cumhuriyet</i> (18 Eylül 1938)	

CUMHURİYETÇİLİK

Sultanların Hukuku	317
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (26 Mayıs 1921)	
Türkiye Halk Cumhuriyeti	321
<i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (30 Aralık 1923)	
Milliyetçilik, Halkçılık	324
Akçuraoğlu Yusuf, <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (19 Nisan 1923)	
Oy Hakkı	326
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (30 Nisan 1923)	
Hükümetimizin Şekli	328
Hakkı Tarık (Us), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (4 Ekim 1923)	
Cumhuriyet ve Sanat	332
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> (19 Kasım 1923)	
Cumhuriyetin İsmi, Şekli ve Kuvveti	334
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> (19 Aralık 1923)	
Cumhuriyetin Gerekleri	337
Yunus Nadi (Abalıoğlu), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (26 Aralık 1923)	
Cumhuriyetin Mekanizması	340
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (1 Ocak 1924)	
İnkılabımızın Gelişimi	343
<i>Hâkimiyeti Milliye</i> , (7 Ocak 1924)	
Türk İhtilali'nin Düsturları	347
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Sada-yı Hak</i> (27 Mayıs/1 Haziran 1924)	
Demokrasi ve Milli Müdafaa	351
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (19 Mart 1925)	

Cumhuriyetin Temelleri	355
<i>Cumhuriyet</i> (12 Ağustos 1925)	
Türk Cumhuriyeti	358
Yunus Nadi (Abalıoğlu), <i>Cumhuriyet</i> (29 Ekim 1925)	
Mücadele	361
Ağaoğlu Ahmet, <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (4 Ocak 1928)	
İnkılabın İkinci Sayfası	364
Ağaoğlu Ahmet, <i>Cumhuriyet</i> (27 Ocak 1928)	
Millet İdareleri	367
Falih Rıfki (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (24 Ağustos 1928)	
Cumhuriyet Ne Demektir	369
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (29 Ekim 1929)	
Bu Sesi Korumayacaksın	371
Hamdullah Suphi (Tanrıöver), <i>Akşam</i> (12 Eylül 1930)	
Muhalefetsiz Bir Cumhuriyetin Tasavvuru Mümkün Değildir!	375
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (13 Eylül 1930)	
"Yaşasın Hürriyet!"	378
Falih Rıfki (Atay), <i>Milliyet</i> (20 Eylül 1930)	
Politikacılık Vatandaşlık	380
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (13 Ekim 1930)	
Toplumsal Cumhuriyet	382
Zeki Mesut (Alsan), <i>Milliyet</i> (24 Kasım 1930)	
Demokratik Cumhuriyet	384
<i>İnkılâp</i> (12 Aralık 1930)	
Türkiye'de Diktatör Yoktur ve Olamaz	386
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (26 Aralık 1930)	
Şef ve Diktatör	389
Falih Rıfki (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (3 Ocak 1931)	
Fena Kullanılan Haklar ve Hürriyetler	392
Mahmut (Soydan), <i>Milliyet</i> (3 Temmuz 1931)	
Siyasi Karakter	394
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (9 Temmuz 1931)	
Politika	397
Falih Rıfki (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (22 Temmuz 1931)	
Demokrasi Nedir?	399
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (28 Ağustos 1931)	

Cumhuriyet Bayramı	401
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (29 Ekim 1931)	
Cumhuriyet	404
Burhan Asaf (Belge), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (29 Ekim 1932)	
"Gazi Cumhuriyet"	406
Burhan Asaf (Belge), <i>Kadro</i> (Ekim 1933)	
En Büyük Ülkü: Cumhuriyet	410
Musliheddin Âdil (Taylan), <i>Akşam</i> (29 Ekim 1933)	
Vatandaşlar Vazife Başına!	413
Ahioğlu M. Nâzım (Evren), <i>Babalık</i> (4 Ekim 1934)	
Cumhurluk Ülküsüne Faziletle Kavuşulur	415
Nâzım Evren, <i>Babalık</i> (25 Mart 1935)	
Cumhuriyetimizin Büyük Kuvveti Yaratıcılığındadır	417
Abidin Daver, <i>Cumhuriyet</i> (30 Ekim 1935)	
Hâkimiyet Milletindir!	420
Ali Naci Karacan, <i>Tan</i> (23 Nisan 1936)	
Milletin Kendi Hâkimiyetini Kendi Eline Aldığı Gün	422
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (23 Nisan 1936)	
Önemli Yıldönümünde Cumhuriyet'in Geçmişine ve Geleceğine Bakış	424
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (29 Ekim 1937)	
Millet Hâkimiyeti Devrinin 18. Yıldönümü: 23 Nisan Bayramı	427
Falih Rıfkı Atay, <i>Ulus</i> (23 Nisan 1938)	
Cumhuriyet	429
Burhan (Asaf) Belge, <i>Ulus</i> (29 Ekim 1938)	
Cumhuriyet Milletın Devlet Oluşudur	431
Hasan Âli Yücel, <i>Akşam</i> (29 Ekim 1938)	

MİLLİYETÇİLİK

Türk Varlığı	435
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Yeni Gün</i> (18 Ocak 1920)	
Türk Kimdir?	438
Ziya Gökalp, <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (16 Mayıs 1923)	
Tek Lisan	442
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (3 Aralık 1924)	
İlmi Vatanperverlik	445
Ahmet Kemal, <i>Babalık</i> (8 Nisan 1925)	

Türkleşmek Mecburiyeti	447
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (30 Nisan 1925)	
Milliyet Cereyanının Esasları ve Türk İnkılabı	449
Ağaoğlu Ahmet, <i>Türk Yurdu</i> , (Ağustos 1925)	
Yeni Milliyetperverlik	455
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (21 Mart 1926)	
Milli Siyaset	457
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (24 Ekim 1927)	
Çağdaş Milliyetçilik	460
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Türk Yurdu</i> (Ocak 1928)	
Çağdaş Türkün Kendi Yazısı	464
Kâzım Nami (Duru), <i>Cumhuriyet</i> (3 Kasım 1928)	
Nasyonalizm - Milletsevenlik	466
Ahmet Cevat (Emre), <i>Muhit</i> (Temmuz 1929)	
Türkçülük	471
Ahmet Cevat (Emre), <i>Muhit</i> (Eylül 1929)	
Türk Vatandaşlığı	473
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (21 Ağustos 1930)	
Öz Türkler Hâkimiyeti	476
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Halk Dostu</i> (31 Aralık 1930)	
Milli Birlik	478
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (27 Ocak 1931)	
Türk Milliyetçiliği	480
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (16 Aralık 1931)	
Din Kitabımız Kendi Dilimizde	482
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (27 Ocak 1932)	
Öz Dilimize Dair	485
Mehmet Şeref (Aykut), <i>Milliyet</i> (7 Eylül 1932)	
Türk Dili: Devlette ve Millette	489
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (11 Eylül 1932)	
Meselenin Mahiyeti: Din Değil, Dil!	491
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (9 Şubat 1933)	
Türk'çe İbadet	494
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (20 Mart 1933)	
Türk Vatanında Türk Dili	497
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (17 Aralık 1933)	
İnkılap ve Dil	500
Rahmeti (Arat), <i>Babalık</i> (14 Haziran 1934)	

Türkçe Bilmeyen Türkler!	504
<i>Cumhuriyet</i> (12 Eylül 1934)	
Bizim Yolumuz	506
Falih Rıfkı Atay, <i>Hâkimiyeti Milliye</i> , (4 Ekim 1934)	
Türklük Savaşı Dil Savaşdır	508
Hasan Cemil (Çambel), <i>Cumhuriyet</i> (21 Aralık 1934)	
Soyadı Yasası ve Ulusal Birlik	511
Tekin Alp (Munis Tekinalp), <i>Cumhuriyet</i> (27 Aralık 1934)	
Ulusal Birlik Yasası	513
Tekin Alp (Munis Tekinalp), <i>Cumhuriyet</i> (29 Aralık 1934)	
Ulusal Birlik Yasası	515
Tekin Alp (Munis Tekinalp), <i>Cumhuriyet</i> (31 Aralık 1934)	
Bizim Milliyetçiliğimiz	519
Kâzım Nami Duru, <i>Cumhuriyet</i> (21 Mart 1935)	
Vatan Kuşlarıyla Yarışa Alışmalı	522
Necmettin Sadık Sadak, <i>Akşam</i> (5 Mayıs 1935)	
Dilde Devrim	524
Halil Nimetullah Öztürk, <i>Cumhuriyet</i> (24 Ağustos 1936)	
Yarım ve Tam Vatandaşlık	527
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (11 Kasım 1936)	
Halkevlerinin Kıymet ve Ehemmiyeti	530
Şükrü Kaya, <i>Akşam</i> (21 Şubat 1937)	
Türkçe Konuşma	532
Falih Rıfkı Atay, <i>Ulus</i> (14 Mart 1937)	
Ayar Noktası	534
Falih Rıfkı Atay, <i>Ulus</i> (25 Mart 1937)	
Türk Tarih Tezi	536
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (21 Eylül 1937)	
Türk Olmak	539
Nadir Nadi, <i>Cumhuriyet</i> (5 Temmuz 1938)	

HALKÇILIK

Halk Hükümeti	545
Yunus Nadi (Abahoğlu), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (14 Eylül 1920)	
Millet Saltanatı	548
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> 1 Ekim 1920)	

Türkiye Halk Devleti 1	553
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (11 Ocak 1921)	
Mehmetçiğin Hakkı	557
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (8 Mayıs 1921)	
Halk Saltanatı	561
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (31 Mayıs 1921)	
Türkiye Devletinde Eski Siyaset, Yeni Siyaset	565
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (3 Temmuz 1922)	
Halk Devleti Düsturları	569
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (30 Ocak/2 Şubat 1923)	
Halkçılık Mevzuatı	575
Harun Aliçe, <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (6 Mayıs 1923)	
Cumhuriyetimizin Temelleri	578
İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (3 Mayıs 1924)	
Köylüye Kredi	580
Yunus Nadi (Abalıoğlu), <i>Cumhuriyet</i> (21 Ocak 1925)	
Cumhuriyet'te İktisat	583
Mustafa Kâmil (Dursun), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (20 Nisan 1925)	
Halk ve Cumhuriyet	586
Falih Rıfkı (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (8 Temmuz 1925)	
Derebeylik, Halk ve Cumhuriyet	589
Ahmet Refik (Altınay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (17 Eylül 1925)	
Halka Doğru!	593
Avni (Başman), <i>Hayat</i> (19 Mayıs 1927)	
Türk Cumhuriyeti	596
Halil Nimetullah (Öztürk), <i>Milli Mecmua</i> (1 Kasım 1927)	
Yeni Devlet ve Yeni Zihniyet	603
Mustafa Nermi, <i>Cumhuriyet</i> (2 Ekim 1928)	
Halk Dili En Yanılmaz Bir Lisan Mektebidir	606
Ahmet Cevat (Emre), <i>Muhit</i> (Şubat 1929)	
Hakiki Halk İdaresi	608
Muzaffer Hamit, <i>Babalık</i> (26 Haziran 1929)	
Köy ve Şehir	611
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (16 Ağustos 1929)	
Modern Devlet ve Halk	614
Mustafa Nermi, <i>Cumhuriyet</i> (3 Kasım 1930)	

Halkçılık ve Demokrasi	617
Neşet Halil (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (15 Eylül 1931)	
Halkevleri	620
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (29 Aralık 1931)	
Halk Sıhhati	622
Zeki Nasır (Barker), <i>Ülkü</i> (Şubat 1933)	
Devlet ve Halk	625
Falih Rıfki (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (5 Ocak 1934)	
İnkılap İdeolojisinde Halkçılık	627
Nusret Kemal (Köymen), <i>Ülkü</i> (Mart 1934)	
Bey, Efendi, Ağa...	632
Ahmet Şükrü Esmer, <i>Milliyet</i> (28 Kasım 1934)	
Halk ve Halkçılık	634
Bedri İzol, <i>Babalık</i> (6 Mayıs 1935)	
Atatürk Devriminde Köy Siyaseti	637
Ali Rıza Erem, <i>Tan</i> (18 Temmuz/3 Ağustos 1935)	
Doğuda	643
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (25 Ağustos 1935)	
Halkçı Gençlik	645
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (27 Şubat 1936)	
Devlet ve Halk	647
Necip Ali Küçüka, <i>Ulus</i> (6 Ekim 1936)	
Şuurlu Halkçılık	649
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (8 Eylül 1937)	

DEVLETÇİLİK

Milli Sermaye	655
Falih Rıfki (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (20 Eylül 1926)	
Cumhuriyet ve Şimendiferlerimiz	657
Cemal Hüsnü (Taray), <i>Cumhuriyet</i> (15 Mayıs 1927)	
İktisadi Program	660
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>Milliyet</i> (18 Şubat 1930)	
Devletçilik	662
Zeki Mesut (Alsan), <i>Milliyet</i> (2 Nisan 1930)	
İktisat ve Devlet	664
Mustafa Nermi, <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (6 Eylül 1931)	

Esasta Duralım	668
Burhan Asaf (Belge), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (6 Eylül 1931)	
Devletçilik	671
Burhan Asaf (Belge), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (17 Eylül 1931)	
Halkçılık ve Demokrasi	674
Neşet Halil (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (22 Eylül 1931)	
Devletçilik ve Bürokrasi	678
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (10 Kasım 1931)	
İktisadiyat ve Yeni Devlet	680
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (18 Kasım 1931)	
Kararname'nin Rejimi	683
Burhan Asaf (Belge), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (19 Kasım 1931)	
İdarede Devletçilik	687
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (6 Aralık 1931)	
İktisatta Devletçilik	689
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (8 Aralık 1931)	
Sömürge İktisadiyatından Milli İktisadiyata	691
Vedat Nedim (Tör), <i>Kadro</i> (Ocak 1932)	
Fırka Programında Devletçilik	695
Alâettin Cemil (Topçubaşı), <i>Cumhuriyet</i> (5 Mart 1932)	
Devletçilikte Müdahaleli İktisat	699
Alâettin Cemil (Topçubaşı), <i>Cumhuriyet</i> (27 Mart 1932)	
Bizim Devletçiliğimiz	701
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (8 Temmuz 1932)	
Şahıs ve Kamu	703
Falih Rıfkı (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (13 Temmuz 1932)	
Serbestçiliğin Kanlı Tarihi	706
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (11 Ekim 1932)	
Devletçilerin Hesapları	709
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (12 Ekim 1932)	
Asıl Düstur!	713
Falih Rıfkı (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (17 Ekim 1932)	
En Az Haklar!?	715
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (23-24 Mart 1933)	
İnkılap Devletçiliği İhtilal Devletçiliği Değildir	720
İbrahim Fazıl (Pelin), <i>Akşam</i> (13 Nisan 1933)	

Liberalizm ve Devletçilik	724
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (17 Ağustos 1933)	
Fırkamızın Devletçilik Vafı	726
Başvekil İsmet (İnönü), <i>Kadro</i> (Ekim 1933)	
Serbestçilik Trajedisi	729
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (6 Ekim 1933)	
Bizde İktisadi Devletçilik Avrupa'da İktisadi Devletçilik	732
Hüseyin Cahit (Yalçın), <i>Akşam</i> (29 Kasım 1933)	
Sanayi Misakı	736
Ahmet Şükrü (Esmer), <i>Milliyet</i> (7 Aralık 1933)	
Devletçi Olduğumuz İçin	738
Burhan Asaf (Belge), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (8 Mart 1934)	
Sanayide Devletçiliğimiz	740
Yusuf Kemal (Tengirşenk), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (10 Mayıs 1934)	
Devlet Fabrikacılık Edebilir miymiş, Edemez miymiş?	743
Abidin Daver, <i>Cumhuriyet</i> (27 Şubat 1935)	
Türk Demokrasisi ve Ekonomik Sistemi	746
Mahmut Esat Bozkurt, <i>Tan</i> (21 Mayıs 1935)	
Liberal Devletçilik ve Bizim Devletçilik	749
Sadri Ertem, <i>Kurun</i> (12 Haziran 1935)	
Bir Devrim Davası: Madencilik Devletleşmesi	751
Ahmet Hamdi Başar, <i>Tan</i> (13 Temmuz 1935)	
Kamâlizmde Devletçilik	755
Ali Rıza Erem, <i>Tan</i> (12/19 Ağustos 1935)	
Yabancı Sermayeli Son Şimendifer de Satın Alınıyor	762
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (30 Ocak 1936)	
Benzeyişler	765
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (16 Şubat 1937)	
Ağır Sanayimizin Doğuşu	766
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (5 Nisan 1937)	

LAİKLİK

Büyük İnkılap	771
Mehmet Emin (Erişirgil), <i>Milli Mecmua</i> (20 Mart 1924)	
Türk İhtilali'nin Düsturları	774
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Sada-yı Hak</i> (3-5 Haziran 1924)	

Medrese Yoktur, Mektep Vardır!	780
Nâzım Ali, <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (12 Haziran 1924)	
İrtica ile Mücadele	783
<i>Babalık</i> (27 Şubat 1925)	
İrtica	785
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (13 Mayıs 1925)	
Din ve Dünya	787
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (18 Haziran 1925)	
Din Medeniyeti Yoktur!	791
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (7 Temmuz 1925)	
Türkiye'de Tekkeler ve Tarikatlar	794
Haşim Nahit (Erbil), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (12 Ağustos 1925)	
Halk Hâkimiyeti ve İrtica	798
Mustafa Nermi, <i>Cumhuriyet</i> (15 Ekim 1925)	
İrtica!	801
Ağaoğlu Ahmet, <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (1 Aralık 1925)	
Din ve Devlet	805
Mustafa Nermi, <i>Cumhuriyet</i> (3 Aralık 1925)	
Taassup Belası	808
Ağaoğlu Ahmet, <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (7 Nisan 1926)	
Laik Mektep	811
Kâzım Nami (Duru), <i>Cumhuriyet</i> (31 Temmuz 1926)	
Hükümetin Dini Olur mu?	814
Mehmet Ubeydullah (Hatipoğlu), <i>Cumhuriyet</i> (10 Mart 1928)	
Ramazan Tecrübelerimiz	818
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (20 Mart 1928)	
Dini Mevzu, Siyaset Maksatları İçin Basamak Olamaz!	821
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (9 Mart 1929)	
Taassup ve Hoşgörü	824
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (3 Temmuz 1929)	
Laik Olmayan Memleket	826
Vâlâ Nureddin, <i>Akşam</i> (14 Ağustos 1930)	
Vicdan Hürriyeti, Matbuat Hürriyeti	828
Mahmut (Soydan), <i>Milliyet</i> (4 Ocak 1931)	
Laiklik ve Dinsizlik	831
Vâlâ Nureddin, <i>Akşam</i> (7 Şubat 1931)	

Cumhuriyet'te Ramazan Bayramı	834
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (19 Şubat 1931)	
Bizde Laiklik Meselesi	837
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (1 Mart 1931)	
Taassup ve İmansızlık	839
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (5 Temmuz 1931)	
Satılık Hilafet	842
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Akşam</i> (22 Kasım 1931)	
Hilafet İşinde Yabancı Parmağı!	845
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Akşam</i> (23 Kasım 1931)	
Kendiliğinden Olan Büyük İnkılap	849
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Akşam</i> (28 Ocak 1932)	
Din ve Milliyet	852
Vâlâ Nureddin, <i>Akşam</i> (7 Şubat 1933)	
Yobazlar Elinde Din	854
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (24 Şubat/6 Mart 1933)	
Soyguncular Elinde Din!..	859
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (16 Mart 1933)	
Laiklik Nedir?	863
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Yeni Asır</i> (23 Mart 1933)	
Laik Ne Demektir	867
Necmettin Sadık (Sadak), <i>Ülkü</i> (Aralık 1933)	
Vicdan Hürriyeti - Laiklik	876
Necip Ali Küçüka, <i>Ulus</i> (10 Şubat 1936)	
Cumhuriyet Rejimimizin Laiklik Fazileti	878
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (22 Aralık 1936)	
İki Âlemin Ananeleri	881
Peyami Safa, <i>Cumhuriyet</i> (24 Ağustos 1938)	

DEVRİMCİLİK

İnkılapçılık ve Muhafazakârlık!	887
Ziya Gökalp, <i>Anadolu'da Yeni Gün</i> (17 Mayıs 1923)	
Türk İnkılapçıları Müjde!	891
Aka Gündüz, <i>Cumhuriyet</i> (25 Şubat 1925)	
Uyandıran Ders	893
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (25 Şubat 1925)	

İnkılabın İlmî Vaziyeti	896
Falih Rıfka (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (15 Temmuz 1925)	
İnkılap Yürüyecektir!	899
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (22 Temmuz 1925)	
İnkılap Yolunda	901
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (6 Kasım 1925)	
İnkılap ve İrtica	904
İzzet Ulvi (Aykurt), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (30 Kasım 1925)	
İnkılabın Sınırı	908
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (4 Nisan 1926)	
Azim ve İman	910
Muzaffer Hamit, <i>Babalık</i> (8 Aralık 1926)	
Avrupalılaşmak, Çağdaşlaşmak	912
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hayat</i> (23 Aralık 1926)	
Hürriyet ve Türklük	916
Mustafa Nermi, <i>Cumhuriyet</i> (30 Aralık 1926)	
İnkılabı Dair	918
Halil Nimetullah (Öztürk), <i>Türk Yurdu</i> (Temmuz 1927)	
Türkiye Avrupalıdır	921
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (11 Temmuz 1927)	
İnkılabın Tasdiki	923
Falih Rıfka (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (31 Temmuz 1928)	
Yeni Türkiye	925
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (10 Eylül 1928)	
Doğı Zihniyeti ve İnkılap	929
Mustafa Nermi, <i>Cumhuriyet</i> (24 Ekim 1928)	
Bizim Bilançomuz	932
Mahmut (Soydan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (25 Kasım 1928)	
Bir Milli Kütüphane	934
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>Milliyet</i> (30 Mayıs 1929)	
Demokrasinin Başı	936
Falih Rıfka (Atay), <i>Milliyet</i> (25 Aralık 1930)	
İnkılap Tehlikede Değildir	939
Mahmut (Soydan), <i>Milliyet</i> (29 Aralık 1930)	
Halk ve İnkılap	941
Muzaffer Hamit, <i>Babalık</i> (4 Mart 1931)	

İnkılap Disiplini	943
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (9 Mart 1931)	
Neme Lazım Siyaseti!	945
Yılmaz (14 Nisan 1931)	
Vatandaş Kontrolü	947
Burhan Asaf (Belge), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (3 Temmuz 1931)	
İnkılabın Eksikleri	949
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (26 Ağustos 1931)	
İdealist Türkiye	952
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (26 Kasım 1931)	
Medeni Gelişmenin Karakterleri	954
Mehmet Saffet (Engin), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (10 Aralık 1931)	
Pis Bir Ruh	958
Falih Rıfkı (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (11 Ekim 1932)	
İnkılapçılık	960
Mehmet Emin (Erişirgil), <i>Ülkü</i> (Şubat 1933)	
Yalancılar!?	966
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (10 Mart 1933)	
İnkılap	970
Cenap Şahabettin, <i>Cumhuriyet</i> (18 Mayıs 1933)	
İnkılabın Başlangıcı	973
Ahmet Şükrü (Esmer), <i>Milliyet</i> (19 Mayıs 1933)	
İki 26 Ağustos İki Yıldönümü	976
Abidin Daver, <i>Cumhuriyet</i> (27 Ağustos 1933)	
İnkılap Neslinin Şarkısı	979
Şevket Süreyya (Aydemir), <i>Kadro</i> (Ekim 1933)	
İlk On Yılımız	984
Yaşar Nabi (Nayır), <i>Milliyet</i> (29 Ekim 1933)	
Türk İhtilali Nasıl Doğdu?	987
T. M. Ziya, <i>Babalık</i> (29 Ekim 1933)	
Türk İnkılabı Üzerinde Genel Görüşler	989
Başvekil İsmet (İnönü) Paşa, <i>Cumhuriyet</i> (21 Mart 1934)	
İnkılabımız Dünya Çapındadır	997
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (23 Mart 1934)	
İnsanîyet Ülküsü	999
Zeki Mesut (Alsan), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (2 Nisan 1934)	

Kültür İnkılabımız	1001
Neşet Ömer (İrdelp), <i>Babalık</i> (17 Haziran 1934)	
26 Ağustos	1005
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (26 Ağustos 1935)	
İnkılap ve Bağımsızlık	1007
Burhan Belge, <i>Ulus</i> (18 Şubat 1936)	
Bunun Adına Şapka Derler	1009
İsmail Habib (Sevük) [Atatürk], <i>Cumhuriyet</i> (20 Kasım 1936)	
Programlaşmak İnkılaplaşmak	1013
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (28 Eylül 1937)	
Türk İnkılabı	1016
Peyami Safa, <i>Cumhuriyet</i> (30 Ekim 1937)	
İnkılabımızın İstikrarını Teyit Edecek Daha Tesirli Tedbirler	1018
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (12 Kasım 1937)	
Doğu ve Batı	1022
Hasan Âli Yücel, <i>Ulus</i> (30 Mart 1938)	
Harf İnkılabımızın Onuncu Yıldönümü	1024
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (9 Ağustos 1938)	
İnkılabın İki Büyük Prensibi	1027
Peyami Safa, <i>Cumhuriyet</i> (20 Ağustos 1938)	
 <i>DEVİRİM VE TÜRK KADINI</i>	 1030
Tesettür Meselesi	1030
Muzaffer Hamit, <i>Babalık</i> (8 Kasım 1926)	
Kadın Kıyafetlerinin Uğradığı Değişmeler	1032
<i>Muhit</i> (Şubat 1929)	
Türk Kadını	1034
Mahmut (Soydan), <i>Milliyet</i> (20 Mayıs 1929)	
Türk Kadını	1036
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (18 Kasım 1929)	
Türk Kadını	1039
Mahmut (Soydan), <i>Milliyet</i> (5 Nisan 1930)	
Kadınlara Seçim Hakkı	1042
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>Milliyet</i> (16 Nisan 1930)	
Cumhuriyet Devrinde Türk Kadını	1044
Yunus Nadi (Abaloğlu), <i>Cumhuriyet</i> (10 Ekim 1933)	

Cumhuriyet ve Kadın	1046
Süreyya Ağaoğlu, <i>Milliyet</i> (29 Ekim 1933)	
Kafes Arkasından Kurultay'a	1048
Ahmet Şükrü Esmer, <i>Milliyet</i> (7 Aralık 1934)	
Peçe ve Çarşaf	1051
<i>Babalık</i> (19 Aralık 1934)	
Cumhuriyet'te Kadın	1053
<i>Tan</i> (29 Ekim 1935)	
Kadın Vatandaş	1058
Ahmet Emin Yalman, <i>Tan</i> (10 Eylül 1937)	
Cumhuriyet Türkiye'sinde Genç Nesiller	1061
Yunus Nadi Abaloğlu, <i>Cumhuriyet</i> (5 Kasım 1937)	
Türk Kadını	1064
Falih Rıfki Atay, <i>Ulus</i> (29 Aralık 1938)	
 <i>DEVİRİM VE TÜRK GENÇLİĞİ</i>	1066
Türk Gençliği	1066
Muzaffer Hamit, <i>Babalık</i> (21 Ekim 1926)	
Türk Gençliği ve Türk İnkılabı	1068
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>İnkılap</i> (24 Eylül 1930)	
Yirmi Beş Yaşındaki Genç	1070
Burhan Asaf (Belge), <i>İnkılap</i> (29 Eylül/13 Ekim 1930)	
Ey Gençler!	1075
Celâl Nuri (İleri), <i>Yılmaz</i> , (3 Ocak 1931)	
İnkılap ve Gençlik	1077
Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (27 Mart 1931)	
İnkılap ve Gençlik	1079
Necip Ali (Küçükca), <i>Milliyet</i> (22 Ağustos 1931)	
İhtilal Heyecanları	1081
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (16 Şubat 1933)	
İnkılap Heyecanı, Devlet Otoritesi	1085
Mahmut (Soydan), <i>Milliyet</i> (17 Şubat 1933)	
Türk Gençliği İleri!..	1087
Mahmut Esat (Bozkurt), <i>Anadolu</i> (3 Mart 1933)	
Ne Mutlu Türk Gençliğine	1090
Kâzım Nami (Duru), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (9 Ocak 1934)	

Gençlikler	1092
Falih Rıfkı (Atay), <i>Hâkimiyeti Milliye</i> (25 Ocak 1934)	
19 Mayıs Türk Gençliği İçin	
Nur ve Şuur Olmalıdır	1094
Yunus Nadi Abalıoğlu, <i>Cumhuriyet</i> (20 Mayıs 1937)	
Gençliğe Hitabe	1097
Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), <i>Nutuk</i> (20 Ekim 1927)	
DİZİN	1099

ÖNSÖZ

Türk ulusu, Mustafa Kemal önderliğinde giriştiği ihtilal ve devrimle tam bağımsız, demokratik, laik, çağdaş bir devlet kurmuştur. Devrimin ürünü ve dayanağı olan Kemalist ideoloji, Aydınlanma Çağı değerlerini Anadolu'ya taşımış, Anadolu'nun bereketli toprakları üzerinde ülkeyi geleceğe taşıyacak genç kuşakları Aydınlanma Çağı'nın verimleriyle yetiştirmeyi gaye edinmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dünya devletleri arasında onurlu ve saygın bir yer edinmesini, Avrupa Birliği'ne aday olmasını sağlayan Kemalizm, bugün kimi siyasetçiler ve bilim insanlarınca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının önünde engel olarak görülmekte ve gösterilmektedir. Benzer şekilde laiklik ilkesinin demokrasinin olmazsa olmaz kuralı olduğu da görmezden gelinmektedir. Kanımızca bu çelişkiler Kemalist ideolojinin yeterince ve yetkinlikle kavranmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz Kemalizmin ana kaynakları Atatürk'ün söylev, demeç ve uygulamalarıdır. Türk ulusunun şahlanması eylemin düşüncüyü, düşüncenin eylemi doğurduğu göz önüne alındığında düşün yapıtları da büyük önem kazanmaktadır.

Türk ulusunun sesi olan aydınlar Türkiye'nin kurtuluş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve kurumsallaşma mücadelesini cephede silahlarıyla, Meclis kürsüsünde düşünceleriyle, "nasıl bir Türkiye" sorusuna verdikleri yanıtları da gazete sütunlarında kaleme aldıkları düşünce ürünleriyle dillendirmişlerdir. Böylece ileride Kemalizm olarak adlandırılacak olan altı ilkeyi ilmik ilmik işlemişler, ete kemiğe büründürmüşlerdir. 20. yüzyılın neredeyse başların-

da elde ettikleri bulgular ve vardıkları sonuçlar şaşırtıcı bir şekilde 21. yüzyılda da geçerliliğini korumaktadır. Ne yazık ki onların bu düşünce ürünlerini derli toplu bulabileceğimiz eser sayısı oldukça sınırlıdır.

Altı Ok (1919-1938) derlemesi bu alandaki boşluğu bir nebze olsun doldurabilmek umuduyla hazırlanmıştır. Okuyucuya bir ön bilgi olmak üzere öncelikle Kemalizm nitelemesi, ideolojinin ortaya çıkışı, anlamı ve anayasal nitelik kazanması irdelenmiştir. İdeolojinin, ihtilal sürecinde iki ana kaynaktan, ulus egemenliği ve tam bağımsızlık ülküsünden beslendiği göz önünde bulundurulurken ilk bölümlerde bu iki başlıkla ilgili makalelere yer verilmiştir. Ardından gelen bölümler ise Kemalizmi genel olarak değerlendiren ve ideolojiyi oluşturan altı ilkeyi tanımlayan, somutlaştıran makaleleri kapsamaktadır.

Günümüzde artık anlaşılmayan Osmanlıca sözcükler -genç kuşakların da kolayca yararlanabilmesi için- sadeleştirilmiştir. Açıklama gereği duyulan konular ve sözcükler de dipnotlarda belirtilmiş, orijinal dipnotlardan ayırmak amacıyla bunlar yayıncının notu anlamında "(Y.N.)" işaretiyle gösterilmiştir.

Altı Ok (1919-1938) çalışmasıyla ilgili olarak yapılan basın taramasında Öğretim Görevlisi Pakize Yönter Sagun'un, Gökhan Önal'ın, Veysel Çolaker'in ve Burcu Çalıkuşu'nun yardımları yadsınamaz. Meslektaşlarımıza ve yeni yazı makaleleri büyük titizlikle bilgisayara aktaran sevgili Beyhan Altıntaş'a sonsuz teşekkürlerimizle.

Şaduman Halıcı

Murat Burgaç

Eskişehir, 2016

KEMALİZM (ATATÜRKÇÜLÜK)

Doğuşu, Gelişimi ve Anayasal Nitelik Kazanması

KEMALİZM

(ATATÜRKÇÜLÜK)

Kemalizm Nitelemesi ve Türk Basınında Kemalizm

Kemalizm nitelemesi Kurtuluş Savaşı'yla birlikte kullanılmaya başlanmış, Mustafa Kemal önderliğinde örgütlenen ulusal direnişin otoritesini içte ve dışta egemen kılmasıyla yaygınlık kazanmıştır. Bilindiği kadarıyla kelime ilk kez Beyoğlu'nda işgal gazetecisi Paillares tarafından kullanılmıştır.¹ Anadolu'daki ulusal direnişe cephe alan İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal'in çevresinde toplanan halkı imparatorluğa karşı ayaklanan Celalilere benzeterek Kemalî diye anmıştır. İngiliz Haberalma Örgütü, İstanbul'un işgal edildiği haberini ileten Fransız temsilcisine Vahdettin'in "Kemalistleri siz tutuklamasaydınız ben tutuklayacaktım" dediğini bildirirken,² Tevfik Paşa da 6 Mart 1922'de Yüksek Komiser Rumbold'la yaptığı görüşmede "Kemalistler" adlandırmasını yeğlemiştir.³ Ulusal Mücadele karşıtı *Alemdar* gazetesi 18 Nisan 1920 tarihli nüshasında "Kemalî çetelerinin Bursa'daki eşkıyalığı"ndan,⁴ 20 Nisan'da ise "Kemal çetelerinin tepelenmesinden" bahsetmiştir.⁵ İstanbul basınında Anadolu'daki subaylar "Kemalî",⁶ ulusal mücadeleyi destekleyenler "Kemalci"⁷ olarak anılmıştır.

1 Falih Rifkî Atay, "Put ve Perestliği", *Dünya*, 15 Haziran 1956, No: 1538, s.3.

2 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, c.II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s.449.

3 Zeki Sarıhan, *age*, c.IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.307.

4 *Alemdar*, 18 Nisan 1920, s.1; Zeki Sarıhan, *age*, c.II, s.490.

5 *Alemdar*, 20 Nisan 1920, s.1; Zeki Sarıhan, *age*, c.II, s.494.

6 *İkdam*, 3 Teşrinievvel (Ekim) 1920.

7 *İleri*, 6 Teşrinisani 1336 (6 Kasım 1920).

Mustafa Kemal Ankara'da (27 Aralık 1919)

Batılılar da ulusal hareketi "Kemalist hareket", "Kemalizm" olarak adlandırmış, ulusal orduya "Kemalist Ordusu", TBMM Hükümeti'ne "Kemalist Hükümet" adını vermişlerdir.¹ Örneğin İngiltere'nin Kafkasya temsilcisi Wardrop 3 Ocak 1920'de Dışişleri Bakanı Lord Curzon'dan Bolşevik ve Kemalist güruhlarına engel olunmasını dilemiş,² Amiral Robeck 17 Temmuz 1920 tarihli telgrafında "Kemalistlerin Yunan ilerlemesine dayanmasına" olanak bulunmadığına dikkati çekmiş, Lord Derby ise Lord Curzon'a çektiği 18 Kasım 1920 tarihli telgrafta "Bolşeviklerden yardım gören Kemalistlerin" durumundan bahsetmiştir.³ Lloyd George, 16 Ağustos 1920'de Avam Kamarası'nda "Kemalist ayaklanmayı bastırmak" için alınacak önlemleri sıralarken,⁴ Fitzmaurice Türk esirleriyle ilgili notunda "...buradaki esirlerin hepsi Kemalist milliyetçilerden taraftır" kaydına yer vermiştir.⁵ *Journal d'Orient*, *L'Humanite*, *The New York Times* gibi gazeteler Anadolu'daki şahlanışı "Kemalist hareket" olarak nitelerken⁶ Stalin de *Pravda*'da yayımlanan demecinde bu nitelemeye katılmıştır.⁷ İkinci İnönü zaferinin ardından Fener Patriği Meletios ise Rumbold'a "Kemalizm galip gelecektir"⁸ öngörüsünde bulunurken aynı zamanda yürütülen mücadelenin ideolojik karakterine de işaret etmiştir. Müslüman topluluklar ve kuruluşlar da "Kemalist" nitelemesini kullanmayı yeğlemiştir. Örneğin Büyük Zafer'in kazanılmasının ardından Mustafa Kemal'i ve Türkiye'yi kutlayan Tunuslu tüccarlar adına Paris'teki Türk temsilciliğine çekilen telgrafta ve Güney Afrika Johannesburg Hilafet Komitesi'nin kutlama telgrafında bu başarı "Kemalist zafer" olarak nitelendirilmiştir.⁹

1 Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), "Kemalizm", *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Ağustos 1927. Bkz. elinizdeki kitapta s.249-251.

2 Zeki Sarıhan, *age*, c.II, s.304.

3 E. Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Aykaç Kitabevi, 1967, s.251.

4 Bilâl N. Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1989, s.140.

5 E. Ulubelen, *age*, s.276.

6 Z. Sarıhan, *age*, c.III, s.251, 356.

7 Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri/ Ekim Devriminden "Millî Mücadele"ye*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1979, s.198; Z. Sarıhan, *age*, c.III, s.305.

8 Z. Sarıhan, *age*, c.IV, s.385.

9 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi/ Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*, 3. Kitap, 2. Bölüm, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, s.23.

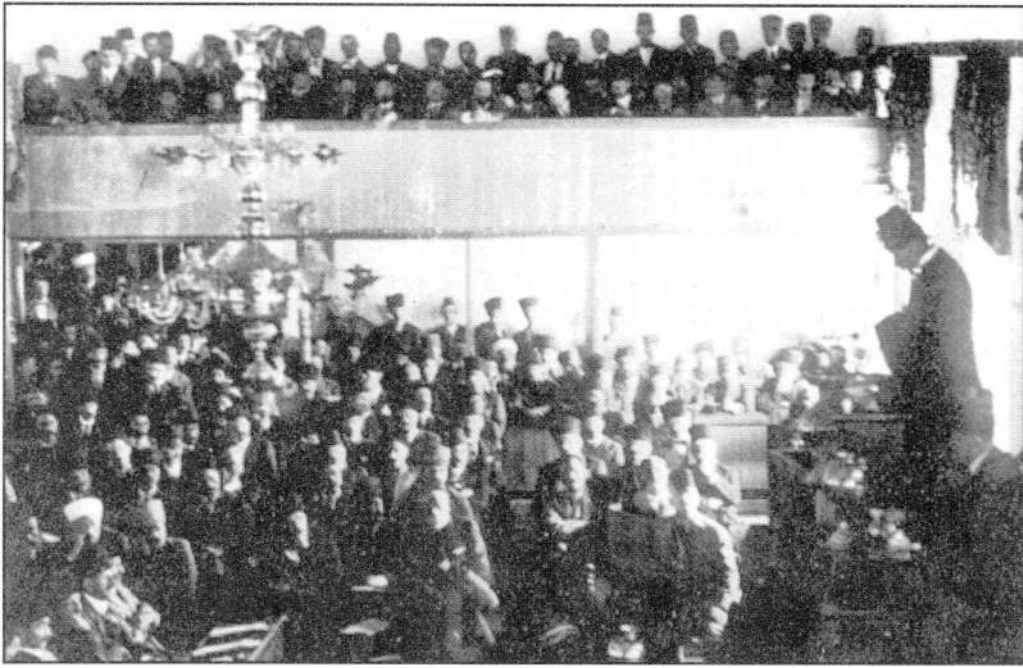

Batılılarca 1919 yılından itibaren kullanılmaya başlanan ve giderek yaygınlaşan Kemalizm nitelemesi Türk basınında -belirleyebildiğimiz kadarıyla- ilk kez 1927 yılında Yakup Kadri tarafından kullanılmıştır. Yakup Kadri, "Kemalizm" in bir şahsa, bir hizbe "alem" olmaktan çok daha geniş bir anlam taşıdığını vurgulamıştır. O'na göre Kemalizm "insanlığın ruhunu bir şimşek gibi kateden" vatanperverliğin, inkılapçılığın adıdır. Sürekli olgunlaşan ve sürekli yaratan bir prensiptir. Türkiye Cumhuriyeti Kemalizmden doğmuş ve Türk ulusunu halka iten güç Kemalizm olmuştur. "Kemalizm" cumhuriyet ve halkçılık ilkeleriyle yetinmeyen Türkiye Cumhuriyeti'nin "parolası"dır.

Yakup Kadri makalesinde bu parolanın ismini Mustafa Kemal'den alması üzerinde de durmuştur. Türk halkının Mustafa Kemal olmadan da bağımsızlığını elde edebileceği kanısındadır. "Fakat nasıl? Ne şekilde? Ne kadar zamanda? İşte bunları tayin etmek müşküldür." Yakup Kadri, Mustafa Kemal'siz ne bağımsızlık savaşının ne de Türkiye'yi çağdaşlığa taşıyan devrim hareketlerinin aynı mutlu sonuca ulaşacağı kanısındadır. Bu inancı ile Türkiye'de meydana gelen "mucizelerin sırrını" Mustafa Kemal'de ve Kemalizmde bulmuştur.¹

Yakup Kadri'nin makalesi, Kemalizmi, Türkiye'yi bağımsızlığına, ulusu özgürlüğüne kavuşturan, hedefi çağdaşlaşmak olan ve bunun için de arasız devrimler yapan sistemli düşünceler bütünü, yani bir ideoloji olarak tanımlamaya yönelik ilk makaledir. Bu nedenle Türk aydınlarının 1930'ların başından itibaren giriştikleri Kemalizmi sistemleştirme çabalarının da ilk örneği olmuştur. Türk aydınları bu tarihten sonra ulusal, hatta yerel gazetelerde ve dergilerde Kemalizmin doğuşunu, gelişmesini ve geleceğe yön verecek niteliklerini işlemeye başlamışlardır. Mahmut Esat Bozkurt, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Cevat Emre, Burhan Asaf Belge, Yunus Nadi Abaloğlu, Kâzım Nami Duru, Nâzım Evren, Mehmet Şeref Aykut, Munis Tekinalp, Ahmet Emin Yalman, Peyami Safa gibi Türk basının etkin kalemleri Kemalizmin bağımsızlık savaşıyla başladığı ve zaferden sonra hız kazandığı görüşünde birleşmiştir.

1 Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), "Kemalizm", *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Ağustos 1927. Bkz. elinizdeki kitapta s.249-251.

TBMM Başkanı Mustafa Kemal (24 Nisan 1920)

Eskişehir'e gitmeye hazırlanan Mehmetçikler (30 Ekim 1920)

Öncelikli hedef ulusu egemen kılmak, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak ve yaşatmaktır. Bu ülküde cumhuriyetçi, halkçı-demokratik nitelik hemen göze çarpmaktadır. Halkçılık ve demokrasi ihtilalin ilk gününden itibaren eşanlamda kullanılmış, Recep Peker'in 1935 Kurultay'ında yaptığı konuşmayla ifadesini bulmuştur:

"[...] demokrasinin kısaca tarifi 'Halk tarafından halk için'dir. Halktan gelen seçimle işbaşına geçenlerin çalışmaları halk için olmalıdır. [...] Onu, ulu varlık, ulus vazifeli kılmaktadır. O da çalışırken kendi için değil, ailesi için değil, kendi ihtirası için değil, halk yığınının genel menfaatleri hedefini gütmelidir. Demokrasinin öz tarifi budur."¹

Recep Peker Türkiye'nin benimsediği demokrasinin kendine özgü olduğunu de şu sözlerle ortaya koymuştur:

"Demokrasi bir dogma, bir ayet değildir. Bir ruh, bir espi² ve bir manadır. Yapılan işler akıl denilen bir süzgeçten geçirildikten sonra muhit denilen bir icaba uydurulduktan sonra tatbik edilirse fayda verir, kök tutar. Zıgana dağının üzerine portakal ağacı dikilmez. Biz filan millet veyahut filan yerde böyle yapmışlar, biz de aynısını tatbik edelim diyenlerden değiliz. Biz memleketimize uygun olan, ulus işine elvereni tatbik ederiz. Ulus işlerinde taklit ve dış görüşle beğendirme yerine hayata uygun yolları doğru buluruz."³

İşte bu nedenledir ki "Kemalizm bir demokrasi mektebidir".⁴ Kemalizmde "devletçi-demokratik devir" 1920 yılının Nisan ayında başlamıştır.⁵ TBMM, Kemalizmin "büyük bir şaheseridir".⁶ Mustafa Kemal'in önceden karar verilenin aksine, *Nutuk*'u okumayı Eylül 1927'de yapılacak milletvekili seçimlerinin sonuna ertelemeyi yeğlemesi,⁷ 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası ile çok partili yaşama ikinci kez adım atılması, 1931 seçimlerine CHP adayları dışında bağımsız milletvekillerinin de adaylıklarını koymalarına olanak tanınması Kemalizmin

1 CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in 13 Mayıs 1935 tarihli nutku için bkz. *CHP Dördüncü Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935*, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s.44-52; ilgili bölüm için bkz. s.50.

2 Esprit (Fr.): Ruh.

3 *CHP Dördüncü Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası...*, s.52.

4 Ahmet Cevat (Emre), "Kemalizm ve Demokrasi", *Muhit*, Nisan 1931, No: 30, s.1-3. Bkz. elinizdeki kitapta s.262-265.

5 Ahmet Cevat (Emre), "İzmir Nutuklarından Aldığımız Dersler/ Toplumsal-İktisadi Teşkilat İhtiyacı", *Muhit*, Mart 1931, No: 29, s.1-3. Bkz. elinizdeki kitapta s.257-261.

6 "Dördüncü Büyük Millet Meclisi Kemalizmin Büyük Bir Şaheseridir", *Muhit*, Mayıs 1931, No: 31, s.5. Bkz. elinizdeki kitapta s.266-267.

7 Yunus Nadi (Abaloğlu), "Fırkada Tekâmül", *Cumhuriyet*, 30 Temmuz 1927, No: 1157.

"demokratik cephesidir".¹ Türkiye'nin rejiminin demokratik olmadığını iddia edenlere kimi sorular yöneltmek gerekir:

"Ulusal egemenliğin temsilcisi olan Kamutay² kapatıldı mı? Saylav³ seçimi kaldırıldı mı?

Kanunlar askıya alındı ve bütün bunların yerine bir şahsın istekleri mi kondu?

Bu sorgulara 'evet' diyebilmek için önce realiteleri tanımamak gerektir. Bu realiteleri tanımamak için de herkesi kör, âlemi sersem sanmak lazımdır. Halbuki âlemi böyle sananlardır ki kör ve sersemlerin başında gelirler."⁴

Öz demokrasi sınıfsız bir ulusun bütünüdür. Kemalist halkçılık da, Kemalist devletçilik de bunun ifadesidir.⁵ Kemalizm; sınıf kabul etmez, proletarya diktatörlüğü yerine ulus egemenliğini benimser, bireyi yadsımaz, ancak insanın insan tarafından sömürülmesine de karşıdır. Kemalizme göre hayat işbölümüdür. Yalnız soysal⁶ haklara dayanmaz. Onun hak teorisi dayanışmacıdır.⁷ Celâl Bayar'ın Atatürk'ten aldığı direktifle 1935 yılında İzmir Fuarı'nın açılışında vurguladığı gibi:

"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19. asırdan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir."⁸

1 "Dördüncü Büyük Millet Meclisi Kemalizmin Büyük Bir Şaheseridir", *Muhit*, Mayıs 1931, No: 31, s.5. Bkz. elinizdeki kitapta s.266-267.

2 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

3 Saylav: Milletvekili.

4 Mahmut Esat (Bozkurt), "Yeni Türk Rejimi ve Diktatörlük", *Tan*, 29 Mayıs 1935, No: 37-3340, s.1. 5. Bkz. elinizdeki kitapta s.286-289.

5 Kâzım Nami Duru, "Bizim Halkçılığımız/ Kamâlismanın Evrenselliği", *Cumhuriyet*, 9 Mart 1935, No: 3885. Bkz. elinizdeki kitapta s.273-275.

6 Soysal: İctimai, toplumsal, sosyal.

7 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kamâlizmin İdeolojisi 2", *Tan*, 28 Mayıs 1935, No: 36-3339. Bkz. elinizdeki kitapta s.282-285.

8 Peyami Safa, "Kemalizm, Hayat ve İdeal", *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1938, No: 5150. Bkz. elinizdeki kitapta s.307-310.

Atatürk'ün bu devletçilik tanımı ilk olarak 26 Mayıs 1935 günü Amerikalı gazeteci Gladys Baker'le görüşmesinde, gazetecinin "Türkiye'de tatbik edilen devletçiliğin manası nedir?" sorusunun cevabı olarak yer alır. Daha sonra, 22 Ağustos 1935 günü İzmir Panayırı'nı açan Ekonomi Bakanı Celâl Bayar'ın açılış nutku içinde Atatürk'ün emir ve direktifi üzerine aynen okunarak aktarılmıştır. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.27, Kaynak Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s.263-264.

Le génie de la France est aimant. C'est là tout le secret de sa force.
LAMARTINE

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin "kendine göreliği" Kemalizm sözcüğüyle ifadesini bulmuştur. Önceden düşünülmüş, tartılmış, oluşa uygunluğu anlaşıldıktan sonra eyleme geçilmiştir. Yapılanlardan hiçbiri "nasılsa oluvermiş" değildir. Yapılanlarda "yanılmaz bir mantık" vardır. Kemalizm gerçeklere dayanan, kültürel, siyasal, ekonomik, sosyal bir okuldur. Simgesi ve özeti altı oktur.¹ Altı Ok'un "ilerisi kı-zıllık, gerisi karanlıktır". Bir zümreye, bir sınıfa ait değildir. Ulusal, sosyal, yurt-sal yaşama yolunun planlı ve düzenli yürütülmesi için Atatürk'ün Türk ulusuna verdiği "ülkü bayrağı"dır.²

Kemalizm tarihin seyrinden süzülüp gelmiştir. Atatürk'ün de dikkati çektiği gibi, Türk ulusunun yolunu çizen "içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığı-mız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticeler"dir.³ Kemalizm her şeyin üstünde bir kül-tür ve uygarlık davasıdır. Yaşamın gerçeklerinden ve deneyimlerinden yoğru-lup gelmiştir.⁴ Siyasette Kemalizm milliyetçi, cumhuriyetçi, laik, parlamenter, barışçıdır. Ekonomide Kemalizm ılımlı devletçidir.⁵ Gücünü maziye karşı hoş-görülü olmamasından, "onu çiğneyerek ilerlemesinden" almaktadır.⁶ "Dini, diyaneti bir devlet işi değil, fertlerin vicdanlarıyla alakadar bir hadise olarak tanır."⁷ Kemalizm ırkçı değildir; "Türk olmak için Türk olmayı sevmek ve Türk olmayı kabul etmek kâfidir".⁸ Kemalizm yayılmacı değildir; "erginliği (istiklali) bütün uluslara hak olarak kabul eder". "Fakat! Türk yurdundan bir parça, onun bir kayasından küçük bir çakmaktaşı koparmak isteyen yabancının karşısına kadın-erkek bütün bir Türklüğü çıkaracak, ortalığı kan ve ateşe verecek kadar da gözü pektir." Evrimciliğin "milletleri aldatmak isteyen kaytakların elinde bir alet olduğunu" unutmayarak daima ilerlemeyi benimser.⁹

1 Kâzım Nami Duru, "Bizim Halkçılığımız/ Kamâlîsmanın Evrenselliği", *Cumhuriyet*, 9 Mart 1935, No: 3885. Bkz. elinizdeki kitapta s.273-275.

2 Nâzım Evren, "Altı Ok Kamumuzun Ülküsüdür!", *Babalık*, 31 Mart 1935, No: 4607. Bkz. elinizdeki kitapta s.276-277.

3 Ahmet Emin Yalman, "Türk İdeolojisinin Yolu", *Tan*, 4 Kasım 1937, No: 905. Bkz. elinizdeki kitapta s.297-299. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.30, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, s.82.

4 Falih Rıfkı Atay, "Davamız", *Ulus*, 19 Mayıs 1935, No: 4959. Bkz. elinizdeki kitapta s.278-279.

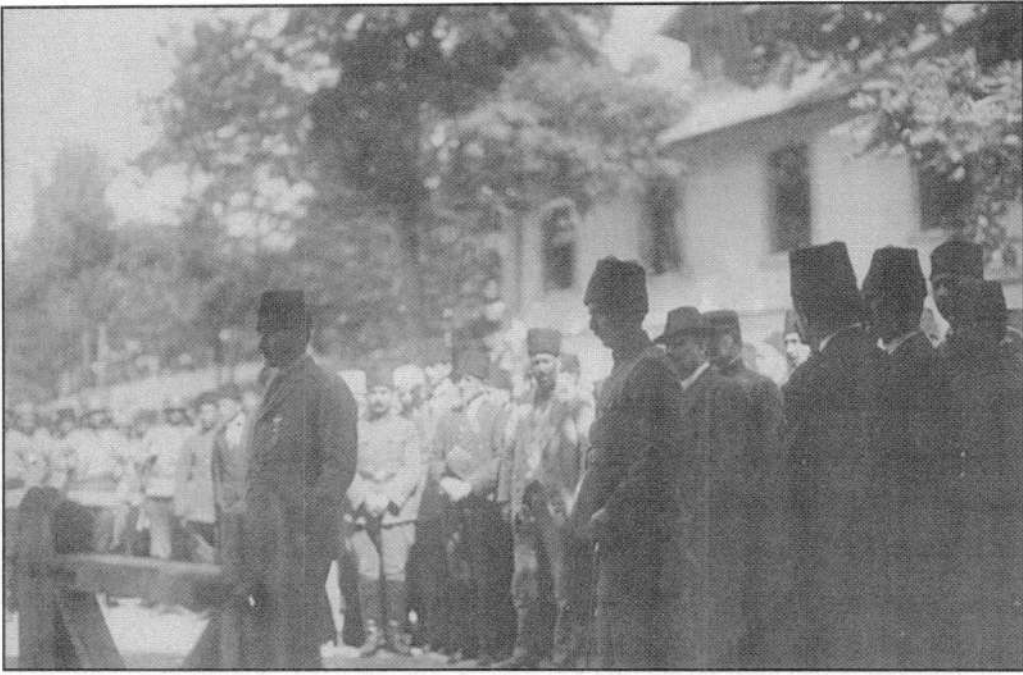
5 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kemalizm 1", *Anadolu*, 3 Kasım 1932, No: 5452. Bkz. elinizdeki kitapta s.268-269.

6 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kemalizm 2", *Anadolu*, 4 Kasım 1932, No: 5453. Bkz. elinizdeki kitapta s.269-271.

7 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kamâlîzmin İdeolojisi 2", *Tan*, 28 Mayıs 1935, No: 36-3339. Bkz. elinizdeki kitapta s.282-285.

8 Tekin Alp (Munis Tekinalp), "Ulusal Birlik Yasası", *Cumhuriyet*, 31 Aralık 1934, No: 3819. Bkz. elinizdeki kitapta s.515-518.

9 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kamâlîzmin İdeolojisi 2", *Tan*, 28 Mayıs 1935, No: 36-3339. Bkz. elinizdeki kitapta s.282-285.

Eskişehir İstasyonu: Fransız Bakan F. Bouillon ve General Sarrou ile
(2 Mayıs 1921)

Franklin Bouillon için Eskişehir'de verilen çay davetinde
(3 Mayıs 1921)

Kemalizm siyasal ve ekonomik gayeleriyle yalnız Türkiye'ye değil, Türkiye'yle benzer koşullara sahip her ülke ve her ulus için örnek olacak niteliklere sahiptir. Boyunduruk altında yaşayan devletlere hem bağımsızlıklarını kazanmak hem de bağımsız varlıklarını korumak ve sürdürmek için örnek olacaktır.¹ Tarih, 20. yüzyılı anlatırken "Kemalizm içinde hayli duracak ve çok şeyler söyleyecektir". 20. yüzyıl yalnız Türkiye için değil, bütün dünya hesabına, ekonomik, siyasal, toplumsal anlamını "az çok Kemalizm prensiplerinde arayacaktır".² "Kemalizm tutunacaktır. Çünkü iktisadi, siyasi, toplumsal prensipleri 20. asrın yeni düsturlarının ifadesidir. Kemalizm realisttir."³

Türk aydınları basında Kemalizmi geleceğe yön verecek, uluslara örnek olacak gerçekçi ve dinamik bir ideoloji olarak tanımlarken, "Kemalizm" Türk Devrimi üzerine yazılmış pek çok yapıtın adı olarak da kullanıldı. Tekinalp'in 1936'da yayımladığı kitabının adı *Kemalizm* idi.⁴ Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Aykut da aynı yıl basılan kitabına *Kamâlizm* adını verdi.⁵ Peyami Safa, Atatürk henüz yaşamdan ayrılmadan yayımladığı *Türk İnkılâbına Bakışlar* adlı yapıtında Türk Devrimi'ni Kemalizm hareketi olarak değerlendirdi.⁶ Saffet (Arın) Engin de yapıtına *Kemalizm İnkılâbının Prensipleri* adını verdi.⁷ Kemalizmin sistemleştirilmesinde büyük rol oynayan Mahmut Esat Bozkurt ise yeni devletin kurulmasını *Atatürk İhtilali* olarak nitelerken, bu ihtilalin verisi olan altı ilkeyi Kemalizm olarak adlandırdı.⁸ Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşları ile yazar ve düşünürlerin pek çoğu da rejimi ve devrimin ilkelerini Kemalizm, Kemalist olarak andı. 1937 Kasım'ında başbakanlığa atanan Celâl Bayar TBMM'ye sunduğu hükümet programında Türkiye Cumhuriyeti'ni "Kemalist rejim" diye niteledi. Tüm bunların yanı sıra Atatürk Türkiye'sini dış dünyaya tanıtmak amacıyla yayımlanan dergiye de *La Turquie Kemaliste* (Kemalist Türkiye) adı verildi.⁹

1 Ahmet Cevat (Emre), "İzmir Nutuklarından Aldığımız Dersler/ Toplumsal-İktisadi Teşkilat İhtiyacı", *Muhit*, Mart 1931, No: 29, s.1-3. Bkz. elinizdeki kitapta s.257-261.

2 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kemalizm 1", *Anadolu*, 3 Kasım 1932, No: 5452. Bkz. elinizdeki kitapta s.268-269.

3 Mahmut Esat (Bozkurt), "Kemalizm 2", *Anadolu*, 4 Kasım 1932, No: 5453. Bkz. elinizdeki kitapta s.269-271.

4 Tekin Alp, *Kemalizm*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1936.

5 Şeref Aykut, *Kamâlizm*, Muallim Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul, 1936. Güncel basımı için bkz. Şeref Aykut, *Kamâlizm (CHP Programının İzahı)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.

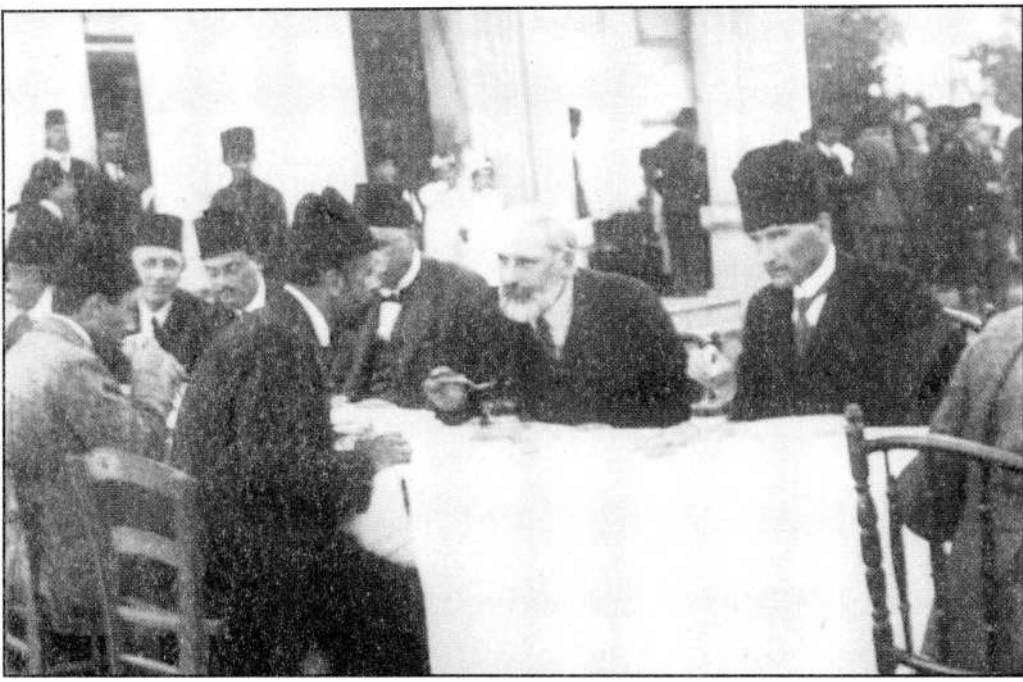
6 Peyami Safa, *Türk İnkılâbına Bakışlar*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.

7 M. Saffet Engin, *Kemalizm İnkılâbının Prensipleri*, 2 cilt, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938.

8 Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1940 (güncel basımı: Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, yeniden gözden geçirilmiş 7. basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014); Şerafettin Turan, *age*, s.24.

Mahmut Esat Bozkurt hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şaduman Halıcı, *Yeni Türkiye Devleti'nin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.

9 Şerafettin Turan, *age*, s.24-25.

Fransız yazar Claude Farrer ile İzmit'te (18 Haziran 1922)

Çalköy (31 Ağustos 1922)

Büyük Taarruz öncesi Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve Fevzi Paşa arkada görülen evde görüş alışverişinde bulunmuştur. Levent Şahverdi Arşivi

Kemalizmin Doğuşu, Gelişimi ve Anayasal Nitelik Kazanması

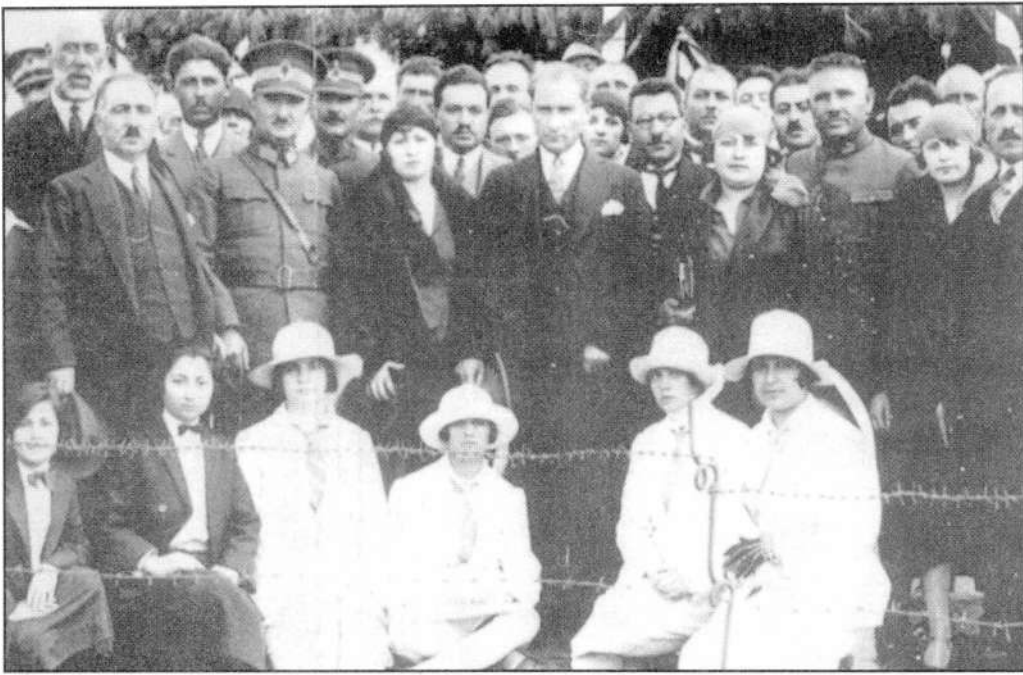
Yeni Türkiye Devleti'nin ideolojik niteliği ve dayandığı temel ilkeler Ulusal Kurtuluş Savaşı'yla birlikte gelişmeye başlamıştır. Bu nedenle ihtilal ve devrim iç içedir. Eylem düşüncüyü, düşünce eylemi doğurmuştur. Türk halkına inanarak 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal önderliğinde Türk ulusunun haklarını savunmak amacıyla girilen ulusal bağımsızlık savaşı, emperyalizme karşı bir başkaldırı olduğu için daha ilk adımda milliyetçilik ve halkçılık temeline oturtulmuştur. Amasya'da ortaya konan "milli hâkimiyet" ilkesiyle cumhuriyet benimsenmiş, egemen olan ulus "Kuvayi Milliye"yle eylemsel gücünü, "Misakı Milli"yle siyasal ilkelerini, "Büyük Millet Meclisi"yle de otoritesini ortaya koymuştur. Ulus temsilcilerinden oluşan ve kuruluşundan dokuz ay sonra adının önüne "Türkiye" sözcüğünü ekleyerek Türkiye Büyük Millet Meclisi adını alan meclis, Türk ulusunun meclisidir ve ulusun geleceği hakkında karar verme yetkisine sahip tek organ kılınmıştır. Önce Amasya Genelgesi, ardından TBMM ile otoritesini dinden değil, Türk ulusundan alan bir meclisle laiklik konusunda da önemli bir adım atılmıştır.¹ 1921'de egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu, yönetim şeklinin ise "halkın mukadderatını bizzat ve fiilen idare etmesi esasına" dayandığı anayasal güvenceye alınmış ve Tunaya'nın da belirttiği gibi "demokratik bir sistemin temeli bu yolla ve ilk kez bu tarihte atılmıştır".² TBMM 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldıran kararı oybirliğiyle kabul ederek egemenliği paylaşmayacağını bir kez daha göstermiştir.

Yeni devletin kurucuları Anadolu İhtilali'yle emperyalist ve kapitalist Batı'ya karşı tam bağımsızlık için mücadele ederken, aynı zamanda Aydınlanma Çağı'nın simgesi olan Batılı değerlere ulaşmayı, "muasır medeniyet"i yakalamayı, hatta bu değerleri aşmayı da amaçlamışlardır. Yeni Türkiye Devleti'nin izleyeceği politika 1920'de "Halkçılık Beyannamesi"yle ortaya konmuştur. Bu belge ile TBMM; halkı "emperyalizm ve kapitalizmin tahakkümünden" kurtarmayı, tam bağımsızlık için dış ve iç düşmanlarla sonuna dek savaşmayı, halkı "sefalete" sürükleyen nedenleri ortadan kaldırarak eğitimi, adaleti, toprağı, maliyeyi, ekonomiyi ve toplumu ilgilendiren tüm konularda çağın gereklerine ve halkın gereksinimlerine göre "yenilikler ve tesisler" yapmayı yükümlenmiştir.³

1 Emre Kongar, *Atatürk ve Devrim Kuramları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s.393-394.

2 Tarık Zafer Tunaya, *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, Turhan Kitabevi, İstanbul, 1981, s.275.

3 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.10, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2003, s.102-103.

Bozüyük: Çolak İbrahim Bey'in Çiftliği (19 Mayıs 1926, Saat: 11:40)

Haydarpaşa Garı (1 Temmuz 1927)

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlandırılmasının ardından ve henüz Lozan Konferansı sürerken Mustafa Kemal Paşa'nın 6 Aralık 1922'de *Hâkimiyeti Milliye*, *Anadolu'da Yeni Gün* ve *Öğüt* gazeteleri muhabirlerine verdiği tarihi demeç, "Halk Fırkası"nın kuruluşunun ilanı olduğu kadar, "halk devletinin" ve "halkçılık" düşüncesinin nasıl uygulamaya geçirileceğinin de açık yanıtıdır. "... Hakikaten vatanımıza ve bağımsızlığımıza göz dikenlere yalnız askerlikçe galebe etmek kâfi değildir. Memleketimiz hakkında istila emelleri besleyecek olanların her türlü ümitlerini kırarak şekilde siyaseten, idareten ve iktisaden kuvvetli olmak lazımdır" diyen Mustafa Kemal Paşa, önce ülkenin ve ulusun geri kalma nedenlerini sıralar: Ziraat ve ticaretin geri olması, ulaştırma araçlarının çok az oluşu, eğitimin herkese ve her yere yetişememesi ve sosyal yaşantının "en büyük düşmanı olan" cehalet. O halde devletin/partinin öncelikli hedefi bu alanlara yönelmek olacak, bu yöneliş de bir programa bağlanacaktır. Zira, "milletimizin acil ihtiyaçlarına çare bulacak bir programa dayanmayan ıslahat teşebbüsleri şahsi ve keyfî olmaktan kurtulama(yacaktır)".¹

Mustafa Kemal Paşa, Birinci TBMM'nin 1 Nisan 1923'te seçim kararı alınmasının ardından izlencesini ortaya koymuştur. 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'ne çiftçi, işçi, sanayici ve tüccar gruplarınca sunulan ekonomik ilkeleri de temel alarak hazırladığı programını 8 Nisan 1923'te yayımlamıştır. Türk tarihine "9 Umde" olarak geçen bu beyannamenin ilk ilkesinde; "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve fiilen yürütmesi esasına dayalıdır. Millet hakiki ve yegâne temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin haricinde hiçbir fert, hiçbir kuvvet ve hiçbir makam milli mukaddera hâkim olamaz" denilerek cumhuriyetçilik vurgulanmıştır. "Saltanatın kaldırılmasına ve hâkimiyet ve hükümlanlık haklarının terk edilemez, parçalanamaz ve devredilemez olmak üzere Türkiye halkının hakiki temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi'nin manevi şahsiyetinde toplanmış bulunduğu dair 1 Kasım 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin oybirliğiyle verdiği karar değişmez düsturdur" denilerek cumhuriyet idaresi pekiştirilmiştir. Artık tüm kanunların düzenlenmesinde, tüm devlet örgütlenmesinde, idarede, genel kültürde ve iktisadi yaşamda -dine göre değil- "milli egemenliğe" göre hareket edilecektir. Çağdaş devletin temel görevi olan asayiş ve güvenlik sorunlarını ciddiyetle ele alan, adaletin hızla yerine getirilmesini, yasaların ulusun gereksinimlerine ve çağın gereklerine göre yeniden yapılandırılacağını vurgulayan beyannamede

1 *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Kânunuevvel (Aralık) 1922, No: 680; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.14, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2004, s.171.

beşinci ilke doğrudan doğruya halkçı ve devletçi düşünce üzerine kurulmuştur. Bu çerçevede halkın belini büken aşar vergisinin kaldırılacağına yönelik ilk sinyaller verilmiş, çiftçiye, sanayiciye, tüccara ve tüm çalışanlara geniş kredi olanakları sağlanacağı, ziraatın makineleştirileceği, yerli sanayi/girişimcilerin teşvik edileceği ve korunacağı, demiryolu yapımına hız verileceği, ilköğrenimin birleştirileceği, tüm okulların ulusal gereksinimlere ve modern ilkelere göre düzenleneceği, halk sağlığı ve sosyal yardım kurumlarının artırılacağı ve var olanların yeniden yapılandırılacağı, ormanların ve madenlerin ülkenin ve ulusun yararına işletileceği, hayvanların ıslah ve çoğaltımı için önlemler alınacağı vurgulanmıştır.

9 Umde; cumhuriyetçi, halkçı, milliyetçi ve laik bir söylem üzerine inşa edilmiştir. TBMM'nin ikinci dönemi için yapılan seçimlerin tamamlanmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın seçim çevrelerinden gelen milletvekilleriyle 7 Ağustos 1923'te başlattığı ve 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası'nın kurulmasıyla taçlanan görüşmeler sonucunda hazırlanan Halk Fırkası Nizamnamesi ise ulus egemenliği, yasa üstünlüğü ve halkçılık ilkesi temeline oturtulmuştur. Nizamname'de Fırka'nın amacı olarak sıralanan "milli hâkimiyetin halk tarafından ve halk için icrasına rehberlik etmek" cumhuriyetçi düşüncenin, "Türkiye'yi asri bir devlet haline yükseltmek ve Türkiye'de bütün kuvvetlerin üzerinde kanunun velayetini hâkim kılmaya çalışmak" ise tüm kurum ve kurallarıyla demokratik, laik hukuk devletini kurma idealinin göstergesidir. "Halk kavramı, herhangi bir sınıfla sınırlı değildir. Hiçbir imtiyaz iddiasında bulunmayan ve genel olarak kanun karşısında mutlak bir eşitliği kabul eden bütün fertler halktandır. Halkçılar hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin, hiçbir ferdin imtiyazlarını kabul etmeyen ve kanunları koymaktaki mutlak hürriyet ve bağımsızlığı tanıyan fertlerdir" ilkesi ise sınıfsızlık ve dayanışma temeli üzerine kurulmuş halkçılık düşüncesinin ifadesidir.

Yeni Türkiye Devleti'nde 29 Ekim 1923'te "halk idaresi olan Cumhuriyet" benimsenmiş, 10 Kasım 1924'te de Halk Fırkası, önüne "Cumhuriyet" sözcüğünü eklemiştir. 20 Nisan 1924'te kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu ise Türkiye Devleti'nin Cumhuriyet, resmi dilinin Türkçe olduğunu saptamıştır. Anayasa'da "Türkiye'de din ve ırk ayırt edilmeksizin vatandaşlık bakımından herkese 'Türk' denir" ifadesiyle Türk'ün tanımı hukuksal bir çerçeveye oturtulmuş ve Türklerin kamu hakları belirlenmiştir. Mustafa Kemal de 15 Ekim 1927'de toplanan CHF'nin Büyük Kongresi'nde okuduğu *Nutuk*'unu milliyetçi ve halkçı bir söylem üzerine kurmuştur.

1 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.16, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2005, s.100; *Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tarihçesi*, Şevket Ünal Matbaası, İstanbul, 1962, s.9-10; *Millet Hizmetinde 40 Yıl*/C.H.P., Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1963, s.13.

Orman iftliği'nde (14 Temmuz 1929)

İstanbul'da halka yeni harflerle eğitim veren bir okul (27 Eylül 1929)

Daha 1919'da Amasya Genelgesi'yle egemenliği tanrısal kaynaklı olmaktan çıkarıp halka veren anlayışıyla laik düşüncesini ortaya koyan yeni Türkiye Devleti, zaferin kazanılmasının ardından düşünceyi eyleme dökmüş, çağın gereklerinden ve çağdaş uygarlığın göstergelerinden biri olan laik devlet yapısını benimsemiştir. 1924'te çıkarılan devrim yasalarıyla yalnızca siyaset değil, hukuk, eğitim ve toplum yapısı da dinsel kurallardan arındırılmaya başlanmıştır. 3 Mart 1924 tarihli Öğretim Birliği (Tevhid-i Tedrisat) Yasası ve 5 Kasım 1925'te açılan Adliye Hukuk Mektebi'yle laik eğitimin, 17 Şubat 1926'da TBMM'de kabul edilen Medeni Kanun'la laik toplum yapısının temelleri atılmıştır. 10 Nisan 1928'de Anayasa'da yapılan değişikliklerle 1924 Anayasası'nın 2. maddesinde yer alan "Türkiye devletinin dini, din-i İslamdır"¹ ve 26. maddede Meclis'in yetkileri arasında sayılan "ahkâm-ı şer'iyenin tenfizi"² deyimleri kaldırılmış, ayrıca 16. ve 18. maddelerde yer alan milletvekili ve cumhurbaşkanının yeminlerindeki "valahi" sözcüğü "namusum üzerine söz veririm" deyimine dönüştürülmüş, böylece devlet de laikleştirilmiştir. Anayasa değişikliğinin gerekçesinde ise "çağdaş medeniyet kamu hukukunda millet hâkimiyetinin tecellisine yardımcı en gelişmiş devlet şeklinin laik ve demokratik cumhuriyet olduğu" vurgulanmıştır.³

CHF'nin 15 Ekim 1927'de toplanan Büyük Kongresi'nde İsmet Paşa tarafından okunan Genel Başkanlığın "Fırka'nın İstikameti Hakkındaki Beyanname"sinde Parti'nin "cumhuriyetçi, laik, halkçı ve milliyetçi" olduğu ilk kez vurgulanmıştır.⁴ Kongre'nin 22 Ekim'de yaptığı toplantıda tartışılarak kabul edilen CHF Nizamnamesi'nin "Genel Esaslar" bölümünde ise dört ilkeye açılım getirilmiştir.⁵ Cemiyetler Kanunu'na göre oluşturulmuş olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın cumhuriyetçi, halkçı, milliyetçi siyasi bir cemiyet olduğunu (Madde: 1) vurgulayan Nizamname ile Fırka "Türk milletini itibar ve refah mevkiine devamlı yükseltmekte olan ve her türlü istibdat ve tahakküm idaresi imkânını kapayan yegâne devlet idaresi şeklinin, milli hâkimiyetin en gelişmiş şekli olan Cumhuriyet olduğunu ve Cumhuriyet'in bugün ve gelecekte her türlü tehlike ve taarruzlardan korunmuş bulundurulmasının en yüce bir milli ve vatani vazife bulunduğunu en esaslı bir kanaat ve siyasi gaye olarak kabul ve ilan" etmiştir (Madde: 2). Böylece Cumhuriyet yönetimi ulus egemenliğinin en gelişmiş şekli olarak tanımlanmış, Türk ulusunu onurlu mevkî ve refaha kavuşturacak, kişisel ve baskıcı rejimin önünü tıkayacak tek yönetim biçimi olarak görülmüş, bu özellikleri nedeniyle korunmasının gelecek için de en temel siyasal gaye, bu gayenin sahiplenilmesi-

1 "Türkiye devletinin dini, İslam dinidir" anlamında.

2 "Şeriat hükümlerinin uygulanması" anlamında.

3 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 3, c.3, s.115-119, Sıra Numarası: 94.

4 Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi, TBMM Matbaası, Ankara, 1927, s.37.

5 Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi, TBMM Matbaası, Ankara, 1927, s.9; Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, TBMM Matbaası, Ankara, 1927, s.3-4; Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.22, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2007, s.22.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi (15 Aralık 1930)

Adana Kız Enstitüsü (19 Kasım 1937)

nin ise ulusal bir ödev olduğu vurgulanmıştır. Fırka aynı zamanda laikliği de en önemli ilkelerinden saymıştır. "İnanç ve vicdanları siyasetten ve siyasetin türlü müdahalelerinden kurtararak milletin, siyasi, toplumsal, iktisadi bütün kanun, teşkilat ve ihtiyaçlarını müspet ve deneysel ilim ve fenlerin muasır medeniyete bahş ve temin ettiği esas ve şekillere uygun olarak tahakkuk ettirmeyi, yani devlet ve millet işlerinde din ile dünyayı tamamen birbirinden ayırmayı en mühim esaslarından saya(n)" (Madde: 3) CHF inancı ve vicdanı siyasetin müdahalesinden kurtarmayı ve ulusun gereksinim duyduğu siyasal, toplumsal ve ekonomik tüm kurum ve kurallarını çağdaş dünyanın gerektirdiği kaynaktan, yani bilimden almayı temel gaye edinmiştir. Fırka aynı zamanda halkçıdır. "Milli hâkimiyet ve idarenin alakalı olduğu bütün faaliyet şubelerinde halk tarafından ve halk için kaidesini hâkim kılmayı gaye edinmiştir. Kanun nazarında mutlak bir eşitliği kabul eden ve hiçbir ailenin ve hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin, hiçbir ferdin imtiyazlarını tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul eyler" (Madde: 4). Böylece ulus egemenliği ve vicdan özgürlüğü üzerine kurulan yeni devlet, yönetim anlayışında "halk tarafından ve halk için" ilkesini temel alırken, halkı da mutlak eşitlik temeli üzerinde sınıfsız ve ayrıcalıksız bir kitle olarak tanımlamıştır. "Vatandaşlar arasında en kuvvetli bağın dil birliği, his birliği, fikir birliği olduğuna kani olarak, Türk dilini ve Türk kültürünü hakıyla yaymayı ve geliştirmeyi ve bütün faaliyet şubelerinde bu esası itibar ve yürürlük mevkiinde bulundurmaya ve konulacak kanunların her şeyi ve herkesi kapsamasını ve her ferde eşit olarak tatbikini esas umde olarak bildir(en)" (Madde: 5) CHF, ulus olabilmeyi ölçüsünü dilde, duyguda ve düşüncede birlik olarak görmüştür. Türk dilinin ve kültürünün geliştirilmesini, yayılmasını ve tüm çalışmalarda bu ülkünün esas alınmasını ise ulusçuluğun ön koşulu olarak belirlemiştir. Mustafa Kemal Paşa da devrimin ideolojisini ortaya koyduğu *Medenî Bilgiler*'de "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" diyerek,¹ Türk ulusunun kuruluşunda etkili olan "tabii ve tarihi olgular"ı siyasal varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, tarihsel ve ahlaksal yakınlık olarak sıralamıştır.² Ayrıca, "dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur" dediği Türk ulusunun dilinin Türkçe olduğunu, her Türk'ün dilini yükseltmek için çalışması gerektiğini,³ Türklerin "dünyaca tanınmış büyük bir yurttan" yaşadığını ve ona "Türk eli" dendiğini de vurgulamıştır.⁴ Nizamname'nin 7. maddesi genel esasların hiçbir şekilde değiştirilemeyeceğini hükme bağlamış, böylece dört ilke, Parti'nin temel niteliği olma özelliğine kavuşturulmuştur.

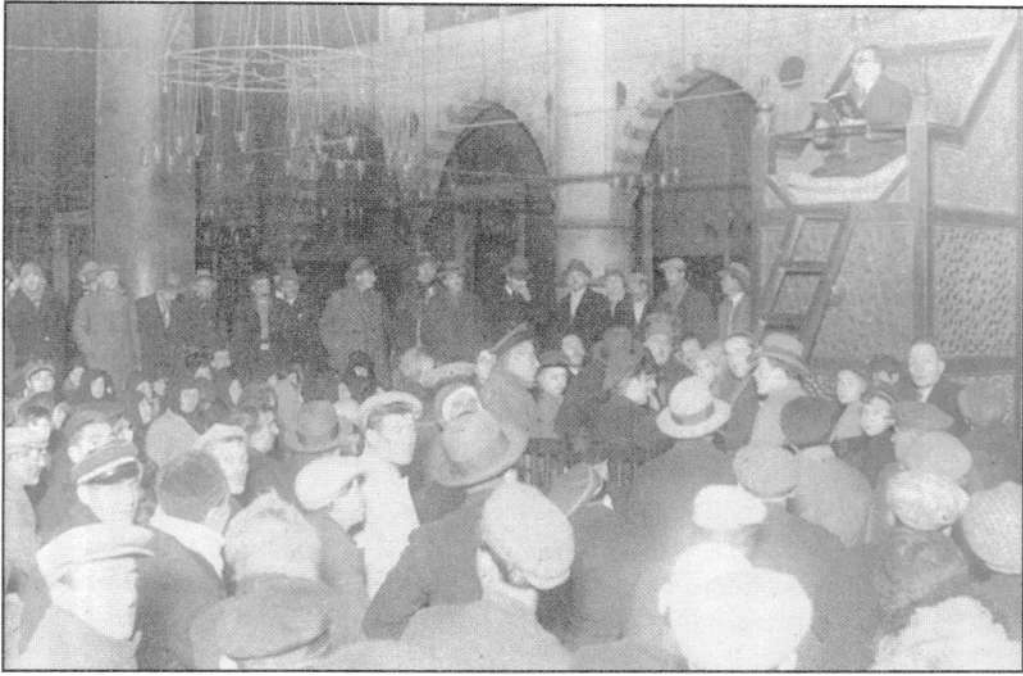
1 A. Âfetinan, *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, TTK, Ankara, 1998, s.351; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.23, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2008, s.17, 71.

2 A. Âfetinan, *age*, s.371; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.23, s.22, 91.

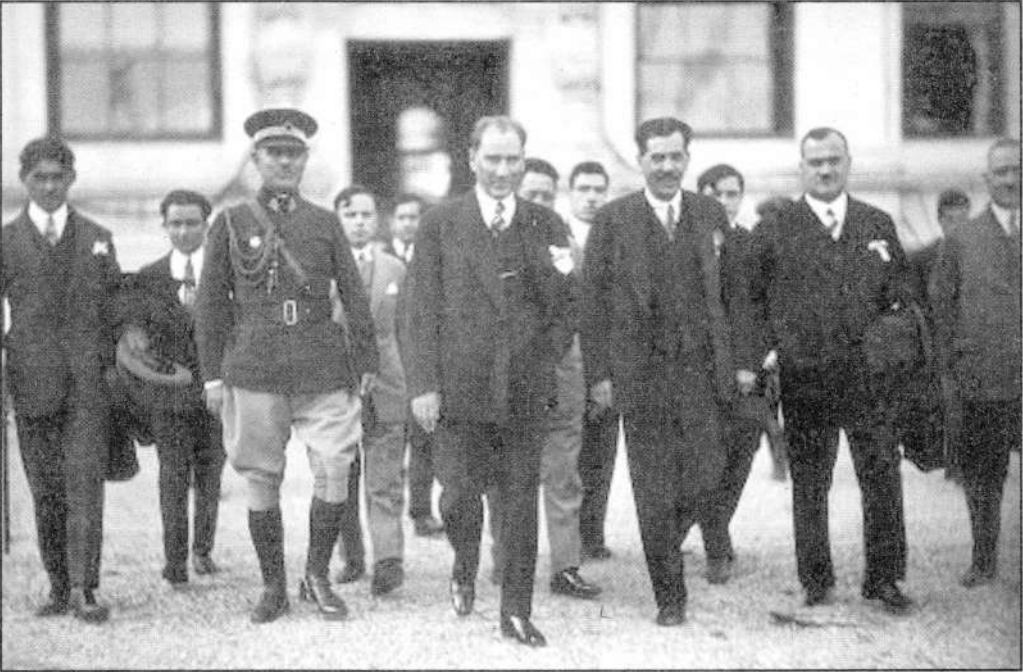
3 A. Âfetinan, *age*, s.351; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.23, s.17, 71.

4 A. Âfetinan, *age*, s.352; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.23, s.17, 72.

5 A. Âfetinan, *age*, s.385; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.23, s.26, 105.

Süleymaniye Camii: İlk Türkçe Hutbe (5 Şubat 1932)

Dolmabahçe Sarayı (7 Eylül 1932)

1930'ların başından itibaren dünyada ve Türkiye'de gelişen olaylar cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik ve laiklik ilkelerine devletçilik ve inkılapçılık/devrimcilik ilkelerinin eklenmesini sağlamıştır. Gerçekte devrimcilik ilkesi "Parti'nin doğduğu günden beri göze çarpan belli başlı şiarı" olmuş, ulusal ekonomiyi koruyup yükseltecek bir ilke olarak da devletçilik uygulamaya koyulmuştur.¹

Halkçılığı devletin temel dayanağı yapan, Türk halkını "kapitalizmin ve emperyalizmin tahakkümünden" kurtarmayı amaçlayan ve tam bağımsızlığı hedefleyen yeni Türkiye için ekonomik bağımsızlık ve kalkınma yaşamsal bir öneme sahip olmuştur. Yeni Türkiye, Türk ulusunun ekonomik kalkınmasının önündeki iç ve dış engellere izin vermeyeceğini ihtilalin ilk gününden itibaren ortaya koymuş ve savaş koşullarında izlemeye başladığı "millileştirme" siyasetiyle devlet, ekonomik faaliyetleri yönlendirmiştir. TBMM'nin 1 Mart 1922'deki açılışında Mustafa Kemal Paşa ilk kez "devletleştirme"den bahsetmiş,² böylece devlet eliyle ulusal ekonomi oluşturulmaya çalışılmış, ardından 9 Umde'yle yeni Türkiye Devleti'nin siyasal, toplumsal, hukuksal ve eğitimsel yapılanmasında, halkın refah ve mutluluğunun sağlanmasında devletin etkin kılınması hedeflenmiştir.

19. yüzyılın sonlarından itibaren dünyanın gelişmiş pek çok ülkesinde saf bir liberalizm uygulamasının terk edildiği, devletlerin bir şekilde ekonomik müdahaleye yöneldiği dikkate alınacak olursa, yeni Türkiye'nin 1920'li yıllarda izlediği millileştirme/devletleştirme siyasetinin çağdaşlarına koşut olduğu da ortaya çıkmaktadır. Buna karşın Türkiye Cumhuriyeti, 1923-1929 arasında Rusya'da olduğu gibi, özel girişimi yadsıyan devletçi bir söylem içine girmemiş, hatta özel girişimi yasalarla teşvik etmiştir. Ancak ülke koşulları, girişimci azlığı, kapital birikiminin olmayışı, yabancı sermayenin çekimserliğini sürdürmesi gibi nedenlerle devlet gücü özellikle sanayi alanında kendisini göstermiştir. Diğer bir deyişle Türkiye'nin kendisine özgü bir devletçilik anlayışını benimsemesi var olan koşulların zorunlu bir sonucu olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı ekonomik siyasete adını koyması ise hem dış hem de iç koşulların sonucudur. O güne kadar CHF, Gazi, "hayatın dinamik çehresine damga vurmamak kararında" olduğu, Parti, "peşin birtakım prensiplere kendini esir yapmak" istemediği, "dünya hadiseleri ve memleket ihtiyaçları karşısında memleketin çıkarına uygun hangi yol bulunursa onu kabul et(tiği)" için kendisini bir programa bağlamayı neredeyse hiç düşünmemiştir.³

1 "İnkılapçı Partinin Vasıfları Ana Yasaya Alınmış, Devlet Kemalizme Dayanmıştır", *Tan*, 6 Şubat 1937.

2 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.280.

3 Ahmet Hamdi Başar, *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*, Tan Matbaası, İstanbul, 1945, s.45-46.

Fethi Okyar ve kızı ile Yalova'da (13 Ağustos 1930)

Yalova: Millet Çiftliği (19 Ağustos 1930)

Ne var ki dünya ekonomik bunalımının Türk ekonomisini de sarsması, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) belirgin bir programla ortaya çıkararak liberalizmi benimsediğini net bir şekilde ifade etmesi, iktidarı uyguladığı ekonomik programa isim vermeye itmiş ve 30 Ağustos 1930'da İsmet Paşa bu siyaseti "ılımlı devletçilik" olarak açıklamıştır.¹ SCF deneyiminin başarısızlıkla sonuçlanması ve partinin, kurucusu Fethi Okyar eliyle kapatılması ise CHF'nin bütüncül bir program hazırlamasını sağlamıştır. Bunun ilk adımı da "işlerin iyi gitmediğini, müdahale lazım geldiğini" gören, halkın yakındığı koşulları ve isteklerini yakından görmek ve dinlemek isteyen Mustafa Kemal Paşa'nın 17 Kasım 1930'da çıktığı yurt gezisinde atılmıştır. Yolculuğun ilk evresinde, Ankara-Sivas arasında tren seyahatinde Türkiye, "onu idare eden inkılapçı Şef'in huzurunda yapılan bir toplantıda kendi mevkiini ve gideceği yolu" belirlemiştir. Şükrü Kaya, Recep (Peker), Reşit Galip, Memduh Şevket (Esental), Ahmet Hamdi (Başar) ve Genel Sekreter Tefvik (Bıyıklıoğlu) Beylerin katılımıyla yapılan görüşmede Mustafa Kemal Paşa altı ilkeye açılım getirmiştir. Bu açılım ve açıklama Başar'ın notlarına şöyle yansımıştır:

"Gazi 'Fırkanın programını teşkil edecek prensiplerin nelerden ibaret olduğunu beraberce araştıralım' dedi ve evvela idare şeklimizi belirten umdeyi, 'cumhuriyetçilik'i tespit etti. Zaten yaptığımız işlerden başlıcası saltanatı yıkmak, yerine Cumhuriyet'i koymaktı. Şu halde ilk şiar 'cumhuriyetçilik'ti. Bunda kimse için söyleyecek başka bir şey yoktu.

İkinci şiarımız neydi?

Gazi, yaptığımız hareketlerin ilk şuurlaştığı zamanlara nazarlarımızı çevirdi ve çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu karşısında Anadolu'da kendi başkanlığında şuurlaşan milli hareketin ilk programını, 'Misakı Milli'yi hatırlattı. Bu program bir milli sınır meselesini ve davasını ortaya atıyordu. Yeni Türkiye milli sınır içinde hemen yüzde yüz Türklerle meskûn olan bir vatanın ismidir. Milli sınır, milli vatan, Türk vatani... Şu halde ikinci şiarımız kendiliğinden ortaya çıkıyor: 'Milliyetçilik.'

Üçüncü şiarımızın ise ne olduğunu uzun boylu düşünmeye lüzum yok; onu İsmet Paşa açıkça nutkunda ifade etti: 'Devletçilik.'

Yeni Türkiye saltanat idaresini kaldırdı ve yerine halk hâkimiyetini kurdu. Eskiden her şey saray içindi; şimdi ise her şey ancak halk içindir. Sınıfsız, imtiyazsız ve halk için kurulan ve yaşayan rejimin umdesi şu ismi alırdı: 'Halkçılık.'

1 Akşam, 1 Eylül 1930, No: 4271, s.6. Bkz. elinizdeki kitapta s.1073, dipnot 2.

Yurt Gezisi: Sivas (20 Kasım 1930)

Yurt Gezisi (Kasım 1930)

Yeni Türkiye, saltanatı yıktığı gibi, hilafeti de yıktı; dini devlet ve cemiyet işlerine karışmaktan ebediyen menetti; dini müesseseleri ve kanunları ortadan kaldırdı. Bu hareketimiz ise 'laiklik' ile vasıflan-
dırılabilirdi.

Nihayet bütün bu işleri, cumhuriyetçiliği, milliyetçiliği, devletçiliği, halkçılığı ve laikliği kendiliğinden ve bir evrim yoluyla yapmadık; bunlar inkılabın eseri oldu. Onun için bir şiarımız da 'inkılapçılık'tır. İşte sonra Recep Bey'in 'Altı Ok' sembolüne soktuğu altı esasın ko-
layca ve mantıklı bir silsilesi içinde tespiti böyle oldu."¹

Altı Ok ise Topkapı Müzesi'nde bulunan eski Türk oklarından esinlenilerek benimsenmişti.²

Mustafa Kemal Paşa, yurt gezisinin İzmir durağında, 27 Ocak 1931'de CHF İzmir İl Kongresi'nde Parti'nin izlediği programı "bir istikametten tamamıyla demokratik, halkçı bir program olmakla beraber, iktisadi bakımdan devletçi-
dir" diyerek açıklamış,³ Ankara-Sivas hattında belirlenen altı ilkeyi ise 20 Nisan 1931'de seçim dolayısıyla ulusa yayımladığı beyannamede ilk kez bir arada ka-
muoyuyla paylaşmıştır. "Cumhuriyet Halk Fırkası'nın cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı vasıfları onun değişmeyen bariz mahiyetidir" diyen Mustafa Kemal Paşa bu gerçeği seçim dolayısıyla "yeniden millete hatırlatmayı (da) faydalı görmüştür)".⁴

Altı ilke, CHF'nin 10 Mayıs 1931'de toplanan Üçüncü Büyük Kongresi'nin 13-14 Mayıs 1931'de yapılan toplantılarında Parti'nin "ana vasıfları" olarak Parti Programı'na alınmıştır. Bu kongrede ilkeler tanımlanmış⁵ ve Peker'in "Programın İzahı İçin" verdiği konferansta⁶ altı ilkeye açılım getirilmiştir. Bu iki belge ışığında;

Cumhuriyet, Türk halkının geçirdiği büyük mücadelelerin sonunda elde ettiği ulusal kazançların "en üstünü ve en kıymetlisi", ulusal egemenlik idealinin "en iyi ve en emin surette" temsilini sağlayan devlet şekli olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle anayasa, cumhuriyet şeklinin TBMM tarafından bile değiştirilmesi hakkını tanımamış ve hatta bunun teklif ve tartışma olanağını da ortadan kaldırmıştır. CHF, Türkiye'nin yalnız gelişmesi ve mutluluğunun kaynağı olarak değil,

1 A.H. Başar, *age*, s.46-47.

2 "6 Ok Ana Fikirlerin Remzini Taşıyor", *Babalık*, 19 Ekim 1933, No: 4263. Bkz. elinizdeki kitapta s.272.

3 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.67.

4 *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, s.118.

5 *C.H.F. Nizamnamesi ve Programı*, TBMM Matbaası, Ankara, 1931, s.30-32; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, s.153-154.

6 *Cumhuriyet Halk Fırkası Programının İzahı Mevzuu Üzerinde Konferans*, (Fırka Kâtibi Umumisi Recep Bey tarafından İstanbul Darülfünunu konferans salonunda verilmiştir - 16 Teşrinievvel 1931), Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1931; *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Ekim 1931, s.1, 3.

Yurt Gezisi: Tokat (22 Kasım 1930)

Şükrü Kaya, Recep (Peker) ve Tevfik (Bıyıklıoğlu) Beylerle Kırklareli'de
(20 Aralık 1930)

vatanın varlığının ve bağımsızlığının şartı olarak da Cumhuriyet'i "kök ve temel" saymış, onu "tehlikeye karşı her vasıta ile" savunacağını açıklamıştır.

Milleti dil, kültür ve ülkü birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal bir heyet olarak tanımlayan CHF, Türkiye'nin yaşaması, ilerlemesi ve bekası için en büyük gücü milliyetçilikte görmüştür. İlerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası ilişkilerde bütün çağdaş uluslara paralel ve onlarla bir ahenkte yürümeyi hedefleyen CHF, Türk ulusunu insanlık ailesinin bir uzvu saymıştır. Ancak, ulusun "özel karakterlerinin ve bağımsız hüviyetinin korunmuş kalması için her nereden gelirse gelsin ve her ne mahiyette olursa olsun beynelmilelcilik cereyanlarına kapılmanın milli felaket doğuracağına" dikkat çekilerek ulus bireylerinden bu tür akımlara kapılmamaları beklenmiştir. Vatanı "bugünkü siyasi sınırlarımız içindeki yurt" olarak tanımlayan CHF, bu sınırlar dışında yaşayan Türklerle siyasal bir birliklik öngörmemiştir. Bununla birlikte "Türk milleti siyasi ve toplumsal camiası içinde kendilerine Kürtlük, Çerkezlik ve hatta Lazlık ve Pomaklık gibi fikirler telkin edilmiş olan vatandaşlarımızı kendimizden sayarız" diyerek 1924 Anayasası'nda vurgulanan Türk tanımını yinelemiştir. Bu tür düşünceleri ise "mazinin karanlık istibdat devirlerinden kalma bir miras olan ve uzun tarihi dönüşümlerin mahsulü bulunan yanlış anlayışlar" olarak değerlendirmiştir. Hristiyan ve Musevi vatandaşlar da "dil ve emel birliğinde iştirak kaydı altında tamamen Türk olarak" kabul edilmiştir.

CHF, ülkenin mutluluğunu vatandaşlar arasında sınıf ayrımı olmamasında görmüştür. Sınıflı toplumu vatandaşlardan birinin çıkarının diğerinin çıkarını ortadan kaldıran bir düzen olarak tanımlamış, sınıflaşmak düşüncesinin "insafsız, ihtiraslı ve taassuplu bir sınıf mücadelesini ve bu(nun) da vatandaşların devamlı çatışmasını doğur(duğunu)" vurgulamıştır. CHF, "tek vatandaşın olduğu kadar çalışma zümrelerinin özel menfaatlerinin de devletin ve memleketin genel menfaati çerçevesi içinde temin olunabileceğine kanidir". Bu nedenle "kanunlar önünde mutlak bir eşitlik kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul et(miştir)". "Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan meydana gelmiş değil ve fakat ferdi ve toplumsal hayat için işbölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia kabul etmek" temel ilke sayılmıştır. CHF, "halkçılık vasfında demokratlık manasını da görmektedir". Zira parti; vicdan, düşünce, düşündüklerini söyleme, yazma, seyahat, çalışma, ticaret, mülkiyet, tasarruf, toplanma, dernek kurma hak ve özgürlüklerine, can, mal, namus ve kişi dokunulmazlığına saygı göstermiştir. Ancak, bütün bu özgürlükleri kullanırken vatandaşlardan devlet otoritesinin korunmasını ve başkalarının özgürlük sınırının

Yurt Gezisi: Denizli (5 Şubat 1931)

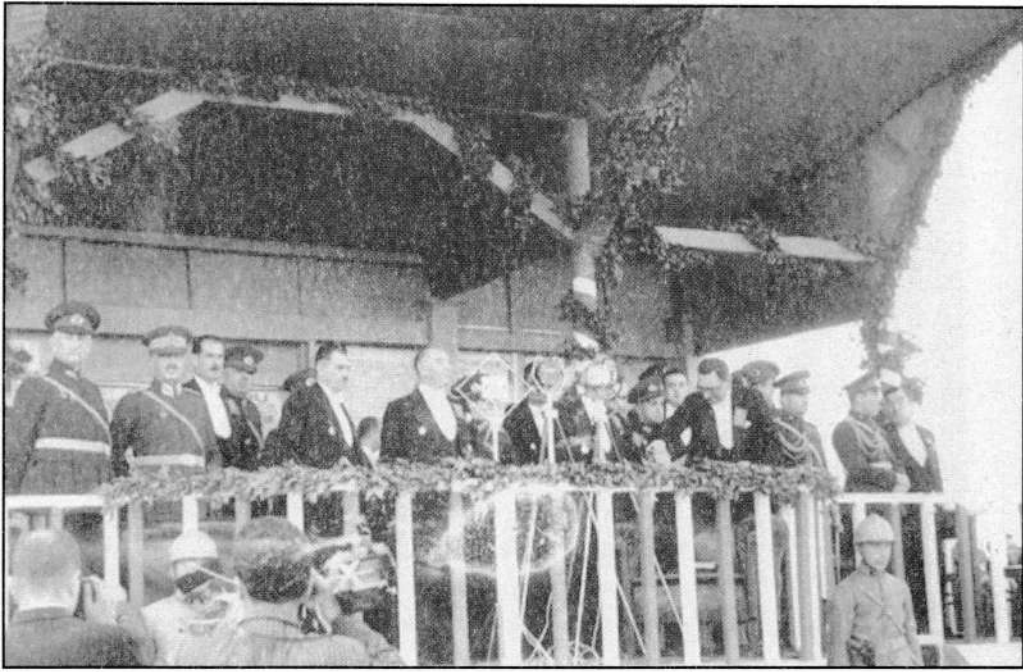

Kütahya İstasyonu'nda kendisine verilen dilekçeyi inceliyor
(24 Ocak 1933)

aşılmamasını beklemiştir. Zira "irade ve hâkimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hâkimiyetin, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin hakkıyla yapılmasını tanzim yolunda kullanılması Fırka'ca büyük esastır".

CHF, görevi, içte emniyet ve asayiş sağlaması, dışta yabancı devletlerle ilişkileri düzenlemek ve vatani savunmaktan oluşan devlet düşüncesinin tarihe karıştığı inancındadır. Bireyleri ve şirketleri, gelişen ekonomik yaşamda "yegâne unsur" olarak görmek, "bu işlerde devlete faaliyet hissesi ayırmamak ve hatta icabında devletin düzenleme ve müdahale hakkını tanımamak liberal mesleğin artık dünyanın her tarafında hatırası kitaplarda kalan prensiplerinden ibarettir". Türkiye Cumhuriyeti'nin dünyadaki yeni gelişmeleri, yeni düşünceleri ve ülkenin özel koşullarını göz önünde bulundurarak benimsediği devletçilik anlayışı, ülkenin bütün üretim kaynak ve araçlarını devletleştiren, serbest ticaret ve mülkiyet haklarını tanımayan, özel sermayenin çalışmasına izin vermeyen "aşırı devletçilik" düşüncesinden uzaktır. "Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa erdirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada- devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslar(dan)" sayılmıştır. Ekonomik yaşamda özel girişime serbestlik tanındığı gibi, devlet, bireylerin ya da ekonomik ortaklıkların verimli ve başarılı olabileceği alanlarda girişimlerini kolaylaştıracak gerekli önlemleri almayı da yükümlenmiştir. Bununla birlikte yapılması zorunlu olan, diğer bir deyişle kamuyu ilgilendiren, kişisel girişimle başarılamayacak ya da kişisel girişime bırakılmasında sakınca görülen alanlarda devleti etkin kılmak hedeflenmiştir. Amaç "vatanı şevketli bir gelecek hazırlayabilmek"tir. Bu amaç da bizi "halk için devletçilik" anlayışının benimsediği sonucuna ulaştırmaktadır.

Tarihinden ders çıkaran CHF, dinin memleket işlerinin düzenlenmesinde etkisi olmasından dolayı pek çok devlet gibi Türkiye'nin de büyük zararlar gördüğünün bilincindedir. Bu bilinçle naklolunmuş dini bilgileri yaşama egemen kılan medreseleri, şeriat kurallarıyla dünya işleri hakkında hükümler veren şer'i mahkemeleri kaldırmış, yeni nesle hurafelerden uzak çağdaş bir eğitim vermeyi hedeflemiştir. Ülkenin ve ulusun gerçek kurtuluşunu sağlayan bu adımlarla da laik devlet düzenini benimsemiştir. "Fırka, devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip kabul etmiştir." Ulusun çağdaş gelişmelere ayak uydurabilmesi ve attığı adımlarda başarıya ulaşabilmesi için vicdan konusu olan din düşüncesinin devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutulması bir zorunluluk olarak görülmüştür. Bununla birlikte laiklik ne dinsiz olmak ne de dinsiz olmayı istemek demektir.

10. Yıl Nutku'nu söylerken (29 Ekim 1933, saat: 10.10)

Rus Mareşali Voroşilof ile (29 Ekim 1933)

Türkiye'de herkesin istediği gibi ibadetini yapması anayasal güvence altındadır ve bireyler kişisel inanışları doğrultusunda hareket etme özgürlüğüne sahiptir.

Türk ulusu, vatanın tam kurtuluşunu ve onurlu bir toplum olarak yönünü geleceğe çevirmesini devrimin verimlerine borçludur. Devrimin "en kıymetli" eseri Cumhuriyet'tir. Başta Medeni Kanun olmak üzere tüm çağdaş yasalar, şer'î mahkemelerin ve medreselerin kaldırılması, tek mahkeme ve tek okul anlayışının benimsenmesi, dervişliğin yasaklanması ile tekke ve türbelerin kapatılması, şapka giyilmesi ve nihayet yeni Türk harflerinin kabul edilmesi biri diğerinden önemsiz olmayan ve her biri diğerini tamamlayan bir dizi devrim meyveleridir. Bu nedenledir ki, CHF, ulusun birçok fedakârlıklarla yaptığı devrimlerden doğan ve gelişen prensiplere bağlılığı ve onları her türlü tehlikeye karşı korumayı ilke edinmiştir.

CHF'nin altı ilkeyle çerçevesi çizilen programı, gerek programın giriş bölümünde gerekse Peker'in "Programın İzahı İçin" verdiği konferansta vurgulandığı gibi "herhangi bir gün oturulup yazılmış bir eser değildir. O, Fırka'nın bütün ömrü boyunca yapılmış ana işlerin ve söylenmiş ana prensiplerin teşkil ettiği kaideler üzerine bina edilmiştir. Dünyanın yeni hayat anlayışlarıyla memleketimizin hususiyetleri göz önünde tutularak bugünün ve geleceğin ihtiyaçları da öngörülmüş ve vatan işleri hakkında vatandaşın bütün esas düşüncelerine cevap olacak prensipler programımıza konmuştur".¹

Mustafa Kemal Paşa da CHP'nin 9 Mayıs 1935'te toplanan Dördüncü Büyük Kurultay'ında yaptığı açış konuşmasında, katılımcılardan, CHP'nin ilk kurultayı olarak kabul edilen Sivas Kongresi'nden itibaren yaşananları anımsamalarını istemiş, 1931 Kongre'sindeki bu yaklaşımı daha güçlü bir şekilde vurgulamıştır:

"Uçurum kenarında yıkık bir ülke... Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar... Yıllarca süren savaş... Ondan sonra, içeride ve dışarıda saygı ile tanılan yeni vatan, yeni sosyete,² yeni devlet ve bunları başarmak için arasız devrimler... İşte, Türk genel devriminin bir kısım diyemi³..."⁴

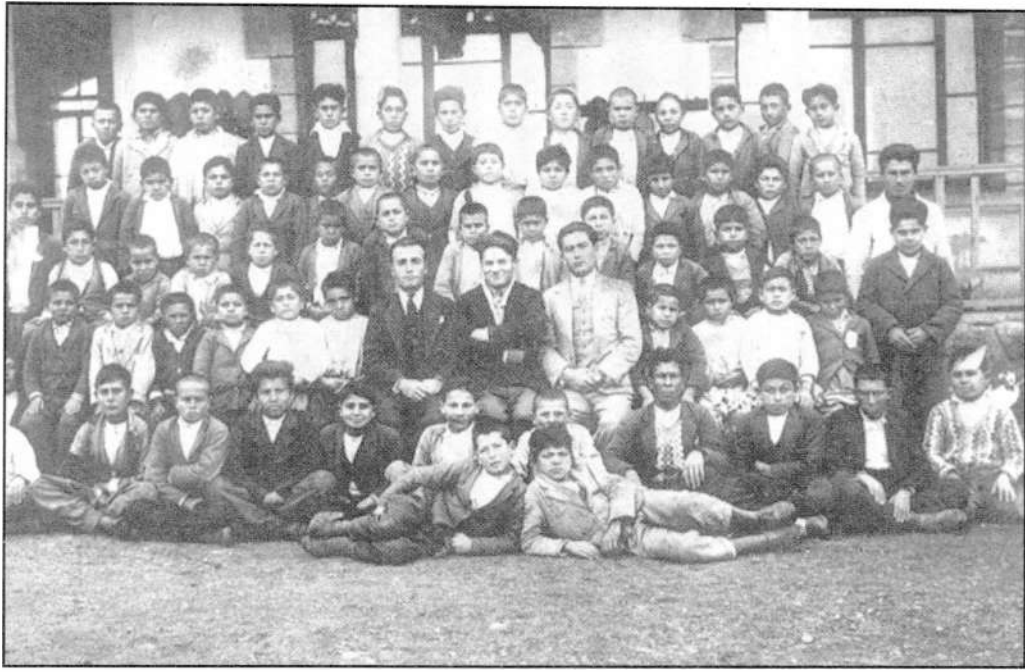
Bu diyem de Dördüncü Büyük Kurultay'ın 13 Mayıs 1935'teki toplantısında "Kamâlizm" (Kemalizm) adını almış, Türkiye'nin izleyeceği yol "Kamâlizm yolu" olarak ortaya konmuştur. Dilde özleşmeye paralel olarak "inkılap" yerine "devrim" sözcüğünün benimsendiği Cumhuriyet Halk Partisi Programı bir giriş ve sekiz kısımdan oluşmuştur.

1 Cumhuriyet Halk Fırkası Programının İzahı..., s.4-5.

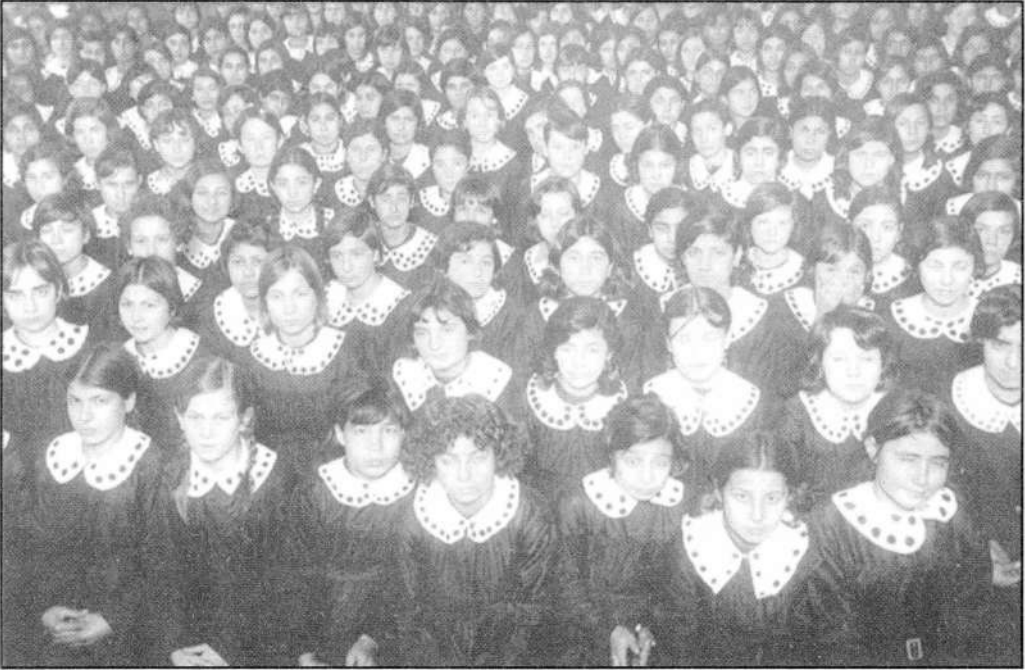
2 Sosyete: Toplum.

3 Diyem: İfade.

4 Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.27, Kaynak Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s.205.

Mustafa Kemal'in "10 yaşındaki çocukları" öğretmenleriyle
(29 Ekim 1933)

Giriş bölümünde CHP'nin programına temel olan ana düşüncelerin "Türk Devrimi'nin başlangıcından bugüne kadar yapılmış olan işlerle yalın olarak" ortaya konulduğu, "yalnız birkaç yıl için değil, geleceği de kapsayan" tasarıların ana hatlarının programda toplu olarak ele alındığı vurgulanmış ve "Partinin güttüğü bütün esaslar(ın), Kamâlizm prensipleri" olduğu saptanmıştır.¹ "Esaslar" ise "Vatan", "Ulus", "Devletin Esas Kuramı" ve "Kamusal Haklar" olmak üzere dört ögeye oturtulmuştur.²

Buna göre:

"1 - Vatan, Türk ulusunun eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerindeki eserleri ile bugün üstünde yaşadığı, siyasal sınırlarla çevrilmiş kutsal yurttur.

Vatan hiçbir bağ ve şart altında ayrılık kabul etmez bir bütündür.

2 - Ulus; dil, kültür ve ölkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bir bütündür.

3 - Devletin esas kuramı: Türkiye; ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci bir cumhuriyettir.

Türk ulusunun yönetim şekli 'kuvvet birdir' esasına dayalıdır. Egemenlik birdir; ve bağısız, şartsız ulusundur. Egemenlik hakkını, ulus adına Kamutay³ kullanır. Törütgen⁴ ve yürütgen⁵ yetkiler Kamutay'da toplanır. Kamutay törütüm yetkisini doğrudan doğruya kendi kullanır. Yürütüm yetkisini kendi arasından seçtiği Cumhurbaşkanını ile onun orunlayacağı⁶ hükümete bırakır. Türkiye'de hakyerleri⁷ bağınsızdır.⁸

Parti, devlet şekillerinin en doğrusu bu olduğuna kanığdır.⁹

1 CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935, Ulus Basımevi, Ankara, 1935; s.77; C.H.P Programı, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s.1-2; Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.27, s.214-215.

2 CHF'nin 1931 Kurultayında kabul edilen programda da giriş bölümü kimi küçük farklarla bu dört ögeye oturtulmuştur.

3 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi.

4 Törütgen yetki: Yasama yetkisi.

5 Yürütgen yetki: Yürütme yetkisi.

6 Orunlamak: Tayin etmek.

7 Hakyeri: Mahkeme.

8 Bağınsız: Bağımsız.

9 Kaniğ: Kani.

Kızılcahamam (16 Temmuz 1934)

Florya (1934)

4 - Kamusal haklar:

A - Yurttaşların, ferdi ve sosyal özgünlük,¹ eşitlik, dokunulmazlık ve mülkiyet haklarını barınmak,² Partimizce başlıca esaslardandır. Bu haklar, devletin varlık ve otorite sınırı ile buçlanmıştır.³ Ferdi ve hükmi şahsiyetlerin kınası,⁴ kamuğasıya⁵ aykırı olmayacaktır. Kanunlar bu esasa göre konacaktır.

B - Parti, yurttaşlara hak ve ödev vermekte, kadın erkek ayırmaz.

C - Saylav seçim kanunu yenilenecektir. Yurdumuzun genel şartlarına göre, vatandaş yakından tanımakta olduğu ve inandığı şahısları ikinci seçmen olarak ayırmakta özgür bırakmayı ve saylav⁶ seçimini bu yönden yapmayı demokrasi gereğine en uygun buluruz."⁷

CHP'nin Programı'nın ikinci kısmı ise "ana vasıflar"a ayrılmış, "Cumhuriyet Halk Partisi; a - Cumhuriyetçi, b - Ulusçu, c - Halkçı, ç - Devletçi, d - Laik, e - Devrimcidir" denilerek ilkeler tanımlanmıştır.

Buna göre:

"Cumhuriyetçilik

Parti, ulus egemenliği ülküsünü en iyi ve en sağlam surette imsileyen⁸ ve taplayan⁹ devlet şeklinin Cumhuriyet olduğuna kanığdır. Parti sarsılmaz kanaatle, Cumhuriyet'i her tehlikeye karşı, bütün araçlarla korur.

Ulusçuluk

Parti, ilerleme ve gelişme yolunda ve arsiulusal¹⁰ değerlerde¹¹ ve ilgilerde¹² Türk sosyetesinin,¹³ çağdaş uluslarla yan yana ve bir uyumda yürümekle beraber, ikinci maddede izah olunduğu üzere, kendine özgü ıralarını¹⁴ ve erkin¹⁵ benliğini korumayı esas sayar.

1 Özgünlük: Hürriyet.

2 Barınmak: Himaye etmek.

3 Buçlanmak: Sınırlanmak.

4 Kınas: Faaliyet.

5 Kamuğası: Genel menfaatler.

6 Saylav: Milletvekili.

7 C.H.P Programı, s.3-6; Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.27, s.215-216.

8 İmsilemek: Temsil etmek.

9 Taplamak: Tatbik etmek.

10 Arsiulusal: Uluslararası.

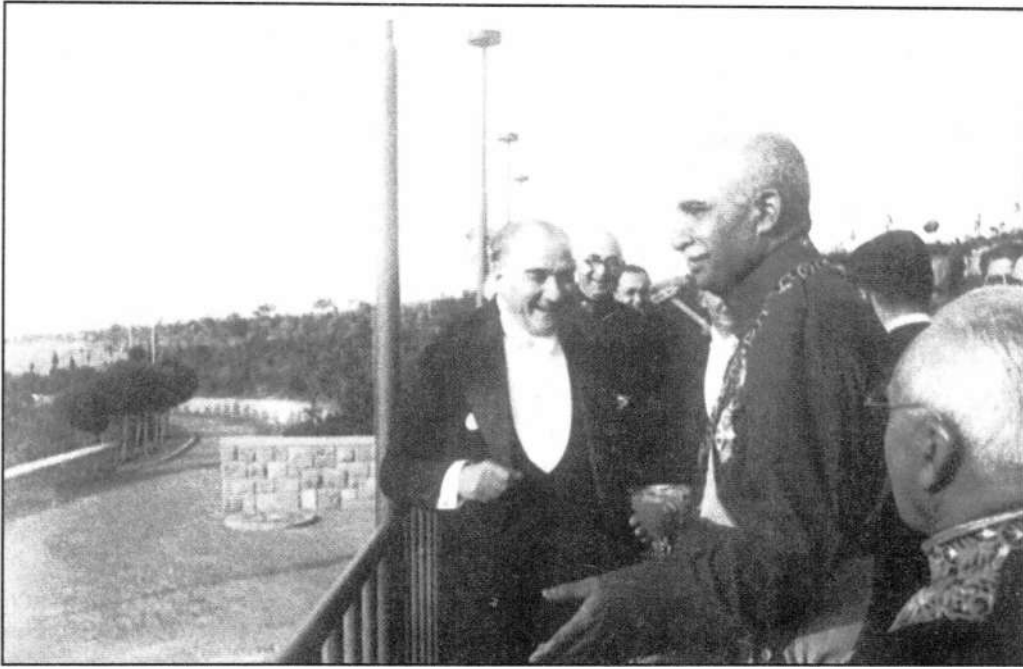
11 Değit: Temas.

12 İlgil: İlişki, münasebet.

13 Sosyete: Toplum.

14 İra: Karakter.

15 Erkin: Bağımsız.

Gazi ve Şah Ankara Halkevi'nin balkonunda (14 Haziran 1934)

İsveç Veliiahtı Prens Gustav Adolf ile Çankaya Köşkü terasında
(3 Ekim 1934)

Halkçılık

İrde¹ ve egemenlik kaynağı ulustur. Bu irde ve egemenliğin, devletin yurttaşa ve yurttaşın devlete karşı olan ödev ve yükümlerini tamamiyle yerine getirmek için kullanılması, Parti'nin başlıca prensiplerindendir. Kanun karşısında saltık² bir eşitlik kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir klase,³ hiçbir cemaate ayrılık tanımayan yurttaşları halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.

Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı klaslardan karışık⁴ değil, fakat ferdi ve sosyal hayat için işbölümü bakımından türlü hizmetlere ayrılmış bir sosyete saymak esas prensiplerimizdendir. Çiftçiler, küçük zanaat sahipleri, esnaf ve işçilerle, özgür ertik⁵ sahipleri, endüstrieller,⁶ tecimerler⁷ ve işyarlar⁸ Türk ulusal kuramının⁹ başlıca çalışma örgenleridir.¹⁰ Bunların her birinin çalışması, öbürünün ve kamunun hayatı ve genliği¹¹ için bir zorağdır.¹²

Partimizin bu prensiple amaçladığı gaye, klas kavgaları yerine sosyal düzenlik ve dayanışma elde etmek ve asığlar¹³ arasında birbirine karşıt olmayacak surette uyum kurmaktır. Asığlar, kapasite ve çalışma derecesine göre olur.

Devletçilik

Özel kınav ve çalışma esas olmakla beraber, imkân olduğu kadar az zaman içinde ulusumuzu genliğe ve yurdu bayındırlığa erdirmek için genel ve yüksek asığların gerektirdiği işlerde, hele ekonomik alanda, devleti fiili surette ilgilendirmek başlıca esaslarımızdandır. Devletin ekonomi işleriyle ilgisi fiili surete yapıcılık olduğu kadar, özel girişimlere ön vermek ve yapılmakta olan işleri düzenlemek ve kontrol de etmektir.

Devletin fiili olarak hangi ekonomik işleri yapacağını belirtmesi, ulusun genel ve yüksek asığlarına bağılıdır. Bu lüzum üzerine, dev-

1 İrde: İrade.

2 Saltık: Mutlak.

3 Klas: Sınıf.

4 Karışık: Oluşmuş, karışmış.

5 Ertik: Meslek.

6 Endüstriyel: Sanayici.

7 Tecimer: Tüccar.

8 İşyar: Memur.

9 Kuram: Bünye.

10 Örgen: Organ.

11 Genlik: Refah.

12 Zorağ: Zorunluluk.

13 Asığ: Menfaat.

letin fiili olarak kendi yapmaya karar verdiği iş eğer özel bir girişit¹ elinde bulunuyorsa, onun alınması her defasında özgü² bir kanun çıkarmaya bağlıdır. Bu kanunda özel girişitin uğrayacağı zararın devlet tarafından ödem³ şekli gösterilecektir. Bu zarar oranlanırken⁴ gelecekteki kazanç ihtimalleri hesaba katılmaz.

Laiklik

Parti, bütün kanunların, tüzüklerin ve usullerin yapılışında ve taplanışında en son ilim ve teknik esasları ile asrın ihtiyaçlarına uyulmasını prensip olarak kabul etmiştir.

Din, bir vicdan işi olduğundan, Parti, dini, dünya ve devlet işleri ile sıyasadan ayrı tutmayı, ulusumuzun çağdaş medeniyet yolunda ilerlemesi için başlıca şartlardan sayar.

Devrimcilik

Parti devlet yönetiminde, tedbir bulmak için derecel⁵ ve evrimsel prensiple kendini bağlı tutmaz. Ulusumuzun sayısız özverilerle başarmış olduğu devrimlerden doğan ve olgunlaşan prensiplere bağlı kalmak ve onları korumak Parti için esastır."⁶

Bir avuç Türk'ün yaşadığı "ata yurdu"nda tam bağımsız yeni bir Türk devleti idealiyle çıkılan yolda, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden CHP'ye geçiş sürecinde Parti'nin "ana vasıfları" olan altı ilke, 1937 yılında Anayasa'ya alınarak devletin nitelikleri haline getirilmiştir. Anayasada değişiklik önerisi İsmet İnönü ve 153 arkadaşından gelmiştir. Gerekçede Anayasa'nın "esas hükümleri gösteren faslının birinci maddesinde Türkiye Devleti'nin bir cumhuriyet olduğu yazılı olup bununla yalnız devletin şekli beyan edilmiş oluyor. Halbuki devletin şekliyle beraber siyaset ve idare tarzında takip edeceği ana vasıfların da esas hüküm olarak gösterilmiş olması lüzumludur" denilerek ikinci maddede devletin ana niteliklerinin altı ilkeyle tanımlanması istenmiştir.⁷ Şemsettin Günaltay başkanlığındaki Anayasa Komisyonu da Anayasa'da Türk Devleti'nin şekliyle beraber "doğuş tarzının ve kuruluşunda hâkim olan ve fiiliyat sahasında şimdiye kadar gelişen umdelerin yer tutması(nı)" gerekli bulmuş-

1 Girişit: Teşebbüsat.

2 Özgü: Özel.

3 Ödem: Tazmin.

4 Oranlamak: Tahmin etmek.

5 Derecel: Tedrici; derece derece, yavaş yavaş olan.

6 CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, s.77-78; C.H.P Programı, s.6-12; Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.27, s.216-217.

7 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, c.16, TBMM Matbaası, Ankara, 1937, S. Sayısı: 89, s.1.

tur. Altı ilkenin birbirini tamamladığı ve ayrılmasının söz konusu olmadığı kanısında olan Komisyon, ulusun birliğini sarsacak uluslararası akımların ülkede yer bulmaması, yurttaşlar arasında sınıf farklarının kaldırılması, alınacak her türlü önlem ve atılacak her adımda eski zihniyete ve ananelere bağlanılmayıp zamanın gereksinim ve zorunluluklarının dikkate alınması ve böylece ülkenin yükseltilmesi hedefine ulaşılabilmesi için ilkelerin "esas hüküm" olarak anayasaya girmesini "pek lüzumlu" bulmuştur.¹ Değişiklik önerisi 5 Şubat 1937'de TBMM'de görüşmeye açılmıştır.

Değişiklik isteğinin "zaruretlerini" milletvekillerine Dahiliye Vekili Şükrü Kaya açıklamış, Türk ulusunun hiç kimsenin, hiçbir tarafın etkisinde kalmadan ve yardım almadan kaderini ve geleceğini belirlediğini, bağımsızlığını elde ettiğini, bir daha benzer acılar yaşamamak için yeni bir devlet sistemi kurduğunu, bu sistemde uygulamaya koyacağı ilkeleri açık bir programla ortaya koyduğunu, uygulama yetkisini de CHP'ye verdiğini, CHP'nin amacının ise "modern bir devlet" kurmak olduğunu belirtmiştir. Devletin niteliklerinin tarihten, gerçeklerden ve uygulamadan yola çıkarak zaman içinden süzülüp geldiğine dikkati çeken Şükrü Kaya, bunların başında devletçilik ilkesini anmıştır.

"Türk milleti devletçidir. Asırların gösterdiği tarihin seyri ispat etmiştir ki modern tekniğin ve ekonominin, maliyenin teknik ve müspet icaplarına gündelik hayatlarını ferdi olarak ve cemiyet halinde uydurmayanlar daima geri kalmaya mahkûmdurlar" diyen Şükrü Kaya, ilerlememenin gerilemek, gerilemenin ise ezilmek anlamına geleceğine dikkati çekmiş, "çiğnenmemek için Türkün her gün daha fazla ileri adım atması" gerektiğini belirterek devletçiliğin devrimci anlayışın sonucu olduğunu ortaya koymuştur. "Biz yakın mazinin bıraktığı boşlukları doldurmakla mükellef olduğumuz gibi gelecekte de çocuklarımıza hiçbir fena miras bırakmamak mecburiyetinde bulunan bir nesiliz. [...] Yalnız mazinin kusurlarını itiraf etmek veyahut örtmek kâfi gelmez. Geleceğin de icaplarını ona göre hazırlamak gerekir. Bu vasfı taşımayan devletlerin bilhassa Türk Devleti'nin geleceğinden dahi şüphe edilebilir" saptamasıyla da devletçilik düşüncesinde Türkiye'nin geleceğini kurma idealinin bulunduğu dikkati çekmiştir. Şükrü Kaya, Atatürk'ün ortaya koyduğu ilkelerin Anayasaya geçirilmesini ise Türk ulusunun bu ilkelere karşı bağlılığının ve samimi ilgisinin hukuksal ifadesi olarak yorumlamıştır.²

Türk ulusuna bağımsızlığını ve yitirdiği düşünülen uygar niteliklerini geri veren Atatürk'e karşı yalnız şükran duymanın yeterli olmadığını, ortaya koyduğu ilkeleri "sadakatle, feragatle ve samimiyetle" izlemek gerektiğini vurgulayan Şükrü Kaya, bu ilkelerin "Türk" ve "Türkçü" olduğunu, Türk ulusunun

1 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, c.16, S. Sayısı: 89, s.3.

2 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, c.16, s.59-60.

Romen folklor ekibine eşlik ediyor (2/3 Eylül 1936)

Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için Meclis'e gelirken (29 Ekim 1936)

karakterinden alındığını ve onun tüm gereksinimlerine uygun olarak seçildiğini belirtmiştir. *Nutuk*'ta Atatürk tarafından açıkça ortaya konan acı olayların yeniden yaşanmaması için Türk ulusunun mutlaka "Türkçü ve millici" olması gerektiğini vurgulamıştır. "Türk milletini insanlık içerisinde medeniyete yarar, barışa hizmet eder seçkin bir camia yapmak için her şeyden önce Türk milletini gelecek tarihinde de layık olduğu medeniyet seviyesine çıkarmak" gerektiğine, Türk milliyetçiliğinin "dar ve tekelci" olmadığına, insanlığı yüceltmeyi, mutlu, kalkınmış ve barış içinde bir dünya kurmayı arzuladığına dikkati çekmiştir.

Şükrü Kaya'ya göre barışın ve uygarlığın güvencesi Türk ulusunun bağımsız olarak yaşamasına bağlıdır. Bağımsızlığın sonsuza dek sürdürülebilmesinin ön koşulu da halkçı olmaktır. Türkiye'nin kurtarılmasının, bağımsız olarak insanca yaşamasının temeli olan halkçılık "halka doğru, halk için değil, halk tarafından ve halkla beraber sistemi"dir. Bu sistem ülkenin doğrudan doğruya halk tarafından idaresini hedeflemekte, kişi ve sınıf ayrımı gözetmemekte, yasalar önünde tüm vatandaşları eşit görmektedir. Bu hedef ve içerikle halkçılık ilkesinin anayasaya alınarak kamunun vicdanına mal edilmesini "zorunluluk" olarak yorumlayan Şükrü Kaya, halkçı düşüncenin devlet yönetiminde kendisini gösterebilmesi için laik düşüncenin benimsenmesi gerektiğine de işaret etmiştir.

"Arkadaşlar, bu memleket kâhinlerin ve gayri mesullerin vicdanlar üzerinde etkili olmasından ve devlet ve millet işlerini görmesinden çok zarar görmüştür" diyen Şükrü Kaya, Osmanlı Devleti'nin yıkılış nedenini devlet ve millet idaresinin "mistik ve dogmatik" esaslara bağlanmasında bulan anlayışı yinelemiş ve Türkiye'nin "her şeyden evvel" laikliğini ilan ettiğini vurgulamıştır. "Mademki tarihte deterministiz, mademki icraatta pragmatik maddiyetçiyiz, o halde kendi kanunlarımızı kendimiz yapmalıyız" düşüncesinden yola çıkarak yasaların "her türlü ilahi hayallerden" arınmış ve günün gereklerine ve halkın gereksinimlerine uygun olarak yapılması gerektiğini, devlete yön veren laik düşünceyi şimdi de anayasaya almak istediklerini belirtmiştir. "Biz diyoruz ki, dinler, vicdanlarda ve mabetlerde kalsın, maddi hayat ve dünya işine karışmasın. Karıştırmıyoruz ve karıştırmayacağız" diyerek laik devlet düzenindeki kararlılığı ifade eden Şükrü Kaya vicdan özgürlüğünü de şu sözlerle vurgulamıştır:

"Şahısların vicdan hürriyetlerine ve istedikleri dinlere girmelerine zerre kadar müdahalemiz yoktur. Herkesin vicdanı hürdür. Bizim istediğimiz hürriyet, laiklikten maksadımız dinin memleket işlerinde etkili ve etken olmamasını temin etmektir."

Tarikatların da bu nedenle kaldırıldığına işaret eden Şükrü Kaya "Türk için yegâne doğru yol ve tarikat(ın) pozitif bilimlere dayanan milliyetçilik" olduğuna dikkati çekmiştir.¹

1 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 5, c.16, s.61.

Cumhuriyet Bayramı Balosu (29 Ekim 1936)

Elazığ'da Murat Nehri üzerinde kurulan Singeç Köprüsü'nün açılış töreni
(17 Kasım 1937)

Yasa önerisiyle ilgili görüşmelerde devletçiliği benimseyen bir devlette ortaya çıkacak liberal politika yanlısı bir vatandaşın devletin şeklini değiştirme suçu işlemiş olup olmayacağı, komünizm propagandası yaptığı için tutuklanan bir kişinin yapacağı "İnkılap devlet şekline dahildir. Ben en geniş ve en esaslı bir inkılap taraftarıyım" savunusu karşısında nasıl bir tutum takınılacağı sorgulanmıştır.¹

Sorulara ilk yanıt Komisyon Başkanı Günaltay'dan gelmiştir. "Türk yaşamıştır, milliyetçi olduğu müddetçe; Türkyaşamıştır, devletçi olduğu müddetçe; Türk yaşamıştır, ancak kendi varlığının esaslarını kendi ruhundan çıkardığı müddetçe..." diyen Günaltay, Türk'ün hayatından, tarihinden, yüzlerce yıldır geçirmiş olduğu devrimlerden kaynaklanan altı ilkenin anayasaya alınmasından sonra kimsenin bunlara aykırı davranamayacağını, anayasaya aykırı hareket nasıl suç ise bu ilkelere muhalefetin de aynı şekilde suç sayılacağını vurgulamıştır.²

Altı ilkeyi anayasaya ekleyerek "bütün yurdun müşterek resmi ve kanuni bir rejimi haline sokmak" istediklerini belirten Recep Peker de öneri yasalaştığı andan itibaren tüm ulus bireyleri için bağlayıcı olacağını belirtmiştir. "Temyiz mahkemesinin en büyük hâkiminden en küçük memurlarımıza kadar hüküm veren, tedbir alan, emir veren ve tanzim eden herkes günlük işini yaparken ve kararını verirken kendini bu esasların çerçevesi içinde hissetmek mecburiyeti altına girecektir." Peker, konuşmasında Parti ilkelerinin neden devletin ilkeleri yapılmak istendiğine de açıklık getirmiştir: "Cumhuriyet Halk Partisi yeni devletin fikir ve politika kaynağıdır. Parti liberal devletlerde görülen birçok partilerden biri değildir. Yeni devletin hayatı boyunca derin tecrübelerle pişmiş olan bünyesinden her zaman devlete esaslar vermiştir. Bu sebeple yeni devlet vasıflarının anlaşılması için bütün alakadarlar bugünkü Parti programından istifade edeceklerdir. [...] bir milletin ve bir devletin tam bağımsız bir devlet ve millet olmak için kendi hayatından doğmuş ve kendi hayatına uygun kendi öz malı bir rejime sahip olması lazımdır. Böyle olmazsa vaziyet yurdun bir parçası yabancı istilası altında bulunduğu zamana benzer. O halde yurdun hayati bir esasını teşkil eden rejim yabancı fikirlerin istilası altında demektir. [...] Devletin herhangi iç veya dış güçlüklerle uğraşma zamanında, doğudan, batıdan, güneyden, kuzeyden esen tahrip propagandalarına karşı kendisini her zaman korumaya hazır bulunması elzemdir. Onun için devletin anakanununda yalnız cumhuriyetçi olduğumuzun yazılı olması bugün artık kâfi değildir."³

1 İzmir milletvekili Halil Menteşe bu düşüncesini kamuoyunu aydınlatmak için dile getirdiğini belirtmiştir. Bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 5, c.16, s.62-63.

2 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 5, c.16, s.64-65.

3 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 5, c.16, s.65-68.

Atatürk'ün Eskişehir'de karşılanışı (1938)

Adana'ya son geliş (24 Mayıs 1938)
Levent Sanverdi Arşivi

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "ikinci maddeye biraz yan bakan, hatta kafa tutan bir teşekkül" olarak tanımlandığı, dinsel işleri vicdanlara bırakan bir devletin resmi bütçesinde böylesine bir kurumun yeri olmaması gerektiğinin de dillendirildiği¹ bu görüşme ve tartışmalarda Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına, birlik ve bütünlüğüne karşı içeriden ve dışarıdan gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeye altı ilkeyle karşı durulabileceği devrimin yetkin isimlerince vurgulanmıştır. Tehdit ve tehlike olarak görülen liberalizm, komünizm/sınıflılık ve irtica hareketlerinin olumsuzlukları tarihten süzülen gerçeklerle örneklenmiştir. Yeni devletin ilkelerinin tarihin gerçeklerinden, çekilen sıkıntılardan ve yaşamın gündelik zorunluluklarından çıkarıldığı ve devrimci bir ruhla benimsendiği vurgulanmıştır. Aynı gün, 5 Şubat 1937'de, oylamaya katılan 321 milletvekilinin oybirliğiyle Türkiye Devleti'nin cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimci olduğu saptanmış, böylece Türk ulusu canı, kanı, azmi, iradesi, uygar ve demokratik kimliğiyle can verdiği devletin ideolojik çerçevesini çizmiş, geleceğini kuracak yol haritasını belirlemiştir.

Şaduman Halıcı

¹ Bu düşünce Muş milletvekili Hakkı Kılıçoğlu tarafından dile getirilmiştir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 5, c.16, s.62.

YENİ TÜRKİYE DEVLETİ'NİN TEMEL YAPISI
ULUS EGEMENLİĞİ

Milli Harekâtın Sebepleri*

Acaba yalnız mağlup olmakla bir devlet bu hale gelebilir mi? Her şeyden evvel şu hakikati nazarı itibara almalıyız ki ne uğradığımız hezimetin genişliği ve dehşeti ve ne de düşmanlarımızın azamet ve kuvveti devletimizi çöküşe mahkûm edecek mahiyette değildi. Bunun en büyük ve en maddi delilleri, Almanya ve Bulgaristan gibi Harbi Umumi'de bizimle kader birliği yapıp aynı mesaiyi sarf ettikten sonra aynı mağlubiyetle silah bırakmış eski müttefiklerimizin bugün bizim vaziyetimizde bulunmamaları ve hiç olmazsa bağımsız bir mevcudiyetle işin içinden çıkmış olmalarıdır. Bu iki devleti bizimle mukayese ederken belki bir itiraz ifade edilir ve denilir ki "Onlar bizim kadar mağlup olmamışlardı; çünkü Almanya hiçbir karış toprağını düşmana çiğnetmemiş olduğu gibi, Bulgaristan'ın bütün harp felaketi de Makedonya'daki arazisiyle sınırlı kalmış ve buna karşılık asıl Bulgaristan bütün tamamıyetiyle Bulgarların elinde kalmıştı!" Hakikaten Dörtlü İttifak erkânından harp esnasında en çok arazi kaybeden devlet, hiç şüphesiz ki bu devletti. Fakat bununla beraber şunu da hiç kimse inkar edemez ki Arap memleketlerini kaybeden Türkoğlu kendi anayurdu olan Anadolu'sunu payitahtıyla beraber bütün milli bütünlüğüyle müdafa ve muhafaza etmiş ve mütarekename imzalandığı gün bu topraklardan düşman elinde hiçbir karış bırakmamıştı. Türk memleketi Türk'ün elinde duruyordu ve hükümet de sırf işte bu vaziyete dayanarak Wilson'un milliyet teorisi icabınca barış yapmaya talip olmuştu. Mütareke antlaşması bu şartlar altında imza edildi. Fakat aradan on ay geçer geçmez feleğin çemberi dönüp değişti.

* İsmail Hâmi (Danişmend), "Harekât-ı Milliye'nin Esbâbı", *İrâde-i Milliye*, 14 Eylül 1335 (1919), No: 1.

Başta sevgili payitahtımız olduğu halde Musul, Adana, İzmir gibi en güzel ve en verimli eyaletlerimiz ile İzmit, Eskişehir, Samsun ve kısmen Balıkesir sancaklarımız ve hatta iki adım ötede duran Merzifon ismindeki kazamız vs. gibi birçok yerlerimiz düşman istilasına uğradı! Topraklarımız bu hale geldiği gibi, milletimiz de yalnız İzmir facialarında 120 bin kurban vermek mecburiyetinde kaldı. Mütarekenin yapılmasından bugüne kadar tahakkuk eden zayıyatımızı bu kadar görüp de bununla iş bitmiş ve geride ne kaldıysa bize kalmış farz edenler aldanırlar! Bu felaketin bir de henüz tatbik edilmemiş ve bununla beraber tatbiki yalnız tasavvur edilmiş değil ve hatta kararlaştırılmış diğer bir kısmı daha vardır ki 1916 senesindeki Londra kararlarıyla Beşler Meclisi'nin hazırladığı taksim projesi hep bu kısma dahil felaketlerdendir. Yani biz bugün iki türlü tehdit altındayız: Bunların birincisi bugün gerçekleşmiş olan felaketlerimizde ve ikincisi de bundan sonra gelecek müstakbel felaketlerde saklıdır! Esasen en dehşetli kısmı da işte bu henüz proje halinde bulunan ve gözle görülebilir bir mahiyet almamış olan tehlikedir. Mesela Doğu Anadolu vilayetlerinin bir Ermenistan haline konulmasının tasarlanmış ve hatta esas itibarıyla kararlaştırılmış olduğunu söylersek, ne demek istediğimiz anlaşılır zannederim!

Acaba bu müthiş kararların böyle yavaş yavaş olmasa bile her halde birer birer, vilayet vilayet tatbik edilip durmasına sebep nedir? Yalnız devletin mağlubiyeti, yalnız ordunun silah bırakması mı? Devletin mağlubiyeti bize Suriye'nin, Irak'ın, Hicaz'ın, Yemen'in kaybına mal olmuştu. Bu kadar kurtuluş akçesi veren bir devletin daha fazla bir fedakârlığa, mevcudiyetine nihayet verecek kadar müthiş bir fedakârlığa boyun eğmesinde hiçbir sebep tasavvur edilemezdi! Acaba mütarekeden sonra gelip geçen ve bilhassa şimdiki Sadrazam Ferit Paşa'nın riyasetinde tekerlenip duran hükümetler niçin, hangi fayda karşılığında mevcudiyetimizin ortadan kaldırılmasına boyun eğiyorlardı? Millette mukavemet kabiliyeti olmadığından mı? Hayır, çünkü ırzını, namusunu, mukaddesatını Yunanlılar gibi asırlarca Türk'e uşaklık etmiş birtakım sefil oğlu sefillere çığnetmek istemeyen bu millet bugün yok yerden bir İzmir müdafaası yaratmış olduğu halde hükümet bunu da kabul etmek istemiyor! Nedir, acaba hükümetin maksadı nedir? Eski muharebelerde kalelerimiz düştükçe askerlerimiz ile ahalimiz arasında birtakım rivayetler çıkardı: "Kumandan Paşa'ya düşmandan karpuz içinde altın gelmiş!" yahut "Güğümle gelen yağurdun içinden liralara çıkmış!" veya "Düşman bizim kumandanın çadırına bir gülle atmış ve bu gülle patlamamış; çünkü içinde duka altınları varmış!" İşte şimdiye kadar her kale düşüşünde bu üç suretten biriyle mutlaka kumandan rüşvet almış sayılır ve hatta bazen kahramanlar bile bu iftiralar altında kalırdı!

Bugünkü felaketlerimizin en büyük, en tesirli sebebi işte bu efsanelerden çıkarılabilir. Doğrusu Sadrazam Ferit Paşa'nın hempaları aldıkları altınları karpuz

veyahut yoğurt içinden almıyorlarsa da, her halde bazen eski dahiliye nazırı bil-
diğimiz Ali Kemal şaklabanı gibi düşman kesesinden ve bazen de daha eski dahi-
liye nazırı Mehmet Ali rezili gibi doğrudan doğruya Osmanlı örtülü ödeneğinden
alıyorlar! Bu alçakların İstanbul'u işgal eden yabancı kuvvetlerine dayanarak
milletin oyu hilafında mevkilerini muhafaza etmelerinin bütün sebebi işte bu
noktadan ve bu menfaatten ibarettir. Yabancı kuvvetine dayanmanın yegâne çar-
resi de tabii Osmanlı menfaati yerine yabancı sözü dinlemekle temin edilebilir...

Meseleyi daha açık surette kavrayabilmek için mesela İstanbul'un işgalinde
hükümetin nasıl hareket etmiş olduğunu göz önüne getirmek mecburiyetinde-
yiz: Mütareke antlaşmasında payitahtımızın böyle durduğu yerde ve derhal iş-
galine dair hiçbir madde yoktur! Bu böyle olduğu halde zavallı İstanbul İzzet
Paşa kabinesinin düşmesinden itibaren adeta birkaç gün içinde milletlerarası
bir şehir halini aldı. Her halde herkesin başındaki festen başka Osmanlılığa
işaret edecek ortada hiçbir şey kalmamıştı! Hatta halkın tramvaylara binip
inmesine varıncaya kadar her şey yabancı denetimi altına girmişti! O sırada
İstanbul'da büyük bir yetkiye sahip bir İngiliz miralayı vardı. Bir gün bununla
görüşürken payitahtın bu suretle işgalindeki haksızlıktan bahsetmek istedim.
Bu ciddi ve vakur asker bana cevap olarak "İstanbul işgalinin bütün mesuliyeti
doğrudan doğruya sizin kendi hükümetinize aittir!" dedi ve meseleyi şu suretle
izah etti: Mütarekeden sonra İstanbul'a yalnız birkaç zabıt gönderildiği halde,
aradan bir müddet geçtikten sonra Fransızlar bir de askeri müfreze gönderirler.
Bunun üzerine İngilizler bu Fransız müfrezesini geri çekertmek için Babiâli'nin
mütarekename hükümlerine dayanarak protesto etmesini bekler; hiçbir ses çık-
maz! Birkaç gün sonra Fransızlar bir müfreze daha gönderirler. İngilizler bu se-
fer olsun belki Babiâli'nin aklı başına gelir de protesto eder diye yine beklemeye
karar verirler; fakat yine bizim taraftan hiçbir ses çıkmaz! Nihayet üçüncü bir
Fransız askeri kıtası daha çıkarıldıktan sonra dengenin kendi aleyhinde bozula-
cağını gören İngilizler de karşılık olarak payitahtımıza asker çıkarmak mecbu-
riyetinde kalırlar! Hükümetin milli menfaatlerimizi ne derece müdafaa ettiği bu
acı hakikatten anlaşılır zannederiz...

Vaziyeti tamamiyle açıklığa kavuşturmak için biraz da şimdiki Sadrazam
Ferit Paşa'nın bugüne kadar ne yaptığını, ne ettiğini göz önüne getirelim: Bir
hükümetin iki türlü siyaseti olur; bunların biri dahili siyaseti ve diğeri harici
siyasetidir. Ferit Paşa'nın teşkil ettiği üç kabinenin her üçü de bu iki siyasetin
her ikisinde de bu devlet ile bu milletin doğrudan doğruya aleyhinde hareket
etmişlerdir! Bu hakikati ispat için evvela dahili siyasetini ele alalım: Hain Ferit
birinci kabinesini teşkil ettiği günden itibaren sözde Kanunu Esasi'ye dayana-
rak muharebeden doğan mesuliyetlerin tayiniyle meşgul olmaya başladı. Böyle
bir teşebbüse girişen bir hükümetin en büyük vazifesinin, tabii her şeyden ev-

vel devletin mağlubiyetinde payı olanların muhakemesi olması lazım gelirdi... Devlet, arazisinin belki dörtte üçünü kaybetmişti. Muharebeyi idare etmiş bir hükümet için bundan büyük mesuliyet sebebi olamazdı ve zaten İttihatçıların milletin lanetine uğramalarının en büyük sebebi de bu toprakların kaybında saklıydı. Bu itibarla mevcut hükümet için araştırılması lazım gelen en büyük mesuliyet bu koskoca devletin neden dolayı bu hale geldiği olmalıydı. Fakat vatanına karşı hiçbir alaka hissetmeyen alçak sadrazamın hain kabinesi, vatani, milleti, memleketi, dini, devleti, özetle bütün mukaddesatı bir tarafa bırakıp yalnız Ermeni tehciri mesuliyetleriyle meşgul olacak bir dîvân-ı harb-i örfî¹ teşkil etti! Vatanın felaketini hiç kimseden sormuyor, Ermeni vakalarında kurban düşen yüz binlerce ümmet-i Muhammed'in hesabını araştırıyor, yalnız Ermeni patriğinin keyfini yerine getirmek için Ermeni hukukunu müdafaa ediyordu! Acaba kanun nazarında bir Müslümanın bir Ermeni kadar hukuki kıymeti yok muydu? Neden Ermeni tehcirinde mesul olan Müslümanlar cezalandırılıyordu da Müslüman katlinden mesul olması lazım gelen Ermeniler günahsız sayılıyor-du? Yozgat vakalarından dolayı idam olunan Mutasarrıf Kemal Bey merhumun milli şehit kabul edilmesinde en büyük sebep işte bundan ibaretti ve işte bu sebeple İstanbul Müslümanları merhumu başlarının üstünde taşıyarak mübarek kabrinde Mağfiretullah'a emanet ederken ağlamışlardı! Eğer Kemal Bey merhumla beraber bir de Müslüman katlinden mesul olan Ermeni suçlularından biri idam edilmiş olsaydı, bu mesele etrafında hiçbir milli galeyana ortaya çıkmazdı. Çünkü her iki millet fertleri arasında karşılıklı felaketlerden mesul olanlar vardı. Halbuki dîvân-ı harb-i örfide Kur'an-ı Kerim'e sade suçlular el bastığı halde İncil'e şahitlerden başka hiç kimse el sürmemişti!

İşte Ferit Paşa'nın bütün dahili siyaseti ve olanca milli hüviyeti bundan ibaret kaldı!

Biraz da harici siyasetinden bahsedelim. Bunun esas hatlarını birer birer kaydediyorum:

1) İzmir faciasına doğrudan doğruya şimdiki sadrazamın gaflet ve hıyaneti sebep olmuştur. Nureddin Paşa gibi tehlikeye karşı tedbirler almakta olan vatanperver bir vali ve kumandanı işgalin adeta arifesinde azledip yerine Kambur İzzet gibi bir lanetliyi gönderdi. Bu melun da sefelinin müdafaa tertibatını "İttihatçı" tahrikleri şeklinde gösterip karşı koymak için yabancı kuvveti talep ettiğinden, İzmir Yunan işgaline teslim olundu! Böyle olduğu halde hain Ferit, Kanbur'u hâlâ azletmedi; İzmir felaketi üzerine kabinesinin istifasını verip o makamın ehli olmadığını ve mesuliyetini üstü kapalı itiraf etmiş olduğu halde ikinci kabineyi yine kendisi teşkil etmekten utanmadı!

1 Dîvân-ı harb-i örfi: Sıkıyönetim mahkemesi. (Y.N.)

2) Fakat bu ikinci kabinesi de Paris'e götürdüğü delege heyetinin barış konferansından çıkarılması gibi bir rezalet üzerine düştü. Ferit'in hıyaneti bu sefer büsbütün ayan oluyordu; çünkü Paris'te iken Mösyö Clemenceau'yla olan haberleşmelerini İstanbul'a dönüşünden sonra tahrifen tercüme ederek hem padişahımızı hem milleti aldatmaya kalkıştı. Halbuki bu haberleşmelerin Fransızca asıl metinleri kendisinin İstanbul'a varışından evvel Avrupa matbuatında yayımlanmış ve bu suretle işin hakikati bütün cihana malum olmuştu!

3) Hain Ferit Paşa Mösyö Clemenceau'ya verdiği notalardan birinde Anadolu'daki milli galeyanı İttihatçılık ve Bolşeviklik şeklinde göstererek memlekete yabancı müdahale davet etmişti!

4) Yine aynı melunun aynı notasında Toros dağları Anadolu'nun tabii ve milli sınırı şeklinde gösteriliyor ve neticede Adana vilayetiyle Maraş ve Urfa sancakları Osmanlı camiası haricinde bırakılıyordu!

5) Hain sadrazam Zatı Şahane'nin riyasetlerinde toplanan saltanat şûrasında bile "Doğu Anadolu vilayetlerinde geniş bir Ermenistan teşkiline hükümetin hazır olduğunu" ilan etmekten utanmıyordu!

6) İzmir'de mukaddesatı ile vatanını müdafaayla meşgul olan kahraman din-daşlarımızı arkalarından vurmak için çeteler teşkil ettiriyor ve toplanan Umumi Kongremizi eşkiya çetesi sayarak Harput Valisi Ali Galip isminde bir melun tarafından tepelenmesini emrediyordu. Ali Galip bunu başarmak için Kürt atlıları getirecekti! Bu suretle mevcut hükümet İslam unsurlar arasında katliam yapılmasını emretmişti! Fakat millet bu işin bütün vesaikini yalaladı.

7) Umumi Kongre, Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti gibi hükümetçe tasdik olunmuş ve resmi bir müessesenin teşebbüsüyle toplanmış olduğundan, hükümetçe "eşkiya çetesi" sayılması padişahça tasdik olunmuş bir kanunun kabine tarafından ayaklar altına alınması demektir!

İşte milli harekât bunlar ve daha bunlar gibi birçok sebeplerden doğmuştur. Millet'in bu harekâtını padişahımız da son beyanatlarıyla tasvip etmiş oldukları gibi, veliaht hazretleri de Temmuz'un 16'sı tarihiyle padişahın yüce katına takdim etmiş oldukları tafsilatlı tasarıyla teyit etmişlerdir. Bu tasarı mevcut hükümetin bütün cinayet ve hıyanetlerini birer birer saymakta ve Zatı Şahane'ye Anadolu'daki teşkilatın haklı taleplerini nazarı itibara almaları tavsiyesiyle nihayet bulmaktadır.

İstanbul'daki gazetemde suretini yayımladığım bu tasarımı ihtiva eden nüshalar bir iki güne kadar buraya ulaşacak ve *İrâde-i Milliye* sayfalarına da geçirilerek millet'in ibret gözü önüne konulacaktır.²

İsmail Hâmi

1 *İrâde-i Milliye*'de "vesaikini" (vesikalarını) şeklinde. Doğrusu "vesaitini" (vasıtalarını) olmalı. (Y.N.)

2 Söz konusu tasarı 21 Eylül 1335 (1919) tarihli *İrâde-i Milliye*'de yayımlanmıştır. (Y.N.)

Seçimler*

Bir hak veya bir vazife olarak görülen seçim, şüphe yok ki, gerçekte bir "kuvvet"tir. Zira tabiatla olduğu gibi, toplumsal işlerde dahi esasen hukuk değil, kuvvetler vardır. Genel olarak hayatta hareket etmek, hissetmek, beslenmek, soluk almak ve insanlıkta ilaveten düşünmek ve konuşmak ne ise sosyolojide de "seçim" odur; öyle bir tabii gerekliliktir. Bu kuvvet -ünlü bir yazarın benzettii gibi- elektriğe benzer; onun gibi fırtına doğurur ve sonra yatıştırır. Pek açıktır ki seçim mevcut olmadığı zaman millet fertlerinin iradesi bir baskı altında kalır; bu baskı bir gün patlamayla ve o patlama ise çoğunlukla inkılapla neticelenir. Fakat fertler seçimi icra ederse kuvvet sükûn içinde sarf edilmiş olacağından, bu neticeler tabiatıyla bertaraf edilmiş bulunur.

Buraya kadar bir toplumsal kanun ve bir kuvvet olarak incelediğimiz seçim, fertlere intikal itibariyle "hak" şeklini alır. Herkesin ısıdan, ışıktan faydalanma hakkı olduğu gibi seçime iştirak hakkı da mevcuttur. Birçok zaman bu hak dava konusu olmuş ve yalnız imtiyazlı bazı şahıslara verilerek millet fertlerinden bir kısmının bunu icraya ehliyetsiz oldukları sanılmışsa da haktan mahrum olanlar -yer yer ve zaman zaman- o hakkın bir parçasına olsun iştirak etmek lüzumunu ileri sürerek -yine muhtelif zeminlerde ve türlü şekillerde- o kuvveti elde etmiş ve o hakkı kullanmışlardır.

Tabii kanunlar gibi toplumsal kanunlar dahi zorbalığa karşı nefret duymakta ve bilhassa milli irade üzerinde zorbalık etmek şeklindeki akıl dış düstur medeni gelişmeler karşısında kati iflase mahkûm iken seçim kuvvetine sahip

* "İntihabat", *İrâde-i Milliye*, 10 Teşrinisani 1335 (10 Kasım 1919), No: 11.

olduğunu 11 sene evvel kahramanca bir uyanıklıkla ispat eden muhterem milletimizin seçim hakkına iştiraki geçen senelerde ne yazık ki kısmen kısıtlanmak istenilmişti. Siyah ve öldürücü cereyanların ve aralıksız buhranların millet vicdanında uyandırdığı tahammül mecburiyetinden faydalanarak döndürülen bu müdahale politikası o senelerin idarecileri hesabına fahiş bir hata olarak kaydedildiği gibi, Meşrutiyet hayatına ait milli tecrübelerin en güzidesi olmak üzere milli fayda sütununa da geçirilmişti.

Geçen harbin tabii musibetleri arasına bir kısım yabancıların milli bağımsızlığımıza ve toprak bütünlüğümüze suikast edebilecekleri ihtimali girince ve bu korkunç anda kötü tesadüfün işbaşına geçirdiği bazı kimselerin hayrete düşürücü kayıtsızlığı o uğursuz ihtimali elle tutulabilecek bir hale yaklaştırdı, ansızın Türk yurdunun üzerinde şiddetli bir öfke ve infial rüzgârı yükseldi ve kavmimizin varlığını haykıran bu metin ve asil ses en kör kulaklara kadar erişti.

Milli iradenin infilakından başka bir şey olmayan şu tabii hareket, bu taraftan da seçimlerin hızlandırılmasını hedeflediğinden bugün bütün Osmanlı ülkesinde büyük bir asaletle seçim mücadelesine girilmiş bulunuluyor. Bu mücadelenin en kıymetli noktası -büyük bir iftiharla kaydediyoruz ki- her türlü baskı ve müdahaleden uzak bulunmasıdır. Milletimizin yaşamak ve bu yurttaki bin yıllık tarihi hakkını şerefli bayrağı altında muhafaza etmek azmini istemli bir körlükle görmeyenlere o sarsılmaz azmini göstermekte güçlük çekmeyen millet, seçimleri hür ve şuurlu icrayla siyasi rûştünü de dahil ve harice karşı göstermek istiyor. Her tarafta görülen ateşli mücadeleler bu uyanık arzuyu parlak surette ispat ediyor. Milli emel ve taleplerin savunucusu olacak mebuslarımızın böyle bir seçimle ve sine-i milletten doğmuş hakiki bir meşru vekil sıfatıyla mücadele meydanına atılmaları geleceğimizin olgunluğuna özlü bir başlangıç ve tarihimiz için de şerefli bir sayfa olacaktır.

Yozlaşma Meselesi*

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin yozlaşması ihtimalinden doğan samimi bir endişe İstanbul ufuklarını tazyik ederek az çok ilerisini düşündürmesine değerlendirmelere sebebiyet veriyor. Bu endişeye samimi diyoruz, çünkü memleket dağılma ve çökme karşısında adeta içgüdüyle kendiliğinden birleşen Kuvayi Milliye'den başka maddi, manevi her dayanaktan mahrum iken, bu yegâne dayanağı yıkmaya ve bu maksatla örtülü hücumlar tertip etmeye cevaz verebilecek bir Müslüman, bir Türk, bir Osmanlı tasavvur edemiyoruz.

Bir organizmanın yozlaşması, çok yaşamış, yaşadığı müddetçe hayati kuvvetlerini suiistimal etmiş nesillerin sakat, hastalıklı ve gayri tabii çocukları için kullanılabilen bir kelimedir.

Cemiyetleri de bir organizmaya benzeterek yozlaşmaları ihtimalini kabul edebiliriz. Fakat Müdafaai Hukuk Cemiyeti yahut kısa tabiriyle Kuvayi Milliye kendisinden evvel yaşamış, hayatını yıpratmış, tabii şekillenmesinden sapmış hiçbir cemiyet, heyet veya zümreden doğmuş değildir ki yapısında hastalığa vehmolunabilsin. Bilhassa Kuvayi Milliye yüz bin defa tekrar ettiğimiz üzere milletin bir kısım kuvvetlerinden istifadeyle belirli ve özel bir gayeye yönelik bir cemiyet olarak teşekkül etmemiştir. Kuvayi Milliye ölümsüz bir milletin ve 700 senelik bir imparatorluğun dağılma ve çökme tehlikesine karşı mevcudiyetini, hayat ve beka hakkını bizzat temin ve müdafa edebilmek için pek tabii, pek mantıki ve pek zorunlu bir şekilde vücuda gelmiş bir birlikten ibarettir. Bu itibarla Kuvayi Milliye milletin kendisidir.

* "Tereddi Meselesi", *İrade-i Milliye*, 1 Kânunuevvel 1335 (1 Aralık 1919), No: 14.

Öyle bir millet ki, şimdide kadar hiçbir nevi teşkilata tabi tutulmadığı için asırlardan beri herkesin elinde, her başına çıkanın ihtiras aleti olmaktan usanmış, gafletinden, cehaletinden, ahlaki saflığından, itimat ve bağlılık hissinden istifade eden dahili, harici düşmanlarının ayakları altında artık can çekişmeye, mukadder olan ölüm ise buna karşı da hiç olmazsa çarpışmaya azmetmiş ve bu gayeye yönelik teşkilatla bütün kuvvetlerini, yüreklerini ve dimağlarını birleştirmiş bir millet... Onun maksadı, çapraşık siyasetlere, karışık programlara, birbirine zıt ve muğlak teorilere boğulmuş değildir. Bir tek hedefi vardır: Vatanın selameti. Onu teşkilatlanmaya sevk eden yalnız bir kuvvettir: Beka endişesi...

Şu halde Kuvayi Milliye'nin yozlaşmasına ihtimal vermek, milletin yozlaşmasını kabul etmek demek olur. Halbuki bizim inancımızca mevcudiyetine indirilen kati darbe karşısında tam bir fikir ve emel birliğiyle hayat hakkını ispat ve müdafaaya çalışan bir millet yozlaşmış olamaz. Milletin yozlaşmadığına en büyük delil Kuvayi Milliye'dir. Hatta bütün imanımızla iddia edebiliriz ki bugünkü birliği vücuda getirmeyi başaran millet henüz olgunlaşmaya başlıyor. Maziye ait asırların biriktirdiği hezimetlerde, suiistimallerde, ahlaksızlıklarda onun hissesi pek azdır.

Dolayısıyla İstanbul muhiti müsterih olmalıdır, Kuvayi Milliye hiçbir zaman yozlaşmaz. Anadolu'nun sonsuz hayat kaynaklarına sahip olan ve her şeye rağmen yaşamak için aşk ve imanla birbirine sarılarak tarihinde misli görülmemiş teşkilatını vücuda getiren masum sakinleri ne Bizans'ın ne ona benzer köhne medeniyetlerin günahlarının vârisi değildir ki, ilk olgunlaşma adımı da asırların suiistimal mirası olan gizli ve mikrobik hastalıklarla yozlaşmaya ve çöküşe mahkûm olabilsin. Kuvayi Milliye hiçbir zaman bir fırka programıyla, bir fırka zihniyetiyle ve fırkalara mahsus olan iktidar mevkii ihtirasıyla oluşmuş değildir. O yalnızca millete mensuptur. Ve sonsuza dek milletin sıcak samimiyetinin yüceliğinde kalacak, orada yaşayacak, onun masum kalbi üzerinde çalışacaktır. Yaşlı çatıları her devirde bin türlü hile ve hıyanet saklayan, karanlık koridorları daima şüpheli hamiyetlerin menfaati gölgesiyle şaibeli olan, mermer merdivenlerinden daima ve daima milletin sinesine baskı yapacak şahsi ve menfaatperestane tahakkümler cereyan eden hükümet binaları kapılarından içeriye adımını atacak her fırkayı yozlaşmaya sevk edebilir. Fakat Kuvayi Milliye daima bu kapının dışında ve daima o şüpheli binaların ciddi bir denetçisi mevkiinde kalacağı için yozlaşma ihtimalinden ve lüzumsuz endişelerden uzaktır.

Kuvayi Milliye'nin yozlaşmasından korkanların onu hükümete yaklaştırmak taraftarı olmaları bilhassa nazarı dikkatimizi çekti. Kuvayi Milliye reislerinin İstanbul'a çağırılması ve iktidar mevkiine yakınlaştırılması öyle siyasetlerdir ki sahiplerinin samimiyetinden şüpheye haklı olsak iddialarının saflığına inanmamak mecburiyetinde kalabiliriz. Memleketin son ümidi, Anadolu'nun son kuv-

veti, milletin yegâne dayanak noktası Kuvayi Milliye'yi vücuda getiren birliktir. Bu birliğin gayesi de mütarekeden beri iktidar mevkiine gelen her hükümetle pek çabuk uyuşarak memleketi parçalanmaya ve çöküşe sürükleyen düşmanlara mukavemettir. Hükümetçilik ve iktidar mevkii gibi fırka zihniyetleri ne bu birliğe, ne onun gayesi olan mukavemete müsait olamaz. Memleketin bir karış yerini, bağımsızlığının en küçük bir parçasını vermemeye ve bu uğurda fedakâr olmaya azmeden millet birleşik bir kitle halinde öyle bir kuvvettir ki, işgal ettiği makamın mesuliyetini ve tarihe karşı vaziyetini düşünebilen namuslu bir hükümet için en muntazam ve en kuvvetli ordulardan daha büyük bir dayanak olur. Bilhassa İstanbul'un uğradığı harici baskılar altında milli vicdanının her gün biraz daha ezildiğine şüphe etmek istemediğimiz düşünürleri için Kuvayi Milliye'nin en kuvvetli bir ümit kıblesi olması gerekir. Dolayısıyla doğar doğmaz evladını yiyen hilkat garibesı valideler gibi onun yozlaşmasından bahsedecek yahut onu yozlaşmaya sevk eyleyecek yerde onun gelişmesine ait gayretler sarf etmek ve ona dayanarak memleketi kurtarmaya çalışmak lazım gelir.

Kuvayi Milliye'nin yozlaşmasına ait ileriye düşünürcesine değerlendirmeler arasında İttihatçılık isnatları da yer buluyor. Anlaşıyor ki fırkalara mensup şahıslar fırkacılığa ait zihniyetlerle o kadar doluyorlar ki mensup oldukları fırka haricinde bir millet mevcut olduğunu ve başka fırkaların namuskâr olan mensuplarını millettten çıkarmaya imkân bulunmadığını kabul edemiyorlar. Kuvayi Milliye herhangi bir veya birkaç fırkaya veya bu fırkaların mensuplarına meylederek diğerlerini hariçte bırakmak suretiyle hareket etseydi ve teşkilatını bu şekilde vücuda getirseydi, o zaman daha doğmadan ölmeye mahkûm, yozlaşmış ve hastalıklı olduğunu iddia etmek doğru olabilirdi. Fakat teşekkür olunur ki Kuvayi Milliye arasında hiçbir fırka veya zümrenin sınırlı görüşü, bu görüşlere bağlı hasis husumet ve düşmanlığı yer bulamamış, hiçbir nifak için zemin bırakılmamıştır.

Kuvayi Milliye birleşik bir kitle halinde memleketin ve milli bağımsızlığın müdafaasını taahhüt etmiş millet demektir. Bu gayeyi kabul eden ve mesaisini ona yönelten her şahıs -İttihatçı olsun veya olmasın, hususi fikir ve görüşü ne merkezde bulunursa bulunsun- milletin evladı, dolayısıyla Kuvayi Milliye'nin bir parçası, bir ferdidir. Millet hiçbir zaman evladından bir kısmını mevcudiyetinden çıkaramaz ve defedemez. İttihatçı suçlu demek ise, kanaat suç olamaz. Maddeten ve kanunen suçu olanları ise -isimleri ne olursa olsun- cezalandırmak hükümete ait bir vazifedir. Gerçi memleketin müdafaasının, bağımsızlığın muhafazasının da hükümetlere ait olması lazım gelir. Fakat ne yapalım ki mütarekeden beri gelen her hükümet düşmanlarla ittifak ederek aksini yaptı ve bundan dolayıdır ki harici düşmana karşı mevcudiyetini müdafaa etmek vazifesi millete düştü; ve millet artık kolay kolay itimat edemez oldu. Ferit Paşa

Hükümeti -suçlu veya masum- İttihatçı namı altında şöhrat bulmuş memleket evladına reva gördüğü şiddet oranında bir katıllıkla İzmir'de Yunanlılara karşı da hareket etmiş olsaydı, bugün bazılarını her nedense telaşa düşüren bu muazzam milli birliğe belki lüzum kalmaz ve zavallı millet birçok evladını şehit veya sefil görmek bahtsızlığına uğramazdı.

Bir daha tekrar edelim, Kuvayi Milliye birleşik bir kitle halinde birleşmiş Anadolu demektir. Anadolu, hukukunu, mevcudiyetini ve geleceğini idrak etmiş olarak henüz yaşamaya başlamış, sağlam, hayat dolu ve azimli bir kitledir. Dolayısıyla yozlaşma ihtimalinden çok uzaktır. Kuvayi Milliye milletin bir birlik kucağıdır ki vatanın selameti namına şahsi her türlü kırılganlıklarını, nifak ve düşmanlıklarını terk ederek memleketi kurtarmaya koşan fedakârlardan meydana gelmektedir. Mensuplarının kıymeti fırkacılıkla değil, fedakârlığının ve hamiyetinin derecesiyle ölçülür. Bundan sonra hâlâ Kuvayi Milliye'nin mahiyetini anlamazdan gelenleri iyi niyet sahibi saymakta tereddüt edersek, zannederiz ki haklı oluruz.

Milli Meclis'te^{*}

Tam bir serbesti ile teşekküre değer bir sükûn ve intizam içinde son bulmaya başlayan seçimler, Meşrutiyet'in düşmanlarını susturmak için pek açık bir mahiyet gösterdi. Meclisi Mebusan'ın toplanmasına maddeten imkân olmadığını, genel vaziyetin buna müsait bulunmadığını, seçimler vesilesiyle memlekette ayrılıklar, nifak ve düşmanlıklar uyanacağı için milletin birliği namına bir müddet seçimleri ertelemekten başka çare görmediklerini söyleyenler, bugün, fiiliyatın bu açıklığı karşısında mahcup olmasalar bile milletin itimadını sonsuza kadar kaybetmiş oldular. Seçimlere mâni olan, ertelenmesine taraftar bulunan rical içinde dar görüşlü ve dar düşünceli bazı zevatı istisna edersek, geri kalanının hemen tamamen hakiki ihtiyaçtan doğmamış bir fırkaya hükümetin kuvvetiyle ve dolayısıyla zorla ve baskıyla taraftar kazandırmaktan ve bunu başarincaya kadar fırkalarının teşkilatsızlığını göstermemek için seçimlere mâni olmaktan başka gayeleri olmadığını bugün kabul etmek lazım geliyor. Çünkü seçimlerin ertelenmesine kamuoyunu alıştırmak için ortaya atılan evhamın hiçbir gerçekleşmedi.

Milli hâkimiyet Meşrutiyet'in ilanından beri oldukça buhranlar içinde kalmış, zaman zaman mevcudiyeti zarar görmüş olmakla beraber, bugün bütün dünyayı kapsar bir açıklıkla sabit oluyor ki, Türklerin toplumsal ve siyasi hayatında sarsılmaz bir mevki sahibidir. Devlet ricalinin bu hakikate vâkıf olarak hareket etmesi, bir taraftan milletin menfaatleri namına elzem olduğu kadar, diğer taraftan kendi siyasi hayatları namına da en uygun olanıdır. Gittiği istika-

* "Meclis-i Millî'de", *İrâde-i Milliye*, 8 Kânunuevvel 1335 (8 Aralık 1919), No: 15.

metin doğruluğundan emin olanlar, ellerinde tuttıkları milli mukadderatı şahsi emellerin ve hususi menfaatlerin pisliliyle bulaştırmayanlar, milletin siyasi denetiminden hiçbir zaman korkmazlar. Milletin, hâkimiyetine bağlı olmaktan kaynaklanan bir emniyetle nasıl olsa ve nerede bulunsa toplamayı başaracağı iradesini hiçbir zaman küçümsememek lazım gelir. Milletlerin küçük bir hizmet hâkimiyetini bırakarak esir veya hayvan gibi yaşamak alışkanlığında bulundukları zamanlar çok uzak bir maziye karışmış gitmiştir. O zamanların uzaktan kulağa pek hoş gelen aristokratik ve saltanatlı, ihtişamlı cahilane idaresine dönmek, bu gelişme asrına girmeyi inkâr etmek demektir. Vaktiyle İttihat ve Terakki bile istibdadını millet meclisinin ortadan kaldırılması, milli hâkimiyetin imhası şeklinde tesis ve ikameye cüret edemeyerek, seçimlere nüfuz ve müdahaleyi tercih eylemişti. Onun halefi olan fırka karikatürlerinin bu buhranı tereddütsüz göze aldırması olmaları ne yazık ki ne memleketi ne milleti tanımadıklarına ve sine-i millette hiçbir zaman yüz bulamadıklarına en bariz bir delildir.

Millet, hâkimiyetine her zaman sahip olduğunu ve istediği vakit ne pahasına olursa olsun bunu müdafaa ve muhafaza edebileceğini cihana ispat etmiş olmakla aynı zamanda çağdaş zihniyetini, idari kabiliyetini de tasdik ettirmiş oluyor. Toplumun ruhiyatını, yarın fiilen yalanlanması muhtemel olan iddialarla değil, genel hayatındaki fiili tezahürlerle inceleyenler, şimdiye kadar zannettikleri gibi, Türklerin iktidar mevkiinde bulunan birkaç kişiye kolayca esir olur miskin bir millet olmadığını itiraf etmek mecburiyetindedirler. Bu mecburiyeti hissedecek vicdanlı Batılılara seçimler ve Milli Meclis pek kuvvetli bir uyarıcı vesile oluşturuyor.

Ancak bu tesirlerin devam ettirilmesi ve yarın sulh konferansında hazır bulunacak olan delege heyetinin arkasında mevcudiyet ve bağımsızlığına düşkün bir milli hâkimiyet varlığının hissedilebilmesi, her şeyden evvel Milli Meclis'in ilk celselerinden itibaren tezahür edecek birliğe bağlıdır. Bütün dünyanın dikkatli bakışları yarın Meclis açılır açılmaz Anadolu'nun heyecanlı muhitinden Meclisi Mebusan'ın muhakeme kürsüsüne intikal etmiş olacaktır. Anadolu'da birliğini muhafaza eden milletin, Milli Meclis'te bin türlü emeller peşinde, türlü entrikalarla, -teferruatta bile olsa- muhtelif görüşlerle belirmesi, bilhassa bu anlaşmazlıkların milli bağımsızlık, milli hâkimiyet, vatanın bekası ve bütünlüğü gibi hayati meseleler etrafında olması derhal mühim bir tepki vücuda getirebilir.

Gerçi Milli Meclis muhtelif kanaatlerin en yüksek çarpışma mevkii olması itibarıyla şüphesiz hiç kimseden kanaatini gizlemesi yahut kanaati hilafına söz söylemesi beklenemez. Esasen muhterem mebuslardan hiçbirinin bu ruh halinde bulunabileceği bile kabul olunamaz. Fakat memleketin bugün içinde yaşadığı acı vaziyet, onun kurtarılmasını ve ne kadar fedakârlık karşılığında olursa olsun mutlaka kurtarılmasını bugün için her vicdan ve hamiyet sahibi-

nin yegâne gayesi mevkiinde bulunduruyor. Bu öyle bir gayedir ki, bunun hilafında her görüş, Milli Meclis'te değil, vatanın her parçası üzerinde siyah bir leke olur. Memleketin kurtarılması da evvela milli bağımsızlığın muhafazasına bağlıdır. Bin türlü süslü görünüş altında, bin türlü gizli kayıtlarla dahi olsa milli bağımsızlığa dokunacak bir mesele söz konusu olamaz. Fertlerin olduğu gibi milletlerin de hürriyeti, ilerleme ve gelişmenin, korunma ve mevcudiyetin bağlı olduğu ilk esastır. Dolayısıyla bu esas üzerinde zıt düşecek bir görüşün de milli viddanda tahammül noktası bulması imkânı yoktur.

Bunlar haricinde bir de memleketin maddi sınırı vardır. Bu sınırı milletin iradesine dayanarak tayin eden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, hayaller üzerinde değil, sağlam, kati ve hakiki bir zemin üzerinde çalışmayı tercih ve mütarekenameyi esas olarak kabul etmiştir. Mütarekenamenin tespit ettiği sınırı muhafaza ve müdafaa etmek, her Osmanlı için bir şeref ve hamiyet borcu olduğu gibi, bu mütarekenameyi imzalayan ve mütareke akdini insanlığın sulh ve selameti namına az çok iyi karşılamış olan bütün devletler için de bir namus ve haysiyet meselesidir. Şu halde, esasen büyük bir fedakârlığı mağlubiyetin zaruri bir neticesi şeklinde kabul etmekten kaynaklanan insaf hissiyle göze aldırarak tayin edilmiş olan memleket sınırı etrafında da görüş ayrılığına razı olamayız. Milli Meclis'in bu esas noktalarda ve bunlarla alakalı tali meselelerde birbirine zıt kanaatlere sahne olmasını ne mümkün ne de milletçe kabule değer görebiliriz.

Hayati meselelerimiz üzerinde milli iradenin kuvvetli ve yoğun, sabit ve ısrarlı tecelli etmesi mevcudiyetimizin kurtarılması için en etkili bir çare olacaktır. Düşmanlarımız bunu bildikleri içindir ki seçimleri engellemeye, toplanmayı ertelemeye her ellerinden gelen vasıta ile çalıştılar. Bundan sonra da Milli Meclis'in muhakeme kürsüsünü atalet ve lakaytlığa, muhalefetlere sevk etmek için kim bilir neler düşünecekler. Fakat biz, hâkimiyetine emin olan ve bu emniyetle teşkilatını teyit ve takviye eden Anadolu'nun azim ve metanet lisanıyla tekrar ederiz ki bu devrenin meclisine hiçbir şaibe girmeyecek ve birlik asıl onda tecelli edecektir.

Meclisi Mebusan Açıldı^{*}

Büyük bir fasıla ve tereddüitten sonra nihayet Meclisi Mebusan'ımız açıldı. İstanbul matbuatı ne derse desin millet mebuslarını şimdiye kadar icra edilen seçimlere benzemeyecek derecede bir hürriyet ve serbestiyetiyle seçti. İstanbul matbuatı demekle genel bir mana kastetmiyoruz; ne yazık ki zararlı bir kısım matbuatımız, milletin geçirmekte olduğu uyanış ve idrak devresini göremeyerek ve yalnız muhitinin hislerine ve ihtiraslarına kapılarak uzun-kısa birtakım düşünceler ileri sürmekte ve icra edilen seçimlerde şahsi birtakım emellerin, gizli propagandaların tesirlerini söylemektedir.

Biz onlara açıkça söyleriz ki, millet bahsolunan fenalıklardan, irtica ve istibdat pislighinden uzak ve yüksektir. Millet seçimleri bizzat yapmış, mebuslarını idrakle seçmiştir.

Bugün milletin her ferdi biliyor ki tesir ve tehdit altında yapılan seçimlerdi ki başımıza büyük felaketleri getirdi. Gazetelerle, hitabelerle âlemi aldatarak mebus olan ve bilinen sefer in'âmından¹ kismetlenerek İstanbul'un en sefil ve pejmürde muhitlerini kendilerine bir zevk ve sefahat mahalli tutan ve millet işleri yerine şahsi zevkini düşünen ve en nihayet şuradan buradan, hatta her yerden bir gelir kaynağı bularak keselerini dolduran mebuslarımızdı ki, kendi heves ve arzuları uğruna bütün milleti felakete sürüklediler. İşte bütün şu altı senelik felaket ve sefalet altında ezilen millet emin olunuz ki bugün kendini idrak etmiş

^{*} H. L. (Hayri Lütfullah), *İrâde-i Milliye*, 19 Kânunusani 1336 (19 Ocak 1920), No: 21.

¹ Sefer in'âmı (sefer bahşışı): Padişahlar bizzat sefere giderlerken askere dağıtılan para hakkında kullanılan bir deyim. (Y.N.)

ve hiç kimsenin hatırıyla değil, sırf vatani menfaatlerin icaplarıyla seçimlerini icra etmiştir. Dolayısıyla bu konuda söylenen hainane sözleri milletle ve milliyetle alakası olan matbuatın söyleyeceğine kani değiliz. Gizli emeller, gizli propagandalar milletin kalbinden ve vicdanından doğan işlerde yer bulamaz. Belki o yazıları yazan kalemlerin gizli parmakların getirdiği kirli altınlarla yaldızlanmış olduğuna hükmetmek lazım gelir.

Şurasını kaydetmek isteriz ki İstanbul'da yaşayan ve kalemleriyle "dünyaya nizamlar veren", vermek isteyen yazarlarımızın yalnız Anadolu muhiti hakkında idrakleri kısadır. Biz eminiz ki bu memlekette vatani olmayan hiçbir kuvvet tesir icra edemez. Bu saf ve samimi Anadolu halkı yalnız vatani ve vatanını sevenleri sever ve bu uğurda icap ederse ölür. Bu bahiste bundan ziyade söylemek istemiyoruz.

Uzun ve mütereddit dakikaların karabasanı altından bugün nurlu ve pek şerefli bir güneş doğmuş ve milliyet ve milli hâkimiyet esaslarının yeniden canlandığını görmekte iftihar eylemiştir. Milletin bütün hukukunu şahsına hasretmek isteyen eski hükümet ihtimal bu gayeyi hiç nazarı dikkate almamış ve Anadolu kamuoyuna karşı lakayt görünmek istemiştir, fakat millet medeni ve tarihi bir inkılapla bu tabii hakkını tekrar almıştır.

Medeni kabiliyetini, yaratılıştan gelen faziletini şu suretle bir daha ispat eden millet emin olalım ki artık mevcudiyetini tanımış -sadedimize dönelim-seçimlerini ciddi bir surette icra ve meşrutiyete liyakatini ispat etmiştir.

Şu dakikada millet temsilcilerini İstanbul'a doğru yolcu ederken, Anadolu'nun, bu zulümler, esaretler, mahrumiyetler altında ezilen harap ve perişan Anadolu'nun hukukunu layıkıyla müdafaa etmelerini ve harici siyasetimizin aldığı cereyan karşısında metin ve çok temkinli bir milli ve insani fikirle vatanın hukukunu muhafaza etmelerini temenni ederiz.

Vatanımızın maruz olduğu felaketler karşısında kendilerine pek büyük vazifeler düşen muhterem heyet bilmelidir ki milli ve vatani kaygılar içinde genel bir ortaklık ve birlikte yekvücut olan milletin kendilerinden beklediği şey yalnız İslamiyete yakışan bir asalet, Türklüğe yakışan bir tevekkül ve temkinle Osmanlı milletin hayat ve bağımsızlığını müdafaa etmektir.

İstanbul muhitiinin ihtiras bulutlarıyla dalgalanan kısımlarına Anadolu'nun saf ve samimi ruhunu serpererek genel bir dayanışma fikri ve ruhu husule getirmek, şimdiye kadar muhite ruh ve his yaydığını zanneden o yüksek merkezi muhitiinin ruhuyla yoğrulmuş bir feyiz kaynağı, bir yüksek fikir kaynağı haline getirmek de mebuslarımızın vazifelerindendir.

Şunu teessüflerle kaydetmek isteriz ki serbest bir surette seçilen ve şahısları milletin ruhuyla seçilmiş olan muhterem mebuslarımızın önünde pek derin uçurumlar vardır.

Harici siyasetimizin aldığı şekil ve renge göre mesai sarf etmek, bugünkü kara bulutları siyaset ufuklarından ayırmak pek mühim bir vazifedir. Bilhassa bulundukları muhitte emin ve serbest çalışabilmeleri de şüpheli olan mebuslarımızın bu konuda gösterecekleri başarı hakikaten pek büyük olacaktır.

Payitahtımız düşman işgali altında bulunurken hiçbir kuvvet karşısında âciz kalmayarak milletin mukadderatını idare etmek saydığımız vazifelerin hepsinden daha mühim ve dikkate değerdir.

Bu mühim zamanda millet vekâletini üstlenerek memleketimizi terk eden mebuslarımıza tarihte kendileri için pek şerefli bir sayfa hazırlayan vazifelerinde başarılar temenni ederken bir kelimeyle sözümüze son vermek isteriz. Mebuslarımız bilirler ve bilmelidirler ki "Millet yolu Hakk yoludur". Millet tarihine namını altınla yazdırmak isteyenler, mevcudiyetini, menfaatlerini, her şeyini millete feda etmelidir.

H. L.

Milletin Arzusu Daima Hâkim Olacaktır^{*}

Son asrın toplumsal inkılapları ve bilhassa Harbi Umumi'den sonra ortaya atılan milli ve siyasi düsturlar dikkate alındığı takdirde milli hâkimiyet esaslarıyla zıt düşmenin daima feci tepkiler doğuracağını ve bu hareket tarzının nihayet bozgunla neticeleneceğini anlamak pek basit bir iş olur.

Bütün insanlık âlemini büyük bir hayat dönüşümüne mazhar eden son hadiselerin sebepleri derinlemesine incelendiği zaman pek iyi anlaşılır ki birçok kanlı neticeleri bile doğuran toplumsal mücadelelerin esas sebebi milli iradelelerin etken olmasını temin etmek kati ihtiyacıdır.

Türk milleti asırlardan beri daima karanlık bir istibdadın şiddetli baskıları altında geçici bir müddet için her kuvvete boyun eğmekte az çok mecbur kalmıştı.

Fakat şahsi arzular, keyfi muameleler ve şöhrat hevesleri uğrunda toplumsal, iktisadi bütün mevcudiyetini feda eden Türk milleti içinde nihayet hakiki bir uyanışın meydana gelmesi pek tabiidir.

Milletimizin toplumsal bünyesi devamlı darbelerin tesiriyle artık o kadar sarılmıştır ki, bu mustarip kitlenin hâlâ bazı istibdat arzularına, tahakküm emellerine boyun eğebileceğini zannetmek cinnetten başka bir şey olamaz.

Mukaddes şahsiyetler, kahraman vücutlara esir ola ola bu zavallı halkın başına çöken kâbus felaketlere artık nihayet verilmelidir. Senelerden beri kendi benliğini unutarak hep başkaları uğrunda varlığını feda eden Türk milleti içinde

^{*} H(üseyin) Vasıf (Çınar), "Arzû-yı Millet Daima Hâkim Olacaktır", *İzmir'e Doğru*, 7 Mart 1336 (1920), No: 39.

nihayet mukadder bir hakiki hayat vardır. Bu hayatın en sarsılmaz esası milli iradenin daima hâkim ve etken olmasıdır.

Buna muhalif cereyanlar daima ezilmeye ve mahvolmaya mahkûm kalacaktır. Milletın mukadderatına şahsi arzularla hâkim olmak iddiasında bulunmak isteyenler bilmelidirler ki birçok feci felaketlerin ıstırap yükü altında inleyen Türk milleti mukadderatına bizzat hâkim olmaya katiyen azmetmiştir.

Artık yazıktır; bu millet senelerden beri kan döküyor, malını feda ediyor, tarlalarını ekimsiz bırakıyor, en mukaddes hissiyatının çiğnendiğini görüyor, mamur yurdunun baykuşlara mesken olduğunu görerek inliyor; ve sonra bütün felaketlerine rağmen yine esir ve mahkûm kalsın, yine şahsi menfaatlara, arzulara tabi olsun... Hayır, artık buna imkân kalmamıştır; ve herkes anlamalıdır ki milletimizin şimdiye kadar yaptığı fedakârlıkların yüzlerce misli gösterilecek ve fakat hiçbir zaman zaferli senelerin pek kıymetli bir tarihi mirası olan muazzaz Anadolu'muzun evlatları hâkim ve hür yaşamak kati kararından dönmeyeceklerdir.

Bu mukaddes esasları altüst etmek isteyen hainlerin bütün lanetli tertiplerini kamuoyumuz dikkatle takip etmektedir.

İstanbul'da ve bütün Anadolu'da geniş bir irtica hareketi meydana getirmek isteyenlerin giriştikleri tedbirlerin mahiyetini de gayet iyi biliyoruz. Yakında elde ettiğimiz vesikalar yayımlanınca bütün okuyucularımız anlayacaktır ki İstanbul'da bazı sefil mahluklar bütün manevi ve maddi kuvvetlerimizi bir iç çürümeye maruz bırakarak düşmanların haince emelleri dairesinde hayat ve mukadderatımıza hâkim olmak için ne ihanetkâr teşebbüslere girişmişlerdir.

İstanbul'da Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Nigâh-bân-ı Askerî Cemiyeti, Kızıl Hançer erkânı işbirliği yaparak Kuvayi Milliye'yi dağıtmak ve yabancı kuvvetlerin himayesinde olarak bütün memleketimize istedikleri gibi tahakküm etmek için teşkilat icrasına başlamışlardır.

Maksatları Kuvayi Milliye'yi dağıttıktan sonra Ferit Paşa Hükümeti'ni iktidar mevkiine getirmek ve Milli Meclisimizi feshettirmek ve bu suretle bir irtica hareketini meydana getirmektir.¹ Bu melunane maksatlarını temin için de icabında isimlerini yayımlayabileceğimiz birtakım sefil şahısları Anadolu'muzun muhtelif mahallerine göndererek Kuvayi Milliye'ye muhalif silahlı teşkilat yapacaklar ve bu suretle Kuvayi Milliye'yi arkadan vurmaya çalışacaklardır. Biga hareketi ve Anzavur haininin son hareketleri bu teşkilatın neticeleridir. Anzavur son hadi-

1 İstanbul, dokuz gün sonra (16 Mart 1920'de) İtilaf devletlerince işgal edilecek, kimi mebuslar tutuklanacaktır. 18 Mart'ta Mebusan Meclisi'ne verilen 16 imzalı önerge kabul edilecek ve Meclis çalışmalarını "her şeyden evvel fikir hürriyeti ve vicdan istiklaline bağlı olan bu mukaddes vazifenin emniyetle yapılmasına imkân verecek bir hal ve vaziyet" oluşuncaya kadar erteleyecektir. Son Osmanlı Meclisi Mebusan'ı 11 Nisan'da padişah tarafından kapatılacaktır. (Y.N.)

selerinde başarılı olsaydı, "Kuvayi Muhammediye" namı altında teşkil edeceği kuvvetlerle Ayvalık cephesini işgal edecek, sağ cenahı Ayvalık sahillerinden düşman yardımlarına dayandıracak ve İstanbul'daki fesat cemiyeti namına Yunanlılara bir muhtıra vererek kendilerinin Yunan aleyhtarı olmadıklarını ve milli teşkilata karşı hareket ettiklerini ve dolayısıyla kendileriyle müttefik olarak hareket edilmesi lüzumunu tavsiye edecekti. Bu suretle düşman kuvvetlerine dayanarak Kuvayi Milliyemizi dağıtmayı başaracaklarını zannediyorlardı.

Gafiller düşünmediler ki milletin ruhundan doğan ve aylardan beri fena bir düşmanın toprakları, mitralyözlerle yaptığı müthiş tecavüzlere direnen Kuvayi Milliye böyle bir iki vatansızın yapacağı çılgınca hareketi daima bastırmaya kadirir.

Nitekim Cenabı Hakk'ın inayeti ve milletimizin kahramanlık ve hamiyeti sayesinde bu sefiller yine müthiş bir hayal kırıklığına uğruyorlar.

Okuyucularımızın hususi kısmımızda okuyacakları gibi Anzavur'un maiyeti Gönen civarında kahr ve perişan edilmeye başlandığı gibi, Bigalılar Kuvayi Milliye'ye şiddetle taraftar olduklarını ve Anzavur gibi bir meluna katiyen tabi olamayacaklarını telgraflarla bildirmeye başladılar.

Diğer taraftan bu hain teşkilatın şuraya buraya gönderdiği şahıslar birer birer tutuklanmaya başlandı.

Bu suretle bu sefil kuvvetler pek yakında acı bir surette anlayacaklardır ki Kuvayi Milliye milletin pek kutsi namus ve hayatın müdafaası hislerinden doğmuş yüce ve ezici bir kuvvettir; her zaman bütün muhaliflerini kahretmeye hazır ve kadirdir.

Damat Ferit Paşa'lar, Ali Kemal'ler ve emsali sefiller ne kadar çırpınarak çalıışsalar milletin azimli sedasını boğamayacaklardır. Milletimiz bütün mevcudiyetini hâkimiyeti uğrunda sarf etmeye karar vermiştir. Dolayısıyla milletin arzusu daima hâkim olacaktır.

H. Vasıf

Milli Hâkimiyetin Tecellisi*

İstanbul'un işgali ve Meclisi Mebusan'a, yani milletin yegâne bağımsızlık ve hâkimiyet müessesesine tecavüz edilmiş olması milli hâkimiyetin ümmetin kalbinde ne derin bir esas umde teşkil ettiğini pek parlak bir surette tecelli ettirdi. Tarih, Osmanlı hâkimiyetine musallat olan devletlerin vaki hareketlerini medeniyet ve insaniyet namına ayıplarken bir taraftan da bu kadar baskılar ve tehditler içinde itidal ve metanetlerini muhafaza ederek Meclisi Mebusan dahilinde yapılan tutuklamaları resmi bir zabıt varakasıyla vesikalandıran ve düşman memurlarına imza ettiren muhterem üyelerin kahramanlığını ve vatanperverliğini yüceltecektir. Salıpazarı önünden toplarını milletin mukadderat kürsüsüne çevirerek tehdit eden düşman gemilerinin büyüklük taslarcasına vaziyetleri bu hadiseyle anlaşılmıştır ki milli vicdanın umdelerini sarsamaz. Meclisi Mebusan tutuklamaların ve tecavüzlerin ardından tekrar bir celselik bir toplantı yaparak içinde bulundukları vaziyetin mahiyetini hükümete tebliğ ettikten sonra isteyecek dağılmış olmakla da vekâlet ettikleri milli hukukun kendilerine yüklediği siyasiye ve medeni vazifeyi yerine getirmişlerdir. Osmanlıların medeni kabiliyeti hakkında tereddüde düşenler, "Biz buradan ancak süngüyle dağılıyoruz" sözüyle bütün Fransa'nın milli şerefini ve milli hâkimiyetin azim ve kuvvetini tarihte tespit etmiş olan Mirabeau'yu değil, cesur, vatanperver Osmanlı mebuslarının kararlı metanetini ve bugünkü medeni şartlar ve esaslar karşısında hücumu uğrayan milli bağımsızlığımızın kuvvet ve sağlamlığını daima hatırlamaktan kendilerini alamayacaklardır.

* "Hâkimiyet-i Milliye'nin Tecellisi", *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Mart 1336 (1920), No: 18.

İstanbul'da meydana getirilen gayri tabii vaziyetin bütün hedefi milli hâkimiyet ve ona bağlı olan İslam hâkimiyetidir. Nitekim Osmanlı milliyetperverlerine baskı yapılmasına lüzum görüldüğünü gazeteleriyle yayımlayan düşmanlarımız vaki hareketlerinin mahiyetini bütün çirkinliğiyle tarihe nakletmiş olmaktan da çekinmemişlerdir. Bir defa milli hâkimiyet ortadan kaldırıldıktan ve onu dayanak olarak gören İslam âleminin bütün kurtarılma ümitleri kırıldıktan sonra karşılıklı tavizlerin geçici olarak memnun edeceği rekabetleri ortadan kaldırarak bütün İslam âlemi üzerinde uyuşmak kolaylaşır. İşte düşmanlarımızın son çare olarak girdikleri tehlikeli oyun bu düşüncenin mahsulüdür. Milli hâkimiyetin bizim memleketimizde daima üç beş kişinin hâkimiyetinden ibaret olduğunu iddia ederek bir millet ve bir ümmet mevcut olduğunu ve asıl onun mücadele ettiğini düşmanlarımıza karşı daima inkâr etmiş olan Ferit Paşa ve avanesinin verdikleri cüret olmasaydı, hiç bu kuvvet, koca bir milletin hayatına karşı hareket etmek cesaretini kendinde göremezdi. Bu hainlerin ise, düşmanlarımız kadar, belki onlardan ziyade intikam hedefi millettir. O kadar ki, milleti mahkemelerde, meclislerde, sürgünlerde mahvedebilmek için hiçbir vicdan sahibinin razı olamayacağı iktidarları caiz görmüşler, milletin dahili ve harici bütün düşmanlarını onun üzerine saldırmak için uğraşmışlar, dahilde bazı gafil vatandaşlarımızı, hariçte henüz barış yapmadığımız devletleri memleketin işgaline ve parçalanmasına teşvik etmişlerdir.

Halbuki gazetemizin ilk yayımlandığı gün söylediğimiz gibi, milli hâkimiyet artık bu milletin vicdanına işlemiştir. Artık milletin mukadderatına sahip olmak kudretini kendinde görmekten kaynaklanan bir itimatla hedefini tayin etmeye ve mesaisini ona göre düzenlemeye alışmıştır. Artık milli hâkimiyet geçen inkılabın hissedilmeyen bir hatırası kabilinden ve tarihi bir şeref ve zafer mahiyetinden yükselmiş, maddi-manevi bütün Kuvayı Milliyenin birlik ve dayanışma noktası olmuştur. Ve işte bunun içindir ki milli hâkimiyete vaki olan tecavüz, onu bir kat daha parlak ve hâkim tecelli ettirmeye vesile olmaktadır.

Meclisi Mebusan'a tecavüz ederek onu dağılmaya veya bazı mebusların firara zorlanması suretiyle çoğunluktan mahrum bırakarak teşekkül edememeye mahkûm etmek, dahili ve harici düşmanlarımızın ta ilk günden itibaren Meclis hakkında kurdukları müşterek bir plan gereği idi. Birçok gazeteler bu planın muhtelif şekillerde tatbikini kamuoyuna telkin ediyorlardı. Mebusların tutuklanması için yapılan listelerden, icat ve ihdas edilen tehcir¹ ve taktik² töhmetlerinden, vurgunculuk davalarından alçak ve intikam alıcı bir sokak siyaseti şeklinde her gün etrafa pislik saçan başmakaleleriyle az mı bahsetmişlerdi? Bunlara Kanunu Esasi'nin kuvvet ve açıklığı karşısında imkân göremeyince

1 Tehcir: Göç ettirme. (Y.N.)

2 Taktik: Öldürme. (Y.N.)

memleketi bütünüyle vaat ettikleri bir devletin kuvvetine müracaat ettiler. Fakat milli hâkimiyeti ortadan kaldırılabildiler, milletin bağımsızlığını istedikleri gibi imhayı başardılar mı? Asla...

Anadolu'nun kahraman ve güzide, saf vatanperver muhiti, İstanbul'da tecelli edemeyen millet hâkimiyetinin bu defa daha metin ve daha güçlü tecellisine susamıştır. Hilafet makamını düşman devletlerin ve alçak siyasetlerin oyuncağı mevkiine indirmek ve esir etmek ve aşağılamak her Müslümana onun kurtarılması için mukaddes bir vazife yüklediği gibi, taarruz olunan milli hâkimiyetin dokunulmazlığı da her vatanperveri mücadeleye mecbur etmekte ve milletin mücadelelerinin dayanağı olarak yine o hâkimiyeti görmektedir. İşte milli azmin bu kuvveti sayesinde düşmanlarımız her gün birer adım daha geri çekilmek, her gün hatalarının vahametini derin bir pişmanlık hissiyle bir kere daha itiraf etmek mecburiyetinde kalıyorlar.

Meclisi Mebusan'ın üzerinde dönen suikast teşebbüslerine biz çoktan vâkıf idik. Hatta Meclis'in toplanma yeri hakkında uzun uzadıya cereyan eden münakaşaları ihtiva eden gazeteler henüz sararmamıştır bile... Her ihtimale rağmen, bu millet yaşanmaya azmettiğini ve bu uğurda her fedakârlığı göze aldığını ispat etmek için hâkimiyetini düşman kuvvetleriyle kuşatılmış bir payitahtta dahi bütün cihana ilan etmekten çekinmedi. Bu fedakârane ve vatanperverane medeni cesaret bize birkaç muhterem mebus kaybettirmiş olmakla beraber, milli hâkimiyetin kuvvetini, metanet derecesini, sağlamlığını ve ebediyetini son hamlede bir defa daha teyit ettiği için teselli buluyoruz. Bu âlicenabane ve fedakârane hareketlerin düşman memleketlerde dahi meşru davamıza ortak olacak birçok mert ve kahraman insanlar meydana çıkaracağından eminiz.

Meclis'in vazife yapmaya imkân göremediğini resmen bütün cihana tebliğ ederek toplantısını tatil etmiş olmasından doğan boşluğa gelince, hâkimiyetini ne pahasına olursa olsun tesis ve teyit etmek isteyen bir millet için bu da çok müşkül bir vaziyet teşkil edemez. Düşmanlarımız Meclisi Mebusan dağılınca yahut mebusların firarı veya tutuklanması münasebetiyle çoğunluk teşkilini başaramayarak toplanma hakkından mahrum kalınca artık milli hâkimiyetin tekrar tecellisi imkânı olmadığını düşündüler. Çünkü Milli Meclis ancak Âyan'ın iştirakiyle teşekkül edebilirdi. Âyan ise düşmanlarımız menfaatine Kanunu Esasi'de yapacağı değişikliklerle milletin mukadderatına yalnız başına el koyabilmek imkânını görüyordu. O kadar ki, hatta Ferit Paşa tekrar iktidar makamını ancak diktatör, yani bir zalim ve despot yetkisiyle kabul edebileceğini ilan etmişti. Zavallı milletin bu hain ve melun ihtirashılar elinde ne acı tehlikelere maruz olduğunu gazete sütunlarına kadar intikal eden bu tasavvurlar açıkça göstermeye kâfidir. İngilizlerin idaresi altında hareket edecek ve milletin başına İngiltere'nin indireceği bir balta hizmetini görecektir olan bu hain adam yeniden

faaliyete gelecek, tehcir ve taktil, vurgunculuk, mevcut idareye muhalefet divanîharpleriyle¹ milletin bütün zekâ ve faaliyet unsurlarını ve bütün iktisadi ilerlemelerinin etkenlerini imhayı başarak yerlerine düşmanları geçirdikten sonra eski bir Mısır idaresi tesis edecektir.

Bereket versin ki Meclis'in milli hâkimiyette bıraktığı boşluk, Anadolu'nun hamiyet ve vatanperverliğiyle pek çabuk ve pek kolay doldurulabilir. Ve bu boşluğu milletin asıl kendi hissiyatıyla doldurarak hilafet makamının ve Osmanlı saltanatının kurtarılmasını başarmak insanlık tarihinin sonsuza kadar kutsayıp yücelteceği bir inkılap demektir. Anadolu bugün bu büyük ve tarihi şeref ve kutsiyete temas etmiştir. Göğsünde imanı, kalbinde bağımsızlık aşkı, ruhunda vatanperverane cüreti baki oldukça zafer onundur ve mukadderatına hâkim olan yalnız odur.

1 Divanîharp: Askeri mahkeme. (Y.N.)

Barışı Yapacak Millettir...*

Millet ve memleketin mukadderatını istediği gibi takdir ve tayin etmek, daha doğrusu milleti İngiliz esaretine vermek arzusuyla kararlı olan Damat Paşa'nın millet namına barış yapmak teşebbüsünde bulunduğunu, hatta delegeler seçip gönderdiğini hayretle işittik.

Ferit Paşa geçen sene Paris Sulh Konferansı'nda Wilson prensiplerine göre memleketin bütünlüğünü, milletin hürriyetini müdafaa edecek yerde, Türkiye sınırını Toros dağlarından başlatmak ve Doğu Anadolu'da büyük bir Ermenistan'ın -bizim zararımıza- kurulmasına müsait görünmek, harbin müsebbibi milleti göstermek suretiyle en büyük hatayı işlemiş ve dost ve düşman tarafından eleştirilmiş ve ayıplanmıştı.

Paşamız bu hatasıyla milleti zalim ve harbe taraftar göstermiş, düşmanlarımıza en amansız silahı vermiş ve neticede Paris'ten tarihte misli görülmemiş bir surette dönmeye mecbur olmuştu.

Gerçi yapılan hataları tamir etmek siyasi bir basirettir; lakin karanlık dimağı İngiliz yalanlarıyla dolu olan Damat Paşa'nın bu mühim noktayı görece kadar görüş sahibi olmadığı muhakkaktır. Eğer olsaydı milletin kendine itimadı olmadığını, daima lanet ve nefretle yâd ettiğini düşünür, milletin mukadderatı üzerinde bir kâbus, vatan köşkünün enkazı üstünde bir baykuş tavrı almazdı.

Evet, kovarcasına muamele, hakaret nedir bilmeyen bu Paşa, bu defa da Sulh Konferansı'na adamlar göndermek suretiyle milletin en büyük meşru hakkına tecavüz etmiştir. Karşılarında milletin hürmet ve itimadına mazhar bir kabine-

* "Sulhu Akd Edecek Millettir", *Açık Söz*, 16 Mayıs 1336 (1920), No: 47.

nin gönderdiği delegeleri görmeyen konferans heyetinin vaktiyle Ferit Paşa'yı hakaretle kovdukları gibi bu defa da giden delegelere nezaketle yol vermeleri muhakkak ise de, İngiliz tahakkümü Sulh Konferansı'nda da etkin ve faal olduğu için ihtimal delegelere kararları vermek zorunda kalırlar.

Acaba memleketin bütünlüğüne kefil olmayan, milletin mukadderatına tesir eden bir karar verilirse bu delegelerin vaziyeti, Damat Paşa'nın mevkii ne olacaktır?

Mukadderatına sahip olan memleketlerde ağır şartlar karşısında kabinelerin dikiş tutturmamaları, yerlerini başkalarına, yani milletin itimadına daha ziyade mazhar ve becerikli zevata terk etmeleri bir usuldür. Damat Paşa'mız ise vatanın enkazı üzerinde bir baykuş gibi tünemek istediğinden, milletin rızası olmaksızın her türlü teklifi, hatta alçalma ve felaket getirici her türlü şartları kabul edeceği şüphesizdir. Ferit Paşa kabinesinde siyasi bir fikir mevcut ise, daha şimdiden mevkiiini terk ederek mukadderatını tayin etmek hakkını millete bırakmak basiretini gösterirler.

İngiliz parası, İngiliz idaresiyle bu memleketin mamur olacağını ve bu milletin medenileşeceğini zanneden Ferit Paşa'nın millet namına söz söylemeye, kararlar imzalamaya yetkisi olmadığını ilan etmek zamanı gelmiş ve geçmişti. Çünkü kendinde millet namına fuzuli bir "genel vekâlet" var sanan bu Paşa'nın her türlü hareketlerde bulunacağı şüphesizdir. Dolayısıyla bu mühim noktayı nazarı dikkate alan Millet Meclisi 29 Nisan 1920 tarihli oturumunda İtilaf devletleri ile tarafsız hükümetlere tebliğini kabul ettiği üç maddelik kararlarla bu hususu ve milletin kendi mukadderatını tayin etmek hakkına sahip olduğunu ilan etmiştir.

Bu kararların birinci maddesinde millet gözünde "İstanbul ile İstanbul hükümetinin müttefiklerin esiri" olduğu ve buradan çıkacak emirlerle fetvaların yok hükmünde sayıldığı beyan edilmektedir ki düşman işgali altında bulunan, düşman zor ve baskısıyla iktidar mevkiiine gelen ve hele düşman emriyle hareket eden bir hükümetin emirlerini dinlemek asla caiz olmadığı şüphesizdir. Böyle bir hükümetin millet namına söz söylemesi nasıl uygun görülebilir?

Millet Meclisi'nce verilen kararların ikinci maddesi dikkate değerdir. Bu maddede "soğukkanlılık ve ılımlılığı muhafaza ederek bağımsız ve hür bir devlet halinde mukaddeses haklarını müdafaaya azmetmiş olan Osmanlı milleti haklı ve şerefli bir barış yapma arzusunu beyan eder. Kendi namına antlaşmalar yapma hakkını ancak kendi temsilcilerine bahşeder" deniliyor. Bunun manası şudur: "Biz kimseye tecavüz etmeyiz. Her belayı, her tecavüzü vakarla karşılarız. Maksadımız arazi kazanmak değil, kendi varlığımızı muhafazadır. Bize dokunmayan şerefli bir barışı istiyoruz. Memleketimizi parçalayacak, milletimizi İngilizlerin, Ermeni ve Yunanlıların veyahut şu bu devletin esareti altına vere-

cek bir barışa razı olmayız. Biz bu fikirdeyiz. Şayet bu fikre muhalif ve düşmanlara müsait bir barış yapmak isteyen olursa -mesela Damat Ferit Paşa ve İngiliz taraftarı vatansız gibi- onların sözleri makbul olamaz. Barışı yapacak ancak millet tarafından seçilecek temsilcilerdir."

Bu açıklık karşısında Sulh Konferansı'nın Damat Paşa delegelerine yol vereceği ve mesela "Siz milletinizin temsilcisi değilsiniz. Dolayısıyla sizinle görüşmek uygun olamaz" diyecekleri muhtemeldir. Elverir ki Millet Meclisi'nin kararları düşmanlarımızın kulağına ulaşabilsin. Eğer düşmanlarımız kararlardan haberdar oldularsa Damat Paşa'nın delegeleri de efendileri gibi bir siyasi hezime uğrayacak ve arzularına ulaşmadan dönmeye mecbur olacaklardır. Aksi takdirde Ferit Paşa bu kararların katiyeti karşısında yine ısrar edip de düşman şartlarını kabul edecek olursa bütün dünyaya kendini teşhir etmiş ve milletin sonsuz lanetini üzerine çekmiş olacaktır. Esasen son söz milletin olduğu ve çünkü hükümetlerin yaptığı barış ve antlaşmaların millet meclislerince incelenmesi üzerine kabul veya reddi meşruti kaidelerden bulunduğu için Ferit Paşa'nın yapacağı antlaşmaların muteber tutulmayacağı ve yine millet tarafından seçilmiş vekiller marifetiyle antlaşma yapılacağı şüphesizdir.

Millet Meclisi'nin bu güvensizlik kararı karşısında bakalım bu İngiliz kabinesi hâlâ mevkiinde duracak mı, duracaksa milletin fuzuli vekâletini takınmakta ısrar edecek mi? Biz şuna inanıyoruz ki Damat Paşa bir daha siyaset âleminde görünmemek üzere ebediyen unutulmuşluk çukuruna gömülecek, hayatta kazandığı yalnız milletin bedduası olacaktır. Çünkü tarih kardeşi kardeşe boğduran gaddarları zemzem kuyusuna işeyen alçaklarla beraber tutar. Ferit Paşa bir hayırsız evlat ise, buna daha geçen defa Kemal'in¹ idamı, aydınların tutuklanması ve sürülmesiyle hak kazanmıştı; bu defa ise İslamı İslama saldırmakla ikiye katlamıştır.

¹ Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey. (Y.N.)

Milli Hâkimiyetin Direği: Seçimler^{*}

12 seneden beri Türkiye'de seçimler yapılıyor. Hatta bu kelimenin manasını biraz daraltacak olursak seçimlerin Türkiye'deki yaşını yarım asra kadar çıkartabiliriz. Yarım asırdan beri Türkiye'de muhtelif şekillerde ve muhtelif namlarda halk tarafından seçim yapılıyor!

93 [1876] seçimlerini bir tarafa bırakırsak, 12 sene zarfında halk tarafından Türkiye'de beş defa seçim yapılmıştır. Denebilir ki halk şu 12 sene zarfında takriben her iki senede bir defa yeni bir angaryaya daha davet olunmuştur! Yıldızlı kelimeleri bir tarafa bırakacak olursak, hakikat bu her halde biraz mübalağalı olan iddiaya hayli yakındır. Çünkü halk şimdiye kadar yapılan seçimlerden bir şey anlamamış olsa gerektir.

"Seçimler" kelimesi Tanzimat'ın memlekete hediye ettiği fena şeylerden biridir. Tanzimat, körü körüne Avrupa taklitçiliği yapmak yahut işleri Türkiye'nin hakiki menfaatleri böyle istediği [için] değil, Avrupa'ya hoş görünmek lazım geldiği görüşüyle yürütmek demektir. 93 [1876] ve 324'te de [1908] böyle hep bu tarzda hareket edildi; meşrutiyet, demokrasi, milli hâkimiyet kavramlarının mahiyetini tahlile kimse lüzum görmedi.

Meşrutiyeti koskoca bir makine tasavvur edersek biz bunun ancak taklidini yaptık; mesela hakiki bir lokomotif yerine oyuncak bir lokomotif kullandık. Neticede şu oldu ki, halk 12 senede hayal kırıklığından hayal kırıklığına düştü ve artık bu memleketin mukadderatını hayır ve selamete götüreceğini iddia eden

^{*} "Hâkimiyet-i Milliyenin Direği: İntihabat", *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Teşrinievvel (Ekim) 1920, No: 25.

herkese karşı karamsar ve ümitsiz omuz silkmeye başladı. Biz haksız mıydık? Bunu incelemeye lüzum görmüyoruz. Fakat halkın haklı olduğu şüphesizdir.

Seçimler!.. Ne kadar güzel bir isimdi; artık işler ne şunun veya bunun keyif ve arzusuyla idare edilecek ne de halk ötekinin berikinin mutlak iradesiyle yürümeye mecbur olacaktı. Halk seçecek, onun arzusuna göre delegeler gelecek, onlar bir araya toplandıkları zaman aralarında müzakereler yapacaklar ve birtakım kararlar verecekler, işler de bu kararlara göre görülecek, halkın arzusu yerine gelecek! Hayalen ve teoriyle düşünüldüğü zaman bunun kadar parlak bir manzara yoktu. İşte 93 [1876] kahramanı Mithat Paşa, 324 [1908] kahramanı İttihat ve Terakki hep böyle düşündüler, böyle hareket ettiler; koskoca meşrutiyet ve demokrasi binalarını sadece cepheden görünür bir bina zannederek, onun dahili kısımlarına, temellerine, teferruatına bakmaya bile lüzum görme-yerek memlekete sadece cepheden alınmış bir fotoğrafını hediye ettiler. İşte mukadderatımızın bütün hikâyesi! 12 senelik acı ve gayet pahalı tecrübelerden sonra artık bugün anlıyoruz ki -acaba hakikaten anlıyor muyuz?- pek yanlış yollardan, ancak bizim hayalimizde mevcut yollardan gitmişiz. Seçimler denildiği zaman bugün gözümüzün önüne koskoca bir milli hâkimiyet makinesinin türlü türlü çarkları, silindirleri, pistonları vs. geliyor. Evvelce biz sadece "seçim" kelimesini bir makine zannederdik; şimdi anlıyoruz ki bu henüz bizim memlekete girmemiş fevkalade karışık bir makinenin yalnız beş harften meydana gelen bir ismiymiş!

Yeryüzünün bugün her tarafında az çok seçim yapılıyor; fakat pek azı seçimle istenilen gayeyi temin edebiliyor. Çünkü pek az yerde bu makine kurulabilmiştir. Makine ve teşkilat memleketleri olan birkaç Avrupa memleketi istisna edilirse hiçbir tarafta seçim seçim değildir. Dolayısıyla hiçbir tarafta iyi bir netice ve mahsul vermiyor. Çünkü seçimlerin iyi olması için bilhassa mühim bir şey vardır ki, her yerde bu, derece derece azalarak nihayet bizde sıfıra iniyor: Seçimlerin selameti şartı; seçimin sağlam bir esasa dayanması lazımdır.

Milli hâkimiyetin direği olan seçimlerin sağlam bir usulde cereyan etmesi için Avrupa'da başlıca iki tür tedbir vardır: Birincisi seçim usulünün kanunlar ve nizamlarla belirli merasime tabi tutulması, diğeri de halkın fikirlerinin belirli noktalar üzerinde toplanarak seçimlerin neticesine lazım geldiği tarzda tesirde bulunabilmesi için halk arasında, en mühim vazifelerinden biri de seçimleri teminden ibaret olan birtakım teşkilatın kurulması ve örgütlenmesidir. İkinci şart birinci şarttan çok mühim ve netice üzerinde çok etkilidir.

Birinci şart bizim seçim nizamnamesinde -garabete bakınız ki kanun bile değildir!- mevcuttur. Seçimleri "teftiş heyeti" denilen bir heyet güya teftiş eder ve seçim merasiminin kanun dairesinde cereyanını denetler. İkinci nokta ise bizim seçimlerde hiç yoktur. Varsa da pek yanlış olarak ve netice üzerinde zararlı te-

sirler bırakarak vardır. Seçimlerin hakiki kontrolcöleri, daha doğrusu yanlışlığa tabiatıyla mahal bırakmayacak mahiyetteki düzenleyicileri halk arasındaki bir teşkilattır. Bizde böyle bir teşkilat ise hiç yoktur. Dolayısıyla bizde seçimler tamamen halk tarafından denetimsiz yapılır dersek bunda hiçbir hata yoktur. Seçim kanunları her yerde seçim işlerine ait kanuni merasimin düzenlenmesi ve teftişi işini belediyelere bırakır. Hükümetin bu işlere hiçbir suretle müdahale etmemesi ve alakadar olmaması bir zorunluluktur. Fakat seçimlerin halk arasındaki özel veya genel menfaat fikirlerine gerçek bir tercüman olması ise halk arasında kuvvetli, canlı, uyanık ve inceleyici bir teşkilat şebekesinin varlığına bağlıdır. İşte bizde bu yoktur. Şimdiye kadar seçimler üzerinde hâkim iki teşkilat gördük ki bunun birincisi, hatta yegâne olarak kuvvetlisi İttihat ve Terakki, diğeri de Hürriyet ve İtilaf teşkilatı idi. Halbuki bu iki teşkilat da halkın şu veya bu tarzdaki fikirlerini ve menfaatlerini değil, birtakım şahsiyetlerin şu veya bu tarzdaki fikir ve kanaatlerini yahut menfaat ve emellerini ifade eden teşkilatlardı. İşte bunun içindir ki şimdiye kadar yapılan seçimler halk seçimleri olamamış, halk bu seçimlerde onun faydasını idrak edememiş, onun kuvvet ve nüfuzunun kati ve aşikâr bir ifadesini bularak iştirak edememiştir.

Halk arasında iki türlü teşkilat tasavvur olunabilir: Biri toplumsal sınıflar arasındaki karşıt menfaatleri ifade eden fırkalar teşkilatı, diğeri de emekçiler arasındaki menfaat dayanışmasını temsil eden mesleki teşkilattır. Bir seçimin hakiki surette halkın seçimi olabilmesi için bu iki tür teşkilattan birine ihtiyaç vardır. Ya biri, ya diğeri mutlaka elzemdir. Bunlardan birini yapmadıkça halk hükümetinin bahsi bile geçmemelidir.

İttihatçılık mı, Vehim mi?*

İttihatçılığın en bariz iki sıfatı vardı: Tekelcilik ve milliyetçilik.

Birinci sıfatta onun bütün kusurlarının özünü, ikinci sıfatta onun belki en yegâne meziyetini görebiliriz. Birinci sıfatın manasında¹ komitacılık, cüretkârlık, istibdatçılık gibi manalar vardı. "Koyu İttihatçı" tabiri "merkez"den gelen emre körü körüne itaat manasını ifade ederdi. Kuvvet elinde olanlar İttihat ve Terakki'nin en ziyade bu tekelcilik sıfatını yaşattılar.

İkinci sıfat, yani milliyetçilik, İttihatçıların en ziyade elinde kuvvet olmalarıyla tecelli ediyordu. Eğer İttihatçılığın kuvvetini temsil edenlerdeki milliyetçilik tam ve hakiki bir milliyetçilik olaydı dört senelik Umumi Harp'te yüz binlerce Anadolu Türk'ü geniş hülyalar uğrunda israf edilmez ve tüketilmezdi.

Hem en nüfuzlu İttihatçı, hem en büyük milliyetçi olduğu için İttihatçılıkla milliyetçiliğin eş gibi anlaşılmasında en büyük dahli olduğuna inandığım muhterem Ziya Gökalp Bey gerçi *Yeni Mecmua*'da yazdığı bir makalede Arabistan'ın çok geniş bir özerklik altında bağımsızlığını tasdik ediyor ve hakiki Türk milliyetperverliğinin ne demek olduğunu pek güzel gösteriyordu. Ne çare ki o zamana kadar Türk'ün akacak kanı akıtılmış ve arkasında koşulan hülyaların uçup gittiği anlaşılmıştı!

Bununla beraber İttihatçılık milliyetçilik olarak anlaşıldı. Her İttihatçı belki milliyetçi değildi, fakat her milliyetçi İttihatçı gibi görüldü. Bunun sebebi neydi? Bence bunun sebebini en ziyade İttihat'ın rakibi olan fırkada aramalıdır.

* İsmail Habib (Sevük), *Açık Söz*, 19 Kânunuevvel (Aralık) 1921, No: 363. Ayrıca bkz. İsmail Habib Sevük, *O Zamanlar*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1937, s.91-94

1 *O Zamanlar*'da "bünyesinde" şeklinde. (Y.N.)

"Hürriyet ve İtilaf" demek "kozmpolitlik" demekti. Her şeyde İttihatçılığa muhalif bir kanaat besleyen, kötü şeyleri İttihatçıların yaptıklarından daha fazla yapan ve iyi şeyleri İttihatçılar yaptı diye yapmayan o zavallı fırka istedi ki her İttihatçı olmayan kendisine iltihak etsin. Halbuki hiçbir milliyetçi kimse kozmpolit olamayacağı için İtilafçı olmadı, yahut İtilafçılığa milliyetçilik vermek için dahil olanlar bunun mümkün olmadığını görünce ondan ayrıldılar.

İzmir'de İttihatçılar zamanında ve en ziyade o zaman kâtibi mesul olan şimdiki iktisat vekili Celâl Bey'in gayretiyle yapılmış zengin bir kütüphane vardı. Bunun adı Milli Kütüphane idi. Hürriyet ve İtilafçılar sonra onun ismini "Kütüphane-i İslam" koydular; işte mini mini bir misal ki açık bir belagatle iki fırkanın zihniyet farkını göstermektedir!

Hürriyet ve İtilaf bu kozmpolit ruhunun cezası olarak yapayalnız ve yine eski dostlarla çırpıplak ortada kalınca Ali Kemal ve benzerleri yazdılar ve bağır-dılar: "Herkes hâlâ İttihatçıdır; her taşın altında bir İttihatçı var!.."

Halbuki İttihatçılık bir daha dirilmemek üzere çoktan ölmüştü; İtilafçılık da çok geçmeden bir daha dirilmemek üzere çöktüğü gibi! İttihatçılık ki siyasi bir fırka idi. Siyasi bir fırka ki hem kendi mukadderatını, hem memleketin talihini Almanya'nın zaferine bağlamıştı. Almanya'nın mağlubiyetiyle orada Hohenzollern, Avusturya'da Habsburg, Bulgaristan'da Radoslavof nasıl düştüyse bizde de İttihatçılar düştü. Zafere varamayan her siyaset iflas eder; dört senelik harp neticesinde milleti iflasa götüren bir siyaset ise yalnız iflas etmiş değil, yok olmuş demektir.

Fakat Hürriyet ve İtilafçılar bunu anlamadılar; kendileri kuvvetlenemeyince zannettiler ki İttihatçılık kuvvetleniyor. Sanki kuyu çıkırığına takılmış çift kova gibi bu milletin başında da yalnız iki fırka vardı. İttihat ve İtilaf denilen bu çift kovadan biri aşağıda bulunursa sanki diğerinin mutlaka yukarıda bulunması lazımdı. İtilaf kovanı aşağı inmeye başlayınca bu çatlak kovanın içindekiler bağır-maya başladılar: İttihatçıların kovanı yukarı çıkıyor! Halbuki bu iki kova da kuyunun dibindedir ve onları tekrar yukarı çıkaracak hiçbir çengel yoktur!

İşte bu çift kova düşüncesidir ki Anadolu'nun en ilahi ve milli bir hareketi olan bu ulvi ayaklanmayı bile başlarda pek çoklarına bir İttihatçı hareketi gibi gösterdi. Halbuki bu ayaklanma sırf "sen yoksun" denen bir milletin "ben varım" diyen bir hareketiydi. "Sen yataktasın ve öleceksin" denen bu millet "Hayır, ben ayaktayım ve yaşayacağım" dedi. Bu öyle bir hareket ki dinini ve milliyetini müdafaa için silahtan başka çare kalmadığını gören bazı temiz İtilafçılar pek âlâ bu harekete katıldı ve dört senelik iflas siyasetinin hesabını veremeyen bazı mesul İttihatçılar da bu hareketin içine sokturulmadı. Artık İttihatçılık da, İtilafçılık da sadece mazinin acıklı birer hatırası olarak kalmıştı.

İttihatçılık belki yalnız hâricte dolaşan üç beş şahsiyetin isminde, İtilafçılık da yalnız İngiliz altınıyla ayakta duran İstanbul'daki beş on soysuzun dimağında yaşıyordu. Ortada yalnız milliyetini ve dinini müdafaa edenler vardı; evini, tarlasını çiğnetmemek için silaha sarılanlar, vatanını istila ettirmemek için ayaklananlar vardı. Camilere çan takılmasın diyen dindarlar, Türklüğe esaret zinciri bağlanmasın diyen milliyetçiler, Türk'ü vatansız ve vatanı Türk'süz bırakmak istemeyen vatanperverler hep bu ulvi hareketin etrafında toplandılar. Esaretin ölümden daha acı ve bağımsızlığın yaşamaktan daha tatlı olduğunu bilen hilal âşıkları ecnebi bayraklarının¹ zehirli havasından kaçıp Anadolu'nun hür ve bağımsız havasına koştular. Bütün millet ulvi dini ve mukaddes bağımsızlığı kurtarmak için ilahi bir kahramanlık heykeli gibi dikilen tek bir kütle olmuştular.

İşte vaziyet bu merkezde iken dört-beş ay evvel *Hâkimiyeti Milliye* arkadaşımız "Artık Yeter" başlıklı bir makale yazdı. Enver Paşa Trabzon'da bulunan Halil Paşa'ya bir mektup yazmış, Küçük Talat bilmem ne yapmış!

Ben onların Trabzon'dan çıkarıldığı vakit oradaydım. Halil Paşa'nın orada bulunduğundan kimsenin haberi yoktu. Anadolu'yu terk etmesi lüzumu kendisine bildirilip de Paşa Rusya'ya geçtiği vakit bu eski Irak kumandanının ne gelişinden ne gidişinden kimsenin haberi olmadı. Küçük Talat da bir adamın dağa kaldırılması meselesine karıştığı için kendisini seven beş on kişi bile kendisinden yüz çevirmişti. Bir gün o da sessizce memleketten ihraç edildi. Bunlar gazete sütunlarında "zabıta vakaları" yahut "gelenler gidenler" hanesinde iki satırla yazılan hadiseler kabilindendi. Halbuki *Hâkimiyeti Milliye* buna koskoca bir makale yazdı, ateşler püskürdü, değirmene kılıç sallayan Don Kışot gibi İttihatçılara "Artık yeter, artık yeter" diye bağırды. Yarı resmi tanınan bir gazetesinin bu hafifliğine gülünç olmayaydı ağlar ve zararlı olmayaydı gülerdim.

Hakimiyeti Milliye'nin beş-altı ay evvelki o makalesine Doğu taraflarında çıkan bazı gazeteler de imrenmiş olmalı ki aradan beş-altı ay geçmiş olsa da geçenlerde nazire yaptılar.

Bu seferki sebep daha ciddiydi. Enver Paşa'nın etrafında toplanan İttihatçılar Acara hükümetini devirmişler; Batum'da İttihat Halk Şûrular Cemiyeti namıyla bir hükümet kurmuşlar; Ankara'ya bir nota yollamışlar; Kâzım Bekir Paşa onlara bir ultimatom vermiş, bilmem neler olmuş, bilmem neler olmuş!

Trabzon'daki bir arkadaşımız "artık yeter" vadisinde bir makale yazdı. İstanbul gazeteleri bunu aktardılar; Enver'lerin, Halil'lerin resimleri basıldı. Rumca gazeteler mal bulmuş mağribi gibi meseleden istifadeye kalktılar; kılıçtan da siyasetten de ümidi kalmayan Yunan kamuoyuna bu meseleyi büyük bir

1 O Zamanlar'da "ayaklarının" şeklinde. (Y.N.)

Ümit ve hayal kaynağı yaptılar. "İttihatçılarla milliyetçiler çarpışıyor, Türkler birbirini yiyor" diye bağırdılar. Ve bu yazılardan Yunanlılar ile Yunancı Rumlar kim bilir ne kadar sevindi ve ne kadar mitlendi. Halbuki biz daha evvel işitmiştik ve milli ajans da iki-üç gün evvel tebliğ etti ki bütün o söylentilerin ve gürültülerin ne aslı ne faslı vardır; Enver Paşa Batum'da değil, çoktan beri Berlin'dedir.

Yok, artık düşünmeden yazı yazmanın nerelere vardığını, vehimleri hakikat sanmanın neler doğurduğunu takdir etmeliyiz.

Bütün dünyaya Anadolu'da yaşıyan yegâne ve büyük hakikati anlatmak için evvela kendimiz iyice anlamalıyız ki Anadolu'da tek bir millet ve tek bir sada var. O millet ki Yunan'ı denize dökmekten başka düşüncesi yoktur ve o tek sada ki hepimiz onun arkasındayız.

İsmail Habib

Türk Çocukları *

Dün yayımlanan bir raporda çok dikkate değer bir haber vardı. İnegöl sokaklarında süvarilerimizin Yunanlılarla boğaz boğaza giriştikleri mücadeleye şehrin çocukları da iştirak etmişler ve tıpkı askerlerimiz gibi onlar da aralarından birkaçını şehit vermişler.

Bu haberi okurken gözlerim doldu. Türk kalbinde yaşayan bağımsızlık aşkının, tutuşan hürriyet ateşinin şiddetini ruhumun içinde duydum. Ve yalnız ihtiyarları, yalnız gençleri, yalnız kadınlarıyla değil, daha ağızları süt kokan masum yavrularıyla da müdafaa edilen bu memleketin mutlak hayat ve kurtuluş imanını bir kere daha hissettim.

Şüphe yok, Türk milleti Batı'dan gelen zulme karşı gösterdiği bu ulvi ayaklanma ve cihatla ihtiyar tarihin mazide belki hiç görmediği fevkalade vakalara en yüksek bir harika daha ilave etti.

1918 senesinden beri medeniyet âleminin en şiddetli zulümlerini yüklenen bütün mağluplar arasında hak için hangi millet baştan başa bir harika olan bu vakar ve soyluluk hamlesini gösterebildi.

Daha üç sene evvel bütün cihana hükümler olmak için dövüşen 70 milyonluk Almanya'nın başkentinde bugün halkın büyük kısmı memleket endişelerinden, millet düşüncelerinden tamamıyla uzak, lakayt, bencil, sefahat ve fuhuş içinde sürükleniyor. Viyana'nın zevk ve sefa mecmuaları Avusturya'nın açlığı ve sefaletiyle orantılı olarak çoğaldı. Bir zamanlar senelerce menkıbelerini dinlediğimiz Bulgar komitalarından artık hiç ses çıkmaz oldu. Bütün bu milletler dört

* *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Nisan 1921, No: 153.

sene süren bir harpten bitkin, yorgun, mecalsiz çıktılar. Ve milletlerine edilen bütün tecavüzlere miskin bir teslimiyetle itaat ettiler.

Halbuki Türkler böyle yapmadı. Hasta dedikleri millet hepsinden sağlam, hepsinden taze bir hamleyle kendisine antlaşma diye uzatılan hakaretnameyi reddetti. Bugün hayatı, mevcudiyeti, mukaddesatı için tekrar harp ediyor.

Bu harp ne iki senelik ne de dört seneliktir. Bu harp ta Trablusgarp işgaliyle başladı ve o zamandan beri devam ediyor. Fakat en sonuncusu hepsinden yüksek, hepsinden kuvvetli oldu. Bu harpte cenge gitmeyen askeri evine almayan analar, taburuna koşmayan genci evlatlıktan çıkaran babalar ve Yunan'a karşı çıkan masum Türk yavruları gördük.

Bundan bir ay evvel Bursa'da Yunan idaresine tahammül edemeyen 12 yaşında bir Türk yavrusunun dağa çıktığını işitmiştik. Bugün İnegöl'de ağızları süt kokan masum çocukların mücahitlerimizle beraber harbe karıştıklarını ve şehit düştüklerini okuyoruz.

Düşman önünde, cephe arkasında, kadın, çocuk, genç, ihtiyar, kalbi iman ve ateşle dolu bütün bir insan kitlesi, vatan aşkı ve bağımsızlık ateşiyle yekpare bir kale halini almıştır.

İşte Türk milleti!

★★¹

1 *Hâkimiyeti Milliye*'nin imzasız başyazılarının önemli bir kısmının Mustafa Kemal'in kaleminden çıktığı yazıların üslubundan anlaşılmakta ve altında tek yıldız olan makalelerin Mustafa Kemal'e ait olduğu söylenmektedir. Bkz. Yücel Özkaya, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989, s.63. (Y.N.)

Yeni Türkiye'nin Manası^{*}

"Siyasi Tarih ve Kamu Hukuku Önünde"

– 1 –

Dahilde yeni idare, hariçte yeni siyasi vaziyet meydana getirmesi zaruri olan yeni Türkiye hareketinin iki esaslı manası vardır. Birisi, yeni Türkiye halk devletidir; diğeri, yeni Türkiye harice karşı medeni devletlerin milletlerarası hukuk esaslarından başka bir kayıtle bağlı olamaz. Hükümetçilerin, diplomatların değil, fakat Türkiye hareketinin bildirdiği bu iktisadi, toplumsal, siyasi manayı izah ve tahlil etmek isteriz.

Biz Türkiyeliler ve biz Türkler, vatanımızı müdafaaya karar verdiğimiz günden beri, memleketimizin siyasi, toplumsal, iktisadi vaziyetinde bir yenilik vücuda getirmek davasında bulunuyoruz. Bir yenilik ki, varlığını mukaddes kitapların, yeni hukukun bütün insanlığa, bütün milletlere tanıdığı aziz esaslardan alsın. Ölüm tehdidi karşısında yeni baştan ayaklanan yeni Türkiye, hür varlığının dahilde saray ve tabilerince, hariçte dünya harbinden galip çıkan kapitalist ve emperyalistler siyasetince esir edilmek istendiğini gördü. Böylelikle sebeplerini Osmanlı tarihinden ve dünya tarihinden almış siyasi hadiseler, Türkiye halkını ve en başta Türkiyeli üreticileri yeni baştan silaha sarılmak mecburiyetinde bıraktı.

^{*} Mahmut Esat (Bozkurt), *Hâkimiyeti Milliye*, 9-11, 13-16 Teşrinisani 1337 (Kasım 1921), No: 348-354. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.161-177.

Hayat için, hak için dahili ve harici düşmanlarla dövüşen yeni Türkiyeliler şu anda dahili düşmanlarını mağlup etmiş, birliklerini temin etmiş bulunuyorlar. Yeni Türkiye'de bu mağlup kudretin yerine geçmek üzere yeni zihniyetlerden esinlenen yeni bir idarenin tesis edilmesi keyfiyetinin Türkiye halkının "fetih hakkı" icaplarından olması gerekir. Fakat bu yeni idarenin şekli, mahiyeti, esas ne olacaktır? Bütün ihtilal tarihleri ve siyasi tarihler, eskilikleri yıkan her muzaffer gücün toplum içinde mensup olduğu sınıfın iktisadi, toplumsal, ruhi manasına göre bir idare vücuda getirdiğini hikâye ediyorlar.

Nitekim İngilizlerin büyük inkılabı giderek Fransa Büyük İhtilali'yle bütün Avrupa, Amerika, Asya, hatta yavaş yavaş bütün dünyaya sirayet etti. Son zamanlarda bütün devletler tarafından idarede klasik sistem olarak kabul olunan bu meşrutiyet usulü, dünya burjuvaları hareketinin mahsulüydü, burjuva idaresini tesis etti. İşçiler hareketi olan son Rus İhtilali de Rusya'da bugün işçiler diktatörlüğüne dayalı bir idare kurdu.

Yeni idaremizin esasının ve mahiyetinin ne olması lazım geleceği hakkında ortaya koyduğumuz sorunun cevabını bu suretle verdikten ve izah ettikten sonra, son hareketimizin etkenlerinin kimler olduğunu tespit etmek lazımdır. Hareket etkenlerini isabetle tespit edebilirsek, yeni idaremizin hakiki mahiyetinin ne olacağını ve ne olması lazım geleceğini kati bir surette söylemek kolaylaşacaktır.

Bizim saray ve tabileri Kanunu Esasi'ye ve milletin yüksek menfaatlerine açıkça ihanet ettiler. Mukaddesat sırasına girmiş dini ve milli bütün bir maziye, koca Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihini korkunç ve kanlı bir günde oyuncak gibi silkerek, süprüntü gibi çiğneyerek, vatanın yaralı göğsü üstünde yabancıların katil elleriyle siyah izler bırakarak yürüdüler. Türk köylüsünün, Türkiye'de üretimin, maddi hayatın bu yegâne büyük etkeninin yaralı ve takatsiz varlığı önünde, harap yurdumuzun son bir iki esir ve kara bahtlı parçası üzerinde, kan ve yangın içinde biraz daha yemek, biraz daha saltanat sürmek istediler. Harice karşı mevcudiyetini müdafaa ile uğraşan Türkiye halkı ve en başta üreticiler bu duygusuz, bu günahkâr kuvvetlerin önüne büyük tarihi naklederek çıktılar. Halk ve üreticiler, anavatanın bu öz evlatları, cetlerinin ve kendi emeklerinin mahsulü olan milli, dini mukaddesatı, sarayın ve tabilerinin, Türk tarihinin bu son nankör ve bedbaht neslinin elinden kurtardılar. Bugün kurulmakta ve belir-
mekte olan yeni idaremizin manasını Tükiyeli halk ve üreticilerin iktisadi, toplumsal menfaatlerinden alması, tarihi mukadderat ve halk hukukunun zarureti gereğidir.

Halkın ve üreticilerin kılıç hakkı olan bir fetihten sonra yeni kurulacak bir devlet idaresinin yönünü yine onların genel menfaatlerine göre tayin etmesini istemekten daha doğru ve meşru bir talep olabilir mi? Şüphesiz ki hayır!.. O de-

rece ki, biz bu talebi herhangi bir inkılap veya ihtilalin tabii haklarından olarak kabul ediyoruz. Esasen bunun aksini düşünmek için halkın bu yolda sarf ettiği muazzam emeğin başka emellerin, yabancı maksatların tatmini için çalışmasının meşruiyetine inanmak lazım gelirdi!.. Ve bu görüşe göre halk daima alet, vasıta, -milli tabiriyle- köprü!.. ve sanki onun hayatta nasibi hep başkalarının hesabına çalışmak, kanamak, sürünmek olurdu!.. Belki ilkçağ, ortaçağ ve hatta yeniçağda saraylarca, sermayecilerce, fetihçilerce mana ifade eden bu anlayışı asrımız hukuku yaşadığımız günlere şeref verecek bir belagatle yıktı. Maddi ve manevi hayatın etkeni olan üretici, soygunculara göğsünü gererek "Artık yağma yok! Ben de insanım ve Allah'tan feyz alarak maddi hayatın mimarı ve sahibiyim!" diyor.

Dolayısıyla hareket noktasını şu işaret ettiğimiz tarihi olgu teşkil eden ve bütün bu hukuki fikirlerle siyasi tarih önünde idrakini donatan yeni Türkiye bir hâkimin, bir velinin, hatta bir sınıfın değil, halkın malıdır; yeni Türkiye halk devletidir. Devletin yeni idaresinin de halkın son harekete iştirak etmiş sınıflarının menfaati nazarı itibara alınarak halk devleti esaslarına göre, fakat bu esasların da Türkiye'mizin iktisadi, toplumsal manasıyla ölçülerek kurulması zaruridir.

- 2 -

Yeni Türkiye'deki son hareket tamamen halk hareketidir. Her gün biraz daha kuvvet kazanan, her gün biraz daha kati galebeye doğru ilerleyen bu hareket, itiraf etmek lazım gelir ki, kudretini Türk köylüsünün sabanından, onun zavallı kağnisından, oh... Yarabbi, onun yedi asırdan beri daima başkalarının menfaatine kanamış asil, necip hayatından almaktadır. Fakat bugün köylü artık kendi hesabına çalışıyor, kendi hesabına kanıyor, kendi idaresini kuruyor. Bugünden itibaren çektiği mihnet, meşakkat ve külfetlere karşılık nimet talebinde bulunması, şüphesiz onun en temiz ve inkârı mümkün olmayan bir hakkıdır.

Halk idaresinin tesis edilmesi, doğrudan doğruya halkın maddi menfaatlerini temin ve takviyeye dayalı bir idarenin vücuda getirilmesi, halkın beklediği külfet karşılığındaki nimetin tecellisi olacaktır. Bir idare ki, Türkiyeli çiftçinin üvendiyesi ona yön verecektir. O gün Türkiye'miz macera siyasetinden kurtulacak, maddi, gerçek bir iktisat siyaseti harap yurdumuzun mukadderatına hâkim olacaktır. Nazarımızda Türkiye o gün açık manasıyla milli bir devlet haline dönüşecektir. O gün bu aziz memleketin sahipleri, üreticiler -maddi, manevi- meşru mülklerinin idaresinin başına geçeceklerdir. Türkiye yürüyor... Karanlıkları delen halk güneşi yükseliyor. Çeşitli halk sınıfları içinde -asker, memur, tüccar, muallim vs. gibi- büyük üretici köylünün hakkı hukuken yeni idarede en büyük

yeri tutmalı, en ağır basmalıdır. Çünkü Türkiye'nin bugünkü büyük halk savaşında en çok onun emeği geçmiş, en büyük fedakârlığı o göğüslemiştir. Nimet külfete, külfet nimete göredir. Hayatlarını köylü üreticiye borçlu olan diğer halk sınıfları da camiadaki iktisadi, fikri varlıkları nispetinde hak talep edebileceklerdir. Bugün yeni kurulmakta olan Türkiye halk idaresi, memnuniyet vericidir ki, kendisine düşman olabilecek kuvvetli bir iktisadi veya toplumsal sınıf karşısında bulunmuyor. Bu idarenin iki düşmanı vardır: Birisi saray ve tabileri, diğeri fetihçi ve sermayeci Avrupa'dır. Yeni Türkiye daima bu iki düşmana karşı tetik durmalıdır.

Gerçi bizim yeni idarenin kurulmasına üretici köylüden başka sınıflar da yardım etti ve ediyorlar. Fakat teşekkür olunur ki, bu sınıflar esas itibariyle halka mensupturlar. Onun içindir ki, bugün büyük küçük mali, iktisadi üreticiler diktatörlüğüne dayalı bir idare değil, bir halk idaresi kuruyoruz. Şu kadar ki, bu idarede üreticinin hakkı biraz evvel açıkladığımız sebeplerden dolayı ağır basacaktır. Esasen memleketimizin Türk sermayesine büyük ihtiyacı vardır. Tüccarın ve halka mensup sermayedarların yeni idaremize iştirak etmesi keyfiyeti memnuniyet vericidir. İlave etmek isteriz ki, üretimin en büyük etkeni olan sermaye bir tehlike değildir; tehlike, onun emek etkenini esir etmeye karar vermesi anından itibaren başlar. Görülüyor ki, hakiki tehlike, sermayeyi kullananın kastındadır. Nerede kaldı ki bizim bugün Avrupa sermayesine de ihtiyacımız vardır. Gerçi Tanzimat'tan sonra Avrupa sermayesi memleketimizi çok hırpaladı, milli iktisadiyatımızı esir etti. Fakat kabahat sermayede değil, hazin talihli memleketimizin siyasi mukadderatındaydı. Her gün bir hezimete uğrayan vatanımız her gün biraz daha mali, iktisadi, siyasi esarete zayıf boynunu uzattı.

Halbuki iktisadi, mali teşkilat vücuda getirilir, bunlar tehlikeye karşı bir siper olur ve Avrupa sermayesi memleket için faydalı bir vaziyete sokulabilirdi. Olamadı... Yeni Türkiye halk idaresi bunun çaresini bulacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu idare tarihine muhtelif üç idari devrede üç muhtelif zihniyet hükmetti. Memleketin iktisadi, toplumsal, siyasi hayatında derin tesirler yapan bu idarelerin birincisi "saray devri"dir.

Bu devir beş asırdan fazla sürdü. Kendisinin çağdaşı olan diğer devletlerin idarelerinden halkın hukuki, iktisadi vaziyeti ve müesseseleri itibariyle nispeten üstün olan bu ilk idaremiz, bugünkü halkçılık zihniyetiyle ve iktisadi bir gözle tahlil olunursa, halkın ve üreticilerin saray hesabına çalıştıkları görülür. Bu devirde memleketin genel siyaset itibariyle sahibi ve milletin mukadderatının yegâne hâkimi saraydır. Bu ilk devri tahlil ederken mahiyetini iyice kavrayabilmek için iki noktayı ayrı ayrı incelemek icap eder; birincisi o devrin hukuku ve kanunları, ikincisi de devlet idaresinin tatbikatta tecellisidir. Birinci devir hukuku ve kanunları itibariyle çok yüksektir. Fakat hakikatte bu kanunların hükmü

her zaman ve tamamen infaz edilememiştir. Dolayısıyla bu iki nokta karıştırılır. Ve bilhassa o günün kanunlarından, hükümlerinden o günün idaresi kavranılırsa, geçmiş asırların Türkiye'si pek yanlış seyredilmiş, çok hatalı anlaşılmış olur. Tarhuncu Ahmet Paşa'nın başını kaybetmesi pahasına mal olan bütçe tasarısı ile "Eyyubi Kanunnamesi" namı altında yine Sultan IV. Mehmet zamanına ait olmak üzere elimize geçen bütçeler gösteriyor ki, memleketin bütün gelirleri, saray ve sarayın halkçılık ve milletçilik gayelerinden çok uzak düşen istila politikası için hesapsız sarf olunan bir mirasyedi kesesiydi!..

- 3 -

Osmanlı İmparatorluğu'nun "saray idaresi" devrinde şahsi ve medeni hukuk tamamen şer'i hukuka bağlıydı. Devletin kamu hukuku da eski Türk âdetlerinden, İran ve Bizans hukuk esaslarından pek çok alıntılarda bulunmuş olmakla beraber, başı yine şeriat hukukuna bağlıydı. Geçmiş asırlarda imparatorluğumuzu kendisinin çağdaşı olan devletlere karşı yüksek bir mevkie ulaştıran, yüceliğiyle Osmanlı saltanatını mazide en yüksek devlet hukuk teşkilatına sahip bir toplum halinde yükselten bu hukuk esasları, halkın ve üreticilerin keyfi bir idare altında inlemesine mâni olamadı. Bir tarafta hukuk müesseselerimiz bağıyor, fakat diğer tarafta idare bildiğini okuyordu; istediğini yapıyordu. Nitekim şer'i hukuka göre "beytülmal"dan¹ halkın hakiki menfaatinden gayri mahalle bir habbe sarfı caiz değilken, bu saltanatı yedi asır omuzlarında taşıyan ve bugün kurtaran köylünün ve üreticinin alınterinin yığdığı servet, sefahate, halkın maddi ve manevi menfaatleriyle hiç alakası olmayan istila politikalarına sarf olunuyordu. Hesabı sormaya değil, gelirlerin sarf olunduğu mahalli göstermeye cesaret edenler bile başlarını kaybetmeye mahkûmdular. Bu şahıs idaresi, bütün şahsi idareler gibi giderek çürüdü. Bir halde ki, yüce şer'i hukuk, ulema kisvesine bürünmüş "Cinci Hoca, Deli İbrahim" ve emsali gibi cerrarların² zaman zaman hasis emelleri için vasıta olarak kullanılıyor, padişah bir elinde satır bir elinde cerrar fetvası, vuruyor, mallara el koydurtuyordu. Anadolu halkı müzayedeye memuriyet alan vali, mütesellim gibi memurların elinde yanıp kavruluyordu. Türkiye Roma'nın son günlerini andırıyordu. Malumdur ki, bir milletin hakiki hâkimiyeti bütçesine sahip olmasıyla mümkündür. Milli hâkimiyet ve bilhassa üreticiler hâkimiyeti, devlet bütçesinin yine bunların kontrolüyle maddi ve manevi menfaatlerinin temin ve takviyesine sarfında tecelli eder.

Asri hukuk ölçü alınarak bu devri iki kısma bölmek mümkündür. Birinci kısım, saray hâkimiyetine dayalı bir mutlak idaredir. İkinci kısım, bir idare değil,

1 Beytülmal: Maliye hazinesi. (Y.N.)

2 Cerrar: Zorla para alan; para toplamaya çıkan kimse; tahsildar. (Y.N.)

tam manasıyla korkunç bir istibdattır. Gerçi bu ikinci kısımda zaman zaman vatanperver padişahlar geldi, büyük devlet adamları yetişti ve memleket biraz nefes aldı. Fakat devlet bir halk idaresi değil, meşrutî bir hükümet değil, adil bir devlet olmaktan bile uzak kaldı. Memleket durmadan kanıyordu. Türk üretici kara bahtını yazıyordu.

Gerçi saray idaresinin, hadımağalarının, gözdelerin eline düştüğü zamanlarda bile meşveret¹ meclisleri topladığı muhakkaktır. Fakat bu meclisleri meşrutî-yet usulüyle karıştırmak doğru değildir. Orada herkes oyunu malumat kabilinden verir, son söz padişahın olurdu.

Sultan I. Mahmut zamanında sarayda vakanüvislerin² bile iştirakiyle toplanan büyük bir mecliste vekiller, ayan sırf mezhep meselesi olan İran seferinin devamı aleyhinde bulunmuş iken padişahın aksi karar ve niyeti müttefiken verilen oyları hiç hükmüne koydu! Ateş yeni baştan iki dindaş millet arasında alevlendi. Şu bir iki misal ve bütün tarih devletimizin hukukî mahiyet ve şeklini daha iyi gösterebilir. O vakitki şer'i büyük hukukumuz ise yalnız lafta bir varlık idi. Halk tabakası arasındaki şahsî muamelelerin yürütülmesinde bir esas idi. Fakat kul hakkı ve devletin hukuk ve vazifelerinde hüküm onun değildi. Zaman zaman padişahı tahttan indirmek için kullanılırdı. Fakat bu bir halk ve padişah davasının halli ve neticelendirilmesi için değil, çoğunlukla menfaatleri bozulmuş bir sınıfın padişahın aleyhine yürüyebilmelerine vasıta kabul olunurdu. Fakat padişahın tahttan indirilmesine, vezirlerin padişah tarafından katline rağmen halkın iktisadî, toplumsal vaziyetinde bir değişim, iyiliğe doğru bir yenilik vücut bulmadı. İktisadî ve toplumsal manasına göre bu, halk ve üretici kitlesinden ayrı bir menfaat mücadelesiydi. Kim galip gelirse halkı soymak onun kazanılmış hakkı olurdu. Bu bir vaziyet idi ki, iktisadî mahiyetince Osmanlı İmparatorluğu, içinde esirler dolu bir malikâneydi. Tarih böyle söylüyor. Gerçi bugünün mantığıyla dünün olgularını tahlil doğru değildir. Fakat bugünün anlayışına göre bir gasp, bir zulüm olan mazinin herhangi bir hadisesinin de alkışlanarak devamı caiz görülemez.

Beş asırdan fazla devam eden bu idare zaman zaman vatancı, milliyetçi ricali endişelere düşürüyordu. Fakat padişahı ve tebaasını kurtarmak için göze alınan her yeni teşebbüs kanlı bir faciayla düşüyordu. Bütün bu devamlı düşüşlere Sultan II. Mahmut'un "Vakai Hayriye"si nihayet verdiği gün, aziz Türkiyeli köylü, büyük Türk oğlu Türk üretici, asırlardır soyulan, yakılan, vurulan harap yurdunda biraz nefes aldı. Asırlardır iktisadî varlığı, hayatı çignenen Türklüğün bu aziz hücresi, köyünün yıkık mabedinde Allah'ın huzurunda yere kapanarak ağladı ve şükretti. Unutulmamalıdır ki, Türkiyeli Türk üreticileri, Türkiyeli halkı

1 Meşveret: Danışma. (Y.N.)

2 Vakanüvis: Zamanın hadiselerini kayıtlı vazifeli bulunan resmi devlet tarihçisi. (Y.N.)

kan ve yangından kurtarmaya ilk vasıta olan "Vakai Hayriye" bir halk hareketi olmadığı gibi, halk idaresini kurmak isteyen bir emelle de vücuda getirilmemişti. Bu, sarayla yeniçeri arasında son ve kanlı bir mücadele oldu ve sarayın galebesiyle neticelendi. Bu kuvvetlerin her ikisi de memleketin hayrında bir badireydi. Fakat sarayın galebesi memleket için yeniçeri tahakkümünden çok hafifti. Dolayısıyla memleket geleceğini, gelecekteki ilerleme ve gelişmesini kazanıyordu. Memleket ve halkın mukadderatı, Türkiye'nin iktisadiyatı, darıma-dağınık olmuş bir teşkilatın, yeniçeri ocağının, açık ve kati bir tabirle zulüm ve ateş ifade eden askeri diktatörlüğün elinden kurtuluyor, fakat sarayın himayesine, velayetine geçiyordu.

Şu kadar ki, halk eskiye nispetle idarece daha mesut bir safhaya dahil oluyordu. Malı daha az yağmaya uğruyor, ırzı, canı daha fazla korunuyordu. İktisat bakımından "Vakai Hayriye" tahlil edilmek icap ederse, denebilir ki, uzun zamanlar soyulan, ezilen Türk köylüsü iki kuvvetin esiri olmuştu: Biri saray, diğeri bozulmuş yeniçeri ocağıydı. "Vakai Hayriye" memleketi daha az soyulur bir hale getirdi; Türk üreticilerin ve memleketin geleceğini saran bulutları da oldukça dağıttı. Memleket bugünü Sultan II. Mahmut'un azmine borçludur. Hukuken bu yeni kurulan idare de mutlak bir idareydi. Sultan Mahmut, sarayın geleceğini, -eski tabiriyle- tebaa kullarının geleceğini kurtarmak için çalışıyordu.

- 4 -

"Vakai Hayriye" Osmanlı İmparatorluğu'na yeni bir devir açtı. Beş asrı aşkın zaman devam eden eski mutlak idare artık tutunamıyor, her gün parça parça yıkılıyor, devriliyordu. Fakat yeni kurulmakta olan idare de sarayın tahakkümüne dayalı bir mutlak idareydi. Şu kadar ki, bizim mutlak idare ile Batı mutlak idaresini karıştırmamalıdır. Avrupa'daki soylular, halk gibi sınıflar devlet idaresine hukuki farklarla iştirak ediyorlardı.

Hususi hayatta bile bu iki sınıfın arasında tarihe ve kanuna dayalı derin farklar vardı. Bizde hukuk ve kanun nazarında tarihinin bütün safhalarında Müslüman vatandaşlar en ufağından en büyüğüne kadar eşit kaldı. Devletin mukadderatını idare bütün Müslüman vatandaşlara -ayırmsız- tanınmış bir haktı. Osmanlı askerlerinin sarıklarını Viyana surları önünde dalgalandırmak yiğitlik ve liyakatini gösteren Kara Mustafa Paşa Merzifon'un Marinçe köyünden bir köylünün oğluydu. Devlet makamlarını bir sınıfla, bir aileyle sınırlamak gibi o zamanlar Batı'ca meçhul bir nevi demokrasi esasıyla idare olunan imparatorluğumuz, geçmiş günlerdeki azamet ve şevketinin böylelikle birinci ve belki en mühim sebebini izah eder. İmparatorluğumuz, bu usulle kendisini idare edebilecek liyakat ve dirayet sahiplerinin ellerine bırakılıyordu. Sonra da

devletin sınırları genişledi; çeşitli ırklardan meydana gelen büyük bir imparatorluk vücut buldu. Bu çeşitli ırklar, muhtelif idealler takip ediyorlardı. Sarayın mutlak idaresine dayalı bir devlette, varlığını dinden ve Türk tarihinden alan bu sonsuz demokrasinin mutlak bir surette kabulü tehlikeliydi. Çünkü herkes devletin idaresine iştirak edebilmek hakkına sahipti. Hakikaten yavaş yavaş Osmanlı İmparatorluğu'nun mukadderatı devletin kurucusu olan ırkın elinden çıktı. Zaman oldu ki devletin başında çalışanlar içinde, padişah'tan başka Türk kalmadı. Bereket versin ki, İslamiyet Müslüman olmayanların devlet işlerinin başına geçmesine mâni oluyordu. Aksi halde Türkiye'miz çoktan zeval bulur, sönerdi. Zira gayrimüslim tebaa her gün devleti vurmak için fırsat bekliyordu. Osmanlı İmparatorluğu demokrasi kurbanı olur giderdi. İlave etmek isteriz ki, bu biçim demokrasiden üreticiler hiçbir fayda ve himaye görmedi; her gün zarar gördü, her gün yağmaya uğradı, her gün kanadı, kanadı... Çünkü demokrasi halk ve üretici meşrutiyeti usulüne değil, hatta alelade meşrutiyet usulüne bile dayalı değildi. Memleketin ve onun içinde yaşayanların hâkimi, sahibi saray idi. O, halk içinden işine geleni işbaşına getirdi. Giderek sarayın yabancı gözdelelerin, hadımağaların eline geçmesi, bu biçim demokrasiyi halk ve memleket için büsbütün tehlikeli bir hale koydu. Demokrasi namına Osmanlı İmparatorluğu'nun ve imparatorluk halkının mukadderatına gözdeleler ve hadımağaları da karışıyordu. Baldırıçıplaklardan çok kimseler padişahla çalışıyordu! Böyle bir idarede halkın ve üreticinin elim vaziyeti bir kere düşünölsün. Zavallı Türkiyeli üreticiler... "Vakai Hayriye" sarayın galebesi olmakla beraber, Fransız Büyük İnkılabı'nın prensiplerine karşı memleketin uyanışına mâni olmadı. Memleketin harici ve dahili vaziyeti pek tehlikeliydi. O derece ki, Sultan II. Mahmut, payitahtına doğru yürüyen Mısır Hıdivi Mehmet Ali Paşa'nın askerlerinden kurtulmak için Hünkâr İskeleyi Antlaşması'yla aziz Türkiye'mizi ve onun üreticilerini Rusya'nın himayesine sokuyordu. Milletçi ve vatancı rical devletin idaresini memleketin hakiki sahipleriyle alakadar bir hale getirmek lüzumunu her gün biraz daha fazla takdir etmeye başladılar. Giderek kanunlar yayımlanmaya, halkı yakıp kavuran Müslüman usulleri kaldırılmaya başlandı. Esasen iki asrı aşkın bir zamandır halk isyanları da eksik değildi. Fırsat buldukça vilayetlerde ahali ayaklanıyor, zulümden, kandan, yağmadan şikâyet ediyordu. Birbiri arkasına eyalet paşalarının halk tarafından katlolunduğu görölüyordu. İstanbul'da malları bazen saray -Sultan İbrahim için- bazen de yeniçeriler tarafından yağmaya uğrayan, ırzlarına tecavüz edilenler, bayrağı çekerek binlerce kişi oldukları halde saraya hücum ediyorlardı.

Bu, asırlar süren bir ihtilaldi. Halk ve üreticiler haklarını istiyorlardı. Birçok defalar halk padişahın veya sadrazamın arkasında yürüyerek yeniçerileri yola

getirdi. Bazen de yeniçerilerle birleşerek saraya yürüdü. "Vakai Hayriye" bile sivil halkın yardımıyla kazanıldı. Fakat gerek İstanbul dahilinde ve gerek taşralarda bu halk hareketini, halkın hakiki menfaatlerinin korunmasının, onun menfaatlerini koruyacak bir idare tesisinin hizmetine sokacak halkçılar yetişmiyordu. Onun hak için gerçekleşen her isyanı bazen saray aleyhine yürüyen ve fakat asla halkçı olmayan bir sınıf tarafından mal ediliyordu. Bu hareketler sarayın veya o sınıfın menfaatlerinin teminine açık bir toplumsal hırsızlık halinde vasıta kılınıyordu. Türkiyeli halkın ve bilhassa Türk üreticilerin kan, can ve emek pahasına yeni kurmakta olduğu idare, şüphe etmiyoruz ki, yine üreticilerin menfaati ve mutlak hâkimiyeti esasına dayalı olacaktır. Aksi, tarih önünde emeğin, hakkın ve zayıfların hayırlı yaratıcısı ve koruyucusu huzurunda siyah ve kanlı bir günah olur. Halk hakkını üç asırdan beri kan dökerek istiyor ve hakkını alamadıkça ihtilalde devam ediyor. Bu ihtilallerdir ki, halkın bu zaafıdır ki, Türkiye'mizi de zayıf düşürüyor. Her gün bir parçasını daha sürüklüyor. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun hususi tabirince "halkın bizzat ve bilfiil" memleketini idaresi esas kabul olunduğu, Türkiyeli Türk üreticinin maddi ve manevi menfaatleri idarede etken olduğu gün bu devamlı sarsıntılar sükûn bulacaktır.

- 5 -

Alemdar Mustafa Paşa yeniçerileri tepeledikten ve şehit Sultan III. Süleyman'ın intikamını aldıktan sonra Sultan II. Mahmut'u tahta çıkardı. Paşa sadareti kabulden bir müddet sonra taşra ayan ve mütegalibelerini¹ İstanbul'a davet ederek memleketin idaresini ıslaha karar verdi. Bu, memleketi sarayın idaresinden kurtarmak için büyük ve pek cesaretli bir hareketti. Taşra ricâ-linden meydana gelen büyük mecliste alınan karar, dolayısıyla sultanın mutlak ve sonsuz nüfuzunu az çok sınırılıyordu. Buna "İttifak Senedi" adı verildi. Sarayca ananeye uygun görülmeyen bu senedi Sultan Mahmut imzaya mecbur oldu. Bir surette ki, ilk fırsatta öcünü almak istiyordu. Hakikaten Padişah yeniçerileri Alemdar Paşa aleyhine teşvikte parmağı olduğu gibi, günahı "İttifak Senedi"ni yazmaktan ibaret olan sadrazam kethüdasını da boğdurdu. Bu "İttifak Senedi"nin Hukuku Esasiye'ye göre ehemmiyeti büyüktü. Milletle padişah arasında bir nevi hükümet idaresi sözleşmesiydi. Vaktiyle İngiltere Kralı Charles'tan² tebaasının aldığı "Şart"ı andırıyordu. Gerçi mutlak idare devam ediyordu. Fakat halk değilse bile, millete mensup bir sınıf mensup oldukları milleti ve onun geleceğini düşünerek sarayın dahili siyasette takip edeceği programı

1 Mütégallibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

2 *Hâkimiyeti Milliye*'de "Şarl'dan" (Charles'dan) şeklinde. Doğrusu 1215 yılında Magna Carta'yı (Büyük Şart) imzalayan İngiltere Kralı John olmalı. (Y.N.)

çizdiler. Saray daha sonra sözünde durmadı, fakat sözleşme hukuki kıymetinden hiçbir şey kaybetmiş olmadı.

Türkiyeliler ilk fırsatta zaman aşımına tabi olmayan bu sözleşmeye dayanarak saraya karşı hak iddia edebilirlerdi. "İttifak Senedi" siyasi, iktisadi, toplumsal yeniliklerin elde edilmesini gelecek nesle bırakıyordu. Bunların temini şüphesiz gelişmeye ve diğer birtakım tarihi vakaların meydana gelmesine bağlıydı.

Tanzimat, meydana gelişinden altı asır sonra Osmanlı İmparatorluğu'na ikinci idare devrini açtı. Sultan Abdülmecit'in Gülhane Hattı Hümayunu dahilden ziyade haricin tesir ve tazyikiyle ilan olundu. Hariç Osmanlı İmparatorluğu'nun taksimini istiyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nu dahilen dinamitlemek için de gayrimüslim tebaaya istediği gibi harekete imkân hazırlamak lazımdı. Haricin nüfuzuyla yapılan Tanzimat bunu temin etti. İktisadi ve toplumsal bakımdan gayrimüslimler o kadar mesut oldu ki, memleket onların ve Batı'nın hesabına çalışır bir nevi malikâne halini aldı. Şimdi Müslümanlar ve bilhassa Türk üreticiler üç kuvvet tarafından eziliyordu. Bunlar saray, gayrimüslimler ve Avrupa idi. Bununla beraber Tanzimat Reşit Paşa halefleri tarafından idare edilebilseydi, daha sonra değiştirilip ıslah olunsaydı, Türkiye çoktan halk idaresine kavuşurdu. Olmadı. Dolayısıyla imparatorluğumuzun mukadderatı siyaseten yine sarayın elinde kaldı. Bir sarayın ki, Avrupa'nın müdahalesiyle bu ülkeyi idare ediyordu. İktisaden, memleket ve Türk üreticiler her gün biraz daha fazla gayrimüslimlere ve Batı'ya teslim oluyordu. Milli bağımsızlık heyula haline geliyordu. Memleketin hakiki sahibi gayrimüslimler ve Avrupa idi. Saray iktisadi manasıyla Batı'nın ve gayrimüslimlerin menfaatlerinin bekçiliğini yapıyordu. Talihin ne hazin tecellisi... Türk köylüsü kan kusuyor, inliyordu. Tanzimat'ın kuvvetlendirdiği gayrimüslimler her gün biraz daha zayıf düşen milli varlığımızı dahilde hırpalıyordu. O kadar ki, dahilden saray idaresi ve Hristiyanlar, hariçten Avrupa siyaset ve sermayesi memleketin öz evladı Müslüman veyahut Türk üreticileri kemiriyordu.

Kamu hukukunca Tanzimat, milletin aldığı değil, padişahın bahşettiği bir "millet hukuku esasiye şartnamesi" idi. Bunun hukuki neticesi şuydu ki, sarayın yetkisini millet değil, fakat milletin idaresini ve kendi vaziyetini yine padişah düzenlemiş oluyordu. Hatta kudret onda kaldıkça "lütuf ve kereminden" hediye ettiği bu hakları sultan kaldırır, milleti, kadim tabiriyle "tebaa kulları" için başka bir idare esası kabul edebilirdi. Sultanın halk üzerinde velayeti bakiydi. Millet henüz mukadderatının sahibi değildi.

Tanzimat, memleketi milli, maddi ve iktisadi cephesi itibariyle eskisinden çok fena bir hale koydu. Yalnız manen bir kazanç temin edebildi ki, o da daha sonra milletin elde ettiği meşruti idarelere zemin hazırlamış olmasıdır.

Mithat Paşa'nın 93 [1876] Kanunu Esasi'si Tanzimat'ın olgunlaşmasıydı. Burada da bu kanunun hukuki vaziyeti etrafında birkaç söz söylemek isteriz. Kanunu Esasi, memlekette meşrutiyet usulüne dayalı bir idare tesis ediyordu. Fakat bu da bir "hükümdar meşrutiyeti"ydi. Hukuki mahiyeti itibariyle esasta bu kanun Almanya'nın imparatorluk devrindeki anayasasına, Fransa'da nouveau¹ sistemine denktir. Hakikaten her üçü de hükümdarın milletine bir ihsanıydı. Kuvvet, idare, hüküm sarayda kalıyordu. Yalnız hükümdar milletini tarihi hukukunun bir kısmına ortak etmiş oluyordu. Bu kanunlar teferruatta fark gösterse bile esasta birdirler; hükümdarların tarihi hukuklarının bir kısmından milletleri lehine feragat etmiş olmalarından vücut bulmuşlardı. Hükümdarlar kendiliklerinden böyle bir hakkı -tebaa kullarına- bahşediyorlardı. Bu bir hibeydi; alınmış bir hak değildi. Meclisi dağıtmak hakkı hükümdarındı.

İcra heyetinin taçlı reisi bu kanunların hükmünce yasama heyetinden fazla yetki sahibi oluyordu.

Bizde 1908 İhtilali 93 [1876] Kanunu Esasi'sinin şu hukuki mahiyetini bozdu. Bu defa millet otuz bu kadar sene evvel Meclis'i eliyle kapatan sultanı, silahıyla Kanunu Esasi ilanına davet etti. Sultan, hakkı için silah çekmiş milletin önünde teslim oldu. Üç asırdır devam eden ihtilaller bu defa oldukça esaslı bir neticeye -halk lehine- ulaştırılıyordu. Padişah, hükümler ve tarihi haklarının büyük bir kısmını mecburen millete terk ediyordu. Biraz sonra toplanan ilk millet meclisinde Kanunu Esasi hukuki ruh ve manasınca büyük tadilat gördü. Meşrutiyetimiz bu şekliyle örtülü bir sözleşme altında millet meşrutiyeti oluyordu. Bu tarzdaki meşrutiyetle bu defa millet sultanın hukuk, yetki ve vazifelerini tespit ediyor, sultanı bu çizdiği esaslara uymaya davet ediyordu.

Padişah milletin iradesine uyacağına dair millet meclisi önünde yemin etti. Kanunu Esasi'miz aldığı bu son şekliyle Belçika meşrutiyet usulünün ruhuna temas ediyordu. Yani aşağı yukarı hükümdarın hukuki vaziyetini millet tayin ve tespit etmiş oluyordu. Artık Türkiyelilerle Türkiye sarayı arasında yazılmış açık bir devlet idaresi sözleşmesi vücut bulmuştu. Sarayın sözleşmenin çizdiği hukuk ve imtiyazlardan istifadesi, yine ancak o sözleşmeye riayetiyle geçerliydi. Millet ise Kanunu Esasi'yi her vakit değiştirmek hakkına sahip olmuştu. Çünkü millet bu son kanunla padişahı kendi hukukundan bir kısmına ortak ettiriyordu. Esasen memleket imanın mülkü değil, fakat orada tasarruf ve idaresi şer'an yerinde olmasına bağlıdır. Memleketin hakiki sahipleri onun üreticisi ve savunucusu olan halktır. Hükümdar milletin bir nevi memuruydu. Cihan Harbi'nin son günü milleti yorgun ve zayıf bulan Padişah, saraya eski haklarını iade kastıyla iki millet meclisini birbirini izleyen hükümet darbeleriyle dağıttı. Bu iki

1 Nouveau (Fr.): Yeni; yenilik. (Y.N.)

meclisten sonuncusu Kanunu Esasi hükmünce barış hakkında milletin iradesini söylemek üzere davet edilmiş ve toplanmıştı. Hakikaten Anadolu'nun bu maksadın temini için ısrarından dolayıdır ki, saray Millet Meclisi'ni toplantıya davet etmişti. Bu son meclisi Sultan Vahdettin vatan düşmanlarının, İngilizlerin eliyle dağıttı. Türkiye'nin, Türk milletinin vekillerini İngilizlere teslim ederek İngiliz hapisanelerine gönderdi. Padişahın milletin başında, Kanunu Esasi hükmünce ayrılma ve bölünme kabul etmeyen vatani müdafaa etmesi mensup olduğu asil hanedanın ananesince zaruri iken, büyük hanedanının bütün bir mazisini, ıftihar ve şerefle dolu bütün bir Türk tarihini ihmal ederek, vatan savunucularının katline fetva çıkarttı. İslam tarihinin hiçbir safhasında din halife eliyle bu rütbe oyuncak edilmemişti!.. Padişah tabileriyle yalnız Kanunu Esasi'yi yırtmaya değil, vatani öldürmeye, Türkiyelileri, yedi asırlık devamlı bir emek saltanatının, bir tarihin asil ve aziz amelesi, büyük sanatkârı Türk'ü de esir kılmaya azmetmiş görünüyordu. Padişah kendisini öyle feci bir vaziyete sokuyordu ki, adeta harici düşmanların tabii müttefiki oluyordu. Hakikaten Türkiye'nin düşmanları vatan savunucularını kurşunla vururken padişah da savunucuların katli hakkında fetva çıkartıyordu. Din ve Türk tarihi bu cinayetler önünde titriyordu. Kanunu Esasi'nin ve büyük milli varlığın, milli mukaddesatın imhasına doğru yürüyen sarayın önüne dünyanın ölü zannettiği çiftçi Türk dikildi. Ruhunu tarihinden alıyordu; sanki dikilen Türk değil, Türk tarihiydi. İşte bu kuvvet bir eliyle padişahı yere çalarken, diğer eliyle de harici düşmanların yakasını tuttu. Artık 1908 Kanunu Esasi'sinin ifade ettiği devlet sözleşmesi hükümden düşmüştü. Esasen padişah bu hakkını kendi eliyle düşürmüştü. Bugün Türkiyeliler yeni devlet sözleşmesini tarihten ibret alarak istedikleri gibi yazmakta serbesttirler. Hakikaten buna hem 1908 Kanunu Esasi'sinin hukuki mahiyetince hem de siyasi hadiselerin cereyan tarzı itibariyle hak iddia edebilirler.

– 6 –

Teşkilatı Esasiye Kanunu tamamen halk idaresine esas teşkil edebilecek ilk temeli atmış bulunuyor. Bu kanunla memleketimiz tarihi sebepler altında dördüncü idare devrini açıyor. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tatbiki suretini tespit eden kanunların yayımlanmasının ardından memlekette halk saltanatına dayalı bir idare kurulacaktır. Bu son milli ve üreticiler hareketinin en feyizli, en zengin semeresi olan Teşkilatı Esasiye Kanunu gelişigüzel bir kanun halinde ortaya atılmış bir eser değildir. Manasını tarihten almış, varlık sebebini geçmiş asırların karanlık göğüslerinde saklı ihtilal, mantık ve hukuk silsilesinden almıştır. Bunları geçen makalelerimizde izaha çalışmıştık. Teşkilatı Esasiye Kanunu Türkiyelilerin ve bilhassa Türk üreticilerin asırlardır süren kanlı ve devamlı

ihtilallerinin mahsulüdür. Bunu çok kıskanmak icap eder. Türkiyeli halkın üç asırdır döktüğü kanın bedeli olan bu kanun, yine Türkiyeli üreticinin mutlak hâkimiyetine dayalı bir hükümet tesis etmek mecburiyetindedir. Kanunun maddelerinden böyle bir gaye takip etmekte olduğu yoruma ve açıklamaya muhtaç olmaksızın açık bir surette anlaşılmaktadır. Mesele, bu kanunu tatbikat sahasında halkın ve üreticilerin hâkimiyetini temin edebilecek bir hale getirecek olan teferruat kanunlarının yayımlanmasındadır. Bu kanunlar Teşkilatı Esasiye Kanunu'nca kabul edilmiş sistemlerin ulaşması lazım gelen neticeye göre tertip edilmeli ve bilhassa bu yöne çok dikkat olunmalıdır. Aksi takdirde Teşkilatı Esasiye Kanunu laftan ibaret bir heyula vaziyetine konulmuş olur. Halkın talepleri tatmin edilmedikçe, vaatlere, ıslahatlara, Tanzimatlara rağmen üç asırdır devam edip giden isyan ve ihtilalleri yine sürüp gidecektir. Fakat bilinmelidir ki, memlekete çok pahalıya mal olmaktadır. Halkın iktisadi ve toplumsal menfaatlerini koruyan teşkilat vücuda getirilmedikçe, bu hakiki inkılap feyizli semereleriyle halkı mesut kılmadıkça, Türkiyeli Türk üretici yine hafif düşecek, memleket her gün bir parça daha kopacak, bir parça daha kanayacaktır. Bilinmelidir ki Allah'ın esir olmak için yaratmadığı Türk üretici Türkiye toplumunun emek dünyasında efendidir. Bu, en büyük efendiliktir. O hak tanınmadıkça her fırsatta hakkını gasp edenleri vuracak ve çiğneyecektir. İhtilal durmayacaktır. Nitekim bugün silah başında bulunan üretici, ancak ve ancak bu gayenin elde edilmesi için çalışmaktadır. Türk tarihi sarayın ve padişahların eseri değildir; o, varlığının manasını Türk gücünden, Türk ırkının dehasından ve emeğinden almıştır. Dolayısıyla bu memleket sultanların bir malikânesi değil, Türkiyelilerin ve Türk üreticilerin hür nefes almak için barındıkları bir emek diyarı, onların öz vatanıdır. Buranın mutlak sahibi, en başta Türk üretici olmak üzere bütün Türkiye halkıdır. Hükümet ve devlet hakkı yalnız ve yalnız onundur. Teşkilatı Esasiye Kanunu maziye karışan yenilik ve ıslahatımızın düşüşü gibi düşemez. Çünkü memleket ve halk ikinci bir aldatılma karşısında kalamaz. Buna maddi ve manevi vaziyeti müsait değildir. Böyle bir tecrübeye kalkışanlar memleketin mukadderatında katil rolünü oynamış olurlar. Şurasını da ilave etmek isteriz ki, Türkiyeliler böyle bir hareketi her zaman tepelemeye kadirdirler. Dünyaya efendi olmak için gelen Türk üretici efendi olarak yaşayacaktır. Millet hâkimiyetine dayalı bir idare tesisine muktedir olan 1908 İnkılabı Kanunu Esasi'si bir camia idaresi kuramadı. Hele üreticinin iradesini nüfuzlu kılmaktan çok uzak kaldı. Ruhen -daha sonra gelişmeye başlamakla beraber- başlangıçta Tanzimat'ın nüfuz ve tesirinde kaldı. Sözde memleketin idaresi meşrutiydi. Fakat hakikatte halk iktisadiyatının etkenleri hiç olmazsa milli iktisadiyat, devletin genel siyasetine hâkim değildi. Yalnız memleket manen kazandı. Bu Kanunu Esasi halka hakkını aramak için zemin hazırladı. Ve halk bu açılmış yoldan yürüyerek bu-

günkü idareye ulaştı. 1908 İnkılabı'nın bayrağı olan Kanunu Esasi'nin büyük yararı, bu memleketin üç asırdan beri devam edip gelen halk ve üretici ihtilallerinin manasıyla, bu memleketin toplumsal ve siyasi milli vaziyetiyle uygun düşmemesindedir. Kanunu Esasi manasını Avrupa burjuva ihtilalinden alıyordu. Türkiye'de tatbik edilmek istenen bu kanunun tarihi Avrupa'daydı! Yani sebepleri Avrupa'daki burjuva hareketiyle, burjuvaların iktisadi ve toplumsal vaziyetleriyle izah olunabilirdi. Halbuki bizde burjuva namıyla iktisadi menfaatleri belirmiş ve toplumsal bir sınıf olarak ayrılmış halk ile soylular arasında aracı bir sınıf yoktu; soylular bile yoktu. Türkiye'de halk ve saray vardı. Sarayın tabileri ve taşra mütegalibeleri dahi halkın içinde yetişen ve yalnız saraya alet ve vasıta olan bir kudretten başka bir şey değildi. Her şey sarayın elinde ve hükmündeydi. Dolayısıyla Türkiye meşrutiyet sözleşmesi, sarayın elinden iradeyi alarak halka teslim etmek ve üreticiyi hâkim kılmak olacaktı. Olamadı. Ve her halde hareketinin manasını tarihten, fakat aşkını en fazla miktarda Büyük Kemal'in¹ ihtilal kitaplarından içen 1908 İnkılabı -ki Kemal Bey edebiyatı dahi denebilir- memlekette ancak bir sınıf idaresi esasına dayalı bir devlet kurabilirdi. Bu zaruriydi. Çünkü yayımlanan Kanunu Esasi'nin bağlı olduğu sistem hâlâ bugün dünyanın her yerinde olduğu gibi bir sınıf idaresini vücuda getirebilmek kabiliyetinden başka bir sığa sahip değildir. Avrupa'da burjuvalar soyluları devirerek idareyi ellerine aldılar ve kendi haklarını kazandılar. Bu bir camia hükümeti değil, bir sınıf idaresiydi. İsviçre gibi toplumsal ve iktisadi teşkilatı geniş, anayasası başka mahiyette olan bir iki memleket müstesna olmak üzere, diğer Batı devletleri yine bu sistemi kabul etmişlerdir. Avrupa bugün bir halk hareketinin arifesinde bulunuyor. O zaman belki camia iktisadı siyasetine dönecektir. Teşkilatı Esasiye Kanunu'muzdan evvelki meşrutiyet sistemimiz sınıf idaresiyle başta padişah olmak üzere memleketimizin tanımadığı bir burjuva sınıfı tesisine doğru gidiyordu. Halkın maddi ve manevi menfaati yine perişandı. Halk hükmetmiyor, hükmediliyordu. Devletin hukuki mahiyeti "padişahlı meşrutiyet saltanatı"ydı. Memleketin ihtiyacı ise camia siyaseti, halk iktisadiyatı saltanatıydı.

- 7 -

Bugün, yeni Türkiye'nin dahili ve harici vaziyeti ve manası hakkında bir haftadan beri devam ettiğimiz incelemelerimizin sonuncusunu yazıyoruz. Osmanlı tarihinin yedi asırlık iktisadi, toplumsal, hukuki ve siyasi tahlilinden edindiğimiz kanaatle memleketimizin bugünkü idaresinin takip etmesi lazım gelen yön hakkında son sözlerimizi söylemek istiyoruz.

1 Namık Kemal. (Y.N.)

Osmanlı İmparatorluğu yedi asırlık hayatında hiçbir gün milli devlet olamadı. Belki devletin işbaşında padişah dahil olduğu halde birçok Türkler bulundu; fakat itiraf etmek icap eder ki, işbaşında bir iki Türk'ün bulunması, hatta daima Türk bulunması, devleti milli denebilecek bir hale koyabilmek için kâfi değildi.

Milli idarenin, her şeyden evvel Türk'ün iktisadi menfaatlerinin, halkın toplumsal vaziyetinin teminiyle ve yine memleket mukadderatının Türk camiası tarafından idaresiyle vücuda getirilebileceği şüphesizdir. Osmanlı tarihi hiçbir safhasında böyle bir idarenin şahidi olmadı. Zaman oldu ki sarayda padişahın başka Türk yoktu!.. Saray ve tabilerinin Türk olduğu sınırlı zamanlarda bile Türk camiası iktisadi manasıyla esirler gibi ve asırlarca bir sınıfın hesabına çalıştı. Bu vaziyeti, genel ayaklanmaların ardından yapılan ıslahatlar, yenilikler, meşrutiyetler -iktisadi manaca- tarihin gösterdiği üzere Türk camiasını kurtuluşa götüremedi. Türk camiası manen kazandı, fakat maddeten manevi kazancıyla kıyaslanamayacak mertebe kaybetti; hırpalandı ve ezildi. İşte bugün yeni hareket buna bir çare bulmak mecburiyetindedir. Yoksa bu yön ihmal edilerek dünya kadar iş yapılmış olsa dahi yine bir şey yapılmış olmaz. Türk camiası kaniyor, asırlardır kaniyor; bu akan kanı durdurmak lazımdır.

Ne yapmalı ki Türkiye ve Türk camiası mesut olsun, tarihin yedi asırdır naklettiği milli yara sarılabilsin?

Dünkü yazılarımızda da söylediğimiz üzere tekrar edelim ki, bu milli yaranın sebebi keşfolunmuştur. Meşhurdur, bir hastalığı keşfetmek, onu yarı tedavi etmek demektir. Osmanlı tarihi diyor ki, Türk halkı camiası mukadderatına sahip olmadığı, onun iktisadi ve toplumsal yapısı devletin siyasetine istikamet çizmediği içindir ki Türkiye çöktü. Türkiye uzun zaman şahıs idaresiydi. Son zamanlarda kabul edilen meşrutiyet sistemi gereği sınıf idaresi oldu. Dünya tarihinin tecrübeleriyle sabittir ki, esasen bunların hiçbirisi camiayı mesut edememiştir. Bütün insanlık her gün vaziyet ve idaresinden şikâyetçi kalmıştır. Günümüz hukukunun manasına da muhalif düşen bu biçim idarelerde bilhassa emek daima çalınmış, o, nasibine hiçbir zaman nail olamamıştır. Esasen çağımız devletleri teşkilatında en büyük noksan emeğe layık olduğu mevkii ve hakkı temin edememesidir. Bir camiada emek, milli varlığın özüdür. Bunun layık olduğu derecede hakkı verilmeyen bir devlette ne hakla milli idare söz konusu olabilir? Milli emeğin ve emek etkenlerinin devletin mukadderatına hâkim olmadıkları yerde soyanlar ve soyulanlar vardır, esaret vardır; milliyet ve millet hâkimiyeti yoktur. Böyle bir devletin mahiyeti hakikatte devam edip giden bir zulüm olduğu gibi, hayatı da pek az yılla sınırlıdır. Milli atasözüdür: Haramın evi olmaz. Türkiye bundan böyle ne bir şahıs ne de bir sınıf idaresi olamaz. Bu, onun bugünkü manasıyla tezat teşkil eder. Türkiye, camianın iradesiyle hareket eden, genel siyasetini yine camianın iktisadi ve toplumsal manasından alan bir devlet olarak

bugün üçüncü defa olmak üzere kurulmaktadır. Memlekette camia saltanatını tesis etmekte olan Teşkilatı Esasiye Kanunu hakiki milli Türk ve Türkiyeli üreticiler devletini vücuda getirebilecektir. Yeter ki bu kanunun neticelerini fiiliyat sahasına dökebilecek teşkilat bir an evvel yapılsın.

Teşkilatı Esasiye Kanunu mahiyeti itibariyle hilafeti ve padişahlığı kaldırmış değildir. Fakat pek doğru olarak milletin ve memleketin mukadderatını tamamen padişahın elinden alarak Türkiyelileri sarayın velayetinden kurtarmıştır.

Üretimin etkeni ve camianın somut hali olan Türkiye halkı yeni idareyle mukadderatına bizzat ve fiilen adaylığını ortaya koymuş oluyor. Üreticinin -maddi ve fikri- hayatın meşru sahibi olduğu, münakaşaya tahammülü olmayan apaçık bir hakikat halini almıştır. Yeni hukukun en büyük isabeti de bu hakikati keşfederek, hakiki hayatın etkenini efendilik ve müdürlük makamına çıkarmak talebinde bulunması olmuştur. Hakikaten hayatın etkeni dururken bunun ve bunun üretiminin mukadderatını üretimle alakası olmayan herhangi fuzuli bir kuvvetin eline vermek şüphesiz bir gasptır. Geçen asırların dikkatinden uzak düşen bu vaziyet, yaşadığımız yıllarda herkesçe kabul edilen meseleler kabilinden sayılmaktadır. Camiayı bir sürüye, hükümdarı da o sürüyü gütmekle mükellef bir çobana benzeten hukuki anlayış artık bugün Afrika'nın yarı medeni insanlarına intikal etmiş bir zihniyet olarak sürünüyor. Türkiyeliler bunak ve iradesiz yahut da mecnun değildirler ki bir vasinin idaresine muhtaç olsunlar. Türkiyelilerin rüştüne deha eseri olan tarihleri, bir şehname, bir akıl, bir zekâ timsali olan bugünkü vaziyetleri şahittir. Ne hakla ve kim Türk milletinin mukadderatını gerek dahilde ve gerek hariçte bizzat ve fiilen idare hakkını inkâr etmeye kendinde hak ve yetki görebilir?

Camianın mukadderatı, milli üreticilerin umumunun menfaati iradesinden başka bir kudretin idaresine verildiği herhangi bir memlekette devletin şekli ne olursa olsun orada gasp vardır. Çünkü öyle bir idare başkasının haklarında bir nevi fazladan tasarruftur ki, hakiki manası yine gasptır. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun gayesi olan Türk camiası irade ve menfaatine dayalı devleti tesis edecek teşkilat vücuda getirilmedikçe, bilinmelidir ki, idarede değişmiş bir şey yoktur. Yine her şey eski hamam eski taktır. O zaman belki zulmün ölçüsü daha çok artacak, Türkiye devleti büsbütün mesulsüz ve başsız kalacaktır. Memlekette yine bir macera ve bir maceracılar siyaseti yol alacak, Türk kanı boşuna akıp gitmekte devam edecektir. Bu bir dağılmadır. Müzakere edilmekte olan Nahiye İdareleri Kanunu camia siyasetini tespit ettirmekte ve şekillendirmekte olmakla beraber, bu hususta atılmış ilk adımdan başka bir şey değildir.

Yeni Türkiye dahili yenileşmesinde en başta:

- 1) Devletleştirme (genel işlerde; mesela maarif gibi)
- 2) Bütçe (üreticilerin sıkı bir kontrolü lazımdır)

3) Seçimler (iktisadi etkenlerin, bilhassa çiftçilerin temsili; fikri üreticilere birden fazla oy)

4) Lonca

teşkilatını vücuda getirmek mecburiyetindedir.

Yeni Türkiyelilerin Teşkilatı Esasiye Kanunu kazanılmış haklarıdır. Bunu, kurucu meclis olduğuna asla şüphe olmayan Büyük Millet Meclisi yazdı. O Meclis ki hukuki, tarihi sebepler altında yeni Türkiye'nin dahili ve harici siyasetinin yegâne mesulüdür. O Meclis ki milletin iradesinin temsilcisidir. İstanbul'un milletin mukadderatına bir müdahale hakkı yoktur. Meclis'in kurucu mahiyette olduğunu ayrıca yazacağız. Tarihi tahlil gösterdi ki, bugünkü hareketin etkeni Türkiye halkı ve üreticileridir. Yeni idarenin bunların iradesine dayanması pek tabiidir. Teşekkür olunur ki, bizde, düşünürler, tüccarlar, çiftçiler ve köylüler, memurlar ayrı toplumsal tabakalara mensup değillerdir. Bunlar arasında derin iktisadi farklar da yoktur. Herkes halk ve üreticidir. Yazık o gözlere ki, yedi asırlık tarihiyle rüştünü ispat eden Türkiye halkını kendi kendini idare edecek bir vaziyette görmemektedirler.

Yeni Türkiye harici siyasetinde son halk hareketinin özü gereği fetihçi değildir. Hariçten Türkiyelilerin ve Türk kavminin kültürel ve siyasi tam ve mutlak bağımsızlığının tanınmasını istiyor. Devletler hukukunun medeni milletlere kabul ettiği hukuku her millete tanıyor ve kendisi hakkında da aynı muameleyi bekliyor. Türkiye siyasi değil, fakat ilmi manasıyla her milletin iradesiyle bağımsızlığına nail olmasını arzu eder. Bunu milletler için gaye bilir. Her devlet dahili teşkilatını menfaatine uyan tarzda yapmak yetkisine sahiptir.

Aziz milletim, daima ileri!..

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

İhtilal ve İnkılap^{*}

Türk milletinin "Büyük Millet Meclisi" şeklinde kurduğu devlet ve hükümet idaresini alelade bir idare farz ederek onu eski makam ve temellerine döndürmeye çalışanlar, Anadolu'da vücuda gelen bu teşekkülün henüz içinde yaşanan tarihi manasından batıl surette gaflet ediyorlar demektir. Geçen gün bir mebus Büyük Millet Meclisi'ne İslam halkların hukukunu müdafaa vazifesini verdiği sırada bu meclisin bir ihtilal meclisi olmadığını her nedense belirtmeye lüzum görmüştür. Eğer muhterem mebus ihtilali meşru idarelere karşı ayaklanma manasında bir çetecilik, yol kesicilik, eşkıyalık ve haydutluk manalarında anlıyorsa sözü doğrudur. Büyük Millet Meclisi gayrimeşrulukları yıkarak onların yerine bütün bir milletin mukaddes hukukuna dayalı meşruiyetler kuran ve yücelten bir meclistir. Fakat tarihi manasıyla ihtilalin mukaddes haklar namına ulvi bir isyan demek olan manası da muhterem mebusun tasavvurlarına dahilse, biz tereddütsüz beyan ederiz ki, Büyük Millet Meclisi emsali tarihte çok olmayan pek büyük ihtilal meclislerinin en ileri gelenlerinden biridir. Umumi Harp'in sona doğru yürüdüğünü gösteren mütarekelerden itibaren Türkiye kadar hıyanete ve kötülüğe maruz bırakılmış bir tek memleket gösterilemez. Biz de İtilaf devletleri namına İngilizlerle bir mütarekename imzaladık. Fakat henüz bu mütarekenamenin mürekkebi kurumadan hükümlerinin yok hükmünde bırakıldığını gördük. Devamlı ve zalim tecavüzlerle Türk idaresi ve Türk hâkimiyeti solda sıfır menzilesine indiriliyor, en melun darbelerle en mukaddes haklarımız pervasızca çamurlara atılıyordu. Herkesin malumu olan bu fecaatleri bir gazetenin va-

* Yunus Nadi (Abaloğlu), *Anadolu'da Yeni Gün*, 2 Kânunuevvel (Aralık) 1921, No: 741-304.

ziyet icabı yazılan bir makalesi içine sıkıştırmaya imkân yoktur. Bunlara ciltler ister, ciltler ve ciltler!..

Bizim "sırası değildir, söylemeyelim" diye sonraya bıraktığımız birtakım hakikatler daha vardır ki onları unutmadığımızın ve unutmak ihtimalimiz dahi olmadığının malum olması gerektir. Mütarekenin ertesinde Ahmet İzzet Paşa kabinesini aşağı yukarı cebir ve zorla düşüren Saray en olmayacak bir zamanda milletin hukukuna ilk olarak en uğursuz darbeyi indiren bir makam olmuştur. Bu hükümet darbesini meşru gören Âyan heyetini unutmuyor muyuz? Acaba İzzet Paşa Hükümeti Kanunu Esasi çiğnenmek suretiyle düşürülmeseydi işlerine sonra gördüğümüz şekillerinde mi yürürdü?.. Hayır, bin kere hayır... Saray, makam ve şahsiyetin muhafazası endişesiyle bu türlü bir harekete cevaz verdikten sonra İstanbul'a gelen yabancılar hükümet ve hâkimiyet namına ortada alçalma ve sefaletten başka bir şey görmediler ve bilhassa bu halden cüretlenerek gemi aızıya aldılar ve yürüdüler.

16 Mart'ta İstanbul'un işgali vaki olduktan sonra milletin kendi mevcudiyet ve bağımsızlık haklarını müdafaa için Anadolu'da istilacı emperyalistlere karşı ayaklanacak bir teşekkül etrafında toplandığı malumdur. Biz o zaman düşmanların hakikaten emsalsiz surette zalimane ve melunane olan taarruzları önünde bir an için her şeyi unutmak istedik. Hilafet ve saltanat makamının -hakikatte de öyle olan- esaret ve kısıtlılığını söz konusu ettik. Fakat daha sonra mukaddes haklarını müdafaadan başka bir şey yapmayan milletin kanı heder olduğunu ilan eden fermanlara ve fetvalara ne diyelim? Sorun şeriata bakalım, herhangi bir kısıtlılık ve esaret halinin bu türlü hezeyanlara cevaz verdiğini size söyler mi?

Büyük Millet Meclisi'nin takip ettiği ve hedeflediği gayenin ulviyetine nazaran bu türlü hareketler bir an için bile meşgul olmaya değeri olmayan miskinliklerden başka bir şey değildir. Mecbur olduk da buna şöylece temas etmiş bulunduk.

İslam halkların hukukunu müdafaa yolundaki amiyane, avâm-pesendâne¹ sözlerle gelince, Büyük Millet Meclisi'nin bu türlü ham hayallere ve onlara dayalı maceralara nihayet vermek isteyen tamamen milli bir heyet olduğunu pek açık söylemek lazım gelir. Türk, İslamı müdafaa ve imparatorluğu sürdürmek için mübarek kanını lüzumundan fazla akıtarak tarihi vazifesini yapmıştır. Bundan sonra Misakı Milli ile çizdiği sınır ve hukuk dahilinde kendi yaralarını sarmak ve kendi işlerine hayatını adanmak azmindedir. Yalnız Osmanlılık devri yedi asır süren bin bu kadar senelik tarihi bir maceradan sonra Türk kendine geliyor. Büyük Millet Meclisi'yle bizim yeni bir tarihi devre dahil olmakta bulunduğumuza dikkat edilmelidir. Bin bu kadar senelik maceranın külfetini hep Türk köylüsü yük-

1 Avâm-pesendâne: Ayaktakımının beğeneceği tarzda, adi ve kaba. (Y.N.)

lenmiştir. Artık ne israf edilecek kanımız ne de saraylar besleyerek gösterişli ve tantanalı saltanatlar yaşatacak paramız vardır. İslam halkların şimdiye kadar hep esir ve mazlum kavimler halinde yaşayageldiklerini büyük bir üzüntüyle görmekteyiz. Esir ve mazlum bütün kavimler gibi bu dindaşlarımızın dahi hürriyet ve hayata mazhariyetlerini canıgönülden isteriz. Onların halleri hakikaten fecidir. Umumi Harp'te bize en ziyade zarar vermiş onların ordu ordu üzerimize sevk olunan Hint ve Cezayir Müslümanları olduğunu yine kendileri itiraf ediyorlar. Şeyhülislamlık makamının cihat fetvaları ile ne feci alay etmeydi bu ya Rab!

Bununla beraber, biz onların hallerine pek ziyade acır, selamet ve hürriyete mazhariyetlerine dua ederiz. Fiili mesaiye gelince, o bize, kendimize, Misakı Milli dahilindeki sınır ve hukukumuza ve bilhassa şimdiye kadar bin kahramanca maceranın kurbanı olan kendi halkımızın ve köylümüzün hal ve şartlarını ıslaha ve yükseltmeye lazım.

Yunus Nadi

Vatan Yolunda Birlik^{*}

Milli davanın neticelerini görmek isteyen millet her zamandan ziyade birleşmiş ve metin olmak lüzumunu idrak etmiş bulunuyor.

Sağlam olarak haber aldığımıza göre dün gizli ve fevkalade bir surette toplanmış bulunan Büyük Millet Meclisi, bu birliğin parlak bir numunesini göstererek vatan meselelerinde yekvücut bir hamiyet¹ kitlesi halinde hareket edeceğini bir kere daha teyit eylemiştir. Düşman ordularını denize dökmek kadar mühim ve netice itibarıyla çok feyizli bulunan bu hal milletimiz için cidden iftihar sebebi sayılsa layıktır. Vatanperverlik, siyasi ve milli terbiye işte böyle fevkalade hallerde tecelli eden yüksek ve büyük hadiselerde görünür. Bu münasebetle milletvekillerini tebrik etmeyi bir vazife sayarız.

Meclis'teki grupların günü geldiğinde birer anlaşmazlık ve zaaf unsuru olacaklarını zan ve tahmin etmek isteyenler düşüncelerinde aldanmış olduklarını dün olduğu gibi bugün de, yarın da görecektir, anlayacaklardır. Türk uyanışının hakiki olduğunu hadiselerin er geç ispat edeceğini kuvvetle ümit edenlerdeniz.

Anladığımıza göre Millet Meclisi barış meselelerini layık olduğu ehemmiyetle karşılamış ve vaziyeti günün hadisesi kabul etmeyerek bir gelecek meselesi mahiyetinde saymıştır. Hakikaten bu barışla aynı zamanda tarihimizin hesaplarını da tasfiye etmekte bulunduğumuzdan, yeni bir tarihin temel taşlarını atmakta olduğumuzu düşünmek mecburiyetindeyiz. Bugün kurulacak olan temel dayanıklılık ve sağlamlığına göre milletin geleceği de ya emin veya şüpheli olacaktır.

^{*} Tan, 28 Şubat 1923, No: 35.

¹ Hamiyet: Bir insanın yurdunu, milletini ve ailesini koruma duygusu ve çabası. (Y.N.)

Olguları olduğu gibi görmek, icabını takdir etmek, yeni Türkiye'den beklenilen başlıca etkili uyanıklık ve uzak görüşlülük eserleridir. Biz Millet Meclisi'ni bu hassalara sahip kabul ederiz. Dolayısıyla ne hayal ve ne de yorgunluk için ruhlarda bir mevki mevcut değildir ve olmayacaktır. Bu suretle milletin davasındaki hayati kudret zaafa uğramayacak, bilakis gün geçtikçe kuvvetlenecek ve genişleyecektir.

Yine bu sütunlarda yeri geldiğinde işaret ettiğimiz gibi Türkiye barışı mahiyeti itibariyle bir bütün teşkil eder. Ertelemelerin, geciktirmelerin varacağı yol, meşru hukukumuzu temin edecek bir sahaya gitmez. O, olsa olsa, bugünkü ruhlara bulaşan hararet ve kuvvetin sükûnet bulacağı günleri beklemek mevkiinde kalır. Halbuki nurunu vicdanlardan, kaynağını milli mukaddesattan alan milli mücadele kati bir neticeye varmadıkça duramaz, durdurulamaz. Maksat elde edilmeden onu durdurmaya çalışmak korkunç kırılmalara yol açabilir. Bundan dolaydır ki millet barış namına herhangi bir vesikaya imza korken davasının bütün teferuatıyla neticelenmiş olduğunu görmek ihtiyacını unutmamaktadır. Unutmamakta da haklıdır; çünkü hadiseler yürüyor, günler, saatler gayet yüklü bulunuyor. Kim bilir yarın ne gibi vakalar karşısında kalacağız?..

Bugün neticeye kavuşmayan herhangi bir meselenin yarın bütün ilerleme, gelişme yollarında önümüze bir engel suretinde çıkmayacağı nasıl temin olunabilir? Artık dünkü hadiselerin, tarihi zorunlulukların hesabı tamamen görülmeli, geleceğe bu biktırıcı ve dehşetli etkenlerden bir şey bırakılmamalıdır. Artık gelecek Türk nesli de bizim gibi mazinin bu nefret uyandıran mirasıyla uğraşmaya mecbur olmasın. Onların mesaisi, mücadelesi ilerlemeyle, ilmi, fikri, iktisadi inkılapla, yükselmeyle sınırlı kalsın.

Şurası da tekrar ve teyide layık bir hakikattir ki barış her türlü manasıyla barış olmalıdır. Yoksa birçok müşkülli, hayati alakaları arkasında sürükleyen barış, insanlık için bir huzur etkeni değil, belki bir şer ve şur¹ kaynağı olur. Toplumsal vaziyetlere uygun düşmeyen çözüm yolları daima bir endişe sahası olmaktan uzak kalmayacak, birçok emeller, ihtiyaçlar mücadele için imkân aramaktan geri durmayacaktır. Bu ihtimallere katiyen nihayet vermek şartlarını ihtiva etmeyen bir barış beklenmeyeceği izaha muhtaç sayılamaz.

Vatani meselelerde bir kalp gibi hareket eden Millet Meclisi'nin müşterek vicdanı her hususu bütün kapsamıyla kavrayacak ve etraflıca düşünmeye muktedir olduğunu gösterecektir. Bu kanaat bize teselli vermektedir. Her zaman ve her işte vatan yolunda birlik pek büyük bir başarı etkenidir.

1 Şer ve şur: Kötülük ve kavga. (Y.N.)

Millet Hâkimdir*

Bizim Teşkilatı Esasiyemizin ruhu başlığa aldığımız iki kelimelik cümleden ibarettir: Millet hâkimdir. Onun üstünde hiçbir şahıs ve hiçbir şey!.. Teşkilatı Esasiyemizin bazı maddelerine bakılarak bir an için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin her şey olduğu zannedilebilir.¹ Hakikaten Türkiye Büyük Millet Meclisi yasama yetkisiyle beraber yürütme kudretini de kendinde toplamış olan bir heyettir.² Fakat Meclis'e bu mahiyet ve haysiyeti veren millettir ki Meclis'i seçmiş ve göndermiş olan da yine odur. Zaten daha Meclis'e falan gelmeden görüyoruz ki "Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir" ve "İdare usulü, halkın kendi mukadderatını bizzat ve fiilen kendisinin idare etmesi esasına dayalıdır".³ Bu esasa göre idari teşkilatların tümü arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birkaç yüz üyeden meydana gelen bir heyet halinde vaziyeti dahi herhangi bir şekilden başka bir şey değildir. Asıl olan millettir; üst tarafı hep şekildir. Ve bu şekiller birtakım şart ve kayıtlara bağlıdır. Hiçbir şart ve kayda bağlı olmayan bir tek hâkimiyet vardır ki o da milletin hâkimiyetidir. Teşkilatı Esasiye Kanunumuzun adına "Milletin Hâkimiyeti Kanunu" unvanını versek en doğru bir isimlendirmeyi seçmiş bulunurduk. Maddi-manevi büyük zaferlerle sivrilen Türk İnkılabı'nın hareket başlangıcı bu esas olduğu gibi onun daimi dayanağı da yine bu esas olup gidecektir. İhtimal yoktur ki pusulara yatarak bekleyen bazı tehlikeler Türk mil-

* Yunus Nadi (Abaloğlu), *Anadolu'da Yeni Gün*, 17 Teşrinievvel (Ekim) 1923, No: 1307-930.

1 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.10, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2003, s.302-304. (Y.N.)

2 Teşkilatı Esasiye, Madde: 2.

3 Teşkilatı Esasiye, Madde: 1.

letini gafil avlayabilmek ümidiyle fırsatlar kollamakta bulunmasın. Türk milleti bu türlü tehlikelerin tümünü hep kendi hâkimiyetine dayanarak yıkacak ve çiğneyecektir. Türk milletinin hep kendi kuvvetli hâkimiyeti temeline dayanarak artık devrilmesi imkânı olmayan piramitler gibi yükseldiği parlak ve gösterişli bir geleceği şimdiden hayal gözlerimizle görmekteyiz. Bu bir manzaradır ki hayali bile gözleri kamaştırıyor; onun hakikatının ne müthiş ve ne heybetli bir şey olacağının anlaşılmasını herkesin tasavvur kudretine bırakıyoruz.

Hâkimiyet millettir ve millet hâkimdir. Eviriniz çeviriniz, istediğiniz şekile ifade ediniz, işte düstur budur. Dolayısıyla millete nispetle hayatta her şeyin kıymet ve meziyeti bu düsturu anlamaktaki ve ona tercüman olmaktaki başarısı nispetiyle ölçülür. Her şekil aslın az çok koyu, az çok sadık bir gölgesinden başka bir şey değildir. Her gölge geçicidir. Asıl olan "millet" baki ve onun hâkimiyeti değişmez ve daimidir. Türklüğün yalnız bin seneden beri yalnız Anadolu kıtasındaki hayatını gözden geçirelim. Bu müddet zarfında burada Türklük belki bin şekil ve hal arz etmiş ve hatta bu muhtelif şekil ve haller arasında kabına sığmayarak kuvvetli bir gelgit halinde Viyana'lara, Akdeniz uçlarına, Hint denizlerine gidip gelmiştir. O bin şekil ve halin şahıslarından ve eşyasından bugün ortada yalnız bazı hatıralardan başka ne vardır? Halbuki görüyoruz, millet yine olduğu gibi duruyor. Öyle ki insan dikkatle baktıkça hayretle sanki Karakurum'dan dün çıkıp gelmiştir sanır.

Evet, şekiller ve haller... Bir zaman daha ziyade bunlar millete tahakküm edebilen bir vaziyet muhafaza edebilmişlerdir. Millet maziye nispetle bugün arz ettiği hakiki, aşikâr ve büyük fark şudur ki şimdi artık millet şekillerin ve hallerin üstüne yükselmiş, şekillerin ve şahısların en kudretli yaratıcısı ve hâkimi olmak mevkiine kendisi geçmiştir. Türk İnkılabı'nın sırrı buradadır. Bunu anlayanlar hakikatin sırrına ermişlerdir. Bu hakikatten gafil olanlar veya gafil görünenler bin bir bela ve alçalmaya adaydırlar. Çünkü Türk milletinin sinesinde milli hâkimiyet esasına dayalı inkılabın mukaddes ateşi yanmıştır. Malum olmak gerektir ki bu ateşin sönmek ihtimali olmadığı gibi şakası da yoktur.

Uzaktan bakıp da Teşkilatı Esasiyemizi beğenmeyenler ve onu eleştirenler esastan ziyade şekillerle oyalananlardır. Halbuki bir milletin anayasasında en mühim mevkii tutması lazım gelen madde, o anayasanın temel taşı teşkil eden ruhtan ve fikirden ibarettir. O ise bizde dahi ve bilhassa bizde milletin hâkimiyeti esasında belirmiş ve tecelli etmiştir. Biz hep ona dayanacağız ve yalnız ona dayanacağız. Hiçbir şekil, hiçbir fikir bizi bu kuvvetli ve sağlam esastan ayıramamalıdır. Ondan ayrıldığımız kadar başarısızlık tehlikelerine maruz ve ona yaklaştığımız kadar başarı saadetleriyle müjdeliyiz. Bilhassa biz inkılapçılara göre uğruna milli hâkimiyet hakikatini feda edebileceğimiz hiçbir şekil ve hiçbir teori bulunamaz. Hakikat budur ve bunun haricinde her şey efsanedir.

Bu bahiste çok gülünç bir şeye dikkat ediyoruz ki o da dünyanın ilimleri insanları daha ziyade cahil kıldığı hakikatidir. Okumuş insanlardan şu milletin ve bu milletin haline, şu âlimin ve bu filozofun sözlerine bakarak bütün bütün doğru yoldan sapmış, öyle ki kara cahilliklerindeki ilkel saflıklarını bile kaybetmiş olanların adedi çoktur. Cahillere gelince, onlar da âlim sandıkları okumuşlarda kendilerine nispetle bir yükseklik farz ederek masum bir teslimiyetin feci aczine düşebilirler. Bu bahsin ilmi başka milletlerin hayatından alınamaz. Bu bahsin ilmini kendi milletimizin dehasından çıkarmak mecburiyeti vardır. O yapılıncaya görülür ki bizim inkılabımızın hem dayanağı hem düsturu şu hakikatten ibarettir: Millet hâkimdir!

Dediğimiz gibi, insanlar gafletleri ve başıboşlukları neticesi olarak kafalarını bozan teoriler içinde gökte yıldız ararken kuyuya düşen müneccimler gibi, önlemindeki basit hakikatten çoğunlukla gafletle cehaletin gayyalarında yüzüyorlar.¹ Bu hakikati kafalara sokmak için onu evvela gözlemlere sokmakla işe başlamak lazım geliyor sanıyoruz. Dolayısıyla Millet Meclisi'nin kapısından başlayarak her yere celî hatla² şu levhayı asalım: Millet hâkimdir.

Millet Meclisi'nde riyaset kürsüsünün üstünde bütün mahiyetiyle mevkiini işgal edecek kitabe yalnız ve yalnız şu hitabeden ibaret olabilir: Millet hâkimdir. Beş vakit namaza beş daha katarak hepsinde tekrar edelim: Millet hâkimdir. Özetle zikrimiz, fikrimiz şu sağlam hakikatin ebedi tekrarından oluşan bir nağme ve bir gülbang³ olsun: Millet hâkimdir.

Yunus Nadi

1 Ziya Paşa'nın "Terkib-i Bend"inin şu dizelerine gönderme yapılıyor:

"Yıldız arayıp gökte, nice turfa müneccim
Gaflet ile görmez kuyuyu reh-güzerinde" (Y.N.)

2 Celî yazı: Özellikle levha ve taş yazıtlara yazılan kalın ve büyük yazı türü. (Y.N.)

3 Gülbang: Bir topluluğun bir ağızdan yüksek sesle yaptığı dua. (Y.N.)

Hükümet Meclisi - Meclis Hükümeti*

Yeni Kanunu Esasi tasarısı cumhuriyet riyasetine Millet Meclisi'ni fesih hakkını veriyor. Türkiye reisicumhuru, bu yetkisini, hükümetle görüştükten ve onun görüşünü aldıktan sonra kullanacaktır.

Teşkilatı Esasiye'ye ilave edilen bu yeni maddenin gerekçesini henüz öğrenemedik. Şüphe yok ki yakında basılıp dağıtılacak Kanunu Esasi tasarısında bunu anlayacağız. Gösterilecek sebepler ne olursa olsun, şimdiden şunu işaret edelim ki, bu maddenin Teşkilatı Esasiye ve milli hâkimiyet esaslarıyla uzlaştırılması çok müşkül bir iş olacaktır.

Parlamentar sistemleri kabul eden Avrupa devletlerinde hükümet reisleri bu yetkiye sahip bulunuyorlar. İsviçre, Kuzey Amerika gibi demokraside çok ilerlemiş memleketlerin anayasaları ise böyle bir hak tanımıyorlar. Meclis hâkimiyetine dayalı Teşkilatı Esasiye'mize bunu sığdırmak mümkün olabilecek midir?! Bize göre mutlaka hayır! Milli hâkimiyetin fiiliyatta en yüksek tecelli yeri millet meclisleridir. Bunların icra heyetlerince feshi milli hâkimiyet esasıyla ne dereceye kadar uzlaştırılması mümkün bir hadisedir? Anayasa hukuku teorileriyle fesih kavramını nasıl ifade edebiliriz? Milli hâkimiyet felsefeleri, demokrasi ihtilal tarihleri bunu ne yolda anlatabilirler? Hatta kuvvetler ayrılığına taraftar olanlar bunu nasıl izah edebilirler?! Bir sürü sorular ki, lafta da olsa bunlara kanaat verici cevapları bulmakta maharet gösteremeyeceğiz. Fransa, Almanya gibi devletler icra heyetlerine fesih hakkını kabul ediyorlar. Fakat bu,

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Vatan*, 11 Mart 1340 (1924), No: 331. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.446-449.

Türkiye'miz için mutlaka alınması icap eden bir örnek değildir. Türk İnkılabı milli hâkimiyet esaslarına kayıtsız ve şartsız riayete azimkârdır. Anayasa hukuku ve onun tarihi, hiçbir safhasında, hiçbir yaprağında bize böyle bir mecburiyet yüklemiyor; buna şiddetle isyankârdır. Fesih, anayasa hukuku kavramına her vakit ayrı düşmüş bir zihniyettir. Bize göre icra heyetlerinin fesih hakkı, halk ihtilallerinin bir fedakârlığıdır. Asrımız anayasa hukuku ilerlemelerinin bunu da silip götüreceğinde şüphemiz yoktur. İlk millet hâkimiyeti ihtilalleri, irade ve azimleri önünde tacidaları dize getirmişlerdi. Bunlar milletlerin gasp olunmuş haklarını teslime rıza gösterdiler. Fakat tahtlarını tehlikeden korumak istediler. Ananelerin nüfuzu bunu kendilerine bahşetti. Fesih yetkisini aldılar. Bu bir saltanat tuzağıdır ki, İngiltere'de tarihi manasını taşıyor. Fransa ve Almanya'da ise çoğunluk liderlerinin sandalyelerini kurtarmak maksadıyla hasımlarına karşı kullanabilecekleri son bir vasıta. Anayasa hukuku teorilerine göre en çağdaş bir devlet esasını kabul eden yeni Türkiye'de ve onun halk inkılabında bu, yerini nerede bulabilir?!

1336 [1920] Teşkilatı Esasiyesi Kanunu Esasi Encümeni'nce aynen bırakılmıştır. İnkılabın bu yüksek abidesi yürütme ve yasama yetkilerini şahsında topluyor, hâkimiyeti kayıtsız ve şartsız millette buluyor. İdare usulünü bizzat ve fiilen halkın mukadderatına hâkim olması esasında görüyor. Bununla ulu-orta bir fesih yetkisi nasıl uyuşabilir?! Fesih yetkisinin ne kadar tehlikeli bir şey olduğunu Türk milleti Meşrutiyet tarihinde acı ve haşın hadiselerle tanıdı ve gördü. Saltanat Kanunu Esasi'sinin 35. maddesi, 1328 [1912] Halâskârlar hükümet darbesini vücuda getirdi. Kim temin edebilir ki böyle bir yetkinin yenilenmesi inkılabın seyrinde umulmayan, görülmeyen gericiliklerin elinde silah olamaz ve olamayacaktır. Ve yine kim temin edebilir ki hükümet daima ve her vakit inkılapçıların elinde kalacaktır?! İhtilal tarihlerinin çok nankör, çok çileli, çok vefasız tecellileri vardır. Her şeyi hesaba katmak, tedbirleri almak lazımdır. Bugünün çoğunluğu yarının azınlığı olabilir. Halihazırda işbaşında bulunanlar gelecekte yerlerini terke mecbur kalabilirler. İnkılap herhangi bir günde çıkması muhtemel düşmanlarına eliyle satır veremez. Halk hâkimiyetinin kontrole tahammülü yoktur. Mutlaka bir meclis hükümeti istiyoruz. Halk hükümeti başka suretle kurulamaz. Hükümet meclisleri milletler ve inkılaplar için her vakit tehlikedirler. Hükümet meclisleri millet hâkimiyeti temsilciliğini ifade edemezler.

Türk İhtilali'nin güneşli çehresi ilkönce milli hâkimiyet prensipleri arasından doğdu. Sonraları birbirini takip eden inkılap merhaleleri hep bu esaslar etrafında gelişti. Fakat inkılap henüz gelişme halindedir. Onun yıkmak ve devirmek mecburiyetinde bulunduğu müesseseleri yeni Türkiye tarihi omuzların-

dan silkip atmamıştır. İnkılap siyasi, iktisadi rollerini tamamlamamış, büyük ve kutsal mücadele bitmemiştir. Daha şimdiden halk hâkimiyetini fesih yetkisiyle kasmak, mutlak manasında çağdaş bir Türkiye kurmak azmiyle ilerleyen inkılabı hareket noktasından, şuur ve idealinden ayrı düşürmekle birdir.

Türk'ün genç ve dinç ihtilali kan ve yangın dalgaları arasında demir eliyle millet hâkimiyetini yazdı ve tesis etti. Mürekkebi kurumayan bu mukaddes ah-din bir kalem çırpısıyla solmasına, bir tutam kâğıt parçası halinde bir köşeye atılmasına nasıl gözlerini kapar? İnkılap yolunda ölenlerin türbeleri üstünde bu günah nasıl işlenir?

Deniliyor ki: "Hükümetin zaafı işlerin süratle yürümesine mâni oluyor!.. Hükümeti meclise karşı kuvvetlendirmek lazımdır." Zaman olur ki meclis işleyemeyecek bir vaziyete düşer. Bunu tazelemek ve yeni bir yürüyüş vermek zaruridir. Fakat bu arzuların tatmini, mutlaka milli hâkimiyetin fesih tehdit ve kaydı altında bulundurulmasıyla mı mümkündür?! İcra heyetlerine fesih yetkisini vermeyen milletler bu talepleri temin edemiyorlar mı?.. Osmanlı İmparatorluğu Meşrutiyeti fesih yetkisine rağmen bunu yapabildi mi?! Teşkilatı Esasiye'nin bütün başarıları sırasında Türk icra heyetinde böyle bir yetki var mıydı? Kanunu Esasi Encümeni'nin teklifi gibi kayıtsız ve şartsız bir fesih yetkisi mevcut muydu? Meclis istibdadından, bunun tehlikelerinden bahs olunuyor. Cevabını geçen makalemizde vermiştik. İlave edelim ki, mantık ve sağduyu haricine çıkan, çalışma seneleri tayin olunmuş bir meclisi millet her zaman kontrol edebilir. Hatta vaktinin bitiminden evvel bile kamuoyu karşısında dağılmaya mecbur kalabilir. Fakat icra heyetlerinin tahakkümü mutlaka büyük ve başarısı çok şüpheli halk ayaklanmalarıyla imha olunabilir. Tarih bunun misalleriyle doludur. Bize öyle geliyor ki, hükümet meclisin iradesine ne kadar dayanırsa, icraatında millet hâkimiyetini o mertebe temsil eder; o mertebe kuvvetli bulunur. İtiraf ederiz ki, Teşkilatı Esasiye noksandı. Bunun tamamlanması, yürütme cihazlarına yetki bahşedilmesi lazım ve muhakkaktır. Fakat bütün bu noksanlar tamamlanırken meclis hükümeti esasından ayrılmamak icap eder. Bu, inkılabımızın en sıcak ve en samimi bir umdesidir; halk hâkimiyetini yaşatmak için hayati bir zarurettir.

Türk milletinin milli bir camia, çağdaş bir devlet halinde tecellisi, Milli Misak, Teşkilatı Esasiye ve Halk Fırkası umdelerince en hassas bir idealdir. Bu ise, milletin idaresini mümkün olan en yakın bir yoldan kullanabilmesini içerir. Halk hâkimiyetinin bağlı olduğu yerlerde milli devlet bir seraptır. Bu gibi milli camialar bize Sezar'ların anladığı milliyet kavramından fazla bir şey söylemez!.. Yeni gayenin sağlamaştırılması, Cumhuriyet Kanunu Esasisinin mutlaka bir meclis hükümeti esasına göre düzenlenmesiyle mümkündür. Teşkilatı Esasiyemiz teferruata kadar şu veya bu memlekete benzemek mecburiyetinde değildir. Çağdaş esasları almak lazımdır. Teşkilatı Esasiye buna mevcut anaya-

saların hepsinden fazla yakındır. Türk milletinin kendine mahsus siyasi, iktisadi, toplumsal vaziyeti bulunduğunu unutmamak icap eder. Fesih yetkisini kabul eden tasarı meclis hükümetine değil, bir hükümet meclisine vücut vermektedir ki, bu, çok pahalıya mal olan yenilikler arasında ilmi bir gericiliktir.

Not: Kuvvetler birliği teorisinden garip bir şekilde bütün işlerin fiilen ve resen meclis tarafından halledileceği anlaşılmaktadır. Bu, yanlış bir anlamadır. Biz kuvvetler birliğiyle meclis hükümetini anlıyoruz. Yine şükranla öğreniyoruz ki, Kanunu Esasi Encümeni Âlisi tasarıda reisicumhurun "mebus olamayacağı" maddesini "mebus olacağı" tarzına çevirmiştir.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Hâkimiyet Millette midir Millet Meclisi'nde mi?*

"Biz payidar Türkiye'nin gayri şahsi esaslardan ibaret olan Kanunu Esasisini tespit ediyoruz..." Dün Meclis'te bazı mebuslar böyle bağırmişler ve gelişigüzel başkumandanlık yetkisinin de Millet Meclisi'nin manevi şahsiyetine bırakılmasını istemişler. Millet Meclisi'nin muhterem üyeleri anayasalarda mevcut ve hayal edilen bütün hak ve yetkileri kendilerinde toplamak hususunda cidden gayret gösteriyorlar. Yasama yetkisi, yürütme kuvveti Meclis'tedir; hükümlanlık hakları Meclis'tedir; seçim hakkı, fesih hakkı, savaş ve barış hakkı, yargı hakkı hep Meclis'tedir. Şimdi başkumandanlık yetkisi de Meclis'e geçmek üzeredir. Millet Meclisi'ni bizzat millet farz edersek -bazı mebuslarımız öyle farz ediyorlar- milli hâkimiyetin bundan daha tam bir tecellisine kâinatta tesadüf etmek imkânsızdır. Fakat bizzat millet ile onun sadece geçici bir vekili olan Millet Meclisi arasında ufak bir fark tasavvur ettiğimiz anda -ki ne yazık ki vekil ile müvekkil arasında bir fark vardır- milli hâkimiyet milletin elinden Meclis'in nefsine geçmiş olur. Ve zannediyoruz ki bütün münakaşaların esası buradadır. Bütün meselelerin esası şu soruya verilecek cevaba göre değişir: Milletin mukaddera-tına fiilen ve kayıtsız ve şartsız el koymuş olan millet midir, yoksa Millet Meclisi midir? Hâkimiyet hakkı zavallı millette midir, yoksa bu Millet Meclisi'nin yük-sek şahsında mı içkindir?

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 8 Nisan 1924, No: 1978.

Millet Meclisi'nde hâkim olan cereyana göre hâkimiyet hakkı millette de-
ğil, Millet Meclisi'ndedir; ve milletin mukadderatına Millet Meclisi kayıtsız ve
şartsız hâkimdir. Çünkü Meclis, millete bir kere sormaya lüzum görmeden ve
hiçbir yerden hiçbir suretle herhangi bir mukavemet ve itiraza maruz kalma-
dan her şeye karar verebiliyor; seçim devresini istediği kadar uzatıyor ve her ne
yaparsa yapsın, nasıl hareket ederse etsin, hiçbir kuvvetin tesirinde olmak ve
fesih tehlikesine maruz kalmak istemiyor; şimdi de başkumandan olmak istiyor.
Bu madde münasebetiyle dün Meclis'te cereyan eden münakaşa, söylenen söz-
ler hep bu genel anlayışın neticelerinden ibarettir. Meclis, mevcut ve tasavvur
olunan hak ve yetkilerden hiçbirini başka bir uzva terk etmek istemiyor. Bu
talepte bulunan mebuslarımız Meclis haricinde bulunsalar hiç şüphesiz böyle
düşünmezlerdi.

Bütün haklar teorik olarak milletindir ve milletin vekilleri ikinci derecede
bu hukuka sahiptirler. Fakat milletlerin bu hak ve yetkileri devletin muhtelif
şubelerine terk edilmiştir; mesela yargı hakkı milletindir; fakat devlet dahilinde
adliye teşkilatı ve mahkemeler vardır. Millet bu hakkını hiçbir zaman bizzat icra
etmek istemez. Millet Meclisi de bunu kendinde toplayamaz. Son asır millet-
lerinde işbölümü o derece ilerlemiştir ki, yalnız kanun yapmak ve denetlemek
hakkı millet meclislerine verilmiş ve diğer haklar muhtelif uzuvlar arasında
paylaşmıştır.

Faillen bütün hakların bir millet meclisi tarafından icrası tarzındaki şekil
-yani bizim şeklimiz- en ilkel bir şekildir. Çünkü meclisler yalnız bir yasama
kabiliyetine sahiptir. Yürütme kuvvetinin muhtaç olduğu vasıflar meclislerde
yoktur. Hele başkumandanlık gibi sırf ihtisasa ve bir şubeye ait yetkilerin mec-
lislerle hiç alakası yoktur. Meclisin toplu olmadığı bir zamanda memleket ta-
arruza maruz kalarak harp etmek mecburiyetinde kalsa, mebusları Sivas'tan,
Diyarbakir'den, Erzurum'dan nasıl toplayacağız? Diğer taraftan meclisler daima
siyasi ve hususi cereyanların, siyasi birtakım anlaşmazlıkların tesiri altındadır.
Baskumandan seçerken, meclis ve fırkalar, en iyi askeri aramazlar; her fırka
kendi adamını o mevkie getirmek ister. Meclis en iyi kumandanı aramak istese
bile başarılı olamaz; çünkü askerlik askerlerden başka hiç kimsenin katiyen an-
lamadığı bir meslektir. Doğrudan doğruya vatanın müdafaasını alakadar eden
bir mesele mecliste fırkaların keyfine terk edilemez.

Baskumandanlığın doğrudan doğruya reisicumhura verilmesi de usulsüz-
dür. Çünkü Gazi Paşa müstesna bir şahsiyettir; vatani kurtaran askeri dehadır.
Fakat aynı askeri vasıflara sahip ikinci bir reisicumhur bulmak imkânsızdır.
Reisicumhurlar seçilirken mutlaka başkumandanlık yapacak bir asker olması-
na da dikkat edilemez. Bununla beraber herhangi reisicumhurun başkuman-
dan olmasındaki mahzurlar ehemmiyetsizdir. Çünkü hiçbir reisicumhur tasav-

vur edilemez ki mesela sivil olduğu halde bizzat başkumandanlık vazifesini icra etmek iddiasında bulunsun. Nasıl olsa başkumandanı müdafaai milliye vekilinin uygun görmesi üzerine hükümet önerecek ve reisicumhur sadece tasdik edecektir.

Her halde daha noksansız birçok şekiller bulunabilir. Ve bu şekillerin hepsi başkumandanlığın meclis tarafından icrasından daha iyidir.

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bu maddeleri teferruattan ibarettir. Fesih hakkı, veto hakkı, başkumandanlık yetkisi gibi hak ve yetkilerin şu veya bu kuvvete ait olması daha genel ve esaslı bir anlayışın neticeleridir; o da yukarıda söylediğimiz gibi, hâkimiyetin bizzat millette mi, yoksa millet meclisinde mi olduğuna bir kere karar vermekle anlaşılır. Eğer hâkimiyet hakkı millette değil, millet meclisinde ise, milletin mukadderatına millet meclisi kayıtsız ve şartsız el koymuş ise bütün haklar ve yetkiler meclisin manevi ve maddi şahsiyetinde toplanabilir. Meclis iyi-fena istediğı kanunu yayımlar, kimse ses çıkaramaz; farz edelim meclis kendisine milletin bütün bütçesini tahsis eder, kimse bir şey söyleyemez; meclis seçim devresini 25 sene uzatır, millet razı olur; çünkü razı olmadığını ifadeye muktedir değildir; harp olur, herhangi bir çoğunluk fırkası cahil bir adamı birtakım siyasi endişelerle başkumandan yapar, millet katlanır; çünkü mutlak hâkim millet değil, meclistir. Eğer milletin hükümlerlik haklarına meclis değil, bizzat millet sahip ise, milletin fena vaziyetler karşısında sesi çıkabilmeli, bir itiraz hakkı olmalı, oyunu tekrar kullanmak suretiyle bir meclisin hareketlerini tasvip edip etmediğini gösterebilmelidir. Her halde meclis bir taraftan itiraz ve direniş görmelidir. Eğer milletin mukadderatına, kendisi değil, bir meclis kayıtsız ve şartsız hâkim olacaksa, cumhuriyetin manası kalmaz. O zaman böyle bir meclis ile mutlak bir hükümdar arasında hiç fark yoktur. Hükümdarlar gibi meclisler de zorba olabilir. Meclislerin istibdadı daha korkunçtur.

Necmettin Sadık

YENİ TÜRKİYE DEVLETİ'NİN TEMEL YAPISI
TAM BAĞIMSIZLIK

Mütareke ve Sulh ^{*}

Elimizden silahımız alınmak suretiyle kararlaşılan mütareke hükümlerinin daima aleyhimizde tatbikiyle milli haysiyetimize vuku bulan tecavüzler ve mukadderatımızın tayin olunmaması dolayısıyla doğan ümitsizlikler içinde çırpınırken cihanın siyasi vaziyetine hâkim olan büyük Avrupa devletlerinin meşru haklarımızı tasdik edecekleri ümidi her vakit bizde hâkim yaşamış ve İzmir'imizin pek kötü bir tarzda Yunan vahşilerine teslimine kadar verdiğimiz sözü tutarak halin neticesini bekler bulunmuştuk. Tarihi münasebetlerle bağlı bulunduğumuz Avrupa devletlerinin milli karakterimizi bilmeleri dolayısıyla milli haysiyetimizi rencide edecek tecavüzlere sebebiyet vermeyecekleri ve milletlerin temel haklarına hürmetkâr olacağına samimi bir kanaatle iman ettiğimiz büyük Sulh Konferansı'nın da gayri vicdani ve gayri insani kararlara imza etmeyeceğini ümit ediyorduk. Bu ümitle de mütarekenin imzasından İzmir'in işgaline kadar tevekkül içinde her türlü kaydı kabul etmiş gibi göründük. Elimizden geldiği kadar dişimizi sıkarak vuku bulan tecavüzler karşısında sakin ve sessiz bulunmaya çalıştık.

Fakat İzmir'in işgali ve orada dökülen İslam ve Türk kanları bizi vazifemize davet etti. Kışla meydanında İtilaf devletleri namına İzmir'i işgale memur olan Yunan kuvvetinin kumandanı etrafındaki çapulcularla hükümet meydanına geldiği zaman patlatılan silahlarla vazifesi başından meydanlığa çıkarılan yüzlerce Türk zabiti ve onların büyük kumandanı muhterem şehit Fethi Bey'e Yunanistan

* Mustafa Necati, *İzmir'e Doğru*, 24 Kânunuevvel (Aralık) 1919, No: 12.

ve Venizelos'un saadeti namına zorla "zito"¹ diye bağırması teklif edildi. Barbar bir kavmin yükselmesi namına bir Türk kumandanının saadet istemesini Türk tarihi kaydetmemiştir. Muhterem Fethi büyük bir ahlaki sağlamlık ve kahramanlık gösterdi. Barbarlar karşısında yalnız kalbindeki imanı ile cevap verdi:

"Bir Türk miralay, bir Türk kumandanı padişahına ve milletine saadet temenni eder, başkalarına asla."

Süngüler, dipçikler altında ezilirken son sözü "Allah'ım, masum milletimin intikamını al" demek olmuştur.

Bu bizim için manevi bir işaret ve bütün cihana karşı Türk'ün hakkı uğrunda yapacağı fedakârlığı ihtardır. Muhterem şehit pek asilane milli şeref namına ölmeyi vazife bildiğini milletine gösterdi. Ve artık Türk milleti haysiyeti uğrunda her türlü fedakârlığa ve hatta ölüme karar vermeyi milli ve dini bir vazife olarak kabul etmişti.

Ondan sonradır ki yoktan var ettiği kuvvetiyle her türlü çirkin taarruzlar karşısında aylarca mukavemet etti ve Türk İzmir için Anadolu'nun her tarafında başlayan galeyan asil bir kuvvet doğurdu: Kuvayı Milliye. Çok şükür ki milli kuvvet Anadolu'nun her tarafında köklendikçe İslam âleminde, Türk diyarında da galeyanlar başladı. Afrika ve Asya'dan bütün bizimle münasebettar olan milletlerden meşru haklarımızın verilmesi hakkında temenniler yükseldi. Hindistan İslamları Konferans huzurunda hakkımızın verilmesini bütün Hint Müslümanları namına istirham ettiler ve bugün bütün cihan Şark meselesinin aldığı şekil karşısında düşünmeye mecbur kaldı. Siyasette samimiyet ve merhamet arayanların feci akıbetini gördükten sonra Türk için silah ve imanından başka güveneceği bir kuvvet kalmamıştı. Nihayetinde ölüm bile olsa o buna karar vermişti. Miskinlikle yaşamak alçaklığını kabul etmeyecek ve ecdadının tarihi büyüklüğünü unutarak Yunan barbarlarına köle olmayacaktı.

Avrupa Türk'ün galeyanını ve bu kararın büyüklüğünü zaman geçtikçe hissetti ve bu genel incelemeler neticesinde milli hukukumuz uğrunda katlandığımız bu hayatın meşruiyetini dolaylı olarak tasdik ettiler. Lloyd George, Clemenceau Doğu âlemindeki galeyan ve heyecana nihayet vermek için barışımızı hızlandırmaya karar verdiler ve son gelen malumata göre bir ay sonra barış masası başında bulunacağız.

Bir tek Yunan neferi İzmir'de kaldıkça, bir tek yabancı Türk diyarında bulundukça sükûnet ve asayişin yerleşmesinin imkânsız bulunduğunu pekâlâ takdir etmiş olan Avrupa diplomatlarının bu sefer müsaadekârane ve milli hukuku muza mutabık kararlar vereceğini zannediyoruz. İngiliz ve Fransız gazeteleriyle diplomatlarının lisanından anladığımız bu hakikate aykırı olarak Venizelos'un

1 Zito (Yun.): Yaşasın. (Y.N.)

siyasi fikir ve görüşleri ve onun ardından gidecek menfaat düşünülerinin talep ve istekleri karşısında Sulh Konferansı¹ yine aleyhimizde bir karar verirse, gidecek olan delegelerimize vazifelerinin nezaket ve ehemmiyetini takdir ederek azimkâr olmalarını arz etmeyi milli bir vazife sayıyoruz.

Milletimiz mazi hayatını düşünerek ve cihanın bulunduğu siyasi vaziyeti takdir ederek mücadelesine arzuları gerçekleşene kadar devam edecek ve milli arzusuna aykırı hiçbir kararı kabul etmeyecektir.

Şimdiye kadar devam eden mütareke devresinde her şeyi mukadderata terk etmiş olsaydık, Avrupalılar huzurunda Yunan neferleri Türk'ü öldürerek, keserek Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar gidecek ve Türk'ün ölümü karşısında hiçbir ses işitilmeyecekti.

Avrupa bir lütfkârlık yaparak bizim vaktiyle hakkımızı teslim etmiş olsaydı, bugün tabiidir ki büyük bir emniyetle boyun eğerek ve verecekleri kararı kabul edebilirdik. Fakat ne yazık ki sıktığımız dost ellerin avcumuzun içinde açtığı yaralardan hâlâ kan akıyor. Onun için milletin ruhundan alacakları kuvvetle barış masasında hazır bulunacak olan delegelerimizin bütün bu mazi hayatı düşünerek hareket etmelerini tavsiye etmeyi vazife biliriz.

Avrupalı dostlarımızın son vaziyetlerinden bizim için hayr-kâr olacakları sonucunu çıkarıyoruz. Fakat hak ve hakikat uğrunda mücadele edenler için cihan tarihinin kaydettiği akıbeti ve İzmir'in uğradığı felaketi düşünerek barış masasından ümit ettiğimiz derecede faydalanamayacağımız korkusu hâlâ ruhumuzda yaşıyor. Bir siyasi cemile olarak değil, bir hak olarak talep ettiğimiz hukukun tesisıyla bugünkü felaket ve kargaşalıkların önüne geçecek bir barış heyeti görürsek ve genel asayiş ve istirahatın da bu suretle tesisini müşahade edersek, o vakit eski dostlarımız hakkında ruhumuzda yaşayan tereddütler ortadan kalkar ve eski samimi dostlarımız her halde tutacakları yolla mühim birer barış etkeni olabilirler. Her halde Türk'ün dostluğunu, Türk'ün samimiyetini kazanmak eski dostlarımız için [...]dir.² Bunu kavrayacak bir heyet karşısında kalacak olursak ne mutlu...

Bununla beraber azim ve metanetimizle verdiğimiz karar, gösterdiğimiz sebat ve ısrarla eriştiğimiz mevkie, arzularımızın husulüne kadar devam etmek için bütün kuvvetimizle el ele vererek daha faalen ve azimkârane çalışmak şimdi en mühim bir vazifedir. Onun için İzmir'e ve hakikate doğru ilerleyecek olan kuvvetler gittikçe sağlamlaşmalıdır.

Mutlak selamet kudretli bulunmakta ve cihanın alacağı şekil karşısında milli bir vicdan ve kuvvetle donanmış olmaktadır.

Mustafa Necati

1 Paris Barış Konferansı. (Y.N.)

2 Silik bir sözcük okunamadı. (Y.N.)

Milletlerin Hayat Hakkı Karşısında Avrupa^{*}

Her asırda o asra mahsus esaslar ve teoriler milletlerin şekil ve gayelerini değiştirmekte ve milletler bilerek/bilmeyerek bu teorilere tabi olarak yaşamaktadırlar. 18. asırda yaşayan milletler için gaye, hâkimiyet hakkı ve kralların, imparatorların buyurganlığına karşı isyan etmekte.

Bugün milletlerin en büyük emeli beka ve saltanat haklarını muhafaza ve bu uğurda her türlü felaket ve tehlikeye direnmektir. Şu halde bu asrın evlatları esaret altında kalmamak için mücadeleye tabii bir surette mecburdurlar. Bu mecburiyetten, bu doğuştan gelen manevi güdüden kurtulmak imkânı tasavvur olunamayacağı bir zamanda milletlerin mukadderatını tayin eden heyetler, devletler eski kanaat ve eski usulle cihanın genel idaresini temin etmek isterlerse bilmem başarılı olabilecekler midir?

Wilson'un cihanın vaziyetini tayin eden esaslarına ve teorisine¹ muhalif her karar milletlerin hayat haklarına öldürücü bir darbe olacağı için, cihanda

* Mustafa Necati, "Milletlerin Hakk-ı Hayatı Karşısında Avrupa" *İzmir'e Doğru*, 3 Kânunusani 336 (3 Ocak 1920), No: 15.

1 ABD'nin İtilaf devletleri yanında eylemli olarak Birinci Dünya Savaşı'na girmesi ve bu devletlerle yapılan bir dizi görüşmenin ardından çerçevesi belirlenen 14 maddelik barış programı "14 Nokta Programı" ya da "Wilson Prensipleri" adıyla anılır. ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson (1856-1924) programa son şeklini vermiş ve 8 Ocak 1918'de Kongre'de okumuştur. İmparatorluğa ilişkin 12. maddesinde "Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kesiminin egemenliği sağlanmalı, fakat bugün Türk yönetiminde bulunan öteki uluslara kesin ve her türlü kuşkudan uzak bir yaşama güvenliği ve kendi gelişmelerini istedikleri gibi yürütecek kesin ve engelsiz fırsatlar verilmeli, Çanakkale Boğazı bütün ulusların gemilerine ve ticaretine, uluslarca sağlanacak güvenlik altında sürekli olarak açık bulundurulmalıdır" deniliyordu. (Y.N.)

sükûnun yerleşmesi ihtimali bir müddet için daha uzayacak ve dökülen kanların had ve hesabı olmayacaktır. Bu aşikâr hakikati görmeyen göz tasavvur edilemezken hâlâ milletlerin esaretleri için programlar hazırlanmasında ve gizli gizli kararlar verilmesinde devam edilmesi cihanın sükûnu namına üzücüdür. Fransa'da Venizelos ve suç ortakları Türk hukuk ve hâkimiyetini yok etmek emeliyle takip ettikleri alçaklık yolunda devam ederlerken hakikatin meydana çıkarılması için bizim de tam bir serbestlikle görüşümüzü müdafaa etmemiz icap ederdi. Fakat hakkımızda son kararlar verileceği şu zamanda yalnız Venizelos ve taraftarlarının faaliyetinin uygun görülüp bizim görüşümüzün müdafaa edilmek imkânının temin edilmemesi hakikat namına bir cinayettir. Avrupa medeni kamuoyu İzmir'de dökülen İslam ve Türk kanını, İzmir'de imha edilen İslam ve Türk servetini anlasalar, medeniyet namına yapılan bu cinayetlerden en ziyade şikâyetçi olacaklarını zannediyoruz. Fakat sesimizi işittiremediğimiz ve istediğimiz gibi hakikatleri meydana koyamadığımız içindir ki bugün Yunanlılar İzmir'de her gün binlerce İslamın hayatına, namusuna taarruz ediyor. Ve İzmir'in genel servet ve ticareti bu yüzden zarara uğruyor. İdama mahkûm edilen dört-beş yüz İslam ve Türk her gün ortalıktan birer birer yok ediliyor. Ve sonra da "İzmir Türk memleketi, Osmanlı ülkesidir" deniliyor ve işgalin geçici olduğu resmen teyit olunuyor.

İzmir'de yüzlerce insanın katilleri ellerini kollarını sallayarak gezdikleri ve Türk hak ve adaletinin tatbik olunmaması için Yunanlılar istedikleri gibi icraatta bulundukları bir zamanda Avrupalıların sessiz kalması ve Konferans'ta görüşümüzün müdafaaası imkânının bahşedilmemesi her halde iyi bir şekilde yorumlanamaz.

Milletler için hayat ve bağımsızlık vaat eden bir heyetin gözü önünde cereyan eden bu vukuattan sonra hâlâ Yunan işgalinin devamını uygun görecektir ve Yunanlılara arka çıkmak cürmünü seçebilecek bir heyetin, bir milletin olacağını tasavvur edemezken, Yunanlıların bu son günlerde başladığı yeni icraatları ve İslam nüfusunun göçünü temin etmek ve bu suretle gayelerine erişmek için kullandıkları vasıtaları işittikçe Avrupalıların milli hakkımıza kayıtsız kalacağı kanaatini taşımamak mümkün olamıyor.

Yunan işgali yüzünden devam eden facialar ve genel ticaretin uğradığı acı akıbet meydana iken bir milletin hayat hakkıyla alay edercesine devam eden sessizlik ve kayıtsızlık cihan asayişinin yerleşmemesine sebep olabilecek vakalardandır. Amerikalı Amiral Bristol son beyanatında "Anadolu'nun Balkanlar'a dönüşmesine mâni olmak lazımdır" diyor. Bu vakalar devam ettikçe biz Anadolu'nun değil, cihanın Balkanlar'a dönüşeceğine inanıyoruz. Barış heyetinin İslam ve Türk hükûmetine karşı aldığı vaziyetten ileri gelen vakalar her gün kulaklarımızı dolduruyor. Suriye'de, Mısır'da, Hindistan'da, Afganistan'da,

İran'da ve bütün Asya'da genel ayaklanma ve hareketlerde milletlerin beka ve saltanat haklarını istediklerini işitiyoruz. Rus Bolşevikleri her türlü engeli kırarak Asya'ya doğru sarkıyor ve bütün bu vaziyetten sonra Amerika kamuoyu lakayt ve alaycı Avrupa işlerine müdahale etmemeye eğilimli bulunuyor. Şu halde cihanın sükûnetinin temini belirsiz bir zamana erteleniyor demektir. Avrupalılar bütün Asya, Afrika ve Avustralya'da hâkimiyet ve saltanatlarını devam ettirmek ve bütün cihanı kendileri için bir sömürge yapmak sevdasında bulundukça bu keşmekeşin devamı tabiidir. Onun için cihan hayatının selameti namına milletlerin hayat hakkı tasdik edilmeli ve bilhassa İslam ve Türk saltanatının uğradığı felaketlerden kurtarılmasına gayret olunmalıdır. Aksi takdirde haysiyet ve şeref, bağımsızlık ve hâkimiyet uğrunda her millet dişiyle tırnağıyla zulme, tahakküme karşı isyan edecektir. Bu isyan karşısında her halde cihanda çok dönüşümler olacağı aşîkârdır. Şu halde genel selamet ve cihanın sükûneti namına icrası mecburi olan en mühim vazife milletlerin hayat hakkına hürmet etmektir. Yaşamak her insan için nasıl mukadderse, milletlerin de böyle mukadder bir hayatları vardır. Ve ona tasarrufa hiçbir fert, hiçbir millet sahip değildir. Yegâne sahip Cenâb-ı Hakk'tır. Milletimizin birliği ve bağımsızlık haysiyeti uğrunda giriştiği mücadeleleri gören Avrupa'ya bildiririz ki "hayata hakkı söner, hakkı söndüren kavmin".

Mustafa Necati

Türkiye Barışı ve Avrupa Siyaseti^{*}

Muharip devletler arasında yapılan mütareke tarihinden bugüne kadar bir seneyi geçtiği halde henüz dünya yüzünde kargaşa ve fesat devam etmektedir. Galip devletler ve onları temsil eden konferanslar, meclisler bir seneden beri çalıştıkları halde dünyaya işte henüz bir düzen veremediler...

Bir zamanlar büyük bir hararet ve samimiyetle barışın tesisi uğrunda çalışan Amerika Hükümeti şimdi kendini şöylece bir kenara çekti. Ortaya attığı insani düsturlarla insanlığa karşı ebedi ve şerefli bir hizmet görmeye gayret sarf eden Reisicumhur Wilson Hazretleri şimdi kim bilir nasıl bir hayal kırıklığı karşısında elemli ve kederlidir. Umumi Harp'i İtilaf devletleri lehine çevirmek kudret ve liyakatiyle Avrupa kamuoyunda derin bir minnettarlık uyandıran bu Yeni Dünya hükümeti, Clemenceau ve Lloyd George gibi iki siyasi kurdun çevirdiği entrikalar karşısında kederli ve şaşkın kendi kabuğuna çekilmek mecburiyetinde bulundu. Şüphesizdir ki şimdi Washington şehri ufuklarında inceden incele insanlık ve medeniyetin intikamına ait hislerle dolu fikir bulutları yükselmektedir. Bundan başka büyük bir tereddüitten sonra Umumi Harp'e karışan ve sarf ettiği mesaiye karşılık kendisine bir şeref ve menfaat temin edememiş olan Japonya hükümetinin de şimdilik sesi çıkmıyor. Şimdi siyaset meydanı yalnız iki malum şahsın her gün yeni bir şekil ve renge giren fikirleriyle dolu, her dakika yeni bir havaya dönen teraneleriyle cınlamaktadır.

* H. L. (Hayri Lütfullah), "Türkiye Sulhu ve Avrupa Siyaseti", *İrâde-i Milliye*, 12 Kânunusani 1336 (12 Ocak 1920), No: 20.

Pek derin bir kin ve intikam fikriyle hazırlanan Alman barışı sağlam bir esas kabul bulamadı. Almanları ilelebet öldürmeye azmeden siyasi emeller bu son günlerin hadiseleriyle pek ziyade alakadar olsa gerektir.

Şimdi mesele sürüklene sürüklene müzmin bir hale getirilen Türkiye mukadderatına intikal etmiştir. Acaba Avrupa diplomatlarının Türkiye meselelerini bu kadar uzatmaktaki maksatları neydi, nedir?

Bu renkten renge giren, karmaşık hale sokulup büyütülen mesele genel barış ve huzur yolunda attıkları tereddütlü ve menfaatperest adımlarla âlemi bunaltan İngiltere, Fransa hükümetlerinin, daha doğrusu Clemenceau ve Lloyd George'un tatbik ettikleri entrikalı ve gayri insani planın tatbikatıdır. Bu dünyanın kanına susamış iki siyasi açgözlünün düşünceleri Osmanlı ülkesinin adım adım istilası, kahpece avlanmasıdır.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali suretiyle başlayan ve son yapılan itilaf-nameyle açığa çıkan bu çirkin ve çok ihtiraslı mefkûreyi bütün kalp ve ruhumuzla lanetlerken bu simsiyah ve muhteris dalgalarla ülkemizi tahrip, ırkımızı imha esaslarını tespit ve tatbik eden ve geçtikleri yerlerde kanlı ve nefret uyardırıcı izler bırakan adamların takip ettikleri bu yolda kendilerine en küçük bir başarı temin edemeyeceklerini açıkça söylemek isteriz.

İstila ve işgal ettiği mıntıkaları Fransızların işgalci ve imhakâr eline terk etmek suretiyle İslam âlemine karşı bir cemile göstermek isteyen İngiltere hükümeti bilmelidir ki Müslümanlara karşı her vakayla Gladstone'un itaatkâr ve taklitçi bir evladı olduğunu ispat eden İngilizlerin takip ettiği siyaset Müslüman kamuoyunca pek eskiden anlaşılmıştır.

Biz biliyoruz ki Lloyd George'un Müslümanlık hakkında tatbik ettiği idare süreci Gladstone teorisinin tatbikatından başka bir şey değildir.

İngilizlerin elinden işgal idaresini alarak daha ziyade genişletmeye çalışan Fransa hükümeti ise Müslümanlar hakkında medeniyete sığmayan ve Fransız medeni tarihine yakışmayan bin türlü zulüm ve faciayla imha ve istila emellerini yürütmektedirler.

Şurasını kaydetmek isteriz ki, Müslüman milleti Fransız parasıyla, Fransız silahıyla Müslüman aleyhtarlığı yapan ve daha doğru tabirle kasaplık vazifesini gören iki buçuk Ermeninin kanlı elleriyle söndürülemez.

Biz anlıyoruz ki hakkımızda tatbik edilen ve işlenen bu zulüm ve facialar sırf İngiltere ve Fransa hükümetlerinin planıdır.

İmha ve parçalama teorilerini kolayca tatbik edemeyeceğini anlayan ve Türkiye mukadderatı hakkında verilecek kararın İslam âlemiyle alakası derecesini takdir eden İngiliz siyaseti bu aşamalı işgal politikasını hazırlamakla İslam âleminin kanatlarını kırabileceğini ve Türkiye'yi ortadan kaldıracağını ümit etmiştir. Fakat vakalar gösteriyor ki, bu, tatbik kabiliyeti olmayan bir teoridir.

Âlemin mukadderatıyla oynayan siyasiler bilmelidir ki bir millet cebir ve kahr ile ölmez; tatbik edilen facialar, heder edilen kanlar birer tohumdur ki intikam meyvesi verir.

İşte Türkiye barışını geciktiren ve erteleyen siyasetin içyüzü budur. Fakat bu erteleme politikası, emin olalım ki, dünyada yeni bir fitne ateşinin ıştırılmasına sebep olabilmek eğilimini göstermektedir.

Genel bir inkılap fikriyle her dakika kati ve seri adımlarla yol alan Bolşevizm, emin olunuz ki, genel barışı kendi menfaatlerine uzatan Avrupa'ya dakika dakika yaklaşmaktadır. Şurasını da pervasız söyleyelim ki, İslam âlemi milli birlik etrafında toplanmak kabiliyetini idrak etmiştir. Daimi ve sıkı bir baskı neticesinde elbette bir tepki doğacaktır.

Varlığını idrak etmiş olan bir milletin imha edilemeyeceği muhakkaktır. Dolayısıyla biz, Türkiye'nin ve İslam âleminin geleceğinden emin olarak baskı ve imha yolunda çalışan kuvvetlere karşı deriz ki: "Keskin kılıç kullananlar yanlış hamleden sakınmalıdır."

H. L.

Türk Milletinin Katiyetle İstediği*

İngiltere Başvekili Lloyd George bundan az evvel Avam Kamarası'nda genel siyasete dair uzun bir nutuk söylemiş ve bunda bize dair bazı cümleler yer almıştır. Bu zat resmen diyor ki: "Türkler her iki boğazı kapamakla muharebeyi aleyhimize olmak üzere iki ve hatta üç sene uzattılar. Dolayısıyla Türkler ihanetlerinin cezasını görmelidirler. Kendilerinden intikam almalıyız." Şimdi âlem altüst oldu. Mesuliyetler katiyetle açıklık kazanmaz. Bu dünya çapındaki cenge kim sebep olmuştur? Bu yönü bugünkü hâkimler değil, yarınki ve öbür günkü tarihçiler ve filozoflar tayin edecektir. Biz Rusya'ya karşı harbe girdik; İngiltere ve Fransa ve İtalya'ya düşmanlığımız yoktu. İngiliz Başvekili bunu bilmeliydi. Biz bu muharebeye karşı acaba tarafsız olabilir miydik? Hatta Rusya ve İtilaf devletleriyle müştereken Almanya aleyhine harp etmemiz mümkün müydü? Zannetmeyiz. Çünkü Rusya'nın bu takdirde galebe etmesi lazımdı. Galebe edince bizim mevkimiz fenalaşacaktı. Rusya öteden beri açık denizi istiyordu. Dolayısıyla Boğazlar'a göz dikmişti. Hatta bunun askeri ve bahri tertibatı bile evvelden olup bitmişti. Biz, Rusya'ya yardımımızın hiçbir semeresini göremezdik. Nitekim Çin, bu muharebede İtilaf devletlerine karıştı ve can düşmanı olan Japonya'nın müttefikleri sırasına girdiği halde zaferden faydalanmak şöyle dursun, yaklaşık 40 milyon nüfusa sahip ve mukaddes arazisini içeren Şantung arazisini bile kaybediyor. Bundan dolayıdır ki Çin hükümeti barış antlaşmasına imzasını koymamıştır. Fa'tebirü yâ ulîl ebsâr!..¹

* Hadi bin Mihri, *İzmir'e Doğru*, 21 Kânunusani 336 (21 Ocak 1920), No: 20.

1 "Ey basiret sahipleri! İbret alın" anlamında. Haşr Suresi'nin 2. ayetinden. (Y.N.)

Eğer İngiltere'nin maksadı bizi ezmekse, eğer İngiltere hükümeti Wilson esaslarının 12. maddesini, Cemiyet-i Düvel¹ görüşlerini dinlemeyerek bizi ezecek olursa bütün mesuliyet kendisine aittir. Biz her devletle, İngiltere'yle de dost geçinmek isteriz; ama buna karşılık onlardan dostluk bekleriz. İntikamdan ve cezadan lütfen bahsedilmesin. Eğer Boğazlar'ın etrafındaki arazimize, başkentimizin tasarrufuna, İzmir'imize, Kilikya'mıza, iç işlerimize taarruz edilecek olursa bizim yapacağımız iki değil, birdir: Son dereceye kadar direnmek. Yaşamasını bilmedikse hiç olmazsa şan ve şerefle ölelim! Mukaddesata tecavüz ettirmek olamaz. Hâkim bir millet esir edilemez. Bizim yok olmamız mümkündür, esaretimiz değil. Bize karşı zulüm ve haksızlıkta bulunmak Avrupa'nın da menfaatine uygun düşmez. İran ayaklanma halindedir. Mısır'da asayiş muhafaza için İngiltere her türlü zulmü işliyor. Hindistan'ın Pencap tarafında kanlı ihtilaller oluyor. Muteber bir İngiliz sayfası diyor ki oradaki gibi mezalimden daha birkaçı Büyük Britanya saltanatının çöküşü demektir! 375 milyon halk heyecan içindedir. Pencap Afganistan'a bitişiktir. Afgan ise vaziyetin düzelmesini istiyor ve Türkistan'a kadar nüfuzunu yaydı. Rusya'nın halini biliyorsunuz. Almanya'nın eli kulağındadır. Malta ahalisi bile ayaklandı ve iç bağımsızlığı elde etti. İrlanda bir kazan gibi kaynıyor. Eğer İngiltere'de Palmerston ayarında siyasiler bulunsaydı, şu fırsattan istifadeyle Türkiye ile 1854'te olduğu gibi ittifak ederdi. Eğer İngiliz siyasileri bu hakikatleri kavramıyorlarsa teessüf ederiz. Dost olmak isteyen bir milletin doğrucu sesini Londra erkânı duyamazlarsa yazık olur; cihan, Umumi Harp'ten sonra bir daha kana boyanır. Hem de bu seferki inkılap, büyük, Umumi Harp'ten daha dehşetli olmak ihtimalini taşımaktadır. Biz bütün harekâtımızda mağduru; çünkü hırs ve tükenmez arzu peşinde koşmuyoruz. Hakkımızı, bağımsızlığımızı, hürriyetimizi, masuniyet, bütünlük ve emniyetimizi istiyoruz. Hakka karşı hiçbir silah yoktur. Bugün mağlup olursak yarın hakkımızı ifade etmenin elbette bir çaresini buluruz. Almanya ve Avusturya-Macaristan ve Rusya imparatorlukları gibi İngiliz İmparatorluğu da üzerinde oturduğu dalı kesmesin. İngiltere Transvaal Muharebesi'ne dahil olmakla bir hata etti. Hele Cihan Harbi'ni genişletmekle en büyük hatayı etti. İngiliz erkânından rica ederiz ki üçüncü bir hatayı işlemesinler. Ne olur ne olmaz! Muharebenin sonlarına kadar fiilen galip olan Almanya bugün mağluptur ve hezimete uğramıştır. Akıbeti kimse bilmez. "Bir adam ölmeden bahtiyar mıdır değil midir bilmez" diyor Atina kanun koyucusu Solon adlı bilgedir.

1 Cemiyet-i Düvel (Cemiyet-i Akvam): Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

Cihan ne renk alırsa alsın Türk milleti azim ve iradesiyle zafere ve kurtuluşa nail olacaktır. Esir yaşamaktan, İzmir'siz, Adana'sız, İstanbul'suz bir Türkiye'den ise Türksüz bir Türkiye yeğdir. Gelsinler kuru toprakları, ulu dağları alsınlar! Dünyada her şey mümkündür; yalnız mümkün olmayan, bu asırda bizim mahvımızdır.

Eyüp Sultan
8 Kânunusani 1336 [8 Ocak 1920]
Hadi bin Mihri

Anadolu İnkılabı^{*}

Tarihi saltanatları sinesinde asırlarca yaşatmış olan sevgili Anadolu'nun yıkık köy ve viran evleri içinde hayatın bin türlü sıkıntısına karşı koyarak yetişen genç evlatlar daima başkaları uğruna feda olmuş, daima başkaları hesabına çalışmış, Arnavutluk ve Arabistan'ı, bu iki İslam, bu iki kardeş diyarını mesut etmek için varını yoğunu, hayatını vakfederek kendisini ihmal etmişti. Fakat öz vatanlarını ihmal ederek giriştikleri bu uzun ve yorucu mücadelelerden sonra ümitlerinin hilafında gördükleri gücenikliği nazarı ehemmiyete almayarak samimiyetle saltanatı etrafında toplanan unsurlara sarılmış ve muhitinden çok uzakta kopan korkunç fırtına ve boralara samimiyet ve kardeşlik hissiyle göğüs vermiş olan Anadolu Türkleri Harbi Umumi'de bu büyük imparatorluğun hukukunu muhafaza için senelerce çarpışmışlar ve fakat neticede mukaddes emellerine kavuşamayarak öz vatanlarının sınırlarına çekilmişlerdi.

Her türlü yardımdan mahrum kaldıkları bu feci devrede Anadolu'nun sine-i düşman süngüsüyle parçalanırken Avrupalıların aldatıcı politikasını idrakten âciz bulunan Suriyeli kardeşler bağımsızlık neşesiyle sarhoş yaşıyor ve Türk için hiçbir taraftan bir ses işitilmiyordu. Bu vaziyet karşısında Türk, milli varlığını kurtarmak, düşmanların vatana uzattıkları elleri kırmak için silahına sarıldı ve tasavvur olunamayan harikuladeliyle cihan önünde hakkının teslimini talep etti.

Anadolu'nun bugünkü vaziyeti ile dünkü vaziyeti arasında görülen bu mühim fark hakikaten incelenmeye değer. Anadolu bütün hücum ve felaketler karşısında

* Mustafa Necati, *İzmir'e Doğru*, 24 Kânunusani 1336 (24 Ocak 1920), No: 21.

şu son senelerde büyük bir inkılap geçirmiştir. Bu inkılap bugün bütün İslamlık ve Türklük âlemi için feyizli bir sabah hazırlıyor. Düşman karşısında kalbinden gelen bir imanla silahını kullanan Türk köylüsünün yüceliklerle dolu olan ruhunda büyük bir varlık görülüyor. Türk anneleri her gün milli vazifelerini yerine getirmek için çalışıyor, ihtiyar babalar dualarıyla, genç çocuklar saf temennileriyle evlatlarının, babalarının başarısına dualar ediyorlar. Mektepler her halde on sene evvelki mekteplerden çok ileri, kadınlarımız milli hayata doğru devamlı ilerliyorlar. Cemiyetler, şirketler, kulüpler, dernekler hayatımıza bir yenilik, fikrimize bir faaliyet vermeye uğraşıyorlar. Anadolu Türk'ü milli ve dini vazifesini idrak etmiş bir halde ilerliyor; kalbinde bütün İslam kardeşlerinin kederini taşıyor ve bütün ırktaşlarının matemini tutuyor. Bu temiz ve asil kalpten doğacak kuvvet yalnız kendi varlığını değil, bütün dindaş ve ırktaşlarının varlığını da kurtaracaktır. Türk, İslam âleminin kurtarıcısıdır ve kurtarıcısı olacağına da imanı vardır.

Bir sene evvel kardeş diyarlarında sesler kesilmiş iken bugün bütün İslam âleminden kopan feryatlar bunun en bariz delilidir.

Avrupa eski kanaatiyle Anadolu Türkünü inceliyorsa aldanıyor. Anadolu Türk'ü Harbi Umumi'den sonra çok değişmiştir. Daima faal ve yeniliğe doğru koşan Türkler eksikliklerini tamamlamaya uğraşıyor; yaratıcı dimağlarıyla, faziletkâr ruhlarıyla yarınki hayatın temellerini kuruyor ve her şeyden evvel hakkını aramayı bir vazife sayıyor.

Tarihin asalet ve şerefi namına daima yükselttiği vakarlı ve gururlu sesiyle Türk mukadder olan hayata bütün dindaş ve kardeşlerini davet ediyor. Bu ses çok geçmeyecek bütün cihanda yeni bir hayat uyandıracaktır. Mahkûm, esir kalan kardeşlerin bağımsızlığını görmek isteyenlerin kalplerinde büyük bir azim, yıkılmaz ve sarsılmaz bir kanaat vardır. Anadolu'nun yeniliğe doğru olan gayret ve himmeti, faaliyet ve samimiyeti geleceği hazırlıyor. Düşmanlarımız Türk'ü uyuyor zannediyorlarsa aldanıyorlar. Erzurum'un bir ucundan İzmir'in kenarına kadar Anadolu bir elektrik bataryası gibi düğmeye bağlıdır. Bu keşmekeş devrinde böyle birleşmiş bir kitle görülemez. Bu birlik ve varlığı vücuda getiren bir millet tabii çok kuvvetlerle donanmıştır. Avrupa hükmünü verirken bunu düşünmelidir. Türk'ün kanaat ve imanı her türlü vaziyet karşısında da aynı iman ve kanaattir, bu değişmez ve değiştirilemez.

Cihan için saadet ve refah hazırlamayı vaat eden Avrupa devletleri eğer genel istirahati arzu ediyor ve dünya barışını temin etmeyi kendileri için bir vazife sayıyorlarsa İslamiyetin hakiki hizmetkârı ve dayanağı olan Türk saltanatını takviye etmelidirler. Aksi takdirde Asya'da kopacak fırtına pek müthiş olacaktır.

Harbin bütün facia ve elemelerini taşıyan ve keşmekeşler içinde yuvarlanan Avrupa'nın hakkımızı tasdik ederek bu genel keşmekeşe meydan vermeyeceğini ümit ederiz.

Mustafa Necati

Küçük Asya'nın Mukadderatı^{*}

Londra Konferansı nihayet mantıki bir siyasetin takibi lüzumuna kanaat getirdi. Mütarekenin akdinden bugüne kadar Doğu'da geçen vakalar dikkatle tahlil olunursa görülür ki bütün bu hadiselerin sebebi bir merkezde bir esas etrafında toplanmıştır. Hakikaten Batı diplomatlarının ve onların siyasi kanaatlerini temsil eden Versay Konferansı'nın Doğu meseleleri ve bilhassa Anadolu hakkında derin incelemeye dayalı açık bir siyasetleri yoktu. Anadolu ve Asya işlerini düzenleyecek siyaset hakiki kanaatlerin, prensiplerin mahsulü olmak-tan ziyade emperyalist gayeler arkasında koşan diplomatların hırslı ve istilacı emellerine dayanıyordu. Halbuki bugün Doğu'da başlayan inkılabın da ispat ettiği üzere Türkler ve diğer Doğu milletleri kendi menfaat ve vaziyetlerini pek iyi ve şuurlu bir surette idrak ediyorlardı. Ve hiç şüphesiz ki bu kanaatle vatanları için Versay'da hazırlanmak istenilen neticeleri de dikkatle takip ediyorlardı. Anadolu'da, Suriye ve Asya'da başlayan harekât işte bu endişelerden ve bu kanaatlerden doğmuştur. Anadolu Türk'ü için -iki asırdan beri devam eden felaketlerden sonra- anayurdunun da parçalanmasına seyirci kalmak imkânı yoktu. Suriye, Irak ve Arabistan için her ne idare şekli kabul edilirse edilsin, vaziyetini idrak etmiş bulunan Türk milleti bu hususta fedakârlığa katlanabilirdi. Fakat Anadolu için buna imkân yoktu. Halbuki bu kanaatin muhtelif tezahürleri hiç nazarı itibara alınmadı. Ne milletin sinesinden çıkmış müesseselerin muhtıraları ve ne de birçok halk mitinglerinin İtilaf devletlerine tebliğ edilen

^{*} Mehmet Esat (Çınar), "Asya-i Sugrânın Mukadderatı", *İzmir'e Doğru*, 22 Şubat 336 (1920), No: 33.

kararları hiç nazarı dikkate alınmadı. Ehemmiyetsiz ve uydurma sebeplerle Anadolu'nun en kıymetli memleketleri işgal olundu. Adana ve Antalya'nın işgali esasen Anadolu'da için için genişleyen hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizliği muntazam bir teşkilat haline dönüştürdü. Sivas'ta başlayan bu muntazam hareket bütün Anadolu'ya yayıldığı sırada İzmir'e Yunan efzunları¹ çıktı ve ondan sonra bütün memleket aynı his ve endişe etrafında toplandı. İşte Versay'ın bu hatalı siyaseti bugünkü vaziyeti doğurdu ve aynı siyasette gösterilen ısrar da bu hareketlerin Arabistan ve Asya'ya kadar yayılmasına sebep oldu. Bugün Londra Konferansı'nın verdiği karar mazide yapılan hataların bir daha tekrar etmeyeceği ümidini veriyor. Hakikaten Doğu'daki isyankâr hareketlerin başka suretle önüne geçmek imkânı yoktur. Anadolu Türk'ü ancak anayurdunun parçalanmaktan vazgeçildiğini gördüğü gün müsterih olabilir. Ve bunun için de her şeyden evvel Anadolu'daki isgallerin kaldırılması lazımdır. Adana'sız, Antalya'sız, İzmir'siz, Musul, Maraş ve Urfa'sız bir Anadolu, Türk'ün istediği, uğrunda kan döktüğü ve dökeceği bir Anadolu değildir. Coğrafi birliğimizi temin edemeyecek bir karar tatbik kabiliyetinden mahrumdur. İzmir Anadolu'nun en büyük ve en esaslı nefes borusudur. Bir ucu Kafkas dağlarına dayanan Küçük Asya yaylasının bütün hayat damarları İzmir'de toplanır, İzmir'siz Anadolu iktisadi gelişme kabiliyetinden mahrumdur. İzmir de Yunan hâkimiyeti altında mahva ve açlığa mahkûmdur. Aynı değerlendirme Adana için de varittir. Adana Orta Anadolu'nun ayrılmaz bir parçasıdır. Adana'da yabancı bir işgalin devamı Anadolu'nun en verimli ve feyizli vilayetlerini kısırlığa mahkûm eder. Üstelik Adana Anadolu Türklüğünün en temiz ve en yoğun bir yuvasıdır. Oradaki Ermeni azınlığı söz konusu olmaya bile değmez.

En sonra Maraş, Urfa ve İskenderun'a doğru uzanan saha Musul'la birlikte Anadolu'nun en tabii ve milli sınırındır. Ve bu yerler her şeyden evvel Türk'tür. İşte Anadolu'nun coğrafi birliği... Ve işte istediğimiz hakiki sınırlar... Londra Konferansı "Anadolu'da Türklerle meskûn olup işgal edilen mıntıkaların" tahliyesine karar verirken hiç şüphesiz bu hakikatlere bağlı kalmıştır.

Yarın tatbik olunduğunu görmek istediğimiz bu karar acaba ne dereceye kadar samimi ve katidir? Bu sorunun cevabını vakaların cereyanı suretine terk ediyoruz. Bugün bize düşen vazife bu kararın tatbikini bekleyerek harekâtımızı her zamandan fazla bir şiddetle devam ettirmektir. Her halde muhakkak olan bir şey var: Silahımızı ancak milli ve coğrafi birliğimizin onaylandığını ve emniyete alındığını gördüğümüz gün elden bırakacağız.

M. Esat

1 Efzun (efzon): Geleneksel Yunan giysileri giyen kısa etekli Yunan hafif piyade askeri. (Y.N.)

Milli Birlik Sonsuzdur *

Şu kara günlerde masum ve asil milletimizin geçirmekte olduğu bin türlü musibet ve felaketlerle bütün Osmanlıların kalbi kederli ve rencide ise de bunca mezalim ve facialara karşı anavatanın tuttuğu ve takibine kesin karar verdiği duygu birliği, yol birliğiyle teselli ve ümit bulmaktadır.

Her Alev Saçan Felaket Uyanışımızdır Benim

Evet, dini varlığımıza, milli benliğimize kasteden sefil düşmanlarımızın işleyip durdukları medeniyet kırıcı ve zalimce hadiselerle ezilen Türklerin artık bir daha kımıldanamayacaklarını şahsi anlaşmazlıklarla milli hakkımızı müdafaa kudretini bulamayacağımızı zannederek bizim öz vatanımızı, sevgili yurdumuzu parçalamak, paylaşmak istediler.

İzmir'imizi Yunanlılar, Adana'mızı Fransızlar, Musul'umuzu İngilizler işgal ettiler. Yavaş yavaş diğer memleketlerimize de kirli ve hırslı ellerini uzatmaya başladılar.

Bereket versin ki milletimiz tehlikeyi pek çabuk hissetti. Aldatıcı, yaldızlı sözlere kapılmadı; imha siyasetinin elle tutulacak derecede kesinlik kazanması onu süratle birlik ve dayanışmaya sevk etti.

Murdar ölmekten ise dini ve yurdu yolunda çarpışa çarpışa şehit olmanın lazım geldiğini ve bunun iki dünyada saadet getireceğini zaten Müslümanların Ulu Peygamberi 1.300 sene evvel bütün ümmetine öğretmişti.

* "Vahdet-i Milliye Lâ-yezâldir", *İrâde-i Milliye*, 29 Mart 1336 (1920), No: 33.

Çok hararetle bir vatan aşkıyla dini ve milli hisleri hakaretle karışık muamelelerden galeyana gelmiş dindaşlar ve millettaşlar büyük bir yiğitlik azmiyle silaha sarıldı. İzmir cephesinde, Maraş'ta, Ayıntap'ta¹ memleketi müdafaa etti. Ve lazım gelen mevkilerde hâlâ ediyor. Ve öz yurdumuzun tamamen kurtarılmasına kadar da edecek.

Ah, gözleri kör olsun o melunların!.. İstanbul'da ve diğer mevkilerde dinini, imanını, Allah'ının büyüklüğünü unutarak düşmanın ekmeğine yağ sürercesine bu birliği ihlal edenlerimiz bulunmasaydı, milli irade ve azim önünde hürmetle eğilmeye mecbur olacak düşmanlarımız çoktan işgal ettikleri memleketlerimizi bize iade edip çekileceklerdi.

Anadolu'nun genel birliğinden ayrılan birkaç ihanetkârın bizce ehemmiyeti de denizde kum derecesindeyse de, memleketimizin parçalanmasını, ümmet-i Muhammed'in mahvolmasını isteyen düşmanlarımız pek ziyade abartarak Avrupa'ya bildirdiler. Çünkü Avrupa'nın hırslı ve zalim hükümetleri kendi ihtiraslarını kolayca tatbik etmek için Anadolu'da küçük bir muhalefeti dört gözle gözlüyordu. Ajanslarıyla bütün dünyaya uydurma havadisler gönderdiler:

Kuvayi Milliye milletten başka bir şey imiş; birkaç mütegalibe² milleti soyuyormuş; Avrupa zaten hakkımıza ne diyormuş; vatanımız için bir tehlike yokmuş; medeni devletlerin(!) adaletine(!) güvenmeli imişiz; silahlarımızı bırakmalı imişiz. Daha neler neler... Fakat düşünelim, düşman düşmana rahmet okumaz derler. Şu yalanları acaba milletimizi sevdikleri, kayırdıkları için mi uyduruyorlar?

Tabii ki hayır. Evvela fesat vermek, sonra kolayca yutmak...

Tanrı'ya çok şükür, milletin hakiki birliğini bu yalanlar, iftiralar, entrikalar da katiyen eksiltmedi.

Herkes düşünüyordu: Pekâlâ, Kuvayi Milliye, yani millet, düşmanlarımızdan ne istiyor? Öz vatanını, açık hakkını, değil mi? Evvela onlar bu haklarımızı namus ve ahitleriyle bize temin etsinler; sonra biz de silahlarımızı bırakalım. Biz kendi haklarına, kendi topraklarına göz dikmiyoruz ki sulh için bir tehlike teşkil edelim.

Sonra bir iftira daha: Güya Anadolu'da gayrimüslim unsurlar katl ve imha ediliyormuş. Avrupa'nın kamuoyu önünde titreyen hükümetleri milletlerine kendi icraatını haklı göstermek için bu çirkin iftirayı da atmaktan çekinmediler. Hakikat meydanda, alnımız açık. Zulüm ve facialarla dağıtılan hükümetimiz ve Milli Meclisimiz de söylemişti, tarafsız bir teftiş heyeti bir bizim idaremizdeki, bir de kendi işgalleri altındaki memleketleri gezsinler, o zaman raporlarını bütün Avrupa'ya yayımlasınlar; bizim adalet ve masumiyetimiz, onların zulüm ve

1 Antep. (Y.N.)

2 Mütegalibe: Zorba takımı. (Y.N.)

hunharlıkları meydana çıkar. Hiç şüpheye ve tereddüde düşmeye lüzum yok. Dedim ya, düşman düşmana rahmet okumaz; yalan söyler, iftira uydurur, dolaplar çevirir. Ne yaparsa yapsın, elverir ki biz sonuna kadar azmedelim ve ilahi adaletten ümidimizi kesmeyelim ve neticede milli haklarımıza sahip olacağımıza şüphe etmeyelim.

Düşmanlarımızın bizi öldürmek, Türk ve İslam namını dünyadan kaldırmak melun maksadıyla bize vurduğu son ve feci darbe de İstanbul'un zorla işgalidir.

Tekrar söylemek isterim ki muhtelif hükümetler ihtiraslarının milli kuvvet ve azmin teşkil ettiği sarsılmaz itiraz ve mukavemet cephesi karşısında kırıldığını görünce bundan iki istifade etmek istediler:

Biri bu ağır darbeye milleti ayrılığa düşürmek.

Diğeri pek mühim; emin olalım ki, dünyada yalnız topraklarına, yalnız paralarına güvenerek dünyayı esir yaşatmak isteyen bu açgözlü düşmanlarımız, bir zaman gelecek ki, yalnız kendi mezhep saraylarını, para tuzağı fabrikalarını müdafa eden toprakları atacak, drenotları yürütecek amele ve asker bulamayacak. Cihan büyük inkılaplar geçirecek, bütün dünya millet itibarıyla kardeş olacaklar... Öyle ya, yok yere niçin kan dökülsün, dünyamız bugünkü sakinlerinden on mislini ferah ferah geçindirir. Bu meseleler çok uzun... Sadede geelim, hırslı düşmanlarımız tehlike diye tabir ettikleri bu hakikat güneşi karşısında biraz daha tutunmak için şimdiden her türlü kapıları kapamak istiyorlar.

Hepimiz biliriz ki Türkiye'nin haiz olduğu coğrafi ve siyasi mevki pek mühim, pek nazik, pek hâkimdir ve bu ehemmiyetin, bu hâkimiyetin can damarı Boğazlar ve İstanbul'dur. Esasen öteden beri siyasilerin defterlerinde yazılı olan bu ehemmiyet Harbi Umumi'deki apaçık eserlerle ve muazzam neticeleriyle doğrulandı.

Tehlike tabir ettikleri harekât karşısında Boğazlar'ın ve İstanbul'un oynayacağı rol Avrupa'ca etraflıca düşünüldü.

İşte, zalim ve gaddar düşmanlarımız güya bir taşla iki kuş vurmuş olmak için, yani hem Türkiye'yi ayrılık ve anlaşmazlık sahasına atmak ve kolayca emellerine konmak hem gelecek tehlikede Türkiye'nin bir etken olmamasını temin için Boğazlar'ı elde ettiler.

Kuvayi Milliye yapılan tehditler, yalanlar, iftiralar, entrikalar fayda vermezince son üzücü büyük darbeyi de vurdular. 1.300 senelik hilafetin merkezini 600 senelik saltanatın taht merkezini zülüm ve vahşetle işgal ettiler.

Memleketin öz evlatları, düşünceli kafaları, aklı yetik dimağları birer birer tutuldu; Babil esaretine bir nazire yapmak için hep Malta'ya götürüldü.

Ulu hakanın, yüce milletin gözbebeği veliahtımıza, şehzadelerimize bile el uzatılmaktan kaçınılmadı. Fakat tarihler için ebedi bir yüz karası olan bu mezalim ve facialarla milletin azmi sarsıldı mı? Bilakis, sağırlaştı.

Zira İslam için tehlike fazlalandı. Düşman zulmünü artırdı, millet de evvelkinden daha fazla canlılık, dirilik göstermeyi ihmal etmedi. Dağınıklık, nifak yerine kaynaşmak derecesinde bir kardeşlik hasıl oldu.

Külli mümin ihvetün¹

Tehlikeyi savmak için milletin son zamanlarda gösterdiği harikalar insanı sevinçlere, ümitlere boğuyor. Oh, ne âlâ, düşmanlarımız başsız kaldığı vakit sersemleşecek, ayrılacak, karışacak zannettikleri halde milletimiz bugün süratle mebuslarını topluyor, yarın Ankara'da birleşecekler.² Ve dünyaya yaşamaya olan kabiliyetini, memleketini korumak için ölmeye hazır olduğunu bir daha pek muazzam bir medeni ve milli hareket olarak gösterecektir.

"Yaşamak isteyen millet öldürülemez."

Sonsuz milli birliğimiz bizi kurtaracaktır.

1 "Bütün müminler kardeşir" anlamında. Kur'ân'ın Hucurât Suresi, 10. ayetinden: "Müminler ancak kardeşirler." (Y.N.)

2 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgalinin ve Meclisi Mebusan'ın kapatılmasının ardından Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart tarihli genelgesiyle ülke yeniden seçim atmosferine girmiştir. TBMM, 23 Nisan 1920'de yeni seçilenler ve İstanbul'dan kaçıp gelebilenlerle Ankara'da açılacak ve yeni Türkiye Devleti resmen kurulacaktır. (Y.N.)

Elbette Bağımsızlığımızı Kurtaracağız^{*}

Düşmanlarımız harpte sıkıştıkları günlerde bütün küçük milletlerin bağımsızlık haklarını ve hürriyetlerini tanıyacaklarını birkaç defa bütün cihana ilan etmişlerken, Amerika'nın yetkili reisi Wilson, prensiplerini bütün milletlere vaat etmiş iken, Avrupa hükümetlerinin bugünkü tuttukları muhteris ve öldürücü siyasetin devam ve tatbiki mümkün müdür?

Sırf Hristiyan oldukları için sayıları en küçük azınlık derecesindeki milletlerin hakları verilirken İslamların esir yaşatılmaları doğru mudur?

Hele 1.300 senelik hilafetin, dünya kurulalıdan beri devam eden Türk hakanlığının, 600 senelik Osmanlı padişahlığının nüfuz ve kudretini kırmak, bütün Müslümanların mukaddesatını hiçe saymak ne kadar tehlikeli bir iştir, düşünülüyor mu?

Acaba dünyayı boş bulduklarını zanneden muhteris düşmanlarımız milletleri ve kavimleri ihtiraslarının oyuncağı yapmakla gelecekte ortaya çıkacak tehlikelerin bir gün başlarına bir bomba gibi patlayacağını zannetmiyorlar mı?

Zavallı insanlık, zavallı medeniyet. Sırf birkaç kindar ve muhteris ruhlu siyasilerin emellerinin tatmini için beş sene boş yere kan döktüğü yetişmiyormuş gibi, bir de hâlâ yanlış ve zalimce siyasetlerle gelecekte de yeniden kanlar akması için projeler, planlar çiziliyor.

Zavallı ve saf kalpli insanlar harbi takip eden günlerde cihanın gelecekteki saadeti namına ne büyük ümitlerle avutulmuştu: Harp ve kavga kalkacak,

^{*} "Elbette İstiklalimizi Kurtaracağız", *İrâde-i Milliye*, 8 Nisan 1336 (1920), No: 35.

dünyadaki milletler milli haklarına sahip olacak ve bir daha kavga sebepleri ve mücadele kalmayacak. Herkes içinde gücünde barışa ve rahatlığa kavuşacak.

Fakat bu ümit ve temenniler çok sürmedi. Harbin son bulması müjdesiyle beliren pembe barış seması çok geçmeden siyah bulutlarla kaplandı, muhteris siyasilerin gönderdiği haberlerle karardı.

Acaba Avrupa'nın bu mutaassıp zalim siyasilerinin bilhassa İslamlara karşı reva gördükleri mezalim ve esaretin yarın ne kadar büyük bir isyan ve hareketi doğuracağına kanaatleri yok mudur.

Bugün seferber orduları, muharip gemileri böyle zulüm ve facialar işlemeyi sürdürürken korkmadan ve çekinmeden bağımsızlık hakkından ve kurtuluşundan bir türlü vazgeçmeyi akıllarına bile getirmeyen Müslümanlar, yarın geniş ve müstesna bir zamanda muhakkak daha ateşli ve kararlı mücadele edecektir. Avrupa'nın bütün galip fakat gözleri kara perdeyle kapalı, halihazırda sırf İslamı mahvetmek, Kur'an'ı yeryüzünden kaldırmaya yönelik hareketlerine devamda inat eden siyasi ricaline, bilhassa yüz milyondan fazla Müslüman tebaaya sahip İngiltere imparatorluğunun mutaassıp başvekili Lloyd George'a hitap ediyorum.

İzmir'de, Trakya'da İslamların azınlıkta olduğunu söyleyerek bu güzel yurtlarımızın bizden ayrılacağına işaret eden nutkunda bariz hakikati tahrif etmek istemenizin sırf İslamları imha etmek politikasına bağlı bir vaziyet olduğunu anlamayan bir Müslüman yoktur.

Milletini yanlış siyasetlere alet ettiğini söyleyerek ilave ederim ki, eğer bugün mahv ve imha politikasına arka kuvveti olarak gösterdiğiniz ordun ve donanman dünyaları ateşe boyasa, yine İslam ve Türk, azminden zerre kadar çevrilemeyecektir, yeşil yurdunu, mukaddes vatanını kurtarıncaya kadar mücadeleden vazgeçmeyecektir.

Yine sorarım, acaba kibir ve gururuyla âleme ters bir mercekle bakan kocaman imparatorluğunuz dinini ve milli ananelerini muhafaza için varlık gösteren bir avuç Müslüman ve Türke silah atmakla milletinizi tarihi lekelenmez mi?

Adalet ve hakkaniyetperverliğiyle medeniyet tarihinde şan ve şerefle şöhrat kazanmış asil Türk kavmi cihanın beğendiği bu yürüyüşünde devam edecek, dini, namusu, vatani, bağımsızlığı için çarpışmaktan yılmayacaktır.

İlerlemeleri ve medeniyetleri en yüksek noktaya çıkarmayı başaran Avrupa milletleri esasen şimdiden bu hakikat güneşini görmüşlerdir. İtalya ve Fransa kamuoyu bu yanlış siyasetin, bu vahim maceranın tehlikeli akıbetini anlayarak mazlum Türklerin lehinde söz söylemektedirler.

İngiltere'de böyle bir hizip teşekküllü olarak çalışmaktadır. Yarın orada da hakikat bütün içyüzüyle anlaşılacak ve siz, ey muhteris siyasiler, nadim ve pişman olacaksınız. Milletim de zulüm ve kinden kurtulacaktır.

İstediğimiz Barış^{*}

Beş asır evvel Türkleri Avrupa'dan çıkarmak için toplanan Haçlı orduları namına Macar Kralı Ladislas Sultan II. Murad'la yaptığı antlaşmayı ihlal etmeyeceğine dair İncil'e el basarak yemin etmişti. Padişah'ın henüz 14 yaşında bulunan oğlu Hazreti Fatih'e saltanatını bırakması düşmanlara İslamiyetin mahvı ümitlerini tekrar verdiğinden, Papa'nın vekili Julian¹ antlaşmanın yapılmasından on gün sonra "Bir dini ayrıya karşı edilen yeminin, verilen sözün hükmü yoktur!" diye hüküm vererek Haçlı ordularını Osmanlılara tekrar saldırtmayı başarmıştı. Felaket vaktinde İslamlara verdikleri söze fırsat anında riayet etmeyen Avrupa, Wilson prensipleri dairesinde bizimle barış yapacaklarını vaat ve mütarekeyi bu esasa uygun olarak kabul ettikleri halde şimdiye kadar yaptıkları tecavüzlerle mütarekeyi ihlale sebep oldular ve en son teklif ettikleri barışla yeminlerini bozdular.

Sekiz buçuk asır evvel cihan Hristiyanlarını İslamlar üzerine saldırtmak için ilk Haçlı ordusunu teşkil eden Pierre L'Ermite'in karanlık ruhu melun şahsında vücut bulan Lloyd George -şimdiye kadar bize ve bütün İslamiyete verdiği sözlerin hilafında olarak- San Remo Konferansı'nda tertip ettirdiği barış şartlarıyla Avrupa'nın ve bilhassa İngilizlerin İslamiyet düşmanı olduklarını bir kere daha tarih huzurunda göstermiş oldu.

Esir milletlerin kurtuluşu, insanlar arasında düşmanlığın ortadan kaldırılması için harbe giriştiğini ilan eden Avrupa cellatlarının yardımcısı olan

* Ahmet Talat (Onay), "İstediğimiz Sulh", *Açık Söz*, 31 Mayıs 1336 (1920), No: 50.

1 Kardinal Julian Cesarini (İt. Giuliano Cesarini). (Y.N.)

Amerika, reisicumhurlarının meydana koyduğu düsturun tatbik olunacağına itimat ederek silah bırakan bir milletin kahpelikle mahvedilmek istenildiğini görmekte utansın.

Ezici güçlerinin devam ettirilmesini İslamların esaretinde, İslamiyetin mahvında arayan İngilizler geçici bir zaman için bu son melanetleriyle iftihar edebilirler. Fakat unutulmasın ki İslamiyetin can evine saplanan bu hançer gayretullahla dokunmaktan asla geri kalmıyor.

Bugünkü felaketi soğukkanlılıkla tahlil edip incelersek elde edeceğimiz netice şudur: Türklerin yok olması ve neticede İslamiyetin mahvı. Bir saltanata son mukadder olabilir; fakat saltanatları kalplerinde taşıyan milletler için yokoluş asla vaat edilmiş olamaz. Bir millet esir olabilir; fakat esaret hançeri milletlerin düşmanlarına karşı hınç ve kin hisleriyle dolu, hür ve bağımsız yaşamak arzusuyla çarpan kalplerine saplanamaz. Tarih, ölü milletlerden sayılan yüzlerle milletin müsait bir zamanda varlık gösterdiğini, bağımsızlığını geri aldığını kaydediyor; dört senelik hadiseler de bunu gösteriyor. Eğer düşmanlarımızın teklif ettiği barış şartları yalnız bizim esaretimizle, yalnız bağımsızlığımızın kaybıyla ve yalnız bizim mahvımızla alakalı olsaydı, ancak buna mâni olmaya çalışır ve bir dertle elemleirdik. Lakin bizim esaret ve yokoluşumuz milyonlarla İslamın yokoluşuyla ve maazallah muazzam bir dinin mahviyle da neticeleneceğinden, mevcut tehlike karşısında en büyük endişeyi hissetmemek, en büyük elemeleri duymamak mümkün değildir.

Barış şartlarının¹ kabul edilip edilmemesi hakkında tayin edilen müddet son bulmak üzeredir. İnsanlık cihanının hiçbir tarafında lehimize bir hareket görülüyor, bir merhamet nidası yükselmiyor. Milletin emniyet ve itimadına sahip olmayan Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin ise millet namına fuzuli bir vekâletle giriştiği işte neler yaptığını, neler yapmak istediğini kimse bilmiyor. Acaba Ferit Paşa Hükümeti millet namına bu yokoluş vesikasını kabul ve imza edecek mi?

Gerçi Ferit Paşa Hükümeti'nin yapacağı antlaşmalar, hatta 16 Mart'tan itibaren kabul ettiği taahhütler milletçe geçerli değildir.² Fakat bu hükümet veya o ayarda bir kabine barış antlaşmasını kabul ettiği takdirde netice ne olacak?

İşte herkesi düşündüren mesele. Hadiselerin gidişi pek âşikâr gösteriyor ki bu antlaşma İstanbul Hükümetince kabul edilse bile milletçe kabul edilmeyecek; tatbiki için bize baskı yapmak hususunda Avrupa her halde ittifak edemeyecek. Çünkü İngiliz tahakküm ve ceberrutunun çekilmez bir bela haline geldiğini gören Avrupa, İslam dininin mahvının mümkün olmadığını anlamakta, Doğu'da

1 San Remo'da son şekli verilen Sevr Antlaşması kastediliyor. (Y.N.)

2 İstanbul'un işgal tarihi olan 16 Mart 1920'den itibaren devletin egemen olmadığı net olarak ifade ediliyor. Saltanatın kaldırılmasına olanak tanıyan 1 Kasım 1922 tarihli yasanın ikinci maddesi de saltanatı 16 Mart'tan itibaren kaldırılmış sayacaktır. (Y.N.)

kıyamet gibi bir ayaklanmanın hazırlandığını görmektedir. Bugün esas büyüklüğünü ve ezici gücünü İslam dininin mahvında, bütün Türk ve Müslümanların yokoluşunda gören İngilizlerin maksadını temin ettikten sonra er geç Avrupa'ya da saldırgan adımlarını atacaklarını herkes hissetmektedir. Dolayısıyla "zararın neresinden dönülse kârdır" iddiasınca San Remo Antlaşması'nı düzenleyen devletlerin bugün yarın İstanbul hükümetiyle değil, doğrudan doğruya milletle anlaşmak istemeleri pek de uzak ihtimallerden değildir.

Zira başta *Le Temps* gibi büyük bir Fransız gazetesi olduğu halde pek çok Avrupa matbuatı tehlikeli yolları göstermekte ve hükümetlerine Ankara'daki Milli Meclis'le anlaşmayı tavsiye etmekte oldukları gibi, Fransız ve İtalyan siyasi ricalinden bir kısmı da bu fikri tasvip eylemektedirler. Zaten milletle anlaşmak hususunda şimdiye kadar bir iki teşebbüs vuku bulmuş ise de yaşanan hadiseler buna meydan bırakmamıştı. Milletın itimat ve vekâletine sahip olmayan, hükmü İstanbul mahallelerine bile geçmeyen, bugünkü düşmanlarımızın da düşmanı olan İngilizlerin kör bir aleti bulunan Ferit Paşa kabinesine değil, millete barış şartlarını ileri sürmeleri hem muhtemel hem mantıklı olur. Milletın, Ankara'daki vekilleri vasıtasıyla yapabileceği barış ise şudur:

"Wilson prensiplerine uygun olarak memleketimiz parçalanmaktan azade kalmalı, Türklerle meskûn vilayetlerimiz bizim olmalıdır. Doğu Anadolu vilayetlerinden hiçbir parça Ermenilere, Adana Fransızlara, Antalya ve havalisi İtalyanlara, Aydın vilayeti Yunanlılara asla verilmemeli ve buralarda hiçbir hak iddiaya yetkileri olmamalıdır. İstanbul eskisi gibi Türk ve bağımsız kalmalı, iç işlerimize ve idari ve askeri teşkilatımıza hiçbir devlet müdahale etmemelidir."

Böyle bir barışı kabul eden her düşman bizim dostumuz olur, zararımıza olmayan her türlü yardımları şükranla kabul edilir. Artık esarete katlanacak, ırzını, namusunu düşmana teslim edecek bir Türk ve Allah'ın bu ümmet-i merhûmeye¹ emaneti olan 1.300 senelik İslam dini mahvedilirken seyirci kalacak bir Müslüman içimizde yoktur. Şayet varsa Cenâb-ı Hakk'ın kahr ve gazabı üzerine olsun.

Özetle bizim istediğimiz, yaşamak ve muazzam bir dini yaşatmaktır. Hak kuvvetlilerin ise bizde de sönmez bir iman var.

Ahmet Talat

1 Ümmet-i merhûme: Müslümanlar. (Y.N.)

En Büyük Düşman^{*}

En büyük düşman, düşmanların düşmanı ne falan ne de filan millettir; bilakis bu, adeta dünya çapında bir Yahudi saltanatı halinde bütün dünyaya hâkim olan "kapitalizm" afeti ve onun çocuğu olan "emperyalizm"dir. Artık bütün dünyanın anlamış olduğu bu hakikat bizde de tamamen idrak ediliyor. Bugünlerde başımıza musallat edilen Yunan, bütün düşman âlemin parçasından başka bir şey değildir. Daha doğrusu, kapitalizm saltanatının mazlum milletlere karşı gönderebileceği son kuvvet, son ordudur! Nitekim bundan evvel üzerimize ordular saldırmış olan düşmanlar yine böyle kapitalizm saltanatının ordularından başka bir şey değildi. Moskof orduları, İtalya orduları, Bulgar ve Yunan orduları, özetle bütün düşmanlarımız tamamen "kapitalizm" tarafından ayaklandırılırlardı. Bir zamanlar tarihin eski devirlerinde dünya birtakım zorba hükümdarların istibdatları altında ezilirdi. Sonraları milletler bu istibdadı yıktılar. Fakat bu defa da onun yerini paranın, sermayenin zulmü aldı. Sermaye bugüne kadar dünyada yapılmış olan bütün fenalıkların yegâne etkeni, yegâne mesulüydü; bugün de odur; eğer bütün dünyayı süratle istila eden kapitalizm aleyhtarlığı olmasaydı, bu zulüm yarın da devam edecekti. Çok şükür, zulüm devrinin son günlerindeyiz. Kapitalizm sade falan ve filan milletin düşmanı değildir; bilakis, bütün dünyanın, bütün milletlerin müşterek düşmanıdır. Milletleri birbirine düşünen kuvvet o, kardeş kanları döktüren fesatlar ondan, dünyayı kaplayan sefaletin müsebbibi, özetle bütün insanlığı inleyen zulmün yegâne zalimi odur. Bu

^{*} *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Temmuz 1336 (1920), No: 48.

zulümde başarılı olmak için arada sırada müracaat ettiği muharebeler yegâne kuvvetleri, yegâne silahları değildir. Bankalar, sendikalar onun en kuvvetli silahlarıdır. Ve bütün milletleri bilhassa bu silahla mağlup eder. Memleketimize bakınız: Rejiler, Düyunu Umumiye'ler, kapitülasyonlar, şimendiferler, limanlar, gemiler, bankalar, ticaret evleri, bütün bu müesseseler Avrupa kapitalizminin bizi mahvetmek için senelerden beri kullandığı iblisane bir makinenin parçasıdır. Sade bizim memleketimizde değil, yeryüzünde bu makine devam ettikçe sade biz değil, bütün dünya zulüm altında ezilecek, sefalet arşa çıkacak, insanlık felaketten felakete yuvarlanacaktır. Bize bugün sınır itibariyle dünyanın en güzel, en hayale sığmaz barış şartlarını verseler, kapitalizm dolabı memlekette bugünkü şeklinde kaldığı takdirde mahvımız muhakkaktır. Hatta değil böyle, bu şeytan makinesinin dörtte biri bile mevcut olsa, bizim için hayat imkânı yine tasavvur edilemez. Zenginlerimizi dolandıran o, fukaramızı soyan o, mal ve mülkümüzü çalan, haysiyet ve namusumuzu mahveden, bizdeki faziletleri şeytan gibi birer birer yok etmeye çalışan, bizi birbirimize düşüren hep odur. Şu halde kendimizi kurtarmak için evvela bizim, sonra da bütün dünyanın şu melun kapitalizm afetinden kurtulması lazım gelir. Bunda sade biz menfaatlar değiliz; kapitalizm sade bizim gibi zayıf milletler arasında değil, bilakis, bizzat kapitalist memleketlerde de aynı derecede tahripkâr, insanlık düşmanıdır. Hatta İngiltere'de, hatta Fransa'da ve Amerika'da da böyledir. Ve oralarda da kapitalizm usulünden istifade edenlere nispetle bunun zulmü altında inleyenlerin miktarları yüz binlerce kere ziyadedir. Şu halde kapitalizmin düşmanı yalnız biz değil, bütün dünya onun düşmanıdır. Bütün dünya bizimle beraber demektir.

Dünyayı tanıyanlar, dünya işlerini bilenler, bütün açıklık ve katıyetiyle görüyorlar ki bu hakikat bütün dünyada artık anlaşılmıştır. Kapitalizm halihazırda Lehistan'da ve Anadolu'da son kurşununu atmakla meşguldür; bundan sonra kullanacak silahı kalmıyor, iş bu kuvvetleri yenmektedir. Türkler, bu hakikati anlayınız, anlamayanlar varsa onlara da anlayanlar öğretsinler. Bolşevikler Lehleri kati surette mağlup ederlerken, bizim vazifemiz de Yunanistan'ı Anadolu'dan süratle, şiddetle, derhal kovmaktır! Ondan sonra ebedi kurtuluş!

Fabrika, Fabrika!!*

Dün Millet Meclisi'nin iki celsesi arasında Maliye Vekili Ferit Bey'i¹ gördüm. Bir koltuğa oturmuş, yorgunluk gideriyordu.

- "Azizim" dedi, "'Londra Konferansı',² 'Sağdan Sola Doğru',³ 'Yunan Meselesi'...⁴ Okuyoruz, fakat yazmayı unuttuğunuz mühim bir şey var!"

Muhterem vekile aceleyle sorduk:

- "Acaba ne ola?"

Cevap verdi:

- "Fabrika, azizim, fabrika!"

Ve fikrini süratle, kanaatle izah etti:

- "Evet, bize en lazım şey bu!.. Yazınız, tekrar yazınız, herkese anlatınız ki bize fabrika, yine fabrika lazımdır. Türkiye'nin iktisadi bağımsızlığı ancak bununla temin olunacaktır. Bu olmazsa kazanacağımız siyasi bağımsızlık neye yarar? Şimdiye kadar ve hâlâ Türkiye çalışıyor, üretiyor; fakat mahsulünden başkaları faydalanıyor. Memleketimizde herkes çalışıyor; fakat birçok alınteri dökerek vücuda getirdiğimiz hammaddeleri bin rica ve minnetle yok pahasına harice satıyoruz. Sonra yabancılar bu maddelerin şeklini biraz değiştiriyor ve bize iade ediyorlar. Bir kuruşa satıyoruz, 20 kuruşa geri alıyoruz. 40 kuruşa bir okka yün veriyoruz, aynı yünü 1.200 kuruşa bir metre kumaş halinde yalvararak geri alıyoruz. Bu, dünyanın neresinde görülmüş?"

* Hüseyin Ragıp (Baydur), *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Mart 1921, No: 128.

1 Ahmet Ferit Tek. (Y.N.)

2 Bkz. Hüseyin Ragıp, "Londra Müzakeratı", *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mart 1921, No: 123. (Y.N.)

3 Bkz. Hüseyin Ragıp, "Sağdan Sola Doğru 1-3", *Hâkimiyeti Milliye*, 6-8 Mart 1921, No: 125-127. (Y.N.)

4 Bkz. Hüseyin Ragıp, "Yunan İkiliği", *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Şubat 1921, No: 109. (Y.N.)

- "40 kuruş karşı 1.200 kuruş!! Baştankara gidiyoruz!" Fakat bu kadar fark?.. Nasıl olur?"

Ve Ferit Bey, Anadolu alım satımındaki bu tehlikeli farkı, tıpkı bütçesini müdafaa eder gibi kuvvet ve emniyetle anlattı:

- "Evet, 40 kuruş satıyor, 1.200 kuruş geri alıyoruz. Aradaki fark, bu ham eşya dolaşımını bitirip bize gelinceye kadar hep yabancı ellere, fabrikacılara, tacirlere, hatta yabancı hükümetlere verdiği vergi! 40 kuruş yünün bedeli, 40 kuruş nakliye masrafları, 500 kuruş kömür, 100 kuruş amele gündeliği, boya ve saire... 150 kuruş fabrika masrafları ve kâr... 200 kuruş yünün işlendiği yabancı memleketteki vergi... Üst tarafı, 1.250 kuruşun yarısından fazlası sadece elden ele kâr!.. Bu kârın altı hissesini yabancı ve dört hissesini yerli tacirler alıyor!"

Hakikaten mesele pek mühimdi. Askeri cephelerimiz, siyasi cephelerimiz metindi ve nüfuz edilemezdi; fakat harice karşı iktisadi cephemiz her gün biraz yıkılıyor, her gün büyük bir gedik karşısında kalıyordu.

40 kuruş satalım, 1.200 kuruş alalım!

Maliye Vekilinin üzüntüsü beni de sardı, sordum:

- "Peki, bu felaketin içinden nasıl çıkmalı!"

- "Evet, bu yükün altından azimle, cesaretle çıkmak lazım, yoksa bizi ezer, mahveder. Ve günün birinde görürüz ki siyasi gelecek diye elde ettiğimiz şey, parmaklarımızda yaldızını bırakıp uçan bir kelebekten ibarettir. 1.200 kuruşun 700 kuruşunu kaybedersek, düşünün milyonlara ulaşan alışverişteki kaybımız neye varıyor. Bunun için yazınız azizim, yazınız, bize fabrika, yine fabrika lazımdır. Memlekette kömür var, su bol, hammaddeler bol... Memlekette yetişen hammaddeleri kendimiz imal etmeli, ihtiyaçlarımızı kendimiz üretmeliyiz! Aksi takdirde intihar muhakkaktır. Farkında olmadan müthiş bir uçuruma gidiyoruz."

Ferit Bey'in üzüntüsüne, heyecanına hak verdim. Ne demek? Cebimizdeki paranın her gün 1.200 kuruşunu çıkarır, buna karşılık yalnız 40 kuruş koyarsak, bu işin sonu nereye varır?

Avrupalılar bize Sevr Antlaşması diye bir hakaretname uzattılar. Biz de kâğıtlarını yırtıp yüzlerine attık! Bugün harp ediyoruz. Fakat bu iktisadi uçurumu kapamazsak, bu muhakkak iflasın önünü almazsak bağımsızlık için verdiğimiz emek, döktüğümüz para, akıttığımız kan neye yarar?

Farz edelim ki antlaşmalarını tamamıyla değiştirdiler; milli sınırlarımızı tasdik ettiler ve kapitülasyonların kaldırılmasına razı oldular. Fakat 40 kuruş için 1.200 kuruş vermekten büyük kapitülasyon mu olur? Biz yine eski âlemde, yine eski devranda kalacağız. Milli servet 40 kuruş karşı 1.200 kuruş vere vere bir gün sıfıra inecek.

1 Baştankara gitmek: Hesapsızlık yüzünden batarcasına yaşamak; tehlikeye karşı bile bile hareket etmek. (Y.N.)

Yakamızı sarraflardan, dahili ve harici sarraflardan kurtaramayacağız ve yine haczolunacağız! Evet, fabrika yapmalı, hammaddelerimizi kendimiz kullanmalı ve ataletimizden gelen en müthiş ve en öldürücü kapitülasyonu yok etmeli!

Ferit Bey'e tekrar sordum:

- "Bütün bunlar doğru... Fakat fabrika yapmak kolay mı?"

- "Elbette kolay... Azimkâr insanlar için dünyada müşkül hiçbir şey yoktur. Her halde birkaç fabrika kurmak, üç devlete karşı dört cephede harp etmekten daha güç değildir. Elhamdülillah bugün gümrüklerimize sahibiz. İstedğimiz fabrikaları getirip ülkenin bir veya birkaç köşesinde tesis ederek işletmek mümkündür. Yeter ki bunu yapacak azmimiz olsun!"

- "Peki, bunu hükümet düşünüyor mu?"

- "Hükümet elbette düşünüyor. Ve kendisine lazım olan fabrikaları yapacaktır ve yapıyor. Fakat hükümet kendi sırtına yüklenen vazifeler arasında genel üretim teşebbüslerinin hepsine yetişemez. İster ki her taraf aynı teşebbüsü takip etsin! Sermaye sahipleri toplansınlar ve kısım kısım fabrika açsınlar. Hükümet, girişimcilerine elbette her suretle yardım edecek, gümrüklerde, ulaştırmada, inşaatta, sanayii teşvikte azami yardım ve kolaylığı gösterecek, hatta şirketlerin aksiyonlarına¹ yüzde 50 iştirak edebilecektir!

Meclis'in zilleri mebusları salona çağırıyordu. Muhterem Maliye Vekili daima olduğu gibi çantası elde oturuma iştirake gitti.

Olduğum yerde düşündüm. 40 kuruşa karşılık 1.200 kuruş...

Nereye gidiyoruz?!!

Hüseyin Ragıp

1 Aksiyon (Fr. actione): Hisse senedi. (Y.N.)

Milletin Mukadderatı *

İçinde bulunduğumuz büyük hengâmeyi gözden geçirince fikrimizin derhal saplandığı en açık karar şudur:

Her şeyden evvel ve her halde Yunanistan yıkılmalıdır ve yıkılacaktır.

Bu kararın nasıl icra olunacağı meselesine gelince, bunu da Anadolu'nun ulvi ayaklanmasından öğrenebiliriz. Mevcudiyet ve bağımsızlığı tehlikeye düştüğü zaman Anadolu'nun bütün bir düşmanlık cihanına karşı ayaklanmış olduğunu herkes bilir. Uzaktan ve yüzeysel olarak bakılınca bu hareket az çok cinnete benzer bir şeydir. Ondan evvel bütün yeryüzünü altüst eden umumi bir harp cereyan etmiş, onlarla sayılan milyonlarla ordular birbirleriyle çarpışmışlar, yalnız Türkiye kendi başına dört sene zarfında 14 cepheye yetişen üç milyon asker çıkarmış, nihayet bu dünya çapındaki macera ateşkeslerle nihayet bularak bizim de dahil olduğumuz zümrenin Almanya ve Avusturya-Macaristan gibi dirençli devletleri silahlarını bırakmışlar. Biz de bu doğrultuda talihimize küşerek silahımızı bırakmışız. Almanya mağlubiyetin bütün şartlarına boyun eğmiş ve Avusturya-Macaristan'a gelince o tuzla buz tabirine uyacak şekilde dağılmış olduğu halde beride yalnız Türk milleti yeniden yedi düvele meydan okurcasına tekrar ayaklanmış... Vaziyete şöyle genel bir göz gezdirilince bu akıl kârı bir hareket değildir diye hükmolunmak mümkündür.

Evet, belki bu harekette olur olmaz aklın kavrayamayacağı kadar bir fevkaladelik vardır. Fakat onun bu büyüklüğü de işte bu fevkaladeliliğindedir. Alelade

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Anadolu'da Yeni Gün*, 13 Kânunuevvel (Aralık) 1921, No: 750-313.

akılların eremeyeceği bazı hareketler vardır ki fertler için de, milletler için de onlar bazen ulvi bir cinnet tabiriyle de ifade olunan deha mertebesini arz eder ve bildirirler. Almanya her şarta boyun eğdi; Avusturya-Macaristan dağıldı; Bulgaristan hepsinden evvel sahadan çekildi. Fakat bu devletlerin hiçbir düşmanların bize tatbik etmek istedikleri gibi idam ve imha kararına tabi tutulmadılar. Balkan Harbi'nde Rumeli'yi kaybeden Türkiye'nin Umumi Harp'te koca bir imparatorluğa veda etmek felaketiyle karşılaşmasını kâfi görmediler. Türkiye'nin mevcudiyet ve bağımsızlığını tamamen dünya haritasından silip çıkarmak, millet ve milliyet namına geriye nemiz kalmış ise onu da zillet çamurlarına boğarak mahv ve yok etmek istediler. Böyle bir hal karşısında kalan bir milletin tutabileceği hareket hattı ikiden fazla olamazdı: Ya havale olunan satıra miskince boyun uzatmak yahut bu haksız cellatlığa kahramanca karşı koymak. Türklük birinci şıkkı havsahasına sığdıramazdı. Bütün bir cihana karşı ikinci şıkkı seçerek ortaya atıldı.

Düşmanlarımız silahlarımızı almışlar, nakliye vasıtalarımızı pençelerine geçirmişler, Adana'dan sonra İzmir'i işgal etmişler, Anadolu'nun her tarafına bir bir yayılmışlar ve tutunmuşlardı. Bütün bu hazırlıklardan sonra günün birinde devlet teşkilatımızın tamamını içinde bulunduran başkentimizi işgal ederek başımızı cendereye soktukları kanaatinde bulundular. Düşmanların tasavvuruna göre bu böyle kolu kanadı kısıkrak bağlanan Türkiye'nin akbeti aşıkardı: Dağılma ve yok olma!

Anadolu sonuncu suikastı en kahramanca bir hareketle karşılayarak derhal Anadolu'da mukadderatını kendi eline alan bir milletin devletini kurdu ve "Dağılmak ve yok olmak yok, sonuna kadar yaşamak hakkımı müdafaa edeceğim!" dedi.

O gün bugündür uğraşıyoruz. Milletin böyle hareketle ne kadar isabet etmiş olduğu şimdiye kadar kâfi bir açıklıkla anlaşılmış ve çünkü mukaddes davamız şimdiye kadar yarıdan fazla bir oranla kazanılmıştır. Bizim varlığımıza yöneltilen suikast masasında bütün bir düşmanlık cihanı ile karşı karşıya belli başlı maddi kuvvet olarak yalnız Yunan ordusu vardır. Ona ise Allah kerimdir.

Evet, Türk'e göre Yunan'ın yanlış bir macera içinde maneviyatı her gün daha ziyade bozulmakta olduğundan şüphe olmayan palikarya¹ ordusunu yenmemeye ve bu maskaralar güruhunu er geç denize dökmemeye imkân yoktur.

Ancak bunun en kestirme ve en kahredici yolu ve şekli nasıl olacaktır? İşte meselenin yegâne hallolunacak düğümü buncağızdan ibarettir.

1 Palikarya: (Küçümseme sözü olarak) Yunanlı; Türklere karşı savaşan Yunan milisi. (Y.N.)

Bizce o en kestirme ve en kahredici yol ve şeklin nasıl olduğunu anlamakta hiçbir zorluk yoktur. Elimizdeki iki rehber bize bu yolu göstermektedir:

1) Mukadderatına bizzat milletin ve dolayısıyla millet namına Büyük Millet Meclisi'nin el koymuş olduğunu söyleyen Teşkilatı Esasiye Kanunumuz;

2) Milletin azim ve himmeti şahlandığı zaman ne harikalar yarattığını parlak fiilleriyle gösteren Sakarya zaferidir.

Uzun sözün kısası, bugünden tezi yoktur, en hayati meselemiz olan harp işinde Büyük Millet Meclisi iğneden ipliğe kadar her şeyi kendi gözleriyle görecektir ve kendi elleriyle kavrayacak surette hareket etmeye başlamalıdır. Elbette böyle yapılacak olan bu işin yarını ise en şanlı bir zaferden başka bir şey olamaz.

Yunus Nadi

Türkiye'nin Hakkı^{*}

Yabancı Milletler Önünde

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyefendi, bugünkü Çarşamba günü İstanbul yoluyla Avrupa'ya doğru hareket ediyorlar. Üçler Konferansı'nın hesaba göre bugün memleketimizin mukadderatı hakkında müzakerelerde bulunacağı bir zamanda Hariciye Vekilimizin Batı ziyaretini pek münasip buluruz. *Yeni Gün*'ün dünkü başmakalesinde Yunus Nadi Beyefendi Hariciye Vekilimizin bugünkü seyahatine verilebilecek mana için "eğer imkânı varsa sulhun barışçı yollarla başarılmasına tarafımızdan dahi destek ve yardımda bulunulacağından ibaret olabilir" diyorlar ki, bizce bu görüş, vekilimizin Avrupa ziyaretinin en doğru tahlilidir. Ümit ediyoruz ki, her fırsatta Türkiye'yi güya istilacı emeller peşinde koşmakla! itham etmekten pek hoşlanan ve bunu mensup oldukları milletleri aleyhimize tahrik için bir vasıta olarak kullanan diplomat hasımlarımız bu defa düşüneceklerdir. Her vesileden istifadeyle sulhçuluğunu millet kürsüsünde Gazi Reis'i ağızından dünyaya ve bütün dünya milletlerine ilan eden Türkiye Halk Meclisi, bugün de Hariciye Vekili'ne: "Git, Batı'ya anlat ki, hayat, hürriyet ve bağımsızlık için yıllar ve yıllardır kanlarını akıtan Türkiyeliler, bütün dünyanın sulhu için dövüşüyorlar" diyor...

Hakikaten vatan, hürriyet ve bağımsızlık tehlikesi karşısında silaha sarılan

^{*} Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 8 Şubat 1338 (1922), No: 798-411. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.477-480.

aziz Türkiye'mizin bugünkü vaziyeti ve hedeflediği gaye o kadar yüksektir ki, son asır içinde bu yolda silah çekmiş kavimlerin hiçbirleriyle kıyaslanamaz. Geleceğin halkçılıktan ilham alan devletler hukuku, geleceğin hürriyete susamış milletleri bugünkü Türkiye mücadelesini kendilerine örnek edineceklerdir. Bu büyüklüğü çok görmemelidir. Her safhasında bir başka büyüklükle tecelli eden Türk tarihi, insanlığa yeni yeni devirler açan, yeni yeni zihniyetler yazan Türk tarihi, Tanrı istemiş ki mazlum insanlığın hakka doğru ilerleme ve gelişmesinde bir örnek olsun. Diyorduk ki, Türkiye'mizin bugünkü harbe katlanması ve onu kabul edişi kendi mutlak bağımsızlığını teminden başka, dünya sulhunu tesis maksadına yöneliktir. Hakikaten Romanyalı yazar Djuvara'nın *Türkiye'nin Yüz Taksim Projesi*¹ başlıklı kıymetli eserinde işaret ettiği gibi, Türkler Avrupa kıtasına ayak bastıkları günden beri Batı Hristiyan âleminde bir Doğu Meselesi meydana çıktı. Bu mesele etrafında pervane gibi dönüp çalışan Avrupa diplomatları Türkleri Avrupa'dan atmak, Batı'yı Türk tehlikesinden kurtarmak yolunu düşündüler. Fakat 500 yıldan beri Batı diplomasisini işgal eden bu mesele her devirde muhtelif zihniyetlerle incelendi. Bazen dini, bazen de siyasi görüşlere mazhar oldu. Şu kadar ki, görüşün mahiyeti ne olursa olsun onu bir noktada toplamak mümkündür ki, o da esas itibarıyla Müslüman Türkleri Avrupa'dan çıkarmak davasıdır. Sevr Antlaşması buna Türkiye'yi imha emelini ilave etti. Acaba asırlarca Balkanlar'da denge etkeni olan Türkleri Edirne surları önüne kadar çekilmeye mecbur etmek, Sevr Antlaşması'yla Avrupa'da Türkiye sınırını İstanbul kapıları önünde çizmek Batı'da genel sulhun tesisine bir hizmet olabilir miydi? Bunun ne kadar yanlış bir düşünce olduğunu hadiseler söyledi. Hadiselerin bu kanlı belagati önünde biz susmayı seçerek Batı diplomatlarına bayrağımızın dalgalanmadığı, yıldızımızın doğmadığı yerlerin elim vaziyetini göstermeyi tercih ediyoruz. Kanaatimize göre, bugün emniyet bahşetmeyen o yerler, gelecekte Balkan devletlerinin ihtiraslarının bir tecelli yeri, bir dayanağı olmaktan başka bir şey olmayacaktır. Hakikaten Balkanlar Osmanlı İmparatorluğu nüfuzunun oralara yayılmasından evvel de böyleydi. Tarih bir tekerrürden ibarettir diyenler her halde bu hususta çok aldanmış olmayacaklardır.

Avrupa'dan çıkarılmak ve nihayet Sevr Antlaşması'yla varlıkları tarihten silinmek istenilen Türkler, unutuluyordu ki, dünyada vaziyetleri itibarıyla bir sulh etkeniydiler. Onları imha, bizzat Avrupalıların "sulh ve müsalemeti sürdürmek ve devletler arasında denge tesisi" teorisine! muhalif düşerdi.

İtilaf devletleri diplomasisi bunu ve pek yakın bir tarihini düşünmek istemedi. Mondros Mütarekenamesi'ni daha mürekkebi kurumadan eliyle yırtarak, silahı alınmış Türk'e Sevr idamnamesini uzattı. Cihan Harbi'ne yalnız ve yalnız

1 T. G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turquie (1281-1913)*, Paris, 1914. (Y.N.)

mevcudiyetinin muhafazası için atılan, eski ve yeni hukukun bütün milletlere tanıdığı en aziz hakkını müdafaa için girmekten başka bir suçu olmayan büyük Türkiye'den devletler hukuku tarihinin matemle kabul ettiği bu siyah kararın imzasını istedi. Türkiye halkı asırlardır kanayan derin yaralarına ilahi bir nurla elini basarak, gözleri yaşlı yeniden silah çekti. İşte o gün bu gündür hürriyeti yolunda dövüşen Türkiye'mizin, biraz evvelki söylediklerimiz de düşünülünce, dünya sulhu için de mübarek kanını akıtmakta olduğu ortaya çıkar.

Fransız siyasetçilerinden Pichon *Harbi Umumi İçinde Türkler [La Turquie et la Guerre]* unvanlı esere yazdığı önsözde, bir diplomat ağzına yaraşmayacak bir telaffuzla da olsa, Türkiye'yi imha siyasetinin Avrupa'yı allak bullak edecek bir tehlike olduğunu ileri sürerek Avrupa siyasilerini teyakkuza davet ediyordu! Hakikaten ihtiyar diplomat düşüncesinde aldanmış olmadı.

Le Temps gazetesi son nüshalarından birinde Türklerin bugünkü harplerinde İtilaf devletlerinin genel sulhun temini için evvelce koymuş oldukları prensipleri müdafaadan başka bir şey yapmadıklarını söylüyor ki, hakikatin teslimidir. Türkiye bir asırdan beri ve bilhassa Tanzimat'tan sonra istila siyaseti ardında koşmamıştır. Türkiye'nin son bir asırlık siyasi tarihi, onun devamlı artan bir azimle çağdaş millet olarak bekasını temine çalıştığını gösteriyor. Pek haksız yere bir kargaşalık saiki olmak üzere kabul edilen, bin iftiraya uğratan sevgili Türkiye'miz bir asrı aşkın zamandır katlandığı harplerde yalnız varlığını korumak için silaha sarılmak zarureti duymuştur. O hep ve daima tecavüze uğramıştır. Bir asrı aşkın zamandır bir harp gösterilebilir mi ki onda milli hukukumuz çiğnenerek Türkiye'miz müdafaaya zorlanmış olmasın?.. Hayır!..

Avrupa çoğunlukla bizi daima yanlış gördü veya yanlış görmek istedi. O derece ki, düşmanlarımızın Avrupa'nın her köşesine uzanan propagandaları bütün eserlerde, teminat hukukunda bile yer buldu. Halbuki Avrupa'nın tasavvuruna hiçbir zaman benzemeyen Türkiye bilhassa son asırda büsbütün yeni bir zihniyet, yeni bir idare sahibi olmuştu. Bu hakikati meşhur İtalyan siyaseti Cavour [Camillo Benso] Paris Kongresi'nde, devletler hukuku yazarlarından Paul Pradier-Fodéré *Milletlerarası Hukuk [Revue de droit international Public]* risalesinde büyük bir hakşinaslıkla müdafaa ettiler... Bugün maziye gömüyoruz. Günümüzdeki Türkiye bundan dört sene evvelki Osmanlı İmparatorluğu değildir. Onun manasını halk devleti esaslarını kabul eden Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda ve Misakı Milli'sinde aramalıdır. Bu iki güzel levhanın Türkiye'ce siyaset şiarı olmak üzere kabulü, onu, Batı'da hâkim olan idari, hukuki, siyasi zihniyetin çok ilerisine götürmüş, kıyaslanamayacak derecede yükseltmiştir.

Bugün Batı hukukunun ve idare kanallarının temennileri sırasında yaşayan bu iki levhanın ihtiva ettiği esaslar bizim idare ve siyasetimizin temelidir. İşte bu yenilikle hasımlarının önüne çıkan memleketimiz, onlardan yalnız hayatına, hürriyetine ve dünya sulhuna hürmet istiyor. Bilmelidir ki, yeni Türkiye'nin bugünkü ve yeni vaziyeti, ıslahat ve yenileşme tarihimizde beliren yeniliklerden çok derin ve bambaşkadır. Hakikaten bugünkü Türkiye yenileşmesi toplumsal ve iktisadi ihtiyaç mahsulüdür. Bu yenileşme varlığını Türkiyelilerin ruhundan ve zihniyetinden almıştır. Kabataslak bir taklit değildir.

Her kavmin hayat ve bağımsızlığına hürmetkâr olan Türkiye halkı, yıllardır aziz çocuklarının mübarek kanının dökülmesine gözyaşlarıyla şahit olurken, düşmanlarından çağdaş bir millet hakkıyla Misakı Milli'sinin kabulünü istiyor. Bu, yeni prensiplerin bayraktarı halkçı Türkiye'nin hazırdaki medeni vaziyeti manasınca emperyalistlerin devletler hukuku önünde münakaşası mümkün olmayacak kadar yüksek bir hakkıdır. Fakat büyük Mehmetçik "Yunanistan mutlaka yıkılmalıdır!" Tanrı yardımcın olsun.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Emperyalistler

Devletler Hukuku ve Türkiye'nin Mukadderatı^{*}

– 1 –

Güzel ve büyük Türkiye'mizin talihi ve mukadderatı, Avrupa siyasi mahfillerinde ehemmiyetle bahis konusu olmaktadır. Şu sırada İtilaf devletleri diplomasisi memleketimizin geleceği hakkında bir çözüm yolu araştırmakta ve düşünmektedir.

Bu münasebetle şimdiye kadar Batı diplomasisinin Türkiye'miz hakkında ki fikir ve kanaatlerini işleyen ve ona hareket noktalarını çizen bazı prensipler, esaslar etrafında bir müddetçik durarak ufak bir tahlil yapmayı şu zamanda lüzumsuz bulmadık. Maksadımız, İtilaf devletlerince şimdiye kadar devletler hukuku namına veya siyaset ve insaniyet adına hakkımızda reva görülen anlayışların, muamelelerin ne derece haksız olduğunu ve bunların asrımızın hukuki, toplumsal, siyasi zihniyetiyle uzlaştırılması imkânı olmadığını göstermektir.

Yoksa bugün ortaya sürülmüş ve mevcudiyeti iddia edilmekte bulunmuş bir devletler hukuku ilmi var. Biz bu ilmin yeni hukuk mektepleri karşısında ne kadar kaybettiğini izah edecek, onun sakatlıklarını ortaya koyacak değiliz. Bu mühim meseleyi ayrı bir tahlile terk ederek, yalnız konumuzla alakadar bazı

* Mahmut Esat (Bozkurt), "Emperyalistler/ Hukuk-i Düvel ve Türkiye'nin Mukadderatı", *Anadolu'da Yeni Gün*, 12-16 Şubat 1338 (1922), No: 801-805/414-418. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.481-493.

esaslarına ilıŖeceđiz. Asıl göstermek istediğimiz noktalardan birisi de, galip İtilaf devletlerinin bizzat savunucusu ve koruyucusu olduklarını iddia ettikleri devletler hukuku prensiplerinden -bilhassa bizim hakkımızda ve bütün zayıf ve mağlup milletler hakkında- ne kadar sapmış oldukları ve nasıl korkunç bir gericilikle bütün hukuk esaslarını hukuk adına çiğneyerek maziye doğru yrnmekte bulunduklarıdır. İşte bunun adınadır ki emperyalistlerin devletler hukuku deniyor. Bütün bir insanlık karşısında eski ve yeni hukukiyatın milletler için mukaddesat sırasına koyduğu prensipler önünde, Türkiye hesabına bir asrı aşkın zamandır sermayeci ve emperyalist devletlerin kuvvet yardımıyla yazdığı siyah talih o mertebe hazindir ki, insan bütün bu günahların, iki bin yıllık bir medeniyete mensup büyük nesli sinesinde yaşatan Türkiye'ye karşı işlenmekte olduğunu gördükçe, hak, fazilet namına ruhunda, idealinde yükselen mukaddes bir isyan fırtınası koptuğunu duyuyor, bağırmak, çağırmak, ağlamak istiyor... Türkiye'miz aşağılanan hak karşısında bu isyanı en büyük bir güzellikle ve her vakitten büyük bir hareketle yarattı. Bugün de elinde silahıyla dünyalardan aziz hakkını arıyor.

Fransa hürriyeti için giyotin satırı altına narin boynunu uzatan Madam Roland son nefesinde "Ah hürriyet, senin adına ne cinayetler işleniyor!" demişti. Bu büyük ve fedakâr kadın 20. asrın şu hukuk facialarına şahit olsaydı, şüphesiz asrımız devletler hukukunun elim bahtı için ağlayacak, ağlayacaktı. Ve belki "Ah zavallı hukuk, zavallı insaniyet, bu istilalar, bu kanlar, bu trajediler hep senin mübarek namına oluyor!" diyecekti...

Hakikaten Cihan Harbi'nde talihin hazin tecellisiyle mağlup düşen devletlere ve bilhassa Türkiye'mize karşı İtilaf devletleri zümresinin imzalattırdığı, imzalatmak istediği bir sıra antlaşma vardır. Bu antlaşmaların mağluplar açısından meydana getirdiği vaziyetle bilhassa dört galip devlete temin ettiği hazır-daki mevki, Chaumont ve Ekslaşapel [Aix-la-Chapelle] antlaşmalarının Prusya, Rusya, Fransa, Avusturya, İngiltere devletlerine vaktiyle hazırladığı dünya hegemonyasından farklı değildir. Bugünkü Dörtler İtilafı'nın dünya hegemonyası siyasi ve hukuki manasınca geenki kadar ağır ve derindir.

Batı'nın meşhur hukuşinaslarından Brüksel niversitesi milletlerarası hukuk profesörü Nys'e göre Chaumont ve Ekslaşapel [Aix-la-Chapelle] antlaşmaları devletler hukukunu ve neticede temel insan haklarını ta esaslarında tehdit ediyordu. Zira devletler hukuku devletler arasında mutlak bir bağımsızlık ve eşitlik yerleşmiş olmadıkça mana ifade etmez. Halbuki şu antlaşmalar icabınca tacidarlar devletin timsal ve sahibi olarak camiaların anayasal haklarını üzerlerine alıyorlardı. Zümreleri haricinde kalan devletlerin dahili işlerine en ufak ve manasız sebeplerle müdahale hakkını kendilerinde görüyorlardı. Daha sonra Troppau, Laibach, Verdun kongrelerinde bu devletler belli başlı bir gaye takip

ettiler. O da, genel hürriyetin imhası, tacidalar istibdadının sağlamaştırılması idi. Âlemlerin sulh ve müsalemetini tesis ve idame vazifesini kendi kendilerine bahşeden bu devletler Prens Metternich'in büyük planı icabınca hakikatte Fransa İnkılabı'na karşı koyuyorlardı. Aralarına dahil etmedikleri devletler bunların emir ve iradesine baş eğmekle mükelleftiler. Fakat insanlığın haklarını prenslerin kanlı taçları, korkunç ve karanlık idareleri içinde haykıran ve her şeyi deviren ihtilaller gibi, Fransız İnkılabı da Mukaddes İttifak'ın zırlı ordularını eritti ve yükseldi. Yazık ki Fransa prensiplerine sadık kalmadı!..

Cihan Harbi'nin ardından Dörtler'in mağluplara imza ettirdikleri ve bilhassa Türkiye'ye kabul ettirmek istedikleri antlaşmalar, mahiyetleri itibariyle galipleri devletler hukuku önünde Mukaddes İttifakçılar vaziyetine getirmektedir. Milletlerarası hukuk ve bir kısım insanlığın hukuku aynı suretle yaralanmaktadır. Bu defa da Dörtler İtilafı tıpkı Mukaddes Müttefikler gibi dünya işlerinin düzenleyiciliği davasını güdüyor. Fazla olarak devletler hukuku esaslarıyla oynuyor. Dünyaları hukuk maskesiyle hükmüne boyun eğdirmek istiyor.

Eski Mukaddes İttifak'la yeni İtilaf arasında bir fark var: Birincisi taçları ihtilal yangınlarına karşı korumak için yapıldı. İkincisi, bütün bir zayıf dünyayı fetihçilere ve sermayecilere esir kılmak için kuruldu.

– 2 –

Bir asrı aşkın zamandır Türkiye'mizin siyasi çilesini yazan yabancı müdahaleler, Pradier-Fodéré, Brentano gibi en meşhur devletler hukuku âlimlerinin fikirlerini şahit göstererek diyebiliriz ki, milletlerarası hukukta yer bulabilmekten uzaktır. Bunlar Türkiye'mizin büyük varlığına indirilmiş birer siyasi silledir. Bütün bu müdahalelerin hukuki ve fakat korkunç manasını Avrupa sermayesinin uzun ve istilacı emellerinde aramalıdır. Bu doğrultuda en hazin bir husus da, şu müdahale siyasetini milletlerarası hukuk esaslarıyla uzlaştırmaya çalışan bir kısım hukukçuların vaziyetidir. İşte milletleri değil ve fakat sermayecileri temsil eden bugünkü ve dünkü devletlerin faaliyetleriyle bu gibi hukukçuların yazıları günümüz emperyalistlerinin devletler hukukunu vücuda getirmektedir. Bu bir siyasi akideler sistemidir ki, zayıf düşen milletlerin en kanlı vasıtalarla imhaları suretini resmetmektedir. Bize öyle gelir ki, Machiavelli'nin eski prenslerin yaratıcı düşüncelerini tamamlandırmak kastıyla yazdığı eser, bu son kanlı kitabe önünde şaşar kalır!..

Hadiseleri tahlil edelim: I. Abdülhamit Han zamanında imzalamak mecburiyetinde kaldığımız Kaynarca Antlaşması memleketimiz için mezhepsel işlerde Rusya çarlarının müdahalesini kabul ediyordu. Çarlar, Türkiye'mizde oturan ve Türk varlığını imha gibi ilahi veya milli bir vazife! ile mükellef Ortodoks tebaa-

nın koruyucuları oluyorlardı. Malumdur ki, eski imtiyazlar hükmünce memleketimizdeki kiliseler, yalnız ruhani değil, cismani mahiyete de sahiptiler. Bu suretle Rusya çarları Osmanlılar saltanatının en nazik dünya işlerine de el atıyorlardı. Türkiye bir nevi müşterek ülke halini alıyordu. Fakat ne hakla?.. Rusyalı çarlara bu yetkiyi kim bahsediyordu? Her halde tahlile değer olsa da Grotius'un devletler hukuku değil... Fakat acaba Ortodoksların bizdeki vaziyetleri miydi ki buna sebep oluyordu?.. Zannetmiyoruz. Kuruluşu tarihinden beri dinlere, mezheplere hürmeti eski ve yeni siyasetine şiar tanıyan Osmanlı İmparatorluğu her halde son günlere kadar çağdaşı olduğu devletlerin hiçbirinden bu yolda geri kalmış değildir. Hatta zaman zaman onları çok geçti. İşin tuhafı şurası ki, bizde Ortodoksların koruyucusu kesilen çarlar, memleketlerinde binlerce ve binlerce Musevileri satırları altında kıymakta bir beis görmüyorlardı. Fakat Türkiye'mizin, sanki daha sonra emperyalistlerin icra vasıtası olarak anavatana ihanet etsinler diye! müşfik sinesinde yetiştirdiği, büyüttüğü Ortodokslar varlığını tehlikeye koydukça onların kulaklarından asılması, istilacılar için bir müdahale sebebi teşkil ediyordu. İstilacılar, Türkiye'de himaye ve müdahale yetkisi ardında koştukça, Mora, Sırbistan, Eflak ve Boğdan, Bulgaristan, Suriye ihtilalleri de birbirini izliyordu. Müdahale ve himayeden maksat bizi parçalamak idi. Bu müdahalelerin kara bahtlı diyarımızda hazırladığı büyük kargaşalıklar, sultanları ve bu suretle Avrupa'nın medeni hükümetleriyle kayserlerini telaşa düşürüyor, içlerini kanatıyordu. Fakat hakikatte bütün bu belaların altında Anadolu halkı, Türk nesli inliyordu. Sermayeciler ve emperyalistler siyasetinin kızıl kıyılıcımı ihtiras oklarına Türkiye'de yaşayan bir insan kitlesi, -Gustave Le Bon'un *Arap Medeniyeti Tarihi [La Civilisation des Arabes]* adını verdiği nefis eserinde pek güzel ifade ettiği üzere- "dünyanın en çalışkan en iyi huylu insanı olan" Anadolu köylüsünün metin varlığı hedef oluyordu. Türkiye işçileri devletler hukuku, insaniyet namına kanıyordu...

Menşikov'un İstanbul'dan dönmesi üzerine devletimiz Kırım Muharebesi'ni Türkiye'yi çarlar himaye ve müdahalesinden kurtarmak için göze aldırdı. Fakat Paris Konferansı'nda galip Türkiye himaye ve müdahale yollarını kapamayı başaramadı. İş daha çok azdı. Büyük Reşit Paşa bu hususu büyük ve ince bir liyakatle görmüş, haklı olarak eleştirmişti.

Devletler hukuku âlimlerinden Frantz Despagne diyor ki: "Türkiye, Hristiyan Avrupa'ca mağlup edilince, Hristiyan tebaasının vaziyet ve şartları bakımından müsaadelerde bulunmak mecburiyetinde kaldı. Bu suretle Türkiye'yle alakadar devletlere, bilhassa Rusya'ya (buradaki Rusya'dan maksat şimdiki müttefikimiz ve dostumuz Bolşevik Rusya değil, çarlar idaresidir) Babıâli'nin gayrimüslim tebaasının himayesi hakkı verildi. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun dahili işlerine müdahale yolları her devlete açıldı."

Fakat aynı yazar "Bizim için müdahale hakkı bir devletin keyfine bağlı olarak kabul edilemez. Çünkü itiraz edilemez olan hâkimiyet hakkı ki herhangi bir devletin mevcudiyetinin esasıdır, müdahale buna muhalif düşer" demekle devletlerin iddia ettikleri müdahale hakkının sakatlığını göstermekten geri kalmıyor. Bu yolda daha pek çok tanınmış hukukşinaslar gösterilebilir.

Tekrar etmek istiyoruz ki, biz burada klasik müdahale teorisini ilmi mahiyetine göre inceleyecek değiliz. Yalnız memleketimiz hakkında reva görülen müdahaleleri hadise halinde tahlil ederek bunların içyüzlerini ortaya koyacağız. Müdahaleyi esas itibariyle Türkiye hakkında kabul eden ve dolayısıyla Türkiye'nin dahili hâkimiyet ve harici bağımsızlık hakkını hor gören devletler, son zamanlarda müdahalelerini meşru göstermek ümidiyle ortaya birçok sebepler koydular. Bunlar kısmen kendi idarelerini mahkûm edecek mahiyette olduğu gibi, kısmen de olguya uymayan bir alay laftan başka bir şey değildir. Başta İngiltere olmak üzere Avrupa istilacıları, Türkiye'yi kendisini ve idaresinde bulunan milletleri idareden âciz, medeniyetle kaynaşamayacak bir camia olarak ilan ettiler. Clemenceau, Sevr Antlaşması'nı imzalamaya cesaret eden sarayın sersem ve bedbaht delege heyetine bunu resmen söyledi. Tarih ve hakikat karşısında aziz Türkiye'mize karşı reva görülen bu iftiraların cevabını yarına bırakıyoruz.

- 3 -

Bu son asırda, Türkiye'mizin dahili işlerine müdahale Doğu Meselesinin aleyhimize hazırladığı taksim planının neticelendirilmesi için moda haline geldi. Bu moda, Türkiye'yi istilacılar ve sermayeciler hesabına taksim projesinin mühim ve pek kuvvetli bir vasıtası oldu. Esasen müdahaleye maruz kalan bir devlet, müdahalenin devamı müddetince dahili ve harici vaziyetinde bir nevi bölünmüş demektir.

Memleketimiz hakkında reva görülen bu nihayetsiz ve maksatlı müdahaleleri, bir kısım Avrupa devletleri güya Türkiye'yi idareden âciz ve medeniyetle kaynaşamaz bir mevcudiyet olarak ilan etmekle doğru ve haklı göstermeye çalışmaktadırlar. Bu yolda uğraşan diplomatların iddialarında haklı olmadıklarını bizzat kendileri bilecek kadar idrak sahibi olduklarında şüphe yoktur. Mösyö Briand'la Franklin Bouillon'un lehimize olan son beyanatı bunun güzel bir delilidir. Fakat gayelerine ulaşabilmek için bu aldatıcı iftira silahını kullanmak, Avrupa diplomatlarının işlerine uygun geldi. O kadar ki, kiliselerde, genel konferans mahallerinde, bütün gazetelerde, dünyanın her köşesinde Türk barbarlığı! yaygaralarını yaptılar... Masum halk kitlelerini, kamuoyunu aleyhimize çevirmek için ne yapmak mümkünse fazlasıyla yaptılar. Fakat tarihi ve bugünü

şahit tutarak bütün bu iddiaları mantık ve hakikat önünde çürütmek pek zor bir şey değildir.

Hakikaten Türkiye'de yaşayan Hristiyanları mezhep işlerinde himaye etmek isteyen Avrupa diplomasisi, tabiiyeti altında yaşayan insan kitlelerine son zamanlara kadar vicdani ve mezhebi serbesti tanımakta çok pinti davrandı. Osmanlı sultanları bütün gayrimüslim cemaatlere imtiyaz fermanlarını büyük bir basiretsizlikle bol bol saçarken, Avrupa'da Katolikler ve Protestanlar katliamlar içinde yanıyordu. Hele Museviler vatandaşlık hukukuna nail olmak şöyle dursun, Allah'a tapmak hakkına bile sahip değildiler. Mabetleri, şahısları her gün bir tecavüze, bir hakarete uğruyordu. İşte bu müthiş facialara memleketleri sahne olan Avrupa diplomatları, biraz evvel tablosunu yaptığımız Türkiye'de mezhep koruyuculuğunu iddia ediyorlardı! Zayıf Türkiye bu yolda yazılmış bir sürü antlaşmalara imza koymaya zorlanıyordu. Hakikatte bizde cismani mahiyete sahip olan kiliselerin koruyuculuğu Avrupa devletlerine memleketimizin idaresine iştirak yetkisini bahşediyordu. Devletler hukuku karşısında Türkiye ile oynanıyordu.

Batı hukukşinasları arasında yetki sahibi olan Henry Bonfils pek kıymetli eserinde Avrupa hükümetlerinin devletimiz hakkında caiz gördükleri mezhepsel müdahale hakkında tahliller yaparken "Şurası iyice nazarı dikkate alınmalıdır ki, mezhep hürriyeti meselesi, bu müdahalelerin hakiki ve yegâne sebebi değildir. Bu mezhep gayreti altında daima az çok örtülü bir siyasi menfaat saklıdır. Avrupa'nın bu yoldaki müdahalesi bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'na karşı vuku bulmuştur" diyor. Hakikaten Pasarofça ve Belgrad antlaşmaları, Sultan I. Mahmut'un 1740 kapitülasyonları, Fransa ve Avusturya devletlerine himaye ve dolayısıyla memleketimiz iç işlerine karışmak yetkisini bahşediyordu. Bu himayeler gittikçe Avrupa'nın korkunç maksatlarını açığa çıkarıyordu. Lübnan'da hususi bir idare tesisi gibi acayip teşkilat memleketimiz kısımlarından sayılan Bulgaristan, Bosna gibi mahallerde dahi vücuda getirilmeye başlanıyordu. Avrupa emperyalizmi din maskesi altında Doğu Meselesini hallediyordu!.. Osmanlılar İmparatorluğu sessizce parçalanıyordu.

1878 Berlin Kongresi Ermeni meselesini de ortaya atarak Doğu vilayetlerimizde ıslahat istiyor! devletimiz nezdinde bulunan elçilere, konsoloslara, Hristiyan hacılar, rahipler ve mezhepsel müesseseler üzerinde resmen himaye hakkı tanıyordu. Artık iş alabildiğine gidiyordu. İstilacı yabancıların yurdu-muza karşı besledikleri ihtiras alevi, yalnız kalmış Türkiye'mizin her bucağını sarmış yükseliyordu. Himaye gören Rumlar, Ermeniler memleketin kalan kısımlarını da ihtilal ateşlerine veriyorlardı. Avrupa bu kanlı trajediyi büyük bir zevkle seyrediyordu. Beceriksiz ve şuursuz bir siyasetin tahakkümünde inleyen Anadolu halkı ve Türk köylüsü bütün bu yüklerin altında iktisadi ve toplumsal

bakımdan eziliyor, yıkılıyor, kara bahtını yazıyordu. Yine Henry Bonfils diyor ki: "Avrupa'nın Türkiye işlerine daima müdahalesi, ancak siyasi sebeplerle ve bu devleti medeni olmayan (!) insanlık dairesine dahil etmelerini lüzumlu kılan saiklerle izah olunabilir; yoksa hukuken mümkün değildir".

Fakat Avrupa sermayeciliğinin, emperyalizminin hâlâ ileri sürdüğü bu keyfi takdir ne dereceye kadar doğrudur? Medeniyet için ölçü nedir? Okuyucunun dikkatini şu hususa çekeriz ki, bir kısım Avrupa devletlerinin bizi medeniyetsizlikle, idaresizlikle itham için öne sürdükleri delilleri kendi aleyhlerine kullanmak pek mümkün ve bu pek haklıdır. Kültürel ve toplumsal olarak dahi onların tasavvur etmek istedikleri gibi olmaktan çok uzağız. Bizi haksız yere katliamlarla itham edenlere, İrlanda'da, Mısır'da, Hindistan'da, Fas'ta, Cezayir'de, Rumeli'de, Trablusgarp'ta -daha ne kadar sayalım?- bütün bu yerlerde inleyen insanlık kitlesinin feci vaziyetini, oralarda dökülen çoluk çocuk kanlarının, geniş yangınların elim tablosunu gösteremez miyiz? İdaremizden çıkan milletler Osmanlı İmparatorluğu tabiiyetine girdikleri zamanki mevcudiyetlerine oranla dört misli artarak bağımsızlıklarına nail oldular. Daha dün Yunan istilasına düşen milyonlarca kardeşlerimizden, medeniyetler koruyucusu! devletler bize kaçının sağ haberini verebilirler? Kaç İslam mabet kandillerini yanmış gösterebilirler?

Girit'ten, Rumeli'den haber var mı? Tarihin büyük bir matemle yazdığı son işgal esnasında meydana gelen kanlı faciaların hesabını verebilir mi? Bunlar yalnız günahkârları için değil, bütün bir insanlık tarihinin siyah levhalarıdır.

Şunu da kaydedelim ki, Türklerin idare ve medeniyet hususundaki kabiliyetsizliklerini iddia edenler Osmanlı tarihini gözleri önüne getirsinler. Göreceklerdir ki, biz dünyanın çeşitli milletlerini asırlarca idare kabiliyetini göstermişiz. Macaristan tam 200 sene idaremizde yaşadı. Bulgaristan, Romanya, Sırbistan 500 sene... Tarihinde ve kültüründe hangi millet böyle bir idare maharetini gösterecek kadar yükselmiştir? Bunlar hep kabiliyetsizlik işareti midir?

Fransızlar Hollanda ve Belçika'da ne kadar tutunabildiler? Fas'ta ve Cezayir'de ne kadar kalabilecekler? İngilizler Mısır'ı, Hindistan'ı istila edeli ne kadar oldu ve oralar halkı ve hürriyeti ne halde? Ve ne kadar zaman oralarda kalabilecekler? Her halde vaziyete bakılırsa çok değil. Zayıf milletleri iktisaden esir ederek soymaya idare kabiliyeti mi diyeceğiz?!.. Fakat rica ederiz. Bizim uzun süren idaremizdeki başarı eseri yalnız barbarlığa ve kuvvete yorulmasın. Bu, ilmin en basit esaslarını inkâr olur. İlave edelim ki, en büyük barbarlık, halkın [...] iktisadiyatını çalmaktır. Hoş, biz milletlerin fetihler devresini meşru göstermek istemiyoruz. Bunu yeni Türkiye bir cinayet kabul etmektedir. Maksadımız

1 Bir sözcük okunamadı. (Y.N.)

hayat hakkı inkâr olunan Türk milletinin bu iftiralarından uzak olduğunu ispattır. Yarın yine yazacağız.

- 4 -

Kapitülasyonlar -bizdeki ağdalı tabiriyle "uhud-i atika" veya "imtiyazat-ı ecnebiye"- dahili işlerimize geniş ölçüde müdahale edebilmek için İtilaf devletleri tarafından pek kuvvetli bir silah olarak asırlarca aleyhimize kullanıldı... Bir surette ki, milletin ve memleketin hesabına sarayın büyük bir cömertlikle bol keseden ihsan ettiği bu imtiyazlar giderek pek korkunç bir şekle büründü. Sanki Türkiye, Doğu Meselesinin kendi aleyhine bir an evvel neticelendirilmesi için, kendi eliyle bilerek düşmanlarına keskin ve amansız bir kılıç veriyordu. Yarın bununla benim kanıma girin demek istiyordu!.. Türkler Avrupa'ya ayak bastıkları günden beri onları ne yapıp yapıp bu kıtadan kapı dışarı atmak çarelerini düşünen Batı diplomasisi, kapitülasyonları layık oldukları ehemmiyetle takdir ederek muhafazada ve kullanmakta kusur etmedi.

Hakikaten iki tarafın karşılıklı taahhüdünü gerektirmeyen, hatta antlaşma mahiyetinde ayrı bir taahhüdü dahi ihtiva etmeyen bu fevkalade lütuflara son zamanlarda Avrupalılar resmi bir antlaşma kıyafeti vermek istediler. Ve bunu bugün iddia ediyorlar.

Bu yolda birçok yazılmış ve yazdırılmış tezler de var. Fakat varlıklarını çok zayıf bir ölçüde hukuk esaslarından almaya çalışan bu esercikleri, kudretini geniş ölçüde hukuk teorileri ve zekâsıyla donatan herhangi bir kalemin ufak bir darbesiyle devirip çürütmek güç bir şey değildir. Bu bahiste kısacık şu hususu arz edelim ki, vaktiyle Roma hukukunda yabancılar hakkında tatbik edilmek üzere hususi bir fasıl vardı ki, yabancılar hakkında hususi hükümleri ihtiva ediyordu. Buna benzer olarak bizim şer'i hukukumuzda dahi bir "raiyele,¹ zimmiler"² faslı vardır. İşte kapitülasyonlar, aşağı yukarı zamanında bu esasın tatbikinden başka bir şey değildi. Yani bunlar devletin o zamanlar yabancılar hakkında geçerli bir kanunuydu ki, padişah fermanı halinde reayaya³ ve zimmilere verildi. Herhangi bir devletin, kanunlarını zamanın ihtiyaçlarına ve vaziyetine göre yayımlaması ve kaldırmasının, mutlak olan dahili hâkimiyet hakkının en söz götürmez bir yönü olduğunda şüphe yoktur. Kapitülasyonların tatbiki zamanların değişimiyle memleketin beka ve bağımsızlık hakkını tehdit eden bir mahiyet alınca devletimiz bunların kaldırılmasına girişti. Âli Paşa merhum bu

1 Raiye: Bir hükümdara vergi vererek bağlanan halk; tebaa. (Y.N.)

2 Zimmi: İslam devleti tebaasından olan ve haraç veren Hristiyanlar, Yahudiler. (Y.N.)

3 Reaya: Bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk; imparatorluk döneminde Müslüman olmayan tebaaya verilen ad; Hristiyan ahalî. (Y.N.)

yolda çok çalıştı. Fakat aziz Türkiye'mizi bir an evvel öldürmek gayretini güden Avrupa bu müthiş silahı elinden çıkarmaya razı olmadı. Ve buna şiddetle engel oldu. Bin türlü safsatalarla görüşünü doğru göstermeye çalıştı. Fakat bunların hepsi bir noktada özetlenebilirdi. Vaktiyle tebaalarına Türkiye'de insan gibi yaşamak için imtiyaz bahşolunan bu devletler şimdi bizim gelişmemizi arzu etmiyorlardı. Onlarca istenen Türkiye'nin bir an evvel yıkılması, parçalanmasıydı. Kapitülasyonları, bu katil maksatlarının teminine hizmet eden bir vasıta olmak üzere kabul ediyorlardı. Siyaseti dar gören diplomatlarımızın mukadderatını idare ettikleri Türkiye'mizi bu elim macera karşısında bırakmaları pek tabiiydi.

Şu "uhud-i atika", düne kadar Türkiye'mizin elini ayağını bağladı. Türkiye'yi yabancılarla vatandaşlar arasında müşterek bir ülke haline koydu. Onlara memleketimizin siyasi, hukuki, iktisadi, mali, mezhebi işlerinde yurdumuzun sinesinde bir devlet teşkilatı tanıdı. Devletimiz bunları vermekle devletler hukuku huzurunda kendi kendini küçültüyordu. Bu beka ve bağımsızlık haklarından feragat etmek, kendi kendini bölmek, devlet olmaktan çıkmak demektir. Yabancıların iddia ettikleri üzere bunları bir antlaşma halinde kabul etsek dahi, milletlerarası hukuk kaidelerince devletimizin tek taraflı taahhüdünü ihtiva eden bir antlaşma şeklinde tecelli eden bu imtiyazları, onlardan istifade eden devletlerin görüşlerine uymak mecburiyetini kabul etmeksizin sadece haberdar edivermekle her zaman kaldırılabilmek hakkına sahibiz. İtalyalı meşhur yazar Pasquale Fiore'nin yalnız bir tarafın taahhüdünü tazmin eden antlaşmaların hukuki hükmü hakkındaki görüşü budur. Bizim, Cihan Harbi'ne iştirak eden kabine, haklı olarak kapitülasyonların kaldırılmış olduğunu ilan etmişti. Şüphe yoktur ki hakkı idi? Ezelliği ilan edilen herhangi bir antlaşmanın bile kıyamet gününe kadar devam etmesi hadiselerle muhalif bir hayal, çürük bir iddiadır. Kutsal kitaplara ait olması lazım gelen bu hususların insanlığın her gün değişen, her gün başka bir kalıba giren ihtiyaçları ve milletlerarası münasebetleriyle alakalı bir antlaşma hakkında varit olamayacağı aşikârdır. Batı hukuk âlimlerinden Funck-Brentano pek haklı olarak devletler arasında akd olunmuş herhangi bir taahhüdün ebediyetine inanmak, onların böyle bir taahhüdü imzalarında maruz kaldıkları vaziyetin ve hissettikleri ihtiyaçların asla değişmeyeceğini kabul etmek demek olur ki, boş bir inançtır diyor.

Lafın kısası, her vakit değişen milletlerarası vaziyet ve ihtiyaçlar gibi, bunların naklinden ve belirmesinden başka bir şey olmayan karşılıklı taahhüdü içeren bir antlaşmanın tatbikine devamda iki taraftan biri için hayati zarar tahakkuk etmiş ise onun kaldırılması antlaşma teorisince şüphe götürür hakikatlerden değildir. Bu bir aksiyomdur. Nerede kaldı ki devletimizi en açık hakkı olan harici ve dahili bağımsızlığında çağdaş devlet kavramından çıkartan, onun beka hakkını tehdit eden lütuf ve atıfet imtiyazları fesholunamasın!..

Bu bahiste söylenecek daha pek çok mühim noktalar, söylenecek deliller vardır. Bunları imkân elverirse ayrıca yazacağımız kapitülasyonların tahliline ait makaleye terk ediyoruz.

Fakat bütün bu hukuki açıklık önünde mağlubiyeti kabul eden emperyalistlerin devletler hukuku "imtiyazat-ı atika"nın muhafaza ve idamesini meşru göstermek emeliyle ortaya Makyavelce bir fikir atıyor. Hukuk ve hakikat nuru önünde, mantık karşısında can vermemek için titreyen, çırpınan bu siyah kasıtlı fikir, Türkiye'nin medeniyetsiz olduğunu iddia ediyor! Medeniyetsiz, barbar bir devlet ise Avrupalıların devletler hukukundan tam surette istifade edemez diyor!..

İngiliz hukukşinaslarından Lorimer'in devletleri vahşi, yarı-medeni, medeni olmak üzere üçe ayırmak yollu ortaya attığı teoriden ilham alan şu soyguncu sermayeciler fikri, iki bin yıllık bir medeniyetin bayraktarı Türkiye'mizi kendine tatbik sahası olmak üzere kabul ve iddia ediyor. Cevabımızı yarın yayımlanacak olan son makalemize terk ediyoruz. Şunu söyleyelim ki, Türkiye'mizin bu haksızlıklara maruz kalmak hususunda en büyük kabahati, son bir buçuk asırlık müddet zarfında zayıf düşmesi ve başına üşüşen emperyalistler içinde yalnız kalması oldu. Zayıflar ve yalnızlar, sermayecilerin ve emperyalistlerin mazlum avlarıdır. Haktan ve mantıktan anlamayanlara karşı haklı bir davayı kabul ettirmek için en kestirme yol, hakkın elde edilmesi uğrunda maddeten kuvvetli bulunmaktır. Önümüzde duran tarih zayıflar hakkının şehitliğidir; bütün bu hakların sermayeciler, istilacılar, tacidalar eline atılıp gömüldüğü korkunç karanlık ve geniş bir mezarlıktır. Orada dikili olan her taş bir zayıf halkın hakkını ağlıyor...

- 5 -

Hukuk ve mantık huzurunda yelkenleri suya indiren elleri kılıçlı sermayeciler, yalnız kendi menfaatlerini temsil eden ve icap ederse yalnız onu dünyaları ateşlere vererek muhafaza vazifesiyle mükellef istilacı devletleri ağzından diyorlar ki: "Türkiye çağdaş bir devlet teşkilatına, bir medeniyete sahip değildir. Dolayısıyla biz bu yarı-vahşiler! memleketinde ancak kapitülasyonların himayesindedir ki yaşayabiliriz!" Bu çirkin iftirayı ortaya atan Batılılar içinde Politis, Baltacis gibi Yunanlılar da var!! Bu gayretkeşler, bu cesur iftiracılar eser diye ortaya koydukları yazılarıyla, hukukiyatı bütün tarihinde uğramadığı bir hakaret karşısında bıraktılar. Hakikaten hukuk ilmi, şu son asırda emperyalistlerin, sermayecilerin gayrimeşru emellerinin en kuvvetli bir silahı olarak kullanıldı. Bir halde ki, hukuktan bahsedilince insanın hatırına, gözünün önüne bir entrika, bir dolandırıcılık, dökülmek üzere bulunan zayıf bir kavmin masum kanı geliyor!.. Zavallı hak, gayen ne?.. Ne yolda kullanılıyor, nasıl ve hangi ihtirasların vasıtası oluyorun?!

İlmi bir incelemede yeri olmaması lazımken, şu dedikoduların topuna birden bir iki satır içinde karşılık vermeyi lüzumsuz görmüyoruz. Biz Türkleri yarım medenilikle itham eden Batı'ya soruyoruz: Efendiler! Bu hususta delilleriniz ve ölçütünüz nedir? Cevap olarak bir alay safsata karşısındayız. Diyolar ki, dünya yürüyüp gittiği, yükseldiği halde biz bir şeyler yapamamışız! Ufak bir medeniyet, bir gelişme eseri gösterememişiz! Çünkü bizde kabiliyet yokmuş!! Fakat acaba bu ne dereceye kadar doğrudur? Biz bütün bir dünya tarihinde, mimaride, devlet teşkilatında, memleketler imarında, manevi medeniyet sahasında varlığı mutlaka geride pek geniş ve sivil bir teşkilata bağlı olan dünyanın en büyük ordularını idare etmiş, bunların silah şakırtılarını, zafer teranelerini yıllar ve asırlarca Batı'ya dinletmiş bir soyun nesli değil miyiz? Bizim iki asır içinde yalnız İstanbul'da (diğer mahalleri zikre lüzum yoktur) yarattığımız medeni eserleri bütün bir Bizans bütün bir tarihinde yapabildi mi? Bu soruyu biz sormuyoruz; çünkü bu hakikatleri *Moğol Tarihi* yazarı İngilizli Henry Howarth, Fransızlardan *Türk ve Moğollar Tarihi* yazarı Léon Cahun, *İslam Sanat Tarihi* yazarı Saladin, Cengiz Han'a dair "Çinli Yetim" piyesinin önsözünde -farkında olmaksızın- Voltaire, "Attila" trajedisinin girişinde Corneille, Avusturyalılarından Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Umumi Tablosu* namındaki eserinde d'Ohsson, son zamanlarda Pradier-Fodéré'ler, Pierre Loti'lere... -Aman ya Rabbi, temize çıkmak için daha ne kadar sayalım?!- Almanlar ve eski Venedikliler tarafından bu yolda yazılmış daha pek çok eseri şahit göstermek de mümkündür. Biz burada şu isimlerini zikrettiğimiz tarafsız Batı âlimleri ve ediplerinin olanca çıplaklığıyla meydana koymuş olduğunu söylemekle yetineceğiz.

Avrupa'nın hangi genel kütüphanesine girilirse orada mutlaka Osmanlı İmparatorluğu'yla veya doğrudan doğruya Türk medeniyetiyle alakadar eserlere tesadüf olunur. Bütün bu hakikatleri ihtiva eden kitaplar son asır içinde yazılan iftiranamelerle soldurulmaya çalışıldı. Karanlık hücreciklerde tozların içine gömülü bırakıldı. Maziden geçiyoruz, fakat rica ederiz, Balkan Harbi'nde düşmanlara terk etmek mecburiyetinde kaldığımız Selanik, Kosova gibi mamurelerin Sırp, Yunanlılar kendi memleketlerinde kaçına sahip bulunuyorlardı? Bir Selanik, bir Yanya büyük bir Yunanistan'a bedel değil miydi?

İdaremez, adliyemiz ne zaman bu milletlerinkinden geri kaldı? Tekrar ediyoruz. Hadiseler meydanda, Sırbistan'daki, Yunanistan'daki Müslüman Türkler yarım asır içinde ne oldu? Halbuki onlar bizim idaremizde artmış ve memleketimizin en mesut, en zengin insanları olmuşlardı. Bunun adına da Türk zulmü mü diyeceğiz?! Hangi mahkememizde Clemenceau'yu yaralayanın idama, Jaurès'in katilinin beraata mahkûm olması gibi bir adliye dramı görüldü?! Evet, hangi mahkememizde Cevanşir'in katili gibi bir canı beraat etti. İngilizlerin İstanbul'da yaptığı gibi, biz de hangi hapishaneden masum kanına giren bir canının bir

devlet eliyle çıkarıldığı görüldü?! Türkler sulh halinde bile Yunanistan'da sokak arasında boğazlanacak kadar vahşete maruz kalıyorlar. Memleketimizde, memleketimizi ve bizi hakaretle gören şu emperyalistler tebaası bizde yalnız şimdi değil eskiden beri hürmetten ve himayeden başka ne gördüler?! Fakat acaba biz onların memleketlerinde ne gördük? Engizisyon mahkemeleri, derebeyleri vahşetleriyle bütün bir halk sınıfını inletirken emperyalistlerin maksadı altında hâlâ bugün bizde tebaaları için talep ettikleri imtiyazları bizim onlardan istemek hakkımız değil miydi? Daha dün resmi tabip raporlarıyla deli olduğu anlaşılan bir Çerkez İsviçre mahkemesince müebbeden küreğe konuldu? Bizim vaziyetimiz Avrupalılarca emniyet bahşetmiyorsa bütün bu saydıklarımızı itimadı takviyeye hizmet eden şeyler olarak mı kabul edeceğiz? Hangi Yunan mahkemesince bir Türk'ün hakkı verilmiş? Yunan zabıtası hangi Türk'ün namus ve hayatını korumak vazifesini duymuştur? Oralarda Türkün kanı malı helal değil mi? Ve bunlar hep medeniyet işaretleri!! Heyhat zavallı medeniyet!! Bir asırlık ıslahat tarihimizde Avrupa emperyalistleri Türkiye'yi bir gün nefes alacak bir halde bırakmamışlardır.

Türkiye'mizin ilerleme ve gelişmeye doğru attığı her adımı kırmaya çalışmışlardır. Himaye yetkilerinden, kapitülasyonlardan istifade ederek, avuç avuç paralar sarfıyla dahilde başımıza aralıksız ihtilal tufanları koparmışlardır. İngiltere'nin hâlâ bu yolda para döktüğü de meçhul değildir. Vaktiyle bizde çarlar sefareti tercümanı olan ve aleyhimize Umumi Harp içinde koca bir kitap yazan Mandelstam Türkiye kapitülasyonlarla yaşayamaz diyor. Nasıl olur da emperyalistler Türkiye'mizin kendi eliyle intiharını talep edebilirler? Ve bunu devletler hukuku namına iddiada kendilerinde hak görürler? Bir devletin devletler hukuku kaideleri haricinde muamele görebilmesi için onun devletler hukuku kaidelerini tanımaması lazımdır. Devletler hukukuna emperyalistlerden fazla riayetkâr olan ve çağdaş kanunlarla dahili teşkilatını idare eden Türkiye hiçbir şekilde devletler hukuku prensiplerinden başka bir muamele kabul etmez. Aksi takdirde Türkiye çağdaş bir devlet sıfatıyla, hakkında Avrupa devletler hukuku kaidelerine riayetkâr olmayan devletlere karşı aynı karşı muamelede bulunursa, milletlerarası hukuk namına mezundur. Çünkü devletler hukukunun başlıca teyit ve icra kudreti karşılıklı riayet esasıdır.

Wilson prensipleri hilafına Sevr Antlaşması'yla parçalanmak istenen Türkiye için bu defa yeni ve garip bir gerekçe daha ortaya atıldı. Bu "milliyet çoğunluğu hakkı ve tarihi hak meselesi"dir! Güya Türkiye'de çoğunluk bizde olmadığı gibi, burada tarihi hakkımız dahi yokmuş! Vaktiyle bizzat Hanotaux'un parlamento huzurundaki beyanatı ile Avrupa istatistikleri ve Lloyd George'un dört sene evvel hakkımızda söylediği bir nutuk bunu çürütmektedir. Tarihi hakikatler dahi bunun tamamen aksidir. Fakat henüz devletler hukukunda bir teori ola-

rak zikredilen şu milliyet prensibini İtilaf devletlerinden hangisi kabul etmiştir? Hiçbiri... Esasen teşekkül ve vaziyetleri de bunun zıddıdır. Avrupa devletler hukuku ise henüz böyle bir şeyi kabul etmemiştir. Kabul ederse İtilaf devletlerinin allak bullak olmasına yol açacaktır!

Vaktiyle Avrupa kapitalizmi ve emperyalistleri Amerika hakkında da kendilerinde bir müdahale yetkisi görmüştü. Amerikalılar bu arzuyu meşhur Monroe teorisiyle yıkıp attılar; "Amerika Amerikalılarındır, başka kimse karışamaz" dediler. Biz de, bugünkü devletler hukukunda hâlâ bir gaye gibi yaşayan, bizde ise hakikat olan Misakı Milli'mizle dünya emperyalistlerine "Türkiye Türkiyelilerindir, biz hür yaşamak istiyoruz, yabancı müdahalesi ise hürriyetlerin en amansız düşmanıdır" diyoruz. Fakat bu açık haklarımıza nail olabilmek için her şeyden evvel kuvvetlenmek mecburiyetindeyiz. Onun için sözlerimize nihayet verirken Karl Marx'ın meşhur cümlesini burada biraz değiştirerek diyoruz ki: "Doğu'nun mazlum milletleri birleşiniz!"

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Hazır Ol Cenge!*

Barış söylentileri dolaşıyor. Avrupa matbuatı Yakındoğu işlerinin az çok lehimizde halline dair birçok şeyler yazıyorlar. Hariciye Vekilimiz Avrupa yolunu tuttu. Bütün bu işler, bu dedikodular arasında düşmanın Eskişehir-Afyon hattında kışlamakta olduğunu gözden uzak tutmamak icap eder. Bugünkü vaziyetin asıl hakiki safhası budur. Avrupa ve başta İngilizler barış yollarını, Yunanlıların art arda hezimetlerinden sonra ancak bugün arıyorlar. Türkiye her gün barış istedi ve silaha sarıldığı anlardan beri yalnız barışı bulmak için kanadı ve kanamaktadır... Görülüyor ki, Avrupalılar Yunanistan'a milli taleplerimizi kabul ettirdikleri saatten itibaren karşılarında, kendilerini müşkülata düşürebilecek emperyalist ve kapitalist emelli bir Türkiye yoktur. Bizim şu vaziyetimiz, Misakı Milli'mizin yayımlanmasından beri genişlemiş bulunuyor. Bizimle halisane anlaşmak isteyen Fransızlarla imzaladığımız son antlaşma hayat hakkımızı müdafaadan başka bir gaye takip etmediğimizin en bariz bir delilidir. Misakı Milli'mizi dünyaları aldatan Wilson prensiplerine benzetemeyiz.

Hadiseler bu farkı tamamen göstermiştir. Bizim temiz davamız ve açık gayemiz meydandadır. Bu davanın özeti bütün halkçı milletler gibi Türkiye'nin de yabancıların her türlü ihtiraslarından uzak bir halde, hudutları içinde hür ve bağımsız yaşamasıdır. Fakat Avrupa'nın bugünkü vaziyeti şu haklı taleplerimizi dinlemeye ve onu kabule ne dereceye kadar müsaittir?

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 27 Şubat 1338 (1922), No: 810-423, s.1. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.501-503.

Fransa kabinesinin de gitmesine rağmen Briand'ın memleketimiz hakkın-da takip ettiği hayırhahane siyasetin şimdilik bir değişime uğramadığını görüyoruz. *Débat* gazetesi müstesna olmak üzere, başta *Le Temps* ve diğer Fransız matbuatı memleketimiz lehinde yazmakta devam ediyorlar. Fransız kamuoyu, ne olursa olsun, yeni bir harbe girmekten şiddetle kaçınmaktadır. Esasen Fransızlar memleketinin iktisadi bünyesi gayesiz maceralar ardında koşmaya müsait değildir. Bilhassa Suriye hudutları üzerinde Türkiye gibi bir düşmandan daima kaçınmak Fransa'nın esas menfaatleri gereğidir. Fakat hiçbir zaman ihmal edilmemesi icap eden bir nokta var ki, o da bizimle hoş geçinmek isteyen Fransa'nın Almanya önündeki vaziyetidir. İşte bu vaziyet onu İngiltere'ye, İngiltere siyasetine fazlaca bağlamaktadır.

İtalya ne düşünüyor ve ne yapmak istiyor? Giolitti kabinesi memleketimiz hakkında şöyle böyle olmakla beraber mülayim denebilecek bir siyaset takip etti. Kabinenin erkânından bulunan Hariciye Nazırı Kont Sforza bu uyuşma siyasetinin bayraktarı olmaya çalıştı. Fakat malumdur ki, bu kabine anlaşma sahasında fiili bir semere toplamayı başarmaksızın işbaşından ayrılmaya mecbur oldu. Yerine gelen Bonomi arkadaşısı della Torretta ile birçok sebeplerden dolayı İngiltere siyasetine fazla miktarda meylettii. Bu suretle İtalya ile Türkiye arasındaki vaziyet aydınlanmaktan uzak kaldı. Hususi kısmımızdaki telgraflardan da anlaşılacağı üzere bugün Bonomi; Giolitti, Orlando, Meda gibi reislerden meydana gelen bir büyük kabine teşkil etmeye çalışmaktadır. Bu kabine teşekkül ettiği takdirde bize karşı nasıl bir siyaset takip edecektir? Böyle karmakarışık siyasilerden meydana gelen bir heyetin alacağı vaziyeti şimdiden kestirip atmak müşkül ve mevsimsizdir. Bu bir falcılık olur. Biraz seyredelim. Yalnız ortada mevcut bir hakikat varsa, o da bugün İtalya ile bizim aramızda bir çözüm şekli bulunmamış olmasıdır. İlave etmek isteriz ki, Anadolu'da iktisadi pazarlar, imtiyazlar elde etmek ümidinde bulunan İtalya'nın dahili vaziyeti ve bilhassa mali kudreti Türkiye hakkında Üçler İtilafı'nın tatbikini isteyecek ve bunda ısrar edebilecek bir mahiyette değildir. Esasen İtalya'nın harekete geleceği ve bu yolda her türlü fedakârlığı göğüslemeye karar verdiği farz edilse bile her vakitten büyük Türkiye'mizin bunu kabul etmesine imkân yoktur.

Lloyd George'un ve Lord Curzon'un son beyanatına bakılırsa bütün bu işlerin mercii olan İngiltere siyasetinin lehimize haylıden hayliye değişmekte olduğu görülüyor. *Times* gibi muteber İngiliz gazeteleri Yunanlıların Anadolu'dan ihracı lüzumuna dair makaleler yayımlıyorlar. Türkiye'nin hukukunu tanımakta öncü olan Fransa'nın izinden gitme havası İtilaf devletleri nezdinde bugün git-tikçe artıyor.

Unutulmamalıdır ki, işin hakiki mahiyetini müttefiklerinden evvel görmeyi başaran Fransa'nın Yakındoğu siyasetine diğerlerini katılmaya mecbur eden en büyük etken, Yunanistan'ın Anadolu meselesini halle şu önümüzde çırpınan zaaf ve acziyle ve beceriksizliğiyle muktedir olamayacağı keyfiyetidir. Hayat ve memmat mücadelesi içinde bulunan Yunanistan İtilafçıların bu kanaatini lehine düzeltmek için son çırpınıyla bir suikast daha gösterecektir. Ancak Türkiye'nin aziz ve mübarek sinesi bu kanlı ve pek yakın saldırıyı erittiği, Kral Konstantin'in, masum kanı sızan tacını yerlere çaldığı gündür ki, Türkiye, Misakı Millisi ile istediği hayat hakkına nail olacak ve İtilaf devletleri barışı imzalayacaklardır. O gün Yunanistan yıkılacaktır. Türkiye elinde hak haykıran silahıyla, barışı bekliyor. Fakat bütün bu dedikodular içinde aziz ve büyük milletim! Hazır ol cenge! Eğer ister isen sulh ü salah.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Mütareke Meselesi^{*}

Aylardan beri Türkiye işleri hakkında karar alacağı rivayet olunan Paris Konferansı nihayet toplandı. Görüşünü tespit etti. Ve kapılarımızı çalarak bir mütareke taslağı uzattı... Şimdi de bunun cevabını bekliyor. Bu teklif, tahmin edilenin ve umulanın hilafında bir zamanda vuku bulmamıştır. Ancak bu mühim hadise etrafında olumlu veya olumsuz bir görüş ortaya koyabilmek için oldukça ince ve kavrayışlı bir tahlile ihtiyaç vardır.

Malumdur ki, mütareke, düşman orduların kumandanları arasında imzalanan ve ufak bir müddetçik düşmanlığın terkini gerektiren alelade bir akit mahiyetinde değildir. Mütareke, oldukça uzunca bir zaman için, düşman devletlerce şartları tayin edildikten sonra kabul ve tasdik edilen milletlerarası bir akittir ki, barış esaslarını tespit için top ve silah seslerini susturarak, lazım olan sükûn ve zemini hazırlar. Dolayısıyla, mütareke muharip devletler mukadderatında pek ziyade ehemmiyete sahip olması lazım gelen bir hadisedir. Yıllardır hayat, hürriyet ve bağımsızlığı yolunda dövüşen, titreyen, kanayan halkçı Türkiye'miz bugün, işte bu pek mühim hadisenin önünde bulunuyor. Her vakitten fazla tetik durmak, gözlerimizi açmak mecburiyetindeyiz.

Hak için dövüşen Türkiye evladının, canı ve malı pahasına meydana getirdiği bugünkü başarılı vaziyetin feyizli mahsulünü biçebilmesi ancak açık-göz-lülükle mümkündür. Son asrı kanlı siyasi felaketler ve tecrübeler mektebi olan

^{*} Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 27 Mart 1338 (1922), No: 838-451, s.1. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.504-507.

Osmanlı Türkleri tarihi, bize bu uyanıklığı bahşedebilmek için kâfi miktarda dersi ihtiva etmektedir. İşte bu acı derslerden feyz alarak, içinde bulunduğumuz hadiseyi tahlil edebiliriz.

Paris Konferansı'nın bize uzattığı mütarekenin maddelerini birer birer eleştirip incelemeden evvel, onun bize teklifini icap ettiren siyasi sebep ve sâikleri kavramak isteriz. Türkiye biliyor ki, Yunanlıları bu memleketin başına musallat eden, Yunanistan'ın bir asırdan beri besleyip şişirdiği ihtiraslardan ziyade, bugünkü mütarekename esaslarını kararlaştıran ve tespit eden İtilaf devletleri hariciye nazırlarının mensup oldukları hükümetlerdir. Ve bilhassa İngiltere'dir. Hakikaten, İngiltere'nin ciddi himayesine mazhar olmasaydı, Yunan ihtirasları kısır kalırdı. Esasen ihtiyar emellerini tatmin için Türkler diyarına gelen Yunanlılar aynı zamanda, başta İngiltere olmak üzere, Doğu Meselesinin İtilaf devletlerine temin ettiği menfaatlerin elde edilmesine silahlı bir avukat sıfatı ve vazifesiyle de karışmış oluyorlardı. Dolayısıyla, biz Türkiyeliler bir Yunan meselesi değil, bir Doğu Meselesi, bir Türkiye ve İtilaf devletleri mücadelesi karşısında bulunuyorduk. Bugün yine, Fransa hariç olmak üzere, aynı vaziyetteyiz. Şu halde saik nedir ki, Sevr Antlaşması ve bunun tatbik suretini gösteren meşhur "Üçler Uyuşması" hükmünce taksimine karar verilen Türkiye ile İtilaf devletleri görünüşte vaziyeti bir Türk-Yunan meselesi gibi görerek anlaşıyorlar? Veya düşmanın kafasına son ve kati darbeyi indirmek azmiyle hazırlanmış olan Türkiye'yi düşmana yürümekten -mütarekename icabınca geçici olsun-mene çalışıyorlar. Niçin? Olumlu ve kati değilse bile bu hususu az çok aydınlatılabilecek pek çok ihtimaller mevcuttur. Son zamanlarda Yunanistan dahilinde, keşmekeşten ziyade ihtilale benzer bir suret ve mahiyette gittikçe artan hareketler, bilhassa İngiltere'yi Yunanistan'ın Türkiye meselesini başarabileceğinde şüphelendirdi, ümitlerini çok kırdı.

Hakikaten, Gunaris kabinesinin düşürülmesiyle ve onun yerine şu veya bu kabinenin getirilmesiyle ve hatta en ziyade harp taraftarı olan Venizelistlerin işbaşına geçmesiyle de Yunanistan'ın taze hayat bulmasına imkân yoktu. Zira, Yunanistan'da Kral ve Gunarisçilerle Venizelistleri bir görüş etrafında toplamak mümkün değildi. Olsa bile, bu memleketin iktisadi ve toplumsal kabiliyetinin, gittikçe kuvveti artan ve gittikçe bütün bir Doğu'nun yardım ve desteğinden feyz alan Türkiye ile boy ölçüşecek bir mahiyette olmadığı görüldü. İngiltere'nin nihayetsiz maddi yardımlarının bile hak ve hürriyet için kanayan aziz ve büyük Türkiye'mizi imhaya kâfi gelemeyeceği anlaşıldı. İngiltere Yunanistan'ın âciz ve miskin hali karşısında düşünürken Hint ve Mısır ve bütün bir İslam dünyasının galeyanı önünde kaldı. Hindistan Nazırı "Montagu"nun istifası işin ehemmiyet ve müşkülâtını büsbütün meydana koydu. Fransa'nın Türkiye işleri hakkındaki görüşü ise "Ankara Anlaşması" ile belirlenmiş ve açıklığa kavuşturulmuştu.

İngiltere'ye açıktan açığa zıt bir vaziyet almak istemeyen, daha doğrusu alamayayan İtalya Bonomi ve della Torretta kabinesinin düşmesinden sonra her halde Türk-Yunan ihtilafında İngiltere'yle bir fikirde değildi. Birçok sebeple işin az çok lehimizde halline taraftar bulunuyordu. Bütün bu hadiseler İngiltere siyasetini müşküle soktu. O mertebe ki, Türkiye'yi parçalamak davasında İngiltere, önünde can çekişen Yunanistan'la yalnız kalmış gibiydi. Bütün bu sebepler arasına dünya iktisadiyatının korkunç vaziyetini de katmak lazımdır. Türk-Rus dostluğu ve bu dostluktan kuvvet alan Doğu hareketi yalnız İngiltere'yi değil, bütün bir Yakındoğu'daki, hatta Afrika'daki menfaatlerini düşündürecek hale getirdi. Bu kadar büyüyen ve gittikçe etrafı sararak her yeri yakmak eğilimini gösteren bu büyük dünya yangını İngiltere diplomasisini, ister istemez, mütareke teklifine mecbur etti. Fakat düşmanı tam tepeleyeceğimiz bir sırada, bu teklifi yapanların iyi niyetlerinin derecesi nedir? İngiltere, Yunanistan ve kendi hesabına bizi oyalamak, vakit mi kazanmak istiyor! Niçin devletler hukukundaki usul doğrultusunda, mütareke teklifini düşmanımız Kral Konstantin hükümeti yapmıyor da, bu, bir nevi müdahale manasını içerecek bir şekilde İtilaf devletleri tarafından vuku buluyor? Bir sürü sorular ki, bunların cevabını ayrı bir makalede vereceğiz. İlave etmek isteriz ki, ortada, İtilaf devletlerinin çok şüphelendiğimiz hatta inanmak bile istemediğimiz iyi niyetlerinin derecesini anlamak maksadıyla ortaya koyduğumuz bu tereddütlü sorularımızı takviye eden bir de mütareke metni ve bunun tebliği sureti vardır ki, onu olduğu gibi alırsak, bu yolda aracılık eden üç devletin memleketimiz hakkında iyi düşünmediklerini görmekte zorluk çekmeyiz. Bu husustaki değerlendirmemizi de yarına bırakıyoruz. Ancak şu noktaya da işaret edelim ki, Avrupa diplomasisi bu mütarekenin aynen kabul veya düşünmeksizin reddi halinde bizi tuzağa düşürmek kastındadır. Önümüze atılan mütareke iki tarafı keser bir kılıçtır. Dolayısıyla yukarıdan beri izah ettiğimiz ve mütarekenin teklifiyle neticelenen siyasi sebep ve hadiselerden azami derecede, milli menfaatlerimize uygun bir surette istifade etmeyi düşünmeliyiz ve mütareke hakkındaki karşı tekliflerimizi ona göre hazırlamalıyız. Unutmamak icap eder ki, büyük davamızın en ince, en nazik, en müşkül saatleri onu haklamak üzere bulunduğumuz bugündür. Bugünü zaferle taçlandırmak istiyorsak, prensip olarak, harbin devam ettiğini ve davamızı fiilen kazanacağımız güne kadar devam edeceğini kabul etmeliyiz. Harbe bitmeyecekmiş gibi hazırlanmak zaferin elde edilmesi için en kısa yoldur; zaferin amentüsüdür. Tıpkı fırtınalı denizlerde yuvarlanan dalgalar gibi gittikçe artan, kabaran, yükselen, köpüren ve iki bin yıllık Türk tarihinin yürüyen timsali halinde karşısına çıkan Türk gücü önünde Yunanistan baştan başa titredi, sarsıldı.

Pek muhtemeldir ki, dünyanın yıkamadığı Türk gücünü Batılılar hileyle devirmek yolunu tutmuş olsunlar. Böyle bir atlatılmanın avı olabilmekliğimize içinde yetiştığımız acı tecrübe mektebi müsaade etmeyecektir. Belki Yunanistan, gürültüleriyle hak ve hürriyet haykıran ve bağrında yıldırımlar, tufanlar taşıyarak akropoller üstünde yeniden uçmaya başlayan kıvılcımlı Türk bulutları altından sıyrılarak az kârlı bir surette kaçmaya çalışıyor. Fakat Yunanistan'ın işin içinden az kârlı çıkması Türkiye'nin zararlı kalmasını ifade eder. Aziz ve büyük Türkiye! Seni aldatan, devletler hukukunun bile yüzünü karartan Mondros Mütarekenamesi'ni unutma!

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Yakındoğu Barışı^{*}

Notalar birbirini takip ederek teati edildiği bir zamanda, İtilaf devletleri elimize bir de barış tekliflerini sıkıştırdılar. Bunun ihtiva etmekte olduğu şartlara ve meselelere dair yakında birkaç makale tahsis edeceğiz. Ancak, böyle bir tahlile başlamazdan evvel, barış masası etrafında toplanmaları pek muhtemel olan devletlerin ve bizim delegelerin Yakındoğu için bir barış teminine ne dereceye kadar muvaffak olabileceklerini düşünmek isteriz. Devletlerin barış şartlarını bir an bir tarafa bırakarak siyasi vaziyetin Türkiye'miz için esaslı bir barış teminine ne dereceye kadar müsait olduğunu görmeye çalışacağız. Gerçi devletler mütareke şartlarını da bildirdiler, lakin bunlar her şeyi olup bitmiş gibi görmeliğimize kâfi midir? Biz zannediyoruz ki, hayır!..

Devletlerin ne gibi siyasi sebep ve saikler altında bizimle anlaşmak mecburiyetinde kaldıklarını, bundan evvel *Yeni Gün*'de yayımlanmış olan yazılarımızda anlayışımıza göre söylemeye çalışmıştık. Dolayısıyla, yine o siyasi sebepler, Müttefikler'i, asri bir millet manasıyla bizim hayat ve bağımsızlığımızı idame için asgari şartları ihtiva eden "Milli Misak"ımızın çizdiği çerçeve dahilinde bir barışı imzaya mecbur edecek bir mahiyette değildir, sanırız. Şüphesiz, devletlerin siyasi vaziyetleri her gün biraz daha kuvvetlenmekte olan Türk ordusu önünde gittikçe vahamet kazanıyor. Bununla beraber, zannetmiyoruz ki, "Milli Misak"ımızın istediklerinin hem de mühim bir kısmını bu devletler henüz kabul

^{*} Mahmut Esat (Bozkurt), "Yakın Şark Sulhu", *Anadolu'da Yeni Gün*, 8 Mayıs 1338 (1922), No: 864-486, s.1. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.537-540.

edebilecek kadar sıkışmış olsunlar. Evet, milli taleplerimizin mühim bir kısmını diyoruz; çünkü Millet Meclisi'ne tebliğ olunan barış teklifleri bizim istediğimiz barıştan hayli uzaktır. Bazı hususlarda aramızda derin farklar vardır. Pek muhtemeldir ki, Müttefikler barış masası başında biraz daha müsait davranırlar veya davranmazlar. Bunlar siyasi vaziyetin leh ve aleyhlerinde vuku bulacak değişimlerine, bizim kudret ve halimize göre hareket edeceklerdir. Bununla beraber, bugün oldukça aleyhlerinde cereyan etmekte olan vaziyetin öyle kolay kolay lehlerine dönebileceğini de ummuyoruz. Başta, yine ve daima İngiltere olmak üzere İtilaf devletleri memleketimize karşı besledikleri haris emellerini tatmin için her fırsattan istifade yolunu kollayacaklardır. Bu hakikat daha şimdiden tezahür etmeye başlamıştır.

Devletler siyasi vaziyet karşısında müşkülata maruz kaldıkça vakit kazanmak ve hadiselerin cereyanına göre hareket hattı takip etmek hakkında pek ustadırlar. Her vakit tekrar ettiğimiz gibi bir kere daha söyleyelim ki, İtilaf devletlerinin ve bilhassa İngiltere'nin bağımsızlık hayatımızla bağdaşması mümkün olmayan ve taban tabana zıt birtakım talepleri vardır ki, asri bir millet olarak yaşamak isteyen bizler için bunları kabul imkânı yoktur. Kabul etsek bile Yakındoğu'nun vaziyeti, mana ve mahiyeti bu gibi şartlar altında kati bir barış tesisine müsaade edemez; zira, devletler kapitülasyon istiyorlar. İngiltere, Boğazlar'ı ve Musul'u istiyor. Yalnız bu kadar da değil, Doğu ve Batı Trakya da dahil olmak üzere Yunanistan'ı Marmara sahillerine, İstanbul kapılarına kadar uzatıyorlar.

Bütün bunların manası, yeni Türkiye'yi işte barış, işte insanlık, işte medeniyet cihanı karşısındaki asil gayemiz diye diye kısıvrak bağlamak ve sonra "şirin¹ dahi kastetmesi cana gülerektir" atasözünce -ve kanaatlerine göre- son kertesine getirdikleri Doğu Meselesinin tamamen hallini de geleceğe bırakmaktır. Maksatları bu olmasa bile takip ettikleri hareket hattı bunu ifade eder. Devletlerin görüşlerine mutabık bir barışı imzalasak da Yunanlıların İzmir'i ve işgallerinde bulunan vatanın diğer kısımlarını kollarını sallaya sallaya tahliye edecekleri, ayrıca şüpheli bir husustur. Yalnız çıkıp gidecekleri değil, barışın imzasını müteakip yine İngilizlerin eliyle orada bizlere karşı bir müdahale mücadelesi yapmayacakları da meçhuldür. Papulas'ın oralarda şimdiden başlayan teşkilatı ve son zamanlarda buna eklenen Venizelos'un İzmir havalisine geldiği söylentileri önünde, işin içinde İngiliz parmağını, İngiltere fırılдаğını görmemek için kör olmak lazımdır. Anadolu'nun en kıymetli bir parçasında yeni bir Girit yaratılmak isteniyor. Görülüyor ki, devletler bize bir taraftan yarım yamalak barış teklif ederken, beri taraftan da bu yarım barıştan bile istifademizi kısır bırakmak için müşkülât çıkarmaktan, fesatlar tertibinden geri kalmamaktadır-

1 Şir: Aslan. (Y.N.)

lar. Siyasi tarihimizin bir asrı geçmekte olan son devirleri göz önüne getirilirse, Batı diplomasisinin, insanlığı şahit tutarak onun namına Türkiye'mizin yok olması için aynı yolda yürümekte olduğu meydana çıkar!.. Evet, Batı diplomasisi, bir nevi Haçlı halinde bize ve bütün İslam dünyasına karşı aynı maksatla hareket etmektedir. Fakat, Türkiye yok olmayacaktır. Bir milletin ölmemesi için ilk şart yaşamak istemesidir. Türkiye ise bunu istiyor ve fiilen gösteriyor.

Avrupa diplomasisi, asri maskesine rağmen Doğu'ya ve İslam dünyasına karşı vicdan ve şuurca bin yıl evvelki Haçlı halinden çıkmış değildir. Yalnız başka bir şekilde, başka bir kıyafette, fakat eskisinden daha korkunç bir Haçlıdır. Bizce, fark bundan ibarettir. Dünkü Haçlıları tahrik eden sebepler dini idi. Bugünkü harekete getiren etkenler de iktisadidir. Fakat netice yine bir, belki bugünkü daha çok tehlikelidir. Yani dün memleketimize saldıranlar Hazreti İsa'nın mübarek kabrini kurtarmak için geliyorlardı. Bugünkülerse karınlarını doyurmak ve bizi aç bırakmak, esir etmek maksadıyla akın ediyorlar. Devletlerin son barış teklifleri ve bunun arkasında sakladıkları içyüzleri, Yakındoğu'yu bu büyük tehlike karşısında bıraktığından ki, esaslı bir barışı belki temin edemeyecektir. Fakat biz buna karşı ne yapacağız? Mutlaka esaslı bir barış isteriz diye her teklifi reddedecek miyiz? Bunun cevabını biz değil barış masası etrafında toplanıldığı zamanki siyasi hadiseler ve vakalar tayin edecektir. Şu kadarını ilave edelim ki, İtalyanlar milli birliklerini bir asrı aşkın bir zamanda vücuda getirebildiler. İtalyan milli siyaseti, her hadiseden istifade ederek "gayeden fedakârlık etmemek şartıyla oraya adım adım varılır" sözünü kendisine şiar edinmişti. Bu şiarın teessüsünden yüz seneyi aşkın bir zaman sonra Trieste'yi aldı. İtalya'nın milli kahramanı Garibaldi'nin memleketi Nice'i, İtalyan ırkının yaşadığı Korsika, Malta, Tesen'i daha milli birliği içine sokamamıştır. Zannederiz ki, yeni Türkiye diplomasisi Doğu Meselesini fasılalarla halletmek siyasetini takip eden Batı diplomasisine karşı aynı mantık dahilinde aksi bir cephe tesis edebilir. Ve adım adım Türkiye'yi milli birlik çerçevesi içinde kurar. Batı diplomasisince fasılalarla halledilmek istenilen Doğu Meselesini, yani Türkiye'yi öldürmek davasını Türkiye de kati barışlarla değil, fakat imkân dahilindeki geçici uzlaşmalarla adım adım öldürebilir.

Meşru ve milli gayemize ulaşmak, zannetmeyiz ki, İtalyan birliğinin muhtaç olduğu bir asra bağlı olsun. İtalya'nın vaziyeti hakkındaki siyasi, toplumsal ve iktisadi sebepler bizim hakkımızda varit değildir. Geleceğin şafaklarında gözüken çeyrek asırlık bir zamanın yeni Türkiye için çok şeyler vaat ettiğini şimdiden görmekteyiz. Bunları "Yeni Türkiye'nin Yarını" başlığıyla hazırlamakta olduğumuz bir makalemizde söyleyeceğiz. Biz ilk adımda Yunan meselesini halletmek istiyoruz. Devletler bağımsızlık ve hürriyetimizle bağdaştırılabilecek bir surette hareket ederlerse, onlarla aramızdaki işleri de görmeye hazırız. Çünkü bizim ga-

yemiz esaslı ve insani bir barıştır. Harbi bunun için yapıyoruz. Devletler bunu istemezlerse işi isteyecekleri güne bırakarak bekleriz. Onların mahiyetlerini de bir kere daha dünyalara ilan ederiz. Fakat o zaman bu hareketleriyle, onların ne kadar kazanacaklarını yine kendileri düşünsünler... Türkiye düşündü taşındı, bütün insanlıkça da mukaddes gayeleri için mücadeleyi kabul etti, ediyor ve maksadını elde edene kadar buna devam edecektir. İki taraf için insanlığın vicdanı hükmünü veriyor. Ve tarih yazıyor... İşte bu gibi sebeplerden dolayıdır ki, Yakındoğ'u'da tam manasıyla esaslı bir barışın şimdilik, bugünkü vaziyet içinde temin edilebileceğini zannetmiyoruz. Bununla beraber, geçici uzlaşma her gün mümkündür. Belki barış masasından delegeler böyle bir neticeyi elde ederek ayrılacaklardır. Belki fevkalade hadiselerin ortaya çıkmasıyla istediğimiz gibi esaslı bir barışa da ulaşırız.

Her gün değişen siyasi hadiselerin uydusu olan diplomasi hareketlerini kati surette tespit edebilmek pek güç bir şeydir. Bu çoğunlukla falcılık olur. Bakalım, yarın ne gösterecek? Halin manası bizi kati bir neticeye ulaştıramıyor. Bu muğlak vaziyet içinde görebildiğimiz bir yön varsa, o da nihayet bir uzlaşmadır; fakat tam manasıyla bir barış değil!..

Ajansların tebliğ etmekte oldukları haberlere göre, İngilizler notamıza hâlâ bir cevap vermek istemiyorlar. Belki de evvela Ruslarla vaziyetlerini tayin ve tespit etmek istiyorlar. Sonra ona göre harekete geleceklerdir. Lafın kısası, barış bir gölgeye benzer ki, üzerine varıldıkça kaçar. O bir pervane, bir kelebektir ki, pervanelerin, keleklerin ışık etrafında toplanmaları, ışıgın içinde yanıp kül olmaları gibi, barış da daima kuvvetin etrafında döner, onun âşığıdır. Barışı tıpkı bir paratoner gibi kuvvet cezbeder; onu kuvvet tutar. Bugün, barış bize doğru geliyorsa, buna saik de kuvvetimizdir. Biraz daha kuvvetlenirsek kucağımıza düşecektir. Yoksa, bu işveli mahluk omuzlarını silkerek bir gölge gibi bizden uzaklaşır gider. Zaferin amentüsü, hiç barış olmayacakmış gibi daima ve her gün harbe hazır olmak, her gün biraz daha kuvvetlenmektir.

"Hazır ol cenge, eğer ister isen sulh u salah!.."

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

İktisadi Esarete Karşı *

1921 Londra Konferansı esnasında dostumuz Kont Sforza bizim iktisadi bağımsızlık meselesinde sonuna kadar ısrar azminde olduğumuzu anlayınca delegelerimize hitaben şu sözleri söylemiştir: "Böyle yaparsanız bütün âlemi aleyhinize çevirirsiniz. Arazi için harp etmenizi herkes anlar, fakat hiç iktisadi şartlar için harp edilir mi?"

Bu sözlerde açık bir mana vardır. Kont Sforza demek istiyordu ki: "Arazi için dövüşünüz. İsterseniz topraklarınızı genişletiniz. Fakat topraklarda iktisadi hâkimiyet, yani genel olarak hâkimiyet meselesini işe karıştırmayınız. Bu hâkimiyet bizimdir. İktisaden bizim efendiliğimizi kabul etmezseniz hepimiz aleyhinize döneriz."

Toprağın lafta sahibi olmak, fakat mahsulü yabancılara vermek; sahiplerin fiilen iktisadi esir mevkiinde bulunması... Bizim layık görüldüğümüz akıbet işte bundan ibaretti. Bu tarzda bir çözüm şeklini kabul edeceğimizi bekliyorlardı. Çünkü eski Osmanlı İmparatorluğu'nun bu esas üzerine yaşadığını parlak tecrübeleri neticesinde biliyorlardı. Eski imparatorluk, görünüşte büyüklük ve tantana üzerine kuruluydu. Geniş araziye sahip olmak ve bütün kuvveti bu araziye zorla bir arada tutmak için sarf etmek bu büyüklük ve tantananın icaplarındandı. Arazi meselelerinde son derecede hassastı. Yemen'i imparatorluğa bağlı bulundurmak için bir buçuk-iki milyon Anadolu yavrusunu israf etmekte bir dakika bile tereddüt etmezdi. Fakat Yemen'i bu kadar büyük külfetlerle

* Ahmet Emin (Yalman), *Vakit*, 7 Şubat 1923, No: 1853.

memlekete bağı bulundurmaktaki lüzum ve hikmeti bir saniye bile düşünmeye lüzum görmez, halkı daha yüksek bir hayat mücadelesi için donatmayı, memleketin muhtaç olduğu maddi teçhizatı plan dairesinde vücuda getirmeyi, gizli bir halde duran servetleri milletin istifadesi için canlandırmayı düşünmez, düşünmezdi. Hiç uğraşmadan ceplerini doldurmayı düşünen yabancı vurguncuların menfaatıyla eski imparatorluğun zihniyeti tamamıyla uygun düşüyordu.

Son senelerde milletimiz pek derin bir inkılap geçirdi. Bu inkılabın neticeleri bugün çok şükür tamamıyla kök tutmuş bulunuyor. Biz şimdi körü körüne "fazla arazi..." diye aklımızı kaybetmiyoruz. Yalnız milli, siyasi, iktisadi birliğimiz için icap eden toprakları vatan sayıyoruz. Diğer topraklar bize altın tepsi içinde uzatılsa, bugün biz "Hayır, istemiyoruz. Yabancı topraklarda boşu boşuna zabıta memurluğu etmekten bıktık. Sanayi memleketi değiliz ki oralara bir pazar diye ihtiyaç duyalım. Biz yalnız öz vatanımızı isteriz" diyebilecek kadar idrak ve metanet sahibiyiz. Fakat kendimizin saydığımız sınırlı ve belli topraklara tamamıyla sahip ve hâkim olmak isteriz. Bu hususta anladığımız hâkimiyet kavramı, kendi ihtiyaçlarımıza göre serbestçe bir iktisadi siyaset takip etmekten, memleketin gelişmesine hizmet eden çarelere -hiçbir nevi sınırlama tanımadan- girişmekten, halkımızı daha mükemmel bir hayat mücadelesine, daha yüksek bir yaşam seviyesine çıkarmaktan ibarettir.

Bugün milletimizin en hassas olduğu nokta şu noktadır: Bizim için, tam bir iktisadi bağımsızlık, en zengin yabancı araziye lafta sahip olmaktan çok cazip bir şeydir. Olur olmaz arazi meselelerinde harbi belki de tereddütsüz göze almayız. Aramızda bu hususta tereddüt gösterenler bulunabilir. Fakat iktisadi bağımsızlık meselesinde en şiddetli silahlara müracaat etmekte bir saniye bile tereddüt edecek bir Türk tasavvur edemeyiz. Hayır, kendi evimizde bundan sonra kimsenin esiri olmayacağız. Hayatı, yabancıların hizmetçisi veya mahmisi¹ sıfatıyla sürünüp gitmekten ibaret diye görmeyeceğiz. Evimizin tam manasıyla efendisi olacağız. Bu şart altında bizimle dostluğa ve iktisadi münasebete girişmek isteyenlere büyük bir dostlukla elimizi uzatacağız. Onlar sermayelerini müsait iktisadi şartlar dairesinde işletmekten faydalanacak, biz memleketimizin şimendifer, yol, liman sahibi olduğundan, tabii servetlerinin hem sermaye sahiplerinin hem de memleketin hayrı için işlendiğinden dolayı sevinecek ve istifade edeceğiz. Fakat topraklarımızda herhangi bir manayla bir tekel, denetim, zorbalık emeli takip edenler bütün milletimizi tamamıyla uyanık ve en şiddetli mücadelelere hazır bir halde karşılarında bulacaklardır. Bu gibilerle işbirliği yapmamakta sonuna kadar ısrar edeceğiz. Kendileri bizi yanlış anlamaktan ve vurgunculuk hırsıyla yanlış hesaplara kapılmaktan kaynaklanan hatalarını iş

1 Mahmi: Biri tarafından korunan; himaye gören. (Y.N.)

işten geçtikten sonra anlayacaklar ve son pişmanlığın fayda vermediğini de öğreneceklerdir.

Karaağaç'tan vazgeçmek, Musul hakkında hususi müzakerelere girişmek ayrı birer tedbirdir. Büyük Millet Meclisi hükümetinin yetkisini taşıyan bir barış delege heyeti, barış müzakereleri esnasında bu yolda tedbirlere müracaat edebilir. Fakat iktisadi bağımsızlığımızdan en küçük bir zerre bile terk etmeye ne barış delege heyetinin ne Büyük Millet Meclisi'nin ne de hiç kimsenin yetkisi yoktur. Tam bir iktisadi bağımsızlık bütün cihanın tahakkümüne karşı en büyük fedakârlıklara girişen Türk milletinin ve gelecek Türk nesillerinin hakkıdır. Bu haktan hiçbir surette, hiçbir derecede vazgeçilemez. Her şeyden evvel iktisadi esarete karşı mücadele etmiş olan Türk milleti bundan sonra kimsenin boyun-duruğu altına giremez.

Lozan'daki kesintiye icap ettiren sebepler en basit şekle indirgenince hedefinin bizi iktisaden esir mevkiinde bulundurmaktan ibaret olduğu görülür. Gerek iktisadi maddelerin, gerek yabancılarnın memleketimizdeki vaziyetine ait maddelerin hedefi budur. Bizim gözümüzü boyamak için bunların ikincil bir ehemmiyeti olduğunu söylüyorlar. Mesele ikincil bir mahiyette ise neden bu kadar ısrar ediyorlar? Bağımsızlıkla alakalı hususlarda sonuna kadar ısrar göstermek bizim en tabii vazifemizdir.

Ahmet Emin

Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir İktisat Kongresi'ni Açış Nutku *

(17 Şubat 1923)

Efendiler, aziz Türkiye'mizin iktisadi yükselmesi vasıtalarını aramak ve bulmak gibi vatani, hayati ve milli bir mukaddes gaye için bugün burada toplanmış olan sizlerin, muhterem halk temsilcilerinin huzurunda bulunmakla çok mesut ve bahtıyırım. Efendiler, uzun gafletlerle ve derin kayıtsızlık ile geçen asırların iktisadi bünyemizde açtığı yaraları tedavi etmek, tedavi çarelerini aramak ve memleketi mamuriyete, milli bir refaha, saadete ve servete ulaştıracak yolları bulmak için vuku bulacak mesainizin çok kıymetli ve muvaffakiyetli neticelere kavuşmasını temenni eylerim.

Arkadaşlar, sizler doğrudan doğruya milletimizi teşkil eden halk sınıflarının içinden geliyorsunuz ve onlar tarafından seçilmiş olarak geliyorsunuz. Bu itibarla memleketimizin, milletimizin halini, ihtiyacını ve milletimizin emellerini ve elemelerini yakından biliyorsunuz. Herkesten daha iyi biliyorsunuz. Sizin söyleyeceğiniz sözler, alınması lüzumunu beyan edeceğiniz tedbirler, doğrudan doğruya halkın lisanından söylenmiş gibi kabul olunur. Bu, en büyük isabetlere

* *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Şubat 1923, Numara: 743, s.1-2; *Vakit*, 18 Şubat 1923, Numara: 1864, s.1; *Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmir Yollarında*, Matbuat Müdüriyeti Umumiyesi Neşriyatı, İstihbarat Matbaası, Ankara, 1923, s.103-126; İzmir'de Anadolu Matbaası'nda basılan *İktisat Esaslarımız* adlı eski yazı kitapçıktan fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. A. Afetinan, *İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat-4 Mart 1923*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.57-69. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.15, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.138-148.

sahiptir. Zira halkın sesi, Hakk'ın sesidir. Efendiler, tarih, milletlerin¹ yükseliş ve düşüşü sebeplerini ararken birçok siyasi, askeri, toplumsal sebepler bulmakta ve saymaktadır. Şüphe yok, bütün bu sebepler toplumsal hadiselerde tesirlidirler. Fakat bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselişiyle, düşüşüyle alakadar ve münasebettar olan, o milletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bu hakikat, bizim milli hayatımızda ve milli tarihimizde de tamamen tecelli etmiştir. Hakikaten Türk tarihi incelenirse, bütün yükseliş ve düşüş sebeplerinin bir iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı derhal anlaşılır. Efendiler, tarihimizi dolduran bunca muvaffakiyetler, zaferler veyahut mağlubiyetler, yok oluşlar ve felaketler, bunların tamamı, vukua geldikleri devirlerdeki iktisadi ahvalimizle münasebettar ve alakadardır. Yeni Türkiye'mizi layık olduğu mertebeye ulaştırabilmek için, mutlaka iktisadiyatımıza birinci derecede ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz. Çünkü zamanımız tamamen bir iktisat devresinden başka bir şey değildir. Efendiler, bir milletin hayati vasıtalarını, refah ve saadetini teşkil eden iktisadiyatıyla iştilal etmemesi, iştilal edememesi nazarı dikkati çeken bir keyfiyettir. Fakat biz itiraf etmeye mecburuz ki, iktisadiyatımıza lüzumu kadar ehemmiyet vermemiş bulunuyoruz. Bir milletin doğrudan doğruya hayati vasıtalarıyla iştilal edememesi, o milletin yaşadığı devirler ile ve o devirleri tespit eden tarihiyle çok alakadardır. Dolayısıyla biz de eğer iştilal edememiş isek, hakiki sebeplerini, geçirdiğimiz devirlerde ve bilhassa tarihimizde arayabiliriz. Fakat böyle bir inceleme yaptığımız zaman, ne yazık ki, itirafa mecburuz ki, biz henüz şimdiye kadar hakiki, ilmi, olumlu manasıyla milli bir devir yaşayamadık. Dolayısıyla milli bir tarihe sahip olamadık. Bu noktayı biraz izah edebilmiş olmak için hep beraber Osmanlı tarihini hatırlayalım. Osmanlı tarihinde bütün gayretler, bütün mesai, milletin arzusu, emelleri ve hakiki ihtiyaçları bakımından değil, belki şunun bunun özel emellerini, ihtiraslarını tatmin bakımından vuku bulmuştur. Mesela Fatih, İstanbul'u zapt ettikten sonra, yani Selçukî saltanatıyla Doğu Roma İmparatorluğu mirasına konduktan sonra, Batı Roma İmparatorluğu'nu da zapt ederek azametli bir saltanat kurmak istedi. Böyle geniş bir emel takip eyledi. Böyle bir emeli takip ve tatbik edebilmek için bütün milleti, asli unsuru arkasından bu hedefe doğru sevk etti. Mesela Yavuz Sultan Selim, Fatih'in açtığı batı cephesini tespit etmekle beraber, bütün Asya'yı birleştirerek büyük bir İslam imparatorluğu vücuda getirmek üzere böyle bir siyasi yol takip etti. Asli unsuru bunun arkasından dolaştırdı. Kanunî Süleyman her iki cepheyi azami derecede genişletmek, bütün Bahri Sefid'i² bir Osmanlı havuzu haline getirmek, Hindistan üzerinde nüfuzunu tesis eylemek gibi çok azametli, şahane bir siyaset takip etti. Bu siyasetin tatbiki için asli unsuru kullandı.

1 İzmir İktisat Kongresi'nde "milletimizin". (Y.N.)

2 Bahri Sefid: Akdeniz. (Y.N.)

Arkadaşlar, bütün bu tavırlar ve harekât incelenirse görülür ki, bu azametli, kudretli padişahlar takip ettikleri harici siyasette kendi emelleri, hırsları ve arzularına dayanmışlardır. Büyük ve şahane arzularına dayanmakla beraber dahili teşkilatlarını, dahili siyasetlerini bu ihtirasların doğurmuş olduğu harici siyasetlerine göre tanzim etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Halbuki harici siyaset, dahili teşkilat ve dahili siyasete dayandırılmak zaruretindedir, yani dahili teşkilatının tahammül edemeyeceği genişlikte olmamalıdır. Yoksa hayali, harici siyasetler peşinde dolaşanlar, dayanak noktalarını kendiliğinden kaybederler. Hakikaten Osmanlı hakanları, asıl olan noktayı unuttular. Hissiyatları ve emelleri üzerine bütün harekât ve fiilleri bina ettiler. Dahili teşkilatlarını harici siyasetlerine uydurmak mecburiyetinde kalınca, zapt ettikleri memleketlerde bütün unsurları; lisanları, dinleri, ananeleri, her şeyi başka başka olan ve birçok milletlerden ibaret bulunan bu unsurları olduğu gibi muhafazaya kalkıştılar ve onlara bütün bu şeyleri muhafaza edebilecek istisnalar, imtiyazlar bahsettiler. Buna karşılık asli unsur uzun seferler yapmakla, fetih meydanlarında ölmekle, zapt olunan memleketlerin kendisini ve halkını beslemekle ve onlara bekçilik etmekle kendi kendini tahrip ediyordu. Bu itibarla millet, asli unsur; kendi evinde, kendi yurdunda ve kendi hakiki hayati vasıtalarını elde etmek için çalışmaktan tamamen mahrum bir halde bulunuyordu. Bu tacidarlar, milleti böyle diyar diyar dolaştırmakla, onlara kendi yurtlarını düşünmeye müsaade etmemekle de yetinmiyorlardı. Belki fetih dairesi dahiline gelen halkı memnun edebilmek için, son yabancıları memnun edebilmek için doğrudan doğruya asli unsurun hukukundan ve hayati ve iktisadi kaynaklarından birçok şeyleri lütuf olarak, ihsan olarak, hediye olarak onlara bahşediyorlardı. Mesela Fatih zamanında Cenovalılara ve Patrik'e verilen imtiyazlar ile açılan yol, kendisinden sonra daima genişlemiş ve sağlamlaştırılmış bulunuyordu. Bu imtiyazlar, bu istisnaiyet, hükümetin en kuvvetli, en azametli zamanında vuku buluyordu. Yalnız ve yalnız padişahın bir müsaadesi, bir ihsanı olmak üzere vuku buluyordu. Hepiniz hatırlayabilirsiniz: Kanunî Sultan Süleyman zamanında Venediklilerle ticaret antlaşması yapılmıştı. Fakat Padişah, Venediklilerle ticaret antlaşması yapmayı kendi şerefine ve izzetinefsine aykırı buldu. Zira onun zihniyetine göre antlaşma, birbirine eşit milletler arasında yapıldı. Halbuki Venedik o zaman Osmanlı Devleti'ne eşit olmak şöyle dursun, onun doğrudan doğruya vesayeti altında idi. Dolayısıyla zatı şahane¹ böyle bir hükümetle antlaşma yapamazdı. Fakat ona müsaadelerde bulunabilirdi ve müsaadelerde bulundu. İşte bu müsaade kelimesi kapitülasyonlar kelimesiyle tercüme edilmiştir. Halbuki biliyorsunuz, kapitülasyon kelimesi, bir kale içinde kuşatılan, bütün müdafaa vasıtaları-

1 Padişahın sıfatlarından. (Y.N.)

nı kullandıktan sonra teslimiyet arzına mecbur olanlar hakkında kullanılan bir kelimedir. İşte böyle bir kelimeyi, padişahların müsaadesini tercüme ederken kullanmış bulundular. Bu ufak tafsilatı iki noktadan tekrar edeyim: Millet hayatı vasıtalarıyla iştigalden yasaklı olarak diyar diyar dolaştırılıyor ve bu yeni diyarlar halkı birçok istisnalara, birçok imtiyazlara sahip olarak çalışıyordu. Yani fatihler, asli unsuru peşine takarak kılıçla fetihler yaparken, kılıç sallarken, zapt olunan memleketler ahalisi kazandıkları istisnalar, imtiyazlarla sabana yapıyorlar, toprak üzerinde çalışıyorlardı. Arkadaşlar, kılıç ile fetihler yapanlar, sabanla fetihler yapanlara mağlup olmaya ve neticede mevkii terk etmeye mecburdurlar. Nitekim Osmanlı saltanatı da böyle olmuştur. Bulgarlar, Sırplar, Macarlar, Rumlar sabanlarına yapışmışlar, mevcudiyetlerini muhafaza etmişler, kuvvetlenmişler; bizim milletimiz de böyle fatihlerin arkasında serserilik etmiş ve kendi anayurdunda çalışmamış olmasından ötürü bir gün onlara karşı mağlup olmuştur. Bu bir hakikattir ki, tarihin her devrinde ve cihanın her yerinde aynen vaki olmuştur. Mesela Fransızlar Kanada'da kılıç sallarken, oraya İngiliz çiftçisi girmiştir. Bu medeni sabanla kılıç mücadelesinde nihayet muzaffer olan sabandır (*alkışlar*) ve Kanada'ya sahip oldu. Efendiler, kılıç kullanan kol yorulur, nihayet kılıcı kınına koyar ve belki kılıç o kında küflenmeye, paslanmaya mahkûm olur. Lakin saban kullanan kol gün geçtikçe daha ziyade kuvvetlenir ve daha çok kuvvetlendikçe daha çok toprağa malik ve sahip olur. (*Alkışlar*.)

Efendiler, Osmanlı fatihleri, hakanları, istilacıları, asli unsur ile beraber sabanın önünde mağlup olup ricata başladıktan sonra, asıl felaketlerin büyüğü başladı. Sırf padişahın bir ihsanı olarak yabancılara bahşedilmiş olan ve özel lütuf olarak memleket dahilindeki gayrimüslim unsurlara verilmiş olan her şey kazanılmış haklar kabul edildi.

Fakat yabancılar yalnız bu hakları muhafaza ile de yetinmediler. Belki her gün onları biraz daha artırmak için çareler aradılar ve buldular. Dahili unsurlar muhafazaya muktedir oldukları dahili teşkilatlarına dayanarak, haricin daima teşvikine ve özendirmelerine ve yardımına sığınarak devletin ve asli unsurun imhasıyla siyasi bir mevcudiyet kazanmak için çalışmaktan geri durmadılar. Yabancılar bir taraftan dahili unsurları teşvik ediyorlardı, diğer taraftan da kendileri müdahale ediyorlar ve her müdahalede yine devlet ve milletin aleyhine olmak üzere yeni yeni birtakım imtiyazlar, haklar alıyorlardı. Bu devamlı takibat altında zaten fakir düşmüş olan anayurtta, asli unsur devlete verebilecek parayı güç tedarik ediyordu. Halbuki tacidarlar, saraylar, Babiâlıler mutlaka debdebeye, gösterişe sahip olabilmek için, onu devam ettirebilmek, zevk ve ihtiraslarını temin edebilmek için her ne pahasına olursa olsun, bu parayı tedarik etmek çaresine girişmişlerdir. O çareler de, borçlanmalar oldu. O kadar çok borçlanmalar yapıyorlardı, o kadar fena şartlar dahilinde borçlanmalar yapıyordu ki,

bunların faizlerini de ödemek mümkün olamadı. En nihayet bir gün Osmanlı Devleti'nin iflasına hükmettiler. Maliye işleri hemen kontrol altına alınmış ve başımıza Düyunu Umumiye belası çökmüş bulunuyordu.

Efendiler, milletin içine düştüğü bu hazin halin, bu sefaletin sebeplerini arayacak olursak, doğrudan doğruya devlet kavramında buluyoruz. Biliyorsunuz ki, Osmanlı Devleti, şahsi saltanat ve en son beş on sene zarfında meşrutî saltanat esasına dayanarak idarei hükümet ediyordu.

Arkadaşlar, şahsi saltanatta her hususa tacidarların arzusu, iradesi ve emeli hâkimdir. Söz konusu olan yalnız odur. Milletin emelleri, arzuları, ihtiyaçları söz konusu olmaktan çok uzaktır. Bütün millet, emellerinden ve iradelerinden yoksun kalmış bulunuyordu. Çünkü tacidlar kendilerini Allah tarafından gönderilmiş bir şahsiyet farz ederlerdi. Bir de tacidların etrafını alan menfaatperestler vardı. Onlar da padişahların zihniyetleri ile zihniyetlenirler ve padişahın bu zihniyetini, bu arzusunu semavi bir gerek ve Kur'an'ın bir gereği gibi herkese telkin ederler; bu gayet koyu ve sürekli telkinler karşısında hakikaten bir gün bütün halk bu arzu ve iradelerin yapılması lazım gelen ve kayıtsız şartsız icap eden semavi iradeler gibi olduğuna kani olurlardı. Böyle irade ve hâkimiyetten yoksun kalmaya rıza gösteren bir milletin akıbeti elbette felakettir, elbette musibettir. Arkadaşlar! Son durduğum noktada artık Osmanlı Devleti hakikatte ve fiilen bağımsızlıktan mahrum bir hale getirilmişti. Hakikaten bir devlet ki kendi tebaasına koyduğu bir vergiyi yabancılara koyamaz; gümrük muamelelerini, vergilerini memleketin ve milletin ihtiyaçlarına göre tanzim etmekten yasaklıdır; ve bir devlet ki fazla olarak yabancılar üzerinde yargı hakkını tatbikten mahrumdur; böyle bir devlete bittabi bağımsız denilemez. Devletin ve milletin hayatına vuku bulan müdahaleler yalnız bu kadar değil, daha fazla idi. Doğrudan doğruya milletin hayati ihtiyaçlarından olan, mesela şimendifer yapmak için, mesela fabrika yapmak için, mesela her şey yapmak için devlet serbest değildi. Mutlaka müdahale vardı. Dolayısıyla hayatını teminden men ettirilen bir devlet bağımsız olabilir mi? Arz ettiğim gibi hakikatte devlet bağımsızlığını çoktan kaybetmişti ve Osmanlı ülkesi yabancılardan serbest bir sömürgesinden başka bir şey değildi ve Osmanlı halkı içindeki Türk milleti de tamamen esir bir vaziyete getirilmişti. Bu netice, arz ettiğim gibi milletin kendi iradesine ve kendi hâkimiyetine sahip bulunamamasından ve bu irade ve hâkimiyetin şunun bunun elinde kullanılagelmiş olmasından ileri geliyor. O halde katıyetle diyebiliriz ki, biz millî bir devir yaşamıyorduk ve millî bir tarihe sahip bulunmuyorduk.

Mesela, Osmanlı tarihi, baştan nihayetine kadar hakanların, padişahların, şahısların, en nihayet zümrelerin hal ve hareketini kaydeden bir destandan başka bir şey değildir. Mazinin, asırların elimize tarih diye uzattığı kitabın mahiyeti bundan ibarettir. Arkadaşlar, milletin hâkimiyetine sahip olmaması yüzünden

dahil olduğu Harbi Umumi'den kıymetli evlatlarımızdan meydana gelen kahr-
raman ordularımızın Galiçya'da, Romanya ve Makedonya'da, Kafkas dağların-
da, Sina çöllerinde uğradığı zahmetleri hatırlatmaya lüzum görülecek kadar
çok zaman geçmemiştir ve en nihayet bu Harbi Umumi'nin uğursuz neticesi de
hepinizin malumudur. Bilhassa Mondros Mütarekesi'yle açılan mütareke dev-
rinin manzarası, bir an için tekrar düşünmüş olursanız göreceksiniz ki, baştan
nihayete kadar bir dağılma manzarasından başka bir şey değildi. Devletler her
türlü insani ve medeni anlaşmalardan ve hukuktan ayrılarak memleketimizin
en kıymetli ve en verimli yerlerini çığnediler. İzmir'i, Bursa'yı, Eskişehir'i, ta
Sakarya'ya kadar; sonra bütün Adana ve havalisini ve Trakya'yı, İstanbul'u, en
aziz yerlerimizi çığnediler. Fakat düşmanların bu hareket tarzından daha acı ve
feci ve daha çok teessüf edilecek olan bir nokta varsa, o da bu memleketin asır-
larca başında bulunan ve bu milletin irade ve hâkimiyetini kullanan insanların
dahi düşman saflarına geçmiş olmasıdır. (*Kahrolsunlar sesleri.*) Ve arkadaşlar
biliyorsunuz, bu düşmanlar, yani dahili düşmanlar, harici düşmanların yapma-
dığı ve yapmaya muktedir olamayacağı kötü ve feci fiilleri ve harekâtı yapmakta
tereddüt göstermemişlerdir. Harici düşman kuvvetleri, saydığım aziz vatan top-
raklarında bulunurken, padişahın iradesiyle çıkarttığı fetvalarla ve hilafet or-
dularıyla bu masum millet şurada burada doğru yoldan saptırılıyor ve kandırı-
lıyordu. Hakikaten vatanımızın şurasında burasında isyanlar başlamıştı. Zaten
çoktan beri manen ve fiilen bağımsızlığından mahrum edilmiş olan Osmanlı
Devleti'nin bitişine muvaffakiyet hasıl olmuştu.

Osmanlı Devleti tamamen çökmüştü. Fakat düşmanlarımız aynı zamanda
Osmanlı Devleti'ni kuran Türk milletin de, asli unsurun da, bu memleketin
hakiki halkının da mahvolduğunu ve çöktüğünü zannettiler. İşte bunda çok
aldandılar. Osmanlı Devleti ve Osmanlı Devleti gibi çok devletler kurmuş olan
Türk milleti mahvolamaz ve mahvolmamıştır. (*Şiddetli alkışlar.*) Bilakis hayatına
vurulan bu darbelerden, harici düşmanların ve dahili düşmanların bu acı ve
nefret edilecek darbelerinden birdenbire bütün teyakkuzlarını, bütün uyanış-
larını takındı ve hayatını, şerefini, namusunu kurtarmak için büyük bir azimle
başını kaldırdı; birlikte ve dayanışma içinde ortaya atıldı. (*Alkışlar.*)

İşte milletimiz o dakikadan itibaren milli devreye girdi, halk devresinin baş-
langıcına girdi. Millet bu başlangıç noktasından başladığı gün, kendisini hedefe
ulaştıran yolların ve bizzat hedefin bulunduğu ufukların karanlıklar içinde bu-
lunduğunu hepimiz hatırlarız. Fakat bu hal milletimizi ümitsizliğe düşürmedi.
Büyük bir azim ile mukaddes hedefe adımlarını attı. Efendiler, milletimiz kati
kurtuluşa ve hakiki kurtuluşa mazhar olabilmek için, iki umdeye dayanmanın
farz ve şart olduğunu anladı; büyük ve bariz kanaatlerle anladı. O umdelerden
birincisi Misakı Milli'nin ifade ettiği mana ruhudur. (*Alkışlar.*) İkincisi, Teşkilatı

yük bir muzafferiyetin etkenleri ve failleri bulunduğumuzu ifade ediyoruz. Bu noktada çok kati olan bir hakikati hep beraber tekrar etmek mecburiyetindeyiz. Bu kadar büyük, bu kadar mukaddes ve azametli hedefler yalnız kâğıt üzerinde düsturlarla ve kanun maddeleriyle ve sadece hırslarla, arzularla husul bulamaz. Tam tahakkukunu temin edebilmek için yegâne kuvvet, hakiki en kuvvetli temel iktisadiyattır. (Alkışlar.)

Siyasi, askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar, iktisadi muzafferiyetler ile taçlandırılmazlarsa, husule gelen zaferler payidar olamaz, az zamanda söner. Bu itibarla en kuvvetli ve parlak zaferimizin dahi temin edebildiği ve daha edebileceği faydalı semereleri tespit için iktisadiyatımızın, iktisadi hâkimiyetimizin temini ve sağlamlaştırılması ve genişletilmesi lazımdır. Efendiler, bu kadar verimli ve bu kadar kuvvetli olan yeni hükümetimizin, yeni devletimizin düşmansız kalacağını farz etmek doğru değildir. Bu güzel temellerin dahi içine kundak koyarak onu yıkmaya çalışacaklar olacaktır. Onun hayatına, verimine karşı suikastlar tertip etmeye teşebbüs edecekler bulunacaktır. Bütün bunlara karşı en kuvvetli silahımız, iktisadiyattaki genişlik, sağlamlık ve muvaffakiyetimiz olacaktır. Efendiler, dahil olduğumuz halk devrinin, milli devrin, milli tarihini dahi yazabilmek için kalemlerimiz sabanlar olacaktır. (Alkışlar.) Bence halk devri, iktisat devri kavramı ile ifade olunur.

Öyle bir iktisat devri ki, onda memleketimiz mamur olsun, milletimiz müreffeh olsun ve zengin olsun. Bu noktada bir felsefeyi size hatırlatayım: "El kanaatü kenzi lâüfnâ".¹ Kanaati "kenzi lâüfnâ" farz etmek, fakirliği fazilet bilmek felsefesine de iktisat devri artık son versin. (Alkışlar.)

Efendiler, bu felsefeyi, mutlaka yanlış yorumlamak yüzünden bu millete, bu memlekete çok büyük fenalık edilmiştir. Biliriz ki, Allah dünya üzerinde yarattığı bu kadar nimetleri, bu kadar güzellikleri insanlar istifade etsin, nimetlensin diye yaratmıştır ve azami derecede istifade edebilmek için de, bugün kâinattan esirgediği zekâyı, aklı insanlara vermiştir. Eğer vatan denilen şey, kupkuru dağlardan, taşlardan, mezrai sahalardan, çıplak ovalardan ve vatan; şehirler, köylerden ibaret olsaydı, onun zindandan hiçbir farkı olmazdı. Ve hakikaten bu dediğimiz felsefenin sahipleri bu kıymetli vatanımızı böyle zindan ve cehennem yapmaktan başka bir şey yapmamışlardır. Halbuki bu vatan, evlat ve torunlarımız için cennet yapılmaya layık, çok layık bir vatandır. İşte bu memleketi böyle mamure haline, cennet haline getirecek olan, iktisadi vasıtalar ve etkenler ve iktisadi faaliyetler. Dolayısıyla öyle bir iktisat devri lazımdır ki, artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrensin ve o vasıtalara girişsin. Hepimizin arzumuz şudur ki, bu memleketin efradı, elle-

1 El kanâatü kenzü'n lâüfnâ: Kanaat tükenmez hazinedir. (Y.N.)

rinde numuneleriyle ziraatın, ticaretin, sanatın, emeğin, hayatın bir temsilcisi olsun. Ve artık bu memleket böyle fakir ve bu millet hakir değil, belki memleketimize zengin memleketi, zenginler memleketi, bu yeni Türkiye'nin adına da çalışanlar diyarı denilsin. İşte millet böyle bir devir içinde bulunuyor ve böyle bir devri yüceltecektir. Ve böyle bir devrin tarihini yazacaktır. Ve böyle bir devirde, böyle bir tarihte en büyük makam, en büyük hak çalışanlara ait olacaktır. Efendiler, Türkiye İktisat Kongresi, tarihte ilk defa yüksek mevki kazanacak bir kongredir. Sizler memleketin ihtiyacını, milletin ihtiyacını ve milletin kabiliyetini ve bunun karşısında bütün dünyada mevcut olan çok kuvvetli iktisat teşkilatını nazarı itibara alarak, yapılması lazım gelen tedbirleri ve tatbiki elzem olan bütün yenilikleri tam bir açıklıkla ifade etmelisiniz, tespit etmelisiniz. Ta ki, o tedbirler, o yenilikler tatbik olundukça memleketimiz bereketlere, nurlara boğulsun. Arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'niz ve hükümetiniz, tabii milletin emelleri dairesinde, ilerlemeye, yeniliğe tamamen dosttur, tamamen taraftardır. Bunun için memleket ve millete faydalı kabul edeceğiniz tedbirler büyük bir memnuniyetle nazarı dikkate alınacaktır. Buna şüphe etmiyorum. Efendiler, iktisadiyat sahasında düşünürken ve konuşurken zannolunmasın ki, biz yabancı sermayesine hasım bulunuyoruz. Hayır, bizim memleketimiz geniştir. Çok çalışmaya ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Dolayısıyla kanunlarımıza riayetkâr olmak şartıyla yabancı sermayelerine lazım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız ve arzu edilir ki, yabancı sermayesi bizim emeğimize ve sabit servetimize katılsın ve bizim için ve onlar için faydalı neticeler versin; fakat eskisi gibi değil. Hakikaten mazide ve bilhassa Tanzimat devrinden sonra, yabancı sermayesi memlekette müstesna bir mevkiye sahip oldu. Ve ilmi manasıyla denebilir ki, devlet ve hükümet yabancı sermayesinin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştır. Artık her medeni devlet gibi, millet gibi, yeni Türkiye dahi buna razı olamaz; burasını esir ülkesi yaptıramaz. (Bravo sesleri, alkışlar.)

Hoca Efendi: Paşa Hazretleri, Hindicini ve Bengal eyaletinde bulunduğumuz zamanda orada bulunan İslam kardeşlerimize Türkiye hükümeti mi arıyorsunuz, diyen Muhammed Ali isminde bir zata kaptan...¹ ismindeki aşağılık kâfire bir tokat vurduğu gibi kan çıkarmıştır. Dolayısıyla pek güzel buyurdunuz. Memleket çalışan diyarıdır. Dolayısıyla Allah'ın inayeti ile bu memleketimizi cennet misali yerlere döndürmeye gayret edeceğiz ve bunu bekleriz.

Başkumandan: Arkadaşlar, son söz olarak demiştim ki, biz memleketimizi artık esir ülkesi yapamayız. Belki hepinizin nazarı dikkatini çekmiş olan Lozan

1 Hâkimiyeti Milliye'de burada üç nokta vardır. (Y.N.)

Konferansı'nın son müzakeresi bu nokta ile alakadardır. Konferansın şimdilik askıya alınışı hep aynı meseleden, aynı noktadan kaynaklanmaktadır gibi anlaşılabilir. Ordularımız en büyük bir zaferi kazanmışlardı ve muzafferane yürüyüşünü durduracak hiçbir mâni mevcut değildi. (*Alkışlar.*) Böyle bir zamanda İtilaf devletleri, tabii haklarımızı, meşru haklarımızı müzakereler ile dahi tasdik edeceklerini ve meselelerin müzakereler ile dahi hallolunacağını söylediler ve bizi konferansa davet ettiler. Milletimiz, Meclis'imiz ve hükümetimiz samimi olarak barış taraftarı bulunduğu için, muzaffer ordularımızı durdurdu ve delege heyetimizi Lozan'a gönderdi. Aylardan beri müzakereler ve münakaşalar cereyan ediyor. Fakat henüz muhataplarımız bizimle üç senelik, dört senelik bir hesabı görmüyorlar; üç yüz ve dört yüz senelik hesapları görmeye başlamışlardır. Ve hâlâ muhataplarımız eski Osmanlı Devleti'nin tarihe karıştığını ve bugün yeni bir Türkiye devletinin mevcut olduğunu ve bu Türkiye devletini kuran milletin çok azimkâr ve kahraman bir millet olduğunu ve bu milletin artık tam bağımsızlığından ve milli hâkimiyetinden zerre kadar fedakârlık yapamayacağını anlayamamışlardır. (*Alkışlar.*)

İşte bunu anlayamamak yüzünden tereddüte düşmüşler, duraksamışlardır. Arkadaşlar, onlar istedikleri kadar tereddüt edebilirler. Fakat bu millet kati kararını vermiştir. Bu millet için tereddüt devirleri çoktan geçmiştir. (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar.*) Devletlerin delege heyetimize verdikleri son proje bittabi heyetimizce kabule değer görülmedi. Diğer delege heyetleri gibi bizim delege heyetimiz de vaziyeti hükümete ve icap ederse Meclis'e arz etmek üzere memlekete dönmek üzeredir. Tabii izahat ve sorular olacaktır. Ancak bütün millet, bütün cihan bilsin ki, en nihayet ve en nihayet bu millet tam bağımsızlığının temin edildiğini görmedikçe, yürümeye başladığı yolda bir an durmayacaktır. (*Şiddetli ve sürekli alkışlar.*)

Efendiler, hiç kimseden fazla bir şey istemiyoruz. Dünyanın her medeni milletin tabiaten sahip olduğu şeylerden bizi mahrum etmemelidirler ve haklarımızı teslim etmelidirler. Çünkü hakkımız tabiidir, meşrudur, makuldür ve bize lazımdır. Biz bu haktan vazgeçmeyeceğiz ve ne kadar haklı isek, bu hakkımızı müdafaa ve muhafaza için de memleketimizin, milletimizin kabiliyet ve kudreti o kadardır. (*Alkışlar.*) Efendiler, görülüyor ki, bu kadar kati ve yüksek bir askeri zaferden sonra dahi bizi barışa kavuşmaktan men eden sebepler, doğrudan doğruya iktisadi sebeplerdir, iktisadi düşüncelerdir. Çünkü bu devlet, bu millet iktisadi hâkimiyetini temin ederse o kadar kuvvetli temel üzerinde yerleşmiş ve yükselmeye başlamış olacaktır ve artık bunu yerinden kımıldatmak mümkün olamayacaktır. İşte düşmanlarımızın, hakiki düşmanlarımızın uygun bulmadıkları, bir türlü rıza göstermedikleri budur.

Efendiler, bu fiilen vaki olmuştur. Barış denilen şeyin temini için yabancılardan bu hakikati itiraf etmemekteki tereddütlerine mantuki mana vermek mümkün değildir. Çok arzu edilir ki, pek yakın bir zamanda onlar da bu hakikati itiraf ederler ve bütün medeniyet cihanının pek büyük istek ve hasretle beklediği barışın yapılmasına mâni olmak mesuliyetinden sakınırlar. Biz şimdiden hayati vasıtalarımızı temine başlamış bulunuyoruz. Ve bittabi barış halinin inşasında daha büyük gelişmeler oluyor. Fakat muvaffak olmak için çok çalışmak lazım olduğunu bilmeliyiz. İktisadiyat, iktisadiyat diyoruz. Fakat arkadaşlar, iktisadiyat demek, her şey demektir. Yaşamak için, mesut olmak için, insanın mevcudiyeti için ne lazımsa onların tamamı demektir; ziraat demektir, ticaret demektir, çalışmak demektir, her şey demektir. Bütün bu hususlarda şu anda memleket ve milletimizin ne halde olduğunu sizler çok güzel bilirsiniz. Vasıflandırmak istemeyeceğim. Ancak memleketimizin genişliği ve nüfusumuzun bu genişliğe ne kadar orantısız olduğunu da hatırlayınız. Bu geniş ve verimli toprakları işleyebilmek, işletebilmek için noksan olan el emeğini, mutlaka fenni aletler ile telafi etmek mecburiyetindeyiz. Memleketimizi bundan başka şimendiferler ile ve üzerinde otomobiller çalışır şoselerle şebeke haline getirmek mecburiyetindeyiz. Çünkü Batı'nın ve cihanın vasıtaları bunlar oldukça, şimendiferler oldukça, vapurlar oldukça, bunlara karşı deve ile merkepler ve kağnı ile ve tabii yollar üzerinde müsabakaya çıkışmanın imkânı yoktur. Memleketimiz ziraat memleketidir. Bu itibarla halkımızın çoğunluğu çiftçidir, çobandır. Dolayısıyla en büyük kuvveti, kudreti bu sahada gösterebiliriz ve bu sahada mühim müsabaka meydanlarına atılabiliriz. Fakat aynı zamanda sanatımızı da artırmak ve genişletmek mecburiyetindeyiz. Eğer sanat hususunu yine görmezden gelirsek, o halde sanayi eserlerinde yine haricin haraçvereni oluruz. Mahsullerin ve mamullerin mübadeleleri ve servete dönüştürülmesi için, ticarete ihtiyacımız vardır. Ticaretimizin yabancılar elinde kalması, memleketimizin servetinden lüzumu kadar istifade edememeye sebep olur. Fakat bütün bunlar söylenildiği kadar basit ve kolay olmayan şeylerdir. Bunda muvaffak olabilmek için hakikaten memleketin ve milletin ihtiyacına uygun esaslı program üzerinde bütün milletin beraber ve ahenk içinde çalışması lazımdır. Yüksek heyetiniz bu esasların en kıymetlilerini inşa- lah bulup ortaya koyacaksınız. Arkadaşlar, bence yeni devletimizin, yeni hükümetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Çünkü demin dediğim gibi, her şey bunun içinde yer almaktadır. Dolayısıyla evlatlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara o suretle ilim ve irfan vermeliyiz ki, ticaret, ziraat ve sanat âleminde ve bütün bunların faaliyet saha- larında verimli olsunlar, tesirli olsunlar, faal olsunlar, pratik bir uzuv olsunlar. Dolayısıyla maarif programımız, gerek ilk tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler, bu görüşe göre olmalıdır. Maarif programlarımız gibi devlet şube-

leri için tasavvur olunacak programlar dahi, iktisat programına dayanmaktan kendini kurtaramazlar. Esaslı bir program tatbik etmek¹ ve bu program üzerinde bütün milleti ahenk içinde çalıştırmak lazımdır.

Bizim halkımızın menfaatleri birbirinden ayrılr sınıflar halinde değil; bilakis mevcudiyetleri ve mesai neticesi birbirine lazım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakikada dinleyicilerim çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve ameledir. Bunların hangisi birbirinin karşısında olabilir. Çiftçinin sanatkâra, sanatkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, birbirine ve amele muhtaç olduğunu, kim inkâr edebilir.

Bugün mevcut olan fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikaları mızda kendi amelemiz çalışmalıdır. Müreffeh ve memnun olarak çalışmalıdırlar ve bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın hakiki lezzetini tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin. Dolayısıyla programdan bahsolunduğu zaman, adeta denebilir ki, bütün halk için bir "Emek Misakı Millisi"dir. Ve böyle bir Emek Misakı Millisi mahiyetinde olan program etrafında toplanmaktan hasıl olacak olan siyasi şekil ise, alelaide bir fırka mahiyetinde tasavvur edilmemek lazım gelir ve barıştan sonra vukua gelebilecek olan böyle bir siyasi şeklin şimdiye kadar olduğu gibi milletin azim ve imanı ve birlik ve dayanışmasının birbirine yardımcı olmasıyla muvaffak olacağı hakkındaki kanaatim kuvvetlidir ve tamdır.

Efendiler, yüksek heyetinizin bugün yapmış olduğu Türkiye İktisat Kongresi çok mühimdir, çok tarihidir. Nasıl ki, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi felaket noktasına gelmiş olan bu milleti kurtarmak hususunda Misakı Milli'nin ve Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun ilk temel taşlarını tedarik hususunda etken olmuş, tesirli olmuş, müteşebbis olmuş ve bundan dolayı tarihimizde, milli tarihimizde ve milli hayatımızda en kıymetli ve yüksek hatırayı kazanmış ise, kongreniz dahi milletin ve memleketin hayat ve hakiki kurtuluşunu temine vasıta olacak düsturun temel taşlarını ve esaslarını hazırlayıp ortaya koymak suretiyle, tarihte en büyük namı ve çok kıymetli bir hatırayı kazanacaktır. (*Alkışlar.*) Bu kadar kıymetli ve tarihi kongrenizi açmak şerefini bana bahsettiğinizden dolayı bilhassa teşekkürler arz ederim. (*Alkışlar, estağfurullah sesleri.*) Ve böyle bir kongreyi yapan sizlersiniz. Bundan dolayı sizi tebrike değer görürüm ve tebrik ederim. (*Teşekkür ederiz sesleri.*) Kongre açılmıştır efendim.

1 İzmir Yollarında'da "tespit etmek". (Y.N.)

İktisadiyatımızın Temeli*

İktisat Kongresine Genel Bir Bakış

İktisadi bağımsızlığın temeli: Yüksek mali müesseseler - Büyük sermayeli tedavül bankası - İtibar-ı Milli Bankası ve bunun ıslahı ve yükseltilmesi lüzumu

İstanbul, 12 Mart 339 [1923]

Yeni Türkiye'nin İzmir'de toplanan ilk İktisat Kongresi gelecekteki iktisadi siyasetimizin esas hatlarını çizmek, iktisadi misakı vücuda getirmek ve asırlardan beri iktisat sahasında [...]mekte¹ olan Türklüğü kurtaracak vasıtaları canlandırmak vazifeleriyle mükellefti.

Tarihin hiçbir devresinde esaret kaydı tanımamış olan Türk'ün Sevr'de boğazına çekilmek istenilen esaret zincirini bir hamlede parçaladığı zaman etrafında toplanan kurtlar, tilkiler, çakallar bu yaralı kükremiş aslanın hayatını, bağımsızlığını ve bunların hepsinden mukaddes olan namusunu kurtarmak için gösterdiği bu kahramanlık mucizesi karşısında ya hakir ve perişan onun pençeleri altında ezilmişler yahut tilkiler ve çakallar gibi azmin, iradenin ve bunların tabii manası olan Türklüğün bu kahramanlık harikası önünde baş eğmek, hürmet göstermek mecburiyetinde kalmışlardı. Asırlardan beri cahil ve gafil padişahların felaketten felakete sürüklediği bu millet pek haklı bir isyan hamlesiyle

* Nuri Aziz, *Anadolu'da Yeni Gün*, 22 Mart 1923, No: 1132-755.

1 Silik bir sözcük okunamadı. (Y.N.)

o istibdat kemendini de kopardı. Artık kendi saltanatının sultanı olmak için üçüncü bir iktisadi zincir kalıyordu ki, bunu da Türk'ün medeni kahramanlığı parçalayacaktı. İşte, daha kanlı silahını kınına sokmadan İzmir'de bu kongreyi toplayan Türklük iktisat kavramının hayat manasıyla eş olduğunu pek iyi anladığını ispat etlemiştir.

Artık memleketin hakiki efendisi olmak imanıyla ortaya atılan millet için bu sahada da başarılı olmak bir zaman meselesidir. Kongrenin yukarıda tayin eylediğimiz vazifelerini tamamen yerine getirmiş olduğunu iddia edemeyiz. Fakat bu ilk kongre acemiliğine rağmen hayli işler gördü. Gelecek seneler zarfında gelişmesi temin edilecek bir hayli düsturlar ve esaslar ortaya koydu. Bazı vakalarda kendisine düşen vazifeyi yerine getirecek yerde ne yazık ki hükümete mesuliyet yüklemeye kalkışması şüphesiz toplantının maksadının iyi anlaşılmasından ve biraz da bu kadar ehemmiyetli ve yüksek meselelerin kavranmasına kâfi zaman bulunamamasından ileri gelmiş ise de, bunların da kısa bir gelecekte incelenip düzenleneceklerine şüphe edilmemelidir. Bence İktisat Kongresi'nin en büyük noksanı yüksek iktisadiyatla kâfi derecede meşgul olmasında görülür. Halbuki bu mesele bütün iktisadiyatımızın ruhunu teşkil eder. Emellerimizin gerçekleşmesinin temini için her şeyden evvel yeni kuracağımız iktisadi binanın temellerini sağlam bir zemine dayandırmak lazımdır; esecek rüzgârlardan, fırtınalardan, olması muhtemel zelzelelerden korkulamayacak kadar metin bir temel. İktisadiyatta bu temeli her memleketin yüksek mali müesseseleri teşkil eder. Dünyayı ve memleketleri bunlar yapar ve bunlar yıkar. Ve bunların yaptıkları ile yıktıklarını idraktan izan acz gösterir.

Tarih devirleri incelenirse her büyük felakette bu zümrenin parmağı görülür. Harbi Umumi belasını dünyaya saldırtan, senelerce milletleri boğazlattıran, 20-30 milyon insanın katili olan işte bu zümrenin ihtirasperver emelleridir. Bunların sefil emellerine kurban etmekte tereddüt edecekleri ne bir ideal ne de buna karşılık kasalarının gizli bölmesine istif edilmekten çekinilecek bir namus cevheri mevcuttur. Onlar için her şey mübah, her şey akçaya intikal eden dolaşımdaki bir metadır.

Nasıl ki vatanımızın istiklal harbinde karşımıza namus ve vicdandan nasibi olmayan bir sürü caniler çıkmış ise, iktisat mücadelelerimizde de karşımızda aynı ahlaki meziyette yaratılmış şakiler bulacağız. Bunlar da ötekiler kadar vatanstızdır. Bunlar da ötekiler kadar yalnız şahsi menfaat endişesinin düşkünlüdür ve menfaatlerinin temini için yapamayacakları melanet ve alçaklık yoktur.

Yüksek mali müesseselerin -ki yukarıda arz ettiğim gibi, kuracağımız iktisadi binanın temelini teşkil edecektir- başına ne kadar temiz ve vatanperver eller getirirsek iktisadi zaferi o nispette kısa bir zaman zarfında elde edeceğimizde şüphe olunmamalıdır.

Lozan Konferansı'nın iktisadi meselelerden dolayı neticesiz kaldığını düşünecek olursak müdafaa eylediğim noktanın ehemmiyet ve azameti bir kat daha belirir.

Dolayısıyla hükümet yüksek mali müesseselerimizin başında bulunduracağı kimseleri seçerken fevkalade dikkat etmek ve bu işleri azim ve imanına hiçbir zaman halel gelmemiş, memleket için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiş ehil ve muktedir kumandanlara teslim etmek mecburiyetindedir.

Kongre'de bu pek mühim temel hakkında hiçbir söz söylenmedi. Yalnız bankalar meselesi müzakere olunurken, İtibar-ı Milli Bankası'nın ıslahı çarelerinden genel olarak bahsedildi. Dersaadet Ticaret Birliği programının bir maddesini büyük sermayeli bir tedavül bankasının tesisine hasretmiştir. Bize kalırsa ilk yapılacak iş İtibar-ı Milli Bankası'nı bilhassa mütarekeden beri düştüğü vaziyetten kurtararak ıslah etmek ve yükseltmek ve daha sonra sermayesinin artırılması çarelerini düşündürmektir. Bugün faal bir rol oynamaktan uzak olan bu bankanın tam manasıyla milli maksada hizmet eder bir şekle konulması biraz himmetle mümkün olur kanaatindeyim. İtibar-ı Milli Bankası bu suretle ıslah olunarak faaliyete girdiği gün sermayesi kendi kendine artacaktır. Mevduat derhal birkaç misline çıkacak, Türkler ve Türklerle hoş geçinmek mecburiyetinde bulunanlar muamelelerde İtibar-ı Milli Bankası'na öncelik hakkı vereceklerdir. En büyük yabancı bankalarının Türkiye'deki sermayelerinin en mühim kısmını mahalli mevduat teşkil eylediğini söylersek meselenin ehemmiyeti bir kat daha belirir.

Bugünkü milli mali müesseselerimizi kurtarıp ıslah etmedikçe yeniden bir banka açmaya çalışmak doğru olmayacağı gibi, gelecekte aynı suretlerle idare edecek olduktan sonra hiç tesis etmemek uygun olur zannındayız. Dolayısıyla İktisat Vekâleti ne yapıp yapıp evvela İtibar-ı Milli'nin kurtulmasını ve iyileşmesini temin eylemek vasıtalarını hazırlamalıdır. Bankanın en büyük aksiyoneri Türkiye Büyük Millet Meclisi Maliye Vekâleti'dir. Zannedirim elinde 750.000 liralık hisse senedi var. Banka şartnamesi icabınca hükümetin bu hususta etkili ve verimli alakalarından büyük ve feyizli neticeler beklenebilir.

Türklük, iktisadi mücadelede başarılı olmak için aşağıdan değil, yukarıdan başlamak mecburiyetindedir. Yukarısı ıslah edilmedikçe aşağıda bir iş görmek imkânı yoktur. Ne kadar çalışsak çalışalım, ne kadar metin olursak olalım, senelerce temin edeceğimiz başarıları bir anda heba edecek muazzam kuvvetler Demokles'in kılıcı gibi başımızın üzerinde bulundukça bizim için milli gayemizi temin etmek mümkün olmayacaktır.

Dolayısıyla iktisadi programımızın birinci maddesine yukarıda arz eylediğimiz noktaları koymak ve derhal işe başlamak bizim için bu sahada atılacak ilk adımı teşkil eylemelidir.

Nuri Aziz

Milli İktisada Doğru^{*}

Gelişmiş memleketlerin asırlarca çalışılmış ve asırlarca evvel kazanılmış medeniyetleri gibi yüksek bir varlığa sahip olmak için iktisadi mevcudiyetimizi tamamen millileştirmek lazımdır. Milli varlığını halleden her fert ve her cemiyet milli iktisadiyatına doğru yürüyebilmek için her şeyden evvel genel üretimi nazarı itibara almak zorundadır. Üretimi çoğaltmak, topraklarımızda gömülü ve saklı birçok servetlerden istifade etmek ve sonra genel üretimi azami kıymete çıkaracak surette iyi idare etmek gerekir. Üretimin artırılması yalnız çiftçiliğin ilerlemesiyle temin olunamaz. Sanayii geliştirmek, ziraat sanayiini genişletmek ve bilhassa hammaddeleri işlenmiş şekillere getirebilecek sınai ve zirai müesseseleri vücuda getirmekle mümkündür. Sınai ve zirai müesseseleri kurduktan sonra hammaddeleri pek bol olan memleketimiz gibi geniş bir cömert kıtada herhangi bir fabrika veya atölyenin pek kolaylıkla hayatını sürdüreceğine şüphe yoktur. Ancak bu gibi müesseselerin kurulmasına mâni olan sebepler yalnız sermayenin yokluğundan ibaret olmayıp daha ziyade o müessesenin bazı muafiyet ve himayelere mazhar olamayacağından ileri gelen düşüncelerden ibaretti. Memleket dahilinde mevcut olmayan veya çıkarılma kabiliyeti bulunmayan hammaddelerle müesseseleri işletmek imkânsızdır. İşte bunun içindir ki milli üretimimizi artırmak için bolca yetiştirilen ve ziraatı henüz gelişmemiş olduğu halde bile gelişme kabiliyeti olan bazı hammaddeler üzerine kurulu bir programla sınai müesseselerin tesisi lazımdır.

* Lütfi Arif (Kanber), *Anadolu'da Yeni Gün*, 24 Nisan 1923, No: 1161-784.

Memleketimizde bir makine devri, bir fabrika hayatı yaratmak için dayanılacak en kuvvetli esaslardan biri de hammadde meselesidir. Mesela peynirciliğin her türünü, arıcılığın, dokumacılığın, halıcılık ve ormancılığın her şeklini yapmak; kâğıt, kibrit, yağ, şeker, ispiro, kösele vs. gibi zaruri ihtiyaçlarımızın en mühimlerini imal edebilecek küçük fabrikalar ve sınai ve zirai müesseselerin tesisine pek büyük bir imkân mevcuttur. Zirai mahsullerimizi işletmek için işlenmiş olarak vücuda getirilecek maddelere tahsis edilecek atölyeler tabii ki memleketin iktisadi ve zirai mıntıklarına göre tayin edilecektir. Vücuda getirilecek müesseselerin himayesi yalnız sanayiın himayesi değil, aynı zamanda ziraatın, çiftçiliğin de himayesi demektir. Milli iktisada doğru yürümek için atılacak adımlarda en kuvvetli etkenlerden birinin himaye usullerinin azami şekliyle milli mahsullerimize tatbiki olduğu düşünülerek Halk Fırkası'nın iktisadi umdeleri arasına himaye esası dahi ithal ve kabul edilmiştir. İktisadi misakı düzenleyen İktisat Kongresi, bütün delegelerinin yerli mamuller kullanımına dair ahdını ilan ederken, aynı ruh ve fikirden esinli olarak himaye usullerini en kati bir düstur olarak kabul eylemiştir. İktisadi bünyemizin sağlamlığını gaye edinen ve bunun iktisadi bağımsızlığımız için bir varlık meselesi olduğunu tamamen kabul eyleyen Halk Fırkası, milli hâkimiyetin, tam bağımsızlığın iktisadi bağımsızlıkla beslenebileceğini ve takviye olunabileceğini takdir etmiş ve halkı çürük yabancı mallarının meydana getirdiği maddi zararlardan kurtarmayı ve paralarımızın da yabancı eşyalara karşılık düşman memleketlerine gitmesine engel olmayı en haklı bir düşünce olarak kabul etmiştir. Halkın en basit ihtiyaçlarından en büyük gailelerine kadar millete daimi bir alaka gösteren Halk Fırkası'nın Gazi Reis'i milli üretimimizin artırılmasını ve himayesini halkın refah ve serveti namına en kuvvetli bir umde olarak ilan eylemiştir. İhtiyaçlar çoğaldıkça, medeniyet ilerledikçe, ziraat ve ticaret serbestisi ve bilhassa rekabet fikirleri yayılır ve bu fikirler takviye edildikçe iktisadi hâkimiyetin temelleri atılmış olur. Halk Fırkası kredi meselelerinde dahi aynı gayeyi takip etmekte, üreticilerin iktisadi kredisini artırmak için her türlü vasıtalara müracaat edileceğini vaat eylemektedir. Ziraat hayatımızın esasını teşkil eden sermayenin kabiliyetsiz ellerden çıkarılarak kabiliyetli ellere geçmesini temin etmek ziraat memleketi olan memleketimizde yapılacak olan zirai ıslahat projesinin en faydalı bir maddesidir. Bu suretle sermayenin bir şahıstan veya bir cemiyetten diğer bir şahsa veya cemiyete devredilmesiyle daha faal ve daha faydalı olacağı tabiidir. Bu sayede tasarruf hissi artar, sermaye genişler. Ve bilhassa az parayla çok iş görmek mümkün olur. Arazisi olmayan çiftçiler kredi sayesinde arazi sahibi olabileceği gibi, işletme sermayesi olmayan arazi sahibi çiftçiler de aynı suretle sermaye sahibi olarak hem gelirini artırır hem de ziraatını genişletirler. Üretimin artırılması için zirai kredinin varlığı şarttır. Bilhassa çiftçilerimizi tefecilerin elinden kurtarmak için yegâne çare

zirai kredi temin edecek müesseselerin derhal teşkilidir. İşte bunun içindir ki Halk Fırkası kredi meselesini halletmek için Ziraat Bankası'nın ıslahından işe başlamaya azmetmiştir. Ziraat Bankamız çiftçiye faydalı bir iktisadi müessese olmaktan ziyade eski Menafi Sandıkları gibi sarraflık muameleleri veya alelade mübadele ve havale bankaları vaziyetinde kalmıştır. Bu bankanın zirai kredi bankası haline girebilmesi için sermayesinin artırılması icap etmektedir. Arazi ve emlak ve taşınır mallar üzerine kurulu krediyle beraber kooperatif şeklinde kurulacak yardımlaşma şirketlerinin pek büyük faydaları vardır. Gerek büyük çiftçiler için gerekse küçük çiftçiler için tesis olunacak arazi kredi kooperatif şirketleri, sermayenin yokluğundan dolayı geniş ziraata girişemeyen büyük çiftlik sahipleri ile ortakçıları faal bir vaziyete getirir ve bu sayede fazla arazi ekildiği gibi, genel üretim fevkalade artar. Bir milletin en esaslı serveti topraktır. Genel servette toprak esastır. Toprağın kıymeti çiftçilerin muhtaç olduğu krediyi temin edecek görünmeyen bir sermayedir. İşte bu itibarlardır ki memleketimizin genel serveti sekiz-on milyon halkımızın değil, yalnız daha milyonlar ve milyonlarca nüfusu müreffehen geçindirerek servet sahibi kılacak kudret ve kabiliyettedir. Bu kudret ve kabiliyeti büyük bir öngörüyle kavrayan Halk Fırkası zekâ ve fikrin hakiki mahsulü olan çağdaş ilerlemelerden köylüleri, çiftçileri faydalandırmak, onları vatanın ana şefkatine nail edici, saadetlere eriştirici vaziyete yükseltmek, ebedi borç zincirlerini parçalayarak milli ve tarihi mevkilerine sahip kılmak istiyor. Ve bu gayeye ulaşmak için de çalışacağını temin ediyor. Halk Fırkası, üyeleri arasına ithal edeceği ilim sahiplerinin, uzmanların yardımıyla imparatorluk devrinde kuvvetten düşerek cılız kalan milli iktisat ağacımızın dallarına feyizli ve kuvvetli yeni aşılar tatbik edecek ve iktisat ağacının daha mahsuldar ve daha gürbüz yetişmesinde başarılı olacaktır. Milli hâkimiyetimizin bütün manasıyla tecelli eylediği memleketimizde iktisadi hâkimiyetimiz de bütün açıklığıyla tecelli edecek, millet daha kuvvetli, memleket daha zengin olacak, yıkık sokaklar, yıkık duvarlı kulübeler ve yanık köyler, harap kasabalar, çürüyen ağaçlar, tahrip edilen ormanlar, kuruyan bağlar ve bahçeler imar edilecektir. Ve işte o zamandır ki bir buğday tarlasının kenarından geçen her yolcu sararmış şen ve şuh başakların ebedi hatıralarına sahip olacaklar, yeşermiş tarlalarında iktisadi bağımsızlığımızı şakıdıklarını duyacaklardır. O mesut gün ise büyük Gazi Reisimizin vaat eylediği "yarın"dan itibaren başlıyor.

Lütfi Arif

Türkiye ve Hilafet*

Türk görüşüne, Türkiye'nin genel anlayışına göre artık büsbütün tarihe intikal etmiş bulunan bu eski meseleyi niçin karıştırıyoruz? Bugünkü makalemize niçin konu ediyoruz? Türkiye ve Türkler için hilafet meselesi bundan böyle ciddi bir münakaşa mevzuu olur mu? Şurası muhakkaktır ki bu müessesenin tarihi ve dini mahiyetini, onun siyasi ve toplumsal hayatımızda yaptığı olumsuz tesirleri anlamayan bir Türk kalmamıştır.

Hilafete dini bir mahiyet atfeden, dolayısıyla onun kaldırılmasını Türk karakter ve itikatlarıyla uzlaştırma imkânını bulamayan yerli ve yabancı kötümserlerin samimi ve gayri samimi endişelerine rağmen büyük Gazi ve Onun inkılap idaresi meseleyi kökünden halletti; muhitte hiçbir sarsıntıya mahal vermeden hakikati her vatandaşa anlatabildi. Bilmiyoruz kaçınıcı defadır, fakat tekrar anlaşıldı ki Türk milletin medeni ve gelişme kabiliyeti çok yüksektir. Türk millete izafe edilen hurafevi anlayışlar onun malı değildir. Türk milleti hurafele, hayaletlere değil, realitelere kıymet verir. Yalnız, ona hitap etmesini bilmek lazımdır. Ona, hakikate ulaştırın yolu göstermek lazımdır. Şimdi her Türk vatan-daşı maziye biraz hayret ve hatta utançla hatırlıyor. Asırlardan beri neden bir sürü hurafeperestlere tabi olmuşuz? Neden nefislerini, ailelerini ve muhitlerini iyi idare edemeyen bahtsız sultan ve halifelerin ihtiraslarına esir ve onların hakikatte mevcut olmayan manevi nüfuzlarına mahkûm kalmışız? Gerçi bu yönleri hatırlamak biraz acıdır, fakat geleceğe ait mesaimiz bakımından mühim bir et-

* Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Eylül 1927, No: 2238.

ken olmak itibariyle her halde faydadan uzak değildir. Geçenlerde İtalya mebuslarından ve faşistlerin nüfuzlu üyelerinden olan bir zatın "Türkiye ve Hilafet" başlıklı bir makalesini gördük. Yakın vakitlere kadar Sömürgeler Bakanlığı müsteşarlığında bulunan ve Milano'da yayımlanan *Corriere della Sera* yazarlarından olup sömürgeler ve İslam vaziyetleri hakkında en iyi yazı yazmakla tanınan Mösyö Kantalupe'nin bu makalesi gerçi üç ay evvel yazılmıştır; fakat bu gibi esaslı meselelerle alakalı kanaatler günün ve hadiselerin tesiriyle kolay kolay değişmediği için kuvvetle hükmedilebilir ki gerek o zat ve gerek onun okuyucu ve müritleri bugün de aynı kanattedirler. Maalesef bizim vazifemiz yalnız doğru yoldan sapmış olan vatandaşların ruhlarını tasfiyeyle yetinmek değildir. Harici âlemde inkılabımız ve genel siyasetimiz hakkındaki anlayışları düzeltmekle de mükellef bulunuyoruz. Unutmamalı ki "hakikat"i muzaffer kılmak için nihayetsiz mesai sarfına mecburuz.

İtalyan mebus ve yazar söz konusu makalesinde özetle diyor ki: "Türk Cumhuriyeti gerçi hilafeti kaldırdı, bütün kanunlarını laik esaslara dayandırdı. Fakat tıpkı Fransa'nın vaktiyle takip ettiği siyaset gibi, dahilde dini müesseseleri kaldırmak, hariçte ise dini müesseselerle onların amel-dârlarına himaye siyasetini takip ediyor. Başka memleketlerdeki hilafet cereyanlarına rehber oluyor, muhtelif İslam kongrelerine iştirak ediyor!"

Bir defa bizde bir ruhban sınıfı olmadığı için bunların ne dahilde ne hariçte himayesi söz konusu olamaz. Cumhuriyetimizin siyasetiyle Fransa'nın bilinen Katolik siyaseti arasında ise hiçbir münasebet yoktur. Bu itibarla yazarın yaptığı kıyas tamamen batıldır.

Malumdur ki Fransa Cumhuriyeti -galiba 1903 senesinde olacak- derlediği kanunlarla dahilde Katolikliği imha etmiş, dini müesseseleri ortadan kaldırmıştı. Halbuki haricen takip ettiği siyaset tamamen bunun aksiydi. Fransa'nın, Doğu'da Hristiyanları himaye ile kiliseye ve papalığa karşı asırlık sadakatini gösterdiği ve hatta bu zeminde birçok işleri milli bir izzetinefis meselesi haline koyduğu çok defalar vakidir.

İtalyan yazar ilaveten diyor ki:

"Sovyet Rusya da aynı surette hareket etti. Dahili iktisadiyatını, hür malîyesini sosyalle ettikten sonra Sovyet Hükümeti yeniden muhafazakâr büyük hükümetler ve zengin derebeyleriyle münasebetler tesisine başlamıştır."

Rusya'nın ne gibi vaziyet ve şartlar altında yeni hayat ve prensiplere sarıldığını burada söz konusu etmek gereksizdir. Biz burada yalnız Türkiye'nin hilafet meselesiyle olan alakasını, daha doğrusu alakasızlığını birkaç sözle ifade edeceğiz. Bu zat gibi herkes de öğrensın ki, Yeni Türkiye'nin yeni hayat ve yeni idare anlayışı tamamen değişmiştir. Türkiye'nin hilafet ile olan bağının derecesi artık tarihi bir hatıradan başka bir şey değildir. Milli hayat ve tarihimiz mey-

dandadır. Türk milleti bu müessese yüzünden hiçbir fayda görmedi. Bilakis hilafet sebebiyle haklı ve haksız taarruzlara hedef oldu. Öyle bir zamandayız ki, her millet kendi mukadderatına hâkim olmalıdır. Mazinin ve tarihin tesiriyle milletlerin hayatına karışmış ve mukadderatına hâkim olmuş olan müesseseler, zihniyetlerin değişimi, daha doğrusu hakikatin tecellisi önünde yıkılmaya mahkûmdurlar. Hilafet müessesesinin uğradığı akıbet bunun tabii bir neticesidir. Cumhuriyet Türkiye'sinin siyaseti açıktır. Onun için milli sınırları dahilinde -en geniş manasıyla- bağımsızlık ve birlik içinde gelişmek isteyen yeni Türkiye'nin hariçte maceralar aramasına imkân yoktur. Tecrübe edilmiş ve başarılı olunamamış tedbirlere yeniden başvuracak kadar gafil değiliz. Her halde Cumhuriyet Türkiye'sinin bu kanaatinde çok samimi olduğunu haricin de bilmesi barış ve selamet hesabına pek faydalı bir şey olur.

Siirt Mebusu
Mahmut

Zihniyet Farkı^{*}

Milletlerin birbirleriyle hoş geçinmelerinin ilk şartı karşılıklı ve samimi bir tanışmadır. Bu tanışmanın hakiki olabilmesi için milletlere rehberlik eden aydınların ve bilhassa kalem sahiplerinin hakikatleri olduğu gibi görmeleri ve göstermeleri gerekir. Milletler arasındaki münasebetler de zamanın ve hadiselerin tesirleri altında gelişir. Yeni zamanın, yeni ihtiyaçların icaplarını gözetmeyen bir tanışıklık ve hatta bir dostluk feyizli ve kıymetli olamaz. Karşı karşıya gelen iki kimsenin anlaşabilmesi için zihniyetlerde karşılıklı ve temel bir hazırlık olmalıdır ki aynı şeyi biri beyaz, diğeri siyah görmesin!..

Türkiye'de bütün bir tarih değişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu tasfiye edilmiş ve Türkelinde onun yerine Türkiye Cumhuriyeti geçmiştir. Bugünkü Türk devleti, Türk İnkılabı'nın ideallerini gerçekleştirmek için geceyi gündüze katarak çalışmaktadır. Türkiye'nin idealleri en insani ve medeniyet âleminin en yüksek prensipleridir. Türkiye kendi hâkimiyetinin sınırı içinde milletler arası barışın, hakiki insanlık ve medeniyetin faal bir unsuru olmaktan başka bir gaye takip etmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'na ait siyaset ve ananelerle bir alakası yoktur. Ne kendisi onun metotlarını, onun siyasi ve mali ananelerini takip etmekte ne de başkaları tarafından kendisine karşı Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan muamelelerin tekrar edilmesine göz yummaktadır. Mazi bitmiştir. Hakikat, bugünde ve gelecektedir.

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 21 Haziran 1932, No: 3926.

Bunu ilk anlayan ve yeni zihniyete göre Türkiye'yle münasebetlerini düzenleyen ve ıslah eden milletler şüphesiz onunla dost olmakta gecikmemişlerdir. Türkiye'nin dostluklarını evvela bu suretle izah etmek lazımdır. O, şu veya bu kombinezonlar peşinde koşmuyor. O, kendi açısından bugünkü siyasi statükonun şu veya bu suretle değişmesi için çalışmıyor. Milletlerarası hayatta eşit haklarla en sıkı bir işbirliğine taraftardır. Dostluğu, iyi anlaşılması ve iyi takdir edilmesi ve aynı iyi niyetle karşılanması şartıyla herkese açıktır. Eğer bundan kışkırtılanlar varsa, onlar mutlaka Türkiye'yi hâlâ eski gözle görenler, Türkiye'nin bugünkü zihniyetini anlamayanlardır. Bundan dolayı arada bir anlaşamamazlık hasıl olursa kabahat kimindir?

Türkiye artık çok şükür istismar veya nüfuz mıntıkaları konusu olmaktan ebediyen kurtulmuştur. Bunu belki henüz yeryüzünde anlamayanlar veya anlamak istemeyenler bulunabilir. Bunlar hiç şüphesiz zamanın geri kalmış ve kendilerini henüz eski hurafeler bataklığından kurtaramamış insanlarıdır. Arada büyük bir zihniyet farkı olduğu için onlarla anlaşmak biraz güçtür; fakat hakikat güneşi zamanla onların da ya gözlerini açacak veyahut bu ışığa tahammül edemezlerse büsbütün kör edecektir. Biz daha insani bir temennide bulunuruz. İsteriz ki onların gözleri de nura ve ışığa açılsın!..

Zeki Mesut

Lozan Antlaşması^{*}

Lozan Antlaşması imza edileli bugün dokuz yıl oluyor. Bu dokuz yılın her günü onun kıymet ve kuvvetini daha iyi gösterdi. Diğer barış antlaşmaları dokuz yılda dokuz bin müşkülata çarptı ve her müşkülden bir hükmü sarsılarak çıktı. Lozan Antlaşması dokuz yıl hep kendini teyit eden tatbiklerle geçti.

Bunun birinci sebebi Lozan Antlaşması'nın diğer barış antlaşmaları gibi yeni-miş devletlerin dikte ettiği bir vesika değil, Türk haklarının çetin çekişmelerle tanındığı bir antlaşma olmasıdır. Lozan Antlaşması'nı bundan dolayı Türk antlaşması sayanlar vardır. Profesör Bovet'nin¹ 500 kişilik bir kongrede Lozan'ı "Avrupa'nın Türkiye önünde kapitülasyonu" diye andığını hâlâ hatırlarım.

İkinci sebebi Lozan'ın aktinde hâkim olan ruhun dokuz senedir tatbikini idare eylesidir.

İmzasının yıldönümünde minnetle hatırlamak borçtur ki bu antlaşmanın akdi de tatbiki de milli övünçlerimizdendir.

Lozan Avrupa'nın göbeğinde Türkün hakkını dünyaya karşı müdafaa etmeyi bilişinin ve alışının simgesidir. Bu iş çok çetin bir işti. İsmet Paşa İkinci İnönü'de muzafer olduğu gün ona zafer kadar parlak bir tebrik telgrafı gönderen Gazi "Bütün dünya tarihinde sizin İnönü Meydan Muharebelerinde üstlendiğiniz vazife kadar

^{*} Mehmet Cemil (Bilsel), "Lozan Muahedesi", *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Temmuz 1932, No: 3959.

¹ Psikolog ve pedagog olan Cenevre Jean-Jacques Rousseau Enstitüsü Müdürü Pierre Bovet 1 Nisan 1930'da İzmir'e gelerek İzmir, Aydın ve Denizli okullarında incelemelerde bulunmuş, öğretmenlerle söyleşiler yapmış, konferanslar vermiştir. İstanbul Üniversitesi'nde verdiği konferans sonrası 15 Nisan'da Türkiye'den ayrılmıştır. (Y.N.)

ağır bir vazife üstlenmiş kumandanlar enderdir" demişti.¹ Batı Cephesinin muzaffer kumandanı Avrupa'nın göbeğinde yenmiş devletlere karşı Türkün hakkını müdafaa-ya giderken de yine o kadar güç bir vazife üstlenmişti. Çünkü Lozan'da asıl müttefik devletler ile Türkiye arasındaki yeni ve eski bütün meseleler görüşülecekti ve devletler bunları elbette kendi dilediklerine göre görüşeceklardı.

Bir taraftan devletler Dünya Harbi'ni kazanmışlardı ve yenilmiş her devlete iradelerini kayıtsız ve şartsız kabul ettirmişlerdi. Osmanlı Devleti de yenilmiş devletlerdendi. Milli mücadele neticesi olarak ona karşı tatbik edilecek hükümler topraklarca değişebilirdi. Bunu kabul ediyorlardı. Fakat yeni barış sistemi elbette ona karşı da tatbik edilecekti. Bu itibarla askeri sınırlamalar, denetimler, borçlar, tamirler, işgaller olacaktı.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yla münasebetinde kurulmuş bir sistem vardı. Osmanlı Devleti'ni kendi için değil, yabancı devletlerinin menfaati için yaşar bir nevi sömürge haline koyan bu sömürü sisteminin devam etmesi lazım gelirdi. Büyük Türk zaferi karşısında görünüş kurtarılabilir, Türk izzetinefsi okşanırdı; fakat sistemin esasta baki kalması lazım gelirdi.

Bugün yayımlanmış vesikalarla biliyoruz ki yenmiş devletlerin delegeleri Lozan'a bu iki maksadı elde etmek fikriyle gelmişlerdi. Bu suretle yenilmiş devletleri kıvrandıran usul ile Osmanlı İmparatorluğu'nu yokoluşa götürmüş olan usul kabul edilince Osmanlı İmparatorluğu'nun son taksimini bildiren Sevr nihayet daha kolay tatbik edileceği bir zamana erteleniyor demekti.

İsmet Paşa işte bu zihniyete karşı mücadelenin kayıtsız ve şartsız muzafferi sıfatıyladır ki Türk tarihinde büyük kahraman olarak yaşar.

O, Lozan'da hayallere kapılmadı. Uğrunda ne kadar fedakârlık edildiğini çok iyi bildiği hayat ve hâkimiyet hakkını Türk milletine getirmekten gayri gaye bilmedi. Ve bu uğurda hiçbir fedakârlık kabul etmedi.

Düşmanları feragatlerde derece derece yüzde doksana kadar çıktılar; hayret verici bir azimle kendisi esas meselelerde yüzde bir bile inmedi ve Türk milletinin bağımsızlık ve hâkimiyetini kayıtsız ve şartsız kabul ettiren antlaşmayı bu suretledir ki imzaladı.

Düşmanları daha ilk günden onun nasıl azimli ve zorlu bir insan olduğunu gördüler. Merasim celsesini İsviçre Reisicumhuru bir nutukla açacaktı. Son dakikada Lord Curzon'un da konferans namına bir nutuk söyleyeceğini işitince İsmet Paşa "Ben de nutuk söyleyeceğim" dedi. Onu Poincaré'nin ricası da bu istediğinden geçiremedi. Ve Curzon nutkunu bitirir bitirmez kimseden davet beklemeksizin kürsüye fırlayarak ilk ağır sözlerini söyledi. Konferansın çalışma programını düzenlemek için toplanan ilk celsede dahili nizamnamenin herkesçe tabii

1 Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Nisan 1921 tarihli söz konusu telgrafının tamamı için bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.435. (Y.N.)

görülen her maddesine onun itiraz ettiği görüldü. Bu suretle kendi fikri alınmadıkça diğer devletlerce hiçbir şeye karar vermek imkânı olmadığını ilk günden bütün delegelere anlattı.

Eline geçirdiği bir eşitlik prensibi ve bir hâkimiyet düsturuyla Lozan'da yedi düvelin tecrübeli delegelerini kıvrandırdı. Aşırı her talebi haklı ve ikna edici delillerle reddettikten sonra iddialarını daima dünya kamuoyunun huzuruna ya eşitliğe ya Türk hâkimiyetine intikal ettirerek arz ederdi. Bu taktiği bir gün Lord Curzon'u sinirlendirdi. Konferansta temsil edilen her devletin de Türk hâkimiyeti kadar ehemmiyetli bir hâkimiyeti olduğunu söyledi. Ve İsmet Paşa'nın artık bu hâkimiyetten bahsetmemesini istedi. İsmet Paşa'dan şu cevabı aldı:

"Türk hâkimiyetinden çok bahsedişimizden şikâyet olunuyor. Biz burada bağımsızlığını idrak etmiş ve adil bir barışa varmaya istekli bir milleti temsil ediyoruz. Biz konferansa eşitlik dairesinde muamele göreceğimiz teminatıyla geldik. Eğer hâkimiyetimizden sık sık bahsetmeye lüzum gördüysek, bize hâkimiyetimize hâlel verecek mahiyette yapılan tekliflerle biz buna mecbur edildik. Türk milleti her şeyden evvel diğer bağımsız milletler gibi muamele görmek hakkına sahiptir. Verilen teminat doğrultusunda konferansta ileri sürülen bütün meselelerde hâkimiyetimize ve hayat hakkımıza riayet olunarak bize tam eşitlik dairesinde muamele icrasına uyulduğundan itibaren barışın aktine hiçbir mâni kalmaz."

Bu çetin çekişmeler 20 Teşrinisani (Kasım) 1922'den 23 Temmuz 1923'e kadar sürdü ve o gün imzalanan antlaşma daha girişinde bağımsızlık ve hâkimiyete hürmet esasını mutlak surette kabul ettiği gibi İtalya delegesi de "İsmet Paşa konferansa bir eşitlik prensibiyle geldi. Hep onu ileri sürdü ve barışı bu esas dairesinde akdetti" dedi. Onun iki maksadı da gerçekleşti.

Avrupa devletleri bu mutlak hâkimiyeti ve eşitliği bize tanıyabilmek için Lozan'da çekişirken denilebilir ki sekiz ay hep bir şey beklediler. İmzaya karar verdikten sonra tam bir sene on dört gün tasdik etmeyerek yine hep bir şey beklediler. Tasdik ettikten sonra da sekiz sene yine o şeyi beklediler.

Mustafa Kemal Türkiye'sinin bu bekleyişe nizam ve istikrarla kati yenileşme ve ilerleme hareketleriyle cevap verdiğini gören bütün dünya devletleri bu sefer yürekten bir itimatla ona el uzatılar ve onu cihanı barış halinde tutan hareketlerde kendileriyle beraber çalışmaya gurur veren tezahürlerle davet ettiler.

İşte İnönü'de başlayan zaferin vardığı milli şeref doruğu.

Bu doruğa bakarken gözlerim yaşardı. Doruk o kadar yücedir.

Devletler Hukuku Profesörü
Mehmet Cemil

Lozan^{*}

- Bağımsızlık fikrine karşı sarsılmaz bir bağlılık.
- Türk milletinin en medeni milletlerin bütün vazife ve mesuliyetlerini kabul edebileceği hakkında derin bir itimat.

İşte bizim Lozan'dan anladığımız budur.

İsmet Paşa, Lozan'da Kemalizmin bu iki ana prensibine zıt düşünenlere karşı Türk milletinin *def edicisiydi*. Türkiye'yi yarı veya tam sömürge sayanların, Türk milletini medeni vazife ve mesuliyetleri kabul etmek kabiliyet ve seviyesinden mahrum sayanların kafalarının içindeki bu inancı yenmek, Kemalistler için istilayı yenmekten daha güç olmuştur.

Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun kendisi de bu fikirdeydi. Osmanlı İmparatorluğu yalnız iktisatça, maliyece, ticaretçe değil, *kafaca, duyguca, görüş ve anlayışça tabi* idi. Bir milletin manevi bozgunluğu bütün kabiliyetlere tesir eder. Devamlı olarak yapamayacağını zanneden, nihayet hakikaten yapamaz olur. Osmanlı İmparatorluğu'nun fikir ve terbiye müesseseleri bozguncuydu.

Lozan yalnız Avrupa'yı değil, Osmanlı İmparatorluğu idare ve fikir kadrosunun büyük bir kısmını da kati itimatsızlıktan şüphe ve tereddüde ve en sonra da emniyet ve imana doğru sürüklemiştir. Herkesi ve hepsini mi? Hayır... Kati itimatsızlıkta veya şüphe ve tereddütte kalanlar da olmuştur. Lozan, İzmir kadar kolay anlaşılamaz. İzmir Kemalizmin kudreti, Lozan davasıdır. Her ikisi de yal-

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Temmuz 1932, No: 3960.

nız his yüksekliğinin değil, fikir yüksekliğinin, ikisi de şuursuz bir isyanın değil, şuurlu bir inanın eseridir.

İzmir'siz Lozan mümkün değildi; Lozan'sız İzmir devamsız ve neticesiz olurdu. Kemalizm bir *devam*, bir *varoluş* davasıdır.

Her Lozan gününde Kemalizmin bu ayırıcı vasıflarını tekrar edelim. Lozan'ın bir antlaşmanın ismi değil, fakat bir devrin başı olduğunu söyleyelim.

Falih Rıfkı

Milli Misak'ın Tarihi Kıymeti^{*}

Üç tarihi vesika vardır ki insanlığın gelişme seyrinde hususi kıymetler taşırlar. Bunlardan birincisi İngiliz milletinin bugün dahi haklı olarak övündüğü Magna Carta Libertatum yani "Hürriyetlerin Büyük Beratı"dır. Bu vesika Batı âleminde aristokratların kraliyet makamına karşı açtıkları mücadele devrinin ilk başarısını ve bu başarıyla elde edilen hakları kaydetmektedir.

İkincisi Fransızların daha haklı olarak övündükleri meşhur "İnsan Hakları" beyannamesidir. 1789'da açılan Büyük Fransız İnkılabı esnasında yayımlanmış olan bu beyanname Batı insanlığına yeni bir devrin başladığını ilan ediyordu.

Üçüncüsü de "Türk Milli Misakı"dır. 1920 senesi Kânunusani'sinin (Ocak'ının) 23'ünde yayımlanan ve ilan olunan bu vesikayla Türk inkılapçıları Doğu âlemine yeni bir devrin başlamak üzere olduğunu müjdeliyorlardı.

Şimdi şu üç vesikanın ortaya çıkışları esnasında mevcut olan karşılıklı şartlar ve vasıtalar nazarı dikkate alındığı takdirde Türk misakının daha yüksek bir kaynaktan ilham aldığı görülür.

Kuvvetli İngiliz feodallerinin kendini henüz toplayamamış ve tamamıyla teessüs etmemiş olan kraliyet makamından bahsolunan misakı ve o misakla temin olunan hakları almaları fevkalade bir hadise kabul edilemez. Hakikaten zaman itibariyle bu misak büyük bir kıymet taşır. Ortaçağın en karanlık bir devrinde hürriyet ve hukuk endişesiyle hareket etmek şüphesiz ki büyük bir fazilettir. Fakat bu fazilet mevcut iken gayenin temini için kuvvetli feodaller tarafından fevkalade gayret ve himmetlerin sarfı lazım gelmiyordu.

^{*} Ağaoğlu Ahmet, *Ülkü*, Şubat 1933, Sayı: 1, s.41.

Fransız İnkılabı'na gelince: Ayağa kalkmış bütün bir milletin kendi taraf-
tarları tarafından bile terk edilmiş olan kraliyet makamını yıkması ve "İnsan
Hakları Beyannamesi"ni ilan etmesi güç bir iş değildi. Gerçi sonraları bütün
Avrupa'nın birleşerek Fransa'nın üzerine yürüdüğü zamanlar Fransız milleti-
nin göstermiş olduğu canlılık ve mücadele kudreti takdire layıktır. Fakat İnsan
Hakları Beyannamesi bu hadiselerden daha evvel yayımlanmıştı.

Türk Milli Misakı'na gelince: Onun ortaya çıkışı zamanında şartlar bam-
başkaydı. Bütün bir devlet yıkılmış, muntazam kuvvetleri dağılmış, silahları
ve vasıtaları elinden alınmış, devletin başında bulunan idare edenler zümre-
si millete ihanet eylemiş, düşmanlarla birleşmiş, galipler mütarekename şart-
larıyla devlete nihayet vermek maksatlarını ortaya koymuşlar ve memleketin
muhtelif kısımlarını askeri işgal altına almışlardır. Bu acı vaziyetten etkilenen
aydınların mühim bir kısmı son kurtuluş çaresi olmak üzere yabancı himaye-
sini, "manda"yı düşünmektedirler. Yeis, fütur, ümitsizlik her tarafı istila etmiş.

İşte bu maddi ve manevi yoksulluklar içindedir ki her türlü vasıttadan mah-
rum olan bir avuç vatanperver bir şefin etrafına toplanarak Türk Milli Misakı'nı
ilan ediyor.

Bu misakın muhteviyatı o zamanki vaziyet ve şartlarla ne kadar geniş bir
tezat ve ihtilaf halindedir.

Misak Doğu dünyasına yeni bir hayat devresi açıldığını haber veriyor ve bu
hayatın çerçevesini kuruyor.

Bundan sonra devlet milliyet esası üzerine kurulacaktır!

Bundan sonra milletin iradesi olmadan memleketin en ufak parçası bile ken-
disinden ayırlamayacaktır!..

Bundan sonra bir devletin sınırı içinde yaşayan insanlar kim olursa olsun,
adetleri ne olursa olsun muhterem sayılacaklar ve haklarına riayet olunacaktır.

Bundan sonra Türk Devleti bütün diğer devletlerle aynı eşit haklara sahip
olacaktır. Kendi mukadderatını tayin hususunda Türk milleti dahil ve harice
karşı tamamen hür ve serbest olacaktır. Onun maddi ve manevi açılışına karşı
hiçbir engel çıkarılamayacaktır!..

Bu ne cüret? Ne cesaret! Bu sözleri söyleyenler kim? Bahsolunan devlet ve
millet kim?..

Söyleyenler bir avuç ve her türlü vasıttadan mahrum insanlar!.. Bahsolunan
devlet ve millet ise yıkılmış bir enkaz, haklarında idam hükmü verilmiş bir
mahkûm, kendi hükûmeti ve baş adamları tarafından terk edilmiş ve düşman-
ların istilası altında ezilen ve inleyen derbeder bir memleket!!

O halde bu cüretkâr misak bir saçmalık değil mi? Avare serserilerin bir heze-
yanı sayılmaz mı?

Evvel! Türk Milli Misakı içinde ve dışarıda bu suretle karşılandı. Lloyd George'tan Lord Bryce'a¹ kadar, Venizelos'tan General d'Espèrey'e, Ali Kemal'den Vahdettin'e kadar hep birlikte bu misakı gülmelerle ve dudak bük-meleriyle karşıladılar. Cenevre'de baldırıçıplakların isyanı, İstanbul'da ser-serilerin cüretkâr küstahlığı diye alındı. Londra'dan ve Paris'ten Yunanlılara ileri hareketi emri verildi. Saraydan ve şeyhülisamlıktan kâfir sayma ve idam kararları çıkarılarak valilere ve kumandanlara hemen "tutuklama ve uygulama" şifresi gönderildi.

Gafiller! Türk'ün yüreğinde ve gönlünde kara günlerin koparmış olduğu fırtınalardan ve yapmış olduğu derin ayıklama işinden habersizdiler!

Felaketin büyüklüğü, düşmanların hakaretleri, başındaki adamların hainliği, her şeyi içine alan Türk'ü ta kalbinden vurmuş ve gönlünde kopardığı fırtınalarla içindeki bütün kötü unsurları söküp atmıştı. Bu gönülde artık kendini düşünmek, nefisini sevmek, hayatın her günkü ufak ve küçük cilveleriyle alakalı olmak hevesi kalmamıştı. Her şey göz önünden silinmiş; yalnız bir şey dipdiri duruyor: Felaketin büyüklüğü, düşmanların hakareti ve herkesi aynı derecede korkutan karanlık bir uçurum.

Bu uçurum herkesin başını döndürüyor. Ya onun dibine yuvarlanmak, ya onu atlamak. İşte dilemme.²

Atlamak mı?!

Fakat nasıl, neyle!

Vaktiyle tesadüf bana bir resim görmeyi nasip etti. Resim Mustafa Kemal'i sert ve kuru toprak üzerine uzanmış gösteriyor. Başının altında bir taş parçası var, üzerine bir asker kaputu çekilmiş. Bir tarafta da ayakta bir zabıt ile iki atı yularlarından tutan bir nefer görünüyor.

"Bu ne?" dedim.

Hikâye ettiler: Mustafa Kemal Paşa Samsun'dan Erzurum Kongresi'ne uzun at seyahatinden sonra yorulmuş ve biraz istirahat etmek istemiş; yaver elindeki çanta ile üzerindeki kaputunu Paşa'nın başı altına koymak istemiş, Mustafa Kemal kaşlarını çatmış, "Hayır! İstemem; o taş parçasını yuvarla" diye emretmiş.

"Neden Paşam?"

"Çünkü taşlar üzerinde yorgunluk gidermeye şimdiden alışmazsak bu işin altından çıkamayız" demiş.

Ve işaret olunan taş Paşa'nın başı altına konulmuş.

İşte uçurumu atlamak için gönlün verdiği kanatlar.

1 Ülkü'de "Lord Price'a" şeklinde. Doğrusu "Lord Bryce'a" olmalı. (Y.N.)

2 Dilemme (Fr.): Dilemma, ikilem. (Y.N.)

Milletin sağlam kısmında kaynayıp taşan heyecanlar bu yüksek gönülde mihrakını buldu ve iki sene evvel "serseriler hezeyanı", "baldırıçıplaklar saçmalığı" denilen Milli Misak iki sene sonra kendi sınırını bile taşarak gerçekleşti ve önünde Lloyd George'tan Bryce'a,¹ Clemenceau'dan Venizelos'a, Ali Kemal'den Vahdettin'e kadar herkes eğilmek ve bütün dünya saygılı bir tavır almak mecburiyetinde kaldı.

Gönlün yaptığı mucizeler vardır ki önünde akıl hayran kalır.

İşte bize, biz Türk aydınlarına ve Türk gençliğine ölmez bir örnek!

Gönüllerimizi temizleyelim, içinde taşıdıkları cevherleri paslandıran yosunlardan kurtaralım, kendimizi nefsimize kaptırmayalım. Hayatın manasız ve geçici alaka ve bağlarına, aldatıcı cazibelerine fazla kıymet vermeyelim; içinde kaybolduğumuz kılıflarımızı yırtalım, parçalayalım, bir yana atalım; açılalım, taşalım, yürüyelim, koşalım; kendimizi unutalım, başkalarını yaşatmaya çalışalım!?. Bize bugünkü rahat ve rehaveti veren varlık taşlar üzerinde yatılarak, çamurlar içerisinde yuvarlanılarak, yoksulluğun ve açlığın ıstıraplarına tahammül edilerek kazanılmıştır. Onun temelleri özcülükte değil, özgecilikte,² hayata bağlılıkla değil, yan bakmakla kurulmuştur. Ve bu bina yalnız bu temeller üzerinde durur, yürür ve açılır, ey Türk aydını ve ey Türk gençliği!..

Ağaoğlu Ahmet

1 *Ülkü'de* "Price'a" şeklinde. Doğrusu "Bryce'a" olmalı. (Y.N.)

2 Özgecilik: Başkaları için kendisinden özveride bulunma; diğerkâmlık. (Y.N.)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE KEMALİZM İDEOLOJİYE GENEL BAKIŞ

Kemalizm^{*}

Avrupalılarca pek esas ve pek alışılmış bir tabir haline gelen bu kelime bizde, maalesef, lazım geldiği kadar revaç bulamamış ve açıklık kazanamamıştır. Batı matbuatını takip edenler pekâlâ bilirler ki, Anadolu'da milli mücadele başlar başlamaz bütün medeniyet âleminde buna "hâkimiyet harekâtı" namı verilmişti; nasıl ki sonradan milli ordunun ismine "Kemalist Ordusu", Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin adına "Kemalist Hükümeti" denilmişti.

O zamanlar bağımsızlık mücadelesinin en ateşli taraftarları arasında bile bu tabiri beğenmeyenler, bunu Avrupa matbuatınca Türk milletinin açtığı muazzam mücadeleyi bir şahıstan ibaret göstermek suretiyle bu mücadelenin genişlik ve kapsamını sınırlamak için meydana atılmış bir söz sayanlar çoktu. Hatta belki bu namın şanlı sahibinin de bizzat bundan eza duyduğu anlar vardır. Zira "hâkimiyet milletindir" düsturunu ortaya koyan ve her eserini millete mal etmekte adeta vicdani bir zevk duyan bu asil şahsın büyük idealizmi ve her şeyde kendisine has olan derin alçakgönüllülüğü böyle bir unvanı ister başkaları, ister yabancılar tarafından olsa dahi- memnuniyetle kabul etmesine mâni idi. Fakat bütün Türk milleti gibi onun da bilmesi lazımdır ki, bugün Kemalizm kelimesinin ifade ettiği mânâ bir şahsa veya bir hizbe alem olmaktan daha çok kapsamlı ve daha çok geniş bir mahiyet almıştır. Kemalizm insanlığın ruhunu bir şimşek gibi kateden ve yüzleri asırların sinesinde teyit olunmuş birer nurani hat halinde kalan bazı vicdan ve fikir hareketlerinin, bazı siyasi ve felse-

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Ağustos 1927.

fi mesleklerin,¹ bazı dini veya mezhebi cereyanların adı gibi bir şey olmuştur. Kemalizm bir hürriyet düsturu, bir işarettir. Kemalizm bir nevi vatanperverliğin, bir nevi inkılapçılığın adıdır. Kemalizm bir prensiptir.

Cumhuriyet Halk Fırkası aleyhtarlarının ikide bir bize sormaktan büyük bir zevk duydukları bir soru vardı. Bunlar bize derlerdi ki: "Hani sizin programınız?" Gerçi o zaman olduğu gibi bugün de Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yazılı ve basılı bir programı yoktur. Çünkü onun programı canlı bir mevcudiyettir; onun programı bir insandır; düşünen, yapan, başaran, gören, hisseden bir insan-ı kâmilidir.

Bu insan maddi ve manevi hiçbir kudretin yetişemeyeceği bir süratle yürüyor; gâh bir yıldırım olup Türk düşmanlarının beynine iniyor, gâh bir nur olup karanlıkları yarıyor, gâh kahredici bir tekme halinde baykuş yuvası viran müesseseleri yıkıyor, gâh kurtarıcı bir el şekline girerek perişan bir ülkeden yeni, metin ve muntazam bir devlet çıkarıyor. Bu harikulâde iradenin böyle bir nurlu tecellileri hangi programa sığar? Bu daima yürüyen ve daima atılan [...]² baş döndürücü seyir ve gelişmeyi bir noktasında durdurup bir kitabın içine doldurmak ne mümkündür?

Kemalizmin bundan sonra daha nerelere varacağı, daha neler doğuracağı malum mudur ki buna kelimelerden bir sınır ve kitaplardan bir çerçeve tayin edilebilir? Kemalizmin en bariz vasıflarından birisi de hiç durmaksızın, devamlı gelişim ve oluşum halinde bulunması değil midir?

Milli iradenin tecelli etmek üzere bulunduğu şu günlerde³ gerek yeni mebus adayları ve gerek bunların seçmenleri bizce her şeyden evvel bir hakikati bilmek zorundadırlar.

Biz yalnız Cumhuriyet ve halkçılık prensipleriyle yetinmiyoruz, "Kemalizm" denilen bir işarete doğru atılıyor, dilden dile, ağızdan ağza "Kemalizm" parolasını veriyoruz. Zira, Türk Cumhuriyeti'nin ondan doğduğuna ve bizi halka iten kuvvetin o olduğuna iman ediyoruz.

Acaba "Mustafa Kemal" olmasaydı sekiz seneden beri gözlerimiz önünde birbirini takip eden muazzam hadiselerin hiçbiri gerçekleşmeyecek miydi? Biz "Kemalizm" aşkını böyle bir taassuba kadar götürmek istemeyiz. Hiç şüphesiz ki asil ve kahraman Türk milleti düşman adaylarına karşı kendisini müdafaa etmek kudretini gösterecekti. Hiç şüphesiz ki namusunu, şerefini, canını ve ırzını yabancılara satan hainleri affetmeyecekti ve onların oturduğu sarayların çatısını başlarına indirecekti. Hiç şüphesiz ki bütün bağımsızlık mücadelesi esnasında kendisine yegâne dayanak olan halkın, bütün sefaletine, bütün yok-

1 Meslek: Doktrin, öğretisi, yol, sistem. (Y.N.)

2 Bir sözcük okunamadı. (Y.N.)

3 TBMM'nin 3. dönemi için yapılmakta olan seçimler kastediliyor. (Y.N.)

sulluğuna rağmen malıyla, canıyla bu mücadeleye yegâne kuvveti bahşeden civanmert Anadolu köylüsünün seçimi bir hareket düsturu kabul edilecekti. Hiç şüphesiz ki başa gelen felaketlerin mühim bir kısmının arkasını asırlarca medeniyet âlemine çevirmiş olmaktan doğduğunu anlayacak ve yegâne kurtuluş çaresini o âlemin aydınlığına koşmakta bulacaktı. Fakat nasıl? Ne şekilde? Ne kadar zamanda? İşte bunları tayin etmek müşküldür.

Bütün bu hadiselerin kaynağı ve müjdecisi olan Büyük Adam her olguya o kadar kendi damgasını vurmuş, o kadar kendi şahsiyetinden vermiştir ki, gerek bağımsızlık mücadelesinin, gerek inkılap hareketlerinin onsuz aynı mesut şartlar dahilinde, aynı yıldırım süratiyle bugünkü neticelere varabileceğini tahmin mümkün değildir. Onun içindir ki, biz de bütün cihanla beraber şu son seneler zarfında Türkiye'de gerçekleşen askeri, siyasi, toplumsal mucizelerin sırrını Kemalizmde arıyoruz, Kemalizmde buluyoruz. Ve bu tabirin kökü olan namın büyük sahibini yalnız bir büyük şef olarak değil, aynı zamanda hareket tarzı, faaliyet tarzı, düşünüş tarzı, mizacı, tabiatı, kısaca bütün şahsiyeti ayrı birer ders, ayrı birer örnek teşkil eden bir yol gösterici, bir insan-ı kâmil olarak görüyoruz. Bu anlayışı bir manevi disiplin, bir manevi prensip haline getirmek, onu kitaplaştırmak ve öğrenmek, işte Türk gençliğinin tesis ve takip edeceği en büyük ideal bu olmalıdır.

Yakup Kadri

Eserin Bütünlüğü^{*}

Nutuk'u baştan başa okumuş olanlar, şimdiye kadar Doğu'da emsali olmayan bir hadiseye şahit olmuşlardır: Bu hadise Mustafa Kemal'in "eser"indeki bütünlüktür.

Bu Büyük Reis'in mesaisi üç kısma ayrılabilir:

- 1) Anadolu Devleti'nin teşkili
- 2) Muntazam ordu
- 3) İnkılap

Anadolu'da meşru bir hüküm ve nüfuz kurulmadıkça orduyu vücuda getirmek, orduyu vücuda getirmedikçe zafer ve inkılap mümkün olmazdı; inkılap yapılmazsa yeni devletin ve ordusunun yarattığı nizam baki kalamazdı.

Bir an şu ihtimalleri tasavvur ediniz: İlk Meclis İstanbul'da toplandığı gün Mustafa Kemal birçoklarının tavsiye ettiği üzere "Meclis oluştu, padişah ve hükümet de İstanbul'dadır, ben çekiliyorum" demiş olsaydı, 16 Mart darbesi her şeyin sonu idi. Şayet, yine birçoklarının tavsiye ettikleri üzere, çetelerle düzensiz muharebe sistemi yerine orduyla düzenli muharebe sistemini koymasaydı zafer mümkün değildi.

Zafersiz inkılap imkânsızdı.

İnkılabı gelince: Yine birçoklarının tahayyül veya tavsiye ettikleri üzere Mustafa Kemal Lozan Antlaşması'nı "Buyurunuz milletin hediyesini!" diye saraya vermiş olsaydı, şimdiye kadar zaferin semerelerinin hepsi heba olup giderdi.

* Falih Rıfkı (Atay), "Eserin Tecânüsü", *Hâkimiyeti Milliye*, 5 Ağustos 1928, No: 2540.

Memleketi yakından ve içinden tanıyan, inkılap ve inkılapçılık hususunda İttihat ve Terakki'nin tecrübelerini yakından ve içinden takip eden Mustafa Kemal, son derece realist, son derece idealist, asla kusuru olmayan tatbik usulleri buldu. İlk hedefi Anadolu devletinin teşkili idi. Bu hedefe ulaşınca kadar ordu ve inkılap sırlarını sakladı. Mevcut şartların hepsine uydu. Ethem'i kabul etti; hocaların yeni yeni medrese açmalarına göz yumdu.

Millet Meclisi'yle tam bir hâkimiyet kurulduktan sonra ordu hedefe doğru yürüdü; bu devrede onun büyük sırrı "inkılap"tır.

İlk büyük zafer, Sakarya kazanıldıktan sonra, ilk inkılap gösterisine Ankara istasyonunda rast ediyoruz. Mutaassıplar, Hacı Bayram merasimi ve hocalara karşı hareketinden belirsiz bir rahatsızlık duydular.¹

Bu gösteri adım adım, safha safha gelişerek yeni Türk harflerine kadar geldi.

Eğer Mustafa Kemal Anadolu'ya çıktığı gün, Anadolu'daki düzensiz kuvvetlerin hepsini dağıtacağından ve bütün nüfuzları yok edeceğinden, zaferden evvel hilafet veya padişahlığı kaldıracağından ve cumhuriyeti tesis edeceğinden ve yeni harflerden bahsetseydi eseri tehlikeye girerdi.

Onun eserini parça parça alınız; hepsi teferruatından hiçbirini diğerini yalanlamayan türdeş bir bütün teşkil eder; eserin safhaları birbirine bağlı tabii halkalar, adeta bir mukadderat silsilesi gibi görünür. Gerçekleşen işlerinde mazi ve irticaa karşı hiçbir taviz, hiçbir belirsizlik noktası, hiçbir açık kapı yoktur.

Bu sistem yalnız büyük bir fiil adamının değil, büyük bir fikir adamının sistemidir.

Vakaları, fırsatları, vaziyet ve şartlar işinin o günkü ihtiyacına göre istihdam etmek için hayret uyandırıcı bir kudret gösterir. İnsana, olmadan bir gün evvel bir asır kadar uzak görünen bir iş, olduktan bir gün sonra bir asır önce yapılmış kadar tabii görünür.

1 Mahmut Esat Bozkurt o günü şöyle anlatıyor: "Bir gün Hacı Bayram Camii'ne gittik. Atatürk de beraberdi. Ben o zaman iktisat vekiliydim. Camiden tekbirlerle çıktık, Meclis'e geldik. Bir de müezzin geldi. Müezzin ezan okudu. Meclis kapısından içeri gireceğimiz zaman, Atatürk'ün önüne sırmalı elbiseler giymiş bir imam dikildi. Atatürk ne istediğini sordu. İmam ellerini kaldırdı:

- 'Dua etmeden Meclis'e girilmez' dedi.

Atatürk:

- 'Bu yurt Mehmetçiğin süngüsüyle kurtarıldı ve bu meclis onun gayretiyle kuruldu, yoksa senin duanla değil. Çekil oradan' dedi ve imamı eliyle iterek Meclis'e girdi. Meclis Reisi'ne de:

- 'Türk askerinin yerine neden bu imamı koydunuz?' diye darıldı." Bkz. *Tan*, 10 Kasım 1942'den aktaran: Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler III*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2015, s.644.

Mahmut Esat Bozkurt, bu anısını *Atatürk İhtilali*'nde "Kurtuluş Savaşları zaferle taçlandıktan sonra, Atatürk Ankara'ya döndü" açıklamasıyla aktarmaktadır. Buna göre olay 4 Ekim 1922 günü gerçekleşmiş olmalı. Bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali*, Yeniden Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ocak 2014, s.105. (Y.N.)

Bu dehayı oluşturan unsurlar, idare, ilim ve idealdir. Biraz tereddüt, biraz kısa görüş, biraz bencillik bu mukaddes özü bozabilirdi. Nitekim ilk günü onun etrafında gördüğümüz kalabalık saf gitgide bu yüzden, idare noksanı veya ilim noksanı veya ideal noksanı yüzünden dağılmıştır.

O bir insana bütün genel tarihte yetecek bir zaferin şerefini her inkılap hareketi için ortaya attığı halde, münferit bir harbin askeri tarihinde bile bir insana kuvvetli şöhret temin etmeyen ufak şereflerini hiçbir ideal hareketi yüzünden tehlikeye atmayanlara tesadüf ettik. Bir muhalif gazetede methedilmek için ideale hıyanet etmiş olanlar az mıydı?

Onun şiarı "hep veya hiç" değildi; sadece "hep ve hepsi" idi. İlmi idealinin genişliğini kavramaya, iradesi her bulduğunu, gördüğünü ve düşündüğünü gerçekleştirmeye kâfi idi.

"Acaba?" sorusunu pek az sordu; "Olabilir mi?" şüphesine hiç düşmedi; "Neme lazım!" alakasızlığını hiç hissetmedi.

Eğer bir şey faydalı ve doğru ise o mutlaka yapılır ve onunla mutlaka alakadardır.

Kudretleri hiçbir katkı ve ilaveye muhtaç değilken, en naçiz insanların yardımlarını kabul etti ve her yardım için bir şeref ayırdı.

Nutuk gelecek nesillerin ahlaki terbiyesi için kalıcı bir eserdir.

Falih Rıfkı

Fırka İdeolojisi*

Saç ilacı alsanız, nasıl kullanacağınızı izah eder bir kâğıtçı eczacının verdiği paketin içinde bulursunuz.

Manav, karpuzunu Tekirdağ diye, elmasını Amasya diye satar.

Halk Fırkası'nın yaptığı inkılap ve icraat hakkında bir formalık olsun yazı çıkmamıştır. Birkaç aydının dizgici arkadaşlar kaçmadan evvel karaladıkları başmakaleler vaziyeti nihayet aydınlara izah edebilir. Halk, yapısını bilmekten, yapılacağı sezmekten uzak tutulmuştur. Devlet sosyalizmi yapacak kadar sollaşmış Fırka, bilmelidir ki, bu gibi eserler, kökleşmek için geniş halk tabakalarına dayanmak ister.

Fırkamızın ıslah edileceği hakkında rivayetler duymaktayız. Eğer yapılacak olan, şahısların yerine şahısların geçirilmesi ise, yeni gelecekler ne kadar temiz olursa olsun, iki sene sonra varacağımız nokta, bugünkü çukurun bir çuvaldız ötesinde olacaktır.

Biz bütün manasıyla modern bir fırka istiyoruz. İnkılabın şuurunu çalışan köylüye, çalışan emekçiye, çalışan kadına, çalışan gence aşılacak fırka istiyoruz. Komitacılık değil, fırkacılık istiyoruz.

Fırkacılık, her tarafta birkaç kişiyi elde edip onlara birkaç yüz oy pusulası temin ettirmek değildir. Fırkacılık, oy sandıklarının başına perçinlenmiş kanatların kendilerinden gelmesini temin eylemektedir. Bu ise, fırka ideolojisinin eserlerle, broşürlerle, konferanslarla, mitinglerle, evde, sokakta, iş günlerinde,

* Burhan Asaf (Belge), *İnkılap*, 28 Eylül 1930, No: 30.

bayram günlerinde, sesle, yazıyla, radyoyla yayımlanması ve yayılması sayesinde olur.

Fırkanın matbuatı arasında ahenk, fırkanın mensupları arasında ağız ve iman birliği; yukarıdan aşağı olan teşkilatın en kısa bir zaman zarfında aşağıdan yukarı olmasını temin; propaganda teşkilatıyla çok üye kaydı ve bunların şuurlandırılması; *prensiplerin hayata müdahale eder şekilde yürütülmesi*. Bunu istiyoruz.

Deftere ismini yazdırır ve bundan faydalar teminine çalışır kimseler değil, inkılabın ne istediğini anlamış, bunlara inanmış ve bunları nefesine ve içinde hareket ettiği hayat dairesine tatbik etmek cesaretine sahip eski kafayla hesabını görmüş *imanlılar* istiyoruz.

Başıbozuklar fırkası değil, nizam ve şuur fırkası istiyoruz.

Burhan Asaf

İzmir Nutuklarından Aldığımız Dersler Toplumsal-İktisadi Teşkilat İhtiyacı *

Gazi Hazretlerinin İzmir nutuklarını vecd ile okuduk.¹ Gözlerimizin önünde, o, bütün Türkiye Cumhuriyeti'nin cisimleşmiş timsali olarak göründü. Sanki bütün emeller, bütün ihtiyaçlar, bütün zıt menfaatler ve dilekler, bütün ihtiraslı çırpınışlar -her nevi hususiliğini muhafaza etmek şartıyla- onun dimağında birbirlerine yaklaşmış ve o en komplike görünen meseleleri kamaştırıcı kıvılcımlarla aydınlatıyor.

Kemalizmin nasıl derin bir toplumsal-siyasi doktrin olduğunu bu nutuklar bir kere daha ispat etmiştir. Bu nurlu doktrinin ruhunu yaratıcısı bize veciz bir açıklıkla anlatıyor:

"Belli zümreler, mesela tüccarlar, çiftçiler kendi menfatleri için fırkalar teşkil edebilirler; fakat bizim hedefimiz böyle sınırlı bir bakış değildir. Bizim Fırkamız bilakis her sınıf halkın menfaatlerini eşit bir surette, biri diğerine zarar vermeden temin etmeyi hedefleyen bir teşekküldür."

Bundan daha yüksek, bundan daha tarihi zaruretlere mutabık bir hakikat yoktur. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin selameti, medeniyet yolunda gelişmesi,

* Ahmet Cevat (Emre), *Muhit*, Mart 1931, No: 29, s.1-3.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Ocak 1931 tarihli CHF İzmir Vilayet Kongresi'ndeki söz konusu nutku için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.65-69. (Y.N.)

gelecekte refah ve saadeti bu yüksek prensibin hakkıyla tatbik olunabilmesindedir.

Kemalizm siyasi ve iktisadi gayeleriyle yalnız bize değil, bizim toplumsal şartlarımızda bulunacak herhangi bir memleket ve millete de uygundur. Mesela bir gün Mısır veya Hindistan İngiliz boyunduruğunu sarsabilirse, geçireceği ilk dönüşüm devrinde ancak bu yüksek doktrinin tatbikiyle dahili ve harici tehlikelerden korunmuş, hür birer memleket olarak gelişebilecektir. Ve böylece Kemalizm umumi (universal)¹ ilmi bir disiplin mertebesine yükselmektedir.

Bu doktrinin esasları da bizim toplumsal-iktisadi bünyemizin zaruretlerinden alınmıştır. Bu toplumsal-iktisadi bünye şöyle bir manzara arz eder:

1) Mali sermaye (bankerlik) şekillenme ve gelişme halindedir. Mali sermayenin gelişmesi genel refahımız için elzemdir. Fakat mali sermayenin gelişmesi demek bütün çalışan kitlelerin yarattığı fazla kıymetlerin birikmesi demektir. Servet birikmesi olmadıkça mali sermaye (bankerlik) olmaz, bu da olmazsa medeni gelişme olmaz. İşte bu zincirleme zaruretler önünde dikkat olunacak nokta şudur: Mali sermaye birikmesinden doğacak siyasi iktidar o serveti emekleriyle yaratan kitlelerin zararına kullanılmasın.

2) Sınai sermaye (fabrikacılık) ve ticari sermaye de -maalesef aşağı bir derecede- şekillenme ve gelişme halindedir. Bilhassa küçük sanayi başı dönmüş halde bocalıyor. Esnafın bağımsız, kuvvetli ve şuurlu teşkilatı yoktur. Yüksek ticari teşkilata tabi tutulmaları ve aynı teşkilat içinde bulundurulmaları yüzünden de hiçbir ilerleme hamlesi gösteremiyorlar.

3) Orta çiftçilik kanunlaşmış bir üretim ve sabit bir satış piyasasına muhtaç. Halbuki böyle bir piyasanın temini ticari ve mali sermayenin yalnız milli menfaatin dikte edeceği bir tarzda vukuflu ve şuurlu olarak işlemesine, zirai üretimi düzenlemesine bağlı. İki sınıf arasında ise daimi ve muntazam bir temas ve münasebet sistemi ve organizasyonu yok.

Ticari sermaye henüz muhtaç olduğumuz derecede muntazam ve şuurlu bir ticaret, bilhassa harici ticaret sistemi tatbik edememiştir.

4) Küçük köylü tamamıyla teşkilatsız ve son derecede vasıtasız. Seneden seneye rant getirebilecek toprağını bile elinden çıkarmaya mahkûm. Yegâne imdadına yetiyecek müessese (Ziraat Bankası) ise büyük ihtiyaca karşılık verecek sermayenin ancak onda birine sahip (300 milyona karşılık 30 milyon). Bunun neticesi olarak köylü faizcilerin istismarı altında, boynu bükük, vatana çocuk yetiştirmekten dahi âciz bir halde. Ve bu sıkıntının yarattığı mistik zihniyet içinde yobazların, şeyhlerin, üfürükçülerin riyakâr telkinlerine nefsini teslim etmiş bir vaziyette.

1 Universal (Fr.): Evrensel. (Y.N.)

5) İşçiler adet itibariyle sanayiın ve madencilğin gelişmesiyle orantılı miktarlara çıkıyor; fakat medeni ihtiyaç ve zaruretlerin amele kitlelerine temin etmesi lazım gelen asgari haklardan mahrum, kanunlaşmış çalışma saatleri, sıhhi şartlar layıkıyla temin olunmamış; kazaya, hastalığa, ihtiyarlığa ve ölüme karşı sigortası yok. Ve bu en tabii haklarını kanuni şekillerde talep edecek teşkilata sahip değil. Bunun neticesi olarak amelenin ileri saflarında komünist propagandasına kolaylıkla kapılacak bir zihniyetin teşekkülüne mahal verilmekte.

6) Aydınlar mevki avlamak peşinde, birbirleriyle müthiş bir rekabet, medeni ihtiyaçların çılgınca artması yüzünden de kendi nefislerine karşı daha müthiş bir ıstırap içinde. Kültür son derece noksan. Hükümet memurlukları, mali, ticari ve sınai sermaye müesseseleri hepsini tatmine yetersiz. Geniş çalışan kitlelerle temassızlık ve onlara karşı zaruri bir lakaytlık.

İçinden kahramanca bir mücadeleyle sıyrıldığımız eski rejimin (saltanat feodalitesinin) mirası olan bu toplumsal-iktisadi bünyenin genel karakteristikleri: 1) Teşkilatsızlık, 2) Kültürsüzlüktür. Bunun neticesi olarak halk bizde devletçidir; yani kendi kuvvetli toplumsal-iktisadi teşkilatları ve kültürüyle temin edemediği her şeyi devletten istiyor.

Kemalizm bu yüksek tarihi zarureti tahlil etmiş, devletçi bir iktisadi-siyasi rejimle ona cevap veriyor. Şüphesiz en doğru ve ucu başarıya çıkan yol budur. Bakınız Büyük Lider ne kuvvetli bir iman, ne aydın bir sezgiyle bu nurlu yolu gösteriyor:

"Fırkamızın takip ettiği program, bir istikametten tamamıyla demokratik halkçı olmakla beraber, iktisadi bakımdan devletçidir. Bu itibarla Fırkamıza dayanan Cumhuriyet hükümetinin her suretle vatandaşların hayatıyla, geleceğiyle, refahıyla alakadar olması tabiidir. Halkımız tabiat olarak devletçidir, ki her türlü ihtiyacı devletten talep etmek için kendisinde bir hak görüyor. Bu itibarla milletimizin tabiatı ile Fırkamızın programı arasında tamamıyla mutabakat vardır. Bu istikametten yürüyeceğiz ve başarılı olacağımızda şüphe yoktur."

Son birkaç aylık hadiseleri sentetik bir muhakemeden geçirmek isteyenlerden İzmir nutuklarıyla ikinci bir fırka yaratmak teşebbüsünü tasvip ve teşvik arasında çelişki arayanlar olursa, Kemalizmin iki esaslı karakteri üzerine dikkatlerini çekeriz: Kemalizm demokratik ve etatist'tir (devletçidir); ve kapanan Serbest Fırka lideri tarihi misyonunu layıkıyla anlamış olsaydı memleketimizde demokratik hayatın normal işlemlerini temine hizmet edebilecekti.

Toplumsal sınıflarımızın en büyük ihtiyacı toplumsal-iktisadi teşkilattır. Kemalizmin devletçiliği de bu noktada halkı toplumsal-iktisadi teşkilatla cihazlandırmada görülecektir. Burjuva sınıflarının en kuvvetli toplumsal-iktisadi

teşkilatı ticaret odalarıdır ki devletin desteğiyle vücut bulmuş müesseselerdir. Esnaf da, orta ve küçük köylü de, amele de bu kuvvette, bu himayeye mazhar teşkilatlara muhtaçtır. Fırka Büyük Gazi'nin son yol göstericilikleri altında, bu tarihi ihtiyacın icabı altında, hummalı bir faaliyetle çalışıyor: İş kanunu, esnaf teşkilatı, kooperatifler... hepsi bir arada takip ediliyor ve ihtimal önümüzdeki birkaç ay içinde, seçimlerden evvel, hepsine tatminkâr çözüm yolları bulunacaktır.

Büyük Gazi'nin kooperatif teşkilatını hararetle himayesi de halkı teşkilatlandırmak zaruretinin ne derece layıkıyla anlaşılmış olduğuna delildir. Toplumsal-iktisadi teşkilatı kuvvetli olmayan bir memleketin demokratik bir konstitüsyonu¹ yok demektir. Bankalar, kooperatifler, ticaret odaları burjuva sınıfları için ne kadar elzem ise, trade-union'lar² da ücretli sınıflar için o derecede elzemdir. İngiltere'ye bakılsın, trade-union'ları kuvvetli olduğu için, Üçüncü Enternasyonal'in bütün tahriklerine rağmen oranın amele muhitlerinde komünizme müsait bir kamuoyuna asla zemin bulunamamıştır. Halbuki Amele Partisi³ sulh ve selamet içinde burjuva fırkalarıyla beraber İngiltere'nin siyasi idaresini üstlenebiliyor. İşte biz de memleketimiz için böyle bir toplumsal-iktisadi konstitüsyonu hazırlamalıyız.

Kemalizmin memlekette açtığı devletçi-demokratik devir bugünden değil, belki 1920 Nisan'ından ve en feyizli tezahürlerle 1922 Eylül'ünden başlar. Bu devir bizi metin toplumsal-iktisadi teşkilat, en lüzumlu ve en ileri üretim ve değişim vasıtalarıyla donatarak diğer büyük, medeni demokrasiler seviyesine götürecektir. Bu devir, teşkilat ve inşaat devri, ticaret odaları, bir taraftan kooperatifler, trade-union'lar, trust'lar,⁴ sendikalar; diğer taraftan da inşaat devri, demiryolu, şose, kanal, bent, liman, rıhtım devri olacaktır.

Büyük Gazi devrin iki yüzünü en açık, en ikna edici, en realist, en halis ve samimi bir anlayışla söylüyor:

"Fırkamızın maksadı gün kazanmak değildir. Bütün hayatımızı haki-ki hedeflere sevk etmek, milleti bir gün eliyle tutacağı hakiki hedeflere sevk etmektir."

Bunun için iki şey lazımdır; zaman ve kamuoyu:

"Arkadaşlar, zaman anlayışı çok mühim bir meseledir. [...] [bütün ihtiyaçlar] yapılacaktır. Fakat zaman kavramını idrak etmek lazımdır. [...] Bütün bu noksanlar, asırların biriktirdiği noksanlardır. Bu nesil,

1 Constitution (Fr.): Yapı; kuruluş. (Y.N.)

2 Trade-union: Sendika; ticaret birliği. (Y.N.)

3 Labour Party (İşçi Partisi). (Y.N.)

4 Trust (İng.): Tröst. (Y.N.)

hatta bundan sonraki nesiller çok seneler çalışarak bu noksanları telafi edebileceklerdir. [...] Hangi işlerin hemen yapılması mümkündür, hangileri ertelenebilir? [...] Bunlarla şahsen alakadar olacağımı vaat ediyorum. [...] Yapılabilecek olan şey, herkesin arzuları toplamının ortalaması olabilir."

Bu realist vaziyeti anlayacak kamuoyu ve bu kamuoyunu hazırlayacak, yetiştirecek elemanlar lazımdır:

"Kamuoyu her toplumda daima ve daima mevcuttur. Fakat halkın kamuoyu, [...] tabii olarak mevcut olan fikir ve hislerin, yine tabii olarak yarattığı bir havadır. Halbuki insan daima tesir altında kalır. Yalnız yeter ki bu tesir toplumu vücuda getiren insanlardan hakikaten onları (milleti-halkı) düşünen ve bütün varlığını onlara hasreden ve tahsis edenler tarafından yaratılsın. Bu suretle yaratılacak olan kamuoyu bu memleketin geleceğini temin edebilir. Yoksa herhangi esen bir havayla değişebilecek bir kamuoyu içinde yaşarsak, yarına itimat mümkün olmaz. [...] Her şeyin meydana getirilmesine çalışırken bütün mesainin, bütün teşebbüslerin üstünde Türk kamuoyunu hakikati idrak ve özümsemeye alıştırmak, bu hali ona tabii hal yapmak, şuradan ve buradan gelecek günlük fikirlere, sahtekâr ve aldatıcı telkinlere asla ehemmiyet vermeyecek bir olgunlukta yapmaktır."

Bu kamuoyunun ancak demokratik toplumsal-iktisadi teşkilatla yaratılabileceğine bizim imanımız vardır. Demokratik toplumsal-iktisadi teşkilat yolu ortak heyecan yoludur. İnsan toplumsal bir mahluktur ve toplumsallığı gündelik bir ihtiyaçtır. Bugünkü medeni hayatın yarattığı toplumsallık ihtiyacı ortaçağın kahvehaneleriyle bertaraf edilemez. Mahalle ve köy ocaklarından sınıfsal ve zümresel kulüplere, futbol veya izcilik takımlarından kooperatif ve trade-union organizasyonlarına kadar toplumsal-iktisadi teşkilatlara ihtiyaç vardır.

Bir millet demokrasi terbiyesini bu suretle mektep sıralarından başlayarak alır ve bütün hayatını ortak heyecan ve cazibelerine kapılacağı demokratik yapılar içinde geçirir. Kanunun kapattığı tekkelerin kapı ve çatılarını ortak heyecanla aranacak ve koşulacak toplumsal-iktisadi organizasyonlar yıkabilecektir.

Kemalizmin prensipleri dairesinde kamuoyuna rehberlik etmek aydın gençliğin tarihi misyonudur. Kemalizmin mütevazı bir militanı,¹ kanaatkâr bir sof-tası olmak aydınlarımız için en büyük şereftir.

Ahmet Cevat

1 Militant (Fr.): Militan. (Y.N.)

Kemalizm ve Demokrasi*

"Yolunda çalıştığımız büyük mefkûreyi halkın kalbinde bir fikir halinden bir haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak bilhassa sizin vazifenizdir. Birtakım kelimeler var ki, sık sık telaffuz edildiği halde, hatta aydınlarımız arasında onu tamamıyla anlayanlar çok değildir. Halkçılığın ne olduğunu, esasları neden ibaret bulunduğunu, halkçıların halka karşı ne gibi vazifeler üstlenmek mecburiyetinde kalacaklarını madde madde izah etmek lazımdır. [...] Cumhuriyet prensiplerini sevdiniz. Bunu kalplere yerleştirmek için hiçbir fırsatı ihmal etmeyiniz."

GAZİ (İstanbul Türk Ocağı nutkundan)¹

Büyük Rehber'in bu derin hakikatleri önünde hepimize utançla ve yüzümüzü yere eğerek kabiliyetimiz kadar düşünmek ve yaşadığımız tarihi anın zaruretlerine cevap verecek faaliyeti göstermek düşerdi. Halbuki basılı gündelik sayfalara bu dersten zihinlerin ibret almış izleri aksedemedi. Bu demokrasi hitabesinin en mesul muhatapları arasından yükselebilen cılız ses demokrasinin toplumsal dertlere derman olamayacağını ötmek isteyen bilgiç bir baykuş gülüşünden ibaret kaldı ve bu biçare aksiseda bin kere daha Büyük Rehber'e hak verdi:

* Ahmet Cevat (Emre), *Muhit*, No: 30, Nisan 1931, s.1-3.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 18 Aralık 1930 tarihli İstanbul Türk Ocağı'ndaki sözü konusu nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.24, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2008, s.374-375. (Y.N.)

"Halkçılığın, demokrasinin ne olduğunu aydınlar arasında bile tamamıyla anlayanlar çok değildir."

Son altı aylık siyasi hayatımızın özeti:

Bu hadiseler ırmağının bir kenarında seçim hakkının kapsamının kadınlara kadar (hem bir derecelisinin) genişletilmesi ve tek fırka sisteminden ayrılma azmi; öbür kenarında yine 93'ten kalma kanunla¹ yasama meclisimizi yenilemek mecburiyeti; orta yerde Fethi Bey'in bedbaht siyasi turu; gazetelerin teşkilatsız, taktiksiz, programsız gürültüleri; Mehdi'nin² Menemen faciası; Büyük Mustafa Kemal'in bizzat Kemalizmi tatbiki girişmesi.

Netice: Demokrasimiz belediye seçimlerinde atabildiği adımdan bile yasama seçkilerinde geri kalmış oluyor.

Sebebi?

Kamuoyu teşkilatlanmış metin, sabit, belirli cereyanlarla tecelli edemiyor. Vergilerin kaldırılabilceğine, demiryollarına verilen paraların bile memleketi haraplığa sürüklediğine, tekellerin kurulmasında "cep doldurmak"tan başka bir maksat bulunmadığına... halkı inandırmak, hatta saltanat ve hilafetin dönmesi lüzum ve imkânına kandırmak isteyenler bozgunculuklarını alkışlayacak kitleler, cemaatler bulabiliyor. Cumhuriyet inkılabı teori için tehlikeye maruz bırakılamazdı. Kurtarıcı Deha mustarip kitlelerin karşısına çıktı. Hakikatin en gür sedasını yükseltti. Bütün ihtiyaçları herkesin önüne döktü. Bunların ehemmiyet dereceleriyle sıralanması lüzumunu anlattı ve bunun ancak fenni ihtisas işi olduğunu izah etti. Herkesi fedakârlığa ve faaliyete çağırdı. Fırka teşkilatını yaşadığımız inkılap devrinin seviyesine yükseltmek teşebbüslerinden asla geri kalmadı. Halkı tekrar dört sene için Halk Fırkası'na itimat göstermeye davet etti. Hükümetin ve Meclis'in ancak memleketin hakiki ihtiyaç ve menfaatlerine uyacak tedbirler almasına bizzat alakadar ve meşgul olacağına söz verdi.

Halkın O'na itimadı asla sarsılmış değildir. Halk Fırkası'na dört sene daha memleketi idare etmek mesuliyeti verilecektir. Buna bir an bile şüphe edilemez ve bir ay sonra genç Cumhuriyetimiz için en hayati ehemmiyete sahip yeni bir dört senelik devre açılacaktır.

Birinci Büyük Millet Meclisi Cumhuriyet çocuğunu gülbüz bir bünyeye doğurttu, bacakları üstünde metin adımlar atabilecek bir hale getirdi; İkinci Büyük Millet Meclisi çocuklukla delikanlılık arası bir çağa kadar büyüttü; Üçüncü Büyük Millet Meclisi onu asıl Cumhuriyet sporlarına antrene³ ederek demokrasinin yoğun siyasi ve toplumsal hayatına alıştırarak, bu hayat için muhtaç olduğu muhakeme ve tecrübeyle donatacaktır.

1 1876 Kanunu Esasisi. (Y.N.)

2 Kendini "Mehdi" olarak tanıtan Derviş Mehmet. (Y.N.)

3 Entraîner (Fr.): Çalıştırmak, hazırlamak. (Y.N.)

Siyasi sporlar ortak heyecanın en şiddetlisini verirler. Milli ve ferdî selameti Cumhuriyet inkılabında görenler halk kitlelerine bu siyasi sporları temine çalışmakla vazifelidir. Teşkilatlanmış şekilde siyasi münakaşalar demokrasinin, cumhuriyetin ruhudur. İşte büyük mesele teşkilatlanmış siyasi cereyanlar temsil edecek bir kamuoyu hazırlamaktır.

Bu hususta Fırka, Gazi'nin halkın bütün toplumsal sınıflarına açılmış baba, ana kucağıdır. Her sınıf oraya koşmalı, orada fennî ihtisas dairesinde vazife ve hakların münakaşalarına kendi muhakeme ve tecrübesiyle iştirak etmelidir. Demokratik hayat bütün manasıyla Fırka'nın bağrında yaşanmalıdır.

Siyasi ve toplumsal hayat sporlarının kulüpleri Türk Ocakları, üyeleri de halk antrenörleri olacaktır. Bu sporlar büyük bir düzenlemeye, büyük bir teşkilata muhtaçtır. Bir kere ve her şeyden evvel onlara türlerine göre sahalar ayırmak lazımdır. Bankerlerin, fabrikacıların, madencilerin, armatörlerin, ihracatçıların sahasında oynanacak sporlar köylüleri veya esnafı alakadar etmez. Ameleleri heyecanlandıracak siyasi sporlar ise köylünün anlayışına bile erişmeyebilir. Antrenörlerin mahareti sınıflara ve zümrelere ayrı ayrı siyasi spor heyecanını verebilmekte ve herkesi diğerlerinin oyunuyla alakadar edebilmekte görülecektir.

İşte Kemalizmin demokrasi tatbikatı için tasavvur ettiği siyasi idman sistemi bu mahiyette görünüyor. Başarıyla neticelenmesi için bütün aydın, inkılapçı, cumhuriyetçi gençlik imanla çalışmalıdır. Bu sayede dört sene içinde bütün toplumsal zümreler teşkilatlanarak aralarında ahenktar bir siyasi hayat sistemi tesis edebilir; artık şunun bunun bozgunculuğuna tabî bir kamuoyu kalmaz.

Bu hedefin yüksekliği meydandadır. Bunun için yine 93 kanunıyla yasama meclisimizi yenileyecek olan seçkiler, bazılarının aldandığı gibi, demokrasinin inkâr ve ihmali değil, demokrasiye muhtaç olduğu geniş yolu açmak için teşebbüs edilen siyasi hazırlık başlangıcıdır.

Kemalizm doktrin olarak bütün siyasi prensipleri malum bir demokrasi mektebidir. Bu sütunlarda o prensipleri tahlilden geri kalmıyoruz ve okuyucularımız Kemalizmin memleketimizde en uygun demokrasiyi kurmak gayesini takip ettiği hususunda hiçbir şüphe besleyemezler. Bu gayeye erişmek için devamlı olarak yeni taktik tertibatı almak mecburiyeti vardır. Bu taktik tertibatının lüzumuna nüfuz edemeyenler demokrasiye verilen ehemmiyeti anlayamazlar. Kemalizmin muhtelif devirlerde tatbik ettiği taktik gözden geçirilecek olursa, bir dereceli ve kadınları bile kapsayan seçimler beklerken bu sefer yine iki dereceli ve sırf erkeklere mahsus seçimlere müracaattaki mecburiyeti anlamak kolay olur.

Demokrasi ancak toplumsal sınıflardan pek kuvvetli birinin, belki en kuvvetlisinin siyasi hükümden düşürülmesi için değiştirilir, daha sınırlı bir muhit

içinde mahsur bırakılır. Son hadiseler¹ gösterdi ki, bizde, şimdiki halde kara kuvvet henüz Cumhuriyetimiz için korkulacak siyasi bir etken olabilir. Bir derecele seçimlere henüz vakit gelmemiş demektir. Fakat diğer toplumsal sınıfların talepleri, ihtiyaçları tespit edilmiştir, diğer taraftan da Fırka'nın kardeşlik kucağında her inkılapçıya eşit bir yer açılmıştır. Bu taktik kara kuvveti siyasi faaliyetten tamamıyla atacak ve bizi daha geniş bir demokrasiye hazırlayacaktır.

Ahmet Cevat

1 Menemen olayı kastediliyor. (Y.N.)

Dördüncü Büyük Millet Meclisi Kemalizmin Büyük Bir Şaheseridir*

Kemalizmin, prensipleri tamamıyla belli bir toplumsal-siyasi doktrin olduğunu izah etmişizdir. Şubat nüshamızda bu doktrinin mahiyetini tahlil ederek ve kanunlarına dayanarak "Memleketimizin bütün toplumsal sınıfları Türk İnkılabı'nı yaratmak harikasına canla başla çalışmışlardır. Hepsinin Büyük Millet Meclisi'nde temsil olunmaya hakkı vardır ve Kemalizm hepsine bu hakkı temin edecektir" demiştik. Ay ve güneş tutulmalarının evvelden haber verilmesi ne kadar mümkün ise Kemalizmin prensipleri altında gelişen demokrasimizin de takip edeceği yolu görmek ve haber vermek o derece mümkündür.

Çiftçilerden ve amelelerden Büyük Millet Meclisi'ne mebus alınması üç ay evvelki fikrimizde tamamıyla isabet etmiş olduğumuzu ispat ediyor.

Kemalizm toplumsal sınıfları birbirleriyle mücadeleye mahkûm ve mecbur kabul etmiyor; cemiyeti refah, saadet ve kuvvet içinde yetiştirmek için ahenktar bir surette ve yardımlaşarak çalışan muhtelif meslek sahibi zümreleri halinde görüyor. Bunun içindir ki başka memleketlerde kanlı mücadeleler neticesinde elde edilen sınıfsal haklar, şimdi bizde, sırf Kemalizmin adım adım tatbikatıyla her sınıfa temin olunuyor.

Cumhuriyet Halk Fırkası bütün toplumsal sınıfların ilerleme ve yükselmesini düşünen ve bunun için en tesirli tedbirleri alan bir siyasi teşekküldür. Bütün milliyetçi, laik ve cumhuriyetçi Türkler için şefkatli bir kucaktır. Büyük

* *Muhit*, Mayıs 1931, No: 31, s.5.

ticaret, büyük sanayi ve mali sermaye ilerlerken amele ve çiftçi orduları da yetişir; burjuvazinin bütün zümreleriyle beraber şehir ve köy proletaryası da meydana gelir. Bu gelişme bir elbisenin yüzü ve astarı gibidir. Ağır kumaştan dikilen elbisenin astarı da ona göre kıymetli olur. Her sınıai medeniyeti almış memlekette olduğu gibi bizde de paralel olarak yetismeye başlayan toplumsal sınıfların teşkilatlanması yakın gelecekte medeni ve ileri Türkiye'nin hakiki constitution'unu¹ vücuda getirecektir.

Dördüncü Büyük Millet Meclisi'ne otuz kadar da bağımsız düşünceli mebusun seçilmesine meydan verilmesi demokrasimizde atılan pek mühim bir ilerleme adıdır. Bu tedbiri iki fırkanın teşekkülü için atılmış ilk siyasi tohum olarak görmemek mümkün değildir.

Önümüzdeki dört sene genç Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal teşkilatlanma devri olacaktır.

Büyük ticarete, büyük sanayide kuvvetli sermayeli bankaların, kartellerin, trust'lerin² kurulmasına ihtiyaç olduğu gibi orta sınıfların, esnafın da makineleşmesini temin edecek üretim kooperatiflerine ve kuvvetli mali desteklere lüzum vardır. Memurların emeklilikleri, sigortaları, tüketim kooperatifleri olgunlaşacağı gibi amelelerin de trade-union'ları,³ sigortaları, yardımlaşma sandıkları ve kooperatifleri temin olunmalıdır. Bu da ancak Kemalizmin yüksek ve insani prensipleriyle mümkün olacaktır; yoksa sınıf mücadelesiyle zayıf zümrelerin kısa zamanda bekleyeceği iyilik pek azdır.

Dördüncü Büyük Millet Meclisi yarının medeni, kuvvetli ve müreffeh Türkiye'sini yaratacak tedbirleri düşünecek, bulacak ve hazırlayacaktır.

Büyük Gazi'nin şu yüksek sözünü tekrar edelim:

"Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz."

Bu gaye için çalışanlara *Muhit* başarı diler ve bu gayenin âciz bir hizmetkârı olmaktan iftihar duyar.

1 Constitution (Fr.): Yapı; kuruluş. (Y.N.)

2 Trust (İng.): Tröst. (Y.N.)

3 Trade-union: Sendika; ticaret birliği. (Y.N.)

Kemalizm^{*}

- 1 -

Tarih, 20. asrı anlatırken Kemalizm içinde hayli duracak ve çok şeyler söyleyecektir. Bana geliyor ki, 20. asır yalnız Türkiye için değil, fakat bütün dünya hesabına iktisadi, siyasi, toplumsal manasını az çok Kemalizm prensiplerinde arayacaktır.

Denebilir ki Kemalizm öz Türk tarihinin seyrinden ve icaplarından doğmuştur. Evet, zaten kuvveti de oradadır. Bununla beraber Türk tarihinin dünyayla irtibatı çok sıkıdır. Onun psikolojisi dünyayı anlatacak kadar geniştir. Bunun içindir ki Kemalist sistemi bocalayan dünyaya tutunabileceği destekler vermeye aday görür gibiyiz...

Kemalizmin muhtevası şu esaslara indirgenebilir: Siyasette Kemalizm miliyetçi, cumhuriyetçi, laik, parlamenter, barışçıdır. İktisadi Kemalizm ılımlı devletçidir. Bunun ifadesi şudur: Kemalizm esas itibariyle ferdiyetçidir. Fakat fert takatinin az geldiği işlerde cemiyeti ferde yardımcı kılar, ferdin haklayamayacağı yahut devletin haklaması icap eden büyük teşebbüsleri devlet gücüyle başarır. Bütün bu devlet anlayışına, bu devlet idaresi prensiplerine "ılımlı devletçilik", "müdahalecilik", yok "yarım liberallik" demek biraz hatalı olur. Bunun sadece ve tertemiz adı "Kemalizm"dir.

★
★ ★

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 3-4 İkinci Teşrin (Kasım) 1932, No: 5452-5453. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.179-183.

Dünya bugün ne arıyor? Ne istiyor? Nereye gidiyor? Önce bu noktanın tespiti lazımdır. Bu nokta ortaya çıkınca Türkiye'de öz Türk tarihinin icaplarından doğan Kemalizmin yalnız Türkiye'ye has bir sistem olarak kalmayacağı anlaşılacaktır.

Bana geliyor ki bugünkü dünyanın bugünkü büyük acısı siyaset ve iktisat sistemlerindedir. Liberal medeniyet çok ihtiyarlamıştır, çok yorgundur; dünyayı yürütemiyor. Zira bu medeniyet 18. asrın verimidir. 20. asır ile 18. asır arasındaki mesafe eski medeniyetlerle 19. asır hayatı kadar farklıdır; yaşama şartları o kadar değişmiştir. Karl Marx'ın o dâhiyane tahlillerinde görüldüğü gibi, 18. asrın iktisadi, hatta siyasi ve toplumsal şartlarına göre uğrulmuş liberal sistemle 20. asır ifade etmek mümkün değildir. 20. asır liberal medeniyetin omuzlarında taşımak davası bir karasevddir ki, bunun sonu tıpkı karasevdalılardan akıbeti gibi ölümdür... Göklerden düşen dinler bile zamanla yerlerini vaktin icaplarına bırakılırsa, varın siz artık 18. asır prensiplerinde değişmemelik, ebedilik görenlerin ruhlarındaki darlığı ve ıstırapı düşünün!.. Hayat sistemler için değil, sistemler, programlar hayat içindir. Bunu anlamak lazımdır.

Bu görüşlerimde ve düşüncülerimde ne kadar isabet vardır?

Tezimizi biraz da tatbikatla muhakeme edelim. Tatbikat gösteriyor ki, liberal medeniyet artık ismi var cismi yok bir Anka kuşu olmuştur. Misal mi istiyorlar: İngiltere sosyalistlerle himayecilerin elinde; Fransa radikal sosyalistlerde; İtalya faşistlerde; Almanya yakında Hitler'cilerde, fakat bugün bile liberallerde değil; Rusya komünistlerde.

Dünyanın mukadderatını düzenleyen büyük milletler liberalliği çoktan bıraktılar. 20. asra uymayan liberal medeniyet şimdi onun ayakları altında çiğneniyor.

Dünya komünizmde mi karar kılacak? Yoksa faşizmde mi?

Bana geliyor ki Kemalizmde; çünkü Kemalizm 20. asırdır.

Nasıl?

Bunu yarın göreceğiz.

- 2 -

Komünizm geri gelecektir; zaten gerilemiştir de. Bu hükmü, tatbikatı ve gözlemlerimizi teyit eden komünist şeflerin eserlerinden çıkartıyoruz. Troçki geçen sene bir kitap yayımladı; adı *Ve Şimdi Stalin Bürokrasisi ve Alman İhtilali*'dir.¹ Fransızcasını okudum. Çok âlimane ve vâkıfane yazılmıştır; üslubu çok ateşlidir. Bu eserde bugünkü Rusya'nın 1917 İhtilali prensiplerinden nasıl ve ne kadar

1 Fransızcası: Léon Trotsky, *La révolution allemande et la bureaucratie stalinienne*, Paris, 1932. (Y.N.)

ayrıldığı açıkça gösterilmektedir. Zaten bizzat Stalin tarafından yazılmış olan *Nazari ve Ameli Lenincilik*¹ kitabına hâkim zihniyetten de bunu anlamak mümkün değildir. Bizce komünizmin bir sakat yanı var ki, o çökecektir. Bu sakatlık ferdi teşebbüsü tanımamaktadır. Halbuki ferdi faaliyet hayattır. Yine bu sakatlık Wells'in dediği gibi komünist prensiplere göre devlet teşkilatı yapabilmektedir ki buna imkân yoktur.

20. asrın yaşama anlayışları, iktisadi mekanizması komünist prensiplerini hayli hırpalayacaktır; zaten hırpalamıştır da... Ancak şunu kabul edebiliriz ki, bu yıpratma mücadelesi içinde 20. asra hâkim olmak davasını güden 18. asrın liberal prensiplerinden çok şeyler dökülecektir; zaten dökülmüştür, dökülmektedir de...

Liberal sistemin bugüne göre en sakat yeri çok ferdiyetçi ve çok teorik eşitlikçi olmasıdır; camiaya çok az, hemen hemen hiç denecek derecede küçücük hakçıklar tanımasıdır. Liberal sistemin pek teorik mutlak eşitlikçiliği zayıfla kuvvetliyi hayat mücadelesinde başıboş bırakıvermesiyle neticelendi. Bu başıboşluk servet tahakkümüne, sermaye zorbalığına vardı. Bu, esaretlerin en dayanılmazıdır...

Komünizm fert için cemiyet hesabına mutlak bir feragat istiyor; Buda efsanesi gibi bir feragat... Camianın fertten fedakârlık, feragat istemek hakkıdır; fakat 20. asrın icapları kadar; 18. asrın bugünün iktisadi, siyasi, toplumsal adaletsizliğini yapan esaslarını değiştirecek kadar...

İnsanoğlunun huyu ıslah olunur. Fakat bu, fizik kanunların sınırlarını aşamaz. Komünizmin davası bunları da aşmak istiyor ki düşeceği yer burasıdır. Bütün bu düşünceler bir yana bırakılsa bile, 50. asrı 20. asırdan önlemeye kalkışmak, 5 yaşında bir çocuğa 40 yaşında bir adamın vazifesini yükletmeye benzer ki, bu, çocuğun ezilmesiyle nihayetlenir. Sistemleri zamanların, hadiselerin icapları yapar. Ve bunlar öldürür...

Faşizm: Mussolini'nin 20. asrın büyük adamlarından biri olduğunda şüphem yoktur. Eseri İtalya'yı anarşiden korumuş, ona yeni bir hayat, yeni bir kudret, yepyeni bir hız vermiştir. Bunlar şüphe götürmeyen hakikatlerdir. Faşistlerin "iş yasası" ciddi mühim bir eserdir. İktisadi programları ana hatları itibariyle bizimkinin aynıdır. Bence faşizmin zayıf yeri iktisadi değil, siyasi cephesidir. İtalya'nın eski hariciye nazırı Kont Sforza'nın iki kitabını okudum. Birisi *Modern Avrupa'nın Yapıcıları*,² diğeri *Diktatörler ve Diktatörlükler*'dir.³ Kont Sforza faşiz-

1 Fransızcası: Staline, *Le Léninisme théorique et pratique*, Paris, 1924. (Y.N.)

2 Carlo Sforza, *Les bâtisseurs de l'Europe moderne*, Paris, 1931. (Y.N.)

3 Carlo Sforza, *Dictateurs et dictatures de l'après-guerre*, Paris, 1931. (Y.N.)

me çok hücum ediyor. Hücumlarında fazla sinirli, biraz da tarafgirdir. Bununla beraber eleştirilerinin en kuvvetlisi faşizmin siyasi cephesine yöneltilenidir. Aynı değerlendirmeyi Paris Üniversitesi Anayasa Hukuku hocalarından Joseph Barthélemy'nin yeni çıkan *Çağdaş Demokrasinin Buhramı*¹ adlı kitabında da gördüm. Gerçi *Mussolini Devleti* isimli bir eserde liberal İtalya ile faşist İtalya arasında yapılmış iktisadi mukayeseleri ehemmiyetle okudum. İtalya'nın büyük şefinin kıymetli nutuklarını da alakayla takip ediyorum. Bunlara göre bugünkü İtalya'yı maddeten dünkünden mesut kabul etmek lazımdır. Fakat ben şuna kaniim ki, bir milletin bütün meselesi komünistlerin iddia ettiği gibi yalnız mide meselesi değildir; milletlerin manevi, moral yönleri de vardır.

20. asır insanı ilkçağ esiri değildir. O esirler içinde gırtlığına kadar tıka basa doyurulanlar, maddeten her şeye doygun kılınanlar bile "Ah hürriyet!" dediler. İnsan meselesini yalnız mide meselesi görmek, onu hayvanla bir tutmak olur ki hakikat bu değildir. Bunun için faşizm siyasi hürriyetler bahsinde günün birinde daha çok müsamahakâr davranmak mecburiyetinde kalacaktır. Faşist sistemin bence büyük zaafılarından birisi papaya, krala, orduya fazla dayanmasıdır; bu üç kuvvetin elbirliğiyle işbaşına geçmesidir. İtalya'da siyasi hürriyetlerin fazlaca sınırlandırılması sebeplerini az çok bunda görebiliriz. Halbuki bu kuvvetlerden ilk ikisi tarihin cereyanına muhaliftir. Tarihin yürüyüşü mukavemet edilmesi mümkün olmayan bir dalgadır ki önüne çıkanı mutlaka sürükler, mutlaka yok eder...

Kemalizm tutunacaktır. Çünkü iktisadi, siyasi, toplumsal prensipleri 20. asrın yeni düsturlarının ifadesidir. Kemalizm realisttir. Asrımızın en büyük derdi, sermaye ile iş kavgasının arasını bulmaktır. Bunu komünizm bulamadı ve geriledi. İyi ve samimi tatbik edilmek şartıyla barışı Kemalizm yapacaktır. Kemalizmin en kuvvetli bir yeri de maziye karşı müsamaha etmemesi, onu çiğneyerek ilerlemesidir. Hele milliyetçi, hürriyetçi, cumhuriyetçi, parlamenter ve laik oluşu devletçiliğin manevi yönünü tamamlamaktadır. Dünya Kemalizm prensiplerine doğru ilerliyor...

Mahmut Esat

Not: Biz liberalizm, yani serbestçilikten bahsederken maksadımız bilhassa iktisadi liberalliktir. Yoksa ihtilallerin en aziz armağanı olan siyasi hürriyetlerin tamamen taraftarı, hatta koruyucusuyuz. Cumhuriyet Halk Fırkası programı da zaten bundan başka bir şey değildir.

M. E.

¹ Joseph Barthélemy, *La crise de la démocratie contemporaine*, Paris, 1931. (Y.N.)

Altı Ok

Ana Fikirlerin Simgesi*

Ankara, 16 (AA) - Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yeni bayrağında devlet ve inkılap hayatımız için temel olan bütün ana fikirlerin simgesi olan altı ok vardır. Bu altı ok, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın milli inkılabımızla beraber doğan ve beraber yürüyen altı prensibini gösterir. Herkes tarafından bilinen bu prensipler cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik, inkılapçılıktır.

Bu prensipler milli mücadele yıllarında doğmuş olan Lozan barışından sonra adım adım gelişerek Fırka'nın 15 Mayıs 1931'de yaptığı kongrede kati şeklini almıştır. Milletın yaşayışına ve yükselişine vasıta olan bu altı esas nihayet milli siyasetimize de temel olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bu bayrağı yüce Türk bayrağının etrafında onun daha ziyade yükselmesi için fikir ve hareket birliği yapan inkılapçı neslin işareti olarak dalgalanacaktır.

Bayraktaki bu altı okun şekli Topkapı Müzesi'ndeki eski Türk oklarının en güzel bir örneği olarak alınmıştır. Yeni bir karar alınıncaya kadar bu bayraklar şimdi yalnız Halk Fırkası binalarıyla Halkevlerinde bulunacak ve büyük geçit törenlerinde Halk Fırkası üyeleri tarafından elde taşınacaktır. Bayrağın yapılış ve kullanılış usulleri için bir talimatname yapılmıştır.

Cumhuriyet bayramı büyük merasiminde Halk Fırkası'na inananlar ve onun işlerini benimseyen vatandaşların göğüsleri bu bayraklarla süslenecek ve büyük şehirlerimizde fırkacılar el bayraklarıyla merasime ve geçit törenlerine iştirak edeceklerdir.

1* "6 Ok Ana Fikirlerin Remzini Taşıyor", *Babalık*, 19 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 4263.

Bizim Halkçılığımız Kamâlismanın Evrenselliği*

Avrupalı yazıcılar Kamâl Atatürk'ü kendilerinden birtakım büyüklere benzetirler. Burunlarından ilerisini görmeyen bu yazıcılara karşılık vermek için yazı yazmıyorum. Onların yaptıklarını gördük, görüyoruz. Onlar, bilmiyorum, eskiye ne kattılar? Belki ileri ya da geri gittiler. Oysa ki bizim Atatürk'ümüz eski bir şey bırakmadı; yeni bir acun¹ yarattı. Bir devlet kurdu ki birçok yönlerden bugünün devletlerinden birine benzemez; o denli kendine göreliği vardır. Türkiye devletinin bu kendine göreliğini karakterlendiren nelerdir? İşte bunları birer birer ortaya koyabilirsek, Kamâlistmayı ana çizgileriyle göstermiş olabiliriz.

Bu kolay bir iş midir? Sanmıyorum. Ya da kendi gücümden bu denli büyük bir işi başarmayı umamıyorum.

Kamâl Atatürk'te benzetildiklerindeki megalomanyadan, büyüklük kuruntusundan bir şey bulamayız; O, sözün bütün deyimiyle normaldir. Bir türlü patolojik oluş demek olan mistikliği yoktur. Onun duyakları² (hasse) yaşayışın olağanlarıyla işlenmiş, bilenmiştir. Görüşündeki, duyusundaki incelik, gerginlik bu işlenişin ürünüdür.

Yaşayışı boyunca her günkü düşünceleri, yapıları normaldir. Yaptıklarının topu önceden düşünülmüş, tartılmış, oluşa uygunluğu anlaşılmış, ondan sonra

* Kâzım Nami Duru, *Cumhuriyet*, 9 Mart 1935, No: 3885.

1 Acun: Dünya. (Y.N.)

2 Duyak: Duyu; duyuy organı. (Y.N.)

yapılmıştır. Yaptıklarından hiçbirisi nasılsa oluvermiş değildir; onlarda iyi bakılınca sarsılmaz, yanılmaz bir mantık görülür.

Okullarda öğrendikleri en çok pozitif bilgilerdir; bundan ötürü tin¹ oluşunda mistik dokunaklar yoktur; o doğrudan doğruya realitelerle yan yana, onları görerek yetişmiştir.

İçinde çocukluğunu geçirdiği çevrede anormal hiçbir şey yoktur; ondan dört yıl önceki benzerinde ben de yaşadım. İki çevre arasındaki benzerlikte de değişmiş hiçbir şey yoktu.

Atatürk'te arkadaşlık, arkadaş doğruluğu, o çevrenin istediği bütünlüktedir; bugün de bunun yüksek değerli izlerini görüyoruz.

Küçük çocuk topluluğunda, o topluluğun tininde erilen,² onu kendi özünde gösteren Atatürk, yaygın (müntezir) sosyal³ bir yaşayış içinde büyümüştür. Onda bir bucağa çekilip herkesten uzak durmak, düşünmek için yalnız başına kalmak alışkanlıklarını bulamazsınız.

Gözetişlerinde derinlik vardır; gördüğünü birden görür, iyi görür; bu görüşte yanılma yoktur.

Bizde sü⁴ yaşayışının öyle özellikleri vardır ki onların içinde yaşamanın ulus tinine yolunda çok yardımı dokunur; Atatürk bundan en yüksek kertede yararlanmıştır.

Türk topluluğu içinde yeri topluluğun özdeğidir.⁵ Dil ne denli ağızlara ayrılmış, türeler⁶ ne denli değişiklikler göstermiş bulunursa bulunsun, onların iç birliği Atatürk'ün üzerinde belirmiştir. İki yüzü kabarık bir cam güneşin oklarını bir ocakta toplayarak nasıl yakıcı yaparsa, Atatürk de o ocak gibi, Türk'ün sosyal vicdanını kendinde öyle toplayarak ulusta yayılcı olmuştur. Bundan ötürüdür ki her söylediği söz Türk ulusunca can kulağıyla dinleniyor, her yaptığı iş kıvançla beğeniliyor.

Böyle olunca Kamâlisma bana normal işleyen bir anırı yöntemi gibi görünüyor. Kamâlisma realitelere dayanan, kültürel, siyasi, ekonomik, sosyal bir okul sayılır. Bu okul bugün Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Altı Ok'unda kısaltılmış bulunuyor. Bu Altı Ok'un birer birer çözülmesindeki özellik başka ülkelerdeki onlara benzer prensiplerle karşılaştırılınca ortaya çıkar. Bir örnek olarak halkçılığı alalım:

1 Tin: Ruh. (Y.N.)

2 Erilmek: Yaşı büyüyerek çocukluktan çıkıp gençlik çağına ermek. (Y.N.)

3 Sosyal: İhtimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

4 Sü: Ordu; asker. (Y.N.)

5 Özdek: Esas, temel; öz; çekirdek. (Y.N.)

6 Türe: Âdet; kaide; gelenek. (Y.N.)

Halkçılık (démocratie) sosyal ve siyasal bilgilerle uğraşan nice kimselerin ince uzun araştırmalarına uğramıştır. Demokrasi üzerine belki binlerce bitik¹ yazılmıştır. Böyleyken ne olduğunu tüm olarak anlayamıyoruz. Çünkü bu bilginler soysal sınıflara ayrılmış bir ulus içinde sınıflardan birinin ya da birkaçının erklüğünü göre duya yaşamış kimselerdir. Bence öz demokrasi sınıfsız bir ulusun bütünüdür. Bizim halkçılığımız realitenin kendisidir; kendimize göredir; böyle iken bütün adamlık² için ideal olan bir halkçılıktır. Demek ki özelliğiyle bile genel olacak bir biçimdedir.

İşte Kamâlismayı böyle yepyeni bir bakımdan göz önüne almak, ince eleyip sık dokuyarak yaymak gerektir.

Kâzım Nami Duru

1 Bitik: Kitap. (Y.N.)

2 Adamlık: İnsanlık. (Y.N.)

Altı Ok

Kamumuzun Ülküsüdür!*

Kuşkulu sözler, kelime oyunları, fikir yanıltmacalarıyla ortalığı bulandırmadan, açık konuşalım: Yurdun bayındırlığı, cumhuriyet ülkümüzün ülkemizi aydınlatması için önderlerimizin planlı çalışmaları yolunda bize de düşen yüce işler, yüce yumuşlar¹ vardır.

Altı Ok simgesi kamumuzun² sarsılmaz ülküsüdür. İdeyellerimizin³ amacı hep oraya çevrilmiştir. Altı Ok'un ilerisi kızılık, gerisi karanlıktır. Çevremizde kızıl kafalı, kara damgalı bir tek aydın yurttaş yoktur.

Altı Ok bir zümrenin, bir sınıfın değildir. O, büyük Atatürk'ün Türk ulusuna, ulusal, soysal,⁴ yurtsal yaşama yolunun planlı ve düzenli yürütülmesi için başbuğu bulunduğu Cumhuriyet Halk Fırkası'na ve Türk ulusuna verdiği büyük ülkü bayrağıdır.

O bayrak, Cumhuriyet rejiminin yüksek ülkülerini bütün derinliğiyle kavrayan her Türk yurttaşın seve seve başında dalgalandırdığı, inancında sakladığı kutlu bir emanettir.

O, ferdi ve insani zaafların üstünde dalgalanan bir iman ışığı, bir ülkü güneşidir. O ışık her yurttaşu yolunu gösterir, ülküsünün ateşini verir.

* Nâzım Evren, *Babalık*, 31 Mart 1935, No: 4607.

1 Yumuş: Hizmet; iş; vazife; faaliyet; görev. (Y.N.)

2 Kamu: Umum; herkes; halk. (Y.N.)

3 İdeyel: Fikir. (Y.N.)

4 Soysal: İçtimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

O, ferdi kusurlarımızın, ortak beceriksizliklerimizin sığıntı yeri değildir.

Biz bu yüce bayrağı gönlümüzde, başımızda, inancımızda ünle¹ dalgalandıranlardanız!

Bunun içindir ki ulus işlerini yürütmek için vazife alan yurttaşların yaptıkları işin iyisine iyi, kötüsüne de kötü demek cesaretini açık alınla söylemeye kendimizde güç ve enerji buluyoruz.

Bizim bu yoldaki inanımız hiçbir fırtınayla sarsılamaz. Bizim bu inancımızdan en ufak kuşkuya düşenlerle amansız savaşa girişmekten çekinmeyiz, çekinmeyeceğiz de!..

Bir belde işinin pürüzlü yönlerini eleştiri süzgecinden geçirmek, ulusal ve sosyal işlerde görülen hareketsizliğe dinamik bir yüz ve tin² vermeye özenmek ülküye aykırılık değil, tam bir uysallık ve uygunluktur.

İşte bizim Altı Ok ideyeline ve Cumhuriyet Hak Fırkası'na bağlılığımızın köklü ve inanlı amaçları budur. Bizi başka yolda görmek ve göstermek kaygı ve kuşkusuna düşeceklere açık söylüyoruz:

Altı Ok kamumuzun ülküsüdür!..

Bir zümrenin sığıntı yeri değildir!..

Nâzım Evren

1 Ün: Şan. (Y.N.)

2 Tin: Ruh. (Y.N.)

Davamız^{*}

Kemalizm her şeyin üstünde bir kültür ve medeniyet savaşıdır. Osmanlı İmparatorluğu son nefesine kadar medrese kültüründen ve Doğu medeniyetinden ayrılmış değildi.

Cumhuriyet bizde yalnız bir rejim adı değil, bir kültür ve medeniyet ismidir. Müslümanlığın ilk gününden beri bu savaşın benzerine bütün tarihte rast gelinmez. Şu halde Kemalizmin ne metotları ne çıkışı¹ ne de yolu hiçbir kitapta bulunamaz. Biz benzetçilik² edemezdik. Biz usullerimizi hayat gerçeği³ ve deneçleri⁴ içinde uğuracaktık.

Kaytaklık⁵ tehlikesi geçmiştir. Fakat eski medeniyet ve kültür göreneklerinden büsbütün uzaklaştığımızı söylemek de yanlış olur.

Bu memlekette vicdan özgenliği⁶ Kemalizmin eseridir. Daha doğrusu şudur: Bütün Doğu medeniyet ve kültür tarihinde vicdan özgenliği ilk defa Atatürk tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulmuştur. Bizim bütün yasak ve yasavlarımız⁷ yeni medeniyet ve kültürün vicdan özgenliğine karşı değil, ancak ve yalnız eski medeniyet ve kültürün tepki ve bozutlarına⁸ karşıdır.

* Faliş Rifkî Atay, *Ulus*, 19 Mayıs 1935, No: 4959.

1 Çığır: Üslup. (Y.N.)

2 Benzetçilik: Taklitçilik. (Y.N.)

3 Gerçe: Şeniyet, gerçeklik. (Y.N.)

4 Deneç: Tecrübe. (Y.N.)

5 Kaytaklık: İrtica, gericilik. (Y.N.)

6 Özgenlik: Serbesti, hürriyet. (Y.N.)

7 Yasav: İnzibat. (Y.N.)

8 Bozut: Fesat. (Y.N.)

Bizim bütün sıkı ve baskılarımız, işte bu vicdan özgenliğini barıyan,¹ aşılmaz ve deşilmez siperlerdir. Şu veya bu demokrasi şiirine kapılarak bu siperlerde en küçük bir gedik açacağımızı tasarlamak boşuna yorulmak olur.

Parti'nin yeni program deęişkelerinde² cemiyetler için koyduğumuz hükümler de işte bu medeniyet ve kültür savaşçılarının arka ve yanlarını koruyan, yollarını düzleyen tedbirlerdir. Biz bir devlet ve yönetim şekli değiştirmedik; biz batıran bir medeniyet ve kültüre karşı kurtarıcı bir medeniyet ve kültürü koyduk, bir memleketin en basit ve küçüklerine kadar bütün hayat şartlarını ilgilendiren bir devrim davasına giriştik.

Atay

1 Barımak: Muhafaza etmek. (Y.N.)

2 Değişke: Tadil, değişiklik. (Y.N.)

Kamâlizmin İdeolojisi*

- 1 -

Bu konuda (mevzuda) faydalı şeyler söylendi ve yazıldı. Şu var ki, Kamâlizmin ideolojisi ortaya konamadı. Çünkü Kamâlizm ne 18. asrın devlet felsefesiyle ne de Marksist metotlarla anlatılabilirdi. Hele şahsi anlamlarla hiçbir vakit anlatılamazdı!

Kamâlizm ancak kendi bakımlarından söylenebilir. Çünkü her sistemin önce kendi asıllarından etüt edilmesi gerekir. Yalnız bu yoldur ki hakikatlere ulaşılır, hakikatleri ortaya koyabilir.

İnsan vardır ki kendi görüşlerini çok beğenir. O erdeline (mütalaasına)¹ sunulan her bir hadiseyi dileğince göstermeye çalışır. Ben, bunu çok sakat bir metot buluyorum. Bununla, realitelerin ortaya konması imkânsızdır.

Bir insanın bilgileri çok yüksek, bazıları pek parlak olabilir. Anlamları geniş olabileceği gibi, düşük, dar da olabilir.

Halbuki herhangi bir sistemin ideolojisinin içyüzüyle gösterilebilmesi için, şahsi görüşlerin, şahsi kanaatlerin bir yana bırakılması gerekir.

Herhangi bir sistemin olduğu gibi görünmesi için onun dayandığı prensiplerin asıllarını bozmamak gerekir.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Tan*, 27-28 Mayıs 1935, No: 35-3338 / 36-3339. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.184-189.

1 İrdel (mütalaa): İnceleme, etüt. (Y.N.)

Düşünülmelidir ki, aranılan şey, şahsi anlamlar değil, sistemin kendi tutumu ve anlamıdır. Bunlar birbirine karıştırılmamalıdır.

Ben Kamâlizmi olduğu gibi anlatabilmek için kendi düşüncelerimi bir yana koyuyorum. Onu kendi prensipleri içinde anlatmak istiyorum. Bu, Kamâlizmin ideolojisi olacaktır; şunun bunun değil!..

Belgelerim (vesikalarım) şunlardır:

- 1) Türk Devrimi Şefi'nin direktif söylevleri.
- 2) Büyük Parti'nin¹ benimsediği prensipler.
- 3) Türk Cumurluğu'nun anakanunu (Teşkilatı Esasiye).

Atatürk her yerde, her vakit, her sözünde Türk ulusunun egemenliğini öne sürdü. Türk Devrimi yürüyüş ve ilerleyişinde bu prensibe dayandı. Ulus egemenliği devrimin başında yükselen bayrak oldu.

Hâkimiyet milletindir (Egemenlik ulusundur). Erzurum Kongresi bunu söyledi; Sivas buna dayandı. Birinci Kamutay² bunu anakanununa koydu; ikinci Kamutay, ikinci anakanuna geçirdi.

Bu, bugün başta gelen prensiplerdendir; başta gelen, baş prensiptir.

Egemenlik ulusundur. Dün Büyük Parti'nin karşısında duruyordu; bugün Kamutay'ın başında. Demek ki siyasal bakımdan Kamâlizm demokrattır.

Devrimi yapan Büyük Parti'nin özlüğüne (nizamnamesine) göre ökonomsal³ alanda devletçiyiz. Ve unutmayacağız ki Atatürk bu partinin önderidir. Demek ki Türk Devrimi'ne önderlik yapan Büyük Adam ökonomsal alanda devletçidir.

Türk Cumurluğu'nun anakanununa gelince, bu da devletçiliği yasak etmemiştir. Demek ki ökonomsal bakımdan Kamâlizm devletçidir; devletin ökonomsal işlere karışmasını ister.

Kamâlizm cumhuriyetçidir. Bu hakikat Erzurum, Sivas Kongrelerinde açığa vurulmadan anlatıldı. Devrim bütün yürüyüşünde hep buraya doğru yanaştı ve vardı.

Cumuriyetçilik demokrasinin belli başlı şartlarından biridir. Cumurluğu kabul etmemiş demokrasiler vardır. Fakat onların bu yanları eksik kalmıştır; egemenlik yanları... Bu tezimizi başka bir yazımızda izaha çalışacağız.

Demek ki Kamâlizmin cumurcu olması onun tam bir demokratlığına da kanıttır (delildir).

Her yerde dedim, yine diyorum ki, yeni Türk rejiminin esin (ilham) kaynakları Kamâlizmdir. Yeni rejimimizi ancak Kamâlizmin ideolojisiyle kavrayabiliriz.

Kamâlizmin diğer iki büyük prensibi de laiklik ve milliyetçiliktir.

1 Cumhuriyet Halk Partisi. (Y.N.)

2 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

3 Ökonomsal: İktisadi, ekonomik. (Y.N.)

Ben Kamâlizmi, modern ulusların yaşama şartlarına, modern tarihin yürüyüşüne en uygunu olarak buluyorum.

Komünizm: O, insanlığın ötesinde yaşıyor!.. Bunu iki bin yıllık sosyalist tarihi de gösteriyor. Bu tarih birbiri ardınca düşen denemelerin bir verimidir. Zamanımızdaki son denemeler de hem siyasal hem ökonomikal bakımlardan hep ve yine o... yine o düşüşler!

Faşizme gelince: Bu da tıpkı ökonomikal liberallik gibi tarihin ve insanlığın ardında kalan kaytaklıklardandır (irticalardandır).

- 2 -

Yeni Türk rejimi 18., hele 19. asır devlet sistemleriyle anlatılamaz. Çünkü bu sistemler kendilerini serbestçilik modası içinde kaybetmiş gibidirler; ökonomikal, soysal,¹ siyasal vs. alanlarda...

20. asır buna demokrasi değil, deliler hürriyeti, özgenliği² diyor.

Böyle bağırsız bir özgenliğin hele ökonomikal alanda tam anlamı şudur: "İnsanlar, boğuşunuz! Kuvvetliler, zayıfları sıkboğaz ediniz!"

Kamâlizm buna meydan vermiyor. O "Her şey ulus egemenliğinin, soysal faydaların uyumuna göre olacaktır" diyor.

*

Yeni Türk rejimi komünist prensiplerle de izah edilemez. Çünkü:

a) Komünizm enternasyondur, arsiulusaldır.³

b) Komünizm ökonomikal alanda insana faaliyet hakkı tanımaz. Onu inkâr kadar varır. İnsan bu sisteme göre ökonomikal bir alettir.

c) Komünizm yalnız soysal haklar tanır.

d) Komünizm sınıf kavgası kabul eder.

e) Komünizm diktatörlüğü benimser.

f) Kamâlizm arsiulusal değildir; milliyetçidir, ulusaldır.

g) Kamâlizm ökonomikal alanda ferde faaliyet hakları tanır. Gerekince bu hakları devlete de verir. Yahut fertle devleti ortak kılar. Bunun ölçüsü yaşama şartlarıdır.

Kamâlizmin kamuğa (cemiyete, camiaya) çok şeyler tanımakla beraber, ökonomikal alanda ferdi inkâr etmemesi bence onun belli başlı kuvvetlerinden biridir. Çünkü fert bir realitedir. Ona "Yoksun! Yalnız kamuğ vardır!" demek, hakikatleri tanımamak olur.

1 Soysal: İçtimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

2 Özgenlik: Serbesti, hürriyet. (Y.N.)

3 Arsiulusal: Milletlerarası, enternasyonal. (Y.N.)

Realiteleri tanımayan sistemler yalnız kendi kendilerini aldatırlar!.. Bu bakımdan da Kamâlizm aldanmamıştır. Bence üstün gelmiştir.

Fert inkâr olunabilir mi? Ona işçenlik¹ alanı bütün bütün kapanabilir mi?!

Kamâlizm yalnız sosyal haklara dayanmaz. Onun hak nazariyesi (teorisi) daha ziyade dayanışmacıdır. Bunun anlamı şudur: Fert kamuğ, kamuğ fert içindir... Bir hepimiz, hepimiz bir içindir...

Kamâlizm proletarya diktatörlüğü kabul etmez. O, diktatörlükler yerine ulus egemenliğini benimser.

Kamâlizmde eski deyimle "millet hâkimiyeti" vardır. Bütün millet hâkimdir; herhangi bir sınıf değil!.. Çünkü Kamâlizm sınıf kabul etmez. O yalnız işbölümünü benimser. Ona göre hayat bir işbölümüdür; işçenliktir. Orada herkesin rolü vardır... Şu şartla ki, insanın insan tarafından istismarını, işletilmesini kabul etmez. Kamâlizmin devletçiliği bunu, böyle bir hali her vakit önleyebilir.

Ökonomikal alanda tüzemince bir öleştirme (adilane bir paylaşırma) onun asıllarından² biridir.

Kamâlizm tarihi maddiyetçiliği hayatın biricik temeli görmez; her şeyi bununla izaha kalkışmaz. Tarihi maddiyetçiliğin ehemmiyetini gözden kaçırmakla beraber, hayatın belli başlı asıllarından birinin de tinel (manevi), ahlaksal ilkelerle (unsurlarla) ifade edilmesi lüzumuna inanır.

Marksizmin bir de "temerküz kanunu" (Loi de concentration)³ vardır. Biliyoruz ki, bunun anlamı büyük sermayenin küçükleri yuta yuta yok etmesidir; ve bu yoldan gizli bir kuvvet halinde devleti de, fertleri de kendine bağlaması, emri altına koyması, her ikisini de tutsak kılmasıdır.

Kamâlizm bunun önüne devlet müdahalesiyle geçebilir. Tıpkı insanın insan tarafından işletilmesinin, kullanılmasının önüne geçebileceği gibi.

★

Bazıları Kamâlizmi faşistlikle izaha çalıştılar. Bazıları da bunu Hitlerciliğe benzetmeye yeltendiler. Bu da imkânsızdır.

Önce faşistlik:

Bunun belli başlı görümü:

- a) Salgıncılıktır (istilacılıktır).
- b) Dinciliktir.
- c) Diktatörlüktür.

Kamâlizm bunların hepsini reddeder.

1 İşçenlik: Faaliyet. (Y.N.)

2 Asıl: İlke, prensip. (Y.N.)

3 Temerküz kanunu (Fr. La loi de la concentration): Tekelleşme yasası. (Y.N.)

Dini, diyaneti bir devlet işi değil, fertlerin vicdanlarıyla alakadar bir hadise olarak tanır. Ve bu halde kaldıkça onu korur.

Kamâlizm salgıncılığı değil, erginliği (istiklali) bütün uluslara hak olarak kabul eder.

Faşizm demokrasiyi, millet hâkimiyetini açıkça reddeder. Kamâlizm ise ulus egemenliğini baş prensip olarak ileri sürer.

Kamâlizmin Alman ulusal sosyalistliğinden ayrıldığı mühim, önemli nokta, bunun büyük sanayii mutlaka devletleştirmek istemesindedir. Kamâlizm istismarı önleyerek büyük sanayi işçenliğini fertlere bırakabilir.

★

Şu halde, biz neyiz? Kimiz? Ve kime benzeriz?

Biz modern hayatın anlamıyız. Biz modern hayatın ilimleriyle anlatılabiliriz. Ve Atatürk'ün birinci Kamutay'da bizi anlamayanlara dediği gibi, biz bize benzeriz.¹

Yarın Kamâlizmindir.

Mutlaka!

Ankara, 22 Mayıs 1935

Mahmut Esat Bozkurt

Not: Kamâlizmin büyük atılımlarından biri de bu sene 4. Kurultay'ın aldığı kararlar içinde göründü. Buna göre Kamâlizm evrim (tekamül) kabul etmiyor. O, hayatın icaplarına göre yalnız devrimcidir.² Bu suretle Kamâlizm, siyasal, ökonomsal, sosyal³ bakımlardan bir zincir, bir kaytaklık⁴ bağı olan evrimciliği yere çaldı demektir. Bu, Kamâlizmin belli başlı bir kuvveti olacaktır. Tarihte evrimcilik, milletleri aldatmak isteyen kaytakların⁵ elinde bir alet oldu. Kamâlizmin büyük prensiplerinden birinin salgıncılığı⁶ kabul etmemesi olduğunu söylerken buraya bir noktacı ilişirmek pek faydalı olur.

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Aralık 1921 tarihli söz konusu sözleri için bkz. elinizdeki kitapta s.1019, dipnot 1. (Y.N.)

2 CHP 4. Büyük Kurultay'ında 13 Mayıs 1935 günü kabul edilen CHP Programı'nın ilgili maddesi şudur:

"Devrimcilik:

E - Parti devlet yönetiminde, tedbir bulmak için derecel ve evrimsel prensiple kendini bağlı tutmaz. Ulusumuzun sayısız özverilerle başarmış olduğu devrimlerden doğan ve olgunlaşan prensiplere bağlı kalmak ve onları korumak Parti için esastır." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.27, Kaynak Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s.217. (Y.N.)

3 Sosyal: İctimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

4 Kaytaklık: Gericilik, irtica. (Y.N.)

5 Kaytak: Gerici. (Y.N.)

6 Salgıncılık: İstilacılık. (Y.N.)

Kamâlizm salgıncı değildir. Fakat! Türk yurdundan bir parça, onun bir kayasından küçük bir çakmaktaşı koparmak isteyen yabancının karşısına kadın-erkek bütün bir Türklüğü çıkaracak, ortalığı kan ve ateşe verecek kadar da gözü pektir.

M. E. B.

Yeni Türk Rejimi ve Diktatörlük*

Kont Sforza bizi diktatörlükler sırasında etüt eder.

Fakat neden ve niçin?

Bu sorguların karşılığını vermez.

Biliriz ki diktatörlüğün bir tarifi, birtakım şartları vardır. Bunları, bu şartları bir arada toplamayan sisteme diktatörlük demek, şahsi görüş olmaktan ileri gidemez.

Kont Sforza şahsi görüşler içinde kalmıştır. Ortaya bir hakikat koyamamıştır.

Cambon¹ Amerika yolculuğunda vaktini boş geçirmemek için bir kitap yazmak istemiş!.. Düşünmüş taşınmış, kolay bir konu (mevzu) aramış... Bula bula diktatörlükleri bulmuş! Sanki etüdü en kolay konu bu imiş gibi!..

Adamcağız bol keseden hovardalık yapmış. Sonra bir sıra devletlere, bunların kanunlarını, organizasyonlarını gözden geçirmeye lüzum görmeden diktatörlük demiş... İşin içinden böylelikle çıkıvermiş! Cambon'a göre yeni Türkiye de böyle; enginlerde hülyalara dalan adam için Türkiye bir diktatörlüktür!..

★

İşin asıl tuhaf yeri bu yabancı yazıcılar değildir. Bence işin asıl gülünç tarafı, içimizde bulunan birtakım insanların da bu yoldaki düşünmeleridir; onların

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Tan*, 29 Mayıs 1935, No: 37-3340, s.1, 5. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.190-193.

1 Jules Cambon. (Y.N.)

Türkiye'de olup biten bütün işleri bu gözlükle görmeleridir; bu şahsi ölçüyle ölçmeleridir.

Bütün bunlardan, bu haksız, anlamsız kısıncılardan (suikastlardan) ötürü Tan'a düşündüklerimi yazmak istedim.

★

En klasik bilgilere göre "diktatörlük", bir zaman için ulusal egemenliğin durması, bunun verimi olan bütün kanunların askıya alınması, bir şahsın iradesinin ulusal iradenin yerine geçmesidir.

Bunu böylece bir köşeye iştirildikten sonra bir de kendi kendimizi, kendi durumumuzu (vaziyetimizi) yoklayalım.

Acaba böyle bir halde miyiz?

Daha açık soruyorum: Acaba böyle bir hali andıran, böyle bir hale benzeyen yerimiz var mı?

Ulusal egemenliğin temsilcisi olan Kamutay kapatıldı mı? Saylav¹ seçimi kaldırıldı mı?

Kanunlar askıya alındı ve bütün bunların yerine bir şahsın istekleri mi kondu?

Bu sorgulara "evet" diyebilmek için önce realiteleri tanımamak gerektir. Bu realiteleri tanımamak için de herkesi kör, âlemi sersem sanmak lazımdır. Halbuki âlemi böyle sananlardır ki kör ve sersemlerin başında gelirler.

Kıvanca (memnuniyete) değen bir nokta varsa, o da iki yabancıya, birkaç da yerlimize karşı birçok yabancıların ve hemen bütün Türklerin hakikatleri görmüş olmalarıdır.

İtalya'nın eski başbakanlarından Nitti 1934'te *Demokrasi*² adlı iki ciltlik bir kitap bastırdı. Bunda yeni Türk rejimi değerli yazarı tarafından heyecanla anılmaktadır.

Biraz da taptamaya (tatbikata) bakabiliriz. Hadiselerin lojisi³ bize hakikatleri her şeyden doğru söyleyeceklerdir.

Yeni Türk rejiminde diktatörlükten söz açanlara soruyoruz:

Diktatör kim ve nerede?! Hangi yanımız ve işimiz diktatörlüğü andırıyor?

Kamutay mı? Kamutay'ın çıkardığı kanunlar mı?

Hükümetin Kamutay önündeki mesuliyeti mi?

Cumhurbaşkanının dört senede bir seçimle işbaşına gelişi mi?

Gerekince onun bile mesul edilebilmesi mi?

1 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

2 Francesco Saverio Nitti, *La democrazia*, 2 cilt, Paris, 1933. Fransızcası: Francesco Saverio Nitti, *La démocratie*, 2 cilt, Paris, 1933. (Y.N.)

3 Lojik (Fr. logique): Mantık. (Y.N.)

Zorba bir saltanatla hain hilafetin ortadan kaldırılması, yerine ulusal ege-
menliğin şartlarından olan cumhuriyetin kurulması mı?

Askerliğin bir buçuk seneye indirilmesi mi?

Aşar denilen zulmün, belanın kaldırılması mı?

Koskoca Osmanlı İmparatorluğu'nu sömürge haline koyan kapitülasyonla-
rın yeni Türkiye'den kaldırılması, bugünkü Türkiye'nin hak¹ bakımından acun-
nun² en büyük devletlerine eş olması mı?

Büyük Savaş sonunda yok edilmek istenen yurdun ve Türk ulusunun kurtu-
luşu mu? Ökonomsal³ alandaki faaliyet mi? Fabrikaların açılması, hemen her
şeyimizin yurtiçinde yapılması mı? Yurdun dört bir tarafının şimendifer yolla-
rıyla örülmesi mi?

Vapurlarımızın denizlerde bayrağımızı dalgalandırmaları mı?

Bütün ökonomsal işlerin öz Türklerin eline geçmesi mi?

15 sene önce kapkara bir bilgisizlik içinde kalan büyük Türk ulusunun yeni
alfabeyle okuryazar hale girmesi mi?

En ileri milletlerin en son nizamlarına, kanunlarına göre yurdun ve ulusun
organize edilmesi mi? Bunların icaplarına göre yeni bir hayata girilmiş olması mı?

Kadınların saylav ve hâkim olması mı?

Türk bankalarının yabancı kredi müesseselerine galebesi mi?

Hangisi?

Yok olmuş bir hale düştükten sonra şimdi acunun saygıyla andığı dipdiri,
güçlü kuvvetli, onurlu ve yepyeni bir Türkiye'nin 10 senede kendi kendini ya-
ratması mı?

10-15 yılda başarılan bu işler saymakla biter şeyler mi?!

Bütün bunları kısaca anmak lazımsa, denebilir ki, Türkiye Feniks⁴ gibi yandı
ve küllerinden yeniden doğdu. 10 yılda ortaçağlardan çıktı. Zamanımız medeni-
yetinin sembollerinden biri oldu; ve bu her bakımdan...

Atatürk başta sallanan bir bayrak ve biz durmadan ilerliyoruz... Yarınlara
doğru...

★

1 Hak: Hukuk. (Y.N.)

2 Acun: Dünya; âlem. (Y.N.)

3 Ökonomsal: İktisadi, ekonomik. (Y.N.)

4 Feniks (Lat. phoenix): Eski Mısır kökenli efsanevi ateş kuşunun Batı mitolojisindeki karşılığı.
Pers mitolojisinde "Simurg", "Anka", İslam sonrası Türk mitolojisinde "Zümrüdü Anka" veya
"Simurg u Anka", daha önceleri de "Tuğrul" olarak geçen bu mit birçok milletin efsanelerinde
karşılık bulmaktadır. (Y.N.)

Biz neredeyiz?
Biz nereye gidiyoruz?
Ne yapıyoruz? Ne yapacağız?
Bütün bunları biliyoruz. Bilerek ilerliyoruz.
Diktatörlük(!) bize anlamı olmayan terimlerdendir.
Diktatörlük, hülyacılarına, ona baş eğenlere kutlu olsun! Fakat hayır! Onları
da düştükleri hastalıktan kurtarmak lazım...
İnsanların ve ulusların hâkimliği (egemenliği) Türk Devrimi'nin hoşgörölük
(müsamaha) kabul etmez prensiplerindendir. Yeryüzünde tutsak (esir) görmek
istemiyoruz.

Ankara, 24 Mayıs 1935
Mahmut Esat Bozkurt

Altı Esasın Kapsamı^{*}

Esas Teşkilat Kanunumuza devlet şeklimizin ana vasıfları olarak birtakım esaslar ilave edilmiştir. Bu esasların acaba kapsamı nedir?

İçişleri Bakanı ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın geçen Cuma günü Meclis'te söylediği nutukta bu mevzu hakkında kuvvetli noktalar bulabiliriz. Nutuk, Türklüğün tarihteki dinamik rolünden bahse başlamış ve yeni prensipleri doğuran tarihi icapların tablosunu çok az kelimelerle, çok canlı bir surette çizmiştir.¹ Nutukta açıklanan tarihi rol bahsini diğer bir makalemize mevzu yapacağız.

Devletçilik Esası

Esas Teşkilat Kanunu'na ilave edilen ana vasıflar arasında Şükrü Kaya bilhassa devletçilik esası üzerinde durmuştur. Önümüzdeki vazife dünün noksanlarını tamir etmek ve kuvvet israflarına meydan vermeyecek, milleti varlık barışında² çiğnenmiş bir vaziyete düşürmeyecek surette yarını hazırlamaktır. Bunu temin için ferdin hususi menfaatine dayanan uğraşmaları kâfi değildir. Devamlı değişen ve yükselen modern teknik, ekonominin ve maliyenin büyük ölçülü icapları, varlık meseleleri karşısına cemiyet halinde çıkmamızı, bu icaplara uy-

^{*} Ahmet Emin Yalman, "Altı Esasın Şümülü", *Tan*, 9 Şubat 1937, No: 652.

¹ İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 5 Şubat 1937 tarihli söz konusu Meclis nutku için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 5, c.16, s.59-61. (Y.N.)

² *Tan*'da "barışında" şeklinde. Doğrusu "savaşında" olmalı. (Y.N.)

maya ait meseleleri cemiyetin bütününün menfaati bakımından düşünmemizi ve yapmamızı emretmektedir.

Ferdin Teşebbüsü

Fakat esas yürüyüşü itibariyle devletçiliğe dayanmayı zaruri bulan Türk varlık sistemi ferdin iktisadi teşebbüs ve gayretine yaratıcı ve yürütücü bir kuvvet unsuru olarak daima kıymet vermiş ve bunu himaye etmiştir. Bununla beraber devletçilik esası Teşkilatı Esasiye Kanunumuza girdiğine göre bunun sınırının çok açık bir surette tarif edilmesine ihtiyaç vardır ki hususi iktisadi teşebbüslerin icap ettirdiği hassas emniyet iktisadi hayattan eksilmesin.

Yalnız şurasının da malum olması lazımdır ki, bütün eski manada iktisadi teşebbüs hürriyetinin dünyada yeri kalmamıştır. Ferdin her iktisadi teşebbüsü, memleket ölçülerıyla kurulmuş bir iktisadi ve toplumsal siyasetin çerçevesinden hariç kalmamalı, fert kendi hesabına uğraşırken umuma ve kendisiyle beraber çalışanlara ait hakları çiğneyememelidir.

Milliyetperverliğimiz Tekelci Değil

Türk milliyetçiliğinin tarifinde Şükrü Kaya şunu açık bir surette ifade etmiştir: Türk milliyetperverliği hiçbir suretle tekelci değildir. İlk gayesi Türk milletin menfaatlerini koruyarak tam gelişmesini temin etmek olmakla beraber, milletin menfaatlerini bütün insanların menfaatleriyle paralel görür ve bütün dünyanın mesut, müreffeh, emniyetli bir yer haline gelmesine çalışmayı hedef tanır.

Bizim yorumumuzca bu bakımdan Türk milliyetperverliği her milletin kendisi için uygun gördüğü devlet şekline karşı tam bir müsamaha beslemekle beraber, adeta din şeklinde taşlaşan sağ veya sol aşırı ve bağnaz cereyanların memlekette yer aramasını, Türk milliyetperverliğinin birlik ve ahengini, Türk çalışma kudretinin verimini tehdit etmesini hoş göremez.

İdeal Demokrasi

Halkçılık esasında Şükrü Kaya ideal demokrasi şeklini tarif etmiştir. Türk halkçılığı bir vasilik yolunda halkı düşünmek manasına gelmez. Hedefi, idarenin halk tarafından tam denetimi ve daima halkla beraber tatbik edilmesidir. Türk halkçılığı hiçbir imtiyaz tanımaz. Devletin bilemeyeceği ve ceza görmeyecek hiçbir kanunsuz hareket yoktur.

Şükrü Kaya, bütün dünyada parlamento denetiminin azalmasından bahsedilen bir devir için çok dikkate değer şu prensibi ileri sürmüştür: Büyük Millet

Meclisi milletin mukadderatına tamamıyla hâkimdir. Her şey, mutlaka Meclis'in tasvibinden geçer. Demek ki, demokrasinin tam bir surette gelişmesi ve gerçekleşmesi Türk devlet programının en mühim temel taşıdır.

Türk inkılapçılığı nutukta bilhassa tarif edilmemiştir. Fakat nutkun bütünü bunun mana ve özünü ortaya koymaktadır. Türklük tarihinde daima dinamik ve yaratıcı bir kuvvet halinde bulunduğu gibi, ileride de hiçbir sabit akideye bağlı kalmayacak ve daima daha yeni, daha iyi yollar arayacaktır. Fakat bu çalışmaların genel istikameti birtakım setlerle bağlı kılınmıştır ki, bunlar da cumhuriyetçilik, milliyetçilik, devletçilik, halkçılık ve laiklik esaslarıdır.

Pozitif Laiklik

Laiklik meselesinde Türk İnkılabı, milletin varlığı için zararlı olduğu tarihin bütün gidişiyle sabit olan bir taassubun yerine aksi istikamette bir taassuba doğru gitmeyen yegâne inkılap hareketi olmakla iftihar edebilir. Nakil üzerine dayanan silahlarla aklın icaplarını körletmek ve serbest bir milli gelişmeye mâni olmak yolundaki hareketler milletin varlığına karşı bir cinayet diye kabul edilmekle beraber, ferdin kendine ait itikat ve kanaatleri muhterem görülmüş ve netice olarak da memleketimizde dini hayat bugüne kadar hiçbir devirde görülmemiş bir derecede saf ve nezih bir gelişme yoluna girmiştir.

Netice olarak şunu diyebiliriz ki, milli siyasetin ana vasıflarının Esas Teşkilat Kanunumuzda yer alması genel hayatta hiçbir darlık husule getirmiyor, bilakis hep bir arada yürüyeceğimiz yola daha açık, daha vazih, daha olumlu, daha samimi bir şekil veriyor.

Ahmet Emin Yalman

Bir Usul Farkı^{*}

Kemalizmin bir dikta rejimi olmadığını bir türlü anlamayanlar, inkılap partisinin birtakım esas hükümlerini anayasaya nakletmek için neden yıllarca beklediğimize hayret etmiş olsalar gerektir. Kurtuluş Harbi'nden sonra Türkiye'nin davası ikiye ayrılmıştır: Biri maziye tasfiye etmek, ikincisi geleceği hazırlamak! Tasfiye edilecek maddi-manevi müesseseler belliydi. Türk milletinin ve onun kurtuluş iradesinin eseri ve malı olan zaferi tehlikeye koyamazdık. Osmanlı İmparatorluğu çöküşünün etkenlerinden hiçbirini yeni devletin bünyesinde devam ettiremezdik. Devlette milli hâkimiyetin hürriyetini ve millette vicdan ve fikir hürriyetini tesis eden kati tasfiye kararları birbirini takip etti. Reaksiyonun, zaferi ve onun eserlerini yıpratmasına vakit ve fırsat bırakmadık.

Bunun arkasından inşa devri geldi. Yeni sosyal ve ekonomik hayatı kurmak için teoriler, hep ayrı ayrı ilmi ve Türk milletinin ihtiyaçlarına uygun oldukları iddia edilen fikirler, prensipler ve tavsiyeler eksik değildi. Fakat davacılar-
dan çoğunun bir tek küçük kusurları vardı: Halkı ve memleketi hiç tanımamak! Kitapta gördüklerimizi kapalı duvarlar arasından emretmek göreneğinden başka usul bilemiyorduk. Hemen birtakım dogmalar tespit etmek ve milli hayatı bu kalıplar içinde dökmek lazımdı.

Şef, inkılap partisinin evlatlarını hakikatleri araştırmakta, münakaşa ve tecrübe etmekte serbest bırakmayı tercih etmiştir. Yeni Türkiye'de yalnız kanun devrini açmak değil, milli karakterin, ihtiyaçların, memleket şartlarının hususiyet-

* Falih Rıfkı Atay, *Ulus*, 10 Şubat 1937, No: 5582.

lerini inceleyerek kanun yapmak ananesini de kurmak lazımdı. Kanunsuzluk, sade kanun tanımamak bencilliğinden değil, tatbik edilmez kanunlarla hayatın zorlamaları arasında bocalamaktan da ileri gelir. İnkılap partisi, dinamizmini durdurmak isteyen diktacılara karşı daima mukavemet etmiştir. Cumhuriyet'in kurulmuş olduğu günde hazır bulunanlardan çoğumuz henüz yaşamaktayız. Cumhuriyet'in birinci, ikinci, üçüncü veya beşinci senesindeki şiddetli münakaşalarımızı hatırlayalım. Acaba bu fikir ayrılıklarına nihayet vermek çaresini mevcut kanaatlerden bir kısmını anayasaya mal edip münakaşayı kesmekte aramış olsaydık ne olacaktı? Şimdiye kadar kim bilir kaçınıcı anayasa buhranını geçirmiş olacaktık? Kim bilir bu buhranların mümkün olduğu kadar az olması için ne ağır fedakârlıklarda bulunmaya mahkûm olacaktık.

Hükümet ve halk pek az şaşalamalardan sonra, maddi-manevi insanın yollarını ve usullerini bulmuştur. Anayasaya koyduğumuz devlet vasıfları herhangi bir partinin teorik kanaatleri değil, Türk milletinin karakterine, ihtiyaçlarına ve gelişme şartlarına uygun geldiğini hiç kimsenin itiraz edemeyeceği, çünkü hiç kimsenin onların ayrı ayrı başarılarını inkâr edemeyeceği ana prensiplerdir. Bu ana prensipler milli hayatın yüksek gelişmesi felce uğratılmadıkça ihlal edilemez. Senelerce süren arama ve deneme devrinden sonra tespiti sıra geldi. Anayasadaki değişiklikler işte bu tespitlerden ibarettir. Devamlı olarak geri çekilmeye veya politika sebeplerinden dolayı mukavemet ederek milli kudreti israf ettirmeye sebep olan diktalar ile Kemalizmin inkılap esaslarına hıyanet etmemek şartıyla herkese açık bıraktığı hakikatleri araştırma ve hayat içinde tecrübe metodu arasında herkesin dikkat etmesinde faydalı olan bu fark vardır.

Falih Rıfki Atay

Kemalist Rejim ve Türkiye Cumhuriyeti*

On beşine basmış çocuklara -bunlara çocuk da denemez, gençlere- onlar doğmadan evvelki gördüklerimizi anlattığımız zaman tıpkı masal gibi dinliyorlar. On beş yıl önceki toplumsal ve siyasi hayata bugünkü genç nesli abartı ithamına uğramadan inandırmak güçtür.

Bizim inkılabımızla başka memleketlerin rejim değişikliği arasındaki fark budur: Sadece 14. yıldönümünü bayram ettiğimiz Cumhuriyet, yalnız bir idare değişimi değil, baştan başa bir millet tarihidir. Hiçbir ihtilal bir cemiyeti tanımaz halde, içinden ve dışından bu derece değiştirmemiştir.

Yaşadığımız asır eski hukuk tasniflerini altüst etti. Dünyanın her tarafında kuvvetle yer bulan devlet müesseselerinden hiçbirisi eski anayasa hukuku teorilerinde yoktur.

Devlet sistemlerini milletlerin zaruri ihtiyaçları doğuruyor.

Türkiye Cumhuriyeti de büyük milli ve tarihi bir zaruretin çocuğudur.

Buna bakarak Türkiye'deki Kemalist rejim ile "otoriteli hükümet" adı verilen diğer bazı rejimler arasında benzerlik bulanlar var; yanlıştır. Sosyal hadiseleri mukayese ederken bunlara sebep olan hadiseleri incelemek lazımdır. Kemalist rejimi doğuran tarihi ve sosyal etkenler, faşist, Nazist yahut komünist sistemleri yaratan etkenlerden tamamen farklıdır.

Cumhuriyet idaresi, başka birçok memleketlerin aynı ismi taşıyan idare şekillerinde müşterek vasıfları bulunan genel bir damgadır. Fakat bu genel isme

* Necmettin Sadık Sadak, *Akşam*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1937, No: 6838.

ve bazı müşterek vasıflara rağmen cumhuriyetlerin ruhunu ifade eden rejim ayrıklıkları vardır. Türkiye Cumhuriyeti Kemalist bir rejimdir. Onu başkalarından ayırt eden hususiyetler, bu rejimin kuruluşunda etken olan sebeplerden ileri geliyor. Kemalizm, Anadolu kurtuluş ve bağımsızlık hareketiyle başladı. Bir milletin mahvolmak üzere bulunan varlığını koruması gibi mühim tarihi etken diğerlerinin kökeninde görülmez. Türk milleti o esnada uzun ve haşmetli tarihinde misli hiç görülmemiş heyecanlı anlar yaşadı. Milli vicdan o zamana kadar hiç kaydedilmemiş bir şiddetle mevcudiyetini hissetti. Kemalist rejim bundan dolayı ne bir zümrenin ne bir sınıfın eseridir; bütün milletin malıdır.

Bazı rejimlerin esası olan inkılaplar bir hanedana, bir sınıfa, bir müesseseye karşı mücadele etmiştir. Tarihte imparatorluğu veya krallığı deviren, asaleti yıkan, kapitale hücum eden, komünizme karşı koyan ihtilaller görülür. Kemalist rejimi doğuran Türk İnkılabı, sadece böyle belli ve basit bir müesseseye mücadeleden doğmuş değildir.

Kemalizm İhtilali bir milletin hem siyasi mevcudiyeti ve bağımsızlığı hem de toplumsal varlığı için bütün bir cihanla, bütün bir tarihle, ananelerle, müesseselerle, bir zihniyetle mücadeleden çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti tam ve kâmil manasıyla yeni zihniyeti yaşatan ve tatbik eden bir rejimdir. Bu iddianın ispatı, 14 yıllık Cumhuriyet idaresinin Türkiye'nin maddi ve manevi çehresini değiştiren icraatıdır.

Necmettin Sadak

Türk İdeolojisinin Yolu*

Geçenlerde gazete sayfalarında birtakım münakaşalar oldu. Şahsi tarafları bir tarafa bırakırsak münakaşalar asıl şu nokta etrafında dönüyordu: Bazı gazeteler diğer bir iki gazetenin neşriyatını milli ideallerimize aykırı buluyorlardı. Bu suretle taşlanan gazeteler "Haklısınız, yanlış olmuş" demediler; taşlamada bulunan gazeteleri diğer bir istikamette milli ideallere aykırı yürümele itham ettiler.

Bizim gazete münakaşalarımızda daima olduğu gibi şahsi hücumlar da araya karışınca ortalığı karanlık bastı. Memlekette adeta bir ideoloji mücadelesi varmış gibi bir manzara peyda oldu.

Bu arada Atatürk'ün sesi yükseldi. Atatürk'ün Kamutay'daki¹ açılış nutku bize şu hakikati bir defa daha öğretiyor: Türk milletinin gideceği yol açık, berak, doğru bir yoldur. Bunun hakkında pozitif ve normal emelli vatandaşlar arasında hiçbir fikir ayrılığı bulunmasına meydan yoktur.

Atatürk bizim yolumuzu çizen etkenleri şöyle tarif ediyor:

"İçinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir de milletler tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticeler..."²

* Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 4 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, No: 905.

1 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

2 Atatürk'ün 1 Kasım 1937 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi 5. devre 3. toplanma yılını açış nutkunda yer alan sözleri için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.30, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, s.82. (Y.N.)

Demek ki başka memleketlerin kendi milli işleri bakımından tuttıkları yollar hakkında düşünceğimiz şey şundan ibarettir: Bu yolların sahipleri olan memleketler hakkında hayırlı olmasını dileriz. Bunlar arasında mukayeseler yapmaya hiç ihtiyacımız yoktur. İthalat eşyası sıfatıyla da şu veya bu nevi ideolojinin memlekete sokulmasına razı olamayız. Bizim kendi inkılap ideolojimiz vardır. Yalnız ve yalnız buna sarılmak, en verimli, en zevkli, en ileri, en dengeli yoldur.

Hariçte gördüğümüz cereyanlardan hiçbir hadiselerin karşısında iyi bir imtihan geçirmemiştir. Hepsî sarsıntılara yol açmış, ıstıraplar uyandırmıştır. Buna karşı kendi gidişimiz en çok verim vermiş, en kısa zamanda en büyük başarılar temin etmiştir. Tarafsız ölçülerle bize bakanların hepsî tuttuğumuz yola hayrandır. Eğer kendi içimizde bu hisse iştirak etmeyenler, milli gidişle samimi surette elbirliği yapmak meylini duymayanlar varsa, mutlaka olumsuz hislerin esiri olan dar ruhlu insanlardır.

"İşlerimizde noksan yoktur" diye kimse bir iddiada bulunamaz. Fakat şu iddiada bulunmak caizdir ki, noksanları ve hataları benimseyen yoktur. Bütün başarılarla rağmen eleştiri hissi körleşmemiştir. Dün gözümüzde büyüyen birçok noksanların bugün birer birer temizlendiğini görüyoruz.

Türk milleti birçok ileri düşünceleri dengeyi bozmadan, bünyede sarsıntılar uyandırmadan gerçekleştirmiştir. Bunun daha ilerisini de aynı güzel usullerle gerçekleştirmesini bekleyebiliriz. Buna karşı başka memleketlerde fena neticeler veren yıkıcı ve aşırı usullerin taklit edilmesini ve suni surette sınıf kavgaları yaratılmasını istemek ancak dar görüşlü dimağlarda yer bulabilecek bir arzudur.

Atatürk'ün dediği gibi, Cumhuriyet rejimi yurdumuzda huzur ve sükûnun en iyi yerleşmesini temin etmiştir. Her türlü çalışmaların temeli de bu huzur ve sükûndur. Bu sayede yarını tayin etmek, yarın için çalışmak mümkün olur.

Bu ilk şart temin edildikten sonra rejim, Türk milletini layık olduğu medeniyet ve refah seviyesine vardırarak için en esaslı bir mücadeleye atılmıştır. Bu yolda hiçbir engel düşünmeye yer bırakılmamıştır ve bırakılmayacaktır. Tunceli, mazinin önümüze çıkarabildiği son engeldi. Bunu da bir taraftan kudret, bir taraftan da cahillere karşı azami şefkat göstermek suretiyle ortadan kaldırdık.

Büyük davamız "en medeni ve müreffeh millet sıfatıyla varlığımızı yükseltmek" olduğuna göre, düşüncelerimiz ve hareketlerimiz daima ileridedir ve ileride kalacaktır. Atatürk'ün dediği gibi, fikirler ve hareketler daima beraber yürüyecektir.

Türk milleti, ileri hareketlerinin seviyesini yüksek tutmak için düşüncelerde temelli bir inkılap yapmak ve dinamik idealleri hayata hâkim kılmak ihtiyacını duymuştur. Bu hareketli idealleri anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak nesilleri yetiştirmek için de üç üniversite muhiti kuruyor: İstanbul

Üniversitesi iyileştirilecek, Ankara geliştirilecek, Van Gölü sahilinde de Doğu Anadolu için bir kültür merkezi kurulacaktır. Bugüne kadar olan gidişin ve son nutkun bize ilham ettiği düşünce şudur:

Türk gençliği mücadeleye, inkılaba, ileri harekete ait her ihtiyacını ve her manevi zevkini inkılap bayrakları altında temin edebilir. Buna aykırı düşünmek ve olumsuz düşüncelere esir kalmak suretiyle hiçbir kıymet yaratmaya, Türk milletinin varlığına ve insanlık ideallerine hiçbir şey ilave etmeye imkân yoktur.

Ahengi bozan her hareket, kendi menfaatleri ve emelleri namına aramızda ikilik ve ayrılık uyandırmak isteyen yabancı muhitlerin ekmeğine yağ sürer ve kendi ideallerimize mutlaka zararı dokunur. Pratik düşünmek kudretine sahip olan normal ruhlu bir vatandaşın başka türlü düşünmesine ihtimal tasavvur edemiyoruz.

Atatürk elbirliğiyle yürüyeceğimiz pozitif, milli yolu bize göstermiştir. Eğer insanlığa bağlılık duyuyorsak, bu idealimiz bakımından en doğru yol, inkılap bayrakları altında Türk ideolojisinin zaferi için çarpışmaktır.

Ahmet Emin Yalman

Atatürk'ün İdeolojisi*

1937 senesi İkinci Teşrin'inin (Kasım'ının) ilk günü, O'nu bir buçuk saat Millet Meclisi kürsüsünde huşu içinde dinledik.¹ Vakur, hâkim ve inandırıcı olan bu ses, O'nun bir yıl içinde milletvekillerinden, hükümetten neler istediğini bize duyurdu. Dünyanın en büyük işini yapmış olan bu en büyük adamın sözlerinde en ufak bir belirsizliğin, bir hayalin yeri olamazdı. Güneş kadar kati bir görüşle yapılması tamamen imkân içinde olan işlerden bahsetti. Milletvekilleri karşısında yarattığı ve yaşattığı inkılabın bir senelik ömrü esnasında dinamik Türk hayatına devlet tedbirleriyle eklenecek yeni ilerleme merhalesini son derece realist bir şekilde çizdi.

Atatürk'ün nutkunda Celâl Bayar kabinesinin başarıyla iş görmesine büyük etken olacak mühim direktifler vardır. Fakat nutkun asıl mühim olan noktası, onun açık ve realist hüviyetini canlandıran ideolojik tarafıdır. Türk İnkılabı'nın seyrini ve ana prensibini en hâkim bir lisandan, onu yaratan ve yaşatanın ağzından dinliyoruz. Ekonomiye milletçe yapılan faaliyetlerin toplamı olarak görüyor ve bir bütün olan ekonomik hayat ile siyasi varlık makinesinin ve fikir hayatının birbirine tabi ve bağlı oldukları kabul ediyor. Mademki bu üç hayat birbirine tabi ve bağlıdır, şu halde bunun tabii neticesi olarak "bir milletin kültür seviyesi, üç sahada; devlet, fikir ve ekonomi sahalarındaki faaliyet ve başarıları neticelerinin hasılasıyla ölçülür" diyor.

* A(hmet) Hamdi Başar, *Cumhuriyet*, 7 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, No: 4845, s.3.

1 Atatürk'ün 1 Kasım 1937 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi 5. devre 3. toplanma yılını açış nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.30, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, s.72-82. (Y.N.)

Cemiyetin üzerine kurulduğu bu üç direğin aynı kuvvet ve ehemmiyetle görülmesi, fikir köşesi karanlık, hayat köşesi karanlık, ideal köşesi karanlık olan insanlığa nurlu ve ileri bir ufuk açmaktadır. Fikre hâkim rolü vererek diğer ekonomik ve siyasi hayatı ona tabi gibi değerlendiren liberal görüş bir tarafta, ekonomiyi hâkim temel sayarak diğer bütün hayatı ona bağlı gören sosyalist görüş öbür tarafta ideolojik mücadelelerini yapadursunlar; Kemalizm, en doğru görüşü ve hakikati bulmuş ve tatbik yoluna geçmiştir:

Bu üç hayat da birbirine tabi ve bağlıdır. Kemalizme göre, bir milletin yükselmesi için evvela maarif lazım olduğunu, bu olduktan sonra arkasından her şeyin geleceğini iddia ne kadar çürükse, evvela fabrika ve bol üretim yaparak halkı zenginleştirdikten sonra kendiliğinden diğer sahalardaki ilerlemelerin geleceğini iddia da o kadar yanlıştır. Bunlar ve siyasi varlık makinesi aynı zamanda ve aynı ahenge tabi olarak ilerlemelidir. Bir tarafı ilerlemiş, öbür tarafı geri ve zayıf kalmış olan cemiyetler dengesiz temel üzerine konmuş binalar gibi gün geçtikçe ve ağırlığı fazlalaştıkça çökmeye mahkûm olurlar.

Tarih bize bunların yüzlerce misalini verir. En yeni numunesini Batı vermektedir. Zengin Batı memleketlerindeki huzursuzluk, buhran ve geniş memnuniyetsizlik bu üç direk arasındaki denge bozukluğunun tabii bir neticesidir. O memleketlerde her şey vardı, fakat siyasi mekanizma çok zayıftı. Onun içindir ki bu buhran ve dengesizliğin önüne geçmek, ancak siyasi mekanizmayı kuvvetlendirmekle mümkün oldu. Bu suretle o memleketlerde son haddine kadar otoriter, hatta antidemokratik devletçilik doğdu.

Kemalizm, tarihin ve hayatın en iyi ve doğru görüşünün ifadesidir. Bu itibarla cemiyet anlayışlarındaki bu eksik ve bir taraflı görüşleri reddederek, hayatın bu bütünlüğünü ve beraberliğini kabul etmiş ve icraatını bu ana prensibe göre ayarlamıştır.

Atatürk, nutkunda bu esas umdeyi böylece canlandırdıktan sonra ekonomik hayata geçerek ziraatı bu hayatın temeli olarak alıyor ve zirai bir rejimin, daha doğrusu zirai bir inkılabın nasıl ve nereden başlayacağını gösteriyor: "Ekonomik kalkınma, Türkiye'nin, hür, bağımsız, daima daha refahlı Türkiye idealinin belkemiğidir." Bu ideali, endüstri, finans, ulaşım sahalarında adeta bir belkemiğinin halkaları gibi birbirine bağlı, fakat temeli ziraat olan ekonomik hayatın gelişmesi temin edecektir. Bunun için bir taraftan fikrin ve hareketin canlılığı lazımdır. "Büyük davamız, en medeni ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkılap yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz." Atatürk'ün nutkunda müjdelediği büyük kültür inkılabı, Türkiye'nin doğudan batıya doğru üç büyük üniversiteye sahip olması, işte bunu temin ede-

cek başlıca harekettir. Atatürk üniversiteleri doğuda, batıda ve yurdun göbeğinde yalnız Doğu'nun değil, 20. asır dünyasının en büyük ilmi görüşünü, tarih ve felsefesini doğuracaktır. Zaten onun dehasıyla kültür kaynaklarımız dil, tarih sahalarında ilk meyvelerini vermiş ve dünyaya da yaymış bulunuyorlar.

Atatürk'ten işittiğimiz Türk inkılap ideolojisi, daima ileri milli bir refahın ideolojisidir. Şu halde bu ideoloji, hayatın kendisinden doğan ve hayatla ve onun ilerlemesindeki değişikliklerle ahenkli olarak genişleyen dinamik bir ideolojidir. Atatürk nutkunda bu ideolojiyi, bu dinamizmi çok canlı ve çok realist bir şekilde ifade etmiştir. Hayat durmuyor, kanun niçin dursun? Hatta Büyük Önder, Fırka programımıza ve bugünkü icraatımıza ve devlet teşkilatımıza hâkim olan esasların gökten inmiş şeyler olmadığını, onların hayattan çıktığını, hayatı onlara değil, onları hayata tabi kıldığımızı ve kılacağımızı kati ve açık bir lisanla ifade etmiştir. Her şekil dogmatizmin böyle açıkça aleyhinde olmak Kemalizmin başlıca vasfıdır.

Her yeni rejim, yeni bir fikir veya dinle beraber doğar ve her yeni fikir veya din de eskilerini birtakım yanlış fikirlere ve itikatlara saplanmış, dogmatik bularak onlara hücum eder. Fakat kendi fikirlerini de yeni bir dogma (nas) halinde herkese kabul ettirmeye çalışır ve bunların ebediliğini, değişmez olduğunu iddia eder.

Bu kaide en yeni rejim ve fikir olan liberalizm ile sosyalizm için de geçerlidir. Bütün dogmatizmle mücadele eden hürriyet ideolojisi, liberal sistemin ebediliğini, nihayet insanların doğru yolu bulduklarını, hakikatin insan fikrinin gelişmesiyle elde edildiğini ilan etmişti. Bu ideolojiye sadık olan liberalizmin zavallı softaları Büyük Harp'ten sonra liberalizmin yıkılışını anlayamamışlar, yeni rejimlerin doğuşunu birer bid'at,¹ irtica olarak değerlendirmişler ve yakında bu işlerin düzeleceğini ummuşlardı. Liberalizm kendi dogmalarını o kadar hakikatin kendisi gibi yapmıştı ki, mesela Rusya'da yeni bir dünya şartının o memlekette ifadesi olan Sovyet rejiminin kurulmasını anlamayan Rus mültecileri senelerce Rusya'nın yine eski halini bularak oraya dönebileceklerini bekleyip durmuşlardı.

Bahsi uzatmaktan korkmasaydık, sosyalizmin de yeni dogmalarla dolu olduğunu -birçoklarımızın malumu olmasına rağmen- birkaç misalle ispat ederdik.

Kemalizmin kendinden evvel yaşamış rejimler gibi dogmatizmin aleyhinde olması, kendi "dogma"larının ebediliğini iddiaya vesile olmak için yapılmamıştır. Bilakis kendisine bugün hâkim olan umdelerin dahi hayata tabi olduğunu, icap ederse onları hayata kolaylıkla feda edebileceğini açıkça ve liderinin ağzından korkmadan ifade eder ve en büyük kuvveti de bu açık hakikatten alır. İdeolojisi bu kadar canlı bir kaynaktan beslenen bir rejimin ne derece dinamik,

1 Bid'at: Sonradan meydana çıkan şey; yenilik. (Y.N.)

hareketli ve müthiş bir kuvvet olacağı kolaylıkla anlaşılabilir. Fakat şunu da izah etmeliyiz ki cemiyetin devamlı canlılığına ve dinamizmine inanarak anti dogmatik olan birtakım fikirler ve adamlar da vardır. Bunlarla Kemalizm arasında hiçbir iştirak yoktur. Nasıl "bağımsız ve hür Türkiye ve Türk" idealimiz ile 19. asrın hürriyet anlayışları başka başka şeylerse, Kemalizmin "dogma" aleyhtarlığı ile onlarınki öylece başka başka şeylerdir. Anti dogmatik olanların çoğu kanun, disiplin ve program aleyhindedirler. Bu aleyhtarlıkları derece derece çoğalarak gerek kafalarında ve gerek ideolojilerinde bir anarşiye kadar varır. Kemalizm ise bilakis tamamen mazbut, kanunlu ve programlı bir rejimdir. Lakin kanunlar hâkim olan ana umdelerin nas halinde daima yaşayamayacağını da kabul eder ve hayatın dışında hiçbir umdenin ayakta kalamayacağını, millet işlerinde programlı ve disiplinli, aynı zamanda hür bir idarenin mevcut olması icap ettiğini iddia eder.

Fakat bütün umdelerimize esas olan hayatı yaşatan nedir? Buna dinamik kuvvet diyoruz. Bu kuvvet, bizim asıl tarihimizden kök alan ve vatan dediğimiz hür ve bağımsız toprakta ekonomik, siyasi ve fikri kaynaşmasını yapan milli varlığımızdan çıkıyor:

"Toprağının iklimleri, zenginlikleri ve başlı başına bir servet olan coğrafi vaziyeti; ve bir de Türk milletinin, silah kadar, makine de tutmaya yaraşan kudretli eli ve milli olduğuna inandığı işlerde ve zamanlarda tarihin akışını değiştirir yığıtlikle tecelli eden yüksek sosyal benlik duygusu."

Bu dinamik kuvvet asırlarca gür bir çağlayan, boşuna akıp giden bir nehir gibi israf edilmiş gitmişti. Bu büyük dinamik kuvveti keşfederek milletin mukadderatını değiştiren ve cemiyet hayatını hükmüne alan Büyük Önder Atatürk olmuştur.

Hayat yürüyor; duran bir şey yoktur; duran çiğnenir, ölür; her gün ileri gideceğiz; her sene refahı biraz daha fethedeceğiz. Cemiyetin bu kaynaşmasına, bu ileri hareketine ancak dogmalar, fikri ve hareketi baltalayan ilkel kafalar set çekebilirdi. Din dogması asırlarca Türk ve İslam âleminin gelişmesine mâni olmuştu. Türk İnkılabı onun için evvela bununla mücadele etti. Artık yeniden din yaratamayız. Hayat ne isterse o olacak; fakat hayatı da başıboş bırakmayarak hükmümüze alacağız.

İşte Kemalizmin en büyük vasfı; Atatürk'ün nutkundan anladığımız büyük ideolojik mana...

A. Hamdi Başar

Türkiye'de İdeoloji Kavgalarına Yer Yoktur*

Gazete ve ajans haberleri ideoloji mânisinin dünya yüzünde yaptığı korkunç ve tüyler ürpertici tahripleri gözlerimizin önüne seriyor. İspanya'da aynı ırktan ve aynı kandan kardeş insanlar öldüresiye boğuşmakta, masum çocuk ve kadınların kanı seller gibi akmaktadır. Demokrasi aşırılığının kendisini sürüklediği uçuruma yuvarlanmamak için çırpınan Fransa'ya bakınız; ideolojik ihtiraslarla gözlerini kan bürümüş politikacıların yarattıkları bir nefret, bir kin ve korku havasıyla karşılaşacaksınız.

Türkiye, İstiklal Harbi'nden beri baş döndürücü ilerlemesini, içte ve dışta kazandığı emniyet ve başarıları milli birliğini en sağlam temeller üzerinde kurmuş olmasına borçludur. Büyük ve dâhi bir başın etrafında Türk milleti bugün yekpare ve tek idealli bir kitledir. Milli menfaatlerimizin gerektirdiği yolda, Türk milleti bu milli birliğin samimi ve sıcak havası içinde yarına doğru en büyük bir itimatla yürüyor.

Fakat son zamanlarda içimizde yabancı ideolojilerin ithalat komisyonculuğunu yapan yarı aydınlar türediğini görmezlikten gelemeyiz. Gerçi koca Türk milletinin içinde ancak bir avuç insandan ibarettirler. Fakat bunların faaliyetleri milli birliğimizin ferah verici manzarası içinde gönül bulandıran bir kara nokta olarak kalıyor.

Gerçi eskiden de Türk İnkılabı'nın prensiplerini benimsemeyen, enternasyonalist cereyanların propagandacılığını yapanlar yok değildi. Fakat bunlar hiç

* Şakir Doğanay, *Varlık*, No: 111, 15 Şubat 1938, s.611.

olmazsa vaziyetlerini açıkça ilan etmekten çekinmeyecek kadar mertçe hareket ediyorlardı. Halbuki bahsettiğimiz adamlar riyakârdılar. Gayelerine varmak için her vasıtayı meşru sayan bir sinikliğe sahiptirler. Onun için de riyakârdılar. Türk İnkılabı, Kemalizm kelimeleri dillerinden düşmez. Kemalizm prensiplerine taban tabana zıt olan bozguncu programlarına Kemalizmi bir kalkan yapmaya kalkıştılar. Gizliden gizliye saman altından su yürütürler. Birbirlerini tanır, korur ve aralarında peçesiz konuşurlar, fakat kitle huzuruna çıktıkları zaman daima yüzlerinde peçe vardır.

Bunlar ideoloji ve doktrin mânisinin en had şekline bizzat müptela oldukları halde karşı ideolojinin izlerini bir yerde vehmedince yüksek perdeden fer-yadı basarlar. Fakat kendi zihniyetlerine uygun propagandaları alkışlamaktan çekinmezler.

Kullandıkları teknik hepsinde o kadar müsterek ve aynıdır ki, bunları ayırmak ve maksatlarını teşhis etmek pek kolaydır. Faaliyetlerini biraz dikkatle takip etmek bunun için kâfi gelir. Sempatilerine, dostluklarına dikkat edince, aralarındaki dayanışmanın büyüklüğü derhal göze çarpar.

Ezberlenmiş doktrinlerin sarhoşluğu içindedirler. Etrafındaki bütün hadiseler ancak bu yabancı ideoloji prizmasından görürler. Bu ideolojiyi benimseyenlerin her şeyi gözlerinde mükemmel ve muhalif olanların her şeyi dünyanın en kötüsüdür. Çünkü yobaz medrese softasından farkları yalnız inandıkları prensiplerdedir. Yoksa zihniyet tıpatıp birbirinin aynıdır. Aynı inatçı kafa, aynı dar görüş açısı, aynı mistik humma, aynı sadık ve fedakâr mümindirler. Yalnız dinleri değişmiştir.

Hayır, Türk gençliğinin bu dar zihniyetli adamların ithalat malı tohumlarına açık zemin teşkil etmesine müsaade etmemeliyiz. Ekilecek tohumlardan binde birinin tutması ihtimali bile bizi telaşa düşürmeye ve bizi buna karşı tedbir al-maya sevk etmelidir.

Türkiye'de Türk milliyetçiliğinden, Kemalizm ideolojisinden başka politik akçe geçemez ve geçmemelidir. Politika sarraflarına yerlerini yanlış seçmiş olduklarını anlatmak lazımdır.

Sevgi, dayanışma, birlik, Türk gençliği için istediğimiz ve özlediğimiz yegâne şeylerdir; bunlar ve bu idealimiz ancak aramıza yabancı cereyanların nüfuz etmemesiyle mümkündür. Her aşırılık cereyanı bir reaksiyon doğurur ve bazı demokrasi memleketlerinde şahit olduğumuz vahim toplumsal buhranlar da bu her iki yöndeki aşırılık cereyanlarının doğurduğu fırtınadan başka bir şey değildir.

Kardeşi kardeşe düşman eden öfke ve kinler Türk topluluğu içinde yer al-mamalıdır. Türk gençliğini ayıran hiçbir hakiki menfaat ayrılığı yoktur. Ancak bazı yabancı ideolojilere alet olduklarından habersiz birtakım gayri memnunlar

aramızda böyle bir ikilik varmış hissini uyandırmaya ve partizanlar yaratmaya çalışmaktadırlar. Son derece mantığa ve realiteye bağlı insanlardan meydana gelen Türk milleti arasına hayaller veya gizli menfaatler peşinde koşan parazitlerin karışması ancak teessür ve teessüfle karşılanacak bir hadisedir.

Türk gençliğini bu gibilerin icraatına karşı uyanık olmaya, güzel vaatler ve hayallerle onu avlamaya çalışanlara karşı müteyakkız davranmaya davet etmeliyiz.

Her şeyin üstünde Türklük ve Türkiye yegâne idealimizdir.

Şakir Doğanay

Kemalizm, Hayat ve İdeal*

Kitaptan ve hayattan doğan ihtilaller vardır. Birincilerin hareket noktası ideal, ikincilerin hareket noktası realitedir.

Kitaptan ve idealden doğan teorici ihtilaller, hayatla temasa geldikçe sırt sırta uğradıkları hayal kırıklıklarıyla ancak büyük prensiplerine kıyarak, ilk hedeflerine aykırı dönüşümler içinde gerçekleşebilirler. Spekülasyonunu yaptıkları dar kavramların geniş hayat önünde geçirdiği büyük tasfiye, bu inkılapları Hoca'nın devekuşuna döndürür. Kitaptan ve idealden değil, hayattan ve realiteden doğan ihtilaller, bilakis evvelden çizilmiş ve geniş ihtimallerle tesadüflerin gizli etkenlerini hesaba katmamış hiçbir programın kapalı çerçevesi içinde bocalamaya mahkûm olmadıkları için kendilerine yalnız gözlemi ve tecrübeyi rehber ederek bütün ihtimalleri kavrayan geniş bir imkân âlemi içinde gerçekleşirler. Bunlar da realiteden doğar ve bu idealin sınırını yine realite tayin eder. Evdeki pazarla¹ çarşı arasındaki mesafe bütün hayal kırıklıklarını bertaraf edecek kadar kısaltılmıştır. Daha doğrusu bu hesap çarşının içinde yapılır.

Gerçekleşmeden evvel, bir sistem halinde, Kemalizmin hiçbir kitapta yeri yoktu. Türk İnkılabı'nın izahına başlamak ancak vukuundan yıllarca sonra mümkün olabiliyor. Kemalizm, kendinden evvelki bazı dağınık fikir cereyanlarının gelişmiş ve şekillenmiş olsa bile, bir ideoloji haysiyetiyle hiçbir peşin düşünceye mal edilemez. Türk İnkılabı'nın bir kitabı varsa canlı bir tarihtir ve hayatın ta kendisidir.

* Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1938, No: 5150.

1 *Cumhuriyet*'te bu şekilde. Doğrusu "evdeki hesaplama" olmalı. (Y.N.)

Kemalizm iki büyük milli zarurettten doğdu: Biri Türk yurdunu ve Türk birliğini içerde bozgundan ve dışarıda salgından kurtaran milli savaş, öteki de bu yurdu ve bu birliği kurtardıktan sonra Türk toprağını ve kafasını betonla inşa. Burada bina ve kafa aynı dönüşümü geçiriyor. Kemalizm ahşap binaların ve ahşap kafaların yıkılması ve betonlaşmasıdır.

Kemalizmi doğuran iki büyük milli zaruret de hiçbir peşin düşüncenin mahsulü değildir. Biri milli bir kendini koruma güdüsüne, öteki de hızla gelişme ve yükselme arzusuna bağlıdır.

Bu tarihten birkaç yıl önce Kemalizmin dogmatik (nasçı) ve akideci bazı izahları yapılmak istendi. Bunlar "Başlangıçta vücut vardı, madde vardı" prensibiyle Avrupa'nın yıllanmış materyalist akidelerine yahut "Fert yok, cemiyet var" gibi Gökalp artığı, fakat yine Avrupa milliyetçiliği temlerine yahut da üretim araçlarının devletleştirilmesi vs. gibi sosyalist iktisat teorilerine bağlı fikir hareketleriydi. O zaman (1932-1933) Kemalizmi Avrupa ideolojilerinden ilham alan kapalı sistemler içine hapsedmenin imkânsızlığına dair yüzlerce yazı yazdım ve bu tehlikeli dogmatizmle mücadele ettim. Burada ithiharla söyleyebilirim ki, bütün o yazılarımla Halk Partisi'nden hiç de farklı düşünmemiş olduğumu, sonradan, Genel Sekreter Şükrü Kaya'nın ve o zaman iktisat vekili Celâl Bayar'ın muhtelif beyanatlarında gördüm.

O yazılarımdan bir müddet sonra, Ankara'da ilk Matbuat Kongresi'ni kendi başkanlığı altında toplayan Şükrü Kaya "Kemalizm sağ veya sol formüllerin dar çerçevesi altına alınamaz" demişti.¹ Fakat onun 4. Parti Kongresi'nde programı tahlil etmek için söylediği nutuk Türk İnkılabı'nın karakterini güzel olduğu kadar da açık bir ifade içinde ortaya koyar:²

"Türk demokrasisi³ bir dogma, bir ayet değildir. Bir ruh, bir espri⁴ ve bir manadır. Yapılan işler akıl denilen bir süzgeçten geçirildikten

1 Peyami Safa gibi ve ondan önce Tekin Alp de, kaynak belirtmeksizin, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın "son defa Ankara'da kendi riyasetinde toplanan Matbuat Kongresi'nde" şu sözleri söylediğini yazmaktadır: "Kemalizm sağ veya sol formüllerinin dar çerçevesi içine alınamaz." (Bkz. Tekin Alp, *Kemalizm*, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul, 1936, s.20.)

Ancak, Şükrü Kaya'nın 25 Mayıs 1935 günü Birinci Basın Kurultayı'nı açış konuşması içinde bu cümle yer almadığı gibi, onun yazı ve konuşmaları içinde de böyle bir cümleye rastlamadık. Şükrü Kaya'nın Birinci Basın Kurultayı konuşmasında konuyla ilgili olabilecek cümlesi şudur: "Kamalizm hiçbir alanda olanı ve yapılanı son ideal sayarak onunla kanmaz ve kalmaz. Her zaman daha iyiye, daha güzele ve daha doğruya yükselmeyi ulusal amacının ve dinamik canlılığın bir gereği bilir." (Bkz. *Ulus*, 26 Mayıs 1935, No: 4966, s.3; *Zaman*, 26 Mayıs 1935, No: 335, s.7.) (Y.N.)

2 Söz konusu nutuk Şükrü Kaya'nın değil, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in 13 Mayıs 1935 tarihli nutkudur. Bkz. *CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935*, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s.44-52. (Y.N.)

3 Peyami Safa'nın makalesindeki "Türk demokrasisi" sözcükleri *CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası*'nda "Demokrasi" şeklinde. (Y.N.)

4 Espirit (Fr.): Ruh. (Y.N.)

sonra muhit denilen bir icaba uydurulduktan sonra tatbik edilirse fayda verir, kök tutar. Zigana dağının üzerine portakal ağacı dikilmez. Biz filan millet veyahut filan yerde böyle yapmışlar, biz de aynı tatbik edelim diyenlerden değiliz. Biz memleketimize uygun olan, ulus işine elvereni tatbik ederiz. Ulus işlerinde taklit ve dış görüşle beğendirme yerine hayata uygun yolları doğru buluruz."¹

Bugünkü Türkiye'nin kudretli başvekili Celâl Bayar da 1935 yılında iktisat vekili iken, İzmir Fuarı'nın açılış nutkunda Atatürk'ten aldığı direktifi şöyle özetliyordu:

"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19. asırdan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir.

Devletçiliğin bizce manası şudur:

Fertlerin hususi teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını, birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline alması. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye vatanında asırlardan beri ferdi ve hususi teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir sistemdir."²

Kemalizmi Batı sistemlerinden ilham alan kapalı görüşlerle izah mümkün olamayacağını Avrupalılar da anlamaya başlamışlardı. Türk İnkılabı için en güzel kitaplardan birini eski Avusturya'nın Ankara elçiliği eski müsteşarı Norbert von Bischoff yazdı; adı *Ankara*'dır ve Burhan Belge tarafından Türkçeye çevrilerek *Ulus* tarafından basılmıştır. İki sene evvel memleketimizde çıkan bu kitapta bizim sekiz-on seneden beri üstünde kuvvetle ısrar ettiğimiz noktayı Avrupalı bir gözlemci ağzından da teyit eden satırlar şunlardır:

1 Bkz. *CHP Dördüncü Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası...*, s.52. (Y.N.)

2 Atatürk'ün bu devletçilik tanımı ilk olarak 26 Mayıs 1935 günü Amerikalı gazeteci Gladys Baker'le görüşmesinde, gazetecinin "Türkiye'de tatbik edilen devletçiliğin manası nedir?" sorusunun cevabı olarak yer alır. Daha sonra, 22 Ağustos 1935 günü İzmir Panayırı'nı açan Ekonomi Bakanı Celâl Bayar'ın açılış nutku içinde Atatürk'ün emir ve direktifi üzerine aynen okunarak aktarılmıştır. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.27, Kaynak Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s.263-264. (Y.N.)

"Sevk ve idarenin tamamen hayata göre yapılması, inkılabı ve devletle cemiyetin inşası işini önceden kabul edilmiş bir idealle karşılaştırılmak külfetinden kurtarmıştır. Çünkü böyle bir karşılaştırma nasıl olsa acı neticeler ve hayal kırıklıkları doğuracaktı. Zira hakikatler dünyasının idealler dünyasına tamamen uyması imkânsızdır. Türk İnkılabı'nda ise ideal yeni devlet yaratılır yaratılmaz ortaya çıkmıştır ve bu, yeni Türk dünyasının inşasıdır. Bu suretle hakikat ile ideal birbirini bulmuştur. Böyle olmakla beraber, üstünlük hakikatindir. Ve ideale bir yer verilmesi hakikate yer verilmekte olmasından dolaydır. İdeal tek başına bir hayata sahip olamaz ki eskiyi devirip gelen yeni, hakikatin önüne bir mâni gibi dikilsin.

Burada eski İslam senfonisinin ilk zamanlarında kulağa çarpan, fakat sonraları unutulmuş bir motifiyle yeniden karşılaşmış oluyoruz: Hayat doktrinden (akideden) üstündür."¹

Peyami Safa

¹ Ankara, [Ankara/ Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı, 1936], s.212.

Halk Partisi ve Altı Prensibi^{*}

Türk İnkılabı'nı sırf idealist veya sırf materyalist görüşle izahın yetersizliği Türk milliyetçiliğini yalnız psikolojik ve yalnız ekonomik sebeplerin dar kadrosu içinde tahlil etmeyi de elverişsiz bir hale sokar. Kemalizmin tek başına hukuki ve siyasi yahut da tek başına tarihi maddeci izahlarında isabet olmadığını ilerde göreceğiz.

Türk milliyetçiliği de Avrupa nasyonalizmi gibi büyük milli felaketlerin sosyal ruhi kompleksinden doğmuş olmakla beraber, hukuki ve iktisadi bünyesinde hususi bir evrim geçirir; demokratik çerçeve içinde kalır ve orta sınıfın bir yandan büyük sermaye baskısına, bir yandan da işçi ihtilal hareketine mukavemetinden doğan bugünkü Avrupa nasyonalizminin ekonomik esaslarından da ayrılır. Bunun için Türk İnkılabı milliyetçidir, faşist değildir.

Yine aynı sebeple, kapitalizmin gelişmesinden ve işçi ile sermaye arasındaki çelişkiden doğmayan Türk İnkılabı devletçidir, fakat sosyalist değildir. Hukuken bu devletçilik, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun hükümleriyle inkılabın demokratik bünyesine sıkı sıkıya bağlı olduğu için faşizmin ve komünizmin devlet anlayışlarından ayrıldığı gibi, iktisaden de şahsi teşebbüse yalnız yetersiz kaldığı noktalarda müdahale etmeyi kendisine şiar edindiği için ferdiyetçi karakterini muhafaza eder. Bu devletçilik sosyalist olmadığı gibi, tamamıyla antidemokratik ve tamamıyla antiliberal de değildir. Bütün tezahürlerinde o, devlet ile fert arasındaki münasebetlerin bize mahsus ihtiyaçlara göre düzenlenmesinden doğmuş hususi bir kombinezon şeklinde görünür.

^{*} Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 18 Eylül 1938, No: 5155.

Türk İnkılabı'nın "halkçılık" vasfı da sosyalist görüşle değerlendirilemez. Kemalizmde hiçbir hususi ve belirli sınıfı temsil etmeyen halk, içine bütün sosyal tabakaları alan geniş topluluktur ve bu manada milletin iç bünyeden görünüşüdür. Bu bakımdan halkın hâkimiyeti ile milli hâkimiyet arasında bir kelime farkından başka bir şey yoktur. Bunun için Kemalizmin bütün edebiyatında (nutuklarda, vesikalarda ve yazılarda) bu iki tabirin eşanlamlı kullanıldığı görülür. Halkçılıkla milliyetçilik arasındaki fark nihayet kütle ile enerji arasındaki münasebete indirgenebilir.

Türk İnkılabı'nın "inkılapçılık" vasfı ise bugünkü rejimin bir merhale olduğunu ve yarın değişebileceğini asla ifade etmez. O, ne tam demokrasiden tam devletçiliğe ve kolektivizmin herhangi bir şekline ne de bilakis devletçilikten tam demokrasiye doğru bir evrimdir. O, her şeyden evvel, Atatürk'ün bütün nutuklarında görüldüğü gibi, bir tarih, kültür ve medeniyet hamlesi ifade eder. Sadece hukuki veya sadece iktisadi değil, toplu bir evrimdir. Samsun'da verdiği konferansta Atatürk Halk Fırkası'nın esas rolünü izah ederken şöyle anlatmıştı:

"Maksada götüren yol birdir ve bellidir: O da Cumhuriyet'i takviye etmek ve sağlamlaştırmakla beraber, fikri ve toplumsal inkılapta ve medeniyet ve yenileşme yolunda milletin azimkârane ve muvaffakiyetle yürümesini temine aracı olmaktadır."¹

Türk İnkılabı'nın "cumhuriyetçilik" vasfı halkçılık vasfının hukuki ve siyasi şeklini tayin eder. Bundan da anlaşılır ki, halkçılık, sarayın elinden hâkimiyeti alarak halka veren cumhuriyetçiliğin tamamlayıcı vasfıdır. Nitekim "laiklik" de klerikalizmi² tasfiye ederek idareyi tamamıyla halka vermek bakımından cumhuriyetçiliğin diğer bir tamamlayıcı vasfıdır. Din ve devlet otoritelerini birbirinden ayıran laiklik, onları birbirine karşı düşman değil, sadece nötrale eden bir harekettir. Devlet, dinin millet üstünde yalnız deruni planda kalan ruhani prestijine müdahale etmediği gibi, din de devletin sosyal ve siyasi işine burnunu sokamaz. İlk bahislerde inkılapa ait vesikaları incelerken de görüldüğü gibi, Türk İnkılabı antiklerikal'dir,³ fakat antireligieux (din düşmanı) değildir.

Bu altı esasla Halk Partisi soyut bir sistem ve akide değil, realist bir program takip eder. Bu program Avrupa'daki partilerin tabi oldukları ideolojilerin ve fikir sistemlerinin hiçbirisiyle eş değildir. Avrupa'daki partileri parti yapan şey,

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 20 Eylül 1924 tarihli Samsun Belediyesi'ndeki söz konusu nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.17, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2005, s.38-40. (Y.N.)

2 Klerikalizm (Fr. cléricalisme): Dinin ve dini kurumların toplum yaşamının bütün kesimlerinde güçlü bir yeri olmasını amaçlayan toplumsal ve ekonomik akım; din erkçilik. (Y.N.)

3 Antiklerikal (Fr. anticlérical): Klerikalizm karşıtı. (Y.N.)

onların karşısında birer antitez ifade eden muhtelif teşekküllerin bulunmasıdır. Memleketlerinde tek kalan faşist veya komünist fırkalarının bile öteki memleketlerde hem eşleri hem de karşılık partileri vardır. Bunun için bir "cüz'lük"¹ ifade ederler. Fakat Halk Partisi'nin ne memleket içinde ne de memleket dışında eşi veya muhalifi olan bir teşekkül yoktur. Bu parti bir "parça" değil, "bütün" ifade ettiği için, partiden ziyade içine bütün milleti alan bir vatan cemiyetidir. Bu partinin üyeleri ile dışarıda kalan Kemalistler arasındaki fark şudur: Parti üyeleri Kemalizmin siyasi faaliyetine iştirak ettikleri halde, parti dışında kalanlar, hususi veya Halkevlerindeki aksiyonlarla yalnız kültür sahasını benimsemiş olanlardır. *Ankara* yazarı Bischoff, Halk Partisi'ni Avrupa partileriyle mukayese ederken şöyle diyor:

"Rusya'da, İtalya ve Almanya'da olduğu gibi devlet parti ideolojisinin bir mahsulü değil, parti, kurulan yeni devletin yeni ideolojisini millet ölçüsünde yaymak üzere Mustafa Kemal tarafından demokratça kurulmuş bir müessesedir. Bir yardım müessesesi ki, Türk milletini, Türk devletinin esasını teşkil eden altı prensibe göre, parti üyesi olarak değil, devletin vatandaşı olarak terbiye edecek ve yetiştirecektir."²

Atatürk Balıkesir halkının kendisine sorduğu sorulara verdiği cevapta Halk Partisi'nin rolünü şöyle çiziyordu:

"Bu milletin siyasi fırkalardan çok canı yanmıştır. Şunu arz edeyim ki, diğer memleketlerde fırkalar mutlaka iktisadi maksatlar üzerine teessüs etmiş ve etmektedir. Çünkü o memleketlerde muhtelif sınıflar vardır. Bir sınıfın menfaatini muhafaza için teşekkül eden siyasi bir fırkaya karşılık diğer bir sınıfın menfaatini muhafaza maksadıyla başka bir fırka teşekkül eder. Bu pek tabiidir. Güya bizim memleketimizde de ayrı ayrı sınıflar varmış gibi teessüs eden fırkalar yüzünden şahit olduğumuz neticeler malumdur. Halbuki Halk Fırkası dediğimiz zaman bunun içinde bir kısım değil, bütün millet dahildir. (...) Halk Fırkası halkımıza siyasi terbiye vermek için bir mektep olacaktır."³

1 Cüz': Kısım, parça, bölüm. (Y.N.)

2 Norbert von Bischoff, *Ankara/ Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı*, çev. Burhan Belge, Ulus Basımevi, Ankara, 1936, s.300.

3 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 7 Şubat 1923 günü Balıkesir'de halkla konuşmasının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.15, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2005, s.117-121. (Y.N.)

Samsun'da verdiği konferansta da şu formölü buluyoruz:

"Bugün memleketin idaresi mesuliyetini taşıyan heyet, bence mefkûre ve maksat itibariyle, bütün milleti kapsayan ve unvanı Halk Fırkası olan Cumhuriyet fırkasıdır."¹

Peyami Safa

¹ Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.17, s.38. (Y.N.)

CUMHURİYETÇİLİK

Sultanların Hukuku^{*}

"Madde 1: Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve fiilen idare etmesi esasına dayalıdır.

Madde 2: Yürütme kudreti ve yasama yetkisi milletin yegâne ve hakiki temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi'nde tecelli eder ve toplanır.

Madde 3: Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Hükümeti 'Büyük Millet Meclisi Hükümeti' unvanını taşır."

(Teşkilatı Esasiye Kanunu)

İnsanlık kendisini idrak ettikçe, tıpkı vasilerinin himayesinden ayrılan reşitler gibi mukadderatına bizzat hâkim olmaya doğru gidiyor. Ferdi hayatta pek tabii görülen ve bütün kanunlarca teslim olunan şu rüşd hakkının camia halinde bir insan kitlesi için elde edilmesi çok güçtür. Bu, kan selleri arkasında saklanan aziz bir emeldir. İhtilal tarihleri diyor ki, her gün biraz daha kendisini tanıyan insanlık, her gün biraz daha şu büyük gayeye doğru yürümektedir.

Hukuk tarihlerine göre, camia halinde yaşayan insanlara daima bir şahıs yahut bir sınıf hükmetti. Bütün temennilere rağmen camianın manevi şahsiyeti tacidar yetki ve haklarını kazanmaktan çok uzak kaldı. Hakikaten camiaı meydana getiren fertlerin müşterek menfaatleri devletin hareket felsefesine üs olamadı. Batı hukuk âlimlerinden meşhur Saint Thomas d'Aquin'in müdafaa et-

^{*} Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 26 Mayıs 1337 (1921), No: 619-239. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.113-116.

tiği bu anlayış, bu görüş, Paris Üniversitesi anayasa hukuku muallimlerinden müteveffa Esmein'ce de reddi mümkün olmayan bir teori olarak kabul edilmişti.

Şüphesiz ki talep olunan, bu gayenin teminidir. Yoksa Fransa'daki mektep sahibi Duguit'nin dediği gibi, ne yapılsa yapılsın camianın idaresi yine bir şahıs, bir sınıf veya herhangi bir kuvvetlinin eline düşecektir. Bu çok doğru bir tahlildir. Şu kadar ki, camiayı nispeten menfaatlerine daha müsait iktisadi, siyasi şartlar içinde yaşatmak, buna göre teşkilat ve müesseseler vücudı getirmek pek mümkündür. Esasen ıslahat ve yenilikte gaye imkân elverdiği kadar iyiliğe gitmektir. Bunun sınırları her memleketin iktisadi, toplumsal vaziyetiyle çizilebilir. Hayalin süsleyip ördüğü gaye ise her vakit erişilemeyen ve hep kaçan bir seraptır.

Büyük Millet Meclisi'nce kabul olunan Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun ilk üç maddesi gösteriyor ki, Tanzimat 93 [1876] ve 324 [1908] Kanunu Esasileriyle az çok kayıt altına alınan Osmanlı-Türk sultanlarının hukuk ve yetkisi şimdi tamamen Türkiye Devleti'nin temsil ettiği halka intikal etmiştir. Büyük Meclis'in bu memlekete diktiği en büyük abide şüphesiz şu üç maddenin ihtiva ettiği açık manadır.

688 [M. 1289] tarihinde Karacahisar'da namına hutbe okutan Osman Gazi, Dursun Fakih'e "Bu memleketler benim kılıcımla fetholundu. Buralarda nasıl padişahın alakası vardır ki iznine muhtaç olalım?"¹ demişti. Hakan bu sözleriyle namına hutbe okutmak için Selçukiler padişahının rızasına ihtiyacı olmadığını anlatmak istemişti. Hanedanının memleketteki hukuk ve siyasi vaziyetini bu mana dahilinde tespit eden Osman Gazi yalnız şu noktada tam manasıyla ortaçağ hükümdarlarına has bir zihniyetle bir saray kuruyordu. Tarihte sultanlarımızın halka ve memlekete karşı ilk hukuki vaziyeti bu şekilde tecelli etti. Daha sonraları hilafetin Osmanlı padişahlarına intikaliyle yalnız cismani kudrete sahip olan Türk hükümdarları bütün bir İslam dünyasından manevi bir kuvvet alıyor, dinin esaslarına muhalif olmakla beraber, ananın tesiriyle bir de ruhani kisveye bürünüyorlardı. Yani "zıll-ullah fi-l-âlem"² oluyorlardı! Eski Bizans imparatorlarına mahsus olan bu gibi tabirler ve bu tabirlerin gerektirdiği hal ve mevki, kendilerine din uleması süsünü veren bir alay cerrar³ tarafından dinle uzlaştırılmaya çalışılıyordu.⁴ *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* yazarı Jonquiére'in pek güzel ifadesi üzere, Bizans'ı alan Türkler, dünyalara hakka, hürriyete doğru

1 Kâtip Çelebi'den naklen Ali Seydi Bey, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, s.26.

2 Allah'ın yeryüzündeki gölgesi. (Y.N.)

3 Cerrar: Zorla para alan; para toplamaya çıkan kimse; dilenci. (Y.N.)

4 *Tarihi Ebûlfaruk*.

yeni bir gelişme devri açan Türkler, demir karakterlerini, hülyalı sularında perikızları yıkanan Doğu Roma İmparatorluğu'nun büyüleyici diyarında kaybediyorlardı. Asil ve necip ırkının zekâ ve gücüyle kurulan bir saltanat şimdi iktisadi manasına göre boğazlarında kement taşıyan sürü sürü esirlerin başı üstünde kurulmuş bir taht halini aldı. Vatan dediğimiz mukaddesat ocağı, sarayın, onun tabilerinin ve taşra zorbalarının malikânesi manasını kazanmaya başladı. Tanzimat'ın önüne şu iktisadi kıyafetle çıkan devlet pek tabii olarak çökme ve yok olma heyecanları içinde bunalıyordu. Tanzimat, Osmanlı-Türk camiasında özgürleştirici bir dönüşüm yaptı. Fakat bundan yalnız Müslüman olmayan tebaa istifade etti. Sanki Tanzimat onlar için yapılmıştı. Hakikaten daha sonra yayımlanan Islahat Fermanı'nın yayımlanma sebebi bu hususu pek güzel izah etmektedir.

Türk'ün iktisadi vaziyeti evvelkine nispetle daha çok vahim, çok korkunç bir hal aldı. Zaten zayıf düşen milli iktisat bu defa Avrupa istilası karşısında büsbütün sarsıldı. İktisadiyatı bu derece zedelenmiş olan Türk halkı kendisini daha ezici bir idare önünde buldu. Hakikaten saray, zorbalar, Avrupa sermayesi, sonu gelmeyen şuursuz harpler, bütün bunlar Türk'ü eziyor, çiğniyor, kanatıyordu. Devlet ölümün korkunç enginlerinde bocalıyordu. Tanzimat, Hukuku Esasiye'deki manasına göre sultanın bir lütfu idi. Bununla milleti eski hükümlerlik haklarının bir kısmına iştirak ettiriyordu. Fakat hakikatte bu hakka iştirak edenler, yazık ki, Osmanlı namını taşıyan ve bu devletin dahili düşmanları olan gayrimüslim tebaa idi!.. Mithat Paşa merhumun Kanunu Esasi'si de padişahın bir iyiliği ve lütfu kabul olundu. Padişah, cetlerinden miras aldığı haklarından bir kısmını daha millete terk ediyordu. Bu, olgunlaşan Tanzimat'ın bir neticesiydi. Mektep¹ devam ediyordu. Dikkate pek değerdir ki, 24 [1908] Kanunu Esasi'sinin hukuki mahiyeti bambaşkadır. Dolayısıyla bu hukuken ayrı bir hükme tabidir. Çünkü kaldırılan Kanunu Esasi'yi bu defa millet silah çekerek aldı. Padişahın hukukunu kendi eliyle yazdı ve değiştirdi.

Şimdi meşrutiyetin teminatı kanun sahibi halk olmuştu. Artık bu kanunu kamu hukuku teorisince istediği gibi değiştirebilmek yetkisine sahipti.

Osmanlı-Türk kamu hukuku tarihinde sultanın hukuk ve yetkisini üç devre bölmek mümkündür:

1. devir: Alışılmış ve yürürlükte olan hukuka göre memleket sultanındır. Fakat bu vaziyeti Avrupa'daki ortaçağ hukukuyla karıştırmamalıdır.

Halkın hukuku bizde her halde daha gelişmiştir. Seçkin bir sınıf yoktur. Herkes devletin idaresine geçebilir.

1 Mektep: Okul, ekol. (Y.N.)

2. devir: Tanzimat'tan itibaren başlayan, zamanımıza kadar gelen kısımdır ki, zamanımız hukuk teorisince sultanlar adım adım haklarından millet hesabına feragat etmişler veya etmeye mecbur edilmişlerdir.

3. devir: Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun açtığı Türkiye'nin yeni hayatıdır. Vatan tehlikesi karşısında Büyük Millet Meclisi kurucu halde toplandı. Tam bir hak ve yetkiyle Kanunu Esasi'yi Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda kabul ettiği düzeltmelerle değiştirdi ve bugünkü haline koydu. Halk, vekilleri vasıtasıyla kendi açık ve çağdaş hakkını kullanmaktan başka bir iş yapmış olmadı.

Halkın mukadderatına hâkim olmasını bir kat daha meşru kılacak olan uzun ve elim bir mazinin tacidarılarla alakadar kanlı günahlarını her vakitten fazla birliğe muhtaç olduğumuz bu büyük günlerde daha ziyade deşmek istemeyiz.

Dünyaya efendi olmak için gelen Türk halkının meşrutiyete ve mukadderatını bizzat idareye ehil olmadığını zan ve iddia edenler düşünmelidir ki, kendileri halktan çok aşağıdırlar. Evet, düşünmelidirler ki, hür insanlığın manası, şuursuz bir sınıf veya şahıs tarafından idare edilmek değildir.

Halkın mukadderatını oyuncak edinen saray devri geçmiştir. Bunun milleti-mizde yeri yoktur. Dünya bir nevi ticaret şirketi manasını ifade eden klasik meşrutiyet usulünü de anlamıyor. Yeni hukuk iktisat devletidir. Bir devlet ki, hareketinin üssü halkın maddi varlığı, iktisadiyatıdır -açık bir tabirle yiyeceğidir-, bundan başkası büyük hukukşinas Duguit'nin tabiri üzere safsatadır. Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun büyük bir isabet eseri olmak üzere kabul ettiği şu üç madde muntazam bir teşkilatla çember içine alınmazsa, halkın vaziyeti eski hamam eski taktır; yani daima sürünmek, daima kanamaktır.

"Halk Saltanatı" unvanıyla bu makalemizi takip edecek olan yazılarımızda yeni teşkilatımızın esaslarının ne yolda tecelli etmesi lazım geleceğini söylemeye çalışacağız.¹

Anadolu halkı, bütün dünya önünde, yaşamak hakkını muzafferen ispat etmektedir. Bir taraftan da Teşkilatı Esasiye Kanunu hükmünce başına efendilik tacını giyiyor. Ben, birer uzun geceyi andıran geçmiş asırlarda kan ağlayan kahraman ırkımın uzaklarda açılmaya başlayan yeni devri önünde sevinç gözyaşları döküyorum.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

1 Söz konusu makaleler için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, s.246 vd. (Y.N.)

Türkiye Halk Cumhuriyeti*

Teşkilatı Esasiye Kanunu, Türkiye Halk İhtilali'nin çetin ve yılmaz çehresi oldu. Uğurlu inkılabın en bariz hatları, çağdaş hukukun bu büyük eseri içindedir. Osmanlılar İmparatorluğu tarihinde şahıs ve zümre tahakkümünü, kanlı ve facialı aneleri deviren ilk büyük kudret Teşkilatı Esasiye'nin şu kısa ve keskin cümlesi oldu: "Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir." Belki bütün bir tarihi içinde inleyen Türk, ihtilalin demir eliyle karaladığı bu birkaç cümle içinde milli camia varlığının bayramını kutluladı. Koca bir tarihi saran zulüm ve tahakküm ananesi büyük bayramın arifesinde Türk'ün gelecek ufuklarından sıyrıldı ve parça parça koptu. Rüzgârlara tutulmuş bulutlar gibi Teşkilatı Esasiye abidesinin önünde, kan ve ateş dalgaları arasında eridi; âciz ve kuvvetsiz dağıldı, düştü; tarihin yaprakları arasına döküldü. Bu eseri Türk halkının gücü başardı.

İhtilaller tarihi içinde Türk dehasının yeni bir tecellisi olan Teşkilatı Esasiye, çağdaş hukukun halk hâkimiyetine doğru attığı en son ve en kati bir adımdır. Hürriyet ve bağımsızlık hareketinin çıkış noktası ve gayesi oldu.

★
★ ★

Birinci Millet Meclisi'nin 1 Teşrinisani 1338 [1 Kasım 1922] kararı, Türk-İslamiyet tarihinde en radikal bir yeniliği yaptı.

* *Anadolu'da Yeni Gün*, 30 Kânunuevvel 1339 (30 Aralık 1923), No: 1373-997. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.431-433.

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde çöküş faslı hilafetin dünya işlerine müdahalesiyle başlar. Teşkilatı Esasiye'nin hakiki manasını açık olarak tespit eden ve billurlaştıran bu karar, Türk'ün en derin, en acıklı, en kanlı bir yarasını kuruttu. Halifenin elini Türkiye'nin dünya işlerinden çekti. Halkı kayıtsız ve şartsız tacidar kıldı. Türkiye'yi çağdaş manasında devlet kavramıyla donattı. Bize göre Türk-İslam tarihinin en büyük, en yüksek kararı budur.

İkinci Millet Meclisi 28/29 Teşrinievvel 1339 [28/29 Ekim 1923] gece toplantısında Cumhuriyet'i ilan etti.

Bu esasen Teşkilatı Esasiye'nin hedefiydi. Bu suretle büyük kanun gayesine ulaştırılmış ve adı konulmuş oldu.

Türkiye Cumhuriyeti, bazı pratik ve zaruri değişikliklere rağmen Teşkilatı Esasiye çerçevesinden dışarı çıkmış değildir. Denebilir ki, halkın kanı pahasına kurulan hür ve bağımsız Cumhuriyetimiz hali hazırla Batı cumhuriyetlerinin hepsinden gelişmiştir. Oldukça ince hukuki bir tahlil bunu her zaman gösterebilir. Ancak şunu da işaret edelim ki, biz tehlikeyi, yeni anayasamızı her ne pahasına olursa olsun Batı anayasalarına benzetmekte görüyoruz. Kanunu Esasi Encümeni Âlisinin son kararları henüz Millet Meclisi'nde görüşülmüş değildir. Şüphe etmiyoruz ki, Türk İnkılabı'nın, hatta çağdaş hukukun bile şaheseri olan Teşkilatı Esasiye'de Türkiye halkının kayıtsız ve şartsız hâkimiyetini teminat altına alan düsturları bozulmaya ve değiştirilmeye maruz kalsın. Teşkilatı Esasiye'de tamamlanması icap eden birçok noktalar mevcuttur. Yalnız bunların tamamlanması, hiçbir zaman, Türk'e mahsus bir çehre arz eden yüksek ve yepyeni hukuk esaslarımızın Amerika, Fransa, İngiltere'nin köhne ve çok ihtiyar anayasa hukuku düsturlarına feda edilmesini lüzumlu kılamaz, kılmayacaktır da. Bunların kabulü, inkılabımızın çürük birtakım prensiplere dayanması ve süratle çökmesiyle neticelenebilecek kadar tehlikelidir fikrindeyiz. 15 senelik Meşrutiyet tarihimiz bunun en acı bir hatırasıdır. Esasen Batı hukuk müesseseleri gün geçtikçe yeni yeni esaslara mevkilerini terk etmektedirler. Geçmiş ihtilallerin ve çok yıpranmış teorilerin verimi olan Fransa, Amerika, İngiltere anayasalarının kızağa çekilmesi lüzumunda en namlı hukukşinaslar müttefik bulunuyorlar. Yeni ve genç inkılabımız asırların yıprattığı bir maske içinde, vakur ve kendine has çehresini örtemez, örtmeyecektir de. Halk hâkimiyetini zamanımızın en son hukuk felsefesi esaslarına göre tespit eden Türk İnkılabı, onu kendisine has bir benlikle yaşatacaktır. İsteriz ki, hukuk tarihleri halk hâkimiyetini en saf, en temiz manasında kavrayan yeni anayasamızı son Türk İhtilali'nin bir vecizesi olarak nesillerden nesillere nakletsin, nakledecektir de.

Türk halkı, ihtilalinin kendisine bahsettiği mutlak hâkimiyet esaslarından en ufak fedakârlığı bile göze alamaz. Tekmil bir dünya tarihi içinde bütün cefa ve meşakatlere rağmen alını yüksek, başı daima sorguçlu yürüyen Türk için bu bir alçalma olur.

Türk İnkılabı, dört sene süren muazzam bir mücadeleden sonra dahili ve harici düşmanlarını büyük bir başarıyla yendi.

Dahile ve harice karşı hür ve bağımsız inkılap, ihtilalden aldığı yön dahi-
linde şimdi anayasa müesseselerini tamamlıyor. Fakat bu müesseselerin bütün
kıymeti halk iktisadı ve sosyolojisi sahasında ölçülecektir. Yeni devri ancak ve
ancak bu yoldaki seri ve kati icraat, korkunç ve yası maziden ayırabilecektir.
Gerçi inkılabın geride kalan kısa ve genç tarihine bakılacak olursa, yapılan işler
o kadar çoktur ki, geçmiş yedi asırlık imparatorluk tarihi bunun yanında mana
ifade etmeyecek kadar küçük kalır.

Şu kadar ki, gözlerimizi ileri atınca, vücuda getirilen şaheserin tamamlan-
ması için büyük bir tarihin alamayacağı kadar işlerin bitirilmesiyle mükellef ol-
duğumuzu anlamakta zorluk çekmeyiz. Türkün azmi bu müşkülü de halletmek-
te gecikmeyecektir. Tanrı Türk milletini insanüstü zannolunan işleri başarmak
için yarattı. Türk'ün tarihi manası budur. Aksi halde inkılap kısır kalır. Fakat
vücuda getirilen eser mutlaka ve mutlaka öksüz kalmayacaktır.

Türkiye mutlaka halk cumhuriyetini yaşayacak ve en başında onun iktisat
ve müesseselerini tesis edecektir. Nasıl?! Cevabını gelecek yazılarımıza bırakı-
yoruz. Şimdilik şu kadar söyleyelim ki, Türkiye Cumhuriyeti Türklük için hayati
bir zarurettir.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Milliyetçilik, Halkçılık*

Son 100-150 yıllık cihan tarihinde en göze çarpan gelişme sürecinin umdeleri milliyetçilik ve halkçılıktır. Çağdaş milliyetçilik ve halkçılık cereyanı Batı'dan başlayarak Doğu'yu, hatta Uzakdoğu'yu kapladı. İslami Doğu memleketleri bugün en ziyade milliyetçilik ve halkçılık ateşiyle kaynıyor. Derin kaynakları iktisadi olan bu iki kuvvetli fikir cereyanı siyasi bir gayeye varır ki, o da bir milletin, bir halkın mümkünse tamamının, değilse büyük çoğunluğunun kendi mukadderatına bizzat hâkim olmasıdır; milliyetçilik ve halkçılığın asli hedefi kayıtsız ve şartsız milli hâkimiyettir.

Milli hâkimiyetine tamamen sahip olan bir kavim diğer milletlere karşı tamamen hür ve bağımsız olduğu gibi, kendi içinden ayrılan fertlerin veya sınıfların da mahkûmu olmaz. Bu mertebeye ulaşan bir millet soyut adaleti hayatta tecelli ettirmiş demektir. Milli hâkimiyet umdesine muhalefet, Allah'ın bir yeryüzünde görmek istediği¹ adalete karşı gelmek, ilahi iradeye isyan etmek demek olur.

Tabii kanunlara uygun hareket edilmedikçe nasıl tabii kuvvetlerden istifade edilemezse, tarihin tabii cereyanlarının tersine hareket edilmekle de hüsrandan başka netice alınamaz. Milliyetçilik ve halkçılık aleyhinde bulunanların nihayet mağlup ve kahrolacaklarına bir an tereddüt edilmemelidir. Şu kadar ki,² adalete ve tarihi mukadderata ters olan irticai faaliyetler, tezahür ettikleri milletler da-

* Akçuraoğlu Yusuf, *Anadolu'da Yeni Gün*, 19 Nisan 1923, No: 1157-780; İstanbul Mebusu Akçuraoğlu Yusuf, *Siyaset ve İktisat Hakkında Birkaç Hitabe ve Makale* (16 Eylül 1335-23 Nisan 1340), İstanbul, 1924, s.138-140.

1 *Anadolu'da Yeni Gün*'de "tahakkukunu görmek istediği" şeklinde. (Y.N.)

2 *Anadolu'da Yeni Gün*'de "Ancak" şeklinde. (Y.N.)

hilinde buhran ve karışıklık devrelerinin uzamasına ve bu suretle o milletlerin zaafına sebep olabilirler...

Beş-on seneden beri Batı ve Doğu kavimlerinin milli hâkimiyet zirvesine bir an evvel ulaşmak için adeta koşuştukları görülmektedir. Batı milletlerinin çoğu artık ferdi saltanatın şekli varlığından bile kurtuldular. Uzakdoğu'da on binlerce senelik ferdi saltanat yıkıldı. Bir zamanlar "ibn-ül sema"¹ diye kendilerine tapılan Boğdihan'lar artık Çin milletinin mukadderatında tesirli değildirler. Binlerce senelik İran ferdi saltanatının son temsilcisi pek yakında uçup gidecek bir gölge gibi şurada burada dolaşıyor. Hint'in, Mısır ve Arabistan'ın ferdi hâkimleri, yabancı milletlerin tasallutunu temin için sürdürülen veya tayin olunan ücretli koruculardan başka bir mahiyette midir? Osmanlı ülkesindeki ferdi saltanat da yabancılar tarafından aynı maksatla muhafaza olunmak istenmişti; belki hâlâ isteniliyor...

Lakin Türklerin milliyetçilik ve halkçılık yolunda hayli ilerlemiş bulunmaları, yabancı emellerinin gerçekleşmesine engel oldu; ferdi saltanatı dayanağı olan düşman kuvvetleriyle beraber Türk yurdundan def etti. Artık milli Türkiye Devleti'nde ne düşman ordularının mezalimi ne de ferdi saltanatın tahakkümü var. Türkiye halkı mukadderatını kendi eline alarak idare etmektedir. Bu idare tarzının semereleri ile ferdi saltanat işlerinin neticelerini mukayeseye ihtiyaç var mıdır? Ferdi saltanat, Osmanlı saltanatının yalnız bağımsızlığını değil, varlığını imha etti. Milli hâkimiyet ise yeni baştan bir devlet yarattı!

Bin üç yüz şu kadar sene evvel anarşi ve aklıktan çökmeye mahkûm gibi görünen aşiret ve kabileler rahmani bir telkinle kurtuluş ve refaha sevk olundukları zaman, hatta tuttukları doğru yolun manevi ve maddi faydalarını cüzi vicdan ve izanı olanlarca görmeye kâfi bir müddet geçtikten sonra bile tereddütten, hatta eleştiriden tamamen vazgeçmediler. Her düşüneni hayretlere düşüren bu olgu, alışkanlığın gözlem ve muhakeme ile çarpışmasını gösterir. Fakat alışkanlık ne kadar kuvvetli olursa olsun, galebe gözlem ve muhakemeye dayanan yenileşmenindir. İrticalar çoğunlukla yenileşmenin sağlamlaştırılması faaliyetini davet eder. Aksi takdirde organizma yok olmaya mahkûm demektir.

Türkler tarihçe malum kavimlerin en ziyade hayatiyete sahip olanlarındandır. Türklerin tarihi seyranları ehemmiyetsiz düşüşlerle daima yükselen bir eğri çizer. 14. asrın ilk çeyreğinden sonra Türk tarihinin eğrisi serbest bir hamleyle yükselmeye başladı. Şimdi bu yükseliş pek barizdir. Hiç şüphe etmiyoruz ki bugünlerde tecelli edecek milli irade kavisin daha katiyetle yukarı kıvrıldığını gösterecektir; zira bugünün ilerleme ve yenileşmesinde sağlam temel olan milliyetçilik ve halkçılık umdelerine ağıktan itiraza cesaret edenler görünmüyor.

Akçuraoglu Yusuf

1 İbn-ül sema: Göğün oğlu. (Y.N.)

Oy Hakkı^{*}

Birkaç defa nazırlık sandalyesine oturmuş, hatta sadrazamlık etmiş bir zat-ı muhterem seçimler meselesi konuşulurken yanındaki dostuna demiş ki:

- "Hamdolsun, Meşrutiyet'ten beri hiçbir kere oy vermedim!"

Vatanın idaresi mesuliyetini üstlendiği halde bir kere olsun sadece vatan-daşlık vazifesini yapmamış olan bu vezîr-i maâl-i semîr¹ bu sözleri söylerken hiç şüphesiz adi işlere tenezzül etmemiş insanların deruni memnuniyetini ve gururunu duyuyordu!.. Çünkü bizde en büyük makamlara yükselmek herkesin hakkıdır, fakat en küçük işlerde memleketle alakadar olmak kimsenin vazifesi değildir. Oy pusulasıyla uğraşmayı halka bırakırız, yalnız mebusluğu ve nazırlığı kendimize daima layık görürüz. Hiçbir defa oy vermediğimiz halde mebusları ve seçimleri hiçbir zaman beğenmeyiz ve bu gibi şeylere memleketin hâlâ alışmadığından şikâyet ederiz.

Yukarıda zikrettiğimiz vaka sadece bir misal mahiyetindedir. Eğer bu eski sadrazamın hali bir istisna teşkil etseydi sevinirdik, fakat maalesef bu hal geneldir. Meşrutiyet'ten beri, okuyan ve yazan, yani bu vatanla herkesten fazla alakadar olması lazım gelen sınıf en mukaddes hakkını kullanmaktan kaçınmıştır. Her yerde mücadelelerle kullanılan bu hak bizde henüz ihmal edilebilecek bir vazife ve hatta bir angaryadır. Çünkü bazılarımız bütün bu gürültüleri bir oyuncak sayarız, bu kadar ehemmiyetsiz bir şey için oy sandığına kadar gitmeyi

* Necmettin Sadık (Sadak), "Rey Hakkı", *Akşam*, 30 Nisan 1923, No: 1654.

1 Vezîr-i maâl-i semîr: Yüksek vasfı olan vezir. (Y.N.)

gereksiz görürüz, yahut neticesizliğine kani olduğumuz seçimlerle ciddi surette meşgul olmayı bir alçalma sayarız.

Yahut bu işlerde bir ferdin hiçbir tesiri görülmeyeceğine emin olarak "iş olacağına varır" deriz ve yalnız seçimleri eleştirmek ve küçümsemekle vakit geçiririz.

Seçimlere ehemmiyet vermeyenler bilmiyorlar ki devamlı şikâyet ettikleri devlet ve idare makinesinin başı oy pusulasıdır. Bir kişinin oyundan bir şey çıkmayacağına kani olanlar unutuyorlar ki, bu şahsi ve ferdi ihmaller nihayet bütün bir milletin ihmal ve lakatlığı haline geliyor ve fertlerin toplamı büyük bir kuvvet teşkil eder. Bu suretle diyebiliriz ki memleketin yüzde 70'i genel olarak seçimlere lakayt kalıyor; nihayet eline verilen hazır yazılmış bir pusulayı sandığa atmak zahmetine katlananlar bile pek azdır.

Bu ihmal ve lakatlık netice itibariyle pek vahimdir; çünkü milli hâkimiyet düsturunu manasız bir lafza indiriyor. Millet fertlerinden meydana gelir ve bu fertler birer birer seçim hakkını kullanırlarsa millet hâkim olur, aksi takdirde seçimler halk tabakasına nüfuz eden faal ve zorba bir zümrenin arzusunu ifade eder.

Bir inkılabın millettten doğduğuna en büyük alamet seçimlerle alakadar olması ve bunu hiçbir suretle feda edemeyeceği mukaddes bir hak tanımasıdır. Milli hâkimiyet, milletin oy vermeyi ihmal edilebilir bir vazife değil, vazgeçilemez bir hak olarak görmesiyle mümkündür. Oyunu vermemiş bir fert, milletin işlerine ait eleştiri ve itirazda bulunmak değil, bir söz söylemek yetkisini bile kendinde göremez.

Necmettin Sadık

Hükümetimizin Şekli^{*}

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tamamlanması yolunda bazı tasavvurlar vardı. Bu tasavvurlar bugün yarın fiil ve icra sahasına intikal etmek üzeredir. Kanunun tamamlanması belki bir zorunluluktur. Ve zaten fiiliyatla, yazılı olmayarak tamamlanmış, tamamlanmakla gelişmekte olduğu da meydanda idi.

Acaba bugünkü teşebbüsler bizi tam bir temel kanunun derlenmesine götürecektir mi? Yoksa yalnız mevcut Teşkilatı Esasiye'ye madde halinde ilavesi zorunlu görülen bazı maddelerle mi meşgul olunacaktır? Bence burasının ehemmiyeti yoktur. Ehemmiyetli nokta bu meşguliyeti doğuran ihtiyacın mahiyetindedir ve gelecekte sabit esaslar halini alacak farz ve tahminiyle etrafta peyda olan anlayışlar arasındaki farkı iyi kestirmektedir ki [bunda] hususi bir ehemmiyet saklı ve içkindir.

Bugün Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tamamlanması için ortaya madde veya ifade halinde çıkarılmış açık, belli bir şekil ve metin olmadığına bakarak birinci nokta bakımından değerlendirmemizi bir yana bırakıyoruz. Gerçi Meclis münaakaşalarında bununla meşgul olmayı icap eden hadiseler hiç de tesadüf edilmemiş değildir. Fakat bunların içinde günün meselesi olmuş ve bu meselenin asli sebebi mevkiine geçmiş bir hadise kaydetmedik. Bu itibarla bunu geçiyor ve etraftaki akislere bakmakla yetiniyorum.

Bugün bilhassa İstanbul gazetelerinden birkaçında çıkan fikirlere göre Teşkilatı Esasiye Kanunu üzerindeki hazırlıklardan başlıca şu fayda elde edilecektir:

* Hakkı Tank (Us), *Anadolu'da Yeni Gün*, 4 Teşrinievvel (Ekim) 1923, No: 1296-919.

Devlet, hükümet bir şekil, bir açıklık kazanacaktır; Batı'nın sağlamlaştırdığı makul sınırlara dahil olacaktır; bu bir.

Devletin alacağı yeni şekil "cumhuriyet" olarak adlandırılacaktır; bu iki.

Cumhuriyet olunca da reisinin bir imtiyazlılığı olacaktır, yani eski ve yeni dünyadaki emsalinin mevkiine sahip bulunacaktır; bu üç!

Oralarda bu fikirler daha anlaşılır bir şekle sokularak denilmiştir ki: "Teşkilatı Esasiye'de yapılacak değişiklikleri mutlaka Gazi Paşa Hazretlerinin şahsi olarak eriştiği müstesna ve muhterem mevkiyle uzlaştırmaya uğraşmak biraz yanlış olur. Biz daha ziyade gayri şahsi olarak vatan binası kurmaya mecburuz. Gazi Paşa Hazretleri gibi yavuz ve kuvvetli şahsiyet reisicumhurlukta da büyük bir nüfuz ve faaliyet sahası bulabilir; hem hiç yıpranmadan, eskimeden. Fakat her halde faal bir siyasi mücadeleden ayrılmak istemedikleri takdirde ve-killer heyeti riyasetini tercih edebilirler. Bunda şeref ve haysiyetlerine dokunan hiçbir nokta görmeyiz; işte Mösyö Poincaré meydandadır."

Bahsin bu şekilde şahsileştirilmemesi yahut bir şahıs ile temsil edilmemesi maksadın izahı için lazımdı kanaatindeyiz. En "gayri şahsi" bina kurduğumuz günlerde bile bir memleketin bütün canlı servet ve sermayesi olan çocuklarını göz önüne getirdiğimiz, yani "kamu işleri"ni idare vadisinde içimizde yaşayan unsurları hesaba katarak bir toplam elde ettiğimizde şüphe edilemez. Memleketi babasından miras kalmış bir mülk imiş gibi tasarrufa kendinde hak ve yetki bulanların etrafında aksi anlayışlar belirlediği gün irsi hükümdarlık hükümden düştü. Ve bu irsi hükümdarlığın seçilmiş bir reisicumhurluk payesi halini alıp kalmasına da mâni olan, cumhur¹ işlerinin bir kişi eline kalamayacağını anlayanların aynı suretle çoğalmasındır. İşte ben bunun için kaniim ki Büyük Millet Meclisi Hükümeti bir şekildir. Ve bu şekil açıklıkla ifade edilebilir. Bu şeklin sürekli bir meclis olması belki o meclisin üyelerine bir kalem efendisi gibi tabii halde üç aydan daha fazla istirahat hakkı vermez, belki denetimin yakınlığından ve daimiliğinden ürken kabine üyelerine göre usandırıcıdır, lüzumsuzdur. Fakat hiçbir vakit bu şekle faydalı değildir, zararlıdır denemez ve bunda bir kusur varsa müzakere usulündedir; icra vekilleriyle münasebetlerini iyi veya fena düzenlemektedir. Bununla beraber, burası böyle olmasa da, bir hükümet şeklini ifade edilebilir görmemek, hele ifade edilebilir olsun diye değiştirmek mümkün müdür? Bizim şu yeni hükümetimizin cumhuri bir hükümet olduğu hakkındaki ittifak veya çoğunluğa ben de dahilim; lakin bunu bertaraf ederek sorabiliriz ki "meşrutiyet", "cumhuriyet" gibi kelimelerle ifade olunmayan bir hükümet yalnız Türk hükümeti midir?

1 Cumhur: Halk. (Y.N.)

Denilecek ki "cumhuriyet" kelimesinin Avrupa devletleriyle bir safa girmemiz için sihirli bir tesiri vardır! Bu halde biz cumhuriyetiz deriz ve bunda hiçbir mahzur görmeyiz.

Ancak, meselenin mühim tarafı bu cumhuriyeti Fransa'nın veya Amerika'nın kitaplarda gördüğümüz şekil ve idaresine benzetmekte kalır.

Şunu itiraf etmek lazımdır ki her türlü hükümet şeklinin bir millete bahş ve temin edeceği menfaati o şekil ve müesseseyi kuşatması gereken milli uyanıklığın varlığına borçluyuz. Gözü açık bir milletin müşterek işlerini gören tesislere ister bir kişi baş olsun, ister bir veya ayrı ayrı mevki almak üzere birçok kim-seler... O tesisler haricinde milli varlığın daimi tesirini infaz edince bir hareket olmadığını farz ve kabul edelim. Her iki şeklin aynı "korku"yu doğurması pek tabii bir netice olur. Türk hâkimiyetini ister bir kişi temsil etsin, ister bir ayan, bir mebusan, bir hükümet, bir devlet reisi ile temsil ederek aralarında denge kurulmasına gayret edilsin, neticenin aynı musibet olmasına mâni olmak için bütün bu teşkilat haricinde kalan millet kitlesinin basiretini açacaksınız. Hiç şüphe yok, milleti basiretkâr bulundurmakta bizzat bu teşkilat da tesirlidir. Ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin bugünkü teşkilatına bu tesiri icra hususunda olumsuz bir vaziyet isnat edilemez.

Gazi Paşa Hazretleri bugünkü hükümet şeklimizi cumhuriyetin de üzerinde bulmuşlardı. Niçin? Çünkü her reisin meclisi yoktur, lakin her meclisin bir reisi olur. Bugünkü Türk Cumhuriyeti'nin reisi, Türk Cumhuriyeti'nin yasama ve yürütme meclisinin reisidir ve Türk Cumhuriyeti'nin yürütme işleri pek tabii olarak bu meclisin içinden ayrılmış, meclisle münasebeti belirli şekillere tabi vekillere emanet edilmiştir. Ve hepsi mesuldür. Bu şekilde bazı birbiri içine girmiş noktaları açıklayınız, yasama ve yürütme işlerinin bir karışıklığını görebilir misiniz? Bu hükümet şeklinin ancak bir mahzuru düşünülebilir ve denilebilir ki bu hükümeti teşkil eden meclis üyeleri ve onun vekilleri temsil ve iktidar mevkiinde oldukça, meclis haricinde kalanların fikirlerini fiilen temsilde müşkülât vardır. Yani hiçbir zaman serbest bir seçim cereyan etmeyecek, daima seçim yürütme kuvvetine amir olanların tesiri altında kalacaktır. Fakat unutmamalı ki seçimleri kabinelerin tesiri altından kurtaramayan bir hükümet şekli her anayasanın mahzurudur. Ve yukarıda işaret ettiğimiz milli uyanıklık olmadıkça bu mahzur her hükümet şeklinde, her anayasada konulacak ciddi ve hususi kayıtlara rağmen baki kalacaktır.

Şimdi özetleyerek ifade edelim ki bizim reisicumhurumuz bizim meclisimizin reisi olacak, meclisimizin reisi icra işlerinin de başında bulunacaktır. Meclis daima toplantı halindedir. Veya her zaman toplanmaya kadirdir. Kendi dahil ve haricinde meclisin hukuk ve yetkisine eşdeğer veya bu hukuk ve yetkinin üzerinde bir hak ve yetkiye sahip hiçbir makam olamaz.

Ve nihayet meseleyi bugüne tatbik edelim: Bizim reisicumhurumuz Meclis ve Meclisimizin reisi Gazi Paşa'dır ve reisicumhur için, Gazi Paşa için herhangi bir memleketteki şekle uyarak meclisten, hükümetten ayrı bir vaziyet meydana getirilmesi gayri tabiidir, zorakidir ve daha uzun müddet hatta devamlı mahkûmu olacağımız milli mücadelede Gazi Paşa'yı kumanda mevkiinin veya harp safının dışında bırakmaktan başka bir arzu ve manayı ifade etmez. Tavsiye edilen şeklin bu ayırıcı vasfını bu itibarla çok dikkat çekici buluyorum.

Giresun Mebusu
Hakkı Tarık

Cumhuriyet ve Sanat^{*}

Ah resim! Ah musiki! Ah edebiyat! Bu sanatlardan mahrum olan bir millet talihsizdir. Bizim gibi, evet. Nasıl çağdaş bir ordumuz varsa öyle de çağdaş sanatlarımız olsaydı, genç ve dinç Cumhuriyet vatanın ortasında böyle yüksek ve ilahi bir heykel gibi sessiz mi dururdu? Durmazdı. Resimle vatanın bütün şehirlerine, köylerine yayılır, bu dört senelik dolu tarihin bin türlü levhasıyla görünürdü; türkülerle vatanın her tarafında hissi bir hava olurdu; yazıyla kanlı ve şanlı macerasını vatan halkının bütün kalplerine naklederdi. Evet, onun hayatını ifade edenlerimiz olsaydı şuradan buradan türemek isteyen benlikler, geriye dönüş eğilimleri, kötümserlikler, işkiller hepsi dağılırlar, biz, İzmir'e yürüyüş günlerindeki ateş gibi bir ateşi damarlarımızda bir daha hisseder ve bugün etrafımızı saran sıkıntıları bir daha yenerdik.

130 sene evvel Fransız İnkılabı'nın ortasından çıkan cumhuriyeti Fransızlar bırakmadılar, şeklin ve nizamın her türlüyle ifade ettiler, ancak öyle ebedileştirdiler. Bir "Marseillaise" türküsü, bir "ça ira"¹ nakaratı, bütün mürteci Avrupa'ya karşı dövüşen ihtilal ordularının genç generallerinden ihtiyar neferlerine kadar bin türlü resimleri, halkın cihana bakışı olan karikatürler, yazı ile hatıralar, menkıbeler, kahraman hayatları, sonra yeni kisvelerde ve alametlerdeki şekil güzelliği, kısacası hayatı ifade eden sanatın böyle bin türlü cilvesi o güzel inkılabı kalplere ve kafalara yerleştirmiş etkenlerdendir.

^{*} *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Teşrinisani (Kasım) 1923, No: 971.

¹ "Ah! ça ira", Fransız Devrimi sırasında devrimcilerin ve devrimin simgesi haline gelmiş olan marş. (Y.N.)

Türk Cumhuriyeti böyle bir mazhariyete erseydi kaç kat fazla cazibeli olurdu, çünkü Fransız Cumhuriyeti'nden bir itibarla birkaç kat fazla şiddetli bir facianın ortasında doğmuştur.

Türk Cumhuriyeti'nin ilk tarihi bütün bir destandır. Cihanın en medeni milletlerinin bir kısmı kahredici birer galip, öteki kısmı tamamıyla kendini teslim etmiş mütevekkil birer mağlup olduğu senelerde bizim cumhuriyetimiz harap ve ıssız Anadolu'nun ortasında darmadağın, zavallı, perişan bir halkı başına toplayarak, karşısında hıyanet eden saltanat ve her taraftan saran düşman olduğu halde, bir merkez yarattı, bir meclis yarattı, bir hükümet yarattı, ordular yarattı, borçsuz bir harp bütçesi yarattı. Peşine taktığı halkı bağımsızlık için her tarafa muzafferane sevk etti. Bu yeni vatan onun karış karış fethetmiş olduğu topraktır. Hatırlarımızdadır ki Ankara'da bir gün Millet Meclisi'nin toplandığı binanın üzerinde Fransız bayrağı ve yine Ankara'da riyaseti cumhur makamı olan küçük evin üzerinde İngiliz bayrağı sallanıyordu. Erzurum'da, Sivas'ta, her yerde bizimkinden başka bayraklar sallanıyordu. Evet, bu toprak üç seneden beri Cumhuriyet'in meydana koyduğu bir eserdir. Ve yalnız onundur. Erzurum'dan İzmir rıhtımına kadar fikrin ve azmin o müthiş yürüyüşü, Urfa gibi, Gaziantep¹ gibi bölgesel kahramanlık ve muzaffariyet safhaları, tekrar Avrupa toprağına geçiş ve İstanbul'un son fethi gibi sahneleri düşündükçe göz kamaşıyor, bütün bunlar Cumhuriyet'in ilk destanıdır. Bu destanın genel hatları bu kadar cazibelidir. Lakin sanatkarlar daha ziyade hususi ve küçük sahnelere bakarlar, o sahnelerden hayatın ateşli bir ifadesini almaya çalışırlar. Bu destanın içinde bir sahne vardır: Mağrur Yunan ordularının erkânıharbiyesi Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin önünden "Zito² Kemal Paşa" [diye] bağırarak geçer! İşte bu sahne vardır, lakin resimde değil, hakikattedir. Bu misallerle demek istiyoruz ki bir ressamın tahlil edebileceği safhalar Cumhuriyet'in tarihinde birer vakadır. Bu vakalar sanatla işlenmemiş bir halde duruyor.

Eğer sanat, Cumhuriyet'in destanını işler ve meydana çıkarırsa, yalnız güzellik sahasında değil, milli ve siyasi bir itibarla büyük bir mazhariyet olur. Buna açık olarak muhtacız da. Çünkü şeklin faydasızlığını iddia etmiş olan vicdani dinler bile mimari vs. gibi sanatlardan yüz çevirememişlerdir. Her ruha şekil de lazımdır.

Müdafaa-i Milliye ve Maarif vekillerimizin bu ihtiyacı tatmin edeceklerinden eminiz.

1 Gaziantep. (Y.N.)

2 Zito (Yun.): Yaşasın. (Y.N.)

Cumhuriyetin İsmi, Şekli ve Kuvveti^{*}

Asrımızda devlet kavramını temsil eden siyasi müesseseler belirli manalar ifade eden belirli isimler altında tanıtmaktadırlar. Dört buçuk sene evvel milli rehberlerin gösterdikleri yolda başlayarak yalnız millet kuvvetine dayanarak gelişen Anadolu harekâtı bir taraftan vatanı harici düşmandan temizlemek gayesini takip ederken diğer taraftan dahilde asrın en gelişmiş devlet şeklini tesise çalışıyordu.

Hakikaten milletimiz zincirleme ve uğursuz hadiselerin tabii bir neticesi olarak gelen Mondros Mütarekenamesi'nin ve onu takip eden Sevr Antlaşması'nın yol açacağı felaketten tam ve hakiki manasıyla kurtulmak için yalnız vatanın bünyesinin en mühim kısmını kemiren düşman istila ordularını def etmekle yetinemezdi. Böyle yanlış ve yüzeysel bir hareket tercih edildiği takdirde mesele yalnız bölgesel ve geçici bir mahiyette halledilmiş olacak ve eski devletin atıl, zayıf ve ihanetkâr bünyesi pek büyük fedakârlıklara mal olan barıştan sonra her zaman olduğu gibi devamlı bir faaliyetle içeriden ve dışarıdan çalışacak olan tahrip kuvvetlerine karşı mukavemet edemeyeceği için memleket uzak veya yakın bir zamanda yeni felaketlere sahne olmaya aday bulunacaktı.

İşte bu esaslı ve kuvvetli sebep tarih huzurunda milleti kurtarmak vazifesini üstlenenlerin mesai sahasını genişletiyor, nihayet harici müşkülâtla mücadele ederken aynı zamanda dahili idarenin çağdaş ve kuvvetli bir mekanizma olarak tespiti ve koyulacak esasın bekâ ve sürekliliğini emniyete alan tedbirlerin

^{*} *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Kânunuevvel (Aralık) 1923, No: 997.

alınması meselelerini de onların mesuliyetlerine yüklüyordu. Bu itibarla harici mücadeleyi idare eden ve saltanatı kaldırarak yeni Türkiye Devleti'nin cumhuri esasını kuran eski Millet Meclisi vazifesini tamamlayarak giderken halefine yalnız yapılan barışın teyit vesikası olan antlaşmanın tasdiki vazifesini değil, belki zamanı geldiğinde barışın ve bütün hakiki mazhariyetlerin esas olan devlet şeklinin sağlamaştırılması ve isimlendirilmesi vazifelerini de bırakıyordu. Millete karşı büyük işler yapmak mecburiyetinde bulunan yeni Meclis'in sonsuz mesai gündemi arasında en mühim ve hayati noktaları teşkil eden bu işlerin görülmesi için bütün üyeler tarafından gösterilmiş olan atılım toplantı devresinin ilk ayları zarfında devletimizin cumhuriyet idare unvanını almasını temin eylemiştir. Bu isimlendirme şeklinde acele edilmiş olduğu veyahut daha büyük bir dirayetsizlik ve insafsızlıkla devletin şekli mahiyeti zaten demokrasi olduğu için "Cumhuriyet" isimlendirmesine lüzum bulunmadığını iddia edenlerin ibret nazarına konulabilecek bir misali elde etmiş bulunuyoruz.

Fransa'da Hachette kütüphanesi tarafından her sene yayımlanan ve dünyanın her memleketinde milyonlarca nüshası satılan tanınmış bir yıllık vardır. Bunun 1924 senesine ait olarak basılan nüshaları Ankara'ya da gelmiştir. Yıllığın bütün dünya hükümetlerinden bahseden faslında memleketimizin idare şekli hakkındaki yazıları okuyan vatanperver zevat derin bir üzüntü altında kalmaktan kurtulamazlar.

Almanach Hachette Türkiye'yi "ırsi hilafete dayalı dini demokrasi hükümeti" tarzında tercüme edilebilecek bir ifadeyle tarif ediyor. Yıllığın her seneye ait nüshalarının tam sene başında uzak yerlere yetiştirilmesini temin için bir an evvel basılması alışılmış olduğuna göre, bu tarifi Cumhuriyet'in resmen ilanından evvel yazılmış olması ihtimali mevcuttur. Fakat hiçbir zaman hakkımızdaki bu tarz ifadenin bir sene evvelki saltanatın kaldırılması kararından daha evvel yazıldığına ihtimal verilemez.

Devletimize bütün dünyanın halk hükümetleri için tanıdığı cumhuriyet ismini vermedikçe memleketimizin hakiki ve milli kuvvetlere dayandığına kimseyi ikna etmek mümkün olamadığını ve aramızda meşhur olan milli hâkimiyet tabirinin maksadı temine kâfi gelmediğini şu küçük misal açıkça göstermektedir.

Devletin şekli ve ismi hakkındaki fikirlerimizi söyledikten sonra meselenin bunlarla da tamam olmadığını ve milletimizin hesapsız fedakârlıklar pahasına elde ettiği barış ve sükûnun muhafazasını ve gelecekteki gelişmeleri temin eylemesi için teşkil edilmiş ve isimlendirilmiş olan devletin kuvvetli ve payidar kılınmasının elzem olduğunu da ilave etmek lazımdır. Şu halde bugün bütün mesele kısa tabiriyle cumhuriyetin takviyesi ihtiyacına bağlı kalıyor. Mevcut ifade ve tezahürlere göre bütün aklı başında vatandaşların memleketin gelecekteki kurtuluşunu ve daimi haysiyet ve hayatını bu esaslı noktaya bağlı gördüklerine

hükmetmek caizdir. Ancak ifade ve tezahürlerin gösterdiği mana fiillerle de sağlamlaştırılmadıkça ve bilhassa şu veya bu sebepler altında açıkça devlet şeklinin tahribine varan yolda yürüyenler görüldükçe milli hayatı her tehlikeye karşı ve ne olursa olsun korumakla memur olan devletin ve bizzat Cumhuriyet'in mutlak tedbirler alması zorunlu olur. Millet dahil ve harice karşı yeni idare şeklini tam manasıyla tanıtmak ve onda mevcut olan bütün feyizleri bugünün ve geleceğin icraatı üzerinde yoğunlaştırmak zorundadır.

Devletimiz, dahili ıslahatını tatbik ve harici emniyetini tesis için cumhuriyetin isminden, şeklinden ve bu isim ve şekil içinde tamamen ortaya çıkan kati milli hâkimiyetten meydana gelen kuvvetler toplamından tam ve kâmil olarak istifade edecek ve bu mukaddes yolda yürürken maruz kalacağı engelleri -mahiyeti ne olursa olsun- bertaraf eyleyecektir. Milletin refahı, saadeti ve hatta en basit manasında hayatı ve teneffüsü bunu emretmektedir.

Cumhuriyetin Gerekleri^{*}

Memlekette en aydın zannolunan ve kendilerini böyle satan adamlardan aman ve zaman bulabilsek, olabildikçe cumhuriyet hayatının icaplarına uygun yollarda yürümeye imkân bulacağız. Bu yollar bizi cumhurun, yani halkın ve memleketin saadet ve selametiyle ilgilenmeye sevk edecek yollardan başka bir şey değildir. Cumhuriyet hayatı demek, cumhurun, yani halkın hayatı ve bu hayatın da imkânın son hadlerine kadar huzuru, refahı, neşesi demektir. Dünyada fert olarak umulabilecek büyük gaye bu olduğuna göre onun cemiyet halinde gerçekleştiğini görmenin ne büyük bir saadet teşkil edeceğini izaha hacet görülemez. Bu saadet neticesine ise ne şu veya bu sözle varılabilir ne de olur olmaz fedakârlıklarla hemen ulaşmak nasip olur. Hayır, o neticeye kati surette varmak için çok çalışmak lazımdır. Şu kadar var ki varılacak gayenin ulviyeti ne kadar çalışmak ve ne kadar çalışmak lazımsa bunların son derecelerinin dahi külfet ve mihnetlerine değecek kadar ehemmiyetli ve kıymetlidir. Biz cumhuriyetçilere göre vatan muhitinde milletimizin her ferdinin mümkün saadetinin gerçekleşmesi lazımdır. En nihai ifadesiyle cumhuriyet demek, işte bu demektir.

Bunu söylerken eski zaman gazetçiliğinin inatçı ve manasız sözlerinden birini söylemiyoruz. Kastımız hakikattir ve cumhuriyetin maksadı, manası ve hedefi hakikaten işte bundan ibarettir. Eğer cumhuriyet yeni bir devlet esası ve idaresi demekse, onun dayanağı ve varacağı yer ancak böyle yepyeni, çok ciddi ve çok hakiki bir aşk ve imanda tecelli edebilir. Yalnız kalplerinde bu aşk

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), "Cumhuriyetin Levazımı", *Anadolu'da Yeni Gün*, 26 Kânunuevvel (Aralık) 1923, No: 1370-994.

ve imanı taşıyan Türklerdir ki hakiki cumhuriyetçilerdir. Ve bu aşk ve iman o kadar kuvvetli bir şeydir ki bu yola girenler bugün için nispeten sayılı bile farz olunabilseler nihai hüküm ve galebe yine onlarındır. Çünkü onlar saadet ve selametleri gerekli pek büyük bir halk kitlesine dayanırlar. Cumhuriyete karşı çıkabilecek mahlukat her halde bizzat cumhuriyetçi olanlardan daha fazla miktarda sayılamazlar. Cumhuriyetin aleyhinde bulunmakta kendilerini menfaatlar sayacak kimseler hususi faydalarını halkın zararına tercih etmeyi gerekli gören mahluklardır ki bunlar dahi kendi gayrimeşru menfaatlerinden başka hiçbir esasa dayanmadıkları halde hakiki cumhuriyetçilerin hakları ve vaziyetleri kurtararak yükseltilecek bütün bir halk kitlesi gibi çok büyük ve çok sağlam bir dayanakları vardır.

Halkın genel refah ve saadetini temin etmek esasen büyük bir mesele ve büyük bir meşgale olduğu halde biz cumhuriyetçiler bu mesele ve meşgalenin yalnız üç beş kişinin azim ve gayretiyle hallolunuvreceğini dahi kabul etmiş kimseler değiliz. Biz bu pek mühim mesele ve meşgalenin bizzat ve binnefs halk tarafından hallolunabileceği kanaatine sahibiz. Dolayısıyla biz cumhuriyetçiler kendi iktidar ve gayretimizin alakalı olabileceği derecelerde halkın saadetine hizmet etmeye çalışmakla beraber, bu saadetin en hakiki milli bir temsille halkın bütününce temin olunup tamamlanabileceğini dahi pek iyi biliriz. Bu ikinci saha dahi kendisine ancak uğrunda fedakârlıklar sarf olunarak varılabilecek yeni bir âlemdir. Hakikaten ilk merhalede cumhuriyet demek, doğrudan doğruya kullanılan genel oy demektir. Yeni Türkiye'nin her meclisi büyüktür; fakat en büyük meclisi hakiki halk gayelerini hedeflemek şartıyla Türk milletinin aracı-sız kendi sinasından doğacak olan meclistir.

Her milli iş gibi buna giderken dahi çok çalışmaya mecburuz. Cumhuriyetin hep halkın saadeti hedefine yönelik bin bir meşgalesi vardır. Fakat bu işlerle mânisiz ve sıkıntısız çalışılabilse ne mutludur. Hayır, dünyanın hiçbir inkılap ve gelişmesinde yalnız parlak saadet gayeleri için çalışılmak zahmet ve mihneti yoktur. Eğer zahmet ve mihnet yalnız bundan ibaret olsaydı, o zahmet ve mihnetin her dakikası ve her zerresi dahi ayrı bir saadet teşkil ederdi. Hayır, Cumhuriyet hayatında halkın saadet ve refahı için çalışırken kendi menfaatlerini sizin bu mesainizle zıt görececek birtakım insanların karşı çıkışlarını ve tepkilerini bertaraf etmekle de uğraşmak zorunda kalacaksınız. Varlıklarını halkın zarar ve sefaletinde arayan bir sürü mahluklar ve zümreler bu mesut ve mübarek yolda sizin düşmanlarınızdır. Eğer bırakmış¹ iseniz saray bu düşmanların başındadır; bizim memleketimizde olduğu gibi mali müesseseler ile bunların sahipleri, alakadarları ve asalakları sizin bu düşmanlarınızın oldukça kuvvetli

1 Eski yazı sözcük şudur: "براقمٹش". (Y.N.)

zümrelerini temsil ederler. Ve bu düşman zümrelerin daha birçok örnekleri sayılabilir. Bunlar halkın gafletine veya aldatılması ihtimal ve imkânına dayanarak sizi yıkmaya çalışacak belli başlı unsurlardır. Bu hesaba göre cumhuriyetin hedef ve gayesi namına bir taraftan halkın saadet ve refahına çalışacaksınız, diğer taraftan bu yolunuzda sizi yıkmak isteyen düşman unsurların hücumlarını bertaraf etmekle meşgul olacak ve uğraşacaksınız. Özetle adı çok güzel olan cumhuriyet hayatında bir gül bahçesine gitmek için devedikenleri içinden yürüyeceksiniz demek olur. Hakikat budur; hakiki cumhuriyetçi olabilmek için bu hakikati dahi çok iyi kavrayabilmiş olmak lazımdır.

Görülüyor ki cumhuriyet hayatının müşkülâtı ondan gayrı diğer herhangi bir rejimle kıyas kabul etmeyecek kadar çok ve büyüktür; o kadar da zevkli ve yüksektir. Eski usulde halkın ve cumhurun sefaletine dayalı bir nizam içinde yürünürdü. Yeni usulde ise halkın ve cumhurun saadetini hedefleyen bir gayeye doğru koşulacaktır. Birincisi atalet ve sefahate, entrika ve sefalete dayanarak nispeten kolay yürür bir yol idi. Mademki onda pek büyük bir çoğunluğu teşkil eden halkın menfaatlerinin ayaklar altına alınmasına cevaz verilmiş(!) idi; halka hayat hakkı ve saadet hissesi veren ikinci şekilde ise milletin her ferdine düşünmek, söylemek ve iddia etmek hakkı verilmiş olduğuna göre bu yoldaki mesut mesai velveleli ve keyiflidir.

Herhangi bir cumhuriyette tam ve mutlak bir hürriyet vardır. Yalnız orada -hele ilk günlerde- mesela saray ve ferdi saltanat iddia ve taleplerine cevaz olamaz; bazı zümrelerin tahakküm ve zorbalığına müsaade edilemez ve cumhuriyetin aleyhinde harekete izin verilemez. Kısa kesmek için hakiki cumhuriyetçilerin, hakiki cumhuriyet manasına zıt ve zararlı hürriyetleri iptal ettiklerini ilan etmeleri lazımdır. İnsanlığın hayatından alınan kaidelere göre bu, ilk gelen zorunluktan biridir.

Yunus Nadi

Cumhuriyetin Mekanizması *

Devlet ve hükümet esaslarındaki dönüşüm ve değişimler her zaman ilmi bir kıymet ifade edebilirler. Lakin en yeni devlet prensipleriyle donanmış camialara bile bu kadarı kâfi değildir.

İhtilaller tarihi, İnsan Hakları Beyannamesi'ni ve ona benzer çok parlak hitabeleri dinledi. Ancak Fransa Büyük İnkılabı bile uyuşuk gözlerini sildiği, etrafına baktığı gün ellerini boş buldu. Reva mıdır ki halkın hukukunu, hürriyetini belagatle ifade eden yüksek ihtilal abideleri önünde insanlık açlıktan sürünsün ve ölsün?!.. İnkılabın nasibi, halk devletinin rolü bu mudur?! Şüphe yok ki hayır. Fakat denebilir ki, inkılaplar ve onların yaratabildiği yeni hükümet şekilleri bir yığın siyasi, iktisadi, toplumsal sebeplerden dolayı soyut bir kavram olmaksızın ileri gidemedi...

Bunun belki her memlekette fazla tecrübelerle yüklü olanı Türkiye yenileşme tarihidir. Niçin? Bu sorunun cevabını yeni sistem hükümetlerin mekanizmalarında aramak lazımdır. Halk hükümeti şiarını daima mal edinen çağdaş devletlerin hareket vasıtaları sıkı bir tahlilden geçirilince isimleriyle hedefleri arasındaki geniş fasılalar çabucak ve kolaylıkla anlaşılır. Bugünkü Avrupa devletlerinde tek bir teşkilat tanımıyoruz ki halkın hâkimiyetini anayasa hukuku teorilerine veya ona yakın bir tarzda temin etmiş olsun. Hakikatte devlet şekillerindeki değişimler, -iktisadi bir görüşle- hükmolunabilir ki, ortaçağ sistemlerinin muhtelif maskeler altında kıyafetlerini değiştirmelerinden başka bir şey

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 1 Kânunusani 1340 (1 Ocak 1924), No: 1375-999. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.434-436.

değildir. Değişen, şahıslar, heyetler, zümrelerdir. Üst tarafı eski hamam eski taktır. Bizim anlayışımıza göre mevcut Avrupa devlet müesseselerinin ve onu taklit eden Türkiye yenileşme tarihinin ilk ve büyük noksanı halkın hâkimiyetini faaliyet sahasında tecelli ettirememesindedir. Teşekkür olunur ki, Teşkilatı Esasiye Kanunu en son hukuk teorilerine sadık kalmakla beraber, Türkiye yenileşme tarihinde taklitçilikten azade bir çağır takip etti. İhtilal müesseselerimiz arasındadır Türk çehresini muhafaza eden bu büyük eser bir istisnadır.

Türkiye Halk Cumhuriyeti'nin mekanizmalarından ilkinin "Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve fiilen idare etmesi esasına dayalıdır" düsturu teşkil ediyor. İhtilaller tarihinin kurduğu siyasi müesseselerde noksan kalan bu umde, halk inkılaplarını kısır bırakan en mühim etken olmuştu. Büyük Türk İhtilali'nin en kıymetli vecizesi bugün tatbikat sahasına girmiştir denebilir. Halk idaresinin kurulmasının halkın her ne pahasına olursa olsun, her halde ve mutlaka idare dizginlerini eline almasıyla mümkün olduğunda şüphe yoktur. Türk İhtilali ilk hamlesini bunun elde edilmesine hasretti; esasen neticelendirdi de. Seçim Kanunu'nun yakın bir günde bu manaya göre değiştirileceği şüphesizdir. Ve bu, Türkiye'nin yaşaması için bir zarurettir.

Denebilir ki, Teşkilatı Esasiye bu çok kuvvetli umdesiyle Türkiye'de milli ve iktisadi bir Türk Devleti esasını hazırlamış oldu. İnkılabımızın bu en kıymetli hediyesi etrafında ne bir şahıs ne de bir zümre hesabına yapılacak hiçbir fedakârlığımız yoktur ve olamaz da.

İktisadiyatta serbesti ve kuvvetli bir devlet vesayeti Türkiye Cumhuriyeti'ni şimdiye kadar soyut kavram halinde yaşayan ve ölen geçmiş yeniliklerden ayırtacak tek çaredir. İtiraf ederiz ki, dünya inkılaplarının geniş ölçüde açık bıraktığı cephe budur. Bizim yenileşme tarihimizde ise bu nokta düşünülmemiştir bile!.. Bu çok mühim hususun ihmali, halkın yenilikleri soğuklukla karşılamasına yol açtı.

Çünkü gelen yenilik giden eskiliğe rahmet okuttu. Veya ona bir taş bile ilave edemedi. Bizdeki gericilikler hep bu ihmal yüzünden kuvvet buldu. Bu ihmal, gericilerin elinde yeniliğe yöneltilen en kuvvetli bir silah oldu. Biz ihtilal ve inkılapları, onların güzelliğini, iktisadi yenilikleriyle tanımak, bununla ölçmek isteriz. Halk, yeniliklerde kendi menfaatini görmek ve tutmak ister. Bu onun hakkıdır. En hakiki, milli bakımdan en doğru yenilik de budur.

Temellerini sağlam atmak mecburiyetinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti için kati bir zarurettir.

İki asırdır devam eden halk ihtilallerinin camia bünyesinde hâlâ kurutamadığı derin yara budur.

İnkılap tarihlerinin verdiği bu tecrübeden istifade fırsatını kaçırmayacağız.

★
★ ★

Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti her türlü kayıt ve şartlardan azade bir Türk devletidir. Bunun takip edeceği yönü yalnız ve yalnız Türk milletinin yüksek menfaatleri çizebilir. Mutlak surette başka hiçbir kuvvet bunda nüfuz sahibi olamaz. Saltanat kaldırıldığı gibi, hilafet makamının da Türkiye işlerinde en ufak bir müdahale ve yetkisi kalmamıştır. Türk milletinin iradesi bu yolda tecelli etti. Fert hükümranlılığı, hilafet ve saltanatın birleştirilmesi, Türkiye tarihinin en feci ve kanlı yapraklarını teşkil eder. Tarihinin bu acıklı faslı Türkiye halkının 1 Teşrinisani 1338 [1 Kasım 1922] kararıyla bir daha açılmamak üzere kapatıldı. Esasen Türkiye halkının hilafet işleriyle uğraşmaya vakti de müsait değildir. Onun en ufak menfaatleri bundan çok kıymetlidir. Türkiye Cumhuriyeti, kayıtsız ve şartsız bir Türk hükümetidir.

★
★ ★

Eğitim ve öğretimde birliği yeni ve uğurlu inkılabın ilk şartlarından olarak kabul matematiksel bir kesinlikle zaruridir. Bütün bir yenileşme tarihimizde zihniyet ikiliği, ilerlemeye doğru atılan adımların önüne yığılan en amansız çığlar oldu. Ve memleketin bir asır geri kalmasına sebep olan da budur. Medrese ve mektep ikiliğinin yeni Türkiye'de manası yoktur ve olamaz. Devletin bir marif vekâleti vardır. Vatan evlatları çağdaş hayata göre eğitim ve öğrenimlerini oradan alırlar. Başka müesseselere millet bütçesinden bir metelik sarf edilemez. Aksi halde asırlık ikiliğin devamına rıza gösterilmiş olacaktır. Bu, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı işlenmiş bir günah olur.

★
★ ★

Bütçenin halk tarafından sıkı bir surette kontrolü ve gelirlerin azami miktarda üretime tahsisidir ki inkılabımızı halk için yapabilir. Devletin şekli ve idaresi ne olursa olsun, en dürüst vaziyetini, en hakiki çehresini bütçesiyle gösterebileceğinde şüphe yoktur.

Vergilerin sarf mahalli halkın yüksek menfaatlerini temsil etmedikçe, bizce devletin şekli ne olursa olsun bir kıymet ifade edemez. Nazarımızda bu tarzdaki bir halkçılığın Sezar'lar tahakkümünden farkı olamaz.

Türkiye Cumhuriyeti halk için olduğu kadar halkındır da. Halkın olan siyasi bir teşkilatta mekanizma parçalarının böylelikle terkihi aman kabul etmez bir zarurettir. Ve böyle olacağında şüphemiz yoktur.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

İnkılabımızın Gelişimi*

Şöyle soruyorlardı:

"Neden Cumhuriyetimizin ilanından evvel geniş bir propaganda, uzun zaman devam eden matbuat münakaşaları, çeşitli merkezlerde sohbetler yapılmadı? Neden kamuoyu bu suretle evvelce hazırlanmadı?"

Bu fikri meydana atanlar üç kısım insanlardır: Bunlardan birisi esasen cumhuriyet usulüne muhaliftirler. Fakat muhalefetlerini açıktan meydana atmadan, tesis edilen bu usulü halkın gözünde bu yolla çürütmek emelini takip etmişlerdir.

İkinci kısım, hükümet şekli hakkında belirgin fikirleri olmayanlardır. Bunlar bütün cahillere has olan taklitçilik ihtiyacıyla birincilerin arkasından şuursuzca sürüklenmişlerdir.

Üçüncü kısım ise her hadiseye bir başlangıç ihtiyacını duydukları için samimiyet ve kanaat mahsulü olarak o fikri ileri süren aydınlardır. Bunlar tabii ki muhteremdirler. Ve kendileriyle münakaşaya girişmek faydalıdır ve inkılabımızın içyüzünü kendilerine izah etmek lazımdır. Dolayısıyla aşağıda ifade edeceğimiz kanaatleri sırf bu gibilerini nazarı dikkate alarak yazıyoruz.

Şimdiye kadar Avrupa sahasında meydana gelen dahili inkılapları inceleyerek bunları doğuran sebepler ve etkenler hakkında teoriler kurmuş olan âlimler, inkılapları esas olmak üzere iki etkene bağlamışlardır:

- 1) Fikirlerde değişiklik ve belirginleşme,
- 2) Toplumsal sınıflarda değişiklik ve belirginleşme.

* "İnkılabımızın Tekâmülü", *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Kânunusani (Ocak) 1924, No: 1013.

Avrupa sahasında bu iki etken hemen daima birbirine eş ve paralel olarak yürümüştür. Yani sınıflar dönüşünce ve belirginleşince, başka tabirle şuurlaşınca teoriler de derhal kurulmuş veyahut aksine olarak teoriler oluştukça sınıflar şuurlaşmış ve kendi varlıklarını temin için inkılap yollarına dökülmüşlerdir. 18. asırda ve 19. asrın ilk yarısında vaki olan bütün inkılaplar ikinci istikameti takip etmişlerdir: Evvela Voltaire'ler, Rousseau'lar, Montesquieu'lar, Locke'lar vs. ortaya çıkmış, burjuvazi sınıfının toplumsal hayattaki rolünün ehemmiyetini, kıymetini tespit etmişler, yani bu sınıfa bir şuur, kendi varlığına, kuvvetine ait bir fikir telkin etmişlerdir. Sonra bu sınıf kendi hukukunu inkılap yoluyla aramaya başlamıştır!

19. asrın son yarısında ve 20. asrın başında vaki olan inkılaplar ise bunun aksine olmuştur. Yani evvelce amele sınıfı şekillenmiş ve belirginleşmiş, kendi varlığını hayatın bizzat sevkiyle idrak etmiş ve daha sonra bir Marx, bir Engels ortaya çıkarak bu sınıfa hangi inkılabi yollarla emel ve hedefini elde edebileceğini göstermiştir!

Bu teoriyi kitaplarda ve mekteplerde okuya okuya dimağ ve zihinlerini ona alıştırmış olanlar Türkiye'de yapılmış olan inkılap karşısında tabiatıyla "bizde neden öyle olmadı, bizde de öyle olmalıydı, mademki olmadı, mutlak bir yerde sakatlık var" diye hayret ve tereddüt ediyorlar!

Ve hakikaten bizde ne belirginleşmiş sınıf bölümü ve ne de belirginleşmiş fikir bölümü vardır! Toplumsal bünyemizde sınıf ayrılığı olmadığı gibi, fikri bünyemizde de sistemli halde fikir bölümü yoktur. Başka tabirle hayat sahasında ne şuurlaşmış sınıf mücadelesi ve ne de kitlelerin ta zihninin derinliklerine kadar nüfuz etmiş fikir sistemleri görüyoruz. Bizde ne bir Rousseau ve ne de bir Marx ortaya çıkmıştır! O halde inkılap, milli hâkimiyet, cumhuriyet nereden geliyor?

Bu gibi fikirleri beyan ederek tereddüt içinde kalanlar, anlaşıyor ki, Türk İnkılabı'nı yakından takip etmemişlerdir, onun derece derece ve adım adım gelişmesini incelememişlerdir!

Bunlara cevabımın ilk kısmı kendilerine hitaben ortaya koyacağım soru olacaktır: Bundan beş sene evvel, yani 1919 senesinin tam bu ayında, Türkiye'nin yeniden ihya edileceğini, Kırkkilise'den¹ Kars'a kadar, Trabzon'dan İzmir'e kadar, 300 seneden beri mahrum olduğu tam bağımsızlığını ve serbestisini kazanarak muntazam devlet halinde yeniden dirilmek mucizesine mazhar olacağımızı bunlar tasavvur ve tahayyül edebiliyorlar mıydı? O zaman birisi kâhinlik edip de bunun onda birini onlara haber vermiş olsaydı, acaba ne diyeceklerdi? "Delisin, divanesin, böyle bir şey mümkün müdür? Ölmüş, ayaklar altına serilmiş, cihazı, silahı elinden alınmış, her tarafı hemen bütün Avrupa'dan ibaret

¹ Kırklareli. (Y.N.)

olan kahredici bir düşmanın istilasına maruz kalmış, kendi hükümeti bile kendisinden yüz çevirmiş, ahalisi talih ve mukadderatın rüzgârlarına bırakılmış bir memleket artık ayak üstüne kalkabilir mi?" diye cevap vermeyecekler miydiler?

Halbuki bugün bu bir hakikattir. Kâhinlik keşfiyle mukayese edilemeyecek kadar muhteşem bir hakikattir! Hangi düşünürün, hangi teorisyenin telkiniyle bu hakikat ortaya çıkmıştır.

Hiç şüphe yoktur ki hitap ettiğimiz zevat bu hakikati akıl ve zihin sahasında hiçbir teoriyle izah edemezler. Bütün mucizeler gibi bu mucize de tarihin bir sırrı olarak kalacaktır.

Fakat mahiyeti idrak olunamamakla beraber, bu sırrın niteliğini anlamak için meşhur filozof Bergson bize bir anahtar veriyor. Bu büyük düşünür kainatı döndüren bir "hayat hamlesi"nden bahsediyor! Bütün kâinata yayılmış olarak bütün kuvvetlerin üzerinde bir kuvvet, bütün şuurların üzerinde bir şuur olan bu "hayat hamlesi" gerçek bir hakikattir.

İşte bu "hayat hamlesi"dir ki bu kere Türk milletinde ortaya çıkarak o mucizeyi yapmıştır. Bu "hayat hamlesi" sevkiyledir ki milletin içinden feveran eden şuur milleti birleştirdi; Birinci Büyük Meclis'i Mustafa Kemal ve arkadaşlarının etrafında topladı! Yine aynı "hayat hamlesi"nin sevkiyledir ki milletin bütün öfke ve hiddetini, azim ve iradesini bir noktada toplayarak devasa düşmanları denizlere döktürttü!!

Şimdi inkılabımızı takip edelim: İlk Misakı Milli tertip edilirken, "hayat hamlesi" yalnız bir noktaya, düşmanları kovmak, vatanı kurtarmak noktasına yöneldiğinden, milli şuur ve irade de yalnız buraya yönelmişti! Ne saltanatın hilafetten ayrılması ve ne de cumhuriyet söz konusuydu! O zamanlar -kimsenin hatır ve hayaline bile gelemezdi ki- 600 sene dünyanın hiçbir noktasında görülmemiş bir haşmet ve azameti, bir debdebe ve parlaklığı, bir saadet ve refahı bu milletin sayesinde temin eden bir hanedan -ne kadar yozlaşmış olsa bile- aynı milletin hayatına, varlığına kastetmiş olan düşmanlarla işbirliği yapacak, millete karşı silah çekecek, kendisini kurtarmaya azmetmiş olan mücahitleri kâfir sayıp lanetleyecek, onları idama mahkûm ettirecek, millet onlar için kanı akıtırken onlar aynı düşmanlarla yiyip içecekler ve raks âlemi yapacaklar ve nihayet düşman kovulurken bile düşmanlara çiçek demetleri takdim eyleyecek kadar alçaklık, adilik ve rezillik göstereceklerdir.

Milletin beklemediği ve ummadığı bu çirkin manzaralar karşısında bulunur bulunmaz "hayat hamlesi" ikinci kez patladı! Ve milli şuurun bütün öfkesi bu manzaralara doğru çevrildi. Millet bunları da diğer düşmanlar gibi kovmaya, defetmeye ve ortadan kaldırmaya azmeyledi!

Bunun için bir teorisyenin teorileri lazım değildi. Milletin gözü önünde hayat kitabının geniş sayfaları açılmıştı. Millet oradan vasıtasız okuyor, öğreniyordu!

Hadiselerin ilhamlarıyla milletin şuuru, iradesi, azmi vasıtasız, kendi kendine, içinden oluşuyordu!

XVI. Louis düşmanlarla işbirliği yapmak için kaçarken kendisini takip edenler ve yakalayanlar okumak ve yazmaktan haberleri olmayan çiftçilerdi! Sedan¹ alçaklığı ve rezaleti haberi Paris'e gelir gelmez ahali hiçbir düşünür ve teorisyenin telkin ve rehberliğine ihtiyaç göstermeden III. Napolyon'u -hükümeti henüz Paris'te hüküm sürerken- sokaklarda tahttan indiriyor ve yerine yeni bir idare tesis ediyordu!

Bizde de dört senelik hayat ve milletin göz önüne koyduğu hadise ve vakalar o kadar bol ve bu hadise ve vakaların ifade ettiği manalar o kadar açık ve aşikârdı ve hadiselerin ilhamları o kadar kuvvetliydi ki, bunlar asırlarca yapılan propagandalardan, telkinlerden, teorilerin yayılmasından daha ziyade tesirliydi! Millet, hayat ile memat arasında çarpışırken, talih ve mukadderatını eline bıraktığı bir hanedanın kendisine hıyanetini gördü ve tabiatıyla bu hanedanı tahttan indirmeye ve bizzat el koyduğu mukadderat ve talihini ebediyen kendi elinde tutmaya karar verdi. Bu o kadar basit ve tabiidir ki, hususi hayatta bile herhangi bir cereyan aynı vaziyette kalınca aynı tarzda hareketi emreder!! Artık bunun için ne ilme ne telkine ihtiyaç vardır; elverir ki insan mecnun olmasın!

Hanedanın hükümlerlik hukukundan düşürülmesiyle bu hukukun millete geçmesinden sonra cumhuriyet usulünün ortaya konulması da aynı derecede tabii ve basit bir işti. Burada da uzun uzadıya telkinlere, propagandalara, teoriler ileri sürülmesine ihtiyaç yoktu. Çünkü bugün milli hâkimiyetin en son ve en bilinen şeklinin cumhuriyet olduğunda bütün dünya birlik halindedir. Bundan başka, bütün bu hayat hamleleri, bütün bu patlamalar, bu gelişmeler milletin kendisinden, kendi içinden, kendi irade ve azminden gelmiyor mu? Onun hayat kitabının geniş sayfalarından bizzat aldığı derslerin mahsulü değil midir? Emreden, icra eden, telkin eyleyen millet kendisi iken, yeniden kendisine tahakküm edilmesini gerektiren şekillerden bahsetmek abes değil midir?

Hakikatte bunu ifade eden muhit ve şahıslar, çoğunlukla "hayat hamleleri"ni, milli patlamaları ruhlarıyla olsun yaşamamış olanlar ve alenen Türk İnkılabı'nın fırtınaları haricinde kalmış bulunanlardır.

1 Sedan Muharebesi (1-2 Eylül 1870). (Y.N.)

Türk İhtilali'nin Düsturları*

"Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. İdare usulü, milletin bizzat ve fiilen mukadderatını idare etmesi esasına dayalıdır" düsturu inkılabın yönünü göstermiş, onun ulaşması icap eden neticeleri hazırlamıştı. İlk Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun¹ bu maddesi İslam ve Türk temel hukuk anlayışlarına uyduğu kadar, asrımızın en son hukuk teorilerini de tam ve olgun bir şekilde ifade ediyordu.² Türk ve İslam hukukiyatı, devlet teşkilini, hükümet tesisini ancak bu esaslar dahilinde izah etmiş ve belirlemişti. İhtilalin temiz ve çok kuvvetli bir ananeyi ve asrımızı ifade eden bu esası, Türk halkını, memleketin hürriyet tacidarlığı makamına çıkarıyordu. Halk, işlerini bizzat ve fiilen görmeye karar veriyordu. Mukadderatını kendisi tayin edecek, kendi eliyle yazacaktı.

Yaratılışında ezeli ve yüksek bir tacidar olan Türk halkı, fertlerin fuzuli taşınmasına artık nihayet veriyordu. Halkın hâkim ve efendi olduğu bir memlekette saltanat makamı lüzumsuz ve zorba bir müessesedir. İhtilal tarihinin tahammül edemeyeceği bir lekeydi. Her halde silinmesi lazımdı. Bu, inkılabın dönmez ve yılmaz bir kararı halinde tecelli etti.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Sada-yı Hak*, 27 Mayıs 1340 (1924), No: 1345, 1 Haziran 1340 (1924), No: 1346.

Sada-yı Hak'ta 25 Mayıs-6 Haziran 1924 tarihleri arasında 12 bölüm halinde yayımlanan yazının yukarıda 3. ve 7. bölümleri yer almaktadır. Tamamı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.181-204. (Y.N.)

1 20 Kânunusani 1337 [20 Ocak 1921].

2 Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*; İmam Maverdi, *El-Ahkâm'üs-Sultaniye*; İbni Haldun, *Mukaddime*'si; C. Zeydan, *Medeniyet-i İslamiye Tarihi*; Seyyit Bey, *Hilafetin Mahiyet-i Şer'iyyesi*; Ziya Gökalp Bey'in araştırmaları, *Küçük Mecmua* vs.

Halkın bizzat ve fiilen mukadderatına, hâkimiyetine sahip olmadığı bir memlekette ne milliyet esasları dahilinde bir devlet ne de bir halk hükümeti kurulamaz. İhtilal bu yüksek idealinden hiçbir fedakârlık kabul etmez. Aksine hareketi mutlaka imhası lazım gelen bir irtica kabul eder.

Orada mutlaka bir tekel siyaseti, mutlaka bir tekel devleti, bir oligarşi vardır; tahakküm ve esaret vardır. Türk İhtilali işte bunu yıkacak, yedi asrı kıracaktı. Bu esası büyük bir aşk ve imanla Türk tarihini geniş bir görüşle kavrayarak tespit eden, muhaliflerini hadiselerin ve hakikatin belagatiyle susturan, Türk'ün dâhi mürşidi Büyük Gazi¹ oldu. Hükümet idaresini halkın eline vermeyi kâbus kabul edecek kadar ileri gidenler de bulundu. En iyi idarenin aydınlar hükümeti olacağı da iddia edildi. Fakat memleketin ateşli eğilimleri, halkın heyecan ve aşk içindeki hareketleri, bunların fikirlerinde ne kadar hata ettiklerini, Türk tarihi ve Türk'ü ne kadar az tanıdıklarını çok geçmeden kendilerine gösterdi ve öğretti. İlkçağda Eflatun'un, son asırda Auguste Comte'un müdafaa ettiği aydınlar diktatörlüğü² kitap yapraklarından dışarı çıkamayan bir tutam teori halinde kalmıştı. Tatbik kabiliyetini tarihin hiçbir safhasında gösterememiş bir felsefe safساتasıydı. Tarihte bir zorba tacidar, bir mütegalibe³ gösterilebilir mi ki kendisini dünyanın, hatta dünyaların en aydını olarak takdim etmemiş olsun?.. Neron gibi bir zalim bile kendisini kâinatın dâhisi olarak görmüş ve bilmışti.

Tarihin meşhur zorbaları, elleri satırlı zalimleri, milletleri münevverlik namına, dindarlık adına idare ettiler. Bizde aydınlar hükümetinin ölçütü ne olacaktı? Bunu, bunları kim tayin edecek ve ayıracaktı? Herkes kendi kendisine mi gelin güvey olacak, yoksa şeyhin kerameti kendinden mi menkul bulunacaktı?!.. Bir sürü soru ki bunların içinden anayasa hukuku tarihi bile çıkamadı ve bunları milletler ve memleketler için manasız ve tehlikeli tezler arasında bıraktı ve mimledi. Düşünülmemişti ki halk hükümeti, hakiki aydınların ve liyakat sahiplerinin işbaşına gelmeleri için bir engel değil, en çağdaş bir vasıta, bir yoldu. Bütün ananelerinde memleketine ve mukadderatına sahip olan Türk halkı bundan başka bir devlet şekliyle idare olunamaz. Türk İhtilali asrımız huzuruna bundan başka bir çehreyle çıkamazdı. Milletin iradesiyle işbaşına gelmeyenler, ne olursa olsunlar, bir zorbalar idaresinden başka bir şey tesis edemezler. İhtilal bunda da başarılı oldu. Türk'ün en büyük inkılapçısı "Türk köylüsü memleketin efendisidir" hitabesinde ihtilalin bu en vakur ve şerefli düsturunu izah etti ve taçlandırdı.⁴ Bunun fiiliyatta tecellisini inkılap bekliyor ve bekleyecektir.

1 Türk Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri.

2 Alfred Fouillée, *Felsefe Tarihi*. [*Histoire de la philosophie*, Paris, 1901. -Y.N.]

3 Mütegalibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

4 Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, 3. toplantı senesi, 1 Mart 1338 [1922] nutku. [Nutkun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294; söz konusu sözler için bkz. s.279. -Y.N.]

İlk Teşkilatı Esasiye, milli hâkimiyeti kayıtsız ve şartsız millete intikal ettirmiş, milletin yeni hukuki vaziyetini tespit ve tayin etmiş bulunuyordu. Misakı Milli fiiliyatta tecelli etmiş, inkılap yeni ve büyük bir eseri başarmıştı. İhtilalin hücumları, Türkiye Halk Devleti'ni muntazam bir siyasi müessese haline getirmişti. Dünkü ideal artık elle tutulur, gözle görülür bir hakikat olmuştu. 1 Teşrinisani 338 [1 Kasım 1922] tarihli kanun, tarihin belirsiz ve biraz karanlık bir noktasını daha aydınlattı. Saltanat makamı açık olarak kaldırıldı. Şüphe yok ki millete ve memlekete ihanet eden bir kudreti inkılap affedemezdi. Ona layık olduğu cezayı verecekti ve verdi. Bu kanun yedi asırlık şahıslar saltanatını tarihe gömdü. Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun mühim bir hesabı da böylelikle tasfiye edilmiş oldu.

Teşkilatı Esasiye'nin mutlaka hallini istediği ve hatta evvelden hallettiği bu mesele de ayrı bir kanunla artık tarihe intikal etmiş oluyordu. Millet hâkimiyetinin hariçte ve dahilde açık bir mana ifade edebilmesi için bu mutlaka lazımdı. İhmal edilmedi. Şimdi harice ve dahile karşı tek bir muhatap, memleketin mukadderatıyla alakadar tek bir merci kalıyordu: Türkiye Halk Hükümeti. Saray ve saltanat milletin iradesiyle yok edilmiş, hatta tarihte çizdiği son izler de silinmişti. Türkiye, tamamen bir cumhuriyet, fakat ihtilalin icadı olan yeni hukuk esaslarıyla Batı cumhuriyetlerinden daha çok manalı, çok ince ve kapsamlı bir halk cumhuriyeti vaziyetine gelmişti. Halde ve tarihte, halkın irade ve hâkimiyetine dayalı bu rütbe bir teşekkül izah ve ifade edilmemiştir denebilir. Bunu hukuk tarihleri Türk İhtilali'nin deha eseri olarak yâd edeceklerdir. 339 [1923] tarihinde ilan olunan Cumhuriyet, inkılabın, esaslarını ortaya koymuş olduğu yeni bir müessesenin adını vermiş olmaktan fazla bir kıymet ve ehemmiyete sahip değildir. İhtilal bu kadar emek sarf ettikten, bu kadar muvaffakiyetleri başardıktan sonra Türkiye'de başka bir idare tesisi günah olurdu. Bu, inkılap içinde inkılap ile işlenmiş bir gericilik olurdu. Türkiye 20. asır önünde hayat kabiliyetini başka türlü ifade edemezdi. 20. asra halk hâkimiyetinden başka bir çehreyle çıkamazdı. Türk İhtilali'nin cumhuriyetten anladığı mana, halkın pürüzsüz ve kayıtsız ve şartsız hâkimiyeti ve bunun en kısa yollardan tecellisidir. Bu esas geriye doğru hiçbir şekilde farklı yorumlanamaz. Bu prensip zararına yapılacak herhangi bir tadilat, gericiliktir; mutlaka imhası lazım gelen bir darbedir. Tadilat ancak ileriye doğru yapılabilir. İhtilal, saltanatı ve hilafet makamını bunun için devirdi.

Türkiye dört sene bu ideal için yandı ve kanadı. İhtilalin esasları, takip edilecek yolu açık bir surette göstermiştir; şüphe ve tereddütleri izale etmiştir; milleti safsata dinleyebilecek bir halden çoktan kurtarmıştır. İhtilalin düsturları her şeyin, her kudretin üstünde duran mukaddesattır. Bunlar her şeyden büyüktür. Türkiye için hayat, Türk'ün ve Türk köylüsünün varlığı pahasına vücut bulan esaslardadır.

Yeni ve çok kuvvetli esasları ifade eden inkılabın zaman zaman maruz kaldığı eleştiriler arasında pek çok dinlediğimiz bir noktaya şuracıkta ilişmek isteriz. Dediler ve belki hâlâ diyorlar ki: "İlk Teşkilatı Esasiye, kısmen de yeni Teşkilatı Esasiye asrımız milletlerinden hiçbirisinin düsturlarına benzemiyor." Bunu, ihtilal hesabına bir noksan değil, bir şeref olarak kabul etmek lazımdır. Esasen hiçbir milletin anayasası diğerinin aynı değildir. Çok basit bir noktacığı hatırlatmak isteriz ki, milletlerin inkılapları aynı sebep ve zaruretlar altında cereyan etmez.

Muhtelif sebeplere, zaruretlere göre yürüyen inkılaplar, şüphe yok ki, aynı mahiyette tecelli edemezler. Gerçi halk ihtilallerinin hedefleri birdir; halk hâkimiyetidir. Bu, her memleketin ve her milletin tarihine, tarihinin ve bugününün vaziyetine, ruhiyatına göre cihazlarla takviye olunarak manasını ifade edebilir. Ortada bir inkılap, yılmaz ve kararları çok kati muazzam bir inkılap vardır. Manası tahakküm ve tasallut olan kan dökücü bir eskilik yıkılmış, yeni Türkiye vücut bulmuştur. Böyle bir eserin herhangi bir milletin esasları kopya edilerek bekasına imkân var mıdır? Bunun kendine mahsus bir vaziyeti, bir anlamı yok mudur? Türk kendisine has bir şey yapmak kabiliyetinden mahrum mudur? Hangi millet, hangi kavim uluorta taklitçilikle bir inkılabı başarabilmiştir?

Tanzimat'tan beri kopya usulünü takip eden hangi yenileşme, hangi ıslahat hareketi başarılı olmuştur?!.. Asrımız anayasa hukuku ve asrımızın medeni milletleri ve bunların inkılapları halk hâkimiyetini hedefledi ve hedefliyor. İşte bizim benzemek mecburiyetinde bulunduğumuz, bu noktadır, bu esastır. Burada zaten beraberiz. Fakat hedefe ulaşmak için takip edilecek şeylerin değişmesi hatta bir zarurettir. Başka türlü olamaz. Türk İhtilali'nin kabul ettiği prensipler ise maksada varabilmek için en yeni, en kısa yollardır. Bizde mükemmeliyeti iddia olunan Avrupa anayasaları yine kendi yetkili adamlarının ifadesine göre milli hâkimiyeti temsil edebilmek kudretini her gün biraz daha kaybetmiş bulunuyor. Eski Amerika Reiscumhuru müteveffa Wilson *Devlet*¹ eserinde bunu itiraf etmektedir.

Batı anayasa hukukunun ihtiyarlamış ve yıpranmış olduğunda hukuk âlimleri mütefiktiler. Milletler Fransız Büyük İnkılabı'nın anladığı hürriyet ve hâkimiyet kavramlarından, idare usullerinden yorgun düşmüş ve bezmişlerdir. Gitgide hukuk safsatası haline gelmekte olan bu esaslar yavaş yavaş yerini daha manalı prensiplere terk etmektedir. Türk İhtilali düsturlarının kıymetini bununla ölçmeye kalkışmak, Türkiye'de yapılan son hareketi anlamamak demektir.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

1 Woodrow Wilson, *The State/ Elements of Historical and Practical Politics*, Boston, 1898. (Y.N.)

Demokrasi ve Milli Müdafaa *

Bazı esaslar, bazı kavramlar vardır ki aslında çok açık olduğu halde bizim memlekette muhtelif anlamalara, birbirine zıt yorumlara maruz kalıyor. Herkes yalnız kafasının ve bilgisinin değil, fakat çoğunlukla hususi eğilimlerinin seviyesiyle aksiyomları bile bozmaya yelteniyor. Davasını görmek için varlıkların hakikatini değiştirmek, bizzat hakikati yanlışlamak Doğu'nun eski bir âdeti, eski bir hastalığıdır. Yeni neslin bu noksandan arınmış olması ne kadar memnuniyet verici olurdu!

Son zamanlarda memleketimizde sık sık kullanılmaya başlanmış ve herkesin anlayışına göre türlü türlü yorumlanmış kelimelerden biri de "demokrasi"dir. Hakikatte demokrasi tabiri neyi ifade eder?

Bu sahada en yetkili bir araştırmacı olan Vikont Bryce'ın fikrine göre "demokrasi" hâkim arzusunu oy pusulalarıyla bildiren ve bütün bir kavmin hükümler olmasını keyfiyetinden ne fazla ne eksik bir mana taşımaz; daha açık bir ifadeyle demokrasi memleketin idaresinde millet iradesinin, halk eğilimlerinin hâkim olmasıdır.¹

Bizi bu vadide yazı yazmaya sevk eden sebep iktidarda bulunan fırka tarafından inkılabın sağlamlaştırılması ve cumhuriyetin teyidi için atılan adımlara karşı en akıllı ve bilgili geçinen bazı yazarlar ve hatipler tarafından demokra-

* Mahmut (Soydan), "Demokrasi ve Müdafaa-i Milliye", *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Mart 1925, No: 1378.

1 James Bryce, *Modern Democracies*, 2 cilt, New York, 1921. Fransızcası: James Bryce, *Les démocraties modernes*, Paris, 1924. Türkçesi: Vikont James Bryce, *Asri Demokrasiler*, 4 cilt, çev. Hüseyin Cahit, İstanbul, 1924-1925. (Y.N.)

sinin ince esaslarını öne sürerek onun her kalıba uyan akıcı edebiyatından istifade ederek çıkarılan engeller değildir. Hele yeni Türkiye gibi hayata ve nura yeni doğmuş bir memlekette teoriler ile hakikat arasındaki uçurumu işaret ederek bir münakaşa açmak niyetinde hiç değiliz. Çok iyi biliyoruz ki, Türk kavmi daha ziyade hadiselerin, olguların ve ihtiyacın sevk ve zorlamasıyla harekete alışmıştır. İki gün evvel Türkçe bir mecmuada okuduğumuz bir makale ve onun ihtiva ettiği bir fıkradır ki bizi bu konuya temasa zorladı. Yazar, makalesinde ilk Cumhuriyet hükümeti tarafından geçen sene yapılan Teşkilatı Esasiye, öğretimin birleştirilmesi, mahkemelerin birleştirilmesi, hilafetin kaldırılması, Erkânıharbiye Riyaseti'nin siyasetten ayrılması gibi kanunlardan onaylayıcı bir dille bahsettikten sonra diyor ki:

"En ziyade üzücü olan yön, Erkânıharbiye Riyaseti'nin kabineden ihraç edilmiş olmasına rağmen askeri bir millet olmak zihniyetini terk edememiş olmağımızdır. Eskiden bütçemizin çoğunu Harbiye Nezareti yer, diğer nezaretler devlet sofrasından sadece çöplenirdi. Gönül arzu ederdi ki 'demokrasi' esaslarını kabul ettikten sonra devlet bütçesi maarif ve bayındırlık işleri lehine iyi bir tasnife uğrasın. Gerçi 1923 senesinde maarif ve bayındırlık bütçelerinde hayli kabarıklık mevcuttur. Fakat harbiye bütçesiyle mukayese edildiği zaman görülecek bariz farkın insanı üzmemesi mümkün değildir. Maarif ve bayındırlık bütçeleri toplamı 28 milyon iken harbiye bütçesi 34 milyondur. Fazla olarak harbiyenin elinde bulunan mektepler de devrolunmuştur. Maarif bütçesi harbiye bütçesinin üzerine çıkmadıkça bizde halkçılıktan bahsetmek gülünç bir şey olacaktır."

Yanlışlığını, sakatlığını kelimelerinde bile ortaya koyan bu fikri çürütmek için fazla külfete katlanmaya lüzum yoktur. Şu kadar ki, yabancı diyarlarda tahsil görmüş ve bugün matbuat kürsüsünden halka hitap için, halka yol göstermek için kendinde kudret ve kabiliyet gören bir yazarın şu muhakeme tarzına hayret etmemek de mümkün değildir. İçimizde yaşadığımız devrin şartlarını ve icaplarını henüz öğrenmeyen unsurların bulunması bir felakettir. Dünyadaki bunca dönüşümlerden, gözümüzün önünde cereyan eden bunca hadiselerden sonra "Hak, kuvvetin bulunduğu taraftadır!" düsturunun bu medeniyet ve ilerleme devrinde de -hatta ilkel kavimler zamanındaki derecesinden daha kuvvetli bir surette- hâkim olduğunu unutursak gaflet sınırını aşmış oluruz.

Müdafaa-i Milliye bütçesinin maarif bütçesine oranla kabarık bulunması memlekette halk idaresinin varlığını neden ortadan kaldırsın? Bilakis, milli müdafaa'nın takviyesi halkçılığı da demokrasiyi de yükseltir. Asıl gülünç olan şey,

milli müdafaâ kuvvetlerine dayanmadan, memleket müdafaası kudretine emin olmadan inkılaptan, barıştan, ilerlemeden ve demokrasiden bahsetmektir. Geçen sene olsun, bu sene olsun Müdafaai Milliye bütçesine konulan tahsisat asgari ihtiyaca bile tekabül etmeyecek kadar mütevazıdır.

Unutmamalıyız ki, henüz milli müdafaâ için, memleket müdafaası için katlanmaya mecbur olduğumuz fedakârlıkların başlangıcında bulunuyoruz.

Milli sınırimız dahilinde barış ve gelişme içinde yaşayabilmek için harplerin ve ihtilallerin milli bünyede açtığı yaraları sarmaya müsaade edecek... Sükûn ve barış devrine kavuşmak için milli müdafaamızı takviyeye her zamandan ziyade bugün mecbur bulunuyoruz.

Harici tehlikeleri hesaba katmasak bile dahilde Cumhuriyet'i ve inkılabı yaşatmak için de bu fedakârlıklara katlanmak lazımdır.

Bugün eğer ölüm ve zehir yağdıran birkaç yüz tayyaremiz hazır bulunsaydı, devleti işgal eden ve memleketin ufuklarını harice karşı karanlıklar içinde gösterecek olan isyan ve irtica ateşini daha parladığı anda ve mahalde söndürmek mümkün olacaktı. İşimize geldiği yerlerde görüşümüzü teyit için hariçten, yabancı devletlerinden örnek gösteriyoruz. Acaba milli müdafaâ kuvvetlerini azami hadde vardırırmış olan büyük devletlerin harbiye bütçeleri makalede niçin söz konusu edilmiyor? İngiltere ve Fransa'nın milli müdafaâ bütçeleri kabarık olmakla bu devletler de demokrasi esaslarından sapmış mı oluyorlar? Bayındırlık ve maarif bütçelerinin yüksek olması elbette arzu olunur. Bir memlekette maarif ve bayındırlık işlerinin ilerlemiş bulunması, hatta memleket müdafaası bakımından da çok mühimdir. Bu hakikati bilmez değiliz. Fakat devlet idaresinde ehemmi mühimme takdim¹ şarttır.

Siyasi bir fikrin öncüsü, yabancı bir devletin siyaset aleti olmamak şartıyla memlekete girecek yabancı sermayesine karşı çekingen davranırsak o vakit cidden eleştirilecek bir hata yapmış oluruz. Hem ne garip bir tecellidir ki, bu yazar bayındırlık bütçemizin bu kadar kısır olmasından şikâyet ettiği söz konusu makalesinde Terakkiperver Fırkası'nın² doğuşunu alkışlıyor, emelinin gerçekleşmesini bu fırkadan bekliyor. Halbuki bütçe müzakeresi esnasında yeni fırkânın umumi kâtibi muhterem Ali Fuat Paşa -şimdiye kadar birçok ağızlardan ve birçok sayfalardan defalarca işittiğimiz gibi- adi bütçeden bayındırlık işlerine tahsisat ayırmanın hata olduğu teorisini ileri sürüyor, dolayısıyla Ankara-Sivas hattının hükümet kaynaklarıyla inşasına taraftar olmadığını söylemek istiyor!

1 Ehemmi mühimme takdim etmek (takdim-ül-ehemm ale-l-mühim): İki işten en mühimmini önerme. (Y.N.)

2 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası. (Y.N.)

Meşrutiyet devrinde de harbiye bütçesi aleyhinde millet ve matbuat kürsüsünden çok şeyler söylendiğini hatırlıyoruz. Acı akıbet malumdur. Hiç olmazsa bu gibi meselelerde olsun hislerimize, eğilimlerimize hâkim olmak faziletini gösterelim.

Müdafaai Milliye bütçesinin Meclis'te müzakere olunduğu bugünlerde bu bahse teması büsbütün faydasız görmedik.

Siirt Mebusu
Mahmut

Cumhuriyetin Temelleri*

Merhum bir âlimimizin meşhur bir benzetmesi burada bizim işimize yarayacak. Emrullah Efendi¹ diyor ki: "Maarif teşkilatı Tûbâ ağacına benzer; kökü yukarıda, dalları aşağıdadır." Emrullah Efendi'nin donanmış olduğu ilim kafası zamanının nadir kafalarından biriydi. Bu benzetmesiyle de, hiç şüphesiz, ilmin gökten indiğini değil, maarif teşkilatımızın yüksek müesseselere dayanması lazım geldiğini anlatmak istiyordu. Dolayısıyla onun benzetmesinde hata yoktur. Fakat Emrullah Efendi o devirlerde yaşıyordu ki, o zamanlar ilmi gökten inen bir ilham, semavi bir nur şeklinde anlayanlar aramızda henüz hesapsız denilebilecek derecede çoktu. Neden? Çünkü o devirlerin, yani daha dün diyebileceğimiz yakın bir tarihimizin zihniyeti her şeyi gökten indiriyordu. Hıfzısıhha kanunlarından karı koca münasebetlerine varıncaya kadar her şey gökten inen hükümlerle tayin ediliyordu. Sade bizde değil, hatta aynı tarih sınıfı içinden çıkan Avrupa'nın kudretli bir şahsiyeti, imparator II. Wilhelm bile elindeki hükümdarlık esasını gökten aldığını söyleyerek dünyaya meydan okuyordu. Onun gibi bizde de devlet kavramı öyle bir şeydi: Gökten bir yetki ve kudret, kökleri gökte olan bir hâkimiyet. Bu hâkimiyeti halife temsil ederdi ve biz de bu halifenin emirlerine boyun eğmeye mecbur idik. Herkes bir kabahat işlemekten çekindiği vakit kalbinde semalara yönelik bir korku hissedirdi. Kendisini devletin emrine itaat ettirmek istediğimiz herkese semavi bir iradenin ezeli ve değişmez kudre-

* *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1925, No: 452.

1 II. Meşrutiyet döneminde iki kez maarif nazırlığı yapmış olan Emrullah Efendi (1859-1914). (Y.N.)

teni gösterirdik. Padişah ve halife de kendisini böyle mesuliyetsiz bir vicdan ve zihniyet duygusuna dayamış hüküm sürdü.

Az zamanın geçirdiği büyük büyük inkılaplara bakınız. Bugün devlet anlayışı büsbütün değişmiştir. Türkiye'de artık gökten kuvvet alarak hüküm sürmek isteyen bir devlet yoktur. Yeni devlet binasının temelleri gökte değil, yerdedir. Tûbâ ağacı tersine dönmüştür. Köklerini semanın mavi derinliklerine uzatmış değil, Türk milletinin büyük kitlesinin kalplerine salmıştır. Bu suretle Türkiye, bütün dünyayı çoktan istila etmiş olan yeni bir akide, bir zihniyet, bir hukuk anlayışıyla uyumlu olan bir yola girmiştir. Bu yolda yürüyor ve devletin halk kalplerine uzanan kökleri günden güne kuvvet buluyor.

Tarikat-ı Salâhiyye¹ eski devlet anlayışını bu asırda dahi hâlâ yaşatmaya uğraşanların icat ettikleri yeni bir oyun, bir maskaralık idi. Bütün içyüzü meydana çıkmış bu adi irtica şebekesinin ele geçmiş olan bütün unsurları bugün yarın cezalarını göreceklerdir. Akıl ve izanın, idrak ve vicdanın bu derecede zavallılığına insanın acıyacağı geliyor.

Dünyanın değiştiğini, artık halkın masalla idare edilmeye razı olmadığını ve cumhuriyetin devlet sistemimizi nasıl tersine çevirerek, halkın bizzat kendisi üzerine dayanan bir makine kurduğunu göremiyorlar. Bunların idrak ve vicdan sefaletlerine acımakla beraber, halkın menfaatlerine hıyanet etmelerine müsaade etmemek mecburiyetindeyiz. Hainler cezalarını göreceklerdir.

Cumhuriyet'in temelleri artık sağlamdır. Çünkü, sultan ve halifenin etrafındaki bendegânın kurdukları devlet gibi efsane üzerine durmuyor; bizzat halkın kalbine dayanıyor. Bu memlekette bir inkılap var; zaten bütün dünyada kuvvetli bir inkılap havası esiyor. Eski devrin asalak mahlûkları bunu görmüyorlar mı? Anlamıyorlar mı? Anlamaları Türkiye için değil -çünkü Türkiye'nin onlardan ümit edebileceği hiçbir iyilik yoktur-, bizzat kendileri için, şahsi ve zati selametleri namına elzemdir. Devleti masaldan kurtarıp hakikate, yani halka dayandıran bir inkılabın kuvvet ve sağlamlığından şüphe edenler, onu yıkabilecekleri zannına düşenler, bu ağır gafleti hayatlarıyla öderler. Eski devletin sırtında mesut ve müreffeh bir surette yaşadıkları asalak hayatını iade imkânsızlığını anlamayanların miktarları günden güne azalıyor. Tarikat-ı Salâhiyye davası, politika serseriliğiyle külâh kapmak ümidine düşen bu tür halk düşmanlarına tesirli bir

1 Tarikat-ı Salâhiyye, Tarik-i Salâh ya da Tarikat-ı Salâhiyye Cemiyeti. 1920 Eylül'ünde kurulmuş gizli ve ihtilalcı bir dernektir. Ankara'ya karşı, İstanbulcu (padişahçı ve halifeci) bir örgüttür. İttihat ve Terakki düşmanıdır. Üyelerinin hemen tümü Hürriyet ve İtilafçı ve onun çizgisinde kurulmuş derneklerin üyeleri olmuşlardır. 1922'de çalışmaları durmuştur. 1925 yılında Türk Devrimi'nin karşısına çıkmış ve Ankara İstiklal Mahkemesi'nce varlığına son verilmiştir. Bkz. Tarık Zafer Tunaya, "Türk Devrimine Karşı İdeolojik Bir Muhalefet Girişimi: 'Tarikat-ı Salâhiyye Cemiyeti' ve Eylemleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil'in Anısına Armağan, 1984, Özel Sayı 2, c.38, Sayı: 3-4, s.257. (Y.N.)

ibret dersi teşkil edebilirse çok hayırlı bir vesile olacaktır. Bunun için sözümüzü onlara yönelterek diyeceğiz ki: "Efendiler, Cumhuriyet'in temelleri sizin zannedebileceğinizden çok fazla sağlamdır. Onu yıkmanıza imkân yoktur. Eğer kafanızı değiştirmekten âciz iseniz, bu takdirde, hiç olmazsa selametiniz namına bir kenara çekilip, zaten manası kalmamış olan hayatınızın sonunu sükûnet içinde beklemeyi öğrenin!"

Türk Cumhuriyeti*

Bugün büyük bir yıldönümünü idrak ediyoruz. Üç sene evvel¹ bugün Türk milleti kendi mukadderatına kendisinin sahip olduğu esasındaki idare tarzının ilmi ve hakiki manasını ifade ve ilan etmişti: Türk Cumhuriyeti.

Hakikatte Türk Cumhuriyeti 23 Nisan 336 [1920] tarihinde tesis, fakat 29 Teşrinievvel 339 [29 Ekim 1923] tarihinde ilan olunmuştur. Fakat bu ilan yalnız bir ifade demektir. Hakikatte 336 [1920] tarihinden beri geçerli olan esaslar ve usullerin neticesi "Türk Cumhuriyeti"nden başka bir şey değildi. Bu satırları yazan bütün o tarihi yaşamış olduğu için bugün bir yıldönümü münasebetiyle geriye dönük bir bakışla hatırasında canlandırdığı bütün bu tarihten pek ziyade duyguludur. Onu özetlemek için diyebiliriz ki ve demeliyiz ki Türkiye'de "Meşrutiyet" taklit ve hatta oyuncak olarak kurulmuştur, fakat "Cumhuriyet" kelimesinin bütün manasıyla milletin sinelerinden doğmuş ve yükselmiştir. Bu müşkül ve müthiş doğuşun hâlâ al kanları memleketin der ü divarını² kızıla boyamış olarak devam ediyor. Fakat diğer taraftan yine aynı doğuşun izzet ve saadeti sevgili yeni doğanın güllerinin tebessümleri içinde gelişmekte ve açılmakta bulunuyor.

Dünyanın tarihi gözümüzün önündedir. Bütün inkılapları orada görüyor ve adeta içinde yaşamış gibi hepsini biliyoruz. Biz, bunların içinde "Türk Cumhuriyeti"nin kuruluşu kadar kati ve maddi gerekçeye dayananı ve dola-

* Yunus Nadi (Abaloğlu), *Cumhuriyet*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1925, No: 530.

1 *Cumhuriyet*'te bu şekilde. Doğrusu "iki sene evvel" olmalı. (Y.N.)

2 Der: Kapı. Divar: Duvar. (Y.N.)

yısıyla onun kadar ulvi ve muhteşem olanı gösterilemez iddiasında ısrarcıyız. Bilhassa "Türk Cumhuriyeti"nin kıymet ve ehemmiyetini anlamak için onun aynı kuvvetle hem müthiş bir yokluğa hem de müthiş bir varlığa dayandığını bilmek ve anlamak lazımdır. Umumi Harp malum olan şekiller ve şartlar içinde son bulunduğu zaman Türkiye'de ve Türklerin gözleri önünde beliren "yokluk" sahnesini şimdi hep birden hatırlayabiliriz: Mahvolduk, bizi mahvettiler diye bağırان şuursuz ve vatansız bir matbuat ile onun önünde kafası yerlere eğilmiş, ümitsizlik ve hayretten lal ve dilsiz bir millet!

Acaba bir millet, bilhassa Türk milleti bu kadar mı yok olabiliirdi? Hayatının muazzam tarihinde parlak galibiyetleri kadar şanlı mağlubiyetler de görmüş olan Türk milleti eğer Umumi Harp'te beraber yürüdüğü devletlerle beraber mağlup olabilmiş veya daha doğrusu işi kısa kesmek üzere mağlubiyeti kabul etmiş ise, acaba bu demek miydi ki bu vesileyle ve bu sayede galip mevkiinde bulunan ve öyle görünebilen devletler Türk milleti gibi bir milletin hayatına son vermek yetkisini kendilerinde bulabilirler?.. Bu hiç de böyle demek olmadığı halde, sözde galip olan ve dışarıdan öyle görünen devletler Türkiye'nin hayatına son vermek ham hayaline kapıldılar ve öyle hareket ettiler. İşte devletlerin bu hareketleridir ki Türk milletinde vicdanlardan taşan müthiş bir tepki uyandırdı. Biraz yukarıda yokluk sahnesiyle karşılaşmak hissinde bulunduğundan bahsettiğimiz millet bu suikast karşısında -için için- bütün dünyaya isyan edecek şekilde irkildi. Bunda tıpkı parlayacak ve patlayacak volkanların hazırlık devresi gibi müthiş ve muazzam bir patlama eğilimi belirerek millet yukarıki yokluk hissine zıt ve karşıt bir varlık hissiyle de kararsız olmaya başladı. Bu, alçalma hissiyle yaşamaktansa izzet ve haysiyetle ölmenin bin kere daha yeğ olduğu esasına dayanıyordu. İşte "Türk Cumhuriyeti"nin kökeni ve dayanağı olan yokluk ile varlık budur. Ve Türk milleti olumsuzdan ziyade olumlu sahada yürümeyi tercih eden bir insan heyeti olduğu için, ölmek ve bütünüyle mahv ve yok olmak pahasına dahi olsa izzet ve şeref ve haysiyetimizi, yani cumhuriyet ve bağımsızlığımızı müdafaaya yönelen heyecan ulvi bir manzara oldu ve yeniden binlerce, yüz binlerce vatandaşın canı pahasına olarak başarılı ve galip ulvi bir neticeye erişti ki bugün onun adına biz "Türk Cumhuriyeti" diyoruz. Hayır, bu yanlışır. Onun adı "Türk Cumhuriyeti"nden evvel "Türk Varlığı"dır; "Cumhuriyet" bu varlığın şimdilik son şekli ve son ifadesidir. İnsanlar kelimelerle konuşuyorlar, insanlar bu şartlar dahilindeki varlıklarına dayanan milletlerin unvanına cumhuriyet demişler. Biz de onun için, hemen hemen dünya bizi anlasın diye adımıza "cumhuriyet" dedik. Bu kelimenin taşıdığımız manayı tamamen ifade etmiş olacağından emin değiliz. Fakat bakışı sınırlı olan insanlığa bizim ne olduğumuzu anlaması için bir kelime lazım imiş ve o kelimenin adı da cumhuriyet imiş; mil-

letlerarası hayatın anlaşma zorunluluğu altında biz bu kelimeyi kabul etmekte tereddüde lüzum görmedik ve üç sene evvel bugün dedik ki biz de cumhuriyetiz.

Ancak bilhassa son dört-beş senelik tarihin içinde yaşamış biri sıfat ve yetkisiyle beyan ederiz ki 339 Teşrinievvel'inin 29. günü [29 Ekim 1923 günü] Türk idaresini "Cumhuriyet" olarak ilan ettiğimiz zaman, 336 Nisan'ının 23. günü [23 Nisan 1920 günü] kurulan Büyük Millet Meclisi'nin millet mukadderatına el koymuş olan ulvi mahiyet ve mevkiine fazla bir şey ilave etmiş değildik. Bu satırları yazan, Teşkilat Esasiye Encümeni'nin reisi sıfatıyla üç sene evvel¹ bugün "Cumhuriyet"i ilan eden değişiklikleri arz etmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsüne çıktığı zaman şöyle demişti:

"Yeni bir şey yapmıyoruz. Üç seneden beri yaşadığımız idare şeklinin ismini ifade edeceğiz. Milletlerarası lisanda bu türlü bir idarenin adına 'cumhuriyet' derler. İşte biz de bugün bunu söyleyeceğiz. İdarimizin adı 'cumhuriyet'tir arkadaşlar!"

Bununla beraber o güne kadar muhtelif inançlara, fikirlere ve hayallere tabi olanlara nazaran bu merhalenin Türklük hayatında kati bir yükseliş safhası arz ettiğini söylememek dahi doğru olmaz. İleri fikirleri dünyevi isimleriyle yâd etmedikçe vaziyet açıklığa kavuşmuyor. Üç sene evvel² bugün vaziyet iyiden iyiye açıklığa kavuştu ve esasen "cumhuriyet"ten farksız olduğu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi idaresini geçici zannedenlerin evham ve hayalleri ancak bu türlü katiyetler sayesinde yıkıldı. Şimdi ise Türk milleti işte onların dahi enkazı üzerinde yükseliyor ve yükseliyor. Böylelikle "cumhuriyet" Türk hayatı için öyle bir kelime oldu ki son senelerin havsalarını yırtan bütün Türk azim ve hamleleri işte şimdi ancak bu kelimeyle özetlenebiliyor. Milletlerarası malum bir mana ve mahiyeti olan "cumhuriyet" kelimesini Türk sözlüğü kendisine has bir mahiyetle ve yalnız kendisine ait bir kapsam ve genişlikle ifade edecektir. "Türk Cumhuriyeti", "Türk İhtilal ve İnkılabı" demektir ve hayatımızın bu en aziz timsalini şevk ve şerefle alkışlamak bugün her asil ve idrakli Türk gibi bizim de en büyük zevkimizdir. Yaşasın Cumhuriyet!

Yunus Nadi

1 *Cumhuriyet*'te bu şekilde. Doğrusu "iki sene evvel" olmalı. (Y.N.)

2 *Cumhuriyet*'te bu şekilde. Doğrusu "iki sene evvel" olmalı. (Y.N.)

Mücadele^{*}

Gazi tarafından genel seçimlerin arifesinde yayımlanıp ilan olunan beyanname ile anılan seçimlerden sonra İsmet Paşa kabinesinin girişmiş olduğu mücadele Cumhuriyetimizin tarihinde yeni, yüce bir devir açmıştır.

Asırlardan beri devam etmiş olan istibdat ve keyfi bir idare usulü ile Cumhuriyet usulü arasındaki tezat ve uyumsuzluk yalnız şekle ait değildir; bil-hassa her iki usulün taşıdığı ruhlara, sahip oldukları deruni manalara ve dayandıkları esaslara aittir.

İstibdat keyfi ve şahsi bir usuldür; dayandığı esas da baskı ve zorbalıktır; orada kanunun yerine tek bir şahsın keyif ve hevesi geçmiştir.

Cumhuriyet ise topluma ve halka mahsus bir usuldür; dayandığı esas da ortak vicdanın ifade ettiği kanundur; burada baskı ve zorbalığa mahal yoktur; burada hâkim olması lazım gelen kuvvet kanunla ifade edilmiş olan haktır! Bundan başka istibdat kendisini uluhiyete¹ bağladığından ve Allah tarafından teyit olunmuş varsayıldığından, batıl inançlara ve cehalete dayanır; cumhuriyet ise, kendisini halka, halkın vicdanına bağladığından ilme, akla, irfana dayanır.

Dolayısıyla istibdatta mesuliyetsizlik ve denetimsizlik ne kadar hâkim işe, cumhuriyette de mesuliyet ve denetim o derece elzemdir.

Mukayese ettiğimiz iki usulün mahiyetleri arasındaki bu kadar derin ve kapsamlı tezat ve uyumsuzluklar, bu usullere tabi hemşerilerde de başka başka sıfatların mevcudiyetlerini gerektirmektedirler.

* Ağaoğlu Ahmet, "Mücadele", *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Kânunusani (Ocak) 1928, No: 2333.

1 Uluhiyet: Allahlık sıfatı; tanrılık vasfı. (Y.N.)

İstibdatta tabiyet, tasdik, kusursuz tevekkül, rıza ve teslim bir fazilet sayılırdı; cumhuriyette ise bu sıfatlar ayıp kabul edilirler. Cumhuriyette aksine olarak medeni cesaret, denetim, her türlü suiistimale ve kanunu tecavüze karşı eleştiri ve kınama, herkesten ve bilhassa kanunu icra ve tatbik etmek vazifesiyle mükellef olanlardan iffet, ismet ve feragat-i nefis talep eylemek bir fazilettir! Şimdi bu genel değerlendirmelerden sonra kendi halimize dönerken ne görüyoruz?

Üzerimizde asırlarca hâkim olmuş olan istibdat usulünün bizde işlemiş olduğu alışkanlıkların, ruhi ve manevi tahriplerin birdenbire ve sırf Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile bertaraf ve yok olmuş bulunduklarını tasavvur edersek, hiç şüphe yoktur ki kendimizi aldatmış oluruz. Kuşaktan kuşağa ve nesilden nesile intikal etmiş olan bu alışkanlıklar, bu tahripler kolay kolay ve sırf mekanik vasıtalarla bertaraf edilemez. Uzun ve devamlı, ısrarlı gayretlerin, mücadelelerin sarfı lazımdır. Tedris ve terbiye usullerimizde, idari sistemlerimizde, ailevi ve toplumsal hayatımızda, edebiyat ve matbuat sahalarında, yasama ve yargıyla ilgili faaliyetlerimizde bilgiye ve incelemeye dayalı derin dönüşümlerin icrası lazımdır.

Bu bir tür nefis mücadelesi meselesidir. İstibdadı temsil eden şahısları, onların dayandıkları müesseseleri kaldırdık attık: Şimdi de bu müesseselerin bizim içimizde, maddi ve manevi hayatımızın bin bir bükümlerinde bırakıp gitmiş oldukları izleri ve enkazları koparıp atmakla mükellefiz. Hakiki cihad-ı ekber işte budur; Cumhuriyet'in mukadderatı, yani hâkimiyet ve memleket mukadderatı bu cihadın başarısına bağlıdır.

Hükümet bu hususta vazifesini yapmaktadır. Fakat nihayetinde on zattan ibaret olan bir heyetin gayret ve himmeti bu kadar muazzam olan ve maddi olmaktan ziyade manevi bulunan bir mücadelenin başarısı için kâfi gelebilir mi?

Hükümet mekânın ve zamanın dışında, kadir-i mutlak bir varlık değil ki her an herkesin içine girip onun düzenleyici örneği olsun!

Hükümet nihayetinde bir fiil ortaya çıktıktan sonra ona el koyar ve kanunun kuvvetini harekete geçirir. Asıl mesele bu gibi fiillerin ortaya çıkmasına bile meydan verilmemesidir.

Asıl mesele, Türk Cumhuriyeti'nde ve hemşerinin fiilleri üzerinde evvela kendi vicdanının ve sonra da muhitindeki bütün vicdanların denetleyici olmasıdır! Ve nihayet asıl mesele bu denetimin tesirli bir toplumsal yaptırıma dayanmasıdır; başka tabirle bir samimiyet meselesidir; yani ortak vicdanda iyilere karşı muhabbet ve kötülere karşı nefret ve tiksinti duymak ve bunu açıkça göstermektir. Bu gibi toplumsal tepkilerden mahrum olan bir muhitten sağlamlık ve istikrar beklemek abestir. Hayır ile şer, iyi ile kötü arasında toplumsal kıymet bakımından bir fark olmalıdır. Yoksa birisine hem hırsız demek hem de elini sık-

mak, katil demek hem de boynuna sarılmak, dolandırıcı demek hem de yüzünü öpmek gibi ahlaki gevşeklikler gösteren muhitlerin akıbeti yamandır.

Bahsettiğimiz bu kurtarıcı toplumsal yaptırımları doğuran kaynaklara gelince, aile ve mektep terbiyesi, edebiyat ve matbuat, din ve felsefeler kaynakların başlıcalarıdır. Dolayısıyla Cumhuriyet'i benimseyen ve memleketin mukadderatıyla kendilerini alakadar sayan muallimlerimiz, edebiyatçılarımız, vaizlerimiz ve düşünürlerimiz unutmamalıdır ki milli terbiyenin en mühim etkenleri onlardır ve Cumhuriyet'le memleketin manen yükselmesi onların vazife uğrunda ortaya koyacakları mücadeleye bağlıdır.

Ağaoğlu Ahmet

İnkılabın İkinci Sayfası *

Bugün icra edilmekte bulunan temizlik mücadelesi ta genel seçimlerin ertesi gününden beklenmeliydi. Zikrolunan seçimlerden sonra Gazi Paşa tarafından yayımlanan beyanname bu mücadelenin zımnen başlangıcı demektir. Milli mücadele esnasında Türk milletinin gösterdiği maddi ve manevi manzara muhteşemdi, yüce bir idealden ilham alan bütün Türk milleti necip, asil ve her türlü maddi endişelerden arınmış bir "ideal" peşinde koşmaktaydı. Gazi Mustafa Kemal bizzat bu ilhamın ve bu idealin timsaliydi.

Netice malumdur, kimsenin hatır ve hayaline bile sığmayan mucizeler yaratıldı. Memleketi her taraftan kuşatan ve istila eden harici düşmanlar kovuldu. Dahilde miskinlik, acz, ihanet, hıyanet, çürüme ve yozlaşma kavramlarını temsil eden bütün müesseseler yıkıldı. İsmet Paşa'nın şaheseri olan Lozan barışıyla milletin ta Fatih zamanından beri görmediği bir tam bağımsızlık temin edildi. Türk milletinin mutlak hâkimiyeti ilan edilerek hayatının yapısı taze, zinde, çağdaş ve ileri esaslara dayandırıldı. Artık önümüze maddi ve manevi gelişmemiz için serbest ve sınırsız bir saha ve bir ufuk açılmıştı.

Fakat başka bir makalemizde de izah etmiş olduğumuz üzere, asırlardan beri devam etmiş olan ve mahiyeti bile zorbalık, büyülenme ve suiistimalden ibaret bulunan bir idare usulünün ruhumuz ve tabiatımız üzerinde bırakıp gitmiş olduğu izler henüz tamamen silinmemişti. Ruhiyatımızın derin bükümleri arasına sığınmış olan bu izlerin yavaş yavaş tepkiler doğuracağı muhakkaktı. Bu gibi

* Ağaoğlu Ahmet, *Cumhuriyet*, 27 Kânunusani (Ocak) 1928, No: 1337.

tepkilere meydan vermek milletin idealini ve bu idealin dayandığı yeni esasları tehlikeye maruz bırakmaktan başka bir şey ifade edemezdi. Zira bu esaslar ve müesseseler yalnız onlara can ve ruh veren idealler ve ilhamlarla yaşarlar, kuvvet bulurlar. İç ve dıştan ayrılırlarsa dışın bir gün gelip yıkılması muhakkaktır.

Gazi'nin etkili gözlerinden bu hakikat dahi kaçamazdı. Eski izlerin, eski alışkanlıkların baş kaldırmaları ve canlanmaları doğrudan doğruya Gazi'nin temsil ettiği ideale ve Gazi'nin kurmuş olduğu binaya karşı yöneltilmiş hareketlerdi. Gazi bunu gördü ve yukarıda zikrettiğimiz beyannamesiyle işaretini verdi. Devlet cihazını elinde tutan İsmet Paşa kabinesi de harekete gelerek yeni mücadeleye başladı.

Bu mücadele artık kendi kendimizle, kendi deruni hayatımızla, ruhiyatımızın bükümlerinde saklanmış olan eski izlerle dir.

Cumhuriyet mutlaka kökleşmelidir ve kökleşecektir. Fakat Cumhuriyet ile bu eski esaslar, bu eski alışkanlıklar yan yana yaşayamazlar. Bunlar arasında bir ayrılık ve tam karşıtlık vardır. Dolayısıyla bu iz ve bu alışkanlıklar ta kökünden kesilip atılmalıdır. Bu yoldaki mücadele ne kadar çetin de olsa mutlaka yapılacak ve mutlaka başarılı olacaktır.

Zira milli varlığımız ve ferdi saadetimiz yalnız bu şartla, yani bu başarının elde edilmesiyle temin olunabilir. Bütün usulleri, bütün idare tarzlarını yalnız biz değil, bütün diğer milletler dahi tecrübe ettiler. Hepsini iflas etti. Hepsinin yoluna doğru sürüklendikleri anlaşıldı. Nihayet bugün diğer milletler gibi biz de kurtuluş ve selameti milli hâkimiyette, milletin kendi mukadderatına kendisinin hâkim olmasında, yani cumhuriyette aradık.

Fakat cumhuriyeti yaşatmak, hür ve serbest olmak, kendi mukadderatına hâkim olmak kolay bir şey değildir. Köle olmak, tebaa halinde bulunmak, hür ve serbest olmaktan ve vatandaş olmaktan kat kat kolaydır. Zira başkalarına tabi olmak, başkalarının gösterdiği yolda yürümek, başkalarının irade ve hükümlerine bağlı olmak, kendi kendini idare etmekten, ağa olmaktan, kendi kendine yol bulmaktan ve kendi iradesiyle hareket eylemekten kolaydır. Biri yalnız itaat etmeyi talep eder, diğeri ise akıl ve şuurun faaliyetini, nefse hâkimiyeti, soğukkanlılığı, muhakemeyi ve diğer yüksek hususiyetleri talep eder.

O halde cumhuriyetin yaşaması için bu hususiyetlerin gelişmesi ve hâkimiyeti mutlaka temin edilmelidir. Bunlardan mahrum olanlar mutlaka onlara doğru döndürülmelidirler. Bu hususta gösterilecek en ufak gevşeklik, en ufak zaaf, cumhuriyete karşı yöneltilmiş bir hareket diye kabul olunmalıdır. Mademki memleketin yaşaması, gelişmesi cumhuriyetin tesis ve takviyesine bağlıdır, mademki cumhuriyet bazı manevi vasıfların gelişmesiyle mümkündür, devlet ve hükümet bütün vasıtalarıyla bu vasıfların oluşmasını teminle mükelleftirler. Bu vasıflara uymak istemeyenler bizzat kendilerini cumhuriyetin haricine çıkarmış

olurlar. Cumhuriyet bu gibilere tahammül edemez. Sahip olduğu bütün cihazıyla bu gibilerle mücadele etmek mecburiyetindedir. Bunlara karşı gevşeklik, ilgisizlik gösterirse kendi yapısını, kendi esaslarını sarsmış olur.

Dolayısıyla başlanmış olan temizlik mücadelesini inkılabımızın ikinci ve en mühim sayfası saymak tabiidir. Bununla cumhuriyet -artık kâğıt ve laf sahasından çıkarak- gönül, kalp ve dimağ sahalarına giriyor ki cumhuriyetin hakiki mevkileri bunlardır.

Ağaoğlu Ahmet

Millet İdareleri*

Batı medeniyetine mensup milletler her fırsattan istifade ederek -hatta basit bir merasim ve görünüş vasıtasından ibaret bile kalmış olsa- hükümdarlık makamlarını kaldırmaktadırlar. Yeni Dünya'da, Kuzey ve Güney Amerika'da hiçbir hükümdarlık yoktur; Harbi Umumi'den sonra Avrupa milletleri arasında Türkler, Almanlar, Avusturyalılar, Yunanlılar cumhuriyeti kabul ettikleri gibi, Çekoslovakya, Lehistan, Litvanya gibi yeni kurulan devletler hükümdarlığı hatırlarına bile getirmediler. Osmanlı, Hohenzollern, Habsburg, Romanof hanedanlarının yerlerinde yeller esiyor. Henüz hanedan muhafaza eden milletlerde ise hükümdarlık makamı reisicumhurluk makamından bin kat fazla kayıtlar içinde ismi var cismi yok bir müessese halindedir.

Müslüman milletleri arasında Batılı ve her hususta seviyesi diğer Müslüman milletlerinin seviyesinden mukayese edilemez farklarla yüksek olan Türk milleti, ilk defa, medeni insan zümrelerinin gelişmesine uydu. Bir millet için cumhuriyet erginlik ve olgunluk alametidir. Şuurunu bulamayan, hukukunu anlamayan ve hissetmeyen, kendinden hâkimiyet gururu olmayan milletler için cumhuriyet idealinin ateşini duymak mümkün değildir.

Ne yazık ki bazı Müslüman memleketlerinde bu müşkülâtın yeniden ortaçağdan kalma idarelerin tesisi için vesile sayıldığını görerek, sırf Doğu milletlerinin medenileşmesinde ve yenileşmesinde rehber ve numune hizmeti gören bir millet sıfatıyla üzülmüyoruz. Millet reislerinin kendi milletlerinin kabiliyet ve

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Ağustos 1928, No: 2559.

seviyeleri hakkında olumsuz bir hükme vardıklarını gösteren bu hareketler ne kendileri ne devlet ve hükümetleri için faydalıdır. Bir milletin mutlakiyete ve hâkimiyet hukukunun fedasına tahammül edebildiğini medeni âleme ispata kalkışmak, o millete yönelen istila ve zorbalık ihtiraslarının yanlış olmadığını ve siyasi tecavüzlerin o millette bir tepki uyandırmayacağını iddia ve teyit demek olur.

Bir millet "ben hâkim olmayı istemiyorum, ben hukukumu reddediyorum" sözünü nasıl söyleyebilir?

Büyük emperyalizm, istimlak kıta veya mıntıkası saydığı yerlerde milletlerin Batılılaşmasını, şuur ve gurur sahibi olmasını, kendisini Batı milletleriyle eşit tutmasını asla arzu etmez. Emperyalizm dünyayı "idare eden ve sömüren milletler ile idare edilecek ve sömürülecek yığınlardan" meydana gelen iki parça halinde görür.

Gerek emperyalist, gerek azınlıkları mahvetmek isteyen hükümetlerin en büyük hedefleri, istila veya imha edilecek yığınlar ile azınlıklarda köhne ve zararlı mazi müesseselerini canlandırmak ve muhafaza etmektir. Bu bakımdan en mutaassıp Hıristiyan hükümetleri genç sözlerden ziyade yeşil sarıklı hocaların ve bütün ortaçağdan kalma cemaat müesseselerinin taraftarıdır. Bu müesseselerin şayet bir kavmin veya cemaatin gelişmesine yardım edebileceğine, hatta bu gelişmeyi katiyen engellemeyeceğine bir saniye inansalar, bir iki darbeyle hepsini yıkacaklarına şüphe edilir mi?

Bu bahtsız milletlere söyleyeceğimiz şunlardır: Başınızı arkaya değil, öne çeviriniz; bu medeniyet âleminde medeni olmayanın ve medenilerin her hususta eserini takip etmeyenlerin akıbeti hüsrandır.

Falih Rıfkı

Cumhuriyet Ne Demektir^{*}

Hükümetlerin kıymetini anlamak için, teessüslerinden itibaren yaptıkları işlerin bilançosuna bakmak âdettir. Bir hükümet şeklinin zararı yahut faydası anayasa hukuku teorilerine göre değil, millete ve memlekete yaptığı hizmetlerle ölçülür. Şekil, nihayet bir vasıttan ibarettir. Gaye, bu şeklin, milletin hayatına uygun olması, ilerlemesine ve gelişmesine yardım etmesidir.

Cumhuriyet'in beş senelik tarihine bakmak için başımızı arkaya çevirdiğimiz zaman, yalnız bir hükümetin çok kısa sayılabilecek hayatına değil, bir milletin asırlık gelişmesine sığması güç icraat silsilesi görüyoruz. Bu icraatı burada saymak uzun sürer: Saltanat ve medrese idaresinden milli hükümete ve laik müesseselere, şer'îye mahkemelerinden Medeni Kanun'a, Arap harflerinden yeni Türk alfabesine doğru geçirdiğimiz dönüşümler, Doğu'yu Batı'ya, Akdeniz'i Karadeniz'e bağlamak üzere bulunan ve hepsi millet malı olan demiryolları, kurak Anadolu'nun asırlardan beri su görmeyen yerlerini sulamak için girişilen muazzam teşebbüsler, bataklıkları kurutmak, birbiri ardına nesilleri mahveden sıtmayı kaldırmak için yapılan mücadeleler bütün teferruatıyla göz önünden geçirilirse, Cumhuriyet'in bu kısa zamanda toplumsal, idari, sıhhi, kültürel sahalarında ve bilhassa vatanın imarı konusunda ne derece kudret ve başarıyla çalıştığı anlaşılır.

Bir devletin herhangi bir hükümet şeklinin esrarengiz bir kuvvet ve maharetle üç beş senede harap memleketleri cennete çevirdiği görülmemiştir. Cumhuriyet

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1929, No: 3968.

idaresinden insan kudretinin kâfi gelmediği böyle bir sihirbazlık bekleyemeyiz. Bugünkü vaziyetimize, etrafımıza, sıkıntılarımıza, mahrumiyetlerimize bakıp, soyut olarak hüküm vermek doğru değildir. Kat ettiğimiz mesafenin derecesini anlamak için bugünü dünle mukayese etmeliyiz. Ne yapalım ki Cumhuriyet nesli altı asırdır her köşesi ihmal edilmiş, bakımsızlığa, cehalete, hodbinliğe, suikastlara kurban olmuş harap bir vatani yıpratıcı hadiselerden sonra miras aldı. Tutar yeri kalmayan, her taraftan tecavüze uğrayan, haysiyeti rencide edilen bu zayıf mirası Cumhuriyet bugünkü kuvvetli, yüksek, şanlı mevkie çıkardı.

Latince aslında *halkın malı* demek olan cumhuriyeti "halk tarafından idare edilen ve en yüksek reisi seçilmiş olan devlet şekli" diye tarif ederler. Fakat bizde cumhuriyetin manası bu kadar basit ve bu derecede maddi değildir. Bizde cumhuriyet daha manevi, daha asil bir mana ifade eder. Bu kelime, yukarıki klasik tarifinden başka, bizim için fazilet ve feragat demektir.

Bir memleketin idare mesuliyetini üzerine almış olan nesiller arasında bugünkü Cumhuriyet nesli kadar faziletin ve feragatin yüksek mertebesine ulaşmış pek enderdir. Eğer isteseydi, bugünkü Cumhuriyet, eski devlet idareleri gibi, hiç zahmet çekmeden, hiç mahrumiyete katlanmadan, vatanın imar yükünü gelecek nesiller üzerine yükleterek rahat rahat yaşar, memleketi geçici servet görünümüne boğarak, zengin borçlanmalar sayesinde 15-20 senelik hayatını sağlamlaştırı ve takviye ederdi. Bizden sonra gelecekler ödesin, ne çıkar!..

Halbuki bugünkü nesil, dünkü mirasyedi ve iflas etmiş saltanat idarelerinin borçlarını ödedikten başka meyvesini yarınki nesillerin toplayacağı ağaçları dikmekle meşgul oluyor. Bugün, parasını fakir kesemizden bizim verdiğimiz şimendiferlerden, taşlarını sırtımızla taşıdığımız yollardan, zorlukla suladığımız topraklardan, müşkülâtını bin zahmetle göğüslediğimiz harf inkılabından, bazen hislerimizden, ananelerimizden, alışkanlıklarımızdan fedakârlık ederek değiştirdiğimiz kanun ve müesseselerden yarınki nesil istifade edecektir. Onlar dört tarafı demir ağlar, asfalt şoselerle birbirine bağlanmış verimli ve mamur bir vatani, en çağdaş teşkilat ve düzenlemeye sahip borçsuz bir devleti miras aldıkları vakit, bunları bin bir mahrumiyet ve fedakârlık sayesinde vücuda getirmiş olan insanların faziletini, feragatini görecekler ve Cumhuriyet'in tam manasını anlayacaklardır.

Necmettin Sadık

Bu Sesi Koruyacaksın ^{*}

Hatırası kalbimizde çok acı olan bazı süreksiz ve talihsiz tecrübelerden sonra, Türk milleti, bir defa daha vatan toprakları üstünde siyasi bir muhalefet sesi işitmeye başlıyor. Birçoklarımızın şahsi hayatına dahil olan yakın bir devirde, İttihat ve Terakki, Osmanlı İmparatorluğu'na geniş bir müsamaha ve hürriyet havası getirmişti.

Çok kısa bir zaman zarfında, bu hürriyet, hürriyete liyakati olmayan bir neslin günahları içinde düşe düşe, yozlaşa yozlaşa memleket davalarını kendi çamurlarında boğan korkunç bir dedikodu batağı halini aldı.

Milletlerin binlerce sene şakakları kanaya kanaya ermek istedikleri hürriyet, ufak kinlerin, miskin ihtirasların zehriyle dolu küçük kalem adamları elinde haydut eline geçmiş bir tabancaya dönmüştü. Sokak, devlet siyasetine tahakküm ediyordu. Bundan sonra ne oldu? Biz biliriz, dünya bilir.

Vicdanlarına bütün bir milletin emniyeti ve geleceği endişesi hâkim olmayan, mesuliyet hissi taşımayan kimseler, bir gün karşılarında, gece yol bekleyen, mahkemesiz, hükümsüz adam öldüren siyasetçiler, komitacılar buldular. Makedonya terbiyesi, partizan kavgaları Manastır'a, Edirne'ye, oradan İstanbul'a geçmiş ve burada terör idaresine başlamıştı.

Türk toprakları üstünde asırlarca hükümrân olan sessizlik ve sağırlık, karanlık ve körlük yeniden saltanatını kurdu. Koskoca bir memleket, üzerine ölüm sessizliği yerleşmiş bir mezarlığa döndü.

* Hamdullah Suphi (Tanrıöver), *Akşam*, 12 Eylül 1930, No: 4282.

İdare edenler ve edilenler, hürriyeti, mazlum Türk vatani üstünde yaşatmak için aynı derece ehliyetsizdi. Millet'in işleri meşveret sahasından uzaklaşa uzaklaşa nihayet üyelerinin çoğu harp kararlarından haberdar olmayan bir vekiller heyetiyle Harbi Umumi'ye girdik. Görenler vardı, nereye gittiğimizi derhal teşhis edenler, gelecek felaketleri birer birer tespit edenler vardı. Cebir ve tahakküm onları da susturuyordu. Fikirleri söylenilmez, kanaatleri ortaya çıkarılmaz, hatta isimleri yazdırılmazdı. Bunların başında hafanın¹ Türk milleti lehine bir ihtiyat kuvveti gibi sakladığı Mustafa Kemal vardı.

Anadolu'nun bağımsızlık mücadelesi esnasında gazetelere sansür konulmadı. Millet Meclisi, zavalı Doğu'nun ilk defa gördüğü, azametli, heybetli, düşünür, konuşur, ister veya istemez, alır veya yasaklar, kendinden doğan hükümeti karşısında her gün titreten ulvi bir heyetti. İstanbul alındıktan sonra vatana karşı işlenen bütün cinayetlerde şahsi hisleri olanlar, düşman alayları adım adım Anadolu mesafelerini aşarak her gün can noktalarımıza yaklaşırken kendi sayfalarında vehmolunmuş başarıların bayramını yapanlar, bu defa kurtulan İstanbul'da kurtulanlara karşı müşterek bir cepheyle müşterek bir taarruza geçtiler. Her memleketin kendine mahsus hakikatleri vardır. Bunlar ihmal edilemez.

Doğu'da her gün suratına tükürülen bir hükümet yerinde duramaz. Yıkılması çok kolay zannolunan bir idare, Kürtçülükle şeriatçılığın el ele vererek tutuşturduğu bir ihtilali bastırmaya davet edildi. Halbuki ondan altı ay evvel eski Millet Meclisi binasının bahçesinde İsmet Paşa'ya bir kısım İstanbul gazetelerinden bahsetmiş, "Yeni dikilen ağaç bu kin fırtınalarına nasıl dayanacak?" demiştim. Cevap verdi:

"İttihat ve Terakki'nin hatalarına düşmek istemem."

Doğu vilayetlerinde kabaran yangın Takriri Sükun Kanunu'nu ve bu kanunun son günlere kadar uzayan korku idaresini vücuda getirdi. Hürriyetin sesi tekrar susmuş, tekrar denetim ehemmiyetini kaybetmişti. Gazeteler resmi tebliğ varakalarına, Millet Meclisi merasimi çok sade, sessiz bir ibadet yerine benzedi.

Bu ıstırapı en evvel kim duyacaktı? Bundan iki sene evvel Devlet Reisi ilk tedbirlerini almaya başladı. Bir buçuk sene evvel bir muhalefet fırkası doğması için duyduğu arzuyu öğrenmiştik. Bize Rusya'yı taklit ettiğimizi söylüyorlardı. Rusya idaresi bize misal olamazdı. Kendi esasları itibarıyla fikir hürriyetinin en büyük düşmanı olan Bolşevik Rusya, bir avuç ameleyle 150 milyonluk bedbaht halk kitleleri üzerinde mutlak bir cebir hakkını tanıyan bir idaredir. O bize misal olamazdı. Emil Ludwig Çankaya Köşkü'nde Devlet Reisi'ne "Size diktatörlük atfediyorlar" dediği vakit, Gazi bunu nefretle reddetti ve sofrasında çalışan hizmetçileri göstererek "Bunlar bile benden korkmaz" dedi.²

1 Hafâ: Gizli olma, gizlilik, kapalılık. (Y.N.)

2 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 30 Kasım 1929 günü Emil Ludwig ile görüşmesinin tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.23, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2008, s.268-272. (Y.N.)

Geçen kışın sonunda dört arkadaşıyla beraber Devlet Reisi'nin mesai odasında idim. Hürriyete ait notlarını okuyup okumadığımı sordular. "Hayır" dedim. Elime bir deste kâğıt uzattılar: "Şimdi okuyunuz."

Uzun sayfalar birbirini takip ediyordu. Birkaç defa bütün Türk gençlerinin bilmesini elzem saydığım fikirlerin güzelliği hakkında hayretimi söyledim. Bir noktada dediler ki:

"Bazen bir buhrandan sonra fikirleri düzenlemek, yanlış cereyanlara mâni olmak lazım gelir. Bu düzenleme ihtiyacı bir baskı vücuda getirir; fakat baskı, dönülmesi mümkün olmayan bir noktaya kadar bizi götürmemeli."

Hürriyetten doğan buhranlar, ne kadar büyük olursa olsun, hiçbir zaman fazla baskının temin ettiği sahte emniyetten daha tehlikeli değildir. Yeni fırka bu görüşlerden doğmuş bir hürriyet ve denetim cihazıdır. Demek ki, Meşrutiyet'ten sonra üçüncü defa yeniden bir muhalefet tecrübesi yapıyoruz. Bu muhalefet bütün büyük esaslarda ilk fırkayla beraberdir.

Kendimize sormalıyız: Bu muhalefet de evvelkiler gibi akamete uğrayacak mı? Bir noktanın çok açık olarak bilinmesinde fayda vardır: Eski Yunanistan günlerinden beri cumhuriyet milletlerin zihninde yer etmiş belli bir kavramdır. Bunu dimağlardan söküp çıkarmak imkânsız bir şeydir. Binlerce seneden beri yeryüzünün muhtelif kıtalarında tatbik edilen cumhuriyet esasları ve bu esaslardan doğan büyük ve sağlam hürriyet, bizim geçici buhranlardan sonra memlekette tesis ettiğimiz çok sıkı idare havası içinde istikrar bulamaz, yaşayamaz. Milletlerin zihnine yerleşen cumhuriyet ile bizim dünkü idaremizi samimi olarak barıştırmak imkânı yoktur. Bunun içindir ki kuzey komşumuzun ve İtalya'nın misali, dünya cumhuriyetleri arasına giren Türkiye için bir örnek olmak kıymetini taşımaz."

Bir sene evvel "Gazi'nin en büyük eseri nedir?" diye sordukları vakit, asker, ıslahatçı, teşkilatçı, reis olarak vücuda getirdiği muazzam eserleri birer birer saydıktan sonra "En büyük eserini daha yapmadı" demiştim. "Gazi'nin en büyük eseri, Cumhuriyet'ten sonra cumhuriyetçiyi yetiştirmek, kendisi gibi hür düşünür, hür karar verir, hak bildiği yola yalnız gitmekten korkmaz gençlerden meydana gelen bir nesil vücuda getirmek olacaktır" demiştim. Bugün bu ihtiyaç her zamandan fazla söz konusudur. Türk vatanında Türk milletinin bağımsızlığı ve geleceği için ne kadar büyük işler varsa hepsini bizzat üstlenmiş ve bizzat başarmış olan Büyük Reis'imizin en büyük eserini yaratmak sırası şimdi gelmiştir.

Asırlarca müddet fikir ve vicdan hürriyetinden mahrum olarak yaşamış çok sevdiği milletini nihayet birkaç bedbaht tecrübeden sonra siyasi denetim hayatına alıştırmak ona düşen son ve en büyük vazifedir.

Memleketin bazı köşelerinde halk kitlelerinin harekete gelmesi, bu hareketlere biraz kan ve ölüm karışması bizi korkutmaz. Bu toprak üstünde bir tek fırtı-

na doğmaz ki ona milletin büyük evladı istediği gibi hâkim olmakta bir dakika müşkülât çeksın.

Evet, Türk milletini Cumhuriyet'in siyasi denetim hayatına alıştırarak Büyük Reis'e tarihin verdiği en kutsi vazifedir.

Eğer bu lüzumu o duymasaydı, noksanı çok olan birtakım siyasi teşkilat elinde yeni nesillerin iki büklüm bir boyun eğışten ibaret bir sessizlik içinde gelişmesini uygun görseydi, yeni fırkanın doğmasını emretmez ve ona bu topraklarda kaç defa akamete uğramış bu kadar ağır bir vazifeyi yüklemeydi.

İsmet Paşa ve Fethi Bey, Türk milletinin şerefle, liyakatle, hizmetle mümtaz iki hayırlı evladıdır. Onların hükümet işleri etrafında hilkatın efendi yarattığı adamlara mahsus bir lisanla yaptıkları münakaşalar, muhalefetin Türk milletine temin ettiği ilk büyük menfaatlerdir.

Bu muhalefet sesi yükseldiğinden beri kalbinin içinde ferah duymayan kaç samimi vatanperver vardır. Değil Batı'nın eski milletleri nezdinde, hatta dünkü Balkan memleketlerinde bile barınan hürriyeti Türk vatanında yaşatmazsak, bunda bizim için bir utanç konusu yok mudur?

İçinde muhalefet sesi yükselmeyen bir cumhuriyete biz inanabilir miyiz ki ona başkalarını inandıralım?

Ey Türk aydını! Ufak ihtirasların, menfaat korkularının kulakları tıkamak isteyen gürültüsü üzerinde sen vatanında yükselen bu denetim sesini koruyacaksın!

İstırapı meydana çıkaran odur, tehlikeleri işaret eden odur, milli hâkimiyetin ilk ve son şartı odur.

Ey Türk genci! Memleketin gibi, milli izzetinefsin gibi, vatanın ve bağımsızlığın gibi, vatan toprağı üstünde yükselen bu yeni ve mübarek ikaz sadasını koruyacaksın.

Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi
Hamdullah Suphi

Muhalefetsiz Bir Cumhuriyetin Tasavvuru Mümkün Değildir!*

*"Hürriyetten doğan buhranlar
ne kadar büyük olursa olsun,
hiçbir zaman fazla baskının temin ettiği
sahte emniyetten daha tehlikeli değildir."*

Gazi Mustafa Kemal

Dün bu sütunlarda Hamdullah Suphi'nin güzel bir yazısı çıktı. Bu güzide arkadaşımız, bir gün Gazi Hazretlerinin hususi bir konuşma esnasında hürriyet bahsi üzerinde çok âlimane ve çok ileri düşüncülerini izah lütfunda bulunurken söyledikleri ve hürmetle yukarıya aldığımız nefis vecizeyi kaydediyor, "İçinde muhalefet sesi yükselmeyen bir cumhuriyete biz inanabilir miyiz ki ona başkalarını inandıralım?" diyordu. Türk vatanında Türk milletinin bağımsızlığı ve geleceği için ne kadar büyük işler varsa hepsini bizzat başarmış olan Büyük Reis'in bu son eserini, vatanda yükselen bu denetim sesini korumak lazım geldiğini temiz ve asil heyecanıyla müdafaa eden Hamdullah Suphi'ye hak veremeyecek bir Türk aydını tasavvur edilebilir mi?

* Necmettin Sadık (Sadak), "Muhalefetsiz Bir Cumhuriyetin Tasavvuru Kabil Değildir", *Akşam*, 13 Eylül 1930, No: 4283.

İlk mektep kitaplarında küçük çocukların bile esaslarını okudukları cumhuriyet kavramı hürriyetsiz tasavvur olunamaz. Hürriyet deyince, vicdan hürriyeti, fikir hürriyeti, söz hürriyeti, yazı hürriyeti en başta gelir. Bilhassa vicdan hürriyeti gibi insanlığın son asırlarında en büyük kazancı olan bu ileri medeniyet şiarını devlet binasının en kuvvetli temeli diye kabul eden Türkiye Cumhuriyeti'nde konuşma hürriyeti ve matbuat hürriyetine en geniş yer verilmemesini bir an kabul etmek, bu muazzam inkılabı sıfıra indirmektir, yaptığımız büyük işlere bizzat inanmadığımızı itiraf etmektir. Böyle bir ihtimali akla getirmemeliyiz.

Konuşma hürriyeti, matbuat hürriyeti ne bir boş lakırdı ne de süstür. Cumhuriyet idaresinin ayrılmaz unsurları, hatta cumhuriyetin ta kendisi olan bu ilerilik ve medeniyet düsturları, yalnız bir milletin değil, bütün bir insanlığın asırlarca dökülmüş kanlar pahasına elde ettiği en aziz zaferlerdir. Bunların mevcudiyeti, kaçınılmaz surette eleştiri fikrini doğurur. Eleştiriden de zaruri olarak devlet işlerinde muhalefet çıkar. Ortaçağın yadigarı olan taassubu yıkan vicdan hürriyetinden nasıl son asırların en büyük iftiharını olan pozitif ilimler çıktıysa, konuşma hürriyeti ve matbuat hürriyetinden de son asırların en temiz idare usulü olan demokrasi çıkmıştır.

Vicdan hürriyetinin inkâr edildiği, insan fikrinin dini dogmalara esir olduğu devirleri yıkmak için insanlık büyük kurbanlar verdi. Fikir hürriyetini almak için istibdatları yıkan ihtilaller tarihin en şerefli sayfalarıdır. Bütün bu mücadelelerden insaniyetin kazancı, geniş bir hoşgörü (tolérance), yani başkalarının dini anlayışlarına, itikatlarına, mesleklerine¹ hürmet hissidir. Bu hissin zıddı taassuptur. Taassup yalnız dinle sınırlı değildir. Bütün fikir işlerinde, her nevi itikatlarda, hatta ilimde bile taassup vardır. Siyasi düşüncelerde, politikada, ilmi ve toplumsal itikatlarda taassup dini taassuptan daha tehlikelidir. Asıl bu nevi taassubu yıkmalıyız.

Dini taassubun idare ettiği müesseseler bazen yaşar. Fakat siyasi taassubun kurbanı olan, siyasi hoşgörü hissinden mahrum olan cemiyetler daima kanlı ihtilaller altında ezilir. Vicdan hürriyetini ilan ederek din sahasında taassubu yıkan Türk İnkılabı'nın fikir sahasında taassuba müsaade etmesi, fikir işlerinde hoşgörüyü kabul etmemesi mümkün müdür?

Eğer dini taassubu yıkarak diğer sahalarda kendimiz mutaassıp olursak, kendimizinkinden başka dini itikatlara müsamaha edilmesini şiar diye kabul ederek kendimizinkinden başka türlü siyasi düşüncelere tahammül edemezsek gülünç bir vaziyete düşeriz.

Muhalefet dediğimiz şey, vicdan ve fikir hürriyetinin, hoşgörünün ve bunların tabii neticesi olan eleştiri hakkının zaruri çocuğudur. Bunu kaçınılmaz bir

1 Meslek: Doktrin, öğreti, yol, sistem. (Y.N.)

kanun diye kabul ettikten sonradır ki iyi veya fena, faydalı yahut zararlı olduğunu münakaşa edebiliriz.

Bunun mahzurları olabilir, kurbanları olabilir. Ne çare ki laik cumhuriyet olarak en geniş vicdan hürriyetini kabul ettikten ve din işlerinde azami hoşgörüye cevap verdikten sonra, fikir hürriyetini kabul etmemek mümkün değildir. Fikir hürriyetini kabul ettikten sonra da eleştiri hakkını vermemek, siyasi, idari sahalarda münakaşayı kabul etmemek imkânsızdır. Bazen hatta bizde olduğu gibi, ekseriya konuşma hürriyeti hakkı halk avcılarının ağzına düşebilir. Matbuat hürriyetinden istifade eden cahil ve namert kalemler bu mukaddes hak namına şantajlar yaparlar, cinayetler işlerler. Zararı yok. Bazen politika münakaşalarında söz ayağa düşerek temiz insanlar üzerine çirkefler sıçramaya başlar. Sokak kaldırımı politikacıları elinde hürriyet bazen tehlikeli bir silah halini alabilir. Zararı yok. Devletin kanunları, inzibat kuvvetleri, hürriyeti yanlış yorumlamak isteyenlerin cezasını verecek kadar kuvvetli olmalıdır. Esasen kuvvetli devlet olmadan sağlam hürriyet olur mu? Her ne olursa olsun cumhuriyet hürriyetten korkmaz, bilakis ondan kuvvet alır.

Hürriyet ve muhalefet bu memlekete lazımdır; cumhuriyete inandığımızı, onu bir oyuncak olarak görmediğimizi ispat etmek için lazımdır. Hürriyetten ve muhalefetten korkmayınız. Eğer hakikaten cumhuriyete âşık iseniz bunun aksinden korkunuz.

Necmettin Sadık

"Yaşasın Hürriyet!"*

Mustafa Kemal reisicumhur, Millet Meclisi yerinde, İsmet Paşa başvekil idi. Yeni Türkiye demokrat bir cumhuriyet idi.

İki büyük iş yapıyorduk: Cumhuriyet ve demokrasiyi esaslandırmak, milli müdafaa ve milli gelişme için ana tedbirleri almak.

Büyük ideal uğruna küçük ve binlerce şahsi menfaati kırdık; imparatorluk müesseselerini yıktık; son derebeylik eserlerini kaldırdık. Buna tahammül edemeyenler ayaklandılar. Millet Meclisi şiddetli kararlar verdi. Bu kararları yalnız yeni müesseselerin düşmanlarına karşı kullandık.

Bu tedbirlere lüzum kalmadığı zaman cumhuriyetçi ve demokrat İsmet Paşa Millet Meclisi'ne geldi:

- "Tahrir-i Sükûn Kanunu'nu istemiyorum" dedi.

Hiçbir zaman susturulmayan genç ve yeni fikir, ufak tefek kayıtlardan da kurtulmuş oldu.

Artık muhalefet etmek, yeni fırka yapmak, hepsi serbest idi. Bir tek şartla: Kanun, cumhuriyetçi olmayan fikir cereyanları uydurulmasına ve bu cereyanların temsil eden fırkalar yapılmasına engel idi.

Biz kendimiz Halk Fırkası'nın cumhuriyet ve demokrasi için elinden geldiği ve mümkün olduğu kadar çalıştığına inanıyorduk.

Buna inanmayanlar, cumhuriyetçi ve laik kalarak bir muhalif fırka yapmak istediler. Bütün sıfatlarının üstünde milli reis vasfını taşıyan Mustafa Kemal bu hareketi tasvip etti.

* Falih Rıfkı (Atay), *Milliyet*, 20 Eylül 1930, No: 1656.

Ne oldu?

Bir sürü insan "Zincirden kurtulduk; yaşasın hürriyet!" diye haykırmaya başladılar. Tıpkı eski 10 Temmuz'da¹ olduğu gibi ötede beride hürriyet kahramanları türediler.

Muamele vergisini eleştirmek, iktisat işleri için fikir yürütmek, vergi usullerinin düzeltilmesini istemek, liman ücretlerini münakaşa etmek, bunlar bu memlekette hiçbir zaman -Takriri Sükûn Kanunu zamanında bile- yasak değildi.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın gazeteleri bu çeşit eleştirilerle dolu idi. Karşı fırka ancak bu eleştirileri tekrar etti. O halde hangi hürriyet yaşasın? Efendim, her şeyi bir tarafa bırakınız, zaferlerin hepsini ve inkılapların hepsini yapan Mustafa Kemal'in reisicumhur ve milli reis olduğu memlekette hürriyet ve demokrasinin ezildiği ve bunu kurtarmak için Mesih beklendiği gibi bir manzara göstermek ayıptır.

Ağza aldığımız bütün büyük kelimelerin manalarına bu vatanda canlı müesseseler şeklini veren, yeni Türkiye'nin temellerini onlarla kuran Milli Şef'in fırkasının ve hükümetinin birer birer bu müesseseleri yıkmakta olduğunu ve bu yıkım manzarasına reisicumhurluk sıfatı yüzünden Mustafa Kemal'in kayıtsız kaldığını gösterir sözler, düşünceler, hükümler, ancak birtakım haris hırsları maskeleyen sahte şeylerdir.

Cumhuriyet ve demokrasiyi kurarken irticaa karşı alınan tedbirler, mutlak hüküm sürmek isteyen bir oligarşinin baskı tedbirleri gibi gösterilemez. Bu tedbirler başkadır ve ne olduklarını biliriz. Bu tedbirler getirilip geri verilmez; iktidar adamlarının elinden zorla alınır.

Cumhuriyet halk hükümetlerinin idare ettiği yeni Türkiye'de zorla alınıp zorla verilmiş hiçbir şey yoktur.

Hem cumhuriyetçi ve demokrat ve Türk olmak, hem fikirlerin susturulmuş olduğunu söylemek mümkün değildir.

Birtakım hırslar boğulmuştur. Cumhuriyet düşmanı fikirler susturulmuştur.

Bu susturulan fikirlerin "Yaşasın hürriyet!" diye haykıracakları devri bu millet görmesin ve görmeyecektir.

Bu susturulan fikirler ve boğulan hırsları kurcalayarak, uyandırarak, bilmezsizin onun kara dalgaları içine gömülerek yahut onların hınç ve kin haykırışlarını milli ıstırabın sesi zannederek gaflete düşemeyiz.

Bu memlekette hürriyet, cumhuriyet, demokrasi vardır. Muhalefet ihtiyacı hissedenler için bütün imkânlar vardır.

Fakat karşıdaki cereyanlara teşhis koymasını en iyi öğrenmiş bir cumhuriyetçi fırkanın hükümeti ve reisleri de vardır.

Falih Rıfki

1 İkinci Meşrutiyet'in ilanı: 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908). (Y.N.)

Politikacılık Vatandaşlık^{*}

Son belediye seçimlerinde samimi vatandaşları acı acı hayal kırıklığına uğratan misaller ve manzaralar karşısında bulunduk. Vatandaşlar arasında öylelerini gördük ki bunca ders, tecrübe ve inkılaplara rağmen ruhlarında hâlâ 10 Temmuz'daki¹ hürriyet ve demokrasinin anarşiye yol açan feci anlayışlarını yaşatmaktadırlar. Halbuki küçük politika heveslerini yenmemek yüzünden milli birliği sarsacak hareketler iyi bir yola çıkmaz.

Biliyoruz... Medeni seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun her memlekette bazı şuursuz hareketler olabilir. Tehlike bu şuursuzların mevcut olmasında değildir. Büyük tehlike memleketin şuurlu sayılan unsurları arasında bu şuursuz hareketleri hoş görecekle ve hatta onlara cesaret verecek insanların bulunmasındadır.

Dürüst politikacılık, halkı yanlış bir istikamete sürüklemeye, halkın ruhuna yanlış kanaatler ekmeye cevaz vermez. Bilakis halkın makul ve kanuni cereyanlardan ayrılmasına mâni olur.

Gerçi siyasetin koyu ve keskin havası içinde bunalan politikacılarımızdan faziletin çok üzerine çıkmalarını istemek abartılı bir talep olur. Ancak onlardan hiç olmazsa bencilliğin biraz üzerinde kalmalarını dilemek vatandaş olarak hem haktır hem bir vazifedir.

Aklı başında hiçbir vatandaş zabıta kuvvetlerine, devlet otoritesine karşı koynları müdafaa etmez ve çünkü devlet otoritesi şu veya bu fırkanın malı değil-

^{*} Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Teşrinievvel (Ekim) 1930, No: 3324.

¹ İkinci Meşrutiyet'in ilanı: 10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908). (Y.N.)

dir; belki hepimizin, bütün vatandaşların ayrı ayrı otorite ve şereflerimizin bir özüdür; halkın manevi şahsiyetinin bir tezahürüdür. Buna rağmen sanki devlet otoritesi ile demokrasi arasında tezat varmış gibi zabıta kuvvetlerini taşıyanlar oluyor...

Demokrasi demek herkesin kayıtsız ve şartsız hareket edebilmesi demek değildir. Hele devlet otoritesine hürmet etmekte vatandaşın haysiyet ve izzet-i nefsinin incitecek bir mana aramak demokrasiyi hiç anlamamaktır. Muhalifler ve onların gazeteleri bir düziye zabıta ve hükümet kuvvetlerinin seçimlere müdahale ettiklerinden bahsediyorlar. Biz bunun aksini ispat için delil göstermeye çalışmayacağız. Seçim işleri herkesin gözü önünde cereyan ediyor. Seçim sandıklarının başında bulunanlar ve bizzat oy verenler hakikatin ne tarafta olduğunu, seçimleri idare edenlerin ne kadar tarafsızca hareket ettiklerini elbette daha iyi görmüş ve hükümlerini vermişlerdir.

Serbestçiler¹ bir taraftan zabitanın silahlı müdahalesinden bahsederken, diğer taraftan -hatta liderlerinin lisanıyla- seçim mahalline sopalı, bıçaklı insanların gelerek serbestçe oylarını kullanmak isteyen seçmenleri yaraladıklarını, dövdüklerini ve tehdit ettiklerini de söylüyorlar.

Haksız bir davayı ortaya atanlar mutlaka tezatlı düşerler. Bu zatlar düşünmüyorlar ki eğer kendi dedikleri gibi zabıta kuvvetleri seçimlere müdahale ediyorsa, o halde eli sopalı ve bıçaklı şahısları seçim yerine getirmek lüzumsuz bir şey olurdu.

Hakikatte zabıtaya tecavüz edenler de, bıçaklı ve sopalılarından istifade edenler de onlardır. Nihayet gazetelerin tespit ettiği birçok vakalar ve hadiseler meydana gelmiştir. Biz istiyoruz ki seçim gibi medeni bir hak ve vazifemiz anarşik bir renge boyanmasın!

Siirt Mebusu
Mahmut

1 Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarları. (Y.N.)

Toplumsal Cumhuriyet^{*}

Devlet idaresiyle alakalı bazı formüller vardır ki, bunların mana ve özü muhtelif zümrelere, muhtelif memleketlere göre değişir. Milli hayatın ihtiyaç ve icapları her devlette başka başkadır. Prensiplerin pratik bir kıymeti olabilmesi için her şeyden evvel onların bu muhtelif ihtiyaçlara uyması ve karşılık gelmesi lazımdır. Hayatın ve realitelerin üzerinde kalan ve onlara temas edemeyen prensiplerin toplumsal kıymet ve faydaları yok gibidir. Bunun için siyasi faaliyetlerin ilk gayesi, memleketin refahına, yükselmesine hizmet edeceği anlaşılan usulleri bir an evvel millet hayatına hâkim kılmaktır.

Bir taraftan cemiyet hayatının, diğer taraftan fikir âleminin hayli muğlak bir şekil aldığı memleketlerde devlet idaresine ait konsepsiyonlar¹ da çoğalmış ve birbirleriyle çarpışmaya başlamıştır. Bu çarpışmalarda memleket için zarar mı veya fayda mı vardır? Bu soruya her memleketin siyasi terbiye ve gelişimine göre ayrı ayrı cevaplar vermek mümkündür. Fakat genel olarak kabul edilmiş, tecrübeyle sabit olmuş bir şey vardır ki, o da memleket hayatına dayanak teşkil edecek büyük prensiplerde fikir birliği ne derece kuvvetli olursa, devlet dediğimiz büyük varlık da o derece sağlam ve canlı olur.

Bununla beraber bu prensipler hayata doğru gittikçe, memleketin her köşesine dağıldıkça, vatandaşların her sınıfı arasında yayıldıkça mana ve öz itibariyle muhtelif anlayışlarla karşılanabilir. Memleketin genel hayatına yalnız yukarıdan aşağıya inen siyasi faaliyetler değil, cemiyet içindeki toplumsal, iktisadi

^{*} Zeki Mesut (Alsan), "İçtimai Cumhuriyet", *Milliyet*, 24 Teşrinisani (Kasım) 1930, No: 1720.

¹ Conception (Fr.): Anlayış, görüş; kuram, öğretisi. (Y.N.)

anlayışlar, etkenler de tesir yaparlar. Ve belki de bunların tesiri daha büyüktür. Zaten siyasi faaliyetlerin ilk hedefi yavaş yavaş bu anlayış ve etkenleri kendi büyük prensiplerinin kalıbı içinde kendi gayelerine uygun bir mayayla yoğurmaktır. Bunun için de prensiplerin tarifinin soyut bir şekilde değil, hayatın zaruretleriyle karşılaştırılarak yapılması icap eder.

Almanya'da eski Demokrat Fırkası dağılarak bundan iki fırka doğdu: Biri devlet fırkası, diğeri de "Müstakil Demokratlar Birliği" fırkası. Daha diğeri bir takım fırkalar gibi bu iki fırka da cumhuriyetçidir ve kurucu anayasanın savunucularıdır. Fakat bütün bu fırkaların cumhuriyetçiliği birbirinden farklıdır. Mesela "Müstakil Demokratlar Birliği", beyannamesinde toplumsal cumhuriyet taraftarı olduğunu ilan etmiş ve bununla kapitalist sınıfını himaye eden, kuvvetlendiren ploutocratique¹ cumhuriyet aleyhinde bulunduğunu ifade eylemiştir. Cemiyetin genel menfaatleri karşısında liberalizmin evvelce adeta kutsiyetleri ilan edilmiş olan prensiplerinden şu veya bu şekilde sapmaktan zarar değil, fayda görenler bugün çoğalmıştır. Vaktiyle mutlak ve zorba idarelerin baskısı sebebiyle yalnız fertlerin hukukunu ve hürriyetini temin bakımından inkılaplar yapıyordu. Şimdi bazı zümrelerin ve fertlerin cemiyeti baskı altına alan zorbalık ve imtiyazlarına karşı mücadele isteyen memleketler daha çoktur. Toplumsal cumhuriyet hiç şüphesiz toplumsal adalete dayalı bir cumhuriyettir.

Zeki Mesut

1 Plütokratik (Fr. ploutocratique): Zenginler yönetimiyle ilgili. (Y.N.)

Demokratik Cumhuriyet^{*}

23 sene evvel Türkiye istibdatla idare edilirdi. Bir saray vardı; içinde bir padişah otururdu; bir yaverini bir yere yolladı mı, verdiği emir -haklı veya haksız- derhal infaz olunurdu.

Verginin belli bir şekli, sistemi yoktu. Padişah istediği anda bir irade çıkarır, "tebaa-i sadıka"sının nesi var nesi yoksa toparlar, hazinesine mal ederdi.

Bu hazine bir devlet maliyesinden çok ziyade bir haraminin meşin kesesine benzerdi.

Giren belki belliydi, fakat çıkan?.. Bunu hesap etmek kimsenin aklına gelmezdi. Çünkü hazine padişahındı. Zaten adına da "ceb-i hümayun" derlerdi.

Millet parasız, işsiz ve bakımsız kalırdı. Dolayısıyla "bir hükümdarın veya bir zorbanın bütün rakiplerini ve bütün milleti kendi iradesine boyun eğdirmesi" demek olan istibdat idaresini Türkiye başından atmıştır.

*
* *

Bu tür idareler içinde adına aristokrasi denilen bir sınıf vardır ki, tıpkı bir bağırsak kurdu gibi kan emerek yaşar.

İstibdat, yani "otokrasi", "kendi menfaat ve iradesini bütün millete zorla kabul ettirmek isteyen aristokrasi için, yani kibar ve asil olduklarını iddia edenlerin sınıfı için" bir tür bal peteğidir.

* *İnkılâp*, 12 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 104.

İstibdat varsa bu sınıf da vardır. İstibdat beyin üstü gitti mi bu sınıf da nalları havaya diker.

Adına sosyoloji denilen ilmin tespit ettiği şaşmaz neticelerden biri de budur.

Bizde de böyle olmuştur. Saray taslağı konakların ocakları sönmüş, asalet iddia eden ve tahakkümle, zorbalıkla yaşayan aileler ya yozlaşmıştır veyahut köklerine çoktan kibrit suyu ekilmiştir.

Dolayısıyla Türkiye'de aristokratik bir sınıf kalmamıştır.

*
* *

Bugün, Türkiye, tarihin bildiği ne kadar saltanat şekli varsa hepsini yıkmış ve yepyeni bir sistem kurmuştur.

- 1) Kalıtsal imtiyazlar lağvedilmiş,
- 2) Bütün vatandaşlara oy hakkı verilmiş,
- 3) Bütün vatandaşlar arasında siyasi eşitlik tesis edilmiştir.
- 4) Her vatandaş kanun nazarında eşittir.
- 5) Her vatandaş için eşit derecede tahsil fırsat ve imkânı temin edilmiştir.
- 6) Vergi yükü bütün vatandaşların kabiliyetlerine göre eşit surette dağıtılmıştır.
- 7) Ve hatta vatandaşlar arasında iktisaden eşitlik tesisine çalışılmaktadır.

*
* *

Dolayısıyla Türkiye bugün demokrasiyle idare edilmektedir. Türkiye'de ne bir hükümdarın ne de herhangi imtiyazlı bir sınıfın saltanatı yoktur. Meşhur bir tarifle, Türkiye'de halk, halk için ve halk tarafından idare olunmaktadır.

Dolayısıyla bu itibarla ve bazı Amerikan taklidi ukalanın safsatalarına rağmen, itiraz kabul etmez bir hakikattir ki Türkiye demokratik bir cumhuriyettir.

Çünkü Türkiye'de hâkim olan halktır.

İnkılâp

Türkiye'de Diktatör Yoktur ve Olamaz*

Yazılarımda ve münakaşalarımda daima başkaları hakkında iyi zanna memur olduğumu unutmamaya çalışmak âdetimdir. Halbuki muhaliflerimden bazen öyle karşılıklar görürüm ki, onların iyi niyetinden şüphelenmek, değerlendirmelerimi bile bile ters anladıklarına hükmetmek zaruri oluyor.

Geçenlerde Yugoslavya'nın dahili ve siyasi vaziyeti hakkında yazdığım iki makale bazı muhalif gazetelerde o makalelerin ruhuna ve dolayısıyla hakikate muhalif şekillerde yorumlandı. Yugoslavya'nın bugünkü dahili ve siyasi vaziyetini olduğu gibi ifade eden o makaleleri güya kamuoyunu diktatörlüğe hazırlamak için yazmışım... Ve bütün hükümet gazeteleriyle beraber ben de Türkiye'de bir diktatörlük kurulmasına taraftarlık ediyormuşum. Muhaliflerimizin bu hükmü nereden çıkardıklarını bilmiyorum. Galiba onlar da bilmiyorlar ki diktatörlük öyle tantanayla, kamuoyunu hazırlamak suretiyle gelip çatmaz; bir memlekette böyle bir idare kurmak isteyenler ne yazık ki kamuoyunun hazır olup olmadığını değil, yalnız kendi kudret ve kabiliyetlerinin yetip yetmediğini ölçmekle yetinirler.

Şu mantık ve hükmü de anlamıyorum: Herhangi bir memlekette, hatta mutlak idarenin, diktatörlüğün başarılı olduğunu ve bu idarenin o memlekete faydalar getirdiğini söylemek, aynı idarenin mutlaka kendi memleketimize de tatbik edilmesini istemek midir? Hadiseleri, realiteleri inkâr etmek elimizden gelmez. Bunlara karşı gözümüzü kapamanın da faydası yoktur: Mussolini'nin

* Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 1752.

İtalya'sında hâkim olan idare şeklinin adına mutlak idare deyiniz, diktatörlük deyiniz, faşizm deyiniz, kısaca ne dersiniz deyiniz; memleketi akıbeti bilinmeyen bir felaketten, siyasi ve toplumsal bir anarşiden kurtardığını, halka sükûn ve şeref içinde yaşamak imkânını verdiğini asla unutmazsınız.

Başkalarının fikri ne merkezde olursa olsun, komünizmin bugünkü Rusya için en doğru ve memleketin vaziyet ve ihtiyaçlarına en uygun bir idare olduğunu Rusya devlet adamları mutlaka herkesten iyi anlamışlardır.

Kral Aleksandr¹ eğer söz konusu makalelerde izah ettiğim tedbirleri almamış olsaydı, iki sene evvel dağılma manzarasını gösteren Yugoslavya'nın akıbeti ne olurdu, kimse bilemez. Bununla beraber herhangi bir memleket için nimetin ve yapılacak işlerin ta kendisi olan bir idare şekli veya kanunun başka memleketler için de aynı neticeleri vereceği iddia olunamaz. Esasen olumsuz yorumlara maruz kalan makalelerimde her çeşit mutlak idarelerin, diktatörlüklerin fena olduğunu da tekrar etmiştim. Beni kamuoyunu diktatörlük idaresine hazırlamakla itham edenler insaflı olsalardı, söz konusu makalelerin birincisinin başındaki şu sözleri dikkatle okuduktan sonra Yugoslavya'nın mevcut halini hikâye eden alt tarafındaki yazılardan ters bir hüküm ve mana çıkarmazlardı:

"... Türkiye'de rejim meselesi artık bir münakaşa mevzuu olmaktan çıkmıştır. Teşkilatı Esasiye Kanunumuz idare usullerimizin esaslarını tespit etmiş, Türkiye'nin cumhuriyetçi ve laik bir devlet olduğunu açıklıkla göstermiştir..."

Bir memlekette fevkalade tedbirler, şiddet politikası, mevcut kanunların hükümleri dairesinde normal idareyle göğüslenmesine imkân bulunmayan müşkülât karşısında müracaat edilir şeylerdir. Türkiye'nin böyle müşkül bir vaziyette olmadığını söylemeye hacet yoktur. Memlekette mevcut olan müşkülât ve ıstırapları haddinden fazla büyötmekte hepimizin vebal ve mesuliyeti vardır.

Eğer Cumhuriyet Halk Fırkası'nın şefleri memlekette mutlak bir idare kurmak fikrinde olsalardı, demokrasimizin gelişmesi namına son zamanlarda bir muhalefet fırkasının teşekkülünü istemezler, onun gelişmesine ve başarısına yardım etmezlerdi. Eğer bu muhalif fırka kendini feshettiyse, kabahat iktidar mevkiinde olanların değil, fırkanın gayelerini iyi tespit edemeyenlerin, onu iyi idare edemeyenlerindir.

"Türkiye'de sıkı bir diktatöre² vardır. Mustafa Kemal, halkın kanaat ve arzularına rağmen umumun hayatlarına ve kanaatlerine tahakküm ediyor. Yoksa toplumsal hayata ve vicdaniyata dayanan bu kadar derin inkılap hareketlerini başarmasına imkân olmazdı."

Bu sözleri çok defalar bizi seven veya sevmeyen yabancılardan işittik. Onlar böyle düşünmekte mazur olabilirler. Çünkü her Türk'ün yüreğinde Mustafa

1 Kral Aleksandar Karacorceviç. (Y.N.)

2 Dictature (Fr.): Diktatörya, diktatörlük. (Y.N.)

Kemal'in tuttuğu mevki bilmezler, tasavvur bile edemezler. Türkiye'de inkılap hareketlerinin başarılı olmasında Gazi'ye olan sevginin, ona olan genel itimadın büyük tesiri olmuştur. Çünkü o, hiçbir gün milleti aldatmadı; ona faydalı olmayan bir teklifte bulunmadı; onu başaramayacağı işlere sokmadı. Bütün hareket ve teşebbüslerinde yalnız milletin iradesine ve onun emniyet ve itimadına dayandı. Bugün vaziyette bir değişikliği icap ettirecek hiçbir sebep yoktur. Her halde bu memleket için en iyi idarenin tabii bir idare, toplumsal nizamı ihlal etmeyecek normal bir idare olduğunu mesul mevkide bulunanlar çok iyi anlamış bulunuyorlar.

Gazi'ye sultanlık, halifelik ve pek yakında hayatı boyunca reisicumhurluk teklif edildiği günlerden çok uzak bulunmuyoruz. Bu tekliflerin gördüğü karşılık malumdur. Tarih ve hadiselerin şahitliği karşısında muhaliflerin nasıl başka ihtimallere saptıklarına şaşıyorum. Her halde bu zatlar Türkiye'de diktatöra idaresinden bahsedilirken Mustafa Kemal'den başkasının bu idarenin başında bulunabileceğini düşünmüş değildirlir.

Siirt Mebusu
Mahmut

Şef ve Diktatör^{*}

Mustafa Kemal şeftir; diktatör değildir.

Büyük krizlerde ruhlar ve müesseseler bozguna uğradığı zaman içlerinden bir şef çıkan milletler bahtiyardırlar. Bir şef, en ileri demokrasiler için de bir şereftir. Buhran ve tehlike karanlığı en ileri demokrasilerde bile parlamentoları, fırkaları, gazeteleri, fikir ve politika zümrelerini şaşkınlığa uğratabilir. Eğer varsa, "büyük adam"ın günü gelmiştir. Büyük adam bu kargaşalık sırasında herkesin aklından üstün bir akıl, herkesin enerjisinden üstün bir enerjiyle teşhis olunur; herkes onda kendi istediğini, kendi düşündüğünü, kendi aradığını bulur; şefin başlıca hassası inandırmaştır.

Bir diktatör her zaman uydurulabilir ve korkunç terör silahlarının üstünde bir baş olarak oturtulabilir. Hatta bu diktatör ortalığa bir müddet nizam ve sükûn da verebilir. Fakat hiçbir yaratıcılığı olmadığı için, kalpler ona karşı boş ve heyecansız olduğu için, altından silah çatısı dağıldığı vakit, bütün eseri anarşi dalgaları içinde boğulup gider.

Diktatör yeni fikir cereyanlarından rahatsız olanların para, silah ve kanun direkleri üstüne oturttuğu bir korkuluktur. Halk diktatörden uzaktır; diktatör halk yığınlarını ayak basar basmaz insanı boğazına kadar çekip yutan kara bir bataklık gibi görür.

Bir şefin en büyük korkusu ise, serbest sevgilerden, serbest inanışlardan mahrum kalmaktır. Bir şef kuvvet aradığı zaman sokağa çıkar, halka gider; diktatör saray ve surlara kapanır.

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Kânunusani (Ocak) 1931, No: 1760.

Bugün Avrupa şef arayan milletlerle doludur.

Büyük Harbi karşı milletlere küçük büyük, her ne ise, ancak şefler kazandırdı. Poincaré'nin hatıralarında şefsizlik günlerinin bozgununu görüyoruz. Reisicumhur, Başvekil ve Başkumandan toplanmışlar, "Halk zaferden, harpten ümit kesti, ne yapacağız?" diye düşünmektedirler:

"Acaba ara sıra kumandanlar birleşseniz, bir arada konuşsanız ve halk bunu bilse..."

Parlamentoda aynı düşkünlük var. Böyle birkaç ay daha geçse ümitsizlik si-perlere kadar girecektir.

Fransız harbini bir şef kazanmıştır. Bu şef, Mustafa Kemal'in binde biri kadar zorluk içinde değildi. Mondros'tan, İnönü'lerden, hatta Sakarya'dan sonraki ruh bozgununu hatırlamaktan insan dehşete düşer.

En inanılmayan şeyi, zaferi kazandıktan sonra, şahsi iktidar için sahne Mustafa Kemal'e olduğu kadar belki tarihte hiç kimseye açık olmamıştır. Ne istese, bütün millet "Hakkındır!" demeye hazırды.

O, birdenbire kendi üstüne bir millete medeniyetini değiştirmek vazifesini ve mesuliyetini aldı. Bu yeni işin İzmir'e girmek gibi yakın seneler içinde göz kamaştırıcı bir semere vermesine imkân yoktu. Medeniyet değiştirmek; kafa değiştirmek, sinir değiştirmek, görüşü ve duyuşu değiştirmek, yaşayışı değiştirmektir. Bu, uzun, çok uzun süren bir rahatsızlıktır. Bir milleti böyle bir rahatsızlığa ya bir zorba, kılıç ve ateşle yahut bir şef, şan ve şereflerini meydana atarak davet edebilir.

İttihat ve Terakki Fırkası'nı düşürmek için, o zaman nazırlarından birinin Avrupa'daki şapkalı resmini gazeteye koyup yayımlamak kâfiydi. Mustafa Kemal halka şapka giydirdiği zaman, kafalarına demir put kakılmış kadar ıstırap duyanlar bile ona dil uzatamadılar. Herkes kendi aklının yatmadığı işten ondan başkalarını mesul tuttu.

Türk Şefi, bir gün meclissiz yaşamayı düşünmemiştir; demokrasi müesseselerini birer birer kurmak için çalışmıştır. Bunların hepsi zorba diktatörün korktuğu tehlikelerdir.

Fikir ve vicdan hürriyeti bu Şef'in hükümet ve fırkasının üstünde titrediği iki esastır. Bir inkılap fırkası bütün Doğu'da ilk olarak fikir ve vicdan hürriyetini kurmaktan daha şerefli ne eser bırakabilir? Bütün Doğu'da ilk olarak tehlike karşısında aldığı diktatörlük haklarını tehlike geçer geçmez kendiliğinden getirip Meclis'e teslim eden adamlar, bu Şef'in hükümet ve fırkasının adamlarıdır.

Bu Şef'in fırkasına ve hükümetine en ağır ıstırap veren şey, fikir ve vicdan hürriyetinin sokak politikası için istismar edilerek ikide bir memleketin normal manzarasının bozulmasıdır.

Şurası anlaşılacak lazımdır ki, bir medeniyetten başka bir medeniyete geçiş bir millet için en derin bir buhran safhasıdır. Halk ile rehber gençlik arasında fesat yapmaktan men edilmiş geniş ve nüfuzlu bir zümre, eski medeniyetin menfaat ve fikir zümresi vardır. Bu zümre bir renkte, bir çeşnide, bir düşünüşte ve bir duyuştadır. Bu tehlikeli birlik, bize, yeni medeniyetin bütün adamlarına, bugünkü Türkiye'yi yoktan yaratan Şef'in fırkası içinde daha sıkı, daha sert, daha uyanık bir birlik yapmamızı emreder.

Şef bütün korkulara karşı şüphe edilmez bir teminat olduğu için, biz dağılmaktan, boğuşmaktan, küçük hırslara oyuncak olmaktan, fantezi içinde yüzmekten çekinmiyoruz. Kubilay'ın cümle taşı üstüne konan kafası, Halk Fırkası'ndan bir gencin yahut muhalif bir gencin, asker veya sivil bir gencin kafası mıdır? Hayır, o bütün gençliğin kafasıdır. Bu sahne, bize, birliği bozulan gençliğin bir gün nasıl ikiye bölüneceğini gösterir.

Bizde diktatör yoktur. Bizde Avrupa gazetelerinde okuduğumuz cinsten bir hükümet ve hükümetçi yoktur. Bizde herhangi parlamentodakilere benzer bir fırka yoktur; bir şef ve inkılap hükümeti ve fırkası vardır.

Yeni Türkiye'nin talihi, bu şefin elinden tutmuş olduğu fırkanın içinde bütün Batı medeniyeti gençlerinin birleşmesinde ve onun bize hediye ettiği şan ve şereften temiz halk yığınlarını bir gün evvel yetiştirmek için istifade etmesindedir.

Falih Rıfkı

Fena Kullanılan Haklar ve Hürriyetler^{*}

Matbuat hürriyeti, fikir ve münakaşa hürriyeti suç işlercesine bir hareketle suiistimale uğrattılıyor. Memlekette bir nevi matbuat terörü meydan aldı. Herkes yıldırılıyor. Haysiyet sahibi her vatandaş her gün maddi ve manevi şerefine tecavüz edileceği, maddi ve manevi itibarının kırılacağı endişesiyle daima mustarıptır.

Hiçbir kayıt ve endişeye tabi olmayarak şereflere, haysiyetlere, şahsiyetlere tecavüz eden muhalif gazeteler hürriyet perdesinin arkasına sığınarak kurtuluyorlar. Halbuki bunların neşriyatı yalnız sınırlı ve belirli şahısları değil, muhtelif vatandaş zümrelerini, milli müesseseleri, devlet otoritesini can evlerinden vuruyor. Bu neşriyatın manevi cephede yaptığı tahribat ayrı bir inceleme konusudur. Tezvire, fesada kapılmaktan kendilerini korumayan bazı saf ve temiz vatandaşlarda bir nevi ümitsizlik ve hayal kırıklığı baş gösteriyor. Vatandaşların yüreklerinde kendi nefislerine ve memleket idaresine karşı emniyetsizlik, gelecek için ümitsizlik hislerinin doğması daima fena akıbetler doğurur. Nihayet bir memleketin hürriyeti de, adaleti de yalnız ve yalnız o memleketin selameti içindir; tedbir almak için hükümet mutlaka kanlı hadiseleri mi bekliyor?

İşte bütün bu hükümler son zamanlarda milli muhiti, kamuoyunu tahrik eden endişelerin tam bir özetidir. Her fertten aynı şeyleri işitiyorsunuz; infialini gösteren her vatandaş aynı endişenin tesiri altında bu hallerden şikâyet ediyor. Bütün bu şikâyetleri, infialleri bir gazeteci olarak derin bir acıyla dinliyor ve üzülüyoruz.

^{*} Mahmut (Soydan), *Milliyet*, 3 Temmuz 1931, No: 1936.

Bu memlekette devir devir matbuata karşı genel bir nefret uyandığı ilk defa vaki değildir. Fakat bu nefret muhalif gazeteler aleyhinde bugün duyulan infialin derecesini hiçbir zaman bulmamıştı.

Şurası muhakkak ki hükümet normalin haricinde tedbirler almaya taraftar değildir. İktidar mevkiindeki fırka memleketin gelişmesini temiz bir hürriyet havası içinde temin etmeyi gaye edinmiştir.

Sınırsız, ölçüsüz bir hürriyet içinde sayfalarını dolduran bunca küfür ve hakaretlere rağmen muhaliflerin hâlâ hürriyetsizlikten bahsetmeleri yalnız hakikate karşı değil, bizzat hürriyet aleyhine işlenmiş bir suçtur.

Eğer matbuat hürriyetinin suiistimalinden doğacak fenalıklar yalnız o suçlu işleyenlere ait olsaydı mesele söz konusu bile olmazdı; halbuki o hürriyetten istifade hakkı ve dolayısıyla o hakkın muhafaza ve müdafaası her vatandaşın hakkıdır.

Siirt Mebusu
Mahmut

Siyasi Karakter^{*}

Fertler gibi zümrelerin ve bu zümreleri idare eden siyasi heyetlerin de hususi ahlakı vardır. Karakter yalnız insanlara mahsus bir haslet değildir; devletlerin de karakteri olmalıdır. Devlet karakteri hiç değişmeyen, her hale tatbik edilen prensipler şeklinde tezahür eder. Bu hareket hattı kaidelerinin esasını "sözü işine uygun olmak" düsturu teşkil eder. Herhangi bir devlet şeklini müdafaa eden, herhangi bir idare sistemine taraftar olduğunu söyleyen devlet adamları eğer fikirlerinde samimi iseler müdafaa ettikleri devlet şeklinin bütün neticelerini evvelden öngörürler, kabul ettikleri bu idare tarzının bütün icapları ne ise fiil ve hareketlerini ona uydurmak mecburiyetini hiçbir zaman unutmazlar.

Mesela devlet idaresinde cumhuriyet şeklini müdafaa edenler, bir taraftan bu şekli kabul edip diğer taraftan memleketi parlamentosuz idare etmek daha iyi olacağı fikrini ileri sürerlerse gülünç olurlar. Yahut cumhuriyetin en hararetli savunucusu kesilenler matbuat hürriyetinin lüzumsuzluğundan yahut zararlarından bahsederek hürriyetlerin kaldırılmasını isterlerse, kendi kendilerini, daha doğrusu bir fikirleriyle diğer fikirlerini çürütmüş olurlar.

Parlamentoların lüzumsuzluğunu, matbuat hürriyetinin zararlarını ileri sürenler vardır. Hatta pek çoktur! Fakat bu fikirde olanlar için cumhuriyet idaresi de saçma sapan bir devlet şekli sayılmalıdır. Cumhuriyet idaresi altında, matbuat hürriyetinin kaldırılmasından yahut mebuslar meclisinin lüzumsuzluğundan bahsetmek, bir devlet şeklinin ikinci derecede teferruatıyla uğraşmak değil,

* Necmettin Sadık (Sadak), "Siyasi Seciye", *Akşam*, 9 Temmuz 1931, No: 4576.

doğrudan doğruya o devlet şeklinin iyiliğini, fenalığını söz konusu etmek, yani doğrudan doğruya rejim meselesini tartışmaktır.

Hali kaline,¹ sözü işine yahut işi sözüne uygun olmak, bir devlet şeklinin bütün mantıki neticelerini ve zaruri icaplarını evvelden kabul ve daima tatbik etmek, Frenklerin kısa tabiriyle conséquent² olmak... İşte devlet adamlarının esaslı karakteri budur.

Yukarıda yazdığımız iki misali alarak, bu milletin ve bu devletin başında bulunan büyük insanların karakterlerini inceleyelim:

Gazi Mustafa Kemal, vatanın geçirdiği en tehlikeli, en ümitsiz günlerinde olduğu gibi, milletin bir kurtarıcıya kendiliğinden verebileceği en sınırsız kudret ve yetkilere sahip olduğu devirlerde de siyasi karakterinden bir an ayrılmamıştır. Asırlardan beri ferdi saltanat usulleriyle idare edilen bu memleketin ancak milli hâkimiyete dayanan ve cumhuriyetle tamamlanan devlet şekliyle idare edilebileceğini aklına koyduğu, yani Anadolu'ya ayak bastığı günden beri, bu esas fikrin netice ve icaplarından zerre kadar ayrılmamış, vatanı istila eden düşmanla başlı başına çarpıştığı müthiş günlerde, vatanı kurtarmaya yönelik teşebbüs ve hareketlerini adeta neticesizliğe uğratmak isteyen unsurların Millet Meclisi içinde kuvvetli görünmesine rağmen, bu memleketi ancak Millet Meclisi'nden çıkan kanunlarla ve millettten aldığı yetkilerle idare etmiştir. Milli hâkimiyet fikrinin ve cumhuriyet usulünün samimi taraftarı, bu akidelerin özü sözüne uygun haki-ki eri olduğu için, zaman zaman kendisine telkin edilen otokrasi, ferdi saltanat, dini hilafet fikirlerini, saray ve debdebeleri nefretle reddetmiştir.

Gazi'nin, matbuat hürriyeti için nutuklarında daima tekrar ettiği güzel düsturlar henüz herkesin hatırlındadır.

İsmet Paşa'nın Millet Meclisi'nde söylediği son nutuk, bu kıymetli başvekilin, demokrasi ve hürriyet esaslarında, idare ettiği devletin esas şekline ne derece uygun olduğu hakkında hiç kimsede, hatta en koyu muhaliflerinde bile şüphe bırakmayacak kadar açıktır.³ Matbuat hürriyetini, bu hürriyete dayalı muhalefet ve eleştiri haklarını cumhuriyetin en tabii neticeleri, en zaruri icapları sayan ve Meclis'in şiddetli heyecanı karşısında, gazete kapatmak yetkisini hiçbir zaman kullanmak istemediğini izah eden İsmet Paşa, unutmamalı ki iki seneden beri matbuatın sadece eleştirisine değil, gazete namı altında çıkarılan paçavralarda birtakım serserilerin terbiyesizce, adice tecavüzlerine, namertçe hücumlarına maruz kalmış bir başvekidir. Buna rağmen insani ve küçük hislerden uzaklaşarak memleketin hakiki matbuat hürriyetine mutlaka kavuşacağı-

1 Kal: Söz, laf. (Y.N.)

2 Conséquent (Fr.): Özü sözü belli; tutarlı. (Y.N.)

3 Başvekil İsmet Paşa'nın 5 Temmuz 1931 günü Meclis'te söylediği söz konusu nutuk için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 4, c.3, s.3-6. (Y.N.)

nı, kavuşması lazım geldiğini, bugünkü rezaletlerin geçici bir buhran olduğunu izah eden İsmet Paşa bütün memlekete en parlak siyasi karakter dersini verdi.

Bundan, bu dersten siyasi muhaliflerin, matbuat hürriyetini, eleştiri ve muhalefet hakkını kullanmak isteyenlerin istifade etmelerini bekleriz.

Bu milletin ve bu devletin başında bulunan büyük insanların, en tehlikeli günlerde olduğu gibi, en kudretli ve en haklı göründükleri devirlerde gösterdikleri "fikirde samimiyet", "özü sözüne her hal ve kârda uygun olmak" düsturlarına dayalı siyasi karakter nümunesi bütün nesillere ibret olmalıdır.

Karşıt, muhalif diye ortaya çıkanlardan bu derece olgunluk olmasa da -bu yükseklik her ferdin kârı değildir- buna biraz benzer terbiye beklemek hakkımızdır. Matbuat hürriyeti, eleştiri hakkı birtakım karaktersizlerin, ahlaksızların elinde devamlı bir fesat aleti kaldıkça, bu hakları kullanmak bahanesiyle birtakım cahiller ve garazkârlar yalanla, bozgunculukla, iftirayla safdil ve masum halkı zehirlemekten çekinmezlerse bu memleket batır. Nihayet, her tür teorilerin üstünde vatanın selameti endişesi vardır. Bu vatani kurtaranlar onun adı ruhlu telkin ve propagandalara kurban olmasına razı gösteremezler.

Memleketi idare edenler, matbuat hürriyetinden, eleştiriden, muhalefetten korkmuyorlar.

Bilakis, eleştiriye, muhalefeti can ve gönülden arzu ediyorlar. Fakat muhaliflerde, eleştirenlerde asgari karakter, asgari ahlak, asgari samimiyet, asgari bilgi ve ufacak bir ideal kısıntısı istiyorlar.

Bu da hakları değil mi?

Necmettin Sadık

Politika^{*}

Hoşgörrlk

Bütün kafaları mühendis ve marangoza verip, bir türlü düşünen, bir türlü gören, bir türlü anlayan msellesler¹ yapamayız. Genç kafası, donmuş bir tas değil, ihtirashlı bir kaynak olmalıdır.

Hiçbir fikir, emir olamaz. Birbirimizi hoşgrerek hakikat arayışına devam edeceğiz.

Bu hoşgrrlğn sınırı, prensiplerde, rejimi başarılı kılmak için şart bildiğimiz ana esaslarda duracaktır.

Gündelik münakaşalarda sekterlik nasıl kısır ve yabani bir şey ise, bu ana esaslarda hoşgörürlük dosdoğru imansızlıktır.

Hiçbir cumhuriyetçi, cumhuriyetçi olmayanı, cumhuriyetçi olamayacak olanı hoşgremez.

Hiçbir cumhuriyetçi, kendi hırsları, hınçlarını ve fantezilerini okşayan geri kafalının yardımını ve alkışını hoşgremez.

Hiçbir cumhuriyetçi kendi safının kavgalarının karşı safın silahlarıyla halledilmesine kalkışılmasını hoşgremez.

Hürriyet, cumhuriyetinindir.

^{*} Fali Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Temmuz 1931, No: 3597.

¹ Müselles: Üçgen. (Y.N.)

Cumhuriyetçilerin iktidarını ve Cumhuriyet'in otoritesini zaafa uğratan her kanun maddesi, bir kaçak mal gibi, bulunduğu yerde tutulup Meclis'e teslim edilmelidir.

Hoş Görünürlük

Bir dakikalık alkış, bir saatlik şeref, bir günlük hak kazanış için; 6 x 6 tek sütunluk bir gazete resmi hatırı için; Arif Oruç'un "bravo"su, M. Zekeriya'nın¹ "yaşasın"ı, Zeynel Besim'in² "horra"sı için ağızdan bir kelime kaçırmak, kalem-den bir cümle düşürmek, kafadan bir fikir geçirmek ayıp ve günahtır.

Genç idealleri hoşgörülük sallamaya başlayıp hoş görünürlük yıkar.

Yalnız birbirimizi hoş göreceğiz; fakat birbirimize bile hoş görünmeye çalışmayacağız.

Biz kusursuz değiliz; muhalefet ise etleşmiş, kemikleşmiş, sinirleşmiş ve damarlaşmış bir kusurdur.

Biz yanlış düşünebiliriz; muhalefet ise doğru düşüncenin ayarının anlaşılması için kullanılacak bir mihenktaşdır.

Bir Gün

Bir gün bugünün hakikatlerini arayanlar çıkacak, koleksiyonları karıştıracak ve bizi oğullarımıza teşhir edecektir. Günün ihtiras dalgalarına kapılıp gelişigüzel yuvarlanan tahta parçaları ile bu dalgalara göğüs geren karakter kayaları birbirinden ayrılacaktır.

Yeni Türkiye'yi ahlak ve karakter kurdu; bu yapı yine ancak bu malzemeyle tamamlanabilir.

Falih Rıfkı

1 Mehmet Zekeriya Sertel. (Y.N.)

2 Zeynel Besim Sun. (Y.N.)

Demokrasi Nedir?*

Son günlerde bazı gazetelerde bir nevi demokrasi münakaşası görüyoruz. Bir kısım yazarlar diğerlerini demokrasiye taraftar veya demokrasi aleyhinde olmakla itham ediyorlar. Bazıları "Demokrasi lazımdır, iyidir" diyorlar; bazıları da "Demokrasi artık yıprandı, iflas etti. Avrupa demokrasi buhranından ıstırap çekerken, demokrasiye doğru gitmek hatadır" diye iddia ediyorlarmış.

En büyük hata, bu gibi meselelerde ve bunların münakaşasında hazır yapılmış düsturlara, soyut ve belirsiz kelimelere saplanmaktır. Demokrasi diye belirli, şekli değişmeyen, çerçevesi iyice sınırlanmış bir kavram yoktur. Onun için, demokrasi etrafında münakaşa edenlerin evvela bu kelimenin manasını tarif ederek mutabık kalmaları lazımdır. Yoksa birbirleriyle anlaşmaları, hatta birinin dediğini ötekinin anlaması imkânsız olur.

Demokrasi nedir? Herkes bilir, demokrasi, halk ve kudret (otorite) manasına gelen iki Yunanca kelimeden meydana gelir. Demokrasinin tam manası "halkın kendi kendisini idare etmesi"dir.

Demokrasi en eski zamanlardan bu asra kadar birçok devlet ve idare şekillerine devamlı olarak takılmış zavallı bir isimdir. Tarihin muhtelif devirlerinde halk demokrasi namına ezilmiş, kahredilmiştir!

Bu kelimenin ne kadar muhtelif idare şekillerine tatbik edildiğini göstermek için eski ve yeni tarih misallerle doludur.

İlkçağın Atina hükümetleri demokrasi idi; bu asrın milletleri de demokrasiyle idare ediliyor. Fakat arada ne müthiş farklar var! İlkçağ demokrasileri ile

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 28 Ağustos 1931, No: 4627.

son asır demokrasileri taban tabana zıttır. Büyük Fransız İhtilali'nden doğan son asır demokrasilerinin en ayırıcı sıfatı, sınıf imtiyazlarının kalkması, bütün fertlerin eşit hukuka sahip olmalarıdır.

Halbuki Eski Yunan demokrasilerinde halk birbirinden geçilmez, alışılmaz hukuki setlerle ayrılmış iki sınıftan meydana geliyordu. Asilzadegân sınıfı bütün imtiyazlara ve haklara sahipti. Koyu halk tabakası her haktan mahrum idi. Bunun adına demokrasi derlerdi.

Hukuk âlimlerinin hatası, birbirine hiç benzemeyen eski ve yeni demokrasileri aynı isim ve tasnif altında bulundurmaktır.

Ya son asır demokrasileri? Bunlar birbirinin aynı mıdır?

Bugün bütün Avrupa ve Amerika milletleri demokrasiyle idare ediliyor. Aralarında benzerlik noktası var mı?

Bir sınıfın diktatörlüğü üzerine kurulu olan komünist Rusya bir demokrasidir. Bir zümrenin ve bir fikrin tahakkümüyle idare olunan İtalya demokrat bir devlettir. Cumhuriyetle idare edilen Fransa'da demokrasi var. Meşruti bir saltanat olan İngiltere'de de demokrasi yürürlüktedir.

Şu halde komünizmin aleyhinde olan bir adam demokrasinin nasıl lehinde olur? Faşizme taraftar iseniz, demokrasinin nasıl aleyhinde bulunabilirsiniz?

Daha doğrusu "Demokrasi iflas etti" diyenler, mevcut hangi idare numunesini göz önünde tutuyorlar? Yahut "Demokrasi bir millet için en iyi idare şeklidir" iddiasında bulunanlar hangi milleti örnek alıyorlar?

Bunun içindir ki, demokrasi gibi genel bir belirsiz kelime etrafında münakaşa boşunadır. Demokrasi taraftarı olup olmamak hiçbir mana ifade etmez. Ne bir komünist, ne bir faşist, ne bir Fransız cumhuriyetçisi, ne bir İngiliz muhafazakârı -taban taban zıt devlet şekillerine taraftar olmakla beraber- demokrasi aleyhtarlığını üzerlerine almazlar.

Tarihte ne kadar zorba hükümdarlar gelmiştir ki kendilerine "demokrat" lakabını layık görmüşlerdir.

Münakaşa edilebilecek mevzu, seçim usulleriyle, fırka mücadeleleriyle 19. asır Fransız yazarlarının İngiliz anayasasından ilham alarak müdafaa ettikleri klasik parlamentarizm şeklinin milletlerin bugünkü ihtiyaçlarına uygun olup olmadığıdır. Avrupa milletlerinin geçirdiği buhran bir demokrasi buhranı değildir. Tabir yanlıştır. Buhran, parlamentoculuk buhranıdır, daha doğrusu devletin iktisadi meseleler karşısındaki vaziyetine ait bir buhrandır; eski asra ait toplumsal ve iktisadi müesseselerin çöküntüsünden meydana gelen bünyevi bir buhrandır. Şekillerin artık kıymeti yoktur. Demokrasi dediğimiz de nihayet her idareye tatbik edilen aldatıcı bir şekilden başka bir şey değildir. Somut gözlem bunu gösteriyor.

Necmettin Sadık

Cumhuriyet Bayramı^{*}

Türkiye'de Cumhuriyet Bayramı demek, Türk inkılap ve kurtuluşunun hatıralarını kutlama şenlikleri demektir. Yakın maziye ait bu hatıraları daima ve bütün tazeliğiyle muhafaza ederek canlı yaşatmak ise Türk istikbal ve istiklalinin her tehlikeden masuniyetini teminat altında bulundurmak demektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesi az kalsın Türkiye'yi de beraber sürükleyip çöküşe götürecekti. Türklük ancak milli bağımsızlık fikrine dayanarak kendini kurtardı ve bu bağımsızlık cumhuriyet oldu. Daha doğrusu bilahare resmen de cumhuriyet ilan edilen bu bağımsızlık esasen cumhuriyet idi. Bu noktaları vatandaşların ve bilhassa gençliğin daima göz önünde bulundurması lazımdır.

Umumi Harp'in Avrupa için yaptığı barışlar hâlâ dünyaya dağılma ve ihtilal hayatı yaşıyor. Bizim için Umumi Harp'i kapamak hesabına iki barış yapılmıştır: Biri Türkiye'yi de mahvetmek üzere Avrupa ile Babiâli'nin tertip ettikleri Sevr barışdır, diğeri de bu Sevr barışını da yırtıp atmak üzere biz Türk milletinin yaptırdığımız Lozan barışdır. Denilebilir ki biz hakiki barışımızı Umumi Harp'in barışları haricinde elde ettik; ve bunu da yeni bir harp neticesinde pek çok can, kan ve mal pahasına olarak. İşte bu Türk hamlesinin başlangıcı gibi sonu da cumhuriyet olmuştur. Milli tarihimizin hiç unutulmayacak yeni başlangıcı budur. Her sene 29 Teşrinievvel'de [29 Ekim'de] işte milli tarihimizin bu şanlı ve canlı faslı kutlanır.

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1931, No: 2687.

Avrupa ile Babîâlî ve saray, Türklüğün mukadderatına istedikleri gibi tassaruf edebilecekleri arzusuna kapılmışlardı. Bu faciaya İzmir işgaliyle en kanlı şekli verildikten sonradır ki millet kendi mukadderatına ancak kendisinin hâkim olacağı kararını aldı. Hakikaten İzmir işgali 16 Mayıs'ta, Mustafa Kemal'in Samsun'da Anadolu karasına ayak basışı 19 Mayıs'tadır. Bir taraftan İzmir ve havalisinde milli müdafaa kuvvetlerinin yer yer cephe teşkil edişleri, diğer taraftan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin vücut buluşu hep bu tarihleri takiben ve hemen vaki olmuş işlerdir. Bütün vatan müdafaasının müdafaa-i hukuk fikri etrafında toplanışı ise hiç gecikmemiştir.

Müdafaa-i hukuku, milli misak özetler: Bu misakta milli sınırlar çizilmiş, yalnız bağımsızlık kelimesiyle ifade olunabilen milli hukuk tespit edilmiştir. Türk milleti milli fikirlerini bu suretle tayin ettikten sonradır ki bütün bir düşmanlık cihanının karşısına onu eline bayrak yaparak çıktı. İşte, dedi, milli sınırlarım ve milli hukukum. Bunu kolaylıkla kabul etmezsen zorla alırım. Kararım katidir: Ya istiklal, ya ölüm!

Vatandaşların bugünkü milli sınırların o misak sınırları olduğunu hatırlamaları çok zevkli bir saadettir. Bugünkü bağımsızlık ise o günkü azim ve karara dayanır. Her ikisi cumhuri fikrin ifadesidir. Halkın bu hareketi cumhuriyetin tabii olarak daha sonra resmen dahi ilanına varmıştır. Hakikaten cumhuriyet esasen halk hareketi demekse, milletin kendi sinelerinden çıkan bir heyecanla bağımsızlık mücadelesine atılışı zaten cumhuriyet hareketinin en yüksek manzarası demektir. Bu cumhuri hareket milli maksatları elde ettikten sonradır ki Büyük Millet Meclisi 29 Teşrinievvel [Ekim] 1923'te cumhuriyeti resmen dahi ilan etti. Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesinden milli bir cumhuriyet çıkaran milli hamleler o tarihte nihai şeklini almış oldu. Onun içindir ki Türkiye'de cumhuriyet demek, Türklüğün bütün muzaffer kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi demektir.

O halde bizde cumhuriyet denilince kısaca şunları hatırlayacağız demek olur: Her ikisi hayatımıza kastettikleri için Avrupa'yla ve sarayla mücadeleye tutuştuk. Avrupa'yı mağlup ettik ve sarayı yıktık. Avrupa'yı bertaraf ederek milli sınırlarımızda bağımsızlığımızı, sarayı yıkarak milli hayatımızda bağımsızlığımızı kazandık. Doğu Roma İmparatorluğu'nun tarihe karışmasından Doğu'da en son olarak ortaya yepyeni milli bir Türk devleti çıkmış oldu. Ve artık kendi mukadderatına sahip ve hâkim olan bu milli Türk devleti kendisini ileri cemiyetlerin ahengine uyduracak hamlelere de hız verdi. Saltanatın yıkılmasından sonra hilafet de milli sınırlardan dışarı çıkarıldı. Din ile dünya işleri ayırt edildi. Kanunlar tamamen çağdaşlaştırıldı. Fes gibi alelacele bir serpuş üzerinde ısrar eden çok köhne fikir darbelendi. Kadınlığın hukuku ortaya çıkarılarak ve yeni alfabe kabul edilerek modern milletin diğer bütün şartları yerine getirildi.

Asırların tarihine ancak sığacak olan bu işler daha dün yapıldı ve birkaç gün içinde. Onu yapanların çoğu hayattadır ve baş yapıcı olan Gazi başımızdadır; tabii ki cumhurun reisi olarak!

Bilmiyorum bu satırlarla bugün kutlamaya hazırlandığımız günün manasını izah edebildim mi? İzah edemedimse işaretlerini verdim. Milletin her ferdi o işaretlere tutunarak kendi idrakiyle böyle bin bir makalenin heyecanlarını kendi yaratabilir, kendi yaşatabilir ve bilhassa kendisi yaşayabilir.

Yunus Nadi

Cumhuriyet^{*}

Kelime Arapça. İsterseniz "republik" yahut daha incelterek "république" yahut Türkçemizde Cenevizlilerden miras İtalyanımı şiveye uydurarak "republika"¹ deyiniz. Ne değişir? Hiç. Cumhuriyet bir kelime değildir ki; cumhuriyet bir kavramdır. Bir kavram olarak bile bir İngiliz yahut bir İtalyan yahut bir Macar için bir kavrama karşılık olmaktan fazla bir şey ifade etmez. Fakat eğer kelimenin arkasında duran kavramın arkasındaki şey bir lügat kitabındaki ufak izahı değil de kan dökerek ödenmiş bir hakkı temsil ediyorsa, halkın şuuruna denk gelen bir hakkı temsil ediyorsa, o zaman cumhuriyet kavramı lügat kitaplarının olduğu gibi yazılabilecek tarihlerin de dışına taşar.

Fakat bunun için de cumhuriyetin sadece ilan edilmiş olması kâfi değildir. Halk hükümranlığı duygusunun asil ve dinmez bir irade ürpermesi şeklinde cumhuriyeti ilan eden milletin vicdanında yaşaması lazımdır. Bazı milletlerde olduğu gibi bir gösteri neticesinde elde edilmiş bir cumhuriyet, güç bakımından bir toprak yahut maarif kanunundan farksızdır. Avrupa'nın bazı yeni türeme memleketlerinde olduğu gibi, en son tacidar ortaçağın kim bilir hangi unutulmuş çukurunda kaldı diye seçilen cumhuriyet rejimi de pek büyük bir şey ifade etmez. Bu gibi cumhuriyetler yeni eşya gibi bonmarşe² kokar.

* Burhan Asaf (Belge), *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 4056.

1 İt. repubblica. (Y.N.)

2 Bonmarşe (Fr. Au Bon Marché [özel isimden] [ucuz]): İçinde her türlü giyim ve süs eşyası, oyuncak vb. satılan büyük mağaza. (Y.N.)

Milletler, cumhuriyet kavramının ardında açılan yüksek insanlık mertebesine ya yüzlerce ve binlerce aydınının feda edilmesi pahasına yıllarca süren bir mücadeleden sonra varırlar yahut milletin en büyüğü olmak şerefini bir miras meselesi kabul eden soytarıları eli çuvalda yakalanmış bir hırsız gibi milletin menfaatlerini satarken cezalandırarak varırlar.

Fransız ihtilalcileri Birinci Cumhuriyet'i Kral'ın¹ düşmanlara yazdığı mektupları yakaladıktan sonra ilan ettiler. Türk cumhuriyetçilerinin böyle bir külfete girmelerine lüzum yoktu. En son Osman oğlu hıyaneti yatağına alacak kadar soysuzlaşmıştı. Fiilen bir halk hükümeti, fiilen bir cumhuriyet olan Türkiye Büyük Millet Meclisi rejimi millet ordularının bayrağına zaferin çelengini taktığı gün tacı millete giydirmiş bulunuyordu. Milletin taci milletin zafer çelenginden başka bir şey değildi. Eğer bir duygu sakatlığı yüzünden ve Türk milletin tarihinde ebediyen izahsız kalacak bir civanmertliğe kapılarak kurtuluş ve ihtilal ordularının çelengini Osman oğlunun başına giydirmek arzusu belirmiş olsaydı, bu arzu kısır kalacaktı; çünkü milleti bir pula satmış olan hıyanet, bir İngiliz gemisine sığınmakla kendi cezasını kendi eliyle tertip etmiş bulunuyordu.

Bir cumhuriyetin Türk Cumhuriyeti kadar yüksek ve eşsiz bir manaya karşılık olabilmesi için onun kurtuluş davası gibi yüksek ve eşsiz bir davanın vardı yeri teşkil etmesi lazımdır. Bir dava ki Anadolu yaylasında toplanıp kopan bir gazap ve ceza kasırgası gibi hem içerideki sultanlığın, yani Osmanlı hanedanının hem de dışarıdaki sultanlığın, yani emperyalizmin beynine inmiştir. Türk Cumhuriyeti için, Türk aydınlığı yarım asır, bir asır şuurla ve bilerek didişmiş değildir. Fakat Türk Cumhuriyeti için Türk milleti, Cihan Harbi'nden artakalan bir avuç evladını anaların çığlıklarını zapt etmeleri ve Anadolu yollarının kağnılar önünde kısaltmaları gibi bir facia dekoru içinde yürek koparıp yürek vermiştir. Denilebilir ki hiçbir cumhuriyet Türk Cumhuriyeti kadar bir kan pahasına oturmamıştır; kıymeti bundadır.

Cumhuriyet ki bir milletin bütün asalet haklarını kendine tahsis ederek bir yeniden doğuş demektir. Hiçbir taraftaki doğum ağrıları Sakarya'daki kadar gönül paralayıcı ve Dumlupınar'daki kadar gönül ferahlatıcı olmamıştır. Hangi milletin gönlü böyle yaman bir imtihandan geçmiştir? Hangi gönül bu sağanağın haddesinden geçmiştir?

İşte bunun içindir ki Avrupa'nın zoraki inkılaplara yeltenmiş memleketlerindeki yapma cumhuriyetler hakkında türlü rivayetler gelirken, Türk milleti, bugün, Türk Cumhuriyeti'nin dokuzuncu yıldönümünü derin ve yarından emin gönlüne sindiriyor.

Burhan Asaf

1 XVI. Louis. (Y.N.)

"Gazi Cumhuriyet"*

Onuncu yıldönümü. Cumhuriyet'in. İlk günü bile, "cumhuriyet" dediğimiz zaman sultanlık rejiminin yerine gelen bir idare şeklini kastetmek hafifliğine düşmedik. Bunu hiçbir Türk inkılapçısı yapmadı. Hiçbir Türk inkılapçısı, hadisenin manasını anayasa hukuku kitaplarına yorumlattırmak gafletine düşmedi. İlk günü bile cumhuriyet derken, her Türk inkılapçısı cumhuriyet sözünü, cumhuriyet kavramını ve cumhuriyet rejimini bir sembol manasında ve bir bayrak makamında olarak benimsiyordu. Herkes biliyordu ki cumhuriyet başlığı, milli kurtuluş inkılabının bölümlerinden birini adlandıran, milli kurtuluş inkılabının belirli hamlelerini vasıflandıran bir şiarı.

★

Kurtuluş ihtilalinin orduları Anadolu'da zorlu ve kanlı bir direnişin temel atmış olduğunu İnönü'de fiilen ilan ettikten sonra Londra Konferansı'na gidilmişti. Bu konferansa Ankara gibi İstanbul hükümeti de delegelerini göndermişti. Gerçi söz hakkının ancak Ankara'da olduğu kolay tespit edildi. Fakat ne de olsa İstanbul hükümetinin karşı taraf tarafından bir tertibin içine alınışı ve bir kombinazonda yardımcı unsur olarak kullanılmak istenışı sırtıtmıştı. Ankara'nın keskin gözünden karşı tarafın bu taktiği kaçmadı.

★

* Burhan Asaf (Belge), *Kadro*, Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı: 22, s.24-27.

Büyük gün gelmişti ve "İlk hedef Akdeniz!" emrini alan ihtilal orduları "düşmanı memleketin mukaddes ocağında boğmak" işini tamamlamışlardı. Mudanya'dan ötesi gözükmeye başlamıştı. Az sonra Batı emperyalizmiyle karşı karşıya oturarak davanın neticesini almak lazımdı. Telgraflar haber veriyordu ki karşı taraf yine İstanbul kuklasını yola çıkarmak niyetindeydi. İşte Büyük Millet Meclisi'nin o zamanki tarihi celsesine ait zabıtları incellerseniz Büyük Şef'in karşı taktiğini mükemmelen sezersiniz.

Celsede hem sultanlığın hem de halifeliğin kaldırılması söz konusu olmaktadır. Fakat kısa görüşlü yahut kötü niyetli unsurlar zararlı bir direnişte bulunmak eğilimindedirler. Şef, acele karar veren ve kararını dikine tatbik ettirmek isteyen bir adam olsa, hemen o gün sultanlıkla halifeliğin beraberce kaldırılması ve cumhuriyetin ilanı lazımdır. Fakat Şef, günlük görüşlere göre günlük tedbirler peşinde koşan bir adam değildir.

Üç yıldan beri güttüğü büyük davanın bütün unsurlarını kendi eliyle büyütmiş olduğu için onları çok yakından tanımaktadır. Büyük Millet Meclisi'nin o güne kadarki mücadelelerde ne zaman birliği ve ne zaman ayrılığı temsil ettiğini adeta ezberlemiştir. Meclis'teki irticaı o güne kadar inkılap namına kullanmak işini sonsuz bir sabır ve uzak görürlük sayesinde başarmıştır. Davanın tam neticesini almak sırasında acelecilik ve sinirlilik göstermek ve isterse tam bir iş çıkarmak pahasına olsun henüz olmamış bir meyveyi koparmaya çalışmak ondan beklenemezdi.

Zabıtları okursanız, görürsünüz ki, Gazi, sultanlıkla halifeliğin kaldırılması-na dair olan teklifini derhal ikiye bölmüş ve yalnız sultanlığın kaldırılmasında ısrar etmiştir. Ve ustaca bir ikna taktiğinden sonra, Türk milletini konferansta ancak Ankara'nın, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi delegelerinin temsil edilebileceğini, eğer Londra'da olduğu gibi hem Ankara hem de İstanbul temsil edilecek olursa, davanın mutlaka zaafa düşeceğini, çünkü karşı tarafın Ankara ile İstanbul ikiliğinden istifade etmek çarelerini mutlaka arayıp bulacağını reddedilmez bir surette anlatmıştır.

Yoksa fiilen Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ilk gününden beri bir cumhuriyet hükümetiydi. İlk günden beri temsil, yasama ve yargı yetkilerini kendinde toplamış bulunmaktaydı. Fakat bunun böyle olması ayrı bir şey, bunun böyle olduğunu o tehlikeli saatlerde o Meclis'e anlatmak yine ayrı bir şeydi. Çocuk doğmuştu ve yalnız göbeğinin kesilmesi kalmıştı. Yalnız, her şeyden evvel ananın kurtarılması lazım geldiği için, doktor göbeği kesmek işinde ısrar etmedi.

★

Bütün cumhuriyetlerin tarihini inceleyiniz; bizimkine benzeyenini bulamayacaksınız. Doğuşundaki ve ilanındaki şartlar bile gösterir ki bizde cumhuriyet, milli kurtuluş inkılabımızın daha ilk gününde onun tabii bir rejimi olarak fiilen kurulmuş olduğu halde, mesela "Misakı Milli" gibi millete açık bir şiar halinde verilmemiş ve ilanı için en güzel fırsat geldiği zaman büyük kurtuluş davası aksamamış diye geri alınmış ve bekletilmiştir.

O kadar ki, artık ilan edilmesinde hiçbir mahzur kalmadığı zaman dahi siyaset ocağımızın son zamanlara kadar ön safında rol alabilmiş bazı zevat, onun yıllardan beri fiilen mevcut olduğunu tamamiyle gözden kaçırarak, ilanın mahzurlu olabileceğini söylemek garabetinde bulunmuşlardır. Halbuki bu fikri söyledikleri gün, Şef'e göre bütün mahzurlarla beraber bütün farazi direnişler de çoktan temizlenmiş bulunuyor ve dört yaşını süren çocuğu sadece elinden tutup milletin kucağına salmak için, Şef, esasen kimseden danışmaya lüzum görmüyordu.

O bazı zevatın fikirlerine müracaat etmekle, milletin lehine olan bir işi daha millet için hazırlamış olmanın gönül ferahlığına kapılarak, kendine yakın olanlar arasında kendisini ve davayı kimlerin en iyi anlamış olduklarını araştırıyordu. Bildiğime göre bu imtihanı kazananların başında İsmet Paşa bulunmuştur.

★

Öteki memleketlerde, mesela günümüzün İspanya'sında cumhuriyet tek başına bir gaye teşkil etmiş ve nesiller bu gaye için mücadele etmiştir. Böyle bir cumhuriyeti izah işinde anayasa hukuku ilminin şüphe yok ki büyük yetkisi vardır. Krallık denilen idare şekli ile cumhuriyet denilen idare şekli arasında temsil, yasama ve yargı bakımından ne farklar vardır, o ilim bu hususta ciltler dolusu diller döker ve hikmetler yumurtlar.

Fakat bizim Cumhuriyetimiz her türlü anayasa hukuku müdahalelerinden masun kalmıştır ve masun kalacaktır. Bizim Cumhuriyetimiz bir kere bir gaye, bir mevzu ve bir objekt¹ mevkiinde hiçbir zaman kalmamıştır. Bizde Cumhuriyet-millet ve Şef gibi- daha ilk günden itibaren büyük kurtuluş davasının bir mücahidi olmuştur; davanın bayrağını taşımış ve dava için çarpışmıştır. Kurtuluş ihtilali devam ettiği müddetçe -millet gibi ve Şef gibi- o da temiz çabanın ve tam feragatin ateşinde çelikleşmiştir. Lozan'a gidilmezden evvel kendini ilan ettirmek elinde iken ve Erzurum-Sivas günlerinden beri davaya nefer yazılmış iken dava aksamamış diye kenara çekilmesi, büyük ihtilalimizin büyük feragatleri kitabında, şüphe yok ki ona ait bir fasıldır.

1 Object (İng.): Nesne. (Y.N.)

Bizde nasıl millet "gazi millet" ve nasıl Mustafa Kemal "Gazi Mustafa Kemal" ise, Cumhuriyet de "Gazi Cumhuriyet"tir.

Bizim Cumhuriyetimiz 10 değil, 13-14 yaşındadır. Onun ilanı günü doğduğu gün değildir. Onun ilanı günü -kurtuluş inkılabının cephe neferleri ve şefleri gibi- kendi "istiklal madalyası"na hak kazandığı gündür.

Nasıl millet ihtilal için vuruşarak "Millet olmak hakkı"na, nasıl Mustafa Kemal ihtilal için vuruşarak "millet kurtarıcısı olmak hakkı"na vardılarsa, Cumhuriyet de ihtilal için vuruşarak "cumhuriyet olmak hakkı"na ermiştir.

Onun için bizim cumhuriyetimizin adı bütün ötekilerden farklı olarak GAZİ CUMHURİYET'tir.

Burhan Asaf

En Büyük Ülkü: Cumhuriyet^{*}

Büyük Harp'ten sonra harbin doğurduğu ihtilaller yeni doğan devletlerin anayasalarına kaynak olmuştur. Bu bakımdan yeni devletlerin anayasalarında müşterek bir nokta vardır: Halkçılık! Dahili savaşlarında başarılı olan devletler halkçılığın zaferini korumayı kendilerine ülkü saymışlardır. Bu devletlerin bugün bu ülkeye ne kadar yaklaştıklarını burada tahlil edecek değilim. Fakat yeni devletler içinde milletin ruhundan lav dalgaları halinde taşan "halkçılık" heyecanını yaşatan ve yükselten kuvvetli bir devlet göstermek lazım gelirse, o devlet "Cumhuriyet Türkiye'si"dir.

Büyük Başbuğ'un yüce idaresi altında, halka doğru, halk için koşan ve didişen "Cumhuriyet" in bugün 10. yıldönümünü yaşıyoruz. On yıl evvel, gün tanyerinden doğarken, Türk kendine ve geleceğine değer ve şeref veren bu büyük varlığa kavuşuyordu. 29 Birinci Teşrin [Ekim] 1923'te Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerine yeni, yepyeni bir devlet kuruluyordu. Dünyada başka hiçbir milletin yenemeyeceği zorluklar içinde her engeli kırarak başını yükselten, kahraman ve fedakâr millet, onun asil ruhunda saklı olan harikulade kudreti temsil eden, karşısında bütün dünyanın saygılarıyla eğildiği Büyük İnsan'ın yüksek kumandası altında yeni ve bağımsızlığına sahip bir "Türkiye Cumhuriyeti" kurmayı başardı.

* Musliheddin Âdil (Taylan), *Akşam*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

Osmanlı İmparatorluğu Dünya Harbi'nden mağlup ve perişan çıkmış iken, Türk milletinin, büyük kurtarıcısının idaresi altında kurduğu yeni devlet, dünyanın medeni milletlerine tamamiyle eşit hak ve vazifelere sahip olarak doğuyordu. Bu düşüncelerledir ki Türkiye'de Cumhuriyet kapitülasyonsuz bir ülkedir, medresesiz bir tek mekteptir, bir Batı medeniyeti ve bir Batı kültürüdür. Türkiye'de Cumhuriyet demek, bağımsızlık demek, hâkimiyet demek, şeref ve gelecek demektir.

Yeni Türkiye için Cumhuriyet, yalnız devlet şeklinin değişmesinden ibaret bir hareket değildir. Cumhuriyet, asırlardan beri Türk'ü gerileten batıl akideleleri silkip atarak Türk'e hür ve medeni bir cemiyet sıfatıyla haysiyetiyle yaşamak hakkını kazandırmıştır. Cumhuriyet, Türkiye'de, bütün inkılap neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve milli nizam ve intizamı korumuş, milli harsı kurmuş ve kuvvetlendirmiş ve bu esasları temin için kuvvetli bir hükümet otoritesini ve kumanda birliğini tesis etmiş ve milletin kendi kendini idare etmesi esasını yüksek derecede tahakkuk ettirmiştir.

Cumhuriyet Türkiye'sinin Teşkilatı Esasiye'siyle ehemmiyetle koruduğu esas "halkçılık"tır. Cumhuriyet, kanunlar önünde mutlak bir eşitlik kabul etmiş, hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde sınıf mücadelesi asla yer almamış ve demokrasi milletin yüksek ülküsü olmuştur.

Cumhuriyet Türkiye'sinin yüksek vasıflarından biri de laik olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu din ile devlet işini karıştırma hatasının Türk tarihinde en son kurbanıdır. Saltanatın sayısız hataları içinde her türlü milli gelişme yollarını sımsıkı kapamış olması itibariyle bu hatayı başta saymak çok doğru olur.

Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e miras kalan dertlerin ortadan kaldırılması sırasında belki en çetin görünen de buydu. Bu engel de yine büyük Gazi'nin büyük azim ve kudretiyle kaldırıldı. Cumhuriyet'in siyasi, hukuki ve toplumsal sahalarda gösterdiği harikaların en büyük etkeni, şüphe yok ki, devletin laik olmasındadır. Tarih bize gösteriyor ki, Türkiye'de ne zaman bir "ilerleme hareketi" olmuşsa, halkın taassubunu ve bilgisizliğini körükleyen bazı devlet adamlarının dini alet ederek ortalığı karıştırmaları yüzünden gerçekleştirilememiştir. Fransız İhtilali'nin imparatorlukta hiçbir akis uyandırmamasının, "Tanzimat" hareketinin yürüyememesinin, hatta 1908 İnkılabı'nın hukuki ve toplumsal sahada medeni âlemin tuttuğu yolda ilerleyememesinin en mühim etkeni din ve devletin ayrılmamış olmasıdır. Büyük Gazi diyor ki:

"Bugünkü devletimizin şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri bertaraf eden en olgun bir tarz olmuştur. [...] Millet, milletlerarası genel mücadele sahasında hayat ve kuvvet kaynağı olacak ilim ve vasıta-

nın ancak muasır medeniyette bulunabileceğini sabit bir hakikat olarak umde kabul etmiştir. [...] Cumhuriyet Türkiye'sinde eski hayat kaideleri, eski hukuk yerine yeni hayat kaidelerinin ve yeni hukukun geçmiş bulunması bugün tereddüt edilemez bir emrivakidir."¹

Yaşayan ve yaşayacak olan nesil, büyük milli bayramı kutlularken, millete bu yüksek neticeyi verebilmek için bütün rütbelerini sarayın yüzüne fırlatarak millet arasına bir fert gibi giren ve harikalar yaratan Büyük Kurtarıcı'yı kalbinde bir hayat darbesi duydukça saygı ve sevgi duygularıyla selamlayacaktır. "Mustafa Kemal" tarihten önce var olan ve tarihten sonra da varlığını koruyacak olan kahraman bir milletin şeref ve namusunun timsalidir. Her gün yeni bir atışa giren verimli Cumhuriyet ve inkılap onun eseridir.

Tarihlere sığmayan Türk'ün bu en büyük eserini başaran ve yaşatan başkumandan, Türkiye'nin ve Türk neslinin büyük güneşi, en büyük Türk, yaşa, var ol!

Musliheddin Âdil

¹ Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 5 Kasım 1925 tarihli Adliye Hukuk Mektebi açış nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.18, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2006, s.116-118. (Y.N.)

Vatandaşlar Vazife Başına!*

Milli hâkimiyetle idare olunan memleketlerde medeni bir milletin en değerli vasfı seçim günlerinde tecelli eder.

Esasen milli hâkimiyet kavramı her türlü zorba idare şekillerinden ayrılmış, milli işlerini bütün kapsamıyla kendisi gören bir milletin kurduğu rejimi ifade eder. Bu idare şeklinde halk kudreti, halk alakası ne derece kuvvetli olursa rejim de o oranda sağlam esaslara dayandırılmış sayılır. Cumhuriyet rejiminde milli hâkimiyet en kapsamlı ve en yüksek manasıyla tecelli eder. Bu rejimde en ufak bir sultanın yeri yoktur. Bu sultaya yer vermeyen kudret de şüphesiz milli idarede halk hâkimiyetinin her sahada her şeye hâkim ve düzenleyici bir vaziyette bulunmasından ileri gelir.

Halk hâkimiyeti halkın kendi milli işlerini gördüreceği elemanları kendi eli ve kendi kafasıyla seçerek ona toplu ve nizamlı bir yön verir. Bu sebeple medeni ve çağdaş milletlerin rejimlerinin sağlamlığı vatandaşlarının her türlü seçime iştiraklerinde göstereceği yüksek alaka ve heyecanın derece ve kıymetiyle ölçülür.

Bizim rejimimiz en yüksek ve kudretli milli hâkimiyet düsturlarına dayanıyor. Bu varlığı tecelli ettirmek için vatandaşlar en medeni haklarından biri olan oylarını kullanmayı her işten üstün bir vazife saymalıdırlar. Cumhuriyet rejimi ve o rejimi idare eden elemanlar vatandaşların bu hakkına riayet etmeyi ve bunu seve seve kullanmalarını halktan istemeyi kendilerine esaslı bir umde

* Ahioğlu M. Nâzım (Evren), *Babalık*, 4 Teşrinievvel (Ekim) 1934, No: 4497.

kabul etmişlerdir. Biz de bu haklarımızı kullanmakta en ufak bir ihmalcilik göstermeyelim ve oylarımızı memleketimizi ve rejimimizi on seneden beri büyük bir idare ve kiyasetle¹ idare eden Cumhuriyet Halk Fırkası adaylarına verelim. Bu, yurdun ve inkılap davamızın özlü bir dileğidir.

Ahioğlu
M. Nâzım

¹ Kiyaset: Akıllılık; anlayışlılık; uyanıklık; zeyreklik. (Y.N.)

Cumhurluk Ülküsüne Faziletle Kavuşulur^{*}

Ulusların toplu yaşama kurumlarının yüz yıllarla geçen tarihi denemelerinin sonucunda bulunuyoruz. Bu çağda ulusal benliğini anlayan her ulus toplu yaşayışın en verimli ve soysal¹ kurumunu cumhuriyet rejiminde bulmuştur.

Yuvarlağımızın dörtte üçünde yaşayan ve ulusal varlığının, buyurganlığının değerini anlayan uluslar bugün üstün bir rejim olarak cumhuriyeti beğenmişler, ulusal, sıyasal, ekonomik ve soysal türelerini² bu rejimin ülküsüne göre kurmuşlardır.

Cumhuriyet rejimini hazmeden ve onu kendi yaşayışına denk gören ulusların her kişisi bu rejimin korunmasını kendilerine erdemli bir yumuş³ sayarlar.

Bir yığın içinde bu değerli vazifeyi kavrayamayan kişiler bulunabilir. Bu kişiler, hiç kuşkusuz, camianın yetiştiremediği, cehaletin kurbanı kişiler olabilir. Onların bilgisizliğini önlemek, onları da cumhurluksever ve bir gün bu uğurda canını da yok eder yüksek ve şuurlu düşünen bir yurttaş hamuru yapmak yumuşu da uyanık, bilgin yurttaşlara düşer.

Cumhuriyet rejiminde türeler, toplumsal düzenliği bozacak ve cumhuriyete karşı koyacak kara güçleri boğmak için kendiliğinden harekete geçer; bu yolda kullanacağı silahı istediği yerden seçer alır.

* Nâzım Evren, *Babalık*, 25 Mart 1935, No: 4604.

1 Soysal: İctimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

2 Türe: Hukuk. (Y.N.)

3 Yumuş: Hizmet; iş; vazife; faaliyet; görev. (Y.N.)

Hakiki cumhuriyetçilerin özdeğeri, yığının geri düşünüş ve alışkanlıklarda kalan kişilerini cumhurluk ülküsüne fazilet ve bilgi öğretmenleriyle bağlamak, kafalarını, inanlarını aydınlatmaktır.

Bu ülküye derin bir yurtseverlik, inanlı bir bilgi, yüksek bir nefis feragati yoluyla varılır. Türk ulusu cumhurluğu asırların ruhunda yarattığı yüce denemelerle şuurlanan iradesini, büyük önderi Atatürk'ün bir hızda harekete getirmesiyle kabul etmiş, buyurganlığını her yönden tam manasıyla kuran bu rejime yine kendi benliğinden doğan bir inanç ve sevgiyle bağlanmıştır. Bu yerinde sevgiyi ateşlendirmek, bu bağı sökülmez ve kırılmaz bir kaya sertliğine ulaştırmak için cumhurluğun feyizli verimlerini yurttaşların ruhunda, benliğinde canlandırmak lazımdır. Kullanacağımız en doğru vasıta, ne kanunların şiddetli hükümleri ne de kalemlerin terör saçan tehditleridir. Bunun yine en kestirme ve ışıklı yolu, rejimi yığına, kamuya sevdirecek yüksek bilgileri, erdemli ve feragatli bir inan ve ülküyle ulusun gönlüne söylemektir.

İşte cumhuriyet ülküsüne bu yoldan gidilirse rejimimize borçlu olduğumuz en değerli yumuşlarımızı yapmış sayılırız.

Nâzım Evren

Cumhuriyetimizin Büyük Kuvveti Yaratıcılığındadır^{*}

Cumhuriyetimiz 12 yaşını bitirdi, 13 yaşına bastı. Dün sabah şakır şakır yağan yağmura rağmen çok canlı, çok heyecanlı bir surette kutlulanan Cumhuriyet Bayramı, artık klasik bir gösteri, her sene yapılması alışılmış bir şenlik mahiyetinden çıkmıştır. Cumhuriyet'in 10. yıldönümünden beri Cumhuriyet Bayramı, Cumhuriyet nesilleri için kutsi bir mana almıştır. Şimdi artık Cumhuriyet Bayramlarında yeni rejimin başladığı günün yıldönümünü kutlulamakla kalmıyoruz, yüksek varlığımızı, imanlı ilerleyişimizi, yapıcı kabiliyetimizi, yaratıcı benliğimizi de kutluluyoruz.

Cumhuriyet, Türk'ün kayaların altındaki kaynaklar gibi gizli kalmış kabiliyetlerini meydana çıkaran bir rejim olmuştur. Genç nesillerden ziyade istibdatın zulmünü, Meşrutiyet'in anarşisini, mütarekenin acısını görmüş ve bütün bu bir sürü badirelerden sonra Cumhuriyet'e kavuşmuş olanlardır ki bu hakikati gayet açıkça görebilirler.

İstibdat, millete karşı vehimli ve zalim, harice karşı korkak ve düşkün bir idareydi. İmansız ve kof göğsü sırmalar ve nişanlarla dolu, bunak ve titrek bir Sultan Hamit paşası o idarenin tam bir timsaliydi.

Meşrutiyet ne yapacağını bilmeyen, toy, tecrübesiz, sınırlı ve taşkın bir idareydi. Çürümüş, dağılmaya mahkûm Osmanlılıktan yeni bir devlet kurmaya çalışıyor, bilgisizliği, tecrübesizliği yüzünden memleket anarşi içinde bocalıyor-

^{*} Abidin Daver, *Cumhuriyet*, 30 Birinci Teşrin (Ekim) 1935, No: 4117.

du. Bir tarafta cüretkâr, komitacı bir gençlik, öte tarafta istibdat tortusu, titrektir, bunak bir ihtiyarlık eski tabiriyle gerdune-i devleti¹ çekmeye uğraşıyorlardı. Bu devrin çifte timsali Enver Paşa ile Sultan Reşad'dır.

Mütareke ise, dışarıdan azgın emperyalizmin ve içeriden bozguncular ile yurdu bir pula satanların el ele verdikleri bir fetret ve ihanet devriydi. Türk'ün dinamik kudretlerini göremeyecek kadar kör ve sersem olan dış ve iç düşmanlar insanlığın ilk günlerinden beri yüksek varlığıyla medeniyete şeref veren bir milleti boğmaya uğraşıyorlardı. O alçaklık devrinin timsali, Lloyd George ile Clemenceau'nun arabasına koşulmuş olan Vahdettin ile Damat Ferit'tir. Bu dış ve iç düşmanların körlüğüne karşılık, Türk'ün bitip tükenmek bilmez ilahi bir kudret kaynağı olduğunu çoktan sezen, Türk'ün

*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.*

diye içten bağırان sesini herkesten önce duyan Büyük Baş, nihayet dünyayı hayrette bırakan bir harikayla Cumhuriyet'i kurdu.

12 yıldır Cumhuriyet rejimi içinde yaşıyoruz ve hakikaten yaşadığımızı da anlıyoruz. Türk'ün ulu varlığında yaşayan, fakat müsait yol bulamadığı için şimdiye kadar gizli kalan bütün dinamik kudretler, yaratıcı kuvvetler uzun zaman hapsedilmiş bir pınarın suları gibi, Cumhuriyet devrinde fışkırdı, yayıldı. Cumhuriyet Bayramlarında işte biz benliğimizden fışkıran bu yaratıcılıkla karşılaşıyoruz. Hayat ve medeniyetin her sahasında durmadan yükselen eserlerimize bakarak neler yaptığımızı görüyoruz; neler yapabileceğimizi anlıyoruz; yapamayacağımız bir şey bulunmasının imkânsızlığına iman ediyoruz. Eski idarelerin, güçlükleri karşısında âciz, eli bağlı kaldıkları bütün işleri Cumhuriyet başarıyor. Çünkü o idareler Türk'ün yapıcı ve yaratıcı kudretini sezmemiş ve ona iman etmemişlerdi. Cumhuriyet ise "Türk'ün yapamayacağı bir şey yoktur; Türk her şeyi yapar" inancıyla yürüyor. Onun içindir ki eski idareler para bulamaz, dışarıdan dilenirlerken, Cumhuriyet para buluyor. Eski idareler demiryolu yapamaz, işletemezlerken, Cumhuriyet demiryolu yapıyor ve işletiyor. Eski idareler gömleğini bile dışarıdan beklerken, Cumhuriyet memlekette büyük bir ulusal endüstri kuruyor. Eski idareler yol, köprü yapamazlarken, Cumhuriyet iki senede 20 köprü yapıyor... Özetle eski idarelerin şıartı "yapamayız" idi; Cumhuriyet'in sembolü ise "yaparız"dır ve Cumhuriyet her şeyi yapıyor.

1 Gerdune-i devlet: Devlet arabası. (Y.N.)

Cumhuriyetimizin en büyük kuvveti yaratıcılığındadır. Cumhurbaşkanımızın en büyük meziyeti Türk'ün yaratıcılığını görmesinde ve bu kudreti bize de, bütün dünyaya da göstermesindedir.

Abidin Daver

Hâkimiyet Milletindir!*

İlk Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920'de "Hâkimiyet milletindir!" esasını koydu. Bugün bütün vatan parçaları üzerinde yüce bir milletin bu suretle kendi mukadderatını bizzat ve fiilen idare etmeye başladığı günün 17. yıldönümünü kutlulayacağız.

Hâkimiyetin millete geçmesi tarihi, bizde, yalnız devlet idaresinin bir saray ve Babîâli zümresinden millet eline geçmesini değil, Atatürk'ün kudret elektrikleriyle yüklü eşsiz şahsiyetinin kati müdahalesiyle bir milli inişin durdurularak bir milli yükselişin de başlangıç tarihidir. Büyük Şef'in yanmış ve yıkılmış enkaz arasından yeni ve yüksek bir yurt binası yükseltmek idealini gerçekleştiren koyduğu ilk temel taşı, her şeyden evvel milleti sahipsiz kalan mukadderatına sahip etmesi olmuştur. Koca binanın bütün dünya gözüne vuran sağlamlığı, yalçınlığı bundandır.

Hâkimiyet milletindir ve bu hâkimiyetin 17 senelik kısa tarihi içine asırları yazan Büyük Millet Meclisi, o hâkimiyetin dün de, bugün de, yarın da en mukaddes ocağı ve en yüksek abidesidir. Kürsüsünde Büyük Şef, sıralarında Büyük Şef'in parmağının gösterdiği istikamete yürüyen milletvekilleri, bütün Türk davası, denilebilir ki bu meclisin duvarları arasında oluştu. Birinci Büyük Millet Meclisi Kurtuluş Savaşı'nın, İkinci Büyük Millet Meclisi inkılabın ve sırasıyla bütün Büyük Millet Meclisleri büyük vatan davalarının başarılıları olmuşlardır. Bir yangınla sarılmış memleketi bugünkü mamur Türkiye haline koymak

* Ali Naci Karacan, *Tan*, 23 Nisan 1936, No: 362.

yolunda Türk milletinin ne muazzam bir milli gayret sarf ettiğini anlamak için vatanın nasıl kurtulduğunu, kurtulan topraklarda saltanatın ve ona desteklik eden müesseselerin nasıl yıkıldığını, daha sonra temizlenmiş yurt arsası üzerinde milli Türk devletinin yükselişini, milyonlarca insan ciğerlerinin tertemiz bir Atatürk havası içinde yıkanarak yeni bir hayata kavuşmasını ve bütün bu ileri Türk âlemini dolduran her sahada sayısız başarıları göz önüne getirmek lazımdır.

Cumhuriyet, resmen 1923'te, fakat denilebilir ki resmen ilan edildiği tarihten üç sene evvel hâkimiyetin millete geçmesiyle 1920'de fiilen ilan edilmiştir. Onun içindir ki, büyük Türk milleti bugün herhangi bir bayramı değil, esaret zincirlerini paramparça ederek bütün milli başarılarının kaynağı olan şerefli ve yüksek insanlığına kayıtsız ve şartsız tasarruf etmesi gibi milli saadetini kutlamaktadır.

Ali Naci Karacan

Milletin Kendi Hâkimiyetini Kendi Eline Aldığı Gün^{*}

23 Nisan Cumhuriyet Türkiye'sinde kutlulanan bayramların belki en büyüğüdür, her halde muhakkak birincisidir. Hakikaten 1920 Nisan'ının 23'ünde idi ki Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk toplantısını yaparak hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız bir surette ve yalnızca millete ait olduğunu ilan etmişti. Bu büyük hadiseden önceki Sivas ve Erzurum kongrelerinin tarihi ehemmiyetleri küçük değildir. Fakat Büyük Şef'in önderliğiyle belli ve yüksek amaca doğru hazırlanan fikirler vatanın hayat ve mematını söz konusu ettiren dehşetli hadiseler içinde bütün kuvvetini muhafaza ederek ilk resmi ve parlak şeklini 1920 Nisan'ının 23'ünde almıştı. Bu tarih milli Türk tarihinin ilk yüce inkılap sayfasını yazmış oldu.

Türk inkılaplarının en büyük hadisesi Cumhuriyet rejiminin tesis ve ilanı değil midir? Hakikatte Türk Cumhuriyeti 1920 Nisan'ının 23'ünde kurulmuştur. Onun üç yıl sonra bir 29 Teşrinievvel'de [29 Ekim'de] diğer bir Meclis kararıyla kanunlaştırılması zaten mevcut olan fiili bir vaziyetin ifadesinden başka bir şey değildir. Mustafa Kemal'in kılavuzluğuyla onun yüksek başkanlığı altında Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinden itibaren bütün milli hâkimiyetin millete ait olduğunu tespit ve ilan ederek fiilen de icraya başlamıştı. Maddi ve manevi bütün zaferlerimizin hep bu büyük asılla başlatılması tarihi ve hakiki bir zarurettir.

* Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1936, No: 4288.

Meclisin adı bile ortalıktaki büyük değişikliğin açık ifadesini teşkil eder: Türkiye Büyük Millet Meclisi!.. Evet, mebuslar meclisi veya o zamanın ifade-siyle "meclisi mebusan" değil, fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi!.. Bir meclis ki Türkiye'de milli hâkimiyetin temsilciliği adına ondan daha büyük bir kurum düşünölemez. Ondan daha büyüğü milli hâkimiyetin asıl sahibi olan millettten ibarettir. Büyük Millet Meclisi açıldığı gün Türk Teşkilatı Esasiye'sinin ilk baş maddeleri tabiatıyla şu şekillerde yazılmış oldu:

1) Hâkimiyet kayıtsız ve şartsız olarak Türk milletininindir.

2) Türkiye Büyük Millet Meclisi milletin biricik temsilcisi olarak yasama yet-kisi ile yürütme kuvvetini yalnız kendinde toplamıştır.

Bu hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ağızından çıkmadan evvel ta-rihin sinelerinden fırlayıp yükselmişti. Şöyle ki:

Sivas Kongresi sarayı ve Babıâli'yi bir millet meclisi seçimine zorladığı za-man Büyük Şef yeni meclisin İstanbul'da değil, bir Anadolu şehrinde toplan-ması lazım geldiğini söylemişti. Çünkü o zaman yabancı işgali altında bulu-nan İstanbul'da düşman toplarının tehdidiyle beraber sarayın hıyaneti Büyük Kumandan'ın gözleri önünde apaçık tehlike safhalarıydı. Bu kesin ve keskin görüşe rağmen suçlu bazı zatların İstanbul'da topladığı Meclis 16 Mart 1920 ta-rihinde işgal kuvvetlerinin ve sarayın müşterek baskınına uğradığı zaman, ola-cağı bilerek kendisi Ankara'da hadiselerin gelişmesini bekleyen Mustafa Kemal derhal Kongre Heyeti Temsiliye Reisliği yetkisiyle yeni milli meclisin seçilmesi lüzumunu ve bunun çabuk yapılmasını millete tebliğ etti.

İstanbul baskını Büyük Şef'i asla gafil avlamış değildir. O, baskından iki üç gün evvel İstanbul meclisindeki arkadaşlarına bu hadisenin vuku bulmak üzere bulunduğunu ve öyle bir hal vukuunda derhal Anadolu'ya geçmek üzere ihtiyat-lı ve hazırlıklı bulunmaları lüzumunu haber veriyordu.

Böylelikle İstanbul baskını millet davasının mücadelesinde bir fasıla bile meydana getirememiş ve belki bizi artık tereddütsüz en kuvvetli inkılabı tatbik ve icraya sevk eylemişti.

İşte 23 Nisan böyle bir bayramdır. O gün Türk milleti, Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi ağızıyla, bütün bir düşmanlık dünyasıyla beraber milletin dahili baş düşmanları olan saraya ve Babıâli'ye meydan okuyarak, en mukaddes hamlesiyle ayaklanmıştı. O günden bugüne kadar memleketimiz he-sabına yüzlerce yıla sığmayacak çokluk ve güzellikte alınan büyük neticeleri hep biliyoruz.

Bu bayramı kutlularken 1920 Nisan'ının 23'ündeki büyük karar ve hareketin büyüklüğü önünde niçin en büyük saygılarla eğileceğimizi iyi hatırlamış olalım.

Yunus Nadi

Önemli Yıldönümünde Cumhuriyet'in Geçmişine ve Geleceğine Bakış^{*}

Bundan çok değil, yalnız 14 yıl önce Cumhuriyet'i resmen ifade ve kanunen tespit ettiğimiz gün Meclis koridorlarında kendisine rastladığım Fransız gazetecisi dostum bizden daha heyecanlı bir edayla "Böyle büyük hadiseleri odundan yapılmış gazete kâğıtları üzerinde bırakmaya gelmez. Onları devamı ebediyete sürecek yerlere yazmalı" demişti.

Türk milletinin bu rejimle aday olduğu büyük ve parlak geleceği düşündükçe hep o gazeteci dostumun sözleri hatırıma gelir. Eğer rejimin yüksek kadri bilinmeyerek milletçe ona layık olmak hususunda hatta ufak tefek kusurlar gösterilirse, bu kusurların o büyük ve parlak gelecek üzerinde az çok kötü tesirler yapabileceğini düşünmek, biz Türkleri yeni hayatımızın bu ilk ve son şartına dört elle sarılmaya sevk edecek tüyler ürpertici bir hakikattir. Cumhuriyet rejimimizin bu 14. yıldönümünü kanlar ve ateşler içinden çıkan bu hakikat gözlerimizin önünde olarak ona sımsıkı yapışan bir aşk ve imanla kutluluyoruz. Hakikaten yeni Türkiye, modern ve müebbet Türkiye yalnız ve yalnız Cumhuriyet Türkiye'si, hatta sadece Cumhuriyet demektir. Biz bu tılsımda yeni hayat bulduk; ve bu yeni hayatta alabildiğine yükselmenin en sağlam temellerini. Kurtuluş ve bağımsızlık hareketleri gibi Atatürk inkılapları dahi hep bu temeller üzerinde yükselmiştir.

^{*} Yunus Nadi Abalıoğlu, "Önemli Yıl Dönümünde Cumhuriyet'in Mazisine ve İstikbaline Bakış", *Cumhuriyet*, 29 Birinci Teşrin (Ekim) 1937, No: 4836.

Türkiye'mizde Cumhuriyet ne vakit kuruldu? Söze başlarken 14 yıl önce onun resmen ifade ve kanunen tespit edilmiş olduğunu söyledik. Bu, tarihe bir tutamaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük fazileti şuradadır ki, o resmen ifade ve kanunen tespit ve ilan olunmadan önce çoktan Türk milletinin hayatında fiilen yaşamaya başlamış ve hatta en yüksek feyizlerinden bir kısmını vermişti. Kurtarıcı Mustafa Kemal Doğu'da o zamana kadar kılıcının hakkı olarak haiz olduğu rütbelerle onların bütün formlarını sarayın suratına fırlatarak "Ben memleketin sinesinde sadece bir millet ferdiyim!" dediği gün Türkiye'de Cumhuriyet'in sanki temel taşı atılmıştı. Erzurum ve Sivas kongreleri Türkiye'de cumhuri halk idaresini kurmaya doğru atılmış birbirini izleyen ardışık adımlardı. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk açıldığı zaman hakikatte Türkiye'nin halktan gelen halkçı modern devleti fiilen kurulmuş demektir ve Cumhuriyet artık fiiliyat sahasında yürümeye başlamıştı. Hakikatte idare rejimi olarak cumhuriyet nedir? Halkın kendi idaresinde kendi iradesini, ama yalnız kendi iradesini kullanması değil mi? İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde millet kendi mukadderatını yalnız kendi eline almak ve bütün kuvvetlerin bütün hâkimiyetini Meclis'te toplamakla sultanların ferdi ve ailevi hükümeti yerine milli iradenin mutlak saltanatını kurmuş oluyordu. İlim kitaplarının hepsi size söyler ki böyle bir idarenin adına cumhuriyet derler.

Fakat kendi kendini idarede dahi dâhi olan Türk milleti, Cumhuriyet'i tesis etmekle beraber adını söylemekte ihtiyatlı davranıyordu. Büyük Kurtarıcı tarihi nutkunda bunu bizzat kalbinde saklamaya itina ettiği "bir milli sır" sözüyle ifade eylemiştir.¹ Vatan ve milleti uçurumun ta kenarına kadar sürüklemiş dehşetli ve felaketli bir harp vaziyeti içinde bulunuyorduk. Burada büyük ölçekte manevralara ihtiyaç vardı. Adı söylenmeyen cumhuriyet, kendi şaşıla varlığını Milli Kurtuluş Savaşı'nın zaferleri içinden çıkararak yükseltecek ve işte o zaman adıyla sanıyla ortaya çıkacaktı. Bu hadise, arkasındaki üç yıllık muazzam milli hamlelere dayanan bir tarihte, yani 29 İlk Teşrin [Ekim] 1923'te vuku buldu. Milli harpler zaferlerle bitmiş, dava kazanılarak vatan ve millet kurtulmuştu. Artık rejim kendi adını ilan edebilirdi ve etti.

Hayatımın en saadetli mazhariyetlerinden biri olarak bu teklifi Meclis'e Teşkilatı Esasiye Encümeni'nin reisi sıfatıyla ben arz ettim ve kanun maddelerine giriş olan kısa açıklamalarımda özet olarak şunları söyledim:

"Arkadaşlar, şimdi müzakere edip neticelendireceğimiz kanunla yeni bir şey yapacak değilsiniz. Halk iradesine dayalı mutlak ve bir başına hâkimiyetine sahip olan milletin zaten cumhuri bir hayat yaşamakta olduğu malumunuzdur ve bu hayatın şerefli temsilciliğini bizzat sizler yapagelmektesiniz. Şimdi yapaca-

1 Bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.40. (Y.N.)

ğımız iş, içinde bulunduğumuz bu hakikatin sadece adını söylemekten ibaret olacaktır ki o da cumhuriyettir. Arkadaşlar, maddeleri okuyalım ve rejimimizin adını kanunen de tespit ederek resmen millete ve dünyaya ilan etmiş olalım."

Ben bu sözleri söylerken bir aralık gözüm o zamanın Gazi Mustafa Kemal'i olan Atatürk'e ilişti. Büyük Şef cümlelerimi açık ve çok manalı baş sallamalarıyla takip ve tasdik ediyordu. Çünkü hakikati söylüyordum ve çünkü o bu hakikati benden daha iyi biliyordu.

Adı söylenmeden evvel memlekette milletin hamleleriyle kurulmuş ve adı söylenmeden büyük işler görmüş olan Türkiye Cumhuriyeti bu memleketin öz kalbinden doğmuş halk malı bir rejimdir. Onu her göz önüne aldığımız zaman mазisindeki bu kutsi büyüklüğü iyi kavramalıyız ki geleceğinin hep aynı ayarda birbirini izleyecek büyük neticelerini beklemeye hakkımız olsun.

Atatürk önderliğinin bu memlekete en büyük hediyesi Cumhuriyet'tir. Ona layık olmaya çalışalım. Büyük Türk milleti elbette daima bu liyakati gösterecek faziletlerle sıvrilecektir.

Yunus Nadi

Millet Hâkimiyeti Devrinin 18. Yıldönümü: 23 Nisan Bayramı^{*}

22 Nisan 1920 tarihinde "Heyeti Temsiliye Reisi Mustafa Kemal" imzasıyla askeri ve mülki bütün makamlara şu telgraf gönderilmiştir:

"Nisan'ın 23. Cuma günü Büyük Millet Meclisi açılarak vazife yapmaya başlayacağından, anılan günden itibaren bütün mülki ve askeri makamların ve bütün milletin mercii belirtilen meclis olacağı tamimen arz olunur."¹

Türkiye'de millet hâkimiyetinin kurulmuş olduğunu haber veren bu telgrafın üstünden 18 sene geçti. 1920 Nisan'ının 23. sabahı halife çeteleri Ankara sırtlarına yaklaşmak üzereydi. Memleketin o halini 23 Nisan 1938 Türkiye'siyle kıyas ediniz! Atatürk'ün kurucu, yapıcı ve yaratıcı dehası önünde bir daha eğilelim. Şahsi ve milli, maddi ve manevi bütün kazançlarımızı ona borçluyuz.

18 sene içinde Türkiye'nin ve cihanın ne ağır buhranlar geçirmiş olduğunu biliyoruz. Atatürk, insan aklına durgunluk veren her türlü müşkülata karşı, milli hâkimiyet nizamının bir an bile sarsılmasına müsaade etmeyerek, onun vasıtasıyla çare bulmuştur. Birçok memleketlerde onun inkılaplarının onda birini başarmak için halk hâkimiyeti cihazlarının tamamen durdurulmakta olduğu bir devirde, Eşsiz Reis, millet için olan eserini milletle beraber vücuda getirmiştir.

^{*} Falih Rıfkı Atay, *Ulus*, 23 Nisan 1938.

¹ Bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.334. (Y.N.)

Biz Kemalistler bir Atatürk demokrasisinden bahsederken ne demek istediğimizi pekâlâ biliyoruz. Bu 18 sene içinde Türkiye'de, Doğu âleminin hayal bile edemediği medeni ve insani hürriyetler kurulmuştur. Cumhuriyet rejiminde bütün kayıtlar ancak kanunla ve yalnız bu hürriyetlerin düşmanlarına karşı konulmuştur.

Atatürk 23 Nisan 1920'de milli hâkimiyet rejiminin temelini attığı kadar, Türk milletine en uzak gelecekleri dahi kapsayan bir ideal vermiştir: Halk için ve halk ile!

23 Nisan'ın manasını anlayanlar bugün tekrar Çankaya'ya dönecekler, Türk milletinin insanca ve kahramanca bütün faziletlerinin altından yağrulmuş timsali, yaşayan ve yaşayacak Türk nesillerinin ebedi atası olan Reis'e minnet borçlarını sunacaklardır.

Atatürk bize yalnız vatani ve hürriyeti değil, bağımsız bir vatan içinde ebediyen hür kalmak sırlarını da verdi. Bayramımızın hakiki değerini bilelim.

Falih Rıfkı

Cumhuriyet^{*}

Harp sonrası birçok milletler için bir imtihan devresi olmuştur. Milletler bu imtihandan hem en güzidelerini hem de kendi hayatlarını arızasız ve fasılasız güdecek fikirleri seferber etmek suretiyle geçmeye çalışmışlardır. Bazı milletler için kanlı ve bazıları için kansız tamamlanmış olan bu kudret, irade ve organizasyon yoğunlaştırma hamlelerine "rejimler" diyoruz.

Bizim "Cumhuriyet"imizin doğuşu ve oluşu tarihin işte bu en müstesna ve en çetin şartlar koşan devresine tesadüf etmiştir.

Bizim "Cumhuriyet"imiz anayasa hukuku kitaplarından alınmış bir rejim değildir. Onun bazı hususiyetleri düne kadarki anayasa hukukundan ilhamlı sayılabilir. Fakat onun doğuş şartları onu asıl yarınki anayasa hukuku külliyatının temel bölümlerinden biri kılacak mahiyettedir.

Bizim "Cumhuriyet"imiz daha ilk günlerinden itibaren onu yaratan eşsiz dehanın eseri olduğu için onun adını taşımış ve kendisine "Kemalizm" denmiştir. Eğer onu bir milletin kurtuluş ve bağımsızlık hareketini tamamlayan ve istikrarlandıran bir eser olarak alırsak, onda hem "millet"in, hem "bağımsızlık"ın dinamik manası içkindir. Eğer onun halk arasından, halk ile ve halk için doğmuş ve tamamlanmış bir hareket olduğunu göz önünde tutarsak, bizim "Cumhuriyet"imiz demokrasinin kendisi ve en ilerisidir. Eğer onun Türk milletinin zaman ve mekân içindeki misyonunu herkese kabul ettirmiş bir hadise olduğunu düşünürsek, bizim "Cumhuriyet"imiz Türk nasyonalizminin tarifi

* Burhan (Asaf) Belge, *Ulus*, 29 Ekim 1938, No: 4056.

ve istikametlendirilmesi sayılmalıdır. Eğer onun halkçılık ve devletçilikle kast ve realize ettiği büyük hamleleri incelersek, bizim "Cumhuriyet"imiz modern sosyal eğilimlerin en dengeli ve en istikrarlısı olarak ele alınmalıdır. Eğer onun laiklik ve inkılapçılık etrafındaki anlayışları üzerinde durulacak olursa, bizim "Cumhuriyet"imiz mevcut insanlık ve cihan anlayış davalarını en iyi çözüm yoluna götürmüş olan bir rejimdir.

Bugün 15 yaşında olan "Cumhuriyet"imiz yalnız bir idare tarzı değil, hayatımıza hâkim olacak ve ona her türlü düşünme ve hislenme istikametlerini çizecek olan bir mezheptir. Bir muhteşem ve kusursuz yapı gibi Türk milletinin maddi ve manevi varlıklarını barındıracak ve artıracak olan bu eser Büyük Atatürk'ün tarihle çekişe çekişe Türk milleti için tespit ettiği bir hak ve hürriyet vesikasıdır.

Biz "Cumhuriyet"imizde, fertçe ve milletçe olan haklarımız kadar, bütün bunların üzerinde olarak, büyük ve şerefli millet olmanın yolunu bizimle beraber aramaya çıkarak bu yolu bulan ve bizi bu yolun üzerine koyan sevgili en büyüğümüze karşı giriştiğimiz müddetsiz ve sarsılmaz taahhüdün anıtını görürüz.

Burhan Asaf

Cumhuriyet Milletin Devlet Oluşudur^{*}

Yalnız kendinden evvelki devirle değil, bütün Türk tarihiyle Cumhuriyet'in ayrıldığı esaslı noktayı bulup göstermeye çalışmalıyız. Bununla, Atatürk rejiminin bütün hüviyeti açık ve kesin olarak meydana çıkacaktır.

Teokrat rejimin hâkim olduğu ve baştaki insanın hakikaten Allah'ın yerde gölgesi farz olunduğu devirlerde millet ve millet fertleri "kul" idiler. Tanrı temsilcisi ve din ulusu olan baştaki tek adam emir verirdi; onu dinlemek ve yapmak herkes için vazifeydi. Gaye, dışı itibariyle tamamıyla uhreviydi. Allah'a olduğu kadar onun dünyadaki vekiline de millet kölelik etmekteydi.

Fakat bu görünüşün altında dünyevi menfaatler için için işliyordu. Allah'ın gölgesi, aynı zamanda dünyevi şahsiyetiyle iradesi mutlak bir hükümdardı. Ülkesini genişletmek, hazinesini doldurmak, bu yolda kullarını harbe sevk edip öldürerek barış zamanında her türlü saadet ve istirahat ermek onun için gaye idi.

Tanzimat'a kadar bu hal tam kayıtsız ve şartsız devam etti. Allah'ın vekili ve Osmanlıların hükümdarı (halife-i rûy-i zemîn¹ ve padişah-ı zaman), devletini elinden kaçırmamak için kendisini yutmak üzere olan diğer devletlere hoş görünme düşüncesiyle birtakım ıslahata ister istemez girişti ve kendi haklarından feragat etmeye zor zoruna razı oldu. Yine millet tebaa idi ve padişahın azat kabul etmez kölesiydi.

* Hasan Âli Yücel, *Akşam*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1938, No: 7198.

1 Halife-i rûy-i zemîn: Yeryüzü halifesi. (Y.N.)

Abdülhamit devri, hükümdarın, millet hesabına bu kadarcık olsun fedakârlık etmesinin bile acı bir yansıması oldu. Onun kadar milletin maneviyatına taarruz etmiş, onun kadar sinsi ve öldürücü mutlakiyet rolü oynamış zorba bir hükümdarı tarih görmemiştir diyebilirim. "Yıldız" kelimesini lügatlerden, "Murad"¹ adını şahıs isimlerinden çıkarttıracak kadar vehim içinde yaşamış olan bu Osmanlı padişahı, Kur'an-ı Kerim'deki "Haliğ"² kelimesi geçen ayeti elinden gelse Mushaflardan sildirecekti. Demek istiyorum ki, korkusu ve kaygısı millet için değil, kendisi içindi. Çünkü devlet, kendinden öncekilerde olduğu gibi, kendi demekti.

Meşrutiyet halktan gelen adamların temsil ettiği bir hareket olmak itibariyle devlette milleti görme ve bulmanın müjdecisidir. Fakat hilafet ve padişahlık makamının bu rejimde devamı, eski zihniyetin alttan alta işlemesine gizli bir etken olmuştu.

Nitekim mütareke devrinde Osmanlı hükümdarı kendi şahsını kurtarmak için gözünde hiçbir kıymet ve ehemmiyeti olmayan milleti düşmana satmakta bir an tereddüt etmedi ve mevkii ona bu satım hainliğini yapmak imkânını verdi.

Buraya kadar tarihimiz "devlet için millet" düsturunun tatbikatıdır. Cumhuriyet ve Atatürk rejimidir ki milletin devlet olması esasını gerçekleştirebildi.

Cumhuriyet'in 15 senesi bu hakikatin her gün yeni bir tecellisinin takvimidir. 29 Teşrinievvel [29 Ekim] Türk milleti için her yıl yapılmış işler ve iyiliklerin bilançosunu okuma günüdür.

Biz bugün onun 15'ini bir arada ve hepsini yaratan Büyük İnsan'ı başımızda görerek bahtıyarız.

Hasan Âli Yücel

¹ Sultan V. Murad. (Y.N.)

² Gazetede bu şekilde. Doğrusu "hal" (tahttan indirme) olmalı. (Y.N.)

MİLLİYETÇİLİK

Türk Varlığı*

Siyasi ihtiraslar içinde bütün dünyanın henüz anlamaya galiba vakit bulamadığı bir hakikat var: Bütün neticeleriyle Türk varlığı!.. Bugün yalnız milli sınırları dahilinde hiç olmazsa 10 milyondan az olmayan bir Türk nüfusu var. Bir millet ki karakterleri ve meziyetleri genel tarihte kendisine parlak ve faziletli bir mevki ayırmıştır, onun bugünden yarına dünya haritasından silinebileceğini tasavvur edebilmek ne abes şeydir! Hoş, bu bahiste yalnız bilerek bilmeyerek bizim aleyhtarlığımızı lüzumlu gören gayri Türkler ve gayrimüslimler karşısında bulunuyor da değiliz a. Ortada milli mevcudiyetimizin davası söz konusuysen milliyetin ve hatta insanlığın ne demek olduğunu anlamak kabiliyetinden yoksun olan bu güya Türk ve Müslümanlar hâlâ İttihatçı-İtilafçı çekişmeleri yolunda kendi millet ve memleketlerini jurnal etmekle vakit geçiriyorlar. Daha dün misallerini gördük; pek açık bir yalan ve iftira olarak milletimizi İtilaf devlet ve milletlerine -hem de gazete sütunlarında- İttihatçı ve Almancı diye jurnal etmeye çalışmaktan sıkılmayan bu güya Türk adlı mahlukların insanlık âleminde bile mevkileri olamayacağını o eteklerine kangal kangal casus raporlarıyla yapışmak istedikleri faziletli milletler dahi elbette takdir ederler. Mesela insanlık meziyet ve faziletinin zerresinden dahi mahrum olan bu mahluklara göre Fuat Selim Bey'in İstanbul mebusu seçilmesi sanki havsalaya sığmayacak bir şey imiş. Çünkü harp içinde Alman taraftarlığı etmiş olan bu zat aynı zamanda bilmeyiz ne ve kim aleytarı imiş!.. Bir milletin mevcudiyetini korumak ve kur-

* Yunus Nadi (Abaloğlu), *Yeni Gün*, 18 Kânunusani (Ocak) 1920, No: 303.

tarmak meselesinde hiç filan veya falan yabancı devletin taraftarı ve aleyhtarı olmanın hükmü mü vardır ve zaten öyle bir şey söz konusu mu olabilir ki hatta çok gayretli, çok hamiyetli ve irfan ve kıyaset¹ sahibi bir zat olan Fuat Selim Bey'in İstanbul ikinci seçmenlerince mebus çıkarılmış olmasına itiraz etmek caiz olabilsin?! Bizim bildiğimize göre Fuat Selim Bey hariciye memurlarımızın en güzidelerinden biridir. Biz kendisini böyle bildiğimiz gibi İstanbul ikinci seçmenlerinin de bu hakikati böylece bilmelerine ve hatta öğrenmiş olmalarına hiçbir mâni yoktur.

Fakat felaket oradadır ki, memleket dahilinde sıfırdan da aşağı olan haysiyetleri, daha doğrusu haysiyetsizlikleri neticesi olarak kendi nüfuz ve kudretleriyle hiçbir şey yapmak iktidarını ve hatta cesaretini taşımayan bazı mahluklar bu son zamanlarda dahi memleket ve milleti yine harice jurnal etmekle bir iş görebilecekleri hülya ve hırsına kapılmış bulunuyorlar. Bu türlü hareketin her lisanda ve her izanda hüküm ve manası ihanetten başka bir şey değildir ve ihanet ise insanlık âleminde tanınan suçların en büyüğü ve en şiddetlisidir. Biz herhangi bir suçlunun kendi içimizde ve kendi adaletimizin hükmüyle ceza görmesini isteriz. En nefret edilen hasmımız da olsa milletçe aynı halde ve aynı yaratılıştta olduğumuz hiçbir ferdin yâd ellerde ezilmesinden haz değil, eza duyarız. Çünkü o eza ve ceza şahıstan ziyade milleti ve milliyeti incitecek bir faciadır. Bu basit olmakla beraber yüksek hakikati anlamayacak halde bulunan karakersiz mahluklar Türk varlığını hiç kale almazlarsa tabii ki mazur sayılmalıdırlar. Tabii onların ellerinden, kafalarından ve kabiliyetlerinden başka bir şey beklenemez.

Türkün de, Türkten başkasının da bilmesi lazım gelen bir hakikat vardır ki, o da Türkün varlığından ibarettir. Bu varlık en büyük siyaset dayanağıdır. Bir dayanak ki hangi görüşe göre olursa olsun ihmal edilmesi ihtimali yoktur. Farzımuhal olarak ihmal dahi edilse onun nicelik ve niteliğindeki bütün ağırlığıyla kendini hissettirmekte gecikmeyeceği muhakkaktır. Bugün yalnız Türkiye'de ve tayin olunmuş ve açık milli sınırlar dahilinde 10 milyondan aşağı olmayan Türk ve Müslüman var ki en yükseğinden en naçizine kadar bütün fertleri milli bir izzetinefis hissiyle milli haklarını idrak etmişlerdir ve bunun talibidirler. Bugün Rumeli'den Anadolu'ya kadar, Anadolu'nun uçlarına ve hatta ötelere kadar izzetinefsi yaralanmak tehlikeleri içinde çırpınan bir millet, bir Türk milleti var ki baştan başa his ve heyecanla dalgalanıp duruyor. Böyle milletin varlığıyla alakalı meselelerde fırka his ve fikri olamaz. Doğru yoldan sapmış bir iki muhterisin yengeçvari eğri büğrü laf ü güzafı hakikati değiştiremez. Yalnız kendi milli sınırları dahilindeki 10 milyondan aşağı olmayan bu idrakli ve fedakâr kitleyi hiç şu 20. medeniyet asrında hiçe saymak imkânı var mıdır?

1 Kıyaset: Akıllılık; anlayışlılık; uyanıklık; zeyreklik. (Y.N.)

Farzımuhal olarak sayılmak istenilse bile öyle zorbaca bir hükmün sonsuza dek yürütülmesi nasıl mümkün olabilir?

Türk varlığı hesabına bilhassa Türklerce dikkat ve ehemmiyetle görülmesi lazım gelen bir yön vardır ki, o da milletlerin ve milli varlıkların hayat ve devamında iktisadiyatın sahip olduğu pek büyük mevkidir. Bugün dünya siyasetinde bile en mühim mevkii işgal eden iktisadiyat, milletlerin ve hatta fertlerin hayatında aynı kuvvetle tesirli ve geçerlidir. Mevcudiyetini idrak etmiş bir millet iktisadiyat âleminde göstereceği azim ve iradeyle nice ve nice siyasi meselelerinin safhalarını adeta dilediği gibi çevirmeye ve idareye muktedir olur.

Başta da sonda da söylediğimiz üzere Türkiye'de yüzde 70-80 oranıyla çoğunluk teşkil eden Türk ve Müslümanların bu üstünlükleri yalnız adetle sınırlı olmayarak, iktisadiyatın toprak ve mülk serveti itibarıyla diğer etkenlerini ve unsurlarını da kapsamaktadır. Şimdiye kadar geniş bir hoşgörülükle iktisadi işlerinde ırk ve din tanımayan Türk, bundan sonra zamanın sevk ve zorlamasıyla milli bir yolda yürümek azmini gösterirse, yalnız bu yolla bile pek çok ihtirasları susturmaya ve hükümsüz bırakmaya muktedir olduğunu az zamanda ispat edeceğine şüphe yoktur. Demek isteriz ki aleyhimizdeki tertiplerin ve tahriklerin her türlüşüne karşı haklı olan davamız kuru laftan ibaret değildir. Biz varız ve varlığımızı koruyacak pek kuvvetli vasıtalarla da donanmışız.

Yunus Nadi

Türk Kimdir?*

İhtimal ki makalenin başında bu soruyu görenlerden bazıları şöyle diyecekler: "Bunu sormaya hacet var mı? Yedi atası Türk olanlar Türktürler!.."

İlk bakışta meseleyi şu suretle görmek tabiidir. Fakat ilim usulleriyle münakaşa edince meselenin rengi değişmeye başlar.

Mesela bugün Arap mefkûresi¹ için, Arnavut mefkûresi için çalışan Türkler var. Tunus'ta Turgut Reis'in torunları, Trablusgarp'ta Karamanlı ailesi Araplık için çalışmıyorlar mı? Merhum Ali Başhamba yedi atası Türk olmakla beraber aşırı bir Tunus milliyetperveri değil miydi?

Arnavutluk mefkûresi için çalışan Doktor Temo² ile Derviş Hima'nın da aslen Türk olduğunu iddia edenler var. O halde, yedi atası Türk olan bütün bu Türk kaçaklarına "Türk" unvanını verebilecek miyiz?

Türklerden, başka milletlerce özümlenmiş yalnız fertler değil, aileler de vardır. Suriye'de, Irak'ta Araplaşmış ailelerin hesabı yoktur. Araplık mefkûresi için halis Araplardan daha büyük bir şevk ve ihtirasla çalışan bu sonradan Araplaşmış olanları da Türk mü sayacağız?

Görülüyor ki, Türk olmak için yalnız Türk kanı taşımak, Türk ırkından olmak kâfi değildir. Türk olmak için her şeyden evvel Türk kültürüyle terbiye görmek ve Türk mefkûresi için çalışmak şarttır. Bu şartları taşımayanlara, kanca ve ırkça Türk olsalar bile "Türk" unvanını veremeyiz.

* Ziya Gökalp, *Anadolu'da Yeni Gün*, 16 Mayıs 1923, No: 1179-802.

1 Mefkûre (Ziya Gökalp türetmiştir): Ülkü; ideal. (Y.N.)

2 Doktor İbrahim Temo. (Y.N.)

Şimdi burada başka bir soru da sorulabilir: "Mademki Türk olmanın esas şartları Türk kültürüyle terbiye görmek ve Türk mefkûresi için çalışmaktır, kanca ve ırkça başka bir ırka mensup olduğu halde bu iki şartı taşıyanların da Türk sayılması lazım gelmez mi?"

Hakikaten milliyet için kabul ettiğimiz esasi şartlara göre bu gibi kimseleri de Türk saymak gerekir.

Araplaşmış Türkler, Arap milleti içinde Arap kabul olunmuyor mu? Arnavutlaşmış Türkler Arnavut milleti içinde Arnavut sayılmıyor mu? Bir milletin "özümleme kuvveti" yabancı fertlerin, ailelerin, aşiretlerin, hatta kavimlerin milliyetini değiştirerek kendi milliyeti dahiline almak demektir. Başka milletler özümleme kuvvetiyle bizden birçok unsurlar çalmışlardır; bizim de onlardan bazı fertleri ve aileleri özümleme yoluyla milliyetimiz dahiline almaya hakkımız yok mudur? Bir millet yalnız üreme yoluyla çoğalmaz, kısmen de özümleme yoluyla çoğalır. Türklerin başka milletlerce özümlenmesini kabul edip de başka milletlere mensup fertleri özümlemesini kabul etmemek doğru olabilir mi?

Türk halkı eskiden beri bu hususta kendini hatadan kurtarmıştı. Çünkü güzel düşünüşüyle milliyeti şu düsturda özetliyordu: "Dili dilime uyan, dini dini-me uyan."

Türk halkına göre kendi diliyle konuşan ve kendi dinine mensup bulunan her fert Türk'tü. Halka göre "Türk" demek, "Türkçe konuşan Müslüman" demekti. Türk halkı, Türk olmak için dil birliği ile din birliğini kâfi görüyordu; kan birliğine, soy birliğine lüzum görmüyordu. Bu sebeptendir ki "kanı kanıma uyan" şartını da yukarıki şartlara ilave etmiyordu.

Fakat vatanımızdaki Türkler yalnız halkla sınırlı değildi. Memleketimizde bir de Osmanlı İmparatorluğu'nu idare eden "efendiler" sınıfı vardı. Bu sınıfın gayesi, Türk olmayan unsurları Türkleştirmek değildi. Belki, coğrafi sahalara dağılmış olan muhtelif Türk zümrelerini komşuları bulunan Müslüman milletlere katmaktı. Mesela Rumeli'deki Türkleri Arnavut, Suriye ve Irak'taki Türkleri Arap, güney vilayetlerindeki Türkleri Kürt, Karadeniz sahilindeki Türkleri Laz sayardı. Hatta Türkleri yalnız Müslüman milletlere değil, bazen gayrimüslim milletlere de katardı. Mesela Girit'te ve diğer Akdeniz adalarında yaşayan fatih Türkleri Müslüman olmuş Yunanlılar suretinde görürdü. Demek ki "Türk halkı" başka milliyetleri özümleme taraftarı oldukları halde Osmanlı efendileri Türklerin başka milliyetlerce özümlenmesine çalışıyorlardı.

Tabii Osmanlı efendilerin bu uğursuz siyaseti Türk milleti için çok büyük zararlara sebep oldu. Zira bu hareket yalnız başka milliyetlerin Türklükçe özümlenmesine mâni olmakla kalmadı, birçok Türk ailelerinin, hatta aşiretlerinin başka milliyetlerce özümlenmesine de sebep oldu. Mesela Diyarbekir ve Urfa'da yaptığım toplumsal incelemelerin neticesinde gördüm ki Oğuz boylarına ve diğer meşhur Türk illerine mensup birçok Türkmen aşiretleri tamamıy-

la Kürtleşmişlerdir: Diyarbekir'de Karakeçiler, Kalaçlar (Halecan), Beydililer (Türkan); Siverek'te Bucak, Karavar; Urfa'da Döğer ve Beğdili (Badıllı) aşiretleri misal olarak gösterilebilir.¹ Bu aşiretlerin Türk idaresi altında oldukları halde Kürtleşmeleri hayret verici değil midir? Bu iş görünüşte böyle ise de hakikatte hiç de hayret edilecek bir yönü yoktur. Çünkü Aynı Ali Efendi Kanunnamesi'ne göre aşiretlerin bazısının reisleri yalnız "zaim"² rütbesini taşımaktadırlar.

Aşiret emiri namını alan bu zaimler, Kürt cinsinden olan ve çoğu yurtluk, ocaklık, bazısı da muhtar hükümetler tarzında idare olunan imtiyazlı sancakların beylerine "vassal"³ (tabi) kılınmışlardı; nasıl ki Bosna-Hersek'teki Akıncılar ile Yörükler de Boşnak beylerin vassalları olmuşlardı. İşte bu surettir ki Bosna-Hersek'te Boşnaklaşan bu Türkler gibi güneydeki Türkmen aşiretleri de çoğunlukla Kürtleştiler. İşte Osmanlı efendilerin "özümleme" hakkındaki yanlış siyaseti bu neticeleri verdi.

Bundan sonra, yeni Türkiye, eski Osmanlı zihniyetine göre değil, Türk halkının doğru duygularına göre idare olunacak. O halde, özümleme hakkında da belli, açık, aleni bir programımız olmalıdır. Bu memlekette Türk milletinden başka yerli olarak bir de Kürt milleti vardır. (Lazlar da Rize'nin üç kazasıyla sınırlı yerli bir cemaattir.) Bu yerli unsurları istisna ettikten sonra memleketimize göç yoluyla gelmiş diğer Müslüman unsurlar kalır. Türk halkı, bu eski dostları, dili diline uymak, dini dinine uymak şartıyla kendisine eşit kardeş tanır. Yani onları da kendisi gibi Türk sayar. Yalnız şu şartla ki, artık onlar da milli mahalle, milli köy, milli nahiye ve kaza yapmak gibi, eski lisanlarını, âdetlerini, elbiselerini muhafaza etmek gibi merkezkaç emellere, arzulara, dileklere düşmekten sakınmalıdırlar. Yeni Türkiye artık Anadolu'da yeni hiçbir milliyetin göç yoluyla oluşmasına müsaade edemez. Yeni Türkiye'ye gelecek gayri Türkler ancak Türkleşmek ve Türklükçe özümlenmek arzusuyla gelebilirler. Dolayısıyla bu hususta yapılacak kanunlara, nizamnamelere, talimatnamelere samimi bir surette itaat etmelidirler. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Türk hükümeti ve Türk matbuatı bu hususta son derece dikkatli ve basiretli bulunmalıdırlar.

Şimdi biraz da Türk kanından gelmedikleri halde eskiden beri Türk hayatına karışmış bulunan şahıslardan bahsedelim. Bu gibiler çoğunlukla Türk kültürüyle terbiye görmüş kimselerdir. Bunlar arasında Türk mefkûresini yükseltmek için çalışmış, bu uğurda hayatını tehlikeye atmış mücahitler de vardır. Türk halkı bunları Türk saydığı gibi, Türk güzidelerinin de bunları Türk kabul etmesi icap etmez mi? Türklükçe tamamıyla özümlenmiş olan bu güzide ve mümtaz

1 Ziya Gökalp'in söz konusu incelemesi için bkz. Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Haziran 2009. (Y.N.)

2 Zaim: Zeamet sahibi. (Y.N.)

3 Vassal: Ortaçağ'da derebeylerine bağlı olan halk veya kendisinden daha büyük bir derebeyine bağlı olan derebeyi. (Y.N.)

şahsiyetlere "Hayır, siz Türk değilsiniz!" diyebilmeye kim kendini yetkili görebilir? Gerçi bu zümreden herhangi bir fert ya Türk milliyetperverliği aleyhinde bulunur yahut vatanımızda hiçbir hakkı olmayan harici milliyetlerden birinin mefkûresi için çalışırsa, Türklükle hiçbir alakası kalmaz. Hatta bu gibiler hakkında bir kanun yapılmalı; tabiiyetten çıkarılmaları mı, yoksa vatan haini kadrosuna dahil olunmaları mı yahut yalnız ilan edilmeleri mi lazım geldiği resmen tayin ve tespit edilmelidir. Şu kadar var ki, böyle bir harekette bulundukları öncelikle resmi tahkikatla sabit olmalı ve bir hükme bağlanmalıdır. Yoksa herkes sevmediği bir memur yahut mebus hakkında "Türk düşmanıdır" yahut "Başkımcıdır", "Ahâil-ül Arabicidir" tarzlarında bir isnatta bulunabilir.

Bu gibi isnatlara hiçbir tahkikata lüzum görmeden kıymet verilirse, memlekette hiçbir şahıs hücumdan masun kalamaz. Türkçülük tarihi bize bu hakikati ispat için canlı misaller verebilir. Bundan 15 sene evvel ilk Türkçüler Türk mefkûresini yükseltmeye, Türk kültürünü aramaya başladıkları sırada Türkçülüğe düşman olan bazı kimseler, Türkçülüğün umdelerini bırakarak, Türkçülerin şahıslarına hücum ettiler. Bu şahsi hücum da yalnız şu noktada toplanıyordu: "Türkçülüğe çalışanlar, genellikle aslen Türk olmayanlardır." Bu suretle Türkçülerin kimini Arnavut, kimini Latin, kimini Acem, kimini Çerkez, kimini Kürt, kimini Arap yapıyorlardı. Fakat bu yaygaralar hakikate dayanmadığı için, Türkçülük mücadelesinin devamına asla mâni olmadı. Anadolu milli harekâtı esnasında da yine bu gibi laflar işitildi. Bunlara da kulak asan olmadı.

Özetle, şimdi biz milli dayanışmaya dayalı milli bir devlet, milli kültüre tecelligah olmak üzere milli bir vatan istiyoruz.

Milliyet de din gibi "kalben tasdik velisanen ikrar" şartlarına bağlıdır. Lisaniyla "Türküm" diyen ve samimi olarak kalbinde bu kanaati taşıyan her fert Türktür. Bu vasıfları taşıyanların Türklüğünde asla şüphe etmemeliyiz. Aynı zamanda bu kimseler de başkalarını şüpheye düşürecek hareketlerden kaçınmalıdırlar.

Bugün memleketimizde nahoş dedikodular doğuran bu "milliyetten şüphe etmek" hastalığı ancak iki tarafın doğru ve samimi hareketleriyle ortadan kalkacaktır. Ve her millette bu gibi hallerde böyle dedikodular çıkmıştır. Fakat akıllı başında olanlar meseleyi ilmi bir surette ortaya koyup hallettikleri için bu laflar uzun müddet devam edememiştir.

Barıştan sonra önümüzde büyük ıslahat devresi başlayacaktır. Her ferdin Türklüğe olan samimi bağlılığı milli mefkûrelere sarf edeceği faaliyetlerle, fedakârlıklarla ölçülecektir. Türk olmak için Türk doğmak kâfi değildir; Türk gibi duymak, Türk gibi düşünmek, bilhassa Türk gibi irade edip Türk gibi çalışmak da lazımdır. Kimin ve ne dereceye kadar Türk olduğunu ancak toplumsal hayatı gösterecektir. O halde "hakiki Türk, Türklük için büyük fedakârlıklarda bulunandır" diyebiliriz.

Ziya Gökalp

Tek Lisan^{*}

Teşkilatı Esasiye'nin Türkiye'de yaşayan ve Türk Cumhuriyeti'ni teşkil eden fertlerden herkesi Türksayan maddesi üzerinde bazı yanlış anlayışlar ve bu yanlış anlayışlara dayalı yanlış ifadeler görülebiliyor. Burada kanunun maddesini yorumlayacak değiliz. Fakat orada ortaya konulan çok güzel ve çok hürriyet-perver esasın fiiliyatta da aynen tecelli edebilmesi için yapılacak bazı vazifeler bulunduğunu hatırlatacağız. Memleketimizde yaşayan gayrimüslim azınlıklara yalnız Teşkilatı Esasiye'nin "Türk" demiş olması ve nüfus tezkereleri ile diğer bütün medeni ve fakat resmi muamelelerde işin böyle cereyan etmesi maksadı temine kâfi değildir. O kelimeyi tıpkı Teşkilatı Esasiye gibi, fakat vicdanımızdan gelen bir hamleyle ve büyük bir huzur ve rahatlıkla bizim dahi aynen öyle söyleyebilmeliğimiz lazımdır. Yani bu kaide memleketin genel kabulüne mazhar geçerli bir hakikat haline gelebilmelidir. Elbette arzuya pek değer olan bu neticenin temin olunduğunu görmeyi isteriz. Bunun için de her taraftan vaziyet ve vazifenin kolaylaştırılması lazımdır.

Aslen Musevi ırkına mensup, fakat Türk mekteplerinde tahsil etmiş olduğu için benim kadar Türk olan bir arkadaşım daha dün bu mesele üzerindeki düşüncelerini özetleyerek memleketimizdeki gayrimüslim azınlıkların birtakım vazifeleri yerine getirmekte geciktiğinden bahisle bilhassa Türkçenin yaygınlaştırılması için hâlâ azimkâr bir karar alınarak o yolda yürünülmediğinden şikâyet ediyordu. Arkadaşımın samimi şikâyetlerine iştirak etmemek imkânı

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 3 Kânunuevvel (Aralık) 1924, No: 206.

yoktur. Düne ve bugüne kadar gerçekleşmeyen bu arzunun bundan sonra olsun takip olunacağına ve lüzumlu görüleceğine inanmak isteriz. Türkiye'de yerleşik olarak kalan gayrimüslimler bu kadar büyük inkılaplar içinden çıkan ve yeni hayatında Teşkilatı Esasiyesine öyle bir madde koymuş bulunan Türkiye'de bu yeni vaziyetin gereğine uygun bir hareket hattı tutmak lüzumunu hatta bizden ileri giden bir idrakle anlamış bulunmak mevkiindedirler. Teşkilatı Esasiye'nin yüksek ve geniş bir anlayışla öyle bir maddeyi ihtiva etmekte olması Türk milleti için çok kıymetli bir şeref ve onun kıymetini anlamak ise gayrimüslim vatandaşlarımıza düşen bir vazifedir. Koca Osmanlı İmparatorluğu tasfiye olunurken Türk vatanında altüst oluşlar meydana geldi ve adeta insana kıyametler koptuğunu farz ettirecek hadiseler cereyan etti. Bunların mesuliyetini bugün için artık tarihin omuzlarına terk edip bırakırken gözlerimizi silerek kendimizin hâlâ nan ü nimetiyle beslendiğimiz ve daha da beslenip gideceğimiz bir vatanı oturduğumuzu görebiliriz. Ve onun taşına toprağına dört elle sarılarak artık hepimiz bu vatanın evladından olduğumuzu ve selamet ve saadet kadar hakikatin de ancak ve ancak bunda bulunduğunu takdir edebiliriz. Bu vatanın içinde bin beladan arta kalan insanların birbirlerini sevmeleri ve bu sevgiyle bu vatana bağlılıkta eşitlik ve hatta birbirleriyle yarışma arzusuyla sivirmeleri lazımdır. Bu vatan Türk vatanıdır, onun içinde yaşayan evlat ve fertlerin hepsinin hakikaten Türk sayılabilecek vasıflar ve kanaatle donanmış olmaları arzu olunur. Mesela arkadaşımın dediği gibi, Türk vatanında Türk diliyle konuşulur. Mesela işte şu dil birliğinin yaygınlaştırılmasının vatani vazifelerin ileri gelenlerinden biri olmak üzere lüzumlu görüldüğünü görmeliyiz. Mazinin hatıralarını silen gayretler bugünün ve geleceğin tabiliğini tesis edecektir.

Bu vesileden istifade ederek bir nebze azınlıklar hukukuna temas edebiliriz. Bu, bizim Lozan'da kabul ettiğimiz son kapitülasyondur. Fakat hiç de uzun boy-lu zararı olan bir kapitülasyon değil. Zaten bizdeki azınlıklara daha evvel elbet-te bundan daha geniş azınlık hukukunu tanımış idik. Ancak öteden beri yabancı müdahalesinden pek usanmış olduğumuz için, hâlâ -isterse Cemiyeti Akvam¹ şeklinde- harici bir heyetin bizim dahili işlerimiz hakkında gerektiğinde soru ve cevap sahibi olmasına açık kapı bıraktığından dolayı ve yalnız bundan do-layı ve sırf milliyet duygusuyla her Türk bu "azınlıklar hukuku"nu gayri ihtiyari bir hoşnutsuzlukla karşılamaktan kendini alamaz. Bu his ile o taahhütlerimizin icrası arasında hiçbir münasebet yoktur. Biz ne hissederseniz edelim elbette ta-ahhütlerimiz yerine getirilecektir. Hacet ne, Teşkilatı Esasiyemize koyduğumuz maddelerle biz bu hususta hatta Cemiyeti Akvam'dan da ileri giden hoşgörü si-yasetinin taraftarıyız. Şu kadar var ki Türkiye'de insani ve çağdaş bir hayatın

1 Cemiyeti Akvam: Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

inkılapları gerçekleşirken azınlıklar âleminde dahi bazı tezahürlere şahit olmaydığ gibi bir hisse zaman zaman kapılmaktan kendimizi alamadığımızı inkâr etmeyeceğiz.

Umumi Harp'in barışları yapılırken bazı devletlere azınlıklar hukuku namına bazı taahhütler kabul ettirilmişti. Biz bu genel cereyanı da görerek "Misakı Milli"mize bu meseleye dayanak olarak da bir esas koymuştuk. Sözümuze sadık olarak işte Lozan'da bunu kabul ettik. Ondan dolayı hiç pişman da değiliz. Fakat Türk Cumhuriyeti'nin o taahhütlerden daha ilerisini bizzat kendisinin kabul ve tatbik edeceği meydanda bir hakikat bulunduğuna göre, acaba bize azınlıklarımız "Biz vatanın eşit evlatları olmak şerefini istisnai haklara feda edemeyiz, biz azınlık hakkını istemiyoruz" yolunda bir tezahür yapsalar bu ne kadar güzel ve mükemmel bir hareket olabilirdi!

Cumhuriyet Türkiye'si vicdanların hürriyetine kefiledir. Anadillerini öğrenmekten azınlıkları men edecek bizler değiliz. Azınlıklar Türk vatanına bağlılıkta samimiyetini ispat ettikleri kadar memleketimizde tabii ve giderek umumi surette samimi bir halk oluşacağına ve yerleşeceğine şüphe yoktur. Tarihten bahsetmeyelim. Bize göre bugünün ve geleceğin herkese emrettiği vazifeler işte böyle şeylerdir.

Yunus Nadi

İlmi Vatanperverlik *

Genç Türkiye Cumhuriyeti'ni eski imparatorluktan ayıran esaslı vasıflar arasında hususi bir vasıf var ki milli iradenin hâkimiyetini kalıcı bir kuvvete dayandırıyor, en kapsamlı manasıyla milli bir devir yaşadığımızı anlıyoruz. O vasıf, imkân ve ihtiyacın müsaadesine göre milli servetin dahilde kalmasını hedefleyen milli iktisatçılık vasfıdır.

Hakikaten Cumhuriyetimiz, iktisadi bağımsızlığa dayanmayan siyasi bağımsızlığın son bulmaya mahkûm olduğu, siyasi ve toplumsal bütün teşekküllerin hayat kabiliyetlerini iktisadi kuvvet ve kaynaklardan aldığı hakikatine ulaşmış, millete bu esasa göre yollar açmaya başlamıştır. İktisadi vaziyetimizin ıslahı, ithalat-ihracatımız arasında denge sağlamak gayesi devlete birçok vazifeler yüklemiştir.

Bu vazifeler yalnız hükümetle sınırlı değildir. Tatbikat sahasında gafil ve ihmalkâr davrandığımız birçok ferdi işlerimiz var ki onlara milliyetperverliğimizden, vatanperverliğimizden bir hisse veremiyoruz; milli iktisat usullerine riayeti henüz vatani bir vazife olarak göremiyoruz.

Ruhumuzda bir varlık olarak yaşayan mahalli ve umumi şekillerdeki vatanperverliğimiz yalnız hissi kalıyor. Milli iradenin azameti, hissi vatanperverliğimizin feyzi ve samimiyeti harikalar yaratıyor, fakat ilmi ve kaideli bir vatanperverlik haline geçemiyor.

* Ahmet Kemal, *Babalık*, 8 Nisan 1341 (1925).

Halbuki çağdaş milletlerde ileri milliyetperverliği en çok iktisat sahasında görüyoruz. Hissi vatanperverliğimizi ilmi vatanperverlik haline getirdiğimiz gün, bütün vatandaşlar milli mahsullerimizi diğerlerine tercihen kullanacağız ve memlekete her vesileyle kazandıracağımız üç beş kuruşla milli kudreti takviye eylediğimize kani olacağız. Bu kanaat bizde devamlı bir alışkanlık olacak. Harice paramızı kaptırmamaya, milli serveti artırmaya, milli mahsullerimizi hi-mayeye çalışacağız. Hepimiz ferdi hayatımızda iktisat sahasında sıkı ve ileri bir milliyetperverlik takip edeceğiz.

İlmi vatanperverliğimizi işte bu hareketlerle ispat etmiş olacağız. Maalesef henüz bu tür milliyetperverliğin icaplarını yapmak hususunda zayıfız. Milli mahsullerimiz, milli sanayimiz Avrupa rekabeti ve bizim iktisadi olmayan vatanperverliğimiz karşısında gelişmekten mahrum kalıyor. Bunun misalleri o kadar çok ki:

Ayıntab'ın,¹ Kastamonu'nun eski dokumalarından, Bursa'nın işlemelerine, Malatya'nın şayağına varıncaya kadar dayanıklı eşyamız maalesef kendi dar muhitlerinde bile bol müşteri bulamıyor ve bu yüzden milli sanayi sönüyor.

Hissi vatanperverliğimiz aynı heyecanlarla ameliyat ve tatbikat sahasında iktisadi hareketlerde bizi takip ederse, faydalı birer vatanperver olursak, iktisadi bağımsızlığımızı temin ve dolayısıyla siyasi bekamızı muhafaza etmiş oluruz.

Hissi vatanperverliğimizin ilmi ve hakiki vatanperverliğe dönüşmesinde kendi kendimizi uyarmak, hayati ihtiyaçlarımızı dahilde temin ve tedarige alışmak ve bunu hükümetin rehberliğiyle olgunlaştırmak mecburiyetindeyiz. Yaşamak hususundaki kudretler bugün iktisat sahasındaki gelişmelerle ölçülüyor. Memleketin yüksek menfaatleri vatanperverliğimizi ilmileştirmeyi emrediyor.

Ahmet Kemal

1 Gaziantep. (Y.N.)

Türkleşmek Mecburiyeti*

Uzun imparatorluk tarihinde oluşan, bugün yeni Türkiye'nin mücadele mecburiyetinde kaldığı müesseseler yalnız hilafet, saltanat gibi şeyler değildir. Bu eski müesseselerin ihmal ve idareimaslahat politikasıyla müzmin bir hale gelen dertler, Türkiye Cumhuriyeti'nin başına gaile açan Doğu'daki derebeylik ve eşkıyalık usullerinden ibaret değildir. İmparatorluk tarihinden miras kalan daha birçok usuller, ananeler, müesseseler var ki ne demokrasi ve ne de cumhuriyet umdeleriyle uzlaştırılabilir. Bunlardan en mühimmi memleketimizde yaşayan yabancı unsurlar meselesidir.

Her imparatorluk idaresinin bazı sınıflara bahsettiği imtiyazlar, Türkiye'de kapitülasyonların tesiri altında Türk ve Müslüman olmayan unsurlara da bahşedildi. O derecede ki, bu fayda ve hususiyetlerin devamı, ne köken, ne lisan, ne din itibariyle aralarında hiçbir münasebet olmayan insanları yeknesak bir kitle halinde birleştirdi ve bu garip menfaat ve imtiyaz bileşkesinden yeni bir ırk, yeni bir milliyet ismi ortaya çıktı: Levanten! Bunlar, ne hakiki bir lisanları ne itiraf edebildikleri bir milliyetleri ne de hiçbir ananeleri olmayan, içinde oturdukları bu memleketi kendilerine vatan saymayan, fakat menfaatleri söz konusu olduğu zaman kâh bizden olan, kâh bütün dünyanın devletlerine mensubiyet iddia eden birtakım asalaklar zümresidir. Vaziyete, hadiselerle göre insana yeni yeni sıfatlar, yeni yeni imtiyazlar bahşeden, devletlerin nüfuz ve himayesine sığınan bu "Levanten"lik, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk ve Müslüman olmayan unsurlarının tabii ki hoşuna gitti. Frenk olmak yahut öyle görünmek maddi ve manevi bir meziyet sayılıyordu. Yavaş yavaş sömürgeye dönen fakir ve

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 30 Nisan 1925, No: 2352.

biçare Türkiye'de Batı medeniyetinin temsilcileri gibi görünmek hem kârlı hem tehlikesiz bir işti. Dolayısıyla Osmanlı tebaası ne kadar Musevi, Rum, Ermeni varsa başlarına şapka giydiler, Fransızca konuştular, ceplerine birer ecnebi kâğıdı yerleştirdiler. Artık "Osmanlı" kelimesi onların ağızında yalnız Türklere, Müslümanlara mahsus bir isimdi. Mütareke devri bu Levantenizm cereyanına kuvvet verdi. Artık vapurlarda, tramvaylarda, sokaklarda türlü türlü iğrenç şivelele Fransızca konuşan, zabıtaya, hükümete işi düştüğü zaman "Ben ecnebi!.." diyerek cebinden tuhaf tuhaf kâğıtlar çıkaran ve Türkçeyi yabancı lisanı konuşmak mecburiyetinde kalan bir İngiliz lordu kadar nefret ve müşkülâtle söyleyen insanlar içinde kaldık. Memlekette bunlar iş görüyor, paramızı bunlar kazanıyor, mühim müesseselerin başına bunlar geçiyor, vatana bunlar ihanet ediyor, Türklerle bunlar alay ediyordu. Asıl garibi şudur ki, diğer Avrupa başkentlerini dolduran gelip geçici kozmopolit insanların oralardaki yabancılığına karşılık, bizim Frenk taklitçisi azınlık unsurları Türkiye'yi adeta kozmopolit insanların yaşadığı bir memlekete çevirdiler. Zannedersiniz ki bu vatanın hakiki sahipleri, asıl evladı bu kozmopolit Levanten guruhudur.

Memleket işlerini kendi işleri gibi eleştirirler; vaziyetten daima şikâyetçidirler. Vaziyet biraz değişince, ceplerindeki dört devletin yabancı pasaportlarını gizlice yırtarak "Biz de bu memleketin evladı değil miyiz?" demeye başlarlar.

İşte, zayıf bir devlet karşısında insanlara menfaatler, imtiyazlar bahşeden bu Levantenizm cereyanının, Frenk taklitçiliğinin tesiri altında Osmanlı İmparatorluğu'nun o eski sadık tebaası, bütün o Museviler, Rumlar, Ermeniler, Türklerle, Türk lisanıyla, Türk ananesiyle alakalarını kestiler ve karmakarışık, lisansız, milliyetsiz, vatansız, imansız bir yabancı karması, bir koloni teşkil ettiler. Bunların Türk tebaası olduklarını anlamaya imkân yoktur.

Cumhuriyet, herkesin inancına, milliyetine hürmet eder. Fakat hürriyeti ve eşitliği en mukaddes umde bilen cumhuriyet, kendi tebaasında birtakım vasıflar arar; onlara bahşettiği haklara karşılık onlardan bazı vazifeler talep eder. Türkiye Cumhuriyeti de bu memlekette yaşamak, bu memlekette kazanmak, bu vatanın evladı olmak hakkını isteyen unsurlardan her şeyden evvel Türk olmalarını, yabancı taklitçiliğinden, Levantenliğinden vazgeçmelerini isteyecektir. İmparatorluk zamanında, mütareke devrinde, özetle devletin zayıflık ve yozlaşma zamanlarında imtiyaz ve fayda bahşeden bu haller bu devirde ancak zarar verebilir.

İsmet Paşa geçen gün Türk Ocağı'nda söylediği bir nutukta "Milliyet yegâne kaynaşma vasıtamızdır; vazifemiz, bu vatan içinde bulunanları mutlaka Türk yapmaktır" dediği zaman Cumhuriyet hükümetinin en kuvvetli bir siyasetine tercüman olmuştur. Başvekil'in bu sözlerinde azınlık unsurları için büyük bir ders vardır. Onlar şimdiden ve kendiliklerinden Türkleşmeye çalışmalıdırlar.

Necmettin Sadık

Milliyet Cereyanının Esasları ve Türk İnkılabı^{*}

Ağaoğlu Ahmet Bey tarafından Adapazarı Türk Ocağı'nın açılışı münasebetiyle Adapazarı'nda irat edilen hitabe:

Muhterem efendiler!

Mevzumuz milliyet cereyanının esasları ile bu cereyanın son inkılapla alakalarını incelemektir.

Aranızda herhangi biriniz kendi nefsinı inceleyerek fiil ve hareketlerinin kaynak ve kökenlerini araştırırsa derhal görecektir ki bu kaynak ve kökenler genel olarak iki noktaya dayanmaktadır: Ya fikir veyahut his.

İnsan hareket etmeden önce düşünür veyahut hisseder. İnsanın her fiili bir düşünme ve hislenme neticesidir.

O halde milyonlarca fertlerin toplamından ibaret olan insan kitlesi için bu fertlerin düşünüş ve hislenmelerini düzenleyerek belirli bir gayeye sevk etmek ve aralarında ahenk ve dengeyi temin eylemek birinci derecede hayati bir meseledir. Aksi halde, yani bu nizam ve ahengi ve fertler arasında belirli bir dayanışmanın husulünü temin edecek bir etken bulunmazsa tabiatıyla kargaşa hâkim olur, herkes bir tarafa çeker, amiyane tabirle söz ayağa düşer, toplumsal hayatın devamı imkânsız olur.

Dünyada hiçbir insan kitlesi mevcut değildir ki, böyle bir düzenleyici ve etkenin tesiri altında bulunmasın. Fakat cemaat ve kitlelerin gelişme derecesine göre bu etkenin mahiyeti değişir.

^{*} Ağaoğlu Ahmet, *Türk Yurdu*, Ağustos 1341 (1925), No: 11, s.389-395.

Kendi içinden ve kendi şuur ve vicdaniyla bu etkeni temin edemeyen cemaat ve kitlelerin başına daima hariçten ve sırf baskı ve zorbalıkla hareket eden bir etken geçer ve o kitleyi istediği tarafa sevk eyler.

Böyle bir vaziyette bulunan kitle ve cemaatlara "aşiret", "kabile", "kavim", "tayfa" gibi tabirler tatbik olunur. Bunlar şuursuz ve idraksiz birtakım varlıklardır ki, kendi iradeleri haricinde ve dışarıdan gelen ve onlar üzerinde zorbalıkla hükmeden iradelerin sevkiyle hareket ederler. Bazen başlarına bir papaz konar ve din namına onları sevk eyler; bazen bir kral, bir sultan geçer ve kendi haşmet ve azametleri namına istedikleri surette yürütürler.

Sırf insan sürülerinden ibaret olan bu gibi insan kitlelerine "millet" lakabı ve namı verilmez.

Millet tarifi yalnız ortak vicdanları oluşmuş, kendi iradesiyle hareket eden ve fertleri düşünüş ve hislenme sahalarında gaye itibariyle birleşen cemaatlere verilir. Bu gibi insan kitlelerinin fertleri hariçten gelen baskı ve zorbalık etkilerine tahammül edemezler. Zira bunların arasındaki dayanışma ve ahenk esaslarını temin eden düzenleyici ve etken, şuur ve vicdanlarında kendi kendine ve içten vücuda gelmiş olan gaye ve emel birliğidir. Bu ortak vicdan ve şuurun oluşması, bu gaye ve emel birliği sayesinde bu gibi cemaatler artık hiçbir vasi ve veliye -herhangi nam altında olursa olsun- ihtiyaç hissetmezler ve kendi mukadderatlarına kendileri hâkim olarak kendi kendilerini idare ederler. İşte bunun içindir ki millet derecesine varmış kitleler arasında milli cereyanın ayrılmaz neticelerinden birisi de veli ve vasilerin, papaz tahakkümlerinin, kral büyükmelerinin ortadan kaldırılması ile taht ve taçların uçmasıdır.

Şimdi bir soru: Milyonlarca insanların yığınından ibaret olan bir cemaatin fertleri arasında bu dayanışma, bu fikir ve his birliği, bu gaye ve emel birliği nasıl oluşur, bu arzu hangi etkenlerin tesiriyle hasıl olur?

Bu soruya cevap verirken, bendeniz yine sizi, yine kendi kendinizi incelemeye, kendi özünüze bakmaya davet edeceğim. Her birinizi komşunuz olan zata bağlayan alakaların neden ibaret olduğunu soracağım.

Hiç şüphe yoktur ki, biraz düşündükten sonra her biriniz derhal bana diyeceksiniz: Evet, beni şu komşuya bağlayan birçok alakaların, bağların bende mevcut olduğunu hissettim!

Başta bir lisan vardır, yani o esrarengiz etken ki, milyonlarca insanlara tercüman olur ve milyonlarca insanların birbiriyle anlaşmasını temin ederek, bunlar arasında derin ve kırılmaz bir bağ rolünü oynar! Sonra din geliyor, dinin aramızda doğurduğu müşterek inançlar, müşterek alışkanlıklar, daha sonra müşterek bir müzik, bir hukuk, bir tarih, müşterek bir anane, bir âdet, bir hayat tarzı, müşterek bir hükümet, müşterek bir devlet vs.

Demek ki fertleri birbirine bağlayarak aralarında birlik ve dayanışma temin edecek vasıtalar bu saydığımız etkenlerden ibarettir.

İşte bu etkenlerin millileşmesidir ki milli şuur ve vicdanın oluşmasını sağlar.

Millileşmek ise milletin hakiki duygularına, hakiki hislerine tercüman olmakla beraber, milletin fertlerini müşterek gaye ve emellere doğru sevk etmek demektir. İşte bundan dolayıdır ki, Türk milli cereyanının büyük üstadı merhum ve mağfur Ziya Gökalp Bey bu cereyanı şu üç vecizeyle ifade ederdi: Dilde birlik, dinde birlik, dilekte birlik!

Şimdi bu bakımlardan yukarıda saydığımız etkenlerin hiç olmazsa manalarını inceleyelim. Bakalım Osmanlılık devri devam ettiği müddetçe bu arzuyu ne dereceye kadar temin ediyordu.

Başlayalım lisanan:

Lisanın en yüksek tezahürü edebiyattır. Ta son zamanlara kadar Osmanlı edebiyatı, gerek mevzuu ve gerek ifade tarzı itibariyle Türk milletine tamamen yabancı kalmıştır. Mevzu itibariyle padişahlara büyükler hakkında yazılmış olan kasideler ve methiyelerden başka Türk hayatı bu edebiyatın tamamen haricinde kalmıştır. Bir tek Türk manzarasının levhasını, bir tek Türk köyünün, Türk köylüsünün, Türk amelesinin, Türk esnafının tasvirini orada bulamazsınız! Yazılı lisanın ifade tarzına gelince, gariplik ve acayıpliklerden ibaret olan Babîâlî üslubu bir tarafa bırakıldığı halde bile yine ta son zamanlara kadar milletin binde bir neferi bu edebiyat lisanından bir şey anlamazdı! Milli ideal, milli birlik ve dayanışmaya gelince, eski Osmanlı edebiyatı bu sahaya da tamamen yabancı kalmıştır.

Demek ki her millet fertleri arasında en kuvvetli bir bağ, bir dayanışma ve birlik etkeni olan lisan bizde tamamen aksine kullanılmıştır. Lisan bizde bir ayrılık etkeni olmuştur. Aydınlar ile ahali arasına geçilmez bir uçurum açılmıştır. Bugün bile bu uçurum hâlâ da devam ediyor.

Geçelim dine:

Din de aynı tarzda suiistimale, suiistifadeye maruz kalmıştır. Evvela asırlardan beri Türk, dininden ayrı düşürülmüştür. Dinin en sağlam kaynağı olan Hazreti Kur'an ile Türk arasına büyük bir engel konulmuştur. Alelade Türk Arapça anlayamadığından ve Kur'an'ın Türkçeye tercümesi yasaklandığından, Türk, dini ilhamların bu en mukaddes kaynağından mahrum edilmiştir.

Alelade Türk hatta günde beş kere Allah'ı ile icra ettiği raz u niyazın manasını anlamaktan men olunmuştur. Allah'ı ile kendisinin vasıtasız, doğrudan doğruya görüşmesi hakkı şiddet ve hiddetle inkâr edilmiştir. Vaktiyle İstanbul Türk Ocağı'nda bu hususa ait verdiğim bir konferansta, Hazreti Kur'an'ın Türkçeye tercümesi ve namaz ve duaların Türkçe icrası lüzumundan bahsettiğim için, İslamiyeti Arapların bir malı gibi gören Arap milliyetperverlerden Abdülaziz

Çavuş Efendi ikinci gün Beyazıt Camii'nde Türk ahalisine hitaben icra ettiği bir vaazda benim iman ve nikâh tazelemem lüzumundan bahseyledi ve Türkleri benim aleyhime tahrik etti!

Bu suretle dini asırlarca Türk vicdanı ile Türk şuuru haricinde tutmuş olanlar, bununla yetinmeyip, Türkler arasına nifak, şikak ve fesat sokmak için daima dini ellerinde en alışılmış alet ve vasıta olarak kullanmışlardır. Bu alet Türk milletini, Türk vatanını düşünenlere karşı Türklüğe ve dolayısıyla İslamiyete kastetmiş olanlar tarafından daima kullanılagelmiştir. Cinci Hoca'dan başlayarak Derviş Vahdeti'ye ve Şeyh Sait'e kadar her zaman aynı dava aynı tarzda ileri sürülmüştür ve her zaman Türk vatani bundan etkilenmiştir.

Şimdi geçelim hukuka:

Bu da Türk hayatına, Türk vicdanına tamamen yabancıydı. Kanun demek, cereyan eden hayatın geçici anlarını düzenlemek ve belirli esaslara indirmek demektir.

Dolayısıyla kanun evvela hayattan alınmalı ve ikinci olarak hayat gibi hareketli ve değişken olmalıdır. Halbuki hakikatte Osmanlılık zamanında bütün kanunlarımız hayattan alınmadığı gibi, hayatı birtakım sabit ve değişmez esaslara bağlayıp durdurmaktaydı.

Tamamen başka muhitlerde, başka şartlar arasında yaşamış bir Ebu Davut'un, bir Ebu Yusuf'un ortaya koymuş olduğu esaslar, sekiz asır sonraki Türk hayatını düzenlemekteydi. Hukuktaki bu tarz Türk'ü öldürmekten, donmaya sevk eylemekten başka bir şey ifade etmezdi.

Sizi yormamak için milliyet cereyanının diğer esaslarını incelemiyorum. Onlar da bu gördüğümüz esaslar gibi suiistimale uğramıştır. Onlar da milli vicdandan doğarak birlik ve dayanışmayı temin edecek yerde, bilakis milli vicdana yabancı kalmış ve anlaşmazlık ve ayrılığa sebep olmuştur.

İşte Türk milli cereyanının başına geçmiş olanların maksatları bütün bu etkileri hakiki vaziyetlerine döndürmekten ibarettir. Yani lisandan başlayarak devlet ve hükümete kadar Türk hayatının bütün tecellilerinde Türk milli şuur ve vicdanının yansımasını ve bütün bu sahalarda dayanışma ve birliği temin edecek muntazam ve ahenkli bir yürüyüşü elde etmekte!

Türkçülük cereyanının yol göstericileri ilk evvela büyük bir alayla karşılandılar. Daha sonra cereyanın ciddiyet ve sağlamlığı ortaya çıkınca bu alay büyük bir hiddet ve gazaba dönüştü. Saltanat makamından başlayarak, bütün eski üslup, eski edebiyat taraftarları, eski tarz fikir adamları, eski devlet ve hükümet sistemi âşıkları ve bütün gayri Türk unsurlar birleşik bir cepheyle hücumla başladılar! İftiralar, isnatlar, ithamlar bulunmaya, alay edip eğlenmeye başladılar. Biz Peygamber'in yerine maazallah Cengiz'i, Kur'an'ın yerine de Cengiz'in yasasını geçirecekmiz! Biz Rusya'ya, İngiltere'ye, Fransa'ya, daha ne

bileyim kimlere satılmış adamlar imişiz! Yazarlardan birisi o zaman veliaht olan ve daha sonra hilafet makamına geçen Abdülmecit Efendi tarafından himaye olunan bir mecmuada Türk milletinin suçlu örneği olduğunu pervasızca yazdı. Bunu biz protesto ettik. Abdülmecit Sadrazam'a yazdığı bir mektupla "bu küs-tahların memleket haricine çıkarılmalarını" talep etti.

Fakat Türk milleti için imtihan günleri geldi. Mütareke oldu; Türk milleti dün kendine kardeş dindaşların bugün düşmanlarla birleşerek kendisi hakkında düşmandan ziyade kastettiğini gördü. Türk milleti dün kendisine Türk padişahı diyerek Türk'ün semahati sayesinde dünyada hiçbir hükümdarın görmediği bir debdebe ve haşmet temin etmiş olanları düşmanlarla işbirliği yapar gördü. Türk dün kendisine Türk şeyhülislamı, Türk müfti-l-enâmı diyenleri bugün dini, imanı düşman paralarına satılmış gördü!

İşte o zaman Türk milli vicdanı oluştu! Bu vicdan büyük, derin bir heyecan içinde yerleri ve gökleri titreten bir nara kopardı; bu naranın ifade ettiği mana şuydu:

Ey Türk, mukadderatını eline al! Hayatına yalnız kendi vicdanın, kendi şuurun hâkim olsun! Lisan, din, hukuk, hükümet, devlet hep senindir, bunların hepsi yalnız senin şuurunun, senin vicdanının yansıması olmalıdırlar!

Bunları eline al ve yüksel ve yükseldikçe bunları da kendinle beraber yükselt!

Efendiler! Zinde ve hayatta milletler için canlanma, yenileşme ve hayat hamleleri kaynağı olmak faziletini taşıyan felaket, Türk milletine dört senelik kısa bir zamanda asırların tecrübelerini verdi. Milletın vicdanının derinliklerinde kaynaşan bu yenileşme ve hayat hamleleri yine milletin kalbinin derinliklerinden kopup gelen ve milletin hakiki tercümanı olan bir kahramanın ağzıyla ifade olundu.

Bu kahraman Mustafa Kemal Paşa'dır.

Mustafa Kemal Paşa'nın ortaya çıkmasıyla Türk milleti kendisini ifade etti ve Türk milli cereyanı kendi şuur ve vicdanını buldu. Bu kahramanın ve O'nun etrafını alan İsmet, Fevzi Paşalar gibi ricalin rehberliğiyle milli etkenlerin tamamı hakiki mecralarına döndürölmektedirler.

Lisan, din, edebiyat, hukuk, iktisadiyat, maarif, hükümet, devlet hep millileşmektedirler. Hep Türk milli şuurundan ilham olmaktadırlar. Bu devletin kurucusu ve bekçisi olan Türk, nihayet devletin hakiki sahibi olmuş ve bu sıfatla tabiatıyla efendi olmak, kendi mukadderatına hâkim olmak, hayatının bütün şubelerine kendi rengini, kendi şahsiyetini vermek ister. Artık Türkçölük cereyanının bütün umdeleri gerçekleşmiştir. Bize, yani Türk gençlerine, kendilerini bilen Türk ihtiyarlarına yalnız bir vazife kalıyor; bu vazife de Türk milli idealini, Türk milli vicdanını bu kadar azametle ifade eden Rehber etrafında toplanarak

birleşik bir cepheyle dahil ve hariçten gelecek bütün darbelere göğüs germektir. Biz de vazifemizi yerine getirirsek, milli idealin en yüksek umdesi olan bu hususu temin edersek, Türk'ün tarih sahasında birçok mucizeler göstereceğine iman edebiliriz.

Ağaoğlu Ahmet

Yeni Milliyetperverlik^{*}

Meşrutiyet inkılabından sonra memleket sevinç içinde çalkanırken, sokaklarda her gün her vesileyle gösteriler olurdu. Bu gösteriler esnasında en ziyade göze çarpan şey, bir araba içinde yan yana melul ve mahzun oturan sarıklı bir hoca efendi ile bir papazın manzarasıydı. Bazen sarığını çıkarıp papazın başına giydiren, hatta daha fazla coşup onu kucaklayan hocalar bile görüldü. Bu hal ve bu manzara, Meşrutiyet inkılabının bir timsali gibiydi. O zamanki devlet, imparatorluğun için için yıkılan köhne esaslarını mucizevi bir hareketle yaşatmak istiyor ve Osmanlılığı canlandırmaya çalışıyordu. Bunun için de sırf dini nefretlerin ortadan kalkması, hoca ile papazın ahbap olması kâfi zannediliyordu. Diğer unsurların ruhunda kuvvetle gelişen milliyet duyguları, bunları kendi ruhumuzda henüz hissetmediğimiz için, bize tamamıyla meçhul idi. Meşrutiyet inkılapçıları kendi görüşlerine göre milliyetperver idiler. Fakat onların milliyetperverliği bir taraftan siyasi hadiselerin zorunluluğu, diğer taraftan Türk milletinin uyuşukluğu karşısında tam manasıyla gelişememiştir. Umumi Harp içinde bir taraftan siyasi engeller ortadan kalktı, diğer taraftan Türk milleti Balkan Harbi faciası ve Umumi Harp felaketi karşısında ansızın gözünü açtı. Bu etkenler Meşrutiyet hükümetini milli bir siyasete sevk etti. Aydınlar arasında milliyet kelimesi revaç bulmaya başladı. Milli edebiyat, milli lisan, milli iktisat tabirleri o zaman ortaya atıldı. Fakat Umumi Harp'te memleketin fena idare edilmesi, nihayet o acı, vahim mağlubiyet, o hükümetlerin siyasetiyle beraber milliyet cereyanını da iflas ettirir gibi oldu.

^{*} Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 21 Mart 1926, No: 2673.

Hükümete kabahat bulanlar, devletin felaketinde bu kuvvetli milliyetperverlik duygularına da hisse ayırmak istediler. Bir kısım insanlar nazarında memleketin girdaba yuvarlanmasında devlet adamlarıyla beraber milliyetperverler de mesul oldu. Fakat mütareke rezaletleri, İzmir felaketi, Anadolu'daki milli isyan bu hatayı süratle düzeltti. O andan itibaren milliyetperverlik hislerinin yeni ve kuvvetli bir tezahürüne şahit oluyoruz. Bu yeni milliyetperverlik, Meşrutiyet'in Osmanlılık tezahüratına bir tepki gibi büyük bir şiddetle kendini gösterdi. Arabada yan yana oturan, serpuşlarını değiş tokuş eden, birbirini kucaklayan hoca efendi ile papaz timsali tamamıyla tersine döndü.

Patrikhanelerin ihanetinden sonra papaz bir nevi düşmanlığın timsali gibi tüylerimizi ürpertmeye başladı. Hararetli Meşrutiyet hatiplerinin "Ah, sevgili kardeşlerim!" diye sokaklarda büyük bir heyecanla öptüğü unsurlar üzerimizde birer yılan tesiri bırakmaya başladılar. Şapkalar atılmaya, yırtılmaya başladı. Milli ordu İstanbul'a gelirken fesçi dükkânlarında fes kalmamıştı. Şapkalar, hıyanet vesikası gibi bir anda ortadan yok oldu. Zabitanın emriyle dükkânların üzerindeki Fransızca yazılar silindi.

Milli serpuş olarak şimdi şapka giyiyoruz; yakında Latin harflerini ihtimal ki milli yazı olarak kabul edeceğiz. Görünüşe bakmakla yetinenleri aldatan bu dönüşüm milli hislerin zayıfladığını göstermez, çünkü bu memleketin hiçbir tarihi devresinde milliyet cereyanı bugünkü kadar kuvvetlenmemiştir. Türk milleti vatanının hakiki sahibi olarak diğer unsurlar arasında bugünkü kadar müstesna bir mevkiye hiçbir zaman sahip olmamıştır. Maarifte, lisanda, iktisadiyat sahasında bugünkü kadar kati ve semereli bir milli siyaset şimdiye kadar hiçbir zaman takip edilmemiştir. Devletin icraatında gördüğümüz bu milliyet cereyanı halkın ruhunda da büyük bir kuvvet kazanmıştır. Türk milleti kendi varlığını, kendi haysiyetini, kendi menfaatlerini, siyasi ve iktisadi mevcudiyetini tarihimizin hiçbir devresinde bugünkü kadar şiddetle hissetmemiştir. Yalnız, mazi ile bugün arasında şu fark var ki, eski milliyet cereyanı yalnız basit heyecanlara dayanıyordu; bütün ani heyecanlar ve coşkun hisler gibi, gayesi ve istikameti malum olmadan ruhlardan taşıyor, bazen tahripkâr bir kuvvet halinde hem etrafına hem kendi kendisine ziyan veriyordu. Türk milliyetperverliğinin bugün ulaştığı gelişmişlik derecesi, şuurlu, kendi kendisini bilen, gayesi ve istikameti tayin edilmiş bir milliyetperverliktir. Türkiye'de artık yüzeysel hislere, basit heyecanlara dayanan taşkın bir sel halinde milliyet cereyanı değil, belirli ve faydalı bir mecra içinde kati hedefine doğru yürüyen, muazzam bir nehir gibi yürüyen bir milliyet cereyanı vardır. Eski milliyetperverlik yalnız yüzeysel hislerden kuvvet alıyor, kaba hisleri tahrik ediyordu. Bugünkü gelişmiş Türk milliyetperverliği fikre hitap ediyor. Bunun içindir ki Meşrutiyet'ten beri başlayan milli cereyanı düne kadar yenileşme hareketiyle uzlaştırmak mümkün olamamıştı.

Necmettin Sadık

Milli Siyaset^{*}

Büyük Gazi'mizin nutkunun ihtiva ettiği ulvi hakikatlerden biri de milli siyaset mevzuuna dair olanıdır. Tarihi vaka ve hakikatlere dayanan milli siyaset ve-cizesi dahilen milletçe ilelebet canı gibi saklanacak ve haricen diğer milletlerce de hiç şüphesiz layık olduğu ehemmiyetle nazarı itibara alınacaktır.

Toplumsal hayatımızın her safhası gibi harici siyasetimiz de son zamanlara kadar milli hedef ve duygudan mahrum bulunuyordu. Gazi'nin tam bir açıklıkla işaret ettiği üzere İslam siyaseti istila ve fetihleri yayma gayesini takip ediyordu. Bunda da hemen yegâne etken i'lâ-yi kelime-t-ullah¹ maksadıydı. Ayrıca hükümdarların cihangirlik emeli ve şahsi ihtirası ve debdebe arzuları da eklenince devlet kuvvetleri lüzumsuz ve her halde geçici istilalar uğrunda israf ediliyor ve zaafa uğratılıyordu.

Osmanlı Devleti de Bizans ve hilafet ananelerinin tesiri altında miras aldığı bu siyasetle Türk milletini çok yordu. Bir padişahın hiddeti, ihtirası, cihat arzusu milleti harbe sürüklemeye kâfi geliyordu. Bunun neticesi ne oldu?.. Meydanda... Anadolu evlatları Yemen, Filistin ve Irak çölleri ile Karpatlar'ın, Balkanlar'ın buzlu dağları arasında koşa koşa yurdu ile meşgul olamaz hale geldi. Kuvvetini, servetini israf etti. Anavatan da fakir ve harap kaldı.

Esasen Osmanlı hanedan ve ricaline millettten, milliyetten bahsetmek küfür etmek gibi bir şeydi. 19. asır milliyet devri olduğu ve Avrupa'nın her memleketinde milli uyanışlara tesadüf edildiği halde Osmanlı Devleti ortaçağdan kalma

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 24 Teşrinievvel (Ekim) 1927, No: 2262, s.2.

1 i'lâ-yi kelime-t-ullah: İslam dininin tevhid akidesini şanına layık şekilde yüceltip yayma. (Y.N.)

anlayışlarında devam etmekte sakınca görmedi. Padişahlar ve Babiâli hiçbir zaman milletin menfaat ve selametini kendi menfaat ve selametleri gibi görmemişlerdir. Kudüs'te Meryem Ana'nın kandilini sen yakmayacaksın, ben yakacağım diye birkaç papaz birbirine girer ve hemen Türk evlatları sınırlara koşar. Bosna-Hersek'te birkaç şaki dağlara çıkar, hemen Türk gençleri harp meydanlarına atılır. Girit için böyle... Yemen için böyle... Bir padişah çıkar İslam âlemine hoş görüneceğim diye Türk milletini haraca kesip çöllerde şimendifer inşasına girer... Zavallı anavatan... Bu kadar felaketlerden sonra harap ve fakir kalınca bir de koca bir iftiraya maruz kalır. Saray ve Babiâli efendileri, Levantenler ve onlarla beraber bütün Avrupa Türk'ün medeni kabiliyeti olmadığını iddiaaya cüret ederler... Fakat insaf! Dünyanın ruhen ve kalben en medeni insanı olan Türk, takip edilen gayri milli siyaset dolayısıyla bir an rahat bırakıldı mı?

Henüz sabanına yapışan Türk gencine rahatça tarlasını sürmek, henüz nişanlanan Türk gencine huzurla aile ocağını kurmak nasip oldu mu? Türk omzunda silah çöllerde, dağlarda gayri tabii bir teşekkül olan Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında bekçilik ederken Türk olmayan Müslim ve gayriüslim sadık tebaa (!) rahatça işleriyle, güçleriyle meşgul olup semiriyorlar ve böylece bizi içimizden vuran bir Yunanistan, bir Sırbistan, bir Bulgaristan, bir Arabistan... vs. gibi düşman teşekküllerin temellerini kuruyorlardı.

Meşrutiyet hükümeti bile bu gayri milli siyasetten kurtulamamıştı. Umumi Harp'e siyasi bir hafiflikle iştirak gayri milli bir siyasetin neticesi değil miydi? Talihin garip bir cilvesi olarak Osmanlı Devleti'nin istila devirlerinde Türklerin dönüp dolaştığı bir yer olan Karpatlar, o devletin son demlerinde yine birçok Türk çocuklarına mezar olmuştur.

İşte gayri milli bir siyasetin bu zararlı maceraları büyük Gazi'nin Türk milleti mukadderatına el koyduğu tarihe kadar Türkiye'yi kasıp kavurdu.

Türk vatanının kurtarıcısı toplumsal hayatımıza ait her sahada olduğu gibi harici siyasetimizin de hakiki ve nurlu yolunu bize açıklık ve katiyetle göstermiştir. İşaret buyurdıkları hareket noktası şuydu ve evrensel hakikatte içkindir:¹

"Hayat demek, mücadele, çarpışma demektir. Hayatta başarı, mutlaka mücadelede başarıyla mümkündür. Bu da, manen ve maddeten kuvvete, kudrete dayanır bir husustur."

Şu halde elzem olan kuvvet ve kudret nasıl temin edilecektir? Gazi bunun kaynağının millette olduğunu ve onu dahili teşkilatla takviye etmek lüzumunu söylüyor:

1 Gazi Mustafa Kemal'in söz konusu sözleri için bkz. Gazi M. Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.335, 337. (Y.N.)

"Hakikatler karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. İlmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir. Milletimizin kuvvetli ve istikrarlı yaşayabilmesi için devletin tamamen milli bir siyaset takip etmesi ve bu siyasetin dahili teşkilatımıza tamamen uygun ve dayalı olması lazımdır."

Şüphesiz milli siyaset ancak milli hükümet ve milli teşkilatla temin edilebilir. Son zamanlara kadar hariciye nazırları, sefirleri arasında birçok Rumlar, Ermeniler ve diğer gayri Türk unsurlar bulunan ve milleti hakir ve düşman gören Osmanlı Devleti'nin milli bir siyaset takip etmesine imkân olabilir miydi?

Gazi milli siyaseti şu suretle izah buyuruyorlar:

"Milli sınırlarımız dahilinde, her şeyden evvel kendi kuvvetimize dayanarak mevcudiyetimizi muhafaza ederek millet ve memleketin hakiki saadet ve bayındırlığına çalışmak... Rastgele sonu gelmez emeller peşinde milleti meşgul etmemek ve zarara uğratmamak... Medeni cihandan, medeni ve insani muamele ve karşılıklı dostluk beklemektir."

Bu cümleler nesilden nesile Türk Cumhuriyeti'nin dahili ve harici siyasetleri-ne rehberlik edecektir. Bunları dimağımıza nakşedip müşkül anlarımızda ihtiva ettikleri hakikat nurundan istifade edeceğiz. Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti milletlerarası hayatta daima kendi kuvvetine dayanarak mevcudiyetini muhafaza edecektir. Bizim böyle bir vaziyetle temin etmek istediğimiz şey ancak millet ve memleketin refahı, saadeti ve yükselmesidir.

Hiçbir milletin toprağına, hakkına yönelik tükenmez arzumuz yoktur. Olmasını evvela kendi milletimiz için zararlı görürüz. Diğerlerinin mevcudiyet ve hukukuna riayetkârız. Fakat kendi topraklarımız dahilinde bağımsızlığımız ve medeniyet vadisindeki serbest mesaimiz hakkında o kadar kıskanç ve hassas bulunuyoruz ki, buna da bütün âlemin hürmet ve riayet etmesini bekliyoruz.

Zaman zaman Türkiye'nin siyaseti hakkında çıkarılan söylentilere Gazi'nin bu vecizeleri katıyen nihayet verecektir. Türk milli siyaseti bugün yeni Türkiye'nin kurucusu ağzından pek açık ve anlaşılır bir şekilde bütün cihana bildirilmiş bulunmaktadır. Bunun milletlerarası temas ve münasebetlerimizde hiçbir millet tarafından unutulmayacağı ve ihmal edilemeyeceği şüphesizdir.

Zeki Mesut

Çağdaş Milliyetçilik*

Ankara, 9 (AA) - Adliye Vekili Mahmut Esat Bey dün akşam Türk Ocakları Kültür Heyeti şerefine verdiği ziyafette şu nutku irat etmiştir:

Muhterem efendilerim!

Vatanımda Türkçülüğün ilk müjdecilerinden bazılarının ve yine hepinizin arasında bulunmaktan kaynaklanan sevinç ve heyecanlarımı ifade edemem. Yüzüme bakınız, bunu anlayacaksınız... Milli şuurun fikriyat sahasında gelişmesi yolunda dehrin bin bir cefasına göğüs vererek dönmeyen, yürüyen bu muhterem zevata ve güzide heyetinize naçiz davetimi kabulünüzden dolayı hararetle, sabırsızlıkla teşekkürlerimi ıblâğ ve takdime müsaadenizi rica ederim.

İlk müjdeciler, siz, saçlarınıızı milli şuurun ilerlemesi ve gelişmesi yolunda ağarttınız. Biz de gözlerimizi yine aynı mücadele yolunda kapayacağız. Milliyetini duymayan, sevmeyen, acaba cihanda ne duyar, ne sever?.. Bilmem ki bu güzel toplanma vesilesiyle Mahmut Esat adında bir ırktaşınız size çağdaş milletçilikten ne duyup, ne anladığını söyleyebilir mi? Müsaade eder misiniz? Diyorlar ki milliyetçilik fetihçiliktir, maceracılıktır. Bence hayır! Biliriz ki, insanın kendine, kendi vaziyetine hususi bir itina atfetmesi asrımız hukuk düsturlarınca devletin teminatı altına alınmış, karşı gelinmez muazzez haklardandır. Yine biliriz ki, aile hukukunun masuniyeti çağdaş medeniyetin temellerinden-

* Mahmut Esat (Bozkurt), "Muasır Milliyetçilik", *Türk Yurdu*, Kânunusani (Ocak) 1928, Sayı: 195-1, s.57-59; *Anadolu*, 11 Kânunusani (Ocak) 1928. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.204-207.

dir. Fertlerin aile haline dönüşmesinden ve nihayet ailenin büyük bir şekil ve ölçekte tecellisinden başka bir şey olmayan milliyetçilik de çağdaş milletlerarası hukukça aynı şekilde kabul edilmesi lazım gelen temiz bir varlık, asil bir davadır. Tabiat, tarih ve çağdaş hukukiyat kanunlarının açık bir ifadesi olan milliyetçilik, asrımız medeniyetinin bu derece kuvvetli bir verisini kendine dayanak yapınca, onun fetihçilikle, maceracılıkla vasıflandırılması bariz bir haksızlık olmaz mı? Bana gelir ki, bu haklı cereyandan telaş edenlerdendir ki, fetihçilik yollarını açık bırakmak istediklerinden hakkıyla şüphe olunabilir ve korkulur. Çünkü hakkı istemek değil, onu tanımamaktır ki fetihçilikle ithama değer.

Türk milliyetçiliği bir fikir cereyanı, bir kültür birliğidir. Fikir ve kültürlerin sınırları yoktur. Milliyetçilik düsturunun infaz ve tahakkuku için cebir ve zor kullanılması lüzumsuzdur. Zira milliyetçilik kan birliğine dayalı olduğu kadar, ondan ziyade fikir cereyanı, bir kültür birliğidir. Tarih ve hadiseler fikirlerin cebir ve zora, silahlara değil, silahların, cebir ve zorun bir gün er geç kültür ve fikirlere teslim olduklarını yazıyor ve söylüyorlar. Türk milliyetçiliğinin ideali dünya mıntukaları değil, birbirinin sevgisiyle titreşen gönül iklimleridir. Tarihin en alınmaz mağrur kalelerini yerle yeksan kılan cebir ve zor, silahlar, biliriz ki, gönülleri kırarlar, fakat alamazlar ve nihayet kırılırlar, parça parça dökülürler. Türk milliyetçiliği bir sevgi etrafında cıvıldaayan, dertleşen ve titreşen gönülleri istiyor. Bugün insanlık tarihinde hangi mukaddes bir dava bu kadar asil bir simayla görünmüştür? Hangi insani bir talebin elleri, etekleri kandan, kan lekelelerinden bu kadar temiz, bu kadar uzak kalmıştır?

Türk milliyetçiliğinde devlet kavramı laik, halkçı cumhuriyetle ifade olunabilir. Bu devletin mukadderatında hâkim ve düzenleyici etken yalnız ve yalnız fikirlerdir. Burada şahsi cebir ve tahakkümün rolü yoktur.

Tahakküm ve cebrin yeri hapishanelerdir, giyotinlerdir, darağaçlarıdır. Çağdaş medeniyette nüfuz ve silah kullanımı devletin hakkıdır. Devlete ait olan bu hukuku fertlerin kullanmasına yer veren veya müsamaha eden milletler, bir gün bunların ellerindeki silahı ya kendilerinin veyahut da vatanlarının göğsüne sıkırlar ve böyle bir kanlı faciayla tarihin seyrindeki rollerine nihayet verirler.

Türk milliyetçiliği ne dinciliktir ne de dinsizliktir; laikliktir. Irktaşın vicdanı bir kutsiyettir ki onun harimine¹ hiçbir el değemez. Din siyasetidir ki Türk milletinin çöküş sebebi olmuştur. Şahidim tarih ve hadiselerdir. Irktaş istediği kanaatle hareket eder. Esasen din, Allah ile fert arasında bir kavuşma yoludur. Herkes ilahını kendi idrak ve manasına göre arar bulur. Mezhep ihtilaflarının Türk milleti için ne vahim, ne yürek yakıcı akıbetler doğurduğu meçhulümüz değildir. Daima hasis menfaatlere vasıta olan bu kara tehlikeyle mücadele Türk

1 Harim: Biri için kutsal olan şey; başkalarının girmesi ve bilmesi yasak olan, bir kimse için çok özel olan şey. (Y.N.)

Ocaklarının belli başlı bir sahası olmalıdır. Mezhep ve kıta Türklüğü, yani Şii, Sünni Türk; Rumeli, Anadolu ve bilmem daha nere Türklüğü yoktur; vicdan, kültür ve fikir Türklüğü vardır.

Bence Türk milliyetçiliği, devleti, iktisadi, toplumsal, siyasi sahalarda halkçı ve cumhuri olarak kabul eder. Millettaşlar arasındaki refahta orantılar temini başarılı olmak isteyen Türk milliyetçiliğinin esas umdesi olarak kaydedilmeye değer fikrindeyim.

Cumhuriyet sistemine gelince, bunu dürüst milliyetçiliğin hukuki ifadesinden başka bir şekilde anlamaya akli ve mantıki imkân yoktur kanaatindeyim. Cumhuriyetin Latincesi¹ "ammenin malı" demektir. Milliyet bu kavramda da içkindir. Diyebilirim ki, laik, halkçı cumhuriyet sistemiyle samimi bir surette donanmış olmayan devletler tam ve kapsamlı manasıyla milliyetçiliği ifade edemezler. Gözümde böyle siyasi teşkiller Sezar zihniyetiyle kavranan ilkçağ milliyetçiliğinden ileri geçemezler.

Türk milliyetçiliği başarılı olmak için mutlaka tereddütsüz ve korkusuz, Batı'nın çağdaş medeniyetini süratle benimsemek mecburiyetindedir. Geçen üç-dört sene içinde bu aşk yolunda yapılan hamleler, geçen 13 asrı, bütün batı-ları yıkıp tarumar edecek kadar kuvvetlidir. Yenileşme yolunda atılan adımlar ne kadar kati olursa olsun, küçük noksanlar bunları her vakit eksik bırakarak tehlikeye atacak kadar tesirli olabilirler. Bu görüşümü tamamlarken kendisine mensup olmakla yegâne şeref duyduğum ırkımın bir gün güzel dilini Latin harfleriyle ifade ettiğini görmeyi hararetle dilediğimi söylemeden edemem.

Milliyet cereyanlarındaki şuur ve kararlar mazinin, bugünün, geleceğin hakikat alevlerinden nur olarak doğan hareketler, hadiselerdir. Menşe ve kaynaklarını bir iki cümle evvel işaret etmeye çalıştığım çağdaş milliyet hareketlerinin şahsi emellere baş eğmesine, birtakım meçhul gizli niyetlere vasita olmasına imkân yoktur. Çünkü milliyetçilik cereyanları fikir ve mefkûre hareketleridir. Bu hareketlerin şahsi emellere vasita olabileceğini mümkün görenler, tarihin, bugünün, tarihten ve bugünden daha çok kuvvetli olan geleceğin nasıl heybetli hakikatlerle yüklü, taşkın olarak gelmekte olduğunu göremeyen ââmâlardır. Çağdaş milliyet hareketi bir aşk, bir ideal, bir ilim akınıdır. Onun kitabı ancak vatanlar, yalnız milletler, camialar olabilir. Milliyetçiliği şahsi maksatlarına vasita kılmayı umanlar bu varlığı Kleopatra devirlerindeki zihniyetle kavramaktan ileri geçemeyenlerdir.

1 Latincesi: Res publica. (Y.N.)

Milli şairimiz Mehmet Emin Bey *Türk Sazı*'nda¹ diyor ki:

Milliyetler, asırlardan kopup gelen sellerdir.
Önlerine ne çıkarsa yıkar, söker, devirir.

Yukarıda işaret ettiğim âmâlar bir gün tufanları andıran bu seller altında boğulurken hakikati anlayacaklar, fakat hakikatle bir olmaya vakit bulmadan yok olup gideceklerdir. Bu, onların alinyazısıdır. Milliyetçilik emekçilerinin tacdarı fikirlerdir. Fikirler yalnız kendilerini benimseyerek tatbikatta tecelli ettirenleri öncü tanırırlar. İnsanlık tarihinin fikir yolunda öncü diye tanıdığı şahsiyetler o kadar az ve nihayet bunlar büyük Türk şairi Fuzuli'nin Mecnun'u ile Leyla'sının birbirine karışıp bir olmaları gibi mefkûreden ayrılması o kadar müşkül kimselerdir ki, ben Türk tarihinde buna Gazi Mustafa Kemal'i misal verebilirim. Ona bakınız, yüzünde ve eserlerinde Türk milletin emellerini görürsünüz; Türk milletine bakınız, onda Büyük Lider'i teşhis edersiniz. İşte öncü...

- 1) Tarih birliği,
 - 2) Dil, lehçe birliği,
 - 3) Kültür birliği.
- İşte Türk milletin hayatıyatı.

Diyorlar ki Türk milliyetçiliği şovenizmdir. Hayır, eğer şovenist olsaydık Batı'yı ve güzelliği bu kadar can atarak alır mıydık? Bilmem ki hayatta şovenist olmamak için yedi ceddini inkâr mı lazımdır? İtiraf ederim ki, buna liyakatim yoktur.

Muhterem efendilerim!

Milliyetler bir ellerinde tarihi ve bir ellerinde gelecek asırları tutan ve yapan hâkimlerdir. Diğer toplumsal, siyasi, iktisadi meslek ve sistemlerin bugüne kadar bu ana hadise etrafında nihayet uydu olmaktan ileri geçemedikleri de ayrıca kayda değer müspet bir hakikat, bir gerçekliktir.

1 Mehmet Emin (Yurdakul), *Türk Sazı*, İstanbul, 1914. (Y.N.)

Çağdaş Türkün Kendi Yazısı *

TBMM üçüncü devresinin ikinci toplanması evvelki Perşembe günü açıldığı vakit Türk milletinin büyük kurtarıcısı sevgili ve yüce Gazi'miz alışılmış olan nutkunu söyledi.¹ Böyle her toplantı yılının başında büyük Reisimiz nutuk söyledi mi, mutlaka Türk'e verdikleri yeni bir anlayışı, yeni bir inkılap hareketini hem millete hem bütün insaniyete ilan eder.

Bu seferki nutku belki diğer yıllardakinden biraz daha kısa olduğu halde, ilan ettiği en büyük, en kıymetli yazı inkılabı dolayısıyla evvelkilerden çok daha ehemmiyetlidir.

Türk, bin bu kadar sene evvel İslamlıkla birlikte kendi lisanını yazacağı harfleri de Araptan almış, daha doğrusu Türkler çok zaman kendi lisanlarına değil, Arap lisanına dalmış, eserlerini Arapça yazmışlardır. Arap uleması arasında birçok Türklerin zikredildiği malumdur. Misal olarak herkesin bildiği Farabi ile İbni Sina'yı yâd etmek kâfi değil midir?

Türkler neden sonra Türkçeyi de yazmak isteyince önlerinde buldukları Arap harflerine müracaat ettiler; o harflerin Türk lisanını ifade edip edemeyeceğini düşünmediler. Belki düşünmüş bile olsalar başka harfler icat etmek zahmetine katlanmaya lüzum görmediler; çünkü esasen okuyup yazmak pek az sayıda kimsenin nail olabileceği fevkalade bir imtiyazdı.

* Kâ - Na (Kâzım Nami Duru), "Asri Türkün Kendi Yazısı", *Cumhuriyet*, 3 Teşrinisani (Kasım) 1928.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1928 tarihli Meclis açış konuşması için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.22, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2007, s.278-282. (Y.N.)

İşte bin bu kadar senedir Türkçemizi Sami harflerle yazmakta devam ettiğimiz için, maarifi yayma hususunda sarf ettiğimiz bunca emekler olumlu hiçbir netice vermedi ve Türk milleti bu 20. asırda yüzde 90'dan fazla bir derecede cahil kaldı.

Halbuki Gazi'nin dediği gibi "büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan kurak yol"un artık terk edilmesi lazımdı. 20. asırda yüzde 90'ı cahil bir milletin çağdaş bir cumhuriyet idaresi altında yaşaması imkânsızdı. Milli hâkimiyetin geçerli olduğu bir halk cumhuriyetinde bütün vatandaşların hak ve vazifelerini bilmesi ve onları fail kılması mutlaka lazımdır. Fakat bu lüzum ancak bütün milletin okuryazar olmasıyla temin olunabilir.

Eski harflerle bunu temin etmek mümkün değildi. İşte hemen 20 senelik Meşrutiyet maarifin yayılması için insan kudreti dahilinde mümkün olanı yaptığı halde okuryazarların miktarını yüzde 5'ten yüzde 10'a bile çıkaramamıştır.

Böyle büyük noksanları belki çok kimse görür, fakat o noksanların giderilmesi hususundaki esaslı çareleri ve milletin o çareleri kabule dair kabiliyetini ancak dâhiler görür.

İşte onun içindir ki dâhi Gazi'miz millete "bütün emeklerini kısır yapan kurak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazım" olduğunu söyledikten sonra "Büyük Türk milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asıl diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sınırlanabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir" diyor.

Yeni Türk harflerinin bütün Türk halkınca mazhar olduğu teveccüh ve iyi karşılama körlerin bile gözüne görünecek kadar aşikârdır.

Dolayısıyla Gazi yeni Türk harflerini Büyük Millet Meclisi'nin muhterem üyelerine tavsiye ederken bütün Türk halkının idealini temsil etmiş bulunuyordu.

Kâ - Na

Nasyonalizm - Milletsevenlik^{*}

Başka Yerlerde ve Bizde

Avrupa'nın birkaç ileri memleketinde "nasyonalizm" namı altında siyasi mahiyette birtakım teşekküller var; hatta bunlar bazen "fırka" halinde bile uzuvlanırlar. Fransa ile Almanya bu bakış noktasından numunelik olarak gösterilecek memleketlerdir.

Fransa'da Büyük İnkılap esnasında krallık istibdadına karşı milletin hâkimiyetini yükseltebilmek için edilen mücadelelerin bayraklarında "vatan" ve "millet" sözleri nakşolunmuştu. O devirde vatansevenlik (patriotizm) ve milletsevenlik (nasyonalizm) inkılapçıların ve cumhuriyetçilerin kitleler tarafından alkışlanan şiarları, parolaları idi. Bir din gibi toplumsal ruhu dolduran bu yüksek heyecan Napolyon zamanında emperyalistlik vasıf ve boyutunu kazanmış, eski saflığını kaybetmiş, Restorasyon'da (krallığın tekrar kuruluşunda) büsbütün mahiyetini değiştirerek inkılabın yerine irticayn ve halk avcılığının şiarı olmuş, bazen de Boulanger ve Déroulède gibi şahsiyetlerin tesiriyle kitlelerin ruhunu sarmayı başarmıştır.

Gittikçe buharlı sanayiİN gelişmesiyle iktisadi temellere dayanan sınıflara ve uzuvlanmış siyasi fırkalara sahip olan Fransa'da "nasyonalizm" ancak halk avcısı birtakım gerici zümrelerin takındıkları isim haline gelmiştir. Bugün Fransa'da, diğer buharlı sanayii geliştiren memleketlerde olduğu gibi, cumhuriyetçiler, demokratlar, radikaller, sosyal demokratlar, sosyalistler, komünist-

^{*} A(hmet) C(evat) (Emre), *Muhit*, Temmuz 1929, No: 9, s.641-643.

ler... gibi fırkalar vardır ve her sınıf halk, programı kendi sınıfsal menfaatlerine uygun gelen fırkaya katılmaktadır. Bunların haricinde cumhuriyetçiliği ve laikliği açıktan açığa veya sinsice kabul etmeyen, krallığın -yani irsi bir diktatörlüğün- ve kilise hâkimiyetinin geri gelmesini isteyen birtakım gerici zümreler de vardır ki kendilerine "nasyonalist" namını veriyorlar. Bunlar, halk kitlelerini kazanmak için, Fransa'yı daimi bir tehlike altında göstererek o tehlikeye sebep saydıkları Almanya'ya veya herhangi diğer bir devlete karşı taraftarlarının düşmanlığını tahrik ederler. Ksenofobi (yabancı korkusu) gazetelerinde gayet kaba ve nezaketsiz surette yankılanır. Kısacası takip ettikleri "korku", "emniyetsizlik" ve "haset" siyasetiyle yeni bir muharebe hazırlamaya çalışırlar, bununla beraber kendilerini barışçıların en ön safında gösterirler.

Almanya'ya gelince, bu memlekette 1914-1918 mağlubiyeti üzerine yıkılan imparatorluğun bütün hatalarını onun yerine geçen ve on seneden beri sosyal demokratlar tarafından idare olunan genç cumhuriyet ödemek mecburiyetinde kalmıştır. İşçilerin menfaatlerini müdafaa eden bu fırka Rusya İnkılabı'nı takip etmeyip, bilakis o inkılabı karşı bütün milli kuvvetleri kullanmayı tercih ettiğinden, sosyalist ve komünist fırkalarının haricinde pek kuvvetli diğer siyasi fırkalar ve zümreler oluşmuştur. Bunların çoğu eski imparatorluğun ve imparatorluk ordusunun taraftarlarından ve geniş arazi ve emlak sahiplerinden vücuta gelmiş çok kuvvetli oluşumlardır. Tabii olarak irticai mahiyette olan bu siyasi kuvvetler de kendilerine "nasyonalist" namını vermektedir; millet meclisinde sağ tarafı teşkil ederler ve derece derece merkezden sağ uca kadar uzanırlar.

Almanya nasyonalistleri de Fransa nasyonalistleri gibi "yabancı"dan nefret ederler, bilhassa Fransızlara ve Lehlilere düşmanlıklarını gösterirler. Fransız nasyonalistlerinin *bütün* Almanlara -"Boche"¹lara karşı kullandığı lisanı Alman nasyonalistleri de *bütün* Fransızlara karşı kullanırlar. Memleketlerini daimi tehlike altında gösterirler, tazminatı ve Ren havzasının işgalini onaylayan sosyalistlere karşı küçük burjuva, arazi ve emlak sahipleri ve köylü kitlelerini tahrike çalışıyorlar ve Almanya'nın İtilaf devletlerinden, özellikle Fransa'dan gördüğü dehşetli baskı sebebiyle başarılı da oluyorlar. Bu sayede Almanya'da gerici nasyonalistler yavaş yavaş inkılapçı ve cumhuriyetçi sosyalistlere kafa tutabiliyorlar; onları iktidar mevkiinden bile atacak derecede tehlikeli olabiliyorlar.

Bu kısa açıklamadan anlaşıldığı gibi, Avrupa'nın -Fransa gibi galip ve Almanya gibi mağlup- iki ileri memleketinde "nasyonalizm" bütün irticai ve karşıdevrimci kuvvetleri sinesinde toplayan, "korku", "emniyetsizlik", "düşmanlık" siyasetini takip eden karışık bir teşkilattır.

1 Boche (Fr.): (Küçümseme yolu) Alman. (Y.N.)

Bizde "vatan" ve "millet" sözleri ilk defa Osmanlı istibdadında -19. asrın ilk yarısından sonra- açılmış olan siyasi mücadelenin şiarları olarak kullanılmıştır. Bu devrin rehberleri başlıca Namık Kemal ile Mithat Paşa'dır. Fakat her ikisi istibdadın müthiş kahrına uğrayan bu rehberler esasen "saltanat ve hilafet"i müessese olarak kaldırmak istemiyorlar, yalnız bu müessesenin istibdadına bazı sınırlar çizecek bir *Kanunu Esasi* ile devlete *meşruti* bir nizam vermeyi ve bu sayede saltanat ve hilafeti kuvvetlendirmeyi hedef edinmişlerdi.

Bu ilk *milletsevenlik* ve *vatansevenlik* devrinin ortaya çıkmasına en ziyade Rusya'ya karşı birbiri ardına uğradığımız mağlubiyetler yüzünden geniş imparatorluk sınırlarının gittikçe daralması ve büsbütün çökme tehlikesine maruz kalması sebep olmuştur.

Bu devletin bütçesinden, evkaf hazinesinden ve diğer müesseselerinden istifade eden zümreler arasında *Kanunu Esasi* fikri az zamanda çok taraftar kazandığı gibi geniş emlak sahiplerine ve mütegalibe¹ zümrelerine de mülayim gelmişti. (Vilayet genel meclisleri vasıtasıyla bu zümreler nüfuz kazanmaya başlamışlar, mebusluğa kadar yükselmeye heves duyabilmişlerdi.) Fakat sürekli bir barış devri açmayı başaran Abdülhamit'in mütegalibeye ve derebeyliğine imtiyazlı mevkiller bahşetmesi, bilakis şehrin aydınlarına, yüksek tahsil görmüş gençliğine karşı gayet şiddetli bir siyaset takip etmesi üzerine milletsevenlik ve vatansevenlik birtakım gizli ve inkılapçı siyasi cemiyetlerin ateşli şiarı olmuştur.

Meşrutiyet inkılabı üzerine İttihat ve Terakki liderlerinin aczi ve kavrayışsızlığı yüzünden vatansevenlik ve milletsevenlik hararetini kaybetmiş, toplumsal sınıflar üzerine kurulmuş fırkalar da oluşmadığından, devletin bekası saltanat korkuluğunun gölgesine sığınmaya mecbur bir oligarşi istibdadıyla tehlikeye düşürülmüştür.

Bu yeni ucube istibdadın emperyalistçe emellerle karıştığı 1914-1918 harbinin neticesinde uğradığı milli felaket üzerine bizde tekrar milletsevenlik bütün hararetiyle milletin bütün kitlelerini sarmış ve ondan genç ve gürbüz Türk Cumhuriyeti doğmuştur.

Türk milletinin bu yeni ve feyizli nasyonalizmine hakiki suretini veren, milli mücadelenin ruhu demek olan Büyük Rehber'dir. O, son Türk nasyonalizmini *kendi suretinde* yarattı. Bunun için Türk nasyonalizmi Gazi'nin kendisi gibi inkılapçıdır.

Saltanat rejimi Türk milletini ilerlemeden alıkoyan kaba, ilimsiz bir istibdat idi. Meşrutiyetten evvelki devirde Türkiye'ye elektrik girmiyordu; çünkü milletin mukadderatı elektrikten korkan vehimli bir ihtiyarın elindeydi. Türkler banka tesis edemiyorlardı; çünkü faizin helal olduğuna fetva verilemiyordu. Avrupa'ya seyahat eden bir Türk taciri veya talebesi kırmızı fesıyla sokak çocuklarının mas-

1 Mütégallibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

karası ve münasebette bulunduğu adamların yanında gülünç olmamak için başına geçirdiği şapkayı kendi memleketinde saklamak riyakârlığına mecburdu; çünkü memlekette dini kıyafetle bir tutan bir zihniyet hüküm sürerdi. Bir baba eşit olarak sevdiği ve büyüttüğü, haklarında eşit muameleye vicdanında mecburiyet hissettiği oğlu ile kızına servetinden eşit hisseler ayıramıyordu. Çünkü ağabeylerin, amcaların aynı dam altında yaşayan kız kardeşlere, yeğenlere baktığı asırlardan kalma bir bedevi örfüyle iktisadi münasebetleri tamamıyla değişmiş medeni bir toplumun idare olunacağı zannolunuyordu. Her zevk düşkünün zengin, kadının alınıp satıldığı devirlerden kalma bir alışkanlıkla eşinin haklarını çineyerek üstüne *meşru* kapatmalar veya her kurnaz koca mesela tarla işlerini ücretsiz, sırf boğaz tokluğuna gördürmek için eş namıyla cariyeler alabiliyordu.

Türkiye'de ne kadar din ve mezhep varsa o kadar mahkeme, o kadar nikâh, miras, nafaka usulleri vardı. Türkiye'de bir Türk'e hakaret eden bir yabancıya Türk polisi müdahale edemez, Türk hâkimi bağımsız olarak davasını göremezdi.

Türk çocukları derslerinin ilk senesinden, hatta ilk haftasından anlamadıkları bir lisanla yazılmış bir kitabı hecelerdi. Hiyeroglifeye yakın bir yazıyla tahsillerini yapmak için her milletin çocuklarından iki-üç sene fazla kafa patlatmaya mecbur bulunuyorlardı vs.

Böyle bir Türkiye medeniyet âlemi içinde kendine nasıl bir mevki temin edebilirdi?

Türk milleti medeni ve ileri bir millet olabilmek için bütün bu köhne ananelerin ve tarihi engellerin baskısından kurtulmalıydı. İşte Gazi, milletsevenliği bu medeni yolda anlayan ilk Türk olmuştur ve büyük Türk milletine sabırla, belagatle anlatarak Büyük Türk İnkılabı'nı yaratmıştır.

Gazi Büyük Türk İnkılabı'nı safha safha yaratırken daima samimi ve ateşli bir nasyonalist olarak hareket etti: Büyük Türk milletinin medeniyete âşık ve her medeni millet kadar yükselmeye hazır olduğunu, bütün medeniyet müesseselerini ve medeniyet tekniklerini almaya büyük kabiliyeti bulunduğunu gördü ve senelerle köhne müesseselere karşı ikna ve ispatla mücadele ederek Türk milletini hâkimiyete, bağımsızlığa, ilerleme ve medeniyete sevk etti.

Bunun için Türk *milletsevenliği* Avrupa nasyonalizminden büsbütün farklıdır.

Avrupa nasyonalizminin birinci vasfı irticai veya hiç olmazsa muhafazakâr olmaktır; Türk milletsevenliği samimi ve ateşli bir inkılapçılık ruhuyla yoğrulmuştur.

Avrupa nasyonalizminin gözleri ensesindedir, Türk milletsevenliği bütün cephe ve tepesiyle göz kesilerek ileriye ve yukarıya uçmak için can atıyor.

Avrupa nasyonalizmi ferdi ve irsi bir istibdadın hasretini çekiyor; Türk milletsevenliği Türk milletinin bağımsızlığı ve hâkimiyeti uğrunda fedakârane çalışıyor.

Avrupa'da nasyonalizm ile ksenofobi (yabancı yadırgaması ve yermesi) bir manaya gelir.

Türk milletsevenliğinde yabancınn hukukuna riayet ve yabancıya misafirperverane hürmet esastır. Nasyonalist Türk Cumhuriyeti dünkü düşmanlarının hepsiyle bugün dosttur ve dostluğunda samimi ve merttir.

Düne kadar padişahlardan ancak kapitülasyonlarla haklarını alabileceklerini zanneden yabancılar bugün hür ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'yle -eşit haklara sahip insanlar gibi- her türlü akitler yapıyorlar, ticari-hukuki münasebetlere girişebiliyorlar.

Dürüst, nazik ve hukuka riayetskâr Türkiye Cumhuriyeti'nde artık bir Düyunu Umumiye kontrolü yoktur!

Gazi'nin suret verdiği Türk nasyonalizmi millete işte böyle şerefli bir itibar ve pek kıymetli dostluklar kazandırabilmiştir.

Her Türk milletsevenliği işte böyle anlamalı ve bu çığırda da Gazi'nin izini takip etmelidir.

A. C.

Türkçülük*

Doğu vilayetlerimizde bir teftiş seyahati yapmakta olan muhterem dahiliye vekilimiz Şükrü Kaya Beyefendi Elaziz'de Türk Ocağı binasında Türkçülük hakkında gayet mühim bir nutuk irat etmiştir. Bundan evvel, milletsevenlik hakkında yazdığımız bir makalede şunları söylemiştik:

"Türk milletsevenliği samimi ve ateşli bir inkılapçılık ruhuyla yoğrulmuştur. Türk milletsevenliği ileriye ve yukarıya uçmak için can atıyor. Türk milletsevenliği Türk milletinin bağımsızlığı ve hâkimiyeti uğrunda fedakârca çalışıyor."

Bundan başka bizim milliciliğimizin harice karşı olan cephesi izah edilerek: "Türk milletsevenliğinde yabancınn hukukuna riayet ve yabancıya hürmet esastır."

Gazi'nin kendi suretinde yarattığı Türk nasyonalizmini bu cümlelerle tasvir ettiğimiz zaman bütün milleti bir ve yekvücut olarak değerlendiriorduk. Şükrü Kaya Beyefendi'nin Elaziz'de söyledikleri nutuk nasyonalizminizin tamamıyla dahili cephesiyle alakalıdır.

Türkçülük, Türk milliciliğinin en esaslı umdesidir (prinçipl);¹ bu milli ideal saltanatın Osmanlıcı siyasetine taban tabana zıttır. Saltanat esas itibariyle muhtelif reaya unsurların istismarı üzerine kurulmuş bir istibdat idi. Türk Cumhuriyeti ise istismar edilecek reaya unsurlar ne tasavvur eder ne de kabul. Milletlerarası medeniyet âlemi içinde, milli -yani tamamıyla genel- bir bağımsızlık ve hâkimiyet altında en büyük medeni gelişmeye mazhar olmak Türk

* A(hmet) C(evat) (Emre), *Muhit*, Sene: 1, No: 11, Eylül 1929, s.1.

1 Principle (İng.): Prensip. (Y.N.)

Cumhuriyeti'nin siyasi umdesidir. Her medeni gelişmenin ve kuvvetli şekillenmenin temel şartı milli birlik idealidir.

Fransa'da Bretonlar, Basklar vs. bulunabilir, fakat siyasi bir Breton veya Bask meselesi yoktur. Tek bir Fransa milleti, tek bir Fransa medeniyeti vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin göklere yükselen müşterek kubbesi altında da tek bir Türk milleti olabilir. Türk kanyyla yoğurulmuş temeller üzerine yükseltlen Türk Cumhuriyeti binasının içinde yaşayan her fert için Türkçülük ideali yegâne ilerleme, gelişme, saadet ve şeref yoludur. Avrupa'nın kırk bucağından Kuzey Amerika'ya hicret etmiş Sakson, Germen, Latin, İskandinav vs. ırklarına mensup milyonlarla insanlar ayrı ayrı koloniler halinde yerleşmiş, birbirleriyle rekabet ve düşmanlık halinde yaşamış olsaydı bugünkü muazzam Amerika medeniyeti doğabilir miydi?

Her kuvvetin kaynağı birlik ve kardeşliktir; bütün Türkiyelileri birleştirecek esas da ancak Türkçülüktür.

Yalnız emperyalistlerdir ki insanların üstünde tahakkümlerini sağlamlaştırmak için onları ırki, kavmi veya kabilevi engellerle ayırmaya çalışırlar. Hür Türk Cumhuriyeti bütün Türkiyelileri ancak 20. asır medeniyetine layık milli idealle Türk kardeşliği altında birleştiriyor, milletlerarası medeniyet ve gelişme idealiyle de insanlığa kavuşturuyor.

Emperyalistlerin vasiliği altında parçalanarak Araplık bizim için ibrettir; Bolşeviklerin riyakâr eşitlikçiliğiyle kabile bölünmesine uğrayan Doğu Türklüğü bizim için ibrettir. Her Türkiyeli için yalnız bir şan ve şeref yolu, yalnız bir refah ve saadet yolu vardır, o da Türkçülük yoludur.

Bütün Türkiyeliler için yalnız bir ve müşterek vatan vardır, o da Türkiye'dir. Yalnız bir ve müşterek milliyet vardır, o da Türklüktür.

20. asrın milliyet bağları ortaçağların ve daha evvelki devirlerin din, ırk, kabile, aşiret ve hanedan akidelerini iptal ediyor. Temelleri Türk kanyyla örülen Türk Cumhuriyeti Türkiyelilere işte bu medeni ve ulvi milli rabıtayı, Türk hemşeriliğini hazırlamıştır. Bu da ancak Türkçülük idealiyle kazanılabilir. Türkçü olmayan Türk hemşerisi (çitvayeni)¹ de olamaz.

A. C.

1 Citoyen (Fr.): Yurttaş, vatandaş. (Y.N.)

Türk Vatandaşlığı*

Ermenice gazeteler yazarlarından bazıları yeni fırka lideri Ali Fethi Bey'i ziyaret ettikleri esnada söz sözü çekerek yeni fırkaya nispetle azınlıkların vaziyeti de söz konusu olmuş. Yeni liderin bu meseledeki cevaplarının kâfi açıklıkta sayılıp sayılamayacağını bilmiyoruz. Ali Fethi Bey ırk ve din farkı gözetmeksizin fırkası programını kabul eden Türk vatandaşlarının hepsiyle işbirliği yapacağını anlatmış. Bu cevap hem kâfi hem nakâfidir. İşbirliği sözü hukukta tam ve olgun bir eşitliğin lüzumlu sayılacağını anlatmaya yetmiyor gibi görünüyor. Belki bu meselenin hallini memlekette Cumhuriyet'in kurucusu olan Cumhuriyet Halk Fırkası tamamlayacaktır. Doğrusu, layık olan da budur.

Türkiye'mizde azınlıklar diye bir mesele hem vardır hem yoktur. Malum olduğu üzere bir memlekette azınlık denilince ırk, din ve lisan itibarıyla farklı bir mevcudiyete sahip zümreler anlaşılır. Hemen hiçbir memleketin sınırları içinde yalnız bir ırktan insan oturmaz. Yine her memlekette ona milli mahiyet ve manasını nakşeden büyük bir çoğunluk bulunur. Eskiden bu çoğunluğa hâkim millet deniliyordu. Hâkim millet sözü mutlaka bir mahkûm milleti veya mahkûm milletleri farz ettirecek bir söz değildir; belki sadece çoğunluğa sahip olmak itibarıyla hüküm onda olan millet demektir.

İmparatorluk zamanında Türkiye'nin bir çoğunluk ile azınlıklardan değil, belki muhtelif unsurlardan meydana gelmiş bulunduğunu biliyoruz. Zaten imparatorluk bu demektir: Bayrağı altında muhtelif milletleri toplamış olan bir

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 21 Ağustos 1930, No: 2259.

idare. Osmanlı İmparatorluğu birlik noktasını Müslümanlıkta bulmuş bir imparatorluktu; tarihi ve en hakiki manasında halife imparator demekti. Osmanlı İmparatorluğu zamanında hâkim millet ırkları söz konusu olmaksızın bütün Müslüman unsurların toplamı demekti. O zaman Müslüman olmayan unsurlar devlet idaresine nispetle kendilerine yalnız tebaa ve reaya denilen ikinci, üçüncü planda gelir, ayrı bir kısım sayılırdı. Bunların devletle alakaları devlet nazarında da, kendi nazarlarında da vergi ile mükellefiyetlerinden ibaret gibi bir şeydi. Bu garip vaziyeti Tanzimat-ı Hayriye dahi halledebilmekten çok uzak kalmıştı. Çünkü herhangi bir kanun maddesiyle tarihin cereyanı durdurulamazdı. O yürüyecek ve en mantıki neticesine varacaktı.

Sözü uzatmamak için Müslüman unsurların dahi milliyet havalarına kapıldıkları görüldükten sonra nihayet imparatorluğun nihai tasfiyesiyle karşılaştık. Osmanlı İmparatorluğu tasfiye olunurken nihayet Türk milletine dahi bir hisse düşmesi lazımdı. Zafer sarhoşluğuyla bu basit hakikati unutan Avrupa'yla uğraşmak ve nihayet bu basit hakikati adına "istiklal cidalı" denilen bir heyecanla ona da anlatmak icap etti. Nihayet ortaya milli sınırları dahilinde milli hukukuna sahip bir Türkiye çıkıyordu. Bu, şimdiki vatanımızdır.

Umumi Harp'in karıştırdığı sınırlar her tarafta ortaya yeniden yeniye bir sürü azınlıklar çıkarmıştı. Bundan dolayı antlaşmalarda azınlıklar diye fazlaca ehemmiyet verilmek istenilen yeni bir fasıl açılmıştı. Bu fasıl Lozan Antlaşması'nda da vardır.

Ancak biz yeni devletin temellerini hayat ve bekanın en çağdaş şartlarına uygun bir şekilde kurmaya ehemmiyet vererek ona göre hükümler koymaya itina ettiğimiz için bütün vatandaşlara temin ettiğimiz eşit ve çağdaş hukukla Lozan Antlaşması'nın azınlıklara temin etmek istediği menfaatleri gölgede bırakan bir vaziyet yaratmış bulunduk. Türkiye'deki azınlıklar vatandaşlık hukukuna nispetle kendilerini ikinci derecede geri bir mevkide bırakır gibi görünen azınlık hukukunu lüzumsuz buldular ve bundan istifa yolunu seçtiler. Bu çok yüksek kıymetli bir hal ve manzaradır. Orada çoğunluk bütün memlekette hukuk eşitliği, fikir ve vicdan hürriyeti ilan ediyor; azınlıklar ise bu şartlar içinde sadece çoğunluğa karşı bu vatanın vatandaşı olmayı her türlü hususi hukuka tercih ediyorlar.

İşte şimdi vaziyet bu safhadadır. Hukuk ve kanun itibarıyla her şey yolundadır. Azınlıklar layık olduğu gibi hareket etmişlerdir. Ancak tatbikatta tamamlanacak birçok noksanlara henüz el sürülmemiştir. Bundan sonraki hamle de işte artık tatbikat safhasını teşkil edecektir. Bu safha bize hukukta eşit aynı vatanın evlatlarının ırk ve din farkı olmaksızın vatani vazifelere aynı samimiyetle kabul edildiklerini ve aynı muhabbetle sarıldıklarını gösterecektir.

Memleket işi demek olan fırka hayatında meselenin maddi ve manevi bütün ehemmiyetiyle nazarı dikkate alınması lazım geldiğini söylemek istiyoruz. Şimdiye kadarki gecikme bütün bütün sebepsiz değildi denilebilir. İşte nihayet Yunanistan'la da anlaşma yapılmıştır ve bizce artık azınlık farkını sözde değil, fiiliyatta dahi ortadan kaldıracak tatbikat zamanları gelip çatmıştır.

Çağdaş bir cumhuriyet olan Türk demokrasisi ırk ve din farkı olmaksızın bütün vatan evlatlarını aynı muhabbetle kucaklayacak ve bu vatanın hangi ırk ve dinden olurlarsa olsunlar bütün çocukları ona hizmet ve muhabbetle gıptalara layık bir rekabet göstermekle öne çıkacaklardır.

Yunus Nadi

Öz Türkler Hâkimiyeti*

Öz Türkler iktisadi, toplumsal, siyasi sahalarda hâkim oluncaya kadar inkılabın ıstırap çekeceğinde şüphe edilmemelidir. Mutlak Türk hâkimiyeti bu vatanın üstünde bir kartal kanadı gibi gerilmelidir. Bütün bir tarih içinde Batı Türklerinin çektiği büyük acılardan birisi de böyle bir hâkimiyetin eksikliği olmuştur fikrindeyiz. Dost da düşman da bilmelidir ki, kimsenin gözü tutmadığı bir süprüntücü, öz Türk ise, bu memlekette o ırktan olmayanların üstündedir. Irkımızdan olanın yırtık çarığı yabancı taçların üstündedir.

Tanzimat büyüklüğüyle beraber Türkü hâkim kılamadığı için tutunamadı; çöktü... Son günlerinde Meşrutiyet bu hakikati görür gibi, tutar gibi oldu; bütün müşküllere rağmen diri hisler aşıldı... Cumhuriyet bu sahadan da ileri geçti; siyasi, iktisadi rolü öz Türklerin eline geçirmekte hayli başarılı oldu. Hele zemini tamamiyle hazırladı...

Fakat iş bitmiş değildir. İnkılap henüz bu büyük işin başındadır. Milli dava için hazırladığı besbelli olan zemini sahiplerine süratle işgal ettirmesi lazımdır. Hareket gecikirse bir gün bu yerler ağyar¹ eline düşebilir!.. Bu yolda bazı alâmetlerin belirmekte olduğunu kaydedebiliriz.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Halk Dostu*, 31 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 28. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.208-209.

1 Ağyar: Başkaları; yabancılar; düşmanlar. (Y.N.)

Hâkimiyet öz Türklerin elinden çıktıkça Osmanlı İmparatorluğu çöktü. Çöküş günleri, bu hâkimiyetin tamamen yabancı unsura geçmesidir denebilir.

★
★ ★

Bu memlekette her iş öz Türkündür. Bu memleketin her şeyi Türkündür; iş onundur, çiftçilik onundur, ticaret onundur, sanayi onundur, bütün varlıklar onundur; onun olacaktır. Türkiye'nin mukadderatında öz Türkün düşünceleri ve yalnız onun menfaatleri düzenleyici olacaktır.

Türklüğü samimiyetle benimsemiş, kültürünü kabul etmiş, kendisine mal edinmiş olanları kendimizden sayarız. Yalnız nüfus tezkeresi bize yetmez. Çünkü Osmanlı Meclisi'nde Mebus Boşo Efendi'nin de böyle bir tezkeresi vardı. Bu vesika onun -hem de Meclis kürsüsünde- "Benim Türklüğüm Osmanlı Bankası kadardır!" demesine mâni olamadı. Halbuki Rus çarlarının tabiiyetnamesini, İran şahının buna benzer pasaportunu taşıyan insan kitleleri biz Türküz dediler; diyorlar; o imanla ölüyorlar. Bizce öz Türklüğün ilk şartı bu duygudur.

★
★ ★

Bugün "Türküm, Türküz" diyenlerden bazılarının halinde, tavırlarında bir yalancı şaklabanlığı sezmekte, bu sözlerine inanmamakta haksız değiliz.

Yine bugün Türkün bütün hakkına konmak davasını güden ve konan bu tür insanların memleketimizin felaketli yıllarındaki faaliyetlerini hâlâ unutmadık-
sa kindarlık töhmeti altına alınmayacağımızı umarız.

Türkiye öz Türklerindir. Burada Türk hâkimdir.

Halk Dostu

Milli Birlik^{*}

Evvelce de bir iki defa temas ettiğimiz bu konuya tekrar dönmek ihtiyacını duyuyoruz: Bir milletin hayatı ve geleceği itibariyle en mühim olan nokta milli ruhun zindeliğidir. Milletlerin tarihinde saadet ve felaket devirleri birbirini takip edebilir. İktisadi buhranlar belli bir devirde vatandaşları kasıp kavurabilir... Fakat milli ruh yaratıcı kuvvetini muhafaza etmekte devam ederse, milli şuur yaşamak ve ilerlemek imanını kaybetmezse bütün bu arızalar geçer. Harici düşmanlarına galebe çalan millet, görünmeyen ve kendini içinden zapt etmek isteyen gizli düşmanlarını da yener ve ilerleme yolunda yürür gider.

Türk milleti tarihte hayatın her türlü zorluklarıyla mücadele etmiş ve onlara daima galebe çalmış bir millettir. Biz fert itibariyle terbiye noksanlığı neticesi olarak ırkımızın fazilet ve enerjilerini pek iyi his ve idrak edemiyoruz. Fakat bir dâhi, bir büyük reis çıkıp da onu kendine bildirince, hayretler içinde yaratıcı harikalara şahit oluyoruz. İstiklal Harbi esnasında milli ruh azami hassasiyet ve kudretle ferdi iradelere hâkim olmuştu. Bu suretle en vahim bir devri yaşadığı zannolunan Türk milleti o geçidi dünyanın hayret ve takdiri karşısında başarıyla ve zaferle geçti. Gelecek için her halde bu ders ve tecrübeyi daima kendimize hatırlatmak zaruretindeyiz. Hayatlarının cereyanında henüz kati bir denge ve istikrar oluşamayan milletler için bu hatıralar milli ruhun en başlı terbiye vasıtasındandır.

* Zeki Mesut (Alsan), "Milli Tecânüs", *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Kânunusani (Ocak) 1931, No: 3428.

Milli ruhu uyuşukluğa ve hatta bazen kötümserliğe sevk eden etkenlerden en zararlısı milli birliği bozan sebeplerdir. Türk elinde oturan ve kendini Türk camiasından sayan her fert şüphesiz bizce de Türk'tür. Fakat yalnız kanuni ve görünüşte bir Türklük milli birlik bakımından kâfi değildir. Memleketimizde her Türk'ün lisanıyla, kültürüyle, âdet ve genel karakteriyle Türk olması lazımdır. Ancak bu suretledir ki bir ve zinde bir milli ruh teşekkül edebilir ve ancak bu milli ruhtur ki milli dimağın emir ve direktiflerini güçlük çekmeden anlayabilir ve icra edebilir. Yabancı dillerin, yabancı alışkanlıkların kabuğu içinde başka zamanlar, başka yerler hayatını yaşayan camialar milli ruhun bu haz ve heyecanlarına yabancı kalırlar.

Türk elinde milli birlik, gerek milli ve gerek toplumsal safhaları itibariyle henüz arzu edilen şekilde gerçekleşmiş değildir. Memleketin bazı noktalarında henüz yabancı diller konuşan, yabancı milliyet etiketlerine nispet iddia eden camialar vardır. Bu camialar normal zamanlarda ayrılık ve hususiyetlerini hissettirmezlerse de herhangi siyasi ve toplumsal bir buhran esnasında derhal olumsuz bir rol almaya eğilim gösterirler. İmparatorluğun senelerce süren parçalanma ve tasfiyesinden sonra bugünkü Türkiye'de toplanan nüfus, milli birlik ve ruh bakımından hakikaten işlenmeye ve baştan başa gerek lisan, gerek toplumsal ve iktisadi hayat tarzları itibariyle ciddi bir surette incelenmeye muhtaçtır. Bu husustaki vazifelerimizi ayrıca ele alacağız.

Zeki Mesut

Türk Milliyetçiliği*

Milliyet hislerinin milletleri birbirinden uzaklaştıran ve birbirinin zararına tedbirler alınmasına sebebiyet veren etkenler arasında mühim bir mevki işgal etmekte olduğuna şüphe yoktur. Avrupa'nın bugünkü elemli vaziyetini milliyet esaslarının çarpışmasında görenler az değildir. Türk milliyetçiliğini de bu bakım noktasından değerlendirerek yeni Türkiye'nin milletlerarası işbirliği arzularına faal bir surette teveccüh gösterdiğini¹ ve kendi kabuğu içine çekilip "mukaddes bencillik" siyasetini çıkış noktası olarak kabul ettiğini iddia edenler vardır. Avrupa'nın dar milliyetçilik zihniyetine kıyasen vaki olan bu iddia Türk milliyetçiliğinin iyice anlaşılmasından ileri geldiği için meseleyi açmak zarureti vardır.

Hiç şüphe yoktur ki Türk İnkılabı, Türk milletinin hayat ve hukuk davasıyla başlamıştır. O günden beri Türk milliyetçiliği, devlet hayatımızın en yüksek, en verimli bir feyiz ve kudret kaynağı olmuştur. Türk milliyetçiliğinin mana ve kapsamı nedir? Bunu izah edebilmek için fırkamızın programında millet ve milliyetçilik hakkında tespit edilmiş olan esasları göz önünde tutmak icap eder. Millet şöyle tarif ediliyor:

"Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve toplumsal heyettir."

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 16 Birinci Kânun (Aralık) 1931, No: 3744.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de "teveccüh gösterdiğini" şeklinde. Doğrusu "teveccüh göstermediğini" olmalı. (Y.N.)

Milliyetçilik de şu suretle izah olunuyor:

"Fırka, ilerleme ve gelişme yolunda ve milletlerarası temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere paralel ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk toplumunun özel karakterlerini ve başlı başına bağımsız hüviyetini korunmuş tutmayı esas sayar."¹

Cumhuriyet Halk Fırkası programının kabul ettiği bu esaslar dikkatle tahlil edilince Türk milliyetçiliğinin başlıca iki ayırıcı vasfı olduğu anlaşılır.

1) Türk milliyetçiliği emperyalist değildir.

2) Türk milliyetçiliği şovenist değildir.

Türk milliyetçiliği emperyalist değildir. Halbuki birçok memleketlerde milliyet prensibi siyasi ve emperyalist emellerin hizmetine girmiştir. Bunun için esasında milletlerin hürriyet ve mevcudiyetlerinin karşılıklı tanınması suretiyle hoş geçinmelerini hedefleyen milliyet prensibi çok kereler onların esaretini ve birbirleriyle daha ihtiraslı bir şekilde boğuşmalarını icap ettirmiştir. Türk milliyetçiliği konusu ve bünyesi itibariyle faaliyetini devletler hukukunun tanıdığı bir sahaya hasretmiş olduğundan bu gibi şaibelerle malul değildir. "O" toplumsal ve siyasi gayeleri için yalnız Türk milletinin bugünkü vatanını esas kabul etmiştir.

Türk milliyetçiliği şovenist değildir. Emperyalist milliyetçiliklerin karşı karşıya gelmeleri, milliyet prensibine bir nevi itimatsızlık ve tekellilik telkin etmiştir. Kendine bakarak diğer milletlerden kuşkulanan ve onlardan gelen her şeyi şüpheyle karşılayan bir milliyetçilik mağrur ve bencil bir yalnızlık içinde yaşamak ister. Bu itibarla şovenist milliyetçilikler insanlığın barışı ve kurtuluşu bakımından bir ilerilik değil, bir gerilik teşkil ederler. Çünkü bunlar hayat ve gelişme hakkını yalnız kendilerine hasrederek diğerleri için aynı hakları tanımamak eğilimini gösterirler.

Türk milliyetçiliği böyle bir telkinden çok uzaktır. O, "ilerleme ve gelişme yolunda ve milletlerarası temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere paralel ve onlarla bir ahenkte yürümek" arzusundadır.

Milletlerarası hayatta küskün ve yalnızlıkçı bir vaziyet almak şöyle dursun, idealizmi ve insaniyetperverliğiyle diğer milletlere her gün daha ziyade yaklaşmak ve dünya barışına hâkim hareketlere önyak olmak azmindedir. Türk milliyetçiliği faaliyetinde vatani, mefkûrelerinde insani olmak itibariyle milletlerarası barış ve işbirliğinin en büyük etkenlerinden biridir.

Zeki Mesut

1 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 programının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, Nisan 2009, İstanbul, s.152-158. İlgili madde için bkz. s.153. (Y.N.)

Din Kitabımız Kendi Dilimizde^{*}

En yüksek derecesinde toplumsal bir hadise olan dinin en bariz vasfının milli mahiyetinde görülmesi lazım geleceğine şüphe yoktur. Hele dini akide ve ibadetlerin milli dilde olması kadar tabii ve hatta zaruri bir şey taşavvur olunamaz. Peygamberimiz Arap kavminden olduğu için onun lisanıyla tebliğ olunan Kur'an'ın evvela Arap dilinde gelmiş bulunması tabiiydi. Tebliğ vasıtası olan zatın dili Arapça idi, tebliğ olunan kavim Arap idi. Bizzat Kur'an'da bu husus birçok vesilelerle açıkça ifade olunmuştur. İşte Fussilet Suresi'nin 44. ayeti:

"Eğer, Kur'an'ı yabancı bir lisanla göndermiş olsaydık 'Hiç olmazsa bu kitabın ayetleri açık olmalı idi. Arap kavmi yabancı lisanından ne anlar' derlerdi."

Bu ayet kati olarak şunu ifade eder ki Arap kavmine Arap diliyle hitap olunmuştur ve her kavme kendi diliyle hitap olunması lazımdır.

Hakikatte bunun başka türlüünü tasavvur etmeye hatta ihtimal dahi yoktur. Her ne olursa olsun ve her kime olursa olsun ancak manasını anlayacağı şey teklif olunabilir. Manası anlaşılmayan herhangi bir aktin hiçbir kıymet ve ehemmiyeti yoktur. Nitekim İslam dininde itikadın esası şudur:

"Kalple anlamak ve kabul etmek, dille de ikrar eylemek."

Kalple anlayıp kabul etmek için evvela söz konusu maddenin bilinmesi lazımdır; dille ikrar ise insanın ancak kendi dilinde yapabileceği bir iştir.

Bu satırların yazarı Londra'da İslam dinini kabul etmiş muteber bir İngiliz gördü ve kendisiyle konuştu. Bu adam İslam dinini tercih etmek için Kur'an'ın

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 27 Kânunusani (Ocak) 1932, No: 2777.

İngilizceye tercümesini okumuştur ve ibadetlerini de İngilizce olarak yapıyordu. Bu İngilizin İslamı'nda şüpheye mahal var mıdır ve ibadetlerini İngilizceye tercüme olunmuş İslam kitapları üzerinde yapmasında herhangi bir noksan tasavvuruna imkân tasavvur olunabilir mi? Hayır.

Kur'an Rusçaya varıncaya kadar bütün dünya lisanlarına tercüme olunmuştur ve bu tercümeler hep itina ile yapılmıştır. Kur'an gibi bir kitap tabii itina ile tercüme olunacak bir kitaptır. Bizim din kitabımız olan bu kitap Türkçemize dahi çoktan beri aynı itina ve ihtimamla tercüme edilmiştir. Nitekim bu tercümelerin daha mükemmel olmak üzere yenileri de yapılabilir. Fakat bütün bu tercümeler arasındaki fark, yalnız Türkçe itibariyle iyi, daha iyi ve daha iyi ifade etmek hususuyla sınırlı kalacaktır. İfade tarzı bir yana bırakılırsa mana hepsinde tamamen aynıdır. Katiyetle söyleriz ki, biz elimizin altında bulunan mevcut tercümelerin hepsini inceledik ve mukayese ettik ve mana itibariyle hepsini esasa sadık bulduk. Dolayısıyla mevcut tercümelerin biz Türklere göre aynen Kur'an gibi okunmalarında herhangi bir noksan farz etmeye imkân yoktur.

Bundan daha mühim olan mesele, itikatlarımızla alakalı dini işlerimizin dahi Türk milleti arasında kendi öz dili olan Türkçeyle yapılması meselesidir. Bizzat Kur'an'ın kendi zımni emri itikat ve ibadetin dahi her milletin kendi dilinde yapılması esastır ve tabii en makul ve hatta bizce zaruri olan vaziyet de bundan ibarettir. Ancak bu surettir ki Türkler dinlerine bilerek sahip olabilecekler ve onu toplumsal olduğu kadar cidden vicdani ve ruhani bir müessese haline koymuş bulunacaklardır. Süleyman Çelebi'nin 500 yıllık *Mevlid*'ini hâlâ ve istisnasız hepimiz büyük bir zevkle dinleriz. Sebebi, onun kendi dilimizde, kendi anlayışlarımıza mutabık olarak yazılmış bulunmasıdır.

Din kitabımız kendi dilimize tercüme edilmiş ve ibadetlerimiz ona göre yapılmakta bulunmuş olmadıkça esasen toplumsal bir müessese olan dinin toplumsal feyiz ve faziletlerinden istifademiz daima ve daima noksan kalacaktır. Sebebi çok basittir: Bütün Türk milletinin Arapça bilmesine ve öğrenmesine imkân yoktur. Hakikat bu olunca ve ibadetin Arap diliyle yapılmasına devam edilince hiçbir Türk ibadetin ruhani zevkine eremeyecek ve dinin feyiz ve faziletini tecelli ettiremeyecektir. İslamın büyük adamlarından bulunan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî çok büyük bir kitap olan *Mesnevi*'sinde bu vaziyetten şu suretle şikâyet etmiştir:

"Başlarını yere, kuyruklarını havaya kaldırıyorlar ve böylelikle sanki Allah'a ibadet ediyorlar!.." ¹

1 Farsçası "Ser be zemin, düm be heva mi konend/ Yani ibadet-ı huda mi konend" şeklinde olan söz konusu beyit Mevlânâ'ya değil, Gelibolulu Mustafa Âlî'ye aittir. Bkz. Gelibolulu Âlî, *Riyâzî's-Sâlikîn*, Haz. Doç. Dr. Mehmet Arslan - İ. Hakkı Aksoyak, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sivas, 1998, Beyit No: 435. (Y.N.)

Bilinmeyen bir lisanda yapılan ibadetin hakikatte bu büyük İslam adamının şikâyet yollu tarifinden başka bir mahiyeti olabilir mi?

Bütün dünya milletlerinin en ilerileri din kitaplarını kendi dillerine tercüme etmişlerdir. Allahlarına ibadetlerini kendi dillerinde yapıyorlar. Bu boş bir şey değildir, belki en büyük ve en haklı bir ihtiyacın ifadesidir.

Tanrı yalnız Arap dilini bilir değildir; o her dili bilir. Her dili demek de laf mıdır, bu kâinat içinde Tanrı'nın bilgisinden hariç bir zerre farz etmeye imkân var mıdır?

O halde bu bahiste noksan olan yegâne şeyin biz Türklerin ibadetlerimizi kendi öz dilimizde yapmamakta olmamızdan ibaret bulunduğunu çok kolay anlarız. Toplumsal bir müessese olan dinin felsefesi dahi ancak onun bütün anesiyle kendi anladığı dilde millete mal edilmesiyle hasıl olabilir.

Bütün bu hakikatlere dayanarak kati bir cesaretle şunu söyleyeceğiz: Türklerde hakiki İslam dini bu dinin kendi öz dilimizde tatbik edilmeye başladığı bugünlerden sonradır ki en makul ve en doğru şeklini almakta bulunuyor. Bu iddia bizim uzun külfetlere katlanarak ispatına çalışmaya mecbur olmayacağımız kadar açık bir hakikattir.

Yunus Nadi

Öz Dilimize Dair*

Eksiksiz kırk yıl var... Şu güzel ülkede yalnız Türk'ün unutulduğu, Türk'ten başka her yaşayanın ün ve yer bulduğu kötü ve kara yıllar!

Abalı kebeli¹ Türk ataların elleriyle diktikleri gökyüzüne yükselmiş ulu çınar ve karaağaçlarla süslü Edirne'nin Tavuk ormanında dolaşıyordum.

Tunca kıyısında yeşil dallarını suya sarkıtmış kocaman bir söğüdün koyu gölgesinde bağdaş kurmuş, yağız yüzlü, erkek bakışlı, sevimli ve yiğit bir Anadolu Türk'ü, kışladan fırlayarak şuraya oturmuş, yanık yanık bir türkü söylüyordu... Yanına sokuldum. Yeğni yeğni esen yelden kabaran Tunca'nın sularına yayılan bu seste acı bir duygunun gönül tutuşturan bir inleyişi vardı.

Güzel yurdumun yeşil çayırlarını, verimli tarlalarını, ormanlı yaylalarını Çerkezlere veren Yıldız baykuşunun² yurt kıran bu yamanlığına karşı Çavdar Türkünün kükremiş yüreğinden taşan bu türkü, baykuşun yüzüne tüküren Türk'ün ne içli bir öç alışını anlatıyordu:

"Obalar yıkıldı, sürüler dağıldı
Ak saçlı nineler ocaksız kaldı
Çerkezler yurdumuzu yaktı kül etti
Anaları, gelinleri yaslara saldı"

* Mehmet Şeref (Aykut), *Milliyet*, 7 Eylül 1932, No: 2362.

1 Kebe: Kaba kumaştan yapılmış ceket, palto vb. şey. (Y.N.)

2 Yıldız Sarayı'nda oturan II. Abdülhamit kastediliyor. (Y.N.)

Beni çok içlendiren bu türküyü bir daha unutmam. Onunla konuştum; özlü yazılarından,¹ bana yaylılarından söz açtı ve biraz da kara gözleri yaşardı.

Bu yiğit Çavdar Türkü benim şu yaşayışta, altmış yıldan beri bir gün unutmadığım Türk kültür ve dil sevgisini bana ilk aşılayandır ve bugünden sonradır ki dilimiz -Türkçe- sevgisini gönlümde yaşatmaya başladım.

Bu 1891 yılıydı.

Türk dili, Türk tarihi benim için araştırma, eleme, çalışma, devşirme yeri olmuştur.

İlk tokadı bir tarih hocasından yedim.

Trakoş Türkleri ile Kara Oğuzlar, bizim Edirne'nin Zalıf, Aslanlı, Hasova, Şaraplar... Askit Türklerinin su tanrı evi olan "Yene"de bunların Büyük Akın'dan beri Türk yurdu olduğunu ve Trakya'da yaşadıklarını anlatmıştım. Bu tarihçi Çankırılı birisiydi... Beni çok hırpaladı. Bütün bunların Bizanslı Rum olduğunu, Türk denilen karışmış soyla bir ilişkisi bulunmadığını söyledi. Genç idim. Dilimi ve tarihimi çok seviyordum. Beni okutan yüksek bilgili sandığım bir adamdan böyle yanlış ve genç yaşta sarıldığım yetekten² ayıran sözlerin çıkmasına dayanamadım. Artık karşı koymayı kafama sokmuştum:

- Nasıl olur? Bunların adları bile bize anlatıyor ki bu yiğit adamlar bizim soyumuzun çocuklarıdır. Orhon Ağa, Sobot Çorbacı, Basım Ece, Ongut Ağa, Mete Çorbacı, Şamo Ağa o köylerdeki Türklerin adlarıdır. Daha iyisi dilleridir. Belki arasında bize yabancı gelen sözler var. Ancak bu sözler salt Türkçedir, başka dillerle bir bağlantısı yoktur.

Bunun üzerine beni arkadaşlarımla önünde o kadar hırpaladı, o kadar kınadı ki ertesi gün beni oraya göndermeye ne babamın, ne büyüklerimin gücü yetti.

Öz dilimiz!

Türk dili, bugünkü dillerin üstünde yürüyen, genişleyip açılmak için Türk çocuklarının onu sevmesini, söylemesini, eski günlerini araştırmasını bekleyen dipdiri bir dildir.

Dilimiz üç büyük tutsaklık geçirmiş, bu binlerce yıl sürmüştür.

Türk sözlerinin kökü, Türk soyu gibi dimdik, yerinden kımıldamaz, ayakta duran bir varlıktır.

Bu köklerin değişmemesine bakan bükümlü diller, bitişikli dilimizin bu baş tutuşunu bir eksiklik gibi sayıyorlar. Kökün eğilip bükülmemesinin Türk sözlerinin ötekiler gibi ilerleyip açılmasına engel olduğunu öne sürerler. Bu yanlıştır.

Kökün değişmemesi Türk dilinin en yüksek koruyucusu olmuştur. Binlerce yıllık tutsaklıkta öz varlığını koruyan da bu olmuştur. Dilimizin öteki dillerin

1 Yazı: Ova. (Y.N.)

2 Yetek: Emel, gaye, amaç. (Y.N.)

bükümlülüğüne karşı bitişikleri vardır ki bunlarla istediğimizi anlatacak sözler yaratabiliriz.

Bugüne kadar aşağı yukarı kullandığımız sayısı 120'yi geçen bitişiklerle ad, ayırt ad,¹ yapğı,² bilik ad³ yapabiliriz.

Türk soyu gibi Türk dili de durmadan, dinlenmeden yalnız vermiş, üleştirmiş, başka soylar yarattığı gibi başka dilleri de kendi sözleriyle zengin etmiştir.

Önüne kattığı soylarla kaynaşarak Afrika'da Arap'a, Avrupa'da Frenk'e, Asya'da İran'a kent kurmayı öğretirken dillerine de sonsuz sayısız sözler vermiştir. Bu dillerden sayılan ne çok sözler vardır ki bunun kökü Türkçedir.

Samara'da toplanan Türk çocuklarının Araplaşan ve İranlaşan Bağdatlılarla bir türlü kaynaşmadığı görünür. Bu iki yabancı soy, Türk'ün yüksek bahadırılığı, kahramanlığı önünde küçülmüş, ancak onun yenilmeyen gücü ile kılıcını kendi kazançları adına kullanmıştır ve Türk'ü dilinde, duygusunda vurmayı da unutmamışlardır. Binlerce yıl bu iki yabancı soy dili Türkçenin nesi varsa hepsine sarılarak onu yumrulaştırmak için savaşmıştır. Kentlerde bu işi çok iyi başaran bu yabancı saldırısından tiksinen Türk köylerde toplanmış, kentlerden kaçan dil köylerde yaşamıştır. İşte binlerce yıl varlığını koruyabilmesi de kökün Türk soyu gibi değişiksiz kalması yüzündendir.

Yitirdiğimiz sözlerin birçoğunu ayrı dillerden aldığımızı sanıyoruz. Biraz eşecek olursak, biz onlardan değil, tersine onların bizden aldıkları, kılığını, söylenişini değiştirdikleri anlaşılır.

Son büyük Türk kurtuluş ve değişikliğine dek bize verilen her türlü düşünce ve duygularda Türk dilinin Arap ve Acem sözleriyle zenginleşmiş olması inancı vardır. Bu kötü ve yanlış inanmayı attığımız gün dilimizin kurtulduğu, öz beyliğini kurduğu gündür. İşte o gün de gelmiştir.

Türklüğü saran her kötü ve yapmacık, artakalan kuruluşları bir atılıştaki yakıştıkları karanlıklara fırlatan, Türk soyunu aydınlığa çıkaran son değişikliğin yüksek ve kurtarıcı büyük yaratıcısı, şimdi de binlerce yıldan beri yanlış yolda yürütülen, tersine götürülen tarihini kurtardığı gibi dilini de kurtarmayı ele almıştır. Şimdi Türk çocuklarına Türk dili için bir sefer eşkinliği⁴ ünlemiştir.

İşte "büyük kurtuluş bayramı" bugündür.

Artık dilimizin billur kaynağından akan tatlı sözlerini bulacağız; artık şimdi binlerce yıldır beklediğimiz altın destanımızı yazacak ve söyleyecek genç çocuğumuz ortaya çıkacaktır.

1 Ayırt ad: Özel ad. (Y.N.)

2 Yapğı: Fiil. (Y.N.)

3 Bilig ad: Terim. (Y.N.)

4 Eşkin: Hızlı yürüyüş. (Y.N.)

Artık Şimdi dilimiz henüz yakasını kurtaramadığı yabancı sözlerin yürütme-
yen, anlatmayan, genişletmeyen, olduğu yerde durduran buyruğundan kurtu-
lacaktır.

Artık Şimdi dilimiz köylerimizin ocak başlarında çömelmiş ak saçlı nineleri-
mizin dilinde yaşayan sözlerini bulacak... Katıksız Türk sözleri binlerce yıldan
beri süründükleri ıssız, karanlık izbelerden kurtularak tarihin engin alanlığında¹
gürleyip yayılan sesini bütün yaşayanların kulağına eriştirecektir.

"Türk çocukları, dilimiz için ileri!" buyruğunu Büyük Kurtarıcımız vermiştir.
Artık Şimdi Türk'e gün doğdu.

Edirne Mebusu
Mehmet Şeref

1 Alanlık: Saha. (Y.N.)

Türk Dili: Devlette ve Millette*

Osmanlı Devleti zamanından beri ilimde, idarede ve edebiyatta kullanılan Türk dilinin son üç çeyrek asırda sadeliğe doğru gittiği malumdur. Bütün bu ilerlemelerine rağmen dilimizin yine halk dili olmaktan hâlâ bugün dahi uzak bulunduğunu hepimiz takdir ve teslim ederiz. Eğer bu dille yazılan ilmi, idari ve edebi yazıları hâlâ Türk halkı anlamıyorsa, meydana gelen değişikliğin pek büyük bir şey olmadığına hükmedilmesi zaruri olur.

Osmanlı Devleti zamanında vaziyet neydi? Bu soruya cevap vermek için her şeyden evvel Osmanlı Devleti'nin nasıl bir devlet olduğunu düşünmek lazım gelir. Osmanlı Devleti bir Türk devleti miydi? Başında bulunan saltanat hanedanı itibariyle belki. Fakat hakikatte Osmanlı Devleti, Doğu Roma İmparatorluğu'nun makamına geçti ve onun devamını teşkil etti. Bu devlet belki siyasi idaresinde, yani devamlı gelgitlerden ibaret muharebelerinde en ziyade Türk unsuruna dayanıyordu. Fakat esasen birçok milletleri kendi idaresi altında toplamış olduğu için genel idaresinde bu karmayı nazarı dikkate almaya mecburdu.

Ne hacet, daha İstanbul'a girmeden Doğu Roma İmparatorluğu'nun âdet ve ananelerini taklide başlamış olan Osmanlı Türkleri İstanbul'a girdikten sonra bu imparatorluğun beyaz ve siyah hadımağalarına varıncaya kadar bütün teşkilatını olduğu gibi kendilerine mal ettiler. Bu doğrultuda imparatorluk idaresindeki muhtelif kavimlerin gençlerini imparatorluğun istediği şekil ve suretlerde yetiştirmek için bir Enderun mektepleri bile vardı. Osmanlılar zamanında bu mektebin daha ziyade Türk dışındaki unsurların terbiyesine tahsis edilmiş denilecek bir mahiyet arz ettiği tarihen sabit bir hakikattir.

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 11 Eylül 1932, No: 2999.

İmparatorluğun yüksek sosyetesini teşkil eden idareciler ve âlimler marifet olarak Arap ve Acem dillerini öğreniyorlardı ve onların Türkçesi bu yabancı dillerin karışımından ibaret yeni bir dil oluyordu. Muhakkak olan şuydu ki bu yeni dilin Türk halk tabakasıyla hiçbir alaka ve münasebeti yoktu, hiçbir zaman da olmadı ve zaten imparatorluğun son günlerine kadar buna az çok bir ehemmiyet de verilmedi; hatta dilin ıslahı lüzumunu sanki biraz sezmiş, anlamış gibi olan son zamanlarda bile.

Bir dilin muntazam yazılışının o dili kullanan milletin edebiyat esaslarını teşkil etmesi lazım gelir. Bu husus imparatorluk zamanında devlet ile millet arasında açıkça ayrılmıştı: Saltanatın edebiyatı vardı ki adına hâlâ divan edebiyatı denilir ve milletin edebiyatı vardı ki birinciler nazarında ehemmiyete layık görülmemeyen güya basit söylenişlerden ibaretti.

Divan edebiyatı denilen yüksek sosyete dilinin ıslahına lüzum görenler esasen bu edebiyata mensup kimselerdi ve düzeltmeye, yani mümkün olduğu kadar sadeleştirmeye çalıştıkları dil de esasen o çetrefil divan dili ve ilim diliydi. Aslı fena olan bir şeyin görünüşte ıslahı ne kadar mümkün olursa onlar da o kadar başarılı oldular. Eski ile yeni arasında şüphesiz birçok farklar bulunmakla beraber, bütün ıslahlara rağmen dil o çetrefil halini muhafaza etmekten kurtulamadı. Çünkü ıslahlar yalnız bazı kelime değişiklikleriyle ve bazı tamlama şekilleriyle sınırlı kalıyordu. Bir dili ıslah edip düzenlemenin en yüksek derecesinde çok esaslı bir ilim meselesi olduğuna ve olacağına kimse dikkat edebilmiş değildi. Dolayısıyla bütün ıslahlara rağmen ortaya bir tek milletin bütün fertlerini kapsar, yani bütün fertleri tarafından anlaşılır bir yazı dili çıkarmak imkânı bulunamadı. Bundan dolayıdır ki Türkiye'de bugün dahi halkın dili başkadır ve az çok okumuşların dili, yani kitap ve yazı dili başkadır ve yine bundan dolayıdır ki Türkiye'de ilim ve edebiyat ne okuyanlar için ne de dinleyenler nezdinde ve nazarında büyük hamleler ve büyük gelişmeler arz edememektedir.

İmparatorluğun şiarına göre onun halk tarafından anlaşılmayan bir devlet dili, bir idare ve bir ilim ve edebiyat dili olmasını anlasak bile, halkın idaresi demek olan Cumhuriyet devrinde halkın anlayacağı bir dilin, yani halkın kendi dilinin genel hayata hâkim olmasındaki zarureti inkâra nasıl mecal bulabiliriz.

Bu olur mu demek abestir; çünkü bunun başka türlü olmasının imkânı yoktur ve bir parça dikkat edince her medeni milletin dilinin kendi halkının bünyesinden çıkmış olduğu görülür. İlimin gereği odur ki dil temel olarak onu konuşan milletin bünyesine dayanacak ve onun az çok ilerlemesi ve gelişmesi hep o millete mal edilerek vuku bulacaktır. Kendisi için ne büyük bir mazhariyettir ki bu hakikatin anlaşılması ve en doğru yolu bulacak şekilde onun üzerinde çalışılması dahi Büyük Gazi'nin görüşlerindeki harikalara eklenen yepyeni ve çok mühim bir inkılap halkası teşkil ediyor.

Yunus Nadi

Meselenin Mahiyeti: Din Değil, Dil!^{*}

Büyük Başbuğumuz Gazi Hazretlerinin Bursa hadisesini o kadar mühim görmeyen kıymetli beyanatları şu cümlelerle nihayet buluyordu:

"Meselenin mahiyeti esasen din değil, dildir. Kati olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır."¹

Hakikaten yeni Türkiye'nin inkılapçı rejiminde dünya işlerinden ayrılan din halkın vicdani anlayışları halinde iman, itikat ve ibadet olarak tamamıyla muhterem bir hürriyet ve bağımsızlığa mazhar kılınmıştır. Düşünmek, inanmak ve ibadet etmek hususunda ferdin ve cemaatin hareket ve davranışları başkalarının ve genelin huzurunu, hürriyetini ve menfaatini ihlal etmemek kayıt ve şartıyla her türlü taarruz ve müdahaleden korunmuştur. Dinin siyasi maksatlara alet edilerek herhangi şekil ve surette bir tahrik vasıtası gibi kullanılmamasındaki kanuni yasağın hikmeti üzerinde uzun söz söylemeye hacet yoktur. Dil meselesine gelince, milli varlığın en asli unsurunu teşkil eden bu bahsi esasen dinden ayrı bir mevzu olarak değerlendirmek² lazım ve hatta Türklere nispetle

^{*} Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1933, No: 3147.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in ezanın Türkçe okunması üzerine Bursa'da yaşanan olaylar hakkında Anadolu Ajansı'na yaptığı 6 Şubat 1933 tarihli tebliğinin tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.26, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2009, s.120. (Y.N.)

2 "Değerlendirmek" sözcüğünün aslı olan ve *Cumhuriyet*'te "mütalaa etmek" şeklinde yer alan sözcüklerin doğrusu "mütalaa etmemek" (değerlendirmemek) olmalı. (Y.N.)

dinin bile bütünlüğünü bunun kemalinde görmek caizdir. Yalnız ibadet vazifemizi görmek için değil, hatta insan olarak var olabilmek ve sivrilebilmek için bile her şeyden evvel anladığımız ve anlatabildiğimiz bir dilde -yani kendi dilimizde- konuşabilmekliğimiz lazımdır.

Söylemesi bizden ziyade bilhassa din bahsinde âlim geçinen zatlara düşen bir hakikati ifade etmiş olmak üzere diyeceğiz ki, ibadetin sıhhati bile onun anlaşılan bir dilde yapılmasıyla mümkündür demek hata olmaz. Yüksek anlayışlı, hakiki âlim, büyük bir Türk şairinin şu beyitine bakınız:

Bîzâr u bî-huzurum ilahi zamanede
Dergâhı izzetinde figan etmek isterim!

İnsan anlamaz ve anladığını söylemezse Ulu Tanrı'nın yüksek huzurunda nasıl feryat ve figan etmiş olabilir?

Çok aşîkâr bir husustur ki insanlar kendi naçiz benliklerini saran büyük sırrın huzurunda el bağlayarak kendi faniliklerinin bütün âcizliklerini ve ıstıraplarını ebediliğin mutlak bekasıyla birleştirdiklerinde fikirlerinin kıvılcımlarına ve kalplerinin hislerine ancak ve ancak kendi dilleriyle tercüman oldukları zamandır ki manevi bir vazife görmüş ve ruhani bir zevkle kendi varlıklarını yıkamış olabilirler. Yoksa Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin dediği gibi:

Ser be zemin, düm be heva mi konend
Yani ibadat-ı huda mi konend¹

Yani başlarını yere koymak ve kuyruklarını havaya kaldırmakla sanki Allah'a ibadet etmiş olduklarını zannetmekten başka bir şey yapmamış olurlar. İslamın en büyük düşünürlerinden olan bu zat manası anlaşılmayarak yapılan ibadetin büyük bir kıymeti olamayacağına bu beyitiyle açık bir surette işaret eylemiş bulunmaktadır.

Arapça bilmeyen Acemlerin Farsça diline tercüme olunacak Kur'an ayetleriyle ibadet eylemelerinin caiz olup olmayacağı hakkında fetva istemeleri üzerine İslamın -adı üstünde- en büyük imamı olan İmam-ı Azam bu soruya olumlu cevap vermiş, yani tamamıyla Acem dilinde ibadet edilebileceğini söylemiştir. Bizim mezhebimiz iynin ve doğrunun tayininde çok yüksek kıymetli bir fazilet olarak aklın yol göstericiliğine dayanmak esasını kabul etmiş değil midir? Hanefi fıklında iyilik ile kötülüğü birbirinden ayıran ölçü hususunda akla verilen büyük mevkî din âlimlerimiz tabii biliyorlar. Türkçe diliyle yapılacak ibadet

1 Söz konusu beyit Mevlânâ'ya değil, Gelibolulu Mustafa Âlî'ye aittir. Bkz. Gelibolulu Âlî, *Riyâzi's-Sâlikîn*, Haz. Doç. Dr. Mehmet Arslan - İ. Hakkı Aksoyak, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sivas, 1998, Beyit No: 435. (Y.N.)

detten şüphe etmek, Allah'ın Türkçe olarak ifade etmiş olacağımız temennileri ve yalvarışları anlamayacağını zannetmekle bir sayılacak kadar abestir. Bilakis, dinin toplumsal bir ahlak fazileti teşkil edebilmiş olması için her milletin kendi dinini kendi dilinde terennüm etmesi bir zarurettir bile denilebilir ve işte şahsen biz açıklık ve katiyetle bu iddiadayız.

Bursa'da yatan Süleyman Çelebi'nin 400 bu kadar senelik *Mevlid* kitabı esasen bir hikâyeden ibaret olduğu halde Türklerin onu oldum olasıya ve hâlâ adeta mukaddes bir kitap kıymetiyle ellerinden düşürmemiş ve düşürmemekte olmaları bu kitabın zamanına göre ve hatta zamanımıza göre oldukça akıcı ve her halde çok samimi bir Türkçeyle yazılmış olmasından ileri gelir. Toplumsal bir müessese olan din şiirle, hikmetle, özetle yüksek anlayışları ifade ve tespit eden sanatladır ki daha ulvi mahiyetlere bürünerek devamlı bir hayatiyet kazanır. Bu ise her cemaatin ancak kendi dilinde gerçekleşebilir bir durumdur.

Esasen din işine karışmıyoruz; bu herkesin kendi vicdani anlayışlarıyla alakalıdır. Fakat Türk'ün maddi ve manevi bütün ihtiyaçlarını kendi diliyle ifade edebilmesi bizce toplumsal bir zarurettir ki milli emniyet ve selametimiz namına bununla alakadar olmak mecburiyetinden azade kalamayız. Büyük Gazi'nin dediği gibi, bu safhasında mesele hakikaten din değil, fakat sadece dil meselesidir.

Yunus Nadi

Türk'çe İbadet^{*}

"Türk'çe ezan"dan sonra "Türk'çe sala" verilmeye başlandı. Bu, çok yerinde bir iş, çok isabetli bir görüş, bir karardır.

Fakat ne yazık ki henüz pürüzsüz bir Türk'çe ibadete şahit olamıyoruz. Pürüzsüz bir Türk'çe ibadetin manevi zevklerini henüz tatmış değiliz. Bununla beraber, günün uzak olmadığına inanıyoruz.

*
* *

Türk milleti İslamiyeti kabulü günlerinden bu ana kadar 13 asırdır kendi öz anadiliyle Allah'ına anlayarak bilerek içini açamadı. Onunla doğrudan doğruya temasa gelemedi. Bütün dualarını, bütün ibadetlerini kendine yabancı bir dille, anlamadığı, bilmediği Arap diliyle yaptı.

Neden?

Çünkü sarıklı yobazlarla birtakım yalancı dindarların engellemeleriyle karışlaştı.

Neden?

Çünkü "din"in "dal"ını bilmeyen¹ bu cahil yalancılar Türk milletini din namına istismar etmek, onu soymak isterler de ondan!..

Nasıl?

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 20 Mart 1933, No: 5564, s.1-2. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.272-274.

1 "Dinin 'd'sini bilmeyen" anlamında. Dal: Arap alfabesinde onuncu harf. (Y.N.)

Bakınız nasıl?! Türk milleti yabancı bir dille, yani Arap'çayla kendisine din telkin edildikçe, şüphe yok ki onu anlamayacaktır. Kendisine ne biçim söylenirse, ne tarzda anlatılırsa öyle kabul edecek ve anlatanlara ekseriya layık olmadıkları payeleri vererek onları besleyecektir. Bu gibiler patlayasica kursaklarını doldurmak için Türk milletin dinini anlamamasını bir geçim vasıtası olarak candan isterler. Milletin, dinini anlamak teşebbüslerinin önüne "gâvurluktur, kâfirliktir" gibi yaygaralarla geçmekten, bu yolda çalışan idealistlerle elleri bıçaklı katiller halinde uğraşmaktan çekinmezler. Esasen Kur'an'ı ve dini kendileri de anlamazlar; cahildirler. Bütün bir Türk yenilik tarihi bu cahil yobazlarla sahte dindarların eşkıya baskınlarını andıran tecavüzleriyle doludur.

Fakat bunlarla amansız mücadelelere girişmek Cumhuriyet neslinin milli, vatani borçlarındandır; ta ki Türk milleti yobazların, sahtekârların haraçgüzarlığından kurtulsun, dinini, diyanetini kendi anadiliyle anlasın, bilsin. Millet üfürükçülerin, sihirbazların oyuncağı olmak istemiyor.

Hiçbir din, anlamadan, bilmeden samimiyetle, vicdanla benimsenemez. Onu önce anlamak, bilmek lazımdır. İslam dini de zaten bunu emrediyor. Öyle ayetler var ki, bunlara göre İslamiyeti kabul eden her milletin ibadetini kendi anadiliyle yapması farzdır denebilir. Bu ayetlerden biri hatırımdadır. Allah diyor ki:

"Biz Kur'an'ı Arap'ça gönderdik, ta ki Araplar emirlerimizi anlasınlar. Başka bir dille göndermiş olsaydık, o vakit bize 'Ne yapalım? Kur'an anadilimizle gönderilmedi. Anlayamıyoruz, onun için bu dini kabul etmiyoruz' derler ve mazeret beyan ederlerdi. Bu mazerete mahal kalmasın diye onlara Arap'ça hitap ettik."¹

Arapların başka dili anlaması mümkün olmayınca, Türklerin Arap'çayı anlamaları mümkün olur mu? Mümkün olmayınca, ne hakla bu millete koyun kaval dinler gibi asırlarca anadilinden başka bir dille din telkininde ısrar olunuyor?!

Cumhuriyet hokkabazlıklara müsamaha edemez.

Dini, bir dilenci keşkülü² gibi kullanan yalnız bizim bazı cahil yobazlar, ikiyüzlü dindarlar olmadı. Hıristiyanlıkta da, Musevilikte de böyle din bezirgânları görüldü. Hele Katolik papazları cennetin anahtarlarını satacak, parayla günah çıkaracak kadar ileri vardılar. Milletleri bundan kurtarmanın tek çaresi, onlara mensup oldukları dinleri kendi anadilleriyle anlatmak, bildirmektir.

Türk milleti için Kur'an'ı Türkçe okumak, camilerde bütün ibadeti, duaları Türkçe yapmak, yalnız dini bilip anlamak noktasından değil, fakat milli bakıma

1 İlgili ayetler için bkz. Yusuf Suresi, ayet 2; Ra'd Suresi, ayet 37; Fussilet Suresi, ayet 44. Bkz. *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.234, 253, 480. (Y.N.)

2 Keşkül: Dilenci çanağı. (Y.N.)

göre de bir zarurettir. Din Arap'ça telkin edildikçe Türk milliyetçiliği için daima bir zaaf olacaktır. Bunu halletmek lazımdır. Alman milliyetçiliğine en büyük hizmet edenlerden biri de Luther olmuştur. Çünkü İncil'i Almanca okutmuştur.

Güzelyalı'da (Reşadiye'de) İzmir gençliği, saltanat, hilafet izlerini hâlâ yaşıyan levhaları ayakları altında parçaladığı gece, Türk ihtilal tarihinde Türkçe ibadet dileğini en önce ileri sürmek şerefini de kazandı. Benim, o büyük dileğin bir gün, hem de yakın bir günde yerine getirileceğinde şüphem yoktur. O tezahüratı hafiflikle karşılamış olanlar varsa hakikatin saati çaldığında elbette mahcup olacaklardır. Bu mahcubiyet onlara mukadderdir. Biz, Allah'ın evinde de anadilimizin hâkim olduğunu görmek ve duymak istiyoruz. Türkiye'de her yere öz Türk'çe hâkim olacaktır. Hayır diyenler mağlubiyetlerini görmekte geç kalmayacaklardır.

Mahmut Esat

Türk Vatanında Türk Dili*

Yeniden bir hareket var: Türkiye'de Türk vatandaşı olmak hakkına sahip bulunanların mutlaka Türkçe konuşmaları lazım geldiğine ait yeni bir cereyan. Bu maksatla birkaç türlü teşebbüsten birden haberdar oluyoruz. Muhtelif milliyetlere mensup birçok vatandaşlar bütün Türkiye'de Türkçeyi hâkim kılmak hedefiyle ayrı bir cemiyet veya zümre teşkiline teşebbüs etmiş bulunuyorlar. Diğer taraftan Musevi vatandaşlarımızın aydın bir zümresi bu maksadı bilhassa Türkiye Musevileri camiası arasında gerçekleştirmek azmiyle burada ayrı bir teşekkül daha vücuda getirmişlerdir. Her iki teşebbüsü takdirle karşılıyoruz. Ciddiyetle çalışınca her ikisinin başarılı olmaması için hiçbir sebep yoktur. Bilakis, Türk vatanında milliyetçilik fikrinin milli kültüre en basit bir giriş olmak üzere bilhassa dilde kendi hâkimiyetini ister istemez öne çıkaracağı muhakkak bulunduğu göre girişimciler genel vaziyetin bu zaruretinde kendileri için büyük kuvvet ve tesirli kolaylık bulacaklardır. Bir vatandaşlar kitlesi demek olan vatan fikri nihayet hissiyatta birlik isteyen geniş bir millet camiasına dayanır. Bu camiada his birliği yapamayanlar etraflarına rahatsızlık verdikleri kadar kendileri de rahatsız olacaklarından, vatan topluluğunda bir diken manzarası arz edenlerin bu vaziyetle milli hayatın bir parçası olmak mevkileri gittikçe zayıflayarak şüpheye düşmekten ve nihayet yok olmaktan kurtulamaz. Demek isteriz ki, bu fani dünyada herkes için her nedense en aziz kıymet bilinen hayatın icabı bile bu milli ahengi emreder.

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 17 Kânunuevvel (Aralık) 1933, No: 3455.

Bilhassa son çeyrek asır zarfında milliyetçilik noktasından memleketimiz birçok etkiler ve tepkiler geçirmiş olduğu için şimdi bir kısım vatandaşlar tarafından tekrar ele alınan teşebbüs bizce asla geç kalmış bir hareket sayılmaz. Doğrusu geçirilen büyük hadiselerden sonra sular şimdi şimdi henüz durulmaya başlıyor denilebilir. Büyük iyi niyetlerle ve çok ciddi çalışılmakta devam olunmak şartıyla bu teşebbüslerden pek hayırlı neticeler çıkacağı bizce muhakkaktır.

Vaziyet üzerinde çok açık konuşmak için olup biten hadiselerden bazılarını kısaca bir geri bakış işi yapalım: Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesinde milliyet mücadelelerinin birer dağılma unsuru rolünü oynamış olduğunu hep hatırlarız ve bütün fecaatleriyle Umumi Harp gibi bir hengâmede biz Türkler kendi vatanımızda oturan kendi vatandaşlarımızın bizi arkadan vurmak isteyen ihanetlerine maruz kalmıştık. Mütareke günlerinde en zararsız unsur saydığımız Museviler arasında bile Türk'ü hiçe sayan bir bağımsızlık havasıyla Hahamhane etrafında kopmuş olan gürültülerin uğultuları hâlâ kulaklarımızda çınlar. Kurtuluş muharebelerimiz esnasındaki vaziyetlerin ayrıntısına kadar inmeyecek bütün bu hadiselerin Türk üzerinde birbiri üstüne yığıldığı tesir ve teessürleri göz önüne alabiliriz. Bunların neticesi Türk'e ancak Türk'ün yâr olabileceğinden ibaret bir his etrafında toplanır. Bu hissin ufak tefek bazı neticelerini tabii ve mazur görmek lazımdır.

Vatanda kalan gayrimüslim vatandaşların esaslı düşüncelere dalmaya vakitleri olup olmadığını henüz pek iyi bilmiyoruz. Memleket haricine gitmiş Ermenilerin gittikleri yerlerde kendi aralarında Türk kültürünü sürdürerek ve hatta Türkçe konuşmakta devam ederek Türk vatanına hasret çekmekle vakit geçirdiklerini ve buralara bir daha dönebilmek için her fedakârlığa katlanacak derin pişmanlık hisleri içine dalmış bulunduklarını hatırlatabiliriz. İçinde yaşanan hakikaten mübarek vatanın kıymetini anlamak üzere mutlaka ondan uzak düşmek felaketini herkesin tecrübe etmemesi için ortada kâfi misal ve ders vardır.

Bütün vatandaşların Türk vatani ve Türkiye milliyetçiliği camiasında birleşmeleri için birbirleriyle müsabaka edercesine çalışmaları icap ediyor. Bunda devlete düşen vazifeleri kolaylaştırmak üzere vatandaşların vatanseverlikte önyak olduklarını görmeliğimiz pek yerinde bir çalışma şeklidir. Vatandaşların Türk kültürünü benimsemek istediklerini anlamaklığımız için Türk dilini her evde anadili yapacak bir yola dökülmeleri ve bu neticenin temini için de akılları eren aydınların yorulmak bilmez bir faaliyet göstermeleri pek uygundur. İspanyolca Musevilerin kendi dilleri bile değilken onun bu kadar asırdır aralarında muhafazası ve İspanyolcadan başka bir dile intikal olunurken içinde yaşadıkları memleketin milli diline iltifat etmeyi hatırlarına getirmemeleri cidden şaşıl-

cak bir şeydi. Düne kadar bazı mazeret sebepleri gösterilmek mümkün olan bu vaziyete bundan sonra gösterilebilecek mazeret yoktur; ve Türk de artık kendi milliyetçiliğinde uyanmış olduğundan bundan sonrası için bizce yalnız mazeret değil, hatta artık kaybedilecek vakit dahi yoktur.

Güzel Türkçeyi sevdirmek ve yaymak için azınlık muhitlerinde açılacak konferans salonlarına ve kurslara ilaveten işte şehir tiyatrosunun bütün vatandaşlara açık güzel bir mektep olduğunu da burada yeri gelmişken hatırlatırız. Her halde tutulan yol çok iyidir. Girişimci vatandaşlara güzel başarılar temenni ederiz.

Yunus Nadi

İnkılap ve Dil*

Milletlerin geçirdikleri tarih yollarını incelerken biz durmadan değişen hayat sahnesinin birçok tesirler altında kaldığına şahit oluyoruz. Aile kuruluşunun türleri, hayatı temin için zaruri olan iştiğal türleri, tabii şartlar veya ayrı kavim ve milletler arasındaki çarpışma ve mücadeleler dolayısıyla meydana gelen göç, insanın olgunlaşmaya doğru gelişimi üzerinde meydana gelen bütün bu hayat tarzı değişimleri milletlerin tarihinde büyük dönüm devirleri yaratmaktadır. Çünkü milletler kendi benlikleri dahilinde bir milli varlık olmakla beraber aynı zamanda türlerinin mahiyeti itibariyle birer tabii teşekkül olmak dolayısıyla tabiatın şartlarına da boyun eğmek mecburiyetindedirler.

Fakat bir milletin kendisiyle beraber dünyaya gelen, onun geçirdiği ve yaşadığı devirleri kendisinde yansıtan ve yalnız onunla kaybolmak hususiyetini taşıyan bir varlık vardır. Milletin bulunduğu her türlü şartlar içinde onu muhafaza eden ve milletin de yaşayabilmesi için daima muhafaza etmek mecburiyetinde bulunduğu bu varlık -milletin kendi benliğine ve kendi duygusuna tercüman olmak sıfatıyla onun yaratabileceği en büyük şaheser- milletin dilidir.

Dil tabii bir teşekkül olduğu için ancak kendi tabiatına uygun şartlar içinde yaşayabilir ve ilerleyebilir. Bu şartların en birincisi, milletin kendi kendine ve onun gelişmesine gösterdiği hürmet ve sevgidir. Anne çocuğuna karşı nasıl bir hisle muamele ederse, milletin de diline karşı aynı hisleri beslemesi şarttır. Çocuğun sağlığı, büyümesi, terbiyesi ve gelişmesi için anne ve baba ne tarzda

* Rahmeti (Arat), *Babalık*, 14 Haziran 1934, No: 4420.

hareket etmek mecburiyetinde bulunursa, dilin sağlamlığı ve gelişmesi için de o milletin mukadderatını elinde bulunduran hükümet ve milletin vicdanını teşkil eden kamuoyu ona benzeyen tarzda hareket mecburiyetindedir.

Milletin dili dediğimiz zaman yalnız ailede konuşulan ilkel bir dil tasavvur etmiyoruz. Çünkü aile dili milli dilin esaslı temeli olmakla beraber, belli bir daire içinde sınırlı ve ayrı ailelerin, mahalli şartların tesiri altında kalmaya mecburdurlar. Milletin dili ise bu ayrı özelliklerin genelleşmesinden meydana gelen mahallilikten yükselen ve aynı zamanda halkın en yüksek dileklerine tercüman olabilecek hale gelen bir varlıktır. Milli dil bir çobanın, bir köylünün, bir şehirlinin lgat zenginliklerini kendi içinde toplamakla beraber, o yalnız bir çobanın, bir köylünün yahut yalnız bir şehirlinin dili değildir. Bunların hepsinin üzerinde olan ve bunların hepsini de mukaddes bağla birbirine bağlayan bir bütünlüğün, bütün bir halkın, bütün bir milletin dilidir.

Dil, milleti teşkil eden ayrı unsurların her birinde bir bütünlük halinde gelişmesi için lazım olan şartları bulamadığı için milletin varlığıyla orantılı olarak yaşayabilmesini temin edecek muhit ve teşkilata muhtaçtır. Bu muhit ve teşkilatı yaratmak mesuliyeti de milletin en yüksek fikir ve idare uzuvları üzerine düşmektedir.

Dilimizin tabii zenginliği, güzelliği, kolaylığı ve açıklığı vs. zellikleri zon zamanlarda lüzumu kadar aydınlaştırıldı. Bugünün meselesi, bütün dünyaca varlığı tasdik edilmiş olan bu tabii meziyetlerin geliştirilmesi ve kullanılmasıdır. Çünkü bugün dilimizin tabii zenginliğine rağmen binlerce yabancı kelime kullanıyoruz. Dilimizin güzelliğine rağmen yabancı edalar kullanıyoruz. Dilimizin kolaylığına ve açıklığına rağmen yazılarımızı mektep görenlerin bile zorla anlayabilecekleri ifadelerle dolduruyoruz. İşin en feci tarafı bütün bunları bilerek ve birtakım boş laflarla meseleyi kapalılaştırarak bunları kullanmakta devam etmemizdir.

Milletlerin geçirdikleri toplumsal hastalıklar vardır. Bu hastalıklara karşı zamanında ve yerinde lüzumlu çareleri bulmadıkça, bu suretle devamlı milletin ruhuna giren olumsuz tesirlerin tasavvur edilmeyecek kadar neticeler vermeleri muhtemeldir. Bu gibi hastalıkların iyileşmesinin ilk şartı hastalığı gizlemeden olduğu gibi açıkça itiraf etmek ve açık bir tarzda tedavisi için lazım gelen tedbirlerin alınmasıdır. Dilimizin bugünkü hali bizim için bir toplumsal hastalık kabul edilebilecek mahiyettedir. Dilimizin içine girmiş olan yabancı kelimelerin birçoğu, şüphesiz pek çoğu, buna lüzumsuz olarak, dilimizin gelişmesini durdurmuştur. Biz bunu ancak bakımsızlık sayesinde bir ek bahçesini doldurmuş faydasız otlarla mukayese edebiliriz.

Bu yabancı unsurların dilimizde yerleşmeleri hususunda birtakım sebepler gösterilebilir. Bunlardan zaman mecburiyetiyle girmiş olanlarının bir kısmının

ileride de dilimizde kalmaları lazım geleceğini söyleyenler de yok değildir. Fakat bu anlayış tarzları dilimizin kendi başına yaşaması esasına ve bununla kendi manevi varlığımızın gelişmesine karşı beslenmesi lazım gelen ruha uymadığı için genelleşemezler ve genelleşmemelidirler. Düşünme gücümüzü de istilaya çalışan bu yabancı unsurların dilimizde yaşamak haklarını prensip itibariyle inkâr etmemiz lazımdır. Bazı sebeplerle bugün onlara bu hakkı vermek mecburiyetinde olsak bile, bunların bizim hayatımızda daima yabancı olduklarını ve günün birinde mutlak atılmaları lüzumunu unutmamalıyız. Mesele yalnız ayrı ayrı yabancı kelimeler meselesi değildir. Bu yabancı istila unsurları kendileriyle beraber birtakım yabancı kaideler ve yabancı manalar da getirmişlerdir.

Dil, yalnız kelimelerden ibaret olan bir bina değildir. Dil sadece kelimeleri nakletmek için kullanılan bir telgraf yahut telsiz cihazı da değildir. Dil, bir manayı ve bir milli ruhu ifade eden bir varlıktır. Bir milli duygu hiçbir zaman bir yabancı dilde istenildiği şekilde ifade edilemediği gibi, yabancı kelimeler de o duygunun tercümanı olmak imkânına sahip değildirler. Bunun aksini itiraf etmek bir milli dilin mevcudiyetini inkâr etmek olurdu.

Türk milletinin kendi mukadderatını kendi ellerinde muhafaza edemeyen zümrelerindeki milli dil birer aile dili derecesine indirilmiştir. Hayatta ve idarede onun yeri yoktur. Etrafını sarmış olan yabancı diller dolayısıyla bu dillerin mevkii gittikçe sarsılmak tehlikesindedir. Bugün bir millet dili mahiyetinde bulunan dilimiz de kendi tabii gelişmesi dahilinde ilerleyememiştir. Dilimize girmiş olan yabancı sözler üsluba, üsluplar şekle, şekiller muhtevalara tesir etmiş, bundan dolayı milletin gönlü kendinin tabii aynası mahiyetini kaybedecek dereceye gelmiştir. Bu hal yalnız dilin gelişmesine olumsuz tesir yapmakla kalmamış, o fikre ve onunla halkın dünyaya olan nazarına ve kendi tarihine verilmesi lazım olan kıymetin tayininde de bizim faydamıza olmayan bir tesir yapmıştır.

Türk milletinin daha siyasi zafer zamanlarında dilimizin ve bununla ruhumuzun yabancı istilasına maruz kalmasının sebepleri vardır. Bunun asıl sebeplerinin sosyologlarımız tarafından ciddiyetle aranacağına ve bir daha bu gibi istilalara uğramamak için tarihimizin bu devirleri açık gösterileceğinde şüphe yoktur. Fakat şunu kaydetmek lazımdır: Bütün diğer milletler gibi Türk milleti de yüksek bir manevi hayata ve onun yüksek sahalarına sahiptir. Milletinin yaratıcı faaliyeti bugün ortaçağların taassubu içinde boğulup kalmamış olan bütün dünyaca tanınmıştır. Bu yüksek manevi hayatın temeli olan Türk dili de onunla beraber yüksek gelişmeye çıkmıştır. Bu sahada çalışan bütün âlimleri hayrette bırakan Türk dilinin bünyesi ancak yüksek bir gelişme devrinin semeresidir. Türk dili son asırların yabancı unsurları tesiri altında biraz gevşemiştir. Fakat onun hayat kabiliyeti hiçbir zaman kaybolmamıştır. Parlak medeni devirlerimizdeki dilimizin ifade kabiliyeti bunu bize pek açık göstermektedir.

Varlığını kendi kanıyla sulamış olan Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurtarıcısı, muharebe safından döner dönmez milletin manevi vücudundaki en ağır yaraları tedaviye başlayacaktı. Tarih, dil ve bunlara bağlı bütün teşebbüsler bunun ifadeleriydi. Bunlarla halkın manevi varlığının gideceği yol çizildi ve halkın hedefi tayin ruhuna uygun olduklarından değil, bir milletin asıl temellerini görebilmekten ileri gelen ve başka türlü olmak ihtimali olmayan bir gaye içindi.

Bir milletin hayatında, milletin ebediyetini temin etmek için birçok büyük işlerin yapılması mümkündür. Büyük kumandanlar, büyük yazarlar ve büyük âlimler olabilir.

Bunların yaptıkları nispeten büyük ve nispeten faydalıdır. Bunların büyük-lüklerini görmek için yaşadıkları zaman, yer ve şartları bilmek lazımdır. Fakat milletin mukadderatını görmek ve bunun istikametini tayin etmek ve bunu büyük bir cereyan halinde bir hayat kavramı derecesine getirmek, bu, zaman, yer ve şartlar kayıtlarından üstün bir iştir. Bizim Türk İnkılabı'na mana verirken ve bu inkılabın yolbaşıcısına bakarken bu hakikati göz önünde bulundurmamız lazımdır.

İstanbul Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü
Rahmeti

Türkçe Bilmeyen Türkler!*

Azınlık haklarına hiç hâlel gelmeksizin Teşkilatı Esasiyemizin cins ve mezhep farkına bakmadan hep Türk saydığı bütün vatandaşların Türkçe bilmelerini ve konuşmalarını isteyebiliriz. Bu, bugün Cumhuriyet'le ifade olunan Türk vatan ve milletin açık ve kati hakkıdır.

Ermeni anadili olan Ermenicesinden asla mahrum olmasın; Rum Rumcasını bırakmasın varsın; Yahudi bilmediği İbraniceye İspanyolcadan başka isterse Çinceyi de ilave etsin. Her üç kavmin evlerindeki veya kilise ve havralarındaki ibadetlerine diyecek bir tek kelimemiz yoktur. Fakat Cumhuriyet Türkiye'si her Türk vatandaşından mutlaka Türkçe öğrenmesini ve Türkçe konuşmasını talep eder. Bu, çoğunluğun hakkıdır; bu, vatanın ve milletin hakkıdır.

Ermeniler çoğunlukla Türkçe bilirler ve konuşurlar. Kaidenin ehemmiyetini takdir edince bu vatandaşlarımız için dil itibarıyla Türklüğe intibakta hiçbir zorluk yoktur.

Hâlâ Türkçe bilmeyen Rumlar vardır. Bunlara da memleketin yeni şartlarına uymaları elzemiyetini ehemmiyetle hatırlatmak lazımdır.

Yahudilere gelince, bunlara daha çok şey hatırlatmak icap ediyor. Kovuldukları memleketin dilini muhafaza etmek garabetini göstermiş olan bu vatandaşlarımız İspanyolca'yı beğenmedikleri zaman Türkçeye temas etmeden başka bir Batı diline geçmek acayıplığıyla nazarı dikkati çekiyorlar. İbranice öğrenseler iyi, ondan başka çağdaş dillerden istedikleri kadar öğrensinler, diye-

* *Cumhuriyet*, 12 Eylül 1934, No: 3719.

ceğimiz yok. Fakat ara yerde lütfen Türkçeyi ihmal etmiş olmasınlar. Bu ihmal nihayet nazarı dikkati çekecek bir ısrarla devam ederse toplumsal hayatın ahen-
ginde aksaklık husule gelir diye korkuyoruz.

Özetle Türkçe bilmeyen Türklere bu milli noksanı çabuk tamamlamala-
rını bütün bir iyi niyet ve samimiyetle ve olanca ciddiyetimizle bugün tavsiye
edeceğiz...

Bizim Yolumuz^{*}

İktisat Vekili Celâl Bey Isparta Gülyağı Fabrikası'nın temeli atıldığı sırada yeni bir nutuk söylemiştir. Celâl Bey bu nutkunda şunu diyor:

"Görüşmelerimizi bitirdik. Artık isabetli teşhisler koyarak çalışmak zamanındayız!"

Mesul Cumhuriyet adamlarının Anadolu'daki inceleme, görüşme ve tecrübeleri seneler sürdü. Doğrusunu söylemek lazım gelirse bu memleket ve onun kabiliyetleri yalnız bizim tarafımızdan değil, *Avrupa ilmi tarafından dahi* tanınmamıştı. 10 sene evvelki Türk davası, *Türkiye'nin imar ve inşası hakkında derin bir aşk ve iman* olarak özetlenebilir. Bu aşk ve iman hiçbir zorluk karşısında sarsılmadıktan başka, tecrübelerimiz, görüşmelerimiz ve incelemelerimiz onları büsbütün kuvvetlendirmiştir.

Yeni bir medeniyet, maddi-manevi yeni bir inşa ve imar hareketi demektir. Tanzimat, ölmüş olan medeniyetten yaşamakta olan medeniyete geçmek lüzumunu hissetmiştir; fakat bunun *ilmini ve tekniğini* anlamamıştır. Batı medeniyeti namına son asır içinde Türkiye'ye ne girmişse, hepsinin Türkiye'yi fakirleştirdiği görülmüştür. Şimendifer girdiği mıntıkayı mitolojik bir hortum gibi emip tüketmiş, makine her konduğu yeri dişlemiş ve kemirmiştir. Çünkü bir milletin kendisi tarafından ve kendi menfaatleri hesabına işlemeyen şimendifer ve makinenin ve bütün müesseselerin vazifesi, o milletin vatanını medenileştirmek değil, o milletin topraklarını ve kabiliyetlerini istismar etmektir. Şanghay'ın

* Falih Rıfkı Atay, *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Birinci Teşrin (Ekim) 1934, No: 4741.

Avrupa'daki büyük liman-şehirlerin hiçbirinden farkı yoktur; fakat Çin halkının Avrupa mıntıkasındaki halk yığınlarından hiçbirine benzer tarafı da yoktur. Ne demiryolu, ne buharlı gemi, ne liman, ne makine, ne sermaye, hiçbiri gittiği yeri ona *sahip olmayanlar ve hükmedemeyenler* hesabına kurtarmaz, inşa ve imar etmez. Sanayileşen bir yurdun büyük bir hızla mimarlaştığı, halkın maddi-manevi yükseldiği görülür. Başkalarının sermaye sanayilerine *geçim yeri* olarak alınan memleketlerde ise, eski müesseselerin aynı hızla yıkıldığı, fakat hepsinin yeri boş kalıp halkın parazitleştiği fark edilir. Tanzimat ve sonraki inkılaplar Osmanlı İmparatorluğu ülkelerini böyle bir *geçim yeri* haline soktular.

Bir millet ancak kendisi tarafından kurtarılır demek, bir memlekette sanayi, sermaye, yollar ve her şey yeniden kurulurken, o millet tarafından kendi kurtuluşu hesap edilerek kurulur, her tüten baca, her dönen tekerlek, her işleyen çark yalnız onun dirilmesine, güçlenmesine ve saadet bulmasına hizmet eder demektir.

Eski sermayedarlar Türkiye'nin nasıl soyulacağını bilirlerdi. Onun yollar, limanlar, makineler ve Batı medeniyetinin diğer teknik müesseseleriyle nasıl kurtulacağını ancak biz öğrenebilir ve kararlaştırabilirdik. İşte uzun süren görüşmelerimiz, tecrübelerimiz ve incelemelerimiz bize bunları tespit ettirmiştir. Şimendiferin hakikaten işe yaradığını şimendiferlerimiz millileştirilip tarife ıslahatıyla halk develerden ve kağınlardan kurtarıldığı zaman görmekteyiz.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında buhar ve elektrik, yani Batı medeniyeti, bu memlekette ancak sömürgelere has olan bir *Türk ve Türkiyeli olmayanlar aristokrasisi* vücuda getirdi. Türk unsuru bu istismar mekanizmasının içinde *parya* haline geldi. Bir memleket, ancak bağımsızlık ve kurtuluş iktisadiyatının usullerini bulup tatbik edebilirse Batı medeniyetinden bir parça olabilir; eğer bu usulleri bulup tatbik edemezse Batı medeniyeti istismar müesseselerinin ayakları altında paramparça olur.

Osmanlı inkılapçıları ile Kemalizm inkılabının esas farkı budur.

Falih Rıfkı

Türklük Savaşı Dil Savaşıdır*

- 3 -

Görülüyor ki dilin değeri bugün artık bütün uluslarda canlı bir erim¹ olmuştur; çünkü dil, budun² tinini³ yaratan bir erktir.

Bir düşünürün dediği gibi, adamların dili yetiştirdiklerinden çok daha artgan⁴ dil adamları yetiştirir.

Gerçek!.. Sözü'n bütün anlamıyla ulusluğu yaratan, tek kişilerden ulus yapan, kamusunu⁵ bir araya toplayarak bir birlik, bir ulus birliğı yapan, dildir.

Bir ulusun kültür belgeleri arasında en özenlisi⁶ dildir ve uluslukların batması da, çıkması da, dillerinin batması, çıkmasıyla birlikte gider.

Antropologlar ilk adamlarda oymak⁷ ayırdımlarının⁸ dil ayırdımlarıyla birlikte gittiğini, tıpkı bir dili konuşan iki oymağa çok seyrek rast gelindiğini anlıyorlar; tarih bitegenleri⁹ ise kültür uluslarında tıpkı bu duruşu gösteriyorlar.

* Hasan Cemil (Çambel), *Cumhuriyet*, 21 Birinci Kânun (Aralık) 1934, No: 3809.

1 Erim: İyi bir şeye işaret olan durum; sonu iyi olacak gibi görünen işler veya durumlar; beşaret. (Y.N.)

2 Budun: Halk, kavim, millet, ümmet. (Y.N.)

3 Tin: Ruh. (Y.N.)

4 Artağan: Ziyade. (Y.N.)

5 Kamu: Herkes. (Y.N.)

6 Özenli: İhtimamlı. (Y.N.)

7 Oymak: Kabile. (Y.N.)

8 Ayırdım: Fark. (Y.N.)

9 Tarih bitegeni: Tarihçi. (Y.N.)

Gerçek!.. Yeryüzündeki ulusları gözden geçirsek, kamusunun birbirinden ayrı, birbirine benzemez olduğunu görürüz. Bir ulusun birçok uluslar arasında başka türlü olmayıp da böyle olmasının en erkli niçini elbette ki dildir.

Dilin özeni¹ şundadır ki, başka başka uluslukların dillerindeki özgürlük² onların başka başka çeşitlerde düşünmelerini gerektendirir ve kişiler konuştukları dile göre, belli bir ulusun tinel³ varlığı içine zorla sokulur. Çünkü dillerin kendilerine uygun anlamları, sözleri, damgaları vardır. Diller evrenin büyük söz kütüğünden⁴ seçilmiş sözlerle doludur. Söz demek evrendeki yaratıklara teker teker takılan addır. Birbirinden ayrı diller bu yaratıklara birbirinden ayrı sözlerle ad takmışlardır.

Yaratıkların böyle adlanması hiç de rasgele bir iş olmayıp, bütün bir budunun anlamlar karşılığı olan görüşünün, düşünüşünün, duyusunun özel bir verimidir.

Bunun içindir ki, bir Türkün, bir Arabın, bir Persin, bir İngilizin, bir Fransızın, bir Almanın, bir Rusun, bir İtalyanın düşünüşleri hiç de birbirine benzemez; çünkü sözlerinin anlamı tıpkı değildir; ve çünkü her dil onu konuşanlarda kendine özgü bir düşünme çeşidi yaratır.

Bunun içindir ki başka başka dillerdeki uluslar başka başka adamlardır; bu demektir ki, başka başka düşünüşte adamlardır.

Yine bunun içindir ki, Osmanlıcada olduğu gibi, sonradan dile giren yabancı sözler görüşte de, düşünüşte de yabancılığı birlikte getirerek dilin özlüğünü, ulusun benliğini bozar. İşte anadilimizin temizliği için yüreklerimizde uyanan kıskançlık bundandır.

Dilin başladığı yerde adam başlar derler. Biz de diyebiliriz ki, Türk dilinin başladığı yerde Türk adamı, Türk adamlığı başlamıştır.

Öz dil bir bütündür. Anlamlarıyla, sözleriyle ve bir bütün yapısıyla parçalanmaz canlı bir varlık ki teker teker üyeler bin türlü bağlarla o yaşayan bütüne içten içe bağlıdır. Öyle ki yalnız tek sözü doğru anlayabilmek için bütün dil bir tüm olarak içimize sinmiş olmalıdır. Çünkü dilde tek, ayrı hiçbir şey yoktur. Dilin teker teker üyeleri bütünün birer parçasıdır. Daha ilk sözün söylenmesi bütün dili sese getirir. Söylenen söylenmeyi canlandırır yahut anıklar.⁵ Böylece dilin tini, ondaki canlı erkler hep birden içimize akar.

1 Özen: İhtimam. (Y.N.)

2 Özgürlük: Hususilik; özgülük. (Y.N.)

3 Tinel: Manevi. (Y.N.)

4 Söz kütüğü: Sözlük. (Y.N.)

5 Anıklamak: Hazırlamak. (Y.N.)

Bunun içindir ki biz öz Türkçe konuştuğumuzda bizden bütün anadil, bütün Türklük konuşmuş olur.

Çünkü böyle bir özlük ancak Türkçe gibi özel bir dilde bulunabilir, ancak onun gibi kendi kökünden büyüyüp açılmış, kendi sözlerini kendi kanından, kendi gövdesinden yaratmış, temiz, özel bir dilde bulunabilir. Osmanlıca gibi yabancı sözlerle, yâd, iğreti üyelerle dolu, yapma, zoraki bir dilde hiç öz dildeki bu canlı bütünlük, bu canlı özlük değeri bulunabilir mi? Bunun içindir ki Osmanlıca yaratıcı olmamış, budunal¹ olmamış, ulus varı olmamıştır. Ancak anadildir ki bütün canlılığıyla erkli, genç, yaratıcı, tüm bir varlıktır.

Bir gün gelecek ki Eti köyündeki dört yaşında çocukla Ankara Hukuk Fakültesi'ndeki yaşlı bilgin, ellerine geçirdiklerinde değil, fakat ellerine geçireceklerinde birbirlerine denk olacaklardır. Çünkü ikisi de öz Türk dilinde acunu bir çeşitte yaşamayı öğreneceklerdir; çünkü öz dilin ikisinde de yaptığı dokunak² hep bir olacaktır.

Bu, dil ortaklığıdır ve bundan doğan tin ortaklığı, kültür ortaklığı ki bizce değeri çok büyüktür.

Görülüyor ki bir ulusta tin ortaklığını yapan, sarsıcı bir erkle bütün ulusa iç birliğini veren, çocuğu yaşlıyla, bilmezi bilginle, okumamış okumuşla, yetişmemiş yetişmişle bir tin katına yükselten, ancak anadildir.

Çünkü yalnız anadil, onun üzel³ köklerinden yeşerip çiçeklenen temiz sözler, anlamalardır ki Türk'e Türk'ün tinini anlatır; Türklüğün Türk dirimini⁴ bütün yapar, tüm yapar. Yoksa karşımızdakine bizim tinimizi göstermeyen, bizim birbirimizle anlaşmamıza yardım etmeyen, anlamı en önce bizim aramızda karanlık, anlaşılmasız olan bir dil, bundaki yabancı, ölü sözler hiç bizim için yaşayan, yaşatan, yaratan, bütün budunu yetiştiren, yükselten bir dil, bir anlam olmaya elverişli olur mu? Hiç onda bu değer bulunur mu?

İsterse bu sözler binlerce kümelerle söz bitiklerinde uyuklasın, en göz boyayan kılıklarda en ince nakışlı "divan şiirlerine" süs olsun, Türk budunu, Türk ulusu için bütün bunlar cansız taşlar değil midir?.. Bir düşünürün dediği gibi, anlayan adam olmaksızın hiç söz olur mu?

Bolu Saylavı
Hasan Cemil

1 Budunal: Milli. (Y.N.)

2 Dokunak: Tesir. (Y.N.)

3 Üzel: Ezeli. (Y.N.)

4 Dirim: Hayat. (Y.N.)

Soyadı Yasası ve Ulusal Birlik^{*}

Azınlıklara Düşen Borç

Soyadı yasaının güttüğü yüksek amaçları döküp saymayı gereksiz sayarım. Her yurttaş bilir ki bu yasadaki maksat yalnız yüzlerce ve binlerce Ahmet'leri ve Mehmet'leri birbirinden ayırmak değildir. Öz Türk dilinden alınma adlarla bütün yurttaşların benliklerine düzen vermek, ulusal duyguların uyanma gelişini hızlandırmak yasanın en yüce amaçlarındandır. Herkesin bildiği bu gerçekliğe benim katmak istediğim bir şey varsa o da bu yasanın ulusal birlik yönünden olan iyiliğine işaret etmekten ibarettir.

Bugün azınlıklar adıyla anılan birtakım yurttaşları ulusal birlikten ayıran etkenlerden biri ve belki en mühimmi şüphesiz ki adlardır. Soyadı yasası üzerine azınlıklar dahi Türk dilinden ad takınacaklar ve isteyenler ulusal birliğe katılmak fırsatını elde edeceklerdir.

Bu azınlıklar içinde birçok yurttaşlar vardır ki, kültür, yaşayış ve duyuş itibarıyla büyük Türk budununa¹ canla köklüğe katılmak istediğinde ve durumunda bulunuyorlar.

Ne yazık ki eski Osmanlılık çağından arta kalan kötü bir görenek ve zihniyetin neticesi olarak "ortak vicdan" fertleri cemaatlerinden ayırmıyor. Teşkilatı Esasiye yasası usundan (ruhundan) çok aykırı olan bu zihniyet dolayısıyla "Mişon" veya "Avram" adını taşıyan bir yurttaş canla gönülle Türklüğe bağlı

^{*} Tekin Alp (Munis Tekinalp), *Cumhuriyet*, 27 Birinci Kânun (Aralık) 1934, No: 3815.

¹ Budun: Millet; ulus; kavim. (Y.N.)

olsa veyahut bağılı olmak durumunda bulunsa bile ortak vicdan nazarında yine azınlıklar içinde dizi¹ tutar ve bundan dolayı kültür ve duyuş yönlerinden bütün bütüne Türklüğe karışmak durumunda olan değimli² yurttaşlar bu nimetten mahrum kalıyorlar.

Eski çağda "ihtida"³ usulü vardı. İhtida edenlerin çoğunda belki din ve iman itibariyle samimi bir değişiklik olmazdı. Asıl değişiklik adlarda ve ortak vicdan nezdindeki anlayışta görülürdü. Bu ad ve anlayış değişiminden dolayı mühtediler⁴ Türk ulusuna karışır ve hele çocukları Türk budunundan ayırt edilemezdi.

Hiç şüphe yok ki uğurlu çağımız Türkleştirme yönünden eski çağdan geri kalamaz. Soyadı yasası dolayısıyla azınlıklar diye anılan yurttaşların çoğu da Türk dilinden ad takınacaklar ve canla gönülle ulusal birliğe karışmak isteğinde ve durumunda bulunanlar için yol açık bulunacaktır. Bundan sonra artık ortak vicdan onları azınlıklar cemaatleri içinde dizi tutmaya zorlayacaktır.

Azınlıklar içinde ulusal birliğe karışma isteğinde ve durumunda bulunan ışıklı yurttaşlara düşen birtakım borçlar vardır:

- 1) Yalnız soyadını değiştirmekle kalmayarak öz adları dahi değiştirmek,
- 2) Eski çağdan arta kalan ve fertleri cemaatlerden ayırt etmeyen kötü zihniyeti ve göreneği baltalamak için her ne yapmak mümkünse geri bırakmamak.

Türk kültürünü benimsemek isteyen ışıklı yurttaşlarımızın soyadı kanunun meydana koyduğu fevkalade fırsattan en büyük kıratla istifade etmekten geri kalmayacaklarını şüphesiz sayarım.

Tekin Alp

1 Dizi: Saf. (Y.N.)

2 Değimli: Liyakatli. (Y.N.)

3 İhtida: Başka bir din mensubu iken o dinden dönüp Müslümanlığı kabul etme; Müslüman olma. (Y.N.)

4 Mühtedi: Kendi dinini bırakarak Müslüman olan. (Y.N.)

Ulusal Birlik Yasası *

Unsur-Cemaat Zihniyeti

Kemalist rejimin en mühim ayırıcı vasıflarından biri olan inkılapçılık kuvveti hamlelerini yalnız muhtelif ırklara mensup Müslim vatandaşlar hakkında geçerli olan şecere zihniyetine karşı değil, daha ziyade gayrimüslim vatandaşları azınlık namına ayrı zümrelere ayıran bildiğimiz unsur zihniyetine karşı dahi yöneltmelidir.

Meşrutiyetçiler eski devrin en müthiş, en tehlikeli yarası olan bildiğimiz unsurlar hastalığını "unsurlar birliği" siyasetiyle tedavi etmek hülyasına kapılmışlardı. Halbuki unsurlar birliği hamleleri hastalığı ağırlaştırmaktan başka netice vermedi. Cumhuriyet rejimi ise unsurları yapmaca bir surette birleştirmez, dil ve kültür kuvvetiyle Türkleştirir. Cumhuriyet rejiminin akidesine göre vatandaş aynı toprakta yaşayanlara, aynı mabette dua edenlere veyahut aynı ırka mensup olanlara değil, ancak ve ancak aynı ruhu taşıyanlara denilir. Aynı ruhu taşımak demek bu memleketin nan ve nimetiyle beslenen her ferdin dil ve kültür birliği sayesinde aynı surette düşünmesi, aynı biçimde duyması, aynı hedef ve gayeye doğru yürümesi demektir.

Bunun içindir ki Kemalist rejiminde eski devrin müesseselerinden olan unsur ve cemaat zihniyetlerine yer yoktur. Burada cemaat tabiriyle dinsel ve mezhepsel gayeler güden hahamhane, patrikhane gibi müesseseler kastolunuyor. Cumhuriyet rejimi din ve dünyayı birbirinden ayırmak suretiyle bu müesseseleri genel hayattan uzaklaştırdı. Vatandaşlık işlerine ilgisiz ve kayıtsız bir vaziyete soktu. Fakat kafalarımızdaki eski cemaat zihniyetini henüz söküp atamadı.

* Tekin Alp (Munis Tekinalp), *Cumhuriyet*, 29 Birinci Kânun (Aralık) 1934, No: 3817.

Malum olduğu üzere imparatorluk devrinde cemaat demek hükümet içinde ayrı bir hükümet, millet içinde ayrı bir millet demektir. Asırlarca müddet hüküm sürmüş olan bu garip vaziyet dolayısıyla cemaat zihniyeti ruhumuzda o kadar derin ve sağlam bir surette kök salmıştır ki, bugün bile kafalarımızda unsur ve fert kavramlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bu zihniyete göre Avram, Apustol, Hamparsum namını taşıyan bir kimse kendi şahsını değil, mensup olduğu cemaati temsil ediyor. Bunlar her ne yapsalar kendi şahıslarına değil, cemaatlerine izafe olunur. "Her koyun kendi bacağından asılır" sözü bu garip ve köhne cemaat zihniyetine göre hükümsüzdür. Cemaat mensupları bir bütün teşkil ederler. Her birinin hal ve hareketlerinin kapsamı istenilmeyerek, düşünülmemeyerek, adeta içgüdüyle bütüne yayılır.

Hatta zabıta ve diğer resmi zabıtnameler ile gündelik gazetelerde çoğunlukla Avram ve Apustol fert itibariyle zikredilmeyip "Avram namında bir Musevi" veya "Apustol namında bir Rum şunu yapmış bunu etmiş" diye yazılır. Bazen gazetelerde fiili işleyen şahsın ismini zikretmeye lüzum görülmez, "bir Musevi" veya "bir Rum" demekle yetinilir. Bir mağazadan kumaş alan birisine "Bu kumaşı kimden aldın?" diye sorulduğu zaman "Filan mağazadan aldım" diyeceğine "bir Yahudiden", "bir Rumdan" veya "Ermeniden aldım" diye cevap verir.

Nazarı dikkatinizi çeken bir bina veya apartman için kimindir diye sordüğümüz zaman bina veya apartman sahibi Türkse "filanındır" derler, apartman sahibinin ismini cismine anlarsınız. Apartman sahibi Türk değilse muhatabınız "bir Arnavutundur", "bir Ermeninin" veya "bir Yahudinindir" diye cevap verir. Anadolu'nun her tarafında yabancı şecereli fertlerin vaziyeti dahi aynıdır. Laz, Gürcü, Çerkez adıyla sanıyla değil, şeceresiyle tarif olunur.

Bu unsur ve cemaat zihniyetlerinin kafamızda ne kadar derin bir surette yerleşmiş bulunduğunu ispat edecek daha pek çok bariz misaller vardır.

Her günkü alışverişimizde, toplumsal temas ve münasebetlerimizde karşımızda bulunan kimsenin hal ve hareketleri kafamızda, hatıramızda alakadar kimsenin değil, mensup olduğu unsur veya cemaatin hesabına kaydolunur. Kafamızda "fert yok, cemaat var"dır.

Tabiidir ki gerek cemaat mensuplarında ve gerek Türk halkında bu cemaat zihniyeti baki iken ulusal birliğin tamamıyla hayata girmesi pek zordur. "Doğum" itibariyle şu veya bu cemaate mensup olan fertler Türkçeyi anadil kabul etmek, Türk kültürünü layıkıyla benimsemek suretiyle tamamıyla Türkleşmiş olsalar bile cemaatlerinden ayrı bir anlayışa mazhar olamazlar, her hal ve kârda yine cemaatin malı sayılırlar.

Halbuki Türkleştirme cemaat itibariyle değil, ancak fert itibariyle olabilir. Ve dolayısıyla Türkleştirme savaşında düsturun "Cemaat yok, fert var" olması gerekir.

Tekin Alp

Ulusal Birlik Yasası^{*}

Kırk Yıllık Yani, Kâni Olur mu? Olur!

İşte bizim yaşamakta olduğumuz inkılap rejiminin mazhariyetlerinden biri de budur; kırk yıllık Yani'yi, Kâni'ye çevirir. İnkılap rejiminden evvel hepimiz kanaat ve samimiyetle "kırk yıllık Yani Kâni olur mu?" derdik ve bunda haksız değildik. Çünkü o vakit genel hayata mutlak surette hâkim olan etkenler din ve mezhep, aşiret ve bugünkü tabiriyle ırk taassupları gibi binlerce seneden beri insanlar arasına ayrılık gayrılık sokan, onları birbirine katıştıran, birbirine boğuşturan anlayışlar ve zihniyetlerden ibaretti. Bugün genel hayata hâkim olan yegâne etken kültür birliğidir. Kültür ise milli olmakla beraber diğer hemcinslere karşı saldırgan bir yönü yoktur; bilakis, milletleri birbirine yaklaştırmacı, tanıttırıcı, sevdirmeci birçok hassaları vardır. Kültürün bir kısmı ayrı ayrı milletlere mahsus olmakla beraber, diğer bir kısmı aynı medeniyet zümresine dahil bütün milletleri kapsar. İşte bunun içindir ki inkılap rejimimizin şiarı olan kültür birliği Yani'yi bile Kâni'ye çevirebilir.

Kültür birliğinin herkesi şaşırtan kuvveti son asırların medeniyet tarihiyle sabit olduğu gibi gözümüz önünde Kuzey Amerika gibi memleketlerde cereyan eden ahvalle meydana çıkar.

Bugünkü Fransız milleti birbirinden büsbütün ayrı birçok ırklardan meydana gelmektedir. Normanları, Bretonları, Baskları, Provence ve Savoie ahali-sini birbirine bağlayan, birbirine karıştıran kültür birliğidir. İngiltere'de dahi

^{*} Tekin Alp (Munis Tekinalp), *Cumhuriyet*, 31 Birinci Kânun (Aralık) 1934, No: 3819.

Anglosakson, İskoç, Gal gibi muhtelif ırklara mensup ahali vardır. Dünya çapında bir imparatorluk vücuda getiren İngiliz milletinin muhtelif unsurlarını birleştiren, birbirine sımsıkı bağlayan yegâne kuvvet kültür birliğinden başka bir şey değildir.

Bizim zamanımızda dahi gözümüz önünde görüyoruz ki Kuzey Amerika'ya muhtelif memleketlerden, muhtelif milletlere mensup milyonlarca göçmen geliyor. Bu milyonlarca göçmenler bir nesillik müddet zarfında tam manasıyla Amerikalı oluyor. Bu mucizeyi yapan, milyonlarca Yani'leri, Kâni'lere çeviren kültür birliği değil midir?

Ancak şu noktaya iyice dikkat etmek gerektir: Fransa'daki Normanlar, Bretonlar, Basklar, İngiltere'deki İskoçyalılar ve Galler, Amerika'daki İrlandalılar, İtalyanlar, İngilizler, Hollandalılar, Lehliiler, Slavlar, Almanlar, İskandinavlılar vs. asıl ve kökenlerini, eski milliyetlerini inkâr etmezler; buna lüzum da görmezler. Çünkü oralarda esas yalnız teori itibariyle değil, realite itibariyle dahi kültür birliğinden ibarettir. Kültür birliğine dahil bazı zümrelerde bazı ailevi hususiyetler olabilir. Bu gibi ailevi hususiyetler hiçbir vakit milleti teşkil eden kültür birliğine asla hâlel getirmez. Bazen bu ailevi hususiyetler iktisadi ve toplumsal hayatta da kendini hissettirir. Mesela Fransa'da Britanya ahalisi çoğunlukla balıkçı veya denizci, merkez "Midi" ahalisi memurlar, avukatlar ve entelektüeller oluyor; Korsikalılar emniyet ve inzibat hizmetlerinde sivriliyor; kuzey mıntukalarından gelenler sanayide kendilerini gösteriyorlar. İngiltere ve Amerika'da dahi muhtelif unsurlar mensupları şuursuz olarak ırklarının hasletlerini muhafaza ediyorlar. Mesela Amerika'da birçok nesillerden sonra İrlandalı tipini fark etmek ve seçmek pek kolaydır, hele Musevi tipini ayırmak hiç müşkül değildir.

Bugün her yerde ve her memlekette milliyetin esas olan kültür birliği meselesi geçen sene Cemiyeti Akvam¹ meclisinde Hitlerizmin meydana çıkardığı racisme² meselesi münasebetiyle uzun uzadıya söz konusu oldu. Bütün medeni milletler delegeleri kültür birliği prensibini muhtelif şekiller ve muhtelif ifadelerle yinelemişlerdir. Orada resmi ağızlardan çıkan sözlerin bazılarını buraya özet olarak nakletmeyi faydalı görürüm.

İngiltere delegesi Ormsby-Gore diyor ki:

"Büyük Britanya denilen küçük ada ahalisi muhtelif ırklardan meydana gelen bir karmadır. 'Büyük Britanya' milli birliğini teşkil eden camia içinde üç şuurlu unsur vardır: İngilizler, İskoçyalılar, Galler. Ve bu zümrelerin her biri ayrıca muhtelif ırklara ayrılır. Koyu siyah

1 Cemiyeti Akvam: Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

2 Racisme (Fr.): Rasizm, ırkçılık. (Y.N.)

saçlı Galler olduğu gibi sarı saçlı Galler de vardır. İskoçyalılar ve İngilizlerde dahi böyle taksimat vardır. İngiltere bu ırki hususiyetleri hiçbir vakit zerre kadar nazarı itibara almamıştır. Memleketimde bu meselenin ne suretle anlaşıldığına dair bir misal zikredeceğim: Ben 'Tory', yani Muhafazakâr Fırka'ya mensubum. Her senenin 19. Nisan'ında ben fırkamın erkânıyla beraber büyük bir insan kalabalığı halinde İngiliz tarihine şan ve şeref veren büyük bir devlet adamımızın abidesini ziyarete gideriz, oraya çiçek götürürüz. Bu adam bir nesillik müddet zarfında fırkamızın başında bulunmuş, üç defa İngiliz imparatorluğunun başvekillik makamını işgal etmiş olan meşhur Comte de Beaconsfield'dir.¹ Comte de Beaconsfield İspanya'dan kovulmuş olan Yahudilerin evlat ve torunlarındandı. Milliyet itibariyle ateşli, vatanperver bir İngilizdi. Buna rağmen hiçbir vakit kökenini gizlemedi ve gizlemeye de lüzum görmedi. Bütün eserlerinde İbrani ırkına mensubiyetini ifade etmekten çekinmedi. Hiç şüphe yok ki Yahudiler bütün dünyada dağınık olmakla beraber aralarında tarihi bir birlik duygusu vardır. Bu tarihi birlik duygusu bulundukları memleketin hakiki vatandaşları olmalarına mâni değildir. Şurası muhakkaktır ki, Yahudiler hakiki vatandaş muamelesi gördükleri memleketlerde milli camianın en faydalı, en fedakâr fertleri olduklarını ispat etmişlerdir."

İngiliz delegesinin ardından söz alan Fransız delegesi âyan üyesi Mösyö Bérenger² dedi ki:

"Ormsby-Gore arkadaşımızın ruhlu, tesirli ve ikna edici sözlerine hiçbir şey ilave etmeye lüzum görmüyorum. Arkadaşımız bize İngiltere'nin ananelerini hatırlattı ve ispat etti ki İngiliz milletinin muhtelif ırklardan teşekkül etmesi milli birliğine mâni olmamıştır. Asırların geçmesiyle kuvvetlenen bu milli birlik duygusu İngiliz imparatorluğunun temel taşını teşkil etmiştir. Arkadaşımızın bu sözlerini dinlerken muhtelif ırklardan meydana gelen eski ve yeni diğer milletleri göz önünde bulundurmadan kendimi alamadım. Muhtelif ırklardan meydana gelen milletler yalnız bir ırka mensubiyetle iftihar eden milletlerden ziyade kuvvet, hakkaniyet ve insaniyet hasletlerine sahiptirler."

1 Benjamin Disraeli (Comte de Beaconsfield, 1804-1881). (Y.N.)

2 Henry Bérenger (1867-1952). (Y.N.)

Aynı toplantıda söz söyleyen diğ er milletler delegeleri dahi ırk farkının milli birliğe m ani olamayacağını ve milli birliği temin etmek için başlıca esasın bütün vatandaşların genel hayatta aynı seviyede bulunmasından ibaret olduğunu göstermeye ve ispata çalışmışlardır.

Anlaşılıyor ki Türk camiası içinde şu şecere veya bu ırka mensup zümrelerin veya fertlerin bulunması milli birliğe zerre kadar hâlel getirmez. şecere, ırk veya zümre hususiyetlerine tarihi bir hatıra veya bir duygu mahiyetinden fazla bir ehemmiyet atfetmek hatadır. Bizde bu hususiyetlere bundan fazla ehemmiyet verenler asla şuurlu bir harekette değil, belki farkına varmayarak imparatorluk zamanından artakalan sakat ve köhne cemaat zihniyetinin tesiri altında bulunuyorlar. İşte bu cemaat zihniyetine son vermek için General İsmet İ n n  bu incelemenin başına koyduğumuz hakikati ilan etmiştir:

"Türk olmak için Türk olmayı sevmek ve Türk olmayı kabul etmek kâfidir."

Büyük devlet adamımızın ilan ettiği ve ferdi cemaatten ayırmak esasına dayanan prensip "milli birlik yasaşı"yla dahi sağlamlaştırılırsa, hiç şüphe yok ki, pek yakın bir gelecekte Türk olmayı sevenler ve Türk olmayı kabul edenler için cemaat zihniyeti gibi engeller bulunmayacak ve milli birlik sağlam bir realite haline gelecektir.

Tekin Alp

Bizim Milliyetçiliğimiz^{*}

Milliyetçilik akınının hangi yıllardan beri başladığını biliyoruz. Akışın bugüne kadar geçtiği ovaları, sırtları, bataklıkları, çayırları, çoraklıkları gözden geçirecek olursak, Avrupa'daki milliyetçilik akınlarının hiçbirine benzemediğini görürüz. Bizde milliyetçilik ilkin utangaç bir kızcağız gibi göründü; üzerinde bir Kazan şalı, bir Sibiryacı, ¹ bir Azeri gömleği gibi her biri Asya'nın bir bucağından alınmış örtülerle, süslerle bezenmişti; yüzünde de bütün gövdesini saran yeşil bir tül vardı. Alışmadığımız bir kılıkta karşımıza dikilen bu zavallı kızcağıza çoğumuz yağı ² gözüyle baktık; bu giyinimin altında öz Türk tipinin gizlendiğini sezenler pek azdı. Sezdiklerini söyleyebilmek için ne yazık ki çetrefil bir dil kullanıyorlardı. Kızın güzelliklerini anlatabilecek sözler, çöllerde gelişmiş bu dilin sözleri olamazdı. Özden Türk olduklarını bilmezlikten gelerek, kendilerini ancak 600 yıldan beri Osmanlı topluluğunda gören birtakım kişiler "Biz yaban değiliz; bize böyle korkunç şeyler göstermeyiniz" diye bağınıyorlardı.

Günler, aylar, yıllar geçti. Güzel kızın üstündeki örtüler birer birer düştü; Cumhuriyet'ten beri bütün güzelliğiyle, bütün parlaklığıyla, çırılçıplak bir gerçek olarak karşımızda duruyor; onu şimdi candan seviyoruz, onun için kendimizden geçmeye anıklı ³ bulunuyoruz.

* Kâzım Nami Duru, *Cumhuriyet*, 21 Mart 1935, No: 3894. s.6.

1 Car: Kadınların sokağa çıkarken üzerlerine boydan boya örtündükleri tek parça ve renk renk desenlerle işlenmiş örtü. (Y.N.)

2 Yağı: Düşman. (Y.N.)

3 Anıklı: Hazır. (Y.N.)

Eksiksiz bir güzel kız imi¹ altında göstermeye çalıştığım Türk milliyetçiliğinin kendine göreliğini neyle anlıyoruz? Başka ülkelerdeki milliyetçiliklerin ne olduğunu araştırırsak bizimkinin özelliği kendiliğinden ortaya çıkar.

Batı ülkelerinde nationalisme denilen milliyetçilik, bir sosyal sınıf dayanağıdır. Onların milliyetçileri çokluk kiliseye bağlıdır; laik olanları da vardır; ama hepsi bir sosyal sınıfı anlatır. Sınıfsız tek bir ulus düşünmezler. Siyasaları, bütün sınıfları, burjuva sınıfının gücüne bağlamaktır. İşin olan yüzü budur. Milliyetçiler, bütün ulusu siyasal, ekonomik, kültürel bir birlik içinde toplamak istediklerini söylerler; ama sözle iş arasında çok aykırılık vardır.

Son dönemlerde İtalyanların faşistliği, Almanların rasistliği² koyu birer milliyetçilik dayanağına dayanıyor. İtalyanlar, eski Roma'yı diriltmek isterken, Almanlar yeryüzünde en arı soyun Germen boyu olduğunu ileriye sürüyorlar. Eski Roma İmparatorluğu'nun kurulup yaşadığı çağlar bugüne, yarına benzebilecek mi? Bu, bir büyüklük kuruntusu değil midir? Belki de bu, birliği sarılmaya yüz tutmuş, gücü eksilmiş bir ulusun birliğini perkinleştirmek, gücünü yenileştirip artırmak için tutulmuş bir yoldur. Çok isteyip de yeteri elde etmek de bir siyasadır. Adamlığın³ yarattığı birçok iyilikleri, güzellikleri yıkmadan, belki ona yeni güzellikler, yeni iyilikler eklemek üzere ulusal bir coşkunluğa ses çıkarılabiliyor? Yeter ki bu coşkunluk, kıyılarını basıp bozan taşkın bir su gibi, başkalarını incitmeye, kırıp dökmeye varmasın.

Rasistliğe gelince, Alman ulusunun herkesçe bilinen büyüklüğü söz götürmez; ama bundan başka soyları küçültüp, alçaltıp da "yeryüzünün en arı soyu biziz" demeye varmak kendini bilenler için gülünç olmaz mı?

Gündeliklerde okuduklarımız bu dediğin⁴ ne denli alıp yürüdüğünü söylüyorlar. Bakınız *Lausanne* gazetesi "Akademinin başına buyrukluğu, eskiden Reich üniversitelerinin çok sıkı bağlandığı bir üst tutuştu. Başlı başına olan profesörlere öyle işkence edildi ki çarçabuk yok olmaya başladılar" dedikten sonra "Alman Üniversitesi kritik temelli objektif bilgi vermiyor. *Deutsche Allgemeine Zeitung*'un yazdığı gibi, gençlere önce bilimin rasist prensiplerini öğretmelidir" diyor.

Başka ülkelerde ne yapıldığıyla uğraşmak istemiyoruz. Hiçbir ulusu kendi bildiği gibi yaşama, düşünme, yapma haklarından sıyırmak işimiz değildir. Her ulus kendi dilediği yolda yürür. Bu iki örneği vermekten isteğim, bizim milliyetçiliğimizin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştırmaktır.

Türk ulusu, tarih önünde yerini almış bir ulustur. Tarih araştırmaları ilerledikçe ortaya çıkan yeni belgeler Türk'ün her ulustan daha ön gelmiş, tarihte hiç-

1 İm: Timsal. (Y.N.)

2 Rasistlik: Irkçılık. (Y.N.)

3 Adamlık: İnsanlık. (Y.N.)

4 Dedik: İddia. (Y.N.)

bir millette eşi görülmemiş roller oynamış olduğunu gösteriyor. Bilginlerimiz bu yolda en doğru, en derin araştırmalarını ilerletedsunlar, biz bugünkü milliyetçiliğimizin örgülerini açarak onun ne olduğunu araştırmakla yetimseyebiliriz.¹

Türk milliyetçiliği sınıf uyuşmazlıklarına yer vermez; ulusun soysal² gelişini sınıfsız birlik ülküsüne doğru yürütür. Bunun böyle olduğunu sondan önceki saylav³ seçiminde Atatürk'ün ulusa bildirişinden öğrendiğimiz gibi,⁴ Cumhuriyet Halk Fırkası'nın öteki oklarının çözülmesinden⁵ de anlıyoruz.

Türk milliyetçiliği atak⁶ değildir; başka ulusların yaşam haklarına son kerte de özenlidir. Kendi varlığını koruyarak, adamlık alanında kendine düşen ödevi doğrulukla yerine getirmeye çalışır. Bilir ki tarih ona çizdiği yolda hep üstün, hep iyi olmayı göstermiştir. O, eski çağlarda doğudan batıya doğru akınlarında kurtarıcı, yaşatıcı, yükseltici bir rol oynamıştır.

Yüzlerce yıl Türk, birçok ulusları tutumu⁷ altında bulundurdu; onlardan hiçbirinin hakkına, kültürüne dokunmadı. Bu yüzden bir gün bu uluslar yeniden başına buyrukluklarını ellerine aldılar. Bunu Türk için bir eksiklik sayanlar vardır. Bence bu eksiklik değil, belki büyüklük, yücelik, adamlığa bağlılıktır. Bunu Türk'ün özündeki geniş, eşsiz gözyumuculuğa verebiliriz. Gerçek! Hangi ülke görüyorsunuz ki orada bilgi, kültür çok ilerlemişken başka kültürlere Türk kertesinde özen göstermiş olsun?

Hangi bakımdan ele alsak Türk milliyetçiliği bize arı bir adamlık ideali biçiminde görünmektedir. Böyle bir ulusun çocuğu olmakla övünmemiz büyüklük kuruntusu sayılamaz. Bu derin, bu içten duyguyu bize siyasal bir dayanak olarak veren Atatürk, bu duygunun ne yenilmez bir güç olduğunu çok güzel bildi. Bugün hemen bütün ulusların saygısını, bir takımının da belki kıskançlığını çeken ilerleyişimiz ulusal duygumuzdan aydınlandıkça daha hızlı bir yürüyüşe, bir koşuşa dönecektir.

Görülüyor ki milliyetçiliğimizde Frenklerin şovenizm dedikleri ivinmişlik⁸ yoktur. Düzgün, pek normal bir milliyetçiliktir. Böyle olduğu için de yaratıcıdır. Türk ulusunun şu son 10-12 yılda yarattıklarını bir göz önüne getirirseniz sözümün doğruluğuna inanırsınız. Öyle ise biz milliyetçiliğimizi çocuklarımızda en doğru bir inan yapmaya çalışmalıyız.

Kâzım Nami Duru

1 Yetsinmek: Yetinmek. (Y.N.)

2 Soysal: İctimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

3 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

4 Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Reisi Gazi Mustafa Kemal'in 20 Nisan 1931 tarihli millette beyannamesi için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.118-121. (Y.N.)

5 "Tahvilinden" anlamında. (Y.N.)

6 Atak: Mütecaviz, saldırgan. (Y.N.)

7 Tutum: İdare. (Y.N.)

8 İvinmişlik: İfrat, aşırılık. (Y.N.)

Vatan Kuşlarıyla Yarışa Alışmalı^{*}

*"Türk çocuğu:
Her işte olduğu gibi, havacılıkta da en yüksek düzeyde,
gökte, seni bekleyen yerini az zamanda dolduracaksın!"*

Atatürk

"Atın ağızına gem vuran adamoğlu en asil kazancını elde etmiştir" diye 19. asrın çok tanınmış tabiatçılarından biri söylemişti.

Toprak üstünden ayaklarını ayıramayan, ne denizin dibine inebilen ne de göklere yükselmeyi aklına getiren insan için yüzyıllar önceleri hız ve kuvvet sadece bu aksoylu¹ hayvanda toplanmıştı. Atın görkemli yelesini avuçlarına geçiren atalarımız ucu bulunmaz uzaklıkları aşarlar, ıraklıklara ve çabukluğa egemen olduklarını sanırlardı.

Hıza doymayan, uzaklığı kısaltmakta iştahı kesilmeyen adamoğlu o devirleri çok geride bıraktı. Dünya yuvarlağının en uzak noktalarını birkaç günlük gezi haline getiren insan döleni,² insan tekniği, insan yiğitliği en son olgunluk derecesini havada buldu. Bizden sonra gelenler diyecekler ki, adamoğlunun kendi

^{*} N(ecmettin) S(adık) (Sadak), *Akşam*, 5 Mayıs 1935, No: 5941.

¹ Aksoylu: Asil. (Y.N.)

² Dölen: Azim. (Y.N.)

kuvvetiyle büküp, kendi emrine uyurduğu¹ en güçlü buluş hava egemenliğidir. İnsanlığın en yüz ağartıcı açını² havada kanatlanmak, en yüce savaş uğrunda döktüğü en değerli kan da havayı yenmek için kartallarla yarışarak ölenlerin verdikleri canlıdır.

Türk, bu şanlı savaşın dışında kalamazdı. Havacılığı ilerletmek için onu sadece bir vatan ödevi gibi kabul etmek değil, gençliğin gönlüne haz verici kızgın bir sevgi gibi yerleştirmek lazımdır.

Bunun içindir ki havacılığı bizde spor haline getirecek olan "Türk Kuşu" adlı bir çalışma yeri kurulmasını derin sevinçle karşıladık.

Her vakit tekrarladığımız bir hakikat var: Havada uçan, bir küme çelik ve bir azgın motor değildir; insandır. Her devlet, her hükümet istediği vakit parasını verince dilediği kadar tayyare satın alabilir. Para da en sonunda bulunmaz şey değildir. İstenildiği vakit istenildiği kadar bulunmayan, ısmarlanamayan nesne insandır. İşte asıl ve en önce onu yetiştirmek lazımdır. Bu da ancak havacılığın memlekette otomobilcilik kadar genelleşmiş bir spor haline gelmesiyle imkânlıdır.

Bunda, öteki ülkelere göre, biz geç kalmıştık. Çabuk ilerlemek, kaybolan hızla önlemek Türk'ün özel sanıdır. Kendimize tükenmez güvenimiz var. Atatürk'ün dediği gibi:

"Uçmanlarımız,³ her zaman ve her halde ulusun yüzünü ağartacak yüksek değerdedirler. Lakin bu kadarını yeter görmek doğru olamazdı. Hava işine, onun bütün dünyada aldığı önem derecesine göre genişlik vermek lazımdı. ... Bu ise, Türk'ü, çocukluğundan, vatan kuşlarıyla, vatan havası içinde yarışa alıştırarakla başlar..."⁴

N.S.

1 Uyurmak: Tabi kılmak; itaat ettirmek. (Y.N.)

2 Açın: Keşif. (Y.N.)

3 Uçman: Pilot. (Y.N.)

4 Cumhurbaşkanı Atatürk'ün 3 Mayıs 1935 günü Türk Kuşu Kurumu'nun açılışında insan-tabiat ilişkisi üzerine söylevinin tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.27, Kaynak Yayınları, Temmuz 2010, s.200-201. (Y.N.)

Dilde Devrim^{*}

Sosyal varlığı yaratan müesseselerin başında dil bulunur. Dil ilk bakımda insani bir süje gibi gözükmekle beraber asıl sosyaldır. Kâinatta insandan başka dilli bir varlık yoktur. Bütün varlıkların içinde yalnız insan dilli bir varlıktır. Gerçi insanı diğer varlıklardan ayıran asıl vasfı onun "düşünücü" bir varlık olması, bir düşünme yetisine, bir zihne sahip olmasıdır. Fakat bu zihniyet mekanizması işlemek için dış âlemden alacağı malzemeyi kendi ulusal diliyle alacak ve böylece o mekanizma işleyecektir. Zihniyet mekanizmasının bu malzemeyle yapacağı yeni süjeler ise yine bu dille dış âleme çıkacaktır.

Görülüyor ki dil insani olmakla beraber asıl sosyaldır. Ve bir cemiyete bağlı olan fert, ancak o cemiyetin diliyledir ki kendi insanlığını edinir, düşünme yetisini işletir. Fertler arasında "konuşma" ve "anlaşma" dediğimiz ruhi hadiseleri adeta maddileştiren ve konuşmanın, anlaşmanın mevzuunu fertler arasında yayan sosyal müessese dildir. Bundan dolayı dil müessesesinin yarattığı kelimelerin bildirdiği manaların realiteye uyup uymadığına göredir ki bir cemiyetin medeniyet seviyesi ölçülür. Çünkü bir cemiyet fertlerini ayırt eden zihniyet mekanizması ne kadar gelişmişse, olmakta olan realiteyi o kadar görmeye başlamış olur ve fertlerin konuştukları dili oluşturan kelimelerin manaları da o kadar realiteyi ifade eder.

Dilde asıl olan şey, kelimelerin manalarının aydınlık olması, karanlık olmasıdır. Halbuki kendisini oluşturan kelimelerin en çoğu yabancı olan bir dilin

* Halil Nimetullah Öztürk, *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1936, No: 4411.

o yabancı kelimelerinin ifade ettiği manalar, ulusal Őura aykırı olacağına, yâd illere ait olguları, -olmakta olan realiteyi değil- yâd illerden alınmış hurafeleri ifade edeceğine göre aydınlıktan ziyade karanlık olur. Böyle karanlık manaları ifade eden dille konuşan fertler arasında "anlaşma" ve "tanışma" denilen hadiseler de olmaz. İşte Osmanlılık zamanındaki Osmanlı tabakasının kullandığı "lisan-ı Osmanî" ile halk tabakasının kullandığı "Türkçe" arasındaki derin uçurum bundan ileri geliyordu ve bu ayrılık asırlarca devam etmiş, ulusal varlığı her türlü ilerlemeden alıkoymuştur.

Fertler arasında müşterek duyguları, müşterek düşünceleri birbirine ulaştırmaya yarayan dil aynı kültüre sahip olan fertler arasında "birlik" in teminine de yarar. Zaten bir ulusta birlik o ulusa bağlı olan fertler arasında aynı kültür duygularının aynı heyecanla, aynı açıklıkla yayılmasıyla olur. Fert kendi Őuurunda dilin ifade ettiği manaları hakkıyla duymuş, düşünmüş ve o manaları canlı, heyecanlı bir kılıkta yaşamış olmalı ki ruhunda kuvvetli bir hayatîyet, canlı bir Şuur meydana çıkmış ve o manaların yayıldığı diğer fertlerle kendi arasında bir "tanışma" teessüs etmiş ve böylece sosyal hayatın kuvvetli bir "birlik" i v cudaya gelmiş olsun. Böylece dil, dolayısıyla ferdin cemiyetteki mevkiini cemiyete karşı k kleştireceği gibi, cemiyetin mevkiini de ferde karşı kutsileştirir, bundan da "ulusal birlik" doğar.

Halbuki dilin dağınık, düzensiz bir halde yayılmış olması, gelişigüzel kaidelere uyumuş olması o dili konuşan fertler arasında bağlılığı v cudaya getiremez. Gerçi fertler arasında "konuşma" ve "anlaşma" olur, fakat o kadarla kalır; asıl ruhlarda ateşler, heyecanlar uyandıracak ve ulusal vicdanın duyduğu en yüksek duyguları, ulusal birliği yaratacak en şiddetli alakaları ferdi vicdanlara aşılayacak canlı, kuvvetli bir vasıta haline gelemes. Bunun da sebebi dilin henüz kendi ulusal varlığını alamamış, derlenmiş, toplanmış ve düzenlenmiş bir dil haline gelememiş olmasıdır.

Cemiyetlerin hayatında dil müessesesinin geçirdiği gelişme devrelerinin bu bakımdan ikiye ayrıldığını görebiliriz: Birinci devre dilin böyle dağınık, yabancı unsurlarla karışmış olduğu, gelişigüzel kullanılageldiği devre, ikincisi de dilin kendi varlığını aldığı, yabancı unsurlardan sıyrıldığı, öz kaidelerine uyarak dilde birliğin meydana geldiği devirdir. Bu mukayeseyi dilimize tatbik edersek, dilimizin de böyle ikiye ayrıldığını görürüz: Birinci devre "lisan-ı Osmanî" devri, ikincisi de dil devriminin yaratmaya başladığı, yeniden meydana koyacağı "Türkçe" mizdir.

İşte bu büyük devrimlerdir ki bizim "R nesansımız" başlayacaktır. Gerçi dil sosyal müesseselerden biridir; felsefi ve bütün diğer sosyal müesseseler hep dile dayanırlar. Dilde ulusal varlığı bulmaklardır ki ilim, ahlak, hukuk gibi diğer müesseseler de ulusal kılıklarını almaya başlarlar. Yabancı kelimeler yerine

Türkçe kelimelerle edinilecek olan ulusal manalarladır ki zihniyet mekanizması işledikçe öz varlık kendini gösterir. Türkçe kelimenin kendi vicdanımızla, duyduğumuz ulusal benliğimizle olan birliği öz varlığımıza kendi kutsiyetini verir. Buna karşı "Osmanlılık" Türklüğe ne kadar aykırı ise "lisan-ı Osmanî" de Türk varlığına o kadar yabancıydı. Bunun gibi Osmanlı ilmi, Osmanlı ahlakı, Osmanlı hukuku da ulusal varlığa yabancıydı. Çünkü bunlar dini dogmalardan kaidelerini alırlar ve bu kaideler sosyal hayatı her türlü ilerlemeden alıkoyardı.

Halbuki ulusal varlığı yaratan dil, ilim, ahlak, hukuk gibi müesseseler laiktir; çünkü sosyal varlıkta asıl olan din değil, milliyettir; din bir vasıftır, bir asıl değildir; daha ilmi tabirle milliyet "cevher"dir, din "araz"dır. Bundan dolayı değil midir ki din bakımından fertte "vicdan hürriyeti" vardır. Demek ki fert kendi varlığını ulusundan alır; ulusluğunu vücuda getiren sosyal müesseselerin başında ise dil bulunur.

İşte dil devrimi içimizde henüz daha sinsi sinsi yaşamakta olan bu eski, geri Osmanlılıkla olan bağı kökünden keserek bütün sosyal müesseseleri uluslaştıracak ve bizde kaybetmiş olduğumuz benliğimizi, kendi öz varlığımızı yaratacaktır, biz de asıl kendimizin olan bu "ulusal varlığımız"la asıl "insanlık"ımızı edinmiş olacağız.

Ulu Yol Gösterici'nin nurlu yol göstericilikleri altında dil devriminin önümüze açtığı aydın yoldan yürüyerek kendi dilimizi bulduktan sonra, artık bundan sonraki "konuşma"larımız, "yazma"larımız güzel Türkçemizle olacaktır. Zaten dil devriminin vereceği derin değişikliklerle bu devrimden sonra her Türk artık yalnız Türkçe "konuşmak"la kalmayacak, belki Türkçe "düşünecek" Türkçe "öğrenecek", Türkçe "bilecek", Türkçe "söyleyecek" ve Türkçe "yaşayacak"tır.

Halil Nimetullah Öztürk

Yarım ve Tam Vatandaşlık^{*}

Geçen Pazar günü Beyoğlu'nda, Fransız Tiyatrosu'nda dikkate değer bir toplantı olmuştur. Orada bir kongre halinde toplananların istedikleri şudur: Yarım Türk vatandaşlığı halinden kurtulmak, tam Türk vatandaşı olmak...

Mazinin bir mirası diye Avrupa'nın bir kısım memleketlerinde yarım vatandaşlık vaziyeti vardır. Yarım vatandaşlar, hukuk bakımından bir memleketin tabiiyetini taşıyan, fakat o memleketteki çoğunluğun lisanını öz dil tanımayan, yurdu candan benimsemeyen, ayrılık vaziyetini sürdürmeyi hedef bilen fertlerdir.

Bazı memleketlerde bu sınıf fertleri zorla genel camiaya katmak hususunda hareketler vardır. Memleketimizdeki görüş büsbütün başkadır.

Biz tam manalı Türk vatandaşlığını yüksek bir sıfat sayıyoruz. Bu unvana sahip olmak için bunu hak etmek, kazanmak lazımdır.

Fertlerin Müşkülü

Fakat şurasını itiraf etmek lazımdır ki, Türk vatandaşlığı unvanına kıymet veren ve buna tam manasıyla sahip olmayı şeref bilen fertler çok çetin bir vaziyetle karşılaşmaktadırlar. Benimsedikleri camia kendilerini kolay kolay benimseyemiyor. Bugün istisna halinde bulunan bu sınıf fertler, doğuş itibariyle mensup oldukları kitle ile duygu ve fikir bakımından bağlandıkları camia arasında sahipsiz bir vaziyette kalıyorlar ve çok acı bir üzüntü duyuyorlar.

^{*} Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 11 İkinci Teşrin (Kasım) 1936.

Çoğunluk camiası tereddütte haksız değildir. Çünkü mazide, bilhassa mütareke günlerinde çok acı tecrübeler geçirmiştir.

Diğer taraftan bu topraklarda doğan ve tam Türk vatandaşlığına candan talip olan fertlerin ümitsiz bir vaziyette bırakılmaları da doğru bir hareket sayılamaz.

Bugün her millet kendine benzerleri çoğaltmak için her gayreti gösteriyor. Bunu zor kullanmak suretiyle değil, rıza ve kanaate dayanır şekilde yapmak isteyen Amerika gibi memleketlerde ergitme kazanı gece gündüz kaynıyor.

Memlekette yaşayanların isteyenlerini ve iyi niyet gösterenlerini Amerikalı haline koymayı kâr biliyor.

Bizde de tam Türk vatandaşı olmak isteyenler için açık bir kapı bulunması ve vatani cidden benimseyenlerin benimsenmesi hakkaniyet icabındandır.

Vatansızlık Acısı

Türk vatanını harice tanıtmak için senelerden beri kendi hesabına Fransızca bir mecmua çıkaran aile bakımından Rum bir vatandaş bir gün bana dedi ki:

"Ben vatansız bir adam olmak istemiyorum. Türkiye'yi kendime öz vatan seçtim. Bu vatani harice iyi tanıtmak için de uğraştım. Az çok bir imtihan geçirdim. Bana herkes aferin diyor. Fakat bir türlü Türk muamelesi göremiyorum. Dünyanın hangi memleketine gitsem, beş sene yaşasam, sonra o memleketin vatandaşı olmaya talip olsam bana bu hak verilir; vatandaşlık vazifeleri hilafına bir hareketim görülmedikçe kimse bana ayrı ve yabancı insan gözüyle bakmaz. Ben Türkiye'de doğdum. Babam da burada doğdu ve bütün hayatınca tam bir Türk duygusuyla yaşadı. Bütün iyi niyetime rağmen karşımda kapalı kapılar buluyorum."

Bu vatandaşın davası haklı bir davadır. Kitleye karşı tereddüdümüz yerinde bir tereddüttür. Fakat fert itibariyle iyi bir imtihan geçiren fertlere tam Türk vatandaşlığı sıfatı çok görülmemelidir. Unutmamalıdır ki kitlenin toplumsal basıncına rağmen ferdin yeni bir çıkış arayan bu fertler kendi muhitlerine nispetle bir nevi kahramandırlar.

Şimdi toprak altında yatan bir İstanbul mebusu Orfanidis Efendi vardı. Bu temiz insan mütarekenin en ümitsiz günlerinde tam Türk kaldı. Akla hayale gelmez hareketler, baskılar gördü. Defalarla sokakta dayak yedi. Fakat birçok Türklerin ümitsizliğe düştükleri günlerde Türklüğü yüksek tuttu ve kanaati için her işkenceye razı oldu.

Bir Feragat Örneği

Yakından tanıdığım çok temiz vicdanlı bir insan var: Niğdeli Nikola Ağnidis... Bu arkadaş bizimle beraber eski Maarif Nezareti tarafından tahsil için

Amerika'ya gönderildi. Orada "ilk Müslüman mali usulleri" hakkında bir doktora tezi yazmak için Arapça öğrendi, ana kaynakları senelerce araştırdı, çok kıymetli bir ilmi eser vücuda getirdi.

Ağnidis harp ve mütareke dolayısıyla memlekete dönemedi. Amerika'da işsizdi. Bu sıralarda Türk vatani dağılma halinde görünüyordu. Yunanistan İzmir'i işgal etmişti. Görünüşte hâkim bir manzarası vardı.

Yunan hükümeti Ağnidis'e Atina Üniversitesi'nde İslam hukuku profesörlüğü ve hariciyede bir müşavirlik teklif etti. Parasız, işsiz Ağnidis hiç tereddüt etmeden şu cevabı verdi:

- "Türk parasıyla okudum. Anadolu'yu işgal eden bir Yunanistan'a ben hizmet edemem."

Bu Nikola Ağnidis'in küçük kardeşi, Montrö Konferansı'nda genel kâtiplik etmiş ve hükümetimizin hakkıyla sevgi ve memnuniyetini kazanmış olan Milletler Cemiyeti'nin mühim üyelerinden Ağnidis'tir.

Mütarekenin en karanlık günlerinde işsiz güçsüz New York'ta sürünürken, o zamanki Yunanistan'ın teklif ettiği mühim bir vazifeyi "Türk parasıyla okudum" diye reddeden bir insan, çok ağır bir imtihan geçirmiş bir Türk vatandaşı değil midir?

Saydığım üç misal tesadüfen hep Rum'dur. Fakat Ermeni ve Yahudiler arasında da karanlık günlerin imtihanını iyi geçiren fertler hiç şüphesiz eksik değildir.

Yarım ve tam Türk vatandaşlığı kavramları kanunlarımızda yoktur. Fakat toplumsal hayatta vardır. Hiç kimsenin ruhunu okumak imkânı olmadığına göre tam Türk vatandaşlığı için ne gibi bir toplumsal ölçü kullanacağız?

Görünüşe göre hükmetmek zarureti olduğuna göre böyle bir ölçü ancak aile içinde anadil diye Türkçe konuşulması ve çocukların tam Türk vatandaşı diye yetişmek üzere Türk mekteplerine gönderilmesi olabilir.

"Laik Türk Hristiyanlar Cemiyeti" işte bu ölçüyü program kabul etmiştir. Bu itibarla cemiyetin açtığı yeni çığır sevgi ve memnuniyetle karşılamamak imkânsızdır.

Ahmet Emin Yalman

Halkevlerinin Kıymet ve Ehemmiyeti^{*}

Atatürk İnkılabı'nın Türk ve Türkçü olması ana vasıflarındandır. İnkılabımız Türk milletinin cihan tarihiyle başlayan medeni ve sosyal yaşama ve yaşayış safhalarından alınmış ve onun kabiliyet ve ihtiyacına uygun olarak tespit edilmiş reel kaidelerdir. İnkılap bu itibarla tamamıyla aslidir. Diğer memleketlerde tatbik edildiği görülen paralel ve benzer hareketler, tarih sırasıyla hep bizimkinden sonradır. Aynı hareketlerin tatbik ve fiiliyat sahasında muhtelif memleketlerde görülen ileri ve geri ayrılıkların, milli karakterlerin, muhitlerin tesirlerine ve çalışma tarzlarına atfolunması lazımdır.

Tarih sırasıyla önde olan inkılabımızın eser ve derece itibarıyla en öne geçmesi için çalışmamızı düzenlemek ve temposunu mutlaka memleketin ihtiyacına uydurmak mecburiyetindeyiz.

Milletimizin karakteri ve tabii muhitimiz böyle çalışmalara katmerli cevaplar ve semereler verecek kabiliyettedir.

Türk olan inkılabımız zaruri ve tabii olarak Türkçüdür de. Türk ve Türkçü vasıflarını esaslı bir şiar olarak bünyesinde taşıyan ve yaşatan bu inkılabın milliciliği tekellilik ve tekçilik ifade etmez. Türk milliciliğinin hedefi medeni kültürün ve insanlığın müşterek ve yüksek duygularının sağlam yollarda gelişmesini ve yayılmasını esas kabul etmektir. Bu gayeye ermek için halka dayanmayı da en sağlam ve kısa bir yol bilir.

* Şükrü Kaya, *Akşam*, 21 Şubat 1937, No: 6591.

Atatürk'ün memleketi ve milleti esir olmak, yani mahvolmak tehlikesinden kurtardıktan sonra bir daha böyle bir badireye düşmemesi için bulduğu en emin vasıta Cumhuriyet Halk Partisi kurumu olmuş ve ona tutacağı ve tutunacağı yolu kendi eliyle planlaştırdığı dinamik, progresist¹ programıyla göstermiştir.

Türk milletini layık olduğu yüksek mevkide tutmayı ve Türk milletini insanlık içerisinde mümtaz bir camia yapmayı hedefleyen bu ana yol, halk kitlesinin her bakımdan yükselmesini kendine temel yapmıştır.

Parti'nin vazifesi evvela bu temeli yapmak ve bu sağlam temel üzerine yüksek ideallerini kurmaktır.

Hükümetin her sahadaki faaliyeti buna yöneliktir. Zaten devlet kurmaktan da gaye budur. Bir taraftan devlet ve hükümet bu asli vazifesini yaparken, diğer taraftan Parti'nin de bu kalkınmayı bizzat halkın halk için ve halk eliyle yapmasını temin ettirmesi Büyük Önder tarafından Parti'ye verilmiş asli bir ödevdir.

Parti ve partililer her yerde bunu konuşmalarıyla, görüşmeleriyle, söyleşi ve konferanslarıyla yapmaktadırlar. Fakat eğer Atatürk kendilerine ve bütün millette Halkevleri gibi toplayıcı, birleştirici ve tanıştırıcı bir müesseseyi kurarak çalışmalarına emniyet etmeseydi bugünkü şartlar içerisinde fertlerin tesirleri çok sınırlı kalır ve gayeye ulaşma müddeti çok uzamış olurdu.

Halkevlerinin kültür, sosyal ve ekonomik bakımlardan az zamanda yaptıkları aydınlatma, yol gösterme hizmetlerini anlamak için bu kitaptaki² yazılar ve rakamlar sağlamca şahittir. Halkevleri vatandaşların medeni, estetik irfan ve zevk ihtiyaçlarını tatmin edecek bir müessesedir. Her yurttaş orada bildiğini öğretir ve bilmediğini öğrenir.

Her Türk aydını bilgisini kabiliyetinden ziyade bu milletin onu yetiştirmek için sarf ettiği emeğe borçludur. Hiçbir makam, hiçbir memuriyet, hiçbir eser bu borcu tam olarak ödeyemez.

Her aydın Türk için, mevki ve hayatını temin eden ve millete borçlu olduğu bilgisini en asil ve dürüst ödeme çaresi, hatta vatanseverlik ve insanlığın da icabı, bildiğini, hiçbir suretle bilmemekten mesul olmayan yurttaşlarına öğretmektir.

Halkevleri kendileri ve onlar için açılmıştır.

Dahiliye Vekili ve
CHP Genel Sekreteri
Şükrü Kaya

1 Progressiste (Fr.): İlerici. (Y.N.)

2 *Halkevleri (1932-1935)/ 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı*, Haz. Behçet Kemal Çağlar, Ankara, 1935. (Y.N.)

Türkçe Konuşma^{*}

Parti Genel Sekreterliği'nin Türk vatandaşlarından Türkçe bilmeyenlere dil öğretmek için düşündüğü tedbirleri sevinçle karşılıyoruz. Türkiye'de Türkçe konuşmamak yoktur; Türkçe konuşamamak vardır. Burası öyle som bir Türklüktür ki, maddi-manevi her türlü menfaatler onun dilini bilmeye bağlıdır. Oğlunu küçükken Avrupa'da bulunduran bir ahabamız diyordu ki:

"Üç lisanı mükemmel biliyor: İngilizce, Fransızca, İtalyanca! Fakat Türkçesi kıt olduğu için ilerleyemiyor..."

Türkçe bilmeyen veya az bilen Türk! Bir yabancı dil yahut lehçe yoğunluğu arasına düşen yahut eski Beyoğlu terbiyesinin cezasını çeken Türk vatandaş! Bizim hedefimiz kendi milletimizden olanları kurtarmaktır. Bu memlekette herkes kendinin bildiği dili istediği gibi konuşabilir; sokaklarımızda ne Rumca ne Ermenice ne de Fransızca işitmekten bir çekindiğimiz yoktur. Fakat Kültür Bakanlığı'nın¹ tam beş dakika ötesindeki dağın bütün yamaçlarında adeta bir kasabalık halkın Türkçe konuşmamakta olduğunu gördüğümüz vakit, bunu teşkilatçılık ve teşebbüs kusurlarına vermekten ve Ankara'nın mahallesi böyle olursa memleketin diğer kısımlarında hal nice olduğunu düşünerek hüzne düşmekten kendimizi alamayız. Lütfen bir Giritli göçmenin Türkçe konuşmaması mesuliyetinin kendine ait tarafını bana gösterir misiniz? Bu sınıf vatandaşlara mahsus mektepler açtık da veya herhangi bir öğretme vasıtası icat ettik de bu vatandaştan ret cevabı mı aldık? Vaziyet güney vilayetleri için, doğu illeri için,

^{*} Faliş Rıfkı Atay, *Ulus*, 14 Mart 1937, No: 5611.

¹ Atatürk zamanında "Milli Eğitim Bakanlığı" adı "Kültür Bakanlığı" olarak değiştirilmişti. (Y.N.)

her taraf için birdir ve budur. Teşkilatlı Türkiye'nin teşkilatlı Türkçesi! Düşmanın bile menfaati memleketin dilini bilmektedir.

"Türkçe konuş, vatandaş!" Fakat zavallı bu afişleri ne okuyabilir ne de okusa anlayabilir! Bu söz "vatandaş Türkçe konuşuralım" manasına geldiği, yani hitap bizzat kendimize ait olduğu zaman yerindedir. Hele bir tehdit manası bağladığı vakit tamamen lüzumsuzluğa düşer; çünkü burası ne Çekoslovakya ne Romanya ne de diğer o cins memleketlere benzer. Biz Türklükleri ihmal edilmiş olan vatandaşların dil ve şuurunu kurtarmakla meşgulüz; hiçbir yabancıyı özümlemek kaygısında veya onlar tarafından özümlenmek korkusunda değiliz!

Osmanlı İmparatorluğu devrinde -hatta Müslüman unsurlar arasında dahi- maddi-manevi menfaatler daha fazla Türk olmayanlara aitti. Bu sebeple özbe-öz Türklerin kendilerini Araplaştırdıkları veya Kürtleştirdikleri görülmüştür. Hükümdarın bekçisinden başkâtibine kadar saray halkı bile Arnavut ile Arap arasında değişen, hatta Meşrutiyet'te bile ayanlıklar bilhassa Türk olmayanlara dağıtılan bir memlekette Türklerden birçoğu dillerini unutmasınlar da ne yap-sınlar? Bugün bütün imtiyazlar ve menfaatler aksinedir. Herkesin Türkçe bil-meye can atmakta olduğunu kabul ederek teşkilatlanmaya başlayacak olursak, birkaç senede ummadık neticeler alırız. Rize'nin ne süratle Türkçe konuşurluğa ermiş olduğunun hikâyesini Umum Müfettiş'ten¹ soruşturunuz!

Falih Rıfki Atay

¹ Hasan Tahsin Uzer. (Y.N.)

Ayar Noktası ^{*}

Davamızın tereddüt edecek tarafı yoktur. Her türlü *enternasyonal* dalgaları-na karşı kendi *nasyonal*'imizi müdafaa edeceğiz. En basit kültür işlerinden en karışık ekonomi meselelerine kadar hepsinde bu müdafaa şuurunu korumak lazımdır. *Cephe* yerine *şuur* tabirini kullandığımıza dikkat ediniz.

Bu memleketin hiçbir menfaati (politika menfaati, ekonomi menfaati, kültür menfaati) hiçbir başka bir memleketin burada aynı şubelerdeki menfaati ölçü-süyle görülüp kıyas edilemez. Bir şahıs veya bir müessesenin maddi menfaati harekete getiren herhangi bir telkini, ilgili olanlara mantık ve hakikatlerin en iyisi gibi görünebilir. Bazen münakaşa halinde olduğumuz herhangi böyle bir mesele hakkında bizzat bizim iddialarımıza yabancı iddiacıların şöyle bir cevap verdiğini görüyoruz:

"Fakat birkaç gün önce xxx şehrindeki Türk ticaretçileri sizinle aynı düşün-cede değildi!"

Bize böyle bir değerlendirmede bulunanların büyük hataları, yetkili ve me-sul olanlardan başkalarıyla temas aramalarından ibarettir. Yetkili ve mesul olanların milli her türlü menfaat düşüncelerine dayanan muhakeme ölçüsü ile günün işlerini gündelik menfaat ölçüsüyle ayarlamak isteyenlerin dar terazisi arasında derin bir fark vardır.

Bütün enternasyonallere karşı Kemalizm nasyonal. Bu bağımsızlığın yad-sıdığı cereyanlar arasında geniş İslam ve daha sınırlı Osmanlı enternasyonal

* Faliş Rıfki Atay, *Ulus*, 25 Mart 1937, No: 5622.

de vardır. Avrupa'yı bir İslam, Balkanlar'ı bir Osmanlı, sonra hepsini ayrı ayrı Kemalist Türk gözüyle görünüz. Bizim ideolojimiz gerçekte bizim hürriyetimiz üzerine kurulmuştur. Ne maddi ne manevi hiçbir yabancı disiplin zincirine ne kafa ne kol ne de ayak kaptırmak niyetinde olanlardan değiliz.

İç ve dış politikada ve bu politikanın her çeşit değişimlerinde hiçbir *enternasyonal*'in (bunların sayısı her gün artıyor!) hayallerine değil, kendi *nasyonal*'imizin hakikatlerine bağlıyız. Her millete göre, Dünya evvelâ Güneş'in, sonra kendi yurdunun etrafında döner. Osmanlı saltanatının uyduluktan başı dönmüş olduğu devirleri tarihte okumuş ve hayatımızda görmüş olarak bizler pek iyi hatırlarız.

Kendi nasyonalimizin menfaatlerini unutmaksızın, yalnız bir tek enternasyonal, *Cenevre enternasyonal*i içinde her türlü imkânlarımızı kullanıyoruz; o da Milletler Cemiyeti davasını tamamen ve yalnızca insani, yani milletler hürriyeti ve eşitliği gayesinde görmekliğimizdendir. Bizim bağımsızlığımız da bu hürriyetler arasında ve onlardan biri değil midir?

Falih Rıfki Atay

Türk Tarih Tezi*

Bir millet için en büyük kuvvet, kendi kendini tanımak, kendi kendine güvenmektir. Tanımak deyince geçmiş günler de hesapta vardır. İnsan bilgisinin aydınatabileceği en eski zamanlarda milletin ilk babaları neler yapmışlardı? Tabii muhitleriyle ve başka insanlarla mücadelelerinde ne gibi imtihanlar geçirmişlerdi? Milletin bütün tarihi varlığında beliren kuvvet ve zaaf unsurları nelerdir? Ne gibi medeni kıymetler yaratmıştır?

Kendi kendimize soralım: Türk milleti bu bakımdan kendi kendini tanıyor mu? Geçmiş günlerden akıp gelen kuvvet kaynağından tam istifade ediyor mu?

Açıkça itiraf etmeliyiz ki, bu sorunun cevabı pek çoklarımız için olumsuzdur. Hiç şüphe yok ki, Türk milleti varlık ve bağımsızlık mücadelesi için en büyük fedakârlıkları yapan bir millettir. Ölümün uçurumunu çok yakından görmüştür. Tehlike dakikasında göze almayacağı fedakârlık tasavvur bile kabul etmez.

Sonra milletin hepsi milli bir hadise, milli bir felaket karşısında derin ve samimi heyecanlar duyar. Bu bakımdan milli birliğimiz tam, milli şuurumuz hassas ve uyanıktır.

Fakat her günkü hususi menfaatlerimizden fedakârlık etmek, milli teşebbüslerde elbirliğiyle çalışmak, memleket işleri içinde hususi benliğimizi eritmek yolunda müspet bir nevi yurtseverlik vardır ki bunda çok geriyiz. Kendi varlık kuvvetimize inanırız, fakat medeni yollarda başarıma ve gelişme kudretimize -hilafına olan canlı delillere rağmen- birçoklarımız candan inanmayız.

* Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 21 Eylül 1937, No: 871.

Bunun da başlıca sebebini araştırırsak şu neticeye varırız: Türk vatandaşlarının büyük bir kısmının Türk tarihi hakkında doğru ve dürüst malumatı yoktur. Tarih hakkında anlayışları kapitülasyon ve saltanat devirlerinin yaratmaya çalıştığı görüştür ki, gaye bakımından ikisi de bir sayılabilir.

Kapitülasyon ruhu Türk'ü kendi gözünde küçük düşürmeye ve "Sen adam olmazsın, etrafındaki delillerin hepsi de bunu ispat ediyor" fikrini vermeye çalışıyordu. Çünkü plan, göze kestirilen kurbanları zahmetsizce yutmaktı. Saltanat devri de kendi bakımından aynı maksat için uğraşıyor, milletin uyanmasını, kendini tanımasını, kendine güvenmesini istemiyordu.

Uzun zamanlar birçok Türk aydınlarının Türk varlığı hakkındaki anlayışları yabancılar tarafından propaganda maksadıyla yayılan görüşlerdi. Türk tarihi hep saltanat ölçüleriyle ölçülüyordu. Saltanat tarafından yabancı unsurlara dayanarak göz göre ezilen Türk milleti ne zaman isyan eğilimi göstermişse gaddarca imha hareketlerine uğratılmıştı. Saltanat devrinin gözlüğüyle yazılan tarih kitapları, bu isyan hareketleri hakkında nefret uyandırmak için hiçbir tahriften çekinmiyorlardı.

Yepyeni bir temel üzerine varlığımız kurulurken, kendi kendimizi tanımak ve geçmişi canlı bir kuvvet kaynağı haline koymak, ilk düşünülecek hedeflerden biriydi. Atatürk derin ve dehalı görüşüyle bu hedef üzerinde derin bir alakayla durdu.

Pek çoklarımız bu alakanın manasını birdenbire kavramadık. Çünkü gözü-müzün görüş ufku günün küçük meselelerini geçmiyordu.

Çok dikkate değen nokta şudur:

Mukadderatlarının yeni bir dönüm yerine vardıklarını, yeni bir varlığa girdiklerini iddia eden milletlerin birçoğu tarihte kudret ve güven kaynakları aramışlardır. Fakat takip ettikleri usul, sonradan zengin olan bir ferdin, cetlerinin asaleti hakkında masallar uydurmasına benzer. Şu veya bu milletin başkalarına üstünlüğünü ispat için tarih adı altında öyle kitaplar yazılmıştır ki, hakikatle ne alakaları vardır ne de alakaları olduğuna dair iddialarda bulunabilirler.

Türk Tarih Kurumu, Atatürk'ün sıkı iştiraki ve yol göstermesiyle sırf ilmi bir yolda çalışmıştır. Bu araştırma ve çalışmalarda ileriye baştan bir tez sürüp bunu doğru gösterecek delilleri sonradan bulmak gibi bir yoldan gidilmemiştir. Eski kaynaklar karıştırılmış, yeraltında gizli kalan eserler meydana çıkarılmış, muhtelif ihtisas sahalarından akıp gelen araştırmalar bir araya getirilmiş ve ortaya kendi kendine bir Türk tarih tezi doğmuştur.

Bu tez şunu ispat ediyor: Binlerce sene evvel dünyanın her yerindeki insanlar hayvanlardan farksızdı. İnsanın hayvana karşı üstünlüğünü ancak alet temin eder. Bu alet ilkel insanlarda en basit taş ve sopa parçalarından ibaretti. Buhar ve makine insanların mukadderatını nasıl değiştirmişse bu ilk insanlar

arasındaki taş haline gelmiş hayatı sarsmak, toplumsal gelişmeye yol açmak için de yeni tür aletlere ihtiyaç vardı.

İşte Türklerin babaları olan insanlar tarihten evvel denilen devirlerin en büyük icatlarını yapmışlar, yontulmuş taştan, madenden ilk aletleri vücuda getirmişlerdir.

Dünya yüzünde tarihi denilecek bir hareket ve gelişmeye bu suretle yol açıldıktan sonra da ilk fertlerin en büyük medeniyetleri yaratılmış ve Türklük dünya yüzünde daima kendinden bahsettiren kudretli bir varlık halinde kalmıştır.

Asırlarca müddet Osmanlı sultanları ile yabancı mirasçıları bu kudreti yıkmak ve yıpratmak için elbirliği etmişlerdir. Delice harplerin biri diğerini takip etmiştir. Bunlardan en sonuncusu olan Dünya Harbi ve mütareke devresi esnasındaki hal ve şartlardan sonra yıkılıp gitmeyecek bir millet tasavvur etmek imkânsızdır. Atatürk başa geçip eski fena tılsımı bozduktan sonra derhal Türklükten yeni ve taze bir hayat fışkırmış ve bütün dünyayı hayretler içinde bırakmıştır.

Tarih Kurumu'nun ortaya koyduğu tez bize bu mucizenin sırrını öğretiyor. Türk milleti binlerce seneden beri daima yüksek medeni kıymetler yaratan bir varlıktır ve Atatürk'ün önderliğiyle kendi kendini bulduktan ve tanıdıktan sonra kendi kendine ve bütün dünyaya karşı vazifelerine yeni bir ideal şeklini verebilmiş ve insanlık âleminin gittikçe faydalı bir etkeni olmuştur.

Dikkate değen nokta şudur ki, tarihteki rolünü tanımanın Türk milletine telkin ettiği gaye büyüklük hülyaları ve macera hevesleri değildir. Bu milli ideal ancak barış ve emniyet yolunda insanlık için yeni ve güzel çıgırlar açılmasından ibarettir.

Türk milletinin, geçmişini ilmi bir açıdan tanıtmamasından kendi kendimiz için doğan birtakım idealler ve gayeler de vardır ki, bunlardan başka bir yazıda bahsedeceğiz.

Ahmet Emin Yalman

Türk Olmak^{*}

"Vatandaş"ın tarifi türlü türlü şekillerde yapılıyor. Bir millete mensup olmayı belirli bir ırkın vasıflarıyla kayıtlı kılan, fertlerin kanında mikroskobik deliller aramaya kadar varan rejimlerin yanında milliyeti ve vatandaşlığı inkâr etmeye çalışan teoriler de var.

Bu arada demokrat memleketler birbirine oldukça uygun neticeler elde etmiş bulunuyorlar. Fakat buna rağmen onlar da tam bir ahenk bulmuş değildirler.

"Fransız babadan, İtalyan anadan Türkiye'de doğmuş bir adam İsviçre'de bir Almanla evlenmeye kalkarsa hangi meselelerle karşılaşılır?" gibi sorular hukukçulara ter döktüren karışık davalara sık sık yol açar.

Millet, vatan gibi uğrunda ölmeye hazır olduğumuzu iddia ettiğimiz yüksek manalı kavramların yanında vatandaşı, yani kendimizi iyi bilmezsek o iddialar bir deli saçmasından başka bir şeye benzetilebilir mi?

Şu adamlara soylarını soplalarını soralım:

- Ecdadıma su katılmamıştır. Türk oğlu Türküm.
- Büyük babam Araptır.
- Annemin annesi Çerkezdi.
- Ermeniyim.
- Yahudiyim.
- Fransa'da doğdum. Anam Türk, babam Cezayirliydi. Türkçe bilmiyorum.

* Nadir Nadi, *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1938, No: 5080.

Bu adamların hangisi Türktür, hangisi değildir; münakaşaya kalkarsak senelerce uğraşırız ve yine bir neticeye varamayız. Türkiye Cumhuriyeti'nin demokrat bir zihniyetle yapılan vatandaşlık kanunu meseleyi kestirme bir şekilde hallediyor. İşte en mühim maddesi:

"Türk tabiiyetinde bir babadan veya anadan olan çocuklar Türktürler."

Şu halde kanuna göre, yukarıda sorguya çektiklerimiz ve silsilesinde akla gelmeyen karışıklıklar bulunan daha birçokları da dahil, hepimiz Türk vatandaşlarıyız.

"Türk olmak ne basit işmiş!" diyebiliriz. Bu şekilde hakikaten öyledir. Devlet, vatandaşın tarifini yapmış bulunuyor. Tarifteki şartları taşıyan herkes istisnasız Türktür. Üzerinde yaşadığımız topraklar aynı derecede hepimizin malıdır. Kanunun çerçevesini aşmamak şartıyla keyfimizin istediği gibi yaşamakta serbestiz. Devlet çok makuldür; bizden feragat, fedakârlık, kahramanlık eserleri beklemez. Yalnız bazı vazifeler var ki onları yerine getirmekle mükellefiz; asker oluruz, vergi veririz. Devlet bizim hislerimizi kontrole tenezzül etmez. Seve seve mi askerlik yapıyoruz? Vergimizi can ve gönülden mi veriyoruz? O, bununla alakadar değildir.

"İster sev ister sevmeyen, bu senin bileceğin şey. Çatlasan da patlasan da vazifeni yapacaksın. Üst tarafına karışmam" der.

Ve biz taahhütlerimizi yerine getirdikten sonra devlete ve millete karşı hiçbir vazife kaygısı duymaksızın yan gelir, keyfimize bakabiliriz.

Kanun açıktır ve şekil itibariyle Türk olmak işte budur.

Fakat sevgili kardeşlerim, bu memleketin sınırları içinde yaşayan ağaçlar, tavuklar ve inekler de bu kadar Türktürler. Cemiyetçe ileri hamleler yapabilmek için şeklin içinde çırpınan bir ruh lazım. Bunu yanımdaki vatandaşlardan değil, ancak kendi kendimizden isteyebiliriz. Ruh itibariyle Türk olmak güç şey. Kimse senden bir şey istemediği halde, hiçbir mükâfat beklemeksizin cemiyet uğrunda çalışacaksın. Aynı fedakârlığı göstermeye lüzum görmeyenlerle bir hizada, çoğunlukla onlardan çok daha aşağı hayat şartları içinde yaşamaya katlanacaksın ve bundan azap duymayacaksın.

"Yahu ben bu millete şu şu hizmetleri yaptım!" diyerek karşılık beklemek yok.

Yaptıklarını lütuf değil, vazife kabul edeceksin. Bıkmayan bir hevesle ömrünün son gününe kadar didineceksin. Ruh itibariyle Türk olmak ancak içten gelen bir sevgiyle mümkün olabildiği içindir ki kanun onu şekillendirmeyerek fertlerin kabiliyetlerine bırakmıştır.

Bir insan topluluğunun millet halinde ileri hamleler yapabilmesi, fertlerindeki bu ruhi kabiliyetin çokluğuna bağlıdır. İçinin bütün hızıyla kendini Türk duyan her adam, ırkı veya dini ne olursa olsun, yalnız formalite olarak değil, ruhuyla da tam manasıyla Türk sayılır. Bu itibarla Türk olmak gençlikte iş, sonraları da eser demektir. Kalpleri cemiyet için çarpmayan insanları bir ağaçtan veya bir inekten ayırt edemeyiz.

Nadir Nadi

HALKÇILIK

Halk Hükümeti*

Bütün fikirlerin üzerinde toplandığı bir nokta var: Eski hükümet sistemini artık ve katiyen değiştirmek lazımdır. Bir kere hemen herkeste -bilince çıkarılmış olsun ya da olmasın- böyle bir arzu uyanmış olmasının manası şudur ki Türkiye'de dahi kamuoyu bir inkılabı hazırlanmıştır, onu istiyor ve bekliyor. Denebilir ki memleket bu itibarla baştan başa his ve ihtiyaç kesilmiştir. Şehirlinin istediği yeni bir şey, kasabalının istediği yeni bir şey, köylünün derinden derine hasretini çektiği yeni bir şey var. Sanki bu yenilik vatanımızın etrafını kuşatmıştır, hatta her taraftan akıcı bir cevher halinde milletimizin içine girmiştir, biz onun içinde yüzüyoruz. Fakat acaba nasıl oluyor da biz onu gözlerimizle görerek şudur diyemiyoruz ve ellerimizle tutarak bu veya şu şekilde tespit edemiyoruz?

Kendisini büyük bir ihtiyaç halinde herkese hissettiren inkılabın ilk tecelli edeceği sahada hemen bir ittifak vardır ki o da hükümet usulümüzün alacağı yeni şekil üzerinde toplanıyor. Eski idare sistemini kaldırarak yerine yeni bir şekil koymaklığımızdan pek çok iyilikler çıkacağına da hemen ittifaka yakın bir çoğunluk var. Yeni sistemin memlekete azami faydalar temin edebilmesi için hangi esas ve şekilde kurulması ve yerleşmesi lazım geldiği noktası belki muhtelif fikir ve münakaşalara pek yatkın bir zemindir. Fakat ihtiyacın büyüklüğü karşısında teorik fikirler ve münakaşalar içinde boğulup kalmaya müsait vakitimiz de yoktur. Ayrıca eski idare sistemimizi değiştirerek yerine koyacağımız

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Anadolu'da Yeni Gün*, 14 Eylül 1920, No: 410-30.

yeni usul için elde bir hareket noktamız da vardır: Halk hükümeti. Biz inkılabın diğer safhalarını peyderpey incelemek ve kararlaştırmak üzere işe halkın hükümeti esasından başlayabiliriz.

Eski ve yeni sistem arasında hasıl olacak farkı bir misalle göstermek üzere icra vekillerimizden birinin daha sekiz-on gün evvel Ankara civarındaki köylerde yaptığı bir inceleme seyahatinin bir iki noktasını alacağız. Alelade bir avcı halinde gezen arkadaşımız evvela iki köy arasında bitip tükenmez bir arazi dava ve kavgasını öğrenmiş ve bu meselenin neden ibaret olduğunu anlamaya çalışmıştır. Nispeten yeni yerleştirilmiş bir köyün arazisi o köyde oturan halkın sarf edebileceği mesaiye oranla azdır. Fakat bu azlık görünüşte bir şeydir. O köye aittir denilen tarlaların devamında da arazi vardır ki eğer bu köy halkı işlemezse o arazi pek de sürülüp işlenecek değildir. Dolayısıyla tarlaları kendilerine kâfi gelmeyen köylüler tarlalarının devamındaki boş araziye de kendi köylerinin arazisi gibi işliyorlar. Kavgada buradan çıkıyor.

Bakınız nasıl: Bahsettiğimiz köyün komşusu olan diğer bir köyün halkı -belki ileri gelenleri- bu arazinin kendi köylerine ait olduğunu beyan ederek onları diğerlerinin işlemesine mâni olmak istiyorlar. Halbuki bu komşu köyün kendisine ait olduğunu iddia ettiği arazinin toplamı kendi ahalisinin gece gündüz çalışsalar işleyebilecekleri miktardan yine fazladır. Dolayısıyla eğer tarlaları az olan köylüler tarlalarına bitişik olan o araziye işlemeseler, onlar ekilmeyecek, boş kalacaktır. Zaten diğer köy ahalisi de bu araziye kendilerinin işlemek ihtiyacında oldukları için kavgaya çıkarmıyorlar. Belki bu arazi kendi köylerine aittir iddiasıyla onları diğer köylüler ekip biçtikleri zaman kendilerinden mal veya para olarak kira almak istiyorlar. Yani bu berikiler çalışacaklar, Allah'ın topraklarını ekip biçecekler, sonunda bu emeklerde hiç dahil ve alakaları olmayan bazı adamlara havadan para veya mahsul verecekler! Bunda hak ve mantıktan eser var mı?

Bu davayı eski hükümet usulüyle halletmek isteyelim: Köyün her ikisini de harap edecek bitip tükenmek bilmez mahkemeler ve muhakemeler, her iki köyü de soyup soğana çevirecek avukatlar, hiddet ve şiddetle ara sıra kanlı şekillere bile giren çarpışmalar ve hapishaneler, özetle köyün her ikisini de maddi ve manevi zararlar içinde boğup bitirecek nihayetsiz kavgalar.

Biz yeni bir idare usulü isterken eski sistemin bütün fenalıklarına karşı derin bir nefret hissediyoruz ve dolayısıyla onun yerine koyacağımız yeni sistemin bu fenalıklardan arınmış olmasını lüzumlu görüyoruz. Eski sistemde köylüyü birbirine düşüren sebepler, işleri halktan başka mahlukların görmelerinde ve bunun için konulmuş kanunların halk haricinde ve halk üstünde şeyler olmasındadır. Eski sisteme göre ortada bir halk vardır, bir de ondan bambaşka, adeta onun

üzerinde ve haricinde bir de hükümet vardır. Eski sistemde bu iki şey birbirinden tamamen ayrı iki heyettir.

Yeni sisteme gelince, o, halkın içinde halkın işini yine halkın kendi eliyle ve gözüyle görecektir kendi teşkilatından ibaret bir halk hükümeti ve bir halk idaresidir. Bu hükümete göre mesela şu arazi dava ve kavgasının hatta çıkabilmesine bile imkân yoktur. Çünkü halk hükümetine göre arazi, üzerinde çalışılacak bir sahadan ibarettir. Bunda esas, tarladan ziyade çalışmadır. Herkesin çalışabileceği, işleyebileceği kadar arazisi olacaktır. Dolayısıyla bu arazi bizim köye aittir, onları size işletmeyiz, meğer ki bize kira veresiniz, diyen köy halkının böyle bir şey söylemeye hakkı yoktur ve bu türlü anlaşmazlıkları halledecek olan kimse-ler öyle köyler haricinde ve halk üzerindeki avukatlar, mahkemeler, hapishaneler falan değildir. Belki köylerin kendi ahalisidir, bu ahalinin kendi aralarından seçip kendi içlerinde vücut vermiş olacakları kendi heyetleridir. Bu heyetlerin derece derece yükselen toplamı halk hükümetini ve halk devletini teşkil eder.

İcra vekili arkadaşın bu yakın ve kısa seyahatindeki gözlem ve sohbetlerinden diğer bir kısmını da yarın yazacağız. Orada görülecektir ki köylüler bu yeni halk idaresinin iktisadi bünyesini teşkil edecek olan kooperatif teşkilatını bütün mevcudiyetleriyle istiyorlar. Yine orada görülecektir ki eski hükümet sistemiyle bir türlü temin olunamayan idari asayiş kendi eline alacak olan halk azami derecesinde temin ve tesis edecektir. Halk hükümeti sisteminde öküzlerimiz çalındı diye elleri böğürlerinde kalan köylüler olmayacak, çünkü öküzler çalınmayacak, onların çalınmasına imkân kalmamış olacaktır.

Yunus Nadi

Millet Saltanatı^{*}

Halkın doğrudan doğruya veya vekilleri marifetiyle devlet mukadderatına hâkim olmasına, daha başka bir tabirle, hükümetin dümenini eline almasına kamu hukuku âlimleri "millet saltanatı" diyorlar.

Halkçılık tarihi pek eskidir. Eflatun cumhuriyet felsefesinde halkın vasıtalı hükümetinden bahsetmiş ve bunu müdafaa eylemişti.¹ Rousseau *Toplum Sözleşmesi* adındaki meşhur kitabında bu vasıtalı idareyi reddedip çürüterek daha ilerilere gidiyor ve dümenin doğrudan doğruya halk tarafından idaresini müdafaa ediyordu. Hakikaten, halkın vasıtasız hükümet sürmesi insanlık için bir emel, bir gaye olmalıdır. Birçok sebeplerden dolayı şimdilik imkân haricinde kalan bu şekil yerine vasıtalı hükümeti kabul zaruridir. *Toplum Sözleşmesi* yazarı şaheserini yazarken, olabileceği değil, olması lazım geleni düşünmüş ve ona göre fikir yürütmüştür. Fakat 60, 70, hatta 150 milyonluk milletlerde vasıtasız hükümet icrasının mümkün olamayacağını ispata bilmem hacet var mıdır?²

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 1 Teşrinievvel 1336 (1 Ekim 1920), No: 425-45. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.221-225.

1 Alfred Fouillée, *Felsefe Tarihi*; Eflatun, *Cumhuriyet*, Fransızca. [Alfred Fouillée, *Histoire de la philosophie*, Paris, 1901; Platon, *La République*, Paris, 1901. -Y.N.]

2 İsviçre'de küçük Alman kantonlarının bazılarında parlamento yoktur. Halkı tamamen toplanır ve bir kanun hakkında karar vererek dağılır. Rousseau millet saltanatını böyle istiyor. Eski Cermenlerde bu usul vardı. Tacitus, *Cermenlerin Âdetleri* [*Moeurs des anciens Germains -Y.N.*], Fransızca.

Halkçılık hayatında fevkalade ilerlemiş milletlerde halkın hükümete bizzat iştirakini temin maksadıyla referandum, inisiyatif gibi bazı sistemlere müracaat edildiği halde, oralarda bile Rousseau'nun arzuları fiiliyat sahasına girememiştir. Fransa İhtilali'nden sonra Avrupa ve giderek Asya hükümetlerinin meşruti şekli olan parlamentarizm, halkın bu vasıtalı saltanatı, beklenildiği kadar faydalı neticeler vermedi; herkesi memnun edemedi. Bu memnuniyetsizliklerdir ki kocaman ihtilaller karşısında bulunuyoruz.

Rousseau davasında haklı mıydı? Kullanılan şeklin eksiklikleri neydi? Düşünceme göre, şu iki sorunun cevabı, önünde bulunduğumuz ihtilallerin masnasını anlatacaktır.

Meşrutiyet, cumhuriyet, halkçılık, referandum ve inisiyatif gibi şekilde ve teoride göz kamaştıran bu muhtelif sistemlerin cemiyetin sinesinde kapayamadığı bir yara vardı: Sınıflar.

İhtiyar İngiliz İnkılabı ve bunun kopyası olan Fransız İhtilali eşitliğe doğru ilk adımı atmış olmakla beraber, zamanımız zihniyetine göre icap eden radikal hareketi vücuda getirememiştir. Anayasaların ve insan hakları beyannamelerinin başına geçirilen eşitlik hakikatte eskilikten çok şeyler değiştirmiyordu. Ortaçağ cemaati değiştirilmiş şeklinde yine yaşıyordu. Hakikaten, asiller makamına kapitalistler; alay alay esirler, serfler yerine de sürü sürü ameleler geçmişti. Gerçi isimler değişmiş, zulüm biraz hafiflemişti; fakat zulmün kızgın ve kızıl demirli kanlı tahtına ikiyüzlülük, vurgunculuk, hırsızlık oturmuştu. Sırtından geçinilen işçi, cemiyetin bu büyük çoğunluğu, ilerlemenin bu hakiki hizmetkârı, ülkenin bu meşru sahibi, bu defa eşitlik namına sefalet içinde sürükleniyordu. Hayatı pahasına zenginlerin varlığını temin eden işçi orantısız bir ücret karşılığında ve bu dişli hayatın önünde ailesiyle çırpınıyor; bazen bacağına, bazen kolunu kaptıran bu bedbaht mahluk bir çul içinde gözlerini dünyaya yumarken varlığını temin ettiği cemiyetin, vücudunu eriterek servetini yığıldığı patronunun ufak bir şükranına, küçük, pek küçük bir himayesine bile hak kazanamıyordu. Karısını, çocuklarını yıkık dökük kulübeciğinde sırtlan yürekli cemiyetin kucağına atıyordu; ve işte bütün inkılaplara rağmen insanlığın kanayan yarası buydu. Zaman zaman dünyayı yangınlara veren sakın volkanlar, göğsünde bu kanlı yarayı taşıyan mazlum emekçiler tabakasının içinde saklıdır. İnsanlık yalancı meşrutiyetler, süslü anayasalar değil, yaralarına merhem olacak, açlığa ekmek bulacak idareler istiyor. İngiltere, Fransa inkılaplarının hakiki mahiyeti burjuva ihtilaliydi. İşçinin hakkı henüz baskı altında bulunuyordu.

Yeni cereyanlar, cemiyetin hakiki üreticilerini, tek bir cümle ile memleketi omuzlarında taşıyan işçileri, Karl Marx'ın "hırsız [...]¹ mal sahibi" diye adlan-

1 Bir sözcük okunamadı. (Y.N.)

dırdığı sermayedarların ve bunların yordakçısı olan hükümetlerin pençesinden kurtarmak, ona insanlığını tanıtmak istiyor; sınıflar arasındaki eşitsizlik mutlaka kalkmalıdır diyor. Bu def olunmadıkça işçiyi mesut etmek mümkün değildir. Çünkü bu surette işçi memleketin genel siyasetine iştirak edemiyor, edemedikçe hakiki müsebbipleri hırslı patronların hesap defterlerinde gizlenen, milyonlarca milli servetin mahvına sebep ve milyonlarca amelenin kanı pahasına mal olan dünya savaşlarının önünü almak imkân haricinde kalıyor. Şu halde, memleketin mukadderatına köylü ve işçi de karışmalı ve onun siyasi, toplumsal, iktisadi hareketlerde oyu alınmalıdır, menfaatleri mutlaka düşünülmelidir. Adalet adına, anayasa adına yapılan kanunlar burjuvaların eserleridir. Orada daima sermaye, daima yüksek tabakanın menfaati düşünülür. Genel eşitlikten bahsedildiği halde köylü ve işçi eşitlik namına çiğnenir. Hakikaten Max Nordau *Asrımızın Kanuni Yalanları*¹ namındaki mühim eserinde kanun koyucunun buna benzer pek çok garipliklerini ve cemiyetin bu gibi hakiki yaralarını bütün çıplaklıklarıyla ortaya atıyor. Bu hakikatlere memleketimizin köylü ve işçilerinin hali her yerinkinden fazla uyar.

Bu biçareler, yabancı sermayesinin, yerli komisyoncuların,² zalim faizcilerin hesabına çalışan 20. asrın Roma esirleridir. Gustave Le Bon³ "Türk köylüsü dünyanın en çalışkan, en cesur, en namuslu ve en kanaatkâr adamıdır" der. Bütün bu faziletlerine karşılık onun hakkı, sürünmek, topraklar üstünde üstsüz başsız ve kim bilir ne gibi hastalıklarla inlerken ölmektir. Zavallı milletim... Ne yapmalı ki bütün bu dertlere bir deva bulmalı. Öyle bir deva ki, onunla cemiyetin sızlayan bu derin yaraları sükûn bulsun?

Rousseau, davasında haklıydı; fakat alınmasını teklif ettiği tedbirlerin tatbiki mümkün değildi. Teklifte tatbik kabiliyeti olsaydı, muhitini bulmak şartıyla bence belki en az kusurlu olmak üzere o gösterilebilirdi. Mademki milletin vasıtasız hükümet icrası mümkün değildir, şu halde en kestirme yol olarak inkılap usullerine ehemmiyet vermek ve bu suretle işbaşına geleceklerin halkı düşünür, halkı temsil eder kimselerden olmasına çalışmak lazımdır.

Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir seçim usulü tasavvur olunamaz ki kusursuz olsun. Yalnız, bunlardan en az kusurlusunu, halka en ziyade hak bahşedeni, milleti, bilhassa köylü ve işçi temsilcilerini memleketin genel siyasetine iştirak

1 Max Nordau, *Die konventionellen Lügen der Kulturmenschheit* (İng: *The Conventional Lies of Our Civilization*: Medeniyetimizin Klasik Yalanları). (Y.N.)

2 Bizdeki sermayedarlar Avrupalıların komisyoncularıdır. Hakiki sermayedarlarımız devede kulak!..

3 Gustave Le Bon, *Arap Medeniyeti* [*La Civilisation des Arabes*], Fransızca.

ettirebilecek olanı, memleketimizin toplumsal, iktisadi, siyasi şartlarına göre alacağız. Daha iyisi bulunamadığı takdirde şu sistemleri uzlaştırarak yurdumuzun milli seçim usulü olarak kabul etmek isterdim:

A) Genel oy.

B) Mecburi oy.¹

C) Nispi seçim.²

D) Mebusların yerli olması.

Her halde şimdiden kurulacak olan bir komisyon memleketin en mühim meselelerinden biri olan seçim kanunumuzun halkçılık esaslarına dayanarak projesini hazırlamalıdır. Seçim meselesi kati ve belirli bir şekilde halledildikçe halk hükümeti köklü bir şekilde kurulamaz; millet saltanatının can evi burasıdır.³

*
* *

Bütün bu sistemler, bu idare, bizim halkın ihtiyacıyla ne dereceye kadar uygundur? En güzel idare mutlaka demokrasi veyahut iştirakçilik⁴ midir? Bilhassa bizde halkın vasıtasız mı vasıtalı mı hükümet sürmesi hayırlı olur?

Koca bir ülkenin mukadderatıyla alakadar olan ve koca koca âlimlerin muhtelif tarzda hallettikleri bu meseleleri katiyetle ifade edebilmeye insanın bir türlü dili varmıyor. Nitekim, Eflatun, Rousseau gibi eski yeni hâkimlerin bu ruh okşayıcı felsefelerinin yanı başında, yine onlar kadar faziletli, âlim insanların, birincilerin fikirlerini reddeden ve çürüten teorilerine rastlıyoruz. Gariptir ki, zadeğân uşaklarından temiz bir dayak yedikten sonra Fransa'yı terk ile bir müddet İngiltere'de yaşayan Voltaire gibi bir allame, meşrutî idarenin bile aleyhindeydi. O, müşfik, himayetkâr, adil bir mutlak hükümet istiyordu.⁵ "Her şey halk için, fakat halkla hiçbir şey" düsturunu kabul etmişti. Auguste Comte da buna yakın bir hükümet, güzideler idaresi tavsiye ediyordu.

Yine asrın en meşhur ve belki en büyük kamu hukuku yazarı denmeye hakkıyla layık Duguit⁶ meşrutiyet, cumhuriyet, millet saltanatı gibi felsefelerin aslı ve faslı olmadığını beyan ile hakikatte cemiyeti kuvvetlilerle zayıfların teşkil ettiğini ve kuvvetlilerin herhangi idarede olursa olsun zayıflara hükmettiklerini ve edeceklerini bildirerek hakiki idarenin bundan ibaret olduğunu haber veriyor. İşte birbiriyle dövüşen bir alay fikir, halli gereken bir alay mesele. Her

1 Belçika'da.

2 İspanya'da ayan, İngiltere'de üniversiteler.

3 Bu hususu hükümetin idare programı münasebetiyle hazırladığımız gelecek makalemizde biraz daha açacağız.

4 İştirakçilik: Komünizm; sosyalizm. (Y.N.)

5 Faguet, *Fransız Edebiyatı Tarihi [Histoire de la littérature française]*, c.2, Fransızca.

6 Duguit, *Kamu Hukuku [Les transformations du droit public]*, Fransızca.

fikre hürmet ve sevgi diyen meşhur Pierre Bayle'e göre bunların hangisini reddedebiliriz?!..

İnsan bu fikirler mabedinin içinde derin derin düşünürken, büyük Almanya'nın büyük dâhisi Marx'ın ve beri tarafta yaprakları açık saçık duran Türk tarihinin karşısında bir an muhakeme etmeli; gariban ve perişan halkımıza teveccühle onu dinlemeli ve sonra bu memleketçe, bu milletçe tabi olunacak iştirak kanunlarını, bu diyara hayat verecek sistemleri ortaya koymaya teşebbüs etmeli. Teşekkür olunur ki bu husus güzidelerimizce takdir edilmiş bulunuyor. Fakat siz biraz tereddütlü davranınca karşınıza bir alay insanlar çıkıyor; ihtilal şöyledir, böyledir, yıkıp yapmalı diyerek atıp savuruyorlar!..

Evet efendiler! İhtilal eskiliklerin, halkın zararına olan eskiliklerin düşmanı olmalıdır ki bir memleket için faydalı olabilsin. Fakat ilim ve mantık haricinde idare edilen inkılaplar memleketi felakete sürükler.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Türkiye Halk Devleti 1^{*}

-Büyük Millet Meclisi'ne Armağan-

Osmanlı-Türk Devletimizin kuruluşunda hâkim olan hükümetçilik zihniyeti-
ni ifade eden bir menkıbeyi maksadımızın açıklanmasına vesile olur ümidiyle
şuracıkta yâd etmeyi pek faydalı buluyoruz.

★ ★

"Germiyanlı mültezim - Bu pazarın başını bana satın.

Osman Gazi - Baş nedir!

Germiyanlı - Pazara her kim yük getirse ben ondan akçe alayım.

Osman Gazi - Senin bu pazar ehlinden alacağın mı var ki akçe alırsın?

Germiyanlı mültezim - Hanım, bu töredir. Bütün vilayetlerde vardır
ki, padişah için her yükten akçe alırlar.

Osman Gazi - Tanrım mı buyurdu, yoksa beyler kendileri mi ittiler?

Germiyanlı mültezim - Töredir hanım, ezelden kalmıştır.

Osman Gazi - (Çok öfkelen-di) Bir kişi ki kazana, gayrının mı olur?

Onun mülkünde benim ne dahlim vardır ki ondan akça alam!?

Bre kişi, var git, artık söyleme, sana ziyanım değer."¹

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 11 Kânunusani 1337 (11 Ocak 1921), No: 502-122. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler-I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.231-234.

1 Şu konuşmayı *Âşıkpaşazâde Tarihi*'nden aynen Türkiye Halk Devleti incelememize giriş teşkil etmek üzere naklediyoruz. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s.19.

Devletimiz incelendikçe ve müesseseleri tahlil olundukça büyük Osmanlı-Türk saltanatımızın yalnız kılıçtan vücut bulmuş bir kudret olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim koca bir mutlak padişah bile kanunsuz vergi konulmasını caiz görmemekte ve başkasının mülküne hürmeti büyük bir kanaatle müdafaa etmektedir. Bizleri Batı'dan ayıran devlet zihniyeti pek barizdir. Türklerde devlet, gerek İslamiyeti kabulden evvel¹ ve gerek sonra toplumun hizmetkârlığı manasını ifade etmiştir. Yaratılış "Türk toplum sözleşmesi"ni bu esas üzerine yazmıştır.

Hakikaten, milli Türk hukuku tarihi, Léon Cahun dostumuzun ısrarlı iddiasına göre, Avrupa'da derebeylik zamanında olduğu gibi bir asalet devri kaydetmemiş, asaletle herhangi bir imtiyaz veya payeyi hak olarak tanımamıştır. Bizde rütbe zincirine verilen ehemmiyeti -ki bilhassa asker milletleri diğerlerinden ayıran makul sebeplerdendir- zadedgânlıkla karıştırmamak gerekir.

Devletimizin yükselmesi sebeplerinden birini ve şüphesiz en mühimini tımar ve zeamet usulümüz teşkil etmiştir.² Bu dahi incelenince görülüyor ki, Avrupa derebeylik hukukundan bambaşka bir mahiyet arz etmektedir. Hakikaten bizde tımar -eski tabiriyle- "hak eden kılıç erbabına" verilirken³ Batı'da bu gibi toprakların -isterse hak etmiş olmasın- babadan oğula intikali bir kanundu.⁴ Avrupalılarda, Jean-Jacques Rousseau *Toplum Sözleşmesi* adındaki meşhur kitabını tasarlayıp yazıncaya kadar, camia, devlet denilen bağımsız ve yüce kuvvetin -Türkçe tabiriyle- "arpalığı" olmak üzere kabul edilmiştir. Orada mazlum insan sürüleri devletin hesabına çalıştırılmıştır. Batı'da 18. asrın sonlarına doğru baş gösteren ihtilallerin manalarını kanaatimizce buralarda araştırmak lazımdır. Batı'nın büyük düşünürü ne derse desin, tarihin verileri bizce en kati vesikalarlardır. İbni Haldun'un da *Mukaddimesi*'nde pek güzel ifade ettiği üzere, zamanların geçmesiyle bizde de ilk devlet zihniyetinde değişimler görülmeye başlamış ve bu giderek imparatorluğumuzun düşüşü ve çöküşüyle neticelenmiştir. Bugün yeni hayat için hazırlanan biz Türkiyeliler halkçı bir devlet kurmak mecburiyetindeyiz, bu, asrımız hukukunun manasıdır.

Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'nde müdafaa eylediği "doğrudan doğruya hükümet" teorisiyle Montesquieu'nün *Kanunların Ruhu*'nda bahsettiği "devletin üç kuvveti" usulü bir asrı aşkın bir zamandır yapılan tecrübelerle sabit olmuştur ki, ne kadar güzel ve dahiyane olursa olsunlar, beklenen neticeleri verememişlerdir.

1 Léon Cahun, *Asya Tarihine Giriş*'inde "Kültigin Sütunları"; Necip Asım Bey, *Türk Tarihi*; d'Ohsson, *Moğol Tarihi*.

2 *Osmanlı İmparatorluğu Hukuku Ammesi [Manuel de droit public et administratif de l'Empire Ottoman]*, Fransızca, 5 cilt.

3 Cevdet Paşa'nın *Tarih-i*; Mustafa Paşa, *Netâyic'ül Vukuat*.

4 *Fransız Hukuku Medeniye Tarihi*, "Zadegânlığın Tarihi" faslı.

İnsanlık yine mazlum mevkiiinde kalmış, toplumun büyük ve ezici kısmı, halk tabakası, bir sınıf hesabına çalışır alet olmaktan yakasını kurtaramamıştır. Malum olduğu üzere, bütün bu hukuk esaslarından gaye toplum devletini tesis ve insanlığın saadetini temin idi! Gerçi halkın efendiliğini ve bunun mesut olmasını anlamayan, horlanmayı ve esareti halk için zaruri gören kafalar her yerde olduğu gibi bizde de pek çoktur. Hele halk devletini doğrudan doğruya cahillerin idaresi zannedecek kadar basit ve cahilce düşünenlerimiz de yok değil! Fakat bütün bu fikirler, bu iddialar, bu dedikodular ehemmiyetli değildirler. Bunlar son saatlerini yaşayan bir sınıfın çırpınırcasına saldırılarıdır. Her yerde olduğu gibi halk devleti bizde de kurulacaktır. Çünkü halkçılık Türklerde bir ananedir.

Türkiye halk devletinin kanatları altında bu ülkenin iktisadi hayatında etken olan halk tabakası, ah daima boynu bükük, benzi uçuk yaşayan bir mazlumlardünyası hürriyet ve insanlığını tanıyacaktır. Şimdi yerlerde sürünen bu insanlar, bu hakir mahluklar büyük tarihin, Türk tarihinin sahipleridir. Efendilik bunların ezeli hakkıdır.

Fransalı filozof Alfred Fouillée *Yeni Hukuk Fikri*¹ ismindeki nefis eserinde İngiliz hukukunu tahlil ederken, burada hâkim olan ruhiyat ve zihniyetin menfaat olduğunu söyler. Biz de "Türkiye Halk Devleti"nin çıkış noktasını tespit ederken, daima Türkiye toplumunun menfaatlerinden esinlenerek devletimizin alacağı şeklin birtakım klasik kaidelere uygun hale getirilmesinde veya asrımızın yeni halkçı hükümetlerine benzemesi hususunda taassup göstermeyeceğiz.

Halkçılığın gayesi birtakım iktisadi şartlar altında halkın mesudiyeti olduğuna göre, bunun herhangi bir suretle temini için icap eden vasıta ve şekilleri arayacağız. Esasen devlet şekillerinin her memlekete göre değişmesi zaruridir. Değişmeyen bir yön vardır ki, gayedir; tıpkı meşruti idare usullerindeki değişiklikler gibi. Malum olduğu üzere, 19. asırdan itibaren yeni halkçılığın babası sayılan Karl Marx halk hükümetinin şeklini tarif etmemiştir. O yalnız ameile ve fabrikadan bahsetmiştir. Dolayısıyla halk devletinin zannedildiği gibi her memlekette aynı şekilde tecelli etmesi lazım gelmez.

Muhitin, hayati şartların, tarihi sebeplerin, zihniyetin farklılığı kati olan bu âlemde esasen buna imkân da yoktur. Dolayısıyla biz Türkiye Halk Devleti esaslarını çizerken Türkiye toplumunda şekilsel değil, maddi menfaatlara dayalı radikal değişimleri gözeteceğiz.

Türkiye'de bir köylü, bir de Tanzimat döküntüsü bürokratik idare meclisi vardır. Bunun herhangi bir surette iyi bir neticeye ulaştırılması memleketin ve milletin selameti itibarıyla zaruridir. Esasen Anadolu Hükümeti'nin teşekkülü

1 *L'Idée moderne du droit en Allemagne, en Angleterre et en France*, Paris, 1878. (Y.N.)

manasının bir cephesi vatani müdafaa ise, diğer cephesi de memlekette çağdaş yenilik yapmaktır. Her vakit söylediğimiz gibi yine tekrar edelim ki, bu yenilik Anadolu'nun müdafaa kabiliyetini muhafaza etmek ve sürdürmek için mutlak ve mutlak lazımdır. İhtilal günleri yaşıyoruz. Tarih en radikal yeniliklerin ancak böyle zamanlarda başarıldığını söylüyor. Fransa sosyoloji âlimlerinden Helvétius "İhtilal, bir memleketin kanun ve müesseselerinden memnuniyetsizliktir. O halde halkın menfaatine daha uygun müessese ve kanunlar yapılmalıdır" diyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetimizin bu işi er geç halledeceğine itimat etmek isteriz. Bizde halkçılık davası aynı zamanda bir milliyetçilik meselesidir. Şimdiye kadar uluorta bahsedilen milliyetçiliğin şiir, edebiyat, efsane, cihangirlikten başka bir şey olmadığı da malumdur. Hakikaten halka doğru gitmeyen herhangi bir harekete milliyet cereyanı demek "millet" kelime ve teorilerinin ifade ettiği manayı kavramamaktır. Ne yazık ki dünyanın her tarafında iş bu merkezde yürüdü. Halk tabakası bu gürültü ve patırtılardan mesudiyet namına hiçbir şey anlamadı; o daima başkalarının hesabına çalıştı ve daima kanadı.

7 Kânunusani 1337 [7 Ocak 1921], Ankara

İzmir Mebusu

Mahmut Esat

Mehmetçiğin Hakkı *

*Türk Ulusı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
Saygı ve Armağan*

Her ilmin bir tarifi vardır. Tıpkı onun gibi, her zamandan büyük ve yüksek güzel Türkiye'mizi tarif ve izah etmek icap etseydi, sevgili Mehmetçiktir denebilirdi.

Bu memleketin iktisadi, siyasi hayatında ne vardır ki Mehmetçiğin dünyanın talihini yazan güçlü bileğinden varlığını almış olmasın?

Türk tarihinin son izlerini yaşayan Osmanlı-Türk saltanatımızın yıllardan beri hayat için açtığımız mücadelenin yıldırımlarıyla, tufanlarıyla yıkık dökük kalan mübarek saçakları altında ne vardır ki Mehmetçiğin alınterinden, dökülen kanından nişan vermesin? Türk illerinde mukaddesat namına ne vardır ki mevcudiyetini Mehmetçiğe borçlu olmasın?.. Zafer tacı olan tarihimizin bu eli sabanlı ve kılıçlı sanatkârının yazık ki hayatta nasibi daima hüsrân...

Devletin en doğru bir görüşle hayat ve mevcudiyetinin manası, bir araya getirdiği ve temsil ettiği fertlerin manevi ve iktisadi menfaatlerini temin edebilmesi demek olduğuna göre, şimdiye kadar dünyanın her yerinde olduğu gibi bizde de devlet, böyle bir zihniyet sahibi olmaktan daima uzak kaldı. Varlığının sebebini bu suretle izah edemeyen saltanatımız tam manasıyla millet veya cümia devleti olamadı.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 8 Mayıs 1337 (1921), No: 603-223. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.378-381.

Denebilir ki, hareket, hayat iktisattır. Devletin siyaseti sıkı fıkı camianın mad-di menfaatlerinden ilham almadıkça, onun teşkilatı, mahkeme, hukuk, düstür ve kanunları da ya reis, hakan, sultan namını taşıyan bir şahsın veyahut da oligarşi, meşrutiyet adı verilen bir idarede türeyen sınıfların emel ve menfaatlerinin tatminine hizmet ederler. Hakikaten memleketin üretim hayatında, müdafasında memlekete bekası için lazım gelen her hususta yegâne etken olan bağıryanık dertli Mehmetçiğin büyük emeği karşılığında ele değen nedir? Benizleri sarı, aç, her gün başına üşüşüp de çıplak yavrucakların taştan başka bir şey bulamadıkları tütmeyen gamlı ocakta, Mehmetçiğin toplumsal, iktisadi hayattaki emeği değerinde pişen nedir? Her zaman hiç değil mi?! Ah Mehmetçiği!..

İtiraf edilmelidir ki, bizde milliyetçilik henüz iktisadi ifadesiyle kavranılmamıştır. Ben Türkiye camiasının büyük ve ezici bir kısmını teşkil eden halk-ister istibdat, ister meşrutiyet olsun- bir saray veya bir sınıf hesabına asırlardan beri aç ve çıplak sürünürken, yalnız destan okumakla, şehnameler düzmekle, yalnız çinilerdeki zarafeti, divanlardaki hassasiyeti nakletmekle sınırlı kalan milliyetçiliği ilkçağda Sezar'ların, Kleopatra'ların, İskender'lerin anladığı milliyetçilikten üstün göremem!.. Bu, daha açık ve sarıh bir cümleyle ilkçağ milliyetçiliğidir.

Oğuz Han, Cengiz, Sultan Selim vd. bir Türk sıfatıyla iftihar ettiğim, okumakla gurur duyduğum ırkımın büyük şahsiyetleridir. Büyük devlet adamlarıdır.

Fakat bütün bunlar çağdaş Türkiye'nin siyaset ve idare zihniyetini kurması lazım gelen modeller değildirler. Hatta temeli 93'te [1876] atılan hazırdaki meşrutiyet de değildir. Bütün bunlar uzaklarda kalan bir mazinin en yüksek abideleridir. Günümüz, toplumsal iktisat düsturlarını göğsünde taşıyan yeni sütunlar bekliyor. İktisadi manasıyla bütün bu mazi ve günümüz bir şahıs veya bir sınıf tarihinden başka bir şey değildir. Bütün bir insanlık bu iki kudret için çalıştı.

Millet ne bir şahıs ne de belli bir sınıftır; ne de bunların menfaatidir. Millet, aynı dili söyleyen, aynı medeniyete, aynı tarihe, aynı menfaatlara vs. mensup bir camia demek olduğuna göre, eski bir zihniyetle bunun idaresine çalışmak, kelimenin¹ kudretinden istifade etmek, camiayı her menfaate vasıta kılmak demektir.

İslamda gerek devlet felsefesine, gerek devlet teşkilatına bakılırsa, her halde camiayı az çok kavramak isteyen halkçı zihniyet izlerine tesadüf olunuyor. Fakat dinin yayılmasından ve Dört Halife devrinin sona ermesinden sonra felsefe ve din esaslarının muhalefetine rağmen ibadullah² halifenin ve bir sınıfın hesabına çalışmıştır. Milli tarihimiz iktisadi tahlil edilirse, Budizmden, daha sonraları İslamiyetten etkilenmiş olan teşkilatımız içinde karşılıklı yardım esaslarına

1 "Kelimeteyn" (iki kelime: "Allah'tan başka tapacak ilah yoktur, Hz. Muhammed onun resulüdür" sözleri) olmalı. (Y.N.)

2 İbadullah: Tanrı kulları, insanlar. (Y.N.)

rastlanır. Fakat bütün bunlara rağmen Türk müesseseleri kendisine göre bir nevi demokrasi yaşamaktan daha ileri geçemedi.

Osmanlı-Türk tarihini üç devre bölmek mümkündür.

Birinci: Milli ve ilahi devir. Bu, Osmanlı-Türk saltanatının tesisinden hilafetin Sultan I. Selim'e intikaline kadar devam etmiştir.

İkinci: İlahi devir. Hilafetin intikalinden Tanzimat'a kadar sürmüştür.

Üçüncü: Tanzimat devri. Gülhane Hattı Hümayunu'nun yayımlanmasından günümüze kadardır.

Birinci devrede üç sınıf yaşadı: 1- Saray, 2- Tacirler, 3- Üreticiler.

İkinci devrede dört sınıf mevcuttu: 1- Saray, 2- Müttegallibeler,¹ 3- Tacirler, 4- Üreticiler.

Üçüncü devrede: 1- Saray, 2- Meşrutiyet sınıfları, 3- Müttegallibeler, 4- Tacirler, 5- Avrupa sermayesi, 6- Üreticiler.

Görülüyor ki, şeklen -teşkilat yaparak, kanunlar yayımlayarak, meşrutiyet ilanıyla- ne kadar rahata ermek istedikse, Mehmetçiğin iktisadi, yani mali vaziyeti gittikçe kötüleşti; sefaleti arttı ve o hep başkasının hesabına kanadı... Memleketin bütün hüsnüniyete, fedakârlığa rağmen düzelemeyen hali günden güne korkunç bir şekle büründü... Çünkü memleketi omuzlarında götüren Mehmetçik her gün biraz daha eziliyordu... Osmanlı Türklerinin çöküşleri sebeplerini buralarda aramalıyız.

Koçi Bey, Koca Sekbanbaşı gibi Türklüğün düşünebilen kafaları kıymetli yazılarıyla Osmanlı Türklerinin çöküşünü değil, millete hükmetmiş bir sınıfın icra vasıtası olan teşkilat ve müesseselerin zayıflama sebeplerini izah etmiş oldular. Dolayısıyla bu yazılar bize düştüğümüz yerden nasıl kalkabileceğimizi söyleyemezler. Belki eskiliğin nasıl canlandırılması mümkün olduğunu izah ederler. Tahlil ettiğimiz devirler de gösteriyor ki, Osmanlı-Türk camiası hiçbir zaman mukadderatına hâkim olamamıştır ki, Osmanlı Türklerinin bir siyasi camia halinde çöküşü söz konusu olabilsin... Ortada bir hakikat varsa, o da Türk'ün daima ezilmiş olmasıdır. Yoksa çökmüş değildir. Kurtulduğu gün -o ulu hakan Osman'ın meşhur ağaç rüyasında olduğu gibi- yeniden dünyaya dal budak salacaktır. Halk tabakası Ergenekon'dan çıktığı gibidir. Daima yüksek duruyor. Fakat çok yazıktır ki, hakikatte eski hayattan iktisadi manasıyla Mehmetçiğin değişmiş bir şeyi yoktur.

Hakikaten elimizdeki bütçe diyor ki, kendisini hep Mehmetçiğin emeğine borçludur. Acaba buna karşılık o zavallıya ne veriliyor? Ne himaye görüyor?

1 Müttegallibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

Devlet kavramının ifade ettiği ne gibi şeylerden istifade ediyor? Malumdur ki, bütçe, yine halkın genel menfaatlerinin temini için kendisinden alınan gelirler ve masrafların tamamıdır. Bunu en büyük iktisat âlimlerinden Ricardo da böyle anlıyor. Asrın hukuk âlimleri de böyle diyor. Fakat -bugünkü mukaddes İstiklal Harbi müstesna olmak üzere- öğrenebilir miyiz ki, bir saray veya bir sınıf hesabına daima hayatını feda eden Mehmetçiğın emeğiyile vücut bulan bütçeden ne miktarı onun yollarına, hastanelerine, mekteplerine, toplumsal yardım müesseselerine sarf olunmuştur? Kara bahtlı Mehmetçiğın dertlerine derman olmaya ayrılmıştır?! Bütün bu soruların cevabı karanlık ve kanlı bir sükût değıl mi? Zavallı milletim!..

İktisadi manasına göre diyebiliriz ki, Mehmetçiğın vaziyeti firavunların Mısır piramitlerini kamçı darbeleri altında yükselten alay alay esirlerden farksızdır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi biz de asırlardan beri esirler saltanatı yaşamaktayız.

Fakat Allah için olsun bakınız; hapishanelere firari, borçlu, cani diye doldurulan Mehmetçiklerin nurlu yüzlerinde suçluya benzer bir şey var mıdır? Onun kederli yüzünde masumiyetten başka ne görülür!..

Hayır! Çamlı bellerde, ahular içinde, çağlayanlar başında yanık yanık kaval çalan, haline ağlayan Mehmetçik... Sen, esir değıl, dünyaya efendi olmak için geldin; yaratılışının sebebi budur. Sen başlı başına bir vatansın; yürüyen bir tarihsin; beş bin yıllık bir Türk şehnamesinin canlı izisin! Kalk, yerlerde sürünmek yaraşmıyor! Önünde atalarının topraklarını çiğneyen düşmanı kov, denizlere sür. Sonra dön demir bileğınle hakkını al... Senin karşında her kuvvet erir.

Mehmetçiğın hakkı, bugün esasları konulması lazım gelen Türkiye iktisat devletinin hareket felsefesi, ideali olmak icap eder. Çöküş tarihimizde kanayan yara budur. Devletin siyaseti sıkı fıkı buradan istikamet almadıkça bu yara daima kanamaya ve sızlamaya mahkûmdur. Yarının Türk birliğini ancak bu siyaset yaratacaktır. Bugünkü tahlilimize göre memleketimizde tatbiki icap eden idare siyasetimizi gelecek makalemizde açıklamaya çalışacağız.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Halk Saltanatı^{*}

"Cesur ve Fedakâr Türk Gençliğine

Milli tarihimizin en hazin yapraklarını naklederken, tarihi yaratan bir unsur için, Türk halkı ve köylüleri için senden yardım ve şefaât bekliyorum. Sen on yıldır hayatını, her şeyini vatan ve mukaddesat yolunda feda ettin, hakir gördün. Çalış, vatani kurtar, düşmanları güneşlerin battığı denizlerin öbür ucuna kadar sür. Âlemde Allah'ın herkese tanıdığı hayat hakkını isteyen sen bunu yapmaya kâdirsin... Sonra gel, asırlardır sürünen köylüyü, yıllardır ağlayan halkı bağrına bas, hep birlik ağlayalım ve onun dertlerine derman olalım. Yeni inkılabın adı bu olsun.

Ey Türk genci! Tarih seni bekliyor!..

M.E."

1791 senesi Mart'ının 28. günü mebus Cazalès Fransız Kurucu Meclisi'nde "Düşünmek istemem ki, kral tacını Allah'tan ve kılıcının kudretinden almış olsun. Bu gülünç masalları asla kabul edemem. Kral tacını halktan almış ve onun

^{*} Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 31 Mayıs 1337 (1921), No: 623-243. *Anadolu'da Yeni Gün*'de 31 Mayıs, 1 Haziran ve 5 Haziran 1921 tarihlerinde üç bölüm halinde yayımlanan yazının yukarıda 1. bölümü yer almaktadır. Tamamı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.246-255. (Y.N.)

rizasıyla muhafaza etmekte bulunmuştur. Fakat 800 yıl var ki, Fransız milleti taht hakkını kullanmaya kralı ve hanedanını vekil etti. Millet hükümeti ve kralı tahtından ayırmak isterse bu arzusunu göstermesi kâfidir" diyordu. Hakikaten Cazalès'in telaşı yerindeydi. Çünkü ortaçağda "ilahi hukuk" teorisine göre halka hükmetmek yetkisini Cenabı Hakk'ın ezeli kudretinden alan krallar, yalnız onun huzurunda mesul olmayı tanırılar, halk önünde dünyevi hiçbir kayıtlı bağlı olmadıklarını iddia ederlerdi. Milletın mukadderatını idarede kendilerinden başkasını ehil görmeyen bu Hristiyan tacıdarlar, siyasi, idari hata ve günahlarının cevabını ahirete bırakmışlardı! Dini akıdelerimize, milli ananelerimize sığmayan şu anlayış şüphe yok ki bizce reddolunmuştur. Saltanat ve idare hakkının halka ait olduğunu pek güzel kavrayan Büyük Millet Meclisi, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun birinci maddesi hükmünce bu yönü tespit ederek halk saltanatı devrini açtı. Büyük adım atıldı. Şimdi bunu faydalı kılacak olan yeni teşkilatı vücuda getirmek zamanı geldi.

Vatan müdafaası gibi büyük bir mesuliyet ve bir iş önünde vazifesini yapmaya çalışan Büyük Millet Meclisi ve onun Hükümetine düşen büyük bir borç da, asırlardan beri çaresine bakılmayan halkın mesut olabileceği idareyi bulup kurmaktır. Tarihin bu son büyük hareket idarecilerinin önüne koyduğu ve hallini istediği büyük ve çok güç işlerden biri de şüphe yok ki budur.

Meşhur Arşimet bir dayanak noktası bulursam, dünyayı yerinden oynatırım demişti. Ben zannediyorum ki, Türk halkı, büyük filozofun fen dünyasında keşfettiği şu kanunun toplumsal alandaki tecellisidir. Şüphe etmiyorum ki, Türk milleti beklediği devlet teşkilatına mazhar olduğu gün, siyasi, iktisadi, toplumsal dünyaları kaldıracak olan dayanak noktası kurulmuş olacaktır. Türklerin tarihinin mana ve felsefesi bunu ifade ediyor. Hakikaten hayata gözlerini açtığı günden beri nasibi hep başkalarının hesabına çalışmak, yabancıların ideali yolunda kanamak, varlığını vermek olan Türk halkının yerine başka hangi kavimdir ki hâlâ mukavemet kabiliyeti gösterebiliyor? Asırlarca süren aralıksız bir mücadelenin son günü, hür ve bağımsız yaşamak azminin harikalarını silah, kılıç şakırtıları içinde bütün Batı'ya dinletmek kudretini kendisinde bulurdu?

Evet, bu hangi kavimdir?!

Anadolu köylüsü bütün bu harikaları yıllarca aç, çıplak bir halde icat etmektedir. Bu bir hadisedir ki, asrımızın sosyolojisi dahi anlamakta acz gösterir. Bu bir ayet, bir şehnamedir ki, izahı için açıklamacılar ve yorumcular lazımdır.

Gustave Le Bon bile Anadolu köylülerinin dünyanın en büyük, en cesur, en çalışkan insanları olduklarını ve fakat en kötü idarenin elinde âciz kaldıklarını yana yakıla anlatmaktadır.

Öteden beri bizde yerleşip kalmış klasik bir fikir vardır: "Halk kendisini idare edemez. Bir veliye muhtaçtır." Bu o kadar yayılmış ve kökleşmiş bir zihniyet

halini aldı ki, Abdülhamit'in 30 bu kadar sene devam eden istibdadına bile gerekçe teşkil etti!..

Halkı daima esir mevkiinde yaşatmaya müsait olan bu tehlikeli teori bugün aynı manayı ifade edemez. Yoksa, bu fikir kabul edilince milletin hiçbir zaman kendisini idare edebilecek kabiliyeti kazanması imkânı yoktur; mademki onun bu rüşt belgesini verecek olanlar, onu işlerinde kullananlar, ondan istifade edenler, onu köprü yaparak onun mübarek emeği üstünde yükselmek isteyenlerdir! Memleketimiz için en hayırlı bir idarenin "adil bir istibdat?!" olacağı kanaatini güdenler de bulundu. Bunun aydın bir "oligarşi?!" halinde olmasını tasvip edenler de oldu. Fakat bunlar düşünmediler ki, adil istibdadı yapacaklar veya şu aydın oligarşiyi vücuda getirecek olanlar manen halktan nispet kabul etmeyecek kadar aşağıdırlar. Maddeten ve ilmen ise halkı idare edebilecek bir kudrette değildirler. Nitekim son hadiseler pek güzel gösterdi ki, bu memlekette yüksek görülmeye alışmış veya yüksek geçinen tabaka hakikatte çürümüş olan kısmı teşkil etmektedir. Hakikaten memleket ölümün önünde kan kusarken şu tabakaya mensup kaç kişi memleketin imdadına koşmuştur?

İlk milli hareketi, binlerce yılları nakleden milli tarihin tesirinde bir an düşünmeksizin vücuda getiren Yörükler dağlardan inerek Aydın'ı aldıkları gün, şu büyük görünen tabakadan kaç kişi halkın hisleriyle hislenmiş, onu duymuştur. Hâlâ bugün doğrudan doğruya halkın içinden çıkmış paşalardan, kumandanlardan başka şu büyük davanın başında kim vardır? Türk milletinin deha ve gücüyle örülmüş bir maziyle pek haksız iftihar eden şu hazırdaki saraydan memleket ihanetten başka ne görmüştür?! Ve ne görüyor? Türk ırkı gibi karakter itibarıyla dünyanın en büyük bir milletini böyle şuursuz mevcudiyetlerin iradesine tabi kılmak, tarihin bile ayaklanarak binlerce yılların velvelleriyle hıçkırı hıçkırı ağlayacağı bir günah, bir siyah günah olur.

Mevcudiyetini bugünkü vaziyetinde müdafaaya kadir olan Türk milletinin velisiz idaresine cevaz verilmezse, bütün milletlerin şahıs veya sınıfların tahakküm ve idaresinde yaşaması lazım geldiğine hükmetmek doğru olmasa bile hiç de haksız olmaz!..

Biz o milletiz ki, bizim hukukumuz, bizim ananemiz, zihniyetçe Bizans'ı temsil edenlerin zannettikleri gibi, Türk'ü esir tanımadı. Ezelden efendi olan milletim ebediyen efendi olarak yaşayacaktır. Bu, Tanrı'nın ona bahşettiği en aziz, en açık hakkıdır.

Bir seneden beri hemen daima bahsedilen halk idaresi hayli yanlış ve kötü yorumlara zemin teşkil etti. Zannedildi veya zannedilmek istendi ki, halkçılık, devletimizin kuruluşundan bugüne kadar ihmalcilik yüzünden zavallı bir halde kalan tabakanın işbaşına getirilmesidir!.. Zannedildi ki, halkçılık yağmacılıktır!

Halkçılığı vur vurana kap kapana anlayanlar da oldu! Suphanallah! Bütün bunların, bu anlayışların halkçılıkla katiyen alakası olamaz.

Hakikatte bir halk idaresi, camia hayatının etkeni olan üretici tabakayı -bizde Anadolu köylülerini-, daima inleyen, sürünen bu mazlum insan kitlesini mesut edecek olan idare ve teşkilatı kurmak demektir. Onu düşünecek kimseleri onun mukadderatını idareye yetki ve kudret sahibi kılmaktır. Halkçılık, halkın bizdeki şu elim vaziyetine dönmek değil, halkı, bahtiyar denilen tabakanın haline manen ve maddeten getirmektir, o mertebeye yükseltmektir. Buna hayır demeye kendinde kim yetki görebilir? Hangi vicdan buna razı olabilir?

Yoksa halkçılığı biraz evvel tasvir ettiğimiz gibi kavramak, halkın aleyhine çalışmaktan başka bir şey ifade edemez. Bu pek basit hakikatleri, maalesef yer tutmaya pek müsait olan şu tuhaf anlayışlara karşı ifade etmek mecburiyetinde kaldık.

Bizde, bizim anladığımıza göre, halkçılık, hakiki milliyetçiliktir. Bu halkçılıktır ki, anavatanı kurtaracak, Türk'ün düşmanlarını halkın yıldırım gücüyle çiğneyecek, yurdumuzu al bayrağın öz toprağı haline getirecektir. Yarın yine devam edeceğiz.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Türkiye Devletinde Eski Siyaset, Yeni Siyaset*

Halkçılık Görüşüyle Tahlil

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde Türk halkı, beş asrını sultanlar hâkimiyetinde yıprattı. İmparatorluk tarihimiz zaman zaman yükseldi, vakit vakit düştü. Yükseliş de, düşüş de hakanlar hesabına oldu. İmparatorluk orduları mehterhanelerini Viyana surları önünde, kayserlerin saray duvarları etrafında, firavunların başkentlerinde, Çaldıran ovalarında, Karabağ'larda, Atlas Okyanusu kenarlarında üflediler. Altun dağlarından çıkan Türk'ün gücünü yer-yüzümüzün sakinlerine naklettiler. Osmanlı donanması imparatorluğun ezici kuvvetini Akdeniz'in kıyılarından ta Hint denizlerine kadar dalgaları yırtarak, boraları, fırtınaları delerek ölçtüler. Beyazlı, yeşilli, allı, sarılı yeniçeri bayrakları daima yükseklerde süzülen atmacalar gibi bir uçtan bir uca kondu. Sırma tuğlu vezirler, zümrüt sorguçlu sultanlar ilden ile yürüdüler. Doğu ve Batı tam 400 yıl diz üstünde Türk'ün destanını dinledi. Akropoller, piramitler, Babil'in viraneleri, Bizans'ın sarayları, Tuna suları asırlarca bu destanı duydu. Mabetlerde, kiliselerde, havralarda, Altun dağlıların destanı yankılandı. Bütün dünya tam dört asır imparatorluğun menkıbelerini alçakgönüllülük ve hürmetle ayakta dinledi ve söyledi. Tacidarların cizyeleri, Mısır'ın hazineleri sultanların ayakları altına döküldü. Osmanlı İmparatorluğu zaferden mamul bir varlık halinde tecelli etti... Lakin bu zafer mamulatının içinde inilti eksik olmadı. Gün geçtikçe inilti art-

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 3 Temmuz 1338 (1922), No: 909-532. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.289-292.

ti. Zaman oldu ki imparatorluğun neresi tutulsa Türk kanı sızdı. Neresine bakılsa sürü sürü öksüzler, kabile kabile dullar göründü. Dağlı kızları, Türklüğün bu temiz sütü büyük anneleri yalınayak, sırtı çıplak kaldı. Sultan zaferleri terennüm edilen imparatorluğun özü kemiriliyor, bundan her gün bir parça daha kopuyordu. Sabanlar elsiz kaldı. Gül bahçelerinde, zümrüt bağlarda, yeşil tarlalarda bülbüllerin ırmak sularına karışarak akıp giden şakrak sesleri kesildi. Mesut ve şen yuvalardan duman tütmez oldu. Büyük imparatorluğu pak sütüyle emziren köylü kızı kiremitlerine varıncaya kadar vergi diye alınan çatısız, çatlak duvarlı kulübeciğinde başına bağladığı bir tek siyah yemenisiyle, şehit çocuğu yetim yavrucuğuyla kara bahtını düşündü. Fakat o, ağlarken de hanımlığından bir şey kaybetmedi. Mehmetçik, başına sardığı siyah çevresiyle çamlı bellerde, sular başında talihini kavalında ağlarken efendiliğinden yine bir şey unutmadı. Ruhu ve şuuru yine ve daima yüksek kaldı. O, gıdasını hep yükseklerden aldı. Bir gün geldi, zaferler imparatorluğu, Türkün mezarlığı, Türkün ıssız ve yıldızsız gecelerde baykuşlar ötüşen bir harabesi, ucu bucağı görünmeyen bir yıkıklığı oldu. Bu yıkıklığın şurasında burasında beliren onun son varlığından da hâlâ kendini doyurmak, kendisine hisse çıkarmak isteyen kıvılcımlı bir karsırga esiyor, ortalığı yakıp kavuruyordu. Bu, o günkü idarenin halk üzerindeki ihtirasıydı. Yangınlar çıkarak yükselen imparatorluk, yangınlar içinde her gün düşüyordu. Bu ateşli yel 500 yıl esti. Ve Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi tarihi buna mutlakiyet idaresi dedi. Bütün bu haşmetli, velveleli devir içinde kâr-zarar tartılırsa, son gününde Türk halkının vaziyeti bu çizdiğimiz tablo içinde görülebilir. Kendi adını taşıyan Osmanlılar Devleti'nde hakikatte Türk halkı manen, maddeten bir esirler camiasıydı. Ortada iktisadi, siyasi, fikri manasıyla bir Türk camia saltanatı değil, bir zümre idaresi vardı. Kültür, servet, fikir, her şey bununla sınırlı gibiydi. Bunun da başında sorguçlu sultanlar hüküm sürdüler. İmparatorluğun en yüksek günlerini yaşadığı hikâye olunan, Fuzuli'lerin, Bâki'lerin, Nef'i'lerin, Nedim'lerin şahnâmelerini, mersiyelerini yazdıkları bu büyük devir, Türk halkının iki büküm bir teslimiyetle ezilip sürüldüğü, kanayıp kan kustuğu günlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu tarihleri halkın genel vaziyetine dair cidden demokrasiyle birçok yerlerde birleşebilecek toplumsal ve iktisadi müesseselerden haber veriyorlar. Fakat biz bütün bu gibi müesseselerin kıymetlerini tatbikat sahasında tecelli eden neticeleriyle ölçmek isteriz. Nerede kaldı ki demokrasi dahi bizce insanlığın yüksek menfaatlerini koruyucu bir idare tarzı olmaktan hayli uzaktır. Hakikaten hatta Tanzimat'a kadar bizim imparatorluğumuzda halka karşı devlet kavramı Batı'nın birçok memleketlerinden daha çok ileri, çok gelişmiş bir surette anlaşıldı. Fakat Türk halkı hiçbir gün mukadderatına hâkim olamadı. Emeğine hiçbir gün sahip çıkamadı. O, daima kendi menfaatlerinden

uzak bir zümrenin ihtiras aleti, köprüsü oldu; çığnendi, ezildi. Giderek şeriat namına da, meşrutiyet adına da daima ve her gün çalıştı. İmparatorluğun altı asrına baştan başa hâkim olan bu devir içinde dahi şeriatın hizmetkârı olduğunu iddia eden bir zümre elinde âciz ve esir kaldı. Esasen zümre siyaseti onu asla düşünmedi. Halkın sağmal inek gibi yaşaması zümrenin mide ve ihtiyaç meselesiydi. 19. asır açılırken bütün milletler yeni hayat kabiliyetlerini gösteriyorlardı. Yakındoğu'da, Doğu Avrupa'da Türk kavminin milli varlığı yerlerde kalmıştı; kaldıran bulunmuyordu. Halkın başında uçuşan baykuşlar gibi onu devamlı kemiren korkunç idare kan ve duman içinde ondan son paylarını koparmaya çalışıyordu. İmparatorluk korkunç sarsıntılar içinde parça parça koparken, Türk halkının cihana değer varlığı şimdi bir serap, bir efsane diye dinleniyordu. Altı asır süren bu halk esareti karanlığında bir fikir yıldızı parladı. Bu, Vakai Hayriye idi. Halk için hayırlı neticeler veremedi. Çünkü bu, sarayın yeniçerilere üstünlüğü ve galebesi idi. Sonra bir yıldız daha doğdu. Dualarla, tekbirlerle, bandolarla karşılandı. Vaatlerle doluydu. Buna Tanzimat dediler. Yıllar geçti, Türk'ün yüzü gülmedi. Manen biraz kazandıysa bile maddeten eskisinden daha perişan oldu. Şimdi halkın dahili felaketlerine Batı'nın ihtirasları eklenmişti. O, siyasi istilasına iktisadi istilasını da ilave etti. Vatandaş namı verilen ve Türk'ün mevcudiyetini dinamitlemekle kendilerini vazifedar kılan gayrimüslimler -emperyalistlerin imparatorluk içindeki bu tahrip orduları- şimdi Türk'ten fazla hak sahibi olmuşlardı. Saray ve onun hükümeti takip ettiği siyasetle hakikatte Türk'ün esaretine bir kambur daha ilave eden Avrupa sermayesinin jandarmalığını yapıyordu. 93 [1876] Kanunu Esasi'sini 324 [1908] Meşrutiyeti takip etti. Büyük ihtilalcilerimiz samimi maksat sahipleriydi. Fakat asrın manasına göre Türk halkı için şuurlu bir inkılap programından mahrumdular. Esasen asırların biriktirdiği ve imparatorluğumuzun çok zayıf düşen sırtına yüklettiği günahlar, yeniden bir program hazırlamaya ve onu tatbik etmeye müsaade etmedi. Memleketimizin fikir kafası Batı'nın fikir kafasına oranla zayıftı. Türkiye Devleti'nde halkın karakterinden başka her şey bir zaaf ifade ediyordu. 1908 İhtilali kabiliyetine rağmen gelişmeye vakit bulamadı. Sarsıntılar içinde halka karşı Tanzimat'ın bir uzantısı olarak kısır kaldı. Halk yine bedbaht ve perişan süründü. Yalnız Cihan Harbi Türkiye'mizin aleyhine neticelendiği gün Türk milleti 1908 İhtilali'nden haksızlıklara karşı milli bir isyan, bir bağımsızlık ve hareket duygusu miras almıştı. Tanzimat'tan beri beslene beslene bugünkü halini alan bu fikir ve milli karakterdir ki bütün bir hakanlar ananesine, bütün Batı'ya karşı Türk halkını hakkı için isyan ettirdi. Bir asırlık yenileşme tarihimizin Türk camiasına bırakabildiği yarım miras ancak bu olabilir. Bunun da dörtte üçü 1908 İhtilali'nindir. İmparatorluk tarihimizde maksatlı olarak halkla alakadar bundan başka bir eser yoktur. Hakikaten halkın maddi varlığı, iktisadi vaziyeti, hatta fikir hayatı

bütün bir Osmanlı tarihinde halk siyaseti olarak değil, hatta ona yanaşacak bir mahiyette bile görünmedi. Yeni Türkiye, yenileşme tarihimize bugün Teşkilatı Esasiye devrini açıyor. Bu, halk saltanatını açmaya en müsait bir sahadır. Fakat bugüne kadar faaliyet sahasına henüz feyzini saçmış değildir. Halkın vaziyeti hâlâ eski hamam eski taktır. Fark, ancak vatan müdafaasıdır. Çok ümitler bağladığımız bu yeni devrin geçmiştekilere eş olmamasını arzu ederiz. Manası kanun yaprakları arasında kısılp kalan inkılaplar halk için pek tehlikeli aldatmalardır.

Yeni Teşkilatı Esasiye yılları, milli halk fikirciliği ve iktisadiyat müesseseleriyle, çağdaş bir siyaset, bir idare zihniyetiyledir ki Türkiye'ye karşı vaadini yerine getirebilir. Geçen yeniliklerimizin düşüşüne hep bu hususların ihmali sebep oldu. Yine bu gibi müesseseler ve siyasettir ki bugünkü bağımsızlık muharebelerine en kuvvetli ve canlı kudretleri bahşedebilir. Türkiye halkı bunları bekliyor ve günü gelince alacaktır da. Başka türlü yaşayamaz. Türk'ün mukadderatını ellerinde tutanların bu incelikleri görmekte olduklarına ve bu aşkı yaşadıklarına inanmak isteriz. Yaşasın Türk milleti!..

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Halk Devleti Düsturları^{*}

Osmanlı İmparatorluğu tarihini dört kısma bölüyoruz:

- 1- Kuruluştan hilafetin intikaline kadar.
- 2- Hilafetin intikalinden Tanzimat'a kadar.
- 3- Tanzimat'tan zamanımıza kadar.
- 4- Zamanımız.

Osmanlı Türkleri imparatorluk tarihinin muhtelif safhalarının tahlilini ayrı bir mevzua terk ediyorum. Ancak bir yöne ilişmek isterim: Bütün bu safhalar içinde bizim devlet tarihimiz de tıpkı tek mil siyasi camialara mukadder olan kuvvetliler ve zayıflar idaresi gibi kabul olunabilir. Bununla beraber, dini ve milli hukukiyatımızdan ilham alan devlet teşkilatımız birçok asırlar arasında diğer devletlerin genel müesseselerinden çok yüksek bir mahiyette görüldü. Zamanlar oldu ki bizde kuvvetlilerin zayıfları idaresi günün idrak ve anlayışlarını da nazarı itibara almak şartıyla en güzel bir şekilde tecelli etti.

Fakat bütün dünya tarihinde olduğu gibi, biz de bugüne kadar tarihimizin hiçbir safhasında halk devletini, milli devri yaşamadık.

Devlet tarihimizin bütün devirlerinde şahsi ve -nihayet şekilleri muhtelif olsa bile- zümre hükümetleri hükümrân oldu. Fakat her halde başka memle-

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu'da Yeni Gün*, 30 Kânunusani 1339 (30 Ocak 1923), No: 1088-711; 2 Şubat 1339 (1923), No: 1091-714.

Anadolu'da Yeni Gün'de 24 Ocak-2 Şubat 1923 tarihleri arasında yedi bölüm halinde yayımlanan yazının yukarıda 5. ve 7. bölümleri yer almaktadır. Tamamı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.271-288. (Y.N.)

ketlerde olduğu gibi belirli ve muteber manalar ifade edebilecek bir sınıf idaresi kurulmadı. Buna Türk milletlerinin tarih ve ananesi mâni olduğu gibi, her halde milli ve dini devlet teşkilatımızın da pek büyük dahli oldu.

Tarihin bütün safhalarında görülüyor ki, hatta demokrasi namı verilen devlet teşkilatı bile bir halk idaresi, bir milli devir açmayı başaramadı. Dünya tarihi, bir halk tarihi, bir milli tarih olamadı. Tacidarların, sınıf ve zümrelerin milletler üzerindeki tahakküm ve zorbalıklarını, maceralarını nakleden bir makber kitabesi halinde kaldı. Her halde iyiliğe doğru pek çok değişimlere maruz bulundu. Fakat esaslı bir değişikliğe mazhar olamadı.

Çağdaş demokrasi bu yolda yazılan bütün tezlere, bütün müdafaalara rağmen ideal bir idare haline gelemedi. Eski demokrasiye nüfuzlu ve hâkim kudretlerden daha güçlü, daha tesirli bir kuvvet, çağdaş demokrasiden istifade edebilenlerin adedini maddeten daha aşağıya indirdi. Bu kuvvet, zamanımız idarelerine baştan başa tesirli olan iktisadiyattır. Temsil usullerindeki sakatlıklar, devlet şekillerindeki noksanlar ve bunların halkın iktisadi menfaatlerinin bekçisi ve temsilcisi olabilecek bir kıymet ve mahiyeti gösterememeleri de bunlar arasına dahil edilmesi lazım gelen noksanlardandır. Yenilik tarihimiz Tanzimat'tan itibaren başlar. Bu tarihten sonra muhtelif devlet idare sistemlerimizin ruh itibarıyla Tanzimat'ın koyduğu esaslardan büyük bir farkı yoktur. Denilebilir ki, sonraki idare sistemlerimiz, devlet teşkilatımız hep Tanzimat'ın bir eki olarak devam etti. Ve onu takip eden devlet usullerimizin memleketimizin yeniliğe doğru ilerlemesinde çok mühim dahli oldu. Fakat Tanzimat Türkiye'mizi, onun tarihini, siyasi ihtiyaçlarını, ruhiyatını kavrayan dolgun bir programa sahip değildi. Eksikleri çoktu. Neticede memleket ve halkı zayıf düşürdü.

Tanzimat ve eki, sadece niyeti güzel vatanperver bir ihtilalcilik halinde kaldı. Onun en büyük noksanı, memleketi ve halkın vaziyetini kavrayıcı iktisadi bir programa sahip bulunmamasındaydı. Yeni asırların iktisadi manası önünde esasen zayıf düşen eski iktisat teşkilatımızı Tanzimat ortadan sildi ve süpürdü. Bu lazımdı. Fakat yerine yenisini koyamadı; esaslı bir maarif programı yazamadı. Ve bütün bir yenilik tarihi içinde devletimiz, iktisadi bir bakışla denilebilir ki, yabancı sermayesinin jandarmalığı vazifesini gördü. Harice karşı Türkiye yalnız bir bayrağa sahip olan esirler ülkesi haline, milletlerarası bir yabancılar kolonisi vaziyetine girmeye başladı.

Güzel Türkiye ve onun -Gustave Le Bon'un *Arap Medeniyeti Tarihi*'nde [*La Civilisation des Arabes*] yeri geldiğinde dediği gibi- belki de dünyanın en çalışkan, en namuslu Türk halkı, ilkçağ ve ortaçağda da bey çiftlikleri içinde çalışan "vilain"lerden daha talihsiz bir surette kapitülasyonlar sermayesinin hesabına çıplak ve aç çalıştı ve işledi.

Bütün bir tarihinde, belki de firavunların piramitlerine kırbaç darbeleri altında taş çeken esirlerden daha bedbaht bir surette asırlar içinde hayatını sürükleyen büyük ve efendi Türk köylüsü, Tanzimat'la beraber imtiyazlı Batı sermayesi hesabına da sürünmek mecburiyetinde kaldı.

Türk köylüsünün, memleketin ve tarihin bu aziz ve büyük efendisinin bütün yüklendiği külfetlere, meşakkatlere karşı nasibi, geniş ovalar içinde ıssız gecelerde ayaklarını, ellerini dikenler kanatan çıplak yavrucaklarının gözyaşlarını silmek oldu; belki saçaklarını bile boraların, vergi diye gelenlerin sürükleyip söküp götürdüğü kulübeciğinde inlemek, hep inlemek oldu!.. Fakat o bağrına taş bastı. Cesur ve sabırlı yine memleketi bekledi. Bizde Türk genci aile manasıyla evlat değil, ana ve babasının yirmi yaşına kadar evde bir misafiri oldu. Sonra şahıs veya zümre idarelerinin macera siyasetlerinin gözleri bağlı kurbanı olarak ocağından ayrıldı. Niçin ve neden?.. Bunun cevabını tarihten sorunuz. Çok korkunçtur. Bununla beraber Tanzimat büyük bir eserdir. Yazık ki noksanları halefleri tarafından tamamlanamadı. Son milli hareket her vakitten büyük ve güzel Türkiye'mizin, halk Türkiye'sinin önünde yeni bir hayat safhası açıyor. Ve istiyor ki, şahıs ve zümre idareleri devleti devri kapansın, halk devleti, halk hükümranlılığı günleri başlasın. Artık halk tarihi yazılsın. Hakiki milliyet ve millet devri de bu olacaktır. Türkiye'de milli devir, halk devleti devri, Türk olan bir şahsın veya bir zümrenin idaresiyle kurulamaz.

Millet, bir şahıs veya bir zümre demek değildir. Millet, tarihçe, soyca, idealce, dilce -İtalyan milliyetperverlerinden Mazzini'nin güzel teorisine bir kayıt daha ilave ederek diyeceğim ki- bilhassa iktisatça bir arada yaşayanların toplamıdır. Devlet bu topluluğa dayanmadıkça ve onu temsil etmedikçe mukadderatına, siyasetine bu topluluğun yüksek menfaatini -en başta iktisadiyatı görüyorum- veçhe olarak kabul etmedikçe, yalnız Türkiye'de değil, dünyanın herhangi bir yerinde halk devletinin kurulabileceğini kabul edemem. Aksi halde tarih yine o tarihtir. Eski tarihtir; maceralar ve destanlar tarihidir.

Milli ve dini hukukiyatımızda bilhassa eski Türk hukukiyatında devlet anlayışları halk idaresini emretmektedir.

Türk hukukiyatında "il" yani "ülke" ve onun mukadderatı Türk halkınındır; camiaya aittir. İsteddiği şekilde idare edebilir. Dini hukukiyatımız da bunun eşidir. Büyük İhtilal'in¹ fırtınaları önünde vaziyetleri sarsılan Alman prenslerinin hukuk ve saltanatını müdafaa yollu yazdığı meşhur kitabında von Haller'in söylediği gibi, bizde toprak ve memleket prenslerin, hakanların değildir. Dolayısıyla Almanya'da olduğu gibi prens idaresinden hoşlanmayanlar memleketi terk edip gitmeye mecbur değildir. Bilakis bizde halkın kayıtsız ve şartsız kendi arzusuna göre tesis ettiği idareden hoşlanmayan prensler, tacidlar, zümrecikler memle-

1 Fransız İhtilali. (Y.N.)

keti terk edip gidebilirler. Yahut iradelerin en büyüğü olan halkın ve camianın iradesine boyun eğerler ve milletin ferdi gibi yerlerinde otururlar. Tatbikattaki tecellilerini bir tarafa koymak şartıyla, milli hukukumuzda ortaçağda Batı'da hâkim olan ilahi devlet teorisi hiçbir gün rağbet göremedi. Bu teori icabınca hükümdarlar Allah tarafından milletleri istedikleri gibi idareye memurdular ve her şey kendilerine aitti. Yalnız Allah'a karşı mesuldüler. Bizde tacidarlar memleketin yegâne sahibi olan halka ve camiaya karşı mesuldürler.

Türk tarihi, Türk hukukiyatı ve İslamiyet sorguçlu sultan olarak yalnız halkı ve camiayı tanıyor.

Yeni Türkiye'de halk devleti meselesi, iktisat meselesidir. Dolayısıyla bizim halkın, devletin esaslarını önce iktisadi düsturlara dayandırması lazımdır. Alman iktisatçılarından Wagner'e göre devlet bir iktisat hareketidir. Bir devlet isteriz ki, istikametini sabanın, çekicin, zekâ ve idrakin, camia ve iktisadiyatın yüksek menfaatleri göstere. Bir devlet isteriz ki, bu büyük gayeye ulaşabilmek için gayenin, memleketin, Türk tarihinin mana, ihtiyaç, ruhiyat ve karakteriyle uyumlu siyasi, idari, hukuki bir makine olarak işlesin ve bu makineyi Türk halkının iktisadiyatı çevirsin. Nasıl ve ne suretle?

Bunu, bizim memleketimizde temin etmek, diğer memleketlere oranla daha çok kolaydır. Başta da bahsettiğimiz gibi, bizde sınıf menfaatleri birbirine zıt bir mahiyette henüz belirmemiştir. Esasen Türkiye'de ve bütün bir tarihinde iktisadi manasıyla sınıf meselesi yoktur denilebilir. Memleketin bütünü, bütün halkını kapsayan bir iktisat siyaseti ve teşkilatı vücuda getirmek için hiçbir mâni muhtemel değildir. Dolayısıyla bir teşkilat yapılabilir ki memleketimiz bundan sonra da tehlikeli sınıf mücadelelerinden uzak kalabilir.

Bu teşkilatın esaslarını şu noktalarda kısaltabilirim:

1- Her halde devlet ve onun yüksek cihazları memleketin iktisat kudretini kâfi derecede temsil edebilecek bir mahiyette olmalıdır. Aksi halde şahıs, zümre hükümlanlığı, macera siyaseti devam ediyor, vatanın âli menfaatleri mukadderatına sahip olamıyor, millet tarihi, halk devleti devri bir hayal ve serap olarak yaşıyor demektir. İktisadiyatı ve iktisat etkenleri devletin mukadderat ve genel idaresine sahip olmayan milletler, bütün bağımsızlıklarına rağmen, bir şahıs, bir zümrenin vesayetinde kalırlar; bahtları bir maceradır. Bunun için seçimlerde Avrupa'da dahi tesirli olmaya başlayan ve bir gün belki de tamamen hâkim olacağı uzak görülmeyen milli sendikaların vücuda getirilmesi lazımdır.

İtalyalı Labriola'nın pek ince görüşlerine iştirakle diyebilirim ki, bir memleket iktisadiyatının ve iktisat etkenlerinin haklarını elde etmeleri ve devleti ellerine alabilmeleri için en kestirme yol, sendikalar yoludur. Sendikalar dahi-

le ve harice karşı iktisat haklarının en kıymetli kalkanlarıdır. Sınıflar saltanatı ve devri yaşamayan Türkiye'de, Türkiye tarihinde halk devleti ancak ve ancak sendika teşkilatıyladır ki fiiliyatta her yerden fazla bir kuvvetle tecelli edebilir. Sendikalardan mahrum iktisadiyat, mücadele sahalarında silahsız kalmış insanlara benzer; mağlup olmaya, ezilmeye mutlaka mahkûmdur. Seçim kanunlarında iktisat unsurlarına yer göstermeyen devletlerde iktisadi hâkimiyetin temini yine iktisadi teşkilatlanmaya bağlıdır. Bunun da en yüksek, en yeni ve en güçlü tecellisi sendikalardır.

Hazırdaki seçim sistemlerinin yukarıda iliştığımız noksanlarından başka en sakat bir yönü de memleketin iktisadiyatını temsil edebilecek bir kabiliyet göstermemesidir.

Hakikaten "memleket nedir?" denince bir nebze düşündüğümüz vakit, görürüz ki, geniş manasıyla ve her şeyden evvel iktisadiyattır. Bugünkü meşrutiyet devletlerinde iktisadiyat ve onun etkenleri ne dereceye kadar temsil edilmektedir ve bunlar devletin mukadderatına ve millet hâkimiyetinin en kıymetli bir parçası, bir pırlantası, camia emeğinin, alınterinin bir neticesi olan bütçenin düzenlenmesinde ve sarfında ne derece yetki sahibidirler? Belki de hiç, değil mi?.. Evet, hiç!.. Diyebilirim ki, asrımız meşrutiyet sistemleri de eskiliklerin şeklen değişmesinden başka esaslı ve köklü bir yenilik vücuda getirmemiştir. Yeniçağa kadar devlet demek şahıs demektir. Asrımızda devlet hakikatte bir zümre saltanatı olabilmekten bir karış ileriye gidememiştir. Bizde de devlet, tarihin insanlığa zorla yüklediği bu hazin talihi asırlara naklederek yürüdü.

Milli hâkimiyet her şeyden evvel iktisadiyatın ifadesidir.

İktisat etkenlerini temsil edemeyen devlet teşkilatı memleketin ve halkın ifadesi değildir. Bütün dünya yeni anayasaları buraya doğru yol almak mecburiyetindedir. Yoksa, milli hâkimiyetin tecellisi meselesi milletler için bir serap olmaktan ileri geçemez. Şunu da ilave etmek isterim ki, zekâ, idrak ve irfanı iktisat haricinde görmüyorum.

Bunun da mutlaka ve mutlaka devletin temsiline büyük ve pek mühim bir vaziyeti, bir mevkii vardır. Milletleri güzidelerle idare etmeyi ve yalnız onlarla temsil etmeyi düşünen tezlerin nazarımda ilmi ve mantıki denebilecek bir kudreti yoktur. Eflatun'un, Auguste Comte'un hararetle müdafaa ettikleri bu görüş, tarihinde başarılı olamamıştır. Bazen bir şahsın mutlakiyet idaresi bir memleketi canlandırmıştır; fakat geçici bir zaman için!.. Ve bunlar tesadüfe bağlı şeylerdir. Zamanlar ise iyi niyet sahibi büyük adamları yetiştirmekte çok kısırdırlar. Halk vesayet istemiyor; bütünüyle güzide olduğunu iddia ve ispat ediyor. Ve hâkimiyet tacını yalnız ve yalnız kendi başında taşımak istiyor. Nihayet unutmamak icap eder ki, bir milletin mukadderatı tesadüfe ve şahıslara terk olunamaz. Ve tarihin tanıdığı en meşhur zorbalara, zalim tacidarlara, güzide olduklarını iddia

ettiler. Tarih baştan başa şahıs ve zümre idarelerinin tahakküm ve zorbalığının kara bahtlı bir falcısı, bir hikâyecisidir.

Nazarımda, halk devleti, milli devlet, iktisadı, zekâ ve idraki temsil eden kudrettir. Ve onun hareketinin kıymeti, emirlerinin meşruiyeti, makuliyeti, yapacağı genel işlerin mahiyetiyle ölçülebilir. Yoksa yalnız cumhuriyet, komünist, sosyalist gibi devlet şekillerinden herhangi biri olursa olsun bana büyük ve açık bir mana ifade edemez.

Asrımızda demokrasinin sefaleti açıktır. Milletler kendilerini temsil kudretini hatta bütün bir tarihte göstermeyen tacıdarlar ve zümreler idarelerini silahla devirdiler. Yeni Türkiye'nin büyük ve efendi halkı da böyle yaptı. Hürriyet ve bağımsızlıklarını korumak için zalim kuvvetler karşısına silahla çıkmak, milletlerin en aziz bir hakkıdır.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Halkçılık Mevzuatı^{*}

Her devletin takip eylediği siyasi ve toplumsal istikamet, dayandığı esas mevzuata göre belli olur ve birbirinden ayrılır. Devletin anayasasını dayandırdığı mevzuat ve müesseselerin siyasi veya iktisadi olmasına göre memleketin idare makinesi, teşkilatı, programı, nizamları, gayesi başka başka olur.

Milli hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız bir şahsın elinde bulunduğu ferdi saltanat devrinde devletin esas mevzuatı bu şahsın dayandığı siyasi müesseselerdi. Ortaçağın sonlarına kadar Avrupa'nın çoğu memleketinde anayasanın bu merkezde olduğu görülürdü. Memleketin başında mutlak hâkimiyete sahip olan hükümdar kendisinin o memleketi idare etmek ve kullanmak için Allah tarafından memur edildiğini ilan ederdi. Ve bu itibarla millet bu hükümdarın esiriydi; onu memnun etmek, onun yüce rızasına göre hareket etmek, yolunda canını feda etmek mecburiyetindeydi. Bu devirde devlet teşkilatının gayesi hükümdarın saadet ve yüceliğini teminden ibarettir. Nasıl bir fert kendi hizmeti, seyahati, zevki, urbası veyahut sütü vesairesi için birçok hayvanlara sahip olursa, mutlakiyete sahip olan milletlerin fertleri de bu hayvanlar mevkiindeydi. Şu farkla ki, o hayvanlar sahipleri tarafından beslendiği halde, bu zavallı milletler hükümdarlarının sonsuz ihtiyaçlarını da tatmin etmekle mükelleftiler.

Bu hükümdarlar teşkilatlarını memleketine göre iki veya üç siyasi müessese üzerine kuruyorlardı. Ancak teokratik, semavi bir mahiyet verildiği takdirde varlığı caiz görülebilen hareket ve heveslerine görünüşte bir meşruiyet verebil-

* Harun Aliçe, *Anadolu'da Yeni Gün*, 6 Mayıs 1923, No: 1170-793.

mek ve esir olan milletin dini hislerinden istifade edebilmek için ruhban sınıfına ihtiyacı vardı. Dolayısıyla bu şekildeki hükümetlerde ruhban sınıfı kuvvetli bir mevki sahibi oluyorlar ve hükümdarın etrafında mevki alarak memleketin mukadderatına tesir edecek bir nüfuza sahip bulunuyorlardı. Nitekim diğer sebepler arasında nüfuzu neticesiyledir ki Avrupa krallarından bazıları Haçlı seferlerinde faal bir rol oynamışlardır. Mutlak hâkimiyete sahip olan hükümdarlardan son zamanlara kadar yaşayabilenlerinde de gördük ki bunlar kendilerine mukaddes bir sıfat izafe etmekle yetinmeyerek saraylarında bir Rasputin'in, bir Ebülhüda'nın varlığını zorunlu görmüşlerdir.

Mutlakıyet idaresinin teşkilatını dayandırdığı ikinci müessese bir nevi asker ocağı, üçüncüsü de derebeyleriydi. Ordunun her memleket için varlığı zorunlu olmakla beraber, o devrin asker ocağı hükümdarın sadık kölesi olan özel bir sınıfı ki memleketin idaresinde ve siyasi hayatında mühim bir etken olurdu. Hükümdarların derebeylik teşkilatına dayanmaları bazı memleketlerde ihtiyaç ve zamana göre zorunlu olan şartlar altında vaki oluyordu ki onun tafsilatını burada ifade etmek niyetinde değiliz.

Bu şekilde yaşayan bir devlet dayandığı esas mevzuata göre kendisine bir istikamet tayin eylemek mecburiyetindedir. Hükümdarın sınırı ve sonu olmayan heveslerini en mükemmel bir şekil ve surette tatmin etmek, ruhbanı refaha erdirmek, orduyu memnun eylemek böyle bir devletin takip ettiği gayelerdir. Bu teşkilatta halkın hayat ve refahı söz konusu olamaz.

Türk milleti de Avrupa'nın ortaçağda yaşadığı bu devri bilhassa yeniçağda yaşadı. Milletin bütün hayati faaliyeti sarayın hayatına kadar varan keyif ve hevesleri yolunda heder oluyor ve memleketin siyasi istikameti bazen yeniçeri ocağı, bazen sarayın bir hadım ağası, bir üfürükçüsü tarafından tayin ve tespit ediliyordu. İ'lâ-yi kelime-t-ullah¹ için Avrupa, Asya ve Afrika'da kanını dökerek tarihlerin altın yaldızlı yazılarıyla kaydettikleri en yüksek şan ve şerefli övgüyü elde eden bu kara bahtlı millet teşkilatı esasiyesinin kötü mevzuata sahip olması yüzünden daima zayıflıyor ve eriyordu.

Saray yıkılıp milli saltanatın ilanı bu karanlık devri kapadı. Şimdi Türk milleti vatanının mukadderatına bizzat hâkim oldu; memleketin siyasi istikametini de bizzat tayin ediyor. Ancak hükümdarların hâkim olmadıkları memleketlerde de teşkilatı esasiyenin faydalı ve fiili bir netice verebilmesi için siyasi kuvvetlerin milletin refah ve ilerlemesi için faydalı olacak esas mevzuata dayanması lazımdır. Evvelce bu müesseseler ve bu mevzular genellikle siyasiydiler. Bunların siyasi olması şahsi saltanat devrinin bakiyesiydi. Milletin ilerleme ve gelişmesi yegâne gaye olan memleketlerde esas mevzuat hemen hemen tamamıyla ikti-

1 İ'lâ-yi kelime-t-ullah: İslam dininin tevhid akidesini şanına layık şekilde yüceltip yayma. (Y.N.)

sadi bir mahiyet kazanmıştır. Bu hususta Latin memleketleri ile Anglosakson memleketlerini misal olarak zikretmek mümkündür. Mesela Fransa'da siyasi kuvvet az çok memur ve asker tabakasına dayanmaktadır. Böyle tüketici bir mevzuata dayanan bir siyasi kuvvet kendisini o tüketicileri memnun edecek bir tarzda düzenlemek mecburiyetinde olduğu için memleketin üretimini artırmaya yönelik tedbirlerin alınması güçleşir ve neticede siyasi sükûnetin ihlali kolaylaşır. Amerika'da ise siyasi kuvvet iktisadi mevzuata dayandığından, hükümetin yüzü doğrudan doğruya üretime ve milli servetin artırılmasına dönüktür. Refah ve saadet de bundadır. Müdafaai Hukuk grubunun umdelerini okuduğumuz zaman görüyoruz ki bizde halkçılık mevzuatı talep edilen esaslara dayanmaktadır.

Umdelerin yazılışında İzmir İktisat Kongresi'nin kararları nazarı dikkatte tutulmuş, yani milletin arzuları nazarı itibara alındığı gibi memleketin iktisadi gelişmesi ve üretiminin artırılması umdelerin ruhunu teşkil etmiştir. Halkçılığın vereceği faydalı ve mesut neticelerin fiiliyata geçmesi siyasi kuvvetlerin bu şekilde iktisadi mevzuata dayanmasıyla mümkündür. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin bu prensibi umdelerine esas ettiğini gözlemlemekle bahtiyarız.

Harun Aliçe

Cumhuriyetimizin Temelleri^{*}

Mutlakîyetin ve meşrutîyetin bir mantığı olduğu gibi, cumhuriyetin de bir mantığı vardır. Cumhuriyetin esası adalettir. Adaletin ilk şartı eşitliktir. Eşitlik bütün vatandaşların aynı hukuka sahip olmaları, hiçbir ferdin ve hiçbir sınıfın sultasına maruz kalmamaları, toplumsal feyizlerden, toplumsal nimetlerden istifade etmeleri ve toplumsal bir meslek seçimi hususunda bütün vatandaşların aynı imkâna, aynı vasıtalarla mazhar olmalarıdır.

Şu takdirce cumhuri hükümetin ilk mühim vazifesi fertlerin veya sınıfların sultasına mâni olacak, aile, şehir, asalet, servet farkı olmaksızın bütün vatandaşların milli hayatın feyizlerinden ve nimetlerinden istifadesini temin edecek olan kanunları ve müesseseleri vücuda getirmektir. Cumhuriyet içinde adli, hukuki ıslahatı idare eden eksen fikir işte bu "eşitlikçilik"tir. Bu eşitlikçiliğin hukuk ve kanun şeklinde vücut bulması kâfi değil, ruhlarda, vicdanlarda şuurlanması, iradeleri harekete geçirebilecek bir hayatiyet kazanması da lazımdır. Onun için cumhuri devlet, kanunları ve mahkemeleri gibi mekteplerinin de hayatını eşitlikçilik esası üzerine düzenlemeli, aynı zamanda tarih, ahlak, edebiyat ve felsefe dersleriyle bu kıymetleri takviye etmelidir; ta ki cumhuriyet inkılabı aristokratik ve monarşik devirlerin fosilleri şeklinde yaşayan ölü anlayışlardan büsbütün azade olabilsin...

Fakat çağdaş cemiyet içinde eşitlikçiliğin en büyük düşmanı servettir. Servet ve onun birikmesi sahibine birtakım imtiyazlar ve nüfuzlar temin etmekle kalmayıp, serveti olmayanların dolayısıyla mahrumiyetini ve servetliye karşı esa-

* İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Mayıs 1924, s.3.

reti neticesini doğurmaktadır. Bu bir haksızlıktır. Cumhuri devlet bu toplumsal haksızlıkları bütün kuvvetiyle tamir ve telafi etmek mecburiyetindedir.

Bunun çaresi toplumsal dayanışma teşkilatı vücuda getirmektir. "Dayanışmacılık" eşitlikçiliğin bir şeklidir. Hastaneler, sandıklar, süthaneler, aşhaneler, çocukları himaye ve fukara cemiyetleri... hep bu umdenin vücuda getirdiği müesseselerdir. Bizde vakıf en ziyade dayanışmacılıktan kuvvetini alan demokratik bir teşkilattır. Cumhuri devlet "toplumsal yardım" namı altında adalet hizmet ederken bu hizmeti bir yandan da mekteplerinde ve maarifinde tesis etmek mecburiyetindedir. Şöyle ki, cumhuriyet içinde fakir bir aile -sırf fakir olduğundan dolayı- evladını tahsil ettirmek şerefinden mahrum kalmamalıdır. İlkinden yükseğine kadar bütün mektepler tahsile kabiliyetli fakir çocuklar için parasız olmalıdır. Devlet, cumhuriyet esasına sadık kalmak mecburiyetiyle orta ve yüksek tahsilde "burs"lar ve vakıflar tesis etmelidir. Bu tesise yalnız devlet değil, belediyeler ve diğer cemiyetler de çalışmalıdır.

Adaletin ikinci şartı "hürriyet"tir. Hürriyet, vatandaşların manevi kuvvetlerin sultasından azat olması demektir. Bu manevi kuvvet ister dini bir akide, ister metafizik bir mektep, ister siyasi bir görüş şeklinde olsun, vatandaşlara zorla, aklı, muhakemesi hilafında kabul ettirilemez. Cumhuriyette hiçbir kimse falan akideye sahip, filan mezhebe mensup veya filan siyasi kanaate sahip olduğundan ve tartışmaya ve yoruma açık olan meseleleri şu veya bu suretle düşündüğünden dolayı kınanamaz veya hor görülemez. Hiç kimse şahsına ve ailesine ait olan hususi ahlak ve hayat anlayışlarından dolayı cezalandırılmaz. Dolayısıyla din ile devletin yalnız teorik olarak değil, fiili olarak da ayrılması lazımdır. Devlet insanları zorla inançlı yapmak ve zorla dindar kılmak için kuvvetine, zabıtasına müracaat edemez. Devletin fertlerden talep edeceği şey, böyle şahsi kanaatlere nüfuz etmek değil, milli hayatın temeli olan müşterek kıymetlerin dokunulmazlığını temin etmektir. Bu kıymetlerin mühim bir kısmını "milli hâkimiyet ve şahsi hürriyet" kavramlarında toplayabiliriz. Cumhuri devletinin asıl vazifesi budur. Devlet bu vazifesini bir yandan kanunları ve zabıtasıyla yapmakla beraber, bir yandan da öğretimine dünyevi bir karakter kazandırarak ve milli terbiyeyi milli hâkimiyet, hürriyet ve eşitlik esasları üzerine kurarak yapar. Cumhuriyetin mektepleri bu tarafsızlığı yalnız münakaşayı icap ettiren akideler hakkında değil, hatta pozitif mahiyette olmayan ahlaki öğretim hakkında da göstermelidir. Hiçbir kaidenin hürriyet esasını yıkacak surette yayılmasına izin vermezken herhangi maddecî, bilincî¹ veya idealist filozofun ahlaki kaidelerinin genç nesillerin ruhuna ekilmesine izin vermemelidir. Bu devletin mektepte öğretimine izin vereceği manevi dersler ancak tarih veya sosyolojiye dayalı, yani ilmi türden olabilir. Cumhuriyeti yükseltecek olan kafaları ancak bu pozitif öğretim sayesinde yetiştirebiliriz.

İsmail Hakkı

1 Bilincî: İrfaniyeci; gnostik. (Y.N.)

Köylüye Kredi*

Kredinin hayatta oynadığı çok kuvvetli rolü bilenlerin başlığımızı görür görmez "Yalnız köylüye mi kredi? Bu kıymetli ihtiyaç desteği sanki kime lazım değildir?" diyeceklerini pekâlâ biliriz. Ve bu hakikattir; cidden halk işlerinin gelişkin ve verimli gidebilmesi için her sahada, her sınıf ve meslek için krediye pek büyük ihtiyaç vardır. Kredi iktisadiyatta Arşimet'in manivelasına benzer. İktisat âlemi de işte ancak bu manivelayla yerinden kımıldar ve yürür.

Bizim bilhassa köylüye kredi temininden bahsedişimiz bir kere memleketimizin üretim hayatında ziraatın en fazla mevkii işgal etmesinden ve sonra buna ek olarak son zamanlarda tabi tutulacağı şekil hakkında müzakereler cereyan etmekte olan tütün meselesi münasebetiyle dahi bilhassa tütün üreticilerine temin olunabilecek bir kredi işinin ileri sürülmüş bulunmasındandır. En ziyade *Meslek* gazetesinin müdafaa ettiği bu fikir bize de pek uygun gelen bir düşüncedir.

Tütün çok para ettiği kadar çok masraf da isteyen bir mahsuldür. En kabadayı rençberlerin mahsulü toplayıncaya kadar şuradan buradan para tedarik edebilmek için tahammülüne mecbur kaldıkları meşakkat ve külfetler bizim malumumuzdur. İş yalnız meşakkat ve külfete kalsa mademki iş icabı ve hayat gereği tahammül olunuyor, ne ise ne deyip geçebiliriz. Hayır, olan iş bu değildir; olan şey borçlanma yoluyla ve işte o büyük meşakkat ve külfetle tedarik olunabilen paranın netice itibariyle üreticiye, yani rençbere ve köylüye yükle-

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 21 Kânunusani (Ocak) 1925, No: 255.

diği yıkıcı, harap edici, maddi ve müthiş zarardır. Ben ocaklar söndürücü, sinsi ve feci zararın bu kadar afet olanını hayatın hiçbir safhasında görmedim; hatta en yıkıcı harplerin neticelerini bile bu kadar tahripkâr sayabilmeye cidden ve hakikaten imkân yoktur.

Bizzat ve fiilen incelemelerimin neticesi olarak arz ederim ki Anadolu'nun bir kazasında sıradan ve namuskâr bir köylü ailesinin şehirde, kasabada ve iskelede yalnız birkaç bin liralık bir sermayeye sahip olmaktan başka meziyeti olmayan bir Rum için hiç sebepsiz, hiç, ama hiç yoktan yere 20-30 sene kadar uzun bir müddetle çalıştığını ve neticede hâlâ mesela 2.800 kuruş borçlu olduğunu kendi gözlerimle gördüm. Bu türlü işlerden birçoğunun hesabını ortalama olarak incelediğimde ulaştığım netice hep aynı olmak üzere şuydu:

1) Köylünün çorbacıdan¹ aldığı, tuz, amerikanbezi, basma, biraz kahve, biraz şeker falan gibi ihtiyaçlarından ibaret olup, çorbacı bunları büyük bir cömertlikle ve hiç öyle pazarlık falan etmeyen ve hele hiç peşin para istemeyen bir kurnazlıkla bol bol ve kolay kolay peşkeş çekmiştir, ancak neticede...

2) Evet, ancak neticede dünyada ölüm kalım vardır denilerek hem köylünün elinden bir senet alınmıştır hem de bu eşyanın fiyatları deftere fazla olarak ve o tarihten öyle işlemek üzere birleşik faiz hesabına kaydolunmuştur.

3) Bundan başka köylünün mahsulünün daha o zaman tayin olunan bir fiyatla çorbacıya getirilmesi şart koşulmuştur.

Şimdi böyle bir tuzağa tutulmuş bir ailenin artık ondan kolay kolay kurtulamayacağını anlamak çok kolay bir iştir, değil mi?... İşte düne kadar Anadolu iktisadiyatı kendisini kemiren böyle bir afet karşısındaydı. Köylünün muhtaç olduğu şey kredidir; nispeten kolayca bulunabilecek bir kredi. Yukarıki afetin sebebi işte buydu.

Eğer afetin defi çaresi bulunamazsa unsurlar ve şahıslar değişmekle o berta-raf olmuş sayılamaz. İnsanlar insan oldukça ve esaslı tedbirleri bulunup tatbik edilmedikçe o hastalıklar da işte yine öylece devam edip giderler. Özeti şudur ki köylüye mümkün olduğu kadar fazla ve kolay kredi temin etmenin çaresini bulmak lazımdır. İşte hastalık buradadır ve onun muhtelif çarelerinden biri de işte bu kredinin temini esasındadır.

Tütün işimize Ankara'da bir şekil verilmek istenilirken acaba o çok mühim meselemizin halli safhaları arasında tütün üreticilerimizin olsun kolay kredi bulmaları çareleri de düşünülemez mi? Bu vesileyle *Meslek*'in ortaya attığı mühim mesele budur ki bizim kadar yöneticileri de, herkesi de alakadar etse yeridir. Tütün meselesinde hükümetin devlet tekeline lüzumlu gördüğü malumdur. Bu işi hükümetin kendi vasıtalarıyla yapmak istediği de az çok malum olduğu

1 Çorbacı: Hristiyan toplumlarının önde gelenlerine verilen isim. (Y.N.)

gibi aynı işi görmek için birtakım şirketlerin de sermaye ve ihtisas arz etmek suretiyle hükümete müracaat etmiş bulundukları yine malumdur. Acaba hükümet için bir fırsat değil midir ki bu vesileyle tütün üreticileri menfaatine çalışacak bir bankanın tesisini göz önünde tutsun ve onun ne kadar olup olamayacağını bu münasebetle bir tecrübe etmeye ve araştırmaya layık görsün?.. Bizce dahi yapılacak işlerin hakikaten en mühimlerinden biri buydu. Eğer kararlaştırılmış şartlarla tütün üreticisinin işlerini kolaylaştıracak ve az çok kuvvetli olarak başlayacak bir tütün bankası teşkilatına imkân elverirse bizce bu netice tekelden de, bandrolden de mühim bir netice olur. Bize tekelin türlü fenalıkları ve bandrolün de bin türlü faydaları sayılabilir. Bunlarda şöyle böyle mukayese esasları bulunabileceği meçhulümüz değildir. Fakat üretimi kolaylaştıran ve üreticiyi vurguncudan kurtaran banka esası, itiraf ve kabul etmek gerektir ki, bu iki sistemin ikisini de gölgede bırakan hakiki bir iktisat unsuru olur. Eğer tekelin herhangi bir harici sermayeyle döndürülmesi söz konusu tedbirin, yani şimdilik hiç olmazsa beş-altı milyon lirayla işe başlayacak tütün bankasının tesisiyle yana yürüyebilirse o zaman bu sistemi kabulde tereddüde hiç eman ve zaman kalmamak lazım geldiğine derhal ve bir daha hükmetmek mevkiinde bulunduğumuzu beyan ve tekrar ederiz.

Yunus Nadi

Cumhuriyet'te İktisat*

Hükümetler için başlıca başarı etkenlerinden biri de idare ettikleri milletlerin iktisadiyatıyla çok yakından alakadar olmaktır. Avrupa hükümetlerinin bu hususta öteden beri göstermekte oldukları taassup ve kıskançlığın derecesini göstermek için kısaca iktisadi rekabetlerin milletlerarası genel siyaset üzerinde etkili ve hâkim olduğunu zikretmek kâfidir.

Bizde doğrudan doğruya halkla ve genel, kapsamlı manasıyla bütün halk tabakalarının refah ve servetiyle alakalı iktisadi meselelerle en ziyade alakadar olmuş yegâne idare Cumhuriyet idaresidir.

İstiklal zaferlerinden sonra Büyük Millet Meclisi'mizin meşguliyet ve müzakere sahasını, hükümetin icraatının emellerini ve hedefini takip edenler Cumhuriyet idaresinin aziz Türk milletini kabiliyetli ve aday olduğu iktisadi gelişmişliğe götürmek için nasıl bir azim ve mesai programı tatbik etmekte olduğunu bütün açıklığıyla görmüş ve anlamışlardır.

Memleketimizin çok feyizli ve mahsuldar olan muhtelif mıntıkalarını birbirine ve bilhassa ihracat ve muamele merkezlerine ulaştırmak ve kavuşturmak için Cumhuriyet hükümetinin tatbik etmekte bulunduğu şimendiferler siyaseti bugün bu iktisatperverane teşebbüslerin en mühimlerinden. Şimdiye kadar memleketin muhtelif yerlerinde şimendiferler tesis ve inşası için birçok projeler arzıyla müracaatta bulunanların şu müracaatlarına sevk eden sebepleri hükümetimizin birtakım hatları bizzat yapmak için gösterdiği azim ve alakanın ciddiyetinde aramak lazım gelir.

* Mustafa Kâmil (Dursun), *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Nisan 1925, No: 1405, s.2.

Gün geçmez ki Büyük Millet Meclisi'nin müzakere gündeminde Türkiye'nin iktisadiyat sahasında yükselmesiyle alakalı mühim bir mevzua tesadüf edilmesin.

Gün geçmez ki Cumhuriyet kabinesinin meşguliyetinin başında milleti iktisadi bağımsızlığa da götüreceK yüksek birtakım gayeleri hedefleyen zincirleme kararlar görölmesin.

Şimdiye kadar bir bir tatbikat sahasına intikal eden bu faydalı kararları ve eserleri burada incelemeye ve özetlemeye imkân yoktur. Yalnız pek yeni olarak kararlaştırılıp tatbika konulacak bazı meseleler üzerinde durmak ve bunlardan halk ve hükümet namına elde edilecek fayda ve menfaatlerden bir nebze bahseylemek bu makale için mevzu olarak alınmıştır.

Büyük Millet Meclisi geçen hafta aldığı muhtelif kararlar arasında mübadillerin iskân mıntıklarına ve kabiliyetlerine nazaran kendilerince istifade edilemeyen ve memleketin muhtelif kısımlarında terk edilmiş bir halde bulunan bağ ve bahçelerle zeytinliklerin uzun vadeli taksitlerle halka satılması hakkında hükümetin getirdiği teklifleri bazı değişikliklerle kabul ve tasdik etmiştir. Bu isabetli kanunda halk ve hükümet için çok büyük menfaatler vardır.

Her memlekette olduğu gibi bizde de ihracat ve ithalatın denkleştirilmesi bütçeler üzerinde olumlu tesirler yapacağından ve nakdi evrakımızın kıymetini muhafaza ve islah edeceğinden bunu bir an için nazarı dikkatten uzak tutmayan Meclis ve hükümetimizin kabul ettiği muhtelif çare ve tedbirler arasında bu tedbiri de almış olmasının Türkiye iktisadiyatı üzerinde memnun edici neticeler vereceği şüpheSizdir. Çünkü bu kararların tatbik sahasına intikali üretimimizi artıracaktır.

İstiklal zaferini takip eden senelerde böyle terk ve ihmal edilmiş bağ ve bahçeleri hükümet bir acil tedbir olmak üzere bir-iki sene kiraya vermiş ise de bundan istenilen neticeler hasıl olamamış ve kiracılar bağ veya bahçelerin yalnız mahsullerini devşirip üretim kuvvetlerinin muhafazasına ehemmiyet vermemiştir. Bu sebeple günden güne haraplığa yüz tutan bu servet kaynaklarını kurumaktan muhafaza ve bayındırlıklarını sürdürmek için hükümet bu defa bunların uzun vadeli taksitlerle halka satılıp mülk olarak verilmesini teklif eylemiş ve bu teklif yüce Meclis'çe tasvip olunmuştur. Dolayısıyla bundan en evvel halkın ve memleketin istifadesi düşünölmüştür. Mülk olarak bunları alacak olanlar tabii ki imar ve muhafaza işini temin edeceklerdir. Çünkü bunu yapmak şahsi menfaatleri icabındandır. Bu sayede geçen sene yalnız üzüm ve incir mahsulatından memlekete dahil olan 20 milyon liradan fazla meblağın bu sene daha ziyade artacağını tahmin etmek lazım gelir.

Diğer taraftan hükümet hazinesi de bu yüzden birkaç türlü gelir kaynağı temin etmiş bulunmaktadır. Çünkü halkın bizzat mülkü dairesine girerek muha-

faza ve imar edilmesi tabii olan böyle bağ ve bahçelerden bir kere arazi vergisi, sonra toprak mahsulleri vergisi alınacağı gibi, satılacak kısımların taksit bedelleri de Maliye'ce tahsil olunacaktır.

Halkı ve hükümeti karşılıklı olarak faydalandıran böyle kanunların düzenlenmesi ve tatbikinde Meclis ve hükümetin gösterdiği yüksek vatani alaka ve iktisadi basiret lisan-ı şükranla yâd edilmeye değerdir.

Yine geçen hafta çıkarılan bazı iktisat kanunları arasında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun 12. maddesi makamına geçmek üzere düzenlenen bir maddeyle genel olarak el tezgâhlarıyla her türlü dokuma ve halı imal eden ve bunları boyayan ve örmecilik yapan sanatkârlar ve işçiler kazanç vergisinden istisna edilmişlerdir.

Memleketin muhtelif mevkilerinde muhtelif şekillerde çok eski zamandan beri mevcut iken teşvik ve himaye görmemek yüzünden yavaş yavaş çökmeye yüz tutan milli sanayimizin gelişmesinde çok mühim tesirler göstereceği şüphesiz olan bu kanunun kabulündeki isabeti takdir etmemek mümkün değildir. Çünkü bu maddenin kabulü ve düzenlenmesi, Doğu halıcılığı namı altında en yüksek bir sanat kabiliyeti arz eden halıcığımızın yeniden gelişmesine ve Londra, Paris gibi büyük şehirlerin kibar mahfillerinde daima aranılmak ihtiyacını hissettiren Gördes, Demirci, Uşak, Isparta halılarının imal ve revacının teminine doğru atılmış bir adım demektir.

Memleketimizden göçen ve ayrılan birtakım Rumlardan bu sanata vâkıf olanların Yunanistan'da ve hatta diğer yabancı memleketlerine getirtilerek oralarda Doğu'ya mahsus bazı sanatların tesisine uğraştığı bir zamanda Türk halı sanatkârlarının müşfik himayelerle teşviki zaten bir iktisadi gerekliliktir.

Halkın ruhundan doğan Cumhuriyet hükümetimizin vakit vakit halkın her sınıf ve tabakasına ait ve ahalinin refah ve servetine yönelik olan böyle icraatına şahit olurken ve bu icraatla alakadar isabetli kararların alınmasında Büyük Millet Meclisi hükümete daima destek olur ve itimat ederken Türk'ün karakterinde saklı iktisadi kabiliyetin sevgili memleketimizin her tarafında tam olarak geliştiğini gösterecek günlerin uzak olmadığına ve iktisadi gelişme vadisindeki hedefimize ulaşmanın pek yakın olduğuna emin olabiliriz.

İzmir Mebusu
Mustafa Kâmil

Halk ve Cumhuriyet*

Dün muhterem vekillerimizden biriyle Keçiören yolu üstündeki "Kalaba" köyüne uğradık. "Keçiören yolu üstündeki" kaydını bilhassa yazıyorum, zira orada ne görüp ne işittiğimizi anlattığım vakit okuyucularımız belki İç Anadolu'da unutulmuş bir köyden bahsedildiğini sanacaklardır.

Köyde karşımıza iki yaşlı adam çıktı. Daha evvel karşı taraftaki buğday tarlasından bazı başaklar almış, elimizde tutuyorduk. Olgun başakları köylülere göstererek "Bu sene mahsulünüz ne kadar güzel..." dedik. Tereddütle yüzümüze baktılar. Muhterem vekilimiz kendisinin de çiftçi olduğunu ilave ederek "En aşağı bire on alacaksınız..." dedi. Köylüler tereddütlerini artırdılar. İçlerinden biri elimizdeki başakların kuvvetini inkâr etmek imkânı olmadığını görerek "Öte taraflarda böyle değil..." diye karşı dağın arkalarını işaret etti.

Aşar vergisi olduğu zamanlar köylülerde mahsullerini daima fena tanıtmak âdeti olduğunu biliyorduk. "Güzel mahsul" köylüden başka herkesi, devleti, mültezimi,¹ alacaklıyı memnun eden bir müjdeydi.

Lakin bu sene öyle değildi; Cumhuriyet çiftçisi imparatorluk rençberi gibi mahsulü mültezim ve mütegalibe² ambarlarına yığıp kendisi açlıktan ölmeyecekti. Acaba köylü yeni talihinin ve karşı dağın eteklerinde ağır başlarını yatıran bu seneki mahsulünden daha parlak olduğunu hissediyor muydu?

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Temmuz 1925, No: 1468.

1 Mültezim: Kesenekçi; eskiden devlete ait bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan. (Y.N.)

2 Mütegalibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

Vekilimiz devam etti:

"- Bu sene aşardan kurtuldunuz ya..."

Köylüler tereddütle yüzümüze baktılar. Acaba şüphe mi ediyorlardı, yahut başka bir düşündükleri mi vardı?

"- Aşarın kalktığını haber aldınız mı?"

"- Aldık ama..."

"- İnanmıyor musunuz?"

Nihayet biri cesaret bularak köylerine gelen bir iki kişinin kendilerine aşarın kalktığına inanmamalarını, topraklar yazılmadığı için bu sene yine aşar alınacağını söylediğinden yana yakıla bahsetti. Hiç şüphesiz köylüler bizi ellerinden kapacağımız mahsulü ihale ve iltizamdan¹ evvel tahmine ve incelemeye gelen insanlar zannetmişlerdi.

Köylüleri tekrar tekrar tatmin ettik. İhtimal Kalaba köylüleri dün gece mahsullerinin güzel olmasına sevinmekte artık mahzur görmemişlerdir. Köye veda edip ayrılırken, aynı adamlar, geçen sene köyün birçok hastası olduğu halde, bu sene sıtmadan hiçbir kimsenin yatmadığını, hekimlerin sık sık gelip eski hastaları tedavi ettiklerini minnettarane anlattılar. Şükredelim ki düşman bozguncular kinin tedavisi aleyhine bir efsane icat etmemişlerdi.

Kalaba köyü Ankara şehri ile onun bir mahallesi arasında, her gün devlet ve millet adamlarının alışılmış olarak gelip geçtikleri bir yerdir. Yukarıdaki vakayı o kadar teferruatıyla nakledişimize sebep Cumhuriyet aleyhindeki fesat şebekesinin ne kadar küstahlık ve cüretle hareket edebildiğini ispat etmek içindir. O melun fesat şebekesinin cehennemi telkinleri yüzünden, aşar afetini kaldıran Büyük Millet Meclisi'nden otomobille beş dakika uzakta bir köy bu müjdeye inanıp sevinmeye vakit bulamamıştır. İç Anadolu'nun ücra köşelerinde neler olup bittiğini bu hadise bize daha iyi tahmin ettirebilir.

Yalnız halkı düşünen ve yalnız halk için uğraşan Cumhuriyet iktidar mevkii ile hükümeti tarafından yalnız kendisi düşünülen ve yalnız kendisi için uğraşılan bir halk, sonra bir halk ile onun iktidar mevkiiine çıkardığı hükümet arasına giren bozguncu ve asalak sınıflar; işte inkılaptan beri vaziyet bundan ibaretti. Bu asalak sınıflar, tıpkı Türk toprağı ile dış pazar piyasaları arasına giren parazit araçlar gibi, şimdiye kadar ancak saf köylünün körlüğü ve cehaletiyle geçinmişlerdir. Bunun içindir ki mevcut ve payidar olmaları için hiçbir sebep olmayan bu zümreler iki şeyden korkarlar: Halkı düşünen ve onu uyandırmaya çalışan bir hükümet, düşünülen ve uyandırılan halk...

Türk halkının gönlü iyilik, güzellik ve muhabbete karşı ne kadar açık ve ne kadar aç ise, asırlardan beri zayıf sırtına pençesini ve dişlerini geçirmiş bir sırtla-

1 İltizam: Eskiden devlet gelirlerinin belirli süreler için mültezim adı verilen aracı kişilere kiralınması. (Y.N.)

na benzeyen hükümet aleyhindeki telkinlere de o kadar meyillidir. Cumhuriyet hükümetleri semeresini vermek için az veya çok zamana muhtaç olan olumlu icraatı gerçekleştirmeden evvel bedbaht halkın yıllanmış eğiliminden istifade etmek ve halk düşmanlarına karşı hareket eden Ankara'yı halk düşmanı gibi tanıtmak lazımdı. İnkılaptan muhtelif sebeplerle gayri memnun olanlar işte iki seneden beri böyle yapmışlardır.

Halk dostu inkılap iktidar mevkii ile böyle bir iktidar mevkiine dost olan ve asırlardan beri susamış olan halk arasındaki asalak sınıflar kendileriyle amansız bir mücadeleye giriştiğimizi bilmelidirler. Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ve o kanunla kurulan geçici rejimin manası budur.

Mevcudiyetlerini halkın gaflet veya saflığına yahut halk faziletlerinin ve halktaki mukaddesat bağlılığının suiistimaline borçlu olan bütün asalaklara iki akıbetten biri mutlaka mukadderdir: Bunlar ya zamanın değiştiğini tasdik edip halk ile aramızdan çekileceklerdir yahut mahvolacaklardır.

Ne şeriat oyunu ne fesat oyunu ne de hükümetten alınan kuvvetle halk üzerinde nüfuz sahibi olmak ve bu nüfuzu tekrar hükümete satmaktan ibaret olan zorbalık oyunu; Türkiye Cumhuriyeti artık bu trajedilere sahne olamaz. Bizi halktan saklamak için onunla aramızdaki havayı bulandıran unsurlardan eser kalmamalıdır. Bu hava daima berrak olmalıdır. Ankara iktidar mevkii kendisi ile tebaası arasına setler ve surlar çeken saltanat hükümetleri gibi değildir. Berrak bir hava ve arızasız bir yol; halk ile aramızda bundan başka vasıta istemeyiz. Bir gün gelecektir ki halk onunla bizim aramıza girenleri kendi dişleri ve tırnaklarıyla parçalayacaktır. Yakın olan o güne kadar aynı vazife bize düşüyor ve hiç şüphesiz bu hususta en küçük bir ihmalde bile bulunmayacağız.

Falih Rıfki

Derebeylik, Halk ve Cumhuriyet*

İmparatorluk idaresinde halkın büyük bir çoğunluğu asırlardan beri derebeylik idaresi altında yaşamıştır. Hicri 9. asrın¹ sonlarına doğru gerçi Anadolu'da Türk birliği tesis olunmuş ve 10. asrın² ilk yarısında ise Doğu Anadolu'nun güney tarafları imparatorluk arazisine katılmıştı. Fakat Batı Anadolu'daki idare usulü ile Doğu Anadolu'nun güney kısımlarındaki idare usulleri birbirinden farklıydı. Batı Anadolu'da devlet nüfuzu geçerliydi. Halkın bu nüfuza karşı isyanları ancak devşirmelikten yetişen valilerin zulmü yüzünden ve dini bir mahiyette icra olunuyordu. Doğu Anadolu'nun kuzey tarafları aynıyla Batı Anadolu gibiydi. Fakat güney tarafları Osmanlı İmparatorluğu'na katılma tarihinden, yani 921'den [M. 1515-1516] itibaren İran nüfuzu altında takip eylediği idare usulünü tamamıyla muhafaza ediyordu. Bu usul derebeylikten başka bir şey değildi. O devirde en meşhur beyler Urmi, Aşni, Soran, Sason, Bitlis, Hasankeyf, Erciş, Adilcevaz beyleriyle 25 kadar emirden ibaretti. İran idaresi altında bütün nüfuzlarını muhafaza eden bu beylerle emirler Türkiye idaresine geçtikten sonra da haliyle bırakılmışlardı. Hatta nüfuzları altında bulunan arazi kendilerine yurtluk ve ocaklık olmak üzere verilmiş, içlerinde en ziyade nüfuz sahibi olan üç bey de hükümet şeklinde olarak imparatorluğa güya tabi bir halde bulundurulmuştu. Bu üç beye Divan'dan bile "emaretmeab" yazılması âdetti.

* Ahmet Refik (Altınay), *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Eylül 1925, No: 1529, s.2.

1 Miladi 15. asır. (Y.N.)

2 Miladi 16. asır. (Y.N.)

Türkiye'nin bu kısımları "südde-i saadet"¹ karşı tabiyetini ancak harpte beylerin maiyetinde "sefere eşmek"² suretiyle ispat ederlerdi. Gerek Doğu ve gerek Avrupa seferlerinde maiyetleri halklarını donatıp silahlandırırılar, büyük ve düzensiz kıtalar halinde "mevkib-i hümayun"³ katılırlardı. Batı Anadolu'da sufilerin nüfuzu geçerli olduğu gibi, buralarda da cahil halk üzerinde şeyhlerin tesiri bakiydi.

Zaman geçtikçe Batı Anadolu'da dini nüfuz azaldı. Fakat aynı zamanda, bil-hassa 11. asırda⁴ devlet nüfuzu ortadan kalkar kalkmaz yerli beyler türemeye başladı. Batı Anadolu sarayın ve devlet ricalinin nüfuzu altından çıktı. Eyaletlere mültezim⁵ sıfatıyla giderek halkı soyan servet ve ihtiras sahibi adamlar ayan namıyla halka musallat olmaya başladılar. O zaman Batı Anadolu'da Katırcıoğlu, Kalenderoğlu vs. gibi namlı beylerin ve aynı zamanda Dağlar Delisi, Baldırıksa, Tanrıbilmez ve emsali zorbarların nüfuzu hüküm sürmeye başladı. Anadolu'yu keyiflerine oyuncak ve ihtiraslarına alet kabul eden zorbarların zulmüne hırslı ve zalim valilerle gözleri arpalığa doymaz kadıların da soygunculuğu eklendi. Bu zalimlerden usanarak devlet idaresine karşı çoğu kez yine zulmeden birine katılarak alet olan halk sırf cehalet tesiriyle yeniçeri ordularına kırdırıldı.

Anadolu'da sipahi teşkilatı devletin en kuvvetli ve en feyizli bir zafer vasıtasıydı. Fakat rüşvet yeme ile kötü idare yüzünden sipahi teşkilatı bozulunca, Anadolu'da idari, askeri ve toplumsal bir karışıklık meydana geldi. 12. asırda⁶ imparatorluk o derekeye düştü ki, sipahi teşkilatının bozulması sebebiyle Anadolu'dan düzenli sipahiler toplamayı başaramayarak Türkçe bilmez yeni sergerdelerin etraflarına topladıkları başıboş ve talim ve terbiyeden mahrum soyguncu kitlelerine müracaata mecburiyet hasıl oldu. Aynı devirde Rumeli de mütegalibe⁷ namıyla türeyen ayan elinde ve aynı şekilde olmak üzere devlet idaresine icabında kafa tutacak bir serkeşlik içinde yaşıyordu.

Devletin Rusya, Avusturya ve Venedik'e karşı yaptığı harplerde istifade edebileceği düzenli ne yeniçeri ne de sipahi teşkilatı vardı. Gerçi orduda ıslahat düşünülmüyor değildi; fakat bu ıslahat kendi nüfuz ve menfaatlerinden memnun olanlar tarafından az bir zamanda neticesizliğe uğrattılıyordu. Bu vaziyet Batı Anadolu ile Rumeli'de Tanzimat'a kadar devam etti.

1 Südde-i saadet (saadet kapısı); Padişah kapısı; devlet. (Y.N.)

2 Sefere eşmek: Sefere çıkan orduya katılmak. (Y.N.)

3 Mevkib-i hümayun: Padişah alayı. (Y.N.)

4 Miladi 17. asır. (Y.N.)

5 Mültezim: Kesenekçi; eskiden devlete ait bir geliri götürü olarak üstüne alıp toplayan. (Y.N.)

6 Miladi 18. asır. (Y.N.)

7 Mütegalibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

13. asırda¹ Balkanlar'da uyanan milliyet fikirleri imparatorluğun Avrupa'daki kuvvetini gittikçe zayıflattı. Birçok eyaletler içerdikleri milliyetlerin çokluğu oranında elden çıktı.

Doğu Anadolu'nun güney taraflarında ise devlet nüfuzunun beyler ve şeyhler vasıtasıyla halk üzerinde tatbik edilmesi bu havalide ara sıra nüfuzlu beylerin isyanlarına sebebiyet verdi. Bütün imparatorluk arazisi içinde Türklüğünü ve bütünlüğünü muhafaza eden Batı Anadolu ile Doğu Anadolu'nun kuzey havalisiydi. Buraları bir dereceye kadar da bayındırdı. Derebeylik bütünüyle kalkmış, yalnız zengin mütegalibenin, o da hükümet kuvvetine dayanak ve aracılık vazifesi gören zümreleri kalmıştı.

Türkiye bu devre esnasında büyük buhranlar ve felaketler geçirdi. Türkiye'nin gayri Türk unsurların yaşadığı parçaları ayrıldı. Türk'ten başka unsurların ihanetleri Türk'ün uyanışını ve dolayısıyla Türklerin yaşadığı toprakların lisani, irfanı ve milliyeti kuvvetli bir devlet halinde teşekkülünü temin etti. Anadolu bu en felaketli çağında azimkâr kahramanlar doğurdu. Ve nihayet Türklük, asil, soylu, muzaffer ve bağımsız kurtuldu; Cumhuriyet güneşi yine Türk'ün azmiyle doğudan doğdu...

Batı Anadolu halkı değişen bütün idare şekillerinden, yenileşmelerden, ümrân eserlerinden memnun ve mesut istifade etmeye başladı. Fakat gariptir ki, Doğu eyaletlerinin çoğunda derebeylik idaresi hâlâ Cumhuriyet vatandaşını esir menzilesinde kullanıyordu. Bu havalı aynıyla ortaçağ hayatı yaşıyordu. Halk, cahil ve hırslı şeyhlerin, servet ve nüfuz sahibi beylerin tahakkümü altındaydı. Dünyanın her tarafında esaret kaldırıldığı halde burada bütün manasıyla yürürlükteydi. Asırlardan beri için için sızlayan bu yaranın tedavisi lazımdı. Türkiye'nin bu cismen sağlam, fakat manen hasta uzvu seri ve kati bir devaya ihtiyaç gösteriyordu.

Nihayet çıban Şeyh Sait'in başından koptu. Cumhuriyet, esir vatandaşlarını aynı hukuka sahip ve aynı refaha mazhar görmek isterdi. Dolayısıyla seri bir faaliyetle bu hasta uzvu kurtarmaya çalıştı ve başarılı oldu.

Hakikaten Cumhuriyet'in en nefret uyandıran bir düşmanı varsa, o da derebeylik sistemidir. Cumhuriyet'te derebeylik sağlam bir vücutta kangren gibidir. Cumhuriyet, halkın hürriyeti ve iradesiyle ayaktaadır. Hürriyeti ortadan kaldıran, halka esaret acısını hissettirmeyen, cehalettir. Cumhuriyet idaresinin yegâne düsturu imparatorluk devrinin asırlardan beri müzmin bir halde bıraktığı bu elim yarayı tedavi etmek, Türkiye'de yaşayan bütün vatandaşları aynı haktan, aynı nimetten ve aynı irfandan faydalandırmaktır. Daha doğrusu Doğu eyaletlerimizde asırlardan beri zulüm ve tahakküm altında ve toprak içinde esaret ha-

1 Miladi 19. asır. (Y.N.)

yatı geçiren talihsiz halkı toprağın yüzüne çıkararak kendilerine refah, hürriyet ve nur göstermektedir. Cumhuriyet'in kendiliğinden mükellef olduğı bu idari ve aynı zamanda insani vazife mühim ve yücedir. Cumhuriyet idaresi, vatandaşlarını aynı hukuka sahip ve aynı saadetlerle nimetlenmiş görmek ister. Halk ile kendi arasında ne cahil bir şahsın ne de servet ve hâkimiyet hırslısı bir beyin aracılığına tahammül eder. Dolayısıyla bugün Cumhuriyet idaresinin yapmak istediğı vazife, halkı cehalet ve esaret altında yaşatan derebeylik usulünü kökünden kazımak, Cumhuriyet vatandaşına hak, adalet, servet, refah ve toprak temin eylemektir.

Ahmet Refik

Halka Doğru!*

20 sene evvel idadide¹ okurken bize "tûl-i emel"² faydasız bir üzüntü, boş bir hülya, manasız bir arzu gibi göstermişlerdi. O zamandan bugüne kadar değişen kıymetler ve hükümler arasında bu da değişti mi, bilmiyorum; yalnız, şunu anlıyorum ki, bütün emellerinin gerçekleştiğini görmüş olan insanın bu neticeden mesut olabilmesi için ya pek basit ruhlu yahut da pek kısa ve bayağı emelli olması lazımdır. Asıl bahtiyar olanlar ruhu emellerle dolu iken ölenlerdir. Hayatları zorlu olan bu insanlar mertçe ölürlər... Ölmek için ölüme kahramanca direnirler. Gözü açık giden bu insanların ölümleri ne şanlı bir mağlubiyettir! Emeli biten, hayattan bıkan, yaşamaya kanıksayan insanların akıbetleri ise hazin ve acıklı bir levhadır. Onların ölümlerinde intihar edenlerin aczi ve bitkinliği vardır... Kolaylıkla teslim olurlar ve dünyadan sessiz sedasız çekilirler. Birinciler düşmanı ile dövüşe dövüşe ölen bir askere, ikinciler ise silahını düşmanına teslim ederek akıbetine gözü kapalı kavuşan bir korkağa benzetilebilirler.

Arzulardan ve iştihallerden kuvvetli olan emeller cemiyet hayatının çocuğudur ve kıymetleri de iştirak edenlerin sayısı ile ölçülür. Cemiyetin müşterek emelleri cemiyettaşların dayanışmasını ve hayat kabiliyetlerini artıran manevi bir kudrettir. Fert, cemiyetin müşterek emellerine ne kadar çok hissedar ise, hayata o kadar bağlı ve yaşamaya o mertebe kabiliyetli bir insan olur. Ferdin bu emellerden mahrumiyeti derece derece lakaytlık, kötümserlik, bezginlik doğurur ve bazı hallerde bu onu intihara kadar götürür.

* Avni (Başman), *Hayat*, 19 Mayıs 1927, No: 25, s.481-482.

1 İdadi: Eskiden lise derecesindeki orta dereceli okul. (Y.N.)

2 Tûl-i emel: Hırs; tamah; tükenmez arzu. (Y.N.)

Büyük inkılabımız dün rüya olan müşterek milli emellerimizin en barizlerini gerçekleştirdi: Bağımsız ve modern bir millet olduk; ortaçağdan kalma bağlardan kurtulduk; ferdi arzularımız için geniş bir hürriyete erdik. Günden güne ilerliyoruz. Kadınlarımız insani haklarına sahip oldular... Gerçekleşen bütün bunlar eğer en esaslı emellerimiz ise, kendimizi artık tam bir ruh huzuruyla daimi olarak mesut saymalıyız. Halbuki inkılabın bu muazzam zaferlerinin pek haklı olarak doğurduğu büyük sevincin heyecanı soğudukça ruhumuzun huzuru da azalıyor... Dünnün gençliği tamamen bağımsız, tamamen milli, kuvvetli ve modern bir Türk "vatani" için hasret çekiyordu. Bugünün gençleri ona kavuştular. Dünnün genci ateşli bir milliyet idealistiydi, bugünkü gencin milli ideali nedir?

Emellerin gerçekleşme safhası olan ameller, geride ne kadar kâmin¹ (latent)² emel kudreti varsa o kadar tesirli olurlar. Bugünkü gencin kâmin kudretleri nedir? Milli inkılabın gerçekleştirdiği dünnü rüyalardan henüz hakikate çıkmayanı kalmadı mı? Gerçekleşen emel zaferleri bütün milli kitlelere sirayet etti mi? Yüzde 80'i köylü olan Türk halkı tamamen millileşti mi? Modernleşti mi? Ortaçağ hayatından kurtuldu mu? Milli ve beşeri nimetlerden hisse almaya, milli ve beşeri kültürden tat almaya kadir oldu mu? Zevklerimize, neşelerimize ortak mıdır? Bu sorular bugünün Türk gençleri için ruhlarını tamamen dolduracak emel ilhamları veremez mi? Bunlar bugünün gençleri için yeni bir ideal malzemesi olamaz mı?

Eğer Türkiye yalnız mektep görebilmiş sayılı bir kısım insanlardan ibaret değilse, eğer bu sayılı insanların iktisadi temellerini teşkil eden üretici köylü kitle si Türkiye'nin belkemiğini teşkil ediyorsa, eğer Batı'nın en son modellerine göre giyinen, en modern evlerde azade yaşayan Türk kadın ve erkeği hâlâ paçavralara sarınan, kovuklara sığınan ve senenin 365 gününü azade aydınları beslemek için tabiatla pençe pençeye çarpışarak geçiren köylülere kendisinden ayrı bir "kast" saymıyorsa, bugünün Türk genci için en büyük milli emel şu olmalıdır:

Türkiye'de kurtarılmamış, medeniyet nuruyla aydınlatılmamış, insanlık hayatından nasibini almamış bir tek köy kalmayınca kadar halk için çalışmak.

Gençlik için en gür neşe kaynağı emellerdir. Ruhun haricindeki kaynaklardan gelen neşe nadiren saftır ve daima geçicidir. Gençlere temiz ve devamlı neşe veren bir kaynak lazımdır. Bu kaynağı herkes kendi ruhunda bulabilir. Elverir ki o ruhun milli cemiyetle bir teması olsun.

Büyük Amerikan şairi James Russell Lowell "Vatan" adlı enfes bir şiirinde "İnsanın hakiki vatani neresidir?" diye soruyor, buna alışılmış tarzlarda cevap verdikten sonra "Hayır" diyor, "insanın hakiki vatani bu derece dar olamaz". Ve sonra hakiki vatani neresi olacağını birkaç güzel mısrayla şöyle anlatıyor:

1 Kâmin: Gizil, potansiyel. (Y.N.)

2 Latent (Fr.): Gizli; belirtisiz. (Y.N.)

"Nerede insan kalbi sevincin defne tacını ve elemin zincirlerini taşırsa,
Nerede insan ruhu daha doğru ve daha güzel bir hayat için çırpınırsa,
Nerede bir esir hürriyet hasretini çekerse,
Nerede bir insan yardıma muhtaçsa...
İşte senin ve benim için hakiki büyük vatan orasıdır."

Türk gençleri için asıl vatan Türk köyleridir. Orada tek bir insan değil, kitleler daha doğru ve daha güzel bir hayat hasretiyle ölüyorlar. Orada ırkı, kanı biz "aydınlar"la müşterek olan insanlar tabiatın ve ortaçağ hayatının esiridirler; bizim hürriyetimizden nasip almak istiyorlar; bizden insanlık yardımı bekliyorlar.

Kararmaya başlayan eski meşaleyi yeniden canlandırmak lazımdır:

Gençler, halka doğru ve halk için!

Avni

Türk Cumhuriyeti*

Halkçılık

"Hükümet" dediğimiz müessese toplumsal zümreyi teşkil eden fertlerin kendilerine ait haklar ve vazifeler ile zümreye ait hakların ve vazifelerin karşılıklı olarak sağlam bir şekilde cereyan edip etmediğini denetleyecek ve bu suretle cemiyette toplumsal nizamı temin edecek olan bir teşkilattır.

Bu teşkilat toplumsal bir müessese olduğundan cemiyet hayatının seviyesine göre şeklini değiştirir. İlk cemiyet hayatında gördüğümüz sade toplumsal hayat gitgide girift bir hal aldıkça, cemiyeti idare etmekte olan hükümet müessesesi de şeklini değiştirmeye başlar.

Devletin fertlere karşı olan vazifelerini yerine getirmek ve fertlerden talep edeceği mükellefiyetlere dair hukukunu itaat olunur kılmak için devlet müessesesinde vücuda gelen gelişme bu hak ve vazifelerin ayrı ayrı yerine getirilmesini temin edecek kısımlara ayrılmıştır. Bu suretle ilkel cemiyetlerde gördüğümüz sade, basit hükümet şekilleri yerine gitgide muazzam devletler teessüs etmeye başlamıştır.

Demek ki hükümet şeklindeki fert ile cemiyetin arasındaki münasebetlerin sadelik ve giriftliğine göre değişmekte olduğu anlaşılır.

Hakikaten fert ile cemiyet arasında hakiki bir münasebet vardır. Çünkü insanın sırf ferdi olan varlığından başka bir de toplumsal varlığı vardır ve insana

* Halil Nimetullah (Öztürk), *Milli Mecmua*, 1 Teşrinisâni (Kasım) 1927, No: 97, s.1558-1560.

insanlığını öğreten bu toplumsal varlıktır. İnsanın toplumdışı bir mevcudiyete sahip olması esasen pek de mümkün olmadığı gibi -çünkü böyle yalnız ve münzevi bir hayat geçirenler insaniyet tarihinde istisna teşkil ederler- ferdin ruhunda asırların verdiği alışkanlıklar neticesi olarak cemiyet haricinde bir hayat geçirmek emeli de insanda vücut bulamaz. İşte adeta fitri olan bu meyil fertte canlı bir endişe halini alır, bu endişe ise toplumsal hayata intibak meylidir. Eğer fert toplumsal hayata intibak edemezse ruhunda başka hiçbir şeyle doldurulamaz bir boşluk hasıl olur.

Fert ile cemiyet arasındaki bu alaka gösteriyor ki ferdin cemiyetten alacağına karşılık cemiyete vereceği de vardır. İşte fert ile cemiyet arasındaki bu alışveriş ferdin hürriyetinin kendi vicdanından başka hiçbir harici tesire maruz kalmaksızın meydana gelmesidir.

İşte "halkçılık" (démocratie) fert ile cemiyet arasındaki bu münasebetin ferdin hürriyeti dairesinde cereyan etmesidir. Fertte şuurunun en şiddetli bir meyli olan "hürriyet" ile vicdanının en kuvvetli bir duygusu olan "mükellefiyet" in barışabilmesi, bu iki zıt meylin barışık, dengeli bir halde ferdin ruhunda yaşaması "halkçılık" ın esasını teşkil eder. Hakikaten insanın en kıskanç olduğu, el dokunulmasına hiç tahammül edemediği bir duygusu varsa o da "hürriyet" idir. Çünkü ruhun kendine sahip olduğunu hissetmesi, hürriyetini istediği gibi kullanmasıyla anlaşılır. Bir insan için ise kendi hürriyetini istediği gibi kullanmasından daha ulvi bir zevk yoktur.

İşte bu hürriyeti nefsin yerine getirmekle vazifeli olduğu "mükellefiyet" ile uzlaştırmak lazım gelir. Bu uzlaştırma da yalnız "halkçılık" mesleğiyle mümkün olur.

Şöyle ki, fert bir taraftan ferdi varlığındaki hürriyet meylini istediği gibi kullanmak zevkinden mahrum kalmamayı istemekle beraber, diğer taraftan da toplumsal varlığın kendisine yüklediği vazifelerle karşı karşıya gelir. Çünkü şuurundaki hürriyet arzusu ne kadar kendisine bir ferahlık verirse, vicdanında duyduğu mükellefiyetleri yerine getirmekte hissedeceği ulvi zevk de ondan aşağı kalmaz.

Şu halde bu mükellefiyetleri kendi hürriyeti dairesinde nefsin yüklemekle beraber bu iki taraflı zevk ferdin ruhunda müstesna bir ferahlık meydana getirir. İşte ferdin şuurundaki "hürriyet" meyli ile vicdanındaki "mükellefiyet" duygusu arasındaki barışıklıktır ki ruhta dengeyi temin eder.

Bu denge ise insanın kendisine yükleyeceği vazifelerin, mükellefiyetlerin yine kendisi tarafından, hariçten değil, nefsinden, yabancı bir varlık tarafından değil, kendi öz varlığından gelmesiyle olur ki halkçılığın hükümet hususunda ki müstesna imtiyazı burada kendini gösterir. Çünkü halkçı bir hükümet ancak cumhuriyet olabilir. Cumhuriyet hükümeti ise, ferdin kendi vicdanına yükleyeceği vazifelerin başkası tarafından değil, yine kendisi tarafından gelmesidir.

Ferdin cemiyet ile bu münasebetlerinde hak ve adlin hükümran olması ve ferdin cemiyete karşı olan vazifelerinin yerine getirilmesinde, buna karşılık cemiyetten edinmesi lazım gelen hakların alınmasında hürriyetini kullanması ve birtakım zalim kuvvetlerin, düşmanlarla taarruzdan masun kalması için fertlerin üzerinde tehdidini uygulamaya kadir bir kuvvetin hâkim olması zorunluluğu kendini gösterir.

İşte hükümet dediğimiz müessese bu zorunluluktan doğar. Hükümet insanları sinesinde toplayan cemiyetin siyasi kuvvetini idare eden müessese olmak dolayısıyla cemiyeti teşkil eden fertlerin kendileri üzerinde hükmünü icra edecek olan bir kuvvetin yine kendileri tarafından vekil edilmiş olması, yani yukarıda gördüğümüz "hürriyet" ile "mükellefiyet"i barıştırabilecek en sağlam bir vaziyette olması en tabii bir hakkıdır.

Ferdin yerine getirmeye mecbur olduğu vazifelerini yapmakta hiçbir engelle maruz kalmamak ve sahip olduğu haklarından hiçbir suretle mahrum kılınmamak için kendi toplumsal hayatını vicdanının gösterdiği yolda yaşamak için hürriyetle hareket etmesi lazım gelir. Hürriyetini kullanması ise haklarının ve vazifelerinin sırf kendisine mahsus olan kabiliyeti dairesinde cereyanına hiçbir engelin olmaması demektir.

Hayatının her türlü safhalarında iyi bir vatandaş sıfatıyla hürriyetini kullanırken fert maruz kalacağı kanun kuvvetinden başka hiçbir şeyden yılmamalıdır. Bu da tabii olduğu hükümetin kendi vekâletini taşıması ve hiçbir sınıfın imtiyaza sahip olmayarak her vatandaşın kendi eğilimi, kabiliyeti, iktidarı nispetinde herhangi bir vazifeyi alabilmesi ve iktidar ve ehliyetten başka hiçbir imtiyazın diğerine öncelik hakkını vermemesidir.

Bu sıfatı taşıyacak bir hükümet de ancak cumhuriyet hükümeti olabilir. Zaten bu gibi sebeplerden dolayıdır ki cumhuriyet şekli diğer hükümet şekillerine tercih olunur. Çünkü bir kere cumhuriyet halkçılığa dayanır. Bir cemiyet ne kadar halkçı olursa hükümet şekli de o kadar cumhuriyetçi olur. Halkçılığı kendisine şiar edinmiş olan bir cemiyet cumhuriyetten başka hükümet şeklini kabul edemez. Zadeğân, ruhaniler vs. gibi seçkin sınıflar tanımayan ve her ferdin kabiliyetine, ehliyetine göre kendinde her türlü makama liyakatini haiz gören halkçılık, bir cemiyette o cemiyetin toplumsal vasfı olunca böyle olan cemiyetin gayet tabii olarak hükümet şekli de cumhuriyet olur ve başka türlü bir hükümet olamaz.

Sonra cumhuriyette, reis ile vatandaş, tabii olan ile olunan arasında sırf milletin, kendinde gördüğü iktidar ve ehliyeteye göre milletin irade ve seçimiyle cemiyetin en yüksek mevkiine çıkarmış olmaktan başka bir imtiyaz tanımadığı için hiçbir ayrılık, gayrılık görmez. Reis millettendir, millet reise o makamı kendisi

vermiştir. Bu suretle onu, aralarında herhangi bir sülaleden gelmiş yabancı bir fert gibi hariç görmez ve böylece devlet mekanizmasında ahenk, reis ile millet arasında sevgi, çekim bulunur.

Nihayet, şayet seçilen reis makbul olan vasıfları değiştirerek zorbalık ve zulüm mesleğine girecek ve elindeki kudreti milletin lehine değil, aleyhine kullanmaya kalkışacak olursa kendisine mesuliyet düşer ve istifa teklif olunur veya olsa olsa müddetinin bitimine kadar mevkiinde kalabilir ve artık bir daha reis seçilememek gibi milletin cezalandırmasına maruz olur.

İşte millet ile reis arasında bu sıkı bağlardan dolayı bugün insanlığın vardığı en gelişmiş hükümet şekli cumhuriyettir. Zaten Eflatun'dan beri bütün cumhuriyetçi filozoflar cumhuriyet şeklinin bu insani güzelliğinden dolayı değil midir ki kendi ideal hükümetleri olarak cumhuriyeti düşünmüşlerdir.

Yine bunun için değil midir ki ideal bir hükümet peşinden asırlardan beri koşan insanlık ideal adaleti kendisine temsil edebilecek hükümet şekli olarak cumhuriyeti bulmuş ve bugün insanlık için ideal hükümet olarak cumhuriyet hükümeti bütün hayalleri zapt etmiştir. Mesela bundan yaklaşık bir buçuk asır evvel yeryüzünde tek bir cumhuriyet hükümeti İsviçre ve bir tek meşruti saltanat İngiltere mevcut iken ve diğer bütün hükümetler istibdat ve mükellefiyet şeklinde iken bugün dünyada mükellefiyetle idare olunan tek bir memleket kalmamış gibidir. Avrupa'da Umumi Harp'ten evvel Fransa ve İsviçre'den ibaret ikiye aşmayan cumhuriyetin adetçe bugün 14'e ulaşmasıyla, geri kalan 11 meşrutiyete karşı gerek adet, gerek yüzölçümü, gerek nüfusça üstünlüğü dikkat çekici bir haldedir. Her iki Amerika'da bütün devletler cumhuriyettir. Asya'da iki cumhuriyete karşı üç meşrutiyet vardır. Afrika'da zaten tam olarak bağımsız devlet yoktur. İşte insanlık bugün ideal hükümet olarak cumhuriyete doğru yürümektedir.

Türk Halkçılığı

Halkçılığın, bir milletin esasen ruhunda, yani tarihini olgunlaştırdığı zamanlardan itibaren toplumsal bünyesinin arz ettiği vasıflarda hâkim bir haslet olarak bulunmuş olması lazım gelir. Türk milletinde işte bu esaslı hasleti görüyoruz. Çünkü halkçılık fertte olduğu gibi cemiyette de bir nevi ahlak düzgünlüğü, ahlak faziletidir. Halkçılık ferdin ruhunda nasıl adalet, eşitlik dediğimiz umdelerin esaslı bir surette kendi karakterinde hâkim olması ise, bir milletin ortak vicdanında bu umdelerin yer alması halkçılığın esasıdır. İşte bu esası Türk milleti her vakit kendisinin asil bir hasleti olarak göstermiştir. Büyük milletlerden her biri medeniyetin hususi bir sahasında, mesela Romalılar hukukta, Yunanlılar güzel sanatlarda vs. olduğu gibi, Türkler de ahlakta birinciliği kazanmışlardır.

Türk ruhu esasen dayanışmacı bir haslete sahip olmakla seçkindir. En eski zamandan beri Türklerin insani ve milli olan hasletlere sahip olduklarına ve medeni bir cemiyetten çıkacak dayanışmacı ve diğer-bin¹ hasletlere sahip Türklerle tarihin her devresinde tesadüf olunur. Sağlam olarak elimize geçen en eski Türk abideleri olan Orhun Kitabeleri bize bu hususta mühim malumat veriyor. Bu abidelerden bir kere Türklerin medeniyet seviyesinin şimdiye kadar zannolunduğundan pek yüksek olduğunu ve tarihte en eski kavimler olarak gördüğümüz ilk milletler kadar ve belki onlardan daha kadim bir medeniyete sahip olduğunu gösterecek deliller görebiliriz. Mesela bugünkü medeniyet âleminde bir milletin medeniyet seviyesi kültürünün gelişmişlik derecesine göre ölçülür. Kültürel gelişmenin birinci merhalesi ise halkın okuyup yazma derecesidir. Halbuki Orhun Abideleri bu hususta o zamana göre hiç de aşağı sayılamayacak olan bir medeniyet seviyesini, yani "Han'ın bütün Türk kavimlerini kendisinin yazıp bıraktığı abideleri anlamaya davet ettiğini" gösteriyor.

Türklerin insani olan hasletlerinden biri de düşmanlara karşı hiç düşkünez muamelede bulunmamalarıdır. Başka milletlerin tarihinde muharebelerdeki vahşi hunharlıklardan, düşmanlara galebe edince artık insani hayatla hiç de uzlaştıramayacak türlü türlü vahşetlerden Türk tarihi arınmıştır. Kendi mağlubiyetlerini çekinmeden itiraf ettikleri halde düşmana karşı kazandıkları zaferlerden dolayı hiç de gurur göstermezler.

Türklerde vatanperverlik de çok kuvvetlidir. Hiçbir Türk kendi "il"²i, yani hakkı için hayatını ve hatta en sevgili şeylerini feda etmekten çekinmez. Kaşgarlı Mahmud Türk'ü şöyle tarif ediyor:

"Türkte kibir ve övünme yoktur. Türk büyük kahramanlıklar ve fedakârlıklar yaptığı zaman bir fevkaladelik yaptığından habersiz gibi görünür."

İşte bu gibi bir taraftan milli, diğer taraftan insani hasletlerle seçkin olan Türklerin teşkil ettikleri cemiyetlerde göze çarpan en bariz vasıf zamana göre teşkil ettikleri muhtelif devlet şekillerinin içinde halkçı bir ruhun kendini göstermesidir.

Halkçı olan hasletlerden biri de savaşı değil, barışı olmaktadır. Eski Türklerde devletin en basit şekli "il" adını alırdı. "İl" ise "barış" manasınadır. Bundan dolayı Türkler muharebelerde en galip bulundukları zamanda bile mağlup taraftan gelen barış teklifini derhal kabul ederlerdi.

Halkçı hasletlerden biri de "velayet-i amme"²nin cemiyette hükümlan olmasıdır. "Velayet-i amme"²nin hükmünü infaz etmesi ise en ziyade ceza işlerinde görülür. "Ceza" Türklerde her vakit "kamu hukuku"²ndan sayılırdı.

1 Diğer-bin: Hep başkalarını düşünen; onlar için fedakârlıkta bulunan. (Y.N.)

2 Velayet-i amme: Bütün malları ve fertleri kapsayan velayet. Yargıç ve vali benzeri devlet uzuvlarının velayetleri gibi. (Y.N.)

Eski Türk hükümet şekillerinden en şahsi hükümdarlık usulü zannolunan "hakanlık"ta bile halkçı bir ruh gözüktür. Çünkü mühim işler "şölen"lerde müzakere olunup bir karara bağlanmadan hakan tarafından icra olunamazdı. Hakan da şölen üyesi olduğundan orada görüşünü söyleyip ikna edici delillerle şölen heyetine kabul ettirebilirdi. Sonra en büyük Türk devleti olan ilhanlıkta da aynı usulü görüyoruz; ilhanlıkta mühim işler "kurultay"da müzakere olunmadan ilhan tarafından icra olunamazdı.

İşte yukarıdan beri saydığımız vasıflardan Türk ruhunun esasen halkçı olduğunu görürüz. Zaten Türkün genel karakterini teşkil eden ahlaklarına bakılacak olursa bir taraftan "insanîyetçi" diğer taraftan "milliyetçi" olan Türkün cemiyet hayatında en başlıca hasleti de "halkçı" olmaktır. Böyle olduğu halde Türk varlığına sonradan karışmış olan "Osmanlılık" -yabancı unsurlar Türkteki bu asil hasletleri bertaraf edememekle beraber- toplumsal hayatta bir bozukluk meydana getirmiş, cemiyet hayatını zamanına göre yürümeden alıkoymuş ve Türklüğün her devirde "asrıdan geri kalmamış" olan toplumsal seyri bir duraklama ve çöküş durağına uğramış ve bu çöküş devresi Türk tarihinin seyrindeki ilerleme merhalesini de bir müddet için durdurmuştur.

Türk Cumhuriyeti

Ruhen bu kadar halkçı olan bir milletin teşkil edeceği hükümetin en tabii şekli de cumhuriyettir. Türkler başından beri asırların cereyanı arasında geçirdikleri toplumsal hayatın gelişme devrelerine göre her türlü hükümetler teşkil etmişlerdir. Bunların içinde ilk cemiyet hayatından başlayarak ilk hükümet şeklinden itibaren imparatorluğa varıncaya kadar her nevi hükümet şekli görülür. Fakat bunların hepsinde de zamanın ve diğer şartların icaplarına göre en şahsi hükümdarlığı teşkil ettikleri devlette bile yine halkın görüşüne, milletin hâkimiyetine büyük bir kıymet verildiğini ve kamunun velayetine dayanan bir devlet teşkil edildiğini tarih gösteriyor.

Böyle olduğu halde "Osmanlılık" devrinde Türk ruhuna yabancı, Türk varlığıyla alakası olmayan yabancı unsurlar, yad töreler Türklüğün içine girmiş ve bunların neticesi olarak asırlarca müddet Türk varlığı kendi ruhunun taşıdığı hasletlere aykırı birtakım hükümet şekillerinde bulunarak hem milli varlık bu yabancı hükümet şekilleri altında kendi bünyesine aykırı idarelere bağlı olmak gibi felaketlere maruz kalmış hem de çağdaş medeniyette alması lazım gelen mevkii elde edemeyerek medeniyetçe geri bir mevkide kalmıştır.

İşte Türk İnkılabı'nın büyüklüğü burada kendini gösterir. İnkılap bir taraftan devlet müessesesinde vücuda getirdiği siyasi inkılaplarla "Osmanlı Devleti"nin taşıdığı milli olmayan unsurları atmış, diğer taraftan milli varlıkta gelişmesi la-

zım gelen toplumsal inkılabı her türlü engellerden azade, hür bir saha açmıştır. Millet sinesinde yetiştirdiği büyük Gazi gibi bir dâhinin rehberliğiyle siyasi sahada inkılabı tamamlarken "Cumhuriyet"i ilan etmek suretiyle bir taraftan kendi öz varlığına kastetmiş soysuzlaşmış bir sülalenin çürümüş saltanatına son vermiş, diğer taraftan da Türk ruhunda esasen yaşamakta olan "faziletli hükümet" idealini gerçekleştirmiştir.

Gerçi toplumsal hayatta asıl gaye "milletin saadeti" olup cumhuriyet bu gayeye erişirici vasıtalarından birisidir. Fakat bugün bizim cemiyet hayatımızda cumhuriyet hem de bir gayedir. Çünkü Cumhuriyet'ten evvelki saltanat devrinde memleket her türlü ilerleme ve gelişmeden mahrum baştan başa harap bir ülke halinde kalmış olduğu gibi, millet de seviye itibarıyla kendi öz kültüründen mahrum kılınarak çağdaş medeniyette layık olduğu mevkiini alamamıştır.

Bundan dolayı aziz Cumhuriyet inkılap nesli için yaşanmakta olan bir "gerçeklik" olmakla beraber her vakit üzerine titreyeceğimiz ve en aziz, en kutsi bir "emanet" olarak sakınacağımız bir idealdir.

İşte bu mukaddes emaneti bugünkü ve gelecek nesle teslim eden Büyük Rehber'in şu ulvi hitabesini bir daha tekrar edelim:

"Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

(...) Bir gün istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini¹ düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. (...) Aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet² ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. (...) Millet fakrû zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!"

Halil Nimetullah
İstanbul Darülfünunu'nda
Mantık Müderrisi

1 Şerait: Şartlar. (Y.N.)

2 Dalalet: Sapkınlık. (Y.N.)

Yeni Devlet ve Yeni Zihniyet^{*}

Dresden, 23 Eylül 1928

Osmanlı monarşisi, dini bakla, fasulye, mercimek vs. gibi bir ticaret ve menfaat eşyası haline getirmiş olan yegâne müttefiki ruhani zümresiyle Türk cemiyeti için eşi bulunmaz bir felaketti. O vakit Avrupa'nın pek çok zaman evvel arkada bıraktığı feodal devirlerde olduğu gibi bizde de ferdin hiçbir manası, hiçbir kıymeti yoktu. Fertleri yekpare bir ruh yapan, onları canlı bir birlik haline getiren toplumsal kıymetler gelişmemişti. Yazı dili halka yabancı bir dil, edebiyat halka yabancı bir edebiyat, hukuk cemiyete yabancı bir hukuktu. Yani cemiyetle devlet arasında sınırsız bir tezat mevcuttu.

Saray, ilkel vasıtalarla çalışan teşkilatsız halk karşısında teşkilata dayanan korkunç bir "tüketim müessesesi" idi. Aşar gibi ruhani âlimler tarafından kutileştirilmiş bir unvan altında halktan alınan paranın yalnız saray tüketimiyle bir alaka ve irtibatı vardı. Dilencilik için nasıl yumuşak yüreklilerin, gösteriş tutkunlarının dolaştıkları köşeler ideal kısmet yerleri ise "mukaddes asalaklık" için de halkı sersemleştiren, bunaklaştıran maddi ve manevi vasıtalar o kadar "saadet, refah, şan ve büyüklük" alametleridir. Onun için sarayın gayesi halkı acıklı bir ilkelik içinde bırakmaktan, sarayın menfaatine uygun fikirlerle işlemekten başka bir şey olamazdı.

* M(ustafa) Nermi, *Cumhuriyet*, 2 Teşrinievvel (Ekim) 1928, No: 1581.

Acı bir toplumsal esaret devri yaşamış olan bugünkü hür şehirlerimiz eski devlet zihniyetinin -Cumhuriyet vatandaşını isyanlara sevk eden- şahitleridir. Osmanlı monarşisinin servet devirlerinde bile devlet, halkın refahıyla, hatta en basit ihtiyaçlarıyla meşgul olmamıştır. Suyu kurumuş bir çeşme taşı bize bu hakikati perişan bir sessizlikle hatırlatır. "Sahib-ül hayrat vel hasenat"¹ Osmanlı monarşisinin en göze çarpan bir imar tipi idi. Fakat bu "imar tipi"nin hemen genellikle toplumsal zihniyetle bir münasebeti yoktu. Bu plansız, keyfi imarlar ya halka bir testi su vererek onu esir gibi kullanan mütegalibenin,² ya saraya daha ziyade yakınlaşmak isteyenlerin yahut şahsi kurtuluşunu, ahiretini temin etmeye çalışanların eserleridir. Toplumsal bir alakayla yapılmış şeyler varsa onlar da her halde son derecede nadir istisnalardan ibarettir. Eğer, sebepleri ne olursa olursun, bu şahsi teşebbüsler de olmasaydı, ortada hiçbir şey bulunmamış olacaktı. Demek oluyor ki, Osmanlı monarşisi en parlak devirlerinde bile halkı tam manasıyla kendi haline bırakmıştır. Altı asırlık bir monarşi idaresinin imar faaliyeti ile birkaç senelik Cumhuriyet devletinin imar faaliyetini mukayese ettiğimiz vakit halk hâkimiyetinin kudretli manasını anlamakta katiyen müşkül çekmeyiz. Altı asır, Türk cemiyetinin maddi refahına ait olumlu izler bırakmadan akmıştır. Sınırları Viyana'ya, Fas'a vs. kadar uzanan bir devletin gelirleri yalnız taçlı ve tahtlı asalakların zevklerine, menfaatlerine sarf edilmiştir. Bütün teşkilatıyla, bütün zihniyetiyle halka yabancı olan bir monarşiden esasen başka türlü bir faaliyet beklenemezdi.

Yeni Türk Devleti'nin dayandığı ruh ve zihniyet büsbütün başkadır, "toplumsal"dır.

Eski monarşinin tebaasının yerini Cumhuriyet'in "hür vatandaş"ı almıştır. Ortadan kalkan eski "sahib-ül hayrat vel hasenat" yerini "toplumsal şuur"a terk etmiştir. Biz bugün toplumsal ve siyasi hayatımız itibariyle mazinin "gemisini kurtaran kaptandır" sözünü artık hoş görmeyen toplumsal bir zihniyet sahibiyiz. Kendi talihimizi kendimiz tayin ettikten, milli hâkimiyeti temsil eden bir vatandaş olduktan sonra bizim için cemiyetin yüksek menfaatlerine tezat teşkil eden ferdi gayelerin yalnız çok çirkin ve tehlikeli bir manası olabilir.

Cumhuriyet, yeni devlet, yeni bir zihniyet demektir. 1908'den sonra bir kuvvet olmaya çalışan ve "hakan edebiyatı" şeklinde göze çarpan yanlış vatanperverlik yerini toplumsal ve hakiki vatanperverliğe terk etmiştir. Cumhuriyetle neticelenen kudretli inkılap hareketi, Türklüğü en modern manasıyla "vatan"a kavuşturmuştur. Bugünkü bütçemizle yapılan her şey yalnız vatan içindir. Bu, Türk cemiyetinin tarihinde ilk defa kendisini gösteren bir tezahürdür. Çünkü Cumhuriyet vatanperveri yeni kıymetlerin, yeni bir zihniyetin temsilcisidir.

1 Sahib-ül hayrat vel hasenat: Hayır ve güzellikler sahibi. (Y.N.)

2 Mütegalibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

Onun -eski devirlerin katiyen anlayamadığı, sezemediği- bir vatani vardır. Vatan; yaşayan, duyulan, tesirini devlet hayatında gösteren canlı, toplumsal kıymetlerin genel bir "bileşimi"dir.

Osmanlı monarşisi riya ve dalkavukluğu beslemektedir. Nişanlarıyla, rütbe-leriyle dalkavukluk ve rıyayı devlet ve cemiyet müessesesi haline getirecek suni bir şeref ve meziyet merdiveni vücuda getirmişti.

Halbuki toplumsal kıymetlerden kuvvet alan yeni devlet yalnız idealist insanlara dayanabilir. Çünkü artık "toplumsal bir vazife" vardır. Bu vazife ise "yalnız vazife"dir, hedefi mükâfat, menfaat değildir. O halde biz, bugün yepyeni bir Türklükten, yepyeni bir vatandan bahsedebiliriz. Çünkü fertleri gençleştiren, onlara kuvvet ve hayat veren şey "zihniyet"tir. Biz bugün bunun şerefli bir misalini görüyoruz:

Adana Mebusu Kemal Bey, hayat arkadaşıyla birlikte servetlerini Türk Ocağı'na vasiyet ediyorlar. Bu asil hareket canlı vatani duyan iki idealist kalbin temiz derinliklerini bize izlettirecek bir kudrettir. Modern vatan adını verdiğimiz mukaddes gönül mabedinde "vazifeler"ini duyanlar ebedi bahtiyardır. Konuştuğumuz dil onun, sevincimiz onun, kederlerimiz onun, her şeyimiz onun, yani Türklük denilen canlı ve görünmez manevi ağlarla işlenmiş "toplumsal ilişkiler"indir. Hakiki Türklük bu muhteşem toplumsal ilişkilerden duyulan vecd ve onun zorunlu kıldığı idealist vazife heyecanıdır. Yeni devleti, yeni zihniyeti burada aramak icap eder.

M. Nermi

Halk Dili En Yanılmaz Bir Lisan Mektebidir^{*}

Yüksek bir tahsil görmüş olanlar gerek muamele ve gerek yazılarında halkın anlamadığı birçok kelimeler kullanmaktadır. Bunların pek az miktarı bir lüzuma dayanır. İncelemeyle çoğunun terki ve yerlerine halkın kullandığı kelimelerin konulmasına imkân olduğu tasdik edilir. Misal olarak "faideli-faydalı" kelimesini alalım. Halk bu kelimeyi genel olarak kullandığı halde, "müfit, faidebahş, istifadebahş" gibi edebiyat-ı cedide yadigârı kelimeleri anlamaz ve ağzına almaz. Halk "istifade" kelimesini de bilir; bununla eşanlamlı olarak "avanta"yı da kullanır; fakat "istifadeli" yerine "istifadebahş" demez. "Avantalı" ve "avantası çok" tabirlerini de kullandığı halde bazı aydınların Fransız şivesiyle telaffuz etmeyi marifet sandıkları "avantajö"yü hiç anlamaz.

Bir lisanda birbirine yakın manalar taşıyan birkaç kelime bulunabilir. Fakat tastamam aynı manada iki kelime kullanılmamalıdır. Böyle bir kelime hususi lisan (argo) unsuru kalmaya mahkûm olur. Mesela "görmek" varken "rüyet etmek" fazladır. Bunun lüzumsuzluğunu selim aklıyla keşfeden halk kendisi için kullanımını gereksiz görür. Sırf "görmek" manasına "müşahede etmek" de fazladır; fakat müşahede "observation" manasına kullanılırsa, tabii gereksiz sayılmaz; çünkü "observation" alelade görüşten farklıdır. Bu farklı kavramı herkesin tahsille kavraması ve yeni bir kelimeyle işaret etmesi elzemdir. Bu yeni kelime halk dilinden alınmadığı takdirde aydınların kullandığı kelime -kökeni hangi lisan olursa olsun- o kabul olunur.

^{*} A(hmet) C(evat) (Emre), *Muhit*, Şubat 1929, No: 4.

Halk dilinde yakın kavramları ifade eder kelimeler pek çoktur. Mesela "bakış"tan ayrı olarak "nazar" kelimesi de halkça malumdur, fakat kullanımı hususi ve belli yerlere mahsustur. "Kem nazarla bakmak", "nazar değmek", "nazara gelmek" tabirleri halkça kullanılır; fakat "bakmak" yerine halktan hiçbir kimse "atf-ı nazar etmek" demez.

Bunun gibi "usul" kelimesi de halkın meçhulü değildir. Fakat onu "usûl u fürû" da olduğu gibi "asl"ın çoğulu olarak kimse kullanmaz; "usul usul", "usulen" gibi tabirleri herkes kullanır.

Halkın lisanını inceleyenler onda gördükleri zenginlik ve genişlik karşısında hayret ederler. Ancak çocukluk çağından itibaren kitapların dar ve yabancı sayfaları arasına kafalarını sokup başka hiçbir tarafa bakmak istemeyenler o hazinelerden habersizdir. Artık hepimiz için "halk dili" denilen lisan mektebine girmek zamanı gelmiştir. Bu, her aydının ihtiyacıdır. O mektepten ve o tahsilden istifade ettiğimiz oranda halka yaklaşmış, dil birliğini yaratmış, genel tahsili kolaylaştırmış, müddetini azaltmış oluruz.

Özetle:

Her aydın kendisini halk dili denilen lisan mektebine girmiş talebe saymalıdır; halkın dilini öğrenmeye çalışmalıdır.

A. C.

Hakiki Halk İdaresi*

- 2 -

- *Bugünlerde şehrimizi Adliye Vekili'nin teşrifleri bekleniyor. Dahiliye Vekili Beyefendi Doğu vilayetlerimizde uzun bir inceleme ve denetleme seyahatine çıktı.*
- *İktisat Vekâleti'nce memleketimizin zirai vaziyetini incelemeye memur edilen Türk ve yabancı uzmanlarından meydana gelen heyet Aydın, Denizli, Isparta mıntıkasındaki incelemelerini bitirmiştir.*
- *Bu sene Konya vilayeti dahilinde tam teşekküllü 45 nahiye teşkili hükümetçe kararlaştırılmıştır vs.*

Yukarıya yazılan haberler bir hafta zarfında gazetelerimizden gelişigüzel alınmış havadistendir ki her birisi halkçı bir idarenin milli işlerdeki faaliyeti için parlak birer misal teşkil eder.

Demokrat bir idare ne demektir? Halkçılık ve halk idaresi nedir? Biz bunu ancak kavuştuğumuz Cumhuriyet devrinde tanıdık ve nimetlerini gördük.

Harici vaziyetimize bakıyoruz: Billuri denecek derecede pürüzsüz bir halde. Büyük bağımsızlık zaferimize kadar önümüzde birleşik bir cephe halinde bulunan bütün bir düşmanlık dünyası şimdi Türkün kudret ve sağlamlığı önünde takdirle eğilmiş bir vaziyette; iktisadi, siyasi münasebetlerde bulunduğumuz birçok milletler, küçük-büyük hemen bütün devletler Türkiye ile uyuşmayı, an-

* M(uzaffer) Hamit, *Babalık*, 26 Haziran 1929, No: 3029.

laşmayı bir gereklilik ve zorunluluk saydılar. Çünkü Türk'ü kudretli, vakur, hakşinas, barışsever, dürüst bir siyaset yolunda gördüler.

Çünkü karşılarında köhne, âciz, kıyasetten¹ ve milletlerarası siyasi münasebet ve vaziyetlerden bihaber miskin bir Babiâli siyaseti yerine, kudretinden emin, milli menfaatlerini azami dikkat ve itinayla takibi şaşmaz bir şiar bilen Türk Cumhuriyeti siyasetini gördüler ve onunla karşılaştılar.

Dahili vaziyetimiz denilebilir ki Türk milletinin şimdiye kadar hiç görmediği bir huzur ve sükûn içinde, en tabii, kuvvetli bir haldedir.

Dahili vaziyet için bir ölçü olan asayiş vatanın her tarafında mükemmel bir derecededir. Halk canından, malından emin, Cumhuriyet'in verdiği nimetlerden derin bir emniyet ve huzur içinde istifade ediyor.

Dahili devlet makinesinin kanuni mecralarda işleyip işlemediğini incelemek ve denetlemek için vekiller, yetkili yüksek şahsiyetler sık sık memleketin her tarafını dolaşıyorlar, halkın ihtiyaçlarıyla doğrudan doğruya alakadar oluyorlar.

Diğer taraftan memleketin iktisaden, seviyeten yükselmesi için bütün devlet cihazlarında hummalı bir faaliyet var. Henüz iktisadi gelişimimizin başlangıcında olduğumuz halde hariçten borçlanmaya muhtaç olmaksızın milli servetle az zamanda büyük işler yapıldı, büyük eserler meydana getirildi.

Bundan başka semeresi pek yakında toplanacak çok büyük, mühim eserlerin de temelleri atıldı.

Tam teşekküllü nahiyeler köylüyü birçok külfetten kurtaracaktır. Köylü; hâkimi, tapu memurunu, nüfus memurunu, kendi işini görecek bütün devlet memurlarını ayağında görecektir.

Özetle dahili işlerimize hangi cepheden bakarsak bakalım, hepsinde de hakiki halkçılığın yer yer izlerine tesadüf ediyor, her günkü hayatımızda bunlarla karşılaşıyoruz.

İşte hakiki halk idaresinin nimetleri, işte faziletli Cumhuriyet idaresinin iyilikleri, saadetleri...

Bu ışıklı devre Türk milleti asırlardır hasretti, susamıştı. Kendi bağrından kopacak faziletli, dürüst, adil bir idareyi dört gözle bekliyordu. Çünkü Türk yakın mazide çok felaket çekmiş, Türk nesilleri sayısız kanlı badireler içinde hiçbir milletin geçirmediği korkunç facialar görmüştü.

Kahraman Türk âciz, sapkın sultan idarelerinin sonsuz kötülüklerine kurban olarak üç kıtanın birçok topraklarını temiz kanlarıyla sulamıştı. Huzur ve sükûna, ekmek ve suya olduğu kadar muhtaç olmuştu.

1 Kıyaset: Akıllılık; anlayışlılık; uyanıklık; zeyreklik. (Y.N.)

Nihayet işte o kadar özlediğimiz bu devre kavuştuk. Halktan kuvvet alan, halkın mukaddes menfaatleri üzerine kurulan şerefli, halkçı bir cumhuriyet idaresini idrak ettik.

Cumhuriyet idaremizi, halkçı hükümetimizi minnet ve şükranlarla yüceltmek borcumuzdur. Çünkü bizi düşman esaretinden, harici düşmanlardan daha müthiş olan cehaletten, her türlü yenileşme ve ilerlemeye mâni hastalıklı müesseselerden kurtaran odur. Bu vatan topraklarında teneffüs ettiğimiz bu hür havayı yaratan yine odur. Bizi huzur ve emniyet içinde yaşatan yine odur. Yarın bizi iktisadi refah ve yükselişe kavuşturacak da yine ve hep o olacaktır.

M. Hamit

Köy ve Şehir^{*}

Köylü ile şehirli arasındaki büyük fark, Türk toplumunun en bariz vasıflarından biridir. Toplumsal gelişme, fikri seviye, maddi ilerleme, ruh hali itibariyle bu iki tür sakinler arasında fark değil, adeta uçurum vardır. Köylü ile şehirli, fikri, ruhi, ahlaki bağlarını kaybetmiş, başka muhitlere mensup yabancı insanlar gibidir. Bu hal her memlekette az çok görülür. Köy ve şehir, insanları kendi kalıbına göre yoğuran, tesirleri bambaşka, birbirinden farklı iki toplumsal muhittir.

Köyde yetişen bir çocuğun yaşayış tarzı, hayat anlayışı, idrak ve duygulanma çerçevesi onu şehirde büyüyen çocuklardan başka türlü bir insan yapar. Hayatın basitliği, hatta tabiat ufuklarının yeknesaklığı ve darlığı, temas ettiği insan adedinin azlığı köy sakinlerinin kalbinde ayrı bir duygulanma tarzı, fikrinde başka tür bir idrak ölçüsü, bir mantık kadrosu vücuda getirir. Bu zorunludur. Fakat pek az memleket vardır ki köylüsü bizimki kadar toplumsal gelişmenin haricinde kalmış olsun.

Nüfus yoğunluğu, toplumsal hareket haricinde kalmış köylere gittiğiniz zaman, çoktan beri kendimize mal ettiğimiz ilerleme ve medeniyet unsurlarından tamamıyla mahrum, kendine göre yaşayan insanlar görürsünüz. Bunun sebebi imparatorluk Türkiye'sinin köyü ve köylüyü asırlarca ihmal etmiş olmasıdır. Saltanat idareleri askeri de, parayı da hep Anadolu köylüsünden almış, ona ne maddi ne manevi hiçbir şey vermemiştir.

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 16 Ağustos 1929, No: 3894.

Halka dayanan Cumhuriyet idaresinin en büyük endişesi köylüye refah temin etmek, onun medeni seviyesini yükseltmek, şimdiye kadar hep köylüden alınarak başka yerlere sarf edilen kuvvetleri biraz da başka yerden alarak köye sarf etmektir. Hükümetin bugünkü mali ve iktisadi sistemi incelenirse görülür ki tutulan yol köylünün lehindedir.

Fakat köy ile şehir arasında büyük farkı kaldırmak, bilhassa fikri seviye ve manevi duygu itibarıyla memlekette birlik temin etmek için daha kısa yollardan, daha süratli gitmek lazımdır. Şehir ile köy arasında etki ve tepkiyi daha yoğun bir hale getirmeli, köyü şehirden, şehri köyden faydalandırmalıyız. Bunun için de iki zümre arasında sıkı temas tesis etmeli, bazı memleketlerde tatbik edilen usulleri taklit etmeliyiz.

Yaz tatilinde birçok mektepler kırlarda kamp kuruyorlar. Bu kır hayatının eğitici ve sıhhi tesirleri malumdur. Mekteplilerin kamp hayatını daha fazla yaygınlaştırarak kampları şehir civarından köylere nakletmek çok mühim toplumsal bir derdin devası olabilir. Her sene yaz tatilinde bütün mekteplerin birer sınıfı bir muallimin idaresi altında bir köye giderek orada üç-dört hafta oturursa, bundan elde edilecek faydaların ölçüsü olmaz.

Evvela talebe gittikleri köyde okuyup yazma öğretirler. Sonra konuşma tarzında köy halkına birçok malumat verirler. Muallim, köylüye sıhhi, toplumsal, vatani dersler verir. Bu bir arada yaşamadan köylü, hiç bilmediği, hiç kimsenin şimdiye kadar zahmet edip de öğretmediği basit hayat kaidelerini, yatıp kalkma, yıkanma, yemek pişirme, yemek yeme, konuşma, çalışma usullerini öğrenir. Şehirli talebe, köyün hem havasından istifade eder, hem memleketi ve dertlerini yakından görür, halkın noksanlarını anlar, ileride memlekete nasıl hizmet etmek lazım geleceğini o yaştan düşünmeye başlar. Bilhassa, saf köylünün şehirlilerle temas ederek bozulmamış hakiki milli ahlakından faydalanır, o saf milli muhitin temiz havasını soluyarak kalbinde derin hislerin canlandığını görür.

Artık o mektep sınıfı ile o köy arasında samimi ve sıkı bir münasebet kurulur ve kışın o sınıf talebesi, köylüye kitap, gazete, resim, defter, kalem yollar; bir hastalık ortaya çıktığında muallimin yardımıyla sıhhi tavsiyeler ve ilaç gönderir. Bütün mekteplerimizin her sınıfı böyle bir köyle yakından temasa girse, az zaman içinde ne kadar köy maarif ve medeniyet nurundan faydaladır.

Her tarafta okutma faaliyetine girdiğimiz bu devirde, bu temas fikrini kıymetli maarif vekilimizin¹ dikkatine arz ederiz. Bunun şekilleri düşünülebilir. Tecrübe için bir iki yerden başlanır. Yapılacak şey, ufak ve geçici bir iş değil, muazzam ve daimi bir teşebbüstür. Bunu başaracak insanlar memlekete en büyük iyiliği edeceklerdir.

1 Cemal Hüsnü Taray. (Y.N.)

Her halde şuna kuvvetle inanıyoruz ki, memleketi kurtarmak için gelecek nesillere mukaddes bir miras gibi bırakmak istediğimiz medeniyet, yenileşme, demokrasi, cumhuriyet fikirlerini hiç kurumadan semere verecek tohumlar gibi ekmek için bu memleket köy köy fethedilmeye muhtaçtır. Bu ilk medeniyet ve yenileşme ordusu Cumhuriyet'in mektepleri olabilir.

Necmettin Sadık

Modern Devlet ve Halk^{*}

Doğduğu günden beri karşı Fırka'nın¹ bize program diye ortaya attığı fikirler, fikir ve sistem bolluğu sırasında, acıklı fikir dermansızlıklarından başka bir şey değildir. Bu fikirleri neticelerine götürmek istediğimiz vakit, denize kavuşamayan çöl çayları gibi dört-beş adım ileride eriyor ve karşımızda geniş bir hiçlik esniyor. En yakın neticeleri bile kavranılmayan bir politika sisteminin halk arasında çok yanlış yorumlara yol açması onun için çok tabii bir şeydir. Böyle vaziyetlerde küçük bir aydınlık baş, sersemlendiren geniş karanlık yığınından elbette daha iyidir.

Biz şimdi çok büyük ihmaller ve sarsıntılar görmüş bir yurdu yeniden kuruyoruz. Esere, yaratıcı kudrete susamış halk, büyük Türk İnkılabı'nın uyardığı heyecanı henüz yaşıyor. Karanlık ve arkası görülmeyen fikirler ve prensipler yüzünden böyle yüksek tarihi heyecanların sönmesi nedir, bilir misiniz? Milletlerin tarihi heyecanları en kıymetli varlık ve yaratmak alametleridir. Milletler bunu kaybettikleri vakit kendi varlıklarını tesadüfün keyfine bırakmak mecburiyetinde kalırlar. Cumhuriyet devrinin Türklüğü gibi kudretli bir yaratmak heyecanı duyan milletler tarihte son derecede azdır. Biz bunun kıymetini bilmeliyiz. Böyle yüksek halk ruhu belirişleri gökyüzünün bazı yıldızları gibi dört-beş asırda bir kere kendilerini gösterirler. Biz bunu mekteple, terbiyeyle, eserle, kısacası her şeyle ebedileştirmek mecburiyetindeyiz. Millet denilen ge-

* M(ustafa) Nermi, *Cumhuriyet*, 3 Teşrinisani (Kasım) 1930, No: 2332.

1 Serbest Cumhuriyet Fırkası. (Y.N.)

niş ve canlı kökün içinde taşan bu genç yıldız, bu ışık heyecanı, gelecek günler Türkiye'sinin kaynağıdır.

Neticeleri kontrol edilmemiş fikirler, dereden tepeden toplanmış kanaatler kadar yüksek tarihi heyecanları öldüren bir şey yoktur. Büyük gayeler için can cömertliği yapan bir milletin çocukları, yine aynı büyük gayeler için hırslarını, inatla arkadaşlık eden fikirlerini feda etmek yolunu öğrenmelidirler.

Millet ve devlet en büyük fedakârlıklar sistemidir. Onun için iyi bir vatandaş olmak çok büyük bir fazilettir. Bugün vatandaş ve devlet birbirinden ayrılmayan, birbirini izah eden, birbirini tamamlayan iki kavramdır. Aynı sezgi, aynı talih, aynı tarih her ikisinin de kılavuzudur.

Karşı Fırka'nın en yetkili bir adamı "devlet ve halk" arasındaki münasebetleri anlatırken eşi bulunmaz bir hataya düşüyor ve diyor ki:

"Devlet kendi işine baksın, halkın işine de karışmasın. Liberal buna derler."

Böyle bir devlet belki liberal bir devlet olabilir. Fakat modern devlet, bugün yaşayan devlet, katiben bu değildir. Bu fikirlerin ne kadar yanlış olduğunu anlamak için devlet ve halk arasındaki münasebetlere göz gezdirmek icap eder. Halk ve devlet bugün birbirlerinden ayrı mıdır? Devletin işine ilkönce karışan kimdir? Halk değil mi? Kabineyi yapan, hükümeti kuran halkın vekilleri değil midir? Devlet, karşı Fırka'nın anladığı gibi, yalnız kuru bir idare teşkilatı mıdır? Buna şiddetle "hayır" diyebiliriz.

Ortaçağ devletleri, Osmanlı padişahlığı yalnız idare devletiydiler. Devlet halkın işine hiç karışmazdı. Müttegallibe,¹ kabadayı, faizci, halkı istediği gibi soyardı. Halk da devletin işine karışamazdı. Böyle "işe karışma"lara o vakitlerde "devlete isyan" adı verilirdi. Fakat devlet halkın eline geçtikten sonra, devlet halk devleti olduktan sonra "devlet kendi işine baksın, halkın işine de karışmasın" sözü tam sözüyle büyük bir manasızlıktır.

Fırkalar programlarını yaparken devleti yalnız bir idare teşkilatı teşkilinde düşünmezler. Zaten böyle bir şey mümkün değildir. Fırka programları tatbik edilmek için yapılır. Bu programa oyunu veren halk, onun tatbikini istemiş demektir. Programı kim tatbik edecektir? Tabii yine halkın vücuda getirdiği hükümet, değil mi? O halde bu hükümet, mantıklı düşünüldüğü vakit, halkın işine karışmıyor, halkın işini görüyor.

Modern devletin ilk zamanlarında mazinin hukuk zihniyetinden kendisini kurtaramamış olan bazı milletvekilleri Avrupa'da devlet ile milleti iki ayrı şey şeklinde muhakeme etmişlerdi. Üstünden yıllar geçmiş, yosun bağlamış fikirlerle bugün iş görmek imkânsız bir şeydir. Modern devlet tam sözüyle hâkim bir müessesedir. İçilen suya, oturlan yere, tavanın yüksekliğine, pencerenin

1 Müttegallibe: Zorba takımı, derebeyi. (Y.N.)

genişliğine, kısacası her şeye karışır. Modern devlet zaten her şeye karışmak için kurulmuştur. Çünkü modern devlet, halkın organıdır. Devlet içinde yaşayan kudret, halk kudretidir. Savaş ve barış antlaşması, ticaret antlaşması, vergi politikası, mektep politikası, yol politikası, kısacası her şey devletin, yani halkın yetkisi içindedir.

Türk Devleti'ni gelişigüzel halkın işine karışır bir devlet, yetkisini aşmış bir devlet şeklinde muhakeme etmek, Türk Devleti'nin özyapısını hiç bilmemek demektir. Halkı kendi başına bırakan, çeşmesi, yolu için sahibül hayrat vel hasenat¹ bekleyen devletlerin en iyi tipi yine bizim tarihimizde vardır: Yıkığımız Osmanlı padişahlığı. Öyle anlaşıyor ki karşı Fırka devlet müessesesi, modern devlet hakkında en yüzeysel bilgidен bile mahrumdur. Türk Cumhuriyeti halktan başka bir şey değildir. Bu devleti halkın işine karışır gibi göstermek devlet faaliyetini anlamamak demektir.

Fakat böyle bir gafletin neticelerini düşünmek lazımdır. Osmanlı monarşisi tipinde bir cumhuriyet idaresi düşünmek çılgınlığın en büyüğüdür! Halkı çok yanlış muhakeme yollarına sürükleyecek temelsiz fikirlerden kendimizi kurtarmalıyız. "Hükümet halkın işine karışıyor" yaygarası mantıksız olduğu kadar tehlikelidir de. Bu yaygarayı yeni bir hikmet şeklinde anlamak felaketine düşenler, bilmeyerek kendi öz devletlerine karşı haksız bir gücenme duyarlar. Fakat uzun bir tarih halka olgun bir ruh terbiyesi vermiştir. Halk, devletin kendisinden başka bir şey olmadığını biliyor. Bununla beraber miktarı az bile olsa yaratıcı devrimizde kuvvetlerimiz dağılmamalı, inkılap heyecanımız sönmemelidir. Onun için politika hayatına girenlerin her şeyden evvel modern devlet ve cemiyet hayatının ana fikirlerini, hiç olmazsa bunları bilmeleri icap eder.

M. Nermi

1 Sahibül hayrat vel hasenat: Hayır ve hasenat sahibi. (Y.N.)

Halkçılık ve Demokrasi^{*}

- V -

İnkılabımızın halkçılık şiarını niçin "demokrasi"den ayırmakta ve ikisini birbirinden başka şeyler saymakta ısrar ettiğimi arkadaşlarımdan bazıları çok haklı olarak sordular.

Cemiyetimiz için yeni bir nizam ortaya koymak iddiasında bulunmadığım ve hele büyük inkılap ideolojisini şahsi fikir ve kanaatlerden mümkün olduğu kadar uzaklaştırmaya çalıştığım için bu makale muhterem arkadaşlarıma cevap olacaktır.

Bundan evvelki yazımda arz etmiştim. İnkılabımızın reel gelişmesi çağdaş demokrasilerin bir buçuk asırlık seyirlerine benzemedi.

İnkılabımız ilk hamlede hakiki demokratik bir toplum için ciddi bir gelişme merhalesi olan devletçiliğe erdi. Çağdaş demokrasilerin ihtilallerden bir buçuk asır sonraki manzarası tehlikeli bir "individüalizm"dir.¹

Bugün bütün dünya memleketlerinde demokrasinin taraftar ve aleyhtarlarının hareket noktaları budur.

Bu tasnife göre, ileri hareket aleyhtarlarının hepsi demokratlardır; sollar demokrat değillerdir.

^{*} Neşet Halil (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Eylül 1931, No: 3653.

¹ İndividüalizm: Bireyin haklarının toplumun haklarından daha önde geldiğini savunan toplumsal görüş; ferdiyetçilik, bireycilik. (Y.N.)

Bunlara göre, demokrasinin zaferi sağıın kuvvetidir; sol cereyanların gelişmesi mücadelesi demokrasinin ıştırabıdır.

Sağların sollarla yaptıkları mücadelelerin Avrupa demokrasilerindeki ismi "demokrasinin müdafaası"dır. Hakikatte müdafa edilmiş şey individüalizmdir.

İndividüalizm ihtilal tepkisiyle meydana gelmiş, büyük sanayi gelişmesinde taraftarlarını çoğaltmış, bankaya, sanayie, köye, iktisada, hatta devlete hâkim olmuş bir nizamın ismidir.

Bu nizam demokratik değildir. İndividüalizmin kaynağı demokrasi kaynağının zıddına olarak ferdiyetçiliktir.

Gayesi, fertler için cemiyet, hükümet, devlet aleyhine hürriyettir.

İndividüalistler demokrasinin hakiki tahakkuku için ferdi girişimlerin azami himayesini isterler. Bunlara göre:

Maarifi devlet yapmamalıdır; sanayi, ticaret işlerine devlet müdahale etmemelidir; cemiyet yeknesak olmamalıdır.

Onlar için histe, heyecanda, ihtirasta birlik yapan ordu bile tehlikelidir.

Mühim olan şey ferdi hürriyettir; ferdi zekânın, ferdi ihtirasın, ferdi teşebbüsün himayesidir.

İndividüalist nizamın 1931 senesinde bile bütün dünya için hissedilen en büyük tehlikesi, onun her cephede kendisini müdafa eden, kendi menfaati için mücadele eden insanlar bulabilmesi, kitap yayımlaması, parlamento kararı alabilmesi, ordu seferber edebilmesi ve kötü klasik sanatı konuşturmayı başarmasıdır.

İndividüalist nizam, bütün dünyada isimlerine büyük girişimciler denen Levanten zümrenin nizamıdır. Harpleri bu zümre yapar; devletleri bu zümre idare eder; sömürgeler bu zümre için çalışır.

Bütün metropollerde, adlarına demokratik denilen bütün büyük dünya hükümetlerinde büyük vatandaş yoğunluğu bu zümrenin dışındadır.

Onun için milyonlarını nerede işleteceğini bilmeyen ve büyük para rantı için temsil ettiği devleti maceradan maceraya sürükleyen, çağdaş demokratik hükümetlerde hâlâ arazisi olmayan ve çalıştığı toprakta bir ortaçağ esirine benzeyen demokratik cumhuriyetlerin vatandaşları vardır.

Demokratik eğilimler bu nizamın aleyhtarıdır. Onlar, vatandaşlar için eşit haklar isterler; bu eşitlik için üretimde, ticarete, sanayide, terbiyede devletin düzenleyici olmasını isterler. Demokratlar sınıfların, zümrelerin, sömürge ve metropollerin aleyhtarıdır.

Harp sonu dünyasında hissedilen büyük buhran bu eğilimlerin hareketlerinin neticesidir.

Demokrasi eğer halk hâkimiyeti ise;

Eğer demokratik toplum birbirini istismar etmeyen, birinin zararına diğerini kuvvetlendirmeyen, camialar içinde sınıflar, zümreler, sömürgeler, metropoller te zadını meneden eşit vatandaşlar camiasına deniyorsa;

Eğer milli hâkimiyetin pürüzsüz bir şekilde tahakkuku camiyayı eşitlik ilkesine göre idare eden bütün şartların tatbikine bağlı ise -ki bence bu mutlaka böyledir-, 1931 senesinde bütün dünyada Türkiye'ye model olabilecek bir tek demokratik toplum yoktur.

İnkılabımızın şiarı devletçiliktir. İktisatta, terbiyede, ziraatta milli ve milletlerarası münasebetlerde individüalist nizamın aleyhtarlığıdır.

Köyü devlet imar edecek, zanaati devlet himaye ve tesis edecek, mektebi devlet açacak, yolu devlet yapacak; ve bu devlet, zümreleri, sınıfları değil, bütün bir milleti temsil edecektir.

Bu temsilin bir rejim olarak ifadesi halk cumhuriyetidir (République démocratique).

Fakat bu tarife ufak bir taşlama, demokratik devletlerden alınacak bir tek misal karıştı mı, "Fransız demokrasisi, İngiliz demokrasisi" diye söze başlandı mı, yapılacak en doğru hareket "Hayır! Biz o tür demokratlardan değiliz, biz demokrasiyi sağlar gibi değil, sollar gibi anlıyoruz. Eğer demokrasi bu ise ve inkılabımızın onlarınkine benzememesi için iş yalnız bir kelimenin yorumlanmasına ve tartışılmasına kaldıysa, biz bunlardan derhal vazgeçiyoruz. Biz memlekette pürüzlü, arızalı, tezatlı, sarsıntılı bir inkılap rejiminin hiçbir zaman taraftarı olmayacağız!" demektir ve inkılabımızın dokuz senede gelişen yekpare, birleşik, aynı cinsten halkçılık şiarına bağlı kalmaktan başka çare yoktur.

Halkçılık ve demokrasi diye ayırt ettiğim iki cereyanın bir olan manasını bütün bu endişelerle birbirinden ayırmaya çalıştım.

Neşet Halil

Halkevleri*

Halkçılık umdelerini yalnız kanuni sahada ve devlet hayatında temin ve tatbik etmek Türk halkçılığı için kâfi bir gaye olamaz. Hiç şüphesiz bizim halkçılığımız her şeyden evvel vatandaşların serbest gelişmesini ve kabiliyet ve çalışmalarını nispetinde istedikleri istikamette yükselmelerini hedefleyen bir esastır. Hiçbir vatandaş ne kalıtsal ne toplumsal ne ırki ve ne de idari ve kanuni bir çember içinde sınırlı bir faaliyet sahasına, belirli bir yükselme seviyesine mahkûm edilmiş değildir. Avrupa'nın en demokratik sayılan memleketlerinde bile hangi sınıfların hangi tahsil derecelerine çıkabilecekleri söz konusu olurken, Türkiye'de böyle bir ayırım hatır ve hayale bile getirilmemektedir. Özünde halkçı olan Türk milleti, üzerindeki yabancı tesirlerden kurtularak cumhuriyet idaresini tesis ettikten sonra bu sahada en gelişmiş bir noktaya ulaşmıştır.

Ancak hayata hazırlanmak, hayatta başarılı olabilmek için lazım gelen donanımı elde etmek hususunda mevcut olan imkânları tatbikat ve fiiliyat sahasında da çoğaltmak halkçılığın başlıca icaplarından sayılır. Bir millet içinde eski alışkanlık ve hayat şekillerinin vücuda getirmiş olduğu bazı toplumsal ve iktisadi vaziyetler vardır ki, bunların teşkil ettikleri fiili imtiyazların kuvvetlenmesine ve devamına mâni olmak için ayrıca çalışmak gerekir. Hatta yalnız tarihi emrivakiler değil, iktisadi ve toplumsal işbölümleri de temin ettikleri menfaatlara göre ebedileşmek eğilimini gösterirler. Hayatta mücadele için, mücadele demesek bile, başarı için ilk çare bugünkü hayat şartlarına göre donanmış olmaktır. İşte

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Birinci Kânun (Aralık) 1931, No: 3757.

halkçılığın başlıca bir gayesi de donanım itibariyle çok geri kalmış olan vatandaşların imdadına koşturaktır.

Devlet genel bir şekilde vatandaşları talim ve terbiye teşkilatıyla donatmaya çalışır. Fakat yalnız bunun kâfi olmadığı ve diğer yollar ve vasıtalarla da halk yığınlarının aydınlatılmasına ve donatılmasına çalışmak lazım geldiği her memlekette görülmüş ve anlaşılmış bir hakikattir. Öyle bir teknik ve bilgi, öyle bir dönüşüm ve inkılap devrinde yaşıyoruz ki, vatandaşların her gün, her saat yeni bir şey öğrenmeye, yeni bir şey görmeye şiddetle ihtiyaçları vardır. Bugünkü hayat zorunlukları talim ve terbiyeyi hakikaten beşikten mezara kadar, yemek içmek derecesinde acil bir ihtiyaç derecesine çıkarmıştır. Belirli zamanlara, belirli yaşlara mahsus olan mektep artık bu ihtiyacı temin etmeye kâfi değildir. Toplu milli kuvvetler başka teşkilatla mektebe yardım, mektebi tamamlamak mecburiyetindedirler.

"Türk milletini medeniyet saflarında layık olduğu mevkie, yani en yüksek mertebeye çıkarmak" davasını güden Cumhuriyet Halk Fırkası, Halkevleri teşkilatıyla bu yardım ve tamamlama vazifesine başlamak üzeredir. İnkılabın ve medeniyet hayatının icap ettiği vasıflarla vatandaşları ve bilhassa halk yığınlarını donatmak Halkevlerinin en büyük gayesidir. Fırkamız bir taraftan cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık gibi yeni hayat anlayışlarını yayarken diğer taraftan vatandaş tuttuğu hayat yolunda ileri götürececek bilgi, görgü ve duygu kuvvetleriyle de donatmaya çalışacaktır. Türk halkçılığının bu yeni faaliyet sahasında da başarılı olacağına ve halk ile aydın tabaka arasındaki ayrılığa artık bir nihayet vereceğine şüphe yoktur.

Zeki Mesut

Halk Sıhhati*

Ferdin sağığı ailenin sağığı demektir. Ailelerin sağığı bir köy, kasaba veya şehrin sağığını teşkil eder. Bunların hepsi de bir memleketin, daha doğrusu bir milletin sağık standardını¹ tesis edecektir.

Bir milletin sıhhi standardı, o milletin kuvvetli ve sağık olması, tabii surette üremesi ve çoğalması, beden ve ruhunun daima olgunlaşmaya doğru gitmesi, bulaşıcı ve salgın hastalıklardan kurtulması ve bu suretle uzun ömre sahip olması demektir. Sıhhi standart ancak sağık koruma yolunda senelerce yapılan çalışma ve gayretle yükselir. Bu yolda yürüyecek millette evvela "yaşamak kaygısı" ve "sağık bilgisi" olması lazımdır. Bunların her ikisini de ilim ve terbiye temin eder.

Devlet, yaptığı kanun, nizam ve talimatnamelerle ferdin ve cemiyetin sıhhatini himayeyle mükelleftir. Bunda belediye, hususi idare ve devletin vazifeleri ayrı ayrıdır. Ve hepsini de devlet sıhhat dairesi düzenler ve denetler.

Sıhhi standardın yükselmesinde memleketin ticaret ve iktisadiyatının da büyük bir tesiri vardır. Servet ve refahı olmayan bir milletin sıhhati kalıcı olamaz. Dünyada ticareti gelişen milletlerdir ki zengin olmuşlar, refaha ermişler ve uzun yaşamışlardır.

Ömür uzunluğu sıhhat, servet, refah ve irfan üzerine dayanır. Hiç şüphesiz ecdadımızın ömrü bugünkü ömrümüzden pek kısaydı. 17. asırda ve 18. asrın ortasında Avrupa'daki milletlerin ortalama ömür uzunluğu 25 seneydi. Seneden

* Zeki Nasır (Barker), *Ülkü*, Şubat 1933, Sayı: 1, s.73-75.

1 National Health Standard.

seneye sağlık bilgisinin çoğalması sayesinde bu ömür müddeti bugün birçok Avrupa ve Amerika milletlerinde 55-57 seneye çıkmıştır. Fakat Hindistan'da henüz 23 senedir. Bir Hintlinin bugün bu kadar kısa bir ömür yaşaması o memlekette henüz sağlık bilgisinin ve tıbbikatinin kemale eremediğini pek bariz bir surette gösterebilir.

Sıhhat fert ve aileden başlar. Fert şahsi sağlık bilgisiyle yetişmelidir. Bu terbiyeyi yine neslin çocuklarına Cumhuriyet mektepleri verecektir. Ailenin içinde büyüyen çocuklar ailedeki sağlık bilgisiyle esasen yetişmiş ve hazırlanmış bir halde mektebe gireceklerdir. Aile toplumsal sağlık bilgisine de bigâne kalmamalı ve onun icaplarını layığıyla yapmalıdır.

Bir aileyi teşkil eden nüfusun aile tabibinin himayesi altına girmesi bu asırda lüzumlu ve ihmal edilmeyecek bir harekettir. İktisadi sebeplerle bu mümkün olamıyorsa beldenin veya devletin idare ettiği müesseselerde bu gaye hem de parasız olarak temin edilebilir. Bir mahalle veya şehrin sıhhatini tehdit edebilecek bir hastalık kaynağı çok kere basit bir incelemeyle kolayca anlaşılır ve yapılacak sıhhi tedbirle tehlikenin önüne geçilmiş olur. Ne yazık ki halkımız bazen ilk mikroplu hastalık kaynaklarını konu komşu ve sıhhat dairelerinden saklamak gafletinde bulunuyor ve bu suretle hem kendi ailesine, hem bulundukları mahalle ve şehir halkına fenalık etmiş oluyor. Halbuki medeni dünyada bugün halk ve devlet bütün sıhhat ve toplumsal işlerinde elbirliğiyle (cooperation) çalışıyorlar. Bu elbirliği sayesinde ki o milletin sıhhati, serveti, refahı yükseliyor.

İrk sağlığının korunmasında, aile teşkil edecek olan iki gencin her şeyden evvel beden ve ruhça olgunluk yaşına ermiş olmaları lazımdır. Bu husus şimdiye kadar memleketimizde tamamen ihmal edilirdi. Pek genç yaşta evlenen ve vücutları henüz tamamen gelişmemiş olan bir ana babadan kuvvetli, sağlam bir nesil nasıl bekleyebiliriz? İşte bu yanlış hareketi son senelerde Cumhuriyet hükümeti bir kanunla düzeltilti.

Evlenecek iki gencin ırka, nesle fena tesirler yapabilecek illet ve hastalıklarla malul olmamasını da hükümetimiz bir özel kanunla senelerden beri temin etmektedir. Frengi, verem ve sıtma gibi bir hastalıkla malul olan bir gencin teşkil edeceği ailede sıhhat, saadet ve refah olamayacağı pek bellidir. Bunların zürriyetlerinin birçoğu daha doğmadan ölür. Doğsalar bile cılız, zayıf, kansız ve dayanıksızdırlar; haftası, ayı ve senesi içinde ölürler. Tesadüfen yaşamış olanlardan da aile, cemiyet istifade edemez. Bunlar ailelerinin ve cemiyetin üzerine bir yük olurlar.

Ana ve baba kendi sağlıklarını korudukları gibi, doğan ve doğacak yavrularının sağlığını da korumakla mükelleftirler. Sıhhatte doğan bir bebeği annenin kendi sütüyle emzirmesi ve büyütmesi ailede en mühim insani ve toplumsal bir

vazifedir. Annesinin kuvvetli, temiz sütünü içerek büyüyen bir insan yavrusu kuvvetli, gürbüz olur. Bu zamanda bir kısım hastalıklardan korunur ve büyü-yünce de bazı hastalıklara karşı direnç kazanır. Bugün bütün dünya anne sütü-nün kıymetini anlamıştır. Birkaç ay gibi kısa bir zaman da olsa çocuk muhakkak annesinin sütünü içmelidir deniliyor.

Ana ve baba büyümekte olan yavrularının sıhhat ve afiyetinin yegâne mesul-leridir. Onlar çocuklarını herhangi bir bulaşık ve salgın hastalığın saldırısından koruyacak tedbirleri ihmal etmeyeceklerdir. Bu koruma tedbirleri arasında mü-him olarak çiçek, kuşpalazı, kızıl, kızamık, bulaşıcı beyin humması gibi hasta-lıklara karşı alınacak tedbirler vardır. Bunlar, icap ettiği zaman aile tabibinin emir ve denetimi altında yaptırılır.

Mektedir çağına gelen yavrular artık dışarıda mektep hekiminin ve muallimin himayesine girmiş olurlar. Bu hususta "ebeveyn-muallim derneği"¹ eski ve yeni-dünyada bugün çok kıymetli ve faal bir rol oynamaktadır.

Akıl ve zürriyete fena tesirler yaptığı muhakkak olan ispiroto, esrar ve afyon gibi zehirlerden yeni yetişen nesli sakınmak üzere evde ana ve baba, mektepte hoca ve hekim, halkevlerinde eğitmen ve rehberler daimi surette uyanık ve faa-liyette bulunmalıdırlar.

Sporun vücuda ve ruha en faydalı olanlarını bir usul ve ölçü altında yeni neslin öğrenmesini ve yapmasını sağlık bilimi bugün çok lüzumlu ve sağlığa pek uygun bir iş saymaktadır. Gençlerde cinsi (tenasülî) terbiye esaslarını spor gayeleriyle birlikte yürütmek en pratik ve en semereli bir harekettir. Sporun ide-aliyle koşan bir gençte ilk delikanlılık hayatının ölçüsüz ve dizginsiz ve çok kere zararlı ve cezalı hareketleri vaki olamaz.

İşte bu sütunda milletimizin sıhhi standardını yükseltecek ve yüksekte tuta-cak şeylerden kısaca bahsedeceğiz.

Zeki Nasır

1 Parent-Teacher Association.

Devlet ve Halk^{*}

Gazi devletinin düsturu basittir: *Halk için ve halk ile!*

Biz ne devleti halkın ne de halkı devletin dışında görürüz. Bizim davamızda ille bir mucize görmek isteyenler, bu hakikati bilmeyenlerdir. Veya böyle derin bir fikir ve ahlak inkılabını bir türlü Doğu'ya yaraştıramayanlardır.

Ayıran, parçalayan, zayıf düşüren karşılıklı itimatsızlık yerine, toplayan, birleştiren, kuvvetlendiren karşılıklı itimat; bizim asıl eserimiz budur.

Bunu her şeyde ve herkeste her gün daha çok ahlaklaştıracamız ve şuurlaştıracamız. Şurasının bilinmesi gerekir ki hayalimizdeki Türkiye, bu memleketin bütün maddi ve manevi kuvvetleri bir arada kaynaşarak, birbirini tamamlayarak inşa olunabilir. Biz Türkiye halkının refah ve rahatını ne tesadüfe bırakabilir ne de teorilere kurban ederiz. En tez, en kese,¹ en doğru yoldan *bu topraklar üstünde 20 milyon mesut Türk* ülküsüne doğru yürüyoruz.

İktisat hareketi kökten ve toptan bir kalkınma hamlesidir. Bu hamle, son Türk köyü elektrikle ışıklanıncaya kadar, etle beslenip yünlüyle giyininceye kadar, medeni bir hayat seviyesi dağdaki son çobanın malı oluncaya kadar devam edecektir. Bu fikir, hava ciğeri doldurur gibi, kafamızı ve kalbimizi doldurmalıdır.

Milli bir ihtilalin en maddi davası bile en başta ve bilhassa bir ahlak ve inanç davasıdır. Bu halka bu itimadı yerleştirmeye kadar on sene neler çektiğimizi biliriz. Halkta bu itimadı zaafa düşürecek olan her hareketi bütün gücümüzle önleyeceğiz.

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 5 İkinci Kânun (Ocak) 1934, No: 4477.

1 Kese: (Yol vb. için) kısa; kestirme. (Y.N.)

Kim bilir kimler, devletin parayı ikiye bölerek mecburi borçlanacağı havadisini çıkarmışlar. Muhterem Başvekil İktisat ve Tasarruf Haftasını açarken, Ergani borçlanmasının neden bir santiminin bile hiçbir sebeple, hiçbir kimseye zorlanmadığını nasıl izah ettiğini biliyoruz.¹ Biz, herhangi bir dahili borçlanma girişimi gibi, halkın devlete geçici bir yardımını istemiyoruz. Biz halkta ve herkeste, büyük milli hareketin ancak devlet ve halk kuvvetlerinin baş başa, kalp kalbe, omuz omuza yürüyerek başarılabilceği hakikatinin tamamen ve katıyen yerleşmesini istiyoruz. Halk devlete olan maddi-manevi her yardımında, kendi öz, kendi hakiki, kendi ana menfaatini gördüğü zaman, bu memlekette *çalışma'yı* ve *iş'i* geciktiren, eksilten her şey ortadan kalkmış olacaktır.

Her şey halkın menfaatine, halkın zararına hiçbir şey. Ne bugüne kadar bu esastan ayrıldık ne de bugünden sonra bu esastan uzaklaşacağız. Halka yüklenilen en ağır fedakârlığın bile, halktan, kendi refah ve rahatı için istenmesi lazım olanın *asgarisi* olduğunu düşünmek ve düşündürmek gerektir.

Önümüzdeki seneler içinde başlıca işimiz, devlet ve halk bütünlüğünü -herhangi tarafından olursa olsun- zedeleyecek olan telkinlerle mücadele etmek ve bu bütünlüğü her gün daha kaynatacak ve şuurlaştıracak fikir ve ahlak hareketini kuvvetlendirmektir. Türkiye'nin kuruluş ve kurtuluş sırrı hiçbir teoride veya bencil fantezide değil, bu fikir ve ahlaktır.

Falih Rıfkı

1 Başvekil İsmet (İnönü) Paşa'nın 12 Aralık 1933 günü 4. Milli İktisat ve Yerli Mallar Haftası'nı açış nutku için bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Birinci Kânun (Aralık) 1933, No: 4455, s.1, 3-4. (Y.N.)

İnkılap İdeolojisinde Halkçılık*

Türk İnkılabı'nın üzerine aldığı en büyük vazife muhakkak ki "halkçılık"tır. Halkçılık bir anlayış ve bir ülküdür. Anlayış olarak halkçılık şu demektir: Vatandaşlar arasında fertlerin veya zümrelerin fertler ve kümeler üzerinde herhangi bir şekilde tahakkümüne meydan verecek soydan geçme veya sonradan kazanılmış farklar tanımamak, devlet eliyle yapılan bütün işlerde bütün vatandaşları eş tutmak. Fakat bu ancak bir görüş tarzı, bir hareket noktasıdır; hakikatte bu esasları tam manasıyla ve etrafıyla tatbik sahasına koymayı başarmış bir tek cemiyet yoktur. Dolayısıyla bir olgu olmaktan ziyade bir prensip ve ülkü olan halkçılık bize şu yakın hedefleri gösterir: Millet içinde en genel ve geniş, müşterek vasıfları itibariyle en büyük kümeyi teşkil eden tabakayı "halk" olarak, yani cemiyet ölçüsü ve temeli olarak ele almak ve bu tabakayı manen ve maddeten yükselterek ve adetçe artırarak memlekette tam manasıyla hâkim kılmak ve bu tabakanın altında ve üstünde bulunan zümreleri tasfiye işine başlayarak bir halk milleti kurmak ülküsüne doğru yürümek.

Bu görüşü kabul edersek, Türkiye'de "halk" denince en genel ve geniş vasıflarla 12 milyonluk bir küme teşkil eden köylüyü anlamak lazımdır. Halkçılık esas itibariyle her türlü sınıflanmaya muhalif olduğu halde halkçılığa bir hareket noktası bulabilmek için böyle bir sınıflanma yapmak zarureti vardır. Yoksa, halkçılık hiçbir zaman sözden işe geçemez. Bundan başka halkçılık, sınıfı inkâr eden bir mezhep olmaktan ziyade sınıfları kendi gelişmesiyle kaldırmayı gaye

* Nusret Kemal (Köymen), *Ülkü*, Mart 1934, Sayı: 13, s.41-44.

edinmiş bir harekettir. Hangi inanışta olursak olalım, ister idealist, ister materyalist gözlükle görelim, biz istesek de istemesek de sınıf denilen şey hemen her cemiyette olagelmıştır ve bugün de vardır. Yalnız, taktığımız gözlüğe göre sınıfa vereceğimiz isim ile tarif değişebilir.

Sınıf, fertlerin bilinçaltındaki tahakküm ve boyun eğme süreçlerinden doğmuş bir müessesedir. Bu itibarla bu ikilik belki hiçbir zaman büsbütün kalkmayacaktır; belki kalkması da istenilecek bir şey değildir. Fakat "hayvan"ca olan tahakküm ve boyun eğme süreçlerini insana daha yaraşır "rehberlik" ve "takipçilik" süreçleri şekline sokmak mümkündür. Büyük rehberlerin aydınlatdığı devirlerde gördüğümüz bu nizam niçin bir gün bütün insanlığı ve bütün zamanı kapsamına alamasın? Niçin dünyada bir "üsttekiler" ve "alttakiler" rejimi yerine "baştakiler" ve "peştekililer" nizamı tam ve şuurlu olarak kurulmasın? Gücü yetenin üste çıkması yerine en layık görülenin başa geçirilmesi neden mümkün olmasın? Şüphesiz bu kolay olmayacaktır. Buhranın seraplar gösterdiği, inansızlığın insanları kudurttuğu, çıplak et üstünde şaklayan materyalizm kırbaçının içleri gıcıkladığı, en kirli paranın ruhları satın aldığı bu zamanda belki birçok kimseleri bu gibi şeyleri dinlemeye ve düşünmeye razı etmek bile güç olacaktır. Fakat kâinatın en büyük sırları karşısında yılmayan insan "bir insan cemiyetinin dizginlerini hiçbir fert veya zümrenin eline vermeden, kendi kendini doğrudan doğruya idare etmesi" ülküsüne inan ve cesaretle yürüyecektir. İleri manasında "halkçılık" bu demektir. İlk insanlar tahakküm vasıtası olarak belki kol kuvvetini kullanmışlardı. Beden ve madde kuvvetinin tahakküm vasıtası olarak kullanılmasını bugünkü cemiyette bile görüyoruz. Sonra zekânın gelişmesi tahakküm etmek isteyenlerin eline yeni yeni vasıtalar vermiştir. Bu vasıtalar maddi ve manevi olmuş, muhtelif zamanlarda kümelerin zaaflarına göre kâh maddi vasıtalar, kâh manevi vasıtalar revaç bulmuştur. Sihirbazlık ve kâhinlikle başlayan ruhi tahakküm vasıtaları dinle en kuvvetli şekline varmıştır. 18. asırda medeniyetin maddi gelişme yolunda süratle yürümesi 19. asrın iktisadi tahakkümünü doğurmuştur. Aynı asırlarda milliyet ve ırk teorilerinin gelişmesi ileri ve geri milletler ve yüksek ve aşağı ırklar anlayışlarını ve bu suretle yabancı kültür tahakkümünü ve siyasi tahakkümü meydana getirmiştir. 20. asrın da milli renkte bir fikri tahakküm nizamına sahne olması tehlikesi vardır.

İnsanlığın bilhassa son iki asırlık tecrübesi göstermiştir ki, tahakkümlerin en güç katlanılanı yabancı bir siyaset ve kültür tahakkümü ile dışarıdan veya içeriden iktisadi tahakkümdür. Dolayısıyla halkçılık en evvel yabancı bir siyaset ve kültür tahakkümü ile iktisadi tahakküme düşmandır. Dünya Harbi'nden beri dünyanın her tarafında olan ihtilaller ve inkılaplar bilhassa bu iki çeşit tahakküme karşı yapılmaktadır. Halk ruhi tahakküme karşı da büyük bir tahammül-

süzl k göstermektedir. Bu tahamm ls zl    dünyada büyük bir kuvvet almış bulunan laiklik cereyanında görüyoruz.

Görülüyor ki, dünyadaki hadiselerin izahını maddi ve tarihi zaruretlerin mekanikli inden ziyade halkın, halkın üzerine bastırılmış olan tahakk mlere karşı gelişmekte olan  uuruyla karşı koymakta bulunmasında aramak lazımdır. Halk her memlekette binlerce seneden beri  u veya bu isim altında üzerine bastırılan tahakk mlere karşı patlamalar yapmış ve birçok tahakkümleri yıkm  tır. Bu kadar uzun ve acı tecrübelerden ve daima -geçici dahi olsa- kendi lehine neticelendirdi i mücadelelerden sonra d  manını tanım   ve onunla nasıl mücadele edeceğini  uurla tırm   bulunuyor.

Halkın düşmanı tahakkümdür. Halkçılık, cemiyet içinde tahakküm zihniyetinin büyümesine mâni olmak ve şayet bu zihniyet büyüyecek olursa onunla mücadele etmek demektir. Halkçılık artık içgüdüsel hamlelerle düşmanlarını bo an eski isimsiz kahraman değildir; o, uzun bir gelişme seyrile ve  etin tecrübelerle olgunla m  , bo du u ejderlerin destanıyla  v nmekten ziyade ileride karşısına çıkabilecek tehlikeleri şimdiden önleyen şuurlu bir kuvvet olmuştur.

Eskiden beri birçok fikir adamları  u hataya d  m  lerdir: Halk idare etmez, edilir. Bugün de aynı düsturu açık   yleyenler ve kapalı geveleyenler az değildir. Bugün hiçbir yerde tam manasıyla kendi kendini idare eden veya edebilecek bir halde bulunan bir "halk" olmaması da bunun "olamayacağına" delil sayılamaz. Bir kere kabul etmek zarureti vardır ki, halk kendi tarafından o yetki verilmeden fertlerin veya zümrelerin tepeden idaresine razı olmamaktadır; bundan başka halk  uuru fert ve zümre  uurundan daha sağlam olduğu gibi başarı için de daha ziyade lüzumludur. Dolayısıyla insanlık için tek kurtuluş yolu halkın kendi kendini idare etmeyi öğrenmesi ve bilhassa manevi seviyesinin bu ehliyete yükselmesidir.

Halk hâkimiyeti için yapılan bir inkılapta halkı kendini idare etmek şuur ve ehliyetine vardır mak ve bu şuur ve ehliyetin istediği ruhi ve fikri seviyeye yükseltmek için yapılması icap eden şeyleri  u cephelerden incelemek mümkündür:

- 1) İnkılap ideolojisinde halkçılık,
- 2) Terbiyede halkçılık,
- 3) Cemiyette halkçılık,
- 4) İktisatta halkçılık,
- 5) İdarede halkçılık.

Halkçılık başka rejimlerden farklı olarak i e önceden verilmiş teferruatlı kararlardan ziyade genel hedeflerle ba lar ve fikriyatını hadiseler üzerinde i ler. Türk İnkılabı böyle bir inkılaptır. Türk İnkılabı i e ba ladı ı zaman önünde  u hedefler vardı:

- 1) Memleketi siyasi istila ve tahakkümden kurtarmak,
- 2) Taassubun ve şeriatın manevi tahakkümünden kurtarmak,
- 3) Yabancı kültürlerin tahakkümünden kurtarmak,
- 4) Yabancı memleketlerin iktisadi tahakkümünden kurtarmak,
- 5) Saltanat tahakkümünden kurtarmak.

Yapacağımız iş o kadar güçlü ki, eğer işin azametini maddeyle ölçmüş ve hadiselerin sevkıyla -hadisenin ister önünde, ister arkasında- yürümüş olsaydık bunların hiçbirini yapamazdık. Hadiselerin arkasında sürüklenen veya önünde koşan değil, bilakis hadiseleri doğrudan doğruya kendi yapan, şuur ve irade sahibi bir halk ve rehber sayesinde Türk İnkılabı başarıldı.

Birinci inkılap hamlesinde başarılı olan Türk İnkılabı, büyük işinin ikinci bölümünde de başarılı olmak için aynı irade ve ülkü kuvvetiyle yürüyecektir. Bu ikinci bölüm, halkçılığın memlekette tam bir başarıya doğru yürümesi, yayılması ve kökleşmesidir.

Her şeyi maddeyle ölçmeye ve anlatmaya materyalizm ve her hadiseyi maddeye ve onun mekanik kanunlarının kuyruğuna bağlayan veya önünde süren anlayışa da determinizm dediğimize göre, görülüyor ki, Türk İnkılabı yapısı itibarıyla her ikisine de yabancıdır. Türk İnkılabı bir ülkü ve irade işidir ve o yolda gelişmektedir. Tabiat dışında ve üstünde bir kuvvetin yumruğu altında pısmış bir fatalist¹ ruh Türk İnkılabı'na ne kadar aykırı ise, insanları makine çarklarının iradesiz yürüyen dişlerine döndürmek isteyen materyalist ve determinist zihniyet de ona o kadar zıttır.

Bu itibarla, inkılaplarımızı, bizi, hadiselerin dünyanın her tarafında eş tezahürler doğurmakta olduğu zannına sürükleyecek bir zaruretçilikle² izahtan sakınmamız lazımdır. Çünkü alelade zamanlarda zararı sahibinin çevresinden dışarı çıkmayacak olan böyle bir anlayış, sıkıntının ve endişenin ruhları kavurduğu bir zamanda yayılmak yolunu bularak herhangi bir tehlike karşısında en ziyade muhtaç olduğumuz bir anda milli irademizi felce uğratabilir. Dünyada birçok hadiseler birbirine benzeyebilir; tıpkı her insanın belli organları olduğu gibi; ama bu eşlik bir mekanik zorunluluğa işaret etmez. Bilhassa dışarıdan pek benzer görünen şeylerin içleri o kadar değişiktir ki...

Türk İnkılabı üzerinde sağlam bir kafayla düşünebilmek için onu öteki inkılaplardan ayırmak lazımdır. Dünya inkılap hareketleri içinde mühim bir yer tutan Marksizmin materyalizm ve determinizm gibi felsefi esaslarından başka, toplumsal ve iktisadi görüşleri de Türk İnkılabı'na zıttır. Mesela, Marksizm toplumsal anlayışında üstün bir amele sınıfı kabul eder ve köylüyü de ameleleştire-

1 Fatalist (Fr. fataliste): Kaderci. (Y.N.)

2 Zaruretçilik: Gerekirçilik, determinizm. (Y.N.)

rerek, cemiyetin sevk ve idaresini ferdi mevcudiyetini silmeye çalıştığı bu amele kümesinin diktatörlüğüne vermeyi hedef edinir; iktisatta ise ferdi mülkiyeti kaldırarak devlet mülkiyetini onun yerine koymak ister ve dünya görüşünde beynelmilelci¹dir. Gerçi son zamanlarda neo-Marksizm ismi verilebilecek bir milliyetçi ve halkçı Marksizm türemek eğilimini göstermekte ise de, bu Marksizmin dahi ana hatları Türk İnkılabı'na uymaktan uzaktır. Türk İnkılabı ferdi mülkiyeti kabul eder; köylüyü mülkünden ayırarak değil, belki amele¹yi mülklendirmek suretiyle türdeş bir halk kitlesi yaramayı düşünür; memleketi diktatörlükle değil, tam bir halk hâkimiyetiyle idare etmeyi ister. Milliyetçi Türk İnkılabı'nın beynelmilelciliği ise milletler arasında barış, medeniyet ve kültür yolunda bir elbirliğinden öteye geçmez.

En düşman olduğu şey fert veya zümre diktatörlüğü olan Türk rejiminin bu itibarla faşizm, Nazizm vs. gibi fert veya zümreye kontrolsüz yetki veren idare şekillerini de kendine yakın saymasına imkân yoktur.

Türk halkçı rejiminin gayesi kırbaçlı ve dizginli bir idareye doğru gitmekten ziyade, sevgi ve ülküye dayanan bir halk ve devlet birliği kurmak, halktan çıkan devleti halktan ayrı bir şey yapmamaktır.

Nusret Kemal

1 Beynelmilelci: Uluslararası, enternasyonalist. (Y.N.)

Bey, Efendi, Ağa... *

Büyük Kurultay'dan¹ alkışlar arasında geçen bir töreyle² yurttaşlar arasında ayrılıklar gözeten "bey", "efendi", "ağa" gibi sanlar kalktı. Bundan böyle Türk yurttaşları birbirinden ancak öz adları ve soyadlarıyla ayırt edilecektir. Eski Türk soysal³ düzeninde yurttaşlar birbirinden böyle sanlarla ayrılmıyordu. Beğdeşlik⁴ Türk soysal kurumunun temel taşıdır. Türk'e yabancı olan bu ayrılık, Batı Avrupa'sında olduğu gibi, derebeylik yasasına dayanıyordu. Bunun içindir ki derebeylik yıkıldıktan sonra Fransa'da sanlar da kalkmıştı. Birçok yıllar Fransız yurttaşları yalnız "citoyen"⁵ sanıyla anıldı. Gerçek sonra "monsieur"⁶ geri gelmiştir. Ancak büyük Fransız değişiminden sonra geri gelen "monsieur", 18. yüzyıldan önceki derebeylik sanı değildir. Derebeylik kurumunda "mon"⁷ ile "sieur"⁸ sözlerinin bir arada söylenişi olan "monsieur" yurttaşları birbirinden ayırt eden bir sandı. Yeni "monsieur" böyle san değil, belki yönüyle⁹ anılmak istenilen yurttaş için kullanılır; İngilizcede önceleri ayrılık gözeden Latince

* Ahmet Şükrü Esmer, *Milliyet*, 28 Teşrinisani (Kasım) 1934, No: 3163.

1 Büyük Kurultay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

2 Töre: Burada "kanun" anlamında. 26 Kasım 1934 tarihli, 2590 numaralı Lakap ve Unvanların Kaldırılması Hakkındaki Kanun kastediliyor. (Y.N.)

3 Soysal: İhtimai, toplumsal, sosyal. (Y.N.)

4 Beğdeşlik: Eşitlik. (Y.N.)

5 Citoyen (Fr.): Yurttaş, vatandaş. (Y.N.)

6 Monsieur (Fr.): Bay; beyefendi. (Y.N.)

7 Mon (Fr. iyelik sıfatı): Benim... -im. (Y.N.)

8 Sieur (Fr.): Bay, sayın bay; beyefendi. (Y.N.)

9 "Cinsiyetiyle" anlamında. (Y.N.)

"magister"¹ sözünden gelme yeni "mister"² gibi. Erkekleri kadınlardan ayırt etmek için büyük Batı ülkelerinde ayrı ayrı sözler vardır: Fransa'da "monsieur", "madame", İngiltere'de "mister", "misis".

Büyük Kurultay'ın töresiyle başarılan değişim Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yasasına çok uygundur. Bu yasa Türk yurttaşları arasında hiçbir ayrılık gözetmez. Cumurluk³ da böyle beğdeşlik temeline dayanan bir düzendir. Bunun içindir ki yeni töreyle Cumurluğun ilk gününden beri kurulan düzen pekleşmiş⁴ oluyor.

Yurttaşları ayıran bu sanlar kalkmakla beraber, Fransızcada olduğu gibi, bir yurttaş yönüyle anılmak istenildiğinde erkek ise adının önüne "bay", kadın ise "bayan" sözü konulabilir. Yeni soyadı töresinden sonra erkekleri kadınlardan ayırt etmek için adlarının önüne ayrı ayrı sözler koymak gerekti. Çünkü bundan böyle erkek olsun, kadın olsun her yurttaş yalnız soyadıyla anılacaktır; "Bay Aksoy"un karısı "Bayan Aksoy" olacaktır.

"Bay" sözünün soyadından önce gelmesini de çok yerinde bulduğumuzu söylemek isteriz. Avrupa'ya yolculuk edenler bilirler ki "bey", "efendi" gibi sözlerin addan sonra gelmesi birçok yanlışlıklara çığır açar.

Sınırlardan geçerken, otellerde "bay" sözünü soyadı sanırlar. Pasaport işleri karışır. Yolcu zorluklar karşısında kalır. Böyle bir zorluk geçen yaz yaptığım bir yolculukta benim başıma geldi ve Fiume⁵ Yugoslav toprağından İtalyan toprağına geçerken sınır bekçisi adımı sordu. Benim söylediğim ad pasaportta yazılı olan ada uymadığı için bizim düzenimizi anlatıncaya değin zorluk çektim. Sonunda "Bizde olsaydı, başbakanınıza 'Sinyor Mussolini' denileceği yerde 'Mussolini Sinyor' denilecekti" diye bizdeki düzeni anlattım. Bu düzenin Batı Avrupa'sındaki düzene uydurulması iyi olmuştur. Çünkü fes töresi, bugünkü soyadı töresi, sanların kalkması, bunlar büyük bir bütün olan Türk değişiminin birbirine bağlı olan parçalarıdır. Bunlardan her birinin anlamı ancak bu geniş bütünlük içinde görülünce ki bütün açıklığıyla belirir.

Ahmet Şükrü Esmer

1 Magister (Lat.): Usta. (Y.N.)

2 Mister (İng.): Bay. (Y.N.)

3 Cumurluk: Cumhuriyet. (Y.N.)

4 Pekleşmek: Pekışmek; sağlamlaşmak. (Y.N.)

5 İtalyanca ve Macarcada adı "Fiume" olan, bugünkü Hırvatistan'ın "Rijeka" liman kenti. (Y.N.)

Halk ve Halkçılık*

Bir memleketin sıyasal¹ sınırları içinde yaşayan insan kümelerine halk diyoruz. Bu halk kümelerinin müşterek faydalar, müşterek acılar ve müşterek emellerle birbirine bağlı bulunmasından ve kültür birliğinden ulus meydana geliyor. Türkiye'mizde yeni büyümeye başlayan ulusal birlik hareketinin şuurlu bir şekilde her kafada yerleşmesi için, bu halk kümelerinin aynı gayeyi güden bir ulus haline gelmesi, ancak halkçılık zihniyetini taşıyan insanların bu uğurdaki çalışmalarını en özlü bir ülkü saymasıyla mümkün olabilecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin çıkardığı ana programda Türk devletinin eski karakterlerinden birinin halkçılık olduğu tespit edilmiştir. Halkçılığı gaye eden bir hükümetin Türk halkını çağdaş bir ulus haline organize edebilmesi, fertlerinin milliyetçi olmasıyla mümkündür.

Birçok memleketlerde olduğu gibi bizde de halkçılık sorumu, cumhurluğun kuruluşundan sonra bir devlet sıyasası olarak görülmeye başlanmıştır. Nasıl ki her yüzyılın bir hususiyeti ve açık bir vasfı varsa 20. yüzyılın da bariz bir hususiyeti halkçılıktır.

Türk Devleti'nin ilerleme kabiliyeti halkının yetişmesine dayandığı içindir ki kurduğu esaslardan biri de halkçılık ve halkseverlik olmuştur.

Tabii ki halkçılık, Türk topraklarında yer tutan yurttaşların ulusal bir kültüre ıssı² olmalarını ve bütün düşüncülerinin ulusun usûlküsüne uygun olabilmesi-

* Bedri İzol, *Babalık*, 6 Mayıs 1935, No: 4628.

1 Sıyasal: Siyasal. (Y.N.)

2 Issı: Sahip. (Y.N.)

ni, siyasal istek ve hakların her türlü vasıflarını benimseyecek bir kitlenin mevcudiyetini hedefler.

Evvelce sultanlık rejiminin kurduğu esaslara göre halk, hayat hakkı tanınmamış, siyasal hakları elinden alınmış, vergi vermekle ve askere gitmekle mükellef tutulan bir kitle sayılırdı.

Tarihin varlığımız üzerinde kaydettiği bu gibi acıklı tesirlerin altında yetişmiş, irsi kabiliyetinin verdiği kudret ve cumhurluğun başartıcı ve kurtarıcı özülüyle bugün Türk ulusu acunun¹ en ileri ve olgun bir idare şekline konulmuş bulunuyor. Bu temiz halkı kendi şuur ve iradesiyle harekete alıştırmak, hak ve hayatını bilen birer yurttaş yapmak Türk demokrasisinin en gerekli bir yükümü, halkseverliğin icabı, devrimin de en büyük ve ileri bir davasıdır.

Anadolu'nun temiz yaylalarında katıksız bir hava teneffüs eden bu gibilerle şehirlerde yaşayan halk kümelerinin hâlâ geçmiş zamanlara ait kafasında taşıdığı kötü bilgilerini kırarak bu saf ve temiz insan kümelerini iradesini kalbinde duyan bir ulus haline getirmek yurdunu seven ve halkçılık zihniyeti taşıyan her aydının en değerli bir vazifesi olmalıdır.

Türk ulusu içinde yaklaşık bir hesaplâ yüzde 90'ı bulan ve okuyup yazma bilmeyen büyük kümeleri uyandırmak, nurlandırmak, her türlü yenliği benimseyecek bir dereceye getirmek halkçılığın ve halkseverliğin en değerli bir gayesidir sanırım.

Bu gayenin gerçekleşmesi için Türk ülkesinde bölgesel olarak sezilen zümre farklarının tamamen kaldırılarak zümre anlayışının yok edilmesi en ileride gelen, çok lüzumlu bir meseledir.

Esasen Türkler tarihin her devrinde demokrat bir ulus olarak yaşamışlardır. Türkler, tarihin bütün gidişinde büyük işler yapmış, yaşadığı müddetçe bilgisiyile, medeniyetiyle acun uluslarına örnek olmuş, bugünkü medeniyetlerin temelini kurmuştur. Bu kabiliyetli, bu asil insan kümelerinin layık olduğu dereceye getirilmesi için çalışılmaması milli vicdanı mustarip ediyor.

Türk yurdu Batı memleketlerine nazaran birçok fikir değişikliklerinin çarpıştığı bir yer olmadığı için burada halkı yetiştirmek yolunda atacağımız adımların karşısına engel olabilecek hiçbir manianın çıkmasına imkân yoktur. Bu itibarla aynı ırktan gelen insan kümelerinin modern ve olgun bir ulus durumuna getirilmesi için devamlı bir surette çalışmanın az bir zaman sonra hepimizi sevindirecek büyük sonucu vereceğini umuyorum.

Bunun için cumhurluğun bahsettiği geniş ilerlemenin aksamamasını temin etmek gayretiyle halkı yetiştirmek yükümünü² candan benimsememiz ve bu

1 Acun: Dünya. (Y.N.)

2 Yüküm: Mükellefiyet, yükümlülük. (Y.N.)

uğurda kapsamlı bir kaynaşmayı gaye edinmemiz gerektir. Konya'mızın Halkevi bu umduğumuz gayeyi veremedi. Bugünkü durumuna göre de vereceği belli değil...

Eğer halkımızın ortaçağa bağlı kalmasını istemiyorsak evvela gelecek nesilleri kapsayan halkımızı yetiştirelim!..

Bedri İzol

Atatürk Devriminde Köy Siyaseti*

Osmanlı İmparatorluğu devrinde bu yurdun temeli olan köy ve köylü, yalnız öşür toplamak, vergisini almak, asker devşirmek için hatıra gelir bir nesneydi. Köylünün ne "sağlığını" ne "güleryüzlülüğünü" ne "kültürünü" ne de "ekonomisini" düşünen, arayan yoktu. O, sıtmadan kırılır, frengiden dökülür, trahomdan kör olup, veremden erir, kuraklıktan kurur, bilimsizlikten kıvrılır, fakat yardımına koşan, dert soran, derman sunan olmazdı. Kaç köyümüz var, kaç köylümüz var, onu bile bilmiyorduk. Köylünün işi gerçekten Allah'a kalmıştı. Günden güne eriyor ve eksiliyordu.

Bir gün, bugünkü cumhuriyetin kurulduğu, fakat henüz adının konmadığı ve Kurtuluş Savaşı'nın da bütün hızıyla devam ettiği bir sıradaydı; 1922'de Atatürk Kamutay'ın¹ kürsüsünde kamoya² haykırdı:

"Bu memleketin efendisi kimdir?"

Cevap verdi: "Köylü."³

Kamutay alkışladı.

İşte Cumhuriyet Türkiye'si köyü ve köylüyü düşünmeye ancak o anda başladı. Cumhuriyet Türkiye'sinin köylüyü düşünmesi şu üç yönde toplanabilir:

* Ali Rıza Erem, *Tan*, 18 Temmuz 1935, No: 87-3890; 3 Ağustos 1935, No: 103-3403.

1 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

2 Kamoy: Kamuoyu. (Y.N.)

3 Gazi Mustafa Kemal'in 1 Mart 1922 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 3. toplantı yılını açış nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.276-294; söz konusu sözleri için bkz. s.279. (Y.N.)

- 1) Köylünün sağlığı ve güleryüzlülüğü.
- 2) Köylünün kültür alanında değerliliği.
- 3) Köylünün ekonomik alanda varlıklılığı.

Bu üç yönde son cumurluk¹ yıllarında neler yapılmıştır ve neler yapılmaktadır, kısaca gözden geçireceğiz.

I - Köylünün Sağlığı ve Güleryüzlülüğü Yönünden Yapılmış ve Yapılacaklar

1) Osmanlı İmparatorluğu zamanında en az önem verilen veya verilmeyen işlerden biri de halkın ve hele köylünün sıhhati ve sağlığıydı.

a) O zaman bütün devlet belediye, hususi idare bütçelerinde bütün halkın sağlığını koruma karşılığı olarak konan para 280.000 lirayı geçmezdi.

Şimdi 10 milyon liraya yakındır.

b) O zamanlar sağlık örgütü (sıhhiye teşkilatı) çok eksikti. Yetişmiş ve yeter sağlık unsurları yok denecek kadar azdı. 12 yıl önce hükümet örgütlerinde ödev almış hekimlerin sayısı 623, sıhhat işyarlarının² sayısı ise 566 idi.

Şimdi (1933 durumuna göre) hükümet örgütlerinde iş almış hekimlerin sayısı 1.304'ü, sıhhat işyarlarının sayısı da 888'i bulmuştur. Tam iki kat. Bugün bütün ilçelerimizde ve kamun (nahiye) merkezi olan köy ve köy çevrelerinde birer dispanser kurulmuş bulunmaktadır. Köyleri dolaşmak fırsatını bulanların gözüne ilk çarpan eser, ilkökul yapıları gibi ve bunların yanında bu dispanserlerdir.

Buralarda yalnız o köy halkına değil, yakın köylerin bütün halkına da parasız bakılır ve halka sağlık öğütleri verilir. Ayrıca sıhhat işyarları da köyleri dolaşır ve aynı işi yapar.

c) Yine bu çerçevededir ki, köylüyü en çok yıpratın sıtmayla uğraş savaşı açılmış, bir taraftan sıtmayı taşıyıp aşıl原因 sivrisinekleri öldürme işleri örgütlenmiş, bir yandan da sivrisineklerin kaynağı ve sığınağı olan bataklıkların kurutulması işlerine önem verilmiş; çevre çevre çalışılmaktadır. 1933'e kadar Bursa, Aydın, Antalya, Adana ve Samsun çevrelerinde uzunluğu 387 km'yi bulan kanal açılmış, 79.000 km²'yi bulan bataklık alanlar kurutulmuştur. Sayın Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı'nın³ Büyük Kurultay'da anlattığı gibi, 1934'te de 131 km kanal açılmış ve 51.000 hektarlık bataklık kurutulmuştur. Öte yandan da *sıtmalıl原因 kininle iyileştirilmesi* yolunda çalışılmış, son yedi yıl içinde 3.756 köy ve mahallede 8 milyon yurttaş sağlık yoklamasından geçirilmiş, 30.000 kg kinin dağıtılmıştır.

1 Cumurluk: Cumhuriyet. (Y.N.)

2 İşyar: Memur. (Y.N.)

3 Dr. Refik Saydam. (Y.N.)

Bilgisizlik yüzünden yıkıcılığını köylerde de yayan *frengi* ile de ancak son cumruluk yıllarında uğraşılabilmiş, son yedi yıl içinde (1926-1933) 700.000 yurttaş sıhhat yoklamasından geçirilmiş ve hasta bulunan 26.000 yurttaş bakılmıştır. Sayın Sağlık Bakanı Büyük Kurultay'da da anlattı ki, ülkemizin hiçbir yerinde frengi salgını ulusun yapısını kemirecek bir şekilde değildir. En çok bulunduğu yer olan Karadeniz kıyılarında, Giresun, Ordu illerinde nüfusa nispetle kayıtlı hasta yüzde 2; Kars ve çevresinde yüzde 0,9; Malatya ilinde yüzde 0,6'dır.

En çok Güneydoğu illerimizde salgınlığını yayan trahom hastalığıyla da uğraşmış, son yedi yıl içinde 328.000 hasta yoklanmış ve iyileştirilmiştir.

Pek çok yıkım yapan veremle uğraş işi de bu son yıllarda en başta tutulmuş işlerdendir. Heybeliada'da açılan verem sanatoryumu, Ankara, Bursa, İzmir ve İstanbul'da açılan verem dispanserleri bu uğraşın son yıllardaki verimleridir.

Osmanlı İmparatorluğu göçüp, bugünkü Cumhuriyet kurulduğu zaman bütün ülkedeki hastaevlerinin sayısı ancak 712, yatak sayısı da 7.127 idi. Cumhuriyet 10 yıl içinde bu yatak sayısını 13.688'e çıkardı. Ve bu hastaevlerinde 10 yıl içinde 4 *milyonu ayakta, 554.000'i yatakta* olmak üzere bakıldı. Bunlar arasında köylülerimizin de büyük payı vardır.

Buraya kadar saydığımızla son on Cumhuriyet yılının köylünün sağlığı üzerinde başardıklarını bir kez daha genel olarak göz önüne koymuş oluyoruz. Bununla, halkın, köylünün sağlığı için yapılması gerek olan ihtiyaçların hepsi yeter dereceye çıkarılmış demek istemiyoruz. Bu uğurda daha çok yapılacak işler vardır. Belki bu ihtiyaçların yarısı bile henüz elde edilememiş olabilir. Ancak son on yılda başarılan işlerin, Osmanlı İmparatorluğu devrinin altı asırda başaramadığı işler olduğunu düşünürsek, bu uğurda aldığımız hızın değerini daha iyi kavramış oluruz.

Bundan sonra köylünün sağlığı uğrunda ne yapılacaktır?

Bunu CHP'nin 4. Büyük Kurultay'ının onayladığı Parti Programı bize söylüyor:¹

a) "Sıtma, verem, frengi, trahom gibi bulaşık hastalıklarla savaşa devam edeceğiz." (Madde 60)

b) "Şehir ve kentlerimizle köylerimizin sıhhi şartlarını ve içilecek sularını fenî usullere göre düzeltmek ve köy evlerini iyileştirmek ve köylerimizin sağlık bilgilerini yükseltmek için programla çalışacağız." (Madde 55)

c) "Köylerdeki okullarda sağlık (...) şartları ile ilgili olan (...) fikirler verilecektir." (Madde 42)

ç) Bütün bunları özetleyen ana maddeyi de bu yazının başına koymuş buluyoruz.

1 CHP 4. Büyük Kurultay'ında 13 Mayıs 1935 günü kabul edilen CHP Programı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.27, Kaynak Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s.214-231. (Y.N.)

Bu uğurda devlet örgütleri böyle çalışırken, Halkevlerinin köycülük bölümleri de köylerde Halkevlerinin tabii üyeleri olan ilk köy okul öğretmenleriyle el birliği yaparak bu uğurda savaşlarına devam edeceklerdir. Köylünün *kültür ve ekonomi* alanında değerli olması için neler yapılmış ve neler yapılacak? Gelecek yazılarımızda bunları da anlatacağız.

Bundan önce yine bu konu üzerindeki yazımızda, Türkiye'mizde "köy" ve "köylü"nü, ancak 1922'de, Atatürk "Bu memleketin efendisi kimdir?" sorusuna "Köylüdür..." cevabını ortaya attığı gün düşünölmeye başlanmış olduğunu söylemiş ve köylünün sağlığı, sıhhati için Cumhuriyet devrinin şimdiye kadar yaptığı ve bundan sonra da yapmak istediğı işler üzerinde kısaca görüşmüştük... Bugün de, köylünün ekonomik alanda varlıklı olması için yapılmış ve yapılacak işlerden kısaca bahsedeceğiz...

Biliyorsunuz ki, şom, uğursuz Mondros bırakışmasıyla yurdumuzu kaplayan düşman orduları, üç yıl üç ay süren çetin boğuşmalardan sonra 1922'de Afyon Dumlupınar alan dövüşleriyle yok edilmiş... Yurt, dış yağılardan¹ artılmış... Osmanlı İmparatorluğu'nun tam çökümünü, Türk ülkesinin tam sömürgeliğini hazırlayan ve Türk ulusunu tam kölemenliğe² doğru götürmek ergesini³ güden, Mondros'u imzalayan yağı devletler, şimdi Atatürk Türkiye'sinin eşsiz yengisi (zaferi) karşısında, imzalarını yalamışlar, bunun yerine yeni Türk devletinin arsiulusal⁴ ilk erkinlik⁵ belgesi olan Mudanya bırakışmasını, 11 Teşrinievvel'de [11 Ekim'de] imzalamışlar... 1 Teşrinisani'de [1 Kasım'da] ferdi saltanat kaldırılmış, ulusal saltanat kurulmuş ve Lozan görüşmeleri başlamış bulunuyor (21 Teşrinisani [21 Kasım])...

Atatürk 1923 yılının ikinci haftasında geziye çıkıyor, ülkenin batı illerini dolaşılıyor; kendi önderliğiyle yurdun kurtuluşu programı olan Ulusal Pakt'ı (Milli Misak'ı) saptayan ve bundaki esasları yerine getiren Anadolu ve Rumeli Haklar Müdafaası'nın⁶ Kamutay'daki grubundan yeni Türk devrimi rejimini saptayıp yerine getirmek için kurmak istediğı Halk Partisi'nin nasıl bir programla ortaya çıkması gerektiğı hakkında halkın dileğini yokluyor, derdini dinliyor... Başladığı ve yapacağı devrim hareketleri üzerinde halkı ısıtıyor ve ısıtıyor... Kamuğdüşünü⁷ hazırlıyor...

1 Yağı: Düşman. (Y.N.)

2 Kölemenlik: Esaret. (Y.N.)

3 Erge: Maksat. (Y.N.)

4 Arsiulusal: Milletlerarası, enternasyonal. (Y.N.)

5 Erkinlik: Bağımsızlık. (Y.N.)

6 Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti. (Y.N.)

7 Kamuğdüşün: Kamuoyu. (Y.N.)

Bundan sonra, bugünkü Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilk programı olan 9 Prensip'i (9 Umde'yi) Türk ulusunun oyuna sunuyor...¹

Şimdi bu programda yalnız ekonomi alanında köylüyü yakından ilgilendiren maddelere kısa bir göz atalım:

- a) Ondalık (aşar) usulü değiştirilecek;
- b) Finansal kurumlar, çiftçi köylülere kolay ve ucuz kredi açacak hale sokulacak;
- c) Tarım Bankası² kapitali artırılacak, çiftçi köylülere daha kolay ve daha bol yardım yapması sağlanacak;
- ç) Tarım ve ekim makineleri getirtilerek elverişli şartlar altında çiftçilere dağıtılacak;
- d) Endüstri alanında hammaddeleri ülkemizde yetişen eşya ve malları yurtiçinde yapmak ve yaptırmak...
- e) Hayvanlarımızın yeğritim³ ve çoğaltımı için esaslar konacak...

İşte yeni Türkiye Cumhuriyeti 1923'ten 1930 yılına kadar köylüyü ilgilendiren bu ekonomik konular üzerinde çalıştı. İlk olarak ondalık (aşar) usulünü kaldırdı. Yıllardan beri belini büken, varlığını ezen bu ağırlıktan kurtarıldı. Aşağıda kısaca özetleyeceğimiz üzere diğer konular üzerinde de çok önemli işler yapıldı...

- 1930 3. Büyük Kongre'nin onayladığı Parti programının üçüncü ekonomik bölümünde köylülerimizi ilgilendiren aynı prensipler şöyle özetlenebilir:⁴

- a) Kredide ucuzluk ve kolaylık sağlanacak. (Madde 2)
- b) Çiftçilerimiz kredi ve üretim kooperatifleri gibi ekonomik örgütlere erdirecek ve bu örgütler ilerletilip yükseltilecek. Büyük toprak ve çiftlik sahiplerinin tarım kredileri tutuğ (rehin) karşılığı sağlanacak. (Madde 4)
- c) Tarımsal kredinin ana kurumu olan Tarım Bankası kanuni kontrol altında bulundurulacak surette sahiplendirilecek ve kınavı (faaliyeti) daha çok tarım alanında toplanacak. Bankanın kapitali tarımsal hareket ve kınavların gelişmesini sağlayacak kıymete çıkarılacak. (Madde 4)
- ç) Küçük ve büyük endüstri hammadde üretmeni olan köylülerin asığlarına⁵ da uygun olarak korunacak. (Madde 5)

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın "9 Umde" olarak da bilinen 8 Nisan 1923 tarihli seçim hakkında beyannamesinin tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.15, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.278-280. (Y.N.)

2 Ziraat Bankası. (Y.N.)

3 Yeğritim: Islah. (Y.N.)

4 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 3. Büyük Kongre'sinin 13-14 Mayıs 1931 tarihli toplantısında kabul edilen programı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.152-158. (Y.N.)

5 Asığ: Menfaat. (Y.N.)

d) Hayvancılığa ön verilecek. Hayvanların yeğritimine ve çoğaltımına çalışılacak. (Madde 1)

Şimdi bu konular üzerinde 1923'ten bugüne kadar yapılan işleri kısaca istatistik sayılarıyla şöylece sıralayabiliriz:

1) Aşarın kaldırıldığını yukarıda söylemiştik.

2) Kredi alanında;

Hemen hepsi küçük çiftçi olan köylülerimizin tarlalarını sürüp ekmeleri, ürünlerini kaldırıp satabilmeleri imkânları bulabilmeleri için tarım köylü kooperatifleri kurulmaya başladı... 1933'te bunların sayısı 637'yi, ortaklarının sayısı da 58.000'i, verdikleri ödünç paranın tutarı da 9 milyonu buldu.

3) Tarım Bankası'nın kapitali 1924'te ancak 17 milyon iken, 1929'da 24, 1932'de 27 olmuş ve bugün de 30 milyonu geçmektedir.

Böylece hemen çiftçi köylünün bankası demek olan bu bankanın kapitali son on yıl içinde iki kat artırılmış, eskisine oranla köylüye daha çok ve daha elverişli ödünç para verebilecek bir hale sokulmuştur.

Bu güzeyde¹ bu bankanın yalnız çiftçi kredi kooperatifleri hesabına verdiği ödünç paraların tutarına örnek olarak yalnız 1932'de verdiği paranın somu² 15 milyon olduğu söylemekle yetiniriz.

4) Çiftliği yükseltmek, ekim işlerini makineleştirerek toprak ürünlerimizi nicelik ve nitelikçe yükseltmek ergesi ile 1923'ten 1933'e kadar köylüye 7.677 pulluk ulaştırılmış ve 221 traktör de elverişli şartlarla köylüye dağıtılmıştır.

5) Tohumlarımızı çabuk ve kolay temizlemek için 912 kalbur makinesi alınarak köylü tohumları parasız olarak temizlenmiş ve bu selektörlerin yılda temizledikleri tohum 4 milyon kiloyu geçmiştir.

Ali Rıza Erem

Not: Bu yazıdaki sayılar 10. Yıl³ eserinden ve 4. Büyük Kurultay'da bakanların verdiği izahlardan alınmıştır.

1 Güzey: Saye. (Y.N.)

2 Som: Yekûn, toplam. (Y.N.)

3 10 (1923 - 1933), Ankara, 1933. (Y.N.)

Doğuda*

Hükümetin Doğu illerimiz için yeni kararlar almış olduğunu Anadolu Ajansı bildiriğinde¹ okuduk. Anadolu'nun doğusu demek, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığımız yurt topraklarının en bakımsız, en geri parçası demektir.

Biz cumhuriyetçiler bu memlekette bir sömürge bayındırlığı, yani bizi kuru çölden ve yoksul halktan ayıran *paravana*'lar yapmak istemiyoruz. Biz ekonomik ve sosyal kurumlarıyla üstünde 20. asır insanları yaşayan modern bir yurt kurmaya çalışıyoruz. Anadolu toprakları ve halkı için böyle bir ideal ancak *Türk* olanın kafasında doğup, gönlünde yerleşebilir.

Kökten bir kalkınma hareketi içindeyiz. Kök halktır, köydür. Osmanlı İmparatorluğu halka ve köylüye sömürgeciler gözüyle baktı. Onun uyanmasından, toplanmasından, el emeğinin pahalılaşmasından korktu. Biz, bunun tam tersi, büyük yığını Kamalist rejimin bütün davalarının temeli olarak almaktayız. Kamalist rejime ulusçuluğun üstünde insani bir değer veren özellik budur.

Bizim halkçılığımızın başlıca ayırmacının *köyde devletçilik* olması lazım gelir. Köy nerede bırakılırsa orada kalır. Demiryolu kırk yılda Sincan köyünü kırk adım ileri yürütemedi; Ankara'da on şu kadar yıldan beri bir devlet merkezi pazarının bütün imkânları Kalaba köyünü yerinden oynatamadı. Devlet ne rayı ne yolu ne elektrik hattını ne su kanalını köyün kapısına getirip bırakamaz; devletin köydeki işi bunlarla bitmez, *bunlarla başlar*.

* Faliş Rıfki Atay, *Ulus*, 25 Ağustos 1935, No: 5057.

1 Bildiriğ: Tebliğ, tebligat; beyanname. (Y.N.)

Devletin Anadolu doğusunda bir réorganisation¹ işine başlamasından sevinmeyecek Türk ulusçusu yoktur. Bu toprakların yolsuz, okulsuz, bakımsız kalmasından biz suçlu değiliz; fakat ilerlemesinin şerefi bizim olacaktır.

Her medeniyetin en göze çarpan vasfı tekniğidir. Büyük halk yığınları hangi teknikle işliyorsa, o tekniğin medeniyetindedirler. Bizim köylümüzün bu medeniyetin tekniğiyle yabancılığı kapasite eksikliğinden mi geliyor? Gidip en yeni makineleri kullanan fabrika işçilerine bakınız; hepsi, eğer doğrudan doğruya değillerse, bir göbek aşırı köylülerdir. Ankara'da çocuk bakar gibi bahçe yetiştiren insanların çoğunun belki yakın hısımları, henüz, köyünde orman yıkıyor ve ağaç söküyor. Türk köylerinde bir asra bağlı gibi görünen büyük kalkınma hakikatte kısa yıllara bağlıdır.

Büyük meseleyi Kamalistler cesareti ve ölçüsüyle ele alalım. Yönetim mekanizmasında yeni bir ödev unsuru yaratalım. Halkçılığı folklor hava ve koşmaları içinde tadıp, gübreden ve kerpiçten kaçan Türk gencini köyde çalıştıralım.

Genç Cumhuriyet'in en yaşlı ananası² *karar verince başarmak*'tır. Anadolu Ajansı'nın ancak genel hatlarını bildirmiş olduğu Doğu Anadolu siyasetinin pek yakında canlı ve parlak sonuçlarını göreceğimize güvenimiz tamdır.

F. R. Atay

¹ Réorganisation (Fr.): Yeniden düzenleme; yeniden örgütleme; reorganizasyon. (Y.N.)

² Anana: Anane, gelenek. (Y.N.)

Halkçı Gençlik^{*}

Hemen bütün Doğu'da, *okumuş olan*, halktan kopar, köksüzleşir; uğursuzluk eseri olarak geri bir memlekette doğmuştur. Bu halk ona yurtdışında hizmetler (service)¹ veya kolay kazançlar vererek minnetini gösterecek ve nazını çekecektir. Böyle memleketleri dolaştığınızda halk işi kadrolarının ıskartalar ve kötümserlerle dolmuş olduğunu görürsünüz.

Osmanlı gençliklerinde istisnalar vardı. Yeni gençlik ise büsbütün ayrı bir terbiye ve şuurla yoğrulmuştur. Türkiye Halkevlerinde terbiye alanlar başka türlü düşünmektedirler. Eğer onların övünülecek bir şerefleri, yüksekte bakan bir gururları, duygan² bir haysiyetleri varsa, hepsi bu memleketten ve halktan olmaktadır. Bu şeref, gurur ve haysiyeti daha esaslandırmak ve kuvvetlendirmek için memleket ve halkı kendi kusuru olmayan geriliklerden kurtarmak lazımdır. Gençliğin asilliği, almış olduğu vazifenin ve başardığı eserin büyüklüğüyle ölçülür. Şimdi hiçbir gençlik böyle bir vazife görmek ve böyle bir eser yaratmak bakımından Atatürk gençliği yerinde değildir.

Bu savaş için Halkevlerinin vermiş olduğu imkânlar sınırsızdır. Halkla kaynaştığımız, onunla tanıştığımız, bize birbirimizi benimseten muhitler onlardır. Halkevleri herkese kendi resmi ve hususi işleri dışında doğrudan doğruya halk hizmeti için fırsat vermektedir. Bir mühendisin yol yapmaktan, bir muallimin ders vermekten, bir memurun masasında çalışmaktan, bir endüstri adamının

* Falih Rıfkı Atay, *Ulus*, 27 Şubat 1936, No: 5239.

1 Service (Fr.): Hizmet. (Y.N.)

2 Duygan: Hassas. (Y.N.)

makineler arasında dolaşmaktan başka ve onlar kadar ehemmiyetli bir vazifesi de yeni kültürün bütün davalarını yığına mal etmek, en büyük birlik olan ruh birliğini tamamlamaktır.

Bu sene yeniden 33 Halkevi daha açılmıştır. İstatistikler, Halkevinde çalışanların sayısını 631 avukat, 1.068 doktor, 7.733 muallim, 6.826 tüccar, 19.505 işçi, 8.429 çiftçi, 3.536 sanatkâr, 6.960 memur olmak üzere 4.725 kadın ve 50.273 erkek olarak bildirmektedirler. Mesela bir Gümüşhane merkezinde bir yılda 68 konferans, 8 balo verilmiş ve 17 toplantı yapılmıştır. 103 Halkevinde 146.463 vatandaşa 6.525 ders verilmiştir. 20.931 yurttaşın bulunduğu 495 köy gezisi yapılmıştır. 623.065 vatandaşla birlikte 291 bayram kutlanmıştır. Halkevlerinin açtığı 23 resim sergisine 33.125, 36 yerli mallar sergisine 223.030, ayrıca 20 türlü sergiye 41.024 kişi gelmiştir. 30.699 sporcuyla 564 seyahat yapılmıştır. Halkevi kütüphanelerindeki 106.551 kitabı 624.727 yurttaş okumuştur. 294.500 kişinin bulunduğu 782 temsil, 137.048 yurttaşın bulunduğu 776 konser, 295.736 vatandaşın seyrettiği 638 sinema, 321.418 yurttaşın dinlediği 1.503 konferans verilmiştir. 399 kongrede 34.103 kişi bulunmuştur. 187 Halkevi balosuna 43.315 yurttaş gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun mesela son senesinde İstanbul dışındaki bütün Türkiye için bu rakamların hepsinin karşısına birer sıfır koyunuz; halkçı gençliğin manası ve eserinin ne olduğunu kavrayarsınız.

Kültür böyle değişecek, kafa böyle yenilenecek, daha güzel zamanların pek mesut Türkiye'si ancak böyle vücut bulacaktır.

Falih Rıfkı Atay

Devlet ve Halk^{*}

Yeni Türkiye'nin kamu hukuku anlayışı ve devletin şekil ve mahiyeti Esas Teşkilat Kanunu ile Atatürk'ün ve İnönü'nün muhtelif vesile ve fırsatlarla söyledikleri nutuklarda artık aydınlanmış bulunmaktadır. Malumdur ki her milletin devlet anlayışı, rejimi kendi milli menfaatlerine göre düzenlenmiştir. Ve her yerde rejimler, milletlerin ekonomik sosyal bünyelerine ve ruhi ihtiyaçlarına uydurulmuştur. Tarihin en çetin vaziyetleri karşısında imtihan vermek mecburiyetinde kalan Türkiye'nin Büyük Önder'in kumandasında mucizevi bir hamleyle kurtulması, onun takip ettiği rejim şeklinin milli varlığımıza son derecede uygun olmasından ileri gelmiştir.

Bizim rejimimize göre devlet nedir ve nasıl bir kuvvettir?

Bize göre devlet, Türkiye sınırları içinde yaşayan halkın müşterek iradesinden doğan bir kuvvettir.

Çünkü Esas Teşkilatımızda bu şekil kabul edilmiş, her türlü hâkimiyet kaynağının millette olduğu gibi tespit olunmuştur. Türkiye'de Türk tabiiyetinde olan ve Türkiye kanunları icabınca medeni haklarına sahip bulunan herkes Türk vatandaşdır.

Şu hale göre Türkiye'de vatandaşlar ve tebaa diye iki sınıf halk yoktur. Bu tarzdaki anlayış ile inkılapçı ve laik Türkiye arasında hiçbir münasebet yoktur. Bu tarzda bir ayırım yapanlar yeni Türkiye'nin devlet ülküsünü anlamamış olanlardır.

* Necip Ali Küçüka, *Ulus*, 6 İlk Teşrin (Ekim) 1936, No: 5458.

Türkiye'de rejijonalizme¹ asla yer ve imtiyaz olmadığı gibi, tarihin mahsulü olarak başka dil konuşan vatandaşların da şahsi hallerine ait vaziyetler müstesna olmak şartıyla hukuk bakımından başka hususiyetleri yoktur.

İnkılâpçı Türk Devleti'nin en büyük vazifesi, sınıflar, cemaatler, zümreler, cinsler arasında ayrılığa ve bunlar arasında her ne suretle olursa olsun bir mücadeleye meydan ve imkân vermemeyi en aziz bir vazife saymaktır.

"Yurtta barış" cümlesi bütün bu hakikati ifade etmek için Önder'imiz tarafından kullanılmış bir vecizedir. Bunun için memlekette cemaat ve sınıf havası ve düşmanlığı yaratacak olanlara karşı memleketin kanunlarının vaziyeti açıktır. Yanlış düşünenler şunu bilmelidir ki, bundan başka Türkiye sadece Türk milletin iradesinin tahakkuku için kurulmuş bir devlettir. Türkiye Devleti milli ülküye yaklaşmak için koşarken hiçbir yabancı kuvvet buna engel olamaz.

Türk matbuatı da ancak Matbuat Kanunu'nun tesiri altındadır. Türk İnkılabı'nda şerefli bir mevkii olan Türk matbuatı kendi şeref ve haysiyetini koruyacak kadar idrak ve ayırma kudretine sahiptir. Memlekette demagoji yapmak modası artık çoktan geçmiş hareketlerdir. Yeni Türkiye'de ancak açık ve dürüst olmak yoluyla yükselinebilir. Başka suretle hareket hüsrana yol açar.

Yine tekrar ediyoruz ki her gün ülküsünden bir parçası tahakkuk eden yeni Türkiye hızını almış ve ülküsüne doğru koşmaktadır. Onun kudreti her türlü yanlış fikirleri kendiliğinden düzeltecek kadar vazih ve açıktır.

Necibali Küçüka

1 Régionalisme (Fr.): Bölgecilik. (Y.N.)

Şuurlu Halkçılık*

Hangi noktalarda Cumhuriyet'in açtığı yollarda yürüyoruz? Hayatımızın hangi kısımları hâlâ eski idarenin enkazı arasında kalmıştır?

Bu yazı serisinde başından beri hedefimiz bu sorulara cevap aramaktır.

Bu bakımdan etrafa göz gezdirince üzerinde durmak ihtiyacını duyduğumuz bir mesele de şudur: Hükümetle [...]riyetin¹ icap ettirdiği şekilde midir? Yoksa burada da eski izler kısmen hâkim kalmış mıdır?

Şurasına şüphe yoktur ki, merkezi hükümetin halkı görüşünde, halka ait menfaatleri düşünüşünde çok derin bir inkılap vardır. Yeni ruh bu sahada iyice kök tutmuştur. Atatürk ve arkadaşları kadar halka yakın olan, halkla birlik halinde kalmayı en büyük ideal bilen şeflere hiçbir memlekette tesadüf edilmez.

Vekâlet idare eden vatandaşları birer birer gözden geçirelim; hepsi kendilerini büyük devlet mekanizması içinde vazife görmeye memur birer uzuv sayan ve şahsi bir üstünlük iddiaları olmayan, açık, samimi, olgun insanlardır.

Fakat büyükten küçük memura doğru gidince eskinin izlerine gittikçe fazla bir derecede tesadüf ederiz. Hele Doğru istikametinde yol alırsak bu izler büsbütün artar.

Merkezde kurulan güzel ruh muhite dağılmamıştır. Tamamıyla dağılması için hiç şüphesiz neslin tamamıyla değişmesi lazımdır. Fakat o zamana kadar da teftiş ve takip yoluyla, dertleri münakaşa usulüyle elden geleni yapmak ve

* Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 8 Eylül 1937, No: 858.

1 Gazetenin kat yerine gelen bir satır okunamadı. (Y.N.)

Cumhuriyet'in halkçılığa dayanan ruhunu bütün memur tabakaları arasında imkân derecesinde yaymak lazımdır.

En uzak köşelerdeki memur şunu duymalıdır ki, halkın işini günü gününe yapmamakla, halka kendi sandalyesinin azametini duyurmaya çalışmakla, halkın rahatsızlığına, ıstırabına, işinin geri kalmasına sebep olmakla Türk vatanının en esaslı prensiplerini ve menfaatlerini çiğnemiş bir insan haline düşer. Halkın işini görmek ve kolaylık göstermek için hususi menfaat arayan memura da bir vatan haini ve inkılap haini olduğu en canlı bir şekilde duyurulmalı, sıkı bir takip, teftiş ve ceza sisteminin yardımıyla dünün alışkanlığını şuursuzca sürükleyen böyle memurlar uyandırılmalı, ikaz edilmelidir.

Bu memlekette öyle bir millet yaşıyor ki, pek kısa bir zaman evvel ölümle karşılaşmıştır; sonra talihin türlü türlü büyük ikramiyelerini seri halinde kazanmıştır; Atatürk'ün tasavvur haricinde sevk ve idare dehası sayesinde yeni ve yüksek bir varlığa kavuşmuş, dünya yüzünde alını açık yürümek ve herkesten hürmet görmek hakkını elde etmiştir.

Yine bu memlekette öyle bir hükümet var ki, mevkiine miras yoluyla da, fırkacılık yoluyla da varmamıştır; doğrudan doğruya milli varlık mücadelesinden doğmuştur. Ve en ağır imtihanları geçirmiştir. "Milli hükümet" adına tamamıyla layıktır. Ruh ve gaye itibarıyla da tam bir halk hükümetidir.

Eğer böyle bir memleketin halkı ile hükümeti arasında pürüzsüz bir sevgiden, ahenkten, emniyetten başka bir duygu yaşarsa bunu tabii görmemek lazımdır. Gayri tabii sebeplerini mutlaka aramak, bulmak, ortadan kaldırmak icap eder.

Bunu yaparken her şeyden evvel bürokratik makinenin yavaşlığının uyardığı ıstıraplar ve şuursuz bir kısım memurların Cumhuriyet hükümetini halk karşısında yanlış bir surette temsil etmesi yüzünden uyanan duygular üzerinde durmak lazım olduğunu yukarıda anlattık.

Fakat bundan başka acaba düşünülecek noktalar yok mudur?

Şurasını kabul etmek lazımdır ki halkın daima aklıyla hüküm vermesini beklememeliyiz. Göz yoluyla aldığı intibalar çok derin bir tesir bırakır. Bu bakımdan her günkü hayatla alakalı ve insana tabii gibi gelen hareketleri inkılap ruhuna ait ölçülerle ölçmek ve ölçüye uymayanları büyük bir hassasiyetle ıslah etmek lazımdır.

Ehemmiyetsiz gibi görünen iki misal üzerinde biraz duralım:

Eski idarede protokolün, dalkavukluğun büyük bir yeri vardı. Rejim değişti; işbaşına öyle insanlar geldi ki, protokolden, dalkavukluktan nefret ederler.

Atatürk'ün en büyük zevki halkın bulunduğu yerlerde halk arasına karışmak ve herkes gibi olmaktır. Bulunduğu bir yerde kendisi için bir hususiyet gösterilirse eza duyar.

Vekillerimizin de hiçbir protokolden hoşlanmaz. Böyle olduğu halde eski alışkanlıkların sevgiyle memlekette bir karşılama ve uğurlama ananesi kurulmuştur ki halka karşı yeni rejimin ruhunu yanlış tanıtmaya başlı başına bir etken olmakta ve bir dalkavukluk havası yaratmaktadır.

Merasimin bir milletin hayatında çok mühim bir yeri vardır. Vekiller bir yere vazife dolayısıyla gidince merasimle uğurlanmaları ve karşılanmaları çok tabii ve çok lüzumludur. Bazı vaziyetlerde bu merasim milli bir tezahür halini de alabilir.

Fakat İstanbul, Ankara'nın bir yazlık mahallesi halini almıştır. Ankara'dan İstanbul'a gitmekle Kadıköy'den karşıya geçmek arasında bir fark aranmaması lazımdır.

Bir vekil veya bir dairenin amiri hususi şekilde İstanbul'a her gelip gittikçe valinin ve daireyle alakası olan memurların Ankara ve İstanbul'da istasyona gitmeleri çok fuzuli bir şeydir. Memlekette yapacak iş çok, zaman sınırlıdır. İşinin vaktinde görülmediğinden eza duyan vatandaşlar her gün tekerrür eden Ankara-İstanbul seyahatlerinde birçok memurların istasyonlara gidip geldiğini görünce yanlış bir tesir altında kalmaktadırlar. Hele İstanbul valisinin niçin daha çok iş görmediği araştırılacak olursa, valimiz protokolcülük vazifesinin belli başlı bir engel olduğunu hakıyla iddia edebilir.

Öyle zannediyoruz ki Ankara ile İstanbul arasında her gün zorunlu olarak tekerrür edip giden seyahatlerde protokolü ortadan kaldırmak ve memurların vaktine ait bir israfın önüne geçmek halk tarafından çok iyi karşılanacaktır.

Diğer misal, trenlerde mebuslarımıza ayrılan kompartımanlardır. Düşünülmeden yapılan, sonra alışkanlık şeklinde devam eden bu küçük ayrılığın mebuslarla halkın arasını açmaya ve idare hakkında yanlış fikirler uyardırmaya ne dereceye kadar sebep olduğu incelenmeye değer bir meseledir.

Dünyanın hiçbir yerinin trenlerinde mebuslara ait ayrı bir kompartıman yoktur ve olması tasavvur da edilemez. Burada eski günlere ait ruh pek yanlış bir iş yaptırmıştır.

Bazen kalabalık trenler oluyor ki halk koridorlarda ayakta kalıyor. Halbuki mebus kompartımanı boş ve kapalıdır. Tren memuru kompartımanı açmaya yetkisi olmadığını, belki de istasyonun birinden bir mebus gelebileceğini söyler. Böyle bir manzara bir halk hükümeti için çok çirkindir. Lüzumsuz yere dedikodulara yol açıyor. Halk arasında ağızdan ağza dolaşan fıkralardan biri şudur:

Vatandaşın biri mebus kompartımanına geçmiş, oturmuş. Memur gelmiş:

-"Kalk, sen mebus değilsin" demiş.

Vatandaş da şu cevabı vermiş:

-"Mebus vekildir. Ben asıl müvekkilim. Asıl, vekilden evvel gelir."

Mebuslarımız millet işleriyle meşgul oldukları için kendilerine trenlerde yer ayırmak uygun bir hareket olur. Fakat bunun da yolu vardır. Devlet Demiryolları -dünyanın her yerinde yapıldığı gibi- trenlerde oturulacak yerleri küçük bir ücret karşılığında önceden ayırmak ve numaralı bir yer bileti vermek usulünü kurar. Bu arada, yataklı vagonlarda bir-iki ihtiyat yeri ayırdığı gibi, mebusların seyahati için de birkaç yeri son dakikaya kadar ihtiyat tutabilir.

Fakat bugün yapıldığı gibi, trende bir-iki kompartımanın üzerine "Mebuslara Mahsus" diye bir levha asıp mebusları halktan ayrı tutmak inkılap ölçüsüyle yanlış bir harekettir. Mebusların bu sayede temin edebileceği fazla istirahat için halkın hoşnutsuzluğu şeklinde ödenen bedel çok ağırdır.

Memleketimizde her şeyden üstün tutulması lazım gelen bir hedef vardır ki, o da halkın hükümeti candan sevmesi ve sonsuz bir bağlılık ve emniyet duymasıdır. Bu hedef için ne kadar fedakârlıklar yapılsa, ne kadar hassasiyet ve titizlik gösterilse azdır.

Türk vatandaşları ile hükümetin teşkil ettiği kitlenin etrafında sevgiden, hoşnutluktan, emniyetten oluşan öyle bir çember bulunmalıdır ki, hiçbir harici telkin, hiçbir olumsuz propaganda buna nüfuz edememelidir. Memleketin müdafaası bakımından tayyareden de, toptan da mühim silahımız, halkın tam bir hoşnutluğa ve emniyete dayanan birliğidir. Milli gelişmemizin en verimli kaynağı da yine budur.

Ahmet Emin Yalman

DEVLETÇİLİK

Milli Sermaye^{*}

Öncelikle şunu söyleyelim ki para işlerinde iktisadi menfaatlerin ahlaki ve milli düşüncelere daima hâkim olduğunu, vatanperverlik edebiyatının paranın maddiyatı üzerinde pek az tesiri olduğunu kabul edenlerdiniz. Ancak Türkiye'deki servetlerin manzarasında bazı hususiyetler var ki ister istemez nazarı dikkate çarpıyor.

Acaba kendinize soruyor musunuz? Her gün birçok teşebbüslerden Türkiye sermayedarlarının temin ettiği kazanç nerededir ve ne yapıyor? Amerika'da olduğu gibi, bu kazançların hayır işleri için her sene milyonlar ayırabilecek bir ehemmiyette olmadığını biliyoruz. Lakin bu kazanç, Türkiye topraklarında ümrân ve bayındırlık ihtiyaçlarına hiç yardım edemeyecek kadar da az mıdır?

Büyük teşebbüsler için devlet bütçesi ile yabancı sermayesinin lüzumu olduğu doğrudur. Lakin mesela gözümüzün önünde bir Samsun şimendiferi vardır ki bir Türk ticaret evinin parasıyla yapılmıştır. Bu ticaret evi, hisselerinden bir kısmına İstanbul'un her sene milyonlar kazanan piyasasında müşteri bulabilmek için boş yere bir hayli uğraştı. İzmir'de vefat eden bir İngiliz tüccarının ailesine 16 milyon Türk lirası bıraktığını işitmiştik. Bu İngilizin Türkiye'de kazandığı 16 milyondan Türk topraklarının alışveriş menfaatleri haricinde gördüğü menfaat Çeşme ılcılarında beş-altı odalı bir ev ile Salihli'de av için yapılmış küçük bir evden ibarettir. Keza İstanbul'da Türk olmayanların bütün kazançları yabancı bankalarında para olarak yatıyor. Türkiye'de pek büyük sermayeye muhtaç ol-

* Faliñ Rıfka (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Eylül 1926, No: 1869.

mayan sonsuz ümran ve bayındırlık teşebbüsleri sermayelerin en küçük yardımından bile mahrum kalmaktadır.

Sermayenin vatani, milliyeti ve ahlaki olmadığını iddia etmek, bu düşüncenin iktisadi menfaatler düşüncesine hâkim olmadığını gösterdiği kadar doğrudur. Lakin paranın nihayet her türlü vatan, milliyet ve ahlak kaidelerine tabi insanlar elinde bulunduğunu da düşünmek lazım gelir. Türkiye'de şimendifere para koymak için yalnız o hattın kâr getiren bir teşebbüs değil, lakin girişiminin de Türk olması icap etti. Yaptığımız sadece bir gözlemdir; yoksa Türk olmayan sermayeler hakkında tekliflerde bulunacak değiliz. Ancak bu gözlem hakikaten milli olan sermayenin himaye edilmesindeki zaruret ve mantığı ispat ettiği için kıymetlidir. Para, kasasında bulunduğu adamın hususi bağlılıklarından ve manevi eğilimlerinden hiç şüphesiz etkilenir.

Cumhuriyet milli sermayeyi himaye bahsinde İttihat ve Terakki idaresinin kötü tekel cibilliyetinden kâfi derece ders almıştır. Rekabetin ortadan kaldırılması hiç hatıra gelmediği gibi, hükümetin anlaştığı sermayelerin hakları ve dokunulmazlığı da elbette daima saklıdır. Şunu da itiraf etmeliyiz ki, yabancı sermayesinin en az geldiği ve hatta gelmemek için baskı gördüğü bu devirde bile muhtelif teşebbüslerde bu sermayeye yerli servetlerden daha çok tesadüf ediyoruz.

Bu münasebetle nazarı dikkate alınması lazım gelen diğer bir nokta daha var: Günden güne gelişen milli sermaye ne yazık ki tasarruf ve iktisat kaidelerine pek az tabi oluyor. Birtakım kazançlar hiçbir nispet gözetilmeyerek israf olunmaktadır. Büyük servetlerin gösterişini taklit eden küçük kazançların bu manzarası hazindir. Bir servetin eğlence ve seyahatler için israf edilecek kısmı ile mesken, eşya ve otomobil gibi işlerde¹ hareketsiz ve verimsiz bir hale gelebilecek kısmı nazik hesaplara tabidir. Para kazanmaya henüz alışan vatandaşlarımızın kazançlar hakkındaki tasarruf kaidelerini büyük bir dikkatle takip etmeleri lazım gelir.

Milli sermayenin himayesi de, bu sermaye ancak tasarruf kaidelerine tabi tutulmak ve memleketin her türlü gelişmelerine yardım edecek teşebbüslerde işbirliği yapmak şartıyla faydalı olabilir.

Falih Rıfkı

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de "işlerde" şeklinde. Doğrusu "ileride" olmalı. (Y.N.)

Cumhuriyet ve Şimendiferlerimiz^{*}

Şimendifer hattı Cumhuriyet idaremizin daha ilk senelerinde bugün artık Kayseri'ye kadar geldi. Lozan Antlaşması'nı bize getiren İsmet Paşa Hazretleri idareyi fiilen ellerine aldıkları günden itibaren memlekette şimendifer hatlarının bir an evvel döşenmesine ehemmiyet atfetmişlerdi. Cumhuriyet idaresi saltanat ve Meşrutiyet idareleri gibi yalnız harice karşı varlık gösterebilen hukuki ve siyasi manada bir Türkiye ile yetinemezdi. Milli mücadelemizin taçlandığı harici zaferimizden sonra Cumhuriyet idaresi Türklerin yaşadığı Türkiye'nin dahilinde de çağdaş devlet kavramına hakkıyla uyan vaziyeti bir an evvel temin edecekti.

Çağdaş bir devlet yalnız siyasi bir uzuv değildir; aynı zamanda coğrafi, iktisadi, askeri birliğe de sahip olmak icap eder. İşte şimendiferler bizi bu gayeye ulaştıracaktır. Saltanat ve hatta Meşrutiyet devirleri daha ziyade harici görüşlerin düşkünü oldukları içindir ki daima anavatanı ihmal etmişler ve bugün elimizden çıkmış bulunan kıtalara daha fazla ehemmiyet vermişlerdir. Anadolu'nun muhtelif namlar tahtında verdiği paralar, katlandığı külfetler İstanbul idaresini doyurduktan sonra buralara dökülmüş ve yalnız yabancılara karşı bir şey yapmış görünmüş olmak için şimendifer, mektep ve diğer tesisleri meydana getirilmiştir.

Şimendifer siyasetine Cumhuriyet idaresinin verdiği ehemmiyet İsmet Paşa Hazretlerinin kendilerine has berrak ve pürüzsüz nutuklarıyla memlekete yayıl-

^{*} Cemal Hüsnü (Taray), *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1927, No: 1084.

diğı vakit şuradan buradan aczin ve belki de gıptanın kopardığı eleştiriler arasında Türkiye'nin kendi başına ve kendi sermayesiyle bu kadar muazzam bir işi başa çıkaramayacağı ve bütün bu masrafların yalnız bir nesle yüklenmesinin de doğru olmadığı söylenmişti. Bir defa Türkiye Cumhuriyeti bu nevi teşebbüsler için gelen yabancı sermayesini -arkalarında siyasi emeller beslememek şartıyla- hiç de soğuk karşılamış değildi. Son şimendifer hatları için yapılan mukaveleler bu hususta Cumhuriyet idaresinin hatta ne kadar geniş düşündüğüne en bariz bir misaldir. İkincisi, bu yabancı sermayesi memlekete gelmeye karar verinceye kadar da Türkiye'nin sırf bir siyasi sözden ibaret kalmasına tahammül edebileceğini bir an için olsun düşünmek bugünkü Cumhuriyet reis ve erkânının nasıl ideal ve kuvvetlerle donanmış olduklarını hiç bilmemek, Osmanlı tarihinin hâlâ devam etmekte olduğu zannına kapılmak demektir.

Bütün külfetin yalnız bir nesle yükletilmesi meselesine gelince; memleketin müdafaasıyla alakalı fedakârlığın nesillere bölüştürüldüğü varit değildir. Vatanını tehlikede gören bir nesil gelecek nesilleri korumak için yeryüzünün muhtelif parçalarında ve her asırda kanını hesap etmeksizin akıtmıştır. Şimendiferler meselesi bir iktisat, bir coğrafya birliği meselesi ise, yine aynı sebepler için hiç şüphesiz bir milli müdafa meselesidir. Seferberliğini çok kolaylıkla ve az zamanda yapabilen, iktisadi ihtiyaçlarını memleketin muhtelif mıntıklarından bollukla temin eden, şimendifer hatlarının temin ettiği ulaşım kolaylığıyla ticaretini ilerleten ve zenginleşen bir vatana elbette çok güçlükle taarruz edilebilir. Asırlardır daima mağlubiyet ve hezimetle neticelenen harplere rağmen Türk'ün ilahi fedakârlığına, mütevazı ve fakat esaslı tasarrufuna itimat ederek memleketten düşman ordularını sürüp çıkaran rehberler leh ve aleyhinde sonsuz münakaşaları kaldıracı teorileri değil, hayati zaruretleri nazarı itibara aldıkları içindir ki dün olduğu gibi bugün de davalarında başarılı olmuşlardır. İşleyen ve inşa edilmekte olan şimendiferlerimiz tamamen devletin, Türk camiasının malıdır. Hususi teşebbüslere bu işi bırakmış devletler bile şimdi şimendiferlerini, genel hayatın bu can noktalarını ellerine geçirmeye uğraşmaktadırlar. Devletleştirme teorisi şimendiferlerden daha isabetli bir sahada tatbik edilemez. Ve bugünkü nesil hem kendisinin hem de torunlarının selameti için bundan daha sağlam, daha faydalı bir tasarruf da meydana getiremezdi.

İlave edelim ki Cumhuriyet şimendifer siyaseti aynı zamanda maliye ve iktisadın da bu hususta gösterdiği faydalı sistemleri tatbik etmek imkânını hiçbir zaman kaçırmayacaktır. Umumi devlet şimendiferleri idaresinin tesisi işte aynı zamanda bu gayeyi de temin edecektir. İşletilecek şimendiferleri elinde bulunduracak olan muhtar idare bunların hasılatını karşılık koyarak memleket dahilinde münasip ve belirli bir faizle oldukça uzun bir zamanda ödenebilir tahviller çıkarabilecektir. Memlekette çalışan milli ve yabancı bankalar bilançolarında

her sene mevduat miktarının teşekküre değer bir surette artarak yükseldiğini görmekteyiz. Memleketin bilinen tasarrufu hiç şüphesiz bu tahvilleri yutabilecektir. Bu suretle gelecek nesiller de bu tahvillerin amortismanına devam etmekle hisselerine düşen kısmı ödemiş olacaklardır. Özetle diyelim ki Lozan Antlaşması Türkiye için harici manada neyi ifade ediyorsa, şimendiferler siyasetinin pratik neticeleri de dahilde aynı manaya tekabül etmektedir. Bu ikisi devlet kavramı itibariyle birbirinin ayrılmaz tamamlayıcısıdır.

Gümüşhane Mebusu
Cemal Hüsnü

İktisadi Program *

Hükümetin hazırlamakta olduğu iktisadi program herkes tarafından dört gözle bekleniyor. Bütün ümitler buna bağlanmış gibidir. Eğer Başvekil Paşa'nın Millet Meclisi kürsüsünden söyledikleri gibi hakikaten milli mücadelenin iktisadi safhasına girmiş bulunuyorsak, bu "iktisat programı" bir nevi ekonomik "Misakı Milli" olacak demektir. Onun için bu program, her ne ise, tatbik sahasına çıkmazdan evvel bir defa bütün milletin tasdik ve tasvibine layık bir hale girmeli, pekişme kuvvetini bu genel tasvip ve tasdikte bulmalıdır.

Gerçi iktisat âlemi gibi kanunları her an değişken, zaruretleri dalgalı, ihtiyaçları hercai bir sahada sabit ve değişmez bir sisteme esir olup kalmanın imkânı yoktur; gerçi herhangi bir milletin iktisadi hareket hattı bütün cihan milletlerinin gidişiyle alakadardır; ama yine biz bu mücadeleye atılmazdan evvel kendi aramızda seferin bütün hazırlıklarını yapmak, yolumuzun planını çizmek, özetle -malum olan tabire göre- çalışma tarzımızın ana hatlarını tespit etmek mecburiyetindeyiz.

Çıkacak program bazı noktalardan noksan ve hatalı olsa bile yine programsızlıktan daha iyidir. Şimdiye kadar şahidi ve çoğunlukla etkeni olduğumuz acı tecrübeler hep belirli bir sistemden mahrum bulunuşumuza atfedilebilir. Nice emekler bu yüzden berhava olmuştur; bu yüzden nice vakit ve para kaybedilmiştir.

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Milliyet*, 18 Şubat 1930, No: 1445.

Bugüne kadar elde edilen tecrübelerden azami dersi almış bulunan hükümetin bu sefer beklenen bu programla her şeyden evvel milli enerjiyi israftan çekineceğini ve genel çabayı yalnız birçok¹ nokta üzerinde yoğunlaştırmaya çalışacağını ümit ediyoruz. Her şeyi birden yapmaya kalkışmak, hiçbir şeyi yapmamaya mahkûm olmaktır.

İktisat programını hazırlayan komisyon bir maden mühendisi gibi bu memleketin en feyizli üretim damarını bulup bütün faaliyeti onun etrafında toplayacaktır. Bu suretle Türk milletinin iktisadi emelleri ve ihtiyaçları yalnız bir sistemle kanalize edilmiş olmayacak, aynı zamanda kuvvetli bir sentezle donatılmış bulunacaktır.

Yakup Kadri

1 Gazetede "birçok" şeklinde. Doğrusu "bir" olmalı. (Y.N.)

Devletçilik^{*}

Milliyetçilik, halkçılık gibi bir de devletçilik vardır. Yalnız devlet kavramının milliyet ve halk kavramlarına nispetle daha muğlak bir mahiyette olması dolayısıyla devletçiliğin diğerleri gibi izahı çok kolay değildir. Bununla beraber, zaman ve rejime göre devletçiliğin manasıyla icaplarının açık olarak tayini iyi idarenin ilk şartlarından biridir.

Devlet bağımsız bir millet hayatının en büyük bir realitesidir. Rejim ne olursa olsun, her idare devlet kavramına dayanır ve kuvvetini ondan alır. Ancak muhtelif rejimlerin devlet kavramları arasında büyük farklar vardır ve bu farklar idare adamlarının devletçilik anlayışlarında kendilerini gösterir. Cumhuriyet ve demokrasinin, faşizmin, Bolşevizmin, monarşinin, diktatörlüğün... kendilerine mahsus devlet anlayışları ve dolayısıyla devletçilikleri vardır.

"Devlet benim" diyen XIV. Louis de kendine göre bir devletçiydi. Senelerce İspanya'nın mukadderatına hâkim olan ve nihayet sessizce dünyadan göçen diktatör Primo de Rivera da devletçi olduğu iddiasındaydı. Fakat tarih ve tecrübe böyle uydurma devletçiliklerin akıbetinin fena olduğunu gösterdiği içindir ki, insanlık en iyi şekil olarak demokrasi ve cumhuriyet devletçiliğini bulmuş ve devlet hayatının en iyi teminatını bu devletçilikte görmüştür. Demokrasi umdelerine göre tezahür eden devletçilik halk hükümeti idaresinin ilk çıkış noktasını teşkil eder.

* Zeki Mesut (Alsan), *Milliyet*, 2 Nisan 1930, No: 1488.

Genel menfaatin temsilcisi ve yaptırım gücü olan devlet otoritesinin memleketin her köşesini kapsaması ve gözetmesi devlet hayatının ilk şartıdır. Esasen halk hükümetlerinde devlet bu otoritesini halktan alır ve onun hâkimiyeti namına kullanır. Halk hâkimiyeti memleketin muhtelif kısımları veya şehirleri arasında bölünebilir bir keyfiyet değildir. Memleketin herhangi bir köşesindeki toplumsal bir tezahür, siyasi bir faaliyet millet hayatının yeni şeklinde bütün milleti ve neticede devleti alakadar eder. Demokrasi umdeleri bu alakayı men değil, bilakis davet eder.

Hükümetçilik, devletçilik gibi bir otoritenin kullanımını içeren faaliyetler tatbikatta genel menfaatin yaptırımlarından başka bir şey değildirler. Bunlar millettan kuvvet aldıkça ve millet arzularını ifade ettikçe demokrasi sahasından ayrılmamış olurlar. Demokrasi, hiç şüphesiz, millet iradesinin bölünmesi değildir. Millet iradesini temsil eden ve birleştiren yüksek müesseselerin faaliyeti tabii cereyanında devam ettikçe devlet otoritesi de zaten milletin denetim ve nezareti altında vazifesini yapıyor demektir.

Zeki Mesut

İktisat ve Devlet*

- IV -

İnsan Hakları

Dresden, 30 Ağustos 1931

İnsan ve hak arasındaki münasebetler zamana ve cemiyetin öz yapısına göre değişir. Eskiçağ insanı ortaçağ insanı gibi topluluk içinde halk normlarıyla iş görüyordu. Bu hakların anlaşılması bugün bizim için çok güçtür. Çünkü eski insan tipi ve ona yaşayış dekorunu veren devir artık geriye dönmeyen çok uzak bir tarih olmuştur. İnsan hakları adını verdiğimiz hakların ne eskiçağla ne de ortaçağla münasebeti yoktur. Bu haklar kapitalist devri açan üretim şekliyle münakaşa edilmeye başlar. Bu devir, meşhur Alman iktisatçısı Werner Sombart'ın çok güzel kavradığı gibi, feodal dünyanın lüks ihtiyaçlarıyla kuvvetlenen dokumacılık devridir. Bu devrin genel karakterini çizmek için uzun tafsilata girişmek istemiyoruz. Bugünün maden kömürü, çelik, petrol politikası ne ise ilk kapitalist devrin yün politikası, dokumacılık politikası da odur. İngiltere bu hususta en başta gelir. Bu politikaya az zaman sonra Almanya'da, Fransa'da rast geliriz. Adam Smith işbölümü teorisini düşünmeden önce işbölümü İngiliz sanayii hayatına yabancı değildi. Dokumacılık yeni devrin çeşit çeşit toplumsal meselelerini doğuran ehemmiyetli bir başlangıçtır.

* M(ustafa) Nermi, *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Eylül 1931, No: 3644.

Spinning jenny, Jacquard dokuma makinesi eski feodal devri içinden yıkan hadiselerdir. Niçin? Dokumacılığın ilerlemesi, dokuma makinelerinin mükemmelleşmesi ilkönce çok ehemmiyetli iki mesele ortaya çıkarmıştır: Feodal devrin henüz bilmediği iş hürriyeti, yine feodal devrin ilk defa karşılaştığı iş buhranı... İktisadi bir teşebbüs için aranan hürriyet, iş hürriyeti insan hakları teorisinin kaynağı sayılabilir. İnsan, feodal devrin kendisine göre kurulmuş hak¹ sistemini artık mantıklı bulmuyor, iktisadi teşebbüsler için dar görüyor.

Bu ilk kapitalist devre kadar bütün hak sisteminin temeli neydi? Devlet, değil mi? Kralın yaptığı kanunlar, değil mi? Fakat şimdi hakkın temeli büsbütün değişmiş gibi görünüyor. Yalnız itaat eden, istibdat devletini en büyük otorite bilen insan iş hürriyeti istiyor, yeni bir hak sistemi istiyor; bunu kendisinde duyuyor; kendisinde hak sezgisi uyanıyor. İş hürriyeti bir hak, tabii bir hak gibi münakaşa ediliyor. Bu yeni hak sezgisinin uyanışını meşhur İngiliz filozofu John Locke'ta görürüz. Hobbes'un, Filmer'in idealleştirdikleri istibdat devleti teorisi, John Locke'ta en sert eleştiricisini bulmuştur. İlk kapitalist devrin fikir dünyası insanı münakaşaya başlangıç olarak seçmekle Ellas² sofistlerini hatırlatır. Sofistler de temelleri değişen bir devri ifade ederler. Fakat John Locke'un devlet teorisinde göze çarpan fikirler, yeni bir vaziyet yaratmak için içi coşmaya başlamış, hakkını sezmiş insanlığın fikirleridir. Locke, tabii hakların, insan hakkının meşrutiyetle idare edilen bir devlette tehlikeye düşmeyeceğini zannediyor. Fakat Locke'un iş için söylediği sözler çok dikkate değer, her işçinin işinin yemişini devşirmesi herkesten evvel hakkıdır. Biz bu fikri daha sonra Adam Smith'te, David Ricardo'da görüyoruz. Uyanan iş hayatıyla birlikte iş hayatını sağlam bir temele bağlamak fikirleri de uyanmış oluyor. Bunun manasını anlamak kolaydır: Eski feodal devlet yeni iktisadi kımıldanışın temelini teşkil edemez. Daha sonraları Locke'un tesirlerini Fransa'da, Voltaire'de görebiliriz. İlk kapitalist devrin tesirleri Avrupa memleketlerinde artık duyuluyor. Bütün dünyayı yeni sarsıntılar, yeni yaşayış problemleri, yeni hak savaşları bekliyor. İngiltere'de Magna Carta'nın (1215), daha sonra Petition of Right (1628), bundan sonra da Bill of Rights'taki (1689) hakların ilanı devletle vatandaş arasındaki hak güreşinin neticeli safhalarıdır. Küçük ve kapalı pazarın eriyişi, eski devlet kulu, istibdat devleti kölesi insanın aynı tempoyla kayboluşunu hazırlıyor. Bu gelişme yolunun düşündürdüğü, kazandırdığı, yarattığı haklar nedir? İngiltere'nin siyasi ve iktisadi tarihini bilmeden bunu anlamak oldukça güçtür. Yeni insan hakkının oluş yolunu en geniş çizgileriyle gözden geçirelim:

Gerek eskiçağda, gerekse ortaçağda iktisadi fikirler yok değildir. Fakat bu fikirler bir sistem ve teori halinde ifade edilmiş değildir. Teori haline gelen fikirler

1 Hak: Hukuk. (Y.N.)

2 Ellas (Hellas): Eski Yunan. (Y.N.)

ilk kapitalist devrin mahsulüdür. Bu devrin en büyük teorisi merkantilcilik, yani ticaret sistemidir: Dış ticarete ehemmiyet vermek, memlekete para veya kıymetli maden getirmek... Cromwell'in işbaşına geçmesiyle bu teori İngiltere'de devletin iktisat politikası haline gelmiş ve neticeli bir surette tatbik edilmeye başlamıştır. Bunun neticesi olarak 1651'de bir kanun yayımlanmıştır. Bu kanuna göre İngiltere'ye Avrupa'nın dışarısından girecek malların yalnız İngiliz veya İngiliz sömürgeleri gemileriyle taşınması icap ediyordu. Bu kanun 1660'ta daha ziyade şiddetlendirildi. İngiliz sömürgelerinde yetişen tütün, şeker gibi eşyanın İngiltere'den başka bir memlekete gönderilmesi yasak edilmişti. İngiltere, yün sanayiini korumak için, nereden gelirse gelsin, yünün ve yünlü eşyanın memlekete girmesini bırakmadı. Bu merkantilci politikanın bütün tedbirlerini burada saymaya lüzum yoktur. Sömürgelere şapka yapmanın, şapkaıyla ticaret yapmanın yasak edildiğini (1731) söylersek bu iktisat politikasının sertliği anlaşılabilir olur. Amerika'daki İngiliz sömürgelerinin bu politikadan pek çok zarar görmüş olması tabiidir. Massachusetts ve Boston, bu iktisat politikasından en çok zarar orada başlıyor ve sömürgeler bu politikanın tesiriyle İngiltere'den ayrılıyorlar. Bugünkü Birleşmiş Amerika Devletleri'ni yaratan kudret bu politikadır. Amerika'nın İngiltere'den ayrılması insan hakları fikrinin sürükleyici bir kudret haline gelmesinde en ehemmiyetli rolü oynar. Amerika'nın kurtuluşuyla insan hakkı teorisi anayasa (kanunu esasi) hukuk sistemine girmiş görünüyor. Birleşmiş Amerika Devletleri'ni yaratan müzakerelerde ehemmiyetli bir rol oynayan Virginia memleketi anayasasının insan haklarını anlatan üç maddesine göz gezdirelim:

1) Her insan hür ve bağımsız doğar. Gerek kendisi ve gerekse nesli herhangi bir sözleşmeyle bu haktan vazgeçemez. Bu haklar istediği gibi hayatını korumak, hür yaşamak, servet yapmak ve onu elinde tutmak, bahtiyarlık için çalışmak, emniyette bulunmaktan ibarettir.

2) Herhangi bir hükümet bu vazgeçilmeyen haklara karşı adalet göstermezse, onu yola getirmek, değiştirmek yahut büsbütün ortadan kaldırmak çoğunluğun hakkıdır.

3) Devlet kudretinin sahibi halktır. Bu kudret halk vekilliği mahiyetindedir. Memurlar halkın emin adamları, hizmetçileridir ve ona karşı mesuldürler.¹

Merkantilci politika individualist (fertçi) değil, istibdatçı, bütün yetkiyi devlete veren bir politikadır.² Filmer'in *Patriarcha*'sı, Hobbes'un istibdat devleti teorisi iktisadi oluş karşısında büsbütün kudretini kaybetmiş ve yerini insan hakları teorisine bırakmıştır. Kapitalist devir insan haklarıyla başlar. Bunu Virginia'nın anayasasında bütün açıklığıyla görürüz. Bu haklar modern devrin iki büyük

1 Georg Jellinek, *Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte* [Berlin, 1895 -Y.N.]

2 Othmar Spann [*Gesellschaftsphilosophie*, Berlin, 1928. -Y.N.]

temelini teşkil eder. Bunlardan biri doğrudan doğruya ferdin haklarıdır: Fikir hürriyeti, toplanma hürriyeti, zulme karşı gelmek hakkı vs. Öteki de cemiyet arasındaki münasebetlerden ibarettir: Hâkimiyet hakkı, anayasa yapmak hakkı... Bu her iki hak cephesi birbirinin neticeleridir. Modern devrin bütün politika faaliyeti bu insan haklarına dayanır. Her ihtilal bu hakları kendisine göre yorumlar. Devrimizin en büyük kültür mülkiyeti bu haklardır. Sovyetler bu hak için kuruluyor, Beyaz Ordular yine bu haklar için Sovyetler'i düşürmeye çalışıyor. Grevler, cemiyet içindeki kanlı çarpışmalar, sınıflar arasında açılan korkunç öç ve hınç uçurumları hep bu bin bir türlü anlaşılan, bin bir türlü yorumlanan hak prensibine varıyor. İndividüalist bir kaynaktan çıkan hak anlayışının yalnız individüalist neticeler yaratması kadar tabii bir şey yoktur. Cemiyetlerin temellerini kemiren dağılışlar Dünya Savaşı'ndan sonra daha ziyade artmıştır. Sert individüalist hak anlayışını yatıştıracak, cemiyete yeni bir anlaşma temeli verecek bir müdahalenin zarureti şiddetle duyuluyor. Bunu kim yapacaktır? Araya hangi kuvvet girecektir? İşte bu, yalnız devlet olabilir. Devleti yüksek bir hakem vaziyetine getirmek modern devri baştan başa kaplayan sıkıntıların anahtarı olabilir. Fakat böyle bir devlet de yalnız devletçi bir politikayla iş görebilir.

M. Nermi

Esasta Duralım^{*}

(*Hizmet*'teki muhaliflerime)

Milliyetçi Türklük şüphe etmeyiz ki her memleket çocuğunun mukaddes bil-
diği bir dilektir. Yalnız, herhangi bir milletin, herhangi bir şekilde var olması
için, her şeyden evvel varlığını sağlamlaştırmış olması lazımdır.

Eğer dil ve kültür birliği bir milletin ana şartları olsaydı, Vergilius ile
Anakreon'un milletleri bugün mevcut sayılmalılardı; bugün mevcut olmalılardı.
Dil ve kültür birliği, bir milletin ana vasıfları, onun iç varlığını ifade eden
vasıtalar. Milletleri var kılan şey -bütün asırları ve bütün devirleri kapsamak
şartıyla- o milletleri ayak üstünde ya hâkim yahut mahkûm bir şekilde tutan
iktisadi temellerdir.

Kültür ve dil, Asurları, Mısırları muhafaza edemedikleri gibi, Roma ve
Hellas'ı¹ da yıkılmaktan koruyamamışlardır. Bu son iki medeniyete ait diller
ve kültürler zamanımıza kadar yaşayabildikleri halde, milletlerden eser kal-
mamıştır.

Niçin anlamak istemiyorsunuz: Liberalizmi desteklemekle, kovduğumuz
Batı'ya bizi tekrar boyunduruğuna almasını kolaylaştıracamız; devletçiliği, Batı
bizi tekrar yutmazdan evvel "millet"imizi yapmak için istiyoruz.

Niçin anlamak istemiyorsunuz: Yahudi istismarından şikâyetinizi iştir
işitmez, görüyorsunuz a, bu nevi araçlar ancak liberal bir zemin üzerinde

* Burhan Asaf (Belge), *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Eylül 1931, No: 3644.

1 Hellas: Eski Yunan. (Y.N.)

yaşayabilirler ve gelişebilirler.¹ Ne kadar ısrar etseniz nafile, onlar aramıza katılmayacaklardır, çünkü katılmaları için iktisadi bir mecburiyetleri yoktur. Böyle bir mecburiyet olmadıkça "Vatandaş, Türkçe konuş" ihtarınız tesirsizdir. "Vatandaş" diyorsunuz a, kâfidir. Ötesini bizden fazla onlar bilirler.

Fakat, üretici ve ileri bir devletçiliğin idaresine geçen bir iktisadiyatta "en büyük işveren" devlet olacağı için, "işalan"ın seçkiden geçecek kadar "dil, kültür ve iman" Türk'ü olduğunu ispat etmesi lazımdır. Siz o zaman görün, Moyiz Efendi ne dürüst, ne temiz ve ne yüksek bir Türkçe konuşur. Ötekiler keza. Aksi takdirde çünkü deveyi güdemedikleri için diyarı değiştirmek zorunda kalacaklardır.

Devletçi Türkiye, Türk milliyetçiliğini sadece dil ve kültür bakımından değil, aynı zamanda sınıf çelişkileri bakımından da birlik içinde tutacaktır. Liberalizmin bu tehlikeye karşı da bir koruyuculuğu yoktur. Bilakis, milli camiamızı bir de bu bakımdan parçalayacak ve birçok Avrupa milletlerinin hazine akıbetine sokacaktır. Misal mi? Alın en ilerilerinden Almanya, Avusturya, Macaristan vs.

Devletçi Türkiye, Türk milliyetçiliğini sadece dil, kültür ve sınıf çelişkileri bakımından değil, aynı zamanda hariçteki istismarcının memlekete yeni baştan girmesinden koruyacaktır. Çünkü herhangi bir memleket işinin kârına iştirak etmek istediği zaman, "fert"i değil, "devlet"i aldatmak zorunda kalacaktır. Ve memleketin herhangi bir işini baltalamak istediği zaman "fert"le değil, "devlet"le mücadele etmek mecburiyetinde bulunacaktır.

Biz devletçiliği sadece bir iktisadi sistem olarak değil, bizzat yüksek ve ileri bir milliyetçilik şiarı olarak alıyoruz. Bu devletçilik, ne sizin Yunan üzümlerinin ihracı meselesiyle izah ettiğiniz tesadüfi bir müdahalecilik ne de iktisat kitaplarında tesadüf edeceğiniz 19. asır devletçiliğidir. Bizim anladığımız devletçilik, başlı başına, yepyeni, yalnızca Türk iktisadi gerçeklerinden alınmış bir iktisat sistemidir. Bir iktisat sistemi ki gayesi millet olup millet kalmak olan bir camiayı yarisömürgecinin geri iktisadiyatından bağımsız ve hür milletin ileri iktisadiyatına götürmektir.

Nasıl liberalizm 18. asır sonlarında başta İngiltere olmak üzere birkaç tahlilli milletin bütün cihanı ellerine geçirmek üzere buldukları bir sistemse ve yalnız buna yaramış ve bütün bundan istifade etmek isteyen camiaları (İtalya, Rusya, Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu vs.) ancak daha sıkı bir surette sistem kâşiflerinin boyunduruklarına teslim eylemeye yaramışsa, Türk devletçiliği, yani Türk İnkılabı da bütün geri kalmış ve sömürgeleştirilmiş milletlere bağımsız olmak ve bağımsız kalmak yollarını gösterecektir. Dolayısıyla Türk devletçi-

1 Cümle *Hâkimiyeti Milliye*'de bu şekildedir. (Y.N.)

liği ve Türk İnkılabı tarihinde ilk defa olarak baş göstermiş bir hem milli hem de dünya çapında hadisedir.

Liberalizme ve onun savunucularına milletimizin millet olarak oluşumuna mâni olacaklar diye düşmanız. İzmir Yahudileri meselesini, size, liberalizmin kendi milliyetçi kanaatlerinizle nasıl çelişki halinde olduğunu ispat etmek için ele aldık. Size, vicdanlarına inandıklarımıza bir ihtar olsun diye yaptık. Görüşleriniz geri ve sakattır. Her gün bir başka vesileyle ispat etmeye çalışacağız. Siz liberal bir Türkiye'yi ne kadar zlyrsanız, emin olunuz ki, o şikâyet ettiğiniz yabancı unsurlar daha fazla zlyorlar; sermaye kararghları hele, onlardan da fazla can atıyorlar. İstanbul'da ne kadar kozmopolit kelleye rastladım, kendilerini bülbül gibi liberalizmin savunuculuğunu yapar gördüm. Size tavsiye ederim; oradaki kozmopolit muhit arasında bir dolaşın; eğer bir tane liberalizme dil uzatacak olursa inancımızdan şüphe etmeye hazır olduğumu beyan ederim.

Burhan Asaf

Devletçilik^{*}

Bizde bir tür insan vardır ki kendini Batı'nın fikir reayası mevkiinde görmekten adeta hoşlanır. Batı onun için Heine'nın Loreley'ı gibi saçları ve sesi tılsımlı bir denizkızıdır ki, onun sevdasına tutulmak ve bu uğurda tıpkı o karasevdaı gemiciler gibi sevgiliyi barındıran kayalarda gemileriyle beraber baştankara olmak hareketlerin en tabiisi, medeni olmanın başlıca vasfıdır.

Onun için, Batı ne demişse onu yapmalı, Batı nereden gitmişse oradan gitmeli, Batı nasılsa öyle olmalı. Bu nevi insanların Batılılıkları ve inkılapçılıkları bu imanla başlar, bu imanla biter. Hiç düşünmezler ki, Batı bu mucizeyi bir buçuk asırda tamamlamıştır. Hiç düşünmezler ki aynı Batı kendinden başka kimseye teneffüs hakkı vermez. Hiç düşünmezler ki Türkiye gibi camialar, masuniyetin şartlarını, bir buçuk asır süreceğ bir fırsatı geçirilmiş, dolayısıyla hayal olmuş gelişme yolundan değil, seri bir özbünye incelemesi ve seri bir kararla emniyet altına almaya mecburdurlar. Hayır, giderler, Batı'nın dolaplarını karıştırırlar ve ne bulurlarsa "Hakikat budur, ilaç budur, bulduk" derler.

Batı'ya fikir reyalığı etmeleri sebepsiz değildir. Osmanlı İmparatorluğu'nun sömürge havası içinden çıkmış bu insanların dimağları eski ve yeni Avrupa'nın bütün fikirleri için açılmış birer pazardır. Bakın bunlardan birisi ne diyor:

"Fransa, Belçika, İngiltere, Danimarka, İsveç, Norveç, Hollanda, Amerika, İspanya ve Japonya düşünürleri, âlimleri uyuyorlar da, yalnız Falih Rıfkı Bey'le daha birkaç zat mı demokrasinin koktuğunu görerek yeni nizamlar aramaya çalışıyorlar?"

* Burhan Asaf (Belge), *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Eylül 1931, No: 3655.

Eski softa yalnız kendini görür ve ötesini inkâr ederdi. Yeni softa ise yalnız ötesini görerek kendini inkâr etmektedir. Milletinin içinden saydığı memleketlerdeki derecesinde bir âlim ve bir düşünür çıkabileceğine inanmamayı bir süs gibi takınan gafil, Türk'ün Kurtuluş Harbi'ni kendi orduları ve kendi kumandanlarıyla kazanmış olduğunu ne çabuk unutmuş.

Sonra, bütün saydığı memleketlerin bizzat kapitalizmi temsil ettiklerini, dolayısıyla kapitalizmin kendi öz siyasi rejimi olan demokrasiyi inkâr edemeyeceklerini anlayamamış mı? Kendisi bir Belçikalı, bir Japon yahut bir İspanyalı mıdır ki liberal ve ferdiyetçi demokrasinin kendi mensup olduğu memlekete uygunsuz geldiğine kani olmak için haşmetli Batı'ya mensup bir "zat"ın yol göstermesini bekliyor?

Batı istismarının fikir reayasına mensup bu sözde milliyetperver haydi kendine inanmamak hakkına sahip olsun, fakat, asırlarca o kendinin bugün tapındığı Batı'ya rahat uyku uyutmayacak derecede kudret sahibi olmuş milletten yeni nizam arayacak ve nizam bulacak fikircilerin yetişebileceğini böyle bir çırpıda reddetmeye mezun olabilir mi?

Bir başkası (*Yeni Asır*'ın A.A.'sı), devletçiliği "milletlerarası kıymeti belli bir mevzu", yani "cumadan sonra cumartesi gelir" yahut "eski yenin aksidir" gibi donmuş, kalıplaşmış, herkes için aynı şeyler söyler bir hakikat olarak karşımıza dikmeye çalışıyor. Birbirine hiç benzemeyen birkaç devletçi cereyanı gelişiğüz zikrederim:

Manchester mektebinin dayandığı devletçilik: İç pazarın iktisadi faaliyetlerine hiç müdahale etmez, fakat müteşebbis fertlerinin emrine ordularını, konsolos raporlarını, sefir protesto ve tehditlerini koyarak, onların istismarı ve milli sermayenin sömürgelerden çekilen fazla kıymetler yolundan birikmesine Hint'in, Mısır'ın, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Çin'in kapılarını açardı.

Sosyalist mektebinin entracte¹ devletçiliği: Ulaştırma, tekellilik, madencilik ve biraz da amele gündeliklerini düzenlemekle uğraşmak. (Aynı mektebin gayeye vardıktan sonraki devletçiliği yine başlı başına bir davadır. Fakat demokrat ve evrimci sosyalistler bunun bir türlü tatbikine geçememişlerdir; hatta iktidar mevkiinde oldukları zaman bile.)

Mussolini'nin devletçiliği: Korporasyonculuk.

Sovyet Rusya'nın devletçiliği: Güya kapitalist nizamın tamamıyla bertaraf edilmesinin ardından devletin lüzumsuzluğunu ilan etmek ve ordu ile jandarmaya dayanan "apparat"ı (cihazı) ortadan kaldırmak.

Zeynel Besim Bey'in devletçiliği: "İse de"ler ve "olmakla beraber"lerin Halk Fırkası programına girmesini lüzumlu kılan iktisadi zaruretlerin halline kadar

1 Entracte (Fr.): Antrakt, ara, yarı. Burada "yarı devletçilik" kastediliyor. (Y.N.)

olan zamanla kayıtlı devlet müdahalesi. Ondan sonra buz gibi fakat Türkiye'ye göre liberalizm.

Bütün bu misaller dururken ve MacDonald ve Brüning devletçiliklerini de zikretmek mümkünken, devletçilik nasıl oluyor da "milletlerarası kıymeti belli bir mevzu" oluyor, anlayamadık.

Kanaatimizce, -olmayacak bir faraziye olarak- manası belli bir devletçilik olsa bile, iktisadi bir sistem ancak belli iktisadi şartların bir neticesi olduğundan, Türkiye kendi devletçiliğini kendi iktisadi şartlarına göre tespit etmeye mecburdur. Devletçilik kelime olarak hiçbir millet için hiçbir mana ifade etmez.

Bizi devletçilik kavramı bir "kategori" olarak meşgul bile etmiyor. Bizim için asıl olan, birtakım teori kombinezonları ve spekülasyonları değil, cihanın bugünkü şartları içinde Türk devlet müessesesinin rolüdür. Biz, devleti, cihanın en yeni tekniğini en kısa bir zaman içinde bize verecek ve benimsetecek bir organ ve otorite olarak anlarız. Türk milleti derhal milletleşmek için en yeni tekniği en kısa bir zamanda benimsemeye mecburdur. Bu gayenin gerçekleşmesi için terbiyenin gelişmesini ve fertlerin olgunlaşmasını, özetle Batı'da milletin millet olmak için geçirdiği bir buçuk asırlık gelişme tarihini beklemeye ve geçirmeye vaktimiz yoktur.

Biz devleti bir teori konusu değil, bir aksiyon cihazı olarak anlarız.

Burhan Asaf

Halkçılık ve Demokrasi^{*}

- VI -

Batıbeli'ne¹ küçük bir inceleme seyahati yapmıştım. Ankara'ya döndüğüm zaman bazı gazetelerin arkadaşım Burhan Asaf ile başladıkları münakaşaya beni de karıştırdıklarını gördüm.

Muhalef neşriyatın üzerinde durmaya değer mahiyette olduğunu söyleyecek değilim. İsteyenler her biri ikişer sütundan fazla olan beş yazının her satırında kendi görüşlerine göre yorumlayacakları birçok cümleler bulabilirler.² Fakat biz ne cümle ne de kelimeyle uğraşmıyoruz. İzahına çalıştığımız şey büyük Türk İnkılabı'nın dokuz senelik gelişimidir; dokuz senede Türk İnkılabı'nı çağdaş dünya nizamından ayıran ileri hamledir.

Muhterem Şevket Süreyya'nın "İnkılap ve Kadro"³ su ile yazılarımız arasındaki mutabakat, inkılapçı Fırka saflarında Fırka ideolojisi aleyhine bir cereyanı değil, Türkiye'de herkesin kafasına, kendi arzu ve eğilimine göre değişen mese-

* Neşet Halil (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Eylül 1931, No: 3660.

1 Çankırı'nın Kurşunlu ilçesinde yer alan ve yapımı 1935 yılında tamamlanan Batıbeli Tüneli. (Y.N.)

2 Yazar, *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlanan "Halkçılık ve Demokrasi" başlıklı yazı dizisinin ilk beş yazısını kastediyor. Beş numaralı yazı için bkz. elinizdeki kitapta s.617-619. (Y.N.)

3 Şevket Süreyya (Aydemir) Bey'in 15 Ocak 1931'de Türk Ocakları Merkez Heyeti binasında verdiği konferans. Bu konferanstan yola çıkarak 1932 yılında *İnkılâp ve Kadro (İnkılâbın İdeolojisi)* adlı kitabını yayımlamıştır. (Y.N.)

leler olmadığını, milli meselenin milli olmak vasfını muhafaza etmek şartıyla müşterek neticeye varmak zaruretinde bulunduğunu ifade eder.

★
★ ★

Cumhuriyet Halk Fırkası inkılapçı bir fırkadır. Bu fırka 1922'de olduğu gibi değildir. Seri ve kudretli bir gelişme içindedir. İki programı (eski-yeni) arasında dikkate değer bir fikir hamlesi vardır.¹

1940 senesinde Fırka'nın daha ne kadar ileri gideceğini şimdiden kimse tahmin edemez. Fakat muhakkak ki geri kalmayacaktır. Önümüzdeki dokuz sene arkada bıraktığımız dokuz seneden daha az verimli, daha az hareketli olmayacaktır.

Bu kaydı buraya muhaliflerin taktiklerinden korkmadığımızı ve Halk Fırkası'nın inkılapçılık şiarına, bilhassa buna bağlı olduğumuzu izah için koyuyorum.

Halk Fırkası'nda bozgun, Fırka liberalleştiği, Fırka'da sağ eğilimleri destekleyen fikirler münakaşa edildiği zaman başlar.

1931 senesinde Türkiye'de Cumhuriyet Halk Fırkası böyle bir yozlaşmadan kendini muhafaza edecek kadar kuvvetlidir. Fırka 1931'de olduğu gibi 1941'de de Türkiye'de camia menfaatlerine uygun en sol, en halklaşmış fikirleri temsil edecektir.

İnkılapçıların inandıkları gelişme budur. Bu, bugün liberalizmden bir asır ileridedir. Bir sene sonra inkılap Türkiye'si yüz sene geriye dönmeyecektir.

★
★ ★

Diyoruz ki:

1919'dan beri Türkiye'de gelişen hareket bir fikri temsil eder. Bu fikir bugün Avrupa devletlerini, büyük Batı demokrasilerini idare eden emperyalizmin aleyhtarıdır.

Sömürge-metropol çelişkinin ve bu çelişkilerin meydana getirdiği birikimlerin aleyhtarıdır. İnkılabımız Milli İstiklal Harbi'yle böyle başlamış, böyle devam etmiş, böyle gelişmiştir. Onun için Batı demokrasilerine, bilhassa bunların 1931 senesinde temsil ettiği fikirlere benzemez.

Türk İnkılabı, bir milletin millet olarak toplanmasını, bir milletin millet olarak birliğini, bir milletin hür ve bağımsız bir devlet olarak şekillenmesini temsil eder. Eğer muhaliflerin büyük bir hayranlıkla methettikleri Batı demokrasilerinden her biri 1931 senesinde bir milletin millet olarak toplanmasını, bir milletin

1 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1927 ve 1931 programları için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.22, Kaynak Yayınları, Ağustos 2007, İstanbul, s.39-42; c.25, Nisan 2009, s.152-158. (Y.N.)

millet olarak birliğini, bir milletin hür ve bağımsız bir devlet olarak şekillenmesini temsil ediyorlarsa, o zaman inkılabımızın onlarla benzerliğini aramak mümkün olur. Aksi takdirde inkılabımıza reel gelişmesine göre hakiki mevkiini vermek hem borcumuz hem şerefimizdir.

Bu, uluorta devletçilik değildir; bu, muazzam bir inkılaptır; gelişmesi gerçektir. Onun için şu veya bu hareketin taklitçisi değildir.

★ ★

Ben demokrasiye fena diyenlerden değilim ve demokrasinin doğru tarifine muhalif bir tek arkadaşım da yoktur.

Yazarlarımızda belirtmeye çalıştığımız şey, demokratik hükümetlerin bir buçuk asırlık seyirleri içinde tam manasıyla demokratik vasıflar alamadıklarını izahtır.

Şuna inanıyoruz:

1931 senesinde Türk inkılapçıları ne pahasına olursa olsun bir milletin bağımsızlığını tehlikeye koyan, bir milletin millet olarak toplanmasını engelleyen, bir milleti milletler camiasında hür ve eşit haklardan mahrum eden cereyanların taraftarı değıllerdir.

Türk İnkılabı'nın şiarı milli birliktir. Bu birlik sınıflar, zümreler, fertler ve bunların ayrı ayrı temsil ettikleri menfaatler aleyhinedir.

Ve bizce inkılabımızın çağdaş Avrupa demokrasilerinden ayrılan hakiki demokratik vasfı budur; köyün, pazarın, sermayenin, fabrikanın birliğidir.

★ ★

1931 senesinde büyük dünya demokrasilerinde camia birliğini bozan, milli birlik şuurunu dağıtan, zümrelere, sınıflara, fertlere temsili menfaatler veren çelişkiler vardır. Biz bu çelişkilerin aleyhindeyiz; individüalist birikimin aleyhinde değıliz. Fakat dünyanın bugünkü gidişine ve milli iktisadiyatımızın bugünkü bünyesine göre individüalist birikimin milli iktisadın seyrinde hiçbir zaman hâkim rolü olamayacağına kaniyiz. Bu itibarla inkılabımızın seyrinde yalnız individüalist birikime dayalı bir mecra düşünmenin çok aykırı bir şey olacağını söylüyoruz.

İnkılabımızın bu şiarında muhallebicinin kârının kime ait olacağını, köylünün tek sabanının kime menfaat vereceğini münakaşa hevesine kapılanlar ve bu hevesin fantezisi içinde mahsur kalanlar inkılabımızın temsil ettiği milli birikim şiarının manasını bulamazlar.

Türk İnkılabı individüalist birikimleri likide etmiyor. Fakat devamlı büyük milli birikim lehine geliyor. Vaziyetleri birikim ifade etmeyen ve cemiyetin bu

gelişmesiyle çelişki halinde bulunmayan teşebbüsler inkılabımız aleyhine safta değillerdir.

★
★ ★

Amerika'daki demokratik seyrin tehlikelere maruz kaldığını söyleyişimi bu memleketin bir buçuk asırlık gelişimine hürmetsizlik sayanlar individüalist bir-kim rejiminin demokratik bir rejim olduğunu ispat etmek mecburiyetindedirler.

Ferde ait olanı ferde, devlet ait olanı devlete verirsek, şimdiki ve yarınki Türkiye'de fert çok eli boş kalır.

Milli ve milletlerarası münasebetlerde fert ve devlet menfaatlerinin bu kadar birbirinin içine girdiği, bu kadar birbirinin aynı, bu kadar birbirinin tamamla-yıcısı olduğu karışık harp sonu dünyasında fert ve devlet arasındaki vazife ve mesuliyet ayrılıklarını kim sınırlayacaktır?

1931 Türkiye'sinde herkes devletin kapısındadır. Fabrika, köy, banka, pazar, hepsi gelişmek için devletin yardımını bekliyor. Kovunuz bunları devletin kapı-sından, tekrar ediniz onlara:

-Ferde ait olan ferde!

Göreceksiniz, ne ağır hayal kırıklıklarına, ne [...]diğimizi¹ zannettiğimiz sö-mürge köleliğine, metropol esaretine katlanacağız.

★
★ ★

İnkılapçı Fırka yazarından her şeyi isteyiniz. İstedığınız taktiklerle onların saflarında bozgun yapmaya çalışınız. Fakat onlardan inkılabımızın temsil ettiği yüksek şiar aleyhine bu feragati, bu şuursuzluğu beklemeyiniz.

Neşet Halil

1 Silik bir sözcük okunamadı. (Y.N.)

Devletçilik ve Bürokrasi^{*}

Birçok kavram var ki kafamızda henüz kendi yerlerini bulmuş olmaktan uzaktır. Bu cümleden olmak üzere "devletçilik" ile "bürokrasi"yi zikredebiliriz.

Geçen gün bir arkadaşımızla İzmir'in tütün buhranından bahsederken -sanırım liberalizme meyilli olan- muhatabımız bize dedi ki:

"- İşte devletçiliğin neticesi!"

Ve İzmir'in tütün alışverişi kesatlığına, bizim şu Tütün İnhisarı İdaresi'ni¹ sebep olarak göstermek istedi.

Bu misalden anladık ki bizde "devletçilik" ile "bürokrasi" birbirine karıştırılıyor. Dünyanın en geri, en dar, en olumsuz zihniyetine alem olan bürokrasinin fenalığına, zararlarına binlerce misal bulunabilir.

Türk inkılapçıları, vatani kurtardıktan ve yeni devleti kurduktan sonra, ilerlememize engel bütün köhne, battal şeylerle beraber bürokrasiye karşı da harp ilan edecektiler. Fakat, ne yazık ki, bu yapılamadı ve Babıâli'nin hırdavat eşyasıyla, tozlu evrakıyla beraber Osmanlı İmparatorluğu'nun bürokrasisi Ankara'nın modern üsluplu resmi binalarına yerleşti; bütün ceberutu, bütün kuruluşu, bütün hantallığıyla hüküm sürmeye başladı.

Milli mücadele devrinde ve onu takip eden ilk taze yıllarda halkın bütün işlerini saati saatine hallediveren idare makinesi, yavaş yavaş, sanki eskidikçe pas bağlıyormuş gibi ağırlaşmaya, gıcırdamaya, battallaşmaya yüz tuttu. Bunun

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Teşrinisani (Kasım) 1931, No: 3708.

1 TEKEL Genel Müdürlüğü'nün eski adı. (Y.N.)

çarkları arasına düşen her enerji tanesi hemen aşınıverip bir anda bir avuç toz haline dönüşüyor ve her açık, sade, yekpare iş, parçalana parçalana yüzlerce küçücük muamma şekline giriyor.

İşte halka ıstırap veren ve hükümet erlerinin daha ilk adımda cüretlerini kıran müessese budur ve biz bunu -Düyunu Umumiye gibi- Osmanlı Devleti'nden miras aldık. Onun içindir ki, devletçilik derken bu heyula, bu antika idare makinesini yok farz etmek, bunun yerine halka ait bütün işleri adeta otomatik bir tarzda kendinde toplayıp nizama ve tertibe sokan tek resorlu¹ bir cihazın mevcudiyetini tasavvur etmek lazım gelir. Biz ancak, o zaman kayıtsız şartsız bir devletçiliğin müdafaasını üzerimize alabiliriz.

Böyle ideal ve modern bir devlet idaresinde, hiç şüphesiz ki, artık şu ve bu inhisar idaresinin zararından bahsolunamaz. Çünkü bu inhisarlar devşirme yoluyla gelişigüzel toplanmış birtakım insanların teşkil ettikleri birer memur ocağı olmayacak, bilakis, devletin belli ihtisas sahiplerinden organize edeceği teknoloji büroları halini alacaktır.

Bu suretle bu bürolar her yıl kendilerini alakadar eden iş ne ise onun üzerinde etütlerini yapmış, bu etütlere göre halkın o sahadaki teşebbüs ve faaliyetlerini evvelden düzenlemiş bulunacaktır.

Bizim anladığımız tarzda devletçilikten bahsederken birçoklarımızın gözü önünde bir korkuluk gibi duran bürokrasiden ne kadar uzaklaştığımızı hissediyor musunuz?

Bürokrasi, devletçiliğin eşi değil, zıttıdır.

Yakup Kadri

1 Ressort (Fr.): Zemberek, yay. (Y.N.)

İktisadiyat ve Yeni Devlet*

Fertlerin iktisadi işlerde tamamen serbest oldukları devir geçmiştir. Devletler gün geçtikçe iktisadiyata daha fazla müdahale ediyorlar. Asrın gidişi bunu icap ettirmektedir. Ticari hürriyet-diğer bütün hürriyetler gibi- birçok kayıtlara, şartlara bağlıdır. Eskiden de ticaret hayatında kayıtsız şartsız bir hürriyet yoktu; her tacir -en geri asırlarda bile- birtakım hükümlere riayet ederdi. Örfün, âdetlerin, meslek ahlakının tayin ettiği bu inzibat bugünün kanunlarından daha sıkı, daha sağlamdı. Mesela eskiden hiçbir kanunun cezalandırmadığı, fakat sadece meslek erbabı arasında fena görüldüğü, ayıp sayıldığı için hiç yapılmayan bazı fiiller var ki bugün kanunlarda şiddetli cezaları olduğu halde bunları sık sık yapmaktan hiçbir tacir çekinmiyor!

İktisadi hürriyetin bu asırda sınırlanması büsbütün başka mahiyettir. Devlet, temsil ettiği cemiyetin menfaatleri haleldar olunca yahut toplumsal menfaatlerin ferdi menfaat yüzünden zarar göreceğini anlayınca ferdin menfaatlerini feda ediyor. Bu da gayet tabiidir.

Memlekete istediği kadar mal getirmekte her tacir serbesttir. Eski anane ve anlayışlara, hukuk teorilerine göre bunu men edecek bir kanun olamaz.

Her fert kendi servetini dilediği gibi kullanır. İster senetler ve tahviller satın alır, isterse bankaya koyar yahut başka bir memlekete gönderir. Arzu ederse bütün parasını cebine koyarak seyahate çıkar. Ananevi hürriyet teorilerine göre bundan daha tabii bir hak olamaz.

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 18 Teşrinisani (Kasım) 1931, No: 4708.

Halbuki devletler bugün bu hakların kullanımını serbest bırakmıyorlar. Zaman oluyor, borsada senet ve tahvil alım satımı men ediliyor. Gün oluyor, fertler bankalara yatırdıkları paraları geri çekemiyorlar. Şahsi servetlerin bir memleketten başka bir memlekete nakli yasak ediliyor. Hatta cebinize paranızı koyup seyahate çıkmaktan men ediliyorsunuz.

Tüccar istediği kadar mal getirip memlekete -mevcut nizam ve kanunlar dahilinde- serbestçe ithal edemiyor. Gün gelecek, her üretici kendi tarlasına istediği tohumu atıp arzu ettiği mahsulü almaktan men edilecek. Devlet, kendi denetimi altında bütün ihracat mahsullerini standardize etmek isteyecek yahut maliyet fiyatını indirmek için üretimi bizzat rasyonelize etmek mecburiyetini hissedecektir.

Devletin bu işlere bu derecede müdahale etmesinin sebebi nedir?

Bunlar, iktisadi, ticari işlerdir; fertlerin hürriyet sınırına dahildir.

Devletin bugün para dolaşımına, yarın eşya ithalatına, öbür gün üretime, özette iktisadiyata (iktisadiyat, bir memleketin üretim, dolaşım, tüketim meselelerinin toplamı demektir) karışması, şimdiye kadar karışmadığı için bütün dünyada buhranın müthiş bir şekle girmesinden ileri geliyor.

Borsa simsarlarını istedikleri gibi spekülasyon yapmakta, herkesi kendi servetini arzu ettiği şekilde kullanmakta yahut tüccarı dilediği kadar mal ithal etmekte serbest bıraktıkça, birçok insanlar belki kâr ediyorlar, para kazanıyorlar, fakat bütün bir memleketin iktisadiyatı altüst oluyor, bütün bir milletin parası sıfıra iniyor. Birkaç yüz kişi ticari hürriyetten, rekabetten, akıl ve zekâdan istifade ederek beş on bin lira kazanıyorlar, fakat bütün bir memleket ve millet milyonlar, milyarlar kaybediyor. İşte devlet, ferdi haklardan daha mukaddes olan toplumsal ve milli hakları korumak için, -bazı fertlerin özel menfaatleri aleyhine de olsa- genel ve toplumsal menfaatleri himaye etmek için iktisadiyata müdahale ediyor. Devletçilik denilen siyasi ve toplumsal hükümet tarzının manası budur.

Fakat devletin iktisadi işlere müdahalesinin faydalı olması için çok mühim bir şart vardır: Devlet teşkilatı bu işe göre donanmış bulunmalıdır.

Devletler son asra kadar iktisadi meselelerle hiç meşgul olmadıkları için bu işlere ait hassasiyet ve tepki teşhizatı noksandır. Mesela memleketin herhangi noktasında meydana gelecek iktisadi bir hadise, devlet dediğimiz idareci dimağı derhal etkileyemiyor; bu hassasiyet cihazı eksik olunca idari merkezin bu hadise karşısında tepki kabiliyeti de çok geç veya noksan oluyor. Çünkü eski devlet anlayışında ve klasik devlet teşkilatında iktisadi hassasiyet cihazı diğer şubelerde olduğu kadar kapsamlı ve mükemmel değildi.

Devlet iktisadi işlere karışmaya başlayınca, iktisadi hadiselerle karşı hassasiyet ve tepki cihazı da gelişmiş olmalı ve süratli işlemelidir; hatta diğer devlet şubelerinden fazla...

Çünkü iktisadi işlerin tereddüt ve gecikmeye hiç mecali yoktur. Bu işler devlet teşkilatında ananevi kırtasiyeciliğin eline düşerse, fayda yerine zarar doğar. İlk yapılacak iş, devlet bünyesi dahilinde iktisadi meselelere ait cihazı olgunlaştırmaktır.

Necmettin Sadık

Kararname'nin Rejimi^{*}

Milli iktisat ismi verilen mekanizmanın iyi ve kârlı bir surette işlemesi buna dahil olan bütün çarkların yüksek vasıflarda ve sağlam olmalarına bağlıdır. Yoksa, ticari dengenin bozukluğu ödeme dengesine, bunun bozukluğu paranın istikrarına, istikrar bozukluğu da bir taraftan milli sermaye ve bir taraftan da yine ticari dengeye tesir etmektedir. Bunu ne kadar devam ettirirsek, dairesel hareketi iktisat dairesinin içinde o kadar devrettirmiş oluruz. Ve bu bozuk mekanizmanın her bir devir hareketi mekanizmanın randıman, yani verim kabiliyetini bir miktar daha azaltmaktadır; nasıl ki aynı mekanizma sağlam olduğu takdirde onun her bir devir hareketi verim kabiliyetini bir miktar daha artırmaktadır.

Milli iktisat cihazımızın bozuk olduğunu biliyoruz. Bunun devir hareketleri bu yolda devam edecek olurlarsa, gelecek sene daha az ihraç imkânı daha az ithal zarureti yine "ödeme dengesi" kanalından dikte edecek, öbür seneler vaziyet yine bu istikamette gelişecektir. İşte asıl bu sebep dolayısıyladır ki, Kararname,¹ bir önleme tedbiri değil, bir ilerleme hamlesi olmak, yani iktisadiyatımızın yeni baştan kurulması işinde bir kuvvetli ve cesur ilk adım olmak mecburiyetindedir.

Milli iktisat mekanizmamızın bozukluklarını şu esaslara indirgeyebiliriz:

a) Hammaddeci ve ziraatçı bir memleketiz. Sanayimizin olmayışı bizi iktisadi dengeden (bünyesel denge) mahrum kılmaktadır.

^{*} Burhan Asaf (Belge), *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Teşrinisani (Kasım) 1931, No: 3717.

¹ 11940 sayılı Memleket İktisadiyatını Koruma Kararnamesi. (Y.N.)

b) Bugünkü üretim her ne sahada olursa olsun (ister zirai üretim, ister mamul mallar üretimi vs.) mutlaka yüksek ve rasyonel organizasyon, yani ileri teknik istiyor.

c) İleri teknik, Amerika gibi bir memlekette bile, ferdin elinden çıkmış ve şirketlenmiştir. Şirket elindeki bir çiftliğin büyüklüğü en az 100.000 hektardır. Hayvancılık buna göre, hammaddecilik buna göre. Bizde halbuki 100 liralık sermayelerle toprak üretimi, 500 liralık sermayeyle de mamul mallar üretimi yapılmaktadır. Bu tarzda çalışmakta ne rasyonalizasyon ne standardizasyon ne de tabii kâr imkânları olabilir.

d) İthalat ve ihracatımız yabancı araçların keyiflerine bırakılmıştır. Bu sahadaki kazanç yani sermaye birikimleri, bizim sanayimize akacaklarına hariçteki sermaye piyasalarına akmaktadırlar. Bize bu işin sadece perakende satış kârları kalıyor ki onlar da bazı üreticilerin masrafını bile korumamakta ve kendi araçlarımızı şöylece bir yaşamak imkânı bırakmaktadırlar.

e) İç pazarımızın birçok noktalarında derebeylik, yani kapalı pazar şartları hâkimdir. Memleket ölçeğinde bir dahili değişim cihazından bile taraf taraf mahrumuz.

f) Üretici olmak terbiyemiz noksanıdır. Buna karşılık ve Tanzimat sayesinde birinci sınıf tüketici olmak terbiyemize Batı'nın bile parmak ısırması lazım gelir.

g) Millet hayatının millet iktisadiyatına dayandığını yeni öğreniyoruz ve yeni öğretiyoruz.

Bütün bu noktalar haricinde şunu söylemek, yani hepsini şu hükümde toplamak lazımdır ki, iktisadi bünyemiz systemsiz, yani anarşik, aynı zamanda da ilkelidir.

Kararname'nin özünde mevcut olan güçlükler bizi iki sık karşısında bırakacaklardır: Ya onları temelli bir organizasyon ve sistemlilikle yenerek iktisadi hadiselerin seyrine hâkim olacağız, yani mücadeleyi saldırı manasında alarak ondan muzaffer çıkacağız yahut işi sadece Kararname'nin maddelerine ve alakadarların dirayetine bırakarak iktisadi hadiselerin seyrine tabi olacağız, yani mücadeleyi bir müdafaa siperi manasında alarak yarın daha derin bir siperin içine sığınmak mevkiinde kalacağız.

Kararname'nin özünde mevcut olan güçlükler nelerdir?

Perakendeci tüccarların spekülasyon yapmaları, halkın mal toplamaya tevessül etmesi gibi noktaların üzerlerinde durmak abestir. Bundan, eğer biz işimizi bilirsek, hem o şuursuz tüccar hem o şuursuz halk kırpıntısı (şıklık müptelası tüketici) zarar göreceklerdir.

İthalat ve ihracat gümrüklerinin süratle ve belki de merkezi bir büroya bağlı olarak anlaşmaları şartlarını hükümet hiç şüphe yok ki temin edecektir.

Bahsetmek istediğimiz müşkülât başka şeylerdir.

Kontenjan, yani başabaş esası üzerinden ithal ve ihraç edeceğiz.

Vurgunculukla, kaçakçılıkla mücadele tertibatımız, halkı Kararname'nin yüksek manasına göre terbiye etmemiz ve gümrük idaremizden saat kadar muntazam bir iş almamız, farz edelim ki, hep temin edilmiştir; kalıyor, bizim ihracat mallarımızla onların ithalat mallarının kalite bakımından, ihtiyaç bakımından ve kârlı fiyat bakımından karşılaşmaları ve takaslaşmaları.

İthal ettiğimiz mallar ya fenni şartnamelere uyacak kadar, ya belli vasıflarda olmanın bütün şartlarını dolduracak kadar standartlaştırılmış ve bir de en iyi ambalajlar içinde derhal sevk edilecek gibi ihraç iskelelerine bağlanmış mallardır. Bizimkiler halbuki bu şartları doldurmaktan uzaktırlar. Münferit ellerde bulunmaları da ayrıca bir mahzurdur. Arz ve talepteki eşitliği mala karşılık mal esasının paraya karşılık mal esası kadar temin edebilmesi için takaslaşan malların kalite ve standart malları olmaları lazımdır. Bu şartlar bizim için varit olmayıp onlar için mevcut olunca, daha pazarlık faslında bile toptancı spekülasyonun zararlarını göreceğimiz aşikârdır. "Bana standardize tiftik ver alayım; benim fabrikalarım artık böyle bin bir çeşitli mal üzerinde çalışmıyorlar" diyene ne cevap verilir?

İhracat ve ithalatı memleketlere göre "ortak payda"ya tabi tutabilmek için mallarımızı standardize etmemiz birinci şart; mallarımızı mümkün olduğu kadar bir emirde bulundurmamak ikinci şart; mallarımızı ihraç iskelelerinde fenni bir surette depo etmemiz üçüncü şarttır. Bunları kim yapacak? Bu soruya cevap vermezden evvel yarın öbür gün ortaya çıkacak bir başka şeyden bahsedelim.

Yukarıda bahsettiğimiz müşkülât hakkında daha şimdiden malumattar olan ithalat ve ihracatlar (tabii ki bizimkiler değil) aralarında ihraç ve ithal muntakalarını paylaşarak bütün kontenjan işini tekelleri ve dolayısıyla serbest spekülasyonları altına alacaklardır. İhraç etmek mecburiyetimiz bu tekellilerin lehlerine çalışacaktır. Fiyat düşürmenin en korkunç şekillerini asıl o zaman göreceğiz.

Şimdi soruya cevap verelim. Bu şartları ancak devlet temin edebilir. Bunun için de iki yol vardır: Ya ihracat ve ithalat tekelciliğini yapacak teşekkülleri son derece sıkı bir kontrol altına alarak fiyatları kontrol edecek, standartlaştırma işini onlara ve mümkün olduğu kadar emaneten yaptırtacak ve bu suretle büyük spekülasyonun önüne geçecek yahut ihracat mallarının toplanmasını, tasnifini (standartlaştırmalarını) ve kontenjan usulü üzerinden satılmasını bizzat kendi eline alacaktır. Bu ise ihracatın devlet tekeline geçmesi demektir.

Mühim olan nokta, ister yabancı girişimciler ister devlet elinde olsun, harici ticaretin yeni Kararname üzerine tekele doğru gelişmek mecburiyetinde olmasıdır. Tekel ister yabancı elde ister devlet elinde kalsın, devlet için vazife, tekeli kontrol yahut tekeli idare etmekten ibaret kalmayacaktır. Devlet, ihracat limanlarında yoğunlaşacak iktisadi safhayı memleket lehine çalışır bir iktisadi saf-

ha kılmak için bütün iktisat mekanizmasını ya yakından kontrol etmeye yahut doğrudan doğruya müdahaleyle düzenlemeye mecburdur. İşte bunun içindir ki tarihi bir ehemmiyeti olan Kararname'nin tatbiki ya can verici ya can alıcı olacaktır. Fakat bunun öyle yahut böyle olmasını temin imkânı, hiç şüphe yok ki, elimizdedir.

Eğer devlet planlı iktisada geçerse, eğer Fırka bütün manevi ve maddi ehliyetini davanın izah ve tatbikine tahsis ederse ve eğer matbuat Hollywood muhabirliğinden feragat ederek kendini bu büyük davanın, yani inkılabın emrine kayıt ve şartsızca verirse, hiç şüphe etmeyelim ki, İktisadiyatımızı Koruma Kararnamesi'ni Milli Misak'ın yanına koyarız.

Burhan Asaf

İdarede Devletçilik*

Bazı kavramlardır ki, basmakalıp kullanıla kullanıla feyiz ve hayatiyetini kaybederler. Halbuki onlar milli hayatımızda bir eser, bir faaliyet uyandırabilmek için daima canlı, daima hareketli kalmalıdır. Düşüncelerimiz ile hareketlerimizi birbirine uydurmadıkça yeni hayat umdelerinin tam zaferine ihtimal yoktur. İnkılap prensipleri hayatımızın her cephesinde birbirine paralel olarak ve birbirini tamamlayarak yürümek zaruretindedirler.

Devletçilik devlet hayat ve faaliyetiyle alakalı bir kavramdır. Dünya üzerinde mevcut olan muhtelif devletler kadar muhtelif devletçilik şekilleri tasavvur olunabilir. Fakat genel olarak devletçilik, milli hayatı teşkil eden muhtelif faaliyet şubelerinin hepsinde devletin derece derece nizam verici, idare edici ve nihayet yapıcı ve yaratıcı bir kuvvet olarak müdahalesini kabul eden ve destekleyen bir anlayış şeklidir. Devletçilik anlayışını ileri süren etkenler milletlere göre değişebilir. Ancak bütün milletleri kapsar olarak devletçiliği asrın bir zarureti şeklinde öne çıkaran genel bir sebep vardır ki, o da milletler hayatının bugünkü muğlak ve bileşik vaziyetidir.

Devletçilik esasının dünya çapındalık vasfından sonra muhtelif milletlerin siyasi, iktisadi ve toplumsal hayatı hususiyetlerinden doğan ve tabii her devlette başka başka tezahür şekilleri arz eden milli vasıfları da vardır. Devletçilik belli ve bağımsız bir toplumun kudretleri bileşkesini teşkil eden yüksek bir kuvvet ve iradenin ifadesi demektir. Devlet ve millet hayatının muhtelif cephelerinde bu

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Birinci Kânun (Aralık) 1931, No: 3734.

kuvvet ve iradenin en iyi ve en feyizli bir şekilde tecellisini temin etmek milli bir hükümetin ana vazifeleri arasında sayılır. Bizim devletçiliğimiz de diğer inkılap prensiplerimiz gibi her şeyden evvel milli bir mahiyettedir. Türk devletçiliği yabancı milletlerin bu hususa ait ideolojilerinden değil, kendi milletinin bünyesinden, kendi milletinin hayat şartlarından ve nihayet kendi milletinin medeni ihtiyaçlarından ilham almıştır. Bizde devlet ile millet kavramları asırlarca birbirini çürütecek şekilde devam etmiştir. Bunun için millet, devlet kuvvetini çok kereler fena misallerin yaydığı bir kanaatle kendine düşman kabul etmiş ve ondan daima kaçınmıştır.

Fakat nihayet hâkimiyeti kayıtsız şartsız olarak millete veren ve devlet teşkilatımızı bu ana temele dayandıran inkılabımız millet ile devleti bir vücut haline getirmiştir. Bunu için denilebilir ki devlet otoritesi kavramı milletin hâkimiyeti kavramının diğer bir ifadesinden başka bir şey değildir.

Fırkamızın programında şöyle bir esas tespit edilmiştir:

"Bütün inkılap neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve milli nizam ve inzibatı, dahili ve adli teşkilat ve kanunlarıyla koruyan ve hiçbir hadise veya tesir önünde sarsılmayan bir hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir."¹

Hükümet otoritesi idare mekanizmasının ruhu ve enerjisi demektir. Ona hususi bir ehemmiyet vererek devlet hayatımızın gelişmesini kolaylaştıracak tedbirler almak idarede devletçilik demektir.

Baş tedbirler nelerdir? Bunları ayrıca inceleyeceğiz.

Zeki Mesut

¹ Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 programının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, Nisan 2009, İstanbul, s.152-158. İlgili madde için bkz. s.158. (Y.N.)

İktisatta Devletçilik^{*}

Milli ve milletlerarası hayatta son bir asırdan beri meydana gelen dönüşümler insanlığın uzun tarihinde misli görülmemiş bir genişlik kazanmış ve mahiyet almıştır. Bir taraftan siyasi hürriyetler, diğer taraftan fenni büyük keşifler cemiyet ve medeniyet hayatına yeni ve büsbütün başka şekiller vermiştir. Siyasi ve iktisadi hayat birbiriyle karışmıştır. Hatta iktisadi fikirler son zamanlarda daha hâkim bir vaziyete geçmişlerdir. Her memlekette az çok siyasi ve kanuni eşitliği temin eden vatandaşlar, iktisadi sahada vukuunu iddia ettikleri haksızlıklara karşı da başkaldırmak imkânını bulmuşlardır. Devlet kudretini kullanarak cemiyet hayatının her sahasında bir ahenk ve denge temin etmek zarureti milli hayatı ve gelişmeyi koruyacak çarelerin başında kabul edilmeye başlanmıştır. Demokrasi davası nihayet iktisadi sahaya da intikal etmiştir.

İktisatta devletçilik işte bu büyük davanın halli uğrunda öngörölmüş olan baş tedbirdir. Davanın milli ve milletlerarası olmak üzere iki safhası bulunduğu için, düşünülen tedbirler de bunlardan birine olan alakası itibariyle mahiyetlerini değiştirirler. Aşırı kapitalizmin ve teminattan mahrum suni bir sanayileşmenin sınıf mücadelelerine meydan açtığı memleketlerde iktisadi devletçiliğin hareket noktasını daha ziyade milli sebepler teşkil eder. Hangi sınıf hükümeti ele geçirirse, bunu kendi siyasi olduğu kadar iktisadi fikir ve menfaatleri için de kullanmaya çalışır. Zamanımızın burjuvazi ve sosyalizm mücadeleleri sınıf kavgasının en kuvvetli tezahürlerinden birini teşkil eder.

^{*} Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Birinci Kânun (Aralık) 1931, No: 3736.

Bir de milletlerin birbirlerine nispetle içinde bulundukları iktisadi vaziyetler söz konusu olur ki, bunlara ait tedbir ve düşünceler sınıf zihniyetinden değil, doğrudan doğruya milli hayat ve bağımsızlık kaygısından ilham alırlar. Bizim iktisadi devletçiliğimiz daha ziyade bu kısımdandır. Memleketimizde devamlı menfaatleri itibariyle sınıf kavgaları yoktur. Fırkamız, siyasi, iktisadi ve toplumsal olsun her sahada basiret ve dikkat göstererek ileride de sınıflaşma hareketlerine meydan bırakmamak azmindedir. Bunun için bizim iktisadi devletçiliğimizi Avrupa'nın bazı sınıf devletçilikleriyle mukayeseye imkân olmadığı gibi onlara ait fikirlerin çerçevesi içinde incelemek ve değerlendirmek de doğru değildir.

Hükümetin şu ve bu iktisadi tedbirlerini yanlış anlayanlar ve onlara taşımadıkları manaları vermek isteyenler Fırka programında orantılandırılmış olan devletçilik formülünden haberleri olmayanlardır. Formül şudur:

"Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa erdirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada- devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır."¹

Millî hayatta ferdî mesai ve faaliyet esastır. Türk vatandaşının hayatının her cephesinde serbest olması ve kabiliyet ve mesaisinden istediği gibi istifade etmesi de inkılabımızın başlıca umdelerindendir. Fakat vatandaşın bu haklarının azami teminatını da ancak millî ve kuvvetli bir devlet hayatı teşkil edebilir. Devlet ile fert arasındaki mücadelelerin her iki yönde de aşırılık şekillerine düşmeyen devletçiliğimiz Türk vatandaşı ile Türk devletinin münasebetlerini karşılıklı menfaatlerin en dengeli ve ahenkli bir şekline dayandırmak arzusundadır. Ferdî istikamet ve faaliyetler sömürge vaziyetinden çıkmaya kâfi gelmediği içindir ki, milletin genel iradesini temsil eden devlet bu hususta zarurî bir müdahale derecesini kabul etmektedir. Bizim iktisat sahasındaki devletçiliğimizin ana düşüncesi budur. "Milletin genel ve yüksek menfaatlerini" milletlerarası hayat mücadelesinde en iyi ancak devlet müdafaa edebilir. Özel menfaatlerin genel menfaat kadrosu içinde gelişmesine nezaret etmek ise en basit bir devlet vazifesidir.

Zeki Mesut

1 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 programının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, Nisan 2009, İstanbul, s.152-158. İlgili madde için bkz. s.154. (Y.N.)

Sömürge İktisadiyatından Milli İktisadiyata *

İnkılabımızın iktisat sahasındaki mana ve kapsamı üzerinde duralım: "Kapitülasyonlar", "Düyunu Umumiye", "gümrük esareti" gibi kavramların Türk toprakları dışına kovulması, saltanatın, Mecelle'nin, fesin, Arap harflerinin Türk cemiyetinden sürülmesinden daha az mühim ve daha az manalı değildir. Hatta bu sonuncuların kıymetini azaltmak kastinden tamamen uzak kalarak diyebiliriz ki, birincilerin mana ve kapsamı daha geniştir. Çünkü kapitülasyonların ilgası, Düyunu Umumiye İdaresi'nin kaldırılması, gümrük bağımsızlığının geri kazanılması yeni Türkiye devleti ile harici alakadar devletler arasındaki mücadelenin zaferleridir.

Saltanatı, Mecelle'yi, fesi, Arap harflerini kaldırmak için Lozan'lara ihtiyaç yoktu. Bunlar bağımsız bir milletin kendi içinde halledeceği meselelerdi.

O halde inkılabımızın iktisadi sahadaki şiarlarının gerçekleşmesi bizi tabiatıyla dış düşmanlarımızla karşılaştırdı. İnkılabımızın toplumsal sahadaki şiarlarının gerçekleşmesi ise bizi yine tabiatıyla iç düşmanlarımızla çarpıştırdı.

Bu itibarla toplumsal zaferlerin korunması ve kökleşmesi için iç irticaa karşı ne derece uyanık ve amansız davranmamız bir zaruretse, iktisadi zaferlerin yemişlerini verebilmesi için de dış irticaa karşı o derece silahlı, hazırlıklı ve tetik bulunmamız icap eder.

* Vedat Nedim (Tör), "Müstemleke İktisadiyatından Milli İktisadiyata", *Kadro*, Kânunusani (Ocak) 1932, Sayı: 1, s.6-9.

Osmanlı Bankası'nın Londra'da toplanan genel kurul toplantısında idare meclisi reisinin Türkiye'ye dair verdiği izahatta biz dış irticân sesini işittik!

*

İktisadi inkılabımızın manası ve hedefi nedir?

Bir sömürge iktisadiyatı olmaktan kurtulup bir millet iktisadiyatı yaratmak. Bu meseleyi böylece ortaya koyabilmek bile başlı başına milletlerarası bir hadisedir. Çünkü her sömürge milletinin ideali bu meseleyi böylece ortaya koyabilmektir.

Bu itibarla davamızın sadece milli değil, aynı zamanda milletlerarası bir mahiyeti vardır.

Bağımsız bir millet iktisadiyatı kurabilmek için er geç aynı yoldan geçmek mecburiyetinde kalacak olan sömürge ve yarısömürge milletlerine örnek olmak mevkiindeyiz.

Unutmayalım ki, Çin, kapitülasyonların kaldırılması ve gümrük bağımsızlığı uğrunda hâlâ didiniyor. Ve Hindistan aynı idealler için çırpınıp duruyor.

Bağımsız Türkiye'nin bir millet iktisadiyatı yaratmak çabası düşmanlarımız tarafından da sabırlı ve dikkatli bir alakayla takip olunmaktadır.

Hiç şüphesiz ki Balkanlar'ın ve Yakındoğu'nun en kuvvetli ve en istikrarlı devleti Türkiye Cumhuriyeti'dir. Buna rağmen Batı maliye âlemi yeni Türkiye'yi bizzat kendilerinin ölü adam dedikleri Osmanlı saltanatı kadar emniyetli bulmuyorlar. Niçin?

Çünkü Osmanlı İmparatorluğu Batı emperyalizmi için kaybolmuş bir istihkâmdır. Onu tekrar zapt etmek ümidi ve arzusu içlerinde kıvıl kıvıl yaşıyor.

Bu hakikati her inkılapçı Türk vatandaşı iyice kafasına kazımalıdır.

İnkılabın heyecanını ve ağırlık merkezini artık iktisadi sahaya nakletmek zamanı geldi. Millet iktisadiyatı yaratma davasında her vatandaş disiplinli ve şuurlu bir ordunun fertleri gibi üstüne düşen vazifeleri bilmelidir.

İşte inkılaba inananlara düşen mühim ve hayati bir inkılap işi!

*

Görüyoruz ki milli kurtuluş savaşı iktisadi sahada bütün şiddetiyle devam ediyor. Ve bu savaş Dumlupınar pahasına oluyor. Türkiye, iktisadi zaferlerini istismar edemezse emperyalizmin kucağına düşebilir. Bu büyük tehlikeyi 14 milyonun yüzde kaçını biliyor?

İktisadi dertlerinizi fertlerin hasis menfaat meseleleri olmaktan kurtarıp bir millet davası haline koymak artık günün zarureti oldu. Bütün Türkiye'de bir Dumlupınar havası estirmek lazım.

Askeri Dumlupınar planlı ve sistemli bir faaliyetin yemişiydi. İktisadi Dumlupınar da plan ve sistem ister.

Bir sömürge iktisadiyatından bir millet iktisadiyatı yaratmak işi karşısında tarihte ilk defa olarak Türk milleti kalıyor.

Bu işi başarmak... İşte yeni Türk devletinin tarihi misyonu.

Önümüzde taklit edebileceğimiz hiçbir örnek görmüyoruz. Bu büyük işin bütün çözüm yollarını kendi kendimize yaratmak mecburiyetindeyiz.

İnkılabımızın diğer unsurları gibi iktisadi inkılabımız da orijinal bir eser olacaktır.

Zaten harp sonu iktisadiyatının üç büyük meselesi var:

1) Kapitalist iktisat sistemi yerine komünist iktisat sistemini kurmak.

Bunu Rusya halle çalışıyor.

2) Kapitalist iktisat sistemini kurtarmak.

Bu işle Akvam Cemiyeti¹ uğraşıyor.

3) Sömürge iktisadiyatı yerine bağımsız millet iktisadiyatı yaratmak.

Bu da Türkiye Cumhuriyeti'ne düşüyor.

Davamızın hususiyeti ve yegâneliği yüzünden değil midir ki memleketimize bugüne kadar gelen yabancı uzmanların öne sürdükleri tedbirler inkılabımızın ruhundan ve hedeflerinden tamamen ayrı bir mahiyettedir?

Onlar bizim milli sanayi siyasetimize karşıdırlar.

Onlar bizim gümrük siyasetimize karşıdırlar.

Onlar bizim maliye siyasetimize karşıdırlar.

Halbuki Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisat davası ile Osmanlı İmparatorluğu'nun iktisat davası arasında hiçbir münasebet yoktur.

Aradaki dünya farkını anlamayan veyahut anlamak istemeyen uzmanlar bize hâlâ sömürge iktisadiyatı tedbirleriyle geliyorlar.

İnkılap Türkiye'sini sadece hammadde üreten, yabancı sanayi mamullerine açık pazar ve emperyalist sermayelerin istismarına sahne olan Osmanlı İmparatorluğu ölçüleriyle değerlendirmek... İşte yabancı uzmanların ana hataları. Siyaset, belli hedeflere varmak için tatbik olunması lazım gelen tedbirleri bulmak sanattır.

Tedbirler hedeflere göre kıymet kazanır. Hiçbir tedbir başlı başına, mutlak surette iyi veya fena değildir; ilaçlar gibi...

Hedefimiz sömürge iktisadiyatından millet iktisadiyatına geçmektir.

Biz, bize tavsiye olunan tedbirleri bu hedefe göre ölçeriz.

★

1 Cemiyeti Akvam: Milletler Cemiyeti. (Y.N.)

İktisadi Türkiye'yi bir inşaat yerine benzetmek mümkündür:

Binayı kurmak için lazım gelen bütün malzeme ortada yığılı... Fakat elde mühendislerin, kalfaların, ustaların ve işçilerin zekâ ve iş kuvvetini bir hedefe doğru sevk edecek bir plan yok. Bu plansızlık yüzünden Avrupalı uzmanlar Türkiye'de inşa edilen yeni iktisat binasının alacağı şekli göremiyorlar.

Bu plansızlık yüzünden elimizde mevcut sermaye, malzeme ve iş kuvvetlerimizi rasyonel bir tarzda ve birlik içinde hedefe doğru sevk edemiyoruz.

Devletin bir millet iktisadiyatı yaratmak çabasını bir millet işi haline sokamadık. Bütün dünya anarşik iktisattan planlı iktisada doğru yürüyor. Belli başlı sanayi şubelerinde gördüğümüz tröstler, karteller, konserner, sonra konjonktür inceleme müesseseleri, kooperatifleşme teşebbüsleri vs. hep bu hareketin neticeleridir. Biz böyle bir planlı faaliyete her milletten daha ziyade muhtacız. Çünkü iktisadi bünyemizi değiştiriyoruz. Şuursuz iktisat siyasetinden şuurlu iktisat siyasetine geçiyoruz.

Şuurun en canlı nişanesi ise program ve plandır.

Dr. Vedat Nedim

Fırka Programında Devletçilik^{*}

Memleketimizde ara sıra bu "devletçilik" hakkında yazılar ve sözler yayımlandığını, yine ara sıra bu "devletçiliğin" bizde korkunç ve ferdin teşebbüs ve hayatını kıran bir şekilde gösterilmekte ısrar olunan bir mevzu olmaktan kurtulamadığını görüyoruz.

Diğer yönden devletçilik hakkında söz söyleyen kimselerin Cumhuriyet kanunlarından bazılarını da ele misal alarak devletin dahi hiçbir vakit düşünmediği neticeler çıkardığı da vakidir.

Halbuki Türkiye'de devletçilikten bahsetmek için mutlaka bugün Türkiye'yi idare eden ve bunun bütün mesuliyetlerini omuzlarında emsalsiz bir başarıyla taşıyan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programına dönüp bakmak ihtiyacı vardır.

Bilhassa bu ihtiyaç Halk Fırkası hükümetinin programını kabul etmiş vaziyette bulunanlar için adeta bir ahlak ve karakter icabıdır. Fırka'dan olmayanların ise fikirlerini tamamıyla serbestçe söylemelerinin her zaman لازم ve mümkün olduğu kanaatindeyiz. Bu suretle de fikir hürriyetine çok geniş bir saha bırakmış ve fikir hürriyetine çok hürmetkâr olan Fırkamızın programı meydana çıkmış ve yanlış yorumlara mahal kalmamış olur.

Bazılarının zannettiği gibi Cumhuriyet Halk Fırkası programında "devletçilik" hiçbir vakit muğlak kalmamıştır. Programın devletçiliğe ait maddeleri çok açıktır. Dolayısıyla bu maddeleri istenildiği gibi yorumlamaya sapılmayarak olduğu gibi göstermek ve yorumlamaya yetkisi olanların sözlerini nazarı dikkate

* Alâettin Cemil (Topçubaşı), *Cumhuriyet*, 5 Mart 1932, No: 3171.

almak en kestirme yoldur. Bu itibarla birkaç makale mevzumuzu alacak olan "devletçilik" bahsine Fırka Kâtibi Umumisi Recep Beyefendi'nin¹ çok açık ve sehl-i mümteni² denilecek derecede bir akıcılıkla söyledikleri sözlerini başlangıç olarak alıyoruz.

Recep Beyefendi'nin 16 Teşrinievvel (Ekim) 1931'de İstanbul Darülfünunu'nda verdikleri "Fırka Programını İzah" konferansında devletçiliğimiz misalleriyle açık olarak anlatılmıştır. Bu sözlerin esaslı kısmını iktisat hocalarımızın ve gençlerimizin nazarı dikkatine arz ederiz.

Bunu okuduktan sonra devletin üretim vasıtalarını eline aldığı ve alacağı hakkında veya serbest ticarete engel olduğu hakkındaki sözlerin birer efsane-den ve hatta iftiradan başka bir şey olmadığı kendiliğinden meydana çıkar.

Sözü Recep Beyefendi'nin konferansına bırakıyoruz:

"Gittikçe çeşitleri artan insani ihtiyaçlar, gittikçe çoğalan ve büyüyen sınai müesseseler, toprak üretiminin çoğalması, çeşitlenmesi, genelleşmesi, nakil vasıtaların büyümesi, süratlenmesi ve ticaret teşebbüslerinin kıtaları, okyanusları aşan dünya çapında bir büyüklüğe kavuşması ve bilhassa bütün dünyanın yeni ve muğlak iktisat vaziyeti iktisadi faaliyetlere girift ve birbirine bağlı bir mahiyet vermiştir.

Bu yeni vaziyette bir milletin başka milletlerle iktisadi münasebetlerini düzenlemek büyük ve mühim bir mesele olduğu gibi, vatan sınırları içindeki yaşayışın şartlarını, kazanmanın yollarını kurmak da büyük, bilgili ve dikkatli bir çalışmayı gerektiriyor. Fertleri veyahut şirketleri bu muğlak ve teferruatlı çalışmanın yegâne unsuru olarak görmek, bu işlerde devlete faaliyet hissesi ayırmamak ve hatta icabında devletin düzenleme ve müdahale hakkını tanımamak liberal mesleğin artık dünyanın her tarafında hatırası kitaplarda kalan prensiplerinden ibarettir.

Devletçilik vasfını yeni programında belirtmiş olan Cumhuriyet Halk Fırkası dünyanın yeni anlayışlarına uyduğu kadar bilhassa memleketimizin hususi icaplarına da uyan bir zihniyeti kabul etmiş oluyor. Programımızın bu kavramı tarif eden maddesinde memleketin bütün üretim kaynaklarını ve vasıtalarını devletleştiren, serbest ticaret ve mülkiyet haklarını tanımayan, serbest sermayenin çalışmasına müsaade etmeyen ve bütün iktisat faaliyetlerini benimseyen aşırı

1 Recep Peker. (Y.N.)

2 Sehl-i mümteni: Kolay ve sade görüldüğü halde, bulunup söylenmesi ve taklidi zor olan söz. (Y.N.)

devletçilik fikirlerine yol açmayacak bir açıklık vardır. Maddenin metnini okuyorum:

'Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa erdirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadî sahada- devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır.'¹

Maddede bahsedilen 'fiilî alaka' tabirini yanlış anlamamak için programın başka bir tarafındaki şu maddeyi de okuyalım:

'Memleketin gelişmesinde bütün ticaret faaliyetleri mühimdir.'²

Bu tariften pek iyi anlaşılır ki biz ticaret faaliyetlerini serbest tutmakla ve fertlerin çalışması için sahayı açık bulundurmakla beraber, yapılması lazım olan işlerden şahsî teşebbüslerin başaramayacaklarını veya şahsî teşebbüse bırakmakta zarar tasavvur ettiklerimizi devlete yaptırmak yolunu takip ediyoruz. Bununla beraber fertlerin ve şirketlerin yapabilecekleri işlerde onların semereli ve başarılı olarak çalışabilecekleri şartları düzenlemeyi de devletin vazifesi sayıyoruz. Programımızın iktisat kısmında hâkim olan devletçilik ruhu bütün bu görüşleri tespit ediyor.

Mesela serbest bir ticaret sahası olarak bırakılmış olan sigorta işleri ve kredi meseleleriyle ihtiyacın talep ettiği ehemmiyetle iştigal edeceğimizi söylüyoruz ve yine mesela harici ticaretin düzenlenmesinden bahsederken millî mahsul ve mamullerimizin revaçlarını kolaylaştırma ve şöhretlerini muhafaza tedbirleriyle yakından alakadar olacağımızı ifade ediyoruz. Bununla harici ticaretimizi tahrip eden bir hastalık halindeki tağşiş³ işleriyle mücadele edeceğimizi ve çalışmalarında serbest olan ihracat tacirlerine millî mallarımızı kıymetlendirecek temizlemeye ve tasnife mecbur tutacağımızı söylemiş oluyoruz.

Küçük ve büyük sanayiî himayeden bahseden program maddesi bu himayeyi ve teşviki hammadde üreticilerinin menfaatlerine uygun olmak şartına bağlıyor. Mesela zeytinyağlarımıza hariçte müşteri ararken sanayiî teşviki namına nebati yağ çıkarılan hammaddeleri gümrüksüz sokmakta elbette isabet olmaz. İpekli dokuma sanayiîni himaye için memlekete ucuz tarifeli gümrükle ham ipek sokmak da

1 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 programının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, Nisan 2009, İstanbul, s.152-158. İlgili madde için bkz. s.154. (Y.N.)

2 Bkz. *age*, s.155. (Y.N.)

3 Tağşiş: Bir maddenin içine başka bir madde katma; karışım yapma. (Y.N.)

tabii ipek üreticilerini etkiler. Bu vaziyetlerde devletçiliğin rolü bariştir. Kara, deniz ve hava nakliyeciliğini ve nakliye tarifelerini düzenlemek de devletçilik kavramlarına giren vazifelerdir.

Genel olarak devletçilik aleyhinde söylenen fikirlerden biri de devlet müdahalesinin iyi kazanmanın lüzumlu bir etkeni olan serbest çalışmayı baskıladığıdır. Fakat bu fikrin karşısında da lüzumlu, yerinde devlet müdahalesi olmadığı zaman diğer harici şartların hem kazanmak isteyenleri hem de memleketin bütün hayatını baskılayacağı fikri vardır. Fırkamız iktisat siyasetinde devleti yapıcı ve idare edici olduğu kadar düzenleyici bir birlik unsuru olarak kabul ediyor. Bir siyasi fırkanın yapılması elzem inşa ve imar işlerini ihmal etmesi ve iktisadi faaliyetlerin düzenlenmesinde mesuliyet almaması kolay ve mesuliyetsiz bir günlük siyaset olur. Fakat biz, geçmiş zaman hesaplarını tasfiye yolunda çekilen sıkıntılara rağmen günün işlerini düzenlerken aynı zamanda vatana şevketli bir gelecek hazırlayabilmek için devletçilik yükünün mesuliyetli ağırlığı altına girmekte asalet ve isabet görüyoruz."

Alâettin Cemil

Devletçilikte Müdahaleli İktisat*

Fırkamızın programındaki iktisat siyasetini "müdahaleli iktisat" (économie dirigée) diye vasıflandıran evvelki yazımızda¹ Büyük Harp'ten sonra hemen bütün dünyada tatbik edilen bu sistemin esasında ferdi himaye endişesi olduğunu yazmış ve ferdin faaliyet ve mesaisini esas tutan Fırkamızın iktisattaki müdahalesini bu suretle izah etmiş bulunuyoruz. Devletin iktisattaki müdahalesinin sebebi izah edilirken bunun devlet tarafından yapılan bir teşebbüs olduğu hatıra gelebilirse de hakikatte devletin müdahalesini devletten evvel fertler istemiştir.

Fertlerin bu isteğine müdahaleli iktisat sisteminde binlerce misal gösterilebilir. Bazı iktisatçılar buna güzel bir misal olarak kontenjan usulünü ileri sürüyorlar. Müdahaleli iktisadın bir şekli olan ve "uzlaşmalı iktisat" diye tercüme ettiğimiz "économie concertée" taraftarları üretimde her grubun hissesini tayin ederken milli sanayi ve ziraatın himayesini isteyen fertlerin feryatları neticesinde devlete kontenjan usulünü kabul ettirmişlerdir. Fransa'da ve diğer memleketlerde bu kontenjan usulü sanayi ve ziraatçıların talepleri üzerine meydana çıkmıştır. Bizde de sanayi ve ziraatçıların vaziyetini ve feryatlarını işiten hükümetimiz ansızın kontenjanı ilan ettiği gün müdahaleli iktisadın en karakteristik şeklini tatbik etmiştir.

Devletin iktisattaki müdahalesinde takip ettiği gayenin ferdin menfaati olduğunda bir dakika şüphe edilemez. Devletin himayesi adeta ferde karşı bir sigorta kumpanyası halindedir. Ferdin maruz kaldığı ziyan ne kadar az olursa sigortacı da o kadar az ziyan eder. Şu halde devletin himayesi derecesi ferdin kazanmak ve ziyan etmekteki kabiliyetiyle orantılı olmalıdır.

* Alâettin Cemil (Topçubaşı), *Cumhuriyet*, 27 Mart 1932, No: 3193.

1 Bkz. *Cumhuriyet*, 19 Mart 1932. (Y.N.)

İşte devletçiliğin derecesi her memlekette ferdin vaziyetine göre bu sebeplerden dolayı değişir.

Bizde devlet müdahalesinin şüphesiz diğer birçok memleketlerden daha geniş ve daha etraflı olmasının sebebi kolayca anlaşılabilir. Bizim gibi manevi ve maddi esaret hayatında asırlarca yaşamış fertlerin iktisadi vaziyeti, şüphesiz, uzun müddet devlet himayesine ve dolayısıyla müdahalesine muhtaçtır. Nitekim Fırka programımızda "mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa erdirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -ve bilhassa iktisadi sahada- devletin fiilen alakadar olmasının" sebebi de ferdin bizde diğer millet fertlerinden daha zayıf düşmesindendir.

Fırka Umumi Kâtibimiz Recep Beyefendi'nin¹ İstanbul Darülfünunu'ndaki izahındaki fıkraların ihtiva ettiği derin ve ilmi manaları tahlil edersek devletin fertleri himayeye verdiği ehemmiyeti bir derece daha anlarız.

Fırka programı izahında "fertlerin ve şirketlerin yapabilecekleri işlerde onların semereli ve başarılı olarak çalışabilecekleri şartları düzenlemenin de devletin vazifesi" olduğu söyleniyor.

Müdahaleli iktisat sistemini bu kadar güzel anlatan pek az cümle vardır. Devletin müdahalesi, demek ki, ferdin işlerinde semere vermesini ve başarılı olarak çalışmasını temin edecektir. Bu cümlede bütün bir iktisat tarihinin özünü okuyoruz.

Ferdin zayıf düşmesini liberal sistemin açtığı teknik ilerlemeler yüzünden dengesini kaybeden üretim ve tüketim oranlarında aramakla beraber, bu zafiyeti hastalık derecesine getiren sebeplerin başında da Büyük Harp ve onun üretimle alakası olmayan israfları ve tüketimi olduğunu unutmamalıyız.

Hakikati olduğu gibi gördüğümüz gün bugünkü buhranlardan daha feci ve müthişini geçirmiş olan insanların bu buhranları da geçirerek makul bir sisteme geleceklerinde şüphe edemeyiz.

Onun içindir ki, bütün felaketlerin yalnız ferdin teşebbüs ve mesuliyetlerinden çıkmış olduğunu söylemeyi bir iş ve meslek edinenler aynı zamanda serveti ve üretimi yalnız ferdin menfaati ve kuvvetinin idare etmekte olduğunu da unutmamalıdır.

Biz, Türk milleti hesabına ferdi faaliyet ve mesaiyi esas tutan Cumhuriyet Halk Fıkrası programındaki isabet ve ilmi meziyetleri takdir ve tebrik etmeyi yazımıza son söz olarak ilave ederken, bu programın büyük şeflerini ve bilhassa onu demir elinde en iyi şekilde tatbik eden büyük devlet adamı İsmet Paşa'yı hürmetle yâd ederiz.

İstanbul Mebusu
Alâettin Cemil

1 Recep Peker. (Y.N.)

Bizim Devletçiliğimiz*

Devlet hayatının teessüs ettiği her cemiyette en büyük mesele fert ile devletin karşılıklı münasebetleridir. Milletlerin bütün siyasi, iktisadi ve toplumsal sahalarla alakalı işleri netice itibariyle bu büyük meseleye varır. Geçmişten bugüne geçmiş ve bugünden de geleceğe intikal edecek olan bu meseleyi hiçbir devir, hiçbir millet katiyetle halletmiş olduğunu iddia edemez. Her an değişen zamana ve zamanın ihtiyaçlarına göre söz konusu mesele de daimi bir dönüşüm ve gelişim arz eyler.

Fert ile devlet arasındaki münasebetleri -hangi cemiyette olursa olsun- dar ve katı bir formül içine sıkıştırmak mümkün değildir. Hele başka bir memleketin, başka bir milletin mahsulü olan bir formüle dayanarak milli ihtiyaçları, milli arzuları karşılamaya çalışmak hiç de pratik bir hareket olmaz. Esasen siyasi deha itibariyle zengin olan milletlerin buna ihtiyaçları da yoktur. Onlar tam zamanında devlet hayatı bakımından takip olunacak en doğru yolu bulmakta güçlük çekmezler.

Türkiye Cumhuriyeti, Büyük Gazi'nin yol göstermesiyle siyasi hayatının en mühim muammasını kendinin bugünkü ihtiyaçlarına en uygun bir surette halletmiş bulunmaktadır. Türk vatandaşı ile Türk devletinin karşılıklı münasebetleri halkçılık ve devletçilik umdelerinde özetlenmiştir. Ancak bizim halkçılığımız ile bizim devletçiliğimiz, bunların yabancı lisanlarındaki karşılıkları nazarı itibara alınmak suretiyle izah edilemez. Devletçiliğin Fransızcası "étatisme"dir.

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Temmuz 1932, No: 3943.

Fakat bizim devletçiliğimiz Fransızların anladıkları ve anlattıkları ve liberalizmin zıt anlamı olarak kabul ettikleri étatisme değildir.

Fransa'da ve diğer Avrupa memleketlerinde daha ziyade sosyalizmin diğer bir ifadesi gibi kabul edilen etatizm ferdi hürriyetlerin, ferdi teşebbüslerin düşmanı sayılmaktadır. Oralarda etatizm sınıf mücadelelerinden doğmuş ve yine bir sınıfa hizmet için tasavvur edilmiş iktisadi bir meslektir. Liberal hükümet kapitalizmin hizmetkârı ise etatist hükümet de sosyalizmin destekçisi kabul edilmektedir. Bizde böyle sınıf mücadeleleri, sermaye ve iş kavgaları olmadığı için devletçiliğimiz de Avrupa memleketlerindeki dar manasını taşıyamaz. Bizim devletçiliğimiz hiçbir vakit vatandaş ile devlet arasında bir mücadele tasavvur ederek bu mücadelede devleti tercih ve vatandaş feda eden bir mahiyet göstermez. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın devletçilik umdesi milli ideallerimizin gerçekleşmesi uğrunda vasıtaların en kuvvetlisini teşkil etmek itibarıyla her şeyden evvel vatandaşların menfaatini ve yükselmesini hedefler.

Bizim devletçiliğimiz şu veya bu sınıfı, şu veya bu zümreyi tercih ve himaye eden devletçilik değildir. Devlet genel menfaatin hamisi olmak itibarıyla onu unutmak isteyen zümrelere veya fertlere meydanı boş bırakmaz. Genel menfaat kadrosu içinde faal olan vatandaşları teşvik ve himaye etmeyi en büyük vazife bilir. Hizmet ederek kazanmak serbesttir. Birçok vatandaşlar zararına olarak iş görmeyi veya fertlerin ataletinden kaynaklanan geriliğe göz yummayı liberalizm kabul etse de, bizim devletçiliğimiz bunu adalet ve ilerleme umdelerine uygun göremez.

Zeki Mesut

Şahıs ve Kamu^{*}

Ne zaman ve herhangi işte *şahsi kazanç ile kamu menfaati* karşılaşacak olursa, bunun içinden münakaşasız, yalnız münakaşasız değil, en basit iktisat, hukuk ve ahlak kaidelerini tekrarlamaksızın çıkamazsınız. Çünkü mucitler medeniyet, iktisat kanunlarını şahsi kazanç esası üzerine kurduğu gibi, ahlak kanunlarında da şahsi kazancı mukaddesleştirmek esasını gütmüştür. Cumhuriyet Halk Fırkası ne şahsi kazanç unsurunu *tek ve tam* düstur olarak kabul eder ne de hafifser. Bilakis şahıs teşebbüslerinin kıymeti ne kadar büyük olduğunu söylemekte hiç tereddüt eden yoktur. Yalnız biz, devlette doğrudan doğruya teşebbüs hakkını tanıdığımız gibi -ve daha mühimmi- devleti en yüksek *düzenleyici ve hakem* kuvvet olarak kabul ediyoruz.

Şahıs ve devlet teşebbüsleriyle şahsi kazanç ve kamu menfaati arasındaki sınırlar hemen fark edilecek keskin bir çizgiyle ayrılmış değildir. Her meselede bu sınır ayrıca münakaşa ve halledilecektir.

Bu münakaşalar ise ancak bir şartla faydalı olabilir. O şart iki *basmakalıp* hükmün artık geçersiz olduğunu tasdik etmektir. Bu iki basmakalıptan biri "Devlet iktisadi teşebbüsleri başaramaz", öteki de "Devlet iktisadi teşebbüslere karışamaz" sözleridir.

Bugünkü dünya buhranının ne sebebi şahsi kazanç unsurudur ne de çözümlü bu unsurun ortadan kaldırılmasıdır. Bugünkü dünya buhranının sebebi, *makinenin ve bütün iktisadi mekanizmanın doğrudan doğruya denetimsiz ve*

* Falih Rıfkı (Atay), "Şahıs ve Âmme", *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Temmuz 1932, No: 3948.

müdahalesiz *şahsi menfaat* eline teslim edilmiş olmasıdır; sınırsız şahsi menfaat ihtirası ile kamu menfaati arasında ve ikisinin de üstünde *düzenleyici ve hakem* bir kuvvet lazım olduğunun unutulmasındandır. Şu garabet de olmuştur ki kazandığı zaman devleti işinden uzak tutmaya çalışan ve bunun için ilim ve kanun icat eden şahıs, kazancı tehlikeye girdiği zaman devleti menfi müdahaleye çağırmıştır. Devlete bütün faaliyetler üstünde ileri görür, uyandırır, ihtiyat ve basirete davet eder bir vazife vermek istemeyen teşebbüs adamı, ilerigörmezlik, gaflet, ihtiyat ve basiretsizlik yüzünden düştüğü uçurumun kenarında yalnız ondan medet ummuştur; iyi talihin güzel semerelerini yalnız kendi cebine hasretmiş, fena talihin kötü miraslarını hazine ile paylaşmak istemiştir.

Bugünkü dünya buhranının en büyük sebeplerinden birini, makine denilen şey işlemeye başladığı günden beri şahsi kazanç ile kamu menfaatini tartan ve ölçen, ikisinin de üstünde *bir düzenleyici ve hakem kuvvet* olmasına¹ atfeden ne yarı ne de tam ne de büsbütün sollardır. Bu makaleyi daha geçenlerde *Temps* gazetesinde okumuş ve tercümesini *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlatmıştık.

Bu vazifeyi devlet yapabilir değil, ancak o yapabilir, ve mükemmelen yapabilir. Çünkü biz Türk inkılapçıları biliriz ki bir şeyin memleket ve millet için yapılması lazımsa, onun iyi ve tam yapılmasını güçleştiren bütün engeller kolaylıkla ortadan kalkar.

Biz ne şahsi kazanca ne mülkiyete ne de devletin iktisadi vazifesine karşı hiçbir düşmanlık uyanmasına müsamaha edemeyiz. Çünkü her üçünü de bugünkü *kamu menfaati* anlayışımızla lüzumlu ve faydalı bulmaktayız. Biz *durulmuş ve donmuş* bir fikirle ne her şeyi şahsa ne de yine *durulmuş ve donmuş* bir fikirle her şeyi devlete doğru çekmek meyillerini reddederiz. Biz *yürür ve yaşar* bir fikirle her işte ve her ikisi arasında denge göreceğiz. En yüksek hakikat *kamunun menfaati ve kamu için adalet*'tir.

Her şeyden evvel lazım olan, *yeni bir ahlak*, düzenleyici ve hakem olan devletin milli meseleleri ne şahsi kazanca düşmanlık ne şahsi kazançla alakadarlık, fakat hepsinin üstünde ve yalnız kamu menfaati ölçüsü ve tartısıyla düşünebilmek ahlakıdır. İsmet Paşa ilk hükümeti zamanından beri devlet siyasetinde ve fırka politikasında işte bu ahlakı yaratmaya çalıştı ve onun yüksek eserlerinden başlıcalarından biri olarak bu ahlak ananesi kalacaktır.

Milli davalar kazanç sınıfları tarafından, milletler arasındaki davalar gündelik politika sınıfları tarafından hallolunabilmek imkânını kaybetmişlerdir.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de "olmasına" şeklinde. Doğrusu "olmamasına" olmalı. (Y.N.)

Milli davalar, *kazanç*'ı büyük menfaate yardımı ve uygunluğu bakımından muhakeme ve idare eden ve denetleyen fikir ve fiil adamları; milletler arasındaki davalar, sokak, kulüp ve kürsü politikasının gündelik cazibe ve zaruretlerine ideallerinin bir ucunu feda etmeyen otoriteler tarafından hallolunabilir.

En iyi maliye nazırlarının milyarderler arasından seçilebileceği teorisi iflas etmiştir. Şahsi servet ancak kazanççılığın ve egoizmin eseri olabilir. Şahsi kazanç ihtirası kamu menfaatiyle uzlaştırıldığı zaman nasıl zararlı değil, faydalı ise, serbest bırakılan bir ihtirasla yağrulmuş ve terbiyelenmiş bir karakterde *herkesin menfaati ve herkese hizmet* kalitelerini aramak da o kadar boştur.

Falih Rıfkı

Serbestçiliğin Kanlı Tarihi^{*}

Büyük Öz Türk Gençliğine

- Serbestçilik ne yaptı?..
- Ya devletçilik ne yaptı?!

Bunları soranlar var; düşünenler de var!.. Her halde zihinleri kurcalayan sor-gucuklar karşısındayız.

Bu memleket "serbestçilik" namı verilen liberalliği Tanzimat'tan ta Cumhuriyet'e kadar 80 seneden fazla bir zaman tanıdı ve denedi...

- Fakat serbestçiliğin verimi ne oldu?

Büyük Cihan Harbi'ne girerken Türkiye'miz siyasi olduğu kadar iktisadi ba-kımlara göre de yarı koloni, yarı sömürge haline gelmiş bulunuyordu... Hele öz Türkler, yalnız haricin değil, dahildeki "tebaai sadıkai şahane!"nin de hesabına çalışır esirler sürüsüne benziyorlardı...

Bu "tebaai sadıkai şahane!", Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Araplar, Arnavutlar vs. idi.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 11 Ekim 1932. *Anadolu*'da 2-13 Ekim 1932 tarihleri arasında altı bölüm halinde yayımlanan yazının yukarıda 5. bölümü yer almaktadır. Tamamı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.87-99. Mahmut Esat Bozkurt, yazısının 2, 4 ve 6 Ekim 1932 tarihli kısımlarına "Liberalizm Masalı", 11 Ekim 1932 tarihli kısmına "Serbestçiliğin Kanlı Tarihi", 9 ve 13 Ekim 1932 tarihli kısımlarınaysa "Liberalliğin Ölümü" başlıklarını koymuş, sonuna şu notu eklemiştir: "Muhterem muhaliflerimin 'Liberallik Masalı' başlığından fazla sinirlendiklerini anladım. Kendilerini rahatsız etmemek için buna 'Liberallik Ölümü!' dedim." (Y.N.)

Memleketimizin Tanzimat'tan sonraki tarihini inceleyen Avrupalı tarihçilerden Driaault aşağı yukarı diyor ki:

"Tanzimat, başta softalar olduğu halde mutaassıpların düşmanlığıyla karışlaştı. Bunları tahrik eden hissiyatı bir tarafa koyalım. Fakat inkârı mümkün olmayan bir hakikat vardır ki, Tanzimat'ın siyasi, iktisadi sahalardaki liberalliliğinden Türk olmayanlar kazanacak, öz Türkler zarar görecekti."¹

- Niçin?!

Zira Türkiye başboş, serbest bir surette Avrupa iktisadı rekabetine açılıyordu. Türkiye, dışlerinden zayıf milletlerin hakları sarkan, güçlü, kuvvetli Avrupa'nın ağzına atılıyordu. Tıpkı gözleri açık kurbanlar gibi... O vakitler, Türk imparatorluğuna, Türk milletine devamlı fena kasıtlar tertibiyle uğraşan Rum, Ermeni, Arap, Arnavut tebaa, memleketi canı, malı, kanı pahasına yaşatan öz Türklerle eşit oluyordu!.. Bu kadar da değil, bu hain tebaa memleketimizin içinde Batı sermayesinin, Batı istilasının soygunculuğuna yarayan bir ileri karakol gibi vazife görüyordu. Bunları Ruslar, Fransızlar, Avusturyalılar himaye ediyorlardı.

Tanzimat'tan, Meşrutiyet'e kadar öz Türkler ve onların öz vatani bu siyasi, iktisadi serbestçilik içinde soyuldu ve parçalandı. Sırbistan, Bulgaristan, Romanya elden çıktı. Ruslar, Erzurum sınırlarına kadar koca bir vatan kıtasını ilhak ettiler. Rumeli'ye, Ermenistan'a hususi idareler tanındı. Memleketin serveti yabancı müesseselerin, Türk olmayanların elinde kaldı. Türk imparatorluğunun siyasetini idare sefaretlere, konsoloshanelere geçti.

Biz bu devir içinde liberallerin öz babası olan fizyokrasinin tatbikatını görüyoruz.

Meşrutiyet geldi. Mazinin aynı sistemi, serbest, liberal sistem namı altında siyasi, iktisadi sahalarda daha kuvvetli bir surette takip olundu.

- Bu ikinci devrin verimi ne oldu?!

Devlet gırtlığına kadar borca girdi. O kadar ki hâlâ içinden çıkılamıyor. Paralar bari öz Türklerle yarar, onların memleketlerini imar eder işlere sarf edilseydi... Ne gezer!..

- Bu paralar nereye verildi, biliyor musunuz?!

Bunu söylemeye bile insan utanır... İmparatorluğun bütün facialarıyla beraber öz Türklerin sırtına yükletilen bu milyonlarca altın, bugünkü kâğıt para hesabıyla bu milyarlarca lira, memur aylıklarına, padişahların, Mekke'nin hain şeriflerinin, seyyitlerin, şehzadelerin patlayasica kursaklarını doldurmaya!.. Amma beri tarafta Anadolu'nun asil köylüsü, tüccarı, sanatkârı aç çıplak sürünüyor... Bu, serbestçiliğin umurunda bile değil!.. Çünkü onun prensiplerinden biri de "Halkın sefaleti kendi kusurudur; cezasını çekmelidir" değil mi?! Fakat farkında değil ki, sefalete meydan veren, asıl kendisidir, özüdür, kendi faaliyeti, kendi hâkimiyetidir.

1 Édouard Driaault, *La question d'Orient: depuis ses origines jusqu'à nos jours*, Paris, 1912. Türkçesi: Édouard Driaault, *Şark Mes'elesi (Bidâyet-i Zuhûrundan Zamânımıza Kadar)*, çev. Nafiz, İstanbul, 1328 (1912-1913). (Y.N.)

Tanzimat'ın eşit hukuklu hainleri, Meşrutiyet'i emellerini beslemeye daha müsait bir saha olarak buldular. Bu defa Gülhane Fermanı'na değil, Kanunu Esasi'ye dayanarak o kadar geniş ve dizginsiz bir serbestlik içinde çalıştılar ki, Meşrutiyet'in ilanından Cihan Harbi'nin bitimine kadar geçen 10-11 senelik bir zaman, canım Rumeli'nin 10-11 gün içinde elden çıkmasına yetti ve arttı. Sonra bütün bir Türklüğün kan kusarak iki milyon oğlunu kara topraklara gömmesine kâfi geldi. İmparatorluğun kaybolan dörtte üç parçası da üste caba.

Küstahlıklar o kadar ileri götürüldü ki, Türklüğün bütün mukaddesatına Rumların Adelfiyaları, Ermenilerin Taşnakları, Arnavutların Başkımcıları,¹ Çerkezlerin Tealicileri² tarafından apaçık hakaret edildi. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, Boşo adında bir Rum mebusu Meclis kürsüsüne çıktı ve "Benim Türklüğüm Osmanlı Bankası'nın Türklüğü kadar bir şeydir" diyebildi!.. O zamanın serbestçiliği bunları hep prensip icabı sayıyordu!..

- Siyasi hali böyle olan Meşrutiyet serbestçiliğinin iktisadi vaziyeti neydi?

O da siyasi hale tamamen uygun ve paralel gidiyordu. Gümrükler apaçık, iktisadi, adli kapitülasyonlar alabildiğine sürmekte; bir halde ki, yabancılar Türkler kadar kazanç vergisi vermezler, bir yabancı bir Türk'ü öldürürse kanı helal!.. Aralarındaki davalara Türk hâkimleri bakamaz. Konsoloshaneler birer mahkeme, bütün servet şu bildiğimiz "tebaai şahane!" elinde; işler de onlarda; trenlerde, ticarethanelerde, vapurlarda, bütün kazanç müesseselerinde onlar hâkim... Bunların hepsi onların elinde...

- Türkler nerede? Ne yapıyor?

Onlar, Yemen'de, Arnavutluk'ta, Bulgar, Rum komitacıları karşısında ölmek ve öldürmekle uğraşıyorlar. Serbestçilerin prensip gaflarını kanlarıyla silmekle meşguldürler. *İçtihat* mecmuasında çıkan bir İngiliz istatistiğine göre yalnız 20 senede Yemen'de iki milyon Türk çocuğu gömülmüştür!..

İktisat işlerinde Türk'ün elinde bir kırık sabanla insanlığa Âdem Peygamber zamanından kalma çobanlık bırakılmıştı...

Zamanın liberalliği, serbestçiliği buna ne diyordu? Daha mürekkebi kurumamış kitaplarıyla, nutuklarıyla ne diyordu?

"Herkes eşittir. Herkes serbesttir. Devlet, iktisat işlerine karışmaz. Herkes çalışsın kazansın... Sürünenler varsa, bu, onların bahtıdır!.."

Bugünün devletçileri, başlarında Gazi Şef'leriyle, Türk vatanını, öz Türk milletini böyle siyasi, iktisadi bir vaziyet içinde buldular. Vatani, dört bucağı düşman ayakları altında teslim aldılar. Ne yaptılar? Bunu yarınki yazılarımızda anlatmaya çalışacağız.

Mahmut Esat

1 Türklük aleyhtarı Arnavutluk Başkım Kulübü. (Y.N.)

2 Kafkas Teali Cemiyeti. (Y.N.)

Devletçilerin Hesapları^{*}

Bugünün devletçileri işbaşına geçtikleri zaman 80 seneden fazla hüküm süren serbestçiliğin eliyle parçalana parçalana sonunda düşmana teslim edilmiş bir vatan buldular... Bir vatan ki orada düşman sesleri hâkimdi; orada düşman sözü geçiyordu. Avrupa, hasta adamın ölmüş olduğuna inanıyordu... O kadar ki onu, teneşir üstünde gassal¹ Halife'nin elleriyle yıkatıyor, kefenlendiriyor, mirasını taksime koyulmuş bulunuyordu. Böyle bir günde devletçiler göz kırpmadan işi ellerine aldılar; göz kırpmadan kavgaya duruştular.

- Kiminle?
- Yunanlılarla...
- Hayır!..
- Ya?!
- Bütün bir düşman dünyasıyla, -eski ifadesiyle- "yedi düvelle!"
- Kime güveniyorlardı?
- Türk milletine ve onun asil haklarına...
- Fakat Türk milleti ölmüştü!..
- Hayır!.. Asla!.. Onu ölü sananlar kendileri ölecekti!.. Mutlaka öleceklerdi!..

*
* *

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 12 Teşrinievvel (Ekim) 1932, No: 5432. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.100-103.

1 Gassal: Ölü yıkayıcı. (Y.N.)

Cehennem ateşleri gibi vatanın dört bir yanı düşman ateşiyle yanıp tutuşuyordu. Türk milleti ayaklandı. Gazi Şef'in büyük reisliği altında ateşler üstüne yürüdü. Ateşi, ateşiyle yakacaktı. Dış düşmanlarla uğraşılırken, iç düşmanlarla da boğuşuldu. Günler geçti, geceleri delen bir güneş parladı. Onun ışıkları altında gördük ki Türklük ve onun vatani kurtulmuştur.

- Bunu kim yaptı?

- Şüphe yok ki öz Türk milleti.

Fakat o işin idaresini bugünün devletçileriyle onların başındaki Büyük Adam'a bıraktı.

Amerikalı Simonds *Harp Sonrası Tarihi*'nde¹ şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Tarihte ilk defadır ki Batı, Türklerin önünde bu kadar utanç verici şekilde dize geldi. Batı'nın bu korkunç mağlubiyeti bütün esir sömürgelerde hürriyet, bağımsızlık hareketlerine meydan verdi. İngiliz İmparatorluğu sallanmaya başladı."

Bu bir "Ergenekon" çıkışıydı. O kadar ki Türk vatanının kurtuluşu yalnız Türklüğün değil, mazlum esir milletlerin de harekete gelmesine sebep oldu. Hareketler devam ediyor... Edecek ve günün birinde kazanacaktır... Haramın binası olmaz!..

Türk memleketi; Kars'ın, Ardahan'ın, Artvin'in, 93 Harbi'nde kaybolan bu anavatan parçalarının da ilavesiyle kurtuldu... Onu öldü zanneden kefen soyguncuları, şimdi onun ayakları altında çiğneniyordu!.. Fakat iş bitmemişti. Yeniden kurulan öz Türkler Türkiye'sini yepyeni, yaşamaya çelik gibi kabiliyetli bir memleket yapmak lazımdı.

Millet, hainliği sabit olmuş sefil ve sefih bir saraya artık mukadderatını bırakamazdı. Hem bunun manası da yoktu. Saltanat kaldırıldı. Sultanlar kovuldu. Onların yerini Türk'ün kendisi aldı. Türkler anadan doğma sorguçlu sultanlardır. Onlara sultan lazım değildir.

Hilafet asırlarca denenmiş bir bela idi... Hem de yalnız Türk'ün başında. Bu da ortadan kaldırıldı. En büyük ilerleme engeli yıkılmış oluyordu. Son anayasa ile devlet laik hale kondu.

Bunları yapmak öz Türkler hesabına hayati zaruretlerdendi. Başka türlü Batı âlemiyle eşit haklarla, eşit vaziyete girilemezdi. Yıkılan şeyler birbiri ardı sıra dizilmiş dağlar gibi, eli yüzü öz Türk kanına boyanmış kanlı bir maziydi.

Memleket müdafaa ve iktisat bakımlarına göre sanki bir Habeşistan, sanki bir Afgan, sanki bir İran imiş gibi bir vaziyette bulunuyordu. Meşrutiyet bir adım yol, bir km demiryolu yapamamıştı. Hilafet, Türk köylüsünün parasıyla, kanıyla Hicaz yolunu yaptı. Anadan öksüz Anadolu her şeyden mahrum bulunuyor-

1 Frank H. Simonds, *Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno*, Paris, 1929. (Y.N.)

du. İşe başlandı. Bugün dokuz senelik bir zaman içinde Türk parasıyla, Türk zekâsıyla bütün imparatorluk devirlerinin başaramadığı tren yolları vücuda getirildi. Ne yazık ki buhran bastırdı. Yoksa şimdiye kadar memleketin her tarafı demir ağlarla örülmüş olacaktı. Türkiye bugün silahla alınamaz bir halde bulunuyor. Düşünebiliriz ki, Rus çarları Anadolu demiryollarını yaptırmamak için Abdülhamit'i ve Meşrutiyet'i silahla ürkütüyorlardı. Bundan başka, vatan yalnız vaktiyle demiryolları yapılmış yerler değildir. Sivas da, Erzurum da, Trabzon da, Malatya da, Van, Bitlis de bu vatanın öz parçaları, oralılar da bu vatanın öz evlatlarıdır. Vergi veriyorlar, icabında ölüyorlar. Onlar da bizim buraların kavuştuğu nimetlere mazhar olmak istiyorlar. Bu, onların hakkıdır. Ne hakla ve ne sıfatla buna hayır denebilir?!

★
★ ★

Eski devirlerle, Meşrutiyet'te askerlik; Türk oğlu için bir daha dönmemek şartıyla ana baba yurdundan ayrılmak demektir. Bir bakıma göre Türk oğlu 20 yaşına kadar evin misafiriydi. Sonra bilerek ölecekti; memleket, millet uğrunda değil, fakat kafasız bir idarenin "hikmeti hükümet" adını verdiği hezeyanları yolunda. Askerlik bir buçuk seneye indi. Hem de kendi evimizin içinde yapar gibi...

★
★ ★

Bugün bağlar, bahçeler, tarlalar, çiftlikler, ticaret, sanayi, mal, mülk her şey öz Türklerin eline geçti. Trenlerin, vapurların ve bütün ticaret, sanayi ve kazanç müesseselerinin içinde çalışanlar öz Türklerdir. Devletçilerden evvel bunlardan bir tanesini buralarda görmek mümkün değildi. Hatta yabancı müesseseleri, bankaları biliyoruz ki yalnız çalışanları değil, büyük şefleri bile Türklerdir.

★
★ ★

Dahili asayişe ne diyelim? İstibdat da dahil olmak üzere, Meşrutiyet'te çiftliğine, tarlasına, işinin başına tehlikeyi göze almadan kaç kişi gidebilirdi? Çiftlik sahipleri birer derebeyi gibi özel silahşorları olmaksızın yola çıkabilirler miydi? Uzağa gitmeye ne hacet. Meşrutiyet'te, en kuvvetli İzmir Valisi'nin oğlu İzmir'in içinde, Bornova'da dağa kaldırılmadı mı?

Harici siyasetimizin yüksek şeref ve vakarı, yüksek başarıları mazideki serbestçiliğin hangi gününde görüldü? Bir borç meselesinden dolayı Midilli'nin Fransızlarca işgali, Türk bayrağının estiği günlerde Selanik rıhtımında silahlı gösteri yapan İtalyan alayı bu memleketin yüzüne indirilen ve hâlâ acısı du-

yulan şamarlar değil mi? Bir de bugünü, bugünleri düşünelim. Ben yakından biliyorum ki, Türk hâkiminin kararına müdahaleyi kabul etmeyen Cumhuriyet hükümeti Lotus davasında Fransa'yla harbi bile gözüne aldı. Nota bu yolda yazıldı. Milletin şerefini o kadar kışkırdı. Nihayet iki taraf anlaşarak işi Lahey Mahkemesi'ne götürdüler. Sonu malum...

★ ★

Karnı tok, sırtı pek, bütün bir dünyayı yenmiş demir gibi ayakta duran bugünkü Türk ordusunu 80 senelik serbestçi mazinin hangi gününde gördük? İyi bakınız! Ona baktıkça içinize ferah gelecek, bugünü de, yarını da emniyetle göreceksiniz.

★ ★

Lozan Antlaşması'nı iyi okuyunuz, sonra düşününüz!.. Orada ne göreceksiniz, biliyor musunuz? Hukuken ve fiilen İngiltere'den, Fransa'dan, İtalya'dan farkı kalmamış bir Türk milleti ve bir Türk memleketi... Bu neyin yerine kondu? 80 senelik serbestçiliğin elinde ölü haline konmuş bir devletin yerine...

Türk olmayan bütün bir maziyi darmadağın eden Latin harflerinden, Medeni Kanun'dan, öz Türkçülük siyasetinden, fes yerine şapka koymaktan, borç için hapsin kaldırılmasından daha radikal ne gibi işler yapılabilirdi? Bütün bunların kıymetlerinde şüphesi olanlar bizi değil, Avrupa'da dünkü düşmanlarımız tarafından söylenen ve yazılan şeyleri dinlemeli ve okumalıdır. Bunlar onlara belki bizden fazla tesirli olurlar.

- Bunları kim yaptı?
- Şüphe yok ki Türk milleti!..

Fakat o büyük varlık, bütün bunların başarılmasını, başlarında Gazi Reisleri bulunan bugünkü devletçilere bıraktı. Ve ona yaptırdı...

İki sene evvel tekrar işbaşına geçmek isteyen serbestçiliğe bütün geçmişin faciaları düşünülerek meydan boş bırakılmadı. Türk milleti maziye dönemez, bugüne ve yarına hâkimdir.

Eksiklerimiz çoktur. Millet hesabına yapılacak, görülecek işlerimiz vardır. Hem de pek çok... Millet, iktisadi buhranın acıları içinde bunalıyor. Çaresine mutlaka bakmak lazımdır. Fakat bütün ıstıraplar karşısında yapılan şeyleri görmemek, onları inkâr edebilmek için, en aşağı vicdanı koparıp yerlere çalmak lazımdır.

Mahmut Esat

Asıl Düstur!*

Celâl Bey¹ iktisat vekilliğini üstüne aldığı günden beri bize neden bahsetti?

1) Kontenjan usulünün basitleştirileceğinden, kolaylaştırılacağından, pratikleştirileceğinden;

2) Hangi sanayiın memleket için faydalı olduğu ve korunması lazım geldiğinin inceleneceğinden ve bu korumada ancak *memlekete en faydalı* düsturunun göz önünde tutulacağından.

Bu iki esasta İktisat Vekilimiz gibi düşünmeyen kimse yoktur. Biz bu sırada bir türlü sanayici-ziraatçı, devletçilik-liberalizm gibi kavgaların neden ve niçin ortaya çıktığını kestiremiyoruz.

Ne sınıf olmayan memlekette sınıfçılık kimsenin hatırından geçebilir ne de yeryüzünde iktisadi işlere müdahale etmeyen bir tek devlet kalmadığı bu zamanda Türkiye devletine *işten el çekirmek* akla gelebilir. Bütün dava, milli ve bağımsız iktisat, ve halk rahatı, halk refahı gayesine gidebilmek için en kestirme, en doğru, en faydalı yolları aramak ve bulmaktır.

Bir tarafta "Fert iş göremez" aşırılığı, öbür tarafta "Devlet iş göremez" aşırılığı arasına hapsolup kalmaya ne sebep olduğunu anlayamıyoruz. Biz ferdi de iş görür, devleti de iş görür kabiliyete çıkaracağız. Hem memur-fert, hem kırtasiyeci-devlet anane ve ahlaklarının ikisini de ortadan kaldıracacağız.

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 17 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 4044.

1 Celâl Bayar. (Y.N.)

Fakat asıl dava, ferdin iktisadi teşebbüslerinden memur-fert ve devletin iktisadi teşebbüslerinden kırtasiyec-i-devlet ruhunu silip süpürmektir. Osmanlı İmparatorluğu'nun feshane fabrikası ile Babıâli evrak kalemi arasında fark yoktu. Halk Fırkası Umumi Reislik beyannamesi yalnız feshane fabrikasında değil, *evrak kaleminde bile iktisadi hesap ve iktisadi verim* istemektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun liberalizmi de memur-fert anlayışına saplanmıştı. Devlet kendi hazinesinden bir efendiye yüz binlerce lira verir, o efendi bir gemi satın alır, devlet birçok nakliyatını bu gemiye yaptırır ve böylece Türklerde iktisadi hayatı doğurduğunu ve kuvvetlendirdiğini zannederdi. Bu iktisatçı bir fert değildi; devletin *bütün kazanç kendinde kalır* bir komisyoncusuydu.

İsmail Hakkı Paşa'nın İstanbul'daki saltanatı, Rahmi Bey'in İzmir'deki saltanatı zamanından tadı damakta kalan liberalizm budur. Bu liberalizmde devlet bir an elini işten çekti mi, fert bir karıncanın rakipliği karşısında bile yıkılır giderdi.

Biz devletten de, fertten de iktisadi hesap; memleketin iktisadi ihtiyaçlarına uygun hesap, memleketin iktisadi gelişmesine yardım eden hesap istiyoruz. Bu hesabın olduğu yerde ferdi de verimli iş görmeye, devleti de verimli iş görmeye çağırıyoruz.

Kendisine bir milyon vererek Türk maarifini, iki milyon vererek Türk maliyesini, üç milyon vererek Türk dahiliyesini idare etmesini istediğimiz devletten, masraf memurluğu değil, tam teknik ve iktisadi bir faaliyet istemiş oluyoruz. Bir milyonla en iyi randımanlı maarif yapan devletin, bir fabrika veya maden işletmekten daha kolay bir iş yaptığı zannedilemez. Eğer devlet mekanizmasında birtakım bozukluklar bu randımanlı, rasyonel teknik çalışmayı engelliyorsa, bunun devletin diğer hizmetlerindeki zararı herhangi bir atölyede olacağından çok fazladır.

Türkiye'nin devlet hizmetleri hiçbir Avrupa devletinin hizmetlerine benzer. Hiçbiri kuru ve kırtasiyec-i idare değil, hepsi yaratıcı, yetiştirici, yapıcı hareket ve faaliyet idareleridir.

Devlet de, fert de, hepimiz birden iktisadi hayata yeni alışıyoruz. Yanlışlarımız olacak; hiçbirinde ısrar etmeksizin hepsini düzelteceğiz. Maksat, Türkiye sınırları içinde bağımsız, sarsılmaz, milletlerarası iş âleminde boy ölçüşür bir iktisadi varlık vücuda getirmektir.

Şurası unutulmamalıdır ki yeni Türkiye davası *muazzam bir bütün*'dür; hiçbir kuvvetin *kendi başına*lığına müsait değildir; bütün kuvvet ve enerjilerin elbirliğini isteyen bir davadır.

Falih Rıfki

En Az Haklar!?.^{*}

- 1 -

Geçen sene *Anadolu*'nun bu sütunlarında "Yakın İhtilaller" başlığı altında dört makale yazmıştık.¹ Biz bu yazılar içinde belirtmeye çalıştığımız ufak tefek düşüncelerimizde liberal iktisat sistemlerinin bugünkü medeniyeti kaldıramadığını, bütün hoşnutsuzlukların sebeplerini burada aramak lazım geldiğini ileri sürüyorduk. Son hadiseler görüşlerimizi boşa çıkarmadı. Hitler'in yarım ihtilal-le Alman hükümetini ele geçişi, serbest iktisadiyatın orada da yerini yeni bir sisteme, milli sosyalistliğe bırakmasıyla neticelendi.

Amerika, İngiltere bocalamaktadır; adım adım liberal iktisadiyattan uzaklaşıyorlar. Fransa sallanıyor. Yanı başımızdaki Yunanistan bile bir türlü eksenine giremiyor. Venizelos ikinci defadır ki hükümeti kaybetti. Giritli politikacının birbirini takip eden iki mağlubiyetini yalnız siyasi sebeplerde aramak az çok basit bir görüş olur. Yunanistan'ın bir türlü düzenine konamayan bugünkü iktisadiyatı bu mağlubiyetlerin belli başlı etkenidir.

Bütün Balkanlar ve bütün medeni bir dünya sarsıntı içindedir. Bizce bu, yeni hayat şartları içinde sendeleyeyen eski iktisat makinesinin çöküşüdür. Dünya yeni nizama doğru gidiyor.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 23 Mart 1933, No: 5567; 24 Mart 1933, No: 5568. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.104-108.

1 Söz konusu makaleler için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, s.37-46. (Y.N.)

Niçin?

Çünkü liberal nizam bugünkü hayat şartlarını önleyemeyecek kadar zayıf düşmüş, ihtiyarlamıştır. Bunu tabii görmek lazımdır. Zira 18. asır icaplarının vücut verdiği bir iktisat sistemi, iktisadi manası bambaşka çağdaş hayatı kaldıramaz ve yürütemezdi; tıpkı 200 sene evvelki hukuk prensipleriyle bugünün icapları ifade edilemeyeceği gibi. Hayat yürüyor, sistemler arkada kalıyor.

Maksadı bir misalle daha iyi izah edebiliriz: Liberal iktisat sisteminin kuruluşunda bir işçi meselesi yoktu; bugün vardır. Dün tekelleşmiş ve devlet cihazlarını bile emrine bağlı kılmış kalın ve büyük sermaye meselesi yoktu; bugün vardır. Dün sürü sürü insan kitlelerini istismar eden büyük ve muazzam sanayi teşkilatı yoktu; bugün vardır. Bugün hatta makineleşmiş bir çiftçi, hele bizde korkunç bir faizcilik meselesi de vardır. Liberallik bütün bu şekillenmiş varlıkları milletlerin toplumsal, iktisadi, siyasi nizamlarına uygun bir tarzda yürütmeye, onların icaplarına uydurmaya kadir değildir. Hayatının son günlerini yaşayan bu sistemin gücü bunları başarmaya kâfi değildir. Bu sebeptendir ki, dünyayı yeni nizama doğru götürüyor. Kurulmaya başlayan bu nizam yerini alıncaya kadar buhran devam edecek, buhran sürdükçe yer yer ihtilaller görülecektir. Fakat bu hareketlerin ardındandır ki insanlık yeni sisteme kavuşacaktır.

* * *

Biz inanıyoruz ki medeni dünya ne komünizme ne de faşistliğe gidiyor. Çünkü bunlar da çağdaş medeniyetin ifadesi değildirler. Medeniyet sistemlerin değil, sistemler medeniyetin icaplarıdır. Komünizmi ilmi ve pratik açılardan sakat buluyoruz. Gelişen hadiseler de bunu gösteriyor. Lenin komünizmi ile Stalin komünizmi arasında dağlar kadar fark vardır; ikincisi o kadar sağa dönmüştür. Faşizme gelince, bunu da toplumsal, siyasi bakımlardan tarihin yürüyüşüne zıt buluyoruz. Siyasi hürriyetlerin askıya alınması bu yeni mesleğin belli başlı zaafı olacaktır.

Avrupa ve Amerika medeniyeti devletin iktisat işlerine süratle müdahalesine doğru gidiyor. Serbest iktisatçılığın yerine bu geçecektir. Biraz önce alabildiklerine şekillendiklerini tespit ettiğimiz iktisadi varlıklara bugünkü medeniyetin icaplarına göre çekidüzeni ancak bu yeni sistem verebilir. Bu, zarurettir. Zira bugün bu başıboş vaziyette ordularıyla, zabıtasıyla bütün kudretiyle devlet otoritesi şu saydığımız iktisadi teşekküllerin eline düşmüş, devlet toplumun bütününe kapsar olmaktan çıkartılarak bu teşekküllerin hizmetine alınmıştır. Yahut bunlar devletin yerini almışlardır. Devlet bunlardan geri kalan insan kitlelerine karşı kendisine düşen vazifeleri göremeyecek bir hale düşmüş, felce uğramıştır. Bizim anlayışımıza göre insanlık işte bu hale nihayet vermek istiyor.

* * *

Biz Türkler, Türkiye'miz bütün bu yakın ihtilallerden sarsıntısız çıkabilecek bir vaziyetteyiz, bir talihteyiz. Çünkü biz henüz etrafa dal budak salmış bir iktisat rejimini ve bunun kökleşmiş verimini değiştirecek, yıkacak bir halde değiliz. Onun için yeni iktisat medeniyetine kolaylıkla ayak uydurabiliriz. Bunun ilk şartı hiç olmazsa en az hakların tanınması ve verilmesidir. Bunu devlet yapacaktır; o yapılabilir.

- 2 -

En az hakları devlet nasıl tanıyacak, nasıl yerine koyacak?

Bu soruların cevaplarını bazı misallerle verirsek maksadımız daha açık, daha iyi anlaşılacaktır.

Bakınız!.. Birinci misali kendimden vereyim: Benim çocuğum hastalanınca derhal hekim buluyorum. Hem bir tane değil, üç tane, hatta icabında dört tane!.. Fakat bir köylü yavrusu, bir işçi evladı hastalanırsa, hekim şöyle dursun, ona ilaç bulmak bile güç!.. Fakat bunlar hiç olmazsa ilaç bulabilmeli ve başlarında hekim değilse bile bir küçük sıhhiye memuru görmelidirler.

Geçen sene Selçuk'ta bir çiftçi yamağının bahçe hendekleri arasında hastalıktan kıvrandığını ve inlediğini görmüştüm. Ertesi günü köyün muhtarından o zavallının bulunduğu yerde öldüğünü öğrendim. Bir zenginin köpeği bile böyle ölmez; evde baytarın tedavisini görür. Bir amelenin kolu kırılınca işine nihayet veriliyor; o, çoluk çocuk ölünceye kadar sürünüyor; sürünmeye mahkûmdur. Fakat bir zenginin bacağı kırılırsa hemen tedavi olunuyor; olunmasa bile serveti ona her şeyi emrinde bulunduruyor. Unutmamak lazımdır ki, onun servetinin toplanışında bütün bir ömür kolu kırık sürünmeye mahkûm amelenin emeği vardır. Bu da -hiç olmazsa kolu kırıldığında- devlet sigortasının yardımını, himayesini bulabilmelidir.

Bir amele, bir köylü hanımı doğururken ne bir ebe ne de içecek bir kaşık sıcak çorba bulabiliyor; karanlık gecelerde belki bir ışık bile bulamıyor!.. Fakat bir zenginin karısı iki-üç doktorun, ebelerin nezaretinde bulunuyor. Bundan başka her türlü konfor içindedir. Hekimden geçtik, konfordan geçtik, fakat hiç olmazsa milletin bu öz kızları da imdatlarına koşan bir ebeyi olsun yanlarında bulmalı, midelerine sıcak bir şeyin indiğini duymalıdır.

Çiftçi ve çalışanlar¹ korkunç faizler altında eziliyorlar. O kadar ki çiftçi de, tarlası da, çoluk çocuğu da, çifti çubuğu da bütün hayatlarında faizciler hesabına çalışıyorlar. Bütün kazançları boğaz tokluğudur!.. Ortaçağın esirleri de bundan bahtsız değildiler. Türk çiftçileri, Türk çalışanları arasında öylelerini bili-

1 "Çalışanlar" anlamında. (Y.N.)

rim ki, hasta döşeklerinde can çekişirken faizci eliyle tarlalarından, bağlarından, mallarından atılmışlar, ah vah içinde son nefeslerini vermişlerdir. Devlet bu faciaların önüne geçecek tedbirleri mutlaka almalıdır ki Cumhuriyet'in feyizleri âlemden esirgenmemiş olsun...

Bir arkadaşşıma yazılmış bir mektubu, misallerimi canlandırmak için olduğu gibi şuracığa naklediyorum:

*
* *

"Muhterem kardeşim: Yirmi gündür son derece hasta yatıyorum. Bir iki gündür hamdolsun iyi gibiyim. Bu müddet zarfında ne bir doktor ne de bir ilaç yüzü görmediğim gibi çektiğim sefalet ve açlık son dereceyi bulmuştur. Çocuklarım ancak ekmeği tuza banarak yiyebiliyorlar; bazen bunu da güçlkle bulabiliyoruz. Hastalığım dolayısıyla her şeyi istiyorsam da parasızlık dolayısıyla tedarik edemiyorum. Halimi sen kardeşimden başka bildirecek kimsem yok. İmdadıma yetişmeni-zi çok rica eder ve selamlarımı arz ederim kardeşim efendim."

Bu mektubun aslı bendedir. Muhatabı ile yazarını burada yazmaya hakkım yoktur. Onun için isimleri yayımlamadım. Mektup muhtevasının tasvir ettiği insan yalnız bizde mi? Hayır!.. Dünyanın her yerinde var. Fakat mesele bu değildir. Mesele, böyle binlerce ve belki on binlerce vaziyetin önüne geçecek toplumsal tedbirleri almaktadır; hastalığı zamanlarında çalışamayan, çocukları ekmekle tuzu zorlukla bulan böyle vatandaşları korumaktır; ve bu mümkündür.

Sokaklarda, şurda burda işsiz güçsüz dolaşan insanlara gün geçtikçe artan bir fazlalıkla rastlanıyor. Denecek ki bu, dünyanın her yerinde var. Evet, şüphe yok. Biz zaten genel bir tarzda vaziyeti ele alıyoruz. Diyoruz ki bu haller insanlığı ihtilallere götürüyor. Dünya ihtilali bu hallere bir nihayet vermek için yapılacaktır. Fırtınadan büyük zararlarla çıkmamak için tedbir alalım. Dünyanın fenalıkları bizde hoş olmayan işler için bir teselli tutamağı olmamalıdır.

Dünya buhranı bizi de sarsıyor; hem çok fena sarsıyor... Buhran kara gün gözcüleri için ortalığı soyup soğana çevirmek fırsatı oldu. Memleketin en çalışan, en temiz, en kuvvetli unsurları bunların çapuluna uğradı; yangınlardan canlarını kurtaranlar gibi... Bu vaziyet karşısında devletin işe müdahalesi bir gerekliliktir. Dünkü, bugünkü kazançlar, aradaki farklar göz önünde tutulmalı, bilhassa borçlar ve borçlular için bir çare düşünölmelidir.

Çocuklarını okutamayan, bakamayan, besleyemeyen analar babalar az değildir. Devlet bunlara karşı eli bağılı duramaz. Yavruları beslemek, büyötmek, okutmak mecburiyetindedir. Şimdi şurda burda aç, çıplak, perişan sürönen bu

vatan yavruları arasında kim bilir yarının ne kadar büyük adamları, zekâları sönüyor. Devlet bunları düşünecek ve çaresini bulacaktır.

İktisadi, toplumsal sahalara temas eden bu misalleri yüzlere çıkarabiliriz. Fakat bu kadarı bir fikir verebilir.

Devlet Türk işçilerinin, Türk köylülerinin, düşkün vatandaşların toplumsal, iktisadi hayatlarına çok yakından alakadar, çok şefkatli bir veli halinde faaliyete geçmelidir.

Yer, gök, su, ağaç, taş, toprak için değil, kanımızı taşıyan, Türk vatani ve Türk milletinin varlığı önünde kadın-erkek kalbi bizler gibi vuran bir insan kitlesi için milliyetçiyiz. Bunun maddi, manevi varlığı -en az haklar içinde olsun- korunmadıkça manamızı ifade etmekte çok güçlük çekeriz; hele çağdaş devlet manasını!..

Bütün bunları 18. asrın liberal, serbest iktisat sistemi değil, 20. asrın müdahaleci devlet anlayışları başarabilir. Bütün bunlar kıpkızıl bir Türk milliyetçiliğinin ayrılık kabul etmez prensipleridir.

Başımızda bir alev gibi yükselen kızıl bayrağımız altında, dünya önünde böyle ilerleyeceğiz. Mutlaka ve her halde...

Mahmut Esat

İnkılap Devletçiliği İhtilal Devletçiliği Değildir *

Son zamanlarda devletçilik fikrinden çok bahsedildi. O kadar bahsedildi, o kadar karıştırıldı ki, devletçilik fikrinin arkasındaki yüksek ideal seçilmez bir hale geldi. Bu ideali bütün parlaklığıyla ortaya koymak lazımdır.

İki nevi devletçilik vardır: İnkılap devletçiliği ve ihtilal devletçiliği. Bu ikisini birbirinden ayırmaya çok dikkat etmelidir.

İhtilal devletçiliği sosyalist, komünist devletçiliğidir. Bunun gayesi bugünkü cemiyetin nizamını esasından yıkmak, hususi teşebbüsü hiçe indirerek yarınki cenneti yalnız devlet sinesinde kurmaktır.

Sosyalist devletçilik bugünkü cemiyet nizamından hiçbir şeyi beğenmez; o sermayedarlık düşmanıdır. Sermayeyi bazı adamların diğer adamları istismar etmesi neticesinde vücuda gelmiş bir servet olarak tanır. İlkçağda esirler, ortaçağda, hatta 19. asra kadar serfler soyulurdu; 19. ve 20. asırlarda makine ve büyük sanayi vasıtasıyla amele hem üretici hem tüketici sıfatıyla soyulmaya başlandı. Bütün büyük teşebbüsler hep soygunculuk esasına dayalıdır; rekabet denilen heyulanın bir vasıtası olmaktan başka bir şey değildir. Bu soygunculuğun birikimleri sermayeyi, mülkiyeti vücuda getirmiştir.

Bu anarşiye nihayet vermek için yapılacak iki şey vardır. Evvela mülkiyeti, sermayedarlığı ortadan kaldırarak bazı adamların çalışmaksızın diğer bazı adamların sırtından geçinmesini men etmek, sonra da bütün üretimi, hiç olmazsa başkalarını soymaya vasıta olan büyük üretimleri hep devlet elinde birleştirerek bu halin tekerrürünü menetmek...

* İbrahim Fazıl (Pelin), *Akşam*, 13 Nisan 1933, No: 5209.

İşte komünistlikle sempatische olanların ideali budur. Onlar yalnız tarihi gelişmenin bizi bu yola götürmekte olduğuna inanmakla kalmazlar; bu ideali gerçekleştirmek, Marx'ın, o büyük sosyalizm peygamberinin vaat ettiği son katastrof¹ gününe ulaşmak için hep birleşerek, zemini bir an evvel hazırlamaya memurdurlar. Cepheden hücum ederek mülkiyeti ortadan kaldırmak istemekle büyük mukavemete maruz kalacaklarını bildikleri için, ikinci vasıtayı, yani devletleştirme yolunu kullanmak isterler. Bu bir taktik oyundan başka bir şey değildir.

Onlar için devletçiliğe hiçbir sınır yoktur. Bütün üretim yavaş yavaş devletleştirilince belki de şimdilik diğer vasıtayı kullanmaya hiç hacet kalmayacak, maksat çarçabuk gerçekleşecektir. Hani bir araba bir inişe geldiği zaman arabacı bazen tekerleğin birini bağlar da inişi öyle kateder; tıpkı onun gibi bir şey. İniş bittikten sonra sosyalizm arabası yine iki tekerleğin üzerinde yürüyecektir.

İnkılap devletçiliğinin yolu ise büsbütün başka bir yoldur. İnkılap devletçisi her şeyden evvel tarihe karışmak üzere olan ferdiyetçi devletçiliğe harp açmış olan devletçidir. Eski iktisatçılar "bırak yapsın, bırak geçsin" düsturuyla devlete karşı "gölge etme başka ihsan istemem" demekten başka bir şey yapmıyorlardı. Denilebilir ki Osmanlı İmparatorluğu bütün hayat devresinde bu düsturu kendisine esas kabul etmiş, toplumsal faaliyetler içinde devlet asayiş ve emniyet işlerinden pek uzaklaşmayan vazifelerden başka bir şey tanımak istememiştir.

Bu siyasetin bizi ulaştırdığı netice göz önündedir. Mazinin bütün ilerlemelere engel olan köhne müesseselerini yıkmak inkılapçılığın ilk vazifesiydi. Cumhuriyet, devletçilik şiarını programına koymakla bu vazifeyi yerine getirmiş olmaktan başka bir şey yapmış değildir.

İnkılap devletçisi, iktisadi sahada devleti pasif değil, aktif bir uzuv olarak tanır. Bununla beraber ilkönce ehemmiyet verdiği ferdi faaliyettir. Bu devletçilik bugünkü cemiyetin esas dayanaklarını yıkmaya hiç taraftar değildir. Şahsi teşebbüs, rekabet ve mülkiyet, yani devletle beraber cemiyet binasını ayakta tutan direklerin hiçbiri ortadan kaldırılmamıştır. Bilakis inkılap devleti bunları teşkilatı esasiye kanunlarının himaye ve müdafaası altına almıştır. Şahsi teşebbüs ve hususi menfaat her memlekette ilerlemenin etkeni olmuş, tekniği, sermayeyi, iş yaratıcılarını doğurmuştur. İktisadi faaliyetin en esaslı motoru budur. İnsanın ruhunu değiştirmeden bunun yerine başka faaliyet motoru konabileceğine kani olanlarla iktisadi devletçiliğin hiçbir alakası yoktur.

İşte bu akideye bağlı olmadığı içindir ki inkılap devletçisi, soygunculuk yoluyla değil, çalışma ve tasarruf yoluyla sermayenin vücuda gelmesini, teşebbüslerin kuvvetlenmesini müdafa eder; bunun için hiçbir teşviki esirgemez, dev-

1 Catastrophe (Fr.): Yıkım, felaket. (Y.N.)

lete bunların teşekkülünü kolaylaştıracak ve teşvik edecek müesseseler vücuda getirmesini tavsiye eder.

Bununla beraber inkılap devletçisi körü körüne hususi teşebbüslerin esiri değildir. Rekabetin, yararlılık yanında birçok mahzurları olduğunu bilir. Rakiplerin kâr peşinde koşarken genelin menfaatini ihmal ve hatta ihlal edebildiklerine vâkıftır. Sermaye ve emeğin birbiriyle karşılaşmasından cemiyet için bazı mahzurlar doğduğunu, milli teşebbüsün, kendisinden daha kuvvetli bulunan yabancı teşebbüs karşısında zayıf kalabildiğini idrak eder. Bilhassa memleketimizde ferdi teşebbüsün henüz olgun bir hale gelmediğini, emek, sermaye, teknik itibarıyla zayıf olduğunu, yükselmek için genel kuvvetin yardımına muhtaç bulunduğunu anlar ve tedbir almak lüzumuna kani olur.

İşte bu gibi sebeplerden dolayı inkılap devleti yalnız gümrük, sanayi teşviki, madencilik vs. kanunlarıyla iktisadiyatı teşvik etmekle yetinemez. İnkılap devleti memleketin nakil vasıtalarını bir an evvel tamamlamak ve memleketi iktisat sahasında refaha kavuşturmak için elinden gelen hiçbir fedakârlığı esirgeyememek mevkiindedir. İstifadesinin en büyük kısmı ileri nesillere ait olacak olan şimendiferleri bugünün mükellefinin sırtına vergiyle yükletmek milli dayanışmanın tarihte az görünür büyük bir misalidir.

Şahsi teşebbüsün bütün himayelere rağmen başarılı olamadığı denizcilik gibi bir mevzuda inkılap devleti son derece hassasiyet göstermekten geri kalmayacak, lüzumunda mali fedakârlıklar altına girerek memleket sahillerini birbirine bağlayacaktır.

Keza inkılap hareketi sermayesizlik, görgüsüzlük, cesaretsizlik dolayısıyla hususi teşebbüsün giremediği mevzulara bir an evvel girebilmesi için devlete vazife yükleyecek, yarın olgunlaştığı zaman yine hususi teşebbüsün eline iade etmek üzere bunları tesis hususunda lazım gelen ilk adımı kendisi atacaktır. Sanayi ve Maadin Bankası'nın tesisinde ön ayak olduğu bütün müesseseler bundan dolayı anonim şirket halinde kurulmuş ve bütün gaye bu müesseseleri bir an evvel hususi teşebbüslerin eline geçirmekten ibaret bulunmuştur.

İnkılap devletçiliğinden devletçiliğe hiçbir sınır olmadığı manasını çıkarmak isteyenler çok aldaniyorlar. Bu devletçiliğin tarifini ilmi kitapların hiçbirinde bulunamayacak kadar bir açıklıkla Halk Fırkası'nın programında buluruz:

"Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi bayındırlığa erdirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde -bilhassa iktisadi sahada- devleti fiilen alakadar etmek."

İşte benim müdafaa ettiğim devletçilik, *İktisat* eserimin birinci cildinde, sınırlarını çizmeye çalıştığım, tabii pek yakında bitecek olan ikinci cildinde teyit

ettiğim, Darülfünun kürsüsünde telkin etmek şerefine nail olduğum devletçilik bundan başka bir şey değildir. Zaten bütün devletçilik ilimde bir prensip meselesi olmaktan çıkmış, her işte ayrı ayrı çözüm yolları olan bir mesele haline girmiştir. Devletin muvaffakiyetiyle başaracağı işler olduğu gibi başaramayacağı işler de vardır. Devlet müdahalelerine sınır tanımayan ancak sosyalistlerdir. Muhaliflerim bana ağzımdan hiçbir zaman çıkması mümkün olmayan sözler atfetmekle hiçbir şey kazanamazlar. Ben daha bir buçuk sene evvel inkılap devletçiliği idealini bir etüt halinde tespit, devletçilik sahalarını tayin ettim. Etüdüm bugün memleketin yüksek idaresiyle alakadar olan zatların elinde bulunuyor.

Darülfünun'da sınırsız devletçilik teorisinin müdafaası için iktisat kürsülerinin sosyalist, hiç olmazsa sosyalizan iktisatçıların eline geçmesini beklemek lazımdır.

Gençler, size sokulan devletçilik fikirlerini dikkatle inceleyiniz; üzerlerindeki ayırıcı vasıflara bakınız. Keskin gözleriniz bunları kolayca seçecektir.

"Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmak" ve "milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işler" damgasını taşıyan devletçiliği can evinize sokunuz; o sizi ve memleketi refaha ve bayındırlığa götürecektir. Bütün iktisadi faaliyet sahalarının devlet eline geçmesini iddia eden teorileri uzağa atınız. Bunlar memleketi anarşiye götürecektir olan bir sosyalizmden başka bir şey değildir.

10 Nisan 1933

Müderris

İbrahim Fazıl

Liberalizm ve Devletçilik*

Sofya'da toplanan Radikal ve Demokrat Fırkaları Kongresi¹ üç günlük bir çalışmadan sonra dağıldı. Bu nevi hususi toplantılardan fiili kararlar beklenemez. Bunların faydaları, muhtelif memleketlerden gelen politika adamlarının birbirleriyle temasından, bazı fikirlerin alenen teyit edilmesinden ibarettir.

Sofya Kongresi'ne ayrıca ehemmiyet veren nokta, Fransa radikalleri namına gelen kalabalık ve güzide heyetin başında Mösyö Herriot'nun bulunması oldu. Büyük devlet ve ilim adamlığı sıfatına kudretli hatiplik meziyeti eklemiş olan Mösyö Herriot bu üç gün zarfında dört-beş defa söz aldı; daha doğrusu kendisine hazır bulunanlar tarafından söz verilerek zorla kürsüye getirildi. Her defasında en çetin siyasi, toplumsal, iktisadi meseleleri bilinen yetkinliğiyle izah etti ve dinleyenleri yalnız fikren alakadar etmekle kalmadı, belagatindeki heyecan kalplere kadar sirayet etti.

Fırtınalar ortasında sarsılan bugünkü dünya ortasında radikal fırkaların olumsuz kanaatlere karşı mevcudiyetlerini ve "Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik" umdelerine bağlılıklarını şiddetle muhafaza etmeleri zarureti söyledi.

Gözlemci sıfatıyla hazır bulunan Türkiye Cumhuriyet Halk Fırkası delegeleri, fırkaları ilga edildiği için tamamen hususi vaziyette gelen Alman delegeleri ve radikal akidelerle alakası pek uzak olan İngiliz Liberal Partisi'nin mebus bile olmayan delegesi istisna edilirse, Sofya Kongresi'nde Avrupa radikal ve demokratlarını 27 ve 28 devletten yalnız altı memleketin delegeleri teşkil edi-

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 17 Ağustos 1933, No: 5335.

1 12-15 Ağustos 1933 tarihlerinde Sofya'da toplanan 9. Radikal Demokratlar Kongresi. (Y.N.)

yordu! Demokrasinin -radikallerin anladığı manada temelini büyük Fransız İhtilali'nden alan parlamento usulüne dayalı demokrasinin- geçirdiği buhrana bizzat Kongre canlı misal olmuştu! Esasen söz söyleyenlerin hemen hepsi demokrasi ve parlamentarizm usullerinin son zamanlarda sık sık hedef olduğu acı eleştirilerden ve muhtelif memleketlerdeki yeni siyasi tezahürlerden bahsettiler. Bu eleştirilere verilen cevap hep şu fikirde toplanıyordu: "Demokrasi bir buhran geçirebilir. Bu buhran mutlaka hastalık değil, bir büyüme, gelişme buhranıdır. Yakın bir gelecekte güneşi örten bulutlar sıyrılacak, güneşin parıltıları daha sıcak olacaktır!.."

Bu edebi teşbihe bazı hatipler demokrasinin yeni ihtiyaçlara intibak etmesi lazım geldiğini, parlamentarizm sisteminin ıslahı lüzumunu ilave ettiler.

Söylenen fikirler arasında, Fransa Radikal Fırkası'na mensup mebusların nutukları dikkate değerdir. Ne sosyalist ne milliyetçi ne devletçi ne de faşist olan, hatta bu umdelerden uzak bulunan bu zevat iktisadi buhrana çare olarak şu tedbirleri tavsiye ettiler:

1) Buhranın sebeplerinden en mühimmi üretimde ve tüketimde ahengin bozulmuş olmasıdır. Bunun ilacı, hem üretimi, hem tüketimi düzenlemektedir. Bunu da ancak devlet yapabilir. İktisadiyatı devletin idare etmesi lazımdır. İlk tedbir dizginli, dümenli iktisattır (économie dirigée).

Her devlet, kendi sınırları içinde iktisadiyatı idaresi altına almalı ve devletler arasında iktisadi bir işbirliği tesis edilmelidir. Fransa, kendi iktisadiyatı için hayati mahiyette olan buğday ve şarap meselelerini bu suretle düzenlemeye başlamıştır.

Devlet, yalnız zirai üretime değil, amelenin haftalık çalışma saatlerini indirmek, fabrika sahiplerini ameleye yevmiyeli tatil vermeye zorlamak suretiyle sanayi hayatına da müdahale etmelidir.

2) Fertlerin hususi teşebbüsleri ve kazanç hakları meşru olmakla beraber, eski ferdi bencillik devri geçmiştir. Büyük ve serbest kazançlar hem ameleyi, hem tüketiciyi ezmektedir. Devlet büyük üretimleri sıkı kontrol altında bulundurmalı, hatta milletlerarası tröst ve kartelleri denetleyebilmek için bu kontrol milletlerarası olmalıdır.

3) Liberalizm ölmüştür. Devletler iktisat hayatına hâkim olmalı ve ondan sonra muhtelif memleketler arasında iktisadi işbölümü tesis edilmelidir...

Kongre'de bu fikirleri dinledik; hem de liberalizmin ve kapitalist sistemin son kalesi sayılan Fransa'nın hükümete hâkim temsilcileri ağzından...

Necmettin Sadık

Fırkamızın Devletçilik Vasfı^{*}

İktisatta devletçilik siyaseti bana her şeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak kendi lüzumunu gösterdi. Asırların ihmalini telafi edecek, haksız tahripleri imar edecek, yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurabilmek için her şeyden evvel devleti iktisatta yıpratacak etkenlerden kurtarmak lazım geliyordu. Demek ki iktisatta devletçiliği biz gelişme yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir çıkış noktası, bir temel saymaya mecbur bulunuyorduk.

Devletçiliğin müdafaa vasıtası olup olmadığı yedi-sekiz seneden beri münakaşa olunmuştur. Fakat son seneler artık bu münakaşa manasız ve apaçık bir mahiyet aldı. En kuvvetli, en zengin devletler tasavvur olunamayacak devlet tedbirleriyle iktisatlarını müdafaaya ve kurtarmaya çalışıyorlar. Demek ki bizim devletçilikte müdafaa kuvvetini görmüş olmamızın, Fırkamız, Cumhuriyet Halk Fırkası için ancak övünülecek bir isabet ve doğru bir karar cümlesinden sayılması icap eder.

Biz iktisatta devletçiliği gelişme için ve yeni düzeni kurmak için de feyizli ve isabetli bir yol sayıyoruz. Demek istiyorum ki, yalnız müdafaa gibi muhafazakâr bir bakış açısından değil, ilerlemek ve gelişmek gibi genişleyici politika için de isabetli ve en etkili vasıta sayıyoruz. (Memleketin muhtaç olduğu sanayii, teşkilatı, vasıtaları, devletin yardımcı nezareti ve hatta doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurabilmeyi safdil olanlar düşünebilir.) Asır çok amansızdır. Ve se-

^{*} Başvekil İsmet (İnönü), *Kadro*, Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı: 22, s.4-6.

neler geçtikçe zamanın insafsızlığı azalmıyor; her sınırı aşacak kadar azgınlaşıyor. Geri ve eksik vasıtalar içinde bırakılmış olan kahraman ve büyük bir milletin sanayiini ve iktisadi düzenlerini devletin bütün vasıtaları ve imkânlarıyla bir an evvel vücuda getirmek, taşıdığımız vazifelerin en ağırlı ve en mühimmidir.

Bu kısa özetlerim iktisatta devletçilik siyasetini ne kadar inanarak takip ettiğimizi ifade eder ümidindeyim.

★

Devletçiliğin memleket iktisadiyatı üzerindeki faydalı tesirlerinin çoğunlukla kâfi derecede fark edilmediğini görüyoruz. En serbest zannolunan bir sanat veya ticaret, müreffeh olabilmek için, mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir.

Subaşında olduğumuz için bu ihtiyacı her gün görüyorum ve sonra "serbest meslek"in¹ "devletçilik"e üstünlüğü için aynı mevzuların delil olarak zikrolunmasına şaşıyorum.

Dikkatle koyduğumuz gümrük himayeleri veya diğer tedbirlerin mevcut olmadığını bir an için tasavvur edebilir misiniz? En kârlı ve verimli bir sanat veya ziraat bir tek müşteri bulamayacak kadar rekabet karşısında perişan olur. Yediğimiz ekmeğin ununu dahi memleket dahilinden alamayız. Osmanlı İmparatorluğu gibi bir misal henüz hatırlarımızda pek yakındır.

Türlü krizlerden dolayı, en serbest nice müesseseleri senelerden beri sert fırtınalara karşı tutunduran devlettir. Ticaret gibi en serbest sahada dar vaziyete düşen tüccarları (mesela tütün tüccarlarını) korumak için hükümet geçen senelerde hususi tedbirler almıştır. İnhisarlar² her sene hasat zamanında piyasaya müdahale ederler. Ve, bir sene, "devlet tekeli" ve "devletçilik" aleyhinde hayaller kuran nice girişimciler görmüşümdür ki, mevsiminde İnhisarların piyasaya müdahale etmesi için bütün idraklerini sarf ederler.

Devlet şimendiferleri, bazı yerlerde ve bazı mahsuller için, yaktığı kömür parasını çıkarmayacak kadar ucuz tarifeyle nakleder. Devlet elinde olmayan bir şimendiferin böyle bir tedbir almasına imkân var mıdır?

Bu misallerle devletçilik aleyhindeki en büyük iddiayı izah etmiş oluyorum: "Hususi müesseseler daima kârlı çalışanlar ve devlet müesseseleri daima masraflı ve zararlı olur" iddiası. Bütün memleketin menfaatine tedbir alırken bazen yaktığı kömürün bedelini veya İnhisarın gelirlerini düşünmemek vaziyetinde kalan devlet elbette serbest bir bezirgân gibi birçok durumda kâr etmeyecektir. Bundan daha tabii ne vardır? Ve zaten devletçiliğin memleket için en büyük bir

1 Liberalizm anlamında. (Y.N.)

2 İnhisar İdaresi: TEKELE Genel Müdürlüğü'nün eski adı. (Y.N.)

faydası da ancak bazı durumlarda bu kadar cesurca tedbirler almasının mümkün olmasıyla izah edilebilir.

★

"Devlet ancak ferdin yapamayacağı şeyleri yapmaya çalışmalıdır" teorisi üzerinde basiretle düşünülmelidir. Bir defa, fertlerin yapabileceği bir şeyi devletin, bilhassa bizim devletimizin yapmaması, arzu edilir olmaktan da fazla bir şey, lazım bir şeydir. Çünkü, her şey bir yana, yalnız maddi vasıta bakımından yapacağımız işler o kadar çok ve o kadar mühimdir ki, bunlardan fertlerin yapabileceği kısımina vasıtalarımızı dağıtmamak, elbette en makul şeydir. Bununla beraber, benim kanaatimce, bir işin fertlere veya devlete ait olması, o işin talep ettiği vasıtalarla ölçülemez. Meselenin bütün memlekete alakası veya hususi menfaatlere terk edilebilmesi ihtimalidir ki bu hususta karar vermeye esas olacaktır.

★

Geçen on senede sağduyu ile temiz vatanperverlik iktisadi hayatta devletçilik siyasetini bize kendiliğinden yerleştirdi. Biz bu yolda imparatorluğun çok zamanda yapamadığından fazlasını yaptık. Milletin yüz milyonlarca liralık işleri ve iş şeklinde hazineleri, her bakımdan müdafaa ve gelişme vasıtaları kuruldu, birikti. Artık tecrübe edilmiş bir yolun şuur ve sebatla yolcusuyuz.

Gelecek on sene nihayetinde, ümit ederim ki, Türk devletçiliği memleketteki eserleri ve milletlerarası tesirleriyle "iktisadiyatta devletçilik anlayışı"nın en gelişmiş ilmi ve şaheseri olarak zikrolunacaktır.

Başvekil İsmet

Serbestçilik Trajedisi*

Bu başlıktan gocunulmamasını rica ederim. Serbest Fırka'dan bahsedecek değilim... Onun hakkında söylenecek şeyler söylenmiştir. Üst tarafını tarihe bırakalım.

Benim burada ilişmek istediğim taraf, iktisatta serbestçiliktir. Milletlerarası tabiriyle bu, iktisadi liberalizmdir.

Önce bir noktayı tespit etmeliyim: Bugün dünyanın hiçbir yerinde ilmin bize anlattığı "İktisadi liberalizm" kalmamıştır. Doğduğu yerlerde bile yerini yeni müdahale sistemlerine bırakmıştır. Amerika'da, İngiltere'de olduğu gibi... Roosevelt, Lloyd George bile müdahaleci oldular!

Geçenlerde Muzzey'in *Amerika Tarihi*'ni¹ okuyordum. Yazar nefis eserinde, Amerika'da "liberalizm" izlerinin silinmekte olduğunu söylüyor ve pek güzel ispat ediyor.

"Devlet, iktisat işlerine karışmaz" davası, fizyokratların, liberallerin "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" prensibi tarihe intikal etti. Gelecek nesiller bunu, rolünü yapmış bir mektebin esası diye değerlendireceklerdir. Bir zamanlar dünyanın nasıl enteresan bir kaideyle yürütüldüğünü öğrenmiş olacaklardır. İşte o kadar...

* Mahmut Esat (Bozkurt), "Serbestçilik Hâilesi", *Anadolu*, 6 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 5729. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.109-111.

1 David Saville Muzzey, *An American History*, Boston, 1911. Fransızcası: David Saville Muzzey, *Histoire des États-Unis d'Amérique*, Paris, 1921. (Y.N.)

Bugün hakikat şudur ki, iktisadi serbestçilikten hayli ayrılmış olan 20. asır medeniyeti bu kadarını da kâfi görmüyor. Daha fazla ayrılmak zarureti duyu-
yor ve ayrılıyor.

Fakat işin bir tuhaf tarafı var: Dünyanın omuzundan çıkarıp atmakta olduğu bu eski elbisenin bizde az denmeyecek kadar müşterisi var!

Biz eskiler alıcısı değiliz! Fakat bu meslekte inatla sebat etmek isteyenlere sanatları kutlu olsun! Biz yaşamak istiyoruz. Yaşayacağız. Yaşamak için, yaşa-
manın bütün yeni şartlarıyla silahlanacağız.

Bu şartlar nedir? Nelerdir?

İktisadi sahalardaki hayati meselelerde liberalizmi bir tarafa koymaktır;
hem de göz kırpmadan...

Hakikatler göz çıkaracak kadar katıdır; daha fazla düşünmelere, hele tere-
dütlere tahammülleri, takatleri yoktur.

Amerika gibi, İngiltere gibi, Fransa gibi, Almanya gibi, İtalya gibi, Hollanda
gibi devletlere benzer sermaye memleketlerinde devletin iktisat işlerine karış-
ması bir zaruret oldu. Henüz sermayesi oluşma halinde bulunan Türkiye'mizi
varın düşünün artık...

Devletçiliğin suiistimleri yok mu? Müdahalecilik zararlar vermiyor mu?

Önce ben söyleyeyim: Bu, hem suiistimale hem de zararlara meydan veriyor;
hele başlangıcında...

Fakat serbestçiliğin açtığı, açmakta olduğu yaralar o kadar derin, o kadar
dayanılmaz bir hal alıyor ve aldı ki, bütün bir insanlık inliyor.

Kâr-zarar iki sistemin mukayesesıyla anlaşılır. Mutlak iyi yoktur; nispetle iyi
vardır. Biz bazı iktisadi sahalarda müdahaleciliği bu itibarladır ki serbestçiliğe
tercih ediyoruz.

Son asırda iktisadi serbestçilik verimi, işçinin ve üreticinin birkaç sermaye-
ciye esareti oldu. Son asırda mutlak iktisadi serbestçilik verimi, işçinin ve üre-
tinin birkaç sermayeci uşağına esareti oldu. Son asırda mutlak iktisadi serbest-
çilik verimi, birçok memleketleri ve orada milyonlarca insanları yarı sömürge
yahut tam sömürge haline koymak oldu.

*
* *

Ben komünist değilim; sosyalist değilim; mutlak devletçi değilim... Öz Türk
milliyetçisiyim. Fakat memleketimizde birçok iktisadi sahalarda devlet müda-
halesinin hayati bir zaruret olduğuna inanıyorum. Bunu Türk milliyetçiliği icap-
larından sayıyorum.

Mutlak serbestçilik bir trajedidir ki adının tam zıddı olarak Türk işçinin, Türk üreticinin esaret firmasıdır; hem de riyakârca ileri sürülen aldatıcı, yaldızlı bir firma. Buna yaldızlı hap da diyebiliriz. Hap yutacak kalmadı.

*
* *

Gözlerimizin önünde geçmekte olan bir trajedi var; bir serbestçilik trajedisi var. Bu, günün tam misalidir:

Yemiş Çarşısı'nda incir, üzüm alışverişi başıboş, alabildiğine ve bildiğine göre devam edip gidiyor... Ne karışan var ne soran ne de dinleyen... O kadar ki fizyokratlar, eski liberaller mezarlarından çıkıp bir görseler ruhları şad olacak! Koydukları iktisadi kaidenin en samimi, en sadık yeri Türkiye'dir diyecekler. Onu kutsayacaklar. Kendi memleketlerini lanetleyecekler!!

Fakat bu serbestçilik neye mal oluyor, biliyor muyuz?

500 bin incir, üzüm üreticisinin yarı açlığına. Onları doğumlarından ölümlerine, mezara kadar takip etmeye aday bir esarete... Bu borç esaretidir; esaretlerin en acısı!

Serbestçilik trajedisi devam ediyor. Fakat ben şimdiden tütüncülerimizi düşünüyorum. Kendilerini bekleyen akıbetten korkuyorum. Devlet müdahalesini istiyorum. Bu müdahaledir ki, tütüncülerle beraber milyonlara varacak Türk üreticiyi, Türk işçiyi soygundan kurtaracaktır. Kurtarırsa, o kurtarır.

Mahmut Esat

Not: Ben demokrat olarak doğdum, demokrat olarak öleceğim. Bu itibarla siyasi faaliyette mutlak hürriyet, serbestlik taraftarıyım. Benim müdahaleciliğim iktisadi sahalarla alakalıdır. Çünkü memleketimizin yüzde 90'ı işçidir, üreticidir. Onların hürriyeti ancak iktisadi sahalarda devlet müdahalesiyle elde edilebilir.

M. E.

Bizde İktisadi Devletçilik

Avrupa'da İktisadi Devletçilik^{*}

İktisadi meselelerde kitaplarda gördüğümüz bazı prensiplere ve kanunlara esir olup kalmak tatbikat ve fiiliyatta başarısızlığa uğramak için en kuvvetli bir sebep teşkil eder.

En esaslı iktisat mezhepleri hiçbir vakit bütün gelecek zamanlar ve bütün memleketler için harfi harfine riayet edilecek bir din hükmü değildirler. İktisat sahasında takip olunacak siyasetin zamanın ve mekânın mahsulü olması icap eder. İngiltere'nin maddi refah ve saadetini, cihan piyasasına hâkimiyetini temin eden iktisadi hürriyetçilik o asra mahsus bir İngiliz mesleği idi.¹ O zaman için İngiltere'de harikalar doğurmuş olan iktisadi hürriyetçiliğin her memlekette her zaman aynı tılsımlı tesiri husule getireceğine inanmak gerçeğe karşı göz kapamaktır.

Bugün iktisadi hürriyetçiliğin beşiği olan İngiltere vakaların sevgiyle o esastan uzaklaşmış bulunuyor.

Bunun için, her memleket iktisadi siyasetini düzenlerken, iktisat hadiselerinin genel ve büyük kanunlarını gözden kaçırmamakla beraber, kendi varlığından fışkıran zaruretlere de düşünmeye mecburdur. Yoksa, prensip ve teori uğrunda memleket ve hakikat feda edilmiş olur.

* Hüseyin Cahit (Yalçın), *Akşam*, 29 Teşrinisani (Kasım) 1933, No: 5439.

1 Meslek: Doktrin, öğretisi, yol, sistem. (Y.N.)

Gerçi iktisadi hürriyetçilik, esas itibariyle, pek takdir edilecek, gayet tabii görülecek bir yoldur; fakat genel olarak tatbik kabiliyeti mevcut olmak şartıyla... Yoksa, öte tarafta, başka memleketler bütün bütün aykırı prensipler dairesinde bütün dünyanın ahengini ihlal edip dururken, kardeş insanlık ideali peşinde gümrük sınırlarını kaldırmak ve dahilde iktisadi hürriyet prensiplerini tatbik etmek biraz donkişotluğu andıran bir hareket olur!

Başvekil Paşa Hazretlerinin *Kadro* arkadaşımızda Halk Fırkası'nın devletçilik vasfı hakkında yayımlanan kıymetli makaleleri bu bakımdan pek dikkate değer bir önsözle söze başlıyor:¹

"İktisadi devletçilik siyaseti bana her şeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak kendi lüzumunu gösterdi.

... İktisadi devletçiliği biz gelişme yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir varış noktası, bir temel saymaya mecbur bulunuyorduk."

Bu, iktisat meselelerini hakiki bir devlet adamı gözü ve muhakemesiyle görmek ve tahlil etmektir. İktisadi devletçilik masa başında kitap ve teoriyle halledilecek bir iş değildir. O tarzda muhakeme yürütülmek istenirse lehte ve aleyhte birçok şey söylenebilir ve bu muhalif bakımları müdafaa edenler neticede kanatlarını muhafaza ederek birbirlerinden ayrılırlar. Fakat bütün dünyanın iktisadi vaziyeti ve gidişi karşısında Türk camiasının tutması icap edecek en munasip yol ne olacağı düşünülürse o zaman memleketin iktisadi hayır ve selameti itibariyle selim bir neticeye ulaşmak mümkün olur. İktisadi devletçilik bugün Türk iktisadiyatını kurtarmak ve sağlam temellere oturtmak için tatbik edilecek en salim meslektir. Çünkü kendimizi başka türlü müdafaa edemeyiz.

Eğer bütün cihanda tek bir para kararlaştırmış, gümrük sınırları kalkmış, iktisadi hürriyetçilik prensipleri işlemeye başlamış olsaydı bile biz yine bu yolu tutmak için iyice düşünmek mecburiyetinde kalacaktık.

Çünkü Avrupa'da iktisadi devletçilikten bahsedilince karşıya çıkacak iktisadi yaziyet başkadır, bizde bütün bütün başkadır.

Avrupa'da büyük bir sermaye birikintisi vardır. Avrupa'da büyük bir sanayicilik vardır. Avrupa'da mala sahip bir sınıf ile beş parasız bir sınıf vardır ve birbirleriyle adeta hayat memat mücadelesi içindedirler.

Bizde bu hallerden henüz eser yoktur. Bizde daha kapitalizm başlamamış sayılabilir. Sanayicilik hareketi yoktur. Sermayedar ve işçi sınıflarından da henüz eser görmüyoruz.

1 Başvekil İsmet (İnönü) Paşa'nın *Kadro*'da (Ekim 1933, Sayı: 22, s.4-6) yayımlanan "Fırkamızın Devletçilik Vasfı" başlıklı yazısı için bkz. elinizdeki kitapta s.726-728. (Y.N.)

Avrupa'da iktisadi devletçilik sosyalizme götüren bir yol diye kabul ediliyor. Avrupa'da sanayicilik etmek isteyen devletin işleri iyi beceremeyeceği söyleniyor. Avrupa'da devletin sanayiciliğe kalkışması bir gasp ve el koyma mahiyetini alıyor.

Bizde iktisadi devletçilik bir teorinin mahsulü olmadığı için sosyalistliğe doğru adım olsun diye yapılmamaktadır. Memleketin iktisadi hayatını kurtarmak, bir sanayi hareketi vücuda getirmek ve bütün bunlardan daha mühim olmak üzere kapsamlı tabirle memleketi sefalet ve iflasa sevk etmemek için bir tedbir olarak tatbik edilecektir. Avrupa'da uzun zamandan beri hususi fertler ve şirketler elinde gelişen sanayi hareketi dâhiyane başlara, her halde büyük, tecrübeli ve uzman şeflere sahiptir. Bizde bu hususta vukuf, irfan ve tecrübe namına ne varsa devlette toplanmıştır. İşte memleketimizde tek tük hususi fabrikalar görüyoruz. Halbuki bugün sanayiciliğin ruhu olan "rasyonalizasyon"u düşünen, bunu temin için Avrupa'nın en büyük profesörlerinden birini¹ davet eden, onun tavsifeleri dairesinde bu prensipleri tatbika geçen, kısacası sanayiciliği ilkel ve ham halinden çıkararak çağdaş ilim ve teknik esasına dayanmış surette idare etmek isteyen ancak devlet fabrikalarıdır. Fabrika yalnız parayla kurulmaz ve işlemez; ilim, teknik ve ihtisas ister. Avrupa'da devlet bu noktada zayıftır, bizde kuvvetlidir.

Eğer biz memlekette devlet başta olarak bir sanayicilik tesis etmezsek bir taraftan kendi topraklarımızda aç ve sefil kalacağız, bir taraftan bütün bu kurtardığımız bağımsızlığa rağmen dünyanın sanayici yedi devletinin hepsinin veya birkaçının bir sömürgesi haline düşeceğiz. Bakınız niçin:

Makineler icat edilip de en başta İngiltere'de sanayicilik gelişince memleketler arasında adeta bir işbölümü hasıl oldu. Kömür havzaları yeni bir hayat kaynağı vücuda getirdi. Bunların etrafında demir, çelik, iplik, dokuma fabrikaları fişkırdı, koca koca şehirler peyda oldu. İngiliz fabrikaları mamulleri dünyanın her tarafına yayıldı. İngiltere'nin bütün faaliyeti bu fabrikacılık üzerinde toplandı. Muhtaç olduğu yapağıyı ona deniz aşırı memleketler daha devamlı, daha ucuz temin etmeye başladılar. Avustralya'dan gelen yapağıyı iplik yaparak kumaş dokuyan İngiliz fabrikalarının Avustralya'ya gönderdiği kumaşlar orada yerinde dokunan kumaşlardan daha ucuza mal oldu.

İngiltere'nin hareketini Fransızlar ve Almanlar da takip ettiler. Amerika'dan Fransa'ya gelen buğdaylar Havre limanında Fransa'nın kendi buğdaylarından ucuz satıldı.

O zaman bu sanayici memleketler muhtaç oldukları hammaddeleri temin edecek, kendilerini besleyecek "tamamlayıcı" memleketler aramaya başladılar.

1 Charles Rist. (Y.N.)

Sömürgelere el uzatıldılar, emperyalizm politikası vücuda geldi. Bizim gibi gelişmemiş Avrupa memleketleri de yarısömürge halini aldı.

Bu suretle bütün dünyada bir işbölümü meydana geliyordu. Avustralya ya- pağı yetiştiriyor, kumaş yapmaya uğraşmıyordu. Çünkü İngiliz kumaşı yerlisin- den daha ucuz geliyordu. Romanya sanayicilikle meşgul değildi; Batı memle- ketlerini buğdayla besliyor, muhtaç olduğu fabrika mamullerini oralardan alı- yordu. Hepsi iyi. Fakat açık rekabet sahasına atılamayacak kadar geri kalmış, teşkilatsız, sermayesiz memleketler ne yapsınlar? Eski Yunanistan'daki meşhur bir söz gibi: "Eyvah mağluplara!"

İşte "Bütün dünyada iktisadi hürriyet prensipleri hüküm sürseydi bile onları memleketimizde tatbik için düşünmek gerekirdi" deyişimin hikmeti budur.

Halbuki şimdi Umumi Harp bu anlayışları altüst etti. Harp, yaşamak için başka memleketlere muhtaç olmanın ne büyük bir zaaf teşkil ettiğini gözlerle batıracak surette ortaya koydu. Şimdi her memleket sınırlarının etrafına adeta bir duvar çekmiş, gümrüklerden içeri kuş uçuramaz bir halde bütün ihtiyaçlarını kendi temin etmek istiyor. Katiyen başarılı olamıyorlar. Bugün yine bütün mem- leketler birbirlerine muhtaç bir halde bulunuyorlar. Her memlekette gümrük himayeleri sayesinde cılız, suni bir sanayicilik hareketi geliyor. Fakat serbest rekabete imkân olmayınca bu yolu tutmak bir zaruret değil midir? Her halde iktisadiyatın ve siyasiyatın genel gidişi bugün yalnızlık politikasıdır. Herkes her şeyi kendi temin etmek mecburiyetindedir, elinden geldiği kadar...

Cihan vaziyeti böyle olunca, bizim prensip eleştirileriyle vakit kaybetme- miz pek manasız olur. Her şeyden evvel biz de herkes gibi müdafaa tertibatı almalıyız.

Başvekil Paşa Hazretlerinin işaret ettikleri gibi, bizde iktisadi devletçilik sade bir müdafaa tertibatından ibaret kalamaz. Bugün memlekette sermaye de devlettedir, vukuf ve ehliyet de devlettedir. Devleti kendilerini himaye etmeye mecbur edecek kuvvetli ve nüfuzlu bir sermayedar sınıfının esareti altında bu- lunmamak bizim için en büyük bir nimet teşkil ediyor. Devlet sanayi himayesi için memleketin genel ve yüksek menfaatleri namına bir tedbir alacak ise bu bir nevi vergi demek olacaktır. Fakat bu vergi sınırlı bir sermayedar sınıfının kasa- sına değil, hepimizin hazinemize, maliyeye girecektir. Bu noktadan da iktisadi devletçilik bizde yüksek adalet prensiplerine uygundur. Mevcut ve kurulu hiçbir hak yıkılmamaktadır.

Hüseyin Cahit

Sanayi Misakı^{*}

Eskişehir Şeker Fabrikası'nın açılma merasiminde hazır bulunanlar ulvi bir manzaranın şahidi oldular: Daha altı ay evvel Eskişehir ovasının çıplak tarlaları üstüne bina edilmiş modern bir fabrika. Memleket yolundaki azimkâr çalışmasıyla saçlarını ağartan İsmet Paşa fabrikanın nasıl yapıldığını Recep Zühtü Bey'in¹ ağzından dinledikten sonra bu fabrikanın önünde alçak bir binanın üstüne yapılmış bir kürsü üzerine çıkıyor. Sağına Meclis Reisi Kâzım Paşa'yı, soluna İktisat Vekili Celâl Bey'i, karşısına da Ankara, İstanbul ve memleketin her tarafından gelen milletvekillerini ve müessese müdürlerini alarak Türkiye'nin sanayileşme davasını izah ediyor. Hitabesinin bir yerinde "Türkiye'nin milletler ailesi içinde layık olduğu yüksek mevkii tutmak için mutlaka sanayiini kurmak lazımdır" deyince, hazır bulunanlar bir ağızdan bu sözleri heyecanla alkışlıyorlar. İsmet Paşa bu sürekli alkıştan sonra bir saniye duruyor, sonra bundan anladığı manayı izah ediyor:

"Memleketin her tarafından buraya toplanan güzide arkadaşların gösterdikleri heyecan, azim ve karar sanayimizin kurulması için yeni bir temindir."

Sanki memleketin sanayiine verilecek yeni hız ve yeni yön için bir misak akdedilmişti. Eğer buna "sanayileşme misakı" ismi verilirse, bu misakın akti için

^{*} Ahmet Şükrü (Esmer), *Milliyet*, 7 Kânunuevvel (Aralık) 1933, No: 2812.

¹ Recep Zühtü Soyak. (Y.N.)

altı ay gibi kısa bir zaman içinde kurulup da çalıştırılmaya başlanan bu fabrikanın önünden daha iyi bir yer seçilemezdi.

Türkiye için sanayileşme meselesi artık medenileşme meselesi halini almıştır. Hakikaten yeni medeniyet sınai inkılapla başlıyor. Medeni memleketler sanayileşen memleketlerdir; yalnız ziraat memleketi olarak kalan memleketler de geri memleketlerdir.

Şimdiye kadar milletlerarası mal değişiminde ziraat memleketleri daima sanayi memleketlerinin tahakkümü altında kalmışlardır. Milletler Cemiyeti tarafından yapılan bir istatistiğe göre bir sanayi işçisinin bir günlük ücretini temin etmek için beş ziraat amelesinin çalışması lazımdır. Yani bir sanayi işçisi beş ziraat işçisine denktir. 19. asırda milletlerarası mal değişimi bu esas dairesinde yapılmıştır. Bunun içindir ki sanayi memleketlerinde hayat seviyesi yükselmiş, ziraat memleketlerinde nispeten aşağı kalmıştır. Sanayi memleketleri zenginleşmişler, kuvvetleşmişler, nüfusça kalabalıklaşmışlar; ziraat memleketleri ise bu zengin memleketlerin haraç vericisi olmuşlardır.

Harbi Umumi'nin uyandırdığı göz açıklığıdır ki sanayii geri kalan memleketleri bu sahada çalışmaya sevk etmiştir. Her memleket kendi hammaddelerini işleyerek hiç olmazsa kendi ihtiyaçlarını kendisi tatmin etmeye çalışmaya başlamıştır. Eğer milletlerarası mal değişimi bugünkü şekle girmemiş bulunsaydı, bu, cidden müşkül ve belki de imkânsız bir iş olacaktı. Fakat birçok zaruretler altında memleketler arasındaki ticaret münasebetleri kesilmiş haldedir. Mal değişimi yapılamıyor. Dolayısıyla nesillerce zaman sürecektir bir teşvik ve himaye siyasetinin yapabileceği şeyi bugün kısa bir zaman içinde başarmak mümkündür. Dolayısıyla belki de geçici olan bu fırsattan istifade etmek lazımdır. Unutmayalım ki bu fırsat, az kaldı, Londra Cihan İktisat Konferansı'nda elden kaçıyordu. Londra Konferansı'nın üretim ile tüketim arasında denge teminine çalışan komisyonu, ziraat memleketlerinin sanayileşmelerine mâni olacak tedbirler alınmasını tavsiye etmişti. Sanayii çok gelişmiş olan bir memleket delegesi de sanayi memleketlerinin ziraat memleketleri aleyhine bir blok yapmalarını ileri sürdü. Milletlerarası mal değişiminin gelecekte nasıl bir şekle gireceği ma-lum değildir. Fakat her halde bugünkü vaziyetten sanayii geri kalmış memleketlerin istifade etmeleri lazımdır.

Memnuniyetle işitiyoruz ki Ankara'da bir sanayi programı hazırlanıyor. Bu, çok lüzumludur. Evvela hangi sanayii kuracağız? Sonra bu sanayi kimin tarafından kurulacak? Bunlar ince uzun incelemeden sonra tespit edilmeli ve devletin herkese itimat verecek bir sanayi programı olmalıdır. Sanayi ancak böyle itimat ve istikrar havası içinde gelişebilir.

Ahmet Şükrü

Devletçi Olduğumuz İçin *

"Ankara, 6 (A.A.) - Hükümet, devletçilik prensibine ve mukavenamesinde haiz olduğu hakka dayanarak İzmir-Kasaba¹ hattını satın almaya karar verdi..."

İzmir-Kasaba demiryolu imparatorluğun bütün yadigârları gibi bir "tasfiye mevzuu" idi. Bütün kendine benzer müesseselere tıpatıp uygun olarak, bir açık pazar şeklinde yabancı sermaye merkezleri namına çalışan bir mühim üretim mıntikasını bir limana bağlıyordu.

Meşhur İzmir Kordon'u bir asra yakın metotlu bir soygunculuğun yaldızlı mermerler içine oturtulmuş maroken-kuştüyü koltuklarda dinlendiği, buza gömülmüş şişelerden bedelleri içerideki Türk emeği tarafından ödenmiş şaraplar ve şampanyalar sunduğu yerdı. Bu yer bir şerit kadar dardı. Şeridin boyu İzmir'in iç koyunu bile sarmazdı. Arkadaki kasabalara gelince, oralarda, Kordon namına çalışanların refahlarına işaret etmek üzere birer mahalle serpiştirilmişti; bu kadar; ötesi hep dışarıya akar, Türk rençberinin avcunda her rekolte sonu bir ekmek parası ancak kalırdı. İzmir'in Orta Anadolu kasabalarıyla bile bir ilişkisi yoktu. Bütün Ege'nin yüzü dışarıya dönüktü. Siftahı oradan eder, kepenkleri o istikamete bakarak indirirdi. Manisa'nın 101 minaresinden "Ezan-ı Muhammedî" halife afyonu gibi dağılır, karavana başında asker, Türk emeğinin Kramer² salonlarında buzlu köpükler haline dönmesini tasvip ediyormuş gibi "Padişahım çok yaşa!" diye bağırırdı.

* Burhan Asaf (Belge), *Hâkimiyeti Milliye*, 8 Mart 1934, No: 4536.

1 Kasaba: Manisa'nın Turgutlu ilçesinin eski adı. (Y.N.)

2 Grand Hotel Kraemer Palace (Kramer Otel). (Y.N.)

O İzmir'i hatırlayanlar çoktur; belki özleyenler de vardır. Fakat orduların arkasından geçirilen inkılabın silindiri yeni memleket yapısını kurmak için lazım olan "tesviye"ye başladı. Yeni yapı, temiz ve düz arsa istiyordu; tesviye ile tasfiyenin atbaşı gitmesini istiyordu. Menemen'de başını kaldırmak isteyen kurbağa, Kordon'a yeniden bacaklarını dolamak isteyen ahtapot silindirin gazabından kurtulamazdı. Silindir, tıpkı ihtilal ve zafer orduları gibi, Akdeniz kıyılarına doğru tarayarak iniyordu.

"Hükümet, devletçilik prensibine... dayanarak..."

Bu ne güzel ifadedir! Bu sade metinde memleket ve millet haklarının gözcüsü devlet bütün inkılapçı ihtişamıyla doğruluyor. Artık yalnız hatırlamak değil, hatırlatmaya başlıyoruz ki, demiryolları milli ulaşımın temelidir. Bir milli ulaşım siyaseti yapabilmek için ulaşım vasıtalarının millet elinde olması lazımdır. Bu ise ancak devletçilik sayesinde mümkündür. Artık hatırlıyoruz ki üretim mıntıkasından limana uzanan ve orada Kordon'lar besleyen demiryollarının ömürleri tamam olmuştur. Şimdi İzmir Ankara'ya Samsun'un olduğu kadar, Zonguldak kömürünün olduğu kadar, Adana pamuğunun olduğu kadar bağlı olacaktır. Bu bir yapı ve yapıcılık işidir. İlk ağızda kâr bırakmaz. Zaten "yağlı parça" olmak tarafımız Kordon sakinleri ve Kordon uzmanları sayesinde kalmamıştır. Şimdi Türk inkılapçıları memleketlerini yapmak için katı döşek üzerinde katı ekmek yemeye mecburdurlar. Ve bunu seve seve yapıyorlar. Bunlara alışmamış ve bunlarda menfaati olmayan bir yabancı şirkete yapacak ne kalır?

Yıllar var ki İzmir-Kasaba işletmesi hattın ne sabit ne de hareketli kısımlarında hiçbir yenilik yapmamakta, hiçbir masraf etmemektedir. Geçen İzmir seyahatinde 40 kişilik arabalardan bozma yolcu vagonlarıyla Basmahane istasyonuna pastırma gibi bırakıldığımızı anlatmıştım. İşletmenin düşündüğü kârlar eski kârlar değildi; sırtını sözleşmeye vererek bir taraftan mevcudu muhafaza etmek, bir taraftan da devlete temettü hisselerine mütevazı bir yüzde ödetmek idi.

Şimdi devlet, bu vaziyete bir nihayet vermek kararını vermiştir. Bu suretle, Aydın hattı müstesna, bütün demiryollarımız bizim olacaktır. Karar, devletçi milliyetçiliğimizin yeni bir zaferidir. Kararı heyecanla selamlarken, saklamayalım ki, gözümüz Aydın hattına kaymaktadır. Darısı onun başına.

Burhan Asaf

Sanayide Devletçiliğimiz^{*}

İnkılap Kürsüsü'nde dün dersini veren Yusuf Kemal Bey bugünkü sanayimizle sanayide devletçilik prensibimizin esaslarını izah etmiş ve madenlerimizi de kısaca anlatmıştır. Dersi şu suretle özetleyebiliriz:

Memleketin sanayi bakımından 1927 senesinden evvelki haliyle Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan sonra gösterdiği gelişmeyi geçen sene sonunda Teşvik-i Sanayi'den istifade etmiş müesseseler hakkında yapılmış olan istatistik açık rakamlarla ispat eder. Bundan 10-12 sene evvel Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan istifade eden müesseseler 400 kadarken bugün 1400'ü geçmiştir.

Sanayimizin gelişmesi bugün göz önünde tuttuğumuz en mühim işlerden biridir. Bir memleketin asıl bağımsızlığı iktisadi hâkimiyetle sağlanacaktır. Siyasi bağımsızlıktır. Kendi ihtiyaçlarımızı memleket içinde temin etmek için mutlaka sanayii ileri götürmek lazımdır. Fakat bu kolay bir iş değildir. Karşımızda tecrübeli, teknikli, sermayesini amorti etmiş, maliyet fiyatlarını asgari hadde indirmiş bir âlem vardır. Böyle sanayii kuvvetli bir hâle rekabet edebilmek için hariçten gelecek mallara büyük vergiler koymak ve bu suretle dahilde yapılan mamulleri onlarca fiyatça rekabet edebilir bir hadde getirmek lazımdır. Fakat bunu yaparken de bir had gözetmek ister. Çünkü bu bir tüketim meselesi doğurur; fiyatların yükselmesi hayat pahalılığını doğurarak tüketiciye zarar verir. Halbuki tüketici ile üretici, ziraat ile ticaret çok yakın bağlarla birbirine bağlıdır. Birinin gördüğü baskıdan öteki de etkilenir. Sanayide himaye esasını koyarken

^{*} Yusuf Kemal (Tengirşenk), *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Mayıs 1934, No: 4595.

tüketiciyi de düşünmek, fiili tekellere mahal vermemek, yerli sanayii lüzumundan fazla koruyarak onun harice karşı rekabete daimi olarak ihtiyaç duymamasına ve bu yüzden gelişmemesine sebep olmamak lazımdır. Himaye bütün menfaatleri uzlaştırarak genelin menfaatine en uygun şekil ve hadde yapılmalıdır ki memleket için olumlu neticeler versin. Bu itibarla ölçümüz çok hassas olmalıdır.

Himaye siyasetinin bu memleket sanayiinde yaptığı faydalar aşikârdır. Mesela bundan sekiz sene evvel bütün şekerimizi harîçten getirirken ve bu yüzden harice her sene 12-13 milyon lira verirken, bugün tükettiğimiz şekerin dörtte üçünü memlekette yapıyoruz. Bu sanayi gelişecek ve bütün şekerimizi dahilde yapmayı başaracağız. Şeker sanayii aynı zamanda memlekette fenni pancarcılığı geliştirmekle milli ziraatımıza da yardım etmiş oldu. Bu suretle sanayiinin gelişmesi zannedildiği gibi ziraatın aleyhine değil, bilakis lehine olmaktadır.

Devlet sanayi üzerinde iki türlü etkili olmaktadır:

- 1) Sanayicileri himaye ederek,
- 2) Bizzat devlet sanayi yaparak.

Devletin sanayi yapmasında fertlerin faaliyetini sınırlar bir mahiyet yoktur. Sanayileşmek, yaşamak isteyen bir milletin yapmaya mecbur olduğu bir harekettir. Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi bu büyük hakikati anlamamış olan bir devletin nasıl çökeceğini göstermiştir.

Devlet sanayiinde iki uçtan da sakınmak lazımdır: Biri "her şeyi serbest bırakacağız", diğeri de "her şeyi kendimiz yapacağız" prensipleri.

Serbestçiliğini iddia etmiş olduğu milletler arasında işbölümü prensibi gerçekleşmemiştir. Fakat hiçbir millette de her şeyi kendi yapmak prensibi hâkim olmamıştır.

Bir millet ihtiyacı olan maddeleri imkân nispetinde memleketinde yapmaya çalışmalıdır. Bazen vakalar bir milleti kendi sınırları içinde kapalı olarak yaşamaya mecbur eder. Harbi Umumi esnasında çocuklarımıza vermek için bir okka şekeri 400 kuruşa aldığımızı hatırlarız.

Sanayi mutlaka bir program dahilinde yapılmalıdır. Ferdin yaptığı sanayide olduğu gibi devlet sanayiinde de bu program lüzumu katidir. Aksi takdirde bütün gayretler heder olmaya mahkûm kalır.

Memlekette ziraatçıya yardım için Ziraat Bankası, emlak sahiplerine kredi açmak için Emlak Bankası vardı; fakat büyük bir sanayi bankamız yoktu. İşte Sümerbank bu ihtiyacı karşılamak için kurulmuştur. Milletin bu müesseseden beklediği vazife sanayicilere kredi açmak ve daha ziyade devlet sanayii yapmak.

Sanayimiz ehemmiyet sırasıyla dört kısma ayrılmıştır.

1) Hammaddeleri memlekette yetişen ve memlekette tüketilen maddelere ait sanayi.

2) İhraç ettiğimiz hammaddelerimizi harice yarı mamul veya mamul olarak ihraç edecek sanayi.

3) Hammaddesi hariçten getirilecek, fakat aynı hammaddelerin memlekette yetişmesine sebep olacak sanayi.

4) Hammaddesinin Türkiye'de yetişmesine imkân olmayan, fakat memleket-te imali faydalı görülen mamul eşyaya ait sanayi.

Sanayie yapılacak yardımlarda bu dereceler pek tabiidir ki memleketin menfaati namına nazarı itibara alınacak ve bu sanayiın sırasıyla tesisine çalışılacaktır.

Memur kullanmak mecburiyetinde bulunan devletin sanayi yapamayacağını ileri sürenler bulunuyor. Fakat biz ferdi sanayiın doğurduğu zararları da görüyoruz. Ferdietçilikte en ileri gitmiş ve fertçi sanayi en ileri götürmüş memleketler bile bugün artık bu sistemin zararlarını anladılar; Birleşik Devletler gibi.

Devletin ne oranda sanayi yapacağı soruluyor? Devletin yapacak işi o kadar çoktur ki bu işlerden herhangi birini ferdi teşebbüsler üzerine alırsa devlet onlara karşı minnettarlık duyar. Fakat memlekete çok lüzumlu olduğu halde ferdi teşebbüslerle yapılamayan veya fena yapılan bazı sanayi vardır ki devletin müdahalesine mutlaka ihtiyaç gösterir. Devlet sanayii demek, bizzat milletin yaptığı sanayi demektir. Devlet milletin temsilcisinden başka bir şey değildir.

Yeni sanayi programımızla devletin bizzat tesisine girdiği sanayi tekstil, madenler, demir, sömük, kömür türleri, bakır, kükürt, selüloz, seramik, kimya gibi hammaddeleri memlekette yetişen ve memlekette pek fazla tüketilen maddelerdir. Bu maddelerin ithalat istatistiklerimizdeki genel oranı yüzde 43 kadardır. Bu sanayii memlekette yapmayı başardığımız takdirde harice verdiğimiz parayı bu oranda azaltmış olacağız. Hakikaten iki üç seneden beri ticaret dengemiz kontenjan ve döviz kontrolü sistemleri sayesinde lehimize neticelenmektedir. Fakat bu sanayii memlekette yaptıktan sonra bu suni tedbirlere müracaat etmeden ticaret dengemizi normal olarak lehimize çevirmiş bulunacağız.

Madencilğimiz

Memleketimizde pek çok maden vardır. 2.000 sene evvel Anadolu'da işlenmiş madenlere rastlıyoruz. Fakat madenlerimizin miktar ve işletme kabiliyetleri hakkında fenni malumatımız yoktur. Madenlerimiz birçok spekülasyonlara uğramış ve işlenmemiş olarak kalmıştır. Fakat maden işletmek büyük sermaye işidir. Biz bu hususta yabancı sermayesinin yardımını memnuniyetle kabul etmeye hazırız; yalnız bu sermaye sadece meşru kazanç gayelerinden başka siyasi gayelere alet olmamak şartıyla. Ve şüphesiz ki madenlerimizi de tamamen kendi sermayemizle işletebilecek bir hale gelmemiz bizim için daha ziyade temenni olunur.

Her halde memleketimiz koynunda sakladığı büyük maden hazineleri itibarıyla gelecekte büyük bir madencilik faaliyetine adaydır.

Devlet Fabrikacılık Edebilir miymiş, Edemez miymiş?*

Meşrutiyet rejiminin ekonomik siyasasını bilenler, Mebusan Meclisi'nde o vaktin maliye nazırının her fırsat buldukça "devlet fabrikacılık edemez" prensibini ileri sürdüğünü unutmamışlardır. Meşhur bir ekonomi profesörünün, Leroy-Beaulieu'nün prensiplerinden biri olan bu liberal düşünceyle Osmanlı İmparatorluğu işlettiği fabrikaların çoğunu bırakmıştı. Mahmut Şevket Paşa olmasaydı askeri fabrikalar da devletin elinden çıkacak ve çok geçmeden patlayan savaşlarda ordu cırılçıplak, yalınayak ve başıkabak kalacaktı.

Cumhuriyet rejimi "devlet fabrikacılık yapamaz" prensibini bıraktı. Zaten, Büyük Savaş'tan sonra devletin fabrikacılık, tüccarlık yapamayacağı, demiryolu yapıp işletemeyeceği, vapurculuk edemeyeceği gibi eski ekonomi prensiplerinin modası geçmişti; buna tamamen aykırı olarak her şeyi devlete yaptıran devletçilik prensibi ortaya çıkmış ve kuvvet bulmuştu. Cumhuriyet Halk Fırkası ılımlı devletçilik prensibini tutmuştu. Bunu yaparken eski prensipler kafalarına iyice işlemiş olanlar yine "devlet fabrikacılık edemez, devlet demiryolu yapamaz..." diye itirazlarına devam ettiler.

Halbuki bazı Avrupa memleketleri için az çok doğru olsa bile, Türkiye için devletin fabrikacılık etmemesi, demiryolu yapmaması ve işletmemesi büsbütün yanlış. Çünkü bütün bu işleri yapacak olan sermayeyi bizde devletten başka kimse bulamazdı. Avrupa sermayesi -Kurtuluş Savaşı'ndan sonra açık sözlü bir Fransız gazetecisinin dediği gibi- en az yüzde 80 kazanç görmedikçe buraya gel-

* Abidin Daver, *Cumhuriyet*, 27 Şubat 1935, No: 3875.

mezdi. Cumhuriyet Türkiye'si de Osmanlı saltanatı gibi Avrupa sermayesi tarafından memleketin soyulup soğana çevrilmesine bile bile ve göz göre göre razı olamazdı.

Onun içindir ki, devlet kollarını sıvayıp memlekette büyük sermaye ve büyük teknik isteyen işleri kendi yapmaya başladı. Daha küçük işleri de bunları yapabilecek kimselere, şirketlere bıraktı. Sanayileşme programımızın ana prensibi bu olmuş, Sümerbank'ın 62 milyon lira sermayeyle kurulmasının sebebi yine bu olmuştur.

İç yapraklarımızda, kurulmuş ve işlemekte bulunmuş olan Sümerbank fabrikalarının -ki bunlara asıl adlarıyla devlet fabrikaları da diyebiliriz- 1934 yılında ne kadar iş çıkardıklarını gösteren birtakım rakamlar vardır. Bunlara göre, 1934 yılında 1933 yılına göre Feshane Fabrikası¹ yüzde 27, Hereke yüzde 59, Bakırköy yüzde 31 fazla iş çıkarmışlardır. Uşak Şeker Fabrikası'nda bu artma yüzde 7'dir. Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın da işleri çoğalmış, yapılan kösele ve deriler 640.000 kilodan 1.170.000 kiloya, kunduralar da 326.000 çiftten 502.000 çift yükselmiştir.

Bütün Türkiye'de 1933 yılında 2.281.000 kg yünlü kumaş yapılmıştı. 1934'te ise yalnız Sümerbank'ın işlettiği Feshane, Hereke ve Kayseri-Bünyan² fabrikaları 1.139.000 kg yünlü kumaş yapmışlardır. Böylece bütün memleketin çıkardığı yünlü kumaşın yüzde 50'sini bu üç devlet fabrikası yapmıştır.

Sümerbank fabrikalarının yaptıkları işlerin böyle artması çıkardıkları malların iyiliğinden, sağlamlığından dolayı piyasada tutulmasından ileri gelmiştir.

Sümerbank, ekonomi programında yapılması kendisine verilen yeni fabrikaları kurmak için mevcut fabrikalarının çalışmasından daha güçlü bir gayretle uğraşmaktadır. Kayseri'deki ve Konya Ereğli'sindeki pamuklu dokuma fabrikaları ile İzmit'teki kâğıt fabrikası bu yıl açılacak ve işlemeye başlayacaklardır. Nazilli'deki basma fabrikası, Bursa'daki kamgarn (taranmış yün ipliği) fabrikası, Safranbolu'daki demir, Kütahya'daki porselen, Gemlik'teki suni ipek fabrikaları da birbiri arkasından işe başlayacaklardır.

Böylece Sümerbank sanayileşme programının kendi üstüne aldığı ilk parçasını vaktinden önce bitirmiş olacaktır.

Devlet fabrikalarını kuran ve işleten Sümerbank'ın bu becerikliliği ve başarıcılığı gösteriyor ki "devlet fabrika işletemez" prensibi bir tekerlemeden başka bir şey değilmiş!

Avrupalı bilgisiyle yöğrulmeyen, Avrupalı gibi çalışmayı bilmeyen, beceriksiz ve değersiz ellerde devlet yalnız fabrika değil, kendi kendini de işletemez. Devlet, fabrika işletemediği, vapurculuk edemediği, demiryollarını kendisi

1 Feshane Dokuma Fabrikası. (Y.N.)

2 Bünyan Dokuma Fabrikası. (Y.N.)

yapamadığı ve çalıştıramadığı zaman kabahati devletçilik prensibinde değil, bu işleri yapabilecek bilgili kafaların ve becerikli ellerin bulunmamasında aramalıdır.

Sümerbank, işin, can alacak yerinin ve başarının sırrının yalnız makinelerde olmadığını, onları kullanan kafa ve kolların daha mühim olduğunu anlamış, Avrupa'da okumuş bilgili gençleri arayıp bulmuş, okutmak ve mühendis yetiştirmek için Avrupa'ya yeniden gençler göndermiştir.

Bütün Sümerbank ve fabrikalarında Türkiye'nin okumuş, işinde usta olmuş değerli gençliği ne yaptığını, ne yapacağını bilerek çalışıyor, genç Türk Cumhuriyeti'nin genç sanayii bu gençliğin elinde doğup büyüyor. Bu, her Türk'ün sevinç ve kıvanç duyduğu bir başarıdır.

Abidin Daver

Türk Demokrasisi ve Ekonomsal Sistemi*

Bir gün Atatürk dedi ki:

"Demokrasi, esas itibariyle siyasidir. Ekonomsal değildir. Barthélemy¹ bunu iyi görmüş, iyi anlamış."

Ben, bu hakikati önce Atatürk'ten öğrendim. Sonra, bu ihtarın tesiri altında demokrasiyi bir daha, bir daha okudum. Hangi kitabı açtımsa, Şef'in görüşü, anlayışı doğrulandı.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin üyeleri bilirler ki, devrimi yapan büyük partinin altı prensibi vardır. Üçü mevzumuzu yakından alakadar eder. Bunlar, Halkçılık, Devletçilik, Cumhuriyetçiliktir.

Büyük partinin 4. Kurultayı'nın birkaç gün önce toplantılarını yaptığı Kamutay'da,² bütün üyelerin karşısında ve başında şu prensip duruyordu:

Egemenlik ulusundur.

Buna eskiden "hâkimiyet milletindir" deniyordu.

Şimdi bir sıraya koyduğumuz üç belgeyi inceleyebiliriz:

Benim anladığıma göre:

1) Atatürk, "Demokrasi esası itibariyle siyasidir" demekle, "bunu ekonomsal

* Mahmut Esat Bozkurt, Tan, 21 Mayıs 1935, No: 3332-29. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler III*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2015, s.597-601.

Mahmut Esat Bozkurt'un bu yazısının devamı niteliğinde olan ve *Tan*'ın 22 Mayıs 1935 tarihli sayısında yayımlanan "Demokrasi ve Ekonomsal Liberallik" başlıklı yazısı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler III*, s.599-601. (Y.N.)

1 Joseph Barthélemy. (Y.N.)

2 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin genel kurulu. (Y.N.)

sistemlerle karıştırmamak lazım" demek istedi. Daha açıkçası, "ekonomsal liberallik demokrasinin, millet hâkimiyetinin şartı değildir" dedi.

İktisadi serbestçilik olmayabilir, fakat demokrasi vardır. Zira, iktisadi serbestçilik, demokrasinin şartı değildir.

Benim anladığıma göre:

2) Partinin mevzumuzu alakadar eden üç prensibi -bunları biraz önce kaydettim-, ekonomsal liberalliğin, demokrasinin şartı olmadığını gösterir. Çünkü, eğer Türk rejimi, demokrat bir rejim değilse, Partinin halkçı olması ne demektir? Bunu nasıl izah edeceğiz?!

*

Eğer Türk rejimi demokrat değilse, bu rejim millet hâkimiyetine dayanmıyorsa, Partinin Cumhuriyetçi olması ne demektir?

Yoksa, eski Venedik'te olduğu gibi bizde de aristokratlar cumhuriyeti mi var diyeceğiz?

Böyle bir tevil, Türk'ün toplumsal, kamusal varlığıyla da uygun değildir.

Eğer Türk rejimi demokrat değilse onun devletçiliğini nasıl anlatacağız?

Türk rejimi serbest iktisatçı olmadığına göre, komünist midir diyeceğiz?..

Böyle bir görüş realitelere zıttır.

Şu halde neyiz biz?! Biz neyiz?!

Biz, Türk Devrimi'nin belgelerine, ilmin verimlerine göre siyasal bakımdan demokratız. "Egemenlik ulusundur" prensibini kabul etmiş bir rejimdeniz.

Biz, yine Türk Devrimi'nin belgelerine, ilmin verimlerine göre ekonomsal bakımdan iktisat işlerinde müdahaleyi kabul eden devletçileriz.

Demokrat olmak için de iktisadi serbestçiliği, hani şu, devlete yalnız "gece bekçiliği" vazifesini layık gören sistemi benimsemeyi lüzumlu görmüyoruz.

Buna, ilim bakımından olsun, devrimimizin prensipleri bakımından olsun, inanmıyoruz...

Bütün bunları, bu görüşleri, son bir esasla da ispat edebiliriz. 4. Kurultay'ın başında taşıdığı prensiple:

Hâkimiyet milletindir: Egemenlik ulusundur.

Sayın, zeki eleştircimiz Peyami Safa:

"Mahmut Esat, iktisadi serbestçi değil, sadece demokrat olduğumuzu söylüyor. Mahmut Esat'ın vaktiyle İzmir gazetelerinde yazdığı makalelerden başka Türk İnkılabı tarihine ait hiçbir resmi belge gösterilemez ki, demokrasi ve liberalizmin eşanlamlı kelimeler olduklarını açık veya kapalı bir formül içinde reddetmiş olsun" diyor.

"Türk Devrimi'nde iktisadi serbestçiliği, demokrasinin şartı olarak kabul etmeyen belge var mı, yok mu?!"

Yazıcımızın bu sorgusuna artık ben karşılık vermeyeceğim. Çünkü Türk Devrimi'nin biricik şefinin yukarıya naklettiğim fikirlerinden ve ondan esinlenen esaslardan sonra bana söz düşmez. Zira resmi belgeler serbest iktisatçılığın demokrasinin şartı olmadığını gösteriyor.

Ben, derslerimde sadece ilmi, sonra Türk Devrimi'nin belgelere dayanan icaplarını anlattım.

Bununla beraber, şunu da ilişik olarak söylemeliyim ki, bir profesör yalnız klasik bilgileri değil, bunları anlattıktan sonra kendi şahsi düşüncelerini de ortaya koymak hakkına sahiptir. Bu hak profesörlere tanınmadığı gün ilim yerinde sayar...

Tan'ın sayın yazıcısına bir nokta hakkında çok yanıldığını söylemeden geçmeyeceğim:

Bana, şahsi fikirlerin, üniversite kürsülerinde değil, salon köşelerinde münakaşa mevzuu olabileceğini hatırlatmak lütfunda bulunuyor. Teşekkür ederim.

Fakat şunu hatırlayabiliriz ki, ben salon köşelerinde yetişmiş, oralara alışmış insanlardan değilim. Ben bir Türk çiftçisinin oğluyum. Söyleyeceklerimi ya dağlarda yahut kürsülerde söylerim.

Peyami Safa da öyle. Son nefesini sürgünlerde, hürriyet yolunda vermiş yüksek bir şehidin oğludur.

Bırakalım... Salonlarda, oraların köşelerinde alışkanlar konuşsunlar!.. Bu gibi yerlerde konuşmak, esasen iktisatta liberal demokratların huyudur!..

Ankara, 19 Mayıs 1935
Mahmut Esat Bozkurt

Liberal Devletçilik ve Bizim Devletçilik*

Liberal bir yazıcı şunu yazıyor:

"Biz liberal bir devletçiyiz!"

"Ben liberal devletçiyim" deseydi ona söylenecek söz yoktu. Bu yiğit de böyle ayran içiyor, derdik. Fakat yazıcı bu kadarla kalmıyor, karşı tarafında cephe aldığı partinin kararlarını yine partici gazetelerde, bir parti yazıcısı gibi söylüyor. Söylemesi de bir şey değil, fakat kararları öyle bir şekilde yorumluyor ki insan bunu yapmak için ya Ashab-ı Kehf¹ mağarasında uykuya dalmalı yahut da açık bir davayı böylece aksi bir şekilde göstermek için açık açık söyleyemeyeceği gizli kapaklı düşünceleri olmalıdır.

Sinsi bir taktik, son günlerde Parti Kongresi'nin kararları üzerinde dolaşıyor. Manaları tahrifle söze başlıyor.

Halkçılığı, liberal demokrasi manasına alıyor. Devletçiliği liberalizmin gelişmesi için tutulan bir yol sanıyor.

Halkçılığın karşılığı liberal burjuva demokrasisi değildir. Burjuva liberal demokrasisi demek parçalanmış ulusu partilere bölünmüş ve başından sonuna kadar sınıf kavgasına batmış bir memleket demektir. Bu durum Avrupa tarihinde bir gerçek olarak yaşandı, geldi, geçti. Bu, tarihin bir zorağı² idi. 16. yüzyıldan beri Avrupa'da perde perde egemenliğe başlayan sınıf (ki bunlar Avrupa'daki toprak sahiplerinin sosyal yerini almışlardı. Elllerinde altın, gümüş, mücevher

* Sadri Ertem, *Kurun*, 12 Haziran 1935, No: 6258, s.3-4.

1 Ashab-ı Kehf (ya da Yedi Uyurlar): Mağara yâranı. (Y.N.)

2 Zorağ: Zaruret, zorunluluk. (Y.N.)

gibi değerli maddeler vardı) ekonomiden felsefeye, felsefeden hukuka kadar bütün faktörlere, her şeye kendi damgasını vurdu, bütün devlet cihazlarını kendi hesabına göre işletti.

19. yüzyıl liberal burjuvaların kurdukları demokrasilerle doldu.

Liberal burjuvaların kurdukları, sınıflara bölünmüş, uluslu devlet siyasal ve ekonomik derebeylik rejiminin gübrelüğünde filizlenmiş, ekonomik derebeylik topraklarında sararıp solmuştur.

Türkiye'de halkçı sözünü Türkiye bölüklü, parçalı bir ulus halini alacak diye manalandırmaya çalışmak bütün 19. yüzyıl tarihine yeni baştan başla demektir.

Bu bir taraftan hayatı durdurmaya savaşmak, nehirlerle tersine ak, ihtiyaçlara çocuk ol demekten başka bir şey değildir. Bir taraftan da kötü bir demagojiyle bir partinin kararlarını yanlış ve aksi istikametlere sürüklemek emelidir.

Türkiye halkçılığının karşılığı demokrasi değil, "popülizm"dir.

İkinci nokta, bizim devletçiliğe verilen anlamdır. Bu zevat Türkiye devletçiliğini bir nevi himayecilik, burjuvalar hesabına yapılan bir cins tekellilik saymaktadırlar. Bunlara göre Türkiye liberalizme gitmek için ferdi sermayeleri, işleri böylece himaye etmektedir. Bu yolun arkasında bir liberal ekonomi havası gizlidir.

Son Parti kongresi bu noktayı da aydınlattı. Devletin ödevleri arasında ekonomik davalar bulunduğunu keskin hatlarla anlattığı gibi, devletçiliğin, şahısların korunması için bir tedbir olmadığını da ortaya attı.

Devletin bir sınıfın icra aracı olmadığına, fiyatları kontrol etmek, tröstleri menetmek için aldığı tedbirler birer küçük işaretti. Fakat Türk devletçiliğini sadece liberalizmin jandarması sayanlar, bütün gerçekleri inkâr ettiler.

Fakat ne olursa olsun kervan yürür... Şimdilik bu kadar.

Sadri Ertem

Bir Devrim Davası: Madenciliğin Devletleşmesi*

Kamutay'ın¹ son yaz paydosundan evvel onayladığı çok önemli kanunlardan biri de "Maden Teknik ve Arama Enstitüsü" kurulmasına ait olanıdır.

Bundan evvelki yazılarımızda şemasını çizdiğimiz ekonomik devrim işimizin ikinci safhasını birbirine bağlı üç müessese başaracaktır: Elektrik İşleri Etüt Dairesi (E.İ.E.), Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (M.T.A.), Eti Bankası. Bu üç yeni müessesenin kurulmasına ve çevrilmesine dair üç kanun da hemen aynı zamanda çıkmış ve hepsi aynı hâkim fikrin doğurduğu üç gürbüz inkılap çocuğu olmak karakterini kazanmıştır.

M.T.A. endüstri devrim hareketimizden sonra başlanan madencilik inkılabımızın başarılmasına memur edilecektir. Fakat tıpkı E.İ.E.'de olduğu gibi bu idarenin de tatbik işinden uzak bir plan ve etüt dairesi şeklinde kurulduğunu görüyoruz.

M.T.A. yeraltı servetimizi araştırarak, meydana çıkaracak, fakat işletilmesini kendisi yapmayarak Eti Bankası'na bırakacaktır. Bu suretle maden işlerimizde bu plan ve etüt dairesi -E.İ.E. hakkında söylediğimiz gibi- tatbikatla etüdü birbirinden ayırmak bakımından ekonomik bünyemizin modern bir görüşe göre kurulmasına doğru atılmış bir adımdır.

Maden işlerimiz bugün ne haldedir?

* Ahmet Hamdi Başar, *Tan*, 13 Temmuz 1935, No: 82-3385.

1 Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

Türkiye'nin madence zengin olduğu her zaman söylenir durur; ama bugün kendi ihtiyacımızdan biraz fazla çıkarabildiğimiz kömürle bir miktar krom söze katılmazsa, diğer üretimimiz devede kulak kalır. Bütün maden ürünümüzün kıymeti yılda 14 milyon liradır ki bunun aşağı yukarı 10 milyon lirası kömüre ve 4 milyon lirası diğer madenlere aittir. Meydana çıkarılmış ve her biri imtiyazlara bağlanmış birçok madenlerimiz vardır ki, bunlar çeşitli sebeplerle işletilememiş veya işletildikten sonra kâr bırakmadığı ve hatta işletenleri zarara soktuğu için bırakılmıştır.

Yurdumuzun çok ve zengin madenlere sahip olduğu ve dünyanın bu bakımdan en uygun yeri olduğu iddiası üzerinde duracak değiliz. Bu iş, madenlerimizin tam bir etüdü yapılmamış olmasına göre ilerinin hallededeceği bir düğümdür. Fakat Türkiye'nin en çok maden cinsine toprakları altında yer vermiş bir memleket olduğuna şüphe yoktur. Çok cinsten madeni olmak, hele bugünkü ekonomik duruma göre, bir yurt için büyük bir kazançtır.

Endüstrileşme hareketimiz ilerledikçe madenlere ve çeşitli madene ihtiyacımız da çoğalacaktır. Türkiye bir taraftan zirai hammadde yetiştiren, diğer taraftan çeşitli madenlere sahip olan bir memleket olmak bakımından endüstri ilerleyişinde dünyanın diğer memleketlerinden çok daha uygun bir mevkedir. Türk devrim hareketinde madencilğe devletin el atışı, endüstri ilerleyişimizin hem normal bir gidişi hem de yurdumuzun bu müstesna durumunun bir sonucudur.

Bugün topraklarımız altında gizlenmiş servetten tam anlamıyla haberli değiliz. Yaşamayı yalnız dış piyasaların isteğine bağlanmış bir ürün nasıl uzun ve tehlikesiz bir ömre sahip sayılmazsa, çıkarılıp Avrupa fabrikalarına hammadde olarak yollanacak maden işi de yurdumuz için sağlam bir şey olamaz. Hatta her üründen ziyade madencilikte bunun böyle olması gerekir. İç piyasada harcayabilen kömür, çimento gibi yeraltı servetlerimizden devamlı fayda görmememiz, iç piyasada harcanması azaldığı için bakır madeninin bırakılmış olması sebepleri budur.

Demek, bugün hem bir yandan yeraltı servetlerimizin hakiki değerini ve miktarını araştırıp bulmak hem de kendi piyasalarımızın ve endüstrimizin ihtiyaçlarını düşünerek maden arama ve işletme politikası gütmek işi karşısında. Ekonomi Bakanlığı bir iki yıldan beri iç piyasada harcama miktarı çok olan birkaç maden için araştırmalar yapmaktadır. Bu arada petrol araştırmaları hayli ilerlemiştir. Topraklarımızda şimdiye kadar 19 yerde petrol bulunmuştur. Fakat bunlardan büyük bir işletmeye yarayacak olanı hangileri olduğu hakkındaki araştırma henüz bitmemiştir. Eğer bu araştırmalar sonunda bol miktarda petrole rast gelir ve bunu işletirsek, yalnız bu bakımdan bile Türkiye'nin ekonomik çehresinin değişeceğine şüphe yoktur.

Petrolle beraber demir üzerinde de bakanlık çok uğraşmaktadır. Demir endüstrisinin kurulması memlekette devrim işimizin ideali gibi canlanmaktadır. Bu endüstri, medeni kertenizin bir yükselişi, ekonomik yaşayışımızın ileriye doğru sıçrayışı olacaktır. Demir, teknik çağının belkemiği, mayası olduğu için bu endüstriye erişmiş bir yurt kendi başına her türlü kuvveti kazanmış demektir. Bir memleketin kömürünü, demirini ve hatta hammaddesini kendi topraklarından tedarik edip endüstri yapabilmesi en ileri bir endüstri olur.

Mantıklı dizilmiş bir zincirin bir halkasını daha tuttuk. Maden işlerine devletin el atışı devrim hareketimizin ileri bir amacıdır. Birçok işlerde liberal ve fertçi dahi olsak, maden işlerinde devletçi olmaya mecburuz. Türkiye'de zengin bir maden serveti varsa, bunu ilkönce ortaya çıkaracak, sonra da bundan istifade edecek tek kuvvet devlettir. 100-150 yıldan beri yurdumuzda hem arama ve hem işletme bakımından madencilik tamamıyla fertçi bir görüşe bağlanmıştı. Herhangi bir tesadüfle bulunmuş bir maden üzerinde, devlet ilerdeki küçük mali gelirini düşünerek fertlere imtiyaz vermiş durmuştu. Bu imtiyazlar birçok madenler için yalnızca bir formaliteden öteye geçemedi. Dış piyasaların istekleri, bulunan madenlerin işletmesinde görülen güçlükler, imtiyaz alanların teknik ve mali güçsüzlükleri, memleketteki yolsuzluk gibi birçok sebepler, bu tesadüflerin verdiği imkânlardan istifadeye mâni oldu. Fakat bunların arasında bazıları çok zengin ve işletilmesi çok hesaplı madenler olduğu için, bir dilekçe pulu masrafıyla imtiyaz alan sahiplerini diriltti. Madenler yalnız devletin malı olup teknik ve finans gücü olanların işletmeleri için bunlar devletçe işletenlere terk olunur. Ve devlet hasılatı maden vergisi adı altında bir pay alır. Maden üzerinde sahip yalnız devlet ve onu işletenler de belli şartlar altında bunun işletmesine memur edilmiş kimselerdi. Bu işte durum böyle olduğu halde, sırf devletten işletmek üzere maden almış olanlardan bir kısmı asla bu işlerle uğraşmayıp elde ettikleri madenleri ötekine berikine işletmek üzere kiraya vermekte ve her yıl aldıkları binlerce liralık hisseleri meşru bir kazanç payı gibi kendilerine, çocuk çocuklarına hasretmiş bulunmaktaydılar.

Madeni alıp işletmeden ötekine berikine kiraya vermek ve havadan binlerce lira kazanmak, yalnız kanunun aksak bir tarafını istismar ederek şahsi gelir bulmakla, haksız bir payı devletten almış bulunmakla kalmıyor, bu madenler kirayla işletilmeye verildiğinden, kısa bir müddet içinde kendisinin sahip ve mesul olmadığı bir madeni en faydalı şekilde işletmekten başka amacı olmayan kiracı, ilerisi ne olursa olsun fazla masrafa girişmeden madeni tahrir ederek işletmekte kendisini haklı görüyordu. Devletin kendi serveti üzerinde bir spekülasyon zincirinin meşru bir işmiş gibi devamı, yalnız bir haksızlık değil, yurt ekonomisi için büyük bir zarar, bir trajediydi. Böyle bir spekülasyonu bir tasarruf hakkı gibi tanımak ve bunun üzerinde yeni bir maden politikası kurmak ve

madencilik devrimimizi bu durum üzerinde yapmak imkânsızdı. İşte son çıkarılan kanunlardan biriyle bu çok zararlı spekülasyona son verildi ve kendi taraflarından işletilmeyip kiraya verilen maden imtiyazlarının sahiplerine uygun birer bedel verilerek devletçe geri alınması onay gördü.

Madencilik devrimimizi tamamlamak ve imkân altına sokmak için devletçe atılmış bu adım çok alkışlanmaya değer. Büyük işler yaparken vatandaşların hisselerine düşen fedakârlığa seve seve razı olmaları gerektir. İmtiyazları devletçe geri alınacak vatandaşlarımızın da hem şimdiye kadar gördükleri büyük istifadeyi hem de bir devrim işimizin icaplarını düşünerek, kendi haklarında tatbik edilen muameleyi hatta bir fedakârlık olarak bile görmeyeceklerine eminiz.

A. Hamdi Başar

Kamâlizmde Devletçilik*

- I -

*"Ferdî kınâv (faaliyet) ve çalışma esas olmakla beraber,
imkân olduğu kadar az zaman içinde
ulusumuzu genliğe ve yurdu bayındırığa erdirmek için
genel ve yüksek asığların¹ gerektirdiğı işlerde,
hele ekonomik alanda, devleti fîli surette ilgilendirmek
başlıca esaslarımızdandır."*

(Parti Programı, Madde: 5-Ç'den)

Son beş yıldır üzerinde epeyce konuşma ve yazışma yoluyla çatışmalar yapılmış olan konulardan biri de Cumhuriyet Türkiye'sinin "devletçilik" prensibi olmuştur.

Bu uğurda yazışanlar arasında birbirine "çürümüş liberalizmcilik" ve "kızıl komünistlik" yükleyenler bile olmuştur.

Son zamanlarda devletçiliğın "demokrasi"yle nasıl uyuşturulabileceğinden şüphe edenler de olmuş...

Biz o çatışmaların arasına girmek istemeyiz, bu işlerin teorisini, onu incelemek isteyen o yetkeli uzmanlara bırakarak biz, yalnız CHP'nin Kamâlizm pren-

* Ali Rıza Erem, *Tan*, 12 Ağustos 1935, No: 112-3415; 19 Ağustos 1935, No: 119-3422.

1 Asığ: Menfaat. (Y.N.)

siplerine inanmış bir partili olarak bu konu üzerinde düşünemediğimizi anlayabildiğimiz kadar söyleyeceğiz.

İlkönce şunu söylemek istiyoruz ki, eğer "devletçilik" ile "demokrasi" birleşmeseydi, "Bugün soysal¹ dünya üzerinde bir tek demokratik devlet kalmamıştır" demek doğru olurdu. Çünkü bugün ekonomi alanında "devletçi" olmayan yeryüzünde tek bir devlet kalmamıştır; hem de en başta bugün "liberalizm" in beşiği ve demokrasinin kaynağı sayılan Batı devletlerinden İngiltere, Fransa ve Amerika olduğu halde... Kaldı ki, yeryüzünde demokrasi ile devletçiliği uyumlu bir surette birleştirmiş tek bir devlet olmasaydı bile, Atatürk devriminin kurduğu bugünkü devletçi ve demokratik Türkiye Cumhuriyeti böyle bir devlet için bütün dünyaca örnek alınmaya değer biricik bir devlet olabilirdi. Başka yerde benzerimizi aramaya lüzum yok. *"Biz bize benzeriz."*²

★

Şüphesiz ki, demokrasi, ulusun egemenliği demektir. Ancak her ülkede demokrasinin taplanma³ yolları o ülkenin tarihsel gelişimine, sosyal yaşayışına, sosyal durumuna ve ulusal ırasına (karakterine) göre birbirinden ayrımlıdır (farklıdır).

Devletçilik de öyle; her ülkenin "coğrafi durumuna", "ekonomik şartlarına" ve "sosyal gidişine" ve "ulusal ırasına" göre bir devletçilik tutumu vardır.

Nitekim taplama alanında ne Fransa'nın demokrasi ve devletçiliği İngiltere ve Amerika'nınkinden ayırdır ne de Amerika'nın demokrasi ve devletçiliği Fransa ve İngiltere'ninkine benzer. Ancak hepsinde ortak olan şey ulus egemenliğidir...

★

Kamâlizm devriminin Türk demokrasi ve devletçiliğine gelince:

Türk demokrasisi "Egemenlik birdir; bağımsız şartsız ulusundur" esasına dayanıyor. "Egemenlik hakkını ulus adına Kamutay'a"⁴ veriyor. "Törütken (teşri) ve yürütken (icra) yetkileri⁵ Kamutay'da" topluyor.⁶

Çünkü:

Türk ulusunun yönetim şeklini "kuvvet birdir" esasına dayatıyor. O "bir" olan "kuvvet" de "Kamutay"dır. Ve onun üstünde başka hiçbir kuvvet yoktur.

1 Soysal: Medeni. (Y.N.)

2 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Aralık 1921 tarihli söz konusu sözleri için bkz. elinizdeki kitapta s.1019, dipnot 1. (Y.N.)

3 Taplanma, taplama (taptama): Tatbikat, uygulama. (Y.N.)

4 Kamutay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

5 Yasama ve yürütme yetkileri. (Y.N.)

6 CHP 4. Büyük Kurultayı'nda 13 Mayıs 1935 günü kabul edilen CHP Programı'nın tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.27, Kaynak Yayınları, İstanbul, Temmuz 2010, s.214-231. (Y.N.)

Kamutay'ı da ulus seçiyor. Kamutay törütüm yetkesini (teşri salâhiyetini) doğrudan doğruya kendisi kullanıyor. Yürütüm yetkesini (icra salâhiyetini) de kendi arasından seçtiği "cumhurbaşkanı" ile onun orunlayacağı¹ hükûmete bırakıyor.

Türk demokrasisi "yurttaşların ferdi ve sosyal özgünlük, eşitlik (müsavât), dokunulmazlık (masuniyet) ve mülkiyet hakları" gibi bugünkü modern insan sosyetelerinin üstünde yaşadığı kamusal hakları barımayı (himaye etmeyi) esas tutuyor. Ancak "bu hakları, devletin varlık ve otorite sınırı ile" buçlandırıyor.²

Ferdi ve hükmi şahsiyetlerin kınavlarını (faaliyetlerini) kolluyor ve koruyor. Ancak bu kınavların "kamuğasıya (amme menfaatlerine) aykırı olmamasını" istiyor. Onun için ulusal "irde³ ve egemenliğin, devletin yurttaş ve yurttaşın da devlete karşı olan 'ödev' ve 'yükümlerini' tamamıyla yerine getirmek için kullanılması" esasını güdüyor.

Türk demokrasisi "klas" da tanımıyor. Kanun karşısında saltık⁴ bir eşitlik kabul ediyor; hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir klase, hiçbir ömeğe (cemaate) ayırt (imtiyaz) ve ayrılık (istisnaiyet) tanımıyor. Türkiye Cumhuriyeti halkını yalnız işbölümü bakımından türlü hizmetlere ayrılmış bir sosyete sayıyor.

"Hak ve ödev vermede kadın ve erkek" gibi cinsel ayrım yapmıyor.

Türk devletçiliğine gelince: Bu, demokrasiye aykırı değil, onu tamamlayan bir prensiptir.

Türk devletçiliği, ferdi ve özel çalışma ve kınavları (faaliyetleri) esas tutuyor.

Yalnız, altı asırlık Osmanlı İmparatorluğu'nun Cumhuriyet devrine baştan başa yıkık ve harap bıraktığı "yurdumuzu imkân olduğu kadar az bir zamanda bayındırlığa erdirmek" ve her yönden yoksul bıraktığı "ulusumuzu da az bir zaman içinde genliğe ulaştırmak için, genel ve yüksek asıgların gerektirdiği işlerde, ve hele ekonomik alanda, devleti fiili olarak ilgilendirmeyi başlıca esas" sayıyor.

Bu ilgiyi:

- a) "Özel girişmelere (hususî teşebbüslere) ön vermek",
- b) Yapılmakta olan işleri kamu bakımından düzenlemek ve kontrol etmek,
- c) Özel girişmelerin kendi kapitalleriyle, kendi bilgileriyle, kendi görgüleriyle ve vaktinde, yani yurdun muhtaç olduğu zaman içinde ve kamuğasıya uygun olarak yapamayacakları ekonomik ve bayındırlık işlerini devlet eliyle yapmak sınırlarıyla buçlandırıyor. Kaldı ki, bütün bu devletçilik esaslarını onaylayan da, kanunlaştıran da ve onların taplanışlarını kontrol eden de Kamutay'dır. Bunun demokrasiye aykırılığı nasıl hatıra gelebilir?

*

1 Orunlamak: Tayin etmek. (Y.N.)

2 Buçlandırmak: Sınırlamak. (Y.N.)

3 İrde: İrade. (Y.N.)

4 Saltık: Mutlak. (Y.N.)

Sonra bütün bu demokrasi ve devletçilik esasları kendisini seçen ulusun adına egemenliği kullanan Kamutay'ca onaylanan Anakanun'a ve bu kanuna dayanarak yapılan bütün Cumhuriyet kanunlarımıza temel olmuş ve olmaktadır.

Şimdi, Türk demokrasisinin o ana esasları ile Türk devletçiliğinin bu ana prensipleri yan yana konur ve bunların Türk devleti hayatında bugüne kadar taplanması ile bugünkü yürütülüşü iyice incelenirse, Türk demokrasisi ile devletçiliğinin -birbirine aykırı olması şöyle dursun- dünyanın bugüne kadar gelişi ile bugünkü gidişi önünde ancak imrenilecek ve örnek alınacak bir duruşta olduğu görülür.

- II -

Bugün bize "Neden devletçiyiz de, 'liberalizmcisi' değiliz?" sorgusunu soracak artık aklı başında hemen hiçbir kimse kalmamıştır sanırım.

Bir kere Adam Smith'in liberalizminden, yani yurdun içinde "jandarma", sınırlarda "bekçi" olmak gibi basit devlet tutumundan artık yeryüzünde eser yoktur.

Bugün bütün modern ve sosyal devletlere bakalım: Görüyoruz ki, -düne kadar ekonomide en koyu liberalizmcisi tanınanlar da içinde olduğu halde- kendi ülkelerinin coğrafik durumuna, ekonomik ve bayındırlık gerekenlerine, uluslarının ulusal dilek ve ıralarına göre, liberalizm ile sosyalizm uçları arasında, kimi biraz sağda, kimi biraz solda birer durum almış, kendilerine göre liberalizm ile sosyalizmin iyi taraflarını almış, kötü taraflarını atmış birer devletçidirler (etatist). Ekonomi kitapları da gösteriyor ki en koyu liberalizm teorikçileri bile, artık salt liberalizmden değil, Türkçe "seçici liberalizm" diyebileceğimiz "libéralisme éclectique"ten dem vuruyorlar.

Bunlar, her ekonomik işi ayrı ayrı iyice gözden geçirdikten sonra eğer devletin bu işe karışması ve onun tabii gidişini değiştirmesi lüzumuna kanaat getirilirse o zaman o işe devletin karışmasını isterler.

Bu, ancak liberalizmcilerin de eninde sonunda devletçiliğe dönüşlerini göstermiyor mu?..

★

Bize gelince:

Atatürk Türkiye'si ne başkalarına benzemek için ne de benzememek için değil, kendi "yurdumuzun gerekenlerine uyduğu" için devletçidir.

Ekonomik liberalizmciliğin, fertçiliğin, ülkemizde en geniş bir gidişle at oynattığı çağı hep acı acı anarız. Osmanlı İmparatorluğu çağı!..

O çağ ki, Osmanlı ülkesine, Avrupa atölyelerinin çıkarıp gümrüksüz, engelsiz döktükleri malların ve ürünlerin yarışı karşısında Türk endüstrisi türeyememiş, Türkiye'de atölye işi ve işçiliği üreyememişti, sönmüştü.

O çağ ki, bizi, çiftçi ülkesi iken toprağımızın ürünlerini yabancı ürünlerin ezici yarışı karşısında bırakarak, gittikçe yoksullaşan ulusa yabancı ürünlerden ekmeğe varıncaya kadar hemen her şey yediriyordu.

Bu yüzden, Büyük Savaş'tan sonra o çağın Cumhuriyet Türkiye'sine bıraktığı ülkenin ve ulusun durumu neydi?

Ekonomik liberalizmin yarı sömürgeye çevirmesi yüzünden zanaatçılığı sıfıra inmiş, çiftliği hiçe düşmüş, siyasal, ekonomik, bayındırsal ve tüzel kapitülasyonların ezici silindiri altında baştan başa yıkılıp harap olmuş bir ülke değil miydi?

Yine bu yüzden ve Avrupa'dan alınan ödünçlerle üremelerini (faizlerini) bile ödeyemeyecek kadar ağır bir borç yükü altında bırakılmış, ulusal vicdanından, ulusal ırasından (karakterinden) başka sağlam hiçbir yeri kalmamış, beli bükük, omuzu çökük yoksul bir ulus değil miydi?

Bugün Cumhuriyet neslini en ağır güçlüklerle uğratan, en çetin zorluklara çarptıran o rejimin bıraktığı bu kötülükler değil miydi?

Bu acıklı durum karşısında Cumhuriyet Türkiye'si nasıl olurdu da ekonomide liberal kalabilirdi?

Bir gün önce genliğe, dirliğe ermek, bir an önce harap yurdu bayındırlaştırmak ve ileri ulusların hizasına varmak istek ve ihtiyacında bulunan Türk ülke ve ulusuna yaraşan, artık asırlarca kendisini kasıp kavuran ekonomik liberalizm değil, kendi durumunun ve yurdunun gerekeni olan devletçilik (etatizm) olabilirdi.

★

Kaldı ki, Cumhuriyet Türkiye'si yalnız yurdumuzun gerekenlerine uyduğu için değil, aynı zamanda Türk ulusunun ırasına da uyduğu için devletçidir.

Türk ulusu yaratılıştan devletçidir.

Öyle olmasaydı, suyunu, ışığını, yolunu, limanını, sağlığını, sağlamlığını hep devletten bekler miydi?

Öyle olmasaydı, işsiz kalan işçi kendisine iş bulmayı, kuraklık olunca darda kalan çiftçi bu darlığının giderilmesini, işi bozulan tecimer (tacir) işinin düzeltilmesini, yaptığı malı dış endüstrinin yarışı karşısında süremeyen endüstrici ve fabrikacı malına pazar bulunmasını devletten bekler miydi?..

Gerçekten, bu uğurda, Türk ulusu kadar her dileğini devletten isteyen, her istediğini devletten bekleyen ve bunda direnici bir öz, bir ıra (karakter) taşıyan bir ulus daha yoktur dersek yanlışmış olmayız.

Şu kadar ki, Türk ırkını, dünya tarihinde "devletçi, yönetimci, yasavcı bir ırk" diye tanıtan seçkin özgülüklerinden biri de ırasıdır.

★

Demek, Cumhuriyet Türkiye'si hem yurdumuzun bayındırlık ve ekonomi gerekenlerine hem ulusumuzun tarihsel ve özel ırasına uyduğu için devletçidir.

Kaldı ki, bu, yeryüzü uluslarının bugüne kadar gelişinden alınan sonuçlardan sonra en ileri sosyal devletlerin yöneldikleri bugünkü gidişlerine de uygundur.

*

Burada, Türk devletçiliğinin göze çarpması gerek olan bir özgüllüğü vardır ki, onu da katmadan geçemeyeceğiz:

O, ne liberalizm ne sosyalizm ve ne de etatizm teorilerinden devşirme, kapmaca, benzetici (taklitçi) bir devletçi değil; Türk'ün ulusal tarihinden, Türk ülkesinin bugünkü ve yarınki gerekenlerinden, Türk ulusunun ulusal ırasından, sosyal ve sosyal yaşayışından alınmış verimli ve önemli bir devrim prensibidir.

Türkiye devletçiliği prensibinin adı 1930'da takıldı, fakat temeli daha 1923'te atıldı.

Atatürk Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu Halk Partisi'ne çevirdiği zaman (1923) Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilk programı olan "9 Umde"nin IX. ve V. maddeleriyle Türk devletçiliğinin -adını söylememekle beraber- temelini şöyle atmış ve sınırlamıştı:¹

- a) Harap olan ülkenin çabucak onarılması için devletçe tedbir alınacak (IX. umde)
- b) Yapı ve onarım için yer yer sosyeteler kurulmasına ön verilecek (IX. umde)
- c) Ferdi girişmeleri kollayıp koruyacak hükümler konacak (IX. umde)
- ç) Muhtaç olduğumuz demiryollarını yapmak için hemen işe başlanacak (V. umde - 7)
- d) Endüstri alanında: İlk maddeleri yurdumuzda yetişen endüstriyi koruyacak (V. umde - 6)
- e) Kredi alanında: Tarım Bankası'nın kapitali artırılacak, çiftçiye daha kolay ve çok kredi açması sağlanacak (V. umde - 4)
- f) Finansal kurumların kolaylıkla kredi açmaları sağlanacak (V. umde - 3)
- g) Tarım alanında: Tarım ve ekim makineleri dağıtılacak (V. umde - 5)
- h) Aşar usulü değiştirilecek (V. umde - 1)
- ı) Ormanlarımızdan fennin ilerleyişine uygun surette faydalanılacak (V. - 10)
- i) Madenlerimiz en faydalı tarzda çoğaltılacak (V. umde - 10)
- j) Hayvanlarımız yeğritilecek² ve çoğaltılacak (V. umde - 10)

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın "9 Umde" olarak da bilinen 8 Nisan 1923 tarihli seçim hakkında beyannamesinin tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.15, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.278-280. (Y.N.)

2 Yeğritmek: Islah etmek. (Y.N.)

İşte şu 12 maddeyle Atatürk daha 1923'te Cumhuriyet Halk Partisi'nin devletçilik vaziyetini tanımlamış (tarif etmiş) ve sınırlamış, fakat adını söylememiştir. Tam yedi yıl Türk soysal hayatında taplandıktan, gerçekten Türk yurdunun gerekenlerine, Türk ulusunun ırasına ve ihtiyacına uygunluğu bir kere daha saplandıktan sonra, 1931 yılında İzmir'deki söylevinde "Fırkamızın programı bir istikametten tamamıyla demokratik halkçı bir program olmakla beraber, iktisadi bakımdan devletçidir. Bu itibarla Fırkamıza dayanan Cumhuriyet hükümetinin her açıdan vatandaşların hayatıyla, geleceğiyle ve refahıyla alakadar olması tabiidir" diye prensibinin adını da koydu.¹ Ondan sonra, aynı yıl toplanan Üçüncü Büyük Kurultayımızda Parti programına -bu konu üzerindeki ilk yazımızın başına koyduğumuz şekilde- koydu ve onayladı.

Yeşilköy
Ali Rıza Erem

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Ocak 1931 günü Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir Vilayet Kongresi'ndeki söz konusu konuşmasının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.65-69. (Y.N.)

Yabancı Sermayeli Son Şimendifer de Satın Alınıyor^{*}

Son günlerin gazete haberlerinde okunduğuna göre hükümet Şark Şimendiferleri'nin¹ de satın alınmasına karar vererek bunu şirkete bildirmiş ve müzakere için bir heyet gönderilmesini istemiştir. Bu son hattın da satın alınmasıyla Türkiye'mizde bütün demiryolları tamamen millileştirilmiş olacaktır.

İzmir-Kasaba² ile Aydın hatlarından sonra sıra kendisine gelmiş olan bu Rumeli hattının satın alınması epeyce müddettir adeta bir gün meselesi halinde sürüklenip geliyordu. Nihayet bu hat parçasının da Devlet Demiryolları silsilesine katılacağı zaman gelmiş bulunuyor demektir. Şark Şimendiferleri Osmanlı İmparatorluğu zamanının Avrupa karesindeki uzun bir hattı idi ki imparatorluk parçalandıkça o da parçalana parçalana şimdi bize ait olan kısmı Uzunköprü ilerisine kadarki mesafeyle sınırlanmış bulunmaktadır. Hattın Avrupa'yla ulaşım noktasından ehemmiyeti olmakla beraber, iç idaremiz itibarıyla, bilhassa Cumhuriyet devrinin türlü icapları sonucu olarak fazla bir itina ve ihtimama ihtiyaç göstermektedir. Nitekim Alpullu Şeker Şirketi'nin ilk faaliyet yıllarında şirket idaresindeki şimendiferle milli ekonomiyi uzlaştırabilmekteki zorlukların göze çarpan örnekleri görülmüştü. Pancarı nakletmek için hususi tertibat almaya lüzum var, şekeri nakletmek için başka düşüncelerle ve tedbirlerle yürümek lazım. Trakya için bütün hayatında bu türlü ekonomik hareketleri hatırlar

* Yunus Nadi Abaloğlu, "Ecnebi Sermayeli Son Şimendifer de Satın Alınıyor", *Cumhuriyet*, 30 İkinci Kânun (Ocak) 1936, No: 4207.

1 Şark Şimendiferleri Kumpanyası. (Y.N.)

2 Kasaba: Manisa'nın Turgutlu ilçesinin eski adı. (Y.N.)

ve hayaline getirmemiş olan şirket birdenbire bu yeni ihtiyaçlara uymakta çok zorluk çekmişti. Nitekim Trakya'nın şimendiferle yapılan nakliyatında ekonomi bakımından daima az çok şikâyet işitmekten hiç geri kaldığımız zaman olmuştur denebilir.

Yabancı bir şirketin bu zorlukları kasten yaptığına inanılmaz. Uzlaştırılama-yan iki zıt şudur: Kendisine mümkün olduğu kadar az masrafla ve az külfetle fazla olmasa bile her halde kâfi kâr temin etmek isteyen yabancı bir sermaye, alabildiğine gelişmek için haklı olduğu her türlü kolaylıklara mazhar olmak isteyen milli ekonomi. Yabancı sermayenin amorti edilmesi vakte muhtaç yeni masraf angajmanlarından kaçınmayı tercih edeceğine şüphe yoktur. Hatta Şark Sûrat Katarı normal olarak bizim topraklarda rötâr yaptığına bakılırsa insanın hatta bakmak hususunda da kumpanyanın oluruyla idareyi lüzumlu görmekte olduğuna hükmedeceği gelir. Sermayesi kimin olursa olsun bizim topraklarda demiryollarının daima sağlam ve her gün daha iyi halde bulunmaları elzemdir. İşte yukarıdaki çelişkiden dolayı işe yabancı sermayesi karışan yerlerde bunun olmadığına ve olamayacağına karar verilmek zarureti elvermiştir. Cumhuriyet rejimi bütün memleketi demiryollarıyla kuşatmaya karar vermiş olduktan ve şimendiferlerin memleket ve millet hayatındaki ehemmiyeti bu suretle ilk safa geçirilmiş bulunduktan sonra yabancı sermayeli hatların birer birer millileştirilerek bütün memleket şebekesinin ahenkli ve ulusal tek devlet idaresine döndürülmesi de lazım gelmişti demek olur. Rumeli topraklarımızdaki Şark Şimendiferleri parçası bu yoldaki programın son halkasını teşkil ediyor.

Diğer hatların satın alınmaları münasebetiyle söylediğimiz bazı sözleri bu yeni muamele vesilesiyle de kısaca tekrar etmek isteriz. Şimendiferlerin satın alınmaları işinde tarafımızdan yabancı sermayesine yan gözle bakmak gibi bir hareket asla yoktur. Bu satın almanın en açık sebeplerinden başlıcalarını yukarıya kaydetmiş bulunuyoruz. Demiryolları bir devletin memleket ekonomisini üstüne oturtacağı kamu hizmetlerinin en başında bulunur. İcabında buğday için şu tarifeyi, üzüm ve incir için bu tarifeyi tatbik etmek millet menfaati için daha uygun olabilir. Hatta icabında devlet açıktan açığa zararlı gibi görünen pek ucuz tarifeler bile tatbik edebilir. Bunu idaresi tamamen kendi elinde, kendi malı hatlarda pekâlâ yapabilen devlet, mesele yabancı sermayeli bir şirketle alakalı olduğu zaman ya istediğini yaptırmakta az çok müşkülât görür yahut üstelik bol bol tazminatı nakden ödemek mecburiyetinde kalır. Bu külfetler memleketin her türlü hareketlerinde elzem olan tam serbestliğine set çeken birer ayak bağıdır ki daimi bir rahatsızlık kaynağı olacağını söylemeye hacet bile yoktur; bizim için rahatsızlık ve sermayesini kullanan yabancı idare için rahatsızlık. Öyle ki, satın alma işinin netice itibariyle bizim kadar sermaye sahipleri

yabancıları da memnun edeceğinde bizim şüphemiz yoktur. Bu suretle onlar da kendileri için çok kere bunaltıcı olan bir sıkıntıdan kurtulmuş oluyorlar.

Hele şimendiferlerde bu katiyen böyledir. Bunların yapıldıkları zamanlarla o zamanların işletme şartları şimdi memleketin yoluna atıldığı büyük ve milli kalkınma hareketleriyle uzlaştırılmaktan çok uzaklaşmış, adeta havada kalmıştır. Yabancı sermayeli şimendiferlere göre bu yeni vaziyete intibakın bir tek yolu vardı: Satın alınma şekliyle milli camiaya katılmak.

Görülüyor ki, bu iş, memlekette yabancı sermayesinin çalışmasını hoş görüp görmemekle hiç alakası olmayan bambaşka bir iştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin milli ekonomi şartlarına uygun faaliyetlerinde yabancı sermayelerinin memleketimizde kendilerine de makul menfaat hisseleri temin edecek şekilde çalışmalarına asla muhalif olmadığını pürüzsüz bir hakikat olarak bu vesileyle bir daha söylemiş olalım.

Yunus Nadi

Benzeyişler*

Atatürk "Biz kendimize benzeriz" der.¹

Fakat bazı Fransız yazarlarının kafası odur ki eğer herhangi memleket Fransa'ya benzemek iddiasında bulunmaz ve kendisini Fransa'nın manevi evlatları arasında saymazsa, o, ya Moskova, ya Roma veya Berlin'i örnek edinmiştir.

Bizim anayasadaki son değişikliklerimizi münakaşa eden bir yazar, aynı mantık çıkmazına düşüyor: "Bizimle Sancak² davalarını hallettiler, ama anayasada Berlin üslubuyla değişiklik yaptılar!"

Yahut Roma, hatta Moskova üslubu; yazar bu üç şehir ve rejim hakkında büyük bir muhabbet farkı gözetenlerden değildir.

Ne yapalım? Biz kendi demokrasimizi ve onun prensiplerini seviyoruz. Çünkü bu vatani da, üstünde oturan milleti de, bütün hürriyet ve şerefimizi ve bundan başka 15 yıla yaklaşan kalkınma davamızın bütün başarılarını onlara borçluyuz. Fransa'ya tam benzeyerek Fransız yazarlarına övünme fırsatı vermek için lokantalarda garsonlarımızın müşteri kafasına tabak atmalarını pek de arzu etmiyoruz. Fransızlar Batı medeniyeti âleminde nasıl hususi bir çeşni iseler, biz de kendi milli karakterimize göre ayrı bir tat olacağız. Londra şoförlerinin son derece terbiyeli olması İngiltere'yi demokrat olmaktan alıkoymadığı gibi, bizim devletçi olmaklığımız da bizi mutlaka ne faşist ne nasyonal sosyalist kılar. Hem demokrasi bakımından devletçiliği bu yazarlar bizimle değil, Léon Blum ve çoğunluğuyla münakaşa etsinler.

Fatay

* Faliş Rifkı Atay, *Ulus*, 16 Şubat 1937, No: 5588.

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Aralık 1921 tarihli sözleri için bkz. elinizdeki kitapta s.1019, dipnot 1. (Y.N.)

2 Hatay. (Y.N.)

Ağır Sanayimizin Doğuşu^{*}

Asırlardan beri çobanlık hayatı geçiren ve bu hayata mahsus yaşam ve ihtiyaç seviyesinde kalan bir sahada dün modern tekniğin en yüksek bir müessesesi kuruldu ve bütün memleket için yeni ve hayırlı bir devir açıldı.

Karabük açılma töreni yerinden evvela Başvekil İsmet İnönü'nün hem dimağa hem kalbe hitap eden sevimli sesini duyduk.

Başvekil bize yeni kuruluşun manasını anlattı:¹

Memlekette yedi fabrikadan meydana gelen bir müessese halinde ağır sanayiinin temelini kuruyoruz. Bu fabrikalarda fennin en son vardıgı neticeler gerçekleştirilecektir. 150.000 tonluk senelik üretim, planlardaki gelişme sayesinde binden az ameleyle yapılabilecektir. İlk hamlede memleketin ihtiyacı bunun yarı derecesinde tespit edilmiş iken mukavele 150.000 ton üzerinden hazırlanmıştı. İnşaat esnasında bir misli daha genişleme ihtiyacına karşı pay ayrılacaktır. Demir ve çelik ana sanayii, makine fabrikalarından başlayarak tatbikata ait türlü türlü fabrikalar yaratacaktır.

Barış ve Emniyet

Bu nevi sanayi sahasına yükselmemiz itibariyle hem memleket için iktisadi ve toplumsal bakımdan yeni bir varlık başlıyor hem de müdafaa bakımından do-

^{*} Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 5 Nisan 1937, No: 704.

1 Başvekil İsmet İnönü'nün 3 Nisan 1937 günü Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları'nın temel atma törenindeki nutkunun tamamı için bkz. *Ulus*, 4 Nisan 1937, No: 5632, s.1, 5. (Y.N.)

nanmış bir hale geliyoruz. Bugün harp malzemesi ihtiyacı öyle ölçüler almıştır ki, hele harp zamanında ihtiyaçlarımızı hariçten tedarik etmeye imkân yoktur.

Bilakis Türk milletinin sınanmış askeri meziyetlerine ek olarak memlekette geniş ölçüde ağır sanayi bulunursa topraklarımıza yan gözle bakmak kimsenin hatırına gelemmez. Bunun için Karabük, memlekete daha yüksek bir hayat seviyesinin icaplarıyla beraber barış ve emniyet getiriyor demektir.

Devlet Sermayedarlığı

Başvekil, devletçi siyasetin verdiği olumlu neticeler üzerinde durdu. Bugün 22 milyonluk bir işe giriyoruz. Bundan evvel kurulan fabrikaların hiçbirisi beş milyondan aşağıya mal olmamıştır. Bunlar özel teşebbüsten beklenseydi ne zaman ve nasıl meydana gelecekti?

Gelebildiğini farz edelim; bunu iyi karşılayacak mıydık? Fabrikalarında kendi ihtiyaçlarını tedarik ettikten sonra döviz bulmak için fazlasını harice yok pahasına satan memleketler var.

Hele yeni kurulmuş milli sanayii bunlara karşı gümrük duvarlarıyla muhafaza etmek zaruri olacaktı. Özel sermayeyle kurulmuş bir teşebbüs yaşasın ve kâr etsin diye cebimizden fazla fazla para çıktığını görünce elbette sinirlenecektik. Sınıf kavgasının bütün nefret dolu hisleri hayatımıza karışacaktı. Sermaye ve işçi kavgası bütün acılığıyla ortalığı tutacaktı.

Sermaye sahibi devlet, yani milletin kendisi olunca cebimizden çıkan fazla kârın hepimize ait işlerde kullanılacağına emin olabileceğiz. Devlet, bütün vatandaşlarının sıhhatini, refahını korumak vazifesiyle zaten mükellef olduğu için işçiyi ezmeyecek, haklarını verecek, ilerlemeleri için yollar açacak.

Bundan başka özel menfaate göre işleyen ağır sanayiın memleketin genel menfaatlerini ayaklar altına aldığını, devletin siyaseti üzerine tesirler yaptığını, doğrudan doğruya harp ve karışıklık yarattığını her tarafta görüyoruz. Fransa gibi memleketler özel harp sanayiini devletleştirmek ihtiyacını duymuşlardır. Amerika özel harp sanayiini göz göre göre boğuyor.

Fabrika ve Bürokrasi

Devletin fabrikacılık yapmasında bir büyük mahzur vardı. O da bürokrasinin zaman denilen mühim etkenin kıymetini hiçe sayması ve maliyet fiyatını yükseltmesiydi. Devlet sanayiinin ticari esaslara göre işleyen bankaların eline verilmesi ve işlerin modern usullerle kurulması bu mahzuru çok azaltmıştır; git-tikçe de daha fazla azaltacaktır. Hiç şüphe etmiyoruz ki bugün "askeri fabrikalar" dediğimiz teşekkülleri de aynı usullerle idare ihtiyacı duyulacaktır. Çünkü

mesela bir top, bir mermi askeri malzemedir. Fakat bunları yapmak askeri bir iş değildir, bir fabrikacılık işidir.

Karabük müessesesinin kuruluşunda da bürokratik sistemin gidemeyeceği bir yoldan gidilmiştir. Fiyattan evvel yüksek kalite, vukuf ve emniyet aranarak, bu iş dünyaca ihtisasıyla tanınan İngiliz Brassert firmasına verilmiştir. Doğrudan doğruya devlet eliyle idare edilen işlerde de kalite esası kurulabilse, satın alma ve eksiltme usullerindeki yanlışlıklar yüzünden her sene heba olup giden milyonlarca millet parası kurtarılmış olur.

Türk-İngiliz Dostluğu

Başvekilimiz, nutkunda harici siyaset üzerinde de durmuş, barış lehindeki emareleri memnuniyetle kaydetmiştir. Harp sanayiine olan alakamızın da memleketin değişmez barış siyasetinden doğduğunu, bütün dünya barışa silahlanma yolunda varmaya meylettiği için bizim de aynı yolu tuttuğumuzu ileri sürmüştür.

Başvekil, Karabük teşebbüsünün memleketin her tarafı için düşünülmüş ve hazırlanmış bir ıslahat ve icraat programının bir parçası olduğunu ve bütün memleketin geniş ve bahtiyar bir gelecek bekleyebileceğini söylemiştir.

Gerek İsmet İnönü'den ve gerek kendisinden sonra güzel bir nutuk söyleyen İngiliz sefiri Sir Percy Loraine'den Türk-İngiliz dostluğu hakkında Karabük töreni vesilesiyle çok samimi sözler işittik.

Karabük iki memleket arasındaki dostluğun, alakanın, barış yolundaki candan işbirliğinin maddi bir eseri, bir köprüsü olmuştur. Bu kıymetli dostluğun her sahada gelişmesi bütün memleketçe sevgi ve memnuniyetle karşılanacaktır.

Ahmet Emin Yalman

LAİKLİK

Büyük İnkılap^{*}

Büyük Millet Meclisi'nin son verdiği kararlarla geçirdiğimiz inkılap tarihi "Büyük İnkılap" unvanıyla geçmelidir.

Meşrutiyet, hatta Cumhuriyet'in ilanı bile bu kadar derin bir dönüşümü ifade etmiyordu. Gerçi denebilir ki Cumhuriyet ilan edilince artık kanun koymakta milli hâkimiyetin kayıtsız ve şartsız ilanı, öğretim kurumlarının aynı gayeleri hedefleyecek şekilde düzenlenmesi zorunluğu doğmuştu.

Hakikaten mantıken böyle idi; ancak mantıken olması lazım gelen bir teşkilatın hayatta oluşmadığı çok zaman görülebilir. Toplumsal hayatta hiçbir zaman zorunluk görmüyorum. Cumhuriyet ilan edebilir, fakat cumhuriyet teşkilatı içinde birbiriyle çarpışma halinde bulunan müesseseleri yerinde bırakabilirdik. Bu halde inkılap, Meşrutiyet ihtilali gibi tamamen siyasi mahiyette kalabilirdi. Siyasi dönüşümü toplumsal bir inkılapla taçlandırabilmek için bir irade, bir deha lazımdı. Son dönüşüm bu iradenin, bu dehanın tesiri düşünülmedikçe izah olunamaz.

Türkiye bu büyük inkılapla tamamen yeni bir devre girmiştir. Şimdiye kadar devlet teşkilatında çarpışan iki kuvvet vardı. Tanzimat'tan beri bu iki kuvvet birbirleriyle mücadele ediyorlar. Memleketin kuvvetinin bu mücadelede sarf edilmesi yüzünden çoğunlukla olumlu ilerleme adımları atamıyorduk. Bu kuvvetlerden biri devleti tamamen dünyevi ve medeni gayelere yöneltmek isteyenlerin çabası, diğeri genel müesseseleri tamamen dinin nüfuzu altında görmek

* Mehmet Emin (Erişirgil), *Milli Mecmua*, No: 11, 20 Mart 1340 (1924), s.162-163.

isteyenlerin tepkileriydi. Devlet asrımızda bir dünya müessesesidir, onu uhrevi gayelerin hizmetinde kılmak ancak çağdaş mahiyetinden çıkarmakla mümkün olabilir.

Dünyevi mahiyetini kaybetmiş bir devletin zamanımızda yaşayabilmesi yalnız müşkül değil, imkânsızdır. Onun için devletin, bekasını muhafaza için kendisini uhrevi vazifeler göstermek isteyen fikir ve zümrelerin tahakkümünden kurtarmaya çalışması zorunluydu. Tanzimat'tan beri devam eden mücadelenin kısmen sırrı bundaydı. O vakitten beri devlet adım adım yalnız kendi dünyevi gayesinin hâkim olması, diğer bir kuvvetin nüfuzuna tabi bulunmaması için çalıştı. Dini devlet üzerinde hâkim kılmak isteyenler yalnız devleti bu asırda yaşayabilecek teşkilattan mahrum bırakmakla kalmıyorlar, benim inancımca dini hisse de zarar veriyorlardı. Çünkü temini imkânı olmayan bir gaye için çarpıştıkça kendileri gerileyecekler, kendileri geri çekilecekler, her geri çekilme ferdin vicdanında bazen emsalsiz faaliyet kaynağı olan dini hissi de zayıflatacaktı. Nitekim öyle oluyordu. Buna karşılık kendi davaları bakımından ne kazanabilirlerdi? Bence hiç... Din birtakım müesseseler ve şekillerden ibaret değildir. O müesseseler ve şekiller her dinde devamlı değişime uğramıştı. Dinde bir esas, bir ruh var ki, asıl mahiyetini onda aramalıdır. Bu esas ferdin imanla ruhuna verdiği kuvvet ve sağlamlıktır. Böyle bir iman, böyle bir his vücuda gelebilmesi için, fert kendi bağımsızlığını duymalı, bir zorlamanın, bir korkunun neticesi olmaksızın böyle bir imanı vicdanında hissetmelidir. Daha açıkça söylemek lazım gelirse, fert hakiki dindar olabilmek için imanı kendi kendine, kendi ruhuna nüfuzla, kendi hususi çabasıyla elde eylemelidir. Halbuki devleti iman telkininin vasıtası yapmak, uhrevi gayenin hizmetinde kılmak, fertte hürriyeti, neticede böyle bir imanı ortadan kaldırır. Zorlama ile iman birbirinin zıddıdır. Hakiki iman iradi seçimin mahsulüdür. O halde devleti dinin bekçisi yapmakta ne fayda vardır?

Bazı yabancı düşünürler İslamiyeti diğer dinlerle mukayese ederken, Müslümanlığın sırf hukuki kaideler ortaya koyduğunu, insanlığın manevi kudretini artıracak hükümleri içermediğini, dolayısıyla diğer dinler gibi ferdin kudretini artıramayacağını söylerler. Bence bu İslamiyete bir iftiradır. İslamlık her din gibi imana ehemmiyet vermiştir. Yalnız İslamiyet bir aralık din gibi devlet de kurduğu için, İslam uleması asıl manevi yönleri derinlemesine araştırmaktan ziyade kurulan devletin teşkilatı, hukuku üzerinde çalışmışlardır. Bugün bu teşkilat ve hukuk bir ilim olmuştur. Din onu bırakmalı, fertlerin ruhunu kuvvetlendirmeye çalışmalıdır. Ancak böyle olursa büyük Peygamber'in eseri kalıcı olur. Bu saha dururken din namına devlet teşkilatına, hukuka, ilme müdahale etmek, iman için zarardan başka bir şey doğurmaz ve doğurmamıştır.

Onun için son büyük inkılap, devletin hürriyetini temin ettiği kadar, dini de asıl mecrasına sevk suretiyle ona hürriyetini kazandırmıştır.

Türk genci devletin ve dinin hürriyetini kazandıran bu büyük inkılabın eserini tamamlamak gibi şerefli bir ideal için çalışmalıdır.

Her varlık önünü aydınlatan bir kuvvete muhtaçtır. Devlet de, din de hürriyetini alınca her ikisi de mahiyetlerini, hareketlerini, geleceğini aydınlatacak bir nura muhtaçtırlar. Bu da ancak "ilim" olabilir. Onun için bu "Büyük İnkılap" her zamandan fazla ilme, nura ihtiyacımızı artırıyor.

Darülfünun Felsefe Tarihi Muallimi
Mehmet Emin

Türk İhtilali'nin Düsturları*

Hükümet ve devlet mevcudiyetinden ayrı bir hilafet makamının kaldırılmasının, Türkiye Cumhuriyeti'nin dahili ve harici siyaseti gereklerinden kabul edilmesi lazımdır. Bu, Türkiye için hayati bir zaruretti. Batı Türkleri kaldırılmış hilafet müessesesinden her vakit, her zaman zarar gördü. Cihangirlik siyasetini ve 300 milyon İslam âleminin hülyalı müdafaasını bazen 15, bazen de 10 milyonluk Batı Türklerinin omuzlarına yükleten saltanat hilafeti, Türkiye'yi asırlarca ve bütün bir Batı âlemine düşman tanıttı. Bundan Türk halkı ne kazandı?! İstibdadı şiar edinen sultan halifelerin şahısları, sarayları, hanedanı hesabına oluklardan taşarcasına mübarek kanını döktü. Yıllarca, asırlarca süren matem ve felaket günleri... Zaman oldu ki, Osmanlı İmparatorluğu neresinden dinlense duvarlarında akisleri çalkanan bir inleme, bir figan kubbesi halini aldı; neresine bakılsa siyah ve kanlı çehresi göründü. Ve bütün facialar din namına, hilafet adına işlendi. Davası Türk milleti hesabına mal edilen İslam âlemi bir gün elini savunucularına uzatmayı, ona maddi-manevi yardımlarda bulunmayı duymadı, anlamadı. Hatta Türkün varlığına suikastlar yaptı. İslam tarihi bu vakaların en acı misalleriyle doludur. Cihan Harbi'nde Çanakkale önünde, Filistin cephelelerinde, Irak çöllerinde Türk karşısında her vakit Müslüman denilen yabancıları buldu. İngilizlerin, Fransızların çıkarına dövüşen adamlarla muharebe etmek

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Sada-yı Hak*, 3-5 Haziran 1340 (1924), No: 1351-1353. *Sada-yı Hak*'ta 25 Mayıs-6 Haziran 1924 tarihleri arasında 12 bölüm halinde yayımlanan yazının yukarıda 9., 10. ve 11. bölümleri yer almaktadır. Tamamı için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler I*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2014, s.181-204. (Y.N.)

mecburiyetinde kaldı. Hatta o zamanki hilafet müessesesine, halifeye en evvel isyan bayrağını açan, İngilizlerle ittifak eden Hicaz Emiri oldu. Bu adam Hazreti Peygamber'in torunlarından idi. Türk'e bundan bile hayır ve yardım gelmedi; Peygamber'in ruhunu inletecek kadar korkunç ihanetleri işlemekten sakınmadı. Ordularımızın geri çekilmesinde en büyük fenalıkları Suriye İslamlarından gördük. Esasen İslam birliği siyaseti bir macera, bir hülya idi. Hatta İslam milletlerine hükmetmek isteyen zorba bir hanedanın zorbaca ve emperyalist düşüncelerinden başka bir şey değildi. Başka başka tarihi, iktisadi, toplumsal, siyasi cereyanlar, zihniyetler ifade eden İslam milletleri bir devlet veya bir konfederasyon bayrağı altında toplamaya kalkışmak kadar manasız ve cahilce bir politacılık olamaz. Osmanlı İmparatorluğu'nu teşkil eden ve fakat muhtelif kavimlere mensup olan İslamları bir arada ısındırmak mümkün olamayınca, hilafetin buna bile tesiri imkân haricinde kalınca, bütün bir İslam âlemini birleştirmek hülyası çok gülünç bir şeydir. Tarihin seyrinde hiçbir devre nasip olmayan bir işi yapmaya kalkışmak, neticede Türk milletine zarar vermekten başka bir mana ifade edemezdi ve etmedi. Mısır ve Hindistan Müslümanları, milliyetperverleri, Osmanlı İmparatorluğu'yla siyasi bir kitle haline gelmek için mücadele etmiyorlar. Bizden istifade ederek bağımsızlıklarını kurtarmak için çalışıyorlar. Fakat nihayet Türk milleti bunu çok arzu etmekle beraber, bu yolda bütün dünyaya meydan okumaya, asırlarca bütün dünyayla dargın kalmaya tahammül edemez. Hakiki vaziyeti Cihan Harbi'nde ve bağımsızlık muharebelerinde gördük. Bize iyilik yine kendimizden geldi. En kara günlerimizde bizi kimse aramadı. Kendisine lazım olan Türk milletini başkalarının uğruna sarf etmek artık memleketin ve tarihin affedemeyeceği cinayetlerdendir. Esasen hilafeti İslam devletlerinin büyük kısmı tanımıyordu. Fas, İran, Afgan, hatta Yemen elimizde iken tebaamızdan sayılan Zeydiler bile böyle bir makam tanımadılar. Halife'nin Harbi Umumi esnasında yayımladığı Cihadı Ekber Beyannamesi, İslam âlemini harekete getirmek şöyle dursun, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Türk'ten gayrı Müslümanlara bile tesir edemedi. Bu, hükümet kavramından ayrı fuzuli bir hilafet makamının iflasına en açık bir delildi. Özetle hilafet müessesesi bizde kendi kendine gelin güvey olan, dine, akla, mantığa ve memleketin mali menfaatlerine sığmayan bir vaziyetti ki, bunun masraflarını alnının teriyle Türk çiftçisi, kanıyla ve malıyla Türk halkı çekiyordu.

Hilafet makamının kaldırılmasıyla, Türkiye zaafa değil, her vakitten fazla kuvvetli bir vaziyete gelmiştir. Dahili gelişmesini, harici siyasetini halkın yüksek menfaatlerine göre idare etmek, yeni ve çağdaş Türkiye'yi vücuda getirmek için engeller çiğnenmiştir denebilir. Din tarihleri gösteriyor ki, dinler maddi teşekküllere ve birliklere, gerçeğe dayanan siyasetlere esas olamaz ve olamadı. Din yalnız ve yalnız manevi bir birliğe, kalpten kalbe bir temasa vasıta olabilir.

Türk İhtilali bu hakikatleri gözlerinden uzaklaştıramaz, Türk halkının mukadderatını cerrarlara bırakamazdı ve bırakmadı; bırakmayacaktır da.

Tanzimat programının en esaslı hedefi, Türkiye'yi çağdaş kabiliyette yeni bir devlet kavramıyla donatmaktır. Tanzimat'ın geniş düşünceli, açık görüşlü ihtilalcileri, maksatlarının yüksekliğine rağmen, görüşleri, düşünceleri gibi iş yapamadılar. Biraz erken gelmişler, biraz da günlerinin zihniyet cereyanları dalkavukluğunu yapmak zorunda kalmışlardı. Şüphe etmiyoruz ki, bütün bu fedakârlıkları yine memleketlerinin selamet ve hayrına diye yaptılar. Fakat her halde kâfi derece cesur davranamadılar. Islahat Fermanı, Paris Antlaşması'ndan kapitülasyonları silemedi. Türkiye, parlak bir zaferden sonra, bütün sakatlıklarla malul bir eskiliğe indirdiği darbeye rağmen, Avrupa devletleri muhitine giremedi. Yarım medeni devletler arasında kaldı ve hakkında o muamele tatbik olundu. Çünkü Avrupa devletler hukukundan istifade etmek, Avrupa devletleri zümresine dahil olmak için daha yapılması lazım gelen işler vardı. 93 [1876] Kanunu Esasisi, 324 [1908] Meşrutiyeti bunları halledememiş, hakikatte Tanzimat'ın ufak tefek tadilli bir uzantısı olmaktan ileri gidememişlerdi. 1336 [1920] senesi milli hareketi dahile ve harice karşı dört sene süren çok hararetili, çok kanlı bir mücadeleden sonra bir asırlık yenileşme tarihimizi esasları bakımından tamama erdirdi diyebiliriz.

Sultanların temsil ettiği hilafet makamının devlet ve hükümet işlerine müdahalesinin, daha sonraları kendisinin kaldırılması en radikal meselelerden birini teşkil etti. Bunun neticeleri, asrımızın manasına göre bir Türkiye yaratılmasına hizmet edebilecekti. Adliye ve maarif işlerinde birlik ve bunların kayıtsız ve şartsız memleketin ve asrımız hukukiyatının gerektirdiği zaruret ve ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, ihtilalin pek esaslı icraatındandır. Umuru Şer'îye Vekâleti'nin kaldırılması ve kabine haricinde bırakılmasıyla Diyanet İşleri Riyaseti'nin meydana getirilmesi, çok fuzuli, çok saçma bir vaziyete nihayet vermiş oldu. Bütün bunların eski vaziyeti, devletimizin Avrupa devletleri zümresine girmesine mâni oluyordu. Türkiye, devletler hukuku haricinde hususi muamelelere tabi tutuluyordu. Devletler hukuku yazarları ortaçağdan kalma teşkilata tabi bir memleketin Avrupa milletlerarası hukukundan istifadesini kabul etmiyorlardı. Esasen dinen, aklen, mantıken muhafazasında hiçbir zaruret olmayan bu müesseseler memleketimizin gelişmesine engel oluyordu. Medrese ve mektep namı altında iki türlü öğretim yapılan bir memlekette zihniyet ve fikir birliği temin edilemezdi; ikilik kaldırılamazdı. İki muhtelif zihniyetin, muhtelif zihniyet cereyanlarının bocalandığı bir memlekette kökleşme ve istikrar olamazdı. Bunu mutlaka halletmek lazımdı. Hilafetin adeta ruhbanî ve saltanat vaziyetinde bulunduğu Türkiye'de bunu yapmak imkân hariciydi; yapılamazdı. Hilafet müessesesinin kaldırılma-

sından sonra 3 Mart 1340 [1924] tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu bunu da halletti. Şuracığımimleyelim ki, yalnız Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun yayımlanması maksadı temin etmiş değildir. Kitapların ve ders programlarının ihtilalin kabul ettiği zihniyet ve esaslar dahilinde tertip ve tanzimi lazımdır. Tevhid-i Tedrisat çerçevesi içinde eski usul takip olunursa, yapılan iş gülünç bir şey olur. İnkılap bunu gözlerinden uzakta bırakmayacaktır. Adalet müesseselerinin birleşmesi de aynı ehemmiyet ve kıymettedir. Ancak eskilikleri yıkarken yalnız şeklin değişmesiyle yetinmek, ortaya esaslı bir eser koyamamayı getirir. Bunun etrafında yapılması ve işlenmesi lazım gelen daha pek çok işler vardır. En az 10 asırlık, hem de milli ve yerel olmayan birtakım derlemelerin kopyası olan Mecelle'nin Arazi Kanunnamesi vs. kanunların değiştirilmesi zaruridir. Bunların mutlaka her türlü kayıt ve şartlardan azade olarak Türkiye'nin ihtiyaçlarına ve çağdaş hukuk esaslarına göre tertibi icap eder. Şer'îye Vekâleti'nin kabinede bulunması, dinen, siyaseten gerekçesi gösterilemeyecek bir teşkil idi. İslam kamu hukuku şer'îye vekâleti diye bir müessese kabul etmiş değildir. Esasen şer'îye vekilinin kabinede göreceği bir iş de yoktu. Vaktiyle sultanların kamuoyunu lehlerine aldatmak için meydana getirdikleri bir makamdı. Bütün tarih içinde vazifesi sultanların görüşlerini yaymak oldu. Bunun Diyanet İşleri Riyaseti namı altında bağımsız ve muhterem bir müessese haline getirilmesi, şüphe yok ki, hadiseler ve zamana daha uygundu; öyle yapıldı. Bütün bu değişimler, Türkiye'yi Avrupai bir devlet haline koyabilmek için ihtilalin büyük fedakârlıklarla vücut verdiği bu yeni vaziyet, belki bir kısım insanları gayri memnun bir hale getirmiştir. Fakat ne zararı var? İnkılap bunları Türk'ün ve Türkiye'nin zamanımızın çok sert, çok çetin hayatıyla mutlaka boy ölçüşebilecek bir hale gelmesi için yaptı. Ve Türkiye'yi o hale getirdi. Lozan Antlaşması bütün bu heyecanlı ve ilahi mücadelenin ilk semeresi gibi tecelli etti. İnkılabın daima suikastlar karşısında kalabileceğini bir an için unutmamak, hatırdan çıkarmamak lazımdır. Yılmaz Türk İnkılabı ve onun neticeleri bazılarının hoşlarına gitmeyebilir; bazılarının menfaatlerine dokunmuş olabilir. Türk İhtilali'nin ideali, yalnız ve yalnız Türk halkını, Türk üreticilerini efendi yapmak, onu her şeye kayıtsız ve şartsız hâkim kılmaktır. Türk genci ölümlere karşı bu maksat yolunda güle güle yürüdü. Herhangi bir suikast mutlaka imha olunacaktır. İnkılabı kastetmek, Türk'e, Türk'ün yüksek menfaatlerine kastetmektir. Hatırlatalım ki, ihtilal nazarında bütün gericilerin, bütün sultanların, düzme halifelerin başları, Türk köylüsünün yırtık çadırının bir ipini bile ödeyemez.

Hilafet, hükümet ve cumhuriyet demektir. İmamet de aynı manayı ve bu mananın ihtiva ettiği vazifeleri ifade eder. Bunun içindir ki, hilafet namını fuzuli olarak taşıyan eski saltanat müessesine nihayet verilmişti. Memleket ve Türk milleti ih-

tilalin yılmaz ve kati hücumlarıyla bu tahakküm idaresinden kurtarıldı. Ve bütün idare dizginlerini eline aldı. Şüphe yok ki, Türkiye, İslam âleminin gösterdiği farazi ve hayali teveccüh ve muhabbet sebebiyle mevcudiyetini muhafaza etmiyordu. Bu teveccühe farazi ve hayali diyoruz. Hakikatte böyle bir şey yoktu denebilir. Uzaklara gitmeye ne hacet... Eski Osmanlı İmparatorluğu asırlarca ve fasılasız, Araplarla, Arnavutlarla vs. İslam unsurlarıyla dövüştü ve zararın en büyüğünü bunlardan gördü. Bütün bunlar Türklerin kuvvetlenmesine hizmet etmedi, zaafılarına sebep oldu. Son günlerde, Türk vatanının en tehlikeli, en matemli günlerinde Müslüman adını taşıyan Çerkezlerin neler ve neler yaptıklarını unutacak bir Türk kalmamıştır sanırsınız. İslam âleminden bazı samimi insanların Türkiye'ye gösterdikleri teveccüh her halde hükümetimizin ismine hilafet adını vermekliğimizden ileri gelmemiştir. Ve yine muhakkak ki, geçen hilafet, hilafet müessesesinin başında yozlaşmış bir hanedanın bulunmasından kaynaklanmıyordu. Bütün bu teveccühler Türkiye'nin kuvvetli bir Müslüman devleti olmasındandı. Ve esir İslamlar bu kuvvetten medet bekliyorlardı ve bekliyorlar. Son istiklal harplerindeki muvaffakiyet sırlarını, ondan evvelki Türk mevcudiyetini İslam âleminin lafızda kalan muhabbet ve teveccühlerine atfetmek, Türk milletinin bununla yaşamış ve yaşatmış olduğuna inanmak, bütün bir tarih içinde milliyetlerinin, vatanlarının, şereflerinin yükselmesi yolunda can veren ve hâlâ kanları kurumayan Türk şehitlerini mezarlarında bile kan ağlatır. Bunlara acımak, hakikati aramak ve görmek lazımdır. İnkılap gözlerini hakikatlerden uzaklaştıramaz, nankörlük edemezdi. Eğer iddia edildiği gibi Türkiye'ye İslam âleminin bir teveccühü varsa ve bu teveccühün maddi ve manevi bir ehemmiyeti mevcut ise, -hilafet ve imametten murat hükümet ve cumhuriyet olduğuna göre- Müslümanlar bu eğilimlerini neden yeni Türkiye'ye karşı esirgeyeceklerdir? Sebep nedir? Yoksa Türkiye Cumhuriyeti onların itimadına mazhar olabilmek için kendisini hurafelerden ibaret bulunan bir ortaçağ idaresi içinde mi bırakmalıdır? Şiarları istibdat, tahakküm, saltanat olan bir hanedanın emirberi menzilesine mi indirmelidir?! 20. asır ortasında Türkiye öyle bir çehre, bir vaziyetle nasıl ve ne suretle hayat kabiliyetini gösterebilir, ben yaşamaya layık bir camiayım diyebilirdi? Yoksa İslamiyetin muhabbetine layık olabilmek için yeşil sarıklı, sarı pabuçlu, boyundan aşkın bir asayı, bir zulüm idaresini mi yerinde bırakmak lazımdır? İslam kardeşlerimizin sevgilerini ve başarılarını, er geç bağımsızlıklarına nail olmalarını candan ve gönülden arzu ederiz. Hatta bunu yalnız onlar için değil, dünyanın bütün mazlum milletleri için temenni etmek bizim ve bizim olan inkılabımızın şiarıdır.

Ancak hiçbir vakit zamanların değişmesiyle ihtiyaçların değişeceğini unutmamak, vaktin manasına göre bir insan, bir memleket olmak lüzum ve zaruretiini hatırdan çıkarmamak lazımdır. Esasen bizdeki kaldırılmış hilafet müessesesi tarihin seyrinde hiçbir gün ne dine ne zamana ne de ihtiyaca uymamıştı, uyamazdı. Çünkü şekli vaziyeti itibarıyla batıldı. Hilafetin kaldırılması kararları

enasasında o kadar safsatalar ortaya atıldı ki, camilerde nasıl namaz kılınabileceği, cuma namazlarının nasıl eda edilebileceği söz konusu oldu. İslam esas hukukunu bilenlerce bu pek acı bir cehlin zaafından başka bir şey değildi. Bunu düşünenler İslam esaslarını bilmiyorlardı. Zannediyorlardı ki, Allah'a ibadet edebilmek için mutlaka halife ismini taşıması lazım gelen bir şahsın müsaadesi lazımdır. Sanki halife denilen şahıs yeryüzünde Tanrı'nın savcısı veya vekili idi!.. Bundan daha batıl, daha saçma bir fikir olamazdı. Hükümet ve cumhuriyet esasen hilafet, bu da milletin, halkın irade ve hâkimiyetine dayalı bir kudret demek olduğuna göre, asıl bunun icazetiyle cuma namazlarının ifası lazım gelirdi. Nitekim öyle oldu ve öyle olması lazımdı. Bundan 25-30 sene evvel cereyan etmiş bir vakayı şuracıkta hikâye etmeyi meseleyle sıkı fıkı alakadar görmekteyim.

Bir cuma günü Kuşadası'nda ahali camide toplanır. Namaz vakti gelir. Fakat imam ortada yok. Cemaat bekler, imam yine gelmez. Meğer imam efendi o gün bağına gitmiş, vekil bırakmayı unutmuş. Ahali halife tarafından tayin olunan kimse veya onun tayin ettiği kimse tarafından bir vekil bulunmadıkça cuma namazı kılınamayacağı fikrine kapılır ve camiden çıkmaya başlar. Halk arasında Koca Müftü namı verilen merhum Hoca Nuri Efendi vaziyetten haberdar olur. Derhal cemaatin önüne çıkar. "Çabuk sokakta bir jandarma bulunuz, içinizden birisini, ehil olanı imam tayin etsin, namazınızı kılınız" der. Bu suretle mesele hallolunur. Nuri Efendi merhum İslam esas hukukunun manasını çok iyi anlamış bir zattı. Hilafetten maksadın hükümet olduğunu biliyordu. Jandarma hükümetin temsilcisiydi ve yetkiye sahipti. Fakat hakikati gören Koca Müftü az daha zamanın hışmına uğrayacaktı. Hilafet saltanat haline dönüştükten sonra halifelerin namlarına hutbe okutturmaları, imamları kendi iradeleriyle tayin etmeleri hep nüfuz ve tahakkümlerinin yayılması içindi. Bunun için İslam milletleri uzun zamanlar birbirlerini kırdılar. Bütün bu facialar din perdesi altında, din namına işleniyordu. Bir iki yercik müstesna olmak şartıyla Türkiye'den başka hiçbir yerde halife namına hutbe okunmuyordu.

O yerlerin imamları halife tarafından tayin olunmuyordu. Bunların kıldıkları namaz hiç hükmünde miydi?! Şüphe yok ki hayır... Kulun Allah'a karşı olan ibadetinde hiçbir aracı aranamaz. Kul ile Allah arasına hiçbir mevcudiyetin girmeye hakkı yoktur. Bunun içindir ki, din işlerinden hükümetin elinin çekilmesi lazımdı. Laik bir hükümet lazımdı. Memleket işlerini yalnız ve yalnız Türk milletinin yüksek menfaatlerinden ilham alarak yapan bir hükümet kurmak lazımdı. İhtilal bunu yaptı. İhtilal de böyle yaptı; yapmak mecburiyetindeydi. Aksi, vicdanlara tecavüz ve tahakküm olurdu. Bu ise zulmün en büyüğüdür. Bunu ne İslamiyet ne de asrımız zihniyeti caiz göremez. Çünkü dinin, şunun bunun elinde tahakküm vasıtası olmasına sebep olur. Tarih böyle kaydediyor ve böyle söylüyor.

İzmir Mebusu
Mahmut Esat

Medrese Yoktur, Mektep Vardır!*

Tevhid-i Efkâr bugünlerde kapanan medreselerin dava vekâletini üstlendi. Sütunlarında sık sık "3 Mart Kanunu'nda bu medreselerin kaldırılması yoktu; Maarif Vekâleti neden bunları kaldırdı?" diye tutturmaya başladı.

Biz işin kanuni yönünden gidecek değiliz. 3 Mart Kanunu'ndan sonra asıl medreselerin vaziyetini bütçeler tespit etti; bütçede karşılığında tahsisatı konulmayan iş yok demektir. Meclis, medreselerin kaldırılmasını Maarif Vekili'nin¹ uzun izahatından sonra kabul etti; işin kanun düşüncesiyle şekli budur.

Asıl *Tevhid-i Efkâr*'dan sormak istediğimiz bu medreselerden hâlâ ne hayır umduğudur. Yeni rüştiyeler, sıbyan mektepleri vücuda getirilmezden evvel medreseler genel mekteplerdendi.

Hâkimlerin azil ve tayini, ilmi rütbelerin verilmesi şeyhülislamın vazifesi olduğu gibi medreselere nezaret de şeyhülislamların vazifesiydi. Eski şeyhülislamlar bir nevi adliye, maarif nazırı yahut bugünkü tabirle vekili demek idiler.

Dünyanın her tarafında bir zamanlar din adamlarının mahkeme ve mektep işlerine el uzattıklarını görüyoruz. Fakat milliyet devri başladıktan, milli his kuvvet kazandıktan sonra adliye, maarif... bağımsızlığını kazanmış, dinin nüfuzundan kurtulmuş, milli hayatının zorunluluklarına katlanmaya mecbur olmuştur. Şunu şuracıkta söylemeyi faydalı buluyoruz ki "din ile milliyet birbirine uyumlu da olabiliyorlar, taarruz da edebiliyorlar ", "müspet ve kurulu dinler milliyeti müdafaa eder gözüktüğü vakit onu kendine bir vesile, faydalı bir silah

* Nâzım Ali, *Anadolu'da Yeni Gün*, 12 Haziran 1924, No: 1511-1135.

1 Hüseyin Vasıf Çınar. (Y.N.)

olarak kullanır; karşılık olarak milliyet de dine dayanmak istediği vakit onu bir alet gibi kullanır."

Dincilerin milliyetperverliği zayıftır. Din, ona milliyetleri aşarak dini bir beynelmileliyet¹ emreder. Dininde samimi ise milliyetinde samimi değildir. Nitekim Naim Bey² dine dayanarak kavmiyet davasının İslamiyete muhalif olduğunu bağır bağır bağırmıştı. Dinin mektepleri olan medreselere milliyet sokulamazdı; şeyhülislam efendinin idaresi altında medreseler ancak ve ancak ahiret için dünyayı feda ettirirdi. Mehmed İzzet Bey *Milliyet Nazariyeleri*³ eserinde milliyet ile dini mukayese ederken diyor ki:

"Milli hayat, elleri yalnız duada kavuşturmak için kullanmıyor; kaba aletler idare etmek, çalışmak, toprağı sürmek ve geleceğin tohumlarını ekmek onun nazarında pek mühim. Gazali'ye göre kalbin Allah'a yakınlaşması bedeni, uzvi faaliyetten tamamen azade olaktır. Milli hayatta ise ilahi idealin gerçekleşmesi, milletin kalbi demek olan kültürün teşekkülü ancak uzuvların faaliyetine bağılı."

Bunun için medreseler asırlarca ve asırlarca Türk milletini uyuttu; Buhara'da uyuttu, Hive'de uyuttu, Türkistan'da uyuttu... Türkiye'de uyuttu. Sabana sevk edeceği elleri hep havalara kaldırttı. Adliye ve maarifi elleri altında tutmak isteyen şeyhülislam efendinin medreseleri işte bunu yaptı.

Bu medreselerin yanında bir de mektepler türüyordu. Bunlar ne istiyordu? Bir iki kelimede toplayıp söyleyelim: Gözleri ahiretten kurtarmak, dünyaya çevirmek. Elleri havadan kurtarmak, sabana sardırmak!.. Ruhları vecd ve hayalden kurtarmak, emeğe ve hakikate sürüklemek.

Ve çok dikkat çekicidir ki milliyet medreselerden çıkmadı. Çünkü çıkamazdı. Mekteplerden doğdu. Ve Türkler, milliyet devrine girerek bütün dünyanın anladığı gibi bir millet olabilmek için medreseleri kapatarak mekteplere toplanmak mecburiyetindeydi. Bu hareketi, bu inkılabı çok geç yaptık bile. Şeriye mahkemelerini kapamadan nasıl bir devlet olamaz isek, milliyetin zararına telkinler yapan dini müesseseler olan medreseleri kapamadan da tam milli bir devlet olamaz idik, buna imkân yoktu.

Kimseyi aldatmaya lüzum yoktur. Açık konuşalım: Medreselerde kutlu Arapçanın yanında Türkçenin mevki neydi? Medresenin en güzide bir âlimi acaba Türkçe imlâda başarılı oluyor muydu? Kutlu Peygamber sırlarını bilen

1 Beynelmilleliyet: Enternasyonalizm. (Y.N.)

2 Konya Mebusu Mehmet Naim (Onat) Bey. (Y.N.)

3 Mehmed İzzet, *Milliyet Nazariyeleri ve Millî Hayat*, İstanbul, 1924. (Y.N.)

hoca efendi, Türk ırkı hakkında tek kelimeye vâkıf mıydı? Lisanda ve tarihte milliyeti hakkında bu kadar derin bir cehalet içinde çıkan medrese mezunlarıyla, cami mucizleriyle¹ nasıl milliyet devrine girebilirdik?

Bazıları medreseleri ıslah edelim diyor. Efendiler, medreseleri ıslah etmek demek medreseleri mektep yapmak demektir.

Türkler, bilhassa Tanzimat'ladır ki bir milliyet devrine giriyorlardı; ondan evvel ümmet ve din devrini yaşıyorduk. Daha o zaman medreseyi kapatmak ve mektebi yaşatmak lazımdı. Fakat ne Reşid Paşa'dan ne Âli Paşa'dan... böyle büyük bir iş bekleyemezdik; yalnızdılar; her taraf kendilerine düşmandı.

Fakat insaf edelim; kopkoyu bir milliyet devri içinde, hepimizin milliyetimizi en kuvvetli hissettiğimiz bir anda nasıl oluyor da medreseyi düşünüyoruz?

Bugün mektep yanında medrese düşünmek apaçık bir irticadır. O kadar büyük bir irtica ki hayatı bırakıp ölümü istemek kadar.

Nâzım Ali

1 Muciz: İcazet veren. (Y.N.)

İrtica ile Mücadele*

-İnkılabın Bir Yıldönümü Münasebetiyle-

Bu sabah takvimden yırttığım yaprağın altında çıkan tarih, bize yeni Türkiye'nin azim ve uyanış vesikalarını taşıyan hayatta bir dönüm noktasını hatırlatıyor. Geçen sene bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin idare ettiği halk devleti henüz dört yaşındaydı; bugünkü kudretli Cumhuriyetimizin adı dört ay evvel konmuştu. Bağımsızlık mücadelesinin zaferi milletlerarası senetlerle sağlamlaştırılalı henüz yedi ay geçmiş; büyük rehberimiz kurtarıcı Gazi'nin açtığı türlü yollarda zaferler yaratan milli hamle memleketin siyasi ve toplumsal hayatında yeni istikametın planlarını tespit etmekle meşguldü. İkinci Büyük Millet Meclisi inkılapçı ruhla büyük bir faaliyet arz ediyor, tamamlamaya çalıştığı Teşkilatı Esasiye Kanunu'yla devleti yeni ve çağdaş esaslar üzerine dayandırıyor.

Fakat asırların köhne prensiplerinden doğma müesseseler hâlâ yıkılmamıştı. Kendi mukadderatına hâkim olan Türkler milli şuurda yaşayan irfan ve medeniyet ihtiyaçlarıyla yıkma işinde süratle hareket etmeye mecburdu. Memlekette her ne namla olursa olsun ruhani bir hükümdarın varlığına tahammül edemedik. Halkın sırtından geçinen, hıyanet ve zararlarıyla memleketi batıran köhne müesseseleri içimizden hemen uzaklaştırmalıydık. Toplumsal vicdana kök salan inkılap hareketleriyle uzlaştırılamayan müesseseleri ayıklamalıydık. Asırlardan beri başımızda oturan istibdat kuvvetini devirmek, devleti birbirinden ayırmak,

* Babalık, 27 Şubat 1341 (1925).

köhne-perestliğe, cehalet ve taassuptan meydana gelen muhafazakârlığa karşı mücadele açmakta bütün milletçe müttefiktik.

İşte geçen sene bugün, İkinci Büyük Millet Meclisi, 340'ta [1924'te] milli iradeyi tatbik kararını vermiş, köhne müesseselerin başında bulunan hilafeti yıkmış, toplum vicdanının nefretle kovduğu asalak sülaleyi milli sınır haricine atmak basiretkârlığında müttelik kalmıştı.

Bu hareketi Gazi Reiscumhurumuzun geçen seneki yıl başı nutkunda¹ işaret buyurulan diğer hareketler takip etti: 1341 [1925] mali yılının Mart ayında Türkiye Cumhuriyeti'nin adliyesi, maarifi, maliyesi ve askerliği layık olduğu inkılaplara mazhar oldu; din ile dünya işlerinin ayrılması, eğitim ve öğretimin birleştirilmesi prensipleri adliye ve maarif hayatımıza yeni gelişmeler sağladı.

Geçen bütün bir sene inkılapçı hükümet ve inkılapçı Meclisimizin toplumsal sahada rehber olduğu inkılap hareketlerinde artan bir feyiz görüldü. Hür ve inkılapçı Türkiye'ye 400 bin Türk'ün kavuşması işi tamamlandı.² Şimendifercilik faaliyetlerinde, bayındırlık hareketlerinde, iktisat işlerinde, köylüyü koruyan mali ve idari işlerde teşekküre değer eserler gözlemledik.

Cumhuriyetimizin geçen bir seneye ait kitap imalinde siyasi başarılar da az değildir. Musul ve Suriye sınırlarında gelip geçen hadiselerle İtalyan yığınağında, başpapaz meselesinde bağımsızlık aşkının tecellilerine uygun siyasi basiret ve başarılarımız bunlar arasındadır.

Milli tarihimizin ne garip bir tesadüfi sayfasıdır ki, geçen sene bugün vatanın sinesinden kovulan asalak sülale ile beraber yıktığımız irtica zihniyetini, tam bir sene sonra düşman parmağının ilham ve yardımlarıyla hortlamış, Doğu vilayetlerimizde şeriatçılık ruhunu tahrik edecek kadar haricin ihtiraslarıyla harekete gelmiş buluyoruz.

Köhne-perestliğin kana boyamak istediği mübarek topraklarımızı temizlemeye başlamış olan yeni Türkiye geçen sene bugün verilen kararı nasıl az zamanda ve büyük bir azimle tatbik etmişse, bir sene sonra bugün dahi aynı teşkilatın hortlağını süratle boğacak, milli kudretimizi, yenileşme ruhumuzun sağlamlığını cihana bir defa daha gösterecek ve ispat edecektir.

Babalık

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Kasım 1924 tarihli Büyük Millet Meclisi 2. seçim devresi 2. toplantı yılını açış konuşması için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.17, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2005, s.119-122. (Y.N.)

2 Mübadele sonucu Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen 400 bin Müslüman Türk kastediliyor. (Y.N.)

İrtica^{*}

Türkiye'de artık irticaa hayat yoktur. Kahraman Türk ordusu irticaın en son ve çırpınırcasına tecrübesini de kanlar içinde boğdu. Bundan böyle irtica zihniyeti hiçbir sahada, hiçbir kafada yer bulamayacaktır. Bu hakikati memleketimiz için daima nifak ve fesat vaıstalarını hazırlamakla mükellef olan harici düşmanlarımız gibi dahili hasımlarımız da bilmelidirler. Gelecekteki birçok felaketlere, dökülecek masum kanlara mâni olacağı için -insani düşüncelerden dolayı da- bu bilişin ayrıca bir kıymeti vardır.

Unutmamalıdır ki bütün kâinatı kapsayan bir kanun vardır. Bu, gelişme ve ilerleme kanunudur. Tabiatla hiçbir canlı madde bu kanunun hükümlerine tabi olmaktan kurtulamaz. Toplumlar birer organizmadır ki, daima olgunlaşmaya ve gelişmeye doğru giderler. Hiçbir kuvvet bu harekete mâni olamaz. Gözlerimiz önde bulunuyor, ayaklarımız ise ileri yürümek içindir. Geriye dönmeye, çıkmaz yollara sapmaya yeltenmek tabiat kanunlarına bir nevi muhalefettir.

Bunun içindir ki geriye dönmekte hayır, doğru yoldan sapmakta selamet mümkün değildir. Bu uyuşturucu, yıkıcı zihniyetin bizi ilerleme ve refah yolunda ne kadar geri bıraktığını göz önünden ayırmamalıyız. Milli tarihimizin en ibret verici tarafı budur. Hatırlamak lazımdır ki, maddi ve sinai medeniyet bakımından medeni milletlerle aramızda bir asırlık ilerleme mesafesi var. Bu mesafeyi mutlaka katetmeye ve yaşayabilmek için kendileriyle mücadele ve müsabakaya mecbur olduğumuz zümrelere bir an evvel yetişmeye mecburuz. Bu kati kararımızı verdiğimiz zaman onların bizi beklemek için durmayacaklarını da hesap etmeliyiz.

* Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Mayıs 1925, No:1423.

Bu itibarla genç Cumhuriyetimizin irtica manasını ifade eden her harekete karşı basiretli ve uyanık bulunmasını takdirle alkışlamamak imkânsızdır.

Seyahat hattımız bellidir, hedefimiz Türk milletinin saadetidir. İdealimize ilim ve tecrübe yolundan, en kısa yoldan -doğru yoldan- varmaya çalışacağız. Geriye dönmek azim ve imanın noksanına işaret eden bir zayıflık eseridir. Dolaşık yollara düşmek bir sapkınlık eseridir ki bu da irfanın kıtlığına işaret eder. Türkün büyük inkılabını yapanlar bu eksiklikten arınmışlardır. Onlar ne yaptıklarını, ne yapmak istediklerini çok iyi bilirler. En büyük kuvvetleri ilim ve tecrübeyle memleketi tam kurtuluşa erdirmek için yüreklerinde taşıdıkları azim ve imandır.

Devletin bağımsızlığını kurtarmak; bu bizim için ilk merhaleydi. Harici düşmana karşı tarihin her zaman hayret ve takdirle yâd edeceği o parlak zaferi temin edenler dahili düşmanı da aynı şiddetle kahr ve helak etmelidirler. Bu, onların hem milli hem de tarihi vazifeleridir. En müthiş dahili düşman cehalet ve ihtirastır; bunların birleşmesinden doğan kara kuvvettir.

Eski çağ efsanelerinde bir Hidra (Hydre) hikâyesi vardır. Bu, yedi başlı bir yılan idi ki bir başı koparıldıkça yeniden çıkardı. Meşhur kahraman Herkül nihayet bu ejderi bir darbeye öldürmeyi başarmıştı. Siyaset dilinde "Hidra" kelimesi mecazen dahili isyanları ima için kullanılır. İşte biz bu ejderin yedi başını da birden her zaman ezecek bir kudrette olan kahramanlarımıza, kahraman ordu-muza güveniyoruz.

Doğu Anadolu'da kopan isyan bir uyuyan fitneydi. Bunu uyandıranlara lanet olsun!..

Asırlardan beri insanlar muhtelif devlet şekillerini tecrübe ediyorlar. Bir müstesnasıyla hepsi zulümle ve istibdatla ve nihayet hüsrarla neticelendi. Bugün bütün milletler uyanmıştır. Siyaset namına, diyanet namına kan, ateş, demir kuvvetiyle insanlığın hürriyet hakkını, hâkimiyet hakkını, gelişme hakkını zorla elinden alan kralların, imparatorların, hanların, hakanların taç ve tahtları ebediyen baş aşağı gelmiştir.

Şimdi medeni dünyada çobana muhtaç "sürüler" değil, insanlığının, benliğinin kıymet ve mahiyetini anlamış "milletler" vardır.

Türk milleti bahtiyardır; çünkü Doğu'nun rüştünü ispat etmiş, esaret zincirlerini parçalamış, hürriyetine kavuşmuş olan birinci millettir.

Türk milleti artık vasiye muhtaç değildir. Sahibi, rabbi, efendisi bizzat kendisidir. Vatanın muhafızı ve savunucusu, hukukunun hâkimi kendisidir.

Dahil ve hariç herkes bilsin ki artık bu vatanın yalnız milletin genel vicdanından doğmuş olan Cumhuriyet ve onun dayanağı olan mukaddes milli hâkimiyete hayat vardır. Ne şekilde olursa olsun, irticaa, irticai zihniyetlere hayat hakkı verilemez!

Siirt Mebusu
Mahmut

Din ve Dünya^{*}

Genç ve gürbüz Cumhuriyetimizin genç ve dinç Adliye Vekili Mahmut Esat Bey birkaç gündür İstanbul'da bulunuyor. Her manasıyla genç Adliye Vekilimiz, kanunlarımızın değiştirilmesi ve hazırlanmasıyla meşgul komisyonlarla teması neticesinde bu heyetleri teşkil eden zevata karşı gayet mühim beyanatta bulunmuştur.¹

Cumhuriyet'in evvelki günkü nüshasında yer alan bu beyanatın fevkalade ehemmiyeti yalnız ve ancak fevkalade açıklığındandır. Adliye Vekilimiz belki bizde bir ilk macera olmak üzere, adalet ve kanun yollarında takip olunacak hareket hattı için ne kadar açıksa o kadar da kati olmuştur. Türkün gelişme ve ilerleme hayatında buna bir tarih demek caizdir. Ötede Şeyh Sait, hırsızın elini ve yalancının dilini kesmek üzere eski bir zihniyetin yeni bir hükümetini kurmak numunesini gösterirken, beride bir adliye vekilinin bu türlü zihniyetleri çiğnemek ve hatta katiyen yok edip kökünü kurutmak üzere yepyeni bir zihniyete tercüman oluşu, memleketimizin inkılap mücadelesinde elimize geçen ve önümüze sürülen karşıt ve yepyeni bir misal ve hatta timsal teşkil eder. Şeyh Sait ve hempaları bin bir çirkefe bulaşmış hareketlerini şeriat perdesiyle süslemeye

* Yunus Nadi (Abaloğlu), *Cumhuriyet*, 18 Haziran 1925, No: 400.

1 Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in "nasıl kanunlara muhtaç olduğumuz hakkında kanun komisyonları reis ve üyelerine" yönelik 15 Haziran 1925 tarihli söz konusu nutku için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler II*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s.248-250. Ayrıca bkz. *Toplu Eserler III*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2015, s.358-359. (Y.N.)

çalışırlarken, Adliye Vekilimiz -Şeyh Sait'leri hatta hiç hatırına bile getirmeyen- karışt ve yüce bir zihniyetle:

"-Efendiler", diyor, "dinlerle, din hükümleriyle bir milletin siyasi mukadderatını, dünya işlerini devlet eliyle idare davası, bütün bir tarihımızda, bütün bir dünya tarihinde tahakküm, zorbalık ve saldırganlık hırsı yaşayanların ilahlık davasında bulunacak kadar ceberut ve zulümlerine varmıştır. Türk İnkılabı'nın bu konudaki kararı, dini yalnız Allah ile fert arasında mukaddes bir kavuşma vasıtası tanımaktan ve her ferdin bu konudaki vicdani kanaatlerini her türlü müdahaleden uzak bulundurmaktan ibarettir. Bu kararı millet ve inkılap ne pahaya olursa olsun müdafaaya hazırdır."

Eğer mevzu o olsaydı genç ve aydın Adliye Vekilimiz dinlerin siyasete karışmaktan şeref ve haysiyet namına kazanmak şöyle dursun, pek ziyade kaybetmiş ve ondan daha ziyade de kaybettirmiş olduklarını pekâlâ ispat edebilirdi. Eğer din hayati ve toplumsal bir ihtiyaç ise onun kadir ve mevkiinin yalnız vicdani bir idrakin yükselişinde şan ve şeref bulabileceği en basit hakikatlerdendir. Söz sırası geldiğinde Türkiye'nin epeyce mutaassıp memleketlerden biri olduğu söylenir. Halbuki hakikatte dini âdetlerin ve gereklerin en az bilindiği ve en az hürmete mazhar olduğu memleketlerden birinin de Türkiye memleketi olduğu pek kolay ispat olunacak meselelerdendir. Memleketimizi dolduran camilerin, mescitlerin harap ve perişan manzaralarıyla terk ve ihmal edilmiş vaziyetleri bu davanın en açık bir delilidir. Bunun birinci ve sonuncu sebebi dinin dünya işlerine karıştırılmasından ve din ile siyaset yapmak arzularından, bu bapta asıl din âdet ve gereklerinin terk ve ihmal edilmiş olmasından başka bir şey değildir. İlahi ve manevi bir bağ olan din kendi vicdani saltanatı içinde bırakılacak olursa, ondan ferdi ve toplumsal birçok hayır ve faziletler çıkabileceğini neden kabul etmeyelim? Bu itibarla dini dünya işlerinden ayırmakla öncelikle dinin kendisine hizmet edilmiş olacağı inkâr edilemez bir hakikat olmak lazım gelir.

Mahmut Esat Beyefendi'nin ne mevzuu, ne vazifesi bu iş olmadığı için o bu nokta üzerinde hiç durmayarak dinin dünya işlerine karıştırılmasındaki zararlara işaret etmiş ve bilhassa laik Cumhuriyetin laik kanunları üzerinde bütün açıklığıyla ısrar ederek özetle demiştir ki:

"... İnkılabın büyük kararının ilk yankılandığı, ilk tecelli ettiği yer kanunlarımız ve hukukiyatımız olacaktır. Takdir buyurursunuz ki, inkılabın laik prensiplerle cumhuriyet devleti, cumhuriyet hükümeti teşkili davası her şeyden evvel hukukiyatı alakadar kılan bir hadisedir."

"... Kaynakları meçhulünüz olmayan ve memleketimizin ihtiyaçlarını temin edememekte bulunan hazırdaki kanunlarımız noksandırlar ve inkılabın arzu ve kararıyla da uzlaşır bir halde değildirler. Bunların bir an evvel tamamlanması ve neticelendirilmesi, memleketçe, milletçe ve onun iradesiyle işbaşında bulunan Cumhuriyet hükümetince talep olunmakta ve gerekli görülmektedir."

İşte açık görülüyor, Adliye Vekili'nin bu tesadüfi ve kısa hitabesindeki mevzu kanuni ihtiyaçlarımızın bir an evvel tamamlanmasından ibarettir. Bu ihtiyaçlar acaba nasıl tamamlanmalı ve telafi olunmalıdır? Mahmut Esat Bey işte bilhassa bu noktada bütünüyle açıktır. Aynen diyor ki:

"Yeni kanunlarımızın kayıtsız ve şartsız Batı'nın çağdaş ve medeni milletlerinin sistem ve prensipleriyle donanmış olmasını ve en kısa bir zaman içinde tatbik sahasında galebe etmelerini istiyoruz. Ortaçağdan kalma prensiplerin yerlerini laik sistemlere terk etmesi kati ve zaruridir. Bu hakikat, ölümlerin dirilere mevkiini terk etmesi kadar açıktır. Çağdaş ve medeni bir milletiz. Asrın bütün medeni icaplarını aşkla, hararetle kabul edeceğiz. Çünkü yaşamak istiyoruz ve yaşayacağız. Bu bizim hakkımızdır.

Efendiler, asrın medeni teçhizatından, bilhassa Türk Cumhuriyeti kanunlarını tecrit ve mahrum edemeyiz. Ortaçağı yalnız lafzen değil, onun eserlerini de gömmek ve tarihe intikal ettirmek mecburiyetindeyiz. **Aksi halde biz tarihe intikal etmiş heyulalar olacağız. İki şıktan birini kabule mecburuz: Ya ortaçağla temas halinde bulunan bazı eserler, bazı zihniyetler tarih olacak yahut Türk milleti..."**

Bu hakikatleri bu kadar açıklık ve bu kadar katiyetle söyledikten sonra bütün millet "Fakat hiç şüphe edilmesin ki bugün Türk milleti değil, ancak bu eserler ve zihniyet tarihe girecektir" diyen Mahmut Esat Bey'le aynı dili konuşmaktadır. Artık açık ve kati olarak anılıyor ve görüyoruz ki çağdaş ve medeni ihtiyaçlarımıza uyacak kanunlara bir an evvel sahip olabilmek mevkiinde ve zorunluluğundayız. Bunun için Adliye Vekili'nin bulduğu çalışma ve hareket usulü medeni milletlerin benzer kanunlarını bir an evvel nakil ve tatbik etmekten ibarettir. Ve bunun hakikaten kestirme bir yol olduğuna şüphe yoktur. Buna bir de büyük kanunları Meclis'ten toptan geçirebilmek usulü ilave olunursa azami üç dört sene zarfında kanuni ihtiyaçlarımızı en esaslı noktalarında halletmiş bulunabiliriz.

Adliye Vekilimizin açık beyanatının kanunları değiştirme komisyonlarına mükemmel bir rehber olmasını temenni ederiz. Bu beyanat gelişigüzel söylen-

miş sözlerden değildir. Ciddi surette ilmi bir hayata kavuşmamızın kısa, etkili ve verimli yolu budur. Bu mevzuun yetkili zevata matbuatta yayılması ve münakaşa edilmesi ayrıca arzu olunur. Bu surette herkese kanaat verecek şekilde bir kere daha, bin kere daha sabit olacağından eminiz ki bugnmzn ve geleceğimizin selamet ve kemali namına gidilecek yol hakikaten bundan ibarettir.

Yunus Nadi

Din Medeniyeti Yoktur!*

Fransızca bir gazete yayımlamaklığımızın sebeplerini izah için dün temas ettiğimiz mevzuu biraz daha açmak ve genişletmek lazım geliyor. Çok bariz birtakım hakikatler var ki artık oldukları gibi bağırılarak ilan edilmeleri sırası gelmiştir. Dün tarihin yalan ve yanlış dolu bir hurafeler mecmuası olduğunu söylemiştik. İşte şimdi bu bahis üzerinde devam ediyoruz:

Osmanlı İmparatorluğu ülkesini dolduran kavimler arasında altı-yedi asırdır bir müslim-gayrimüslim düşmanlığı yaşatılmış olduğu malumdur. Haç ve hilal muharebelerinin pek tabii bir devamı gibi görünen bu hadise muhtelif maksat ve sebeplerle son zamanlara kadar sürdürüldü ve bunun bu suretle devamına, hatta gittikçe şiddetlenerek yürütmesine bilhassa Avrupa itina etti. Vaziyeti muhakemesiz kabul eden basit zihniyetlere kolay bir propaganda yolu bulunmuştu: Türkler Müslümandılar, mutaassıptılar, Asyalı ve barbardılar; Avrupa topraklarını onların varlıklarının kirinden temizleyerek kendilerini geldiklere yere, Asya'ya atmak lazımdı. Zavallı Hıristiyanlık Türkün kahr ve kuvveti altında esir ve oyuncaktı!.. Bu hiç olmazsa dünyanın bir kısmına ait altı asırlık bir tarihin ifadesidir. Ve böylelikle maksatlı-maksatsız insanların elinde öyle bir tarih edebiyatı oluşmuştur ki Türk imparatorluğunun tarihi nihayet işte bundan ibaret kalmıştır denilebilir. Halbuki bunda hakikatten eser bile yoktur. Bu tarih baştan başa yalan ve yanlışlar.

Yalanın ve yanlışlığın kaynağı şu esasa dayanır: Dinler dünyada medeni bir rol oynarlar mı, oynamazlar mı?.. Bu öyle bir sorudur ki onun karşısında aklı

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1925, No: 416.

başında herkesin irkileceğini zannederiz. Halbuki şimdiye kadar genel varsayım o idi ki dinlerin medeniyet ve ilerleme yolunda oynadıkları mühim bir rol vardır, ve Hristiyanlara göre Hristiyan dini medeniyet vazifesini yapar, Müslümanlara göre de İslam dini en eksiksiz medeniyet numunesidir. Halbuki ne o doğrudur ne bu. Hakiki medeniyet bahsinde, yani cidden ilerleme ve yükselme meselesinde dinler olumlu rol oynamamışlardır ve oynayamazlar; dinler medeniyet ve ilerleme bahsinde olsa olsa ancak olumsuz unsurlar vazifesini görürler, yani daha ziyade muhafazakâr olurlar ve akıllara belirli klişeler halinde kurallar ve âdetler telkin ve tesis etmek suretiyle hatta insan fikrinin ataletine bile sebep olurlar. Avrupa'da ilim ve irfanın meydan almasına Hristiyanlığın ne kadar engeller koymuş olduğunu dünya bilir. Hal böyle ve hakikat bundan ibaret iken yanlış bir anlayış ve yanlış bir anlatış neticesi ortaya sahte bir ilim çıkarılmış, güya Hristiyanlık medeniyet dini ve Müslümanlık medeniyete kabiliyetsizlik numunesi olarak gösterilmiştir. Buna pek tabii bir tepki olarak Müslümanlığın hakiki medeniyet dini olduğunu iddia eden İslam uleması ortaya çıkmıştır. Hatta bu suretle yaratılan vehme vücut verilerek isimleri bile takılmış, tarihleri bile yazılmıştır: Hristiyan medeniyeti, İslam medeniyeti!.. İşte yalan olan budur ve yanlış olan budur. Hakikatte medeniyet ve ilerleme yalnız insanların eseri olarak gerçekleşebilir ve dolayısıyla ne Hristiyan medeniyeti olur ne de İslam medeniyeti. Kâinatın sırlarını vicdanen herhangi bir şekil ve derece ve surette idraktan ibaret olan dinin medeniyetle hiçbir alaka ve münasebeti yoktur. Ve din bahsinde insanlığın ilerlemesi çok ağır ve çok basittir. Bugünkü insanlık bundan 10 bin sene evvel Hindistan'da nereden gelip nereye gideceğimize dair bilinen şeyden bir karış ileri gitmiş değildir. Himalaya dağının tepesinde 10 bin sene evvel Hintlinin düşündüğü fikri bugün biz sadece tekrarlıyoruz. Böyle soyut bir kavramın medeniyet ölçüsü ve dayanağı olamayacağına şüphe yoktur. Medeniyet, insanların işleri ve hayatlarının bileşkesi olan bambaşka bir şeydir ve tarihteki seyrine göre hiç dini olmadığı, belki tamamen insani bir şey olduğu ayan beyan görülebilir.

Din taassubunda çok ileri giden Amerika kendisinin de dahil olduğu bugünkü Avrupa medeniyetine "Hristiyan medeniyeti" unvanını vermiştir. Bu fikir ne kadar doğru değilse gösterişli tarihleri yazılan İslam medeniyeti de o kadar doğru değildir. İnsanlara azıcık huzur ve rahat ve bir parçacık medeniyet verebilmek için bu batıl fikirlere nihayet verebilmek lazımdır. Bu batıl fikirler pek çok zihinleri yanıltarak insanlığın vahşi mücadelelerine sebep olmuş ve dünyaya -denilebilir ki- medeniyetsizlik getirmiştir. Din, sırlar dolu bu kâinat içinde bir hakikat sezebilmek endişesinden başka bir şey değildir. Kâinat sınırsız, akıl ise sınırlıdır. Sınırlı ile sınırsızın teması aşağı yukarı aynı noksan neticede karar kılmak zorundadır. Herkes ne anlayabildi ve ne ifade edebildi ise bu netice her şeyden evvel kendi vicdanına zevk veren bir neticecektir. Musa bunu söylemiş, İsa bu yolda

yürümüş ve Muhammed aynı feryat ve figan içinde ölmüştür. İşte din budur ve bunun medeniyetle alakası yoktur. Dinlerin zorunluluklarından olan toplumsal hadiseler belki medeniyet tezahürleri diyecekler bulunabilir. Fakat bunlar da ancak dolayısıyla öyle sayılabilirler. Yoksa hiçbir din hiçbir milletin elinden tutarak onu medeniyet merdivenlerinden yükseltmemiştir. Ve yükseltmesi imkânı da yoktu ve yoktur. Artık din ile medeniyetin başka başka şeyler olduğunun bilinmesi lazımdır. Mısır'da Tutankamon'un son keşfolunan lahti insanlığın binlerce sene evvel nasıl yaşadığını ispat etmiş ve göstermiştir. Medeniyet insanların tırnaklarıyla kazdıkları ve kazandıkları merhalelerden başka bir şey değildir. Dünyanın döndüğü hakikatini keşf ve idrak ettiği için Galilei'yi öldürmeye kalkışan bir dine medeniyet hamlesi bulunamaz. Hristiyanlık vaziyete hâkim olduğu müddetçe medeniyetin gelişmesine, yani fikirlerin ve vicdanların açılmasına engel olmuştur. Dolayısıyla "Hristiyan medeniyeti" sözü safsatadır.

Aynı zamanda "İslam medeniyeti" sözü de safsatadır. İslamın medeniyet namına yaptığı iş, Yunan medeniyeti üzerinde işleyerek onu ilerletmekten ibaret olmuştur. Nitekim şimdiki dünya medeniyeti dahi Yunan ve Roma medeniyetlerinin devamından ve olgunlaşmasından başka bir şey değildir. Hatta dinler bile bu medeniyet cereyanından feyz almış ve olgunlaşmışlardır. Fakat kendileri insanlığın bir karış ileri gitmesine hizmet edememişlerdir. Mahiyetlerindeki muhafazakârlık sebebiyle insanlığın ilerlemesine ellerinden gelebildiği kadar engel olmuşlardır ve insanlığı hatta geri götürmeye çalışmışlardır; fakat ileriye doğru tek hareket: Asla!

O halde artık özetleyebiliriz: Dünyada Müslüman medeniyeti, Hristiyan medeniyeti, kısaca din medeniyeti yoktur. Eğer dünyada bir medeniyet ve ilerleme varsa bu ancak insan medeniyetidir. Sırf ailesi Yahudi, Hristiyan ve Müslüman olduğundan dolayı -ve yalnız bu sebeple!- Yahudi, Hristiyan ve Müslüman olan insanların bu tesadüfi din bağından dolayı birbirlerine düşmanlıkları hem abestir hem çok ilkel, adeta vahşi bir harekettir. Biliyoruz ki insan zayıftır, bir mabede gitmek ve kâinatın yaratıcısıyla içsel bir yüzleşmeden ferahlık duymak, sonsuz geleceğe ait ümitler almak ihtiyacındadır. Herkes serbesttir; bunu Yahudi havrasında, Hristiyan kilisesinde ve Müslüman camiinde alsın. Fakat mabetler haricinde, yani hayatta ve medeniyet sahasında hepimizin işimiz bir ilerleme ve bir huzur yaratacak şekilde müşterek çalışmak olacaktır; aynı dünyanın hukuken eşit insanları ve aynı vatanın vatanlarına -ve çünkü evlerine- bağlı evlatları, vatandaşları olarak!.. Vatan manasını bilmeyenlere bu mananın muzaffer timsali olan aile ocaklarını gösteririm. O hiçbir kıymet ve pahaya feda olunamaz çok sevimli bir köşedir, işte vatan budur vatandaşlar!

Yunus Nadi

Türkiye'de Tekkeler ve Tarikatlar*

Bugün, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde siyasi suçlular mevkiini işgal etmiş "Tarikat-ı Salâhiyye" cilerdir; dün yine böyle bir mahkeme tarafından Doğu isyanını tertip ve icra ettikleri ispat edilmiş olan "Naşibendi" cilerdi. Bütün bunlar artık tekkeler ve tarikatlar meselesinin ilmi bir gözle ve bir kere daha alenen ortaya konulmasını toplumsal bir zorunluluk haline getiriyor. Galip bir medeniyete uymak azminde olan Türkiye Cumhuriyeti, bu medeniyetin etkeni olan teorik ve pratik akıllı inşa etmek mecburiyetinde olduğu derecede, maziden kalma bütün toplumsal müesseselerini birer birer bu aklın yanılmaz mihengine vurmak mecburiyetindedir; nasıl ki saltanatı ve hilafeti bir hamlede yıktıysa bu müesseselerin temelini teşkil eden anlayış tarzının kaynaklarını da esasından kurutmalıdır. Halife ve sultanın, o harikulade nüfuz ve kudretinin kökeni "zıll-ullah fi-l-arz"¹ sıfatıydı. Halbuki bütün insanları eşit gören pratik akıl, insanlar için bir hakaret ve aşağılanma eseri olan bu imtiyazı, kanla, ihtilalle kaldırdı ve taç ve tahtını yıktığı kralları ve sultanları alelade insanlar seviyesine indirdi. Biz de öyle yaptık; lakin adi bir adamı bir ilah mertebesine yükselten "dini anlayış" olduğu gibi hâlâ yerinde duruyor. Hükümet makinesini ve bütün toplumsal faaliyetlerimizi bundan 1.341 sene evvelki bir zamana ait olan dini anlayışın bütün tesirlerinden tamamıyla tecrit etmek icap eder. İşte böyle hakiki bir tecrit ve tasfiye işinin ihmal edemeyeceği bir saha var ki o da tekkeler ve tarikatlardır!..

* Haşim Nahit (Erbil), *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Ağustos 1925, No: 1498, s.2.

1 Zıll-ullah fi-l-arz: Allah'ın yeryüzündeki gölgesi. (Y.N.)

Bundan 12 sene evvel yayımladığımız *Türkiye İçin Necât ve İ'tilâ Yolları*¹ unvanlı eserimizde Türk toplumsal hayatının din tesirinden tecridi lüzumunu izah ederken "vakıflar", "tekke" müesseselerini asla gözden kaçırmadık. Eserimizin 87. sayfasından başlayan tekkelere ait bir inceleme var ki "fıkıh usulü"ne göre insanın özünü bilmek ve kökenine vâkıf olmak için seçtiği yolların bir taksimini gösterir. "Sûfî" veya "sûfiyyûn" dediğimiz ve mücadele, riyazet² yolunu lüzumlu gören zümre işte bu taksimin içine girer. Sûfiyyûn zümresi, bildiğimiz gibi Kadirî, Rifâî, Nakşibendî, Mevlevî, Melâmî vs. isimler altında muhtelif sınıflara ve tekkelere ayrılırlar. Hakikatte sûfilik bir nevi "mâ-ba'd-et tabîiyye"ciliktir,³ bir nevi felsefeciliktir; lakin bugün bundan eser yok. Eserimizin 92 ve 93. sayfalarında şu satırlar vardır:

"... lakin hakkıyla ulvi olduğu kadar nezih bir felsefe olan bu anlayıştan acaba bugün ortada ne var?.. Tarikata mensup olanların yüzde 99'u bu yüksek felsefeyi anlayamaz. Hazreti Muhammed İslamiyette ruhbanîyet olmadığını açıkça beyan buyurmuş iken sûfiler kul ile Allah arasında vasıta tesis ettiler! Şehirlerimizde, kasabalarımızda, köylerimizde, hatta ıssız orman ve çöllerimizde mevcut hesapsız mezarların her gün sandukalarına, topraklarına yüz sürerek derdine deva, hastasına şifa, kesesine para, tarlasına bereket, sırtına elbise ve midesine ekmek dilenenlerin, özetle evliya mezarları vasıtasıyla Allah'tan bir şey isteyenlerin adedi mabetlerde doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'a hitap edenlerden çoktur. Yüz binlerce dervişler mensup oldukları tarikatların derin ve ince teorilerine bin sene kalsa asla nüfuz edemeyecek dar fikirli, hatta çoğunlukla budala oldukları için sade merasimi ve kisveyi taklit ederek bitkisel bir hayat yaşıyorlar. Ateşlerinin yanmasının şükranesi namına eski ilahlara kurban ve şarap hediye eden insanlar yerine şimdi Müslümanlar -güya Cenab-ı Hakk'ın birliğine ve Hazreti Muhammed'in peygamberliğine inanan Müslümanlar- muratlarına nail olmak için mezarlara adadıkları kurbanları, paraları ve yemekleri işte bu sayısız derviş gruplarına yediriyorlar..."

1 Haşim Nahit, *Türkiye İçin Necât ve İ'tilâ Yolları*, Şems Matbaası, İstanbul, 1913. (Y.N.)

2 Riyazet: Nefsi kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma, perhizle, kanaatle yaşama. (Y.N.)

3 Mâ-ba'd-et tabîiyye: Fizikötesi, metafizik. (Y.N.)

Süfiyûn zümresinin uğursuz tesiriyle Türklerde ne kadar fena bir hayat anlayışı meydana geldiğini ispat ettikten sonra, 233. sayfada da şu sözleri yazmıştık:

"Dini ıslahat sırasında faaliyetin bir kısmını da tekkelere karşı kullanmak zaruridir. Zapt olunacak vakıflar arasında tekkelerin de gelirleri vardır. Bir kere tekkeler bu gelirlerden mahrum bırakılır, sonra tahsisat, maaş suretiyle tekkelere, dergâhlara, şeyhlere, dedelere, duacılara, postnişinlere¹ verilen şeyler de kesilir. Tekkelere karşı mücadele edecek yalnız hükümet değil, hakiki İslam dininin hakiki âlimleri ve bütün gençlerdir."

Bundan 12 sene evvel tekkelere karşı mücadele yapılması lüzumuna dair bütün bu söylediklerimizi ne o zamanki hükümet ne de hiç kimse anlayamadı. Bizim ıstırabını tamam 12 sene çektiğimiz bu "anlaşılmamak"lığın cezasını memleket kanıyla ödedi ve bu tehlike hâlâ vardır. Sürü sürü tekke şeyhleri, dervişler, üfürükçüler, falcılar, sihirbazlar besleyen bir memleket aynı zamanda birtakım hurafeleri de kafasında beslediğini göstermez mi? Ve biz Cumhuriyet'in temellerini bu kafalara mı dayandıracağız? "Zıll-ullah"² sıfatına halkı inandırmak isteyen bir halife böyle hokkabazlıklara inanacak safdillerin yalnız varlığını değil, hatta çoğalmasını bile ister.

Lakin her şeyi pratik aklın mihengine vurmak suretiyle insanların eşit olduğunu, insanların birtakım insani haklara sahip bulunduğunu, insan fertlerinden oluşan milletlerin kendi kendini idare ve bağımsızlığını bizzat muhafaza etmesi lazım geleceğini düşünen, özetle hep böyle düşünerek cumhuriyeti tesis etmiş olan bir memleket birtakım dervişler ve üfürükçüler tarafından saf ve namuslu kimselerin fesada uğratılmasına müsaade edebilecek midir? Yeşil sarıklı meleklerin gelip düşmanla harp ettiği hurafesine inanan ve inandıran işte bu tekke zihniyetidir ve yarın Vahdettin'in aynı melek ordularının önünde Türkiye'ye hücum ediyor rüyasını uydurmayacaklarını kim bize temin eder? Başımızın üstüne bomba yağdıracak tayyarelerden ne şeyhlerin muskası ve ne de duası bizi koruyamaz ve bunu idrak ettiğimiz günden beri tekke ve tarikat zihniyeti bizim için bu bombadan daha korkunç oldu. Bugün tereddütsüzce yapacağımız şudur:

- 1) Tekkelere ait bütün malları ve emlaki milli emlake dönüştürmek,
- 2) Üretici zümrenin sırtında asalak bir halde yaşayan bu gibi kimselere devlet kasasından bir santim vermemek,
- 3) Tekkeleri kamu menfaatlerine tahsis etmek,

1 Postnişin: Postta oturan; tekke şeyhi. (Y.N.)

2 Zıll-ullah: Allah'ın gölgesi. (Y.N.)

4) Tekke mensuplarını çalışmaya zorlamak,

5) Üfürükçülüğü, falcılığı, özetle "ilm-i gayb"¹ hurafesiyle halkın maneviyyatıyla oynayanları bir kanun maddesiyle yasaklamak.

Eğer Türkiye Cumhuriyeti hurafeye karşı kati ve müspet bir tarzda çalışmaz ve hurafe zihniyetini ortadan kaldırmazsa yeni Şeyh Sait'lerin gelmesi beklenmelidir!..

Haşim Nahit

1 İlm-i gayb: Geleceğe ait bazı olayların önceden bilinmesi için yapılan çalışmaları kapsayan ilim. (Y.N.)

Halk Hâkimiyeti ve İrtica^{*}

Ober Schlema (Almanya)

4 İlk Teşrin [Ekim]

Doğu vilayetlerimizde büyük bir süratle söndürülen irtica hareketinin devlet sosyolojisi itibariyle büyük bir ehemmiyeti vardır. Çünkü bu yalnız açıktan açığa hurafelerden hayat almış bir taassubun tezahürü değildir. Onda, aynı zamanda, İstiklal Mahkemesi'nin tespit ettiği gibi fesholunmuş Terakkiperver Fırka'nın da, gazetelerin de hakiki bir tesiri göze çarpar. İhtilal dediğimiz vakit klasik büyük Fransız İhtilali'nin genelleştirdiği mana hatıramıza gelir. Yani biz bundan elinden hakkı alınmış bir halkın yaratmak istediği o zamana kadar mevcut olmayan yeni bir hukuki-siyasi vaziyet manasını çıkarırız.

Halbuki ihtilalci ihtilal olduğu gibi ihtilalci irtica da vardır. Asrımız geçmiş zamanların durgun ve değişmeyen şeklini yıkmıştır. Uzun halk mücadeleleri devlet hayatını büsbütün başka bir gelişme sahasına sürüklemiştir. Biz buna hatta monarşinin muhtelif safhalarında bile şahit olabiliriz. Halkın uyanması neticesi olarak Fransa ve Navarre kralı "Fransa kralı" (1814), Fransa Kralı "Fransızlar Kralı" (1830) olmuştur. İtalya kralı da böyle bir zorunluluk neticesi olarak 1860'ta "Allah'ın ve halkın inayetiyle İtalya kralı" unvanını almıştır. Bütün bu vaziyet gösteriyor ki monarşi, o katiyen itiraz kabul etmediği "min-taraf-illâh"¹ devlet hukuku düsturuna dayanan monarşi bile halktan kuvvet al-

* M(ustafa) Nermi, *Cumhuriyet*, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1925, No: 516. s.3.

1 Min-taraf-illâh: Allah tarafından. (Y.N.)

maya çalışmıştır. Hiç şüphesiz ki halk hâkimiyetinin yarattığı vaziyet büsbütün başkadır. Onun için irtica bu iki vaziyete göre yeni bir mücadele tarzı bulmak mecburiyetindedir. Asrımızın cumhuriyetçi ve monarşist devletleri yüzeysel bir tarzda münakaşa edilirse "halk hâkimiyeti" ne ikisinde de geniş bir yer vardır. Hükümdar yayımladığı beyannamede "sevgili milletinden, onun refahından, hakkının korunmasından" bahseder. Adeta "cumhuriyet" ile "monarşi" arasında ehemmiyetli bir fark yok gibidir. Mesela Montesquieu'nün *Kanunların Ruh'u*'nu anlamayarak okuyanlar monarşi lehine çok sağlam deliller elde ettiğine kani olabilir. Fakat bu çok aldatan "resmi ifadeler" ve Montesquieu ciddi bir tarzda incelendiği vakit son derecede geniş farklarla karşılaşmış oluruz. Bugün hiçbir irtica fırkası yoktur ki mazinin artık geri gelemeyen hukuki şekillerine dayanarak herhangi siyasi bir faaliyete teşebbüs edebilsin. Hiç şüphesiz geçmiş günlerin halk kanından yapılmış muazzam vakaları mürteci fırka propagandası için müsait bir tahrik konusu, hoş bir "romantizm" olabilir. Monarşinin zalim ihmaline kurban olarak fikri bir yükselişe mazhar olamamış genç ihtilalci memleketlerde böyle bir "romantizm" çok korkunç bir felakettir. Bütün yenilik hareketleri bu muğlak ve hiç müspet olmayan "mazi aşkı"yla kolaylıkla eriyebilir. Onun için irtica propagandasının faal olabileceği saha bellidir. Güzel sanatların, edebiyatın rolü bu hususta çok büyüktür. Bunu bir misalle izah edelim: 1908 inkılabı çok ıstırap çekmiş Türklüğün siyasi hakları için yapılmıştı. O zaman ciddi bir surette belirmemiş olan "halk hâkimiyeti" düsturu birdenbire büsbütün başka bir tüle büründü. Milliyetçi edebiyatın merkez noktası "hakan" oldu; "Nedim devri" bizi sersemleten, coşturan rüya renklerle süslendi. "III. Selim" yazıldı. *Eski Heidelberg*,¹ meşhur Fritz von Unruh'un eserleri de bundan başka bir şey değildir.

İster teorik, ister hakiki olsun, "halk hâkimiyeti" düsturunun hüküm sürdüğü bir devirde irtica bütün kuvvetini halktan almak mecburiyetindedir. Onun için en koyu bir mürtecinin bile münakaşa tarzı en ateşli bir "halkçı"ya çok yakındır.² İngiliz muhafazakârlarının 1910, 1924'teki seçim propagandası liberaller de dahil olduğu halde, adeta sosyal demokratinin, amelenin zaferi, toplumsal vaziyetin iyileşmesi (!!) için açılmış bir mücadeleydi. Bu ikiyüzlü seçim propagandasına ait vesikalar amelenin kapitalist cemiyette çektiği müthiş sefaletlere ait tasvirlerle doludur. İngiliz mürtecileri adeta "ameleden ziyade amele" görünüyordu. Son halk hâkimiyeti tarihi ihtilalci irticalarla doludur.

Meşhur Boulanger hareketinden başka, zamanımızda en ehemmiyetli vakalardan olmak üzere Almanya'da Kapp, daha sonra Hitler-Ludendorff, İtalya'da

1 Wilhelm Meyer-Förster, *Old Heidelberg*, New York, 1904. (Y.N.)

2 Meşhur Alman âlimlerinden Kelsen'in *Demokrasi*'sine müracaat. [Hans Kelsen, *Vom Wesen und Wert der Demokratie*, Tübingen, 1920. Y.N.]

faşistlik, İspanya'da Primo de Rivera hareketlerini hatıra getirebiliriz. Hitler-Ludendorff irticaında demokrat, hatta sosyalist esaslar nasıl bir vasıta olarak kullanılmış ise faşizm de aynı tarzda hareket etmiştir. Mürtecilerin -hiç sevmedikleri- halktan kuvvet dilenmek mecburiyetinde kalmaları halk hâkimiyeti düsturunun ne kadar müspet bir mahiyet kazandığına ehemmiyetli bir delildir.¹ İrtica kendisini "nizam ve intizam"ın, "mukaddesat"ın "tabii bir temsilcisi" (!!) farz eder; ona göre inkılap bir "halk felaketi"dir (!).² Meşhur bir monarşist Alman yazar diyor ki: "Gayelerimizi hakikat yapabilmek için devlet kanunları haricinde çalışmaya ihtiyaç yoktur." Onun için fırka programlarının en yeni hürriyet düsturlarını ihtiva etmesi, hatiplerin demagojisi her zaman doğrudan doğruya "inkılap esasları"nın samimi bir müdafaası kabul edilemez. İrticaa, "otorite" düsturuna âşık bir mebus da açıktan açığa "çoğunluk aleyhtarlığı" yapamaz. Çünkü "çoğunluk" inkılapçılar için olduğu gibi onun için de bir "mücadele vasıtası"dır. Biz bunu "halifeye kulluğunu arz etmeye" giden fesholunmuş Terakkiperver Fırka reislerinin vücuda getirdikleri "fırka programı"nda en geniş bir açıklıkla görebiliriz. Onun için "halk hâkimiyeti" esaslarının yalnız inkılapçı aydın zümre tarafından bilinmesi kâfi değildir. Bu hususta hakiki ve ilmi bir mücadeleye ihtiyaç vardır. "Halk hâkimiyeti"nden evvelki devirler bile feci tecrübelerle doludur. Bunun en güzel misali Hristiyanlık ve Müslümanlıktır. Her iki din de mustarip ve esir halka ruhi bir teselli, insaf, merhamet müjdelerken pek az zaman sonra zalimlere oyuncak olmuş ve aynı "insaf ve merhamet" prensipleriyle uzun asırları dolduran nesiller hayatın en korkunç ıstıraplarına şahit olmuşlardır. Onun için bize, isterse kelimelere sapanan hukuk âlimleri kızsın, halk hâkimiyeti borsacılarına bütün yolları kapamak, inkılabımızın en radikal neticelerine ilerlemek, hayatın ışıklı gelişmesine açılmak icap eder. Çünkü "hak" mazinin değil, yalnız hayatın tasdik ettiği bir kavramdır.

M. Nermi

-
- 1 Friedrich Naumann'ın *Halk Hâkimiyeti ve İmparatorluk*'una müracaat. [Friedrich Naumann, *Demokratie und Kaisertum/ Ein Handbuch für innere Politik*, Berlin, 1900. -Y.N.]
 - 2 von Raumer'in 1830 *Fransa'sından Mektuplar*'ına müracaat. [Friedrich von Raumer, *Briefe aus Paris und Frankreich im Jahre 1830*, Leipzig, 1831. -Y.N.]

İrtica!*

Bu ne beladır ki Türk milletini nesilden nesile, asırdan asıra takip edip durmaktadır! Bu ne felakettir ki bu milletin evladını birbirine karşı koyar, birçok kanların boş yere dökülmesine, ocakların sönmesine ve zaman zaman memleketin kendisinin parçalanmasına sebep olur! Acaba usanmadık mı? Başka memleketler tarihlerinin tecrübelerini bir tarafa bırakalım. Bizim kendi tarihimizin tecrübeleri bizi insafa ve insanlığa, tetikte ve uyanık olmaya davet edecek mahiyette değil midir?

İrticam özüne ve mahiyetine dikkat olunsun! Cinci Hoca'dan Kabakçı Mustafa'ya, Derviş Vahdeti'den Şeyh Sait'e kadar, o her zaman, her asırda, ve her nesilde aynı şekilde ve aynı mahiyette arz-ı endam eder!

Onun dayanağı, bu asil ve masum milletin dini akide ve hislerini suiistimalden ve etkenleri de birtakım hırslı, ikbalci, bencil adamlarla bazı serseri güruhun tahriklerinden ibarettir.

Bunların takip ettikleri hedef ve maksat ise bir taraftan milletin ilerleyip yükselmesine, gelişip olgunlaşmasına mâni olmak ve diğer taraftan da cehl ve cehaleti, taassup ve irticaı okşayarak kendilerine mevki ve makam temin etmektir.

Fakat bu arada kanlar dökülecekmiş, ocaklar sönecekmiş, memleket parçalanacakmış, düşmanların istilasına maruz kalacakmış gibi endişeler onlara tamamen yabancıdır, onların hatır ve hayallerine bile gelmez! Zira bunların dayandıkları zemin cehl ve cehalet ve takip ettikleri hedef de ikbal ve makam ol-

* Ağaoğlu Ahmet, *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Kânunuevvel (Aralık) 1925, No: 1593.

duğundan, tabiatıyla vatan ve millet endişesi gibi yüksek ve asil his ve fikirlere tamamen yabancıdır.

Bu millet kendini bütün Doğu milletlerinin maruz kaldıkları gerilik ve çöküşten kurtarmak niyetiyle medeniyetin bahsettiği maddi ve manevi cihazları almak yolunda 150 seneden beri tahammül edilmez gayretler ve emekler sarf etmektedir.

Fakat milletin bu yolda attığı her adıma karşı o uğursuz irtica daima baş kaldırmış, milletin yolunu kesmiş ve milleti kurtuluş harekâtından men eylemek istemiştir!

İbrahim Müteferrika bu memlekete matbaayı sokmak istemiş! Derhal küfür ve sapkınlıkla itham edilerek aleyhine fetvalar ve hükümler çıkarılmış ve bu suretle bu memleket ve devlet tam yüz sene matbaacılık sahasında geri bırakılmıştır!

Niçin?

Çünkü matbaacılık gelişirse kitap, risale vs. basım ve yayımı kolaylaşacak, fikirler ve hisler gelişecek, millet, dinini, devletini daha iyi anlayacak, cahil ve mutaassıp hocalar ile cahil ve mutaassıp devlet adamları mevkilerini kaybedeceklerdir!

Millet ordusunu düzenleyerek düşmana karşı müdafaa vasıtalarını geliştirmek istemiş! Derhal bir Kabakçı Mustafa ve Kabakçı Mustafa'nın arkasında saklanan yeniçeri ağaları "Şeriat elden gitti, din kalmadı" diye yığınları tahrik ettiler ve zavallı Alemdar'ı malum olan feci akıbetlere uğrattılar.

Hakikatte ordunun düzenlenmesi ve yeni cihazlarla donatılması, bilhassa dini, dinin siperi olan bu devleti kurtarmaya yönelik tedbirlerdi.

Fakat yeniçeri ağaları ile Kabakçı Mustafa'nın din ve devletle ne alakası vardı? Onlar bu gibi ulvi kavramları anlayacak mahiyette mahluk bile değildiler! Onların yegâne anladıkları şey hurafeler ve hurafeler sayesinde temin ettikleri "ulufe"lerdi.

Millet Abdülhamit istibdadının bütün alçaklıklarını, bütün felaketlerini tanıdıktan ve memleketin artık tamamen gitmek üzere bulunduğunu duyduktan sonra bir inkılap yapıyor. Bütün âlem, bütün dünya düşünürleri bu inkılabın tarz ve gidişine hayran oluyorlar. Fakat Derviş Vahdeti ve onun arkasında saklanan vezirler inkılabı beğenmiyorlar. Çünkü artık Rus veyahut İngiliz taraftarı vezirlere mevki kalmayacağını, dervişlikle geçinilemeyeceğini, vezirlerden Türk taraftarlığı talep edileceğini, dervişlerden ise çalışmak istenileceğini hissediyorlar!

İşte yeniden sokaklarda "şeriat gidiyor, din kalmadı!" nidaları yükseliyor ve 31 Mart hadiseleri vaki oluyor.

Fakat yalnız bu mühim tarihi vakalar mı?

Bu millet potininden pantolonuna, boyun bağından setresine¹ kadar özetle elbisesinin en ufak teferruatını bile değiştirmek istediği zaman aynı hale maruz kalmıştır. Aynı "şariat gidiyor, din kalmıyor" nidalarını işitmiştir!

Ah! Biçare zavallılar! Din-i mübin-i Ahmedî² boyun bağıyla mı uğraşıyor? Bütün bir cihanı altüst etmiş olan bu din pantolon üzerinde mi durur?! Hayır! Hayır! O din o derece yüksek, o kadar yücedir ki sizin cehl ve cehaletten mahmur ruhunuz onun elifbasına bile yanaşamaz! Onun konusu boyun bağı, pantolon değil, insan beyni ve kalbidir; bu beynin sonsuza dek gelişmesi ve o kalbin sonsuza dek yükselmesidir. İşte bu yönü anlayamadığınız ve İslamiyeti boyun bağı ve pantolonla alakadar saydığınız içindir ki dini öldürdünüz, mahvettiniz! Dinin hakiki katili sizsiniz, evet, sizsiniz! Din bugün sizin elinizden kurtulmakla hakiki sahasına girmektedir ve bu sayede göreceksiniz ki pek yakın bir zamanda bu din yine o eski kuvvetini, haşmet ve azametini bulacaktır.

Bununla beraber, din katilleri yine o caniyane maksat ve azimlerinde sabit tirler. Bu kere de şapka münasebetiyle cehl ve cehalet, ayrılık ve taassup damarlarını tahrik etmektedirler.

Türk milleti yüz seneden beri bu canilerle uğraşıp mücadele ederek boğazına kadar kendisini medeni milletlere benzetmeyi başardı.

Bu kere de kafasını medenileştirmek istiyor! Fakat, din ve medeniyet (evet, din ve medeniyet, zira bu iki kelime eşanlamlıdır) ve aynı manayı ifade ederler) düşmanları yine "din gidiyor, şariat kalmadı" nidalarını yükseltiyor ve halkı tahrik etmeye çabalıyorlar!

Ah sefiller! Siz ne zaman bu dini sefil emellerinize alet etmek alçaklığından vazgeçeceksiniz? Ne zaman bu yüce ve mukaddes dini rezil etmek kötülüğünden sakınacaksınız?

Bilmiş olunuz ki bu milletin rehberi ve kurtarıcısı olan Gazi bir tek dakika sizin mahiyetinizde bulunmak tenezzülüne katlanmış olsaydı, oturduğu yer bir mabet ve kendisi de bir azizler makamında olurdu! Dört bir yandan onu tavaf etmeye gelenlerin hesabı olmazdı!

Bunun için biraz sakal uzatmak, üzerine bir cübbe, ayaklarına nalın giymek, cihanın her tarafından gelen yüzlerceistirhamnamelerde kendisine teklif olunan hilafet unvanını kabul etmek ve halka iki ayda bir görünerek dudaklarını zikreder bir tarzda kıpırdatmak yeterdi!

O zaman ne bu irticalar, ne bu zahmetlere katlanmak olurdu ve Gazi de ömrünü diğer halifeler gibi bolluk ve her türlü zevkler içinde geçirebilirdi!

1 Setre: Ceket. (Y.N.)

2 Din-i mübin-i Ahmedî: İslam dini. (Y.N.)

Ah! Sen Gazi'nin yerinde olsaydın ey sakallı ve tespihli mürteci! Bunu yapmakta bir tek dakika tereddüt etmezdin! Fakat Gazi'nin böyle hareket edebilmesi için evvela bu vatani ve bu milletin geleceğini unutmaması, ikinci olarak biraz ikiyüzlü olması ve üçüncü olarak bencillığe meyletmesi lazımdır!

Fakat işte bu hasletlere onun tabiatında yer verilmemiştir!

Bu vatan için başını koltuğuna alarak mücadeleye atılmış ve vatani kurtarmış olan Gazi, vatanın bu kurtuluşunu ebedileştirmek azmindedir! Bu yolda o nefsinde ve bütün varlığını da meydana koymuştur! Bunun kadar muazzam bir fedakârlık ve nefsinde feda emsaline tarihte az tesadüf edilmiştir. Türk vatanının kurtuluşunu ebedileştirmek demek, Türk'ün ebedi dini olan İslamiyetin de kurtuluşunu ebedileştirmek demektir! Bu böyledir ve başka surette yorumlanamaz.

Türk vatanının kurtuluşu ise bugünkü çağdaş medeniyetin bütün cihazını, bütün tecellilerini, maddi ve manevi bütün tezahürlerini kabul etmekle mümkündür! Medeni aile içine sokularak, orada Türk'ün sahip olduğu şerefle orantılı bir mevki almakla mümkündür! Yalnızlık ve inatçılık hem vatanın ve hem dinin yıkılmasına sebep oluyordu. Dolayısıyla devlet ve din namına yalnızlık ve inatçılığa nihayet verilmelidir!

Bu sayede kurtulacak olan yalnız vatan değildir; aynı zamanda da -tekrar ediyoruz- dindir. Zira bir dinin mevkii ve kuvveti o dini taşıyanların maddi ve manevi kuvvetleriyle orantılıdır. Biz medeniyetin bize vereceği maddi ve manevi cihazlar sayesinde fikren, ilmen, hissen, ahlaken ve maddeten ne kadar yükselirsek dinimiz de o derecede yüksелеcektir! Bizde büyük âlimler, büyük düşünürler, büyük araştırmacılar yetiştiği günden itibaren İslamiyetin ihtiva ettiği sonsuz yücelikler de gelişecek ve ortaya çıkacaktır!

Dolayısıyla yapılan yenileşme hareketlerinin kaçınılmaz ve mukadder bir neticesi de dinin gelişmesi ve yükselmesidir! Bu böyledir, ey yarasa gözlü mürteci! Parlayan güneşin nurları arasında nûr-i Muhammedî'yi de göremiyor isen git gözlerine ilaç ettir; bu milleti bunaltmaktan vazgeç, ilerlemesine ve yükselişine mâni olma. Aksi halde milletin ve dinin kutsiyetlerine çarpılacağın muhakkak ve mukadderdir.

Ağaoğlu Ahmet

Din ve Devlet ^{*}

Scheinberg

24 İkinci Teşrin [Kasım] 1925

Din ile devleti çok neticeli bir surette ayıran Türk İnkılabı yalnız bizim için değil, bütün asrımız için ehemmiyetli bir hadisedir. Bu büyük adımı atanların görüşlerindeki neticeli, müspet açıklığa herhangi bir inkılapta tesadüf edemeyiz. Tarihin zorunluluklarını bu kadar derin duyan, bu kadar derin kavrayan bir inkılabı, şimdiye kadar "barbar" denilen bir millet yapabilmıştır. İnkılabımızın mahiyetini, hususiyetini yalnız inkılabımız izah edebilir. Türklük bu inkılapla "barbar" olmadığını, bütün dünya için yeni bir devlet anlayışı devri açabileceğini ispat etmiştir. Eğer bu inkılap -bazılarının dediği gibi- yabancı inkılapların izini taşımış olsaydı, ilhamını bizim tarihi zorunluluklarımızdan almasaydı, hiç şüphesiz vücuda gelen şey korkak ve titreyen bir adımdan, hasta bir çabalayıştan başka bir şey olamazdı. Biz dünya kültüründen istifade etmiş olabiliriz. Fakat bu Türklüğün asrıyla muhafaza ettiği temastan başka bir şey değildir; onun insani yüksekliği için bir delildir. Biz, bunu, bu istifadeyi bütün yaratıcı faaliyetlerimize yayamayız. Eğer böyle olsaydı Sümer'i, Akad'ı, Babil'i, eski Yunanistan'ı, Roma'yı, Rönesans'ı, asrımızı büsbütün başka bir tarzda münakaşa etmemiz icap ederdi. Hiç şüphesiz bugünkü Türk Devleti'nin dayandığı görüşlerin en ehemmiyetli kısımları Avrupa devletlerinde hâlâ hakikat olamamıştır. Biz bunu bilmiyoruz. Mesela bugün gözlerimizi pek haksız kamaştıran

* M(ustafa) Nermi, *Cumhuriyet*, 3 Kânunuevvel (Aralık) 1925, No: 564, s.2.

Fransa, gözlerini hâlâ papalıktan ayıramıyor. 20. asırda muhteşem ilmi mevkiiyle baştan başa bir kıymet olan Almanya "din ve devlet" işlerinde kati bir adım atamamıştır. İngiltere'de din hâlâ devletin bir tahrik vasıtasıdır. İtalya ve İspanya'daki devlet anlayışları ise asrımıza ehemmiyetli bir surette yabancıdır. Çekoslovak Devleti Jan Hus¹ için yapılan tezahürat neticesi olarak müşkül bir mevkie giriyor. Bütün bu vakalar karşısında yeni Türk Devleti'nin kültür kıymetlerini gözlemlemek güç bir şey değildir. Türkiye'nin yapabildiğini Avrupa ancak ciddi mücadelelerden sonra yapabilecektir. Bu bizim tarihimiz için müstesna bir şereftir.

"Din ve devlet"i birbirinden tam manasıyla ayırmak, "devlet" kavramını bütün açıklığıyla kavramak demektir. Burada din ve devleti birbirinden kati surette ayıran şeyleri uzun uzadıya izaha hacet yoktur. Her ikisi de başlı başına iki müessesedir. Dini devletlerin teşekkülleri, dinin daha ziyade "organizasyon" tarzında tecelli etmiş olmasından ileri gelir. Din devletle bir arada bulunduğu zamanda bile birbirinin talihine kati surette iştirak etmemiştir. Dini Yahudi Devleti mahvolduktan sonra "Musevilik" asrımıza kadar yaşamıştır. Büyük Konstantin de Hristiyanlığı devlet dini yaptığı vakit Doğu Roma İmparatorluğu batmamıştır. Hindistan'da, Afrika'da devlet hayatı yaşamayan milyonlar Müslüman hâlâ Müslümandır.

Tabi oldukları devletler ise onlara her hususta yabancıdır. Buralarda dinle devlet tamamıyla birbirinden ayrı ayrı şeylerdir. Din ile devletin birbirine çok zıt iki kavram olduğuna devletlerin fiiliyatı şahittir.

Roma, ortadan kaldırdığı devletlerin arazisindeki dinlere dokunmak mecburiyetini duymadı. Osmanlı Devleti de başka tarzda hareket etti mi? Emevilerin de İohannes Damascenus² gibi müşavirleri vardı. Bugünkü emperyalist devletler de aynı tarzda hareket etmiyor mu? Din ve devlet birbirini tamamlayan iki kavram olsaydı bu istilacı asırda "dinlerin serbestiyeti"ne en küçük bir imkân var mıydı? Devlet hakkı istediği için kahraman Rif halkı bugün en müthiş silahlarla öldürülüyor. Öte taraf bütün Faslılar dini hususlarda tamamıyla serbesttirler; halifeleri de var hatta. Demek oluyor ki, din ve devlet bütün fiiliyat itibariyle başka başka şeylerdir. Bu iki kavramı birbirine yakın gören devlet adamları tarihin bu kadar açık bir olgusunu kavrayamayacak kadar dar düşünen şahsiyetlerdir. Çünkü devleti alakadar eden meseleler, devlete kuvvet veren istikametler başka, kul ve sofu yetiştiren şeyler de başkadır. Bu ikisi arasında hadise itibariyle insan ve gölge farkı vardır. Onun için din ve devletin birliğini kabul eden çok hatalı görüşün ne dine ne de devlete bir faydası olabilir. Öyle devletler vardır ki en büyük devlet idealleri "tarihi kötülük"ten başka bir şey değildir. İşte yalnız

1 Papalığa isyan etmiş milliyetperver bir papaz.

2 Yuhannâ ed-Dımaşkı (Şamlı Yuhannâ). (Y.N.)

böyle olan devletler "çalılar"ı ipekli din tülleriyle sararlar, öldürülen insanların seslerini çanlarla susturmak isterler. Bu itibarla din ve devleti birbirinden ayıran, bütün hadiselerle temiz ve lekesiz bir ruhun yıkılmaz cesaretiyle bakan Türk Devleti bu devir için ne ehemmiyetli bir kıymettir. Onun için, inkılabımızın esaslarını nereden aldık diyenlere, aldığımız yeri açık alınlı gösterebiliriz:

Türk halkının en yüksek alevlerle tutuşan "Tur-ı Sina"sından. Biz oraya kadar dağınık kitle olarak geldik ve ondan sonra millet olduk.

Genç devlet müessesemizi bütün kapsamıyla yeni ruhuyla düşünürken asrın müesseselerine göz gezdiriyorum. Gençlik ve ihtiyarlık farkları görüyorum. Birçok müesseseler, dengesini cansız bir sopaya emanet eden ihtiyarlar gibi göçüyorlar, mazilere göçüyorlar. Buna karşılık adeta bütün bir asır en büyük heyecanı ile ürperiyor:

Fiat Türkiye!¹

M. Nermi

¹ Fiat Türkiye "Canlan, var ol Türkiye" demektir. Kitab-ı Mukaddes'teki "(Emrettim) Işık olsun!"a (Fiat lux) telmihtir.

Taassup Belası *

40 milyon İngilizin kendilerinin on misli olan Hindulara musallat ve hâkim olabilmelerini gözlemleyenlerden birçokları bu gayri tabii gibi gözüken hadiseye hayret etmekten kendilerini alamıyorlar.

Halbuki dün ajans telgraflarının Kalküta şehrinden alarak tebliğ ettikleri bir telgraf bu hadisenin sır ve hikmetini pek basit olarak izah etmektedir. Bu telgrafta deniliyor ki:

"Kalküta şehrinde Müslümanlar ile Mecusiler arasında vaki olan bir arbedede 22 adam katlolunduktan ve birçok adamlar da yaralandıktan sonra polis ve askerin müdahalesiyle sükûnet iade edilmiştir!"

Hindistan'ın hemen her tarafında hemen her gün vaki olan bu gibi arbedelerin sebebi nedir, biliyor musunuz? Din taassubu! Mezhep anlaşmazlığı!!

Hindistan'da yaşayan ve aynı ırk ve cinse mensup olan ahali arasında araştırmacılar bugün yüzlerce mezhepler ve tarikatlar saymaktadırlar. Bu tarikat ve bu mezheplerin izinden gidenlerin dimağ ve ruhları hurafelerle o kadar dolmuş ve onlarla o derece meşguldürler ki etraflarındaki hakikatleri ve gerçeklikleri görmek ve anlamak kabiliyetinden bile mahrum olmuşlardır. "Bir mukaddes inek" meselesi bunlar için İngiliz hâkimiyetinden de, bağımsızlık ve hürriyetten de, şeref ve haysiyetten de, vatan ve milliyetten de mühim ve kıymetlidir. Hâkimiyet çiğnensin, bağımsızlık ve hürriyet alınsın, vatan ve millet esir olsun; yalnız mukaddes ineğe dokunulmasın.

* Ağaoğlu Ahmet, *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Nisan 1926, No: 1709.

İşte zihniyet! İşte düşünce! İşte endişe!

Fakat hiç olmazsa bugün¹ ahali aynı "kutsiyet" etrafında toplanmış olsaydı! Yine hiç olmazsa bir kısmın mukaddes saydığını diğer kısım kirli saymasaydı! O zaman yine birlikte yaşamak, birlikte bir varlık göstermek imkânı olurdu! Fakat işte bu yoktur! Hurafeler arkasınca koşan düşüncesiz ve beyinsiz kitleleri hurafelerden istifade eden sahtekârlar Allah ve mukaddesat namına bin bir parçaya bölmüşlerdir. Ve her parçaya ayrı ayrı "kutsiyetler" göstererek aralarında asırların doldurabileceği uçurumlar açmışlardır.

Bugün Hindistan'da birbiriyle her türlü alaka ve münasebetten çekinen, birbirini reddolunmuş ve mutlak kâfir sayan binlerce sektler² sayılmaktadır.

Bu "sekt"lerden birisine İngilizler "untouchable", yani dokunulmaz namını verirler. Bu sekte mensup insanlar diğer sektlere mensup olanlara 19 metreden eksik bir mesafeden yaklaşamazlar. Çünkü bunların temasları, nefesleri herkesi kirletirmiş, herkesi ebedi bir lekeyle dağlamış ve bu damgayı taşıyan insanlar âlemlerin rabbinin huzuruna çıkamazmış! Bu zavallıların adedi Hindistan'da milyonlara ulaşmaktadır.

İşte aynı memlekette yaşayan ve aynı ırk ve cinse mensup olarak aynı hayata iştirak edenler arasında açılmış olan bu uçurumlardır ki en az 350 milyon nüfustan ibaret olan Hindular millî birlik hususunda bir varlık gösteremiyorlar.

Hakikaten son zamanlarda gerek Mecusiler ve gerek Müslümanlar arasında bir zümre fedakâr ve hamiyetli aydınlar çıkarak bu belayla uğraşmaya ve ahalîyi birliğe davet etmeye başladılar. Fakat hiçbir gün eksik olmayan dini ayinin icrası münasebetiyle feveran eden taassup ve cehaletin infilakı ahalîyi birbirine karşı koyarak bunların mesaisini hiçe indirmektedir.

Zavallı Doğu! Her tarafta aynı belaya maruzdur! Her tarafta sahtekârlar onun cehalet masumiyetini suiistimal etmektedir! Ve bir de Allah ve mukaddesat namına hareket ettiklerini iddia edenler, ahali arasına nifak, şikak, ihtilaf, husumet ve adavet telkin ederek hem halkı dinin hakiki maksadıyla ve hem de hayatın gösterdiği tesirlerle iştigal etmekten men eylemektedirler. Bunun içindir ki insanlığın tam üçte ikisini teşkil eden Doğu milletleri asırlardan beri Ashab-ı Kehf uykusuna dalmışlardır. Ve başkalarının ellerinde birer istismar maddeleri olmuşlardır.

Doğu'nun, Doğu milletlerinin ve hatta bu milletlerin ardından gittikleri dinlerin canlandırılması, bunların o sahtekârlar ile bu hurafelerden kurtulmaları na bağlıdır.

Bu hakikat dahi Türk İnkılabı'nın ne kadar doğru ve kurtarıcı bir yol almış olduğuna yeni bir delildir! Millet, milliyet, vatan, bağımsızlık ve şeref kavramları

1 Hâkimiyeti Milliye'de "bugün" şeklinde. Doğrusu "bütün" olmalı. (Y.N.)

2 Sekt (Fr. Secte): Felsefi ve dini ayırım; mezhep. (Y.N.).

ile hakiki din kavramı ne bu sahtekârlarla ve ne de o hurafeler ve taassuplarla
uzlaştırılmaz! Bunlar birbirini ret ve inkâr ederler ve dolayısıyla millet, vatan,
bağımsızlık ve hakiki din zihniyetinin oluşması için taassup, cehalet ve hurafe-
ler zihniyetinin ölmesi lazımdır. Hakiki kurtuluş buradadır!

Ağaoğlu Ahmet

Laik Mektep^{*}

Bu meseleden evvelce de bahsetmiştim; yine dönüyorum. Buna bu kadar çok ehemmiyet verdiğimin sebepleri var. Bir kere Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda bir "vicdan hürriyeti" bahsi var. Bütün medeni memleketler gibi Türkiye de mezhepte, ayinde hürriyeti çoktan kabul etmişti; fakat bu hürriyet bütün manasıyla geçerli oldu mu? Din ile dünya işlerinin ayrılmadığı memleketlerde "vicdan hürriyeti"nden bahsedilebilir mi? Meşrutiyet'te şeyhülislamlık hükümette sadrazam derecesinde mevki sahibi iken, mezhepte, ayinde serbesti ancak görece bir şekilde mevcut olabilirdi.

Cumhuriyetimiz laikliği umde kabul edince, yani din ile dünya işlerinin birbirinden tamamıyla ayrı olduğu esasını ilan edince, vicdanlara tahakküm etmek arzusunda olan medreseleri, tekkeleri kapatınca "vicdan hürriyeti" esasına tamamıyla inandığını gösterdi.

Laikliğin dinsizlik olmadığını herkes öğrendi; yalnız devlet kimsenin dinine, mezhebine karışamaz, halka Allah'la istediği gibi tanışmasını temin eder; laik bir devlette her fert istediği dine inanır, istediği mezhebi seçer. Bundan dolayı devlet kimseyi mesul edemez.

Ancak laiklik yalnız vatandaşlar için dini bir hürriyet kabul etmekle kalmaz; bilhassa eğitim müesseselerinde de dini öğretimi idare etmek yetkisini elde bulunduramaz. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi mekteplerinde resmi program dahilinde hâlâ din dersleri vardır. Bu dersler Sünnilik dairesinde, Hanefi

* Kâzım Nami (Duru), *Cumhuriyet*, 31 Temmuz 1926, No: 799.

mezhebi üzeredir. Devlet neden sırf bu mezheple alakalı dini öğretim yapmak hususunda ısrarlı görünüyor? Ben Sünni, Hanefiyim. Dinime, mezhebime çok bağlıyım. Ancak bu akideden dolayı kimseye hesap vermeye mecbur değilim. Bir bakıma resmi programlarda Hanefi mezhebi üzere din öğretiminin bulunmasından memnun olmalıyım. Fakat hayır... Ben Maarif Vekâleti'nin mezhebi terbiyeme sınır tayin etmek hakkına sahip olmadığına inanıyorum. Öteden benim gibi bir baba çıkar, derse ki "Ben de Aleviyim; çocuğuma Hanefi mezhebini öğretmek istemem. Benim oğlum da benim gibi Alevi olacak". Ne cevap verilir?

Türkiye'de medreseler, tekkeler vicdanlar üzerinden tahakküm etmelerinden, halk arasında cehaleti, taassubu, batıl akideleri, özetle vatandaşlar arasında mevcut olması lazım gelen kardeşliği kıran bu bozuklukları sürdürdüklerinden dolayı kapatıldılar. Medreseler, tekkeler kapandı diye Bektaşilik, Alevilik, Hüseynilik, İsmaililik, Yezidilik, daha bilmem nelik ortadan kalkmadı ya!.. Kalkmaları da mümkün değil. Belki şimdiye kadar devletin Hanefiliğinden korkan bu mezheplerin mensupları Cumhuriyet Türkiye'sinde kendilerini daha hür görecektir, mezheplerinden dolayı baskıya, hakarete uğramayacaklarını anlayarak Cumhuriyet'e hakiki bir sadakat gösterecekler.

Geçen seneye kadar Tahtacı Çine köylerinde hemen hemen tek bir mektep yoktu; hakiki Türk olan bu mezheplerin mensupları bütün kabiliyetlerine, zekâlarına rağmen bilgisizlik içinde yaşamayı tercih ediyorlardı. Çünkü mekteplerdeki din dersleri Alevilerin hiç işlerine gelmiyordu. Bu vatandaşların mektepten, marifetten istifade etmeye hakları yok mu? Hep böyle cehalet içinde mi ömür sürüp gidecekler? Halbuki bunlar, daha düne kadar "Kızılbaş" diye hakarete uğrarlar, fakat devletin askerlik gibi, vergi gibi bütün yükümlülüklerini yerine getirirlerdi.

Saltanat devrinde müftülerin gönderdikleri ramazan hocalarını, ellerine tatmin edici parayı, hediye verildikten sonra geriye yollarlardı. Bir ramazan hocası, Alevi köyünü Sünni köyüne her vakit tercih ederdi. Çünkü zahmetsizce bir hayli para almak, ondan sonra da bir başka köyün yahut kasabanın bir köşeciğinde ayrıca namaz kıldırarak yahut mukabele okuyarak daha kazançlı olmak vardı.

Türkiye'de mezhep meselesini ihmal etmek hiç de doğru değildir. Doğrusu devlet mezhep işlerine karışmaz; fakat bununla muhtelif mezheplerin mevcut olmayacağı kanaatinde bulunabilir mi? Asla. Mezheplere karışmamakla beraber onların siyasi, toplumsal bir zarar doğurmalarına meydan vermeyerek, yalnız her fert için "vicdan hürriyeti"ni temin etmeye mecburdur.

İşe bu noktadan bakılınca resmi programlarda din derslerinin hâlâ mevcut olmasındaki sebep bir türlü anlaşılamıyor. Tam laik olabilmek için devletin bu işi çocuk babalarına bırakması lazımdır. Sünni olan bir mahalle yahut bir köy

halkı çocuklarına Sünnilik akidelerini istediği şekilde verir. Fakat Şii olan bir mahalle yahut bir köy halkı da aynı hakka sahip olmamalı mıdır? Eğitim, öğretim sahasını geçmemek için devlet teşkilatı arasında "Diyanet Riyaseti" gibi bir resmi dairenin varlığı laikliğe ne kadar uygundur meselesine dil uzatmayacağım. O noktayı erbabı düşünür, söyler.

Beni en çok düşündüren nokta mektepleri mezhep bakımından tamamıyla tarafsız kılmaktır. Çünkü mektepler insani, milli eğitimin, öğretimin müessesesidir. Orada Türk vatandaşı yetişir; Sünni yahut Şii yetişmez. Düşününüz: Bir Şii çocuğu mektepte din derslerini okudu; akşam evine gidince babası "Bunlara inanma; asıl mezhep benim dediklerimdir!" derse, çocukta mektebe karşı, mektebin eğitsel telkinine karşı ne kalır?

Halbuki mektep insani bir ahlakın esaslarını pek güzel telkin edebilir. Bu ahlak esasları her dinde, her mezhepte, her meslekte müsterektir. Acaba Türk'ün milli ahlakı Sünniliğe, Şiiliğe aykırı mıdır? Vatandaşlar arasında dostluk, emniyet temin edecek bir ahlak -hatta uhrevi de olsa- ferdi saadetin teminatı değil midir?

İşte eğitimcilerimizi düşündürecek mühim bir nokta. Bunu Maarif Vekili Necati Beyefendi'nin nazarı dikkatlerine ehemmiyetle arz ederim.

Kâzım Nami

Hükümetin Dini Olur mu?*

Fransa Cumhuriyeti 1906 yahut 1907'ye kadar laik değildi. İlk Clemenceau kabinesi zamanında laik oldu. Bu tarz hükümetin kanunu, yani hükümetin laik olması kararı Combes kabinesi zamanında hazırlanmış, Meclise kabul ettirilmişti. Clemenceau bu kanunu uygulamaya koydu. Fransa için bu hal büyük bir inkılap idi. Çünkü o zamana kadar Fransa Cumhuriyeti'nin dini Hristiyan ve mezhebi Katolik idi. Bu inkılap niçin oldu?

Katolik mezhebi kusursuz ve itaat edilmesi zorunlu bir dini reis kabul ettiğinden, bütün Fransızlar, Fransa Cumhuriyet Hükümetinin tebaası olmaktan ziyade, Katoliklerin dini reisi olan Papa'nın tebaası, yani bir İtalyan papazının kullarıydılar. O kadar kullarıydılar ki bu tabiiyet ve bu kulluk zinciri yalnız Fransa halkının değil, hatta bizzat Cumhuriyetinin bile -mademki hükümetin dini Katolik idi- boynuna geçmişti.

Ara sıra Cumhuriyetin, Papa'nın arzusu dışında gerçekleşen hareketleri Fransızlar nazarında hükümete bir gayri meşruiyet çeşnisi veriyordu. Bu hal siyasi işlerde, kanunların düzenlenmesinde ve bilhassa seçimler gibi hallerde resmi mezhebi Katolik olan Cumhuriyeti içinden çıkılamayan birçok müşkülata düşürüyordu. Bu müşkülattan kurtulmak için Cumhuriyet laik olmaya mecbur oldu. Şimdi bunu geçelim.

* Mehmet Ubeydullah (Hatipoğlu), *Cumhuriyet*, 10 Mart 1928, No: 1380, s.2.

Hristiyanlık Müslümanlığa hiç benzemez. Fakat biz burada Hristiyanlık deyince daima kiliseyi anlamalıyız. Zira İncil -tahrifi bir yana bırakılırsa- belki birçok bakımlardan Müslümanlığa muhalif değildir. Onun için biz Hristiyanlıktan bahsederken kilisenin ortaya koyduğu ve kabul ettiği Hristiyanlık üzerine söz söyleyeceğiz.

Hristiyanlıkta muhtelif mezhepler arasındaki anlaşmazlık cevherîdir.¹ Bilhassa Katolik Kilisesi kendi mezhebi haricinde kalanların kurtulamayacağı fikrindedir. Dolayısıyla kendisinin hükümet idaresini ele geçirdiği yerde başka bir mezhebin mevcudiyetini çekemez. Çünkü başka bir din veya mezhebi çekmek, hoş görmek, yani tolere (tolérer) etmek, -Katolikliğin hak olması bakımından- küfür ve sapkınlıkla, batılla antlaşmak, ittifak etmektir.

Katolik mezhebinde papa kusursuzdur. Kendisi göklerle münasebattedir. Dolayısıyla çıkardığı emirler ve fermanlar eleştiriye ve itiraza maruz olamaz. Ve İncil'in manasını yalnızca papa anlar. Ondaki başka kimsenin İncil'i anlamak hakkı, yorumlamak hakkı yoktur. Katolik mezhebinin esas kaideleri böyle olduğu için hükümet gibi bir manevi şahsiyeti dinle kayıtlamak lazım gelmiştir ki, hükümet "ben Katolik mesleğine mensubum" dedikten sonra bizzat hükümet papaya ve halk fertleri hükümete itiraz edemesin ve kimse "İncil'in manasını ben de anlıyorum. Filan ayet şu demektir, şu bu manaya gelir" diyemesin. Hükümeti bir manevi şahsiyet farz ederek ona din isnadına "kilise kulları, papa perestîşkârları² tarafından" vaktiyle bu suretle lüzum görülmüştür. Ve bunun için Fransa anayasasına "Fransa Cumhuriyeti'nin resmi mezhebi Katolik mezhebidir" diye bir bent konulmuştur.

Fransa laik olmakla ne demiş oldu? "Ben Fransa Cumhuriyeti, Fransızların memleketi olan Fransa'nın idaresini üstlendim. Halkın vicdanına istikamet vermek benim vazifem dahilinde değildir" demiş oldu. Hatta kanunun yürürlüğe konulmasına karar veren Meclis'te Briand ile Viviani birer uzun nutuk söylediler. Bu nutuklar Meclis'in kararıyla bastırıldı; Fransa'nın her köşe bucağında duvarlara asıldı. O nutuklardan birinde Briand yahut Viviani diyordu ki "Fransa Cumhuriyeti laik olmakla dinsiz olmadı yahut din aleyhine dönmedi. Fransa, memleketin idaresiyle mükellef olduğunu ve iman hususunda halkın vicdanına istikamet tayin etmenin vazifesi haricinde bulunduğunu ilan etti". İşte bunu diyordu.

Biz vaktiyle Kanunu Esasımızda "Osmanlı Devleti'nin dini İslam dinidir" bendini nasıl Fransa anayasasından aldıysak, bu defa laikliği de oradan aldık. Başlangıçtaki alış ne kadar abes ve manasız idiye bu defaki alış o kadar uygun, o kadar yerindedir. Çünkü:

1 Cevherî: Tözel; öze ilişkin. (Y.N.)

2 Perestîşkâr: Tapan; taparcasına seven. (Y.N.)

Evvela bizim Müslümanca anlayışımıza göre dini biz bir manevi şahsa, bir kavrama, bir müesseseye sıfat yapamayız. Ancak kalbi ve şuuru olan ve hariçte mevcut akıllı bir belli şahsa isnat edebiliriz. Mesela Şirket-i Hayriye Budist, Seyr-i Sefâin Şafidir diyemeyiz; Ali Müslüman, Yako Yahudi, Nikoli Hristiyandır deriz. Dolayısıyla hükümete din isnat etmek anlamsızdır ve dolayısıyla İslamda hükümet esasen laiktir.

İkinci olarak, biz Müslümanlar memleketimizi idare eden kanunlarla idare olunmayı kabul eden şahıs hangi dinden olursa olsun "lehum mâ lenâ ve 'aleyhim mâ 'aleynâ",¹ yani "hak ve vazifelerimiz birbirinin aynıdır" hadisine sarılarak, o şahsın canını da, malını da, dinini de kendimizinki kadar himaye etmekle mükellefiz. Halbuki bir dine mensup olan hükümet, başka dinleri himaye etmekle değil, etmemekle mükellef olacaktı. Demek ki Müslümanlar ancak ve ancak laik hükümet teşkil edebilirler. Şu halde Türkiye Cumhuriyeti'nin laikliğini dinsizlikle yahut din aleyhinde bulunmakla yorumlamak, eğer bu yorum şuur ve idrake dayanıyorsa, ancak kötülükle, bozgunculukla, fitnecilikle vasıflandırılabilir; yok, idrak ve şuura dayanmıyorsa, itibardan düşmüş bir hezeyandır.

Biliyorum benim bu sözüme itiraz edenlerin ne diyeceğini; derler ki:

"İslam hükümetinde, yani ahalisi Müslüman olan memleketlerde şeriat yürürlükte olacak!"

Amenna, fakat hangi şeriat? Halka Müslümanlık namına fikir özgürlüğünü salıp, evham ve vesveselerin toplamına iman telkin edenlerin şeriatı mı, yoksa kamu işlerinin teminatı olmak temeli üzere kurulmuş olan şeriat-ı Ahmediye mi? Eğer bu esas üzere kurulan ve zamana göre değişimi kabul etmekle "adaptasyon", yani intibak kanununa en uygun olan ve her zaman hal ve zamanın gereğini gözetten şeriat-ı Ahmediye ise, o her zaman geçerlidir.

Kamu işlerine aykırı olan kanunu Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman kabul etmez ve eğer yürürlükteki kanunlarda öyle bir madde varsa o maddeye itiraz ve kamu menfaatine uygun olarak değiştirilmesini teklif kapısı her zaman herkes için açıktır. Bunu bilmemek yahut bilerek anlamazdan gelmek fikir bozukluğundan ve Cumhuriyetin temsil hükümeti olduğunu bilmemekten kaynaklanır.

Şeriat-ı garrâ-i Ahmediye'ye² göre reayada³ tasarruf kamu menfaati şartına bağlı olduğundan şeriatın temel esasları kanunların düzenlenmesinde kamu menfaatine uygunluğu lüzumlu kılmaktadır. Bir kanun kamu menfaatine uygun mu? O kanun şeriatın ta kendisidir. Dolayısıyla İslamda en büyük düstur şudur:

Kamu menfaatine uygun olan her kanun şeriatın ta kendisidir.

1 "Haklarımız hakları, vazifelerimiz vazifeleridir" anlamında. (Y.N.)

2 Şeriat-ı garrâ-i Ahmediye: İslam şeriatı. (Y.N.)

3 Reaya: Bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk; imparatorluk döneminde Müslüman olmayan tebaaya verilen ad; Hristiyan ahalî. (Y.N.)

Ben bu önermeyi bir zamandan beri *Cumhuriyet*'in Gazi'nin vecizeleri olmak üzere kaydettiği bir vecizeden aldım. Gazi diyor ki:

"Hangi şey ki akla, mantığa, kamunun menfaatine uygundur, o bizim dinimize de uygundur!"¹

Mehmet Ubeydullah

1 Gazi Mustafa Kemal'in 16 Mart 1923 günü Adana Esnaf Cemiyeti üyelerine nutku içinde yer alan söz konusu sözleri için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.15, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.219. (Y.N.)

Ramazan Tecrübelerimiz^{*}

Henüz sınırının tayini mümkün olmayacak kadar uzun ve sonsuza dek geleceğe doğru uzayan bir zaman daha din, camia hayatını oluşturan ve şekillendiren kuvvetli unsurlardan biri olarak kalacaktır. Hangi din?.. Her din; bilhassa nakle karşı aklın hâkimiyetini kabul ile gelişen her din. Kâinatın sınırsızlığı ile insan hayatının âcizliği ve faniliği insanlığı his ve idrakin en ilkel derecelerinde iken bile bir şeylere inanmaya sevk etmiş ve zorlamıştır. İnsanların ağaçlara, taşlara, hayvanlara, toprağa, suya, ateşe, güneşe, yıldızlara ve semaya taptıkları zamanlar olmuş ve nihayet dinler nihayetsiz bir gaip âlemine izafe olunmuştur. Kâinat sınırsız, insanın akıl ve idraki ise sınırlı. Nihayet insan bu sınırsızlık içinde çırpınıp kalmış ve bu ıstırabında şu dala takılmayı ve şu köşeye sığınmayı görelî huzur ve sükûnete dayanak yapmakta teselli vesilesi bulmuştur. İnanmak ihtiyacı namına dinin aslı budur ve bu ihtiyaç -adeta insanın idrak ve izanıyla eş sayılacak şekilde- çok kuvvetli ve çok şiddetlidir. Yeryüzü üzerinde dini lüzumlu bulmayan insan cemiyeti yoktur. Dini burada kâinatın perde perde esrarı içinde herhangi manevi bir akide ile vicdani bir neşe diye anlamalıdır. Mahiyetini açıklayarak kıymetini tayine çalışmak abestir. Çünkü nihayet bu, ferdin ve cemaatin bir zevkidir.

Dinin cemiyet içinde sahip olduğu mevkie bakanlar onu "milliyet"i oluşturan unsurlardan biri saymak derecesinde ileri gitmişlerdi. Bu nokta eleştiriye ve tahlile muhtaç bile olsa dinin cemaat ve cemiyet hayatında kuvvetli bir bağ rolünü oynadığını inkâr mecal yoktur. O kadar ki ilk insan cemaatleri cemi-

* Yunus Nadi (Abaloğlu), *Cumhuriyet*, 20 Mart 1928, No: 1390.

yet hallerini yalnız bu dini ve akidevi bağlara dayandırmışlardı. İnsanlık ilerledikçe cemiyet hayatı yeni yeni bağlarla ilerleme ve gelişme safhaları arz etmiş ve "medine"¹ hayatı insanların münasebet ve muamelelerinde dini olmaktan ziyade dünyevi hükümlerle öne çıkmaya başlamıştır. Bu, insanlığın medeniyet yolunda katettiği çok büyük bir merhaleidir. Buna rağmen dini hayat köşesinde kalmıştır. Küçüklük ve büyüklüğe matematikte bir sınır konulamadığı müddetçe bunun böyle kalacağını kabulde zorunluluk vardır. İnsanlığın en büyük zaafı ve -kim bilir, belki de- en büyük fazileti buradadır.

Malumdur ki Ramazan, Müslümanların ve dolayısıyla biz Türk Müslümanların hayatımızda dini tezahürleri devamlı ve bariz olarak geçen bir ay olmak üzere yerleşmiştir. İnsiyaki² bir hayatın bu ayda bizi daha ziyade kendimize topladığı bilinmekte veya farz olunmaktadır. "Cumhuriyet" bu sene Ramazan'da "daha ziyade kendimize toplanmış olmak" vaziyetimizden istifade ederek bir iki tecrübeyle ortalığı yoklamak istedi. Bu iki tecrübeye şu iki noktanın belirmesini arzu ettik:

1) Cumhuriyet ile din arasında zıtlık var mıdır?

2) Çağdaş medeniyete intibak etmek üzere bizi Batı'ya yönelten inkılabımız mazimizle bütün bütün alakamızın kesilmesini zorunlu kılar mı?

Bu iki mevzuu onlar üzerinde söz söylemekte en yetkili iki faziletli vatandaşımıza bıraktık. Fakat bırakmadan evvel kendileriyle bu mevzular üzerinde bir sonuncu defa daha uzun uzadıya konuştuk. Çünkü bizce zaten malum ve muhakkaktı ki din ile Cumhuriyet arasında asla zıtlık yoktu ve olamazdı. Fazla olarak din cemiyetin zorunlu ihtiyaçlarından olduğu için Cumhuriyet devrinde onun hurafelerden ve boş inançlardan sıyrılmış daha nezih, daha ciddi, daha samimi şekillerinin tecellisini ve gelişmesini bile beklemek makul ve haklı olurdu. Milliyet bahsinde mazi ile bugüne ve geleceğe gelince tarihin her devrine mevcudiyetinin ve yüksek kabiliyetinin damgasını basmış olan Türk'e göre mazisini inkâr etmek değil, hatta unutmak, hatta şöyle böyle ihmal eylemek bile caiz olmazdı.

Hamiyetimizde hiç aldanmamış olduğumuzu görmekle pek ziyade memnunuz. Her iki tecrübe başarıyla neticelendi. Çünkü her iki mevzu saf ve samimi halkın his ve ümitlerimiz üzerine çıkan derin bir alakasıyla karşılandı. Cumhuriyet ile hakiki din arasında hiçbir zıtlık yoktur. Milliyet bahsinde mazi nin ihmali ancak büyük bir sapkınlık teşkil edebilir.

Muhterem fazıl Ubeydullah Efendi ile önümüzdeki mevzuun münakaşasının da belki usul noktasından anlaşılamayabiliriz. Fakat görüyoruz ki neticede biziz.³

1 Medine: Şehir, kent. (Y.N.)

2 İnsiyaki: İçgüdüsel; bir kuvvetin etkisiyle çekilip gitmekle ilgili. (Y.N.)

3 Mehmet Ubeydullah (Hatipoğlu) Efendi'nin 10 Mart 1928 tarihli *Cumhuriyet*'te yayımlanan ve Yunus Nadi'nin bu makalesine konu olan "Hükümetin Dini Olur mu?" başlıklı makalesi için bkz. elinizdeki kitapta s.814-817. (Y.N.)

O halde usuldeki anlaşmazlığı ihmal edebiliriz. Muhterem fazıl, cumhuriyeti İslam dininin esas kaidelerine göre dahi hükümet şekillerinin en mükemmeli sayıyor ve bunu ispat ediyor. Biz ise cumhuriyeti tarihte bir gelişme sayarak fikre ve vicdana temin ettiği hürriyet ve hürmet itibariyle dine asla zıt olmadığını pek kolay sabit olur bir dava şeklinde görmekteyiz. Bununla beraber sosyoloji ilmine göre hakiki şeriat cemiyetin kendi sinelerinden doğar. Dolayısıyla lafızları ve tabirleri değişse bile bu kaide icabınca Ubeydullah Efendi Hazretleriyle ilmen dahi pek kolaylıkla bir olabiliriz veyahut esasen biriz demektir. Çünkü kendileri şer'in "halkın işlerinde tasarruf maslahata¹ bağlıdır" kaidesine dayanıyorlar ki buradaki "maslahat", "cemiyet"ten ve ondan "doğanlar"dan başka bir şey değildir.

Bizi Batı'ya yönelten inkılabımızın gerçekleşmesini izleyen bazı zorunlu -ve esasen pek haklı- tezahürleri anlamayanlar "inkılap demek, maziye yıkmak demektir" genelleştirmesiyle ellerine birer balta alarak gelişigüzel vurup kırmaya koyuldular. Cumhuriyet ile tarihimizde en büyük gelişmeyi temin eden inkılabımızın milli gelişme ve yükselişimize mâni olan usul ve şekilleri hem de şiddetle yıkmasından daha tabii bir şey olamazdı. Bu başka şeydir, Türk milletinin ne olursa olsun bütün mazisini inkâr ve ihmal etmesi başka şeydir. İkincisi asla caiz ve zaten mümkün de değildir. Çünkü milli varlık dünden bugüne gerçekleşiverecek bir hadise değildir; belki bütün tarihe uzanan bir gerçekliktir. Bugünkü cumhuriyetçi Türkler, dün, evvelki gün ve daha evvelki gün imparatorluklar yıkan ve imparatorluklar kuran Türklerdir. İsteddiği zaman imparatorluklar kuran ve yaşatan bir millettir ki dilediği zaman da işte böyle cumhuriyetler tesis edebilir; aynı kuvvetle, belki daha büyük bir kuvvetle. Bizim kimler olduğumuzu anlamak isteyenler tarihimize bakacaklardır. Biz her devirde büyük bir millet olduk. Bugün hürmete layık bir Cumhuriyet idaresinin başında olmağımızın bir mühim sebebi de budur.

Köprülüzade Fuad Bey ilme ve medeniyete hizmet eden Türklerden şöylece alınıveren 25 kişiyi birer birer yazdıkça halkın sinelerinden kopan hasret ve özlemle karışık heyecanı adeta hissediyorduk. Tecrübemizin bu neticesinden cidden bahtiyar olduk. Bu hakikaten bir tecrübeden ibaretti. İlme ve medeniyete hizmet eden büyük adamlarımız ne 25'tir ne de 250'dir. Bundan çok fazladır, çok fazla. Biz türedi bir millet değiliz efendim. Onun içindir ki çağdaş medeniyet içinde dahi kendimize has büyük bir mevki almaya gidiyoruz ve onu mutlaka alacağız; Türk olarak ve Türk kalarak.

Yunus Nadi

1 Maslahat: Bir işin yararlı olmasına sebep olan şey, husus. (Y.N.)

Dini Mevzu, Siyaset Maksatları İçin Basamak Olamaz!*

Din, tarihinin eski devirlerinde cemiyetlerin bütün hayatına hâkim olan yegâne müessese idi. Toplumlari idare eden kuvvetler, insanlara korku veya hürmet telkin eden nüfuz ve kudretlerini, amirlik sıfatlarını hep dinin kutsiyetinden alırlardı. Devletin, devlet reisinin mahiyeti dini olmaıtı. Kavmin, ümmetin -çünkü o zaman henüz millet oluşmamıştı- başında bulunan yüksek amir (kabile şefi, aşiret reisi, birleşik aşiretler reisi, firavun, kral, hatta imparator) kudret ve yetkisini dinden alırdı. İnsanların münasebetlerini idare eden kanun, hukuk yalnız dini hükümlerden ibaretti. Ahlak dediğimiz hatt-ı hareket kaidele-ri dini emirlerden başka bir şey değildi. Devletler, hükümetler, krallar, insanlar, mahkemeler, âlimler hep dini hükümlerle hareket ederler, insan kitlelerini din namına ve din uğruna ayağa kaldırırlardı.

Ortaçağa kadar bütün Avrupa Hristiyanlık umdeleriyle idare edilen dini cemiyetlerden meydana gelmekteydi. Cemiyetler büyüyerek nüfusun hacmi ve yoğunluğu arttıkça, işbölümü çoğaldıkça din müessesesi parçalandı; devletler ruhani sıfatlarını kaybettiler, hukuk dini hükümlerden ayrıldı, cismani kanunlar çıktı, dinden ayrı bir ahlak oluştu. Son asırlarda milletler vücuda geldikçe idare ve siyaset tamamıyla bağımsızlık kazandı; din, insanlarla mabut¹ arasında vicdani bir münasebetten ibaret kaldı. Bugün dinin manası, fertlerin inançlarından ve ibadetlerinden başka bir şey değildir. Din ancak Afrika'nın ilkel bazı memleketlerinde hâlâ eski kapsamını muhafaza ediyor.

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 9 Mart 1929, No: 3739.

1 Mabut: Tanrı, Allah. (Y.N.)

Bütün dünyanın gidişi din ile dünya işlerini ayırmaya doğrudur. Din bu iş-bölümünden kaybetmemiş, bilakis kazanmıştır. Çünkü din namına her türlü rezaletleri işleyen, din kisvesine bürünerek insanların inancını istismar eden, Allah'ın emrini şahsi menfaatleri için kullanan bir asalak sınıfının dini kendi arzularına alet etmelerine imkân kalmamış, Hâlik¹ ile mümin arasına hiçbir vasi- ta sokulmamıştır.

Fakat din, insanların en hassas duygusudur. Asırlardan beri insanların kal- binde en fazla kuvvetle yer eden hisler, dini hissiyattır. Bunun içindir ki bilhassa geri kalmış memleketlerde halk kitlelerini şahsi menfaat ve ihtirasları uğruna harekete getirmek isteyen politikacılar, propagandacılar her şeyden evvel ma- sum ve gafil tabakaların dini hislerini tahrike çalışırlar. Osmanlı tarihi buna ait kanlı misallerle doludur. Daha son zamanlarda Türk vatanını istila eden bü- tün düşmanlar halkı avlamak için din ve taassup maskesine bürünmediler mi? Dinin vicdanlardaki hususi kudreti, taassubu bazen idare adamları için bir nü- fuz ve hâkimiyet vasıtası haline sokar, bazen de çalkalanmalar, propagandalar elinde korkunç bir silah olur.

Cumhuriyet hükümeti halkın dini hissiyatını ne eski devirlerde olduğu gibi kaba bir idare ve saldırı vasıtası olarak kullanmaya tenezzül etmiş ne de ruha- niyet kisvesine bürünen bir sınıfın vicdanlara tahakküm etmesine müsaade et- miştir. Türk İnkılabı bütün medeni milletler gibi, dini, fertlerin vicdanında ser- best bırakmıştır. Fakat dinin bir politika ve entrika silahı olarak kullanılmasına da asla müsaade etmiyor.

Takrir-i Sükûn Kanunu münasebetiyle muhterem Başvekilimiz izah ettiğimiz bu meseleyi bir iki cümlede kuvvetle özetlemiştir:

"Vatandaş, mabedinde kendi itikadı ve vicdanıyla serbest bırakıl- mış, onun arık ve temiz inanı bu dünyanın karışık işlerinden kurtar- ılmıştır. Hiç kimse bir vatandaşa dini inanından, ibadetinden ötürü bir engel çıkarmaya nasıl muktedir olmayacaksa, dindar silahıyla da hiç kimse Büyük Millet Meclisi'nin herhangi bir kanunuria, bir va- tandaşın emniyet ve haysiyetine dil uzatmaya imkân bulamayacak- tır. Hele dini bir mevzuun siyaset maksatları için tutak ve basamak yapmak kapısı sımsıkı kapanmıştır."²

1 Hâlik: Tanrı, Allah. (Y.N.)

2 Başvekil İsmet (İnönü) Paşa'nın Takrir-i Sükûn Kanunu müddetinin bitmesi münasebetiyle söylediği 4 Mart 1929 tarihli Meclis nutkunun tamamı için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 3, c.9, s.19-21. (Y.N.)

Sınır haricindeki düşmanların memleketimize soktukları propagandalar arasında din mevzuunun bulunması, bu meselede ne derece hassas olmamız lazım geldiğini gösterir. Bunun içindir ki İsmet Paşa Hazretlerinin son nutuklarında bu bahse temas etmeleri pek iyi olmuştur. Yalnız şunu ilave etmek isteriz ki, Türkiye eski Türkiye değildir. Rüşte varan Türk milleti bu tür zaafının üzerindedir. Düşmanların ve bozguncuların bu tarzdaki propagandaları da diğerleri gibi kayaya çarpan köpükler hükmündedir.

Necmettin Sadık

Taassup ve Hoşgörü*

Eski Yunan generallerinden Temistoklis¹ kendisiyle başka fikirde olduğu için değneğini kaldırarak üzerine yürüyen Ispartalı Öribyadis'e² büyük bir sükûnetle "Vur, fakat dinle!" demişti. 2400 sene evvel tarihin zapt ettiği bu kısa söz hâlâ meşhur bir atasözü hükmündedir. Kendimizinkinden başka fikirde olanları dinlemek, vurmadan dinlemek son asır medeniyetinin en yüksek kazançlarından biridir.

Dinlemeye tahammül etmemek, taassubun saltanat sürdüğü devirlere mahsus bir zihniyetti. Bizimkine zıt fikirleri dinlemeye tahammül etmek, kanaati-mize muhalif görüşler söyleyen ilim ve düşünce adamlarına hürmet göstermek medeni seviyenin en bariz alametidir. Buna *hoşgörü* derler.

Taassup, bir dine, bir fikre, bir inanca, bir düşünceye körü körüne, şuursuz surette his ve ihtirasla bağlanmaktır. Mutaassıp adam yalnız dinde değil, her şeyde başka inançlara, başka düşüncelere, başka fikirlere tahammül edemez. Bu hal bütün eski cemiyetlerin, ortaçağın ayırıcı vasfıydı. Din muharebeleri, engizisyonlar hep taassubun mahsulüdür. Gençliğe yeni ahlak düsturları öğrettiği için Sokrates'i³ öldüren, dünyanın döndüğünü ispat ettiği için Galilei'yi mahkûm eden hep taassuptur. İnsanlık ilkel cemiyetlerin bu zaruri hastalığından kurtularak pozitif bilimler devrinin hoşgörü ahlakına ulaşmak için çok kan

* Necmettin Sadık (Sadak), "Taassup ve Tesâmuh", *Akşam*, 3 Temmuz 1929, No: 3850.

1 Yunanca: Θεμιστοκλής. Fransızca: Thémistocle. İngilizce: Themistocles. (Y.N.)

2 Yunanca: Εὐρυβιάδης. Fransızca: Eurybiade. İngilizce: Eurybiades. (Y.N.)

3 Yunanca: Σωκράτης. Fransızca: Socrate. İngilizce: Socrates. (Y.N.)

döktü. İlim ve insanlığın belki en pahalıya mal olan fethi budur. Bugün bütün medeni dünyada en faydalı, en lüzumlu fazilet "tolérance" karşılığı kullandığımız *hoşgörü*'dür. Taassup, medeniyet âleminde *toplumsal* hayatın adeta kenarında asalak gibi yaşayan ruhban sınıfının malı olmuştur. Bir zamanlar insanların bütün fikir ve his hayatına hâkim olan taassup, her sahadan, hatta ilk has malikânesi olan dinden bile kovuldu.

Devlet şeklini, hükümet işlerini, fertler arasındaki her türlü dünyevi münasebetleri dini düşüncelerden ayıran Türkiye Cumhuriyeti, Türk toplum hayatında taassuba ilk darbeyi vurdu.

Hür düşünceye, yeni pozitif bilim devrine mâni olan dini taassuptan bizde de eser kalmadı. Fakat bu gelişmenin tamam olması için yalnız dini taassubun değil, her sahadaki taassubun ortadan kalkması, tam manasıyla hoşgörü devrinin gelmesi lazımdır. Kolay zannettiğimiz bu inkılap o kadar çabuk olmaz. Çünkü bu, devlette ve kanunlarda değil, kafalarda vücuda gelecektir; düşünce ve his tarzının terbiyeyle ayrı bir gelişmesine bağlıdır. Hiçbirimizde, kendini en hür düşünceli, en hoşgörülü zannedenlerimizde bile hakiki hoşgörü henüz yoktur. Bunun misali meydandadır. Bu memlekette yalnız politika, din gibi yarı hissi mevzularda değil, ilim gibi, edebiyat gibi tamamıyla akli mevzularda muhalifini küfür ve cehaletle tehdit etmeden, fikir meselelerine ihtirasi ve şahsi endişeler karıştırmadan, sövüp saymadan hakiki ilmi bir münakaşaya devam edebilmiş iki kişi gördünüz mü? Fikir münakaşaları her zaman kavgayla neticelenir. Niçin? Çünkü eski devirlerin taassup anane ve terbiyesiyle yetişmiş olan bizlerde henüz hoşgörü denilen *hür düşünce* ve *hakiki ilim* yardımcısı oluşmamıştır. Hayatın her sahasında i'lâ-yı kelime-t-ullah¹ için fî-sebîl-illâh² cihada giden ve karşısındakini muhakkak kâfir sayan inançlıların taassup hamurundan yoğrulmuş ihtirasiyla hareket ediyoruz.

Hoşgörü... Medeniyet ve ilim hayatına girmek için fikren ve ruhen bu mühim dönüşümü geçirmeliyiz.

Necmettin Sadık

1 İ'lâ-yı kelime-t-ullah: İslam dininin tevhid inancını şanına layık şekilde yüceltip yayma. (Y.N.)

2 Fî-sebîl-illâh: Allah yolunda; karşılık beklemezsiniz. (Y.N.)

Laik Olmayan Memleket*

Şam, Ağustos

Türkiye'deki "gidişat"a muhalif olanlar arasında bazı eski nesil mensupları laikliğe parmaklarını dolamışlardır. Genizlerinden -kimseye işittirmeden- hâlâ homur homur homurdanıp dururlar: "Sanki bu laiklik de ne olacakmış!?. " diye...

Üzerinde iki aydır yaşadığım bu Arap toprakları laik surette idare olunmuyor. Yani buralarda din ve dünya işleri birbirlerinden ayrılmamıştır: Mahkeme-i şer'iyeler baki, müftülüğe bağlı mektepler baki... Kısacası eskiden bizim memleket -cüppe hükümrânlığı noktasından- ne halde ise, burası şimdi aynı halde... Yalnız "Şam-ı Şerif"te değil, asfaltlı Beyrut'ta da bu böyle...

Müslümanların en mühim şahsiyeti olan Beyrut Müftüsü,¹ ben burada 30 sene önce doğduğum zaman yine müftü imiş. 18 sene evvel babamın valiliği esnasında hatırlarım: Sütbeyaz sakallı, ihtiyar, seksenlik bir zattı, müftüydü... Hatta doksanlık derlerdi. O zamandan bu zamana da bunca inkılaplara rağmen mevkiini muhafaza etmiş. Yaşını varın hesaplayın; Zaro Ağa'ya² rakip...

Müslümanların sade uhrevi işini değil, dünyevi işlerini de bu zat-ı şerif idarede ısrarlı: Veriyor fetvaları!.. "Elcevap: Naam!" "Elcevap: Lâ!" diyerekten... Hatta İslam cemaatinin maarifi üzerinde dahi tesirli.. Gençler kendisiyle mücadele ediyorlar... Her zaman mücadelede başarılı olamıyorlar.

* Vâ-Nû (Vâlâ Nureddin), *Akşam*, 14 Ağustos 1930, No: 4253.

1 Mustafa Necâ (d.1269 [m. 1853] - ö.1350 [m. 1931]). (YN.)

2 Zaro Ağa (d.1774/1777 - 29 Haziran 1934): 157 ya da 160 yıl yaşamış, Türkiye'nin en uzun yaşayan insanı ve yabancı kaynaklara göre dünyanın en uzun yaşayan birkaç kişisinden biri. (Y.N.)

Mesela cemaat mekteplerinin geçenlerde bir müsameresi, mükafat dağıtımı filan olmuş. Çocuklar oyunlar tertip etmiş. Tabiatıyla reis olan Müftü Efendi'yi de davet etmişler.

Tam saat dört buçuk raddelerinde, müsamerenin hararetli zamanında Müftü Efendi ayağa kalkmış:

- "Haydi bakalım çocuklar!" diye tiz sesiyle haykırmış..

- "?!."

Umumi hayret!! Tıss...

- "Haydisenize... İkinci vaktini geçireceksiniz... Camiye..."

★

Yine kız cemaat mektebine bir piyano almak istemişler... İmkânı yok, razı olmamış. "Elcevap: Lâ' da lâ'..." Küfürdür de küfürdür. (Böyle iken Müftü Efendi'nin evinde piyano varmış... Meşhur fıkradaki "Haspaya yakışır!"¹ meselesi...)

★
★ ★

Beş on sene evvelki kendi halimizi unuttuk mu nedir? Şimdi bu gibi şeyler bir Avrupalıya garip geldiği kadar bize de garip geliyor... İhtimal, laikliğe alışkanlık sevkiyle hâlâ itiraz edenlere de garip gelir. Ellerini vicdanları üzerine koyup düşünsünler...

Vâ-Nû

1 Nasreddin Hoca camide vaaz verir:

- "Sakın ola karınız, kızınız süslenip püslenip açık saçık kıyafetlerle sokağa çıkmasınlar."
- "Ama Hoca, senin kız hepsini de yapıyor" diye biri itiraz eder. Hoca da:
- "Ama haspaya da yakışıyor, değil mi?" (Y.N.)

Vicdan Hürriyeti, Matbuat Hürriyeti*

Mühim hadiseler mutlaka bazı fikirlerin daha iyi anlaşılmasına, bazı vaziyetlerin daha çok belirmesine sebep olurlar. Bu itibarla Menemen faciası yalnız cumhuriyetçilerin bundan böyle takip edecekleri yolu göstermek, güzidelere ve gençlere düşen vazifeleri yeniden hatırlatmak vazifesini hazırlamadı; aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası namına iktidar mevkiinde bulunan muhterem İsmet Paşa'nın ve hükümetinin şimdiye kadar muhalifleri tarafından iyi anlaşılacak istenmeyen politikasının mühim iki cephesini de açıkça anlatmış oldu. Artık vicdan hürriyetine, matbuat hürriyetine dair İsmet Paşa ne düşünüyor? Bu noktalar, onun en aşırı taraftarları¹ nazarında bile aydınlanmış bulunuyor. Bu hakikatin anlaşılmasına lüzum vardı; çünkü gerek ağızdan ağza, kulaktan kulağa yayılan propagandalar, gerek bazı gazetelerin neşriyatı İsmet Paşa ve fırkasının vicdan hürriyetine riayet etmediği, matbuatın hürriyetine taraftar olmadığı merkezindedir. Muhafazakârlar laik devlet prensiplerine dayanarak Başvekil Paşa'nın vicdan hürriyetine karıştığını, liberaller ise hükümeti denetimsiz ve eleştirisiz idare etmek istediği için onun matbuat hürriyetine taraftar olmadığını söylüyorlardı. Acaba İsmet Paşa Meclis'teki son nutkuyla bu gibi isnatlara set çekebilecek midir? Bunu memleketin siyasi terbiyesi hesabına, matbuatımızın şeref ve hürriyeti namına dilemek lazımdır.

* Mahmut (Soydan), *Milliyet*, 4 Kânunusani (Ocak) 1931, No: 1761.

1 *Milliyet*'te "taraftarları" şeklinde. Doğrusu "muhalifleri" olmalı. (Y.N.)

Muhakkak ki, hayatta birçok yanlış anlamalar açık olmayıştan, tereddüt ve belirsizliklerden doğar. İnsanlar iyi anlamadıkları vaziyetlere ve kavramlara daima esrarengiz bir mahiyet affetmeye yeltenirler. Cumhuriyet Türkiye'sinin dayandığı laik esaslar, bazı vatandaşlar tarafından işte böyle bir talihe maruz kalmıştır. Bazı münakaşalardan ve anlayışlardan anlıyoruz ki, bizde laiklik kavramı ve onun tatbikatla alakalı şekli yanlış yorumlanıyor. Laisizm asla dinsizlik değildir. Bilakis vatandaşları dinsizliğe teşvik etmek, laik idarenin ruhuna ve manasına aykırıdır. Hükümet, kanunların tespit ettiği sınırlar dahilinde kaldıkça hiçbir vatandaşın vicdaniyatına, dini akidelerine müdahale edemez.

Şimdiye kadar böyle bir müdahalenin vukuu da gösterilemez. Halkın camilerde tam bir serbesti dairesinde ibadet edebilmesi, memlekette vicdan hürriyetine karşı hücrmeti ifade eder. Zaman zaman dini hareketlere karşı yapılan takibat ise bunların politika vasıtası olarak kullanıldığı hallerle sınırlıdır. Hakikaten "Din elden gidiyor!" feryadıyla hükümeti devirmeye çalışmak, siyasi taleplerde bulunmak elbette takibatı icap ettirir. Vicdan hürriyeti sahasından çıkıyor, saldırgan bir mahiyet alıyor. İşte yasak olan, kınanan hareket budur. Bu gibi hareketlerin zararı belli şahıslarla sınırlı kalmıyor, genele sirayet ediyor, dolayısıyla inkılap etkileniyor, ileri hareket geri kalıyor. Onun içindir ki, Cumhuriyet idaresi hiçbir sebep dolayısıyla bu nevi cürümlere göz kapayamaz.

Vicdan hürriyeti mevzuunda bir noktanın daha unutulmaması lazımdır: Türkiye'de vicdan hürriyeti vardır. Bu halde birkaç vatandaş hiçbir politika düşüncesiyle değil, sırf dini bir maksatla mesela tekkede toplanıp zikir ve ibadet edebilirler mi? Medreselerde dini eğitimle meşgul olabilirler mi? Aynı surette bir vatandaş Arap harfleriyle başkalarını okutabilir mi? Hayır, bunlara da müsaade yoktur. Bu müsaadesizlik vicdan hürriyetine hücrmetsizlikten değil, kanuni mecburiyetlerden geliyor. Çünkü Türkiye'de medreseler, tekkeler ve Arap harfleri malum olan kanunlarla kaldırılmıştır. Haklarımızın ve vazifelerimizin sınırlarını bilmek mecburiyetindeyiz.

Memleketin bazı taraflarında çıkan uygunsuz halleri yalnızca bazı gazetelerimizin karıştırıcı, fena neşriyatına atfedenler vardır. Şüphe yok ki bu zevat hükümlerinde çok aşırı davranıyorlar. Esasen toplumsal ve siyasi hadiseleri tek bir sebep ve etkene bağlamak doğru değildir. Gerçi matbuatın bazı hadiselerde fena bir etken olarak tesiri olduğu inkâr edilemez; fakat bu etken o hadiselerin vukuunda bağımsız ve yegâne sayılamaz.

Menemen faciası basit bir hadise değildir. Tahkikatın aldığı cereyana bakılırsa onu irticai ve kapsamlı fevkalade bir hareket saymak icap ediyor. Fevkalade hareketlere karşı ise fevkalade tedbirler almak lazımdır. Bu meyanda matbuat için bazı sınırlamalar getirilmesi lüzumundan bahsedenler de oldu. Halbuki İsmet Paşa ve onun hükümeti matbuatın hürriyetini sınırlayarak hükümetin

icraatını ve genel hayatı matbuat cephesinden denetimsiz bırakmak fikrinde değildir. Başvekil'in kanaatine göre vazifelerini suiistimal eden bazı gazetelerin memleket aleyhine davet edecekleri fenalıklar, -ne kadar büyük olursa olsun- baskı altında bulunan ve hürriyetten mahrum kalan bir matbuatın sebep olacağı fenalıklardan daha mühim değildir. Hayat, tecrübe ve hadiseler hepimize, bu meyanda matbuatımıza da noksanlarını öğretecektir. Genel seviyenin, siyasi terbiyenin gelişmesi namına bazı ıstıraplara, müşkülata katlanmak icap ediyor. Şunu da insafla hatırlamalı ki, matbuatımızın bazı kusurları yanında birçok iyilikleri de vardır. Onun için gazetelerimizi sebep oldukları iyilik ve fenalık bakımından ölçerek hüküm vermek daha doğru olur. Türk İnkılabı'nın başarıyla yürütmesinde ve bugünkü derecesinde halkın ruhuna sinmesinde matbuatın tesirini kim inkâr edebilir?

Siirt Mebusu
Mahmut

Laiklik ve Dinsizlik^{*}

(Özel olarak giden yazarımızdan)

Menemen, 3 Şubat

- Vallahi efendim... ben namaz bile kılmıyorum... Oruç tutmadığıma dair şahitlerim vardır...

Zanlılardan bazıları, divanıharp adaletinin pençesinden yakalarını sıyırmak için yukarıki "müdafaaları" yaptılar.

Mustafa Paşa'nın¹ bu "müdafaalara" karşı sarf ettikleri cümleleri muhakeme tafsilatı arasında okumuşsunuzdur.

Paşa namaz kılmayan ve oruç tutmayan bir Müslümanın din karşısında hata ettiğini bildirmişlerdir.

Beni de lütfen kabul ettiği vakit demiştir ki:

- Biz camilerin kapısına "içerisi yasak!" diye çifte nöbetçi mi diktik? Minarelerin kapılarını mı ördürdük? Müezzinler beş vakit ezan okuyor; gürül gürül mukabeleler² okuyor. Ramazanda toplar atılıyor... O halde dinin elden gittiğini söyleyenlerin ya gözleri kör ve kulakları sağırdır yahut da onlar bu safsa-tayla bazı kötülükler yapmak istiyorlar ki ikinci şık daha varittir.

* Vâ-Nû (Vâlâ Nureddin), *Akşam*, 7 Şubat 1931, No: 4429.

1 Mustafa Muğlalı. (Y.N.)

2 Mukabele: Hafızlar tarafından Kur'an okunması ve bu okunan Kur'an'ın ezberden bilenler veya kitaptan okuyanlar tarafından izlenmesi, sürdürülmesi. (Y.N.)

Paşa Hazretlerinin ne kadar hakları var. Türkiye Cumhuriyeti din aleyhinde bir hükümet değildir. Bunun delili de bütçede din hususları için bir fasıl olmasıdır.

Din aleyhinde bulunan hükümetlerin manzarası ise bambaşkadır. Faraza, Sovyetler din aleyhindedirler. Kilise teşkilatına para vermek şöyle dursun, ibadethanelerden, zararlı mallar satan dükkânlardan (meyhanelerden, sefa-hathanelerden) aldıkları ağır vergiyi alırlar. Dini bayram günlerini "din aleyhinde mücadele" günlerine dönüştürmüşlerdir. Kiliselerde din erbabı ibadet ederken, genç komünist teşkilatları kilisenin avlusunda din aleyhinde alaycı şarkılar söylerler. Hatta coşup içeri daldıkları bile olur. Din aleyhinde hükümet parasıyla yayın yapılır. Sokaklara "Din halk için afyondur!" diye levhalar asılmıştır. Herhangi bir sicil varakası dolduracak olsanız şöyle bir basılı soruyla karşılaşırınız:

"Dine yahut buna benzer batıl inançlara inanır mısınız?"

Mekteplerde din aleyhine yeni bir yaşayan "ilmihal" okutulur vs.

İşte din aleyhtarı hükümet böyle olur. Türkiye Cumhuriyeti ise "din aleyhinde" bir hükümet değil, "laik" bir hükümettir.

"Laiklik" "dinsizlik" manasına gelmez.

İki tabiri birbiriyle karıştıranlara bu böylece malum olmalıdır!

"Laiklik" din ile dünya işlerinin birbirinden ayrılmasıdır.

Halbuki Cumhuriyet hükümetine "dinsiz" diyorlar ki ortaçağda olduğu gibi, hâlâ bütün ahali onların diledikleri gibi bir hayat tarzında yaşasın. Peki amma, bu mümkün mü? Hiçbir medeni memleket halkı artık Buharahılar gibi yaşamıyor! Namaz kılmak istemeyeni hükümet kuvvetiyle camiye götürmemizi, alenen oruç bozanı polisler dövdürmemizi, dans etmemizi mi bekliyorlar? Bu gibi cebirleri çağdaş bir hükümet yapamaz. Hatta "Şimdiki Türkiye'de dine riayetkâr olanların mı istedikleri daha fazla oluyor, riayetkâr olmayanların mı?" diye bir soru sorulacak olursa, elcevap:

Riayetkâr olanların!

Dindar olmayanları tatlı uykusundan sıçırtan sahur davulu ve dinsizlik müesseselerine değil de dini müesseselere bütçede yer ayrılması buna delildir.

Hatta diyebiliriz ki Türkiye Cumhuriyeti hükümeti -Rusya gibi dinsiz olmak şöyle dursun- mesela Fransa gibi tam manasıyla "laik" bile değildir. Tam "laik" bir devletin bütçesine din işleri için tahsisat konmaz, mekteplerinde din dersi okutulmaz. Fransız milleti çok dindardır amma, Fransa, din işlerine, kiliselerine, papazlarına beş para vermez. Mekteplerde din dersi yasaktır.

Türkiye Cumhuriyeti dine riayetkârdır.

Amma dervişler hazerâtına¹ bunu anlatmak mümkün mü? Onlar ille "şeriat" istiyorlar!!! Şeriat isteyen bu dervişân-ı kirâmdan² bazıları -muhterem Divanîharp Reisi'nin söylediklerine göre- güzel kadınların vücutlarına yazılar dağlayıp "Sen benim Allahimsin!" diye onları öpüyorlarmış.

Bunu duyduktan sonra şu mısraı mırıldanmaktan kendimi alamadım:
Dahleden dinimize bari Müselman olsa...

Vâ-Nû

1 Hazerât: Hazret sözcüğünün çoğulu. (Y.N.)

2 Dervişân-ı kirâm: "Değerli dervişler" anlamında. (Y.N.)

Cumhuriyet'te Ramazan Bayramı^{*}

Dün ikindinden başlayan toplar Ramazan ayının nihayet bulunduğunu ilan etti. Dün akşam Müslümanlar 29 gün zarfında her akşam atılan birer topla değil, belki yirmi bir pare topla iftar ettiler. Artık bu sabah fecirden evvel sahur topu atılmadı. Onun yerine sabah namazında yirmi bir pare top atıldı. Ve güneş ufuktan iki mızrak boyu yükseldiği zaman bayram namazı kılındı. Artık üç gün her beş vakit atılacak yirmi birer pare top geçirilen günlerin bayram olduğunu hatırlatmakta devam edecektir. Zaten bugünler bayram olduğundan devlet daireleri tatildir. Bu bayram günlerinde Müslüman halk her gün meşgul oldukları işlere fasıla vererek bayram yaparlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bayram münasebetiyle daha evvel tatil yaptığını biliyorsunuz. Yarın da mesela biz gazeteler çıkmayacağız. Çünkü bugünlerde bu işte uğraşan arkadaşların vakitlerini istirahatle, keyifle ve eğlenceyle geçirmelerini, yani onların da bayram yapmaları esasını kabul etmişizdir.

Yalnız birazını saydığımız bütün bu işlerin Cumhuriyet rejimi içinde de aynen işte böyle cereyan etmekte olması üzerine nazarı dikkatinizi çekmeliyim; hani şu laik olduğu için haksız yere dine aleyhtar farz edilen Cumhuriyet rejimi içinde. Demek ki laik Cumhuriyet dine aleyhtar değilmiş?.. Tabii değil. Cumhuriyet'in şiarı dine aleyhtar olmak değil, bilakis müsamahakâr olmaktır. Bu rejimde vatandaşlar vicdani inançlarında ve fikri düşüncelerinde en geniş bir hürriyete sahip olacaklardır. Herhangi bir akide ve düşünüş yanı başındakinin

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1931, No: 2440.

akide ve düşünüşüne sözlü ve fiili herhangi bir taarruzda bulunmayacaktır. İşte Türk Teşkilatı Esasiye'sinin dahi kamu hukuku faslına hâkim olan ruh budur.

Laik kelimesini hepimizin çok iyi anlamaya ihtiyacımız vardır. Alelaide halk efradımız gibi aydınlarımızın dahi buna ihtiyacı olduğunu görüyoruz. Ramazan bayramı münasebetiyle dahi tekrar apaçık zannolunan bu hakikatler üzerinde konuşuşumuzun sebebi budur.

Geçen hafta Meclis'in tatili münasebetiyle aydın geçinen bir zat iki dudak bükümü arasında sanki vaziyette tezat olduğunu üstü kapalı anlatmak istemiş gibi gülerек bana "Hem Cumhuriyet hem bayram tatili, tuhaf şey!" demişti.

Bunda hiçbir tuhaflık yoktur. Eğer cumhuriyet demek dinsizlik demek olsaydı bu hareket o zaman mantıksız görülebilirdi. Halbuki laik cumhuriyet asla dinsizlik demek olmadığına göre bunda hiçbir tuhaflık yoktur. Demek ki bu vaziyetteki hakikati biraz daha izah etmek lüzumsuz bir külfet olmayacaktır.

Laik cumhuriyet demek, din bahsinde tam ve kâmil bir tarafsızlık takip eden bir idare tarzı demektir. Din, hissi ve fikri olan insanların vicdani akideleri demektir. Devletin manevi şahsiyeti bu türlü hisler ve fikirlerle alakadar olamaz. Devlet, devlet olarak herhangi bir dinin yayılmasına veya tarafının tutulmasına, durdurulmasına veya ortadan kaldırılmasına kalkışamaz. Onun içindir ki bizde "devletin dini İslam dinidir" sözü bu itibarla yersiz bulunarak Teşkilatı Esasiye'den çıkarılmıştır.¹ Hakikatte devletin dini olamaz. Din, hisseden ve düşünen halkın vicdani ve fikri düşünceleri ve akideleridir. Bu düşünce ve akidelere hürmet olunur ve devlet onların her gün müdahale ve taarruzdan masun bir selametle cereyanını emniyet altında bulundurur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üyeleri onda dokuz buçuk denilecek kadar büyük çoğunluğu Müslüman dininde olan bir halkın fertleridir. Bu adamların bayram günlerini kendi aile fertleri arasında bayramların alışılmış olan merasimiyle ve hatta eğlenceleriyle geçirmelerini tabii görmemek gayri tabii olur. Yine halkı dediğimiz gibi pek büyük bir çoğunlukla Müslüman olan bu camianın devlet memurluğunu yapanlar için de vaziyet böyledir. Onun için devlet daireleri de tatil edilir. Halka gelince, onun için de hal daha ziyade böyledir tabii.

Devlet halkın ananelerine hürmeti bir dereceye vardırmıştır ki onlara iftarlarında, sahurlarında ve bayramlarında top bile atıveriyor. Belki bu o kadar elzem bir şey değildir. O bile yapıyor. Nihayet halkın hissiyatını şenlendiren bu harekette dahi büyük bir fevkaladelik yoktur. Bunları yapmakla Cumhuriyet devle-

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresi'nde söylediği ve *Nutuk*'ta "Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda ukde teşkil eden noktalar" başlığı altında yer alan "Millet, Teşkilatı Esasiye Kanunumuzdan bu fazlalıkları ilk münasip zamanda kaldırmalıdır!" sözleri için bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.546-548. (Y.N.)

tinin laikliğine asla hâlel gelmez. Çünkü laiklik aleyhtarlık demek değil, sadece tarafsızlık demektir; ve hayırhah bir tarafsızlık; elinden geldiği kadar halkın vicdani akidelerinde huzur ve rahatlarına hizmet eden bir tarafsızlık.

Bu hakikatleri tekrar ve teyit ettikten sonra halkın bayram günlerini büyük neşeler içinde geçirmelerini temenni edebiliriz.

Yunus Nadi

Bizde Laiklik Meselesi*

Türk İnkılabı'nın en esaslı umdelerinden biri olan laikliği hakiki manasıyla iyice kavrayan vatandaşlar bizde henüz pek azdır. Bir zamanlar "lâ-dînîlik"¹ diye yanlış tercüme edilen laikliği yanlış anlayanlar daha çoktur.² Bundaki hata belki biraz da halkı aydınlatmakla mükellef bulunan aydın zümreye aittir. Halk iyice anlayamadığı kavramlara kendi hüküm ve tasavvuruna göre mana verir. İnkılap umdeleri her şeyden evvel devamlı yayılmaya, anlatılmaya, ruhlarda, dimağlarda yerleşmeye muhtaçtırlar.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi'nin üçüncü maddesi laikliğin mana ve gayesini pek güzel ifade etmektedir. İnkılabın alemdarı olan fırkamız evvela "inanç ve vicdanları siyasetten ve siyasetin türlü müdahalelerinden kurtarmak" ve sonra da "milletin siyasi, toplumsal, iktisadi bütün kanun, teşkilat ve ihtiyaçlarını müspet ve deneysel ilim ve fenlerin temin ettiği esas ve şekillere göre ta-

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Mart 1931, No: 3458.

1 Lâ-dînî: Dindışı. (Y.N.)

2 Gazi Mustafa Kemal 16/17 Ocak 1923 tarihinde İstanbul'dan gazetecilerle İzmit Kasrı'ndaki mülakatında "Hükümet ve Din" bahsinde "lâ-dînîlik" sözcüğünün kullanılması meselesine şöyle değinir:

"Gazi [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümet dinsizdir demek, kamuoyuna, hükümete hücum edin demektir.

Müştak [Mayakon] Bey: Lâ-dîni [Dindışı] demiş Hüseyin Cahit Bey mektubunda, bunu da çizmiş..
Gazi [Mustafa Kemal] Paşa: Maddi demeli, cismani demeli ve bu kelimeler varken lâ-dîni [dindışı] dememeli."

Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.14, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2004, s.294-295. (Y.N.)

hakkuk ettirmek" istiyor. Bu gayelerin daha kısa ifadesini de "devlet ve millet işlerinde din ile dünyayı tamamen birbirinden ayırmak" şeklinde formüle ediyor.¹ Laikliğin bundan daha açık ve sarıh bir izahı olamaz. Dini siyasete alet ederek halkın inancını ve vicdanını istismar etmeye alışmış olan zümrelerin laikliği anlamak istememelerine şaşmayız. Milletlerin tarihi vicdaniyat bezirgânları ile vicdan kurtarıcıları arasında cereyan etmiş mücadelelerle doludur. Halk aydınlatıldıkça bu mücadeleler azalır ve nihayet batıl inanç tacirleri de modası geçmiş ve müşterisi kalmamış mal satan dükkâncılar gibi bir gün iflas edip ortadan kaybolmaya mahkûm kalırlar. "Din elden gidiyor" diye bağırانlar [...]iclerinde² "Ekmek elden gidiyor" diye mırıldanıyorlar. Siyaset şüphesizdir ki kendisinin serbest bıraktığı vicdanlara dünyevi bir maksatla müdahale etmekte ısrar eden bu gibilerin faaliyetine milletin yüksek menfaatleri namına set çekmekte tereddüt göstermez.

Devlet din ile siyaseti birbirinden ayırarak vicdanları akidelerinde serbest bırakıyor. Ahlaki ve vicdani mahiyetteki dini umdeler, hiç şüphesiz bu serbestiden daha çok istifade ederler; daha ziyade kuvvetlenirler. Devlet ve millet hayatının genel nizamına muhalif olmamak, tecavüzkar bir mahiyet almamak şartıyla her vatandaş istediği inancı taşıyabilir. Medeni bir millet hayatının arzu ettiği vatandaşlık vasıfları, devletin nizamına riayet etmek, genel menfaati özel menfaatlara tercih eylemek, ilerlemeyi sevmek, akliselimin icaplarına ve bu asrın hakikat ve realitelerine uymayan batıl inanç ve fikirlerden kurtulmaktır. Devlet terbiyesi bunları gerçekleştirmekle mükelleftir. Fikir hürriyeti nasıl cemiyyetin genel nizam ve menfaatiyle sınırlanmış bulunuyorsa, vicdan hürriyetinin sınırı da yine bu genel nizam ve menfaattir.

Bu memlekette vatandaşlar arasında yayılacak ancak bir tarikat vardır, o da medeniyet tarikatıdır. İnkılabın kurduğu nizamı -isterse başta vicdani telkinlerle olsun- değiştirmeyi hedefleyen herhangi bir tarikat, herhangi bir akide, evvela kendileri vicdan hürriyetiyle alakalarını kesmiş sayılırlar. Dünyevi ve hatta doğrudan doğruya siyasi maksatlar takip eden bu hareketler ancak din perdesi altında gizlenmek isteyen irtica ve fesat faaliyetlerinden başka bir şey olamaz. Devlet, laikliğiyle korumak istediği vicdan hürriyetini ve insanlık şerefini başka teşekküllerin siyasi hedeflerine yönelik tasallut ve tecavüzünden korumak vazifesiyle de mükelleftir.

Zeki Mesut

1 15 Ekim 1927'de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası Büyük Kongresi'nin 22 Ekim 1927 tarihli toplantısında kabul edilen nizamnamesi için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.22, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2007, s.22-38. Nizamname'nin söz konusu 3. maddesi için bkz. *age*, s.22. (Y.N.)

2 Silik bir sözcük okunmuyor. (Y.N.)

Taassup ve İmansızlık^{*}

İnsanlığın son asırlarda fethettiği en yüksek hak, vicdan hürriyetidir. Son asır medeniyetinin büyük övünç konularını oluşturan bütün keşifler, icatlar, ilimler, fenler ancak bu vicdan hürriyeti kazanıldıktan sonra mümkün oldu. Vicdan hürriyeti (yani fikirlerin kara din taassubunun baskısından kurtulması), hür düşünmek imkânı elde edilmeseydi, bugünkü ilerlemeler husule gelmezdi. Hatta insanları öldüren hastalık mikroplarının keşfini bile görmek nasip olmazdı. İnsanlık mesela Pasteur, Claude Bernard gibi birer âlim yetiştiremezdi.

Fakat insanlık tarafından bu hür düşünce ülkesinin fethi kolay olmadı. İnsaniyet âlemi kara taassuptan kurtulmak, vicdan hürriyetine kavuşmak için asırlarca devam eden mücadelelerde en büyük harplerin zayıat toplamından fazla kurban vermiştir. Dünyanın döndüğünü ispat eden Galilei'yi papazlar diri diri yakmak istediler!

Vicdan hürriyeti, dini taassubu ortadan kaldırdı. Dindar bir adamın kendinden başka türlü düşünenlere, başka şeylere iman edenlere karşı tahammül ve hoşgörü göstermesini öğretti. İlim ve fen bu hoşgörü hislerinin koyu taassuba galabesinden doğdu.

Vicdan hürriyetinin neticesi olan fikir hürriyeti de fikir ve düşünce sahasında hoşgörüyü öğretir; başka insanların muhtelif sahalarda, ilimde, fende, felsefe, siyasette bizden başka türlü düşünmelerine imkân bırakır. Vicdan hürriyeti nasıl dini taassubu ortadan kaldırdıysa, düşünce hürriyeti de fikri taassuba

^{*} Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 5 Temmuz 1931, No: 4572.

galebe çaldı. Dinde kara mutaassıp olmayı kabul etmeyenlerin fikir işlerinde sekter, yani sadece kendi düşüncesini beğenmiş olmaması, fikir uyuşmazlığını kabul etmesi lazımdır. "Fikirlerin çarpışmasından hakikat kıvılcımı çıkar" sözü bu fikri hoşgörünün ifadesidir.

Az çok herkesin bildiği bu tarihi hakikatleri burada tekrar edişimizin sebebi "Fikir hürriyeti ne demektir bilmiyorlar" diyenlere cevap vermektir.

Fikir hürriyeti ne demektir, o cühela takımından iyi, hem çok daha iyi biliriz ve bu hakikatleri kendimize ebedi ve samimi hareket düsturu kabul etmişizdir. O derecede ki, hürriyeti bu sefil derekeye düşürenlere karşı bile hürriyeti sınırlayacak tedbirlerin en şiddetli muhalifiyiz.

Fakat, fikir ihtilafı olmak için evvela karşılıklı iki fikir olmak lazımdır. Karşımızda fikir, düşünce, meslek¹ nerede? Sadece küfür, tecavüz, ima, bulan-dırma ve tahrip gayesi görüyoruz.

Daha açık konuşalım: Biz bütün kanaatlere hürmet ederiz; hatta bu kanaatler kendi düşünce ve hislerimize tamamen zıt olsa da. Müspet, belli ve sabit bir fikir ve kanaat uğruna mücadeleye girişenleri takdir ederiz.

Bu belli fikir ve kanaatler devrin ve cemiyetin kabul etmediği, şiddetle yasakladığı ve cezalandırdığı bir ülkü olursa, kanunların kahrına uğrar. Fakat yine belli bir ülküdür. Belli bir meslek için didişenlerin, bir fikir manzumesini müdafaa için çırpınanların yahut bir ülkü uğruna mücadeleye atılan mücahitlerin hayranıyız. Ancak ortada bir ülkü olmalı ve bu gibilerin her fikri, her hareketi birbirine uygun olmalı, sözleri ve fiilleri birbirini tutmalıdır.

Vaktiyle bir Derviş Vahdeti çıkmış. Bakınız:

Adı Derviş Vahdeti, fırkasının ismi İttihadı Muhammedi, gazetesinin ismi "Volkan"! Gayesi bin sene evvelki kaidelerle bu asırda millet idare etmek!.. Hepsi birbirine uygun, birbirini tutan şeyler... Karşınıza çıkan böyle bir mecnunun ne olduğunu, ne istediğini bilirsiniz, toplumu ona göre bu müthiş afetten korursunuz. Mikrobun cinsi belli olunca hastalıkla mücadele kolaydır.

Bazı arkadaşlar muhalefet iddiasıyla ortaya çıkan şu bu yazarı "Derviş Vahdeti"ye benzetiyorlar. Asla ve haşal!.. Vahdeti, belli ve malum bir meslek, hatta ne kadar zararlı ve nefret uyandırıcı olsa da nevi kendine mahsus, açık ve sarıh bir ülkü sahibi imiş... Ya bunlar, şimdi karşımızdakiler nedir? Fikirleri nedir, gayeleri nedir? Belli ve açık ülküleri var mı? Ne gezer!..

Bir gün şu fikri ileri sürerler, ertesi gün çürütürler. Zaman olur Fethi Bey'in² programını benimserler, sonra o programa taban tabana zıt programlar yaparlar. Bir ay liberal olurlar, sonra komünistliğe saparlar!

1 Meslek: Doktrin, öğretisi, yol, sistem. (Y.N.)

2 Fethi Okyar. (Y.N.)

Kara taassubun ne feci felaket olduğunu izaha hacet yok. Fakat kendi hesabımıza biz en koyu taassubu bu gibilerin imansızlığına tercih ederiz. Çünkü mutaassıbın fikirleri o kadar açık ve kuvvetlidir ki mutlaka ülkü ve fiil şeklinde hariçte tezahür eder. Onlara karşı korunma çareleri bulmak mümkündür. Fakat hiçbir şeye inanmayan adamların ne fikri vardır ne ülküsü... Ne istediğini kendi de bilmez. İmansızlar yalnız tahrip ederler. Çünkü yıkmak istedikleri fikrin ve idealin yerine koyacak başka idealleri yoktur.

Gördüğümüz manzara budur. Bu perişan kafalı, zavallı insanların hastalığı idealsizliktir.

Evet, taassubu, en kara taassubu imansızlığa tercih ederiz. Hiçbir şeye inanmamak cehaletten beterdir. Bu gibiler Derviş Vahdeti bile değildirler!

Necmettin Sadık

Satılık Hilafet^{*}

*Hilafet satılığa çıktı. Buna inanınız.
O kadar ki üstelik para da verecekler!*

Kudüs müftüsü¹ bir beyanname yayımladı. Bütün İslam milletler Kudüs'e delege göndermeye davet ediliyorlar. Delegeler İsa'nın memleketinde hilafet meselesini görüşecekler ve bir karara bağlayacaklar!.. Arap müftünün reisliği altında... Bu teşebbüs önünde düşündük. Hadiseye ne yandan baktıysak orada bir sürü sakatlıklar, tuzaklar, dolaplar sezdik.

★
★ ★

Hilafet bütün bir tarihte İslam birliğini dava etti; siyasi, toplumsal İslam birliğini... Bu teşkilat bütün İslamlığı bir Arap halifenin emri altında ve tek bir devlet halinde toplamak istiyordu. Buna modern bir terimle "İslam emperyalizmi" diyebiliriz. Bu, 20. asrın icaplarına aykırıdır. Bunlara muhalefet edilemez; edenler düşer; bir daha kalkmamak üzere...

★
★ ★

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Akşam*, 22 Teşrinisani (Kasım) 1931, No: 4712, s.1-2. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.379-381.

1 1921-1948 yılları arasında Filistin başmüftüsü olan Muhammed Emin el-Hüseyni. (Y.N.)

Hilafet davası dine dayanıyordu; İslamları eşit kardeşler sayıyordu. Fakat tez yine yürümedi; düştü. Dinle boyanan hangi politika tutunabildi ki? Hele çağdaş medeniyette!..

Devlet, milletlerin siyasi, iktisadi ihtiyaçlarıyla işleyen bir makinedir. Bunlar günün, zamanın icaplarıyla değişirler. Devlet de ona göre dümen kırar.

Diyanet, kalpleri Allah'a bağlayan yoldur; o kadar. Bu yolu eli satırlı halifeler değil, vicdanlara sinen fikirler, kanaatler açar. İnsanları Allah'a götüren dinler zamana uymazlar; zamanın kendilerine uymasını isterler. Günün zaruretlerine göre değişmezler. Devletle din arasındaki fark bu kadar geniştir; bu kadar derindir. Arada uçurumlar vardır.

Din bu sırada devlet kuramaz. Hayat değişim kabul etmez prensiplere dayanabilir mi? Vicdanlar bıçakla alınır mı?

Tarih, İslamlığı tek bir devlet halinde yaşamış yazmadı. Hilafet-İslam milletlerin birliği şöyle dursun- Arap birliğini bile yapamadı.

Emeviler, halife esasını ele geçirmek için Peygamber torununun kanını içtiler.¹ Bunları Arap Endülüs tanımadı. Seffah² ihtilali Abbasiler hilafetini Emevi yıkıklıkları üstünde kurdu. Fakat sözlerini Arap Fatımilere geçiremediler. Hele Arap olmayan milletler İslama gelince halife hâkimiyeti de maziye karıştı. Bu da birçok idealler gibi tarihin yaptıkları arasına gömüldü.

Zaman oldu ki Abbasilerin nüfuzu hükümet merkezlerinde, Bağdat'ta da yürümedi. Orada Türk Selçuk Devleti'nin "İlgazi" adında fevkalade bir komiseri bulunuyordu. Halifenin emirleri ancak bunun tasvibiyle hüküm ifade ediyordu.

Selçukilerden Nurettin³ İslamlığı kurtarmak için Haçlılarla dövüşürken, Fatımi halifeler Türklere karşı Hristiyanlarla birleşiyorlardı; onların himayesine giriyorlardı.⁴ Osmanlı halifelerini Fas gibi Sünni memleketlerle beraber Şii de tanımadı.

İki taraf boylarına kadar kana battılar. Ayrılık her vakitten fazla oldu. Hilafetin İslam milletler arasında açtığı yaraların acısı o kadar koygun⁵ oldu ki,

-
- 1 Hz. Muhammed'in torunu Hüseyin bin Ali'ye bağlı küçük bir birlik ile Emevi halifesi I. Yezid arasında cereyan eden Kerbelâ Savaşı'nda Hüseyin bin Ali öldürülmüştür (10 Ekim 680). (Y.N.)
 - 2 İlk Abbasi halifesi Seffah (veya Ebü'l-Abbas Seffah). "Seffah" kendisine verilen bir lakap olup "kan dökücü, gaddar" anlamına gelmektedir. (Y.N.)
 - 3 Nurettin Mahmut Zengi (Nurettin eş-Şehid). (Y.N.)
 - 4 Joseph de Guignes, *Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, &c...*, Paris, 1757. Türkçesi: Joseph de Guignes, *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumisi*, 8 cilt, çev. Hüseyin Cahit, Tanin Matbaası, İstanbul, 1923-1925. (Y.N.)
 - 5 Koygun: Dokunaklı; acıklı. (Y.N.)

İslam İran, Cihan Harbi sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun taksiminde pay istedi!..

Büyük Harp'te Peygamber sancağı altında "mukaddes cihat" ilan edildi. Neye yaradı?.. Çanakkale'de, Suriye'de, Irak'ta Türk halifenin ordularına saldıranların başında eli silahlı Müslümanlar yürüyordu.

Bunlar bize parayla kurşun atıyorlardı. İslam kardeşler eliyle öldürülen Türk askeri düşman kurşunuyla ölenlerden az değildi. Harbin en tehlikeli bir gününde Peygamber oğullarından sayılan Mekke şerifi Hüseyin'i düşmanla el ele karşıımızda saf almış bulduk!

İngiliz casusu Lawrence hatıratında "Arapları Türk halifeye karşı isyan ettirmek için çalışmaya, yorulmaya lüzum kalmadı. Her şeyi ve herkesi bizimle beraber buldum" diyor!

Bugün Hilafet Kongresi'ni açmak teşebbüsünde bulunan Kudüs müftüsü dün Türklük aleyhinde uğraşıyordu; Arap bağımsızlığına çalışıyordu; İslam birliğine değil...

Hilafetin ileri sürdüğü İslam birliği davası tatbikatta insan kanına bulanmış kıpkızıl bir tarih verdi; tıpkı kilisenin Haçlı siyaseti gibi. Hilafet İslam milletler arasında birlik değil, ayrılık yaptı. Bir ayrılık ki, sınırlarını kan çayları çizdi...

Mahmut Esat

Hilafet İşinde Yabancı Parmağı!^{*}

*Israrla söylüyoruz: Hilafet satılığa çıkarıldı.
Buna inanınız. O kadar ki üstelik para da veriyorlar!..*

Mısır hükümeti, Kudüs davetine verdiği cevapta, Mısır işlerinden bahsedilmemek şartıyla Hilafet Kongresi'ne¹ iştirak edebileceğini bildirdi. Mısır -cevabına bakılırsa- bunu bir dünya işi değil, galiba bir ahiret meselesi gibi anlamak istiyor!..

İslam hukuku esasiyesinde hilafet hükümet demektir. Din siyaseti dünyaya da, ahirete de karışır. Hilafet diye ruhani bir şahsiyet, bir teşkilat yoktur. Bu hukuka göre papalığı andırır bir vaziyet düşünülemez.

20. asır medeniyetinin icapları dini dünya işlerine karıştırmıyor; dini bir hükümet kabul etmiyor. Papalık bile elini dünya işlerinden çekmeye mecbur edildi; ayrı bir halde yaşayabiliyor. Hilafet için böyle bir hal düşünülüyorsa, bu, işi büsbütün çığırından çıkarmak, onu İslam milletleri aleyhine kullanmaktır. Zann ediyoruz ki hakikat buna yakın bir şekilde tecelli edecektir.

★
★ ★

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Akşam*, 23 Teşrinisani (Kasım) 1931, No: 4713, s.1, 4. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.382-385.

1 10 Aralık 1931 tarihinde Kudüs'te düzenlenen İslam Genel Kongresi. (Y.N.)

Hilafetin din hukukuna göre mahiyeti, tarihteki davası, rolü kısaca gözden geçirildi. Şimdi kongre teşebbüsünün içyüzünü araştırabiliriz.

Biz bu işte yabancı parmağı görüyoruz. Bu tahriklerin hedeflerinden biri de Türk Cumhuriyeti'dir, Türk İhtilali'dir.

Türkiye'miz çağdaş medeniyetin icaplarına göre süratle ilerliyor; süratle kuvvetleniyor. Diğer İslam milletlerde az çok bir uyanıklık hareketi var. Bu vaziyet bazı yabancıları endişeye düşürüyor. Bunlar hilafeti Müslüman camialarda bir irtica aleti gibi, Türkiye'mize karşı da bir kundak gibi kullanmak isteyebilirler.

Kudüs İngiliz mandası altındadır. Açık bir tabirle orada İngiltere hâkimdir. Manda şekilleri bir tarafa bırakılırsa, Kudüs müftüsü¹ ve etrafındakiler Büyük Britanya tabiiyetinde gibi bir şeydirler; onun emri altındadırlar. Demek ki hilafet işleri ilk bakışta Hristiyan bir devletin müsamahasından kuvvet alıyor; belki de arzusundan!..

Düşük halife Abdülmecit'in kızı, İngiliz himayesindeki Hintli racalardan birinin oğluya evlenmek üzeredir.² Bu da kayda değer.

Fransa'ya gelince, o bu işle çoktan beri meşguldür. Abdülmecit meçhul paralarla Nice'te yaşıyor. Türkiye'nin, Türk İhtilali'nin bütün düşmanları bu memleketin topraklarında barınıyorlar. Suikastçı Ermenisinden tutunuz da, Rumu, Yahudisi, mürteci Müslümanı, hepsi orada; hepsi Fransa'dan himaye görüyorlar. Hatta bunlara sınır boylarında yeni yeni köyler yapıldı; yapılıyor da...

Bizce Kudüs müftüsünün din gayreti bu kaynaklardan ilham almış olabilir. Bu muhakkak gibidir.

Hilafet, Türkiye'de iken İngiltere'nin en çok gocunduğu bir şeydi. Bugün Fransa'yla birlikte bunun canlandırılmasını isteyebilir mi? Bu pek mümkündür. Çünkü bu devletler satılık hilafeti, parayla alacakları halifeyi, İslam birliği, bağımsız bir İslam devleti yaratmak için değil, İslam milletlerini ortaçağ hayatına mıhlamak, onların esaretlerini uzatmak için kullanacaklardır... Bakınız dinler nelere alet ediliyorlar!..

İngiltere, Fransa yüz milyondan fazla İslam milletlerine hâkimdirler; Hindistan, Fas, Mısır, Cezayir, Tunus, Suriye vs.

1 1921-1948 yılları arasında Filistin başmüftüsü olan Muhammed Emin el-Hüseyni. (Y.N.)

2 Dürrüşehvar Sultan Nice'te Kasım 1931 tarihinde dünyanın en zengin hükümdarlarından biri olan Haydarabad Nizamı Osman Han'ın oğlu Âzam Cah ile evlenerek Berar Prensesi unvanını aldı ve Hindistan'ın Haydarabad kentinde yaşamaya başladı. (Y.N.)

Bu devletler, kendi emirleri altında bulunan, papaya benzer bir halifeyi hâkimiyetlerinin sağlamlaştırılması yolunda çok faydalı bir alet gibi kullanabilirler. Hele Fransa böyle bir adamı zaman zaman Türkiye'ye, Türk İhtilali'ne karşı bir irtica silahı gibi kullanmaya çalışacaktır. Sınır boylarımızda Fransız teşvikiyle yapılan tahrikleri biliyoruz. Hilafetin bu yolda kullanılmak isteneceğinde şüphemiz yoktur. Aksi düşünceye dayalı bir teşebbüse bu devletlerce müsaade olunamazdı.

Bu hareketin tesirleri ne olacak? Onun bugünden tahliline koyulmak fazla erkendir. Biraz daha beklemek lazımdır. Vaziyet gelişinceye kadar şöyle bir özet yapılabilir:

- A) İslam âleminde çağdaş eğilimlerin önüne geçmek.
- B) İslam milletlere hâkim olabilmek için onları ortaçağ hayatında tutmak, bu hayatın icaplarını yaşıtmak.
- C) İslam milletleri arasında ayrılık yaratmak.
- D) Fransa, İngiltere tabiiyetindeki, mandasındaki memleketlerde bağımsızlık hareketlerini gevşetmek.
- E) Mazlum milletlere kurtuluş örneği olan Türk Cumhuriyeti'ne müşkülât çıkarmak.

Satılık hilafet bütün bu prensiplerin icaplarına göre çalışacaktır; fetvalarla, beyannamelerle... Hem de kendisini satın alan devletlerin kontrolü altında!..

Bir müddet evvelki bilinen beyanatına¹ bakılırsa Abdülmecit vazifesine başlamış gibidir!..

İngiltere, Fransa Avrupa'da çok meşguldür. Bunlar yüz milyonlarca Müslümanı başıboş bırakamazlardı. Onlara bir gaile çıkarmak lazımdı. Hilafeti kullanmaya karar verdiler. İyi bir kombinezon!.. Gustave Le Bon *Âlemin Muvazenesizliği*² adında son yazdığı bir eserde böyle şeyler düşünüyor. Fakat hayat bazen filozofların görüşlerinden bambaşka bir şeydir. Sahnenin kahramanları, esmanın kendi başlarına sıçraması³ ihtimalini gözden uzak tutmamalıdır!..

1 3 Mart 1924'te halifeliğin kaldırılmasının ardından yurtdışına çıkarılan Abdülmecit 11 Mart 1924 günü İsviçre'de İslam dünyasına yazılı bir bildiri yayımlayarak halifeliğin kaldırılışını ve kendisinin görevden alınışını reddedip yok saydığını belirtmiş, Türkiye'nin artık dinsiz olduğunu ilan etmiş ve İslam âleminin ileri gelenlerini hilafet konferansına çağırıyordu. (Y.N.)

2 Gustave Le Bon, *Le déséquilibre du monde*, Paris, 1923. (Y.N.)

3 Esmayı üstüne sıçratmak: Davranışlarıyla belayı üstüne çekmek. (Y.N.)

Türk İhtilali hilafete nihayet vermekle dini sefaletten kurtarmak istedi. Çağdaş medeniyete uymak istedi. Onu Türkiye'de bir entrika, bir geçim keşkülü¹ olmaktan kurtardı. Halifelerin ayakları altından topladı. Vicdanların içine koydu; ezelden ebede kadar bakan en yüksek tahtın içine...

20. asırda İslam birliği kalp, vicdan birliğidir. İslamlar Allah yolunda birleşebilirler. Bunun için hilafete değil, dini vicdanlara koymaya lüzum vardır; tıpkı diğer dinlerde olduğu gibi.

Hilafet, halife sultanların -Emeviler, Abbasiler, Fatımiler, Osmanlılar vs.- elinde kan döken bir eşkıya satırı gibi kullanıldı. Bugün satılığa çıkan bu satırın yarın yabancı ellerde nasıl kullanılacağını kestirmek zor bir şey değildir.

*
* *

Düşüncelerimiz bunlardı. Laik hükümetimiz işi nasıl anlıyor? Bunu bilmiyoruz. Fakat inanıyoruz ki Türk İhtilali yenecektir. O mutlaka muzaffer olacaktır.

Mahmut Esat

1 Keşkül: Dilenci çanağı. (Y.N.)

Kendiliğinden Olan Büyük İnkılap*

Edebiyatta "sehl-i mümtenî"¹ denilen bir üslup şekli vardır. Çok basit ve sade görünen bu ifade şeklini tatbik ve taklit etmek güçtür, herkesin kârı değildir. Bu şekil kendiliğinden hasıl olur, zoraki olamaz.

Toplumsal gelişmelerde ve inkılaplarda da böyle sehl-i mümtenîler vardır. Bir toplum ilerleme ve yenileşme merhalesinde bazen öyle büyük adımlar atar ki, elde edilen netice karşısında herkes hayrete düşer. İnsana öyle gelir ki yapılan iş çok basittir, kolaydır. Hayret verici olan yön o işin nasıl yapıldığı, nasıl kendiliğinden oluverdiği değil, o zamana kadar niçin yapılmamış olmasıdır.

Halbuki mesele o kadar sade, zannedildiği derecede basit değildir. Toplumsal müesseselerde zoraki hiçbir adım atılamaz. Hariçten gelme suni hamlelerin neticesi olan zoraki adımlar geçicidir; onların az zamanda mutlaka tepkileri görülür. Kamu vicdanının, milli örfün kabul etmediği, kabule hazırlanmadığı yenilikler neticesiz kalmaya mahkûmdur.

Son günlerde İstanbul camilerinde bazı meşhur hafızların ramazan münasebetiyle Türkçe Kur'an okumaları, büyük ve hayret verici bir yayılma kudretine sahip cereyanlar gibi, birkaç gün içinde bütün şehri sardı. Hafızlar Türkçe Kur'an okumakta birbirleriyle rekabet ediyorlar; camiler kalabalıktan taşıyor;

* Necmettin Sadık (Sadak), *Akşam*, 28 Kânunusani (Ocak) 1932, No: 4779.

1 Sehil: Kolay, sade. Mümtenî: İmkânsız.

Sehl-i mümtenî: Kolay ve sade görüldüğü halde, bulunup söylenmesi ve taklidi zor olan söz. (Y.N.)

cemaat, Türkçe Kur'an'ı derin bir dini vecdin bütün hürmet ve hassasiyetiyle dinliyor. Sebebi nedir?

Asırlardan beri Allah'ın kitabını Arapça dinlemeye alışmış inananlar için kelâm-Ullah'ı¹ birdenbire Türk dilinde işitmek basit ve ehemmiyetsiz bir yenilik midir? Bilakis asırlardan beri Arap irfanıyla yetişmiş mutaasıp bir dindar zümresinin nesilden nesle intikal eden telkinleri Müslüman Türklerin ruhunda Arapça Kur'an'a karşı dokunulmaz bir kutsiyet tahtı kurmuştu. Daha beş-on sene evvel Türkçe Kur'an fikrinin bu medrese muhitlerinde maruz kaldığı mukavemet, bugün camilerde Türkçe tilavetin² ne mühim bir gelişme olduğunu göstermeye kâfidir. Bu gelişmenin bu derece süratli ve adeta kendiliğinden, kolaylıkla oluvermesi, bunun milli vicdanda daha evvelden yerleşmiş bir ihtiyaca tekabül etmesinden ileri geliyor.

Türkçe Kur'an tilaveti bir emrin, bir kanunun, suni ve idari kararların neticesi değil, inanan ve iman sahibi Türk cemaatinin bizzat ve kendiliğinden yaptığı ani bir inkılabın neticesidir. Eğer bu gelişme daha çok zaman evvel vicdanlarda husul bulmamış olsaydı, camide ilk Türkçe Kur'an okuyan hafızın bu teşebbüsü derhal en kuvvetli mukavemete uğrardı. Halbuki bunun tam zıddını gözlemliyoruz.

Çünkü din denilen inançlar manzumesi müminlerin her ne kadar sırf aklına hitap eden ilmi bir düşünce değil, en kuvvetli hissiyatıyla alakalı sırrı bir mesele olsa da, bu asırda yaşayan medeni bir insan için hiç anlamadığı dilde ibadet etmek, Allah'ın emirlerini hiç anlamadığı bir lisanda dinlemek tahammülü güç bir hadisedir. Din, bilinmezliklerden kurtularak idrak ve anlayış sahasına girdikçe daha büyük kuvvet kazanır. Dinini, Allah'ın kelimasını anlayan fert, inancının sağlamlığından daha emin olur, ibadetinde daha fazla şevk gösterir. Türkçe Kur'an'ın gördüğü rağbet işte bu sebeplerden ileri geliyor..

Esasen Kur'an, Türkçe okunmasıyla ne kutsiyetinden ne tesirinden hiçbir şey kaybetmiyor, bilakis, şimdiye kadar farkına varmadığımız fazla bir tesir ve hislendirme kabiliyeti kazanıyor.

Evvelki gece Reisicumhur Hazretleri nezdinde bulunuyorduk. Gazi Hazretleri tarafından akşam yemeğine davet buyurulan meşhur hafızlardan bazılarının tilavet ettikleri Türkçe Kur'an'ı dinlemek fırsatına nail oldum. Hafız Zeki Bey'in³ genç ve pürüzsüz sesi, Hafız Kemal Bey'in⁴ selâtin camilerinin⁵

1 Kelâm-Ullah (Allah'ın sözü): Kur'an. (Y.N.)

2 Tilavet: Kur'an'ı güzel sesle ve usulüne göre okuma. (Y.N.)

3 Mustafa Zeki Çağlarman. (Y.N.)

4 Kemalettin Gürses (d.1884 - ö.1939). (Y.N.)

5 Selâtin camii: Sultanlar adına yaptırılan büyük cami. (Y.N.)

yüksek kubbelerine alışmış gür ve kudretli sadası Türkçe Kur'an okumak suretiyle sarayı çınlattığı zaman derin bir huşu içinde hislenmemek imkânı yoktu.

Türkçe Kur'an artık bir emrivaki ve bu mühim inkılap yukarıda söylediğimiz gibi bir sehl-i mümtenîdir. Türkçe Kur'an'ı dinleyen büyük insana baktım; Türk milletinin kurtulması, ilerlemesi ve yükselmesi için yaptığı bütün eserler fanilere mümtenî işler değil midir?

Necmettin Sadık

Din ve Milliyet^{*}

En fazla resmi yapılan insan, İsa Peygamber'in annesi Hazreti Meryem'dir. Bütün dünyanın Hristiyan ressamaları bu mukaddes kadını eserlerinde canlandırmak hevesinden kendilerini alamamışlardır.

Fakat neticede şöyle bir manzara hasıl olmuştur: Çoğu İtalyan ve İspanyol ressamaları, kendi civarlarındaki kadınlar siyah gözlü, siyah saçlı olduğu için, Meryem'i bu suretle canlandırmışlardır. Sarışın bir ırk olan Almanların Meryem'i de açık renk saçlı, mavi gözlüdür. Rus ressamaları kendi resullerinin annesini çıkık elmacık kemikli, iri yarı yaparlar. Hristiyan Çinli ve Japonlar bu benî İsrail¹ kızını sarı ırktanmış gibi çekik gözlü resmediyorlar. Afrikalı zenci ressamalar ise keza dinlerinin nebisiyle annesini kapkara suratlı olarak boyuyor.

Bu tarz resimlemelerden hiçbirini -salim bir düşünceyle- hor, çirkin görmeye imkân yoktur. Elbette bu saydığım milletler sanatkârının taptıkları bir kadını gözlerinde bir İsrail kızı görünümünde canlandırmayarak, kendilerinin hakikaten beğenip bayıldığı insan numunelerine yaklaştırması daha mantıklı, daha samimidir.

Elbiseler nasıl hep bir boy yapılmaz, şişman, zayıf, uzun, kısa olan insanların boylarına göre biçilir ve dikilirse, dinler de tıpkı öylece bir milletin, bir muhitin şartlarına uyar. Mezheplerin ortaya çıkışının sebebi budur.

* Vâ-Nû (Vâlâ Nureddin), *Akşam*, 7 Şubat 1933, No: 5147.

1 Benî İsrail: İsrailoğulları, Yahudiler. (Y.N.)

Katoliklik, Roma medeniyetine uygun düşen Hıristiyanlıktır. Alevilik, İran medeniyetine uyan İslamiyettir. Protestanlık, İseviyetin Almanlaşması ve nihayet Amerikalılaşması, bir kelimeyle millileşmesidir...

Niçin istiyorlar ki Türk Müslümanları kendi dinini kendi diline uydurmasın?..

İşte bakınız, camilerimiz, minarelerimiz, mevlitimiz ve tilavetimiz¹ Arabinkinden, Aceminkinden ne kadar ayrı... Türk Müslümanları Arapça bilmiyor. "Allah onların Türkçe ibadetlerini kabul etmez; ille Arapçadan ister!" demeye kimin dili varır.

Eskiden din tahsil etmek isteyen bütün hocalar ömürlerinin yirmi senesini medresede Arapçanın bap ve iraplarını² öğrenmekle geçirirler, asıl öğrenilmesi lazım gelen dini hükümleri öğrenmelerine çoğunlukla vakitleri müsaade etmezdi. Diğer dinlerin ruhanileri arasında raslanmayan cehalete onun için bizimkiler arasında tesadüf edilirdi. Arapçada derinleşemeyen hocalar din lisanının Arapça olması yüzünden kara cahil kalmaya mahkûm olurdu. Ve bunlar halk arasında vazifelerini yapamıyorlardı.

Bizdeki din erbabının dinsizlikten şikâyet ettiğini işitir dururuz. Türk'ün ibadet dilinin Türkçe olması, İslamiyetin halk arasında kuvvetlenmesi için birebirdir.

Anadolu'da gezerken oldukça aydın bir köylüye sordum:

- Allah kim?
- Hazreti Muhammed'dir.
- Hazreti Muhammed kimdir?
- Ali'dir.
- Ali kimdir?
- Sultan Mahmut'tur.
- Sultan Mahmut kimdir?
- Mekke'de oturur. Şimdi oradan elini uzatırsa çamurlu iki parmağıyla gözlerini çıkarır.

Çoğu köylümüzün din anlayışı bundan yukarı değildir.

Din lisanı Türkçe olursa, Kur'an'ın da, duanın da manasını anlayan bir "ilmiye" sınıfımız yetişir, halk arasında İslamiyet daha kuvvetlenir.

Dolayısıyla din lisanının Türkçeleşmesine Bursa'daki gibi münasebetsiz hareketlerle³ karşı gelmek değil, bilakis memnun bile olunmalıdır kanaatindeyim.

Vâ-Nû

1 Tilavet: Kur'an'ı güzel sesle ve usulüne göre okuma. (Y.N.)

2 Bap: Arap gramerinde mastar çeşitlerinden her biri.

İrap: Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veya hareketin değişmesi. (Y.N.)

3 1933 yılı Şubat ayı başında Bursa'da gerçekleşen irtica hadisesi. Bilgi için bkz. elinizdeki kitapta s.1081, dipnot 3. (Y.N.)

Yobazlar Elinde Din ^{*}

- 1 -

- "Şeriat isterük!"

Günün birinde "Patrona Halil" adında biri ortaya çıkıyor. "Muslu" namında bir de arkadaşı var. "Lale Devri küfürdür, yenilikler gâvurluktur" diye bağırıyorlar. Safdil halk arkalarına takılıyor. Yeniçeriler kazan kaldırıyorlar. Kafiye gittikçe büyüyor. Bütün İstanbul ayaklanıyor. Sadrazam Damat İbrahim Paşa ele geçiriliyor; paralanıyor. Daha bir alay insan öldürülüyor. Vur vurana, kap kapana... Irza, mala, cana taarruzlar tümen tümen... "Şeriat isterük!" naraları bütün bu faciaları, bu maskaralıkları örtbas etmek için elde bir kalkan!.. Vücuda getirilmiş yenilikler yerlerin dibine sokuluyor, çiğneniyor, yakılıyor, yıkılıyor. Birtakım cerrar¹ yobazlar eşkıyanın arzusuna göre fetvalar veriyorlar. Patrona Halil'ler makamlar, rütbelere elde ediyorlar. Hükümet ve idare zorbalarının elinde kalıyor. Yalnız bu kadar da değil, yenileşme fikirleri kan ve ateş içinde yok ediliyor. Kapkara, cahilane fikirler bir kere daha perçinlenmiş oluyor. Milletin mukadderatına o hâkim kılınıyor. Zorbalar başı Patrona'nın bağırsakları bostancabaşının kılıç darbeleri altında ağzına verildiği ve dram sonuna erdiği gün, Türk milletinin yüz sene gerilediği görülüyor.

★
★ ★

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 24 Şubat 1933, No: 5544; 6 Mart 1933, No: 5552. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.386-390.

1 Cerrar: Zorla para alan; para toplamaya çıkan kimse; dilenci. (Y.N.)

- "Şeriat isterük!"

Günün birinde "Kabakçı Mustafa" adında bir serseri "Bize Nizam-ı Cedid ne gerek? Biz destiye kurşun atar, keçeye kılıç çalarız!.." diye ayaklanıyor. Yeniçeriler buna uyuyorlar. "Nizam-ı Cedid gâvur işidir! Biz şeriat isterük!.." naralarıyla İstanbul sokaklarını çınlatmaya başlıyorlar. Safdil ahali de bunlara uyuyor. Bir velvedir kopuyor. Yine vur vurana, kap kapana, yağma, yangın, katliam... Bir rezalet, bir faciadır gidiyor. Kafalar uçuruldukça, hazineler yağma edildikçe, ırza, cana, mala tasallut olundukça hep bir ağızdan "Şeriat isterük!" naraları yükseliyor. Bu nara, soygunculukları, yangınları, katilleri, yağmaları haklı göstermek için atılıyor!.. Eşkıyanın emrine amade birtakım yobaz, cahil softalar bu faciaları meşrulaştırmak için boyuna fetva çıkarıyorlar!.. Eşkıyaları ve eşkıyalığı Kur'an'la himayeye çalışıyorlar!..

Zaman geliyor, Alemdar Mustafa Paşa'nın kumandasındaki ordu İstanbul'a yanaşiyor, ileri kol kumandanlarından bir zat Kabakçı'yı şafakla evinde bastırıyor; kafasını koparıyor. Baş eşkıyanın başı düşürüldüğü gün anlaşılıyor ki memleket yarım asır daha gerilemiş, bütün bir yabancı düşman dünya bizi süratle geçmekte bulunmuştur.

★
★ ★

- "Şeriat isterük!"

Günün birinde bir Derviş Vahdeti ortalığa ün salıyor. *Volkan* adlı gazetesıyla ortalığı zehirliyor. Boyuna dinden, şeriatan dem vuruyor!.. Meşrutiyet'i ve onu yapanları gâvurlukla, kâfirlikle itham ediyor.

Bir sabah bir alay adam tekbir getire getire kışları dolaşüyor, askeri ve halkı tahrik ediyor. "Şeriat isterük!" diye naralar atılıyor. Ortalık mahşere dönüyor. Meydanlar, sokaklar doluyor boşalıyor... Tekbirler, ilahiler, "lâ-ilâhe illallah" yazılı bayraklar, dervişler, yobazlar koşuşuyor, bağrışıyor; ortalık vaveyla içinde... Yağma, katil, ırza, cana taarruz birbirini takip ediyor. Katliamları tekbirler, hırsızlıkları "Şeriat isterük!" sedaları karşılıyor. "Kanunu Esasi gâvurluktur. Padişah'ın yetkilerine hürmet edilmelidir. Kur'an kâfidir. Kanunlara, Kanunu Esasilere lüzum yoktur. Şeriat isterük!" diye bağrışıyorlar!.. Millet Meclisi dağılıyor. Adliye Nazırı makamında öldürülüyor. Yobazlar boyuna fetva veriyorlar. Memleket elleri fetvalı eşkıya elinde kalıyor.

Zaman geliyor, Hareket Ordusu İstanbul'a giriyor. Derviş Vahdeti Ayasofya meydanında asılıyor. Bir de bakılıyor ki bütün bu gürültüler Türk milletini zayıflatmıştır. Dört sene sonra o canım Rumelleri 15 gün içinde anavatanından ayırmış, düşmanlar eline geçmiştir!..

★
★ ★

- "Şeriat isterük!"

Günün birinde Türk vatani baştan başa düşman istilasına düşüyor. Öz Türk milleti en büyük oğlunun, Gazi Reis'inin kumandası altında toplanıyor. Bütün bir düşman dünyasıyla, eski tabiriyle "yedi düvel"le muharebeye giriyor. Bu sırada İstanbul'da Dürriyade adında bir ahlaksız şeyhülislamlık makamında bulunuyor. Hain halife ve sultan Vahdetin'in emriyle bir fetva veriyor. "Vatanı çiğneyen düşmanlara kurşun atılanın katli lazımdır. Zira Yunanlılar halifenin müttefikidir" diyor! Bu hain yobaz Allah'ı Müslümanların celladı, dini de mezbahası olarak kullanmak istiyor! Ortalık birbirine giriyor. Memleketin dört bir ucu ateş kesiliyor. Türk milleti, Türk vatani kurtuluyor. Fakat anlaşılıyor ki düşmanın verdirdiği telefât kadar bir telefâtı da bu fetva, kardeşler arasında verdimiştir.

★
★ ★

- "Şeriat isterük!"

Günün birinde Genç¹ kasabasında Şeyh Sait adında bir yobaz beliriyor. Temiz halkı aldatıyor. "Cumhuriyetçiler gâvurdur. Onları öldürmek, sultanları getirmek lazımdır" diyor. Yobazlara fetvalar yazdırıyor, dağıtıyor. Birkaç vilayeti işgal ediyor. Malatya üzerine yürüyor. Yine vur vurana, kap kapana!.. Yağma, yangın, çapul, soygunculuk, cana, ırza taarruz... Bunların hepsi şeriat namına uygun görülüyor! Cumhuriyet orduları harekete geçiyor. Yobaz yakalanıyor. Arkadaşlarıyla Diyarıbekir'de asılıyor. Fakat binlerce vatandaşın kanı elleri fetvalı eşkıyalar elinde dökülüyor. Öksüzlerin, malları yağma edilmişlerin, ırzlarına geçilenlerin feryadı yeri göğü tutuyor!..

★
★ ★

- "Şeriat isterük!"

Şimdi de, bundan 15 gün evvel bir yobaz kafilesi korkmadan, utanmadan "Türkçe ezan istemeyiz! Bu gâvurluktur" diye Bursa hükümet konağına yürümeye kalkışıyor. Yakalanıyorlar. Cumhuriyet adliyesine teslim olunuyor...

Şeriat adına ayaklanan bunlar kimdir? Bütün bir mazinin hortlakları... Yapılacak iş, dini bunların elinden kurtarmaktır. Bu kurtarmanın birinci şartı müsamahasız bir surette dini devlet işlerinden ayırmak, onu sadece bir vicdan işi haline getirmektir.

- Nasıl?

İki numaralı yazımız bunun cevabını vermeye çalışacaktır.

1 Bingöl'ün şimdiki "Genç" ilçesi. (Y.N.)

- "Şeriat isterük!"...

Günün birinde eli silahlı Derviş Mehmet, Menemen kasabasını bu narayla bastı. Bu narayı laik Cumhuriyet'in kapısında yükseltebilecek kadar eşkıya cesaretini kendinde buldu. Şakinin sesi, Bekçi Hasan'ın kurşununda ve kanında boğulduğu gün, ortada ne yazık ki bir de Kubilay'ın başı kaldı...

İhtilal, hıncını ve hızını şakileri kendi kanlarına batırarak yok ettiği zaman-
dır ki yeniliklere temiz bir nefes aldırabildi...

Şeriatçıların maksadı neydi?

Din namına milleti soymak.

★ ★

Bütün bunlara sebep dinin dünya işlerine karışması, onun zaman zaman eşkıya elinde, eşkıya halifelerle, eşkıya sultanlar elinde bir satır gibi kullanılmasıdır.

Din hangi millette dünya işlerine karıştıysa, mutlaka bu yolda kullanıldı. Bu ıstırapları İslam âlemi kadar Hristiyan dünyası da çekti. Milletler bütün bu faciaya karşı tek bir kurtuluş çaresi bulabildiler. O da, dini dünya işlerinden ayırmak, onu siyasete karıştırmamak, onu, yalnız vicdan işi yapmak...

Din sadece vicdan işi olduğu gün yobazların, eşkıyanın, papazların elinden kurtuldu; onların elinde bir geçim keşkülü olmaktan kendisini kurtardı. Din siyasetin yönünü tayin ettikçe, Allah zalimlerin hesabına bir cellat, kendisi de bir mezbaha gibi işletilmek istendi. Tarihin en büyük, en kanlı faciaları, Şiilik-Sünnilik, Katoliklik-Protestanlık faciaları hep bu nam altında işlendi. Zalimler bu nama milletlerin başına bela kesildiler. Milletler bu nama soyuldular, bu nama ezildiler, bu nama çiğnendiler!..

★ ★

Laik sistem dini dünya işlerinden ayırmakla, siyasete alet etmemekle onu eşkıyanın elinden aldı; dine el değmez bir taht olan vicdanları verdi.

Türk Cumhuriyeti'nin büyük prensiplerinden biri de budur. Bence dinin dünya işlerine karışması, onun devlet siyasetine istikamet vermesi, tarihin seyrinde Türk milletinin belli başlı çöküş, felaket sebeplerinden biri oldu. Bunun içindir ki, Türk Cumhuriyeti laikliği prensip olarak kabul etti. Dini, yobazların, eşkıyanın elinde bir menfaat vasıtası olmaktan kurtardı. Fert ile Allah'ı, vicdan ile dini karşı karşıya koydu. Aradaki vasıtaların hepsini kaldırdı. Herkes Allah'ını dile-
diği gibi bulmakta, her fert dinini istediği gibi samimiyetle anlamakta hürdür,

serbesttir. Aralarına kimse giremez. O kadar ki Medeni Kanunumuz daha ileri gidiyor, "Reşit, dinini seçmekte hürdür" diyor.

Bütün bunlar, dini, üfürükçülerin, tekke şeyhlerinin, yobazların ve eşkıyanın elinde bir zorbalık vasıtası olmaktan kurtarmak içindir. Laiklik dinsizlik değil, dinleri bir akçe gibi kullanılmaktan kurtaran bir kurtarıcıdır. Dinleri geçim vasıtası yapmaktan bir türlü vazgeçemeyen cerrarlar, ikiyüzlülerdir ki bundan kocunurlar.¹

*
* *

Türk İhtilali uzun tecrübelerden, bütün bir tarihin bu yoldaki verimlerinden sonra laikliği benimsedi. Ve onu müdafaa ediyor. Fakat ne yalan söyleyeyim!.. Bu, henüz inkılabı müdafaa, onu izah vazifesiyle mükellef büyük partinin her idareci kafasında yer tutmuş değildir. Sizi şimdi tasdik eden nice kimseler bilirim ki arkanızdan başkalarına başka türlü söylerler.

Dini dünya işlerinden ayıracak, yobazların elindeki silahı kıracak asıl kuvveti burada aramak lazımdır.

Ne yapmalı?

İşi erlerine vermelidir.

Bu erler kimlerdir?

Onları Türk gençliği içinde bulacaksınız.

Mahmut Esat

1 Kocunmak: Gocunmak. (Y.N.)

Soyguncular Elinde Din!..^{*}

Sözü tarihe bırakıyorum:

Sultan III. Selim devrindeyiz; Valide Sultan Kethüdası Yusuf Ağa'nın yalısında, Galata Kadısı Mehmet Emin Efendi'nin riyasetinde birçok kimseler toplanıyor. Bu toplantının adına, o zamanın tabirince "meclisi şer'-i enver"¹ deniyor. Bu meclisin vazifesi, Hacı Sadullah Ağa² tarafından Kethüda Yusuf Ağa lehine yapılacak hibeye şahitliktir.

Fakat hibenin konusu nedir?! Ne hibe edilecektir?!

Bunu söylemeye utanıyorum. Fakat söylemek lazım. Ta ki hakikatler gizli kalmasın. Hacı Sadullah Ağa ömründen yedi senesini Yusuf Ağa'ya bağışlayacaktır. Ve bu rezaleti Kur'an'a istinatla Galata Kadısı Mehmet Emin cahili tasdik edecek, hazır bulunanlar da şahit olacaklardır.

Bu bir masal değil, bir hakikattir. İşin daha büyük bir rezaleti de şu ki, hibe muamelesi yapıldıktan kısacık bir zaman sonra Yusuf Ağa ölüyor...³ Şeriat na-

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 16 Mart 1933, No: 5561, s.1-2. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.395-398.

1 Meclis-i şer': Şeyhülislam kapısında veya kadıların yanında kanun hükmü alınmak üzere yapılan toplantı. (Y.N.)

2 III. Selim dönemi bestecilerinden Hacı Sadullah Ağa (d.1760-ö.18 Eylül 1808). (Y.N.)

3 *Tarih-i Cevdet*'te 27 Rebiyülahir 1211 (30 Ekim 1796), *Tarih-i Âsım*'da 27 Rebiyülevvel 1221 (14 Haziran 1806) tarihinde düzenlendiği kaydedilen söz konusu hibe sözleşmesi Kethüda Mehmet Sait Efendi'nin Berlin Staatsbibliothek Orientabteilung'da (Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu Bölümü) bulunan elyazması notlarına göre 27 Rebiyülevvel 1211 (30 Eylül 1796) tarihlidir. Mihrişah Valide Sultan'ın kethüdası Yusuf Ağa ise Rebiyülevvel 1222'de (Mayıs-Haziran 1807) idam edilmiştir. (Y.N.)

mina yapılan bu maskaralığa âlem şaşıyor. Fakat ne beis var. Hibeyi ayetlerle tasdik eden cahil kadının patlayasıca midesiyle cebi doldurulmuştur! O, şeriatı ileri sürerek parasını çekmiştir.

Buna inanmakta zorluk çekenlere *Cevdet Tarihi*'nin¹ 8. cildinin 452. sayfasını gözden geçirmelerini tavsiye ederim.

Cumhuriyet'in ilanından hayli evvel, bir vatandaş bir kadıya müracaat ediyor, kadı dinliyor.

Neye dair müracaat olunuyor? Ne dinleniyor?!

Söylemeye utanıyorum. Fakat söylemek lazım. Ta ki hakikatler gizli kalsın.

Adını hatırlayamadığım vatandaş, tarlasının çekirge hücumuna maruz kaldığını yana yakıla kadı efendiye anlatıyor. Kadı efendi mürasele² gönderiyor. Çekirgeleri mahkemeye davet ediyor. Gün tayin olunuyor! Tayin olunan günde çekirgeler şeriat hâkimi huzuruna gelmediklerinden muhakemelerine gıyaben bakılıyor ve aleyhlerine hüküm veriliyor. Hükümde, tarlayı derhal terk etmeleri kendilerine şeriat namına bildiriliyor. Tabii haşarat buna aldırmadığından vatandaşın ekinleri yok olup gidiyor! Fakat ne beis var. Kadı Efendi dini kullandı; parayı çekti; cebini doldurdu.

Buna inanmakta müşkülata düşenlerin hakikati Adliye Vekâleti teftiş raporlarında görmeleri güç olsa bile duymaları zor değildir.

Yine III. Selim zamanında "Aygır İmam" adında biri ortaya çıkıyor. Sarayın imam-ı evveli oluyor. Derken kazaskerliği elde ediyor!.. Gitgide III. Selim'den hoşlanmamaya başlıyor. Sebebi nedir, bilir misiniz?! Söylemeye utanırım. Fakat söylemek lazım. Ta ki hakikatler gizli kalsın...

Aygır İmam'a bir kazanın arpalığı verilmiş... Fakat bu, herife kâfi gelmemiş. Herif oranın "hükümet-i şer'îye"sini de iltizama vermek³ istemiş... Yani şeriat hükümetini mezada çıkarmak dilemiş! Bereket versin, zamanın İbrahim Kethüda gibi bazı namuslu adamları bu soytarılığın önüne geçmişler; geçmişler amma, Aygır herif hıncını almak için "Nizam-ı Cedid askeri dine muhaliftir" diyenlerle beraber olmuş... Kabakçı Mustafa'ları teşvik etmiş, III. Selim'in katlinde eli bulunmuş... Görüyor musunuz din namına ileri atılıp herkesi dinsizlikle töhmet

1 *Tarih-i Cevdet*, 12 cilt, 1854-1884. (Y.N.)

2 Mürasele: Resmi kadı mektubu. (Y.N.)

3 İltizama vermek: İmparatorluk döneminde devlet gelirlerinin belirli süreler için mültezim adı verilen aracı kişilere kiralınması; çiftlik vb. yerleri kiraya vermek. (Y.N.)

altına alanların içyüzlerini?! Görüyor musunuz şu din soyguncularını?! Buna inanmakta müşkülât çekenlere *Cevdet Tarihi*'ni tavsiye ederim.

Eski zamanların şeyhülislamlarından biri kadılıkları mezada çıkarırmış... Kim fazla para verirse kadılığı ona ihale edermiş... Günün birinde efendinin fazla paraya ihtiyacı hasıl olmuş. Halep kadılığını bir cahile satmış, derken arkadan bir talip daha çıkmış; daha fazla para vermiş. Bu defa aynı makamı buna da peşkeş çekmiş! Bu haberi alan ilk kadı hiddetle şeyhülislamın yanına gelmiş, şeyhülislamlık dairesinde ağıza alınmayacak lakırdılarla birbirlerine sövüp saymaya başlamışlar!.. Bu rezalet yüzlerce halkın önünde cereyan etmiş...

Fakat ne beis var. Hırsız şeyhülislam dini kullanarak ceplerini doldurmuş ya!.. Üst tarafı ne olursa olsun!..

Bu vakada şüphesi olanlara *Naima Tarihi*'ni tavsiye ederim.

★
★ ★

Emlak Eytam Bankası'nı kurmaya teşebbüs ettiğim zaman en çok müşkülâtı Eytam¹ memuru bazı hocalardan gördüm. Kendilerini din kisvesi içinde saydırmaya çalışan bu adamlar, bankayı kurdurmamak için ellerinden gelen tahrikleri yaptılar. Fakat başarılı olamadılar. Yetimlerin hakkı bunların hırsızlığından kurtarıldı. Neticede bu din soyguncularından birçoğu vaktiyle yedikleri yetim haklarından dolayı mahkûm oldular, şimdi hapishanededirler.

★
★ ★

Dikkat ediniz, bazı kazalarda, köylerde, vilayetlerde hacca giden, yalandan namaz kılan öyle soygunculara tesadüf edeceksiniz ki, bunlar herkesi küfürle, dinsizlikle, ahlaksızlıkla itham ederler. Halbuki bu gibilerin hacı olmaktan, namaz kılmaktan maksadı Allah için değildir. Birtakım saf kalpli vatandaşları aldatarak kendi ekmeklerini yağlamaktır. Yüzde 100 faizciler bunların içinden çıkar. Yetim hakkı yiyenler bunların arasındadır. İslam dininin fena, haram saydığı şeyleri çoğunlukla ve hep bunlar yapar. "Türkçe ezan, Türkçe ibadet, yeni harfler gâvurluktur" derler. Görünüşte dini kimseye vermezler.

Sebebi nedir, bilir misiniz?

Dini, soygunculuklarına alet olarak kullanmak!..

★
★ ★

Büyük Türk genci! Türk İhtilali yobazların dinsizlik dediği laikliği şu sana birer birer saydığım rezaletlerin ve bunlara benzer maskaralıkların önüne geçmek

1 Eytam: Yetimler; burada "Eytam Sandığı" kastediliyor. (Y.N.)

için ileri sürdü. Laiklik, dini, din soyguncularının elinden alarak en temiz yere, Türklerin vicdanlarına koydu. Allah'ın dinini soyguncuların elinde millet ve memleket aleyhinde kullanılır alet olmaktan kurtardı. Sen laikliği can pahasına da olsa müdafaa ederken bileceksin ki, vicdanları koruyor, din soyguncularını yok ediyorsun...

Mahmut Esat

Laiklik Nedir?*

İzmir Mebusu ve eski Adliye Vekili Mahmut Esat Beyefendi, gazetemizde açtığımız büyük ankete aşağıdaki cevapları vermek lütfunda bulunmuştur:

Türk Aydını Nazarında Laiklik Nedir?

Fikirlerimi sormak lütfunda bulunuyorsunuz. Bu büyük ve cidden mühim mesele karşısında düşünemediğim ufak tefek şeyler şunlardır:

Ben laiklikten devletle din işlerinin mutlak surette ayrılmasını anlarım. Laik sistemde devlet din işlerine ve bilhassa din, devlet ve dünya işlerine karışmaz. Yalnız devletin dinler üzerinde genel nezaret, genel kontrol hakkı vardır. Devletin bu kontrol yetkisi, herhangi bir dinin, kamunun nizamına, adabına muhalif olmamasını temine yöneliktir.

Din devlet işlerine karışmaz demek, devlet dinin prensiplerine ayak uyduramaz demektir. Laik devlet nazarında dünya işlerine karışmamak şartıyla tanınmış her din muhteremdir ve mensuplarının kanaatleri her türlü taarruzdan masundur. Devletin vazifesi, şartsız, kayıtsız vicdan hürriyetini müdafaadır.

Bizde eskiden her yapılacak yenilik hakkında önce fetvahaneye müracaat zarureti vardı. Mesela yeniçeriliği kaldırıp yerine Nizam-ı Cedid'i koyabilmek için III. Selim ve I. Mahmut zamanlarında çeşitli fetvalar almak mecburiyeti ha-

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Yeni Asır*, 23 Mart 1933, No: 8292, s.1, 3. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.399-402.

sil olmuştı. Hatta Meşrutiyet'in tesisinde bile bu usule müracaat edilmiş, bu yoldan geçmek zarureti karşısında kalınmıştı!..

II. Abdülhamit 31 Mart'ta Meşrutiyet'e ihanet ettiği ve Meclisi Mebusan'ı kaçırdığı zaman, irticai tepelemek için İstanbul kapılarına dayanan Hareket Ordusu ve toplantı halinde bulunan Millet ve Ayan Meclisleri, zalim, mürteci halife ve padişahı ancak fetva aldıktan sonra tahtından indirebilmişlerdi!..

Görülüyor ki dinin devlet işlerine karıştığı zamanlar koskoca bir milletin ve bütün bir devlet teşkilatının mukadderatı bir hoca efendinin dini telakkilerine, dini anlayışlarına kalıyor. 20. asırda milletlerin, devletlerin mukadderatı ne bir hocanın ne bir papazın ne de bir hahamın görüşlerine bağlı kalabilir. Hoca efendi, papaz veya haham istenilen şeyi dinde bulamaz veya dine uygun bulmazsa ne olacak? Koskoca devlet, millet, hayati icaplarını bir tarafa bırakarak bunların kafalarına göre mi hareket edecek?!

Bu ancak milletin, devletin maddi, manevi hayat şartlarına, dünyanın gidişine, icaplarına göre düzenlenir. Kaldı ki dinler değişmeyen esaslardır. Milletlerin hayatı ise her gün gelişir, değişir.

Şunu da söyleyebilirim ki, dinin dünya işlerine karışması yalnız bizde görül-müş, bizde duyulmuş değildir. Hristiyanlık âlemi de uzun zamanlar bu müdahalenin baskısı altında kaldı. Birçok krallar, hatta bazı imparatorlar papaların bir emriyle tahta çıkarıldığı gibi, yine taçları başlarından alınarak tahtlarından aşağı indirildiler!.. Din, devlet ve dünya işlerine karışıkça, çoğunlukla papaların, halifelerin, zaman zaman yobazların, papazların elinde bir tahakküm satırı gibi kullanıldı. Din bunların elinde bir derviş keşkülü¹ gibi dilencilik vasıtası yapıldı.

Zaman oldu, mukaddes dinler bunların elinde bir mezbaha, Allah da bir cellat haline konmak istendi!..

Dinlerin elastiki olması dünya işlerinde hayır ve şer yolunda kullanılmalara sebep oldu. Bir kısım din uleması herhangi bir mesele için cevaz verirken diğer kısmının da yine aynı meselenin yasaklılığını ileri sürdükleri az görülmüş rezaletlerden değildir.

Size yakınlardan bir misal vereyim:

İstiklal muharebelerinde bir kısım şeriatçılar düşmana karşı mücadeleyi, cihadı dine dayandırarak taçlandırken, diğer bir kısmı da -başta hain halife Vahdettin'in şeyhülislamı Dürrizade olduğu halde- yayımladıkları fetvalarla bu milli mücadeleyi isyan saymaktan utanmadılar. Düşman ordularına "halifenin müttefiki" diyecek kadar ileri vardılar. Demek ki dinler bir mesele karşısında muhtelif maksatlar uğrunda kullanılabiliyor, milleti ve memleketi ikiliğe ve-

1 Keşkül: Dilenci çanağı. (Y.N.)

yorlar ve şaşırtıyorlar. Memleketin bütün bu dedikodular arasında birliği ve ilerleme hamleleri güçlüğe uğratılıyor. Dini ihtilaflar yüzünden tarihten silinmiş milletler vardır. Bizans İmparatorluğu'nu bu sırada sayabiliriz. Sünnilerle Şiiler arasındaki kanlı kavgalar İslam milletlerinin geri kalmalarında çok tesirli olmuştur.

20. Asırda Laiklik

20. asır medeniyeti bütün bu fenalıkların önüne geçmek için laiklik prensibini ortaya sürdü. Bu, bazı din bezirgânlarının hoşuna gitmez ve gitmeyecektir. Çünkü dini bir keşkül gibi kullanmalarına imkân kalmıyor. Bu din bezirgânları, bazı hocalar, bazı papazlar, bazı hahamlar ve yine bazı dindar görünen ikiyüzlülerdir.

Çünkü laiklik, dini bir geçim vasıtası olmaktan kurtarıyor; onu vicdanlara mal ediyor. Tahtların en yükseği, en temizi, en el değmezi ve devrilmezi vicdandır.

Bence dinin dünya işlerine karışması, karıştırılması Türk milletinin belli başlı felaket sebeplerinden birini teşkil etmiştir. Türk İhtilaîi laikliği bir prensip olarak kabul etmekle tarihin bu derin ıstırabını dindirmiş oluyor.

Şuraya pek mühim tarihi bir hakikati de kaydetmek istiyorum:

Laikliği İlk Tatbik Edenler

Günün birinde Nys adında meşhur bir devletler hukuku yazarının eserini¹ okuyordum. Bu zata göre laik devlet teşkilatını ilk tanıyan ve tatbik edenler Türk milletleridir.

Léon Cahun diyor ki, Cengiz, Müslüman, Hristiyan, Buda ulemasını huzurunda münakaşa ettirmekten çok hoşlanırmış. Fakat hepsini eşit görür, bir tarafın diğerine tahakkümüne müsaade etmezmiş; hele dini devlet işlerine asla karıştırmazmış.² Fakat hilafetin Türklere intikalinden sonra bu sistem gitgide ihmal edilmiştir.

Vicdan hürriyetini kabul etmiş bir devlette laiklik zaruri ve tabii bir neticedir. Laik olmayan bir devlet, vicdan hürriyeti için tam bir teminat olamaz.

1 Ernest Nys, *Les origines du droit international*, Paris, 1894. (Y.N.)

2 Léon Cahun, *Introduction à l'histoire de l'Asie: Turcs et Mongols des origines à 1405*, Paris, 1896. (Y.N.)

Devlete, dini izafe etmek de manasız ve saçma bir düşünce, bir görüştür. Zira devlet maddi bir şahsiyet, bir varlık değildir ki bir dinin mensubu olabilsin. Mesela İslam dininin şartları arasında namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek vardır. Bir devlet tasavvur olunabilir mi ki hacca gitsin ve "Hacı Devlet Efendi!" olabilsin. Yahut bir devlet düşünebilir misiniz ki oruç tutsun veya namaz kılsın?!

Bunun içindir ki Osmanlı Kanunu Esasi'siyle, eski Teşkilatı Esasiye'deki "Devletin dini din-i İslamdır",¹ "Ahkâm-ı şer'iyenin tenfizine Büyük Millet Meclisi memurdur"² gibi kayıtlar tehlikeli ve pek manasız idi.

Laiklik çağdaş Türkiye'nin yaşama ve ilerleme şartlarındandır. Teşkilatı Esasîyemiz, Medenî Kanunumuz, Ceza Kanunumuz bu prensibi tamamıyla kabul etmiştir.

Bence bugün dahi halli lazım gelen bir husus vardır: Diyanet işlerinin yavaş yavaş devlet bütçesinden ayrılması, yalnız devletin yüksek nezareti altında, fakat özel gelirle, mesela Medenî Kanun'a uygun tesisatla idare edilmesi icap eder. Vaizlerin, büyük şehir imamlarının Darülfünun ilahiyat şubesi mezunları olması ve lisan bilir kimseler arasından seçilmesi lazımdır. Küçük şehir imamlarının ise mevkileriyle orantılı bir tahsil görmeleri, laikliği anlamaları çok faydalıdır.

Gençliğe Bir Hitap!

**Türk gençliği laikliği günü gelince can pahasına da müdafaa edecek-
tir. Çünkü laiklik bu milletin, bu memleketin yaşama şartlarının başında
gelir. Hiçbir kuvvet, hiçbir mesuliyet onu bu kavgada yıldırmayacaktır.
Türk gençliği laikliği müdafaa ederken dini yalancıların elinden kurtar-
mış, vicdanları beklemiş olacaktır. Bu yüksek beklilik en çok Türk gen-
cine yaraşır.**

1 "Devletin dini İslam dinidir" anlamında. (Y.N.)

2 "Büyük Millet Meclisi şer'i hükümlerin uygulanmasına memurdur" anlamında. (Y.N.)

Laik Ne Demektir^{*}

"Sen, Galilei, bu mukaddes mahkeme huzurunda, batıl ve Allah'ın mukaddes kelamına aykırı bir teoriye inandığını ve onu müdafaa ettiğini ve bu suretle küfürle zanlı olduğunu; yani güneşin, kâinatın merkezi olduğunu ve doğudan batıya doğru hareket etmediğini, bilakis yerkürenin hareket ettiğini ve Dünya'nın âlemin merkezi olmadığını; mukaddes kelama aykırı sayılan bir fikrin dahi kabul ve müdafaası mümkün olduğunu beyan etmekle, mukaddes kanunların bu tür cürümlere tayin ettiği bütün cezaları hak ettiğini ilan eyleriz.

Seni bu cezalardan affediyoruz. Şu şartla ki, bundan evvel, samimi bir kalp ve sahte olmayan bir imanla huzurumuzda pişmanlık gösterip, yukarıda izah olunan ve Katolik dinine aykırı bulunan küfür ve hataları sana vereceğimiz formül icabınca lanetleyesin.

Fakat senin vahim ve zararlı batıllığının ve itaatsizliğinin tamamen cezasız kalmaması için ve gelecekte daha sakıngan davranarak diğerlerine misal olması için, emrediyoruz ki, Galilei'nin *Dialogue*¹ nam kitabı genel bir kararnameyle yasaklansın. Seni de, müddeti tercihimize bağlı bir zaman için hapse mahkûm ediyoruz."

Galilei, engizisyon mahkemesi huzurunda bir suretle pişmanlık gösterdi ve altı ay hapiste yattı. Mahkeme huzurunda okuduğu pişmanlık ve tövbe formülü aynen şu idi:

^{*} Necmettin Sadık (Sadak), *Ülkü*, Birinci Kânun (Aralık) 1933, Sayı: 11, s.370-377.

¹ Galileo Galilei, *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo* (Dünyanın İki Esas Sistemi Üzerine Diyalog), 1632. (Fransızcası: *Dialogue sur les deux grands systèmes du monde*) (Y.N.)

"Ben, Galilei, hayatımın yetmişinci yılında, şahsen adalet huzurunda bulunarak, diz çökmüş bir vaziyette ve gözlerimin önündeki mukaddes İncil'e elle-rimle basarak samimi bir kalp ve imanla Dünya'nın hareketi hakkındaki küfrü lanetliyor ve tövbe istiğfar ediyorum."

Güneş'in sabit bir merkez olduğunu ve Dünya'nın güneş etrafında hareket ettiğini söyleyen büyük âlim Galilei, bundan 300 sene evvel engizisyon mahkemesi tarafından diri diri yakılmaya mahkûm edilmiş iken, tercümesini yukarıya yazdığımız kararlar yaşına hürmeten hapse ve tövbeye mahkûm edilmişti.

O zaman bütün Avrupa'da din hâkimdi. İlmi düşünceden devlet idaresine kadar her şey, insanların fikriyatı, vicdanı, medeni ve toplumsal muameleleri hep dinin ve mukaddes kitapların tahakkümü altında bulunuyordu.

Galilei, İncil-i Şerif'e aykırı olarak "Dünya dönüyor!" dediği için küfür işlemiştir.

Bu hal yalnız Avrupa'da değil, Müslüman memleketlerde de geçerliydi. Hatta dinin ilim ve fikriyat, ruh, ahlak ve kanunlar üzerindeki bu zorbalığı bazı sebeplerden dolayı İslam âleminde daha fazla devam etti.

Avrupa'yı ve bütün medeniyet âlemini dini dogmaların bu kara tahakkümünden kurtaran, vicdan ve fikir hürriyetini ilan eden ve bugünkü pozitif ilimlerin, bu ilimlerin neticesi olan bütün son asırlar ilerlemelerinin ortaya çıkışını mümkün kılan hadise "laiklik"tir. Medeniyet âlemi adım adım fakat çetin mücadelelerle bu neticeyi tam üç asırda elde etmiştir.

"Laiklik" ne demektir?

Bizzat kelimenin manası mevzuun ehemmiyetini göstermeye kâfidir.

Fransızca "laïque" kelimesi, Yunancada halk manasına gelen "laos"tan, Latince "laicus"tan gelir. Gerek Yunancada gerek Latince bu kelimenin ifade ettiği mana şudur: Ruhban sınıfına mensup olmayıp halktan olan.

Çünkü eski zamanlarda hemen hemen bütün cemiyetlerde insanlar iki sınıftan meydana gelmekteydi: Rahipler sınıfı, yani üzerinde dini bir vazife olup, ilahi bir rütbe zincirine mensup olanlar, bir de rahipler sınıfına mensup olmayanlar, yani laikler...

"Laik" kelimesi sadece toplumsal bir sınıfı, "rahiplerden gayri halk sınıfı"nı ifade ederken, yavaş yavaş manasını değiştirmiş, siyasi ve idari bir mahiyet almıştır. Fakat kelimenin bugünkü manasında dahi eski tasnifin ruhu kalmıştır. Bugün "laik" olan bir adam veya bir devlet Allah ile kul arasında aracı bir sınıf tanımıyor. Laik devlet, her ferdi kendi dininde, inancında hür bırakan insan veya devlet demektir. Laik olmayan insan veya devlet ise, Allah namına, din namına yeryüzünde fertlerin vicdanına tahakküm etmek isteyen, Allah ile kul arasına girerek, fikirde, ilimde, ahlakta, kanunda, idarede, hatta fertlerin hususi ve genel muamele ve münasebetlerinde daima ve hep dini dogmaların hükümlerini tatbik etmek isteyen insan veya devlettir.

Hakikaten eskiden din, istisnasız bütün ilkel cemiyetlerde fertlerin bütün mevcudiyetine hâkimdi.

Yalnız Müslümanlık, Hıristiyanlık gibi büyük ve modern dinlerin ilk zamanlarını değil, hatta daha eski, daha ilkel dinleri incelediğimiz zaman görüyoruz ki, cemiyetlerin hayatını temin eden, fertlerin münasebetlerini düzenleyen yegâne kuvvet dini hissiyattır.

İlkel cemiyetlerin dayanışma etkeni olan ortak hisler, dini duygulardır. Fertler aynı dini hissiyatı taşıdıkları için -ve sırf bu sebeple- aynı cemiyetin üyesi olmuşlardır. Bu cemiyetleri idare eden idari otorite (bugünkü manasında devlet) kendisi ve herkesin üzerinde dini kutsiyet izafe edilmiş olan fertlerde toplanırdı. İlkel cemiyetlerde av avlamak, balık tutmak gibi ferdin her günlük muamelelerinden aile kurmak, harbe gitmek gibi işlere kadar her şey diniydi. Cemiyetin matemleri, sevinçleri, neşe ve kederleri, iktisadi bolluk yahut mahsul kıtlığı, kuraklık, bulaşıcı hastalık, toplu veya ferdi bir felaket, zafer ya da mağlubiyet hep dini bir mahiyet alırdı. Bu cemiyetlerin mevcudiyeti dayanışma etkeni olan dini hissiyatın kuvvetine bağlı olduğu için, bu hissiyatı gevşetmemek, zaman zaman takviye etmek için toplumsal zümre toplanır, fertler arasındaki müşterek dini duygular coşkun ve galeyanlı hallere sokulurdu. Bayramların, müşterek ve toplu ibadetlerin, ayinlerin, raksın, musikinin kökenini sosyoloji ilmi bu suretle görüyor.

Özetle ilkel cemiyetleri incelediğimiz zaman şu neticeye varıyoruz: Bugün medeni ve ileri cemiyetlerde birbirinden ayrı olarak müşahade ettiğimiz toplumsal müesseselerden (ahlak, hukuk, devlet, güzel sanatlar vs.) hiçbirisi yoktur. Bütün bu müesseseler tek bir hâkim müessese içinde yer alır: Din... Dini hisler ve dini ibadetler hem fertlerin hem cemiyetin bütün düşüncesine, bütün hareketlerine, bütün muamelelerine hâkimdir. Bugün medeni cemiyetlerde bu hal pek ufak farklarla ortaçağ cemiyetlerine kadar devam etti.

Ortaçağda hemen hemen aynı manzarayı görüyoruz: Krallar kendilerine izafe edilen kutsi bir kıymete sahiptirler; Allah ve din namına idare ederler. Cemiyetlerin birlik ve dayanışma etkeni müşterek dini hissiyattır. Fikri hürriyet yoktur; vicdan hürriyeti yoktur. Her fert dini dogmalara göre düşünmeye mecburdur. Bir tek ilim vardır: İlahi ilim; yahut bundan çıkan skolastik felsefe. Bütün ilim dindedir. Yegâne ulema sınıfı rahiplerdir, hocalardır. Ahlak dindedir. Fertlerin bütün medeni, toplumsal muameleleri dini hükümlere tabidir. Hukuk dindir; mahkemeler dinidir.

Sokrat'ı dini ahlaktan farklı bir ahlak anlayışını gençlere telkin ettiği için eski zamanlarda dini bir mahkeme dini hükümlere göre nasıl ölüme mahkûm etti ise, ortaçağda, yine dini mahkeme, âlim Galilei'yi, ilmi düşüncesi mukaddes kitabın ilmine uymadığı için hapse mahkûm etti.

İslam veya Hristiyan memleketlerinde vaziyet tamamen buydu.

Medeniyet âlemi insan fikrini hürriyete kavuşturmak, ilmi, pozitif düşünceyi mubah kılmak için çok uğraştı. İnsanlığın en asil mücadelesi vicdan ve fikir hürriyeti için açtığı bu çetin savaştır.

17. asırdan itibaren fikrin ve toplumsal müesseselerin yavaş yavaş dinden ayrıldığına şahit oluyoruz. Tabiat ilimleri, pozitif ilimler ancak laik düşünce sayesinde mümkün olmuştur.

Laiklik evvela idarede, siyasette, devlette değil, bunların temeli olan fikirde ve felsefede başladı. Esasen idare, fen, ahlak, hukuk, güzel sanatlar gibi uygulamaya dönük müesseselerin kaynağı fikir ve felsefe değil midir?

Fikrin ve felsefenin kurtuluş hareketine 17. asırda başlandı. O zamana kadar, bütün fikir işlerinde, felsefede ilahiyat (teoloji) hâkimdi. Her bilgi, yani ilim, insanlara ve ancak bir sınıf insanlara vahiyle malum olurdu.

İlmi, felsefi araştırmalarda dini dogmalardan ilk kurtulan ve laik düşünceyi tarihte ilk tatbik eden filozoflar Bacon, Descartes ve Pascal'dır. Bu üç büyük filozof ilmi incelemeleri yeni bir yola soktular. Daha evvel Sokrat felsefe ve ahlakı semadan nasıl yere indirdiyse, bunlar da ilmi düşünceyi ilahiyattan kurtardılar; hadiselerin müşahade ve tecrübesine indirgediler. Bu sayededir ki 17. ve 18. asırlarda kâinatın ve insanın izahı papazların ve ilahiyatçıların elinden kurtuldu. Artık, din kendi sahasında kaldı. İlim hür düşünceyle serbest çalışmaya başladı. Tabiat ilimlerinin kuruluşu bu tarihte başlar, ilim gökten yere iner. Nasıl ki bizde de eskiden "ilim", "ulema", "kütüb-i ilmiyye",¹ "kisve-i ilmiyye"² tabirleri yalnız medrese ilmine, medrese mensuplarına has bir imtiyazdı. Diğer bütün müesseseler gibi, ilmin dinden ayrılması, bizde Avrupa'dan çok sonra gerçekleşmiş bir hadisedir.

İlim ve felsefeden sonra ahlak ve hukuk müesseselerinin dinden ayrı ve bağımsız bir şekilde vücut bulduğunu görüyoruz.

Eskiden yegâne ahlak din idi ve ahlakın müeyyidesi olan hukuk da vahiyle inmişti. Allah ve hukuk tamamen dini olunca, ahlakın düzenlenmesi ve kanunların tatbikiyle mükellef olan mahkemeler de tabiatıyla dini olacaktı.

Fakat vaktiyle bütün hayat ve dayanışma kuvvetini dinden alan ilkel cemiyetlerin ahlak anlayışı nasıl zaruri olarak dini idiye, şimdi birlik ve dayanışma kaynağı başka yerlerde olan modern cemiyetlerin ahlak anlayışları da bugünkü ortak hissiyatın mahiyetinden çıkar. Bu suretle, büyük dinlerin asırlardan beri tesis ve teşkil ettikleri dini ahlak yerine, kanunlarını, temelini ve gayesini ancak insandan soran laik bir ahlak oluştu. Ahlaki kaideleri vücuda getiren şey,

1 İlmiyye: Şeriat ve fıkıh işleriyle uğraşan sarıklı, cüppeli hocalar sınıfına verilen bir ad. Kütüb-i ilmiyye: İlmiye sınıfından olanlara ait kitaplar. (Y.N.)

2 Kisve-i ilmiyye: İlmiye sınıfından olanlara has kıyafetler. (Y.N.)

filan veya filan dinin değışmez dogmaları değıl, cemiyetin devamlı değışen,¹ yani ahlakın dinlerle münasebeti kalmadığı artık münakaşaya bile değmeyen bir mevzudur. Eğer dinin ahlak üzerinde tesiri kalsaydı, aynı dine mensup olan cemiyetlerde muhtelif ahlak anlayışlarına tesadüf edilemezdi. Halbuki iki Müslüman memleketinde büsbütün farklı ahlak kaideleri görüyoruz. Diğer taraftan ayrı ayrı dinlere mensup milletlerde ise aynı ahlak endişelerine şahit oluyoruz. Demek ki ahlakın esası artık din değıl, kùltürdür. Ahlak ile dinin ayrı ayrı şeyler olduğunu ispat eden başka bir müşahede daha var: Birçok dindar, mutaassıp insanlar vardır ki, bugünkü medeni manasında ahlaksızdırlar; ne kadar dinsiz insanlar görülür ki, ahlak ve fazilet numunesidirler!

Ahlak dinden ayrılınca bir cemiyetin ahlaki kaidelerinin ifadesi olan hukuk da laikleştı. Hırsızlık etmek, adam öldürmek, hilekâr olmak, kadına tasallut etmek gibi gayri ahlaki sayılan hareketleri ceza kanunu cezalandırır. Ahlak laikleşince ceza kanunu da laikleştı. Bunun içindir ki, bizde bile en evvel laikleşen, dini hükümlerden kurtulan kanun Ceza Kanunu olmuştur. Çünkü eğer bu ceza kanunu laikleşmeseydi, gayri ahlaki fiilleri dini hükümlere göre cezalandırmak lazım gelirdi!

Fertler arasındaki muamele ve münasebetleri tayin eden ve düzenleyen hukukun ve bunların ifadesi olan kanunların (evlilik, aile, veraset, ticaret hukuku, nihayet medeni kanun gibi) daha geç laikleşmesi, bunların daha muğlak olmasından ve bu sahada tatbik edilen dini ve şer'i hükümlerin bugünkü medeni muamelelerle ne derece uzlaşmaz olduğunun fertler tarafından çok geç hissedilmesinden, zararlarının derhal farkına varılmamasından ileri geliyor. Ceza kanunu doğrudan doğruya ortak vicdanın ifadesidir. Halbuki diğer kanunların tesirini kamu vicdanı çok ağır ve noksan hisseder. Bunun içindir ki, bir medeni kanun düzenlenmesi için, Türkiye'de muazzam inkılaplar yapmış hakiki bir yenilikçi fırkanın işbaşına gelmesi lazımdı.

Ahlak, kanunlar laikleşince, dini hükümler medeni muamelelerden ayrılınca bunların tatbikiyle mükellef olan mahkemelerin laikleşmesi mantıki, zaruri bir neticedir.

İlim, ancak pozitif ilimler olunca, ilmin esasını serbest düşünce ve vicdan hürriyeti teşkil edince, din yalnız fertlerin vicdanına ait bir inanç, bir iman haline gelince mekteplerin laikleşmesi de lazım geldi. Fakat bunun için daha mühim ve kati bir gelişme lazımdı. Hür düşüncenin oluşması, fikrin ve felsefenin ilahiyattan kurtulması, ilmin serbest olarak teşekkülü, ahlakın dinden ayrılması, medeni dünyanın kendi kendine elde ettiğı aşamalı bir gelişmenin eseri olan bir zaferin neticesidir. Mekteplerin, eğitim ve öğretimin laikleşmesi için daha

1 Cümle *Ülki*'de bu şekildedir. Birkaç sözcük düşmüş olmalı. (Y.N.)

evvel maarifi elinde tutan devlet müessesesinin laikleşmesi zaruriydi. Devletin laikleşmesi bütün bu hareketin esasını teşkil eder. Fakat diğer taraftan denilebilir ki, laik devlet ancak hür düşüncenin, vicdan hürriyetinin, pozitif ilimin zaferinin bir neticesidir. Eğer fikirlerde bu hür düşünce kabiliyet ve imkânı hasıl olmasaydı, eğer asırlarca mücadele neticesi pozitif fikir ilahiyat tasallutundan kurtulmasaydı, devletin laik olmasına ne imkân ne de lüzum kalırdı. Bunun içindir ki, laik devlet müessesesi bu muazzam gelişmenin meyvesi mahiyetindedir. Fakat bizim gibi dini idarelerin, medeni dünyanın üç asır evvel terk ettiği köhne akidelerle millet idare eden saltanat ve hilafet müesseselerinin daha düne kadar hâkim olabildiği memleketlerde, ilm-i kelâmın, fıkhnın, medresenin, şer'îye mahkemelerinin pozitif ilim anlayışlarıyla yan yana yaşadığı memleketlerde laik devlet diğer müesseselerin laikleşmesi için şart olmuştur. Diğer memleketlerde fikir hayatının ve ilmin laikleşmesi devletin laik olmasına yol açar. Bizde laik devlet bu toplumsal ilerleme ve gelişmenin hem destekçisi, müjdecisi hem bekçisidir.

Bu bakımdan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın esasları arasındaki laik devlet anlayışı Türk İnkılabı'nın temelini teşkil eder.

Laik devlet, fertlerin dinine karışmayan, vatandaşları dini inanç ve ibadetlerinde tamamen serbest bırakan, Allah ile kul arasında aracı ve asalak sınıf tanımayan devlet demektir.

Nasıl laiklik kelimenin manası itibariyle dinsizlik demek değilse, laik devlet de din düşmanı demek değil, din işlerine karışmayan, din ile dünyayı birbirinden ayıran devlet demektir.

Laik idare vatandaşların dinsizliklerine hiç karışmaz. Hatta hiç kimsenin herhangi bir bahaneyle fertlerin vicdanına tahakküm etmesine razı olmaz.

Laik devlet, vatandaşları kendi dinlerinde, inanç ve ibadetlerinde tamamen serbest bırakır. Fakat hiç kimsenin dini namına dünya işlerine müdahalelerine de tahammül edemez.

Laik devlet, memleketi idare etmek için hazırladığı kanunları, yalnız memleketin ve milletin medeni ihtiyaçlarına, asrın zaruretlerine göre düzenler. Bu kanunların ve nizamların düzenlenmesinde, yalnız pozitif düşünceden, ilimden ilham alır. Dini hükümlerle asla kayıtlı olmaz. Dini yalnız vicdanlara terk etmiştir. Onu, fertlerin hususi ve mukaddes malikânesi sayar. Oraya müdahale, din namına değil, sırf vicdan hürriyeti namına yasaktır.

Özetle laik devlet bu asra, medeni dünyaya, ilme, ahlaka uygun bir devlettir.

Laik devlet, insanlığın fikir ve vicdan hürriyeti itibariyle en son gelişme merhalesi olan hoşgörü (tolérance) ifade eder. Kendi imanının kıymetini bildiği kadar, başkalarının inançlarına da hürmet eder.

Dini devletlerde (teokrasilerde) hoşgörü yerine taassup hâkimdir. Başkalarının vicdani kanaatlerine hürmet etmek şöyle dursun, belli bir inancı herkese zorla kabul ettirmek ister. Teokrasilerde fikir ve vicdan hürriyeti yoktur.

Laik devletlerde devlet cemiyetin temsilcisidir. Devlet reisi milleti temsil eder. Fertler arasında hukuk eşitliği vardır.

Teokrasilerde devlet reisi dini ve kutsi bir sığata sahiptir. Veryüzünde Allah'ın vekili yahut gölgesidir. Vatandaşlar arasında hukuki eşitlik yerine bir rütbe zinciri ve imtiyaz geçerlidir. Teokrasilerde, yani laik olmayan devletlerde hiçbir zaman demokrasi olamaz.

Bu hususta iyi bir fikir oluşması için laiklik aleyhtarlarının fikirlerine bakalım. Bilhassa Fransa'da papazlar laiklik aleyhine devamlı olarak eserler yayımlarlar.

Rahip P. Emonet *Dictionnaire apologétique de la Foi Catholique*'te¹ laikliği şu suretle tarif ediyor:

"Laikliğin itiraf ettiği esaslı prensibi, görülüyor ki, ne dinsizlik ne de Allah'ı inkâr değildir. Laikliğin esası, dinin herkese ait, tamamen hususi ve şahsi bir mesele olmasıdır. Laiklik dinin ferdi vicdan haricindeki otoritesini inkâr demek, kiliseyi (yahut dini) ruhları idare eden bir kuvvet olarak kabul etmemektir. Laikleşmiş devlet, ancak harici dini bağlardan arınmış ferdi vicdanlar kabul eder..."

Laiklik aleyhinde bulunması pek tabii olan bu rahibin tarifini okumak laikliğin dinsizlikten ne kadar uzak olduğunu anlatmaya kâfidir.

Rahip Emonet yine diyor ki:

"Laiklik, en son ifadesini demokraside bulur. Demokraside iktidar hükümlanlık hukukuna sahip olan halkın vekâletiyle aşağıdan başlar. Bunun zıddı olan teokraside (dini devletlerde) hükümet kudreti, seçim ve kutsiyet yoluyla yukarıdan iner. Demokrasilerde Allah'ın hiçbir hissesi yoktur. Her şey insandan gelir."

Laikliğin en koyu düşmanları, uzun asırlar din vasıtasıyla insanların fikir ve vicdanına, felsefeye, ilme tahakküm etmiş olan papazlar bile bütün tarafgirliklerine rağmen hakikatten pek az ayrılabilirler.

Esasen fikri ve ilmi gelişmenin öyle bir merhalesinde bulunuyoruz ki "Laiklik iyi midir, fena mıdır?" diye bir soruya mahal kalmamıştır. Bu mesele bütün medeni dünyada halledilmiş, artık münakaşa mevzuu olmaktan çıkmıştır; nasıl ki "Pozitif ilimlerin faydası var mıdır, yok mudur?" tarzında bir münakaşaya yer

1 *Dictionnaire apologétique de la Foi Catholique*, 4 cilt, Paris, 1911-1922. (Y.N.)

kalmamıştır. Laiklik bazı fertlerin arzusu neticesi olarak ortaya atılmış bir teori değil, eşya ve hadiselerin zaruretlerinden doğmuş bir neticedir. Laik devlet insanlıkta uzun bir gelişmenin mahsulüdür. Devlet her yerde laikleşmiştir. Çünkü fikre ve müesseselere hâkim olan, her nevi kuvvet ve otoritenin ilk kaynağı olan din, yavaş yavaş bu sıfatını kaybetmiş, ferdi vicdanlarla sınırlanmıştır. Dini devlet ortaçağa mahsus bir müesseseydi. Öyle bir devre mahsus ki, dünyanın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü iddia etmek en büyük küfür diye resmi mahkemeler tarafından cezalandırılıyordu!

Dini devlet, yani fertlerin vicdanına, vatandaşların düşünuş tarzlarına müdahale eden ve millet namına değil, Allah'a vekâleten hükümet süren devlet, insan fikrinin -Auguste Comte'un tabiriyle- metafizik devresinin mahsulüydü. Laik devlet, pozitif ilimler merhalesinin çocuğudur. Tabiata emretmek, tabiat kanunlarını keyfimize göre yürütmek ne kadar imkânsız ise, hadiselerin irade-miz haricindeki yürüyüşünün neticesi olan laiklik cereyanını durdurmak o derece imkânsızdır.

Özetle, laiklik, fikir sahasında insanlığın metafizik ve skolastik felsefeden kurtuluşu, her türlü dini kayıtlardan azade, hür düşünce sayesinde tabiat hadiselerini müşahade ve tecrübe ederek pozitif ilimlere varması demektir.

Laiklik manevi sahada vicdan hürriyeti demektir. Vicdan hürriyeti, kendi iman ve inançlarına başkasının tahakküm ve tasallutunu kabul etmemek, buna karşılık başkalarının vicdanına karışmamaktır. Laiklik, taassubu kaldırır, onun yerine hoşgörüyü koyar.

Laiklik, ahlaki sahada hayır ve şerrin kaynağının insani olduğunu kabul etmektir. Ahlak, din korkusuyla fenalıktan kaçınmak değil, toplumsal vicdanın bir mahsulüdür; pozitif usullerle incelenen bir mevzudur. Ahlaki kaideler, ilahi iradenin insanlarda tecellisi değil, toplumsal ve ortak vicdanın tezahürüdür. Bunun içindir ki, insanlar arasındaki medeni ve toplumsal muameleleri, münasebetleri idare eden kanunlar, eski asırlarda olduğu gibi, ilahi kanunlar, şer'i hükümler değil, toplumsal kanunlardır. Bunlar da dini dogmalardan değil, milli iradeden çıkar.

Laiklik siyasi sahada din ile devlet işlerinin ayrılması demektir. Bu da bütün müspet cereyanların hassasıdır. Asrın en büyük ayırıcı vasfı olan vicdan ve fikir hürriyeti, devlet müessesesini, mektepte ve mahkemede, kanun ve nizamlarda dini hislere karşı düşman değil, tarafsız olmaya sevk etmiştir.

Laik devlet -laiklik düşmanı papazların bile itiraf ettikleri gibi- dinsiz yahut dine aleyhtar devlet değildir; dine ve dinlere hürmet eden, vatandaşların vicdanına, inanç ve ibadetlerine karışmayan, fakat dini endişeleri de kendi işlerine sokmayan, cemiyet dahilinde dini imtiyazlar ve dini araçlar tanımayan, özetle dini yalnız Allah ile kul arasında vicdani, ferdi, hususi bir mesele sayan devlettir.

Bu izahat Cumhuriyet Halk Fırkası'nın programındaki laiklik bahsini daha iyi anlamaya yardım eder.

Fırka programında deniliyor ki:

"... kanunların, nizamların ve usullerin ilim ve fenlerin muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılması ve tatbik edilmesini prensip kabul etmiştir.

Din anlayışı vicdani olduğundan, Fırka, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin muasır ilerlemede başlıca muvaffakiyet etkeni görür."¹

Birinci fıkrada devlet idaresine ait kanun ve nizamların muasır medeniyete, ilmin temin ettiği esasa ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılacağı kabul edilmiştir.

Bu demektir ki Cumhuriyet Halk Fırkası teokratik ve dogmatik, yani mezhepsel ve dogmatik görüşlere itibar etmez, ancak ilim ve fenne göre hareket eder; metafizik endişeleri değil, yalnız dünya ihtiyaçlarını nazarı dikkate alır.

İkinci fıkra din anlayışının sırf "vicdani" olduğunu beyan ediyor. Bundan maksat, dinin ferdi vicdan haricinde toplumsal bir nizam ve kudret etkeni olmayacağını, eski cemiyetlerde ve ortaçağda görüldüğü gibi, dini inançların vicdan haricinde bir düşünüş tarzı, bir hareket tarzı emredici sayılamayacağını söylemektedir.

Görülüyor ki, Fırka programının bu maddesi, izahına çalıştığımız uzun tarihi gelişmenin özeti mahiyetindedir.

İddia edebiliriz ki, programın bu birkaç satırıyla ifade edilen görüş Türk İnkılabı'nın en muazzam, en şerefli sayfasıdır.

Sivas Mebusu
Necmettin Sadık

1 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 3. Büyük Kongre'sinin 13-14 Mayıs 1931 tarihli toplantısında kabul edilen programı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2009, s.152-158. İlgili madde için bkz. s.154. (Y.N.)

Vicdan Hürriyeti - Laiklik^{*}

Vicdan hürriyeti hiç şüphesiz insanın en aziz haklarındanr. İnsanların istedikleri gibi düşünmeleri ve istedikleri gibi inanmaları hakkı binlerce yıl yapılan çetin savaşlardan sonra insanlık adına kazanılan büyük zaferlerden biridir. Geçen asırda vicdan hürriyeti teessüs etmemiş olsaydı, bu asrın her alanda ilerilik ve yüksekliğini elde etmesi mümkün olmazdı. İleri millet rejimlerinde bugün kabul edilen laiklik prensibi vicdan hürriyetinin kıymetli bir meyvesidir. Fakat vicdan hürriyeti uçsuz bucaksız bir özgürlük değildir. Toplumun içinde kanun ve örf halinde yaşayan birtakım yaptırımlarla onun sınırları çizilmiştir. Ceza Kanunumuzda şahsi hürriyeti sınırlayan maddeler işte hep bu düşüncenin mahsulüdür.

Bundan başka yine devlet otoritesinin kamu nizamı (ordre public) bakımından icabında yasaklamaya haklı olduğu bazı vaziyetler vardır ki, bunu yapmakla hükümet ancak kendi yetkisini kullanmış olur. Yabancı mekteplerinde okuyan çocukların din değiştirmesi karşısında hükümetin takiplere girişmesi işte bunun güzel bir misalidir. Hükümetin böyle bir hadise karşısında yaptığı takipler iki bakımdan doğru ve zaruridir.

1) Din değiştirmeye teşvik edilerek dinini değiştiren çocuklar 18 yaşından küçüktürler. Bunlara yapılan telkinlerin çocuklar tarafından kabulü bir nevi manevi zorlamadır. Kanunun yasakladığı böyle bir vaziyet karşısında hükümetin adliye makinesini harekete getirmesi vazifesidir.

^{*} Necip A(li) Küçüka, *Ulus*, 10 Şubat 1936, No: 5222.

2) Kanuni yaşını dolduran herkes dinini seçmekte hür ve serbesttir. Fakat sosyal nizamı bozmamak şartıyla.

Bugün dinin akidelerine inanmayan ve onun emirlerini tutmayan pek çok insanlar vardır. Hükümet artık geçen devirde olduğu gibi, oruç tutmayanlar, camiye gitmeyenler hakkında takip yapmıyor. Çünkü devlet laiktir. Herkes istediği gibi düşünür ve inanabilir. Fakat Türk gençlerini Katolikliğe teşvik ederek, ileride bizim duygularımıza, bizim düşüncelerimize, Türklük göbeğinde bizim ananelerimize tamamıyla yabancı bir kültürün içimizden doğarak teessüs etmesine bir türlü razı olamayız. Çünkü din yalnız bir inan işi değil, tamamıyla bir kültür meselesidir. Vaktiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda esasen Hristiyan olan Ermeniler arasında Ermeni Katolikliği çıktığı zaman hayli kıyamet kopmuştu ve hükümet müdahaleye mecbur olmuştu. O zamandan daha ziyade bugün bir kamu nizamı meselesi olan bu işe hükümetin karışması hem çok haklı hem de çok yerindedir.

Necip A. Küçüka

Cumhuriyet Rejimimizin Laiklik Fazileti*

Bu faziletin açık bir belgesini İskenderun-Antakya ve havalisindeki Nusayrilerin Türklüklerinde görüyoruz. Dini yanlış anlama ve yanlış tatbik etme hatası Osmanlı İmparatorluğu'nda hâkim millete kendi milliyetini ihmal ettirmiş ve yüz binlerce, belki milyonlarca millettaşını adeta kadro harici bıraktırmıştı. Halis muhlis Türk olan Antakya Nusayrileri bu cümledendi. Cumhuriyet'le beraber mutaassıp Sünni din baskısı yerine geçirilen laiklik vicdan hürriyetini ilan etmiş olduktan sonra imparatorluğu batıran başlıca sebeplerden biri ortadan kalkmış ve bilhassa akide farklarından dolayı asırlarca millet harici sayılan birçok millettaşlarımızın milliyet ocağındaki sevgili ve yüce mevkilerini almaları imkânı ortaya konmuş oluyordu. Herkes akidesinde serbest olunca artık hâkim düstur olarak ortada yalnız millet ve milliyet kalıyordu. Cumhuriyet rejimimizin bin bir faziletinden yalnız bunu ele alsak, kendi başına bu tek fazilet bile onun yüksekliğini ispata kâfi delil teşkil ederdi.

İskenderun-Antakya ve havalisinde Fransızların Alevi dedikleri ve Türklerinse öteden beri Nusayri diye geldikleri birtakım insanlar vardır ki aslen Türk oldukları halde akideleri farkından dolayı milliyet itibarıyla düne kadar avare ve perişan bir halde bırakılmışlardır. Fransızlar dahi bugün onları tam Arap saymamakla beraber Türk de saymak istemiyorlar ve onlara Alevi demekle yetinmiyorlar. Milliyet prensibini kısımlara ayırarak zayıf düşürmek, istilacı yabancı kuvvet için başlıca bir idare marifeti olabilir. Fakat Fransızların kendi

* Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet*, 22 Birinci Kânun (Aralık) 1936, No: 4529.

menfaatlerine uygun olan bu tutumlarından şikâyetle bizim nasıl hakkımız olsun ki? Osmanlı idaresi zihniyeti düne kadar bu Alevilere insan muamelesi yapmaya bile tenezzül etmiyordu!.. Türklerin bulunduğu meclise gelen bir Aleviye selam vermek ve merhaba demek hakkını bile çok gören bu koyu cehaleti bugün hüznün ve elemle anmakta biz laik Cumhuriyet Türkleri için büyük ibret dersi vardır. Sebebi neymiş?.. Gülünecek şey: İtikatta biz şöyle düşünüyormuşuz, onların inançları başka türlü imiş de onun için!

İmparatorlukta bu akide farkının yarattığı feci ayrılıkları arayıp bulmak için İskenderun-Antakya ve havalisine kadar gitmeye hacet bile yoktur. Türk Anadolu'nun içinde ve yine halis muhlis Türkler arasındaki üç beş çeşit Aleviyi Kızılbaş veya Tahtacı diye düne kadar hakir görmüyor, onları hemen hemen insan saymayacak kadar ileri gitmiyor muyduk? Milli camianın yekpareliği namına dünün bu kepezelikleri üzerinde bugün fazla durarak laikliğin bütün faziletini ortaya çıkarmaya ve yükseltmeye mecburuz. Geçen gün Eyüp'te güya ayın yapıyorlarmış diye tutulan Bektaşileri takip eden zihniyette biz imparatorluktan kalma ve adeta iliklere işlemiş bazı sakat alışkanlıkların son yaşayışlarını görür gibi olmuştuk. Dervişliğin kaldırılması hesabına tekke toplantısı kanunla yasak edilmiş olmasına rağmen eğer Bektaşî, ibadetini bir nevi cem ayiniyle yapıyorsa ona karışmaya ne hakkımız vardır?

Osmanlı tarihinin en kötü işlerinden biri olan bu Sünni-Alevi kavgası zannediyoruz ki Türkiye-İran mücadelelerinden kuvvet almıştır. İslamın ilk asrında her tarafa yayılan ve din hızıyla milliyetleri silip süpürmek eğilimi gösteren Arap istilasına karşı İran'da bir korunma tedbiri olmak üzere Muhammed yerine Ali'yi ve ailesi erkânını tutan yeni bir akide benimsenmişti. Daha sonra diğer bir Türk hükümdarı olan Şah İsmail-i Safevî Osmanlı Türklüğüyle mücadelesinde Aleviliği Anadolu içine yaymak isteyen gayretler göstermişti. Fakat şaşılacak şey şuradadır: Şah İsmail'den önce bizzat Osmanlı Türkleri İslam dininin şiddetli taassuplarından kendi milliyetlerini ve milli duygularını korumak için adeta Türklerin dini diyebileceğimiz yeni bir akide şubesi vücuda getirmişlerdi ve bunun belli başlı tezahürünü de Bektaşilik teşkil etmişti. Ne hacet, yeniçeri ocağını kutsayan ruhani, Hacı Bektaş-ı Veli değil midir? Ve Şah İsmail-i Safevî'yi mağlup eden ordunun özünü yeniçeriler teşkil etmiyorlar mıydı?

Hal böyle olduğu halde imparatorluk Türkiye'si gittikçe Sünnileşerek ve başta Aleviler olduğu halde memleketteki diğer tarikatlar da hurafeleşerek zamanla aradaki farklar uçurumlar derinliğine kadar ilerledi. Hâlâ içimizde bu eski ve manasız düşüncelerin duygularını taşıyanlar vardır ve az değildir.

Ancak vicdan hürriyetine kamu hukuku arasında yüksek mevkiini veren Cumhuriyet laiklik prensibiyle geçmişin bu öldürücü zihniyetine en tesirli darbesini indirmiş ve artık milliyeti parçalayan akide kavgaları üzerine büyük bir

sünger çekmiştir. Bu laiklik faziletinin tam teessüsünü temin etmek için hepimiz kendi şahıslarımızdan başlayan büyük bir mücadele vazifesiyle mükellef olduğumuzu pek iyi bileceğiz.

İşte İskenderun-Antakya ve havalisindeki Alevi kardeşlerimiz de aslen Türk oldukları halde inanç farklarının asırlarca sürmüş bu itip kakmaları yüzünden bir nevi alargada kalmış olan ve bugün sanki ne idikleri belirsiz sanılan böyle bir zümre teşkil ediyorlar. Onlar Arap mıdır? Hayır. Hatta denilebilir ki belki onlar dahi bilhassa Arap olmamak için Aleviliği tercih etmiş Türklerdirler. Onların milliyet itibariyle kimler olduklarını anlamak için ve oturdukları köylerin hep Türk olan isimlerini ibretle gözden geçirmek bile kâfi gelir. Geçmişin hatalarına en kuvvetli tekmemizi vurarak, İskenderun-Antakya ve havalisi Alevilerine, vicdani akidelerinin bütün hürriyeti verilmiş olduğu halde, kardeş kucaklarımızın en hararetli yerinde mevkileri bulunduğunu bağınıyoruz.

Yunus Nadi

İki Âlemin Ananeleri*

Kemalizm anane düşmanı mıdır?

Bu zannı iki şey veriyordu: Biri laik Türk İnkılabı'nın cemiyet ve cemaat hayatına ait fonksiyonları birbirinden ayırmasıydı ki bütün dini ananeleri kökünden biçeceği şüphesini vererek, her yenilik hamlesi karşısında "Din elden gidiyor!" çılgınlığını basan softaların tarihi endişelerini uyandırmıştı. Öteki de inkılabın dini ananeler arasından boş inançları (préjugé'leri) tasfiye etmesiydi ki, yine bu ikisini birbirine karıştıran softaları telaşa düşürmüştü.

Bu kuruntu, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 2. maddesine laik prensiple münasebeti olmayan bir kayıt koydurmuştu: "Türkiye devletinin dini, din-i İslamdır."¹ Bu kaydın kaldırılabilmesi için, Türk İnkılabı'na anane ve din düşmanlığı isnat eden softaların gazete sayfalarına kadar sıçrattıkları endişeleri yatıştırarak bir müddet daha -14 Nisan 1928 senesine kadar- beklemek lazım geldi.

Atatürk büyük nutkunda bu müsamahanın Türk İnkılabı'na dinsizlik isnat edenlere fırsat vermemek için geçici ve zaruri bir tedbir olduğunu şöyle hatırlatmıştı:

"Cumhuriyet'in ilanından sonra da, yeni Teşkilatı Esasiye Kanunu yapılırken, *laik hükümet* tabirinden dinsizlik manası çıkarmaya me-

* Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1938, No: 5130.

1 "Türkiye devletinin dini, İslam dinidir" anlamında. 11 Nisan 1928 tarih ve 1222 sayılı Kanunla, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 2, 16, 26 ve 38. maddelerinde değişiklik yapılmıştır (Resmi Gazete, 14 Nisan 1928, Sayı 863; Düstur, Tertip 3, Cilt 9, s.273). (Y.N.)

yilli olanlara ve vesile arayanlara fırsat vermemek maksadıyla, kanunun ikinci maddesini manasız kılan bir tabirin dahil edilmesine mûsamaha olunmuştur."¹

Türk İnkılabı, dini ananeler arasından yalnız medeni gelişmeye engel olan âdetleri ve préjugé'leri² tasfiye etmiş, ötekilere yine laik prensibinden dolayı müdahaleyi düşünmemiştir. Bilakis, bu ananeler arasında resmi kıymetlerini muhafaza edenler bile vardır: Ramazana, şeker ve kurban bayramlarına ait bazı merasim ve tatiller devam ediyor. Kur'an'ın tercümesi ve ezanın Türkçeleşmesi de dinin aynı zamanda milli bir cemiyet müessesesi olarak Türk İnkılabı prensipleri içinde aldığı kıymete işaretler.

Fakat bu kıymet, cemiyet ve cemaat hayatını ayrı ayrı mütalaa eden Türk İnkılabı'nı milliyetçilik ve medeniyetçilik prensiplerinden zerre kadar fedakârlığa davet etmiş değildir ve dini ananelerin muhafazası yanında, milli ve medeni ananelerin daha geniş bir kadroda zenginleştirilmesine engel olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu çerçevesini aşan daha uzak ve daha derin köklerine döndürülerek, Türk dili ve Türk tarihine ait ananelerin kudret ve tesirleri eskilikleri oranında artırılmaya başlanmıştır.

Fakat, inançlarının manzumesi içinden İslam birliği ve Turancılık vehimlerini silkip atan Türk İnkılabı, Batı milletleri arasında bir çağdaş devlet mevkii almış olduğu için, kendisine gelinceye kadar aydın veya kibar bir zümrenin eğilimleri halinde kalan Avrupa muaşeret, âdet ve ananelerini de resmen benimsemiştir. Böylece dini, milli ve medeni bir ananeler manzumesine yaslanmış oluyordu. Fakat bunların arasında dini ananeler yalnız İslam cemaatine ait olduğu için milli ve medeni ananeler kadar laik Türk devletinin himayesini kazanamamış olmakla beraber, Teşkilatı Esasiye Kanunu azınlıklara ait bütün din ve mezhep ananeleri gibi bunları da her türlü tecavüze karşı müdafaa vaziyetini aldı.

Batı'dan getirdiğimiz medeni âdetler arasında Hristiyan ananeleri de vardır. Batı takvimi ve Avrupa muaşere Hristiyanıdır. Latin harflerini kabul ve mesele "üniversite" gibi Batı tabirlerini ve terimlerini Aranbinkilere tercih ettikten sonra, bütün âdetleri ve sembollerıyla İslam beynelmileliyeti³ içinden çıkarak Hristiyan beynelmileliyeti içine girmiş oluyoruz.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresi'nde söylediği ve *Nutuk*'ta "Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda ukde teşkil eden noktalar" başlığı altında yer alan ve "Millet, Teşkilatı Esasiye Kanunumuzdan bu fazlalıkları ilk münasip zamanda kaldırmalıdır!" sözleriyle bağlanan ilgili paragraf için bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.548. (Y.N.)

2 Préjugé (Fr.): Boş inanç, batıl inanç. (Y.N.)

3 Beynelmileliyet: Enternasyonalizm. (Y.N.)

Fakat benimsemişimiz Batı ananeleri dini mahiyetlerini kaybederek tamamıyla medeni bir mahiyet almışlardır. Bunların içinde Hristiyan ruhu ne derece bakidir? İleride Avrupa ruhunu incelerken, Batı medeniyetinin gelişmesini Hristiyanlıktan başka daha nelere borçlu olduğunu da görmeye ve Hristiyan âleminin yalnız dini bir camia ifade etmediğini de göstermeye çalışacağız.

Kemalizm, İslam Doğu ve Hristiyan Batı ananeleri arasındaki uyumsuzluğun artık bir vehimden başka bir şey olmadığını ortaya koydu. Her iki âlemin ananelerini de kucaklayan Türk mucizesinin verdiği büyük hayret içinde Doğu ve Batı artık bu harikulade olguyu ta içinden yaşayan Türk düşüncesinden geniş ve toplu bir izah bekliyor. Bunu yapabilmek için her iki âlemin de kendi kendisi üstündeki şuurunun son donelerini ortaya koymaktan işe başlamak lazımdır.

Bu etüdün inkılaba ait fikirlerin tarihine ait birinci bölümü sonuna geldi. Kemalizmin izahına ait bazı fikirler, Türk İnkılabı'nın kendi bünyesi dışında şahsi iddialardan ibaret olduğu ve tarihi bir cereyana bağlı olmadığı için bu kısımda onlardan bahsetmedim. İleride ait oldukları fasıl içinde bunları da gözden geçireceğim. Şimdiye kadar, inkılaptan evvelki cereyanlardan ve Kemalizmden sıızan büyük manaları tespit etmekle kaldım. Bu kadarı, bütün Türk meselesine vücut veren problemlerin de tespitine kâfi gelecektir sanıyorum.

İkinci bölümde bu meselelerin bir tablosunu da göz önüne koyduktan sonra her birini ayrı ayrı açmaya çalışacağım.

Peyami Safa

DEVRİMCİLİK

İnkılapçılık ve Muhafazakârlık!*

Fırkalara dair *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımladığım makalelerden birinde milletlerin siyasi hayatında muhafazakâr fırkaların da faydalı bir rolü olduğunu yazmıştım. İnkılapçılar ananeleri yıkıp onların yerine mefkûreleri¹ koymaya çalışırken, muhafazakârlar meydana çıkıp onlara karşı diyorlar ki: "Yalnız cansız ananeleri yıkmakla yetinecekseniz biz de sizinle beraberiz. Yok, eğer canlı ananeleri de yıkmaya kalkışacak olursanız, biz bu hususta size karşı direneceğiz."

Acaba bizde canlı ananeler hangileridir, cansız ananeler ne gibi bir mihenk-le, ne gibi bir ölçüyle ayrılabilir?

Başka memleketlere oranla Türkiye'de canlı ve cansız ananeleri birbirinden ayırmak çok kolaydır. Çünkü bizde "Osmanlı medeniyeti" dediğimiz bir mecmua vardır ki bütün unsurları cansız ananelerden ibarettir. Yine bizde "Türk kültürü" adını verdiğimiz başka bir manzume vardır ki bu da baştan başa canlı ananelerden meydana gelmektedir.

Mesela Osmanlı dilinde Arap ve Acem harflerine mensup kaideler, tamlamalar, edatlar cansız ananeler değil de nedirler?

Aruz vezinleri cansız ananeler değil de nedirler?

Gazeller, kasideler, alafanga manzumeler, dümtek musikisi, kantolar, hurafe veyahut fantezi edebiyatı, art deco mimari, dekadansîir, kötümser ve şüpheli ahlak vs. hep cansız ananeler değil midirler?

* Ziya Gökalp, *Anadolu'da Yeni Gün*, 17 Mayıs 1339 (1923), No: 1180-803.

1 Mefkûre (Ziya Gökalp'in yaptığı kelimelerden): Ülkü, ideal. (Y.N.)

Bunlara karşılık halk Türkçesi, halk vezini, halk zevki, halk edebiyatı, halk musikisi, halk ahlakı, halk estetiği, halk felsefesi bütünüyle canlı ananeler değil midirler?

O halde mesele pek açık! Biz, Osmanlı medeniyeti sahasında inkılapçıyız, Türk kültürü sahasında da muhafazakâriz. Bugün inkılapçı Türkiye inkılap yaparken yalnız Osmanlı medeniyetini değiştiriyor. Osmanlı medeniyeti Doğu medeniyetidir; Doğu medeniyeti de İslam medeniyeti değil, Doğu Roma medeniyetinin devamıdır; nasıl ki Batı medeniyeti de Hristiyan medeniyeti değil, Batı Roma medeniyetinin devamından ibarettir. Türk inkılapçılığı medeniyet hususunda muhafazakârlığı asla kabul edemez. Türkçülük ancak kültürde muhafazakârdır. Bu muhafazakârlık inkılapçılığa zıt değildir. Liberal inkılapçılar daima milli kültüre hürmet etmişlerdir. Milli kültürde muhafazakâr olmayanlar yalnız radikallerdir. Türkçüler radikal olamazlar. Aynı zamanda Türkçülük medeniyet sahasında muhafazakâr da olamaz. Çünkü medeniyet milletlerin elbisesi gibidir. Fertler elbise değiştiği gibi milletler de medeniyetlerini değiştirebilirler. Mesela Türkler vaktiyle Uzakdoğu medeniyetinden çıkarak Doğu medeniyetine girdiler. Şimdi de Türklüğümüzü ve İslamlığımızı tamamiyle muhafaza etmek şartıyla Batı medeniyetine girmemizde hiçbir mahzur yoktur. Türklüğümüze ve İslamlığımıza gelince, bunların toplamına da "kültür" namı verilir. Batı medeniyetine girerken en ziyade dikkat edeceğimiz husus milli kuvvetimizi bozmamak, tam ve sağlam olarak muhafaza etmektir. Türk inkılapçıları işte yalnız bu noktada muhafazakârdırlar. Bu hususta muhafazakâr olanlarla tamamiyle beraberiz. Milli kültürde muhafazakâr olmak, ilerlemeye, gelişmeye hiçbir sekte vurmaz. Çünkü milli kültür canlıdır ve kendi kendine gelişen bir şeydir. Zaten, kültür, cemiyetin şuursuz benliğinden doğduğu için, ona ferdi şuurlarımızla dokunamayız. Milli kültür ilahi bir başarıyla daima doğru yürür, asla hataya düşmez. Şuurumuzla ıslah edebileceğimiz yön yalnız medeniyettir. Çünkü medeniyet esasen ferdi şuurumuzun mahsulüdür. Bugün Batı medeniyetini kabule mecburuz. Zira, kabul etmediğimiz takdirde Batı devletlerinin esiri olacağız. Batı medeniyetine hâkim olmak yahut Batı devletlerine mahkûm olmak; bu iki şıktan birini kabul mecburiyetindeyiz.

Bugün artık şu hakikat anlaşılmıştır: Avrupa'ya karşı hürriyetimizi ve bağımsızlığımızı müdafaa edebilmek için Avrupa'nın medeniyetini ganimet edinmemiz lazımdır. Avrupa medeniyeti pozitif bilimlerden ve sınai tekniklerden, toplumsal teşkilatlardan ibarettir. Vaktiyle Avrupa'dan Nizam-ı Cedid asker mektebi almamış olsaydık bugün Anadolu'yu düşmanlarımıza karşı müdafaa edebilecek miydik? Avrupa'nın bütün kuvveti, yegâne üstünlüğü medeniyetindedir. Müslümanları mağlup etmesi ve bütün cihana hâkim olması yalnız medeniyeti sayesinde.

O halde bu kadar faydalı olan bu şeyi niçin almakta tereddüt edelim? Dinimiz bize "İlmi Çin de bile olsa arayınız" ve "Hikmet, müminin kaybolmuş malıdır. Nerede bulursa hemen almalıdır" diye bütün ilimleri ve hikmetleri ganimet olarak almamızı emretmiyor mu? İşte bugünün ilimleri ve hikmetleri "Batı medeniyeti" dediğimiz şeyden ibarettir. Batı medeniyeti kadim "Akdeniz medeniyeti"nin devamıdır. Akdeniz medeniyetinin ilk kurucuları Sümerler, Alanlar, Vanikler, Kumuklar, Hititler, İskitler, Hiksoslar, Kumanlar gibi Turani milletlerdir. İlkçağ tarihinden evvel bir Turan tarih çağı vardır. Batı Asya'nın ilk sakinleri Türklerdi. Güneyden Samilerin, kuzeyden Aryanilerin hücumuna uğrayan bu kadim Türkler geçici olarak Uzakdoğu'ya göçmeye mecbur oldular. Fakat bu geçici Doğulular da bizim aslen Batılı olmamıza mâni değildir. Kadim Akdeniz medeniyetinin ilk kurucuları dedelerimizdir. Sonradan Müslüman Araplar, Acemler ve Türkler medeniyeti yükselterek barbar Avrupalılara öğrettirler. Bundan başka, Batı ve Doğu Roma İmparatorluklarını yıkmakla da Avrupa'da iki defa tarihin çağlarını değiştirecek inkılaplar yaptık. Bugün bile Rus çarlığının düşmesine sebep olmakla yeni bir çağın açılmasını hazırladık. O halde bu kadar büyük hizmetlerle alakadar olduğumuz Batı medeniyetine büyük bir emeğimiz, dolayısıyla büyük bir istihkakımız vardır.

Avrupa medeniyetinden ne alacağız? Şüphesiz, ondan milli bir dil almaya-
cağız. Çünkü halkımız arasında konuşulan milli bir dilimiz var. Fakat, dilbilime dair usullerimiz yok. O halde ondan dil değil, dilbilimi alacağız. Bundan başka dilimizde Avrupa'daki ilmi ve sınai terimlerin karşılıklarını vücuda getireceğiz.

Şüphesiz, Avrupa'dan milli bir sanat da almayacağız. Çünkü bereket versin halkımız arasında milli bir sanatımız da vardır. Fakat estetik ilmine dair usullerimiz yok. O halde ondan sanat değil, estetik ilmini alacağız.

Şüphesiz, Avrupa'dan milli bir ahlak da almayacağız. Zira halkımız arasında milli bir ahlakımız da var. Fakat ahlakıyat¹ ilmine dair araştırma usullerini bilmiyoruz. O halde ondan ahlak değil, ahlakıyat ilmini alacağız.

Bilmem, bu misalleri saydıktan sonra "Avrupa'dan 'din' almayacağız" demeye bir lüzum kaldı mı? Bizi Avrupa'dan her şeyden ziyade ayıran dindir. Avrupa daima Hıristiyan kalacak, biz ebediyen Müslüman kalacağız. Bununla beraber, Avrupa'dan diniyat² ilmini almamızda da hiçbir mahzur yoktur. Çünkü diniyat bütün dinlere aynı nazarla bakan bir ilimdir ve yalnız dinlerin nasıl inceleneceğine dair pozitif ve objektif usulleri gösterir.

Şu ifadeler de gösteriyor ki biz Avrupa'dan hatta pozitif bilimlerin oralardaki neticelerini bile almayacağız. İlmi hakikatleri kendimiz bulmak üzere yalnız ilimlerin usullerini alacağız, hatta, tekniklerin, fenlerin de mahsullerini değil,

1 Ahlakıyat: Ahlak bilimi, etik. (Y.N.)

2 Diniyat: Din bilimleri, teoloji. (Y.N.)

kendilerini alacağız. Mesela Avrupalı musikişinasların bestelerini değil, halkımız arasında söylenen melodileri armonize edecek usulleri alacağız. Demek ki gayemiz, Avrupa musiki fennine göre milli melodilerimizden hem milli hem de Avrupai bir musiki yaratmaktır.

Edebiyatta da Avrupa klasiklerini dilimize tercüme ederek sanat terbiyemizi yükseltmemiz lazımdır. Avrupa'nın klasik edebiyatı normal bir edebiyattır. Dekadanların, fantezistlerin vücuda getirdikleri eserlerse hasta bir edebiyattır. Osmanlı milleti ihtiyar bir cemiyet olduğu için bu hasta edebiyatı model alıyordu. Onun enkazı arasından sapasağlam meydana çıkan Türk milleti ise gençtir, hatta henüz çocuk denecek bir yaştadır. Hiç bu yaşta bulunan bir milletin eline ihtiyar ve hasta milletlerin eserleri verilir mi? Hakikaten ihtiyar, hasta ve bunamış olan eski Osmanlı milleti içinden bu kadar genç ve sağlam ve uyanık bir Türk milletinin çıkması bu asra mahsus bir mucizedir. Bu mucizeyi nasıl izah edebiliriz? Acaba Türkiye'de hiç kimsenin haberdar olamadığı gizli bir dünya mı vardı?

Evet, Türkiye'de böyle saklı bir cihan vardı. Diliyle, edebiyatıyla, ahlakıyla, felsefesiyle, özetle milli kültürüyle beraber "Ergenekon" hayatı yaşayan bir Türk halkı vardı. Osmanlı medeniyeti bunun üzerine çökmüş, şimdiye kadar görünmesine mâni olmuştu. Şimdi o, yeni bir Bozkurt'un rehberliğiyle bu Ergenekon'dan sağlam, dâhi bir millet olarak meydana çıkıyor.

Ziya Gökalp

Türk İnkılapçıları Müjde!*

Ankara, 24 -

İmansız irtica din perdesine, dinsiz zihniyet saltanat rengine bürünerek karşı harekete başlamıştır. Yani mantıksız ılımlılık, kafasız diplomasi ve ihtilali unutan yumuşak tedbir mağlup olmuştur.

Karşımıza çıkan kara kalkanı bir kıpkızıl mızrakla ve simsiyah kuvveti bir kıpkızıl hamleyle parçalayıp yıkmak günü gelmiştir. Mesele din değil, halife değil, padişah değil, ırk değil, sınır değil; mesele Türk İnkılabı'nı imha kastıdır.

Türk inkılapçılarının ihtiyarları, gençleri! Gözlerimizin bebekleri büyümeli ve beyazları kirpiklerinizin ta dibine kadar kan çanağına dönmeli; padişahlığın "p"sini, halifeliğin "h"sini, irticaın "i"sini söyleyenleri eze eze ve paralaya paralaya cezalandırmazsak, beşiklerimizdeki yavrularımız, gözleri ufuklarda çocuklarımız, bizden sonraya kalarak bağrını dövecek dul bize lanet edecektir.

Ankara'dan başlayacağız, Türk inkılapçıları, Ankara'dan başlayacağız ve ilahi nuru, eze eze, kese kese doğu sınırlarımızın karakol taşlarına ve Meriç'in kıyılarına kadar götüreceğiz. İrtica olanca genişliği, olanca alçaklığı, var hakiyatiyle başlamıştır.

Omuzları üzerinde tehlikeye maruz birer baş taşıyan Türk inkılapçıları! Haberinizi olsun ki inkılap bittiği yerden başlar. Türk İnkılabı'nın her âciz ferdi-nin kendisini bütün inkılabın sahibi sayacağı zaman gelmiştir. Anadolu'ya dinsiz diyenin hakkı ölümdür. Mehmetçiği doğru yoldan saptıranın başı bin parça

* Aka Gündüz, *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1925, No: 290.

olacaktır. Dayanacağız, dövüşeceğiz, baba diyemeyen sütteki yavrularımızı kal-kan, odalarına kapanan hemşirelerimizin ahını kargı yaparak yürüyeceğiz.

Vatan vazifesi, millet vazifesi, din ve inkılap vazifesi gönüllerimizde bir alev oldu. Yalancılığa ve ılımlılığa lanet olsun! Türkiye Cumhuriyeti, Meclis ve Hükümeti ile ve en hafif ihtilalci ferdiyle bu hakikati anlamıştır. Ölüm bizden ve bu geniş irtica ölümünden korksun! Siyasi fırkalara kati bir birlik farz oldu.

Arkadaş, cezalandırmakta aşırıya gitmezsek kendimizi bir tarihin ve bir al-çaklığın cezalandırmasına gömeriz. Bir bir, ordu ordu, iklim iklim, suikastları bastıran üç bin kişilik Türk inkılapçı ordusu bugün üç yüz bindir. Üç milyon olalım ve kahredelim.

Vatandaş, dünyanın yarınki inkılapları ülkeye bir reis ister. Fakat bu hiçbir zaman bir düşman uşağı Vahdettin, bir kâfir uşağı Abdülmecit olmayacak. Olsa olsa mutlaka milletin kendisi olacak ve hiç olmazsa millettten bir çöpçü, bir es-naf, bir çiftçi yamağı olacaktır.

Kadınları, kızları düşman onbaşlılarıyla kucaklaşan ne bir saltanat, ne bir hi-lafet hanedanı tanımıyoruz. Tanımak isteyen varsa ve hatta bunu ifade etmeden sadece düşüneni hissederek parçalayacağız. İrticaa hürriyet, hak, söz hakkı, yazı hakkı, düşünme hakkı, rüya hakkı bile iple, kılıçla ve kurşunla yasaktır. Boğaz boğaza, diş dişe, can cana geleceğiz ve mutlaka inkılabı yaşatacağız.

Bu maceralar görmüş memlekete, bu zavallı millete, bu şanlı tarihe artık bir felaket yok; var diyenlere maddi ve ani ölüm var.

Türk İnkılabı'nın gençleri, çocukları, kadınları! Ey çıplak omuzlarıyla siper-lere cephane taşıyan Türk kızları! Ey şimşek gibi İzmir'e, Meriç'e ulaşan Türk çocukları! Dişlerinize kadar silahlanınız, Allah'ın ve inkılabın adını gönlünü-zün en içlerine kadar nakşediniz. Tehlike üçe, beşe, ona, bine değil, bütün Türkiye'yedir.

Sefil bir padişahlık için on milyonluk milleti ve sefih bir hilafet irticaı için koskoca yanmış bir vatani feda etmeyeceğiz. İnkılabın aleyhinde çalışanlar düş-man ordularıyla beraber çalışmışlar ve Beyazıt meydanlarındaki dar ağaçların-da dindaş ve vatandaş asmışlardır.

Türkiye inkılapçıları, mukaddes ve Allah'ın beğendiği gayemiz uğrunda so-nuna kadar dövüşeceğiz ve bundan kaçmak için bahane uyduranları da öldü-receğiz. Hazır ol, Türkiye İnkılabı ve saklamaya lüzum yoktur ki iş çıkırından çıkmıştır. Bunu kökünden halletmekten başka çare kalmamıştır.

Aka Gündüz

Uyandıran Ders^{*}

Dünyada ve tarihte Türk İnkılabı'nın bir istisna teşkil etmesi tabii beklene-mezdi, tabii beklenmemesi lazım gelirdi. Türk milletinin hakiki hayat uğrunda-ki azimkâr mücadele ve kararlarından sonra Meclis namına, hükümet ve idare namına bu muazzam ve kaçınılmaz hakikatten az çok gaflet edilmiş olduğunu kabul etmek lazımdır. Halbuki inkılabımızın büyük bin bir düşmanı vardı ve onlar bir taraftan bizi avutarak ve oyalayarak, diğer taraftan pusularında çalışarak ve hazırlanarak fırsat günleri bekliyorlardı. Kırılan menfaatlerin her ne pahasına olursa olsun talihlerine küserek sükût ve sükûn içinde vakit geçirip gitmeyecekleri şüphesizdi. Bu sahada bize düşmanlık edeceklerin, inkılabımızı devirebilmek hırsıyla ilk vesilede ve her fırsatta hücum ve atak göstereceklerin mahiyetlerindeki alçaklık daha dün yaka paça uğraştığımız kapkara bir hakikat idi ki üzerinden henüz unutulacak kadar çok zaman geçmedi.

İngilizlere uşaklık etmek pahasına millete karşı İngilizlerden daha düşman-ca hareket etmiş olan saltanat ve hilafet unutuldu mu?

Yunan ordusuna "Hilafet Ordusu" demeye kadar ileri gitmiş olan Teâli-i İslam cemiyetleri unutuldu mu?

Kuvayı İnzibatiye teşkilatı namına bağımsızlık mücadelesini boğmak için var kuvvetleriyle uğraşıp çalışmış olanların hepsi memleketi terk edip kaçtılar mı?

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 25 Şubat 1925, No: 290.

Milletin en hayatî işinde vatan ve millete hıyanet edenler yalnız yüz elli kişiden¹ mi ibaret idi?

Zaferin yüzü suyu hürmetine af ve müsamahayla görülen ve öyle de geçiş-tirilen bu insanlar, haksız yere mazhar oldukları bu selametin şükranını artık bundan sonra hal ve şanlarını ıslah ederek ve inkılap ve Cumhuriyet'e dua ederek mi ödeyeceklerdi?!

Hayır, milletlerin inkılap yolunda hareketlerinin ezeli kanun ve kaidesi budur ki hainler ve gericiler inkılap ve Cumhuriyet'e her zamandan ziyade düş-man olarak daha kuvvetli hücumlarda bulunmak için sureta haktan görüne-rek, hakikatte ise fırsatlar kollayarak bekleyeceklerdir. İstanbul gazetelerinde yazıları kapışılan Refik Halit beş-altı ay evvel kardan bir aslanın hikâyesini yazıyor ve beklediği şeyleri anlatıyordu. Kardan aslan Ankara idi; o zamanla eriyecek, yok olacak ve yine zemin ve zaman kendisi gibi vatan ve millet hain-lerine kalacaktı...

Vatan ve millet hainlerinin zikir ve fikirlerinin böyle olmasını pek tabii bul-mak lazım gelir. Fakat şu şartla ki inkılabı yapanların ve idare edenlerin de bu pek tabii hakikatler karşısında idrak edecekleri ve yapacakları şaşmaz ve asla affetmez vazifeleri vardır; onlar çok iyi anlaşılacak ve hiçbir şekil ve suretle, hiç-bir sebep ve bahaneyle hiçbir dakika bile unutulmayacaktır. İtiraf etmek lazımdır ki inkılap vaziyetinin inkılap düşmanlarına ait kısmı mesaisinde tamamen serbest kaldığı halde inkılapçılara ait kısmındaki vazifeler derli toplu ve devam-lı bir idrak ve kavrayışla takip olunamamıştır. Bu yoldaki dikkat ve basiretle-rimizde gâh biz şaşırдық, çoğunlukla da lafzî murad² bir demokrasi hesabına şaşırtıldık. Şimdiye kadar olup biten ufak tefek hadiseler gözümüzü açmamıştı. Şimdi artık uyandıran çok sarsıcı bir ders karşısında bulunuyoruz: İnkılabımızı arkadan vurmak isteyen bir hareket, inkılap hayatımıza karşı irtica ve isyanın bütün unsurlarını kapsayarak işte Genç'ten patlak vermiş ve etrafına da sirayet ederek ciddi bir gaile mahiyetiyle karşımıza dikilmiştir.³

Bir iki günden beri gelmekte olan malumat ve tafsilat vaziyeti bütün kap-samı ve ciddiyetiyle anlattığı kadar hükümetin azim ve katiyetle yürümekte olduğu hakkında teminat da vermiştir. Ancak önümüzdeki, bir hadise ola-rak değil, uyandıran bir ders olarak, bize vaziyet ve vazifemizi ihtar eden çok anlaşılır ve açık bir işaret olarak görülmesi lazımdır. Hadisenin hakiki mana-

1 Yüzellilikler: Lozan Antlaşması gereği olan genel affın dışında tutularak sınır dışı edilen, 1927 yılında vatandaşlıktan çıkarılan Kurtuluş Savaşı karşıtı 150 kişi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şaduman Halıcı, *Yüzellilikler*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998 (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). (Y.N.)

2 Lafzî murad: Anlamından çok, söylemiş olmak için, lafzı itibarıyla söylenen söz. (Y.N.)

3 13 Şubat 1925'te Genç ilinin Piran köyünde başlayıp yayılan Şeyh Said isyanı. (Y.N.)

sı budur. Memleketin bağımsızlığını kurtaran ve inkılabı başaran kuvvetler bu büyük eserlerin muhafazası ile beraber her gün daha ziyade bir sağlamlık ve yükselmeyele belirmesine hiçbir dakika ihmale izin vermeyen devamlı bir dikkatle nezaret etmek mevki ve mecburiyetindeydiler ve hâlâ da öyle bir mevki ve mecburiyette olduklarını şimdi artık söz götürmeyen bir açıklık ve katiyetle bir daha anlamış olsalar gerektir.

Mevcudiyet ve bağımsızlığımızın dahilde ve hariçte düşmanları vardı. Onlarla bütün bir milletçe dünyaya hayretler veren fedakârlıklara katlanmak suretiyle uğraşarak başarılı olunduktan sonra her şey bitmiş olamazdı. Mesela şimdi de yine bağımsızlık ve inkılabımızın ve bilhassa yeni Türkiye'nin şimdiki hayatına dayanak olan inkılabımızın yine dahilde ve hariçte düşmanları olacağını, bu sahada ellerine geçecek fırsatları amansız surette kullanacak düşmanlarımız bulunduğunu pek iyi bilmekliğimiz ve ona göre de hareket etmekliğimiz elzem idi, şimdi ise bu artık farz derecesini de geçmiş olan bir zorunluluktur.

Genç Türk Cumhuriyeti hükümetlerinin yerine getirilmesine davetli bulundukları vazifelerin büyük ehemmiyetleri üzerinde ne kadar durulsa ve ısrar edilse yeridir. Bu vazifelerin bir kısmı halkın selameti namına inkılap fikirlerinin ne olursa olsun muhafazası için daima uyanık ve o nispette kuvvetli ve şiddetli olmak ise, diğer bir kısmı da inkılabın memleket ve millete temin edeceği gelişme ve yükselme tedbirleri üzerinde tereddütsüz ve kati yürümektir. Haricin aldatmalarına ve teşviklerine dea kapılmak suretiyle Cumhuriyet'e suikast etmeye çalışmış bulunan asilerin yakında temin edilecek olan cezalandırma ve tepelenmelerinde bütün milletin hükümetle beraber olacağından biz eminiz. Fakat bu işin bu kadarcık bir faaliyetle nihayet bulması kâfi değildir. Bu bize vazifelerimizin daha kapsamlı ve daha devamlı olduğunu ihtar eden bir dersten başka bir şey değildir. Tarihin tekerrürüne müsaade etmek Cumhuriyet inkılap idaresinin şanından olamaz. Bir daha böyle şeylerin oluşmasına meydan vermeyecek olumsuz ve olumlu bütün tedbirlere devamlı bir ihtimamla girişmek zorunludur ve önümüzdeki dersin bize kati ihtarı budur.

Yunus Nadi

İnkılabın İlmi Vaziyeti*

Rusya'yı iyi tanıyan dostlarımızdan biri bu kış bize Lenin'in nutuklarından bir cümle nakletti. Lenin yeni Rusya'daki sanat cereyanlarını cesaretlendiren o nutkunda "Dünyada en iyi yayım ve telkin vasıtası güzel sanatlardır" diyor. Bugün Bolşevizmin kuvvetli bir şiiri, bir edebiyatı, bir ressamlığı, bir heykeltıraşlığı, hatta bir mimarlığı vardır. Ruslar o kadar müşkül iktisadi şartlar içinde bile, milletlerin ancak refah, servet ve sükûn zamanlarında düşünebildikleri büyük abideler inşası fikrini reddetmemişlerdir. Uzmanlar Moskova'da yapılmasına karar verilen "emek sarayı" binasının harikulade bir fen sanat eseri olacağını söylemektedirler.

Elimize geçen Avrupa mecmualarının hemen her nüshasında yeni bir harp abidesinin açılış törenine ait intibalar görüyoruz. Avrupa'da harp edebiyatının ve harp sanatının ebedi eserler meydana getirdiği iddia olunamazsa da, hiçbir sanatkar, kendi milletinin fedakârlık menkıbelerini kalemi, fırçası veya kalem-tıraşıyla gücü yettiği kadar kutsamak vazifesini unutmadı. Fransa şehirlerinden hemen her biri bir iki harp abidesine sahiptir.

İnkılaplar, harpler, kahramanlıklar, fikir cereyanları, hatta dinler için en büyük bedbahtlık güzel sanatların yaratıcı kudretinden mahrum olmaktır. Edebiyat kuvvetiyle asırlardan beri dünyanın bütün nesillerine telkin olunan nice kahramanlık hikâyeleri vardır ki askeri mahiyeti incelendiği vakit belki ehemmiyet verilecek bir kıymete sahip değildirler. Edebiyat, resim veya heykel

* Falih Rifki (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Temmuz 1925, No: 1474.

o basit kahramanı veya basit kahramanlığı ebedileştirdiği halde, güzel sanatları olmayan nice milletlerin büyük destanları heba olmuştur. İnsan İtalya'yı ziyaret ettikten sonra, Hristiyanlığın yayılmasında en büyük şerefın İsa'ya mı, yoksa sanatkârlara mı ait olduğunu tayin etmekte tereddüt eder.

Bir milletin faziletinin ve eserinin kalıcı olabilmesi ve tanınması için mutlaka ilmi ve sanatı olmalıdır. Yaptığımız işi sevmek yahut yaptığımız işin doğruluğuna inanmak yetmez; bu muhabbeti bütün kalplere yayacak sanatkârlar ve kanaatimizi herkesin beynine yerleştirecek âlimler lazımdır.

Bu uzun girizgâhı bize ilham eden şey, bu sene Türkiye'nin ilk heykele ve "Türkiyat Enstitüsü"¹ namıyla Avrupai ilk ilim müessesesine sahip olacağını öğrenmiş olmaktır.

İslam milletleri arasında resmi, musikiyi ve heykeltıraşlığı yasaklayan taassup bu milletlere yeryüzünde telafi edilemez fırsatlar kaybettirmiştir. Büyük çehreler Asya'nın karanlığı içinde silinip gitmiş, büyük menkıbeler kaybolmuş, bazen bir milletin bütün gelecek nesillerini ateşlemeye yeten büyük heyecanlar unutulmuştur.

Asırlık batıllıkları köklerinden söküp atan cesur ve kahraman Cumhuriyet nesli kendi iman ve kanaatlerini sevdirmek ve devam ettirmek için yegâne vasıta olan ilim ve sanatı en hayati ihtiyaçlarla bir tutmak zorundadır. Eğer bize güzel sanatlar yardım etmezse, her gün klişe halinde tekrar ettiğimiz düsturlar ve fikirler gittikçe yavanlaşır, kurur ve şayet bu fikir hareketini her gün geliştiren ilim müesseselerimiz olmazsa milliyetperverlik tehlikeli bir demogojiye doğru düşer. Şeriat kelimesini ağızından düşürmeyerek bütün ilerleme ve yenileşme hareketlerini engelleyen taassup ile daima halkçılık ve milliyet kelimelerini geveleyerek bizi ileriye gitmekten alıkoymaya uğraşan demagoglar arasında fark yoktur. Nitekim geçen sene o korkunç matbuat ve politika anarşisi içinde iyi her ne yapılmak ve güzel her neye teşebbüs edilmek istenildiyse, inkılapçılara müşkülât çıkarmak isteyenler "milli hâkimiyet" takkesi takıp karşımıza öyle çıktılar; hatta memlekette Türkçülük cereyanının ilk müjdecisi olanlar bile milliyet kelimesini kendilerinden öğrenen bu "milli hâkimiyet" sahtekârları yanında kozmopolit ve soysuz insanlar gibi göründüler.

İstanbul ve Ankara'da ilk heykelin dikilmesi, Anadolu'nun bağrında Türk milletinin kızlarına ve çocuklarına medeniyet musikisini öğreten ilk darüelhanın² açılması, maarifte Türkiye Enstitüsü'nün teşkili Türk uyanışının kudret ve şuuruna işaret eden başarılarıdır.

1 Türkiye Enstitüsü, 12 Kasım 1924'te İstanbul Darülfünunu'na bağlı olarak kuruldu. (Y.N.)

2 Darüelhan: Konservatuvar. İlk olarak Maarif Nezareti'nce 10 Ocak 1917'de açılan ve 1923 yılına kadar hizmet veren Darüelhan İstanbul Valisi Haydar (Yuluğ) Bey'in gayretiyle 14 Eylül 1924'te yeniden açıldı. (Y.N.)

Türkiye'de ilk heykel, Türk tarihinin en ölümsüz kahramanı olan büyük Gazi'mizin fani olan hatlarını tespit ediyor. Bu teşebbüse öncü olanlar, O'nun devrine erişemeyen Türk nesillerini çaresi olmayan bir mahrumiyetten kurtarmışlardır. Gazi'nin simasını tespit eden bir külçe mermer, Türk şehirlerinin en kıymetli hazinesi ve sadık Cumhuriyet gençleri için daimi bir azim ve irade kaynağı olacaktır.

İnkılabın ilmini ve sanatını yapmak için çalışanlar ve zahmet çekenler, Ankara iktidar mevkiinde kendileri için en hayırsever bir destek bulacaklarından emin olabilirler.

Falih Rıfkı

İnkılap Yürüyecektir!*

Milli hayat ve tarihimizin arz ettiği acı ve kanlı tecrübeler bizi daima uyanık ve ihtiyatlı bulunduracak mahiyet ve kuvvettedir. Bunun için ilerleme ve yenileşme yolunda attığımız adımlardan, verdiğimiz kararlardan hiçbir vesile ve sebeple dönmemizin imkânı yoktur. Bu yolda kendileriyle aramızda müthiş bir ilerleme mesafesi bulunan rakiplerimize ulaşmak için her vasıttan istifade edeceğiz. Ne şeref hırsı ne de bazı zümrelere hoş görünmek hevesi bizi yöneldiğimiz selamet ve kurtuluş hedefinden çeviremez. Genç Cumhuriyet'in şiarı budur.

Tarih Doğu ile Batı arasında asırlarca süren ve hemen çoğunlukla Doğu'nun mağlubiyetiyle biten mücadelelerle doludur. Her meseleyi ancak günü gününe muhakeme eden, akıl ve anlayışları zamanı ve mesafeyi kavramak kabiliyetinden mahrum olan bazı incelemeciler bu mağlubiyetlerin sebeplerini ve etkenlerini öznel ve yüzeysel bir şekilde izah etmişlerdir.

Mesela bütün bu felaketleri ve mağlubiyetleri vücuda getiren fikir ve iktisat cereyanlarını ananenin ve naklin daracak çerçevesi içine hapsetmek istemişlerdir. Türk milleti muhtelif devirlerinde hayatın ve zamanın muhtelif zorunluluklarıyla karşılaştığı zaman bu zorunlulukların icaplarına riayet için daima önünde bu sakat zihniyetli mahlukları bulmuştur.

Hangi yeni bir müessese, yeni bir kanun hayatın icap ve zorunluluğu halinde milletin kabulüne arz edilmişse, "Biz başka milletlere benzemiyoruz; yabancılar için faydalı olan her şey bizim için zararlıdır, bid'attır!"¹ diye mukavemet göstermişler ve milleti mukavemete teşvik etmişlerdir.

* Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Temmuz 1925, No: 1480.

1 Bid'at: Sonradan meydana çıkan şey; yenilik. (Y.N.)

İşte Doğu ile Batı arasında devam eden fevkalade mücadelenin Doğu için ölüm ve felaket ifade eden neticesi bu hastalıklı zihniyetlerden doğmuştur. Artık Cumhuriyet devrinde olsun, eski müesseseleri milletlerin yeni ihtiyaçlarına uydurmak değil, milletleri eski müesseselere bağlı bırakmak isteyenlere faaliyet zemini kalmamalıdır.

Ne mesut bir mazhariyettir ki tarihinin bütün devamı müddetince vaziyeti daima ayırt etmiş bulunan millet o metin sağduyusuyla ennihayet bu maziperestlerin çizdiği yoldan ayrılmanın bir hayat ve memat meselesi olduğunu fark etmiş ve bugün gelişmesine şahit olduğumuz yenileşme ve ıslahat hareketi bu sayede vuku bulmuştur. Her halde birkaç senenin daracık sahasına sıkıştırdığımız bu yükseliş ve inkılap hareketlerinin genişlik ve kapsamını daima göz önünde bulundurmak ve milletin kati kurtuluşunu ifade eden bu inkılabı sürdürmek için geniş ve kapsamlı bir dikkat ve faaliyet sarfına mecbur olduğumuzu hatırdan çıkarmamak lazımdır. Şahsi düşmanlarımıza karşı ne kadar merhametli olursak olalım, hiçbir zaman merhamet ve şefkatimizin sınırını suikastlarını Cumhuriyet ve inkılaba yönelteceklere kadar genişletmek zaafını göstermemeliyiz. Bazen yerinde ve yolunda olmayan bir merhamet, zulümden de ağır ve feci akıbetler doğurur. Türk milletinin garip bir tecellisidir: Daima alicenaplığı nankörlükle karşılık görmüştür.

Milleti asırlarca zulüm ve ıstırap içinde yaşatan kapitülasyonlar şahane lütufların, civanmerdane alicenaplığın eserinden başka bir şey miydi?

Devlet için daimi bir zaaf kaynağı olan Hristiyan azınlıkları meselesi kaynağını yine bu yolsuz ve yersiz müsamaha ve merhametten almamış mıydı?

Asırlarca kutsadığımız ve başımızda taşıdığımız şeyhlerin ve şeriflerin onlara karşı gösterdiğimiz hürmet ve bağlılığı nasıl ödediklerini son senelerin hadise ve tecrübeleriyle kâfi derecede anladık. Artık efsunla, şeriflik ve kerametle işlerin yürüyemeyeceğini kati olarak kafamıza koymalıyız. Bize ancak ve ancak yine bizden fayda gelebilir. Yalnız kendi kuvvetimize, kendi kabiliyetimize, kendi ruh ve muhabbetimize güvenmeliyiz. Yaşamak için yeni hayata, yeni hayatın şartlarına tabi olmaktan başka çare yoktur. Vaziyet en az dikkatli olanların bile gözünü açacak kadar açıktır. Bu zeminde herhangi bir suretle aldanmak bir mazeret teşkil edemez. Herkes bilmelidir ki yeni Türkiye'de inkılap, inkılap fikri yürüyor ve yürüyecektir. Şeyhlerin, şeriflerin, maziperestlerin çırpınırcasına hamleleri onun bu muntazam ve sürekli hareketini durduramaz. Bu memlekette hayat hakkına, hürriyet hakkına ve bir kelimeyle medeni haklara sahip olmak isteyenler ayaklarını inkılap hareketine uydurmak mecburiyetindedirler. Yoksa bu zeminde geriye doğru bir adım atmanın imkân ve ihtimali yoktur.

Siirt Mebusu
Mahmut

İnkılap Yolunda*

Ankara, 5 Teşrinisani [5 Kasım] - Bugün Ankara'da inkılabımızın büyük bir manası daha ifade edildi. Adliye Hukuk Mektebi'nin açılış töreni münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri tarafından irat buyurulan nutuk Türk İnkılabı'nın hukuk sahasında takip etmekte olduğu ve takip etmeye mecbur bulunduğu istikameti bütün açıklığıyla gösterdi.¹ Adliye Vekili Mahmut Esat Beyefendi arkadaşımız dahi Reisicumhur Hazretlerine teşekkür etmek için kürsüye gelmiş olmaksızın istifade ederek eski ve çürümüş hukuk ile Türk Cumhuriyeti'nin şimdi Türk milletine hazırlamakta bulunduğu yeni çağdaş hukuk arasındaki bariz vasıfları kesin olarak izah eyledi.² Her iki nutuk vaziyete pek müstesna ve pek yüksek bir mahiyet vermiş ve bundan dolayı bugün dahi inkılap ve yükseliş tarihimizin sayılı günlerinden biri olmak kabiliyet ve meziyetini kazanmıştır. Bugün, inkılabımızın hukuken sahip olduğu mahiyet ve mananın bütün saflık ve kesinliğiyle ifade edilmiş olduğu gündür.

Ankara'da yeni bir hukuk mektebinin açılması töreninde bulunmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin eski binasına dolup taşan halk orada yeni bir mektebin açılmasından daha başka bir hadise gördüler. Hakikatte bugün Ankara'da yeni bir mektep açılmadı; belki Türk Cumhuriyeti'nin önünde sonunda kabul ve ilan etmek zorunda bulunduğu çağdaş hukukun, inkılap hukukunun

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 6 Teşrinisani (Kasım) 1925, No: 537.

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 5 Kasım 1925 tarihli Adliye Hukuk Mektebi açılış nutku için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.18, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2006, s.116-118. (Y.N.)

2 Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in söz konusu nutku için bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler II*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s.437-439. (Y.N.)

temelleri atıldı; inkılap içinde yürüyen Türk milletinin yeni hukuku. İşte bugün Ankara'da büyük bir yetkinlik ve açıklıkla ilan olunan hakikat budur. Manası bu olacak olduktan sonra Ankara'nın yeni hukuk mektebi elbette inkılabımızın kaynağı, yetkin timsali ve her sahada önderi ve öncüsü olan Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin icmâli¹ idi. İnkılabın millete birer zorunluluk olarak hazırladığı istikametler ancak O'nun lisaniyla ifade edildiği zamandır ki gözler önünde en yüksek hakikat manalarıyla tespit edilmiş ve gösterilmiş bulunurlar. Şimdiye kadar hep öyle oldu. Millete selamet ve yükseliş yolunu hep Mustafa Kemal gösterdi ve biz bütün millet onun işaret ettiği istikametlerde yürümekle feyiz ve saadete kavuşageldik.

Fakatbugünkü tezahür inkılabımızın hakikaten muazzam eserlerinden birini teşkil etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yıl başı münasebetiyle Reisicumhur Hazretlerinin daha geçen gün irat buyurmuş oldukları nutuklarından² bahsederken kendilerinin daima en son irat ettiği nutkun en büyük ve en manidar görünüyormuş gibi gelmiş olduğunu arz etmiştim. Paşa'nın bugün irat ettiği nutuktan bahsederken yine aynı his ve ifadede bulunuyor gibiyim. O sözümle şahsen mesut ve bahtiyar şahidi olduğum bir hakikate tercüman olmuş bulunduğumu tekrar etmekle beraber, Paşa'nın bugünkü nutkunun ve Türk inkılap hayatının bugünkü safhasının Türk milletinin yeni hayatındaki sayılı merhalelerden bir mühimmi ve hatta onların en mühimlerinden biri olduğunu ayrıca kayıt ve beyan etmeye mecburum. İnkılabımız merhale merhale yürüyor; fakat her inkılap gibi Türk İnkılabı dahi ancak hukuk sahasında alacağı mahiyet ve istikamete belirebilirdi ve işte bugün Türk İnkılabı'nın mahiyet ve istikameti ifade ve ilan edilmiş oldu. Bugün Türk milleti Büyük Rehber'in irade ve ifadesinde eski hukukla alakasını keserek çağdaş hukukla yürümek kararını vermiş bulunuyor. Bu belki şimdiye kadar katolunmuş olan merhalelerin en büyüğüdür. İnkılap ancak ifade ettiği hukukla anlaşılır ve tamamlanır. İşte bugün inkılabımızın o muazzam hadisesi karşısında bulunduk.

Reisicumhurumuz Hazretlerinin son nutkunu dinleyerek ve okuyarak şimdi çok basit bir hakikatmış gibi kolayca anlıyorum ki Türk milletinin bela ve felaketini icap ettirmiş olan meselelerden biri de onun milli ve çağdaş bir hukuka sahip olmaması imiş. Hakikatte hukuk bir toplumun ifadesidir. Ve bu itibarla tıpkı toplum gibi adeta canlı ve dolayısıyla değişim ve gelişmeye en kabiliyetli bir medeniyet unsurudur. Hakikatin bu olmasına karşı Türk milletinin hukuk sahasında sevk edilmiş olduğu çıkmaz malumdur. Bu başka bir kavmin kuvvetiyle kendisi için düşünebildiği ve bulup toplayabildiği derme çatma hükümler

1 İcmâl: Öz, özet; gazetecilikte günlük siyasi durumu özetleyen başmakale. (Y.N.)

2 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1925 tarihli TBMM ikinci dönem üçüncü toplanma yılını açış konuşması için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.18, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mart 2006, s.101-106. (Y.N.)

idi ki birer dogma halinde Türk hayatının başına dahi bela kılınmak istenilmiş ve Türk'ün hür ve azat hayatı asırlarca işte bu demir çember içinde cendereye konularak sıkıldıkça sıkılmıştır. Arabın çöllerden esinli hukuk fikri Türk'ün anlamadığı bir şeydi. Hiçbir mecburiyet yokken Türk onu dini bir zorunluluk gibi anlamaya ve tatbika sevk edilmiş ve denilebilir ki Türk milleti Orta Asya'dan Batı'ya doğru hareketlerinde en büyük zararı işte bu yanlış telkinin şaşkın kurbanı olmakta görmüştür. *Cumhuriyet* okurları Gazi Paşa'nın mühim nutkunu bu nüshamızda okuyacaklar ve onun ifade ettiği derin ve engin hakikatleri büyük bir şevk ve ferahlıkla göreceklerdir. Bugün bu hakikatleri Gazi'nin dilinden dinleyen yerli-yabancı büyük bir kalabalık büyük bir zaferin seyri önünde ancak duyulacak bir haz ve heyecanla yeri göğü alkıştan cınlattı. Ve bunların içinde ağlayanlar bile vardı. Vaktiyle hoca sınıfında bulunarak sarıkla denk tutulmuş garip bir zihniyetin timsali gibi görünenler bile şimdi gözlerinin önünde açılan ve uzanan muazzam hakikatlere bakarak adeta kendilerinden geçmiş bir halde Büyük Rehber'i alkışlıyor ve alkışlıyorlardı.

İnkılabın yeni hukuku vardır ve zaten inkılap ancak kendisine mahsus hukukla ifade olunabilir. Bu sahada asla tamlık iddiasında değiliz. Hatta işte çok samimi olarak söylüyoruz ki bu muazzam işe Ankara'da açtığımız yeni hukuk mektebiyle başlıyoruz. İnkılabımızı hukuk diliyle ifade edeceğiz ve onu sahaların en mühimmi olan hukuk sahasında kuracak ve tamamlayacağız. İnkılabımızın yeni olmakla beraber belki en mühim adımı işte bugün bu sahada atılmış bunuyor. Bugün yapılmış olan şey, hukuk namına eskiyle alakayı kesip yeniyi bulmak ve kurmak azminin şevk ve kahramanlıkla ilanından ibarettir. Şu farkla ki yapacağımız işin büyük olduğunu bilmekle beraber ne yapacağımızı da şimdiden açık olarak biliyoruz.

Adliye Vekili Mahmut Esat Beyefendi vaziyeti adeta insana zaman zaman elle tutulacak imiş hislerini veren maddi bir belagatle ifade ve izah eylemekte pek güzel başarılı olmuştur. Mahmut Esat Beyefendi eski hukuku belirgin bir şekilde ifade etmek için "kal"¹ misal ve timsal olarak almakta isabet etmiştir. Aslında "kavl" iken sonra bilmem neden dolayı "kal" olmuş olan "kal" dün Mahmut Esat Beyefendi'nin elinde kahredici darbelerle hırpalana hırpalana öldü; ve onunla beraber bütün bir ölü hukuk ve bütün bir ulular hukuku.

Özetle Türk milleti çağdaş ve medeni bir millet olmanın en büyük ve muzaffer kararını bugün ilan etmiştir. Bundan dolayı bütün milletçe birbirimizi tebrik etmemiz uygundur. Hadisenin aynı zamanda insanlığın medeniyet hayatında yeni bir gelişme teşkil ettiğini izaha gerek görülemez.

Yunus Nadi

1 Kal: Söz; laf. Arapça "dedi ki" anlamında. (Y.N.)

İnkılap ve İrtica*

Milletlerin hayatında aynılık ölümdür. Beş bin yıllık çok şerefli ve azametli bir tarihi olan büyük Türk milleti bu hakikati anlamış olduğu içindir ki inkılap-tan inkılaba koşmuş, hayatını muhafaza etmiştir.

Türk milleti yaşamak için sırasına göre eski Çin medeniyetinden, Asuri, Keldani medeniyetinden olduğu kadar Arap, Acem medeniyetinden de istifade etmekte tereddüt etmedi. Şimdi ise birçok seneler evvel alıntılar yapmaya mecbur olduğu Batı medeniyetine tamamiyle girmek, yarı eski, yarı yeni olmak gibi garip ve faydasız bir karışım halinden çıkmak inkılabını işte yapmaya başladı.

Türk milletinin muhtelif asırlarındaki tarihi incelenirse görülür ki yüksek ve misalsiz kabiliyetiyle şu hakikati kati olarak anlamıştır: Her yeni inkılap bir yeni silahtır. Yenileşme ve ilerleme iledir ki milletin bekâsı mümkün olur. Yine şu da bir hakikattir ki her inkılaba karşı irtica hareketleri yapılır. Bunun hadiselerden çıkan ebedi düsturu ve kaidesi de şudur: İnkılaplar gittikçe kuvvetlenir, irticalar gittikçe kuvvetini kaybeder. Nihayet zafer inkılabındır, inkılapçılara günden güne başarı, maziperestlere ve muhterislere günden güne hüsrân ve hezimet mukadderdir.

Yukarıdaki hakikatlere dair kendi mazimizden misal getirmek daha uygun olacaktır. Bundan iki yüz sene evvel Doğu medeniyetinin, Osmanlı idare usullerinin yetersizliği ve devam eden sarsıntı ve bozgunların artık milletimizi uçuruma götüreceği idrak edilmeye başlanmıştı. Her şeyde Batı usulünün tercih olun-

* İzzet Ulvi (Aykurt), *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Teşrinisani (Kasım) 1925, No: 1592, s.2.

ması zihniyeti hasıl olmuş ve fiiliyata geçmişti. Bu doğrultuda orduda yenilik yapmak için bir Nizam-ı Cedid askeri meydana getirmek, artık bir eski silah gibi işe yaramayan yeniçerinin yerine nispeten daha çağdaş, yani daha mükemmel bir kuvvet teşkil etmek zorunlu ve hayati bir mesele olmuştu. Bu yeni asker daha derli toplu, daha kolaylıklı, daha kullanışlı olan Batı elbisesi gibi bir elbise giyecek, daha mükemmel olan silahı kullanacak, askeri talimler yaparak mühim vazifesini şerefle ve intizamla görececek bir hale girecekti; hatta buna III. Selim etrafındaki yenilikçilerle vücut bile vermişti.

Derhal bu inkılap ve yenileşme karşısında irtica, taassup ve ihtiras harekete geldi. Çok zayıf ve inhilal (dağılma) ve izmihlâl (yok olmak) emareleri gösteren devlet ihtilaller içinde çırpınmaya başladı. Sefir Sébastiani de tahrikler için -benzerleri gibi- müsait bir zemine kavuşmuş oldu. Maksadı Türklerin Fransızlardan yardım istemesini, Fransızların kucağına atılmasını temin idi.

Şeyhülislam Ataullah başlarında olarak Nakibüleşraf Abdullah, Anadolu Kazaskeri Hafid, İstanbul Kadısı Murad ve İstanbul payelilerinden Münib, Aygır İmam ve diğer ulema alışıldığı üzere riyakâr bir siyaset takibine başladılar. Maksatları zümrelerinin hâkimiyet ve menfaatini devam ettirmektir. Bunları istediği gibi elinde oynatan ve sadrazam olmak için ihtiras ateşleri içinde muhakemesini ve vicdanını kaybeden ve oyunlarırla iradesi zaten zayıf olan III. Selim'i aldatan sadaret kaymakamı Köse Musa Paşa da fesadını yürütüyor, kendi gibi menfaat ve ihtiras düşkünlerini harekete getiriyordu.

İnkılap temiz öze ve açık alınla nur içinde hareket eder. İrtica ve ihtiras ise din, kadın ve halkın güya selamet ve menfaati perdesi altında karanlık ve kirli yollarda yürür; aynı zamanda memleketin saf, cahil ve hayati ihtiyaçlar içinde bulunan fertlerinden ve ayaktakımından, milletle alakası olmayan gayri Türk unsurlardan da istifade etmek ister. Bu ihtilal ve irtica da -emsali çok görüldüğü üzere- aynı etkenlerin, aynı vasıtaların tesiri altında yapılmıştır.

Askerlik ruhunu çoktan kaybetmiş "yeniçeri" denilen ve geçimini bu zorbalığa dayandıran serseri ve alçaklar güruhu -Nizam-ı Cedid askerlerini kendilerine rakip bilerek- kolayca isyana sevk olundular, bunlara ayaktakımı da karışınca her şeyi yıkmaya kabiliyetli uğursuz bir sel meydana çıktı.

Tertiplenmiş ve tamamen öğretilme eseri olan bu isyan esnasında hemen ağızlardan kusulan sesler şunlardı:

- Frenk elbisesi istemezuk, gâvur âdetidir. Talim yapmayız, yalın kılıç olur kızılmaya kadar gideriz.

- Şeriatla görülecek davamız vardır.

- Hükümet zalimlerin elindedir, başlarını isteriz.

Neticede Şeyhülislam tarafından yine kara kitabın bilmem hangi sayfasından çıkarılan fetvalar verildi. Sözleşmeler, cülus bahşişleri, geçmiş ulufeler için

kese kese akçeler, zorba sergerdelere rütbelere, yenileşme eseri olan işlerin kaldırılması için padişah buyrukları...

İnkılapçılığın şiarı başkalarını düşünmek, muhteris ve mürteci olmanın şiarı da kendini düşünmektir. Bu ihtilalin neticesinde Musa Paşa ve arkadaşları ile ulema şevk ve sevinç içindediler.

Serseri güruhuna baş olan Kabakçı Mustafa Çavuş turnacıbaşılık,¹ Arnavut Ali Çavuş Anadolu kaleleri nezaret ve ağalığı ve Bayburtlu Süleyman ise Tersane-i Âmire sancak kaptanlığı gibi hiç layık ve ehil olmadıkları rütbe ve mevkileriyle memnun idiler. Artık milletin mukadderatı en nüfuzlu şahsiyetler olan Kabakçı'ların elinde kalmıştı. Ne felaket!

İnkılap, önüne gelen her engeli mutlaka er geç yıkar ve ezer. İnkılap katiyet ve azim ister. İnkılabı tereddüt ve irade zaafıyla karışanlar olursa -ne gariptir ki- onlar da cezasız kalamazlar. İnkılabın nuruna ve cazibesine gönül kapıran, inkılabı hissi bağ gösteren III. Selim sefahat ve zevk düşkünü saray muhitinin içinde metanet fikrinden, azimden ve fedakârlıkları göze almaktan mahrum bir yaratılıştaydı. Bu sebeple güya kendini kurtarmak için hemfikri olan yenilikçilerin başlarını vermeye rıza gösterdi. Galip gelecekleri muhakkak iken Nizam-ı Cedid askerini mürteci kuvvetlere karşı kullanmadığı gibi bu inkılap eserini kaldırdığını ilan bile etti. İnkılabı sadakatsizliğini gösterdiği için cezasını buldu, nihayet onun da başı koptu.

Fakat inkılap duramaz; iyi fikirler, hür fikirler yürür. Sırası gelince bütün bu zorbalar, mürteciler, muhterisler birer birer tepelendi. Yapılmak istenilen şeyler yine hep yapıldı. O vaktin inkılabına ait şeyler yine muzaffer oldu.

Yazımı bu kadarla bitirmek bir fikri izah edebilmiş olmak noktasından yeterli olsa bile bugünlerin bazı hallerine, hadiselerine temas etmeden geçmek pratik fayda noktasından uygun olamaz. Fikrimce bu türlü hareket hali, içinde bulunduğumuz hayatı tahlil etmeyerek yalnız mazinin gölgelerinde dolaşmak olur.

Tarih tekerrürdür, her inkılabın karşısında bir irtica vardır. Fakat bizim inkılaplarımızın karşısındaki irticalar had ve azgın devresini mazide tecelli ettirmek suretiyle cılız ve kuvvetsiz bir hale çoktan düşmüştür. İrtica canavarının kolları çoktan kırılmış, dişleri sökülmüştür. Şimdiki halde onun can çekişmesi ve son nefesini vermek için elini ayağını kımıldatması karşısında bulunmakla Türk milleti mesuttur.

Batı medeniyeti, Doğu medeniyetine üstünlüğünü çoktan ispat etmiştir. En mükemmel medeniyeti kabul ile memlekete sokmak, en mükemmel silahı elde

1 Turnacıbaşı: Yeniçeri ocağını oluşturan 196 ortadan 68. ortanın başına verilen ad. Hristiyan çocuklarından yeniçeri ocağı için alınan devşirmelerin toplanması da bunun vazifesiydi. (Y.N.)

ederek milletin hayat ve geleceğini temin etmekten başka ne olabilir! İşte bu sağlam fikirdedir ki kendimizi müdafaa için şimdiye kadar aldığımız silahlar gibi medeniyeti tamamen her hususta almak, her noktadan mükemmel olmak, bu asırda yaşayabilecek bir kudrete sahip olmak yoluna girdik.

Bu kurtarıcı inkılap hareketinin karşısında da o çelimsiz ve yerlere serilmiş irtica ve ihtiras heyulası yine fesat saçmayı istiyor. Karanlıklar içinde dolaşan yarasalar kulaklara yine uydurma hikâyeler ve fesat fısıldıyor.

Mesela Sivas'ta geçenlerde korkak, hain birkaç zavallı alttan alta fesat tohumunu saçmak istemiştir. Bir iki gün evvel Erzurum'da yine mürteci ve ihtirasçıların telkiniyle bazı kimseler münasebetsizlikte bulunmuştur. İnkılabın lüzumunu anlamış olan çoğunluk ve halkın güzide sınıfı ise bu harekete karşı etkili olmuş, sebep olanlara lanetler etmekte bulunmuştur.

Diğer yönden serpuşların en mükemmeli olduğu için millet tarafından giyilen şapka için kanun yapılarak Büyük Millet Meclisi'nde müzakere olunduğu sırada, Bursa'nın baştan sona şapkalı olan ve şapka yapmakta önde gelen ahalisinin mebusu Nureddin Paşa Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun maksatla alakalı olmayan maddelerinden bahsederek kamuoyunu güya karıştırmak için evvelce hazırlanmış bir önerge veriyor. Sonra hatiplerden cevabını alıyor. Kanun ezici bir çoğunlukla kabul olunuyor... Görülüyor ki taassup ve ihtiras fikrin selameti ni ne kadar ihlal ediyor ve insanları ne derece boş ve gülünç işlerle uğraştırıyor.

Gün gelecek ki böyle ehemmiyetsiz şeyler için münakaşa edildiğine hayret etmeyen kalmayacaktır. "Pantolon giymeyiz, talim etmeyiz" fikri kadar "şapka" giymemeye çalışmak da manasızdır.

Dikkate değer bir noktaya da işaret edeyim. Nasıl dinden, şeriattan bahisle memlekette gerici maksatları yürütmek âdet olmuş ise, milletin duyarlı olduğu Teşkilatı Esasiye Kanunu'ndan da istifade ederek ve zaman zaman -münasebet alsın almasın- bunu tazeleyerek bir aldatma ve kamuoyunu karıştırma siyaseti de yürütülmek isteniyor. Bunu başka vakit izah ve tahlil etmek arzusundayım.

Milletin mukadderatı söz konusu olduğu ve yenileşmeye taban tabana zıt hal ve hareketler görüldüğü bir sırada elbette her fert fikrini açıkça söylemek, münakaşa ve mücadele etmek mecburiyetindedir. Bu hal hoş gitmezse sebep olanlar düşünmelidir. Doğrusu ben kuvvetini kaybetmiş, modası geçmiş bilinen irtica ve ihtiras usulleriyle hâlâ bu memlekette çalışmayı garip buluyorum.

Büyük bir dâhiye, bir kurtarıcıya mazhar olarak gideceği yolu gören ve inkılap güneşi ve millî hâkimiyet altında fikri aydınlatan Türk milletini bu kadar basit ve köhne aldatma ve fesat aletlerini anlamayacak derecede seviyesiz zannetmek hem insafsızlık hem de hürmetsizlik olmaz mı? Karşımızdakiler bilmedirler ki böyle az değil, çok bile olsalar, inkılap, eteğinden tutan kolları kopararak yoluna devam edecektir. Tarihin, asırların sinesine yazdığı kanun budur!

İzzet Ulvi

İnkılabın Sınırı^{*}

Aşikârdır ki son birkaç sene zarfında Türkiye'de siyasi ve toplumsal sahalarda esaslı inkılaplar, büyük işler yapıldı. Maziye, mazide yapılan işlere oranlarsa bu fevkaladeliği fark etmemek mümkün değildir. Şimdi diyebilir miyiz ki inkılap ve mesai sahasında yapılacak başlıca bir şeyimiz kalmadı?

Vatandaşların böyle bir zihniyete kapılmaması lazımdır. Hepimiz bilmeliyiz ki bundan sonra vatan hesabına, memleketin refah ve emniyeti namına yapmaya mecbur olduğumuz şeyler şimdiye kadar yapılanlardan çok fazladır. Birkaç gün evvel İzmir Belediyesi'nde mühim bir nutuk irat eden İsmet Paşa Hazretleri bu münasebetle bu nokta üzerinde ısrar buyurmuşlardır. Hayatın devamlı bir mücadeleden başka bir şey olmadığını öğrendik, şimdi de onun aynı zamanda inkılap silsilesinden ibaret olduğunu bu bilgimize ilave etmek lazımdır. Muhalefet sınıfında bulunan ricalimizden öylelerine tesadüf ettik ki birkaç sene evvel matbuatta ve Millet Meclisi'nin kürsüsünde her vesileyle bağırıyorlardı:

- Artık inkılap son buldu, halkımıza ve bütün âleme anlatmalıyız ki siyasi ve toplumsal hayatımızda yapılacak başka bir inkılap kalmamıştır!

Bu zevatın kanaatlerinde samimi olup olmadıklarını inceleyecek değiliz. Muhakkaktır ki bir memleketin hakiki ihtiyaçlarını, geleceğinin icap ettireceği zorunlulukları görebilmek için yüksek bir meziyet ve müstesna bir ayırt etme kabiliyeti şarttır. Bu meziyeti istisnasız her insandan bekleyemeyiz. Gerçi bu iddialar ileri sürüldüğü zaman kahraman Türk ordusu istilacı düşmanı mağlup et-

* Mahmut (Soydan), "İnkılabın Hududu", *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1926, No: 1706.

miş, Türk vatanına göz dikenlere tesirli bir ibret dersi vermişti. Fakat İstanbul'da hâlâ bir hilafet makamı ve o makamda bir mevcudiyet yaşıyordu. Medrese ve tekkeler halkı vicdani esaret içinde boğmakta devam ederlerdi. Ortaçağdan kalma hüküm ve maddeleri ihtiva eden adli ve idari kanunlarımız bütün kuvvetiyle yürürlükteydi!

Bugün bile olgunluk noktasına vardığımızı sanmak tehlikeli bir anlayıştır.

Şimdiye kadar yapılan şeyler, ennihayet yalnız vasıta mahiyetinde kabul olunabilir.

Hayatın ve zorunluluğun gerektirdiği inkılap kanunlarını derlemek -şüphe yok- devlet hayatında çok mühim bir adımdır; ancak bundan daha mühim olan nokta, inkılap ruhunun bütün mevcudiyetlere nüfuz ettirilmesidir. Her vatandaşın hareketlerine yalnız kanun, yalnız inkılap ruhu, yalnız memleket endişeleri hâkim olduğu gündür ki memleketin kati kurtuluş merhalesini bulduğuna hükmedebiliriz. Memleketin muhtaç olduğu sınai, zirai, kısacası maddi medeniyet sahasındaki ihtiyaçlarının tatmini ise her şeyden evvel bir zaman meselesidir. Yeni Türkiye'nin o yolda da emin ve başarılı adımlar attığını görmekle teselli bulmaktayız.

Siirt Mebusu
Mahmut

Azim ve İman^{*}

Nüfuzlu ve hakikatperest bir nazarla değil, hatta vakaların gidişini basit fakat dürüst bir gözle görenler bile inkâr edemezler ki Türk milletinin dört senelik mesai havsalasına sığdırdığı herkesi şaşırtacak yüksek başarıları, yapılan köklü ve hayati inkılabı ve bunun doğurduğu mesut neticeleri birçok milletler dört asırda bile tamamlayamamışlardı. Türk milleti asırlardan beri karanlığında kıvrandığı büyük, derin ihtiyaçların her gün birisini daha tatmin edilmiş görmekten kaynaklanan büyük bir kalp huzuru ve sevinç içinde yükselme yollarının nurlu izlerinde emniyet ve itimatla, metince ilerliyor.

Anavatanın her köşesinde yükselen sanat ve zanaat abidelerine, artan bir gelişmeyle başta koşan iktisadi müesseselere ve diğer sahalarda zaman zaman gözle görülen feyizli eserlere insan bakıyor da, Türk milletini asırlarca koyu bir taassup ve cehalet içinde bırakmayı bir şiar, Türk vatanını adeta bile bile harabe haline getirmeyi bir düstur kabul eden o devirlerin idarecilerine lanet edeceği geliyor. Yanı başımızdaki Avrupalılar fen ve medeniyetin harika ilerlemeleriyle memleketlerini yükseltirlerken bizim rehber ve yol göstericilerimiz olmaları lazım gelen devlet büyüklerimiz ne yazık ki yalnız Türk milletini uyutmak değil, kendileri de uyumuşlar. Bu öldüren derin uyku ve acı gafletin cezasını Türk milleti asırlarca döktüğü temiz kanlarıyla pek pahalı bir tarzda ödedi. Yakın ve uzak mazinin bu siyah, acıklı hatıralarına temastan maksadım vatanımızda üç-dört senedir hakiki manasıyla başlayan bir uyanış devrimizin kıymet ve yüceliğini

* Muzaffer Hamit, *Babalık*, 8 Kânunuevvel (Aralık) 1926.

takdir ve ispat içindir. Yoksa o gafiller hakkında tarihin verdiği hüküm pek kati ve pek amansızdır.

Azim ve imanın bir milleti, bilhassa Türk milleti gibi hayat cevheri baştan ayağa hamiyet, fedakârlık ve faziletle dolu, güçlü ve yüksek karakterli bir milleti ne büyük harikalar ve ne heybetli mucizeler yaratmaya sevk ve mazhar ettiği gözlerimizin önünde canlı bir misal halinde yaşıyor. Memleketin her tarafından bir bir tütmeye başlayan fabrika dumanları yarınki saadet ve refahımızın açık emareleridir. Türk milleti girdiği bu azim ve mesai devrinde zekâ ve fitratından beklenen yüksek ve ilahi kabiliyetini işte bütün bir cihan medeniyetinin önünde göstermekte ve ispat etmektedir.

Bilhassa bir zamanlar kuru bir hülya, boş bir emel zannedilen, başarılama-yacağına hükmolunan, şeref ve haysiyetimizle, hayatımızla alakalı arzularımızı bugün cisimleşmiş bir hakikat şeklinde karşımızda görüyoruz. Dolayısıyla büyük ve asil Türk milleti büyük rehberlerinin kurtarıcı yol göstericiliğiyle besleyip takviye ettiği iradesini, azim ve imanını, girdiği bu büyük kurtuluş ve yükseliş yolunda elinde ulvi ve mukaddes bir meşale gibi taşıyacak, en müşkül ve yorucu engelleri bu ilahi meşalenin ilhamkâr alevleriyle altüst edecektir. Bütün hararet ve kudretini kalplerden, dimağlardan alan bu rabbani meşale nesilden nesile geçtikçe alevlerini artıracak ve Türk gençliği yenileşme ve yükselme yollarında bu görülmeyen ateşli meşalenin vicdan ve kalpleri aydınlatan ilahi ışıklarından her dakika ilham alacaklardır.

Muzaffer Hamit

Avrupalılaşmak, Çağdaşlaşmak*

İşte gençlerimizin, aydınlarımızın bilhassa son zamanlarda dillerinden düşmeyen iki kelime... Hayatta bazen pek çok zikredilen ve fakat manaları üzerinde durulmayan birçok kelimelere tesadüf ederiz. Hareketlerimizi onlarla izahe çalışırken ifade ettikleri ruhu tahlile lüzum görmeyiz. Bana öyle geliyor ki, Avrupalılaşmak, çağdaşlaşmak kelimeleri de çok kullanılmak yüzünden adeta yıpranmışlar ve hakiki manalarını kaybetmişlerdir. Bu şüphesiz milli gelişmemiz namına bir zarardır. Onun için bu iki kelimenin manası üzerinde biraz ısrar etmeye lüzum görüyoruz.

Büyük Türk İnkılabı'nın derin manalarından ve gayelerinden biri de çağdaşlaşmaktır. İnkılabın bu idealini de gerçekleştirmek için çağdaşlaşmak kavramını tahlil etmek ve incelemek lazımdır. Türk toplumu bir zamanlar, farz edelim Fatih ve Kanunî devrilerinde pekâlâ çağdaştı. O vakit hayata hâkim olan maddi ve manevi kıymet ve kuvvetler bizim cemiyetimizde de ileri ve gelişmiş bir haldeydi. Malum dünyanın milletleri arasındaki mevkiimiz parlak ve yüksekti. Sonraları vaziyet değişti. Avrupa milletleri skolastik zihniyetinden, din taassubundan kurtularak pozitif bilim sahasında yol almaya başladıkları halde, biz birçok sebepler dolayısıyla geride kaldık; o feyizli cereyanlara iştirak etmedik. En basit bir misal: Avrupa matbaacılık fennini 1436 tarihinde icat ettiği halde biz ancak bunu -o da nice patırtılardan sonra- yüzlerce sene sonra kabul ettik... Durmak; geriye dönmek ve nihayet ölümdür. Bunun acı neticeleri siyasi,

* Zeki Mesut (Alsan), "Avrupalılaşmak, Asrileşmek", *Hayat*, 23 Kânunuevvel (Aralık) 1926, No: 4, s.66-67.

toplumsal ve iktisadi hayatımız üzerinde derhal hissedilmeye başlandı. Ateş bacayı sarınca Osmanlı Devleti'nin bazı aydın ricali "çağdaşlaşmak" çarelerine girişmekten geri kalmadılar. Ancak bütün bu yüz seneyi aşkın bir zamandan beri yapılan teşebbüslerden kati bir semere alınamadı; çünkü tedbirler eksikti. Ve hatta birçok defalarda fikirler ve teşebbüsler samimi değildi. Yenileşme cereyanlarına iki büyük düşman vardı ki, bunların başı ezilmedikçe hakiki bir inkılap yapmanın imkânı yoktu... Bu amansız düşmanlardan biri din taassubu, diğeri de saltanat istibdadı idi... Bu iki büyük engeli de bertaraf ederek Türk'e hakiki medeniyet yolunu gösterecek deha nihayet meydana çıktı... Bugün inkılap tam ve eksiksizdir.

Türk toplum hayatını gıptayla incelediğimiz Avrupa medeniyeti derecesine çıkarmak için ve onu Avrupa ilim ve tekniğinin bütün vasıtalarıyla donatmak için şimdi hiçbir mâni, hiçbir engel yoktur. Sağduyumuzun, takdir kudretimizin bize tavsiye ettiği müspet yollarda serbestçe yürüyebiliriz. Yalnız kaybedilecek zamanımız olmadığı için adımlarımızı katiyetle ve bir daha geriye dönmek üzere atmak mecburiyetindeyiz. Hedefimiz bugünkü medeniyetin -buna, Amerika da dahil olduğu halde kökeni itibarıyla Avrupa medeniyeti diyoruz- hayat kabiliyetini artıran ve gerek devleti, gerek ferdi refaha kavuşturan ve güçlendiren icaplarını kabul etmek olduğuna göre, bunların mahiyeti ve gelişme tarihi üzerinde açık ve kavranmış bilgilerimiz olması lazımdır.

Herkes bilir ki, gerek toplumsal ve gerek ferdi hayatın iki safhası vardır. Bunların birincisi üretim, ikincisi de tüketim safhasıdır. Üretim zor, fazla dikkat ve emeğe ihtiyaç duyan bir hayat sürecidir. Bunun için nispeten meşakkatli ve elemlidir. Buna hayatın doğum ve zahmet devresi de diyebiliriz.

Tüketime gelince, bu, hazır bir şeyi ihtiyaçlarımızın tatmini uğrunda sarf etmekten ibarettir. Bundan kolay ne var ki... Hem bu zevkli ve hızlı bir şeydir. Hele sarf ettiğimiz, eritip bitirdiğimiz şey kendi emeğimizin mahsulü ise, vicdan istirahatı ve çalışmanın mükâfatına mazhar olmak gibi manevi zevkler hazzımızı daha ziyade artırır. Bu da hayatın lüzumlu ve aynı zamanda zevkli bir sürecidir. Üretim-tüketim, zahmet ve haz birbirlerini tamamlarlar, birisinin kıymet ve ehemmiyetini ancak diğersinin kıymet ve ehemmiyetiyle ölçeriz. Yalnız şu hususu unutmamak lazımdır ki, hayatta üretim daima tüketimden önce gelir. Medeniyet ve ilerleme ancak bu tabii nizamın muhafazası sayesinde mümkün olur.

Şimdi gelelim çağdaşlaşmak bahsine... Bu kelimeyi en çok kullanan ve aykırı bazı hareketlerini bununla mazur göstermek isteyen bir kısım gençler medeniyet hayatının ancak tüketim ve hazzı hedefleyen safhasını taklit etmekle Avrupalılaştıklarına inanıyorlar ve bununla işin olup bittiği zannında bulu-

nuyorlar. Söz gelişi sosyete hayatında(!) kadın eli öpmek, Avrupa likörlerinin isimlerini ezbere saymayı, iyi çarliston oynamayı öğrenmek çağdaşlığın en belli başlı alametlerinden sayılıyor... Şüphesiz bunlar da lazım... Bunları öğrenmek de iyi... Fakat sırasında.

Avrupalı üretmediği şeyi tüketmez. Bu cümleyle yalnız iktisadi bir manayı kastetmiyorum. Düşüncem daha geneldir... Demek istiyorum ki, Avrupalı hayatı kazanmadan, hayata hâkim olmadan hayattan zevk almaya kalkışmaz... İnkâr kabul etmez bir hakikattir ki, Avrupa medeniyetinin en mühim ayırıcı vasfı çalışma ve üretimdir. Avrupa'da hayat ancak bu suretle kolaylaşmış ve azami refah ve konfor bu sayede yaygınlaşmıştır. Laboratuvarlarda saatlerce göz nuru döken âlimlerden en basit işçi kızlarına varıncaya kadar herkes bu medeniyetin doğmasına, yükselmesine yardım etmiştir. İtiraf etmeliyiz ki, Avrupa yüksek bir medeniyet derecesine ulaşmış olmasına rağmen, yine bizden çok çalışır. Çünkü şu hakikat onun zihninde yerleşmiştir: İlerlemenin en büyük sırrı metodik bir çalışmadır. Yeni yeni üretimlerle medeniyet mirasına servetler, kıymetler ilave edilmedikçe bunun devam edemeyeceği ve yıkıcı kuvvetler tesiri altında ezileceği şüphesizdir. Bugünkü medeniyet arka üzeri yatıp yıldızları seyrederek vücutta getirilecek mistik bir hayat şekli değildir. O, ancak tabiat kuvvetlerinin pozitif bilgiler sayesinde insanlık emrinde istihdamından doğan bir hayat mücadelesi ifadesidir; ancak çalışan, pek çok çalışan cemiyetlere nasip olan bir nimettir. Bu hakikat bizim zihnimize de iyice yerleşmelidir. Çağdaşlaşmanın hakiki manası, Avrupalı zihniyeti, Avrupalı metoduyla çalışmak ve maddi-manevi milli kıymetleri artırmaktır. Bu, medeni hayatın zorunlu olan ilk safhasını teşkil eder. Bu safha yukarıda söylediğimiz gibi güçtür; gençlerden çok enerji, çok fedakârlık ister... Fakat kaçınılmazdır. Bunsuz medeni bir hayat kurmak mümkün değildir. Tüketim için evvela üretim lazımdır. Üretim olmadan, Avrupa hayatının yalnız tüketimle ve hazza yönelmekle alakalı safhasının taklidi, varyetelerde arkasında frak, başında silindir dans eden zencilerin ifade ettiği medeniyet karikatürünün benimsenmesinden başka bir şey değildir.

Hayattan zevk almak için öncelikle o hayatı kazanmış olmak lazımdır. Ve zaten eğlence de aslında yeni bir çalışma devresine girmek için bir nevi soluklanma, hazırlık değil mi? Zevkin, eğlencenin tam ve eksiksiz olması, ancak semereli bir çalışmayı, yerine getirilen bir vazifeyi takip etmesiyle mümkündür. Bazı gençlerimizde henüz genç yaşındayken görülen bezginlik, neşesizlik, ancak hayattaki rollerini oynayamamaktan ileri gelmektedir. Gayesiz, lüzumsuz bir tüketim ve eğlence hayatı kadar insanı usandıran, yıpratıcı bir şey yoktur. Hakiki saadet, neşe, çalışmadadır. Bunu çalışmayı takip eden eğlencelerimizde bütün yoğunluk ve şiddetiyle hissederiz. Bundan evvelki cemiyet hayatımızın

olumsuz kıymetlerinden biri de bizi, hayatı feyizlendiren, neşelendiren eğlencelerden sakındırmasıydı. "Mümine dünyada saadet yoktur" tarzındaki bu batıl inancı söküp attık. Ancak bunun yerine koyacağımız düstur "evvela çalışma, sonra eğlence" olmalıdır. Yeni hayatımızı yalnız bu suretle sağlamlaştırabilir ve biz Türklere de mukadder olan dünya saadetini yalnız bu tarz hareketle temin edebiliriz.

Çağdaşlaşmak hakiki manasıyla bundan ibarettir.

Zeki Mesut

Hürriyet ve Türklük^{*}

Dresden, 22 Kanunuevvel [Aralık] 1926

Modern insanın ölçüsü "hürriyet"tir. Hürriyetini duymayan, hürriyeti için fedakârlıklar yapamayan fertler, cemiyetler asrımızın ruhundan uzak bulunuyor demektir. Yıkılan ortaçağın fertleri, cemiyetleri böyleydi. Onlar hayatın bu mukaddes genişliğini bilmiyorlardı. Onlar bu dünyadan bütün ümitlerini kesmişlerdi. Ölümünden sonra gelen meçhul bir dünyanın hürriyetinden, mahşer gününün adaletinden sınırsız ıstıraplarının, karanlık mahrumiyetlerinin telafisini bekliyorlardı. Böyle bir zihniyet insani haklarından mahrum cemiyetlerde görülebilir. Osmanlı Devleti'nin eski Avrupa'da belki birkaç siyasi dostu vardı. Fakat Avrupa bu hürriyetten mahrum devlete karşı teveccühe layık hiçbir şey bulmuyordu. Onu ihtilallerle tesis edilmiş modern cemiyetin tamamıyla aksi sayıyordu. İtiraf etmeliyiz ki, bu, böyleydi. Hiç şüphesiz, Doğu'yu tanımayan Avrupalılar da var. Fakat onların yanında Doğu'yu Doğululardan daha iyi tanıyanların da mevcut olduğunu unutmamalıyız. Herkes, karşısında hiçbir şey yapamayan çürümüş bir Osmanlı Devleti görüyordu. Bu devlet hürriyeti sevmeyen, hürriyetten korkan bir devlettir. Hayatından çok şüphelenen bir hasta gibi odasının penceresini hayat veren temiz havaya karşı kapıyordu. Osmanlı Devleti, dengesini kaybedenler gibi, kendisini şiddetli tedbire sevk eden hayaller görüyordu; bu da hürriyetin muhtelif şekilleriydi. Siyasi hürriyet onun için tehlikeliydi. Çünkü bu, devlet şeklini büsbütün değiştirecek bir mahiyet alabi-

* M(ustafa) Nermi, *Cumhuriyet*, 30 Kânunuevvel (Aralık) 1926, No: 950.

İlirdi. Halbuki Osmanlı Devleti'nin ortaçağ kanaatlerinden yapılmış bir hukuk ve anlayış sistemi vardı. Fikri hürriyet de bunu ortadan kaldırılabildi. Onun için Darülfünun'a, yüksek mekteplerine hürriyet vermemiştir. Hürriyetten mahrum ilim müesseselerinde öğretim yapılabilir; fakat onlardan "incelemeler" beklenemez. Zaten öyle de oldu.

Osmanlı Devleti'nin yüksek mekteplerinde okutulan kitaplar -hatta tabiat kitapları bile- karanlık bir medrese zihniyeti taşır. Uzun misallerle muhterem okuyucularımızı yormamak için yalnız şunu söylemek isteriz ki, Osmanlı Devleti'nin yüksek mekteplerinde en masum tarihi vakalar bile müspet surette tahlil edilememiştir. Biz bu kabahati yalnız muallimlere atfedemeyiz. Osmanlı Devleti'nin irfan müesseseleri kısırlığa mahkûm kaldı ve bunun acısını muhtelif nesiller çekti; sebebi de doğrudan doğruya hürriyetsizlikti. Devlet ve manevi müttelikleri bugünkü kültürün ehemmiyetli tezahürlerini teşkil eden güzel sanatları gelişme imkânlarından asırlarca mahrum bıraktı. Böyle kültür düşmanı devletler modern devirlerin tarihinde çok azdır. Osmanlı Devleti bütün siyasi teşkilatıyla baştan başa Türklük aleyhinde canlı bir propagandaydı.

Biz, gazetecilerden, politikacılardan bahsetmiyoruz. İstiklal Harbi Avrupa milletlerine yeni bir Türklük tanıttı. Kahramanlıktan doğmuş bir Cumhuriyet Türkiye'si Avrupa'da kendisini hakikaten takdir edenler buldu. Fakat Osmanlı Devleti o kadar fena bir zihniyet uyandırmıştı ki, bu takdir edilen Cumhuriyet Türkiye'sinden hoşlanmayan politikacılar, eski vasıtalarla müracaat ederek Türklüğün canlı doğuşunu kirli bir camdan göstermeye çalışıyorlar. Bize düşen vazife en müspet vasıtalarından istifade etmektir. Fakat buna rağmen Mustafa Kemal, bugün Avrupa'da ebedilik teneffüs eden bir kurtuluş sembolü olmuştur. Siyasi propaganda, genel tesir itibarıyla yalnız Türklüğün değil, bu bütün dünyanın muazzam ebediliği önünde kırılmıştır. Mustafa Kemal et ve kemiğin dar çerçevelerinden taşmış kurtuluşçuların ruhlarına coşmuş yeni bir devrin takıdır. Bu büyük sembolün ifade ettiği şey yeni ve hür Türk ilidir. Zaman, hiç şüphesiz, yeni Türk ilini herkese tanıtacaktır. Cumhuriyet henüz çok gençtir; yapılan inkılapları dünya henüz işitiyor. Avrupa'daki inkılaplar çok uzun sürdüğü için bizim inkılabımız herkesi hayret ve tereddüt içinde bırakmıştır. Fakat bizim için en ehemmiyetli olan şey kendi gelişimimizdir. Bizim yaratıcı faaliyetimizi neticesiz bırakan şeyler ortadan kaldırıldı. Mekteplerimiz hürriyetlerini kazandı. Bundan böyle Türklük dünyaya çok faydalı bir kültür uzvu olduğunu, yarattığını gösterecektir. Asrımızın kültürü harstan doğdu. Bu doğuşu anlatan "Faust" kendi hürriyetini kaybettikten, "Mefisto"nun esiri olduktan sonra mahvoldu. Onun için hür Türklük geleceğe emniyetle bakabilir. Kurtulan el, kurtulan fikir, bu felaketler görmüş yurda muazzam bir tarihi vazife çizebilir.

M. Nermi

İnkılaba Dair^{*}

- Vücuda getirdiğimiz inkılabın kökleşmesi için nasıl bir yol tutmalıdır?
- İnkılap, biliyoruz ki, bir halden diğer hale geçmek, bir varlığı bırakıp diğer varlığı edinmektir. Biz şimdiye kadar yaşadığımız eski hayatı tamamıyla terk edip bugün içine girdiğimiz yeni hayata kendimizi tamamıyla alıştıırır ve bu hayatın icaplarını hakkıyla takdir ederek bu hayata intibak etmiş olur isek, artık inkılap ebedi bir surette yerleşmiş, kökleşmiş olur.

- Peki bu yeni hayat ve icapları ne gibi şeylerdir?
- Mademki inkılap bir hayattan diğer hayata geçmek oluyor deyince gözü-müzün önüne iki taraf, iki varlık geliyor ve bunlardan birini bırakıp diğerine geçmek icap ediyor, şu halde bunu bir kelimeyle söylersek mesele daha kolay anlaşılır. İnkılabın bize bırakmayı icap ettirdiği hayat eski "Osmanlı hayatı", bize edinmeyi zorunlu kıldığı hayat da içine girdiğimiz "Türk hayatı"dır.

Demek ki inkılap devrinin tam fertleri olmak için "Osmanlılığı" bırakıp "Türklüğü" edinmiş olmağımız lazım gelir.

- Peki, fakat biz Osmanlı hayatından çıkmış, Türk hayatına girmiş değil miyiz?
- Evet, bugün yeni bir hayata girdiğimizi hepimiz seziyor, görüyoruz ve bu hayatın icaplarını bulmaya, ona uymaya uğraşıyoruz. Fakat henüz daha bu yeni hayatı tamamıyla edinmiş değiliz.

* Halil Nimetullah (Öztürk), *Türk Yurdu*, Temmuz 1927, No: 31, s.625-627.

İnkılabın iki safhası vardır; biri siyasi, diğeri toplumsaldır. Biz bugün siyasi inkılapla, hamdolsun, "saltanat"ın eski köhne devrinden ve o devrin gayri milli müesseselerinden kurtulduk. "Cumhuriyet"in genç ve dinç devrine nail olduk. Fakat bu yeni devrin nurundan, feyzinden bütün fertlerin faydalanması, bu yeni devrin kendi varlığını hakkıyla yaşaması, kendi toplumsal hayatımızı teşkil eden bütün müesseselerin millileştirilmesiyle olur.

Bizim akidelerimiz, ananelerimiz ruhumuzda birtakım alışkanlıklar doğurur ki o alışkanlıklardan kolay kolay kurtulamayız. Bunun için "âdet ikinci tabiatıdır" denilmiştir. Bir varlığı sezmek, görmek başka, onu yaşamak başkadır. Bazen zihnimizin çok iyi gördüğü, iyi bulduğu bir gayeyi vücuda getirmek için irademin çaba sarf etmesi lazım gelir.

Ferdi hayattaki bu alışkanlıkların zorlaması toplumsal hayat sahasında daha ziyade kendini hissettirir. Zaten ferdi hayatımızı yürüten eğilimlerimizin gayesi en ziyade hazlar, emellerdir. Ve biz her günkü hayatımızda bu gayelere doğru gitmek suretiyle adeta içgüdüsel olarak ferdi varlığımızı yaşarız.

Fakat toplumsal hayatın gayesi birtakım ideallerdir. İdealler ise zaman zaman değişir ve toplumsal varlığımızın da bu ideallere göre yeni istikametler alması lazım gelir. Halbuki idealler, yaşandığı halde henüz gerçekleşmemiş olan birtakım yüksek gayelerdir. Mesela Osmanlılık hayatında "saltanat" bir ideal olduğu halde bugün "Türklük" bir idealdir. Şu halde bugünkü toplumsal varlığın gayesi "milliyet" idealini gerçekleştirmektir.

- Bu idealin gerçekleşmesi ne suretle olur?

- Milliyet idealinin gerçekleşmesi, toplumsal varlığımızı teşkil eden bütün müesseselerin, Osmanlılığın verdiği melezliği, gayri milliliği atarak Türkleşmesiyle olur. Toplumsal varlığımızı teşkil eden dil, ahlak, hukuk vs. gibi müesseseler Osmanlılık zamanında bütün yabancı unsurlarla karışmış, ferdi vicdanlardan çıkan toplumsal hadiseler yabancı kaidelere bağlı bir haldeydi. İşte milli varlıktan ibaret olan bu müesseselerdeki yabancı unsurları atmak, yabancı kaidelerden kurtarmak milliyet idealini gerçekleştirmeye doğru atılmış adımlar olur. Mesela Osmanlılık zamanında kullanılan dil müessesesi suni bir dil olup "lisan-ı Osmani" namını alırdı ve bünyesini oluşturan kelimeler Türkçeden ziyade Arapça ve Acemcenin kaideleriydi. Bugün vakıa lisan-ı Osmani gitmiş, fakat onun yerine bugünkü "Türk Cemiyeti"nin dili olan Türk dili meydana konulmuş değildir. Gerçi bugün konuşulan dil, sade dil dediğimiz Türk dilidir. Fakat bütün unsurlarıyla, kaideleriyle meydana konulabilmiş, derlenmiş bir dil halinde değildir. Dilimizi Arapça ve Acemcenin yabancı unsurlarından bilinçsiz olarak kurtarmaya başladığımız gibi şimdiye kadar tabi olduğu yabancı kaideleri ata-

rak metodik bir çalışmayla¹ asıl dilimizin tabi olduğu öz kaideleri bulmuş, ona göre dilimizin gerek lügatini, gerek kaidelerini derlemiş olursak, lisanımızı millileştirmiş oluruz. İşte bunun gibi, diğer toplumsal müesseselerimiz de ne kadar millileşirse artık inkılabımız o kadar kökleşmiş olur.

Halil Nimetullah
İstanbul Darülfünunu'nda
Mantık Müderrisi

¹ Bu hususta tutulması lazım gelen metot *Milli Mecmua*'nın 78, 79. sayılarındaki "Müşahedeye Doğru" makalelerinde gösterilmiştir.

Türkiye Avrupalıdır *

Balkan devletleri arasında genel bir uzlaşmadan ve yeni tabirle bir Balkan Locarno'su¹ vücuda getirmek tasavvurundan bahsedildiği şu sıralarda bu devletlerin birbiriyle olan münasebetlerini gözden geçirmek faydasız değildir. Şüphe yok ki böyle bir uzlaşma hem bizzat Balkanlar için hem de genel barış için pek faydalı bir etken olur. Eninde sonunda, izah ettiğimiz üzere en müşkül olan şey, alakadarların his ve menfaatlerini uzlaştırmaktır. Çünkü bazı Balkan devletleri statükoyu muhafaza etmek şartıyla bir uzlaşmaya razı oldukları halde bazıları bu şartlar dahilinde uyuşmaya taraftar bulunmamaktadırlar. Başarı için mutlaka karşılıklı bir uzlaşma hissiyle başlamak lazımdır. Onun için çıkış noktası Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlık noktalarını tespit etmekten ibaret olmalıdır. Dolayısıyla biz öncelikle Türk Cumhuriyeti'nin Balkan devletleriyle olan münasebetlerinden ve bu devletlerle Türkiye arasında anlaşmazlık değilse bile bazen yanlış anlamalara sevk eden sebeplerden ve meselelerden bahsedeceğiz. Başka makalelerimizde bu mevzua girmek üzere bugünlük Türkiye'nin bir Balkan devleti olup olmadığına dair hariç matbuatında zaman zaman ileri sürülen bazı fikirler üzerinde biraz durmak istiyoruz. Bazı basit muhakemeciler diyorlar ki: "Türkiye bir Asya devletidir; Asyai bir devlettir. Siyasetini Doğu'ya

* Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Temmuz 1927, No: 2156.

1 Locarno Antlaşması: 5-16 Ekim 1925 tarihleri arasında İsviçre'nin Locarno kentinde müzakere edilen ve 1 Aralık 1925'te Londra'da imzalanan antlaşma.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkileri normalleştirmeyi hedefleyen çabalar zincirinin bir halkası olan Locarno Antlaşması Batı Avrupa'daki sınırların değişmezliğini teyit ederken, Doğu Avrupa'daki sınırların revizyona tabi tutulmasına imkân tanıdı. (Y.N.)

yöneltmiştir. Dolayısıyla siyaseten onun bir Balkan ve Avrupa kombinezonuna dahil olması uygun değildir." Bu fikirde bulunan zevatın miktarının pek az olduğunu bilmekle beraber, meselenin arada sırada olsun söz konusu edilmesini iyi karşılamak bizim için pek müşkül oluyor.

Daha geçenlerde bazı ajanslar, Avrupa'da seyahatte bulunan Yunan Hariciye Nazırı Mösyö Mihalokopulos'un böyle bir fikirde bulunduğunu ve hatta bazı beyanat yaptığını da ilan etmişlerdi. Mösyö Mihalokopulos'un Türkiye ile daimi bir samimiyet ve işbirliği dahilinde yaşamak hususundaki azim ve kanaatine yakından vâkıf olduğumuz için bu rivayete ehemmiyet bile vermemiştik. Söz konusu beyanatın şimdiye kadar hiçbir gazetede görülmemesi, kötü niyetliler tarafından uydurulmuş olduğu hissini takviye ediyor.

Yakın geçmişte Cenevre'de bulunan Hariciye Encümenimizin reisi Şükrü Kaya Bey'in beyanatı Yunan matbuatında tahlil edildiği esnada bir Yunan yazarı tekrar bu noktaya temas etmiş ve bir Balkanlar uzlaşmasında Türkiye'nin nazarı dikkate alınmasına lüzum olmadığını yazmıştı. Biz, bu dünyada -hatta politika işlerinde bile- mantık ve hakikatin bu dereceye kadar iflas edeceğine inanmıyoruz. Diplomatlarda adalet ve insaf hisleri ne kadar zaafa düşerse düşsün, girişecekleri işler ile hakikat ve mantık arasında büyük bir mesafe bırakamazlar. Halbuki vaziyet her türlü kapallılığı ortadan kaldıracak kadar açıktır. Yalnız coğrafi kabuller bile nazarı dikkate alınırsa, Türkiye'nin bir Balkan ve -bir Asya devleti olduğu kadar da- Avrupalı bir devlet olduğu neticesine varmak tabiidir. Biz, Avrupalıların "Asyai bir devlet" ifadesiyle kastettikleri manayı çok iyi anlıyoruz. Onlarca "gayri medenilik" ile "Asyailik" arasında sıkı bir münasebet vardır. Batı ile Doğu arasında müthiş bir girdap oluşmasına sebebiyet veren şey bu zihniyettir. Unutuluyor ki bir milletin medeni seviyesi hakkında hüküm vermek için en doğru ölçü, o milletin donanımı, anlayışları ve bir kelimeyle genel hayatıdır. Aynı zihniyetlere, aynı hayat anlayışlarına, aynı medeni donanıma sahip olan toplumları, farazi sınırlarla, mesela bir çitle, birkaç taş parçasıyla, bir ırmakla birbirinden ayrı saymakta hikmet yoktur. Bir millet daima bütün olarak ifade olunmalıdır. Bundan başka Asyai, Avrupai, medeni, gayri medeni tabirleri de meşru ve ilmi değildir. Bu kelimeler emperyalizmin devam ettirilmesi için icat olunmuş tabirlerdir. Kaldı ki Türkiye için, bilhassa Cumhuriyet Türkiye'si için böyle bir düşünce varit olamaz. Coğrafi, tarihi ve siyasi hakikatler her halde Türkiye'nin tam manasıyla bir Avrupa ve bilhassa bir Balkan devleti olmasını icap ettiriyor. Ne kadar ehemmiyetsiz olursa olsun matbuatta bazen bunun aksi iddialara tesadüf etmek -niçin inkâr edelim- hassasiyet ve asabiyetimizi tahrik ediyor. Her halde Türkiye hem coğrafi bakımdan Avrupalı bir devlettir hem de medeni ve kültürel manasıyla Avrupalı bir devlettir.

Siirt Mebusu
Mahmut

İnkılabın Tasdiki*

Üst üste Avrupa'nın hemen her köşesinden Türk İnkılabı'na dair yeni sesler geliyor. *L'Action française*'de çıkan Mösyö Boucher'nin¹ makalesini Perşembe günü yayımlamıştık. Ajanslar *Le Temps*'ın ve mühim bir İtalyan gazetesinin başmakale özetlerini tebliğ etmektedirler.

Le Temps'ın fikri: "Türkiye'nin ilerlemeleri o kadar büyüktür ki halkın vicdanından hükümdarlık ananelerini silmeyi başarmıştır."

Il Giornale d'Italia'nın fikri: "Mustafa Kemal Türkiye'sinin siyaseti yabancı devletlere taahhütlerle bağlanmaktan uzaktır ve tamamen Türk siyasetidir. Türkiye esaslı bir inkılapla Doğu âleminin bütün pürüzlü meselelerini halleden yegâne devlettir. Türkiye Batı ve Müslüman milletlerinin gözlerini diktikleri bir numune memlekettir."

L'Action française yazarının fikri: "Her taraftan fazla (Rusya, İtalya ve İspanya inkılaplarını kastederek) hakiki manasında inkılap Türkiye'de yapılmıştır. Doğu, Türkiye'de artık Doğu değildir. Gazi'nin Türkiye'sinde maddiyetperest bir medeniyetle karşılaşmaktayız. Türkiye yöneticilerinin en fazla tekrar ettikleri kelimeler 'realizm' ve 'realite'dir. Ankara'da Hudson sahillerinde gibi konuşulmaktadır."

1923'te bağımsızlık antlaşmasını tasdik eden Batı âleminin Türk İnkılabı'nı tasdik etmesi 1928 senesine kadar sürdü. Hakikatte bu kusur ne bizim ne Avrupalılarındır. Tanzimat'tan beri bu memlekette inkılap namı verilen hareketler, bir müddet kendimizi aldatmaktan, bir müddet de Avrupalıları

* Faliş Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 31 Temmuz 1928, No: 2535.

1 José le Boucher. (Y.N.)

avutmaktan başka bir işe yaramayan idareimaslahat tedbirleriydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun son gününe kadar Türkiye'de bütün Asyai müesseseler ve Asyai müesseselerin derin hüküm ve nüfuzu bakiydi.

Ankara inkılabı karşısında Avrupa evvela bu hareketin ciddi ve samimi olduğunda şüphe etti; mazinin bütün müesseseleriyle bütünüyle ve katiyen tasfiye olunduğunu gördükten sonra eski şüphe başka bir tereddüde dönüştü: Bir milletin bu kadar az zamanda bu kadar değişiklikleri hazmetmesi mümkün müdür? Bir iki tepkiyle bu eserin yıkılmayacağını kim temin edebilir?

Seneler geçti; bağımsızlık on yaşına, Cumhuriyet altı yaşına bastı. Büyük inkılap siyasetinin ana hatları yerleşti; bu ana hatlar üzerinde bütün şuurlu meselesi hız aldı. Âlemin vakalarını alakayla takip eden kamuoylarını birkaç hariciye bürosu telkinlerinin uzun müddet aldatmasına imkân yoktur. Türk İnkılabı'nın hakikatinin nihayet tasdik olunacağına delil, bizim samimiyetimiz ve eserimize imanımızdan ibaretti.

Şimdi iki hüküm belirdi:

- 1) Türkiye artık Doğu'da değildir.
- 2) Türk İnkılabı kök salmış ve oturmuştur.

Bu hükümlerin yeni Türkiye'nin milletlerarası mevkiinde, milletlerarası siyasetinde büyük tesirleri olacağına asla şüphe yoktur. Batı medeniyet zümresine mensup bütün milletlerin Türk milletini kendileri gibi ve kendilerinden saymalarının ehemmiyeti küçümsenemez. Bu hadiseyi yalnız bizim milletimiz, büyük ülkü adamlarının arkasından disiplin, muhabbet ve imanla yürümek sayesinde başardı.

Artık takip edeceğimiz yol açıktır ve birdir: Şimdiye kadar yaptığımızı yapmak, ulvi eserin ufak tefek son noksanlarını tamamlamak! Bu noksanlardan birinin Latin harflerinin kabulüyle tamamlanacağına şüphe yoktur. Hakikaten şimdi harfler Türkiye'nin son Doğululuk ve Türk lisanının son esaret damgası olarak sırtıyor. Lisanın bağımsızlığı, kafanın ve şuurun bağımsızlığı demektir. Eski yazıdan yeni yazıya intikal devri biraz uzun sürecekse de ondan sonra Türkiye'de Batı manzarası tamam olacaktır. Bugünkü neslin gelecek nesiller hesabına başladığı ve başardığı işlerden kendisine en fazla zahmet vereni belki bu yazı değişikliği olaksa da, bu müşkülâtı göze almak demek bugünkü neslin feragat ülküsü için en bariz delil sayılacaktır.

Daha birkaç sene, karanlık ve sağır geçen uzun asırları telafi etmek için daha birkaç sene aynı disiplin, muhabbet ve azimle, yorulmaktan, didişmekten, zahmet çekmekten usanmayarak birkaç sene daha, hepimizin geçirdiğimiz ömrün beşte biri, dörtte biri kadar bir şey... Bir milletin bütün gelecek nesillerini mesut etmek için bir neslin bu fedakârlığını kim çok görebilir?

Falih Rıfki

Yeni Türkiye *

Yeni Türkiye hakkında Batı matbuatında sık sık yazılara tesadüf olunuyor. Bunların arasında vicdani ve mantıki bir görüşle Türkiye vaziyetini izah edenler olduğu gibi, hatalı esaslara dayananları da vardır. Adalete ve hakikate her milletten fazla âşık olan Türkiye'nin genel vaziyeti hakkında Fransız kamuoyuna özlü bir fikir vermek kasdıyla yazdığım bu makale, bir Türk vatandaşının kaleminden değil, her şeyden ziyade hakikatin bilinmesini isteyen tarafsız bir adamın vicdanından doğmuş bir küçük izah kabul olunmalıdır. Türk İnkılabı'nın ilk senelerinde Avrupa kamuoyunun Türkiye'de cereyan eden hadiselerle karşı tereddütlü bir vaziyet almasını bir dereceye kadar tabii görmek lazım geliyordu. Anadolu'da esaslı bir inkılap ve ıslahat hareketi söz konusuydu. İmparatorluk Türkiye'si zamanında Batı'nın siyasi takibatı önünde yenileşme namına birçok ıslahat vaat eden sultanlar sözlerini tutmamışlar, Batı kamuoyunu defalarca hayal kırıklığına uğratmışlardı. Onlar yalnız gün kazanmak için muhiti avutuyorlardı. Bugünkü inkılapçı nesil o sahte siyaseti Babîâli politikası diye vasıflandırıyor.

Gazi'nin ve Ankara'nın siyasetini o köhne ve idealsiz gölge adamlarının siyasetleriyle karıştırmamak lazımdır. Yeni Türk İnkılabı halkın ruhundan ve memleketin ihtiyacından doğmuştur. Başkalarına hoş görünmek ve memleketimizde bir şeyler yapıyor manzarasını vermek gibi küçük düşüncelerden çok uzaktayız.

* Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Eylül 1928, No: 2576.

Başyazarımızın bu makalesi Paris'te çıkan *La volonté* mecmuasında yayımlanmıştır. (*Hâkimiyeti Milliye*'nin notu.)

İnkılabımızın belirli hedefi vardır. Bu hedef, memlekete yeni bir çehre vermek, milletin medeni seviyesini Batı milletlerinin seviyesine çıkarmak, Türkiye iktisadi ve toplumsal hayatına refah ve neşe vermek, barış ve emniyet içinde, her milletin hürriyet ve hakkına riayet ettiğimiz nispette kendi hak ve hürriyetimizi de korumak, kısacası memlekette bütün manasıyla cumhuriyet ve demokrasiyi muzaffer kılmak şeklinde özetlenebilir. Hemen ilave edeyim, saydığımız bu inkılap prensipleri bugün bir teori veya ideal halinde değildir. Onların en mühimmi genel hayatta tatbik edilmiş ve başarıyla taçlanmış. Şimdi bütün me-saimiz yenileşme fikirlerinin bütün ruhlara sinmesine ve inkılabın hayatiyetini takviyeye yöneliktir.

Şurası muhakkak ki Türkiye ve Türk türlü türlü maksatlarla aleyhimizde yazılan garazkârane kitapların sayfaları arasında tanınamaz. Küçük bir incelemeyle anlaşılır ki Fransız köylüsüyle Türk köylüsü arasında cesaret, sağduyu, vatanperverlik ve ruhtaki asalet bakımından dikkate değer bir benzerlik mevcuttur.

Türk'e atfolunan taassup ve yabancı düşmanlığının ne kadar esassız olduğunu son inkılap gösterdi. Artık hilafet ve saltanat müesseselerinin yerinde yeller esiyor. Dini hükümlere dayandırılan kanun ve mahkemelerin yerine modern kanunlar ve bunlara dayanarak adalet icra eden mahkemeler geçmiştir. Türkiye'de çoğu memleketlerden ziyade geniş bir vicdan hürriyeti vardır. Öğretim ve devlet idaresi bütün manasıyla laik esaslara dayandırılmıştır. Ne taassup hurafeleri ne padişah ananeleri artık hiçbir Türk'ün kafasını işgal etmiyor.

Büyük Reis'ine yüksek bir itimatla bağlı bulunan Türk milleti bir karar hamlesiyle 13 asrı bütün batılarıyla beraber yıktı.

Türk kadınının toplumsal ve hukuki vaziyetinde esasen mühim kayıtlar mevcut değildi. Türk kadını mal ve emlakine tasarruf etmekte kocasının müsaadesini almaya mecbur değildi. Çokkarınlık meselesi yarım asır evvel tarihi bir hatıra mahiyetinde kalacak derecede azalmış olmakla beraber, Cumhuriyet hükümetinin iki sene evvel aynen kabul ve tatbik edilen İsviçre Medeni Kanunu bu yasağı kanunen de teyit etmiş oldu. Bugün Türk kadınları hocalıkta, avukatlıkta, doktorlukta, muhtelif memuriyetlerde, yazarlıkta, kısacası genel hayatta erkeklerle yarışmaktadırlar.

Türk Kanunu Esasisi demokratik esaslara göre düzenlenmiştir. Kanunen Türk tebaası arasında ırk ve mezhep ayrılığının yeri yoktur. Türk vatandaşları arasında Müslüman, Hristiyan, Yahudi gibi bir tasnif yapılamaz. Türkiye tebaası yalnız bir Türk vatandaşdır. Vatandaşlar arasında zorbalık ve imtiyaz red-dolunmuştur. Herkes aynı hukuka sahiptir. İnkılap idaresinin gayelerinden biri de Türk vatandaşını asrın talep ettiği ilim ve sanatla donatmaktır. Türkiye'de maarif faaliyeti bu bakımdan düzenlenmiştir. Yeni idare bütün faaliyet sahala-

rında yarım tedbirlere kaçınıyor, her meseleyi radikal bir surette halletmeye taraftar bulunuyor. Onun için maarifin ihtiyaç nispetinde sürat ve emniyetle yayılmasına mâni olan eski Arap harflerini terk etmek ve Latin harflerini almak azmindedir.

Başta Reisicumhur olmak üzere iki aydan beri bu zemin üzerinde sarf olunan mesai bu teşebbüsün de başarıyla neticelendirileceğini gösteriyor. Eski Türkiye'yi tanıyanlar pek iyi takdir ederler ki bu karar, alelade bir elifbayı değiştirmekten ibaret değildir; inkılapların en büyüğüdür; zeti bir kültürden diğer bir kültüre geçmektir. Biz Türk'ün serpuşu olmayan fesi attığımız gibi, yine bizim olmayan ve gerilik manasında bize Asyailik damgasını vuran eski yazıyı ve musikiyi de mutlaka atmak azmindeyiz.

Türkiye'de iktisadi ve toplumsal hayat gelei cereyanını takip ediyor. Bu memlekette ne asaletin imtiyazı ne sermayenin tahakkümü ne amele veya köylünün hâkimiyeti ne de burjuvazinin baskısı vardır. Bütün nüfuz halkın içinden doğan ve yalnız halk için çalışan devletin sinesinde toplanmıştır. Türkiye'de komnistliğin kazanmasına ihtimal yoktur. Memleketin toplumsal ve iktisadi şartlarının hususiyetinden dolayı komünizm fikri hayal halinde bile Türk'ün kafasını işgal edemez.

Türkiye'nin mali vaziyeti hakkında Avrupa'da birçok endişeler ifade edilmişti. Memleketin dışarıya borçlanmadan yaşayamayacağı ve bütçesini denkleştiremeyeceği iddia edildi. Bu iddialar ifade edilirken teorik olarak bunun aksini ispat etmekten bir fayda hasıl olmazdı. İşte bugün fiili ve tatbiki olarak bütün dünyaya en teknik esaslara göre düzenlenmiş olan bütçemizi gösterek o iddiaların haksızlığını gösterebiliyoruz. Bayındırlık tesisatına mühim bir meblağ ayırmak suretiyle bütçemizde tam bir denge hasıl olmuştur. Bu konuda bilhassa mühim bir noktayı hemen kaydediyoruz: Btemizdeki denge hiçbir zaman yabancı sermayesini bizim için lüzumsuz kılamaz. Türkiye'nin topraklarında nihayetsiz hazineler gizlidir. Bunları işletmek için mutlaka yabancı sermayesine muhtacıız. Hususi veya siyasi hiçbir maksat takip etmeden Türkiye'de kazanmak için çalışan yabancı sermayesine azami desteği vermek esaslı bir prensibimizdir.

Bütün Türk halkı yeni idarenin menfaatlerini idrak ettiği için bu idareye dört elle sarılmış, yeni müesseseleri takviyeye alışıyor. Bütün kuvvetlerimizi temiz bir barış havası içinde dahili gelişmelerimiz için sarf ediyoruz. Devletin bugünkü reisi tam manasıyla realist bir zattır. Milleti uçurumdan kurtaran, ona tarihteki en büyük zaferlerden birini kazandıran Mustafa Kemal, eski sultanlar gibi milleti fetihler peşinde değil, medeniyet ve yenileşme yolunda koşturmak istiyor.

Bize göre milletler arasında Doğulu ve Batılı diye bir tasnif yapmak doğru değildir. Milletler dahil bulundukları medeniyet aileleri bakımından değerlendirilmelidirler. Dünyada tek bir medeniyet vardır; o da ilmin, fennin, edebiyatın, sanatın açtığı medeniyettir. Bu medeniyet, bütün insanların müşterek malıdır. Türk milleti bu nurlu yolda kendisine çalışmak imkânını açan Büyük Reis'ine nihayetsiz bir muhabbetle bağlı ve bu gayesinin gerçekleşeceğine emin bulunuyor. Çünkü reisinde olduğu gibi kendisinde de sağlam bir iman var, iman ettiği şeyleri tatbik edecek azim ve iktidar var.

Siirt Mebusu
Mahmut

Doğu Zihniyeti ve İnkılap^{*}

Dresden, 15 Teşrinievvel (Ekim) 1928

Yazımıza eski bir şairin bir mısraıyla başlamak istiyoruz: "Allah kadirdir, kediden tavşanlar halkeder." Biz burada bu satırları okuyanları lügatleri karıştırmak sıkıntısından kurtarmak emeliyle mısraın yalnız manasını yazıyoruz. Bu mısra Osmanlı Devleti'nin her sahadaki faaliyetine adeta bir düstur olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kediden tavşan yapmaya çalışmamış kaç sadrazamı vardır? Hakikati görmemek, onu hiç bulunmayacağı yerde aramak, o devrin en göze çarpan özelliklerinden biridir. Meşrutiyet devrinin bile çok çorak geçmesine birinci derecede bu zihniyetin hüküm sürmesi sebebiyet vermiştir. Rolünü tamamiyle bitirmiş, en yozlaşmış bir şekilde bulunan medreseden bir Sorbonne yapmak, fıkıhtan en modern bir hak¹ sistemi çıkarmak, şeyhülislamlıktan bir "Vatikan" vücuda getirmek, V. Reşad'ı Cengiz ve Napolyon haşmetiyle süslemek vs. Osmanlı monarşisinin son devirlerinde idealdi.

Fakat bu idealin kediye tavşan yapmak ısrarından en küçük bir farkı var mıdır? Bu müthiş evrim yolunun son merhalesine varabilmek için bir milletin jeoloji devirlerinden çok uzak bir sabrı olması icap ederdi. Darwin'in organik hayat zinciri için yaptığı bir teoriyi canlı bir cemiyete tatbik etmek isteyen düşünürler ne kadar saf ve eski zihniyete uygun bir tarzda düşünüyorlardı. Gerçi onlar ce-

* M(ustafa) Nermi, "Şark Zihniyeti ve İnkılap", *Cumhuriyet*, 24 Teşrinievvel (Ekim) 1928, No: 1603.

1 Hak: Hukuk. (Y.N.)

miyetin, ferdin faaliyetini neticesiz bırakan "tevekkül" zihniyetine taraftar degildiler, ona karşı sert bir cephe yaratmaya çalışıyorlardı.

Fakat bu garip evrim anlayışı ilmi bir renge bürünmüş "tevekkül"den başka bir şey miydi? Onlar Avrupa'daki kültürel gelişmeyi yalnız "dışarı"dan görüyorlardı. Berlin'deki medrese yavaş yavaş yerini üniversiteye terk etmişti. Sorbonne da öyle değil mi? Halbuki onların göremedikleri şey şuydu: Berlin'de ve Paris'te Büyük Albertus¹ zihniyeti temelinden yıkıldıktan sonra Berlin'de ve Paris'te modern üniversite kurulmuş oldu. Modern hukuk da öyle, her şey de öyle... Biz modern kimya ilmi oluştuktan sonra bu garip evrim fikrinin en vefalı oğlu olmak için simya ilminden başlayamazdık. Bu garip evrimcilik fikrinin son monarşi senelerinde muzaffer olmasının çok kuvvetli sebepleri vardı. Bunun en ehemmiyetlisi, bu zihniyetin Doğu zihniyetine katiyen yabancı olmamasıdır.

Bizde toplumsal atalet şeklinde anlaşılmış olan evrimcilik, ilmileşmiş tevekkülün kendisidir. Böyle bir zihniyet ferdin toplumsal ve siyasi faaliyetleriyle derin bir tezat teşkil eder. Bunun en açık manası: Eski tabirle "Mukadder olan şey vuku bulur", yeni tabirle "Her şey olacağına varır". Halbuki onlar bir türlü göremiyorlardı ki buharın makine çeviren bir kuvvet haline geçmesi genel hayatı baştan başa değiştirmiştir.

İlk demiryolu döşenirken modern insan toprağımıza ayağını basmıştır. Bu insanın Doğu'da olsun, Batı'da olsun yeni bir anlayışı, yeni bir görüşü, yeni bir mantığı vardır. Modern inkılapları yapan, kendi kendisinin siyasi binasını kuran, işte böyle bir insandır. Üniversite de, hukuk da, özetle her şey bir insan içindir; sanal ve teorik bir insan için değil.

Osmanlı monarşisinin bütün ıslahatı adeta müspet mevzulardan tamamıyla mahrumdur. Ferdi ya sinsi bir ruhla "zühd ve takva"² konusu sayar yahut onu son senelerde olduğu gibi madde ve hücreye mahsus ağır ve yerinden kımıldamaz bir evrime, yani kendi haline bırakır. Böyle ıslahattan elbette hiçbir netice beklenemezdi. Bu, dibi delik bir fıçıyı suyla doldurmaya benzer.

Türk İnkılabı yeni bir insanın, yeni bir neslin zaferidir. Doğu zihniyeti, tevekkül zihniyeti artık ortadan kalkmıştır. İnkılap, kedinin tavşan, fıkhnın modern hukuk olmasını bekleyemezdi. Bu talihsiz bekleyiş, kapanan bir devrin ilim anlayışına mahsus bir bekleyişti. İnkılabın, ciddi reformun yapılması için, insanı çoktan ölmüş fakat zihniyeti hâlâ hortlayan devirlerin katiyen kapanması zaruriydi.

Meşrutiyet'ten sonra "Her şey yeni bir istikamet alacak, Türkiye kuvvetlenecek" dedikleri vakit buna inanmak doğru değildi. Çünkü yeni insanın rehberi Doğu zihniyeti olamazdı. Mezar hayata yol gösteremezdi. Halbuki şimdi haklı

1 Büyük Albertus (Albertus Magnus): 13. yüzyıl Alman düşünürü. (Y.N.)

2 Zühd ve takva: İbadet etme ve Allah'tan korkma. (Y.N.)

bir surette diyebiliriz ki işte yapılan şeyler meydanda... Türk'ü asırlarca kımıldamamaya mahkûm eden şeyleri artık bugün bütün genişliğiyle seziyoruz. Yapılan şey, bazı Fransız yazarlarının zannettiği gibi yalnız devlet ve cemiyet reformuna ait değildir. Görüşümüz de, anlayışlarımız da esaslı surette değişmiştir.

İnkılabın yarattığı harikayı gördükten sonra, o bir zamanlar sınırsız bir saltanat süren "ilmi tevekkül" de mazinin malı olmuştur. Vehim, hayal, "olacağına varır" değil, yapmak, yaratmak inkılabın bayrağıdır. İlmi cemiyet için bir dizgin gibi kullanmak isteyenler ne kadar aldanmışlardır. İlim, hayatın kendisidir. Mazine sekiz asrında yaşamak insan için ne kadar çorak bir şeyse, inkılabın iki haftasında yaşamak o kadar kudretli bir hayat terbiyesidir.

Biz büyük Türk İnkılabı'nın ne büyük bir ruh terbiyecisi olduğunu -içinde yaşadığımız için- belki de tam bir açıklıkla müşahade edemiyoruz. Fakat bunu bütün dünya hayretle seyrediyor.

M. Nermi

Bizim Bilançomuz^{*}

Mütareke'nin yıldönümü münasebetiyle Avrupa'nın son on sene zarfındaki barış faaliyetinden bir makalemizde bahsetmiştik. Bugün de Türkiye'nin o devre ait bilançosunu yapmak istiyoruz. İnkılabımızın gayelerinde asalet vardır. Mesaimizi inceleyenler göreceklere ki, biz Türk vatanının faydasına çalışır, Türk milletinin menfaatlerine uygun bir karar alırken, aynı zamanda barışın lehine bir hareket yapmış bulunuyoruz.

Mondros Mütarekesi'ni imzaladığımız gün imparatorluğun da idam fermanını imzalamış bulunuyorduk. İmparatorluk ricali bu mütarekeye yalnız bir gaflet yüzünden değil, başka çıkar bir yol göremediklerinden dolayı imzalarını koymuşlardı. Kati felaket muhakkaktı. Türk milletinin yüksek talihi tecelli etti. Onun büyük bir çocuğu, büyük milletinde ölmeyen bir kabiliyet ve kudret keşfetti. Bu görüş ve sezişteki isabet mesut neticelerle tahakkuk etti. Anadolu'nun ortasında yeni bir Türkiye doğdu. Vatanın istilacılarına karşı harp açtı. Millet nihayetsiz fedakârlıklarına dayanan bu harp senelerce devam etti. En nihayet 1922'de kazandığı emsalsiz bir zaferle düşmanları vatandan kovdu. Lozan barışını yaptı. Irkının ruhuna ve ihtiyacına en ziyade yaraşan cumhuriyet idaresini kabul etti. Hilafet ve saltanat makamlarını ortadan kaldırdı. Devletin temellerini çürüten hurafeleri, bid'atları¹ kökünden söküp attı.

^{*} Mahmut (Soydan), *Hâkimiyeti Milliye*, 25 Teşrinisani (Kasım) 1928, No: 2651.

¹ Bid'at: Sonradan meydana çıkan şey; yenilik. (Y.N.)

Öğretimin ve mahkemelerin birleştirilmesi, medrese ve tekkelerin kapatılması, şapka kanunlarının kabulü, başta Medeni Kanun olduğu halde diğer adli-yekanunlarının yeniden derlenmesi, milletin çökmek üzere olan ruhi ve manevi kabiliyetlerine yeniden can verdi. Türkün faaliyeti yalnız manevi sahayla sınırlı kalmadı. Mali ve iktisadi vaziyetin de ıslahına çalışıldı. Genel kanaatlerin aksine, harıçten borç almadan bütçede tam bir denge kurulabildi. Bütçeden tasarruf edilen mühim paralarla memleketin şimendifer inşaatını muntazam ve sistematik bir tarzda temin etti. En nihayet yeni harf kanunu sayesinde genel maarif meselesini de halletmek yoluna girdi.

İşte genel hatlarına dokunduğumuz savaş ve barış ile bütün bu askeri, siyasi, toplumsal ve iktisadi inkılaplar şu birkaç sene zarfında oldu.

Hemen ilave etmek isteriz ki, Türk inkılapçıları, yaptıklarını abartan, önlerinde hâlâ kazanılacak büyük bir mesafe olduğunu bilmeyen kısa görüşlü insanlar değildir. Onların göz ve akıl ölçüleri şaşmayan bir terazidir.

Hakikat şu ki, inkılap her gün biraz daha kuvvetleniyor. İnkılap kuvvet buldukça milletin genel bünyesi daha sağlamlaşıyor; genel [...] ¹ kaynakları gelişiyor; [...] ² halkın geleceğe olan ümit ve itimadı artıyor.

Geçenlerde *Daily Telegraph*'ın yayımlanan bir makalesinde şöyle deniyordu:

"İtaatkâr ve çok uzun zamandan beri ıstırap çeken Anadolu halkına Türk İnkılabı yeni bir hayat veriyor. Onun nazarında tahrip işi artık mazi olmuştur. Yeni Türkiye'nin bugünkü siyaseti imardır, canlandırmadır. Gerçi bu siyaset o kadar kolay değildir; ancak azmin karışısında hiçbir şey duramaz. Doğrusu, burada 'Türkiye Türklerindir!' iddiası hayat verici bir surette tatbik olunuyor!"

Öteden beri Türk aleyhtarlığıyla şöhret bulan bu İngiliz gazetesinin yazdıklarına başka bir söz ilave etmeyeceğiz.

Siirt Mebusu
Mahmut

1 Bozuk bir sözcük okunamıyor. (Y.N.)

2 Bozuk bir sözcük okunamıyor. (Y.N.)

Bir Milli Kütüphane^{*}

Bugün yeni nesil veyahut yeni yetişenler namı altında toplanan zümrenin gösterdiği yozlaşma ve bayağılaşma manzarasına bakıp da ümitsizliğe düşmemelidir. Bu zavallı nesil bize bin beladan artakalmıştır. Başınızı arkanıza çevirip de 15-16 senelik bir zaman mesafesini, başladığı noktadan bittiği noktaya kadar takip ediniz; mutlaka ürkerek gözlerinizi kapayacaksınız. İşte bugünkü gençlik bu kaostan içinden, bu uğultulu, karanlık ve dolaşık inkılap dehlizinden çıktı. İtilip kakılarak, ezilerek, sürünerek bin zahmet ve bin mahrumiyet arasında bu devrin aydınlığına doğru yürüdü. Eğer daha ilk adımda dizleri titriyor, gözleri uyuşuyor, kulakları uğulduyor, kafaları sersemleştirse, bunun kaba-hati kendilerinde değil, yetiştikleri devrin sayısız fecaatlerindedir. Düşünün ki en büyüğü Harbi Umumi'de daha yirmisini bulmamış bu gençler ekmek yerine saman karışık hamurla beslendiler ve irfan yerine Babiâli gündelik matbuatının ismarlama harp edebiyatından başka bir şey okumadılar. O devirde liselerin son sınıflarındaki manzarayı hatırlarım. Hemen her biri ikişer-üçer talebeden oluşan bu تنها, bu ıssız sınıflarda her şey bir hayatın sonunu veya bir azabın başlangıcını haber verirdi.

Bugünün nesline ne kendini dinlemeye ne öğrenip bilmeye, hatta ne de yip içmeye vakit verdik. Onun içindir ki şimdi onlardan bir şey istemeye hakkımız yoktur. Ancak bundan sonra yetişecek olanlara veya yetişmek üzerelele ne verilmesi mümkünse vermek bu memleketin irfan işleriyle meşgul olanlara en büyük bir vatan borcudur.

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Milliyet*, 30 Mayıs 1929, No: 1182.

Yarın kuvvetli, zinde bir nesil hazırlamak için yapacağımız bütün fedakârlıklar şimdiye kadar işlediğimiz günahların ancak kefareti yerine geçebilecektir.

Bunun ilk merhalesi, liselerdeki tahsilin kültürel bir şekle konması, yani hümanizmin vakit kaybetmeden orta ve yükseköğrenim programlarına geçirilmesi olduğu kadar, bütün yetkin ilim ve kalem erbabının derhal metodik ve uzun nefesli bir çalışmaya koyulmasıdır. Hiç değilse on seneye kadar eski ve yeni bütün Batı klasiklerinin tercümelerinden, yorumlarından, açıklamalarından meydana gelen bir milli kütüphanenin kurulmasını beklemeliyiz.

Yakup Kadri

Demokrasinin Başı *

- Gençlik fırkalar istemektedir.
- Bize üçüncü fırka da lazımdır!

Amerikan çocukları yahut İngiliz bunaklarıyla kendimizi kıyas mı edeceğiz?

Fakat bu sırada hiç ikiye ayrılmayan şeriat fırkasının yeni bir adamı bir küçük zabitin kanını akıttı; bir muallimin kafasını kesti, bayrak demirine geçirdi ve "helaldir" diye müritleri avuç avuç bedbaht gencin kanını içtiler.

Gerçi etraflarına yalnız birkaç yobaz toplayabilmişler; çünkü Batı Anadolu memleketin en ileri yerlerindendir, bir; Şeyh Sait ve Ağrı Dağı¹ birbiri üstüne Ankara'nın sert sillesini yemiştir, iki...

Biz Serbest Fırka'nın Balıkesir'de gizli zikirler ve tekbirlerle karşılandığını bilmiyor değildik; Akhisar'daki yeşil bayrağı *Yarın*'ların, *Son Posta*'ların belki fırkaların tekleşmesine sebep olur, belki anarşi çabuk boğulur diye, ancak bunun için tespih çeker gibi 99 kere yalanladıklarını da anlıyorduk.

Şehit küçük zabıt, sen birkaç sene evvel Konya sokaklarında başı koparılanların, geçen sene Doğu Anadolu dağlarında demir telle boğazı parçalananların, ve sen, başı testereyle kesilen şehit muallim, daha altı sene evveline kadar Bolu mektebinin pencerelerinde kanı kurumamış genç arkadaşlarının ve Şeyh Sait'in kanını içtiği muallimin² kurbanlar zincirine katılıp gittiniz.

* Faliş Rıfkı (Atay), *Milliyet*, 25 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 1751.

1 1926-1930 yılları arasında Ağrı Dağı ve civarında meydana gelen Ağrı ayaklanmaları. (Y.N.)

2 Şeyh Sait taraftarlarınca Lice'de katledilen Muallim Dünder Alp. (Y.N.)

Şeriat, her nerede bulursa demokrasinin başını testereyle kesip yeşil bayrağın demirine işte böyle geçirir!

Hayır, hayır, ne Şeyh Sait bir serseriydi ne Ağrı Dağı'ndaki Halit¹ bir serseridir ne de Derviş Mehmet'e serseri denilebilir. Derviş Vahdeti de bir serseri değildi.

Zekeriya Beyefendi,² ne Patrona Halil ne Kabakçı Mustafa ne yeniçeri reisleri, hiçbirisi serseri değildiler. Bunlar başarılı olmadıkları zaman böyle der geçerez. Tarih bunların başarılı olmuş olanlarının ismini "hazret"siz ve "radiyallahü anh"siz³ ağzına almaz.

Halife ve padişah Sultan Reşad'ın tekkelerden çıkmadığını siz bilmez misiniz? Büyük Harp'te ordumuza derviş ve şeyh peşinde din taburları taktığımızı duymadınız mı?

Bütün bu şeyhler, dervişler, müritler, mehdiler, vicdan bezirgânları bugünkü Türkiye'de nefes almakta ve yaşamaktadırlar.

Bunlara karşı cumhuriyet, demokrasi, Batılılık idealini tutan, Ankara'nın yüksek ve sarp inkılapçılığıdır.

Hırslı ve mağrurlar şuna buna çalım satmak için politika oyununa başladıkları vakit, şeriat fırkası bir müddet kulağını Ankara'ya doğrultur; sövüntü, belediye reislerinden Meclis'e, Meclis'ten vekillere, vekillerden başvekile çıktı mı, devlet reisine açık mektuplar, kılıçlı asker "resimli makalesi", "el üstünde kimin eli var" sinsilikleri başladı mı, külahlar takılır, cüppeler giyilir, mavzerler doldurulur ve testereler bilenir.

Bizim gazetelerin Fransızcalarını okuyup da sözlerimize inananlar bu haberi⁴ gördükleri zaman hepsi bir dizgi yanlışı var zannedip "Telgrafın başındaki 'İzmir' kelimesi 'Kâbil' olmalı" demişlerdir.

Fakat bütün bu zanlar, örtbaslar, orada genç bir tayyareci, burada bir jandarma zabitanın, orada bir Muallim DüNDAR'ın, burada bir Muallim Ragıp'ın⁵ başı kesilmesine, eti doğranmasına ve kanı içilmesine mâni olmaz.

Ne diyelim, yaşasın bizim demokrasinin cinayetleri!

Ve 99 fırka isteriz.

Evet, Türkiye'de ne irtica ne de anarşinin başarılı olmasına imkân yoktur. Çünkü mesuliyetini hisseden bir inkılap fırkası ve onun başında büyük inkılapçılar vardır.

1 Halikanlı Halit Ağa. (Y.N.)

2 *Son Posta* gazetesi yazarı Mehmet Zekeriya Sertel. (Y.N.)

3 Radiyallahü anh: "Allah ondan razı olsun" anlamında. (Y.N.)

4 Menemen olayı kastediliyor. (Y.N.)

5 Gazetede "Muallim Ragıp" olarak geçiyor. Doğrusu "Mustafa Fehmi Kubilay" olmalı. (Y.N.)

Gerçi bu fırkayı yıkmak ve bu şefleri çürütmek için yüz türlü maske takınan bozguncular çok uğraştılar; karikatür, alay, safsata, bütün silahlara sarıldılar. Bu hırs, hınç ve haset sisli Ankara kayasının dibinde köpürdü durdu.

Eğer Ankara'yı düşürebilseydiler -kimi bilerek kimi bilmeyerek, kimi isteyerek kimi istemeyerek- inkılabın kafasını düşürmüş olacaktı. Bizim kafalarımız birçoklarının kafalarıyla aynı sepette buluşacaktı; fakat orada kesik başlar konuşarak, münakaşa ederek, kimin haklı kimin haksız olduğunu meydana çıkarmayı başaramayacaktık.

Memleketin fikri, toplumsal, siyasi terbiyesi ve seviyesi Batı milletlerinin derecesini buluncaya kadar Ankara kendini teori denizinin serin dalgaları üstüne bırakıp keyif çatamaz.

Menemen'e gelen, kudurmuş ya da çıldırmış bir adam değil, bir cemiyet tarafından hazırlanmış, çetesini toplamış, vuruşmaya, dağa çıkmaya karar vermiş, siniri yerinde bir adamdır. Bir vakayı büyütme korkaklık ve küçültme -eğer hesaplı değil de gaflet neticesi ise- gurur eseridir. Korkaklar gibi mağrurlar da çabuk düşerler.

"Hesaplı" kelimesini merak mı ettiniz? Evet, Menemen vakasına konan teşhisler politika tüccarlığına ket vurur diye düşünenler şu bizim eski Babıâli cadesinde az değildir.

Bir memleketin vaziyetini, hususiyetini, yüzünü astarını iyi tanımayanlar, o memlekette her vakit davalarını kaybetmişlerdir ve kaybedeceklerdir. İnkılaplar ideal şuurunu katı realite kabı içinde saklamazlarsa, yalnız düşünürler ve görmezlerse, kendilerini dar bir yuvarlak içine hapsederlerse, kış sinekleri kadar kolayca avlanırlar. Sekiz taraftan öne sürülen çiçek demetlerinin her yaprağı arkasında süslü bir teori öksesi saklanmıştır; tutarsanız elinizden, koklarsanız burnunuzdan tutulursunuz.

Sarhoş eder diye sıra bile içmeyen Derviş Mehmet, Muallim Ragıp'ın¹ damarlarındaki demokrasi şarabını zemzem gibi tas tas, avuç avuç kursağına indirdi.

Bizim demokrat, laik, liberal muhalefet çocuğunu,² "Balıkesir"de bir tekke-de yatırıp kaskete yarım keçe külah biçimi veren müritler büyötmeye çalışmadılar mı?³

Demokrasinin ömrüne bir daha dua edelim.

Falih Rıfki

1 Doğrusu "Mustafa Fehmi Kubilay" olmalı. (Y.N.)

2 12 Ağustos 1930'da kurulup 17 Kasım 1930'da feshedilen, siyasi hayatı 99 gün süren Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın reisi Fethi (Okyar) Bey kastediliyor. (Y.N.)

3 Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 12 Eylül 1930 günlü Balıkesir mitingine katılan erkeklerin neredeyse tamamı şapka yerine kasket giymiştir. Bu durum kastedilmektedir. (Y.N.)

İnkılap Tehlikede Değildir *

İrtica hadisesi¹ memleketin her tarafında derin bir nefret uyandırdı. Caniler, mürteciler ve mesuller elbette cezalarını görecektir. Bu hadiseye bakarak "İnkılap tehlikededir" denemez. Çünkü inkılabın ağır mesuliyetlerini omuzlarında taşıyan büyük başlar vazife ve mesuliyetlerinin idrakindedirler. Yazık ki bazen hepimiz aşırı bir hürriyetin, sahte bir demokrasinin kuru teorilerine kapılarak tarihten ve tecrübeden çıkarılmış en basit hakikatleri unutuyoruz. Ruhlarla alakadar olan fikri ve toplumsal ihtilaller -halk tarafından ne kadar samimi karşılanırsa karşılanırsın- uzun bir mazinin kurduğu zihniyet binasını kökünden yıkamaz; yalnız cephelerini biraz değiştirebilir. Onun için ruhlarla nüfuz etmeyen inkılap hareketlerine karşı çok uyanık bulunmak lazımdır. Esasen hükümet kavramında hadiseleri vukuundan evvel görmek ve tedbirlerini almak gibi bir mana mevcuttur.

Evet, "İnkılap tehlikededir" denemez. Fakat inkılabın müdafaası için her gün vatandaş kanı dökülmesine, her gün zabitlerimizin, müallimlerimizin, askerlerimizin aziz başlarını kanlı süngünün ucunda irtica bayrağı halinde görmeye de müsamaha edilemez. Türk inkılapçılarının en bariz faziletleri hakikatleri olduğu gibi görmek, ne kadar acı olursa olsun onlarla karşı karşıya gelmekten korkmamaktır. Tekkeleri kapadık, fakat dervişler yaşıyor. Medreseleri kapadık, fakat ondan ayrı düşenler duruyor. Halifeyi kovduk, fakat saltanat devrinin nimetleri içinde, o tatlı hatıraları hâlâ zihinlerinde ve ümitlerinde yaşatanların

* Mahmut (Soydan), *Milliyet*, 29 Kânunuevvel (Aralık) 1930, No: 1755.

1 Menemen olayı kastediliyor. (Y.N.)

sayısı az değildir. Şapkayı giydirdik, fakat onu taşıyanların arasında hâlâ bizi kâfir sayanlar var. "Zorlama karşısında domuz eti bile yemek caizdir" diye şapkayı taşıdığı için nefsini günahıtan ve ma'siyetten¹ tenzih eden ve teselli bulan biçareler var. Memleket haricinde devamlı olarak tahriklerde bulunanlar da ayırdır. Bunların dahil ve hariçte yaptıkları tahrikleri bilmeyen yoktur. Menemen cinayetinde elebaşı olan Derviş Mehmet'in Çerkez Ethem'in adamlarından olduğu tespit edilmedi mi? Uzak gitmeye hacet yoktur; daha son fırka mücadelelerinde bütün bu haleti ruhiyelerin tezahürlerini görmedik mi? Belediye seçimleri esnasında şurada burada beliren alametler, derinden derine iştirilen tekbir ve tehli²l uğultuları, memlekette gizli gizli homurdanan, hırsını ve nefretini güçlölkle zapt eden bir şeriat fırkasının yaşadığını göstermedi mi? Yazık ki o vakit ne Halk Fırkası'nın daima tehlikeleri küçük gören ve müsamaha eden ateşli inkılapçıları ne de Serbest Fırka'nın dünyayı dümdüz gören safdil ve samimi şefleri bunun farkında olmadılar. Her iki taraf da politika hislerinin tesiri altında tehlikenin seslerine kulaklarını tıkadılar.

Tekrar ediyoruz: Bütün bu olumsuz etken ve unsurlar inkılap için mutlak bir tehlike teşkil etmez. En büyük tehlike mesul ve gayri mesul hükümet ve inkılap müesseselerinin kayıtsızlığından, müsamahasından ve bilhassa bütün ufukları pembe gören aşırı iyimserliğinden doğar. Şurası muhakkak ki, bu cinayette birinci derecede mesul ve kabahatli olanlar Derviş Mehmet ve arkadaşları değildir. Asıl sebep ve etkenleri daha iyi aramak ve mutlaka bulmak lazımdır. Bundan başka hadisenin müsebbipleri arasında o acıklı cinayetleri işleyenlerin yanında cinayet zeminini hazırlamaya müsaade edenleri, asilere kanun haricinde müsamaha ve müsaadekârlıkta bulunanları, kısacası vazifelerini hakkıyla yapmayanları da aynı derecede mesul tutmalıdır. Her halde Türk vatanının sınırını Menemen ve nihayet Manisa'nın sınırlarından ibaret sanan o mecnun ve cahillerden başka büyük mesulleri de aramak lazımdır. İnkılabın adaleti başka türlü tecelli etmez. Cumhuriyet'in kudreti, irtica ve anarşi unsurlarına karşı eğilmekten ve sarsılmaktan katiyen uzaktır. Bu hakikati dostlar ve düşmanlara göstermek aynı zamanda vicdani ve insani bir vazifedir. Zira bunun anlaşılması vatan dahilinde olsun vatan haricinde olsun inkılap aleyhine ayaklanma teşebbüsünde bulunanları akliselim, dikkat ve korkuya sevk edecek ve dolayısıyla zaman zaman vatandaş kanının dökülmesine mâni olacaktır.

Siirt Mebusu
Mahmut

1 Ma'siyet: Günah işleme; isyan, asilik. (Y.N.)

2 Tekbir: "Allahü ekber" diyerek Allah'ın büyüklüğünü söylemek.

Tehli²l: "La ilahe illallah" diyerek Allah'ın birliğini söylemek. (Y.N.)

Halk ve İnkılap^{*}

"Türk milleti esasen mutaassıp değildir."

Gazi Hazretleri

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri şehrimizden Ankara'ya döndüler. Konya-Ankara demiryolu güzergâhı üzerindeki iki üç vilayet merkezine de uğradıktan sonra seyahatlerini tamamlamış olacaklardır.

Memleketin yüksek menfaatleri itibariyle bu seyahatin çok hayırlı ve feyizli neticeler vereceğini şimdiden şüphesiz sayıyoruz. Her halde Halk Fırkası ve ondan doğan hükümet Gazi Hazretlerinin bu seyahatteki gözlem ve incelemelerinden istifade edecekler, millet işlerinin ıslaha muhtaç yönlerini düzeltecek tedbirler alacaklardır. Gazi Hazretlerinin seyahatleri her itibarla çok ümit verici, feyizli bir harekettir.

Reisicumhur Hazretlerinin bu seyahatten memleketin ahval ve vaziyetine daha yakından vâkıf olmak, halkın eğilimlerini, hakiki ruh hallerini daha iyi incelemek itibariyle memnun ve hislenmiş olarak Cumhuriyet merkezine döndükleri muhakkaktır. İhtiyaçları ve dertleri, dilekleri, eğilimleri mahallen incelemek onların teminine yarayacak en kestirim, en dürüst bir harekettir.

Gazi Hazretleri bu seyahatlerinde halkın Cumhuriyet'e ve inkılaba karşı olan sadakat ve bağlılığını gördüler. Türk milleti bazılarının zannettiği gibi mutaassıp ve mürteci değildir.

^{*} M(uzaffer) Hamit, *Babalık*, 4 Mart 1931, No: 3586.

Gazi Hazretlerinin şehrimizde Cumhuriyet Halk Fırkası'nı teşriflerinde bir münasebetle buyurdıkları gibi *"Türk milleti esasen mutaassıp değildir"*. Memleketin şurasında burasında zaman zaman görülen ve irticai mahiyette olan hadiseler inkılap güneşinin karşısında artık asalak tarzda yaşamalarına imkân kalmayan yarasa yaratılışı yobazların alçaklıkları eserinden başka bir şey değildir. Memlekette adetleri gittikçe azalan üç beş küflü zihniyetli yobazın bozgunculukları asla bir memleketle, bir milletle ilişkilendirilemez ve onlara mal edilemez.

Türk milleti büyük bir çoğunluğunun cehaletine rağmen yeni rejimi, inkılapları tasviple karşılamıştır. Her geçen gün halkı inkılabı ve Cumhuriyet'e daha ziyade yaklaşıyor ve ısındırıyor. Halkın Cumhuriyet ve inkılabı karşı olan sadakat ve bağlılığının derecesini anlamak için Reisicumhur Gazi Hazretlerinin son seyahatlerinde milletin yüce dâhiye gösterdiği taşkın muhabbet eserlerine bakmak kâfidir.

Türk milleti pek iyi biliyor ki Cumhuriyet'in de inkılabın da kurucusu ve yaratıcısı Gazi'dir. Eğer halk inkılap ve yeni rejimden memnun bulunmasa bu ulvi eserleri yaratana bu kadar candan, bu kadar samimiyetle alkışlar, sonsuz muhabbetini gösterir miydi?

Görülüyor ki Türk milleti Cumhuriyet ve inkılapları benimsemiştir. Bu millet Gazi Hazretlerinin buyurdıkları gibi esasen mutaassıp değildir. Halkın sultanı, halifeyi, medreseyi, Arap harflerini istemesi aklından geçmez. Bu köhne müesseselerle bu asırda şerefle yaşanamayacağını Türk milleti tamamen anlamıştır.

Sultan ve halife demek milletin başına musallat olmuş melun bir beladır demektir. Medrese demek 20. asrın nurlu, medeni dünyasında koyu öldürücü bir karanlık, boğucu bir bataklık içinde yaşamak, yani sürünmek demektir. Nihayet Arap harfleri demek fikri ve medeni yükselişten mahrum kalmak demektir. Bu köhne müesseselerin bu masum milletin başına getirdiği felaketler sayısız derecede çoktur ve bugün Türk milleti bütün bu hakikatleri idrak ve takdir etmektedir. Dolayısıyla bütün bunlara rağmen Türk milletine mürteci diyenler ancak menfaatleri onu mürteci görmeyi ve göstermeyi icap ettirenlerdir. Kendi aziz milletini yüce Gazi hepimizden iyi anlamış ve takdir etmiştir.

Özetle Türk milleti inkılabı sadıktır; Cumhuriyet'e samimi bir sevgiyle bağlıdır. Hiçbir millet inkılapları ve yeni rejimleri Türk milleti kadar kolaylıkla kabul edememiştir. Bu hakikat Türkün yaratılışındaki medeni kabiliyeti ispat eder.

M. Hamit

İnkılap Disiplini*

İnkılaplar yeni bir hayat şeklini hedefleyen fikirlerin milli ruha hâkim olarak tatbikat sahasına çıkarılmasıyla tamam olabilirler. Bu işin iki safhası vardır: Biri eski hayat şeklini ve buna has alışkanlıkları ret ve imha eden yıkıcı safha, diğeri de yeni hayat şeklini kuran ve yıkılan alışkanlıklar yerine yenilerini ikame eden yapıcı safha... Bu safhaların hiç şüphesiz ikisi de ehemmiyetlidir. Yalnız mahiyet itibariyle ve muhtaç oldukları gayret ve haslet bakımından farklı manzaralar arz ederler. İnkılap disiplini de bu manzara farkını az çok takip etmek zaruretinde kalır.

İnkılapların yıkıcı safhaları cüret ve hamlenin büyüklüğüyle kendilerini gösterirler. Çökmüş, çürümüş bir hayata darbe indirilirken tereddüt ve münakaşaya imkân görülmez. Çökmüş hayatın inkılap darbesine karşı çıkaracak mert bir kuvveti bulunmazsa da sinsi ve riyakâr aldatma vasıtaları vardır. Bunlarla münakaşaya ve hatta münasebete girişmek hamle için tehlikeli olur. İnkılabın mantığında uyuşma yoktur. İnkılap ya kati zaferle neticelenir veyahut mağlup olur, çekilir. Bunun ikisi ortası zannedilen şekil de netice itibariyle ikinci ihtimalden başka bir şey değildir. Cüret ve hamle safhasında fikir ayrılığı nispeten daha az hiss olunur. Çünkü bütün fikirler, bütün karakterler ancak şu ilk gayeye yöneliktir: Mücadeleden zaferle çıkmak.

Eski hayat şeklini siyasi cephede yere vurduktan sonradır ki inkılabın ikinci safhası başlar. Yeni bir hayat binası kurmak demek olan yapıcı safhanın da

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 9 Mart 1931, No: 3466.

kendine mahsus icapları vardır. İnkılap psikolojisinde yeni bir bina yapalım demek kolaydır. Fakat binayı kurarken bunun şeklinde, taksimatında, teferruatında birleşmek biraz güçtür. Kaldı ki binanın inşasına iştirak edenler arasında yeni binaya taraftar veya sempatik olmayanlar da bulunur. Yapıcı safha daha uzun devam ettiği için ilk zamanki disiplin yavaş yavaş zayıflar, siyasi cephede mağlubiyeti kabul eden eski hayatın hortlak ananeleri bundan istifade ederek toplumsal, ahlaki ve hatta iktisadi cephelerde yaşamaya, tutunmaya çalışırlar. Onun için eski hayata bu cephelerde de yaşamak imkânını bırakmamak için mücadelenin devamlı olması ve inkılap disiplininin zaafa düşmemesi şarttır.

Esasen şu noktayı daima göz önünde tutmalıyız: Bir memleketin siyasi hayatına daha ziyade toplumsal hayatı şekil verir. Bu hakikate göre toplumsal inkılap tahakkuk etmedikçe siyasi inkılap da tam olmaz. Görüyoruz ki kanunlardan ve hükümet konaklarından kovduğumuz taassup ve yobaz zorbalığı şimdi köylerin ve safdil halkın ruhunun mukaddes ocağına sığınmak istiyor. Orada beslenecek ve bir gün fırsat bulursa siyasi cephede de taarruza geçecek. Şu halde zaferin tam ve devamlı olması için toplumsal hayatımızı da irtica ve zorbalık unsurlarının yaşayamayacağı bir şekle getirmeye çalışacağız.

Mesaimizin bu safhası inkılapçılık karakteri ile misyonerlik karakterinin beraber çalışmasını icap ettirir. Yeni hayatın kökleşmesi için halkın ruhunu ve muhabbetini kazanmak lazımdır. Biz bunu yalnız söz ve propagandayla değil, hareketimiz ve işimizle de temin etmek mecburiyetindeyiz. İnkılabın yapıcı safhası -hangi sahada olursa olsun- iyi, uzman ve prestij sahibi yapıcılara muhtaçtır. Yeni hayatın, yani inkılabın halk nazarında kredisini düşürecek küçük bir hareket bile -kimden gelirse gelsin- inkılap disiplinine muhalif bir hareket teşkil eder. İnkılap disiplini, siyasi sahada olduğu kadar, toplumsal, ahlaki ve iktisadi sahalardaki faaliyetlerimize de hâkim bulunmalıdır.

Zeki Mesut

Neme Lazım Siyaseti!^{*}

Son 15 sene içinde en az bir iki asırlık dönüşümler geçirdik. Asırlardan beri ilerleme yolunda ilerleyen milletlere yetişmek için başka çaremiz yoktu. Ne kadar seri davranırsak o kadar kârlı çıkacaktık. Aksi takdirde felaket ve esaret muhakkaktı.

Teşekkür olunur ki Türk milleti başı dönmeden, hedefini şaşırmadan bu seri hamleleri aştı, inkılap yerleşti. Cumhuriyet'in feyzi, refah, saadet ve ilerlemeye varan medeniyet yolunda milleti Batılılarla aynı seviyeye getirmeye çalışıyor. Bu bir gayedir.

Nasıl ki 10-15 sene içinde birkaç asırlık ilerleme hamlesi muvaffakiyetle başarılmışsa, bu gayenin de aynı suretle elde edilebileceğine şüphe etmemek icap eyler.

★
★ ★

Tekkeleri, medreseleri, mazinin köhne müesseselerini nasıl yıktıksa, kafalarımızın içinde, ruhlarımızın derinliklerinde kökleşmiş ve bütün hareketlerimize tahakküm etmiş olan bir mikrobu da aynı kahramanlıkla koparıp atmalıyız.

Evet, hemen hemen hepimiz böyle bir mikrop taşıyoruz, bundan belki habermiz yok, belki de memnunuz.

Bu mikrobun ismi "neme lazım"dır!

★
★ ★

* Yılmaz, 14 Nisan 1931, No: 102.

Bütün hareketlerine "neme lazım!" siyasetinin hâkim olduğu fertler toplum-sallaşamazlar. Halbuki insanların tek başına yaşayabilecekleri devirler tarih sayfaları arasında bile çürümüştür. Şu topraklar üzerinde cereyan eden her hadise, ileriye sürülen her fikir hepimizle alakadardır.

Buna karşı lakayt kalıp "neme lazım!" diyenler, eğer günlük saadetlerinin sürdürülmesini bu ferdi siyasete bağlı görüyorlarsa aldandıklarını bilmeli, yarın lakaytlıklarının cezasını çekmeye mahkûm olduklarını hesaba katmalıdırlar.

Unutmamalı ki insanların ihtiyaçları karşısında dünya bile küçülmüştür; İngiltere'deki bir grev burada kömür ve çelik madde fiyatlarına tesir ediyor, Rusların tatbik ettikleri damping bütün dünyayı sarsmaya kâfi geliyor.

Nerede kaldı ki bir vatanın işleri, üzerinde yaşayanlara tesir etmesin!

*
* *

Tam manasıyla Batılılaşmak, onlar derecesinde refah, saadet ve ilerlemeye kavuşabilmek için hepimizin daha ziyade toplumsallaşmamız, vatan ve millet işleriyle pek yakından alakadar olmamız icap eder.

Her şeyden önce "neme lazım!" siyasetini katletmeliyiz. Genel meselelere karşı herkes, bilhassa gençlik büyük ve candan bir alaka göstermelidir. Bütün işler ve fikirler açıkça tartışılmalıdır.

Karşılıklı iyi niyetlere itimat, ilme ve ihtisasa hürmet, alakanın azamisi, fakat daima itidal...

Rehberimiz bu olmalıdır.

Yılmaz

Vatandaş Kontrolü*

İnkılap rejimlerini o inkılapların prensipleri kontrol eder. İnkılap rejimlerinin kontrolüne kalkışmak için prensipleri bülbül gibi ezberlemiş olmak değil, prensiplerin tatbikinde "şahsiyet" göstermiş olmak lazımdır. İnkılabın kontrolü "fren" değil, "itici kuvvet"tir. Kontrol geriye doğru değil, ileriye doğru yol almak içindir.

İnkılaplarda varış noktası, çıkış noktasından çok daha mukaddestir. Kontrol, bu iki nokta arasındaki rejim seyrini bir "doğru hat" takip etmeye zorlayan cihazdır. Tayfa arasındaki isyan değil, kaptan köprüsünün rota ve pusula disiplini.

İdealistlerin olumlu eleştirisini ve kontrolünü isteyen inkılap rejimleri, mas-keli muhalefet yahut muhalefetlere izin veremezler. İnkılap günlerinde muhalefet, savaş günlerindeki barış propagandasından farksızdır. Böyle muhalefete izin veren bir inkılap, muhalefet sağdan geliyorsa irticaı, soldan geliyorsa kendi lüzumsuzluğunu kabul ediyor demektir.

Yeni Asır gazetesindeki "A.A." firması soruyor: "Halk Fırkası'na muhalefet beğendiremiyoruz. Kimini çok beyaz, kimini çok yeşil, kimini de çok kızıl buluyor. 'Solda düşman yok' prensibini olsun, kabul eder mi?"

Birkaç gün sonraki bir nüshada "Bizimle Kendileri Arasında" başlığı altında 1'den 7'ye kadar liberalizmin sararmış bir taşbasmasından birkaç tekerleme sayan bu imza "sağ" ve "sol"dan habersiz, ama tuzak kurmasını mükemmel biliyor. Yahut acınacak bir safderundur. Bu zata şu cevabı verelim:

1 Burhan Asaf (Belge), *Hâkimiyeti Milliye*, 3 Temmuz 1931, No: 3578

1) Halk Fırkası, bir inkılaba başlamış ve bu inkılabı "varış noktası"na iletme-ye ant içmiş bir fırkadır. Bu inkılap, geri anlayışlar, geri müesseseler ve cemaat zihniyeti yüzünden sömürgeleşmiş bir Doğulu kalabalığın bütün kirlerini bir cephe harbinin kanlarında yıkayarak, onu, düne nazaran değil, yarına nazaran en ileri milletlerin safına sokmak hareketidir.

2) Böyle bir programı "sağ" ve "sol" klişeleri altında tasavvur ettiğiniz Avrupa'nın klerikal, muhafazakâr, revizyonist, radikal, sosyalist, radikal-sosyalist, demokrat, liberal, sosyal demokrat, milliyetçi sosyalist, faşist, komünist ve daha ne kadar karın ağrısı varsa, hangisinde buluyorsunuz?

Bu fırkalardan hangisi bir Doğulu cemaatten bir Batılı cemiyet yapmak işini üzerine almıştır?

Bu fırkalardan hangisi Sevr'i Lozan'a çevirmiş ve Lozan'ı elden kaptırmamak mesuliyetini almıştır.

3) Sizinle beraber daha birçoklarının akıl erdiremedikleri nokta şudur: Halk Fırkası, Avrupa parlamentolarında örneklerine tesadüf edeceğiniz sınıf ve sınıf menfaatlerini temsil eden fırkalardan hiçbirisi değildir. Halk Fırkası bir sınıf fırkası değil, "bir kalabalığın bir millet olması, bir coğrafi sahanın bir memleket olması" fırkasıdır. Bunu temin edecek olan milletçe menfaat ve iş birliğinin asrın medeniyet seviyesi bakımından teessüsüne kadar, Halk Fırkası, düşmanlarını, ne sağında ne de solunda, olsa olsa memleket haricinde görmek ister.

4) Halk Fırkası devletçidir. Yine kitapları açıp devletçiliğin ilmi tariflerini ve soyut anlamlarını aramayınız. Size başka bir kaynak göstereceğiz: Halk Fırkası'nın devletçiliğini "Lozan'dan Sevr'e dönmek" endişesi tayin etmiştir. Sömürge, milli sermayeye sahip olmayan ve bir miktar varsa da, hem milli sermayenin hem milli emeğin yabancı sermayesi hesabına çalıştığı sahadır. Türkiye, milli sermayeye henüz sahip olmayan bir memlekettir. Devletçi iktisadın himayesi parçalanırsa, daha milli sermaye birikmeden yabancı sermayesinin tahakkümü geri gelir. Milli sermayenin birikmesi, memleketimizin iktisadi bağımsızlık ve hürriyeti için şarttır. Milli sermayenin birikmesi için yabancı sermayesinin bizi dilediği gibi sömürmemesi şarttır. Yabancı sermayesinin bizi sömürmemesi için de, fertçe teşebbüsleri kolayca kendine bağlayacak olan bu sermayenin karşısına devletçi iktisadın şuurulu kontrolünü çıkarmak şarttır.

5) Halk Fırkası'nın muhalefet beğenmesi için memleket davasında hiç olmazsa ikiliği kabul etmesi lazımdır.

Burhan Asaf

İnkılabın Eksikleri^{*}

"İlim tabiatıyla cumhuriyetçidir."

Jean Jaurès

İnkılabın eksikleri vardır. Bir yana konması caiz olmayan bu boşlukları çabuk doldurmak zarureti vardır. Yoksa bunlar bir gün birer kanlı uçurum olabilirler; inkılabı içlerine gömecek kadar...

★
★ ★

Bazı dostlarımın düşüncelerinden çok istifade etmiş olmakla beraber, ben Türk İnkılabı'nı Batılılaşmak diye anlıyorum. Şimdiye kadar yapılan işler de bundan başka bir şey değildir. İnkılabımızın eksiklerini bu noktadan değerlendirmek isterim.

★
★ ★

Biz tarihin dönüm noktalarından sayılan bir günde iki büyük kavgayı kabul ettik; birisi dış, ikincisi iç düşmanlara karşı...

Bu iki kavga büyük başarılarla neticelendi. Bunda şüphe yok...

★
★ ★

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 26 Ağustos 1931, No: 5089, s.1. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.152-155.

Dış düşmanları mağlup ettikten ve memleketi bizim yaptıktan sonra silahlanmayı ihmal edemedik. Güzel bir filoyla dünyanın en kuvvetli ordularından birini yaptık. Bu kadarla da kalmadık. Vücuda getirilen bu silahlı müessesenin etrafında büyük bir kıskançlıkla çalışıyoruz; çalışacağız da. Dişimizden tırnağımdan artırarak... Buraya kadar iyi, çok iyi...

İç düşmanlar o kadar şiddetle, o kadar katiyetle mağlup edildiler ki, 14 asrın perçinlediği müessese yığınlarıyla beraber yıkıldılar. Bütün gayretleri heba oldu. Aziz bildikleri müesseselerin harabeleri altında ezildiler, çiğnendiler. Kalabilenleri, yıkılan mazinin enkazı, yükselmekte olan geleceğin ağırlığı altında can çekişiyorlar. Buraya kadar bu da güzel; çok güzel...

İşlerin, bir ayak evvel başarılmasını talep ettiği şeyler var ki mazinin yerini alan yeniliklerin tutanabilmesi için tamamlanması şarttır; esas şarttır. Bunlar yapılmadıkça geleceğe emniyetle bakamayız. Tıpkı kurtuluş zaferlerinden sonra geleceği daha kuvvetli ordularla karşılamak zaruretiyi yerine getirdiğimiz gibi. Yapılması lazım gelen şeyler, vücuda getirilen yenilikleri koruyacaklardır; düşmanın dönmesi, başarısı ihtimallerini kaldıracaklardır.

Her şey değişti. Bütün eskiliklerin yerini yenilikler, yeni müesseseler aldı. Bunlar gıdalarını eski zihniyetlerden, eski anlayışlardan alamazlar. Bunları eski kafalarla, eski düşünüşlerle beslemeye çalışmak, onları zehirlemekten başka bir şeye yaramaz. Türkçe bir tabirle buna "dibine kibrit suyu dökmek" derler.

Henüz tedbiri alınmayan şey, inkılabın eliyle kurulan yenilikleri besleyecek, bunlara dayanak olacak zihniyettir; yeniliklere uygun, yeni zihniyettir; yeni görüştür; yeni anlayıştır. Mademki Batılılaşıyoruz, Batı zihniyetini, Batı kafasını, Batı görüşünü de bize nakletmek lazımdır. Yeşil sarık üstünde silindir şapka tutunamaz. Bu yeni zihniyeti ilim verecektir. Düşünebiliriz ki henüz ansiklopedimiz bile yoktur. Bu işe henüz başlamış da değiliz!.. Nerede kaldı ki bunu vücuda getirmek için büyük bir müşkülat karşısında da değiliz.

Gelişmiş milletlerin ansiklopedileri hazır. Bize düşen, bazı ilavelerle bunları tercümedir. Lafı uzatmayalım: Biz büyük bir teşkilatla Batı'nın bütün klasik ve ana eserlerini dilimize süratle çevirmek zorundayız; Eski Yunan ve Roma eserlerini de...

Yarın inkılabı teslim alacak olan Türk gençliğinin ve bugünkü neslin kafasını bunlarla donatmak mutlak bir zarurettir.

Bürokrasi, bizdeki tabiriyle "kırtasiyecilik", demokrasinin katili olacaktır. Bizim gibi Batı da bundan şikâyetçidir; çok şikâyetçidir. Hükümet bürolarından bir iş çıkarmak müşkülden de fazla bir şeydir. Bunu yoluna koyacak usulleri bulmak mecburiyetindeyiz. Kabahat yalnız işbaşındakilerde değil, sistemlerdedir. İşlerimizin çabuk ve sade bir tarzda görülmesini istiyoruz. Bütün demokrasiler bunu istiyor. Kırtasiyecilik devleti yok denecek hale getirmektedir.

*
* *

Her memlekette olduğu gibi bizde de hatır gönülle, tesir ve nüfuzla, her türlü suiistimallerle, rüşvet ve yiyicilikle şiddetle mücadele etmek vebesi ihmal edilmemelidir. Lord Bryce'a göre bunlar demokrasilerin hâlâ çekidüzen veremediği rezaletlerdir.¹

*
* *

Gençlik ve işçiler inkılabın icaplarına göre alakayla organize edilmeli, bunlar Cumhuriyet'i müdafaaya hazır gönüllüler halinde yetiştirilmeli, kafaları, görüşleri ona göre donatılmalıdır. Bu yapılmamıştır.

*
* *

İktisadi buhran vardır. Memleketimiz bundan mustarıptır. Fakat bu, dünyanın vaziyetiyle, mukadderatıyla alakadar bir meseledir.

Bu hususta yapılacak şey buhran yükünü imkân elverdiği kadar hafifletmeye çalışmaktır. Vergiler etrafında alınan tedbirler, buğdaylarımızın, tütünlerimizin vaziyetinin düşünülmesi gibi hareketler hükümetin bu işe yabancı kalmadığını gösteriyor. Bankaların borçlulara fazla baskı yapmamak, hatta kredi açmak gibi güzel faaliyetleri kayda değer işlerdendir.

Bizce buhran üzerinde en hayırlı tesiri devlet bankası² yapacaktır. Faaliyete geçmesini bekliyoruz. Müessesenin açılmak üzere olduğu bugünlerde teşekkül fikrini ilk defa ortaya atan Saracoğlu Şükrü Bey'i hürmetle anmaktan derin bir haz duyuyoruz.

*
* *

Bir bakımda görebildiğimiz bunlardır. Bütün bir tarihi yerinden oynatan büyük fırka için bunların yoluna konması bir gün meselesidir; yeter ki elbirliğiyle çalışalım...

Mahmut Esat

1 James Bryce, *Modern Democracies*, 2 cilt, New York, 1921. Fransızcası: James Bryce, *Les démocraties modernes*, Paris, 1924. Türkçesi: Vikont James Bryce, *Asri Demokrasiler*, 4 cilt, çev. Hüseyin Cahit, İstanbul, 1924-1925. (Y.N.)

2 3 Ekim 1931'de faaliyete geçen Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (Y.N.)

İdealist Türkiye*

Hakiki inkılaplar hiçbir zaman milli hudutlarla sınırlı kalmazlar... İnkılap yalnız milli hayatta değil, milletlerarası hayatta da yeni bir anlayışı, yeni bir fikri ifade eder... Esasen milli hayatı milletlerarası hayat haricinde büsbütün ayrı ve maddi, manevi faaliyet tezahürleri tamamen başka bir varlık gibi tasavvur etmenin imkânı yoktur. Bunun böyle olmadığını her gün görüyoruz. En uzak memlekette çıkan fikrin, gerçekleşen vakanın biraz sonra kendi memleketimizde akislerini hissediyoruz. Onun için büyük inkılapların ilk vasfı evrensel olmaktır. Milli idealler, diğer bir cepheden milletlerarası bir mahiyet taşımadıkça devamlı bir iz, bir eser bırakamazlar... Büyük fikirler, milli sınırlar içinde doğup, milletlerarası hayat üzerinde tesirli olan ve otoritelerini bütün cihana kabul ettiren fikirlerdir.

Türk İnkılabı da şüphesiz büyük fikirleri ihtiva etmesi dolayısıyla tarihin büyük inkılaplarından biridir. Avrupalılardan birçoğu ve hatta içimizden bazıları Türk İnkılabı'nı yalnız Avrupalılaşmak gibi basit bir formüle indirgemek isterler. Avrupa medeniyetinin esasını teşkil eden birçok umdelerin sarsılmakta olduğu bir devirde büyük inkılabımızın bu formüle sıkıştırılamayacağı tabiidir. Kezalik birçok Avrupalılar Türk İnkılabı'nı koyu bir milliyetçilikle kendi kabuğu içine çekilen bir milletin nefsinin muhafaza ve müdafaa etmek gayretinde özetlemek eğilimini gösterirler. Bu da doğru değildir. Gerçi Türk İnkılabı büyük bir savaş neticesinde doğmuştur. Fakat en çok savaş yapan Türk milleti bu savaşların

* Zeki Mesut (Alsancak), *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Teşrinisani (Kasım) 1931, No: 3724.

acısını da her milletten daha fazla tatmıştır. Onun başlıca ideallerinden biri de milletler arası savaşların bir an evvel ortadan kaldırılmasıdır. Bu itibarla Türk İnkılabı, milli hayatla birlikte milletlerarası hayatın da yükselmesini hedefleyen büyük fikirlere dayalı büyük ve evrensel bir harekettir.

İnsanlığın ırk, din ve menfaat kavgalarından çekmediği bela kalmamıştır. Bazı milletler kendilerine diğer milletleri medenileştirmek vazifesi gibi uydurma bir sıfat izafe ederek bir taraftan şahsi esaretler kaldırılırken, diğer taraftan milli esaretler tesis olunmakta devam edilmiştir. Makine medeniyetinin doğurduğu makine ahlakı, insanları bir tüketim aleti yerine koymuş ve fikri kıymetleri ihmal ederek onları yalnız bir adet ve sayı şeklinde değerlendirmeye almıştır. Yüksek insanlığın yüksek binalar, kalabalık fabrikalar, bitmez tükenmez stoklarla ölçülemeyeceği kanaati bu buhrandan sonra yavaş yavaş anlaşılmaya başlamıştır. Maddeye ve servete karşı gösterilen büyük hırs ve iştah milletlerarası hayatın barış ve ahengini temin etmekten çok uzaktır. İnsanlara saadetleri için daha geniş, daha yüksek konsepsiyonlar¹ lazımdır.

Bu konsepsiyonların en mühimleri şüphesiz milletlerarası hayatla alakalı olanlarıdır. Milletlerin uzlaşmalarından, birleşmelerinden bahs olunuyor. Fakat böyle uzlaşmaya, birleşmeye esas ne olabilir? Briand bu esası, Avrupa birliği için, iktisadi, yani maddi sahada arıyor. Beyhude teşebbüs...İştahları tahrik eden her teşebbüs neticesizliğe ve hatta yeni mücadeleler açmaya mahkûmdur. Uzlaşma ve birleşme için evvela kalpler ve ruhlar üzerinde işlemek lazımdır. Türk İnkılabı'nın büyük şefi, milletlerarası bir toplantıda hakiki yolu şu suretle gösteriyor:

"... İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir..."²

Bugüne kadar devam eden yanlış anlayışlardan doğan hayat zaruretlerini karşılamakla beraber, onları yeni fikirler ve konsepsiyonlarla insanlığın barış ve saadetine hizmet edecek surette ıslaha çalışan ve bu sahada en geniş işbirliğini kabul eden Türkiye, şüphesiz idealist Gazi Türkiye'sidir.

Zeki Mesut

1 Conception (Fr.): Görüş; kuram, öğreti; kavram. (Y.N.)

2 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 26 Ekim 1931 günü İkinci Balkan Konferansı'nda yaptığı kapanış konuşmasının tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.25, Kaynak Yayınları, İstanbul, s.245-248. (Y.N.)

Medeni Gelişmenin Karakterleri^{*}

Türk İnkılabı'nın çağdaş bir medeniyet inkılabı olması itibariyle çağdaş toplumsal nizamın esaslarını anlamak Türk İnkılabı'nın da esaslarını anlamış olmak demektir. İnkılabımızın münferit hadiselerinin bu genel ve insani cereyanlara nasıl uyduğunu ve dolayısıyla nasıl normal ve esaslı bir inkılap olduğunu bu sayede anlayabiliriz. Açık olan şudur ki, insanlığın toplumsal gelişmesi birtakım genel toplumsal kanunlara tabi olarak meydana gelir. Milletlerin bir kısmı bazı şartlar altında geri kalabilir, diğer bir kısmı ileri atılabilir. Fakat hepsi aynı gelişme yolunu takip ederler, aynı kanunlara tabidirler. Eğer bu başka türlü olsaydı sosyoloji namı altında bir pozitif bilimin kurulmasına imkân olmazdı. Onun içindir ki biz Türk İnkılabı'nı izaha çalışırken evvela ilmin uzun incelemelerle ulaştığı genel ve sadece iktisatla sınırlı olmayan prensipleri söz konusu ediyoruz.

Bir milletin hayatında medeniyet inkılaplarıyla kültür inkılapları birbirinden ayrılmalıdır. Medeniyet inkılapları hususi şartların üzerinde genel inkılaplardır. Kültür inkılapları ise daha ziyade milli şartlara tabi milli hususiyetler arz eder. Bununla beraber bunlar da gelişigüzel meydana gelen hadiseler değil, birtakım tabii nizam ve kanunların zaruri neticeleridir. Türk milleti derin ortak şuur ve vicdanını yüksek şahsiyetinde temsil eden, ona bir vasat (milieu)¹ olmak kudretini gösteren harikulade bir dehanın liderliği altında hem bir medeniyet hem de

* Mehmet Saffet (Engin), "Medeniyet Tekâmülünün Karakterleri", *Hâkimiyeti Milliye*, 10 Birinci Kânun (Aralık) 1931, No: 3738.

1 Milieu (Fr.): Orta. (Y.N.)

bir kültür inkılabı tahakkuk ettirmiştir. Medeniyet inkılabımızla çağdaş Avrupa medeniyeti zümresine girmiş bulunuyoruz; kültür inkılabımızla da milli hususiyetlerimizi, milli şahsiyetimizi öne çıkarıyoruz. Avrupa medeniyeti zümresi içinde bir Alman, bir Fransız kültürü olduğu gibi, medeni inkılabıyla aynı zümre içine giren Türk milletinin de kendisine mahsus bir kültürü vardır. "Türküz ve Avrupalıyız" demek inkılabımızın en veciz bir şiarını ifade etmek demektir.

Fakat medeniyet inkılabından ne kastediyoruz? Medeniyet ne demektir?

Birçok manaları ihtiva etmesi itibariyle medeniyet bir cümleyle tarif edilemez. Bu kavram toplumsal zümrelerin daimi bir vatana ve tespit edilmiş bir takım hayat alışkanlıklarına sahip olmasıyla hususi müesseselerin devlet hâkimiyeti altında işlemesi manasına gelebildiği gibi, toplumsal teşkilatta kan bağı yerine fikri ve ahlaki benzeyişin esas tutulması ve büyük halk kitlelerinin milli bir birlik halinde toplanmasına da gelir. Bununla beraber bu muhtelif manalar içinde en mühimmi akrabalıkla sınırlanmayan siyasi ve ahlaki bir birliğe sahip olmaktır.

Milli hayat meydana gelinceye kadar insanlığın geçirdiği ilkel hayat şekillerini bir tarafa bırakırsak insan cemiyetlerinin milli hayatla başlayan hakiki medeniyetlerinin gelişme safhası üzerinde üç merhale mevcut olduğunu görürüz. Birincisi dini-askeri, ikincisi hukuki-liberal, üçüncüsü demokratik-sınai merhalelerdir. Her millet en yüksek ilerlemeye bu medeniyet merhalelerini geçirerek ulaşır. Medeniyet dünya üzerinde belirli bir devirde meydana gelmiş değildir. Her millet muhtelif zamanlarda muhtelif medeniyet merhalelerini yaşamışlardır ve bazen hayatın bir safhasında bir merhaleyi, diğer safhasında başka bir merhaleyi yaşamışlardır.

Medeniyetin dini-askeri merhalesinde cemiyet içinde sıkı bir aynılık oluşturulması hâkimdir. Hakikaten bu merhaleyi takip edecek olan hürriyet ancak türdeş kamuoyu olan bir halk kitlesi içinde meydana gelebilir. Dolayısıyla bu birinci merhaleyi yaşamadan ikinciye ulaşmak imkânsızdır. Kamuoyu denilen toplumsal irade ancak fikri bir benzeyişten doğar. Yani halkın kısmen olsun aydın ve şuurlu olmasına bağlıdır. Şu halde birinci merhalede din ile takviye edilen askeri devlet cemiyette her şeyi sıkı bir disiplin ve nizam altına alır. Bunda en küçük bir sapma büyük cezaları gerektirir. Bu sayede türdeşliğin temin edilmesi, fikri ve ahlaki benzeyiş esası üzerine münasebetleri tesis etmiş olmakla cemiyette birçok lüzumsuz mücadeleler ve hadsiz hesapsız enerji kaybına mâni olmak gibi büyük bir fayda temin eder. Cemiyetin enerjisi daha sonra ilerleme istikametine sarf edilmek üzere yoğunlaştırılmış olur. Birinci devir aynı zamanda bir harp ve fetihler devridir. Aynılık oluşturulması ve hükümdarda tecelli eden merkezileşmiş bir kuvvet dar sınırlar içinde kuşatılmış kalamaz. Aynı dilin muhtelif lehçelerini konuşan ve benzer menfaatleri olan bütün halk kitlelerinin

siyasi birliğini temin etmek ve onları bir hâkimiyet altında birleştirmek gayesi devletin siyaseti olur. Memleket tabii sınırlarını bulmak ve sağlamlaştırmak için civar memleket parçalarını kendi ülkesine katmayı gaye edinir. Bu siyaset tarihte irredantizm¹ ismiyle tanınmıştır. Aynı ırktan olanlar arasında sempatik heyecanlı bir benzerlik teminine çalışmak toplumsal zihniyetin bu devresinde karşı konulmaz bir arzudur. Bu itibardır ki medeniyetin en bariz karakterlerinden birisi kuvvetli bir nasyonalizmdir. Bunun kuvvetli vasıtası da militarizmdir. Militarizm medeniyette ilk ve en kuvvetli bir özümleme vasıtası olmuştur. Aynılığın temininde müşkülata tesadüf edilirse zulüm ve işkence ve hatta katliamlar yapılır. Her milletin tarihinde bu siyasetin hikâyesi mühim bir fasıl teşkil eder. Bu suretle başlayan aynılık ve hâkimiyet oluşturma ilk gayesini temin ettikten sonra tarihte hükümdarların hırslı gözleri önünde türdeşlik ve sağlamlık teminine yönelik olan fetihler kâfi görülmeyerek imparatorluklar siyaseti meydana geldi. Başta büyük Türk hükümdarları olmak üzere, Mısır, Babil, Asur, Makedonya, Roma, Kartaca dünya imparatorluğu planları kurdular. Bu siyasetin medeniyet için bazı iyi neticeleri olmadı değil. Mesela istila olunan memleketler ahalisi haraç vermeye zorlandılar. Böylece hükümet merkezinde servet ve şaşaa fevkalade arttı; güzel sanatlar gelişti. Fakat bu tür fetihlerin nihayet hüsrarla neticeleneceği şüphesizdir. Merkezin servet ve şaşaaı bir taraftan harici âlemin tamamını çekmekte, diğer taraftan da tebaanın hırsını uyandırmaktaydı. Nihayet uzak vilayetler birer birer ayrılmaya başladılar.

İkinci merhale olan hukuki-liberal devir halk arasında fikir ayrılığının kıymeti takdir edildiği zaman başlar. Genel olarak prensip eleştirileri ve münakaşalar ilerlemenin etkeni olur. Fakat dediğimiz gibi, esasta sağlam bir aynılık ve türdeşliğin, ilk fikri ve ahlaki benzeyişin mevcut olması şarttır.

Bu devirde devlet otoritesi haricinde büyük şahsi ve hususi teşebbüslerin meydana geldiği görülür. Ferdin cemiyet ve devletle olan münasebetinde zor ve baskı yerine hürriyet konulmuştur. Askeri-dini medeniyetin ilahi hakları ve otoriteleri yerine teşkilatı esasiye kanunu, insanın tabii hakları ve serbest mukavele konulmuştur. Bu devirde daima büyük dahili dönüşümler meydana gelmeye başlar. Hürriyet kazanmış olan düşünme enerjisi dahili meseleler üzerine çevrilir, eleştirici gözlerle bunlara bakmaya başlar. Ve çoğunlukla inkılaplar olur.

Bizde bu merhale Reşit Paşa ve Şinasi zamanından itibaren Cumhuriyet'e kadar geçen yenileşme ve meşrutiyetçilik devri olarak gösterilebilir.

Harp ve fetihler devrinde birbirleriyle karışan halk kitleleri zihni bir elastikeyetin meydana gelmesine etken olmuştur. Bu da inançsal, sanatsal ve felsefi

1 İrredantizm: Dil, gelenek, görenek ve kültür değerleri bakımından belli bir birlik gösterdiği halde anayurt sınırları dışında kalmış bir yeri ülke topraklarına katmayı amaçlayan siyasi görüş. (Y.N.)

ruhu meydana getirmiştir. Fikri alakalar uyanmaya ve ıslahat projeleri düzenlenmeye başlamıştır. Zihni gelişmenin bu buhranlı safhası bütün sivil cemiyetleri bir devirde karakterize eder. Bazı milletler bu istikamette biraz ilerledikten sonra duraklama devrine girerler; bazıları istikrarsız dönüşümü muhafaza eder; diğer bazıları da istikrarlı ilerleme devrine girer. Amerika ve Avrupa'nın büyük milletleri ilerleme, Balkanlar ve Slav milletleri dönüşüm, İspanya, Kanada ve bazı Güney Amerika milletleri duraklama halindedir.

Tarihte birçok milletler medeniyetin bu ikinci merhalesini bitirmeden mahvolmuşlardır. Yunanistan ve Roma bunlardandır. Atina huhuki-liberal merhalenin ikinci safhasını çok geliştirdiği halde birinci safhada başarılı olamadığından çöktü. Roma da birinci safhayı çok geliştirdiği halde ikincide başarılı olamadığından çöktü. Bu çöküşlerin ikincil etkenleri de yok değildir.

Üçüncü medeniyet merhalesine gelince, teşkilatı esasiyeye dayanan kuvvetli bir toplumsal nizam tesis edilerek şahsi teşebbüslerle isteğe bağlı teşekküller meydana geldikten sonra insanlar ciddi ve sağlam bir surette işlemeye başlarlar. Sınai hayat gelişir; büyük icatlar başlar; makine ilerlemesi ve fabrikalarla servet seri bir şekilde çoğalır; nüfus artar, büyük şehirlerde yoğunluk oluşturur; bu yoğunluk medeniyetin seri gelişmesine hizmet eder. Yeni bir amele sınıfı meydana gelir. Bunun neticesi olarak siyasi ve toplumsal demokrasi gelişir. Servetin çoğalması toplumsal işbölümünü en yüksek derecelere çıkarır.

Etrüsk ve Roma İmparatorluğu'nun harabeleri üzerinde kurulan yeni Avrupa devletleri medeniyetin ikinci merhalesini tamamlamayı başarmışlar ve üçüncü demokratik-sınai merhaleye geçmişlerdir. Yeni devrin başlangıcını şaşaalı İtalyan sitelerinde görüyoruz. Rönesans, Reform, 1688 İngiliz İnkılabı, 18. asrın Aydınlanma devri, Amerika ve Fransa inkılapları, İngiltere'de orta sınıfın hâkimiyeti ve 1848 Avrupa ihtilalleri içinde bu merhalenin prensiplerini harekete geçirici kuvvet olarak görmektediriz. Bunlar akıl, kanun ve hürriyet esaslarına dayanır. Medeniyet merhalelerinin birbirinden sınırla ayrıldığı da zannedilmektedir. Bazı safhalarda ikinci veya üçüncü merhalede olan, diğer bazı safhalarda birinci merhalede bulunabilir.

Demokrasi halk hâkimiyetidir; işçi hâkimiyeti değildir. Bu itibarla yalnız işçi hâkimiyeti üzerine kurulu cemiyet sistemi demokratik değildir. Demokrasi hem bir devlet hem bir hükümet ve hem de bir cemiyet şeklidir. Bunun muhtelif safhalarda ifade ettiği manaları ve dolayısıyla inkılabımızın ana hatlarını başka bir makalemize bırakıyoruz.

Mehmet Saffet

Pis Bir Ruh^{*}

Ta mekteplere, yabancı ve Türk mekteplerindeki yavruların arasına kadar sokulan, sokak sokak gezen, kahve kahve dolaşan, salon ışıklarını yalayan şayia'lar Dil Kurultayı'nın temiz ve büyük davasını, ideal ve ilim davasını sanki çürütmeye çalışıyor:

- "Müdür" yerine ne denecekmiş, biliyor musunuz? "İş beceren"... "Selam" yerine "kazıklamak"... "Müdür Bey sizi selamlarız" yerine "İş beceren bey sizi kazıklarız".

- Biliyor musunuz, artık "polis" denmeyecekmiş; "tramvay" demek yasak olacaktı...

Doğu neye derler, bilir misiniz? Fakat bir de Doğu'nun üstünden bütün erliği alınmış, dişileştirilmiş bir çeşidi vardır: Levanten! Bu ruh Türk idealistlerinden ne çıkarsa, devlet için, halk için, maddi-manevi, iktisat için ve kültür için ne çıkarsa hepsini bir alaycı hava içinde çürütmek, gülünç etmek ister. Fakat asıl hazini, İstanbul'un bazı muhitlerindeki reaksiyon yokluğu, reaksiyon azlığı, vatanısız, idealsiz, iğrenç ve korkak *levanten*'e verilen başıboşluktur.

Türk yavrularının ağzına kadar, Türk analarının ocağına kadar.

Fakat biz Galatalı'nın suratına çarpılan ve ancak ideal disiplininin gelebilecek reaksiyon tokadını nerede arayacağız?

İstanbul'u kirleten bu pis ruh ne zaman İstanbul sokaklarında, evlerinde dolaşmaktan, görünmekten, belirmekten ürker, yılar, kaçır olacaktır?

* Falih Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Birinci Teşrin (Ekim) 1932, No: 4038.

Ne zaman gazetelerde Türk milletinin ideal davalarıyla alay edilmesine, bu davaların küçük düşürülmesine, bu heyecanların soğutulmasına tahammül edilmediğini, isyan edildiğini gösteren havadisler okuyacağız?

Bize bir ideal disiplini lazımdır. Bize, bütün Türk yavrularının, bütün Türk gençlerinin, bütün Cumhuriyet idealistlerinin ruhlarını birbirine bağlayan, hepsinden birden, bu büyük ve yenilmez kudretten, genç kudretten bir ideal zabıtası lazımdır. Cumhuriyet'in en başta ve her şeyden evvel iman ve heyecan isteyen davalarına karşı her küstahlığı olduğu yerde tutup boğan, yandığı yerde söndüren, uyandığı yerde yere seren bir disiplin, ihtiraslı ideal disiplini lazımdır.

Türkiye'de şeref, ancak, yalnız, Türk idealinin davalarına bağlananlara, bu davalar için kafa ve kol yoranlara, bu davalarla heyecanlanmış olanlara mahsustur.

Kendi davasıyla, dilinin, tarihinin, varlığının davalarıyla alay edilmesine müsamaha eden Türk... Fakat böyle Türk olmaz. Böyle Türklük kravat gibi çözülüp bağlanan, rozet gibi çıkarılıp takılan iğreti bir şeydir.

Türk toprağı nasıl Türk halkı tarafından her şeye, her tehlikeye rağmen korunur olduğu fikri milletler arasında yayıldığı için Türk bağımsızlığı emniyette ise, Türklüğün ideal davalarına karşı her hareket Türk aydınları, Türk yazarları, Türk muallimleri, Türk talebeleri tarafından el tersiyle karşılanır bir suç olduğu hissedildiği, görüldüğü ve denendiği vakit bize hürmet olunacaktır. Kendimize evvela kendimizi hürmet ettirelim.

Falih Rıfkı

İnkılapçılık*

"İnkılapçılık" gibi soyut kelimelerin muhtelif noktalardan ifade eylediği manayı sık sık tahlil etmek çok faydalıdır. Belirli mesele karşısında aynı kelimeyi kullanan, aynı sıfatı benimseyen insanlar arasında anlaşamamazlıkların baş göstermesi çok zaman bu tür soyut kelimelerin başka başka manada kullanılmasından ileri gelir.

Çok kimse için kelimeler birer klişedir. Onlar bir nevi dil alışkanlığıyla sık sık bu kelimeleri kullandıkları halde onların manalarını, hakikaten işaret ettikleri hadiseleri yahut ifade eyledikleri ruh hallerini düşünmezler. Herkesi bu kelimeler üzerinde düşündürmek çok zaman yeni bir hakikat öğretmeye, yeni bir gerçeklikle temas etmeye hizmet eder.

"İnkılapçılık" kelimesinden bizde çoğunlukla Cumhuriyet'in yaptığı büyük ve feyizli değişiklikleri benimsemek ve onu bütün ruhlarla yerleştirmeye çalışmak manası anlaşılıyor. Gerçi bir Türk inkılapçısından ilk beklenen budur. Şu var ki bu kelimenin manası bundan çok geniştir. Ve her önümüze çıkan ve çıkacak olan meseleler karşısında alınacak hususi bir "tavır" ifade eder. "Ben inkılapçıyım" diyen bir adam, "toplumsal meseleler karşısında alınması lazım gelen vaziyet hakkında hususi ve belli bir görüşüm var" demek ister yahut böyle demesi icap eder.

* Mehmet Emin (Erişirgil), *Ülkü*, Şubat 1933, Sayı: 1. Ayrıca bkz. *Ülkü/ Seçmeler 1933-1941*, c.II, Yay. Haz. Zerrin Bayraktar-Cem Alpar, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1982, s.46-50.

Toplumsal hadiseler karşısında hususi bir tavrı ifade etmek üzere "inkılapçılık" sıfatını kullanan adam kendini kimlerden ayırmak istiyor? Maziye bağlı kalmış insanlardan mı? Bizde inkılapçılığın ilk muhalifi maziye, eskimiş, fosil haline gelmiş müesseseleri özleyenlerdir.

Fakat inkılapçının karşısında yalnız bunlar yoktur. Daima ilerlemekten korkanlar da inkılapçı karşısında muhalif bir vaziyet alırlar. İnkılapçıyı bu iki zümreye dahil olan insanlardan ayırt etmek çok kolaydır. Çünkü birincisi açıkça ilerleme istediği halde diğerleri toplumsal hareketten ürkmektedirler. Yalnız bir sınıf vardır ki dış görünüşü itibariyle inkılapçıya çok benzerler, fakat hakikatte inkılapçı değildirler. Bunlar basit "terakkiseverler"dir.¹ "Terakkiseverler" de inkılapçı gibi ilerlemekten ürkmeyizler, ilerleme lüzumuna inanırlar. Fakat duygu ve düşünce itibariyle inkılapçıdan çok farklıdırlar.

İstiklal Harbi'nden beri her atılan adımda inkılapçılar karşılarında yalnız maziye sevenleri, yalnız halin nizamının bozulmasından ürkenleri bulmamışlar, aynı zamanda cemiyetin ilerlemesini istediklerini söyleyen birtakım kimselerin de muhalefeti karşısında kalmışlardır. Mesela harf inkılabı zamanını düşününüz; bu büyük değişikliğe yalnız maziye severler muhalif değildi, kendisini terakkisever sayanlar içinde de ya yeni Türk harflerini kabul etmekle husule gelecek sarsıntıdan yahut bunun bir hamlede yapılmasından şikâyet edenler vardı. İnkılapçılar karşısında aynı derecede ilerlemeyi sever gözüken kimselerin muhalif bir vaziyet almaları çok zaman anlaşılmasız bir muamma gibi görünür yahut onların bu hali menfaat düşüncesine veya küskünlüğe yorulur. Hakikatte ise her terakkiseverin muhakkak inkılapçı olması icap etmez. İnkılapçılık ilerlemeyi istemekten başka ve fazla bir ruhi haldir.

Terakkisever ile inkılapçıyı mukayese eylemek, bu ikincisini anlamak için çok faydalıdır.

Terakkisever bir gaye, bir kemal noktası düşünür ve ona doğru ilerlemeyi lazım ve bazen zorunlu görür; bu ilerlemeye engel olan şeyleri ortadan kaldırmak ister; cemiyetin bu noktaya doğru ilerlemesine en mühim engeli kendi gibi düşünmeyen, o tarzda muhakeme etmeyen insanlarda bulur. Dolayısıyla herkes kendi gibi düşünürse, çok zaman söylendiği gibi "cehalet" ortadan kalkarsa maksadının hasıl olacağına inanmaktadır. Gayesinde en çok gördüğü meziyet "rahatlık" ve "konfor"dur. İnsanları rahate eristireceği, daha konforlu bir hayata ulaştıracağı için cemiyetin ilerlemesini ister. Fakat bu hedefe varmak için bile olsa "rahatlık" saydığı normal halin sarsıntılara uğramasına razı değildir; hedefe sarsıntısız gitmek icap edeceği kanaatindedir. Cemiyeti bir halden diğer hale süratle atlatacak hareketleri sevmez.

1 Terakkisever: İlerici. (Y.N.)

İnkılapçılık ise büsbütün başka bir ruh halidir. Gerçi inkılapçılık da bir ilerleme hareketidir, ancak inkılapçı bir gaye düşünmeden evvel ilerlemenin vecd ve heyecanını duymuştu. Bu heyecan evvela, muhakkak, seçkin bir ruhta hasıl olur. İnkılapçıların örnek kabul ettikleri bu seçkin insan bir inkılap şefi, bir kahraman, bir dâhidir. Nasıl büyük bir ebedi eser, büyük bir sanat eseri karşısında duyduğumuz heyecanı evvela o eseri vücuda getiren sanatkâr duymuş ve bize nakletmiş ise, her orijinal inkılabın heyecanını da evvela şef, kahraman dediğimiz seçkin bir veya birkaç insan duymuştur.

Genellikle heyecanlar sirayet ederler; inkılap heyecanı da bir ruhta hasıl oldu mu diğerlerine geçer. İnkılabın orijinallliği, inkılap şefinin duyduğu heyecanın yepyeni olmasına bağlıdır. Bu heyecanın içinde kendiliğinden ilerleme, terakki etme vardır. Fakat inkılapçı evvela ilerlemeyi düşünerek kendine bir yol çizmiş değildir; belki duyduğu kuvvetli heyecan ona yeni fikirler, o fikirleri gerçekleştirmek için yollar buldurmuştur. Başka bir tabirle, terakkiseverin zihni soğuk bir muhakemeyle işler. Onun kuvveti sadece fikirleri arasındaki itibattadır. İnkılapçıda ise fikirleri yaratan, kelimeleri buldurmaya, yollar seçmeye sevk eden kuvvetli bir vecd, bir heyecandır.

Heyecanların fikirler yaratabileceğine inanmayanlar inkılapçılarda görülen ve çok zaman gerçekliğin gidişine uygun gelen kuvvetli muhakemenin kökenini yalnız zekâda görürler. Bu yanlıştır. Derin ihtirashıları, âşıkları hiç dinlediniz mi? Aşklarının, ihtirashılarının mevzuları üzerinde ne keskin bir mantığa sahiptirler. Siz onlara gittikleri yolun tehlikelerini anlatırsınız, o size hareketinin doğruluğunu, hatta mantıklı olduğunu ispata kalkar. Bulduğu deliller çok zaman sizin hatır ve hayalinize gelmeyecek derecede derin ve orijinaldir. İnkılapçı da böyledir. O da her şeyden evvel ilerleme, ileri gitme heyecanını duymuş, bu heyecan onda yepyeni fikirler doğurmuştur. O heyecan size geçti mi o zaman bu fikirler sizin için de doğru ve mukaddes olur.

Terakkiseverin istediği daha fazla rahatlıktır. O en çok cemiyette kendiliğinden (spontanément) bir ilerleme görmekten memnun olur. Çünkü rahatlığı gidermeyecek ilerleme onun için en ideal bir ilerlemedir. İnkılapçı ise ileri adımın sevincini duyar. Bu sevinçte rahat istemeden fazla bir şey vardır. Onun içindir ki inkılapçı rahatı terk etmiş gibi, rahatı düşünmez gibi gözükür.

Terakkisever tasarladığı hedefe gitmek için kaldırılması lazım gelen engelleri, güçlükleri birer birer hesap eder ve ancak bunları birer birer kaldırmayı düşünür. İnkılapçı ise çoğunlukla müşkülli toptan inkâr eder, yok farz eder; dolayısıyla hemen harekete geçer. Çünkü onun için ilerleme bir hamle, bölünemez bir harekettir. Eğer böyle yapmazsa, o da hareketinin dış görünüşü üzerinde dursa, yani önüne çıkması muhtemel olan engelleri birer birer hesap etse, çok zaman kendisinde hareket imkânını bulamaz. Eski Yunan filozofu Zenon'un hareketin,

çokluğun imkânsızlığı hakkında asırlarca insanları düşündüren delillerini felsefeyle uğraşanlar bilirler. Zenon âlemde "hareket"in mevcudiyetini inkâr ediyor. Çünkü her hareket bir cismin bulunduğu yerden diğer bir yere intikalidir. Bir yerden diğer yere geçebilmek için aradaki mesafenin evvela yarısını, sonra o yarımın yarısını vs. geçmesi gerekir. Halbuki cismin geçmeye mecbur olduğu bu yarımalar sonsuzdur. Sonsuz parçalar ise sonlu bir zamanda geçilemez. Bu eski Yunan hâkiminin şu delili bir safsatadır, değil mi? Fakat hakikaten insanın ve tabiatın ileri gidişini bir hamle, basit bir hal olarak kabul etmez de dışından değerlendirmeye kalkarsanız çok zaman Zenon gibi imkânsızlık vehmedebilirsiniz. İnkılapçı da karşısındaki engelleri, güçlükleri bir bir hesap edecek olsa ümitsizliğe düşebilirdi, hatta kıvıldamaktan vazgeçerdi. Harf inkılabını düşününüz, bu inkılabın dış görünüşü itibariyle ne büyük güçlükler karşındaydık: Yeni harfleri milyonlarca insana öğretmek, onları bu harflerle kolayca okuryazar hale getirmek, yeni nesil için kitap hazırlamak, yeni nesli bu harflerle okutacak unsurlar yetiştirmek... Bu ne kadar büyük çabaya, ne kadar uzun zamana muhtaçtır!.. Yeni harfin çok büyük olan faydasına inanan nice terakkiseverler bu yüzden ruhlarında cesaretsizlik hissetmişlerdir. İnkılapçı gözünde ise bu engeller adeta mevcut bile değildir. İleri atıldı mı bütün müşküllerin yok olacağına, çok büyük görülen bu çabanın kendiliğinden meydana gelivereceğine inanır, basit bir hamle saydığı harekete geçer.

İnkılap usulü hamle halidir. Bu halin içten vasfı heyecan ve yenilik yaratma hissinden doğan sevinçtir. Dıştan görülen hali tabiata, güçlüklerle basit hareketle galebe çalmak ve dolayısıyla geniş manasında kahramanlıktır. Onun için her inkılapçı önünde büyük bir kahramanın, bir dâhinin izini bulur. Daha doğrusu kendisini ona benzetmeye çalışır. Bu kahraman o inkılabın heyecanını en evvel duymuş ve onu başkalarına duyurmuş seçkin bir ruhtur. Bu seçkin insan bazen bir inkılabın başında bulunabilir, bazen inkılap haricen tahakkuk etmezden evvel ölmüş olabilir. Fakat inkılapçı yolunda daima ona tesadüf eder, daima onu görür. Onun içindir ki büyük inkılaplarda hayatta veya ölmüş bir şef vardır; inkılabı o şef sevk ve idare eder. Bazı inkılaplar çok zaman evvel ölmüş bir büyük adamın tesiri altındadır. Terakkiseverler çoğunlukla şefte orijinal, kendine özgü bir kudret görmezler, onun hakiki yaratıcı olan kudretine inanmazlar.

İşte terakkiseverlik ile inkılapçılık ruhu arasındaki başlıca fark budur. Tarihte her büyük hamle böyle bir heyecanın eseridir. Gerçi bu eser sonradan maddi sebeplerle izah edilir, muhitin ve zorunlu sebeplerin neticeleri gibi görülür. Hakikatte de her inkılabı hazırlayan maddi sebepler mevcuttur; büyük inkılap şefi yaşadığı maddi ve manevi muhitten çok şey almıştır. Şu var ki bu tesirleri kendine göre toplayan ve sonra hakiki bir yaratma ile ona yepyeni bir çeşni veren bu şeftir. Birçokları yeni fikirler, yeni yollar yaratan bu hamleyi, bu

heyecanı hesaba katmadıkları için inkılapları sadece maddi sebeplere indirgemektedirler. Kim ne derse desin inkılap şefinde doğan heyecanı hesaba katmayan her izah inkılapları tam tarzda anlatmaktan çok uzaktır.

Niçin birtakım düşünürler büyük inkılap şefinde doğan heyecanı ve bu vecdin yaratıcı kudretini ileri hamlelerin en mühim sebebi görmekte tereddüt ediyorlar? Bunun bir sebebi şudur: Birtakım düşünürler maddi ve harici sebepler olmaksızın bir heyecanın duyulabileceğine inanmamaktadırlar. Bunlarca her heyecan bir maddi tesirin veya onun yerini tutan bir fikir veya tasavvurun eseri-ridir. Gerçi birçok duygular ve heyecanlar böyledir. Fakat hepsi böyle değil... Bir büyük sanat eserini, mesela büyük bir dramı düşününüz. Bir dram karşısında duyduğunuz heyecan bir vakayı seyretmekten doğan basit bir duygu mudur? Her büyük sanat eserinde yepyeni bir heyecan hissetmiyor musunuz? Bu heyecan evvela sanatkârın ruhunda doğmuştur. Sanatkâr bunu size nakletmek için birdenbire zihninde parlayan fikirleri vaka haline sokmuş, kelimelerle ifadeye uğraşmıştır. Diyeceksiniz ki sanatkârın ortaya koyduğu vaka hayatta gördüklerimize uzaktan veya yakından benzer yahut sanatkâr hakiki bir vaka karşısında duyduğu heyecanı nakletmiştir. Fakat yakından inceleyiniz, görürsünüz ki, bir sanat eseri karşısında duyduğumuz heyecanı hayatta duyulan diğer hislere benzetmeye çalışan biziz; çünkü ancak o suretle anlayabiliriz. Diğer taraftan sanatkâr da heyecanının ham malzemesini hariçten topladığı hislerden, muhtelif vakaların doğurduğu duygulardan almıştır. Fakat onları orijinal hale sokan, en esaslı noktasını yaratan kendisidir. Bu noktadır ki yepyenidir ve bu yeniliktir ki o esere kıymet verdirmektedir. Büyük inkılaplarda da böyle oluyor. İnkılap şefi muhitten birçok şeyler alıyor. Fakat ona yeni bir çeşni veriyor. Duyduğu heyecanı bize naklettiği zaman onu çok orijinal, çok kuvvetli buluyoruz ve onda gördüğümüz cazibe bizi onunla beraber ileri atılmaya sevk ediyor.

Bu izahı doğru bulmayanların tereddütlerinin bir sebebi de şudur: İnkılap şeflerinde çoğunlukla kuvvetli bir muhakeme, geleceği görmek hususunda büyük zihni kabiliyet mevcuttur. O halde şef mantığıyla, doğru düşünüşüyle insanlık için yeni bir yol açıyor. Dolayısıyla ondaki yüksekliği zekâ ve muhakemede aramak lazımdır. Gerçi bu şefler çoğunlukla herkesten fazla geleceği görüyorlar, herkesten fazla gerçekliğe uygun tedbirler alıyorlar, fakat zekâlarının bu kudreti, hatta hiç kimse tarafından düşünülmeyen bir yoldan giderek başarıya ermeleri muhakeme itibarıyla diğer insanlara üstün olmalarından ziyade yepyeni bir hamlenin ateşini duymalarından ve bu heyecan etrafında fikirlerinin yepyeni bir tarzda toplanmasından ileri gelmektedir. Bir âlim ve bir büyük kâşifi, büyük bir icatçıyı düşününüz; iyi düşünen, iyi eleştiren, hatta iyi gözlemleyen bir düşünür ile bir kâşif, bir icatçı arasındaki fark nereden geliyor? Denilebilir mi ki bir Pasteur zamanının biyoloji sahasında en çok bilenydi?.. Büyük bir kâşifin basit

bir âlimden esaslı farkını, onun mevzuuna temas eder etmez duyduğu hamlede, heyecanda aramak icap eder. Bu heyecan kâşiflerde yeni fikirler ve o fikirler arasında kuvvetli bir mantık yaratmıştır. Bu mantık zihnin soğuk bir tarzda işlemeden doğan mantıktan çok ayrı bir şeydir. İşte inkılap şefinde de olan budur, o da başka bir manada büyük bir kâşif, büyük bir icatçıdır.

En evvel inkılap şefi tarafından duyulan ve sonra etrafa sirayet eden heyecan bir hamlenin, bir yaratmanın eseridir. Yakından incelediğiniz vakit bu hamlenin tabiatın yaratışlarında da mevcut olduğunu görürsünüz. İşte inkılapların incelenmesi bizi daha hakiki bir dünya görüşüne sevk edebilir. Hayat hadiselerini, bitki ve hayvan cins ve türlerinin oluşunu inceleyiniz; orada da tabiatın hamlelerini görürsünüz. İnkılap bu tabiat hamlelerinin, hayat hamlelerinin toplumsal sahada bir tezahürüdür; başka bir şey değil...

Mehmet Emin

Yalancılar!?

İnkılap için

Türk yenilik tarihi, sarıklı yobazlar elinden neler çektiyse yalancılarından daha az çekmedi; belki daha fazla...

Neden?

Ben buna belli başlı iki sebep görüyorum: Birincisi, yalancıların bütün görünüşe rağmen zihniyet itibariyle sarıklı yobazlardan farksız olmaları -buna kafa birliği de diyebiliriz-, ikincisi, korkunç karaktersizlikleridir. Bu hal, bütün bir Türk yenilik tarihinde atılan radikal adımların süratle gelişmesine çok mâni oldu. Hele bu gibilerin münafıklık derecesine çıkan ikiyüzlülükleri yeniliklerin uğradıkları müşkülâtın başında gelir. Yalancılar dediğim sarıksız yobazların tedavisi çok müşkül hastalıklarından biri de kanaatsiz olmaları, kendi şahsi menfaatlerine son derece düşkün bulunmalarıdır. Halbuki ihtilallerin ortaya koyduğu prensiplerin başarıyla ilerlemelerine birinci şart feragattir.

Büyük yenilikler büyük feragat sahiplerinin elleriyle dikilebilirler.

★
★ ★

Birkaç misal maksadımı daha iyi anlatacaktır: Bir karar veriliyor, memlekete şu iktisadi veya bu toplumsal sistem tatbik olunacaktır deniyor. Kabul olunuyor.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 10 Mart 1933, No: 5556, s.1-2. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.391-394.

Fakat her şey olmuş bitmiştir zannetmeyiniz. Karşınıza derhal bundan zarar görenler çıkıyor. Mücadele başlıyor.

Fakat kiminle?

Yalnız zarar görenlerle değil, yarın ne olur ne olmaz diye hem size hem de gayri memnunnara hoş görünmeyi bir geçim politikası sayan yalancıların gizli faaliyetleriyle!..

Yahut şöyle oluyor: Hükümeti elde tutanlarla bir hoşça geçinip şu dünya işlerini yürütmek isteyenler, ihtilalin ortaya koyduğu bütün yenilikleri kabul etmiş gibi görünmekte onları yapanlardan fazla hararetlidir. Öyle görünürler!.. Bu hususta pek mahirdirler!.. O kadar ki maharet gösterirlerken ortaya koydukları palyaçoluk kabilinden inceliklere hayran olmamak imkânı yoktur!..

Mesela, "Türk'çe ezan okunacak" deniyor. Bunlar önce "Olamaz" derler. Sonra tereddütlü görünürler. Tatbikata geçilince size sizden fazla taraftardır.

Fakat inanmayınız. Bunlar yobazlarla yüz yüze gelince yapılan işi hoş görmezler. Onlara "Ne yapalım, laf anlatamıyoruz ki..." filan demeye başlarlar.

Bir misal daha: Medeni Kanun hazırlanıyor. Sarıklı yobazlarla beraber bir alay sarıksız yobaz, yani yalancı faaliyettedir. Bunu dine muhalif bulurlar; memleketin, Türk milletinin seviyesinin üzerinde görürler! Daha bir alay boş söz ileri sürerler. "Olur mu efendim?" gibi birtakım ukalalıklar yapmaktan pek hoşlanırlar. Yüzlerinde düşünceli ve fakat sahte olduğu kolaylıkla anlaşılan ikiyüzlü adamların gülünç tavırları sezilir. Etrafı süzerler ve yoklarlar. "Olamaz efendim olamaz!" derler. İş ihtilalin demir eliyle ortaya konunca alkışlarlar ve ona sizden fazla taraftar görünürler.

İnanmayınız! Çünkü bunlar gayri memnunnarla buluşunca: "Hakkınız var. Söz dinletmek mümkün değil ki..." derler. Bununla beraber sizin yanınızda "Cidden efendim! Kanun fevkalade bir eserdir. Allah muvaffakiyetler ihсан buyursun" diye, bu defa da işe esasen tanımadıkları Allah'ı karıştırmaktan utanmazlar.

Bir misal daha: Latin harfleri hazırlanıyor. Tatbikata giriyor. Ortalıkta müthiş bir telaş. Hele sarıksız yobazlar, hele hele onlar, o yalancılar!.. Bunlar ortalığı herkesten fazla telaşa vermekle meşguldürler. "Bu da olur mu ya efendim? Daha neler! Gâvur mu olacağız? Bunları kim okuyacak? Nasıl okunacak? Memleket ne oluyor? Halk buna tahammül eder mi? Seviyesi, hissiyatı bunu kaldırırmı? Lahavle!.." filan diye mırıldanırlar, ortalığı gözden geçirmeye başlarlar. Birisi kendilerine vaziyetten şikâyet etse onu aydınlatacakları yerde, birbirlerine "Ya! Gördün mü, ne kadar haklıdır? Ve biz hakikati ne iyi gördük!.. Fakat ne yapmalı ki söz anlatacak adam yok!.. Yok efendim vesselam!" demeye başlarlar.

Fakat ihtilalin bükülmez iradesi işi yürütmeye, memleket ta köylerine kadar kolayca okuyup yazmaya başlayınca bunlar etrafınızı alırlar. Bu defa işi o

kadar methederler ki, siz bile vaktiyle hareketinizi bu kadar beğenmemişsinizdir!.. Şaşırsınız. Fakat sakın inanmayınız. Gıyabınızda gayri memnunlarla birleşirler!

Bir misal daha: Cumhuriyet ilan olunuyor. Halifeler, sultanlar, bütün bir kanlı günahlarının cezasını çekiyorlar. Mazi yıkılıyor, yerine dipdiri, yepyeni bir Türk varlığı çıkıyor. Yalancılar, sarıksız yobazlar, yine ve son derece telaştadırlar; "Ah efendim, bakalım işler nereye varacak! Bunlar milletin ananelelidir efendim, ananeleri!" gibi teranelerini kesmezler. İş olup bitince, azmin, iradenin önünde hemen bükülürler. Sizden olur gibi görünürler. Zaten bunlar içinizdedirler. Hatta içlerinde fırkacılığı kimseye vermeyenler de vardır. Fakat inanmayınız. Sıkı bir günde bunlar, herkesten evvel hasım saflarındadırlar.

Bir misal daha: Şapka giyilmeye karar veriliyor. Büyük bir isabet eseri olarak giyiliyor. Ortalığı bir dedikodudur alıyor. Bunun çoğunu yalancılar dediğimiz sarıksız yobazlar yapıyor. "Dinsizliktir. Müslümanlığı unutuyor muyuz?" gibi fiskosları hep bunlar yapıyor. Tabii sarıklı yobazlar da bunlarla beraber... Fakat aradan çok geçmiyor, bir de bakıyorsunuz, yalancılar sizden daha hararetli melon, fötr, silindir şapkaları başlarına geçirmişler. Fakat sakın inanmayınız! Bunlar her devre uyarlar ve uymuşlardır. Aransa belki ceplerinde fes bile vardır; belki hırkalarında takke de hazırdır; ne olur ne olmaz diye. Bunlar kimin arabasına binerlerse onun şarkısını söylerler!.. Fakat sizden uzak kalınca bu yobazlara "Ne yapalım efendim! İstemeyerek şapka giydik. Haklısınız. Allah kusuraımızı affetsin" derler.

Büyük Türk genci! Türkün emsalsiz Gazi Şef'inin reisliği altında başarılan yeniliklerin hepsini sarıksız yobazlar, şu yalancılar karşısında böyle misallerle izah edebilirim. Fakat lafı uzatmayayım. Sarıksız yobazlar inkılabın en çok korkulacak hasımlarıdır... Çünkü münafıktırlar; çünkü gizlidirler. Bunlarla dövüşmek açık düşmanlarla mücadeleden daha çok çetindir. Çünkü bunları yakalamak zordur. Yağlı pehlivandan fazla kayarlar. İhtilal bunlara demir elini değirince bir tilkinin aslan önündeki yılışması gibi yerlerde yuvarlanarak şaklabanlık ederler. Kurtulunca, yine tilkiliğini elden bırakmazlar. Bunlara inanma ve açık mücadeleye mecbur et ki, Büyük Adam'ın büyük eserlerini hakkıyla koruyabilesin.

Aziz Türk genci! Sana tarihten bir vaka anlatacağım, artık hükmünü sen ver. Bütün dünya ihtilalleri böyle sarıksız yobazlarla, yalancılarla uğraştı; hem de mürtecilerden, açık hasımlardan fazla...

Fransız İhtilali'nde önce Danton ve arkadaşlarının, sonra Robespierre ve arkadaşlarının giyotin bıçağı altında Fransa için, Fransız milleti için, Fransız İhtilali'nin büyük prensipleri için göz kırpmadan başları düştüğü gün servet olarak yalnız bir kanlı gömlek bırakabildiler. Fakat bunlardan görünen ikiyüzlüler, kanaatsizler, bizdeki tabiriyle yalancılarla sarıksız yobazlar, cepleri dolu olduğu halde önce Direktuvar'ı, sonra Napolyon'u, sonra krallıkları ve imparatorlukları alkışladılar!..

Mahmut Esat

İnkılap*

19. asır bir taraftan insanlığa verdiği buhar ve elektrik kuvvetleri, diğer taraftan mekteplerin dağıttığı pozitif bilgilerle eski idarenin temellerini çürütmüştü. 20. asrın başlangıcında saltanat şeker kavanozuna kapanmış bir şaşkın hamamböceği gibi kendisini şeffaf hatların birinden ötekine çarparak savrukluğunun gürültüsüyle muhite yalancı bir hayat ve kuvvet tesiri veriyordu. Fakat görünüşe aldanmayanlarca muhakkaktı ki derisinden cemiyete azat kâğıdı yapılmak zamanı uzak değildi.

Meşrutiyet maalesef uyanık bir zekâ ve coşkun bir yürek gösteremeyen şansız bir hayatın sonunda söndü. İnkılaba onun şu kadarcık hizmeti oldu ki saltanatın çürümüşlüğüne açığa vurdu.

Bunlara inkılabın doğum ağrıları denebilir. Zira Türk'ü layık olduğu şerefli hayata kavuşturacak ilahi zekâ silahlı ve silahsız harikalarını yaratmak üzereydi...

Tarihte yaratıcı dâhilikler hemen her zaman aklı şaşırtan büyük kasırgaların şimşekleri arasında yetişir. Gazi dediğimiz ebedi şanlı inkılap kartalının sesini bize yetiştiren de Cihan Harbi'nin uğultulu bulutları oldu. Bir harp ki su, toprak, hava, ateş, bütün unsurlar iştirak etmişti ve yeryüzünün beş kıtasına yayıldı ve her renkte, her ırkta insanlığı kanlandırdı. Bir harp ki galip ve mağlup her memleket halkına "Kuvvet sendedir; seni ezen yalancı kuvvetleri ezi!" diyor ve iki büyük imparatorlukla dört hükümdar sicillini varlık kadrosundan çıkarıyordu.

* Cenap Şahabettin, *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1933, No: 3242.

Türk için kâinat sanki yardım imkânından boşalmıştı. Yok olma uçurumunun kayağan kenarında memleket titriyordu. Hepimiz harap yuvalarımızda galarımızı rüzgâra açmış, fırtınadan yem bekleyen zavallı kuşlardık.

Ümidimiz gibi haysiyetimizin de ve cesaretimiz kadar maliyemizin de sıfıra düştüğü korkunç buhran saatinde bir büyük asker ayağa kalktı ve can ve cihan kaygılarından omuzlarını silkerek insaniyet hayatında örneği görülmemiş bir kahramanlıkla Türk'ü yaşatmak savaşına atıldı. Ve bize henüz çok yakın olduğu için ebadını zihnimizin hakkıyla kavrayamayacağı kanlı ve şanlı zafer destanının ucunda vatani kurtardı ve inkılaba vücut verdi.

Çaresizlik içinde donmuş bir cesede, denilebilir ki, Gazi kendi ruhunun canlı ateşini sundu. Ortaçağ karanlığından kurtardığı tarihimiz şimdi dinç ve genç bir hayat manzarasıdır ve işlek yaşayışıyla medeniyetin ince nakışlarını işleyecek.

"Medeniyet", bu, belki elli yıldır dilimizde yaşayan bir sözdü. Biliyorduk ki o namla Batı diyarında daima yükselen ve güzelleşen bir insanlık mucizesi var. Fakat o sözün doğru manasını hepimize inkılap öğretti. Şimdi biliyoruz ki "medeniyet!" diye ufuklardan çağırarak olsak, cevap bize horaya davet eden bir cazbanttan yahut açılan bir bira şişesinin küstah gürültüsünden gelmez. İnkılap kendi ölçülü hareketleriyle her gün tekrar ediyor ki medeni hayat yalnız doğru düşünmek, güzel çalışmak ve kuvvetli saadet yaratmak için kıymetlidir. Ve medeniyet içinde taşkın bile olsa kısır hayata elleri ve gözleri bağlı bir zavallı esir demeliyiz. Kartal bile kanatlarının zoruyla havayı doğramadıkça yükselemez.

İnkılap atalarımızın hazin macerasından ders almıştır: Daima daha yükseklerle tırmanmayanın olduğu yerde tutunamayacağını bilir; ve bilir ki uyumak gibi durmak da biraz ölmektir. Memleketimiz Akdeniz'le Karadeniz arasında fikir, bilgi, sanat, ümran, refah, şiiir, kuvvet ve musiki dolu hür ve büyük bir medeniyet toprağı olmadıkça inkılabın istihası tatmin edilmeyecek. Bu yüzden ey Türk tarlaları, boz sayfalarınız hazır olsun ki sel bereketiyle yeşil ekin neşideleri geliyor; bir zaman kimsesizlik içinde inleyen Türkiye dereleri artık çalışkan varlığımızın gür ve güzel sesli sakileri olacaklar; medeniyetin ince şiiirini tatmak istiyorsak tabiata öyle bir faaliyet üstadı olmalıyız ki, çapulcu serçe kümeleri bile bize bakarak -havaya saçılmış birer avuç buğday gibi- toprağımız için bereket rençberleri olsunlar... Yaşı kaç olursa olsun çalışan cemiyetin ayağı çukurda değildir. İnkılabın dileğine göre çalışmamız şartıyla önümüzde tükenmez bir yaşamak vaadi var. Talihimiz bundan sonra kollarımızın ve dimağımızın yardımına bağlıdır. Yorgunluğumuz bile alnımızın teri altında gülümsesin; zira nefsimize kendi hakaretlerimizin en ağırı şüphesiz tembelliktir. Boş durmayan zekânın üstüne geceler bile ışık indirir. Güneş kadar ay ve yıldızlar da düşünen ve yaratan başları karanlıktan korumak için tabiat kubbesinde yanan ilahi kandillerdir. Ey inkılap Türk'ü, dimağını daima bugünün ilerisinde düşündür ki,

düşündükçe gelecek asırların fikirlerini duyarsın ve sanırsın ki gelecek asırları yaşıyorsun. Ve ömrümüzü medeniyet işte böyle uzatır.

İnkılap "Herkes kendi işine kâr gözlüğüyle baksın!" diyor. Bundan sonra bütün emeklerimiz üzerinde daima uyanık bir düzenleyici gibi inkılabın açık gözü vardır. Kuvvetlerimizin verimli şartlarda toplanacağı kutupları nüfuzlu bakışlarıyla bize o işaret edecek. Dün denize attıklarımız arasında yarın anlayacağız ki ne kadar kıymetli maddeler varmış ve bilakis öyle şeyleri de bilmemezlik bize saklatmış ki menfaat kanunu yok etmeyi emreder. Cumhuriyet'in fayda siyaseti istiyor ki memlekette sel, hava, dağ, taş, çağdaş kuvvetlerle istismar edilmedik hiçbir unsur kalmassın. Cemiyetimiz şimdi gür bir iktisat medeniyeti çıkarırsa birkaç gün sonra iktisat medeniyetimiz yüksek fikir destanları ve büyük şahsiyetler çıkarmaya başlar. Başaklar ve mekikler arasından kavmin iyi beslenen zekâsı başarır... Yorulmamış kollar ve kuvvetler bizdedir; emin olalım ki dünya üzerinde bütün medeniyet cenginin taze yardım kıtalarını zeki ve gürbüz Türk torunları dolduracak. Bugün bile Zonguldak ocaklarından çıkan bir madenci mangasının merkezine ipek pijamasıyla bir Marmara plajından dönen İstanbul tazesini koyunuz; duman ortasında yaratacağınız bu kıvılcım çiçeğinden daha güzel bir medeniyet şiiri tasavvur edilebilir mi?

İşte bence Gazi İnkılabı'nın güzel timsali de budur.

Cenap Şahabettin

İnkılabın Başlangıcı ^{*}

Büyük tarihi hadiselerin kapsamı ve ehemmiyeti zaman geçtikçe daha iyi ortaya çıkar. Bu, tıpkı büyük bir cismi bütün etrafıyla görebilmek için ondan uzaklaşmaya benzer. 19 Mayıs, böyle zaman mesafesiyle ayrıldıkça büyüklüğü artan bir gündür. Büyük Gazi tam 14 sene evvel bugündür ki Samsun'a ayak bastı. Ve Gazi'nin Samsun'da karaya çıkması Türk kurtuluş hareketinin ilk adımıdır.

1919 senesi ilkbaharında Osmanlı İmparatorluğu'nun dahili manzarasını Gazi Hazretleri büyük nutuklarında çok veciz ifadeyle anlatmışlardır:

Osmanlı Devleti'nin dahil olduğu grup mağlup olmuş, Osmanlı ordusu her tarafa zedelenmiş, ağır şartlı bir mütareke imzalanmış, millet yorgun ve fakir, memleketin mukadderatını idare edenler kaçmış, Vahdettin şahsını ve tahtını muhafaza edebilmek için alçakça tedbirler araştırıyor. Hükümet âciz, haysiyetsiz ve korkak, ordunun elinden silahları alınmış, İtilaf devletleri donanmaları ve askerleri İstanbul'da, Adana Fransızlarda, Urfa, Maraş, Antep İngilizlerde, Antalya ve Konya İtalyanlarda, İzmir Yunanlılarda, patrikhaneler faaliyette.¹

Hiçbir tarihşinasın kalemi altüst olmuş bir memleketin hal ve vaziyetini bu kadar iyi tasvir etmemiştir.

Bu vaziyetten kurtuluş çareleri arayanlar ne yapacaklarını şaşırılmışlar: Edirne havalisinde "Trakya-Paşaeli" cemiyeti teşkil edildi. Merkezi İstanbul'da olmak üzere Doğuda "Vilayâtı Şarkiye Müdafaa-i Hukuku Milliye" cemiyeti ya-

* Ahmet Şükrü (Esmer), *Milliyet*, 19 Mayıs 1933, No: 2610.

1 İlgili kısım için bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.31. (Y.N.)

pıldı. Trabzon'da "Muhafazai Hukuk" isminde başka bir cemiyet faaliyete geçti. Bunların her biri ancak kendi mıntıkasını ateşten kurtarmak gayesini hedefliyor, vaziyeti ancak kendi dar çerçevesi içinde görüyor.

Bu, memleketin içinden görünüşüydü. Dışarıdan vaziyeti daha müthişti. Versay Konferansı¹ açılmış, müzakerelerine devam ediyordu. Galip devletler bu konferansın 30 Kânunusani [Ocak] 1919 tarihli celsesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun idam hükmünü imzalamışlardı. Kararda deniliyordu ki:

"İtilaf devletleri Ermenistan'ın, Suriye'nin, Irak'ın, Kürdistan'ın, Filistin'in ve Arabistan'ın ayrılmasına karar vermişlerdir. Kalan kırsımlar hakkındaki karar sonra verilecektir."

Osmanlı İmparatorluğu'nun "vârisleri" Paris'e akın etmişlerdi. Bunlar birer birer konferansın huzuruna çıktılar.

3 Şubat'ta Venizelos Trakya'yı, Batı Anadolu'yu ve adaları istedi.

6 Şubat'ta Faysal dinlendi.

26 Şubat'ta Ermeniler namına Aharonyan Kilikya'yı, Maraş'ı, Cebelibereket'i,² Adana'yı, İskenderun'u, Erzurum'u, Bitlis'i, Van'ı, Diyarbakir'i, Harput'u, Sivas'ı ve Trabzon'u istedi.

27 Şubat'ta Yahudiler namına Sokolow, tarihi birtakım iddiaları ileri sürerek Filistin'in Yahudi yurdu olmasını talep etti.

Sonra kendi kendine fuzuli olarak "Kürdistan temsilcisi" unvanını veren Şerif Paşa dinlendi.

Sovyet Rusya ile Brest-Litovsk'ta barış imzalandığı halde, Beyaz Ruslar namına Lvov ve Sazonov gibi bazı çarlık Rusya'sı ricali konferansa Boğazlar ve İstanbul hakkında iddialar ileri süren bir muhtıra vermişlerdi.

"Hasta adam" artık ölmüş görünüyordu; mirasçıları da Paris'te toplanmışlardı.

Bu dahili altüst oluş ve hariçte aleyhimize toplanan kuvvetler Gazi'yi yıldırmadı. Herkes ümitsizlik içindeyken, o, Türk milletinin kabiliyetine inanarak kurtuluş programını hazırladı. Doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde beliren birtakım bölgesel hareketlerle değil, bütün milleti bu ideal etrafında toplamakla bu büyük işin başarılacağını düşündü ve programını tatbik etmek üzere Samsun'a gitti. İşte bugün Samsun'a ayak bastığı günün 15. yıldönümüdür.

Samsun'a ordu müfettişi sıfatıyla gitti. Fakat karaya çıkar çıkmaz, Erzurum'dan Edirne'ye kadar emir veren bir milli lider vazifesini yapmaya başladı. Yer yer, mıntıka mıntıka beliren hareketleri birleştiren, onlara tespit edil-

1 Paris Barış Konferansı. (Y.N.)

2 O yıllarda Adana vilayetine bağlı Cebelibereket sancağı şimdiki Osmaniye, Islahiye, Dörtöyl, Erzincan ilçelerini kapsamaktaydı. (Y.N.)

miş bir hedefe doğru istikamet veren, Gazi'dir. Bunu fiilen gerçekleştirmeye 19 Mayıs 1919 tarihinde başlamış bulunuyordu. Fakat bugün gazetemizin diğer bir stnunda çıkan vesikalardan da açıkça anlaşılacağı gibi, ordunun başındayken bile mağlubiyeti kabul etmemiş ve silahı teslim etmek istemediği zamandan hedefi tayin etmiş bulunuyordu. Çünkü o, milletteki kabiliyeti sezmiş ve o büyük milletinn öyle bir akıbeta uğrayacağını bir türlü havsalasına sığdıramamıştı. Bu itibarladır ki Gazi'nin Samsun'a ayak baştığı bugünün inkılap tarihimizin en ehemmiyetli bir günü olarak hatırlanması lazımdır.

Ahmet şükrü

İki 26 Ağustos İki Yıldönümü*

26 Ağustos Türkiye'yi kurtaran ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini atan büyük zaferin başladığı gündür. Türk milleti o gün Afyon dağlarının dumanlı tepelerinden ilahi bir hücumla fırlamış ve o günden beri durmadan muzaffer yürüyüşüne devam etmiştir. İlk merhale Dumlupınar, ilk hedef Akdeniz'di; fakat zafer yolu, hakiki zafer yolu ebedidir, bitmez tükenmez. Bu yolda yürüyenler duramazlar; çünkü zafer yolunda durulmaz; duranlar geriler, mağlup olur, yok olur. Onun içindir ki Gazi'nin top gürültülerinin de üstünde gürleyen sesi "İleri!" kumandasını verdiği günden beri bütün millet bir ordu gibi ilerliyor; hem ne de mübarek ve ne göz kamaştırıcı bir hızla...

Gazi'nin "İleri!" kumandasını alan ordu, mesafeyi ve zamanı yutarak bir şimşek süratiyle Akdeniz kıyılarına dayanmıştı. Fakat ordunun o hızı kaybolmamıştır; millete intikal suretiyle hâlâ devam ediyor. Türk milleti inkılap yolu da diyebileceğimiz zafer yolunda on senedir aynı ilahi hızla yürüyor. Zaman ve mesafe kavramları kaybolmuştur. Ordu "Kocatepe"nin dumanlı zirvesinden Akdeniz'in mavi sularına kadar uzanan dağları, dereleri, tepeleri 15 günde aşmıştı. Millet inkılap yolunda on senede on defa on senelik yol aldı. Yorulduğumuz için değil, durup dinlenmek için değil, geçtiğimiz yerleri özlediğimiz için değil, fakat ne kadar yol aldığımızı görmek için ara sıra arkamıza baktığımız zaman bu zafer yürüyüşünün toz ve dumanı içinde geride bıraktıklarımız artık görünmüyor bile... Onlar zafer yolunun ufuklarından çoktan silinmişler, kaybolmuşlar: Ne

* Abidin Daver, *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1933, No: 3343.

saltanat ne hilafet ne fes ne tekke ne Arap harfi ne peçe ne de hepsinden fena ve tehlikesi taassup var...

Büyük Baş'ın arkasından kabarmış bir med dalgası, coşkun bir sel gibi giden millet, on senedir o gök gürültülerini bile bastıran "İleri!" kumandasının şahlandığı bir imanla durmadan koşuyor.

26 Ağustos sade bir ordunun taarruza geçtiği ve hücumla kalktığı uğurlu bir gün değildir; aynı zamanda bir milletin ebedi zafer yolunda ebedi bir hamleyle ileri atıldığı kutlu bir gündür.

Türk milleti, medeni milletlerin benliklerini gösterdikleri, sivrildikleri her sahada öyle işler görmüştür ki, bunların hepsi başarılarımızın anası ve temeli olan büyük zafer kadar mühimdir.

26 Ağustos 1922'de orduya "İleri!" kumandasını veren Başkumandan 26 Ağustos 1924'te başka bir "İleri!" emri daha vermiştir. İş Bankası'nı kuran bu emir, mali ve iktisadi harp sahasında verilmiş bir kumandadan başka bir şey değildi. Süngüler kınına girdikten, toplar sustuktan sonra da durmayan mali ve iktisadi bir harp vardır ki, bu asırda onu kazanamayanlar için meydan muharebelerinde kanlar dökerek, canlar vererek elde edilen zaferler, nihayet parlak birer hatıradan, şanlı birer tarih sayfasından ibaret kalmaya mahkûmdur. Gerçi bu hatıralar da ölmez, ama yaşamaz ve bilhassa yaşatmaz da...

Gazi'nin ve Cumhuriyet'in, Büyük Taarruz'un başladığı günden beri inkılap ve hayat yolunda kazandığı zaferler arasında yalnız İş Bankası'nı alışımlı, bankanın da yine bir 26 Ağustos günü işe başlamış olmasından ileri geliyor.

Büyük Reis'in İş Bankası'nın açılışı için Büyük Taarruz'un başlangıç gününü seçmeleri elbette bir tesadüften veyahut da o günü kutlulamak maksadından ibaret değildir. Mösyö Herriot'nun dediği gibi "doğru ve uzak gören"¹ Gazi'nin her işinde açık mana ve görünüşten başka, ayrıca, ancak onu anlayanların sezebileceği derin bir fikir ve işaret de aramak lazımdır. İş Bankası'nın bir 26 Ağustos günü kurulmuş olması, yukarıda söylediğim gibi, mali ve iktisadi sahada verilmiş bir "İleri!" kumandasından başka bir şey değildir. Bugün yalnız zaferlerle değil, milletlerin ancak mali ve iktisadi temellere dayanmak şartıyla ayakta durabildiklerini Büyük Şef herkesten iyi bildiği içindir ki İş Bankası'nı o gün kurdular ve bu hamlenin mali ve iktisadi cephede büyük bir taarruzun başlangıcı olduğunu anlatmak istediler.

26 Ağustos 1922'de başlayan büyük askeri taarruz 15 gün içinde muzaffer olmuştu; 26 Ağustos 1924'te İş Bankası'nın açılmasıyla başlayan büyük mali ve

1 21 Ağustos 1933 günü Dolmabahçe Sarayı'nda Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'le görüşen eski Fransız Başbakanı Édouard Herriot'nun bu görüşme ve Gazi Mustafa Kemal hakkındaki izlenim ve değerlendirmeleri için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.26, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2009, s.219-223. (Y.N.)

iktisadi taarruz, on seneye bile varmayan -orantısar bir hesap yapınca elbette çok daha az tutan- bir müddet zarfında başarılı ve muzaffer oldu.

Bankanın yaptığı işleri daha derin bir incelemeyle göstermek maliye ve iktisat uzmanlarının vazifesidir. Bir gazeteci sıfatıyla benim vazifem, Lozan Konferansı'nda mağrur İngiliz lordunun muzaffer snglere dayanarak kendisine ve müttefiklerine bütün istediklerini kabul ettiren İsmet Paşa'nın karşısında uğradığı hezimetini örtmek için savurduğu "Bırakınız, istedikleri olsun. Beş seneye kalmaz parasızlıktan önümüzde diz çökerler" kehanetinin gerçekleşmediğini göstermektir.

Gazi'nin 26 Ağustos 1922'de başlattığı taarruz Curzon'ların askeri ve siyasi planlarını sngden geçirmişti. 26 Ağustos 1924'te başlattığı taarruz ise mali ve iktisadi hülyaları perişan etmiştir.

Gerçi Gazi Türkiye'sini Osmanlı saltanatı zannettiği için bu ters düşünceye saplanan ihtiya Lord Curzon öldü ve kehanetinin bu seneki hava gözlemcilerinin kehaneti gibi boş ve yanlış çıktığını göremedi, ama Lord'un ve onun gibi düşünenlerin ne kadar aldanmış olduklarını tarih gördü.

Abidin Daver

İnkılap Neslinin Şarkısı *

Türk İnkılabı'nda milletin yaşama kudreti ve yaratma kabiliyeti bir taraftan kendi şefini bulmak ve kendi içinden güzideler doğurmak, diğer taraftan da hem iç esareti, hem dış esareti tasfiye etmek şeklinde adım adım tecelli etti. Geçirdiğimiz inkılap yıllarının tarihi kısaca milletin varlığında bulunan ve milletimiz için asıl olan ve tabii olan bu yaşama ve yaratma kudretinin adım adım ve hamle şeklinde tecellisi tarihinden başka bir şey değildir.

★

Türkiye Cumhuriyeti Türk İnkılabı'nın öz ve tabii bir mahsulüdür.

Eğer Türk milleti iradesini "Türkiye Cumhuriyeti" şeklinde bir halk hâkimiyeti nizamıyla tamamlamamış olsaydı, 1919 günlerinde Samsun ve Ege kıyılarında başlayıp milletin tasvip ve katılımıyla şahlanan milli ayaklanışın bütün meyveleri ya bir saray entrikası, ya bir emperyalist kombinezon yahut da bir Çin anarşisi içinde örselenir, heba olur giderdi.

★

Türk milletinin Cumhuriyet nizamı, yalnız, bilinen bir hükümet şeklinin Türk bünyesine naklolunuşu demek değildir. Türk milletinin bir halk cumhuriyeti nizamı içinde teşkilatlanışında Doğu'da bir bütün ortaçağ cemiyetinin, Batı'da bir bütün 19. asır sömürgeciliğinin ve akla gelebilen bütün anarşik ih-

* Şevket Süreyya (Aydemir), *Kadro*, Teşrinievvel (Ekim) 1933, Sayı: 22, s.9-13.

tirasların "Türk vatanının mukaddes ocağında" bütünüyle ve sonsuza dek defnoluşu vardır.

Daha milli zaferin ertesi gününde bile kanının içinde ya bir halife bendeliği, ya bir kozmopolit uşaklık yahut da bir tavâif-i mülûk¹ dağınıklığı ruhu kımıldayanlar, ancak 1923 Teşrinievvel'inin [Ekim'inin] 30. gecesi atılan topların seslerini duyduktan sonradır ki, Türk vatanında artık ne asalete ne uşaklığa ne de milli parçalılığa yer kalmadığını anlayabildiler.

Eğer bu toplar atılmasaydı, görünüşte sakın görünen bir halife sarayının etrafında, Ağa Han'dan² Şeyh Sait'e, Mösyö Adam Block'tan kim bilir kime kadar milletin uyanışına kastı olan bütün unsurlar el ele verecekti. Hatta bunlar el ele vermiş gibiydi. Halife, sarayında eski padişahlar kıyafetine giriyor, Ağa Han bir kısım Türk matbuatına adeta emir verebiliyordu. İstanbul'da bir hukukçu zümresi saltanatın hukuki müdafaasına, Ankara'da bir hocalar grubu saltanatın siyasi müdafaasına girişmişlerdi. Kör bir matbuat kalabalığı, hain bir gaflet içinde zehrin, irticain kötü bir aleti olurken, Batı'nın yabancı merkezlerinde gizli yuvalar Türk vatanının yüzüne bin bir kanaldan denk denk, tomar tomar bölünme ve dağılma tohumları gönderiyordu.

★

1923 Teşrinievvel'inin [Ekim'inin] 30. gecesi atılan Cumhuriyet toprakları eğer atılmasaydı, Türk İnkılabı'nın seyri aksi bir mecra takip edebilirdi.

Bu toprakların ilk sesleri duyulduğu ana kadar hatta bizzat Millet Meclisi saflarında yer almış kalabalık bir insan grubu vardı ki, onlar için milli hareket 9 Eylül 1922'de artık gayesine varmış, düşman topraklarımızdan çıkarılmış ve dava sonuna ermişti. Çünkü onlar için girişilen iş bir milli inkılap değil, sadece bir milli müdafa idi. Bu müdafa da işte istenilen meyveleri vermişti. Bundan sonra birtakım rejim ve birtakım kuruluş davalarına dalmadan, yavaş yavaş otoritesini kazanacak bir hilafet idaresi gölgesinde ve alışılmış bir parlamento hayatı içinde gününü gün etmekten başka yapılacak şey kalmamıştı.

Bu kısım insan kalabalığı için 1923 Teşrinievvel'inin [Ekim'inin] 30. gecesine kadar milli hayatın en büyük meselesi o sıralarda istifa etmiş olan Fethi Bey kabinesinin yerine "münasip" milletvekilleri bulmaktı. Bunun içindir ki gerek Müdafaai Hukuk Grubu'nun, gerek Millet Meclisi'nin toplantıları o günlerde aranan münasip milletvekillerinin şahısları üstünde en ateşli mücadelelere sahne oluyordu. "Münasip vekil" in vasıfları üstünde ise her grubun, hatta her-

1 Tavâif-i mülûk: Abbasi İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra İslam âleminde oluşan küçük devletler; Anadolu beylikleri. (Y.N.)

2 III. Ağa Han (1877-1957). (Y.N.)

kesin anlayışı başka başka idi. Bir grup için hamîyyetin¹ ve iktidarın timsali gibi ileri sürülen bir aday diğer bir grubun karşısında en ağır eleştirilere ve taşlamalara uğruyordu.

Halbuki o günler Türk İnkılabı'nın yeni ve en kapsamlı hamlelerine gebe bulunuyordu. Artık Türk Devleti'nin kati şeklini almak zamanı gelmişti. Bir kısım insan kalabalıklarının dar görüşlerine ve bunların günlük hadiselerin görünürdeki tecellileri içinde istikametlerini kaybetmiş olmalarına rağmen Türk milletinin bir şefin şahsiyetinde merkezleşen hayat hamlesi yeni ve mesut bir sıçrayış için bütün kuvvetlerini topluyordu. Çünkü meydandaki kabine buhranı hakikatte devletin usul ve teşkilatındaki bir şekil yetersizliğinin dışa vurmuş bir tecellisinden başka bir şey değildi. Asıl illet milli hâkimiyetin yahut Millet Meclisi haklarının ve yetkilerinin kullanılış tarzında idi. Kabineye girecek her vekilin şahsı üstünde bütün Meclis üyelerinin birer birer söz söylemesi şeklinde yaşayan bu şekil noksanı öyle bir hava doğurmuştu ki, bu hava içinde küçük bir gaflet, yani milleti kurtarmak davasının mesuliyetini taşıyanların ufak bir görünüşe aldanışı, bütün kazanılanları bir hamlede kaybetmek için kâfi gelebilirdi. Nitekim ortaya atılan aday listelerinin arkasından birtakım karanlık teşebbüslerin gölgesi ayan beyan görülmeye başlamıştı:

"Hilafet demek, saltanat demektir! Hilafet makamının yalnız manevi kudretini değil, maddi saltanatını da temin etmek lazımdır!" yahut da "Endülüs'te her bin Müslümanın bir emirülmüminini² vardı. Biz bunca ehli İslam nasıl emirülmümininsiz oluruz?"³ diyenlerin etrafında az kısmı aşikâr, fakat çok kısmı gizli bir siyah halka her gün biraz daha büyüyor, biraz daha koyulaşıyordu.

İşte Cumhuriyet'in ilanı tam bu hava içinde ve tam anında yapıldı. Ve:

"Artık yürüyüş bitmiştir! Bundan sonra olsa olsa ancak saltanata dönmek için yola çıkarız!" diye postu serenler kendilerini birden uçsuz bucaksız ufuklara doğru yelken açan bir genç geminin manivelaları⁴ arasında buldular.

Türk milletinin toplumsal zaferleri asıl ondan sonra başladı.

★

1923 yılı 30 Teşrinievvel [Ekim] gecesı Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nden kalkan bu toplumsal zafer gemisi nerelere uğramıştır? Daha nerelere uğrar ve nerelerde durur?

1 Hamîyyet: Milli onur ve haysiyet. (Y.N.)

2 Emirülmüminin: Halife. (Y.N.)

3 Bu hususta büyük *Nutuk*'un 560-600. sayfalarını okuyunuz. [Bkz. Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.540 vd., 628 vd. - Y.N.]

4 *Kadro*'da "manivelaları" şeklinde. Doğrusu "manevraları" olmalı. (Y.N.)

Gerçi bugüne kadar varılan yerler ve geçilen merhaleler bile başlı başına bir milletin yaratılması, bir cemiyetin yeniden kurulması için kâfi gelebilir. Çünkü bugün dünya üstünde hâlâ 17. asırdaki renklilerin muamelesini gören bir milyar insan vardır. Bir generaller diktatörlüğü elinde parçalanmış 450 milyonluk Çin ülkesinin bugün bütün ülküsü yalnız "tek ve kuvvetli" bir devlettir. Hâlâ kastlar, racalar ve yabancı polisleri elinde bütün haysiyetini kaybeden 350 milyonluk bir Hindistan var ki bütün ülküsü ancak bir yarım bağımsızlıktır. Hâlâ erkeği köle, karısı esir olan, hâlâ emeği, dimağı ve hayat hakkı ya bir maskara sihirbazın, ya bir sarhoş sömürge çavuşunun elinde kepaze olan yüzlerce milyonluk sömürge halkı için, bugün bize mal olan, bugün bize tabii gelen zaferlerimizin binde biri bile bizzat hayat değerindedir. Nihayet Doğu Avrupa'sından Güney Amerika'sına kadar, mukadderatını ya birtakım banka oyunlarına, ya birtakım teatral diktatörlüklerin mucizesine bağlamış hesapsız milyonlar için bugün Cumhuriyet'in bize verdiği bağımsız devlet, tek devlet, istikrarlı devlet, milli devlet ve gelişme halinde devletten yalnız bir tanesi bile bir doğuş kadar kıymetlidir.

Biz, milli bağımsızlıkta, vicdanımızın birtakım zora dayalı iman kayıtlarından kurtuluşunda, kadının eşit haklara sahip oluşunda, tek ve laik öğretimde, mutlak halkçılıkta, sınıfsız ve imtiyazsız millette vs.de nihayet ırkımızın esasen tabii ve tarihi ananeleri olan birtakım vasıtaları yeniden elde ettiğimiz için, onların bu vasıflara hasret çeken yüz milyonlarca insanlar için ifade ettikleri paha biçilmez manaları belki layıkıyla anlayamıyoruz.

★

Halbuki bunlardan yalnız birinin yalnız bir küçük parçası için bugün cihanın her bucağında yüz milyonlarca insan kan, gözyaşı ve ıstırap içinde adeta erişilmez bir ideal rüyası görüyorlar.

Halbuki her biri bir milletin yeniden doğuşu için kâfi gelen bu toplumsal zaferler bizim inkılapçı neslimizi doyurmuyor. Her fetholunan merhalede biz, yeni yeni zaferlerin rüyasını görüyor ve aşkını duyuyoruz ve neslimizin bu daima yeniye, daima mükemmele doğru olan atılımı milletimizin tarihi şanına ve haysiyetine tamamıyla yakışan bir manzardır.

Gerçi her zaman ve her milletin içinde duranlar, dar çerçeveler içinde bağlananlar olabilir. Fakat milletin genel hamlesi içinde bunlar her zaman sürüklenecek, her zaman genel ahenge katılacaklardır.

Biz bindiğimiz genç gemiyi engin denizlere doğru açalım. Çünkü milli bağımsızlık, milli devlet, tek ve istikrarlı devlet merhalelerinden sonra da bu geminin uğrayacağı yerler ve varacağı ülküler vardır:

1) Her adımı baştan başa bir ayrı emekle işlenmiş sulak, serin ve yemyeşil bir vatan toprağı,

2) Bu vatan toprağı üstünde her çağı bir gençlik neşesi içinde geçen şen, tok, giyimli, sıhhatli ve kum gibi bir Türk kalabalığı,

3) Her parçası aynı planla işlenen, her parçası aynı ahenk içinde milletin genel ve hâkim menfaati için çalışan illetsiz, tezatsız bir Türk milleti ülküsü henüz önümüzdedir!

Tabiatın haşın tahakkümünden, sefaletten, sınıf ve zümre kavgalarından, emperyalist saldırılardan, özetle hem iç hem dış bütün geriliklerden kurtulmuş ülkü Türkiye'ye doğru dümenlere sarılalım! Yelkenleri şişirelim!

Engin denizler ortasında engin dalgalar bu geminin dümenine yapışmış genç inkılap neslinin şarkılarıyla inlesin:

- Daha iyiye,

daha mükemmele doğru!

İleri!

Daha ileri,

ve

Daima ileri!

Şevket Süreyya

İlk On Yılımız*

Yalnız memleketimiz değil, bütün dünya bugün genç Türk Cumhuriyeti'nin onuncu yılını kutluluyor. Bir eşi henüz dünya yüzünde görülmemiş bir kahramanlık destanını yarattıktan sonra hakkı olan istirahat ve sükûnu yine kendisi tepen ve bu defa düşmanların en korkuncu olan alışkanlıklar ve ananelerle çetin, amansız bir mücadeleye girişerek bu sahada da bir misli görülmemiş yeni bir zafer mucizesi yaratan bu en yaşlı fakat en genç milletin önünde bütün dünya şimdi takdir ve hürmetle eğiliyor.

Bu on yılın destanını bir makalenin dar çerçevesi içerisine sığdırmak için de bir mucize isterdi. Bu on yıl ki, daha dün ortaçağ devrini yaşıyor denilen bir milleti bir hamlede medeni devletlerin ön safına almıştır. On asrı on yıla sığdırmak için ancak o mucize deha lazımdı. O mucize dehadır ki Avrupa'nın anbean ölümünü beklediği *hasta adam*'ını on yıl gibi kısa bir müddet zarfında genç ve gürbüz bir atlet haline koydu. O atlet şimdi er meydanında, daima önde ve daima muzaffer yarışmaktadır.

Cehennemî bir süratle giden bir trenin içindekiler o sürati fark edemezler; onu ancak yanlarından bir ok gibi sıyrılıp uçan katarı dışarıdan görenler anlayabilir. Biz ki bu cehennemî süratle uçan trenin içindeyiz, elbette ki onu layığıyla anlayamayacak, takdir edemeyeceğiz.

Şimdi şen ve mesut cıvıltılarla doldurdıkları modern mektep binalarının sevimli muhitinde yaşamak zevkini soluyan Cumhuriyet yaşındakiler, penceresiz,

* Yaşar Nabi (Nayır), *Milliyet*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 2773.

küflü medrese odalarını, yalınayak çocukların tozlu tahtalara diz çökerek iki yana sallana sallana ilahi okudukları havasız ve güneşsiz dershaneleri tanınamış oldukları için inkılabın kıymetini hakkıyla hiçbir zaman anlayamayacaklardır. Onlara Cumhuriyet, balıklar için su nasılsa, o kadar tabii görünecektir.

Kağı ile şimendiferin, karasabanla traktörün, tezgâhla fabrikanın, cehaletle ilmin ve tekkeyle kütüphanenin mücadelesini adım adım takip etmiş olan bizler bile yeni devre alıştık ve dünü, dünün o kara günlerini ne kadar çabuk unuttuk. Halbuki geçirdiğimiz insanüstü inkılap asla tabii bir hadise değildi. İnsan mantığı bu kadar seri ve kökten bir değişmeyi tabii bir evölüsyon¹ olarak kabul edemez.

Bu inkılap mucizesi bugün dillendi; bugün ses, renk, ışık ve heyecan halinde büyüklüğünü ve eşsizliğini bize haykırıyor. Bugün biz bu on yılın tekrar önümüzde bir geçit töreni yaptığına şahit oluyoruz ve inkılabın bilançosunu görüyor ve inceliyoruz. Gözlerimize fırlayan rakamlar ne kadar anlaşılır ve ciltlerle kitaptan ne kadar daha açıktır.

Saltanat, asırlarca kendi çalınmış mevkiini korumak endişesiyle, Türk milletini, istediği gibi oynayabilmek için aslanlarına afyon yutturan bir cambaz gibi idare etti. Onu asırlık bir uykuya yatırmak için din namına uyuşturucu bir zehirden hiç farkı olmayan bir taassupla besledi; hayatı öğrenmek ve kendini tanımak imkânlarını ondan esirgedi. Nihayet onu bir gün pençeleri zincirli ve tırnakları kesilmiş olarak düşmana sattı. Fakat asırlık uykusundan uyanan aslan satılık bir meta olmadığını ispat ederek kapitülasyon denilen zincirlerini parçaladı ve bütün haklarını çarpışarak aldı. Onun içindir ki Cumhuriyet'in çocukları kızıl saltanatın adını bile ürpererek anarlar ve o devrin kara yıllarını bir kâbus gibi hatırlarlar.

Asırlarca süren uyuşukluğun tepki yıllarını yaşıyoruz. Bütün kuvvetlerimiz bu medenileşme savaşı uğrunda seferber. Türk, bu on yıl içinde bütün kahramanlık destanlarının şan ve şerefini gölgede bırakan bir medeniyet savaşı yaptı. Bu medeniyet savaşı devam ediyor ve gayelerimize son olmadığı için daha çok devam edecek.

İnkılap, gönüllerimizde heyecan ve aşk halinde yaşıyor. Onu memleketin gözle takip edilebilir bir süratle yenileşmesinde ve gençleşmesinde seziyor, onu içimizde duyduğumuz hedefe bir an evvel yaklaşmak hızından anlıyor ve seziyoruz.

Biz inkılaba o kadar karışmışız ve onun ateşiyle iliklerimize kadar öyle dolmuşuz ki, bu temiz ve hayat verici havadan uzak yaşamak ihtimalini bir an için tasavvur bile beyinlerimizi yakan bir işkence olur.

1 Évolution (Fr.): Evrim. (Y.N.)

Ey dünkü sefil ve düşkün kle mevkiinden birdenbire bütün haklara sahip vatandaş mevkiine ıkarılan Türk kadını, sana bu hakları veren Cumhuriyet'e minnetini hiçbir zaman layıkıyla ifade edemeyeceksin.

Ey dn memleketi uğrunda kanını sebil eden Türk yiğidi, kurtardığın ana-yurdu sana layık bir vatan yapmak için savaşların en mukaddesine girişmiş olan Cumhuriyet'i hiçbir zaman değeri kadar sevemeyeceksin.

Ve ey sen, dnn ölüm kokulu havasız medreselerinden niversitenin olgun ve yaratıcı muhitine yükseltilen Türk genci, bilhassa sen, bütün rüyalarını hakikat yapan Cumhuriyet'i ve o Cumhuriyet'i kurduktan sonra sana emanet eden Büyük Kumandan'ı hiçbir zaman layıkıyla takdis edemeyecek ve veme-yeceksin.

Yaşar Nabi

Türk İhtilali Nasıl Doğdu?*

Şaşıp yanılmayan tarih ileride 20. asrın bütün hadiselerini süzgeçten geçirip de hükmünü verdiği zaman hiç şüphe yok ki en yüksek şerefi yüce milletimize bırakacaktır. Umumi Harp gibi dünyayı felaketlere sürükleyen müthiş bir harpte mağlup düşen milletlerin cepheleri birer su bendi gibi yıkılıp muzaffer ordular düşmanlarının topraklarını birer tufan halinde bastıkları zaman girdikleri yerlerde çiğnemedik izzetinefis, el uzatmadık mukaddesatı bırakmıyordu. Bu tufan ancak Türk'ün polat¹ kesilen göğsünün önünde durabilmişti.

Umumi Harp'te müttefiklerine şeflik yapan, mühimmat yetiştiren Almanya bile imzaladığı Versay Antlaşması'yla o günlere kadar taşıdığı haşmeti kaybederek mukadderatını düşmanlarının eline bırakmıştı. Düşmanlarımızın bizim hakkımızda da amansız bir kararı vardı: Milli sınıırımızın sahil memleketlerini mıntikalara ayırıp türlü türlü unvanlarla devletler ve nüfuz mıntikaları kurmak, bizi iç Anadolu'ya sürerek bir aşiret halinde yaşatmak ve etrafımıza örecekləri düşmanlık çemberi içinde her gün bin bir vesileyle birer parça daha sıkıştırarak neticede Türklüğü mahvetmek. Düşmanlarımızın bu maksadı hedefleyen siyasetleri dünya yüzündeki mevcudiyetimize karşı kurulmuş bir tuzaktı.

Her tuzağın içi ölümlü, dışı yaldızlı olur.

Türk dünyasının o zamanki düşmanlarının kurduğu bu tuzağın yaldızları da Wilson prensipleri, Amerikan mandası idi.

* T. M. Ziya, *Babalık*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933.

1 Polat: Çelik; zırh. (Y.N.)

O zamanki Amerika reisicumhurunun ilan ettiği prensipler ortası zehir dolu bir fondan¹ şekeri gibiydi.

Her millet milli sınırı dahilinde mukadderatına hâkim olacakmış; Amerika himayesiyle memleketi servet ve saadetler getirecekmış; icabında Amerika donanması bizi düşmanlardan koruyacakmış. Bilmem yazmaya hacet var mı? O zaman bizim için tanımak istedikleri saha Ankara, Kayseri, Sivas vilayetleri.

Mütareke senelerinde her gün birer türlü dönen siyaset fırladığının aldatıcı yüzü şarlatan bazı mağazaların etrafına avanak müşteri toplayan döner ilanlara ne kadar benziyordu. Başta aşâğılık padişah, etrafında kendisi gibi hain birtakım yordakçılar dünya yüzüne sözde adalet ve düzen getirdiğini ilan eden Wilson'un eteğine yapışarak memleketi bu boş fikirlerle uyuşturmaya çalışıyorlardı.

Bu tuzağı ilk sezerek Anadolu'ya geçen memleketin kahraman evladı Mustafa Kemal oldu. Ve millete haykırdı: "Bu sözlerle seni aldatmak, mahvetmek istiyorlar... Silah başına!.." Bu haykırışa ortak vicdan cevabını verdi: "Arkandayım, yürü, yolumuz ölüme de gitse seninle beraber can vereceğim!" dedi. İşte Türk İhtilali böylece koptu. Bugünlerde evvela Erzurum'da sonra da Sivas'ta toplanan ve kahraman milletimizi etrafına toplayan milletvekilleri kongresi Büyük Kurtarıcı'yı kendisine baş seçti.

O günlerde Karadeniz sahilinde Pontus hükümeti kurmak sevdasıyla o havalide Türkleri mahvetmeye yeltenen teşkilatın, güzel İzmir'imizin kendilerine verileceğı hülyasıyla aldatılan Yunanlıların ateş ve ölümden ibaret akınlarının ve yine gerek Kilikya havalisinde Fransız işgal ordusunu o havalideki Türkleri imhaya kışkırtan ve gerekse Erzurum havalisinde kudurmuşçasına yurdumuza saldıran Ermeni komitacılarının karşısına dikilen milli azim ve onun yarattığı büyük ihtilaldır ki bizi yok etmeye çalışan bütün teşekkülleri tepeleyerek bizi Cumhuriyet'e kavuşturmuştur.

Milletimizin o günlerde katlandığı baş döndürücü, birçok havsaları yırtan o büyük fedakârlıklardır ki bugün vatanımızda temiz ve hür bir hava teneffüs edebilmemize imkân verebilmiştir.

İşte milletini ve tarihini böylece ölümden kurtaran büyük Gazi hepimizin kalbinde yükselen bir sancak ve milli mukaddesatımızın bir simgesi oldu.

Mavi gözlerinin arkasında Türk dünyasının yüksek emel ve rüyalarını taşıyan milletin bu büyük aslanını ve kahraman arkadaşlarını Tanrım daha pek çok seneler sevdiği millete bağışlasın!..

T. M. Ziya

1 Fondan (Fr. fondant): İçinde likör, tatlı veya hoş kokulu maddeler bulunan ve ağızda kolayca eriyen bir tür şekerleme; bonbon. (Y.N.)

Türk İnkılabı Üzerinde Genel Görüşler*

Ankara, 20 - Bugün saat 17.30'da Halkevi'nde Türk İnkılabı Kürsüsü'nde Başvekil İsmet Paşa Hazretleri "Türk İnkılabı üzerinde genel görüşler" konulu konferanslarını vermişlerdir. [...]

Başvekil Paşa Hazretleri ilk konferanslarını büyük Türk İnkılabı'nın mahiyeti ile esaslarını ve yürümekte olduğu yolu kati ve açık bir lisanla izaha hasretmişlerdir. Ankara ve İstanbul radyolarıyla memleketin her tarafına yayımlanan bu hakikaten yüksek ve kıymetli ders bütün dinleyiciler tarafından heyecanla takip edilmiştir.

İsmet Paşa Hazretleri derse şu suretle başlamıştır:

Osmanlı Nizamı Yerine Türk Milleti Nizamı

Hanımlar, efendiler,

Türk milletinin içinde yaşadığımız ve devam etmekte olan inkılabı yabancı istilasına ve Osmanlı nizamına karşı çifte cepheli bir savaşla başlamıştır. Türk İnkılabı, Türk milletinin kurtuluş savaşıdır. Yabancı istilasına karşı vatan müdafaası gibi nispeten sade bir manzarayla başladığı ilk günde bile, inkılap, Osmanlı nizamını kendi karşısında bulmuştur. Kurtuluş Savaşı, her hamlesinde başarıyı, bir yabancı darbesini reddederken Osmanlı nizamının temellerinden birini yıkmakla elde etmiştir. Anlaşıyor ki, inkılabımız dahili ve milli mahiye-

* Başvekil İsmet (İnönü) Paşa, *Cumhuriyet*, 21 Mart 1934, No: 3547. Özeti için bkz. *Akşam*, 21 Mart 1934, No: 5549.

ti itibariyle Osmanlı toplumunun vakit vakit gösterdiği ıslahat teşebbüslerinin bir devamı veya gelişmiş hali değildir. Bilakis, Türk İnkılabı'na Osmanlı nizamı amansız bir zıt ve hasım vaziyeti almıştır. Şu halde, Osmanlı nizamı artık Türk milletine kurtuluş temin edecek bir muhitin bütün şartlarını kaybetmiş ve hakikaten -o zamanlar açıkça söylendiği gibi- Osmanlı milleti ve cemiyeti teorisi içinde Türk milletine hayat verecek öz kalmamıştı. Geçirdiğimiz son yarım asırlık hadiseler, Osmanlı devrindeki vatanperverlerin ve mücahitlerin Osmanlı camiasındaki ıslahat ve kurtuluş teşebbüslerinin yanlış temelde ve Türk milletinden başka bir bünye üzerinde çabaladıklarının ifadesidir. Bugüne kadar geçen tecrübeleri geçirmiş ve tarihin Osmanlı'nın parçalanması için tertip ettiği dram sahnelerini görmüş ve yaşamış adamlar olarak tekrar 30 sene evveline dönmemiz mümkün olsa yapılacak şeyin ne olduğunu düşünebiliriz. Osmanlı nizamı yerine Türk milleti nizamı, Osmanlı Meclisi Mebusanı, saltanatı ve hilafet yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi, laik Cumhuriyet gibi başka müesseseler koymak icap ederdi. Osmanlı devrini görmüş olanlar, bu fikirlerden herhangi birinin ortaya konmasına Osmanlı nizamının asla tahammül etmediğini iyice hatırlarlar.

"Osmanlı nizamı" dediğim zaman Osmanlı camiasını idare eden adamları ve müesseseleriyle toplumunun ana kanunlarını murat ediyorum.

Bu nizam, son asırların fenni ve toplumsal ilerlemelerine karşı bünyesini adım adım değişen ve yükselen gelişmelerden uzak tutmak gayretiyle dört duvarı kalın bir hücre içinde kalmıştı. Osmanlı ıslahatçıları hep bu hücre içinde çalıştılar. Bütün ıslahat teşebbüsleri, başarılı olanlarla beraber hep o hücrenin duvarları arasındaki sahayla sınırlı kaldı. Türk milletini aradığı yaşayış ufuklarından kalın duvarlarla ayırmak tertibi içinde vuku bulan bu çırpınmalar Türk milletinin kurtuluş davasıyla ilişkili olamazdı.

Bunun içindir ki, Türk İnkılabı hamleleri Osmanlı ıslahat ve hatta ihtilal hareketlerinin devamı ve gelişmiş bir hali değildir.

Osmanlı Nizamının Miskin Teslimiyeti

Osmanlı nizamı, Türk milletini yabancı istilasına ve esaretine kadar sürükledi; kendi sevk ve idaresinin neticesi olarak yabancılar Türk milletinin bütün varlığına el koydukları vakit boyun eğdi. Osmanlı nizamı, kendisinin Türk milletini kurtarmaya iktidarı olmadığına inanmıştı. Asırlarca bocalayarak, nihayet en sert kayaya çarptıktan sonra, tabii hedefine varmış gibi, rızayla ve alıştığı maskin tevekkülle teslim oldu. Artık Osmanlı nizamı Türk milleti aleyhine yabancıların elinde vasıta olmak rolüne hazırlanmıştı.

Efendiler, hazin ve acı bir hakikattir ki, Osmanlı nizamı, yabancıların emrettikleri bu son rolü benimsemiş, yeryüzünden kaybolmadan, son enerjisini top-

layarak yabancılarla birlikte Türk milleti aleyhinde savaşmıştır. Türk milletinin, Osmanlı devrine ait harikulade eserlerini beraber yaşadktan sonra katılaşarak ve duygusuzlaşarak, nihayet milletin mevcudiyet ve ilerleyiş şartlarıyla her türlü ilişkisini kaybeden bir mahiyet içinde onun hangi çukurlara kadar düştüğünü incelemek tarih için ibretli ve istifadeli bir şeydir.

Kurtuluş Savaşı

Biraz evvel dediğim gibi, Türk İnkılabı, Türk kurtuluş davası olarak yabancı istilasına karşı bir dereceye kadar sadece askeri, siyasi mahiyette başlar ve fakat ilk anında Osmanlı nizamına karşı yapısal, dini ve siyasi inkılaplara girer. Millet varlığını, anlayışta, esaslı farkı ise kuvvet önünde imparatorluğun teslimiyetine karşı Türk İnkılabı'nın ret ve mücadele kararında bulacaksınız.

Bu mücadelenin çetin safhalarını profesör arkadaşlarımdan dinleyecek ve öğreneceksiniz. Ben size bu kararın milli manasını işaret edeceğim.

Bir defa, teklif olunan teslimiyet, tam karşılığıyla, yani Türk milletinin bağımsız varlığının kendi tarafından emir ve ihtar edilmesi suretinde tecelli etmiştir. Bu tecelli Türk milletini büyük savaş önünde bulunduruyordu. Gerçi böyle bir savaş için lazım olan maddi vasıtalardan millet mahrum vaziyette bırakılmıştı. Fakat buna rağmen Türk milleti kendi vicdanında bağımsız mevcudiyetinden mahrum olarak yaşamak kabiliyetini görmedi. Milli vicdanın ihtilali kendisine yol gösterdi. Diğer taraftan düşündü ki, tamamen ele geçtikten sonra maddi vasıttan gittikçe daha ziyade mahrum bulunacaktı. O halde içine düştüğü felakette en müsait ve vasıtalı olduğu zaman yine bu zamandı. Maddi vasıtaların matematiksel ve pratik tesirleri galebe çalarak mücadeleyi uçsuz ve bucaksız bir yola sürebilirdi. Tarih, Türk milletini bütün bu ihtimalleri gözüne alarak harekete geçmiş bulmaktadır.

Sonsuz Mücadele Kararı

Türk İnkılabı'nın başında verilen karar -ki, bu, yabancı taarruzuna karşı sonsuz mücadele kararıdır- inkılabın her zaman temel taşı ve esas yapısı olarak kalacaktır. Türk İnkılabı ancak bu temel üzerinde yaşayabilir ve yükselebilir. Bu itibarla harice karşı milli varlığı korumak için inkılabın tecrübeden geçen müdafaa prensiplerini gözden geçirmeliyiz. Bunlar:

Birincisi: Milli müdafaa, milli varlık savaşıdır. Hakikati kati ve kaba mahiyetiyle olduğu gibi kabul etmelidir. Milli Mücadele'de harice karşı vatan müdafasını kazanmak, Türk milletinin varlığını hariç elinden kurtarmayı temin etti. Harice karşı müdafaa'nın kaybedilmesi, milli varlığın kaybedilmesiyle neticele-

nirdi. Vatan yeniden bir taarruza uğrarsa taarruzun hedefi ve neticeleri aynı olacaktır. Böyle bir savaştan mutlaka muzaffer çıkmalıdır. Böyle bir savaşa ancak taarruza uğradığımız, zorunlu bir vaziyette kaldığımız zaman girilebilir.

Başarılı Olmak İçin Her Şeyi Harcamalı

İkincisi: Haricin taarruzuna karşı vatan müdafaası, vatanın canlı ve cansız bütün kuvvetlerinin sarfını ister. Hiçbir fedakârlık ve sıkıntı, müdafa mücadelesinin neticesiyle mukayese edilemez. Mutlaka başarılı olmalı, başarılı oluncaya kadar uğraşmalı, başarı uğrunda vatanın bütün vasıtalarını harcamalıdır. Hiçbir uygunsuz şart ve vaziyet, hiçbir teori ve muhakeme mücadelenin gevşetilmesini icap edemez.

Üçüncüsü: Milli savaş mutlaka zaferle neticelenir. Tecavüz eden düşman ne kadar çok, ne kadar kuvvetli olsa, milli müdafa imanımız ve vatanın ve milletin tabii şartları zaferi bize yöneltecektir. Bu böyle olmuştur ve böyle olacaktır.

Özetle: Harice karşı millet müdafaasının mahiyeti, milli müdafaanın istediği vasıta ve fedakârlığın sınırsızlığı ve zafere iman...

Yeni Türk Devletinin Vaziyeti

Yeni Türk devletinin milletler arasında vaziyetini ve siyasi prensibini Lozan Barış Antlaşması'nın şu mahiyetinde bulacaksınız. Bu mahiyet, milletlerin bağımsızlığına hürmet esasına ve milletlerin birbiriyle eşitlik üzere konuşmalarına dayanır.

Türk İnkılabı ilk anda halk devletini kurdu. Büyük Millet Meclisi'nin halk hükümeti, Osmanlı Devleti karşısında hem mevcudiyetiyle hem de onun esaslarıyla devamlı çarpışma vaziyetinde bulundu. Bu çarpışmalar, Osmanlı Devleti'nin hilafet orduları ve kuvayı inzibatiyesiyle bir cephede, memleket dahilinde ve millet orduları gerisinde kaldırdığı kitlelerle diğer cephede ve sonra halk devletin siyasi ve idari bünyesi üzerinde bozguncu enkazı ve unsurlarıyla üçüncü cephede çetin ve amansız olarak cereyan etmiştir. Bunların teferruatını ayrıca dinleyeceksiniz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi müessesesinde vücutlanan halk devleti -ki onun açık ifadesi cumhuriyettir- Türk milletinin mukadderatı üzerinde kayıtsız ve şartsız bütün yetkileri kendinde toplamıştır. Büyük Millet Meclisi'nin Türk milleti için lazım ve faydalı gördüğü hiçbir tedbiri kendi idrakinden ve kararından başka tabi tuttuğu bir ölçü yoktur. Saltanat ve imtiyaz hukuku ve şeriat hükümleri gibi kayıtlar Türk Cumhuriyeti ve Büyük Millet Meclisi için mevcut olmayan, tesirli olmayan şeylerdir. Türk İnkılabı'nın siyasi sahadaki tecellileri temel olarak işte bu suretle ifade olunabilir.

Bu müşahede, içinde bulunduğumuz rejimin geçen rejimlere karşı siyasi inkılabının esas ayırıcı vasfıdır.

Toplumsal ve Ahlaki Saha

Toplumsal ve ahlaki sahada da Türk İnkılabı'nın manası incelenmeye değer. Türk İnkılabı insaniyet ülküsünü takip eder. İnsan cemiyeti kâinatın en kuvvetli, en kudretli varlığıdır. Kâinat içinde insan cemiyetleri beraber çalışacak ve beraber çalışma sahasında kolaylıklarını ve saadetlerini artıracak imkânlarla sahiptirler. İnsanların çarpışmalarının ve yaşamak için birbirini öldürmeye mecbur olmalarının sebepleri, dar, hastalıklı zihniyetlerin hüküm sürmesi, muhtelif insan cemiyetleri arasındaki fikri, manevi ve fenni anlayış ve bulunuş seviyelerinin farkıdır. Ancak bu sebeplerin insan cemiyetleri üzerindeki tesirleri bir hakikattir. İnsanlık yüksek ülküsünü gütmek bir vazife olduğu kadar, mevcut acı hakikatin icaplarını gözetmek de insanlık ülküsüne varmanın pratik olan kök yoludur.

Türk milleti olarak var olmak ve büyük insan ailesinde yüksek bir cemiyet olarak yaşamak Türk İnkılabı'nın gayesidir. Türk İnkılabı büyük insan ailesinin saadetine hizmet etmeyi vazife sayar ve bu hizmete imkân bulmak için Türk cemiyetinin çok kudret sahibi olmasını en esaslı şart bilmektedir.

Anlıyoruz ki, Türk milletin hususi benliğini meydana çıkarmak ve sağlamlaştırmak, Türk İnkılabı'nın pratik vazifeleri içinde en esaslısıdır. Kadın-erkek her Türk böyle bir cemiyetin kudretli uzvudur.

İnkılabımızın Hayat Anlayışı

Türk İnkılabı'nın hayat anlayışı sadedir ve tabiat kanunlarına dayanır. Hayat, sevilecek, korunacak ve yaşanacak bir şeydir. Varlığın hiçbir sıkıntısı ister kendisinin ister başkasının hayatına hürmetsizlik için hak vermez. Hayat kıymetini hor görmek, insan için bir hastalık, bir soysuzluk tezahürüdür.

Diğer taraftan hayat, cemiyet için feda edilmelidir. Hayatın cemiyet için feda edilebilmesi kabiliyeti olmayan muhitte insan tabiatın tecavüzlerine karşı zayıf ve âcizdir.

Bu sebeple o muhitlerde hayat zaten devamlı bir ıstıraptan başka tecelli göstermez. Bilhassa, insanların birbirlerine tasallutu gibi bir olgu bir hakikat olarak, bugün mevcut olan vaziyet içinde hayat sevgisinin korunmasının tek çaresi cemiyet için feda edilebilmesi yolunda mevcuttur. Bu sebeple hayatın cemiyet için tehlikeye atılması bir vazifedir. Hayatın devamı ve ebediyet demek, ülkünün ve milletin ve soyun devamı demektir. Devam ve ebediyet lezzeti derece derece her insan için bu üç istikamette temin olunabilir.

Türk için en muhterem varlık her şeyden evvel Türk milletidir.

Türk milletinin varlığı, Türk devletiyle, Cumhuriyetiyle cisimlenir. Milletin menfaatleri ona karşı vazifeleri, hayatın mesut olması için esastır. Bu esas her millettten ziyade Türk milleti için ehemmiyetlidir. Çünkü Türk milleti yeni esaslar üzerinde henüz kurulmaktadır. Kurulma devrinde her müessese gibi büyük müessese, yani millet müessesesi daha ziyade duygulu ve dikkatli olmalıdır.

Fert ve cemiyet hayatının mesut olması için esas mesele tabiata karşı daha vasıtalı, daha kudretli olmaktır. Bu, ancak çalışmakla temin olunabilir. Millet fertlerinin beraberlikle ve sevgiyle çalışmak tabiatı, bir cemiyetin yüksek ahlakının ayırıcı vasfıdır. Kendi hayatı, ailesi ve milleti için çalışmayacak halde bulunmak bir felakettir. Çalışmak imkânı olduğu halde çalışmamak, kendini veya cemiyetini diğerlerin çalışmasıyla yaşatmak zihniyeti ise en büyük ahlaksızlıktır.

İnkılabın Hedefleri

Hanımlar, efendiler, Türk İnkılabı Türk milletinin kurtuluş savaşı olduğu gibi, kurtuluşun hedefi olarak da Türk milletinin yüksek bir cemiyet olmasını tespit etmiştir. Türk İnkılabı, diğer insan cemiyetlerine karşı taarruz ve istila hırslarını reddeder. Fakat Türk milletinin yüksek bir cemiyet olması hedefi, inkılabın devamını icap ettirmektedir. Hayatımızın inkılâbî mahiyeti, cemiyetin saadeti ve ilerlemesi için hiçbir dogmaya körü körüne saplanmış olmamasıdır. Bu nokta, Türk İnkılabı'nın muhafazakâr eski rejimlere karşı olduğu gibi, tespit olunmuş çerçeve içinde olan yeni iddia ve rejimlere karşı da ayrılığı ve üstünlüğüdür. Biz, Türk milletini yükseltmek için dar ve dogmatik anlayışlara kendimizi bağlamış değiliz.

İnkılabın davası başlıca iki istikamette tecelli etmektedir.

Birinci ve daimi vazife istikameti şudur: Geçilen yollardan hiçbir sebep ve suretle geriye dönmemeli, hiçbir sebep ve suretle kazandıklarımızdan kayıp ve feda etmemeliyiz. Türk İnkılabı bu hususta çifte cepheli bir dikkat ve müdafaaya mecburdur. Çifte cephe, hariçten taarruz ve dahilden taarruz ihtimallerine karşıdır. Bu inkılap için ölüm darbesi, her şeyin kazanılmış ve emin bulunduğunun zannedilmesidir.

İnkılabın ikinci faaliyet istikameti pozitif, dinamik, yapıcı istikamettir. Türk milletinin yüksek bir seviyeye varmış bir cemiyet olması için ilerlemek ve yürümek mecburiyeti ve bu sebeple yeni ihtiyaçların karşılanması ve yeni engellerin ortadan kaldırılması bizim daimi vazifemizdir.

İnkılabın bu dinamik devamı, hepimizi uzun ve çetin yola koymuştur. İnkılapçılar geniş halk kitlesi içinde onun yeni ve ileri kudret olması için çalışırken çok zorluklarla uğraşacaklardır. Geniş halk kitlesine inkılabın temiz ve

lkl nizamını anlatmak ve bu yolda maddi mahrumiyetlere katlanmak lazımdır. Uğraşacağımız en mühim hastalık cehalet ve takip edeceğimiz en feyizli yol pozitif bilim yoludur. Tabiatdaki her kudret için ölçü ve bu sebeple sınır vardır. Henüz sınırı keşfedilmemiş olan tabiat kudreti insan zekâsıdır. İnsan zekâsının yapıcı ve yaratıcı kudretini temin eden, devamlı artıran şey ise pozitif bilimlerdir. Türk İnkılabı pozitif bilimde o yüksek seviyeye varan evlatlarının kudreti ve bunların millet muhabbet ve hizmetindeki yararlıkları ve Türk milletinin yüksek kabiliyetiyle feyiz bulabilir ve gelişebilir.

İnkılabın İktisadi Cephesi

Hanımlar, efendiler, Türk İnkılabı'na dair bu umumi görüşler arasında iktisat cephesi üzerinde söyleyeceklerim kısa ve sadedir. İnkılabın iktisadi anlayış ve tedbiri alakadar arkadaşlarımızın konferanslarına konu olacaktır. Söylediğim genel prensiplerde kâfi derecede işaret bulunduğuna dikkatinizi uyandırmak benim için kâfidir. Türk İnkılabı'nın hedefi milli kurtuluş ve yükseliş davası olduğuna göre, bizim için kitlenin iktisadi ihtiyaçını temin etmek esas vazifedir.

Fertlerinin iktisaden kudretli ve verimli olmasına dayanan bir cemiyet kudreti aramak bizim için uzun yoldur. Bilhassa bugünkü kudretli cemiyetler bile fertlerini hayatın ve milletlerarası şartların karşısında ferdi mücadelelere terk etmek imkânı bulamamışlardır ve bulamamaktadırlar. Mesele her millet için kendi şartlarına uygun ölçüyü bulabilmektedir. Türk İnkılabı cemiyetin iktisaden yükselmesi için devletçe tedbirler almayı vazife sayar. Devletçi tedbirler ferdi faaliyetler için faydalı sahayı ancak genişletmeye ve verimli kılmaya yarar. Türk İnkılabı kati ve dogmatik duvarlar arasında otomatik tedbirler yolunu tutmamıştır. İktisat sahaları her şeyden evvel pratik faaliyet meydanıdır. Burada her konunun milli bünye ve şartlar içinde ayrıca değerlendirilmesi lazımdır.

Hanımlar, efendiler, size Türk İnkılabı'nın daimi seyrini değerlendirirken onun ihtiyaçtan doğan ve daima ihtiyaçla beraber yürüyen mahiyetine dikkatinizi çekmeliyim.

Birtakım teorik prensipleri, ilk anda birden ifade ve ilan eden ve onları tatbik çalışan usul yerine, bizde, milli ülküyü ve büyük ana hatları gözde tutan ve tatbikatta her lüzum karşısında müteakiben, fakat durmadan tedbirini bulan usul geçerli olmuştur. Türk İnkılabı usulünün bu manasının pratik ve daha başarılı olduğu sabittir. İnkılap hedeflerinin bizim usulmzde verdiği neticelerin büyüklüğü devir devir özetlendiği zaman kolayca anlaşılabilir.

Türk İnkılabı'nın devamlı olması hayatın dinamik olan şartlarına uygun bir tabiat hadisesidir. Türk İnkılabı devamlı bir ilerleyiş hamlesi gözüyle görülürse, onun durmasını istemek değil, onun durmasından sakınmak lazımdır.

Milli inkılabı incelerken vakit vakit ilk bakışta eksik ve zıt görünebilecek manzaralarında inkılabın zikzak yaptığını zannetmemelisiniz. Bir ana istikame-tin hiç gerilemeden, devamlı olarak ve ısrarla devamı ettiğini farz etmelisiniz. Yeni Türk cemiyetinin ana hayat prensipleri Türk İnkılabı'nın seyrine tamamıyla hâkim olmuştur.

Efendiler, bu kürsü inkılap tarihinin kürsüsüdür. Türk İnkılabı'nı anlatmak için onun bugün açık olarak hedefini ve özet olarak genel karakterini söylemek istedim. Biz inkılabın evvela tabii seyri öğrenilerek takip ettiğimiz sistem üzerin-de bir hüküm çıkarılmasını lüzumlu gördük. Hükümlerin ve prensiplerin hayat ve tatbikat sahasından çıkarılmasını daha faydalı bulduk ve buluyoruz.

Konferansımda mücadelenin her safhası için inkılabı sevk eden ve tedbir alan yüksek şahsiyeti görüyorsunuz. Bu şahsiyet en büyük inkılapçı Mustafa Kemal'dir.

Türk İnkılabı'nı anlamak ve sevmek, Türk İnkılabı'nın başarısına hizmet et-mek, Büyük Reis Mustafa Kemal'i anlamak ve sevmek ve onun ülkülerini tatbik etmeye candan çalışmakla bir ve beraberdir.

İnkılabımız Dünya Çapındadır*

İnkılap Enstitüsü'nde büyük Türk İnkılabı hakkındaki kıymetli konferanslar devam etmektedir. Türk İnkılabı'nı muhtelif cephelerden tahlil ve izah eden hatipler, genel olarak ihtilal ve inkılap kavramları hakkında değerli fikirler, faydalı bilgiler ortaya koymaktadırlar. Muhterem Recep Beyefendi'nin¹ son zamanın inkılapları üzerinde yaptıkları tahliller ve bunlardan çıkardıkları neticeler, Türk İnkılabı'nın yüksekliğini ve dünya çapında mahiyetini düşünen vatandaşlar önünde bir kere daha ortaya koymuştur.

İnkılaplar eski bir hayat anlayışı yerine yeni bir hayat anlayışı korlar. Bu koyuş güç olur, kolay olur, bu, inkılabın doğuş şekline ait bir meseledir. Eski hayat anlayışı da yaşama ve devam kabiliyetini nasıl kaybeder, yeni hayat anlayışı hangi mekanizmayla başarılı olur, bu da inkılabın konsepsiyon² cephesini alakadar eden bir inceleme konusudur. Biz bunlar üzerinde durmaksızın yalnız inkılap gayelerinin, yani yeni hayat anlayışından doğan fikirlerin kapsamı ve mahiyeti hakkında kısaca fikir yürüteceğiz. İnkılapların birbirine oranla büyüklüğü ve dünya çapındalığı ancak böyle bir inceleme neticesinde daha iyi anlaşılır.

İnkılaplar ilk hedef olarak devlet kadrosu ile çerçeveslenmiş bir cemiyetin vaziyetini islah etmek isterler. Yeni hayat anlayışı o cemiyetin şimdiye kadar olan genel gidişini ve bu gidişe hâkim olan fikirleri beğenmeyerek yerine yenilerini

* Zeki Mesut (Alsan), "İnkılabımız Cihan-şümûldür", *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Mart 1934, No: 4551.

1 Recep Peker. (Y.N.)

2 Conception (Fr.): Anlayış, düşünce, görüş. (Y.N.)

koymak gayesini güder. Fakat milli hayat ile milletlerarası hayatı birbirinden kati surette ayırmanın imkânı olmadığına ve hatta bunlar birbirleri üzerine karşılıklı tesirler yapmakta devam ettiklerine göre yeni hayat anlayışının hudutlarını milli hudutlarla sınırlamak mümkün olamaz. Büyük inkılaplar milli hudut haricinde de yapılmak için, bu hudut içinde kullandıkları vasıtaları, usulleri tabii olarak kullanmazlar. Bununla beraber fikirlerin kendilerine göre birtakım kabiliyetleri ve kolaylıkları vardır ki, hudut ve çerçeve tanımazlar ve milli hayat kadrosunu aşarak milletlerarası hayatta da tesirlerini göstermeye başlarlar.

İnkılapların hayat anlayışında yaptıkları değişiklik ne kadar derin ve geniş olursa, takip ettikleri gayeler ne kadar yüksek ve insaniyete yarar bulunursa, onların dünya çapındalığı da o derece büyük olur. Bu nevi inkılapların -kendileri istesin veya istemesin- davaları da büyüktür. Bir inkılap yalnız milli hudut içindeki mukavemetleri ezmekle kati zaferini elde etmiş olmaz. O başka milletler içinde de bir sempati ve itibar kazanmalıdır ki asıl büyük fikir mücadelesinden başarılı olarak çıksın ve milletlerarası hayatta da taraftarlar kazanarak rolünü yüksek prestijiyile kuvvetlendirsın. Çünkü hiç şüphesiz belli bir devirde yan yana yaşayan muhtelif inkılaplar arasında bazen gizli, bazen açık bir mücadele vardır. Büyük inkılaplar hariçte devam eden bu mücadeleden de muzaffer olarak çıkmak gayesini güderler.

Büyük Türk İnkılabı bu bakımdan da inkılapların ön safında bulunmaktadır. Türk İnkılabı esasen Avrupa'nın milletlerarası münasebetler hakkındaki eski konsepsiyonuyla çetin bir mücadeleden sonra zafer halesiyle doğmuş ve işe başlamıştır. Fakat bu mücadele diğerlerinin hakkına tecavüz gibi emperyalist ve istismarcı bir gaye için değil, sırf insan ve millet olarak kendi haklarımızın korunması etrafında vuku bulduğundan, inkılabımız bir hak, insaniyet ve medeniyet inkılabıdır. Türk İnkılabı Avrupa'nın medeniyet kavramına yeni ve daha dünya çapında bir kavramla karşılık vermiştir. Hak ve insaniyet nasıl milli hudutların üstünde, bütün doğruyu, iyiyi ve güzeli seven insanların başlıca ülküsünü teşkil ediyor ve bu itibarla ebedi ve dünya çapında bir mahiyete sahip bulunuyorsa, umdelerinin bu yüksekliğiyle Türk İnkılabı'nın ışığı ve prestiji de bütün dünyaya yayılmaktadır.

Zeki Mesut

İnsaniyet Ülküsü*

"... Toplumsal ve ahlaki sahada da Türk İnkılabı'nın manası incelenmeye değer. Türk İnkılabı insaniyet ülküsünü takip eder. İnsan cemiyeti kâinatın en kıymetli, en kudretli varlığıdır. Kâinat içinde insan cemiyetleri beraber çalışacak ve beraber çalışma sayesinde kolaylıklarını ve saadetlerini artıracak imkânlarla sahiptirler."

"... Türk milleti olarak var olmak ve büyük insan ailesinde yüksek bir cemiyet olarak yaşamak Türk İnkılabı'nın gayesidir. Türk İnkılabı büyük insan ailesinin saadetine hizmet etmeyi vazife sayar ve bu hizmete imkân bulmak için Türk cemiyetinin çok kudret sahibi olmasını en esaslı şart bilmektedir. ..."1

İsmet Paşa Hazretlerinin büyük derslerinden naklettiğimiz bu cümleler milletlerarası hayat ile milli hayat arasındaki münasebetleri en güzel ve en veciz bir şekilde izah etmektedir. Milletlerarası hayatın büyük muammalarından biri de milletlerden her birinin bu hayat hakkındaki anlayışlarını tespit edebilmektir. Büyük insan cemiyetine barışı koruyacak ve milletleri beraber çalıştıracak bir nizam verilmek istenirken, her millete mahsus anlayışın açıklık ve samimiyetle

* Zeki Mesut (Alsan), *Hâkimiyeti Milliye*, 2 Nisan 1934, No: 4557.

1 Başvekil İsmet (İnönü) Paşa'nın 20 Mart 1934 günü Ankara Halkevi Türk İnkılabı Kürsüsü'nde verdiği konferansın tamamı için bkz. elinizdeki kitapta s.989-996. (Y.N.)

anlaşılması çok ehemmiyetli bir meseledir. Aynı fikri, aynı emeli taşımayanlar arasında devamlı ve emniyetli bir cemiyet kurulamaz. Ülküleri bir olmayanlar aynı yolu takip edemezler. Onun için inkılapların milletlerarası hayata ait olan görüşleri yalnız bir milleti değil, onunla münasebette olan bütün milletleri çok yakından alakadar eder.

Bizim inkılabımız insan cemiyetini "kâinatın en kıymetli, en kudretli varlığı" olarak kabul ettikten sonra Türk milletinin saadetini, gelişmesini o büyük varlığın saadet ve gelişmesinde aramaktadır. İnkılabımız Türk milletinin yükselmesini, kuvvetlenmesini istiyorsa, bunun en büyük sebeplerinden biri de insan ailesinin saadetine daha ziyade hizmet edebilmek arzusudur. Bu bakımdan Türk İnkılabı yalnız belirli bir insan zümresinin değil, dolayısıyla insan cemiyetinin de saadetine çalışmak ülküsünden doğan derin ve geniş manasıyla dünya çapındadır ve bütün milletlerin sevgi ve saygılarını kazanmıştır. Milli hayat içinde bir ferdin veya zümrenin menfaatini düşünen bir anlayış ne kadar kısır ve o hayatın genel ahengiyle ne kadar zıt ise, milletlerarası hayat içinde de yalnız bir milletin bencil duygularını ve emellerini kamçılaman fikirler de o kadar zararlı ve hakiki medeniyet umdelerine o kadar zıttır.

Milletleri sınıfa ayıran ve kendi milletinin saadetini başka milletlerin istismarında arayan, medeniyeti, kuvveti, saadeti tekeline almak isteyen inkılaplar hakiki bir inkılap olmaktan uzaktırlar. Bugünün kuvvet ve imtiyazları üzerine insanlığın devamlı ve ahenkli nizamı kurulamaz. Çünkü o kuvvet ve imtiyazları diğer milletler ebedi bir hakikat olarak kabul etmemektedirler. İnsanın selim aklına, insanın vicdani duygularına uymayan prensipler üzerinde yürüyen milletler kendi kendilerini aldatırlar. Zorbalık ve istismar politikası nihayet bir politikadır; mesuliyeti onu takip edenlere aittir. Bunu böylece kabul ederiz. Fakat bu politikayı süsleyip, yaldızlayıp milletlere ve bütün insanlara yeni bir hayat icabı, yeni bir medeniyet umdesiymiş gibi göstermenin imkânı yoktur. Yüksek ve ebedi hakikat Türk İnkılabı'nın insaniyet ülküsündedir.

Zeki Mesut

Kültür İnkılabımız^{*}

Büyük Reis'imiz Gazi Hazretleri Cumhuriyet'in 10. yıldönümünde irat buyurdukları tarihi hitabede millete en büyük hedef olarak milli kültür ülküsünü tayin buyurmuşlardı. Bu makalede Büyük Dâhi'nin mevzu olarak işaret ettikleri bu büyük meseleyi seçtim.

Büyük Gazi'nin emsalsiz bir özlülükle ifade ve emir buyurdukları büyük ve kapsamlı hakikatler böyle kısa bir makale çerçevesine değil, büyük ciltlerin hacmine bile sığmaktan çok uzaktır.

Ancak düşünüldükçe kapsamı ve ehemmiyeti artan ve anlaşılan bu muazzam direktiflerin milletimiz için ne derece hayati bir mahiyette olduğunu anlamak ve anlatmak maksadıyla milli kültürümüzün geçirdiği derin inkılap safhalarını burada hatırlatacağım.

Gazi İnkılabı, Kültür İnkılabı bütün hızını asil ırkımızın mayasında gömülü yüksek karakterden alan Türklüğün yeni bir uyanışıdır. İnsanlığın en eski ve en çağdaş ırkı olan Türkler, kültürleri sayesinde bütün insanlığa medeniyet getirmişler ve dünyanın hemen her köşesinde muhtelif toplumsal teşekküller kurarak dünya çapında hükümetler, devletler vücuda getirmişler, yer yer büyük medeniyetler geliştirmişlerdir.

Meşhur Alman düşünürü Herder'in¹ izah ettiği gibi, insanlığı boğuşarak yaşamaktan ibaret hayvani bir hayattan çıkarıp, hayvanları ehlileştirerek ve bu suretle yeryüzünü süsleyen canlı mahluklar üzerinde insanın hâkimiyetini temin

* Neşet Ömer (İrdelp), *Babalık*, 17 Haziran 1934, No: 4421.

1 Johann Gottfried Herder. (Y.N.)

ederek kültürün ilk safhasını kuran ecdadımızdır ki ikinci merhalede işine yarayacak bitkilerin verimini düzenleme suretiyle toprağa da insanlığın faydasına boyun eğdirmek yolunu bulmuştur.

İşte binlerce ve binlerce yıl evvel ve dünya yüzünde yayılı bütün insan ırklarının hepsinden önce yeryüzünün bütün varlıkları üzerinde insan tahakkümünü kuran, Orta Asya sakinlerini, öz cetlerimiz tabiatın zoru ve evrensel inkılaplar sevkiyle öz yurtlarından dünyanın dört bucağına yaptıkları akınlar sayesinde ki telli müzik aletlerine varıncaya kadar ilk insanlık kültürünü cihanın diğer insan ırklarına da ulaştırmayı başarmışlar, doğuda Çin, güneyde Hint medeniyetlerinin tohumlarını atmışlar, Elcezire'de Sümer, Filistin yoluyla Afrika'ya akan kabileler Mısır, Anadolu'ya gelenler Eti, Akdeniz kıyılarına gelenler Ege, Eski Yunan, yine Anadolu'dan deniz yoluyla gelen Etrüskler Roma medeniyetlerinin temellerini kurmuşlardır. Kısacası tarihten evvelki devirlerden başlayarak ilk çağda ve ortaçağda dünyanın muhtelif sahalarında büyük ve şanlı medeniyetler kuran ve insanlığın ilerlemesinde önyak olan büyük milletimizin şeref dolu tarihinden burada -hatta en genel hatlarıyla- bahsetmeye imkân yoktur.

17. asra kadar binlerce yıl bütün insanlığın önünde yürüyen milletimiz o devirden sonra burada izahına lüzum görmediğimiz muhtelif etkenler tesiriyle korkunç bir çöküşe doğru yuvarlanmaya başladı. Büyük Gazi'mizin en muhteşem bir zaferle taçlandığı son Kurtuluş Savaşı'na kadar devam eden bu çöküş devresinin son safhalarını hatırlayacak olanlar aranızda az değildir.

Maddaten ve manen parçalanmış bir memleketten bağımsız bir yurt yaratan Dâhi Reisimiz yalnız askeri ve siyasi bir zaferle Türklüğü, Türklüğün geleceğini kurtarmanın mümkün olmadığını herkesten çok evvel ve çok iyi anlamıştır. Bunun için, memleketi asırlardan beri felaketten felakete sürükleyen zararlı müesseseleri birbiri ardınca yakıp temizlemek gibi toplumsal zaferlerle de Türk milletinin kurtuluşunu temin etti.

Saltanat ve hilafetin kaldırılması, din ile devletin ayrılması, kıyafet değişmesi, kadın hukukunun tanınması gibi muazzam inkılaplarımızla kuvvetlenen Türkiye Cumhuriyeti büyük yaratıcısının rehberliği altında ortaçağ bağlarından kurtuldu, çağdaş bir devlet olarak bütün dünyada layık olduğu şerefli mevki aldı.

Yalnız birer kelimeyle işaret edip geçtiğim bu büyük inkılapların hepsi ayrı ayrı uzun ve derin ilmi tahlillere mevzu teşkil edecek meselelerdir. Başka milletlerin uzun asırlar büyük mücadelelerle başarabildikleri bu inkılapları Türk milleti candan bağlı olduğu dâhi kurtarıcısı sayesinde misli görülmemiş bir süratle ve tam başarıyla yapmıştır. Yukarıda arz ettiğim gibi bu meselelerden maalesef bahsedemeyeceğim; yalnız büyük Gazi'nin bu siyasi ve toplumsal inkılapları en tam şekilde tamamlayan kültür inkılabından, yani alfabe, tarih ve dil inkılaplarının neticelerinden bahsetmek isterim.

Milli dilimizin bünyesine asla uymayan ilkel bir alfabe 900 sene dilimize hâkim olarak kalmıştı. 19. asırda Batı medeniyetiyle münasebetimiz daha ziyade sıklaşınca Arap harflerinin yetersizliği anlaşılır gibi oldu. Fakat harflerimizin hiçbir zaman nasıl düzeltilmesi lazım geleceği bir türlü kestirilemiyordu. Hepimizin hatırlarında olduğu gibi büyük ve derin alfabe inkılabı Büyük Dâhi'nin iradesiyle bir mucize gibi gerçekleşti ve bununla adeta Türk milleti eski bir medeniyet dairesinden çıkıp yeni bir medeniyet içine girdi. Ortaçağın 20. asra kadar gelen ananeleri kırıldı, adeta bu yeni alfabe milli kültür uyanışımızda bir esas ve temel teşkil etti. Bundan başka alfabe inkılabı, dilimizdeki yabancı sözlerin temizlenmesi lüzumunu gösterdi. Bilgi dilimiz yeni baştan teşekkül etmeye başladı.

Büyük Şef alfabe inkılabından sonra yine büyük kültür inkılaplarından birini teşkil eden milli tarih inkılabını yarattı. Tarih inkılabı bize milli tarihimizin derinliğini ve bu zamana kadar yanlış ve pek zararlı telkin altında kaldığımızı anlattı. Tarih inkılabı bize benliğimizi öğretti. Bu inkılap Türk milletini binlerce senelik mazisine kavuşturdu. Türk milletinin her ferdi, dünyanın dört köşesinde devletler kurarak hükümlan olmuş asil bir milletin çocukları olduğunu iftiharla anladı. Yeni tarih kitapları yapıldı. Tarih hocalarımıza bu inkılabın mahiyeti, hedefi, ruhu anlatıldı. Kısacası Büyük Yol Göstericimiz her şeyde olduğu gibi bu inkılapta da, tarihte de Türk milletinin ilk hocası oldu. Milli tarihini kendi görüşü köşesinden görmeyenler ne kadar bağımsız olurlarsa olsunlar, manevi yönden asla hür sayılmazlar; çünkü milli kültürün kaynağı milli tarihtir.

Asırlarca milli kültür kaynağından uzak kalmış olan Türk dilinin millileşmesi ideali de yine o ülkü kaynağından, yine ondan doğdu. Dil inkılabımız, ilimde, fikirlerin gelişmesinde, sanatta, zevkte, histe bir inkılaptır. Yarın saf Türk diliyle düşünecek ve yazacak olan çocuklarımız artık eski düşünme tarzından, eski mantıktan ebediyen kurtulacaktır. Dil inkılabı ve dil inkılabının bağlı olduğu kültür inkılabı sayesinde milletimiz Türk ruhunu, Türk dehasını ispat edecek olan milli bir sanat yaratmaya ve ilmin ilerlemesine yardım edecek bir kabiliyet göstermeyi başaracaktır.

Yalnız üç büyük kısmına temas ettiğim kültür inkılapları sayesinde milli hayatın her tarafında gözümüze çarpan siyasi, toplumsal, iktisadi inkılaplar da kuvvet bulmuştur. Çünkü kültür inkılabı, ruhta, fikirde, ahlakta kuvvetini gösteren derin bir inkılaptır. Kısacası, kültür inkılabı hakiki bir Türk uyanışı, Türk Rönesansı başlangıcından başka bir şey değildir. 10-15 yıl gibi bir milletin tarihinde bir an bile denilemeyecek kadar kısa bir zaman zarfında gerçekleştiren kültür inkılabımız hakkındaki bu izahat, bu inkılabın gelecekte Türk milleti için ilimde ve sanatta ne parlak bir gelişme temin edeceğini anlatmıştır sanırım.

Yalnız Türk milleti için değil, hatta bütün insanlık için bunun ne mesut neticeler vereceğini şimdi büyük Gazi'mizin dilinden dinleyelim:

"Çünkü, Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir. Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, yaratılıştan gelen zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini ve milli birlik duygusunu durmadan ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek geliştirmek milli ülkümüzdür. Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün insanlıkta hakiki huzurun temini yolunda kendine düşen vazifeyi yapmakta başarılı kılacaktır."¹

İstanbul Üniversitesi
Tıp Fakültesi Ordinaryüs Profesörü
Neşet Ömer

1 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 29 Ekim 1933 tarihli Onuncu Yıl Nutku'nun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.26, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2009, s.267-269. (Y.N.)

26 Ağustos^{*}

Her 26 Ağustos sabahı 25 Ağustos 1922 Salı gününü hatırlayınız. O tarihli İstanbul ve Avrupa gazetelerinden birkaçını masanız üstünde açınız. Şimdiki Türkiye'nin ne kadar güç bir şey olduğunu ancak böyle anlayabilirsiniz.

25 Ağustos 1922'de kimsenin inanmadığı Dumlupınar, bu Türkiye'nin başlangıcı idi. Harbi bitirenler, ellerinin ateşiyle büyük *dava*'ya sarıldılar. Birinin adı nasıl erkinlik¹ harbi ise, ötekinin adı erginlik² davası idi. Harbi kazanmak, yaşabilmek imkânlarının hepsini değil, -başlıcası da olsa- yalnız bir şey elde etmek idi.

Türk kurtuluşu davasının büyüklüğünü ve hele bütünlüğünü yalnız Atatürk görüp kavramıştı. Bu asrın kültür ve tekniği son Türk köyüne yerleşinceye kadar, bir uçtan öbür uca bütün memleket bu asır medeniyetinin cihazlarıyla kaplanıncaya kadar bu dava bitemezdi. Türkiye'de *geri* düşman, *gerilik* tehlikedir.

Hasta buğday veren tarlamızda, hasta düşünen kafamızda, geçmiş olan tarihten yaşamakta olan dilimize kadar, kurtuluş davasının içine girmeyen hiçbir şey yoktur. Hayatı, avutucu hayallere kapılmakla değil, yaratıcı hakikati aramakla geçen Atatürk, jeni³ kadar öz malı olan zaferini, başına taç olarak değil, yeni savaşlar için eline silah olarak aldı; ve her yeni zaferini, onun gibi, halk hizmetine verdi.

* Faliş Rifkı Atay, *Ulus*, 26 Ağustos 1935, No: 5058.

1 Erkinlik: Serbestlik; özgürlük. (Y.N.)

2 Erginlik: Gelişmişlik. (Y.N.)

3 Génie (Fr.): Deha. (Y.N.)

Üst üste birçok kaleler alınmıştır; birçok sancaklar düşürülmüştür: Dava kavgası henüz bitmiş değildir. Henüz Atatürk başbuğdur, halk onun ordusudur; henüz hepimiz silah altındayız.

Elektrik girmeyen tek köy, teknik görmeyen tek tarla, geri olan tek Türk kaldıkça, devrimin ne zaman biteceğini sormayınız.

Biz, arsiulusal¹ önemi ulusal önemi kadar büyük olan, nasıl başarılacağını yalnız bizim hesabımıza değil, bel bağladıkları sakat ve yanlış fikirler hesabına bütün Batı medeniyeti adamlarının heyecanla bekledikleri bir dava içindeyiz.

26 Ağustos başbuğunun emrinde, 26 Ağustos çocuklarının inan ve şevkiyle çalışalım.

F. R. Atay

1 Arsiulusal: Uluslararası, enternasyonal. (Y.N.)

İnkılap ve Bağımsızlık*

Bugün bir hadise karşısında bulunuyoruz ki, bundan evvelki rejimlerimizde benzerine raslayamazdık: Memleketin birçok politika ve fikir adamları seferber olarak birçok yerlerde binlerce Türk'e inkılap ve bağımsızlığımızın esaslarını ve şartlarını anlatmaktadırlar.

Türkiye, bağımsızlığına birkaç yoldan değil, bir tek yoldan kavuşmuştur. Türkiye bütün inkılaplarını birkaç devre içinde ve birkaç adamın emrinde olarak değil, bir devrin içinde ve bir Önder'in emrinde yapmıştır.

Niçin o halde bu iki hadisenin birkaç türlü izahı olsun? Neden bu iki hadisenin esasları ve şartları başka başka insanlara göre başka türlü olsun?

Besbelli bir şey ki, bağımsızlık ve inkılap davalarımızın izahında liberal görüşün hiç yeri yoktur. Nitekim bütün bu konferanslar Parti'nin genel sekreteri Recep Peker'in idaresinde ve üniversitelerimizde verilen inkılap derslerine göre yapılmıştır.

Eğer Parti, görüşlerini değişmez ilan ettiği dogmalara taşıtarak gözlerini ve kulaklarını hayata ve onun sonsuz değişmelerden ibaret akışına kapamış olsaydı, Türk bağımsızlık ve inkılap davalarının böyle tek ve değişmez bir izah tarzına dayanmaları tehlikeli olurdu.

Fakat biz biliyoruz ki, bağımsızlık ile inkılabın Kemalist görüşteki kaynakları, teoriden ziyade aksiyon ve kılı kırk yarmadan ziyade realizasyondur.

* Burhan Belge, "İnkılap ve İstiklal", *Ulus*, 18 Şubat 1936, No: 5230.

Bizler, bağımsızlığa kavuştuktan sonra, filvaki, bunun ele geçirilmesi ve muhafazası şartlarını düşünmüş ve bunlara teorik formüller vermişizdir. Eğer böyle olmasa idi, Milli Misak'tan sonra Lozan'a, Lozan'dan sonra da ekonomik bağımsızlık davasına geçmezdik.

Bizler, Şef'in bizi sevk ettiği inkılap yollarının dürüst ve imanlı yolcuları, bu yollarda yürürken teoriyi pek düşünmedik. Fakat bu yolların hepsinin birden eninde ve sonunda milletin öz varlığına götürdüğünü görünce, bu hep aynı noktaya çıkışta elbette ki teorik bir nedensellik gördük ve elbette ki bu sefer inkılaplarımızı idrakimize aksettirmenin sistemli yollarını aradık.

Görülüyor ki, Türk bağımsızlıkçılığı ve Türk inkılapçılığı bir "rahle işi" ol-mazdan önce bir "cephe ve siper" işidir.

Ve bunu bize en iyi, hem Şef'in tarihi çehresi ve şahsiyeti hem de memleketin bugünkü hali gösterir.

Atatürk, konuşup yapmadı; yaptıktan sonra konuştu.

Memleketin geri manzarasını hiçbir teori tek başına değiştiremez; çalışkanlık ve iş değiştirir. Fakat bu işin ve bu çalışkanlığın maksatlı ve verimli olmasında Kemalist teorinin açık lüzumunu görürüz.

İşte şu günlerde memleketin her tarafında ve binlerce memleket çocuğunun önünde verilen "bağımsızlık ve inkılap konferansları"nın verilmelerindeki sebeplerle verilmişlerindeki tarz böyle bir değerlendirmenin dairesi içinde aranmalıdır.

Herhangi liberal bir memlekette yapıldığı gibi, davullar karşısında ve sandıklar başında bir rengarenk propaganda yapmıyoruz. Bir yanda eserin gerçekleşme safhaları ilerlerken bir yanda bunun başlamasını, devam etmesini ve gayeye varmasını temin edecek olan vahdetli ve ahenkli görüşü anlatıyoruz.

Böyle bir manzaraya daha önceki rejimlerde şahit olamazdık. Çünkü bu manzaranın kendisi, bağımsızlığa varmış ve inkılaplarına inanmış bir memleketin manzarasıdır; bir yapıcılık manzarasıdır; imparatorlukta olduğu gibi bir çözülüp dağılmanın manzarası değildir.

Burhan Belge

Bunun Adına Şapka Derler^{*}

Vapur ayrılmadan önce, küpeşteden tekrar İnebolu'nun dış görünüşüne bakıyorum: Kasabanın doğusundaki Yarbaşı tepesinin balıksırtı tümseğinde üç katlı Karadeniz İlkemtebi ve tepenin dibinde keskin açılı, fakat yarım kalmış bir mendirek. İnebolu'nun kâgır çarşısı gibi bu dalgakıranı da meşhur Abdurrahman Paşa'nın Kastamonu valiliğine borçluyuz. Dalgadan kurtulan kayık oranın limanlığına kavuşunca Paşa'nın ruhuna ne kadar dua etmiştik.

Tepenin batı böğründe bir teras üstünde iri cüsseli, üç katlı Hükümet Konağı; adı gibi yeri, yeri gibi kendi yüksek. 1921 Haziran'ının 9. Perşembe günü Kalkış zırhlısı İnebolu'yu saatlerce bombardıman ettiği vakit yalnız bu bina sol tarafından değirmi bir oyuk halinde bir yara almıştı. Bir nişan gibi duran o yarayı keşke ibretli bir hatıra gibi saklasalarmış.

Hükümet Konağı'nın berisinde, yeri daha altta, fakat kasabanın en yüksek binası. Bizim zamanımızda otel ve gazinoydu; şimdi Fırka ve Halkevi olmuş. Kırk yıl önce *Manzûm Kastamonu ve İnebolu Temâşâsı*¹ diye peltek aruzlu bir

* İsmail Habib (Sevük) [Atatürk], *Cumhuriyet*, 20 İkinci Teşrin (Kasım) 1936, No: 4499; İsmail Habib, *Atatürk İçin/ Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayatındayken Yazılanlar*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1939, s.155-160.

İsmail Habib, *Cumhuriyet*'te kendi imzasıyla yayımlanmış olan bu yazının "doğrudan doğruya Atatürk'e ait" olduğunu belirterek şu açıklamayı yapmaktadır:

"23 İkinci Kânun [Kasım] 1936'dan 22 Ağustos 1937'ye kadar bir buçuk sene içinde *Cumhuriyet* gazetesinde 'Yurddan Yazılar' başlığı altında seksen kadar makalem çıktı. Bunlardan üç tanesi doğrudan doğruya Atatürk'e ait olduğu için onları da yazılış ve gazetede çıkış sırasıyla buraya alıyorum." Bkz. *Atatürk İçin...*, s.155. (Y.N.)

1 Yusuf Ziya, *Manzûm Kastamonu, Küre, İnebolu Temâşâsı*, Adana, 1897. (Y.N.)

kitapçık yazan adliyecilerden Yusuf Ziya'nın¹ "Burası sahilde âlâ bir misafirhanedir" diye başlayıp kırık dökük kafiyelerle övmek istediği yer.

Onun berisinde büsbütün düzde ve kıyıda Kayıkçılar Cemiyeti'nin binası, Gümrük idareleri, daha sağda ucu kesik bir havuç gibi duran tepeye yaslanmış ahşap bir mahalle ve en gerideki tepenin yamacında bir vezir konağı gibi kurulan hastane. İşte denizden görülebilen İnebolu bundan ibaret.

Bütün bunlar içinde eskiden otel, şimdi Halkevi olan o boylu poslu bina yok mu? Gözlerim hepsini bırakıp ona takıldı. Hani sahnede en esaslı rolü yapan büyük bir sanatkâr vardır; etrafında bir sürü şahıslar olmakla beraber, yüzünün manasıyla, sözünün keskinliğiyle, tavırlarının canlılığıyla bütün bakışları kendine çeker; yanındakiler hep figüran gibi kalmışlardır. Bu binanın etrafındaki diğer yapılar da hep silindiler. Gözlerim yalnız ona takılı.

O binada bu başkalık nedir? Bu, onun kendi gövdesinden gelmiyor. Dalga dalga bir tarih orada düğümlendi. Bizden ayrılmış tarih sadece bir hatıradır, fakat bize kadar akan tarih; nehrin başındaki su sonunda da var; dünümün günde oluşu bundan. Nehri bilmek nereden geldiğini bilmektir; günü anlamak için düne gidiş bundan. Önümdeki bina, sinema perdelerindeki sihirbazlık gibi, duvarlarını açarak, dört devrin dört kıyafetli tarih çalkantılarını gösteriyor.

İmparatorluktaki dedelerimizin başlarında taşıdıkları kavuk bizim sırtımıza bile ağır gelir. II. Mahmut eskiliğin belkemiği olan yeniçeriliği ortadan kaldırdığı vakit başlardaki kavuk da kalktı. Birinci kalkış ruhlara, ikinci kalkış başlara hafiflik getirmişti. Fakat beş altı yıl curcuna halinde bir kargaşalık devam ediyor. Eskiden kavukların biçimine göre herkesin ne olduğu biliniyordu. Şimdi herkes ne aklına eserse başına onu geçirmektedir. Bu böyle devam edemez. Hünkâr Avrupa'dan çeşit çeşit serpuşlar getirtti. Bunlar halka ve memurlara sınıf sınıf giydirilecek. Fakat ulema homurdandı: Bu şapkalı serpuşlarla namaz kılmak güç olurmuş. Yeniçeriye yenen Mahmut sarığa yenilmişti.

Nizamın eskisi gitti, yenisi gelememi. Ne yapmalı? İki defa kaptanıderya ve sonra serasker olan Hüsrev Paşa, Mısır'daki cihadiye askeri gibi, bizim donanmada dahi nizamiye askeri kuracak. Kendisine sonradan "Hurşid" adı verilen bir Fransız çavuşu² bu yeni askeri talim etmektedir. Onlara Tunus'tan fes getirildi. Selamlık töreninde bir taburluk yeni asker; omuzları döven uzun ve geniş püsküller kırmızı feslerin üstünü arkaya büktürerek askerlerin başı üstünde yayvan laleler gibi açılmıştı. Ne yapalım, zevk bu, manzara Hünkâr'ın hoşuna gitti.

Derhal Tunus'a elli bin fes ısmarlanıyor; bizde de fes yapılması için İzmirli Kâtibzade Mustafa Efendi fes nazırı oldu. Ferman var, herkes harıl harıl fes

1 Yusuf Ziya Yozgadi. (Y.N.)

2 Gaillard. (Y.N.)

giymektedir; fakat yobazlar da var, taraf taraf fes giyenlere tecavüz ediliyor. Bir yanda fese saldıran yenilik düşmanları, bir yanda yapmak istediği yeniliği müdafaaya çalışan devlet; ne ibretlidir, II. Mahmut fesi tutturabilmek için binlerle ve on binlerle kelle uçurmuştu.

Kavuk ümmet, fes Osmanlıdır. Kavuk bir ortaçağ şatosu gibi Avrupa'ya kapalıydı; fes kale kapılarını açtı. İçeri giren Avrupalılık bizi önce ayağımızdan yakalıyor. Lap lap diyen mestle lapçını aldı, yerine potini ve iskaripini giydirdi. Bizde hâlâ kıyıda bucakta kalmış, fazla kapalı, tırnağının ucunu bile göstermek istemeyen kadınlara bakınız, ayağı Avrupalıdır.

Avrupalılık ayaktan yukarı çıkıyor; bacağımızdan şalvarı attı, pantolonu giydirdi; cepken yerine ceket, lata yerine pardösü ve bomboş duran boynumuza da kravatla düğümlemiş sert yaka... Avrupalılık gırtlığımızı kadar çıkınca, biz gırtlığına kadar kendimizden çıkarak, yalnız başımızın üstündekiyle onlardan ayrıldığımızı düşünüp avunuyorduk.

Sadece bir asır ve sadece dört nesil, başımızdaki kırmızı fes kutsileşivermişti. Ona hem Müslümanlığımızın alameti hem milliyetimizin nişanesi gibi bakmaya başladık. Dindar olan da olmayan da ona sarılmıştı. Yabancı memleketinde bile başından fesi çıkaran bizden çıkmış ve şapkayı giyen onlardan olmuş demektir.

Fese yalnız din değil, yalnız milliyet değil, ona, hiç farkına varmadan, bayrak gibi, tabiiyet manası bile veriyorduk. Mütareke zamanlarının kara günlerinde Hristiyan vatandaşlardan fesi bırakmayanları bizim bayrağımızdan ayrılmayan sadakatler gibi görmedik mi? Fes işi başın dışı değil, başın içi ve ruhun içiydi. Kuvvetli şapkaya karşı zayıf fese sarılmak; sanki bunda bütünleşmenin kuvvetini buluyorduk.

İstiklal Savaşı'ndaki şahlanışımız nedir? O, hem kuvvetli şapkaya hem zayıf fese meydan okuyuştu. O şahlanışı yapanlar kalpağı onun için giydiler. O devre o kadar yakışan o heybetli kalpak neticede hem fesi hem şapkayı yendi. Kavuk ümmetimiz, fes Osmanlılığımız ve kalpak ihtilalimizdir.

Farkında mısınız? Zaferden sonra kalpak azalmaya başlar. Fes onu yitlik göstermiş bir küçük kardeş gibi kucakladı ve kalpak fesin kucağında eriyor. Şapkayı yenen kalpak kendine eklenince fes büsbütün kuvvetlendi. Müslümanlığın alameti, milliyetin nişanesi, tabiiyetin sembolü olan fes şimdi de zaferin neşesiydi. Mütarekenin kara günlerinde fesi atanlar onu tekrar giydiler. Fes bayram yapıyor.

Bu hava içinde şapkayı düşünmek kimin aklından geçirdi? Fakat bir gün, büyük zaferden üç yıl sonra, Büyük Şef, elinde bir panama şapkası, Kastamonu seyahatine çıktı. O seyahatin sonu şu önümdeki binadır. Festen şapkaya geçmek, bunu bir sürü kutsiyetlerin yıkılışı sanıyorduk. Kan gövdeyi götürebilirdi.

Korkunç bir şeydi bu. Artık en sivri kalemler bile bu işe bir kulp takmak için kekeleyip duruyordu: Şems-siper, kabalak, güneşlik, pervazlı serpuş...

Şu karşıdaki binanın büyük salonu, o kadar kalabalık ki oturacak değil ayakta duracak yer yok; pencere içleri de dolmuş. Şef önündeki kalabalığa bakıyor: Abani sarık, yeşil sarık, kurşuni kalpak, vişne çürüğü fes; yassı kalıp, sivri kalıp; kalın püskül, kopuk püskül.... Nedir bu, bir karnaval heyeti mi? Şef elindeki panamayı uzatarak bağırdı:

- "Bunun adına şapka derler."¹

O sözden bir gün önce birimiz şapka giyse binimiz saldırırdı, o sözden sonra hepimiz giydik. Kimsenin burnu kanamadı. Bu, yapılan işin kolaylığından mıydı? Yenilen zayıfsa yeniş kolaydır; halbuki yenilen devdi, vehimlerin kafalarda yarattığı büyük dev. O devı yenen en korkuncu yendi. Başlarımızın üstüne yeni bir serpuş konmuş değil, başlarımızın içinden birkaç tabakalık hücreler sökülüp atılmıştı. Kavuk ümmetimiz, fes Osmanlılığımız, kalpak ihtilalimiz ve şapka, bu, inkılabımızdır.

Vapur demir alıp İnebolu'dan ayrılırken şapkamı çıkararak o binayı selamlıyorum.

İsmail Habib

¹ Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in 27 Ağustos 1925 günü İnebolu Türk Ocağı'ndaki sözü konusu nutkunun tamamı için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.17, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ağustos 2005, s.283-286. (Y.N.)

Programlaşmak İnkılaplaşmak^{*}

Başvekâlette bir değişiklik vukuunun kararlaşması şu sorulara yol açıyor: Türkiye'nin harici ve dahili siyaseti böyle bir şahsi değişiklik üzerine değişecek mi? Değişecekse, bu farklar hangi yollarda ve noktalarda olacak?

Türkiye Cumhuriyeti'nin hakiki ruhunu kavrayanlar bu sorulara cevap vermekte herhalde zahmet çekmezler:

Başvekâlette şahıs değişmesi ana istikametlerde hiçbir fark doğuramaz. Çünkü Türkiye'nin tuttuğu siyaset yolları hiçbir şahsi düşüncenin mahsulü değildir. Görüş kudreti çok yüksek ve keskin bir önder, vaziyetimizin hakiki icaplarını araştırmış, ona göre birtakım ana yollar tutmuştur. Türklüğün mukadderatını bu yollara sevk etmiştir. Bunların temeli, kendi hesabımıza her türlü maceralardan uzak durmak, dünya yüzünde barışın ve emniyetin kökleşmesine bütün kuvvetimizle çalışmak, büyük iktisadi teşebbüsleri devletleştirmek, sınıf menfaatlerinin ve hususi menfaatlerin umumi menfaate karşı cephe yapmasına imkân vermemek, vatandaşlar için eşit hak ve eşit fırsat üzerine dayanan bir halk idaresi kurmak, inkılabı bir kelime halinde bırakmayıp manasını ve tesirlerini bütün varlığımıza yaymak gibi temiz ve dürüst prensiplerdir.

Bütün bu ana prensipler 15 seneden beri en ciddi imtihanlardan geçmiştir; daima da başarılı neticeler alınmıştır. Bu kadar ağır tecrübelerden geçmiş prensiplerde değişiklikler yapılması hatıra bile gelemaz.

* Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 28 Eylül 1937, No: 878.

En doğru, isabetli görüş tarzı, Türkiye'nin milletçe benimsenmiş ve tamamıyla milli bir gidiş olduğunu ve bunun fasılasızca devam edeceğini kabul etmektir. Yalnız şurası vardır ki Türkiye'nin devamlı bir surette gelişmesi, toplumsal bünyede birtakım farklar doğuruyor. Birtakım uzuvların vazifelerini yeni bazı usullerle ve daha geniş bir şekilde görmeleri kendi kendine bir zaruret halini alıyor. Yani zaman geçtikçe milletin mukadderatında yeni yeni sayfalar açılıyor. Bu yeni safhadaki işlerin kısmen yeni ellerle görülmesi ve siyasi hayatta adam yetiştirilmesi için daha serbest seçim imkânları açılması faydalı bir gaye halini alıyor.

Atatürk'ün manevralar esnasında sarf ettiği bir sözde bir program mahiyeti vardır ki, biz, bir yazı serisiyle bu söz üzerinde uzun uzadıya durmuştuk. Atatürk memlekette cumhuriyet yollarıyla beraber eski günlerden kalma birtakım yolların da hâlâ mevcut kaldığını işaret etmişti. Bu sözden ilham alarak diyebiliriz ki önümüzde açılan yeni devrenin ana vasıfları şunlar olacaktır:

1) İnkılabın icaplarını genel hayata geniş bir ölçüde yaymak; geçmiş günlerden kalan ve kuvvet ve zaman israflarına sebep olan bürokratik ruhu tasfiyeye uğratmak.

2) İrticaa ve yıkıcı ve olumsuz etkenlere söz hakkı vermemek şartıyla inkılap çerçevesi içinde müspet bir münakaşa ruhu yaratmak ve milletin siyasi olgunlaşmasına ve genel işlere canlı bir alaka ve emniyet bağlamasına imkân hazırlamak.

3) Bir taraftan inkılabın esas ve icaplarını her tarafa yayarken, bir taraftan da genel hayatı programlaştırmak...

Yani her uzvun vazifesini öyle bir suretle tayin etmek ki, bu uzuv vazifesini yapmak için ancak kendi kendinden kuvvet ve teşebbüs alsın ve her günkü tabii faaliyeti için daha üstün bir makamdan vesayet beklemek ve izin istemek ihtiyacını duymasın.

Bu suretle her türlü gelişme imkânlarına serbest mecralar açılmış ve memleketteki genel faaliyetlerin daha rasyonel ve verimli bir surette cereyan etmesi ve seçimin teşebbüs, irade ve kendine güven esasına göre olması temin edilmiş olur.

İleri doğru hareketi bu suretle anlamak, günü eleştirmek değildir. Dün mevcut olan imkânlar ve şartlar dairesinde hükümet vazifesini tam bir başarıyla yapmış ve memleket hesabına mükemmel neticeler almıştır. İşte bu neticeler, yarın için daha geniş ve verimli çalışma yollarına girmek imkânını hazırlamıştır. Dün nasıl bütün işler elbirliğiyle yapılmış ve başarılı neticeler milletin malı olmuşsa, yarın da aynı feragatle ve aynı ahenk ve sevgiyle memleket hesabına çalışmalar devam edecek ve bütün şahsi hisler gayenin birliği ve yüksekliği içinde eriyecektir.

Programlaşma devresi diyeceğimiz yeni safhanın bir günde esaslı neticeler vereceğine dair bir iddia olamaz. Hayatımızın geçmiş günlerin izlerinden kurtararak inkılap ruhuna uygun bir surette teşkilatlandırılması bazı sahalarda seneler sürebilir. Fakat aynı temiz milli ruh içinde devam edecek çalışmalar bizi her halde az bir zamanda çok müspet ve güzel neticelere kavuşturacaktır. Bunu tam bir emniyetle bekleyebiliriz.

Ahmet Emin Yalman

Türk İnkılabı^{*}

Türk İnkılabı'nın teorisi yoktur. Patentini hiçbir Avrupa filozofunun elinde görmek mümkün olmayan bu yüzde yüz Türk rejimi, Atatürk'ün realist kafası ile hadiselerin temasından doğdu. Diyalektiğe ve akademik münakaşaya gelmemesinin sebebi budur.

Neyi münakaşa edelim? Sultan Reşad'ın salak olup olmadığını mı? Vahdettin'in hain olup olmadığını mı? Hanedanın dejenere olup olmadığını mı? Bu noktada bir tereddüt sahibi olan ya salaktır, ya hain veya dejenere. Artık bir saltanat ve cumhuriyet münakaşamız olamaz.

Neyi münakaşa edelim? Zaferin ve inkılabın, milletin göğsünden ve halkın bağrından kopup kopmadığını mı? Dünya ile ahiretin bir elden idaresi lazım gelip gelmediğini mi? Bu noktada bir şüphe sahibi olan yobaz değilse kaçık veya hebenneka'dır.¹

Neyi münakaşa edelim? Sınıf kavgasının İspanya'yı yine İspanya'ya doğratıp doğratmadığını mı? Milli birliklerini yapamayan milletlerin köle yaşayıp yaşamadıklarını mı? Bu noktada bir işkili olan ya zıpzırdır yahut satılmış.

Neyi münakaşa edelim? Dünyanın bu ana baba gününde kuvvetli bir devlete muhtaç olup olmadığımızı mı? İleriye doğru geniş inkılap fırlayışlarıyla eskilerin nargile içerek yaşadıkları asırlarda kaybettikleri zamanı telafiye mecbur

* Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 30 Birinci Teşrin (Ekim) 1937, No: 4837.

1 Hebenneka (Ahmaklığıyla tanınan Yezid adında bir Arabın unvanı): Ahmak olduğu halde kendisini zeki ve becerikli zanneden. (Y.N.)

olup olmadığımızı mı? Bu noktada bir şüphesi, tereddüdü, işkili olan, sarsak beyinsizin biridir.

Münakaşa değil, tahlil edelim. İctihat kapısı kapalı, izah kapısı açıktır. Tıpkı fizik bir hadise karşısındaymışız gibi: Cisimlerin hareketle genişlediği, münakaşa değil, ancak izah edilebilir.

Bütün bu aksiyomları kabul eder gibi görünerek, Türk İnkılabı'nı yine bir Avrupa filozofunun ve iktisatçısının bütün dünyada ancak bir kahve ve koridor münakaşasına mevzu olmaktan başka her türlü tecrübe kıymetinden mahrum kalmış iddialarına dayanarak izah etmek isteyenlerin şahsiyetlerinden de, milliyetlerinden de, iyi niyetlerinden de şüphe etmek hakkımızdır.

Peyami Safa

İnkılabımızın İstikrarını Teyit Edecek Daha Tesirli Tedbirler^{*}

Meclis'e arz olunan hükümet programının ehemmiyetli bir yeniliği, hükümetin inkılabımızı koruyacak yeni müeyyideler koymak kararında olduğuna dair olan ifadededir. Atatürk inkılaplarını kendisine mal etmiş veya daha doğrusu bu inkılaplara mal olmuş olan Cumhuriyet hükümetlerimizin ilk başta önem verecekleri meselenin bu inkılapların neticesi olan rejime dört elle sarılmaktan ve ona herhangi bir noksan gelmesine meydan vermek şöyle dursun, üzerine en küçük bir toz konmasına karşı uyanık ve titiz bulunmaktan ibaret olduğunu söylemeye hacet bile yoktur. Yeni Türkiye'nin bütün hayatıyet ve kudretiyle beraber geleceğinin emniyeti kendi rejimindedir. Bizim, yıkılmış bir imparatorluktan büyüklükte maziye gölgede bırakmaya doğru giden yeni bir varlık çıkarmaklığımız, Atatürk güneşinin aydınlığında yepyeni bir zihniyetle harekete gelmekliğimiz sayesinde olabildi. Kurtuluş ve yükseliş hamleleriyle dünyanın gözlerini kamaştıran yeni Türkiye'nin herkese hayret veren başarı sırrı işte buradadır. Onun için biz kendi rejimimize çok kıskanç bir titizlikle bağlıyız ve ona en ufak bir sarsıntı gelebilmesine karşı göz kırpmaz bir bekçiyiz. Anlaşıyor ki bu yolda genel hassasiyetin tercümanı olan hükümet, inkılabımızın istikrarını sağlayacak yeni tedbirler almak lüzumuna kani olmuştur; ve bizce pek doğru, pek yerinde olarak.

* Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet*, 12 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, No: 4850.

Türk İnkılabı için şimdiye kadar alınan kararlar, daha ziyade irticai mahiyette zuhur edecek bazı hareket ihtimallerini karşılayan tedbirler etrafında toplanmıştı. Bu tedbirler her zaman esas tedbirlerdir ve zamanla onların teyit ve takviyesi için görülmüş olacak ihtiyaçların elbette icabına bakılmalıdır. Fakat zamanla inkılabımızı tehdit edecek tehlikelerin yalnız irticadan ve sağdan gelmekle kalmayarak bunların bizim bünyemize uyması ihtimali olmayan, hatta bazen ileri mahiyetli, başka istikametlerden de gelebileceği anlaşılmıştır. Yeni Türk rejimi esas mahiyeti itibariyle maziden ayrılarak geleceğe koşan ileri bir rejim olmakla beraber, bu ayrılış ve koşuşunda ne başıboştur ne de havadadır. Bilakis rejimimiz gerek maziden ayrılışında, gerek geleceğe koşuşunda ne yaptığını ve ne yapacağını bilerek yürüyen bir rejimdir. Şuurlu yeni Türk hayatı gelişigüzel değil, çerçevelemiş fikirler ve ideallerle yürüyor. Onun içindir ki dünyada kendi mahiyeti, kendi fikri yürüngesi içinde sınırlanmış bağımsız bir Kemalizm rejimi vardır.

Atatürk inkılap tarihimizin daha başlangıçlarında iken tuttuğumuz yolun bağımsızlığını ifade etmiş olmak için "Biz yalnız bize, yani kendimize benzeriz" demişti.¹ Bu çetin ve kesin söz yeni Türk rejiminin kopya bir rejim olmadığı-

1 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Aralık 1921 tarihli sözleri şu şekildedir:

"Bu hükümet demokratik bir hükümet midir, sosyalist bir hükümet midir? Yani şimdiye kadar okuduğumuz kitaplarda ismi zikredilen hükümetlerden hangisidir?" buyurdular. Efendiler, bizim hükümetimiz demokratik bir hükümet değildir, sosyalist bir hükümet değildir ve hakikaten kitaplarda mevcut olan hükümetlerin, ilmi mahiyeti itibariyle hiçbirine benzemeyen bir hükümettir. Fakat milli hâkimiyeti, milli iradeyi yegâne tecelli ettiren bir hükümettir, bu mahiyette bir hükümettir.

Toplumbilim noktasından bizim hükümetimizi ifade etmek lazım gelirse, 'halk hükümeti' deriz. Teşkilâtı Esasiye Kanunu'muzun birinciden dördüncüye kadar olan maddeleri, hükümetin ne olduğunu, kimin tarafından idare olunduğunu, idare eden heyetin kuvvet ve salahiyetini açıklamıştır. Şekil ve sureti tespit olunmuştur. Fakat toplumsal doktrin itibariyle dahi düşündüğümüz zaman, biz hayatını, bağımsızlığını kurtarmak için çalışan emek erbabıyız, zavallı halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız. Dolayısıyla, her birimizin hakkı vardır. Salahiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde biz hakkı kazanırız. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını emek harcamadan geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur. Leys-el el insan e ila masa'y [İnsan ancak çalışmakla insan olur]. (Alkışlar.) O halde ifade ediniz efendiler; halkçılık, toplumsal nizamını emeğine, hukukuna dayandırmak isteyen toplumsal bir doktrindir. Efendiler, biz bu hakkımızı saklı bulundurmak, bağımsızlığımızı emin bulundurabilmek için heyeti umumiyeimizce, heyeti milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyeti milliyeye mücadeleyi uygun gören bir mesleği takip eden insanlarız. Dolayısıyla, bu ve bu gibi açıklamalarla ve izahatla hükümetimizin dayandığı esasların, toplumbilime dayalı bir esas olduğunu bariz bir surette görürüz. Fakat ne yapalım ki, demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiçbir şeye benzemiyormuş. Efendiler, biz benzemekle ve benzetmekle ifthar etmeliyiz. Çünkü, biz bize benziyoruz, efendiler." Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, s.120-121. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler III*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2015, s.518. (Y.N.)

nı ve olmayacağını ilan etmiş olan ve ondan sonra bütün Türk inkılapçılarınca hareket düsturu kabul olunmuş bulunan bir ifadedir. Denilebilir ki o ifade bize hareket noktası teşkil etmiş olan baş kaidelerimizden biri olmuştur.

Türk inkılap rejiminin herhangi derecede irticai bir gerilemeye ve hatta durmaya tahammülü yoktur. O dinamik bir inkılaptır. Yıktağı eskiliklere nispetle ileriliğini bozmaya asla müsaade edemeyeceğimiz gibi, kendi istikametinde, amma bilhassa hususi hüviyetine uygun olan kendi istikametinde ilerlemesinin durdurulmasını da kabul edemeyiz. Bunlar için sahip olduğumuz kanuni müeyyidelerin zamanla kâfi görülmemeye başlamış olduğunu, milli muhitteki muhtelif tezahürlere nazaran kendimiz hissetmekte olduğumuz gibi, işte onu hükümet programında karar mahiyetini almış bir kaanat halinde de ifade edilmiş bulduk.

Vaziyetin en bariz noktaları olarak bilhassa Türkiye haricinde inkılap iddialı bazı rejimlerin propaganda kuvvetiyle taşıyıcı bir mahiyet alan hareketlerinden Türkiye'mize de sıçrayabilmiş bazı serpintilere tesadüf ediyoruz. Yanlış edinilmiş bazı fikirlerin veya sadece heveslerin memlekette ileri geri kımıldanışlarına şahit olabiliyoruz. Sosyal hareketler gözüyle bakılmaktan ziyade siyasal gayretlere benzeyen bu kımıldanışların Türkiye'mizde birden çok ziyade sebeplerle hayat hakları yoktur ve kendi rejimimizin sağlamlık ve istikrarı hesabına bu türlü hareketlere karşı çok dikkatli bulunmak mecburiyetindeyiz.

Bizim kimseye dokunmayan açık inancımıza göre milli rejimler ancak men-sup oldukları memleketlerin sınırları dahilinde kalması lazım gelen milli concept'lerdir.¹ Hatta bunların beynelmilelcilik² iddia edenleri için de vaziyet ve hakikat bu çerçeve dışına çıkamaz. Nihayet yabancı rejimlerin memleketimiz dahilinde filizlenme imkânı bulamamalarına dikkat etmeliğimize kimsenin diyeceği tek söz yoktur. Sınıf kavgasını kati surette reddeden Kemalizm toplumsal ve iktisadi hayatta devlete ve millete düşen vazifeler itibariyle mutlak bir dayanışmayı esas kabul etmiş olmak hususunda da diğer rejimlerden tamamen ayrılır. Bizim anlayışımızda muhtelif şubeleri ve meslekleri itibariyle cemiyeti meydana getiren teşekküller ve fertler ancak birbirini tamamlayan bir bütün teşkil ederler. Bu bütün bizim son tahlilde adına millet dediğimiz yüksek toplumsal ve siyasi cemiyet hayatıyla temsil ve ifade olunur. Bizim akidemizde en müteva-zı millet ferdine verilen kıymet en yüksek cemiyet ifadesine verilen kıymetten yukarı değilse aşağı da değildir. Yeni Türkiye'nin inkılapçı devleti ayrı ayrı her birinin mesut ve müreffeh olması göz önünde tutulan Türklerden oluşmaktadır. Orada kudreti yettiği kadar fert çalışır. Onun kudreti yetişmeyen yerlerde

1 Concept (Fr.): Kavram. (Y.N.)

2 Beynelmilelcilik: Uluslararasıılık; enternasyonalizm. (Y.N.)

ve işlerde devlet ve hükümet halkın hayır ve menfaati nam ve hesabına vazifeyi doğrudan doğruya kendi kuvvetli ve dayanıklı omuzlarına alır.

Özetle yeni Türkiye'nin Kemalizm adlı inkılap rejimi, her milletin kendisine mübarek olmasını temenni ettiğimiz harici rejimlerden bariz vasıflarla ayrılan bambaşka çehreli ve *yalnız kendi milli çehremize benzeyen* bir rejimdir. Kendi rejimimizin selamet ve bağımsızlığını muhafaza hususunda her hürriyet fikrini reddetmekte tereddüdümüz yoktur. Yeni Türkiye kendi hür rejiminin sınırları dahilinde hür ve bağımsızdır.

Bu izahlarla hükümet programında rejimin takviyesi lehine ifade olunan kararlardan anlayabildiğimiz manaların bir kısmını ortaya koymuş olduğumuz kanaatindeyiz. Bu, rejimimizin ideolojisini tamamlamak itibarıyla de pek iyi bir şey olacaktır.

Yunus Nadi

Doğu ve Batı *

"Osmanlı inkılapçıları Doğu ile Batı arasındaki farkın bir düşünüş farkı olduğunu anlayamadılar: Bir karma medeniyet kurmak hayali-ne koskoca bir asrı kurban ettiler."

Falih Rıfkı'nın bu sözlerinde büyük bir hakikat var. Bilmeliyiz ki Türk cemi-yeti, münasebette bulunduğu Batı milletlerinin bugünü bulmak için temel koy-dukları fikirleri bir kalıp olarak değil, bir ruh olarak, bir anlayış, bir görüş olarak kendinde yaratmak mecburiyetindedir. Doğu ve Batı, bir coğrafya terimi olmak-tan pek daha çok bir felsefi duyusun terimidir. Hayatı prensiplere bağlamak ve ciddi almak, işleri sistemleştirmek ve olurlarına bağlamamak... İşte Batılının ba-şarılarını doğuran fikri sebepler. İster sınıf diktatürası,¹ ister fert idaresinde dev-let kudretinin toplanması, isterse demokrat ananeye dayanan eklektik devlet idaresi, bütün bunlarda Batı, koyduğu prensiplere yaptığı hareketleri uydurmak sayesinde ki her şeye rağmen ayakta duruyor.

Tanzimat, yarısı cüppe, yarısı redingot bir medeniyet anlayışından ileriye ge-çemedi. Onun kültür anlayışı Sultanî Mektebi ile Kurşunlu Medrese'yi yan yana tutmaktan kurtulamadı. Bu anlayışla rönesansımız ancak içinde yaşadığımız Cumhuriyet yıllarına kadar geri kaldı. Bir sene sonra Tanzimat'ın yüzüncü yılı bitiyor. Heba olmuş zamanlara hüsrana bakarken bizden öncekilerin hatalı gö-

* Hasan Âli Yücel, "Şark ve Garb", *Ulus*, 30 Mart 1938.

1 Dictature (Fr.): Diktatörya, diktatörlük. (Y.N.)

rüşlerini düzeltmekten ve tamir etmekten başka doğru olarak yapılacak hiçbir şey yoktur. Terbiyemizin esası, kitap satırlarının siyah parmaklıkları arasından hayatın kendisine bakabilmek, hadiseleri olduğu gibi görebilmek ve onların seyrini düzenleyen prensiplere, gidişini idare eden kanunlara yükselebilmek olmalıdır. Bunun içindir ki Kemalizmin başlıca hayat şiarı pozitif bilimdir. Pozitif bilim anlayışının yayımı ve onun hayata tatbikinin kuvvetlenmesi, Türk milletinin gelecekteki gelişme ve saadetini tayin edecek etkenlerdir. Bizim için Doğu ve Batı bir geçmiş davası değil, ancak bugünün ve geleceğin bir simgesidir.

Hasan Âli Yücel

Harf İnkılabımızın Onuncu Yıldönümü*

Bundan on yıl önce bugün Büyük Önder Atatürk'ün yeni Türkiye'ye hediye ettiği büyük inkılaplardan biri olan halk inkılabının hayırlı ve kati emir ve işareti verilmişti. O gün bugün Türk alfabesi memlekette kurulup yerleşerek milletin irfanına açılan büyük nurlu yol alabildiğine gelişip gidiyor. Bugün yalnız yeni harflerle okuyup yazan genç neslin ilk kabileleri gittikçe yoğunlaşan kalabalıklarıyla geleceği fethetmeye gidiyorlar. Türk milleti yeni okuyup yazma aletiyle de ileri milletlerin arasına karışmış ve onlarla omuz öpüşen bir ilerleme yoluna girmiş bulunuyor. Büyük Önder'in bu yeni ve büyük inkılaba hâkim olan kati kararının bu onuncu yıldönümünü şevk ve heyecanla kutlulamak Türk milleti için hem müstesna bir zevk, hem sonsuz bir bahtiyarlıktır.

Eski harflerle bir türlü yürüyemeyen ve kolay kolay yürüyemeyeceği de aklı erenlerce iyiden iyiye takdir olunan milli irfana yeni devrimizin istediği süratli ve isabetli cereyanı verebilmek için o zamana kadar düşünülmüş bazı yarım yamalak ıslahat fikirlerini hatırlarız. Eski harflere fonetik bir kabiliyet vermek esasından ayrılmayan bu gayretlerin netice itibarıyla olduğu yerde adım sayan beyhude hayaller sınırını geçemediğine de dikkat olunuyordu. Meselenin radikal çözümünü Atatürk'ün nüfuzlu bakışı ve kararı temin etti. Şöyle ki:

Her şeyden evvel radikal çözümün şimdi kullanmakta olduğumuz yeni Türk alfabesini kabulle gerçekleştirebileceği üzerinde fikirler adeta yerleştikten sonra Atatürk'ün bu birinci safhadan daha ehemmiyetli olan ikinci karar harf inki-

* Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1938, No: 5114.

labının yeni alfabeyi derhal kabul ve tatbiki lazım geldiği şeklinde tecelli etti. Bir milletin asırlardan beri kullandığı bir harf sistemini birdenbire ve bütünüyle değiştirivermesi müşkül bir şey olduğu için yeni alfabenin kabul ve tatbikinde ortalama bir nesillik, yani hiç olmazsa 25 yıllık bir zamana ihtiyaç bulunduğu hükmediliyor ve bu müddetin derece derece müsamahayla geçirilmesi lazım ve zaruri gibi görünüyordu. Atatürk, bu müsamaha müddetini en kısa zamanlarına indirerek hakikatte hemen hemen yeni inkılabın derhal gerçekleştirilmesini umde kabul etmiş olan bir formülde karar kıldı ve bunu kendisine has büyüklük ve kolaylıkla millete bildirdi.¹

Daha sonra pek iyi takdir edildiği üzere hakikatte Atatürk'ün bu kararı çok kuvvetli şöyle bir sebebe dayanıyordu: Atatürk asırlarca sürmüş fena ve sakat bir alışkanlığın kaldırılması hesabına 25 yıl gibi uzun bir müsamaha devri kabul edilmesini yeni inkılabı neticesiz bıraktıracabilecek bir zayıflık sayıyor ve eğer böyle yapılırsa inkılabın gerçekleşmemesinden korkulması lazım geleceğini

1 27 Temmuz 1928 günü Dolmabahçe Sarayı'nda Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e yeni alfabe hakkında izahat veren Falih Rıfkı Atay şunları aktarıyor:

"Harf Komisyonu'nun son kararlarını Ankara'dan İstanbul'a getirip Dolmabahçe Sarayı'nın denize karşı aydınlık çalışma odasında Atatürk'e anlattığım günü dün gibi hatırlıyorum. [...]

-Yeni yazının eskisi yerine geçmesi için müddet olarak ne düşündünüz? diye sordu.

Müddet, arkadaşlardan azlığına göre beş, bir haylisine göre on beş yıl olmalıydı. İlk zamanları okullarda iki yazıyı da öğretecektik. Gazeteler birkaç fıkrayı yeni yazıyla dizdirmekten başlayarak, yavaş yavaş artıracaklar ve mühletin sonunda bütün gazeteyi yeni yazıyla dizdireceklerdi:

-Farz edelim on beşinci yılda gazetelerde yarım sütun Arapça yazı kaldı. Ne olacak biliyor musunuz? Herkes o yarım sütunu okuyacak. Bir harp, bir buhran, bir şey çıktı mı, bizim yazı da Enver'inkine dönecek.

Enver Paşa'nın daha fazla imla inkılabı diyebileceğimiz denemesi Birinci Dünya Harbi olur olmaz suya düşmüştü:

-Ya üç ayda yapabiliriz ya hiçbir zaman ... dedi.

Buna ben de şaştım doğrusu. Üç ayda bir millete yazı değiştirmek! Bunu da başarabilecek miydi? [...] Sonra Anadolu'ya köylere çıktı. Bir kara tahta üzerinde yeni yazının ilk derslerini verdi. Ve üç ayda 'yaptı'."

(Bkz. Falih Rıfkı Atay, *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.54-56.)

Aynı konuda Afet İnan şunları aktarmaktadır:

"Alfabe Heyeti'nin çalışmaları devam ederken bir gece Yunus Nadi (Abalı) bir teklifte bulunmuştur. 'Latin harflerini kabul edelim, fakat bir geçici devir olarak gazetelerin belirli sütunlarını bu harflerle, diğerlerini de eski harflerle yazalım. Okullarda ise, ilk giren öğrencilere yeni harflerin öğretilmesi başlansın, diğerleri eskiye devam etsin' demişti. Her zaman tartışmayı sükûnetle idare eden Atatürk birdenbire: 'Hayır, bu olamaz. Bu iş ya birden olur, yahut hiç olmaz. Gazetede sizin yazacağınız bir sütunu alışkanlık nedeniyle hiç kimse okumaz, yine eskisi gibi devam eder. Sonra okullarda ayrı ayrı sınıflardaki öğretim büsbütün karışıklığa sebebiyet verir' demişti."

(Bkz. Prof. Dr. Afet İnan, "Ellinci Yılında Türk Harf Devrimi (1928)", *Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu*, 2. Basım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.81.) (Y.N.)

haklı olarak düşünüyordu. Eğer araya 25 yıllık bir müsamaha fasılası konulacak olursa alışkanlıklarına esir olan insanların harf inkılabı külfetini en son dakikalara ertelemeye meyledcekleri inkılapçı gözünde şüphesiz bir keyfiyetti. O halde? O halde vaziyete hâkim olan mevcut nesil için bu inkılap gerçekleşmemiş olacak ve onun tesiri altında yeni nesiller de eski ve yeni harflerin tezaadı içinde iki cami arasında kalmış beynamaza dönecekti.

Şimdi aradan on yıl geçtikten ve inkılabın alışkanlıklara yüklediği maddi ve manevi külfetlerin büyük kısmı atlatılmış bulunduktan sonra daha iyi anlıyoruz ki eğer harf inkılabında Büyük Şef'in gösterdiği radikal yolda yürünülmemiş olsaydı onun adı inkılap bile olmazdı. Çünkü inkılap, yeni kanaatlerin kudretli hamleleriyle yalnız eski alışkanlıkları değil, eski kıymetleri derhal değiştiren fevri hareket demektir. İnkılap, inkılap olabilmek için değiştirme azim ve hareketinin kati ve ani olması lazımdır. Atatürk bunu yaptı ve bizce inkılapçılığının en büyük delilini bilhassa bu meselede vermiş bulundu; Atatürk inkılaplarının hangisi hangisinden daha üstün olduğunu ayırt etmek kolay değilse de. Çünkü Büyük Dâhi'nin Türk milletine verdiği yeni hayatın her safhası ayrı ayrı büyüktür.

Harf inkılabında şu ayırıcı vasıf var: Yeni alfabeye geçilirken asırların millet alışkanlığında kökleştirdiği bir sistem herkes tarafından az çok emek sarf olunarak değiştirilecekti. Bu zorunlu olarak bir kültür fasılası teşkil edebilirdi. Fakat netice itibariyle Türk milletini bütün fertleri çabuk okuyup çabuk yazar ileri milletler ayarında yekpare bir heyet haline koymak suretiyle daha büyük ve tam manasıyla milli bir kültüre götürürdü. Sınırlı sayıda mahzurlara ehemmiyet verilmeyerek büyük gayeye gidilmekte tereddüde yer bırakılmadı. İşte daha şimdiden büyük semereleri içinde yüzdüğümüz yeni harf inkılabı bu suretle kararlaştırmış ve Büyük Şef'in emriyle on yıl önce bugün bütün milletin sevak kabul ettiğı bir hakikat olmuştur.

Türk milleti Ulu Atasına harf inkılabının bu onuncu yıldönümünde yeni alfabenin altından yazılmış harfleriyle kalbinin en derin yerlerinden kopup gelen şükranlarını arz etmekle bahtiyardır.

Yunus Nadi

İnkılabın İki Büyük Prensibi *

İslamcılık daha Büyük Harp'te iflas etmişti. Bunu Hürriyet ve İtilafçıların gözüne sokmak için Mondros Mütarekenamesi'nin Hicaz'ı, Asir'i, Yemen'i, Suriye'yi, Irak'ı en yakın müttefik makamlara teslim eden 16. maddesi kâfi gelmedi; bütün Kurtuluş Harbi, Misakı Milli, Birinci ve İkinci İnönü, Sakarya da kâfi gelmedi. Dürrizade fetvalarını vermeye devam ediyordu. İslamcılık İstanbul'dan İtilaf donanmalarıyla beraber uzaklaştı, Vahdettin'le beraber kaçtı ve Osmanlılık politikası İzmit'te Ali Kemal'le beraber asıldı.

Son kanlı imtihanda üç fikirden ikisi sağ kalmıştı: Türkçülük ve Batıcılık. Fakat milli mücadelenin sonunda Osmanlı Türkçüleri ile Osmanlı Batıcılarının iddiaları da ağır yaralıydı. İmparatorluk toprakları parçalanmış, imparator kaçmıştı. Artık Osmanlı Türkçülerinin İslamlık, Batılılık ve Osmanlılık vasıflarını içine alan üçüzlü politikasına da veda etmek lazım geldi. Artık Osmanlı Türkçülerinin iddia ettikleri gibi "Osmanlı İmparatorluğu"nu muhafaza eden merkezi kuvvet Türk ve İslam kuvveti" değildi; artık "Osmanlılık demek Türklüğün, Araplığın, Rumluğun, Ermeniliğin toplamı" demek olamazdı; hatta Osmanlı kelimesi devlet unvanı halinde bile kalamazdı.

Batıcılığa gelince, Batı kavramı Balkan Harbi'nde olduğu gibi Kurtuluş Harbi sıralarında da tehlikeli bir macera geçiriyordu. Batı medeniyeti ile Batı emperyalizmini yine birbirine karıştırmaya başlamıştık. Batı emperyalizmine karşı kinimizi Batı medeniyetine de çevirdik. Kurtuluş edebiyatımızda bu medeniyet

* Peyami Safa, *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1938, No: 5125.

"tek dişi kalmış canavar" halinde de görünür. Fakat bu Batı kini Lozan barışı yapıp da Avrupa devletleriyle normal münasebete girdiğimiz günden sonra kaybolmuştu.

Osmanlı Türkçülüğünü de, Osmanlı Batıcılığını da kangren olmuş taraflarını kesip atmak şartıyla yaşatmak mümkündü. Bu kangren olmuş taraf her ikisinin de Osmanlılık sıfatıdır.

Atatürk bu büyük ameliyatı yaptı. Türk bünyesinde yaşamaya kabiliyetli gördüğü bu iki fikrin Osmanlılık kavramına yapışan ölü taraflarını kesip attı. Artık varlığından eser kalmayan şeriat ve saltanat otoritelerine boyun eğmeyen, kendi prensibine ait kıymetlerden zırnık vermeyen bağımsız ve kendi kendine bol bol kâfi bir milliyetçilik doğuyordu. Üstünde azınlıkların yok denecek kadar azaldığı ve baştan başa öz Türklerin yaşadığı bir toprakta başka türlü bir nas-yonalizmin hiçbir manası kalmamıştı. Böyle bir milletin siyasi bağımsızlığını Avrupa devletlerine kabul ettirdikten sonra içeride yapılacak tek ve büyük bir iş vardı: Batı metodunu, yeniçağ Avrupa'sının tekniğini ve milletlerarası ilişkilerini, yıkılmış bir imparatorluğun zaruri kıldığı endişelerden hiçbirleriyle sakatlamadan, şeriat ve saltanat korkusundan temizlenmiş bir bütünlükle, yekpare ve tastamam bir inkılap hareketi halinde memlekete sokmak. Artık Tanzimat'ın yarı şer'i, yarı nizami mahkemesinden eser kalmayacaktı; artık Türk maarifi yarı mektep, yarı medrese içinde bilgi dağıtmayacaktı. Artık enveriye, şu, bu gibi yarı şapka, yarı külah acayip serpuşlar aranmayacaktı; artık yarı alaturka, yarı alafranga musiki olmayacak ve Türk kadını yarı tavuk, yarı insan halinden çıkacaktı. *Atatürk'ten evvel Tanzimat ve Meşrutiyet gibi bütün inkılap hareketleri yarım adamların yarım adımlarıydı.* Milletin başına bütün belaları üşüştüren bu yarımıktı; Türk bünyesini hem Doğu ve Batı hem de din ve milliyet arasında yarımşar ve sakat iki parçaya bölüyordu.

Bu parçalardan milliyeti ve medeniyeti tereddütsüz tercih ettiren kararı vermek ve Türk düşüncesini Siyahlı kardeşler¹ gibi birbirine yapışık iki fikir ve eğilim halinde sürükleyen ikiz idealden kurtarmak lazımdı. Bu etüdün inkılap fikirlerinin tarihine ait birinci kısmının sonuna gelmeden bir kere daha izaha çalışmak istiyorum ki Atatürk İnkılabı'nın değişmez iki prensibi vardır: Milliyetçilik, medeniyetçilik. Bugüne kadar gerçekleşmiş hiçbir inkılap hareketi yoktur ki bu iki kaynaktan fıışkırmamış olsun.

Medeniyetçilik kökü bizi Avrupa ve Batı metoduna, düşüncesine ve ilişkilerine bağlar; milliyetçilik kökü bizi Orta Asya ve Doğu kökenlerimize, tarihimize ve dil birliğimize götürür. Türk İnkılabı'nın tahliline teşebbüs edebilmek için

1 1811'de göğüs kafeslerinden karınlarına kadar birbirine yapışık olarak doğan ve 63 yıl yaşayan Chang ve Eng adlarındaki Siyahlı iki erkek kardeş. (Y.N.)

dinlerin, medeniyetlerin ve kùltùrlerin mukayesesi bakımından bu iki prensibi de muayene etmeliyiz. İnkılap fikirlerinin tarihine ait olan birinci bölümü bitirdikten sonra böyle bir mukayese ve tahlil denemesine gireceğim.

Milli Mücadele içinde Mustafa Kemal, Türk bünyesi içinden fıskırttığı milli iradeyi organize etmekle işe başlamıştı. İnkılabı hazırlayan fikirlerin ve eğilimlerin tarihini tamamlamadan evvel bu teşkilatlanmaya da yakından bir göz atmalıyız. O zaman Türk İnkılabı'nın değışmez iki prensibi, milliyetçilik ve medeniyetçilik tam açıklığıyla ortaya çıkacaktır.

Peyami Safa

DEVİRİM VE TÜRK KADINI

Tesettür Meselesi*

Türk vatanının en uzak ve ücra köşelerinde bile ateşli tezahürat ve sevinç içinde kutlanan Cumhuriyet bayramında Trabzon Valisi Sait Bey'in¹ tesettür hakkındaki aydınlatıcı bir hitabesi üzerine ora kadınlarının derhal yüzlerinden peçelerini atarak yiğitlik gösterdiklerini o zaman okumuş, bu örnek alınmaya değer vaziyeti büyük bir sevinçle takdir etmiştik.

Hakikaten yaptığımız dünya çapındaki ve büyük inkıaplardan sonra hâlâ bir tesettür meselesinden bahsetmeye lüzum görmemiz, bu hastalıklı, zalim ve cahilce alışkanlığın hâlâ bazı taraflarda devamına bile şahit olmaklığımız bizi üzüyor. Düne kadar devam eden koyu taassup ve irtica devirlerinin günahlarından doğan bu tesettürün hangi ihtiyaçtan dolayı sürdürüldüğünü anlamıyoruz. İffet ve ahlakın muhafazasına bir siper zannedildiği için mi? Eğer böyle ise bu pek boş, pek yanlış bir fikirdir. İffet ve ahlak denilen insanlık vecibelerinin yarım arşın bez parçasıyla muhafaza edileceğine inanıyorsak çok, pek çok aldanırız.

Bir kadının iffeti öyle kuvvetli ve çelikten bir kaledir ki oraya hiçbir kuvvet uzanamaz. Ve hiçbir kudret tasavvur edemiyoruz ki onu zapt edebilsin. İffetli kadına hatta yapılacak en ufak bir laf atmayı bile mukaddes Türk Cumhuriyeti'nin heybetli kanunları en kahredici surette cezalandırır. Hemşiremiz olan bir Türk kadınının iffet timsaline doğru uzanmak isteyen saldırgan elleri kanunun sert ve çelik pençesi derhal kırar.

* Muzaffer Hamit, *Babalık*, 8 Teşrinisani (Kasım) 1926.

¹ Sait Kıymaz. (Y.N.)

Fazilet ve iffet yolundan sapan bir kadın yüzlerce peçe taksa buna iffetli mi diyeceğiz? O kadın hem cemiyeti ve hem de kendisini aldatmış olur. Köylerimizde hemen tesettür yoktur. Fakat şehirlere oranla oralarda fuhuşun pek kıymetsiz derecede olduğu inkâr edilmez bir hakikattir.

Tesettürün en ziyade orta halk sınıfı içinde revaç bulduğu malum bir vaziyettir. Cahil zannettiğimiz köylülerimiz büyük inkılabın kendilerine yüklediği mukaddes vazifeleri aşk ve şevkle ve kendilerine has bir basiretle ifa ederken şehirlilerimizin tesettür gibi bir mesele olmaya bile layık olmayan bir alışkanlığı hâlâ terk etmemeleri üzüntüyle karşılanacak bir ruh halidir. Dün gece sinemaya kadar gelen bir hanım locada şeridin sonuna kadar yüzünden peçeyi çıkarmamak garabetini göstermiş ve çoğu halkın nazarı dikkatini çekmişti. Sinemayı ruhi, estetik, ıslah edici bir etken olarak gördüğü oraya gelmekle anlaşılan bu hanımın peçesini çıkarmaması anlayışıyla taban tabana zıt bir garabettir. Üst sınıfın tamamen terk ettiği ve muhterem köylümüzün de esasen kullanmadığı bu tesettür meselesinde orta sınıfın artık bu zararlı alışkanlığı tepmesi zamanı gelmiştir. Bu hatta yapılması gecikmiş, her nasılsa unutulmuş bir iştir. Dolayısıyla şu insani ve tabii olmayan bid'attan¹ sıyrılmalarını muhterem halkımızdan rica ederken, alakadar yüksek makamların bu mesele hakkında lazım gelen teşviklerde ve uyarılarda bulunmalarını, mümkün olmazsa hatta bu hususta mahalli bir karar bile almalarını uygun buluruz.

Muzaffer Hamit

1 Bid'at: Sonradan meydana çıkan şey; yenilik. (Y.N.)

Kadın Kıyafetlerinin Uğradığı Değişmeler^{*}

*Türk Kadını Esaretten Tamamıyla Kurtaran
Cumhuriyet'tir*

İstanbul'a 35 sene evvel geldiğim zaman kadınların ev haricinde resmi kıyafeti çarşıftı. (Saraylı hanımlar ise ondan evvelki neslin alışkanlıklarını muhafaza ederek araba içinde yaşamaklı, feraceli olarak çıkabiliyorlardı.) Şehirli kadınlar arasında peçe nadiren تنها sokaklarda kaldırılırdı. Tazeler¹ için ahlaken buna da izin yoktu. Bir kadın kendi erkeğiyle bile bir arabaya binemez, cadde üzerinde konuşarak yan yana gidemezdi. Yeldirmeye, meşlaha ancak köylerde izin verilirdi. Kışın en şiddetli soğuşunda bile kadın mantoyla sokağa çıkamazdı.

Meşrutiyet'in birkaç senesi de böyle geçti. Türk kadınları İstanbul'da ancak 1917 kışında mantoyla sokağa çıkmışlar, pelerini atabilmişlerdir. Fakat buna cüret edenler ancak pek küçük bir zümreydi; onlar da zabıta takibatından uzak kalmamışlardı.

Bugün Cumhuriyet idaresinin temin ettiği şahsi hürriyet sayesinde, Türk kadınları serbest serbest Batı medeniyetinin en ileri temsilcisi milletlerin kadınları gibi başında şapka, arkasında manto, etekleri diz kapakları hizasında sokağa çıkabiliyor, ne bir saygısız söze ne de bir takibe maruz kalıyor.

Fakat Anadolu'nun her tarafında bu şahsi hürriyet ruhu henüz nüfuz etmiş değildir. Medeni şehir hayatının yaygınlaşmadığı yerlerde kadın hâlâ kendini,

^{*} *Muhit*, Şubat 1929, No: 4, s.249-250.

¹ Taze: Genç kız ya da kadın. (Y.N.)

kendi şeref ve namusunu idareye layık olmayan bir mahluk gibi kabul ediliyor. Yüzünü gözünü açıp tabiatın ışığını görmesine müsaade olunmuyor. Halbuki o kadın yazın kızgın güneş ışınları altında tarlada didinerek yediğimiz ekmeği yetiştiriyor; inekleri sağıyor, ev işlerini görüyor. Bundan fazla olarak gürbüz Türk çocuklarını doğurarak vatanın bütün hayat kudretini yaratıyor.

Memleketimizde büyük Gazi'nin rehberliği altında harf inkılabıyla başlayan ümmilikle mücadele hareketi hakiki medeni ve toplumsal inkılabı yaratacaktır. Ziraat ve sanayimiz yakında büyük makineler devrine girecek, her tarafta medeni şehir hayatı başlayacaktır. Kadın yeni Türk cemiyeti içinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin her tarafında toplumsal ve iktisadi mevkiyle uyumlu olarak şahsi hürriyetini de ele geçirecektir.

Türk Kadını*

Türk İnkılabı kadınlarımıza yeni hayatta haklarını, hürriyetlerini, toplumda layık oldukları mevki, hayatın her sahasında gelişme imkânını verdi. Türk kadını toplumsal hayat yolunda her gün yeni bir adım atıyor.

Türk kadınının toplumsal hayatta yerini alması yalnız kanunlarımızın bir neticesi değildir. Prensiplerine uymaya mecbur olduğumuz yeni hayat da bu zureti bize daima hatırlatıyor.

Yeni Belediye Kanunu'nda kadınlarımıza verilen seçme ve seçilme hakkından bahsedilirken bir zat diyordu ki:

"Hürriyet gibi, bağımsızlık gibi güzel şeyleri kazanmak kâfi değildir; en mühim şey bu değerli haklardan istifade etmesini bilmektir. En iyi bir silah, kullanmasını bilmeyenlerin elinde tehlikeli bir alet olur. Acaba kadınlarımız kendilerine verdiğimiz bu hakları kullanabilecekler mi?"

Eğer tarihe geçen inkılap adamları bu mantığa uymuş olsalardı, bugün siyasi, toplumsal, fikri sahalarda gördüğümüz bunca ilerlemelerin hiçbirini görmezdik. Abdülhamit merhuma birkaç defa sormak imkânını bulmuştum: "93 Kanunu Esasisini niçin kaldırdınız?"

Verdiği cevabın özü daima şu oldu: "Çünkü millet henüz yetişkin değildir. Rüştünü ispat edinceye kadar idareyi elimde bulundurmak lazımdır!"

Türk kadını, Türk ailesi yalnız toplumsal hayatta bir etken olmamakla kalmıyordu, onun eski vaziyeti biraz da izzetinefsi ezen bir şey olmuştu. Türk ka-

* Mahmut (Soydan), *Milliyet*, 20 Mayıs 1929, No: 1175.

dını maddeten mevcuttu, fakat ona manevi bir varlık verilmemişti. Onun bu mahkûmiyet hayatının, Türk'ün terbiyesi, ahlakı, toplumsal hayatı üzerinde de tesiri oluyordu. Kadını, kadın terbiyesini ihmal yüzünden çok çektik. İnkılap idaresi bu ıstırabı devam ettiremezdi. Dünyada kadının yardımlarından mahrum kalmış sağlam bir toplum tasavvur olunabilir mi?

Son zamanlarda yalnız aydınlar değil, seviyeleri o kadar yüksek olmayanlar bile annelerinin, karılarının, kız kardeşlerinin o mahkûm vaziyetlerinden usanmaya başlamışlardı. Kadınlarımızın kabiliyeti onlara layık oldukları mevki almak imkânını hazırladı. Şimdi Türkiye'nin her tarafında, tarlalarda, bürolarda, resmi ve hususi müesseselerde çalışan binlerce kadının manzarası eski zihniyetin ne kadar değiştiğini gösteriyor. Şunu da ilave etmeli ki, alınlarının teriyle hayatlarını kazanan hanımlarımız erkeklere örnek olabilecek bir dikkat ve ciddiyetle çalışıyorlar.

Dünyaya bu kadar kahraman yetiştiren Türk anasına mutlaka mevkiini vermek lazımdı. İşte inkılabın yaptığı budur.

Siirt Mebusu
Mahmut

Türk Kadını^{*}

Son Türk inkılaplarının en mühim fasıllarından birini şüphesiz Türk kadınlığındaki tam ve olgun değişim teşkil eder. Eğer kadın hayatın yarısı demekse -ki doğrusu budur- son inkılaplarımıza kadar Türk cemiyeti adeta yarısı yarı felçli bir cisim demekti. Türk kadınının eski zaman hayatımızda dahi yaptığı hizmetler yok değildi, amma ona layık olduğu mevkii vermeyen cemiyet manen düşük, cismense sakattı. Eski cemiyete göre köyde kadın bir ırgat, şehirde ise en sonunda heva ve heves¹ oyuncağı gibi bir şeydi. Her iki anlayışta kadınlık kavramına karşı gizli, hatta fiili bir hakaret bulunduğu ne yazık ki çok meydanda bir hakikatti. Eğer kadın hayatın yarısı ise -ki öyledir- eski Türk hareketinde ve genel olarak Doğu milletleri anlayışında cemiyet kadına ait bakış açısı dolayısıyla devamlı kendi kendini tahkir eden bir heyet sayılabilirdi. İşte Türk İnkılabı Türk muhitleri için bu layık olmayan efsaneyi ortadan kaldırarak kadına onun pek müstahak olduğu hürmet ve hürriyet mevkiini vermiş oldu. Artık prensip itibarıyla Türkiye'de kadın, erkek kadar hürriyet ve hürmet kazanmış bulunuyor. Artık değişmesi imkânı olmayan bu esasa dayanarak Türk kadınlığının bugünü ve geleceğinde daimi bir gelişme ve ferahlık göreceğimize şüphe yoktur.

Erkeklerin tahsil ve terbiyelerine olduğu kadar kızların tahsil ve terbiyelerine de ihtimam eden Cumhuriyet maarifi kendi başına Türkiye için yepyeni bir gelecek hazırlıyor denilse yanlış olmaz. İnkılabın feyzi ve kadınlığımızın olgunlaşma kabiliyeti sayesinde şimdiden görmekte olduğumuz gelişme manzarası

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani (Kasım) 1929, No: 1986.

1 Heva ve heves: Zevk ve şehvetler. (Y.N.)

gözlerimizi kamaştırıyor ve yer yer kalplerimizi iftihar hisleriyle dolduruyor. Hakikaten işte Avrupa meydan da; genel hayatta kadın hissesine düşen rolü oynamalıdır ki cemiyetin pürüzsüz, sağlam ve ahenkli manzarası oluşup gelişibilsin. Medeni Avrupa'nın bütün dünyaca gıpta olunan şimdiki halini yapan, erkek kadar kadındır da. Avrupa'da kadını genel hayattan çekerseniz, hayatın yarısını değil, hatta yarıdan çok fazlasını yıkmış olursunuz. O zaman şimdi gördüğünüz çiçekli mamurenin nasıl suyu çekilmiş bir değirmene döndüğü derhal görülür. Ne diyoruz, bu kadar değil, hatta hayat durur, hayat!

Türk kadınlığına ait inkılabın ehemmiyeti derecesini bilhassa Avrupa'da gözlemlemek mümkündür. Malumdur ki Türk kadınlığının bilhassa "harem esirleri" şeklindeki eski hali Avrupa'nın alayla karışık bir garipseme konusuydu. Avrupalıya göre eski zamanda Türk kadını dört duvar içine sıkı fıkı hapsedilmiş zavallı bir mahluktu. Eski zamanda herhangi Avrupalıya Doğu denildi mi, o derhal yatağanlı, kalkanlı bir silahşor ile duvarlar içindeki odasının divanına serilmiş esir bir kadın tahayyül etmekle işe başladılar. Avrupalının gözünde Doğu -ve hatta Türkiye- binbir gece masallarını fiilen sürdürmekte olan yerler demekti.

Son seyahatimde dahi bana her fırsat düştükçe sorgu üstüne sorgu yağdırıyorlardı:

-Demek şimdi Türkiye'de her erkeğin birden fazla kadını yok ha?

-Demek Türk kadını da tıpkı bizler -Batı kadınları- gibi sokağa çıkıp serbestçe geziyorlar ha?

-Demek ki Türk kadını şimdi erkekli kadınlı cemiyetlere iştirak ediyorlar ha?

-Canım şimdi harem yok mu? Hani şu tabloların bizim kafalarımıza yer ettirdiği divanlı, nargileli, bazen bir iki, bazen üç beş, bazen sürüyle güzel mahpus ve esirler? Ne oldu bu hareme? Hepsini yıktınız, hepsini kaldırdınız, öyle mi?..

Daha ziyade merakla sorulan bu soruların hangi cevaplarımızdan ileri geldiğini izaha hacet yok. Biz hakikati söylüyorduk, onlar kulaklarına inanmayarak habire soruyorlardı. Neticenin cidden takdîrkâr bir hürmet kanaatinde karar kıldığını ise her defasında memnuniyetle gördük...

Bu kadar da değil; kadınlığımız, kendisiyle alakalı inkılabın güzelliğini ve yüksekliğini Avrupa'nın içinde bizzat göstermeyi ve ispat etmeyi dahi başarmaktadır. Avrupa'da bulunan ve eşleriyle beraber yaşayan birçok Türklerin hayatı kadınlığımız namına Avrupa'yı fiilen aydınlatmaktadır. Avrupa'da tesadüf ettiğim Türk kadınları hemşirelerimiz, güzergâhında hep vakar ve hürmet yaratarak gezen pek güzide vatandaşlarımızdır; mesela Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden sefirlerimizin eşleri... Burada onların hepsine hürmetkâr övgülerimizi arz etmekle ancak vazifemizi yapmış oluruz.

Bu yalnız bizim sözümüzden ve bizim takdirimizden ibaret bir mesele de değildir. Son zamanda Paris'te elime geçen *L'Action française* gazetesinin Türk

İnkılabı'na tahsis edilmiş başmakalesindeki bir fıkrayı yetkili bir kalemin hakikate tercümanlıkta bizi kuvvetle teyit eden bir misali olmak üzere hayretle karışık bir memnuniyetle okuduk. Makalenin yazarı Mösyö Léon Daudet diyor ki:

"Yeni Türkiye'ye gelince, kadınlık tarafından bakıldığında -ki bu yön onun en az ehemmiyetli tarafı değildir- benim bunda bildiğim şudur: Çağdaş kadın üzerine bir kitap hazırlamakta olduğum için evvelki gün bu hususta bilgi sahibi olanlara Paris'in o kadar muhterem yabancı kadınlarına sahne olan diploması muhitlerinde kendi fikirlerine göre her bakımdan en güzel, en zeki, en mükemmel kadının kim olduğunu soruyordum. Kadınlar ve erkekler -böyle bir bahiste onların ittifakı pek ender şeylerdendir- bana oybirliğiyle şu cevabı verdiler: Madam X ve bir Türk diplomatının kendi fikirlerince tasavvur olunabilecek bütün güzelliklerle donanmış eşinin ismini söylediler. Eğer bu satırlar Gazi Hazretlerinin gözlerine ilişirse öyle sanırım ki onlar kendilerinin pek ziyade memnuniyetlerine sebep olacaktır..."

İşte bir numune ki Türk kadınlığının yeni hayatta ne kadar olgunlaşma kabiliyetiyle donanmış olduğunu gösterir. Léon Daudet'nin bahsetmek istediği Türk diplomatı ile hanımının kimler olduğunu tabii biz biliyoruz: Büyükelçimiz Ali Fethi Beyefendi ve muhterem eşleri Galibe Hanımefendi. Geçen sene Paris büyükelçiliğimizde verilen büyük bir ziyafette biz de bulunmuştuk. Başta Mösyö Poincaré olarak birçok ricalin ve eşlerinin hazır bulunduğu bu ziyafette ev sahibi sefiremiz vaziyeti en mümtaz bir zarafet ve letafetle idare etmişti. O zaman arkadaşlar arasında mevcut hanımların kısa bir mukayesesıyla kendi vatandaşımızın mükemmel hanımlığı üzerinde karar kılan bir hasbıhal yapmıştık. Aynı fikrin bir sene sonra hemen aynı ifadelerle bir yabancı kalemi tarafından tekrar ve teyit edilmiş olmasından tabii iftihar ettik.

Yunus Nadi

Türk Kadını*

Türk kadını cemiyet hayatında çoktan beri hak ettiği mevkii, mertebeyi buluyor, bugüne kadar kendisinden esirgenen haklarını yeniden kazanıyor.

Kadınlarımızın hak ettikleri vaziyet, kazandıkları hak yalnız toplumsal sahaya sınırlı değildir. Onlar bir vatandaş sıfatıyla milli hâkimiyette erkekler kadar hak ve vazife sahibi olmak haysiyetiyle siyasi hayatta da söz sahibi oluyorlar.

Şurası muhakkak ki, bir memlekette toplumsal hareketlerin başarılı olması için yalnız kanun kuvveti kâfi değildir. Muhitin kabiliyeti de birinci derecede mühimdir. Eğer kadınlarımız bugünkü vaziyet ve mevkilerini kazanmak kabiliyetinde olmasalardı, bugün olumlu bir netice karşısında bulunmamıza imkân olmazdı.

Şu noktayı da bilhassa unutmamalı ki, Türk kadınının bugün toplumsal hayatta yerini bulması yalnız kanunlarımızın bir icabı, bir neticesi değildir.

Bize bu zarureti hazırlayan yeni hayattır, yeni hayatın doğurduğu karışık ve mühim toplumsal meselelerdir. Her halde bugünkü hayat şartları içinde kadınlarımızın yardımlarından, çalışmalarından mahrum olan bir toplum tam ve olgun bir teşekkül ifade etmez.

Yeni hayat, Türk kadınının siyasi hayata da karışmasını icap ettiriyor. Esasen yeni hayat bu zarureti ilham etmeseydi bile, kadınları en tabii haklarından mahrum etmek çok büyük bir mantıksızlık olurdu.

* Mahmut (Soydan), *Milliyet*, 5 Nisan 1930.

Bir cemiyetin hayatında toplumsal adalet fikri hâkim olmazsa o cemiyetin kuvvetinden, kudretinden daima endişe edilir.

İki gün evvel muallim Afet Hanımefendi Türk Ocağı'nda Türk kadınlığının seçme ve seçilme hakkına, siyasi hayata karışmaları lüzumuna dair bir konferans vermişti.¹ Afet Hanımefendi bu hitabesinde yüksek bir görüş ve mantık kuvvetiyle çok esaslı noktalara temas etmiş, açıklık ve katıyet ifade eden bütün sözlerini yeni hayatın kanunlarına, çağdaş bilim ve teorilere, en nihayet medeni dünyada yaşayan misallere dayandırmış ve neticede verdiği hükümle kadınların siyasi haklarını vermek istemeyen geri fikirleri, köhne kanaat ve zihniyetleri mahkûm ve mağlup etmişti.

Afet Hanım diyordu ki:

"Kadın, seçme hakkını kazanmalıdır.

Çünkü demokrasinin mantığı bunu icap ettirir.

Çünkü kadının müdafaa edeceği menfaatler vardır.

Çünkü kadının cemiyete yerine getireceği vazifeler vardır.

Çünkü kadının siyasi haklarını tatbik etmesi kendisi için faydalıdır. Demokrasi prensibi şunları icap ettirir:

Aklı başında her fert, şahsiyetini muhafaza ve temin edebilmek için bir siyasi iktidarla donanmış olmalıdır."

Muallim Hanım bu noktada biraz durduktan sonra keskin ve asabi bir ifadeyle şu sözleri ilave etti:

"Efendiler! Kadın insandır ve aklı başındadır!.."

Afet Hanım'ın beyanatında her şeyden ziyade ilim ve mantık kuvveti hâkimdir:

"Milli hâkimiyet istisnasız vatandaşların bütünündedir. Onun içindir ki -saberler ve delilerden başka- bütün vatandaşlar seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Milli hâkimiyette cinsiyet farkı gözetilmez.

Kadınların seçme ve seçilme hakkının kabul ve tasdiki lehine olan hareket çok kuvvetlidir. Kadınlar bu haklarını -istesin, istemesin- mutlaka alacaklardır.

Genel hizmetlerin iyi idaresinde erkeklerin olduğu kadar kadınların da menfaatleri vardır. Kadınların müdafaa edeceği iktisadi menfaatleri vardır. Kadınların toplum teşkilatı hakkında bildirecekleri fikirleri vardır. Kadında adalet hissi vardır. Kadın tutumludur, barışçıdır..."

Doğrusu haksızlığa, mantıksızlığa düşmemek şartıyla, Afet Hanımefendi'nin tezini, iddialarını çürütmeye imkân yoktur. Bu vesileyle şu noktaya işaret etmek istiyoruz:

1 Afet (İnan) Hanım'ın 3 Nisan 1930 tarihli konferansı için bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1930, No: 3135. (Y.N.)

Kadın hareketi Türk İnkılabı'nın prensipleri bakımından yeni bir şey ifade etmiyor. Çünkü büyük Türk İnkılabı'nın doğurduğu yeni rejim eşitlik prensiplerinden ilham almıştır.

Muallim Hanım'ın dediği gibi seçim sandığının önünde bir ümmi ile bir devlet adamı eşit tutulurken kadınları nasıl hariç bırakabiliriz?.. Başka makalelerimizde bu mevzu üzerinde tekrar duracağız.

Siirt Mebusu
Mahmut

Kadınlara Seçim Hakkı^{*}

Bize önceden bir hayal, bir rüya gibi görünüp, sonra en sade hakikatler haline giren birçok şeyler sırasında nihayet kadınların seçim hakkı da bir emrivaki olmak üzeredir.

İlk gençlik çağlarımızda bu memlekette cumhuriyet ilanı, şeriatın ve saltanatın kaldırılması, şapka giymek, kadınları azat etmek vs. gibi inkılap hadiselerinin gerçekleşmesi ihtimalini hayalimizin erişemeyeceği kadar uzak bir geleceğe bırakırdık. "Kadınların açıldığını herhalde biz göremeyiz" derdik. "Şeyhülislam kapısı mı? O belki yüz sene sonra kapatılır" derdik. "Burada tam manasıyla bir demokrasi ancak iki asırda kurulabilir" derdik. Lakin işte hepsi, bunların hepsi, o tahminleri yaptığımız tarihten 15-20 yıl bile geçmeden oldu. Biz henüz hayat-tayız, henüz genciz ve tuhafı şu ki bütün bunları bizim mensup olduğumuz nesil yaptı!

İnkılabın kanunları, tabiatın kanunları gibi meçhul ve esrarlıdır. Nereden geldiği bilinmeyen sebepler, harekete geçirici kuvvetler, nasıl doğduğu, ilk defa kimin ağzından çıktığı keşfedilmeyen fikirler, idealler, bizi adeta farkına varmaksızın birtakım yüksek ve sarp gayelere doğru iter, atar, sürükler. Eyvah bu yürüyüşün, bu gidişin, bu akışın, bu koşuşun önüne geçmek veya ortasında durmak isteyenlere! Bunlar için dünyanın hiçbir noktasında kurtuluş ve selamet imkânı yoktur. Mutlaka o büyük akıntıya katılacaklardır; mutlaka sonuna kadar gideceklerdir.

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), "Kadınlara İntihap Hakkı", *Milliyet*, 16 Nisan 1930.

"Artık duracak mıyız? Artık bitti mi?" demeyiniz. Bu yolun sonu yoktur ve kadının seçim hakkını kazanışı, ancak bu yolun merhalelerinden biridir. Fakat ne yüksek, ne ulvi bir merhale!.. Burada bir parça duralım ve etrafımıza bakalım. Bütün medeniyet âlemi yüzünü hayret ve hayranlıkla yine bize doğru çevirmiştir.

Lakin her şeyden evvel söyleyelim ki bu hadise önünde ne kadar hayranlığa düşülse azdır, amma hayrete düşmeye hiç mahal yoktur. Zira Türk kadınının Avrupa'ca atasözü haline giren esirliği, iradesizliği, şuursuzluğu, ancak Osmanlı saltanatının son devirlerine ait bir facialı maceradır. Bu macera da yalnız payitaht ile payitahtı taklit eden birkaç şehirde cereyan etmiştir. Ondan evvel ve bunun haricinde Türk kadını daima eşit haklarla, eşit vasıflarla erkeğin arkadaşı, erkeğin eşi olmuştur. Başka bir makalemde de söylediğim gibi, gerek iktisadi hayatta, gerek siyasi hayatta kendisine düşen vazifeyi daima büyük kudret ve şuurla yapmıştır. Onun içindir ki Türk kadınına seçim yetkisini vermekle biz, ancak, onda esasen mevcut olan bir hakkı tanımış oluyoruz.

Geçen gün Ankara Türk Ocağı'nda o güzel ve cesur konferansı veren muallim Afet Hanım'ın hemşireleri namına söylediği sözleri de özetleyecek olursak bu manayı çıkarınız.¹ Türk kadını bu genç muallim hanımın ağzından kendi hakkını kendi istiyor ve bu hakkı kazanmaya ne kadar layık olduğunu ispat ediyor.

Yakup Kadri

1 Afet (İnan) Hanım'ın 3 Nisan 1930 tarihli konferansı için bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 4 Nisan 1930, No: 3135. (Y.N.)

Cumhuriyet Devrinde Türk Kadını^{*}

Sevgili memleketimizde Cumhuriyet rejimini tamamlayan inkılapların en mühimlerinden biri Türk kadınının mazhar olduğu hürriyettir. Bizde kadının ondan evvel bir nevi esirlik hayatı yaşadığını ve adeta cemiyet için yok sayılacak bir vaziyette bulunduğunu bugün hepimiz hüznü ve hayretle hatırlarız. Hayatın yarısı olan kadın bizde hayata karışmadığı için Cumhuriyet rejiminin kadın inkılabına kadar Türk cemiyeti adeta yarım bir cemiyetti.

Türk kadınını cemiyete karıştırmayan sebepler Türkün öz malı olan hükümler ve âdetler cümlesinden değildi. Türk'ü kendi tarihinde ve kendisinin asıl hayatında kadına çok hürmetkâr görürüz ve Türk kadınının pek muhterem bir mevkii bulunduğunu hep anlarız. Ne hacet, Türk hayatına sonradan karışan yabancı âdetler haksız yere Türk kadınını cemiyette felçli bir hale sokmaya çalışırken Türk kadını kendi fitri ve tarihi ananesinden ilham ve kuvvet alarak daima cemiyetin işine ve hayrına karışmaktan ve çalışmaktan hiçbir zaman geri kalmamıştır. Bu davanın en parlak misalini İstiklal Harbi'nde milli davayı muzaffer kılmak için bütün memlekette analarımızın, hemşirelerimizin ve kız çocuklarımızın göstermiş oldukları yüksek gayret ve himmette buluruz. Arkalarında süt emen yavruları, günlerce mermi taşıyan Türk kadını bu bizim milli mücadelemizin şüphesiz en parlak destanını teşkil eder. Denilebilir ki Türk kadını İstiklal Harbimizde gösterdiği yararlıkla Cumhuriyet devrindeki hürriyetini kendi kılıcı hakkı olarak elde etmiştir.

* Yunus Nadi (Abalıoğlu), *Cumhuriyet*, 10 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 3387.

Türk kadını en büyük inkılabımızda hürriyet hakkı namına neler kazandı ve daha neler kazanmaya hakkı vardır?

Ne zannediyorsunuz?.. Türk kadını hürriyetini kazandı da her şey olup bitti mi?.. Türk kadınının cemiyet haklarını sahiplenmek hususunda yavaş yavaş kateteceği diğer mesafeler ve dereceler de vardır ki peyderpey onların gerçekleşmesine yalnız şahit olmakla kalmayacağız, belki onların gerçekleşmesini temin edecek ve kolaylaştıracak faaliyetlere iştirak etmekte müstesna bir zevk bulacağız.

Türk inkıplarının Türk kadınına temin ettiği ilk genel hak, Türk kadınının tıpkı kardeşi Türk erkeği gibi ferdi hürriyet hakkına sahipliğidir. Artık kafes yıkılarak kadın hapishane hayatından kurtarılmış ve artık çarşaf yırtılarak kadın umacı kıyafetinden çıkarılmıştır. Hususi bir hayat çerçevesi içinde cemiyetten adeta ayrı yaşayan kadın o çerçevenin ortadan kaldırılmasıyla cemiyete karışmış ve cemiyet hayatına girmiştir. Artık bu genel halinde Türk kadınının Avrupalı hemşiresinden hiçbir farkı kalmamıştır.

İşin bu kadarı tabii bir haktır. Kadının tabii hakları toplumsal sahada tespit de edilmiştir. Ailenin bir ayağı erkeксе diğer ayağı kadındır. Fakat kadın hukuku itibariyle yalnız bu dereceyle yetinemedik. Kadının siyasi hakları ne olacak?.. Cemiyetin yarısı kadındır diyoruz. O halde cemiyet işlerinin bütününde kadının yerine getireceği rollerde gelişmeler gerçekleşecek ve sürecek demek olur.

Hakikatte kadınlığın siyasi haklara sahiplik derecesi bugün medeni âlemin belli başlı büyük meselelerinden birini teşkil etmektedir. Türk İnkılabı ilk gününden itibaren -tabii ki imkânla kayıtlı olmak şartını göz önünden uzak tutmak ciddiyetiyle- peyderpey Türk kadınına bütün haklarında kemale erdirmek gayesini takip ediyor.

Türk kadını devlet idaresine esas olan Büyük Millet Meclisi seçimleri hesaplarına fikren dahildir. Orada Türk kadını için tamamlanacak yön seçen ve seçilen payelerine geçmek kısımdır.

Türk kadını belediye seçimlerinde hem seçmek hem seçilmek haklarına mazhardır ve bu iş her iki itibarla tatbikattadır.

Cumhuriyet'in onuncu yıldönümüne yaklaşırken hür Türk kadınının siyasi haklar itibariyle ne gibi yeni mazhariyetlerle görünüp yükseleceğini düşünmek lazımdır.

Mesela şehirlerden köylere intikal edilerek Türk kadınının köyler idaresi için hem seçmek hem seçilmek payesine nakli kadınlığımızın siyasi hakları noktasından mühim bir gelişme safhası arz edemez mi ve bu mümkün değil midir?

Bu sorulara hep olumlu cevap vererek biz şimdi bu mühim safhaya pekâlâ intikal edeceğimizi söyleriz. Cumhuriyet'in onuncu yıldönümüne böyle yepyeni bir şeref halesiyle daha süslü olarak girebileceğimize şüphe yoktur.

Yunus Nadi

Cumhuriyet ve Kadın^{*}

Bugün Türk Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümü! Bugünün bütün memleket için olan büyük kıymeti yanında Türk kadınlığı için taşıdığı ayrı bir değeri de vardır. Bugün Türk ve daha doğrusu Doğu kadınının bayram günüdür.

Türk kadınına Cumhuriyet rejiminin kazandırdığı haklar pek çoktur. Gerçi Umumi Harp'in doğurduğu ihtiyaçlar Türk kadınına hayata atmıştır. Fakat o zamanlar genel olarak kadına verilen işler küçük işlerdi. Çünkü "kadın büyük işler yapmaya muktedir değildir" zihniyeti hüküm sürüyordu.

Hiç unutmam, bundan 13 sene evvel Hukuk'a ilk defa olmak üzere üç hanım girdik. Bu, adeta büyük bir hadise oldu. Hukuk mezunu hanım ne yapacaktı? Avukat mı, hâkim mi olacaktı? Gerçi Darülfünun'un diğer fakültelerinde kadınlar vardı. Fakat bunlar muallim yetiştiriyorlardı. Muallimlik gibi büyük ve mühim işi kadınların başaracağını kabul eden zihniyet nedense kadının avukat, hâkim olabileceğini kabul edemiyordu. Hukuk mezunu olmak, erkek gibi hayata atılmaya hazırlanmak demekti. Kadın, erkek gibi nasıl çalışırdı? Daha dün yenileşme tarihimizin en muhterem bir siması Namık Kemal bile kadına "hemen hemen insan" dememiş miydi?

İşte bu "hemen hemen insan"ın hüküm verebilmesini, bir hak takip etmesini kimsenin havsalası alamıyordu. Fakat mektebi bitirdik. Bizden sonra birçok hanım arkadaşlar yetiştiler ve bugün hâkimlik, avukatlık, müddeiumumilik¹ eden, poliste çalışan birçok Hukuk mezunu hanımlar var. Az zaman zarfında yapılan

* Süreyya Ağaoğlu, *Milliyet*, 29 Teşrinievvel (Ekim) 1933, No: 2773.

1 Müddeiumumi: Savcı. (Y.N.)

tecrübe Türk kızlarının erkek arkadaşlarıyla omuz omuza her toplumsal faaliyet sahasında yürüyebileceğini gösterdi.

Türk kadınına çalışma sahasında kabiliyetini göstermek fırsatını bir vatandaşlık hakkı olarak veren, Cumhuriyet kanunlarıdır. Evvelce evde, haremde kapalı yaşayan, çocuğu üzerinde, evinde hiçbir hakkı tanınmayan Türk kadını, Medeni Kanun'un kendisine bahsettiği haklarla bugün çocuğunun tam manasıyla anasıdır ve erkeğinin her hakkına eşit haklara sahiptir. Artık Türk anasını, baba istediği zaman kapıyı gösterip bir kelimeyle çocuğunun analığından, evinin kadınlığından uzaklaştıramaz.

Ailede görülen bu mesut inkılap iktisadi, toplumsal sahada da kendisini tecelli ettiriyor. Kadın belediye seçimlerine iştirak ediyor, kadın belediye üyesi oluyor; bankalarda kadın müdürler var; kıymetli doktor hanımlar var; fabrikada çalışan kadınlar var. Bugün Türkiye'de birçok aileler kadının emeğiyle yaşıyorlar.

Türk kadını Cumhuriyet rejiminin kendisine verdiği haklara ne kadar layık olduğunu daha mücadele senelerinde ispat etmiştir. Cepheye giden erkek yerine evine her hususta bakan bu kadın, cepheye de mermiler taşımak suretiyle iştirak etmiştir. Memleketin her derdine bütün canıyla sarılan Türk kadınına haklarını veren Cumhuriyet ve onu idare eden büyük ve mukaddes ellere memleket kadınlığı her zaman minnettar ve müteşekkirdir. Türk kadını her hakkın bir vazife karşılığı olduğunu biliyor ve bunun için hür bir memleketin hür bir vatandaşı olarak vazifesinde ciddiyet ve vakarla yürüyor.

Süreyya Ağaoğlu

Kafes Arkasından Kurultay'a^{*}

Büyük Kurultay'ın¹ geçen günkü toplantısıyla değişimimiz yeni bir konağına daha varmıştır: Yüzünden peçesini atarak kadının temiz yüzünü açan, onu kafes arkasından kurtaran Cumurluk,² şimdi de onu en büyük amacına kavuşturuyor. Kadınlar da bundan böyle erkekler gibi saylav³ seçecek ve saylav seçilebileceklerdir. Bu değişim erkekler ile kadınlar arasındaki ayrılığı büsbütün kaldırmaktadır.

Hiç unutmam, yirmi yıl önce Amerika'ya okumaya giderken Londra'ya uğramıştım. Orada kadınlarla erkekler arasında kanlı bir sokak kavgası gördüm. Madam Pankhurst⁴ denilen bir kadının başkanlığı altında saylav seçmek ve seçilmek isteyen birtakım kadınlar bir parkta toplanmışlar. Bu toplantıyı erkekler dağıtmak istemişler. Bunun üzerine kanlı bir kavgaya kopmuş.

İngiltere'den New York'a vardığımızda aynı kavganın başka türüsünü Amerika'da da gördük. Gün geçmezdi ki kadınlarla erkekler sokak ortasında boğuşmasınlar.

İngiltere ve Amerika'da yıllarca süren uğraşmadan sonra artık kadınlar amaçlarına kavuşmuşlardır. Birçok Avrupa ülkelerinde de kadınlar uzun ve çetin savaştan sonra siyasal⁵ beraberliklerini elde etmişlerdir.

* Ahmet Şükrü Esmer, *Milliyet*, 7 Kânunuevvel (Aralık) 1934, No: 3172.

1 Büyük Kurultay: Türkiye Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

2 Cumurluk: Cumhuriyet. (Y.N.)

3 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

4 Sylvia Pankhurst (1882-1960). (Y.N.)

5 Siyasal: Siyasal. (Y.N.)

Türk kadını amacına sokak kavgasıyla kavuşmuş değildir. Ancak bu, o hakka daha az değeri olduğunu göstermez. Türk kadını ulusal savaşımızda erkeklerle birlikte çalışmıştır. Büyük önderimiz Atatürk yıllarca önceki söylevlerinde Türk kadınının ulusal savaşımızdaki büyük emeklerini çok güzel anlattı.¹ Başbakan General İnönü de geçen gün Türk kadınının ulusal savaşdaki yararlığını şöyle anlattı:

"Bir memlekette ki, yurdun her tarafı istilaya uğradığı zaman, kadınlar ateş altında erkeklerle beraber omuz omza çalışırlar, memleketin geri kalan kısmını korumak ve beslemek için tarlanın kara toprağından yiyecek çıkarmaya çalışırlar, elbette bu mevcudiyetlerin yurdun her köşesinde ve her tabakasinda söz söylemeye hakları vardır. Herhangi bir ülkede kadınlar bu kadar imtihanlar geçirmişse, orada da kadınlar elbette bizim kanunen verdiğimiz haklara kavuşacaklardır."²

Bu sözlerin General İnönü gibi ulusal savaşımızda kumandanlık yapmış bir adamın ağzından çıkması, onların değimini³ bir o kadar artırmaktadır.

Sultanlık kadını çok alçaltmak istemişti. Kırk yıl kadar önce Alman İmparatoru II. Wilhelm, karısı olan İmparatoriçe⁴ ile beraber İstanbul'a gelmişti. Sultan Hamit'e konuk olan İmparatoriçe'nin "haremi hümayun'u" görmeye gitmesi gerek olmuş. Uzun çekingiden⁵ sonra hareme giren İmparatoriçe içeride biraz kaldıktan sonra dışarı çıkarken ağlıyormuş. İmparator neden ağladığını sorduğunda demiş ki:

"Hiçbir yerde kadın bu kerte aşağılanamaz."⁶

1 Gazi Mustafa Kemal'in 21 Mart 1923 günü Konya Hilali Ahmer Kadınlar Şubesi'nin çayında verdiği söz konusu söylevi için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.15, Kaynak Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.244-249. (Y.N.)

2 Başbakan İsmet İnönü'nün 5 Aralık 1934 günü Meclis'teki konuşmasının tamamı için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 4, c.25, s.82-83. (Y.N.)

3 Değim: Liyakat; yararlık. (Y.N.)

4 Auguste Viktoria von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg. (Y.N.)

5 Çekingi: Kararsızlık. (Y.N.)

6 Mahmut Esat Bozkurt söz konusu olayı *Prens Bülow'un Hatıraları*'ndan (*Mémoires du Chancelier Prince de Bülow*, 4 cilt, Paris, 1931-1942) naklen ve farklı olarak şöyle aktarmaktadır:

"Vaktiyle Alman İmparatoru II. Wilhelm, II. Abdülhamit'i ziyaret için memleketimize geldiğinde, karısı İmparatoriçe, Sultan'ın karılarını bir türlü ziyaret etmek istememiş... Oraya götürmek için çok zorluk çekilmiş... Kadın, kocasına 'Ben Alman imparatoriçesiyim. Metresleri ziyaret etmek şerefime dokunur!' demiş. Kendisine 'Bunlar metres değil, sultanın karıları' denildiği zaman, o 'Nasıl ki bir karının tek bir kocası olursa, bir kocanın da tek bir karısı olur, başka türlüünü anlamam' demiş. En sonra işe o vakit Alman başvekili olan Prens Bülow karışmış ve İmparatoriçe'nin ziyareti reddetmesinin Türkiye'deki Alman menfaatlerini yüzüstü bırakacağını ileri sürmüş. Bunun üzerine İmparatoriçe ziyareti kabul etmiş; saraya gitmiş, beş dakika kalarak dönmüş!!" Bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler III*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Nisan 2015, s.361. (Y.N.)

Kendi saraylarında kadına böyle gözle bakan sultanların ulus kadınlığını nasıl bir gözle görecekları anlaşılır.

Cumurluk kadını çarşafı, yaşmaklı, peçeli buldu. Onun yüreğı gibi temiz olan alnını açtı. Ona çalışmak, yükselmek olağlanlığını¹ verdi. Onu erkekle beraber yaptı. Birçok yıldır kend kurumu² seçimlerini yapıyorlar ve bu kurumlara seçilebiliyorlar. Şimdi de bir kurultak³ içinde en yüksek sıyasal hakkı elde etmektedirler.

Her hakkın bir borç karşılığı vardır. Cumurluğun kadından beklediğı, yeni kazandığı hakkı kullanırken bu borcu unutmamasıdır. Unutmasın ki, kendisini kafes arkasından çıkarıp Kurultay'a götüren Atatürk ve cumurluktur.

A. Şükrü Esmer

1 Olağlanlık: İmkan, olanak. (Y.N.)

2 Kend kurumu: Belediye. (Y.N.)

3 Kurultak: Meclis. (Y.N.)

Peçe ve Çarşaf*

Kadınlığımız genel hukukuna sahip olmuş bulunuyor. Kadın kişilerimizi Büyük Ulus Kurultayı'nda¹ da göreceğiz. Onların saylav² seçmek ve seçilmek hakları da tanındığı şu sırada, yeni dönenmeler³ içinde, Konya'mızda öz kadınlığın son yıllardaki gelişimini de gözden geçirmek faydasız olmayacaktır.

Harf inkılabını can atarak benimseyen ve kalkınan Konya kadınları da millet mekteplerine devamdan geri kalmamışlar, okuyup yazmak, bilmek ve öğrenmek yangısıyla çalışmışlardır.

Kadınlarımız bilhassa toplumsal hareketlerin işçilik safında didinme ve çalışmaya kendilerini vererek bugünün yaşayış anlayış ve tarzlarına uygun vasıfları kazanmışlardır.

Yaşayışın zorunlu olarak kazandırdığı bu meziyet ve özellikler onların varlıklarına güç ve enerji katmış, kendilerine yarınları için güven vermiştir.

★
★ ★

Şurada burada Türk kadınları peçeyi atar çarşafı bırakırken niçin Konya'dan bir ses yükselmemiştir?

Bu duruşu başka türlü göstermek isteyen istismarcılar da bulunabileceğinden bu noktaya da parmak basmak yerinde olacaktır.

* *Babalık*, 19 Kânunuevvel (Aralık) 1934, No: 4550.

1 Büyük Ulus Kurultayı: Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

2 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

3 Dönenme: İnkılap. (Y.N.)

Konya'da bugün peçe koyan kadın hemen hemen yok gibidir. Çarşafı ise sayılacak kadar azdır. Diğer yanda bir de kendi dokudukları ve "şelme" dedikleri kıvratmayı,¹ boy örtüsünü kullananlar vardır.

Onların şelmeyi taşımalarındaki sebep ise geri görüşlülükleri değil, yoksulluk içinde bulunmalarındır.

Kadınlık camiasının bir bölümünü teşkil eden öz Konyalı kadınlarımız inkılaplarımızın kamusunu² benimsemiş, hassasiyetle gütmüş ve tartmışlardır.

Sözü şu misalle kesiyoruz:

Bir arkadaşımız beş-altı yıl önce Konyalı genç bir kızımızın erkek elbisesiyle gezdiğini gazetemizde yazmış, havadisler arasına sıkışan bu küçük yazı İstanbul matbuatınca da alınmıştı.

Genç kız o çağ bundan üzülmüş, kendisini teşhir manası çıkarmıştı.

Birkaç yıl sonra millet mektebinde okuyan, kafası olgunlaşan bu kız bugün önceki üzüntü ve düşünüşünün yersiz olduğunu anlamış bulunmakta, 22 yaşında bulunmadığına eseflenmektedir.

Bu küçük örnek de onovluk ve dönenmelerimizin feyizli ve gönençli tecellilerinden biri sayılamaz mı?

1 Kıvratma: El tezgâhında temiz ve kıvrılmış iplikten dokunmuş bez. (Y.N.)

2 Kamu: Bütün. (Y.N.)

Cumhuriyet'te Kadın^{*}

*Avukat, doktor, hâkim, mühendis, tayyareci, öğretmen, işçi...
Bu toprak üstünde gördüğünüz
bütün bu kadın tiplerini Cumhuriyet yarattı
ve kadının analığını, yuvanın temelliliğini de yine o sağladı...*

Pek yakın bir maziye kadar biz Türk kadınları Avrupa yazarlarının içlerini acıtacak kadar fena bir hayat sürüyorduk ve o yazarlar bizim mahrumiyetlerimizi tasvir etmek için üşenmeden cilt cilt eserler yazarak Doğu'nun "kederli kızları"nın kara talihlerine okuyucularını ağlatırlardı.

Bu senenin ilkbaharında, uzun zamanlar merhamet uyandıran bir zavallı olmanın acısını tatmış olan Türk kadını bütün dünya feministlerinin İstanbul'da yaptığı arsulusal¹ bir kadın kongresinde bütün bu kadınların gözlerini kamaştıran bir zaferin haşmetiyle ortaya çıktı.² Yıldız Sarayı'nın büyük konferans salonunu hıncahınç dolduran her cinsten, her ırktan, her renkten kadınlar kürsüye birer birer çıkan Türk kadın sayılablarını³ coşkun coşkun alkışlarken, uzun zamanlar esir muamelesi görmüş olan Türk kadınının zinciri koparıp atmış olmasının bayramını kutluluyorlardı. Bütün dünya kadınları o gün görüyorlardı ki, onları yalnız erkeklerinin gönül eğlencesi diye bildirmiş olan Türk kadını me-

* Tan, 29 Ekim 1935, No: 190-3493.

1 Arsulusal: Milletlerarası, enternasyonal. (Y.N.)

2 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi 18-24 Nisan 1935 günlerinde İstanbul'da toplandı. (Y.N.)

3 Saylav: Milletvekili. (Y.N.)

deni bir insandır ve kendi memleketi içinde rüstünü ispat etmiş ve insan gibi siyasal, toplumsal her hakkına sahip olan bir vatandaşdır.

Avrupa'da çıkmış olan feminizm cereyanının tarihçesi bize öğretir ki başka memleketlerde en ufak bir hak kazanmak için bile kadınlar uzun uzun mücadele etmişler, cemiyetler kurmuşlar, mitingler, gösteriler yapmışlar, cam çerçeve kırmışlar, polisler tarafından yakalanmışlar, hapsilere atılmışlar ve nihayet uzun uzun mücadelelerden sonra bazı yerlerde siyasi haklarına sahip olmuşlardır.

Böyle olduğu halde, uzun zaman daima kadını hayattan uzak tutan bir memlekette nasıl olmuştu da hiçbir mücadelesiz, hiçbir teşkilatsız olduğu halde, böyle 12 senelik bir Cumhuriyet, yani hakiki bir hürriyet devrinde Türk kadını bir hamle yapmış ve birdenbire en gelişmiş bir Avrupa kadınının erişmek istediği hedefe ulaşmıştı.

Türkiye Atatürk'le beraber mucizeler memleketi olmuştu. Cahil başların kabahatiyle asırlarca geri kaldığı her sahayı dev adımlarıyla aşıyor, asırların yaptığı inkılap ve değişimleri aylara, günlere sığdırıyordu?

Cumhuriyet idaresinin prensipleri içinde kadına vatandaşlık haklarının tamamen verilmesine daha baştan karar verilmişti. Ona 12 hatta 11,5 sene kadar bir zamanda genel şeyler hakkında müspet ve sağlam bir fikir sahibi olması için tecrübe zamanı bırakılmıştı. Ona evvela belediye hakkı verilmişti. O hakkını iyi kullandığı görülünce onlara daha kıymetli ve daha büyük olan hakkı eline teslim edilmişti.

Cumhuriyet rejiminin 12 senelik ömründe memlekette yaptığı hayırlı işlerin başında en evvel kadın inkılabı gelir.

İnkılabı kadar hakiki bir esaret ve cehalet içinde zulüm gören Türk kadınının geniş bir nefes alması ve memlekette her sahada destek bulması ve yardım görmesi Cumhuriyet devriyle başlar.

Türk kadınına bu rejimin yaptığı iyiliklerin en mühimlerini gözden geçirecek olursak görürüz ki her şuurlu, her haysiyetli ve her kadirşinas Türk kadını için Cumhuriyetçi olmamak, Cumhuriyet'e ve Büyük Şef Atatürk'e ölesiye bağlı bulunmamak imkânsızdır.

Türk kadını bu rejime kadar kanun karşısında gülünç bir vaziyetteydi. Mesela iki kadın şahit, bir erkek şahit yerine dinlenirdi. Medeni bir aile kanunu yoktu. Çokkarınlık gibi akıl ermez bir rezalete eski kanun müsaade ederdi. Hiçbir kadın bir aile kurduğu zaman o evin sonuna kadar yegâne sahibinin kendisi olacağından emin olamazdı. Bir erkeğin canı isterse bir eve dört kadın getirmesine müsaade ederlerdi. Bir erkeğin dört kadınla bir sefahat hayatı yaşadığı eve aile evi ismi verilirdi. Ve saf, temiz çocuklar böyle bir rezalet içinde büyüyerek küçük yaştan ahlaksız, dengesiz ve soysuz olurlardı. Esasen ailenin kuvvetli bir

bağ olduğu da yoktu. Boşama erkeğin bir "boşadım" demesiyle vaki olurdu. Bir ailenin yıkılması bir adamın bir dakikalık hiddetine bağlıydı. Bir erkek en kabahatsiz kadını bu sözle hayatından uzaklaştırırdı. Halbuki kadının kocasından ayrılmak için elinde hiçbir kuvveti yoktu.

Halbuki bugün evlilik ve aile tamamıyla medeni ve ahlaki esaslar üzerine kurulmuştur. Kadınlar da erkekler de aile varlığını mukaddes bilmeye ve birbirlerinin evlilik haklarına hürmet etmeye mecburdurlar.

Eskiden esasen daha evliliğin dayandığı temel çürüktü. Genç kızlar bir erkeği seçip, beğenip onu hayatlarına eş yapmak için evlenemezlerdi. Cahil oldukları için anane ve taassupları çalışmalarına mâni bulunduğu için eski zamanda genç kız için evlenmek, geçimini temin etmek demekti. Kadın tahsil ettirilmezdi. Hatta ilköğrenim gören, okuyup yazmasını bilen kadınlar pek azdı. Fakat daha sonraları -istibdat devrinde değil, kadının gûya! tahsiline ehemmiyet vermeye başlandığı!- Meşrutiyet devrinde bile genç kızlar için darülfünun açılması münakaşalara sebep olmuş ve hatta uzun zaman tıp fakültesi kapılarını genç kızların yüzüne kapamıştır.

Bugün memlekette üniversite ve yüksekokul mezunu kızların adedi 1.000'i çoktan geçmiştir. Türk kızları tahsillidir; hayatını kazanabilmek için silahlanmış. Onun için bugünkü evlilikler artık geçim derdiyle yapılmış işler değildir. Bugün genç kız ekmeğini getirsin diye bir erkekle hayatını bağlamak mecburiyetinde değildir. O, bugün sevdiği, beğendiği, güvendiği bir erkekle hayatını birleştirmekte hürdür.

İnkılabın yetiştirdiği Türk kadınının bugün hayatla mücadele etmek için bir erkek kadar enerjisi, bir erkek kadar bilgisi vardır.

Bugün kadının girmedığı hiçbir meslek, çalışmadığı hiçbir iş kalmamıştır. O, bugün politika sahasında da sayılabilecek kadar yükselebilecek bir varlık göstermiştir. İlim, fen sahasında üniversitede profesör yardımcılığına çıkmıştır. İsimleri çok tanınmış kadın dahili ve doğum doktorlarımız, çok mükemmel kadın operatörlerimiz vardır.

Adliye Türk kadını hâkimlik gibi en muhterem ve en yüksek bir mertebeye yükselmiş bulunuyor ki, diğer medeni memleketlerin birçoğunda henüz kadına bu vazife verilmemiştir.

Adliye koridorlarında siyah cüppeleri içinde vakarla dolaşan kadın avukatlarımıza işlerini vermekte zerrece tereddüt etmeyen vatandaşların adedi pek az değildir. Bilhassa memleket maarifi hocalık gibi en mühim vazifenin en büyük parçasını onun omzuna yükletmiştir. Kadın hocanın adedi erkek hocanın adedinin pek çok üstündedir. Mektepte çoğunluğu kadın olan genç öğretmen elle-

1 Sayılabilmek: Milletvekilliği. (Y.N.)

rinde yetişen çocukların hepsi zeki, çalışan ve gayet şuurlu birer Cumhuriyetçi olmak üzere yetiştirilmektedir. Yarınki neslin karakterini yetiştirmekteki başarıdan duyulacak en büyük iftihar payı Türk kadınıdır. O, yarınki nesli yetiştirirken, bu kadar iyiliklerini gördüğü rejime nasıl candan bağlı olduğunu gösteriyor.

Fikir, edebiyat, matbuat, resim, heykeltıraşlık ve sahne âleminde rahat rahat çalışmak imkânını bulan Türk kadını güzel sanatların her şubesindeki kabiliyetini bize güzel eserlerle ispat ediyor.

Türk kadını memlekette yalnız saylav veya belediye üyesi, hâkim, doktor, avukat, sahne artisti ve yazar olarak çalışmıyor. O, memlekette daha mütevazı ve daha silik işlerde de aynı hevesle, yine coşkunlukla vazifesini görmektedir. O memurdur, muhasebecidir, daktilodur, fabrikada işçi, tarlada rençberdir.

Fakat şunu çok büyük bir memnuniyetle kaydedelim ki, Türk kadınının iş hayatına böyle atılışı ve memlekette çalışan bir unsur oluşu bizde aile hayatını katiyen öldürmemiştir.

Çünkü Türk kızı bazı memleketlerde olduğu gibi aile çemberinden kurtulmak için hayatını kazanmaya gayret etmez ve kesesinin bağımsızlığını kazanır kazanmaz aile muhitinden uzaklaşmaz.

Türk kızı ister avukat, ister hâkim, ister doktor, ister fabrika amelelisi olsun, anası ve babası hayatta ise onun yeri daima ana ve baba evidir.

Yalnız genç kızlar mı, bizde kocalarını erken kaybeden veya onlardan ayrılmaya mecbur kalan genç dullar da yine yüzde doksan ana baba yanına dönmezler mi?

Bizde kadının hürriyetini kazanması ve iş hayatına böyle hevesle atılması onun aile bağına karşı yaptığı bir isyan değildir.

Biz memleketimizi yeniden kurmaktayız. Bu kurma işinde kadın-erkek elinden iş gelir ameleye ihtiyacımız var. Bu işe kadının da fiilen yardım etmesi ulusal bir ihtiyaçtır.

Bizde kadın bu memleket vazifesini bir taraftan öderken diğer taraftan kadınlığını da ihmal etmiyor. Türk kadını hâlâ güzel ve zarif olmak kaygısını unutmamış, iyi ana ve iyi ev kadını meziyetlerini kaybetmemiş olan müstesna bir mahluktur.

Aile ve evi, çocuğu seven bu kadın kolaylıkla evleniyor ve işte bunun için de memleket nüfusumuz daima artmaktadır.

İşte Türk kadını bütün bu sayıp döktüğümüz şeyler için Cumhuriyet rejimine bağlıdır. Bunun için cumhuriyetçidir.

Fakat bütün bunlar olmasaydı, Türkiye Cumhuriyeti ona bütün bu şeyleri vermeseydi, o yine bu rejime bağlı kalırdı. Çünkü bu rejim bir barış rejimidir.

Türkiye Cumhuriyeti Türk kadınına her şeyden evvel gelen ve her şeyden kıymetli olan bir şey vermiştir. Bu, 12 senelik bir barış devresidir.

Çünkü kadın her şeyden evvel ana, kız, kız kardeş ve eştir.

Hangi ana, hangi kız evlat, hangi kız kardeş ve hangi eş dış siyasası bu kadar barışçı olan Cumhuriyet rejimine ve bu idarenin ruhu, şuuru, kalbi ve başı olan Büyük Şef'e, Büyük Şef Atatürk'e ölünceye kadar bağlı olmaz.

Kadın Vatandaş^{*}

Tayyarecilik âleminde yeni bir tip tayyare yaratmak istenildiği zaman mühendisler otururlar, hesaplarını iyice yaparlar; ölçüleri, şekilleri, malzeme mukavemetlerini tayin ederler. Bunlara göre tayyarenin en küçük teferruatına kadar imalat resimlerini hazırlarlar.

Sonra bu resimlere göre bir numune tayyaresi yapılır ki buna "prototip" adı verilir. Hesaplar ne kadar mükemmel yapılırsa yapılsın, tayyarecilikte hesap haricinde kalan etkenler vardır. Bunlar canlı bir numune üzerinde en ağır tecrübelerden geçirilmedikçe örnek tayyarenin belirli bir vazifeye elverişli olduğuna hükmedilemez; yeni tipin fabrikada seri imalatına da geçilemez.

Askeri tayyarecimiz Sabiha Gökçen'i kadınların askerliği bakımından bir prototip tayyareye benzetebiliriz. Genç bir Türk kızı örnek diye seçilmiş, hava mektebine gönderilmiştir. Mektepteki teorik derecelerden başka tayyarelerde pilotluk, gözcülük, trafik, bombardıman, radyo gibi askeri vazifeleri öğrenmiştir. Neticede numunenin beklendiğinden iyi çıktığı görülmüştür. Fakat asıl ateş tecrübesi geçmedikçe son ve kati hüküm verilemezdi. Dersim'de derebeyliğin son döküntülerini tasfiyeye lüzum görülünce Sabiha Gökçen bu harekette gönüllü olarak vazife istedi. Böyle bir müracaat iyi bir imtihan başlangıcıydı. Genç Türk kızına fiili bir imtihan geçirmek fırsatı verildi.

Ateş imtihanı parlak geçti. Sabiha Gökçen çok çetin vaziyetlerde iradesinin kuvvetini, cesaretinin sınırsızlığını ispat etmekle kalmadı, verilen askeri vazifeleri her Türk tayyarecisi kadar itinayla, başarıyla yaptı. Bir kadının yufka yürekli

* Ahmet Emin Yalman, *Tan*, 10 Eylül 1937, No: 860.

olduğu, bunun için askeri vazife göremeyeceği hakkında eskiden beri bir kanaat vardır.

Manevralarda Sabiha Gökçen'le konuşurken bu nokta üzerinde durdum ve sordum:

-Fiili hareketler esnasında canlı insanlar üzerine bomba attığınız zaman acı-mak duyguları sizi sarsmadı mı?

Genç Türk kızı tereddüt etmeden cevap verdi:

-Bombamın hedefleri benim gözümde insan değildir. Hareketli birtakım he-deflerdir. Amirlerim bombayı atmakta vatani bir lüzum gördükten sonra bende askerce itaatten ve verilen vazifeyi tesirli ve iyi bir surette yapmaktan başka bir düşünce olamaz.

Bu cevap tam askerce bir cevaptı. Bence kadın asker prototipinin hesap ve tahminlere uygun, hatta bunlardan üstün neticeler verdiği en son ve kati im-tihandı.

Senelerden beri şu noktayı tecrübeye alıştık ki Atatürk'ün hazırladığı her adımda bir plan, bir gelişme başlangıcı vardır. Bir kadın tayyareci prototipi vücuda getirirken Atatürk her halde bir tek numune tayyareci yetiştirilmesini düşünmemiş, Türk kadınının vatandaşlık vazifelerinde son hadde kadar gitme-sini, memleketin bekası ve gelişmesi için her kuvvetten sonuna kadar istifade edilmesini göz önünde tutmuştur.

Sabiha Gökçen'in askerlik öğrenmeye başladığı sıralarda gazetelerde bir ara-lık kadınların askerliği bahsedildi. Böylece kadınların askerliği yolunda bir ihtil-malin zihinlerde ilk tohumu atılmış oldu.

Dünkü sayımızda Ankara muhabirimizin kadınların askerliğine dair yeni bir telgrafı var. Bundan anlıyoruz ki, kadınlığın askerliğe ait kanunun hazırlığı iler-lemiştir. Belki de Meclis'in bu defaki toplantısında müzakereye konu olacaktır.

Kadınların askerliği deyince birdenbire cephedeki silahlı harbi düşünmek lazım gelmez. Türklüğün varlığı ve gelişmesiyle alakalı vazife ve faaliyetleri daha geniş bir gözle görmek lazımdır.

Memleketimize, normal bir gelişme seviyesine gelip dayanan, her şeyi rahat rahat yapmaya bol zamanı olan bir memleket gözüyle bakarsak kendi kendimizi aldatmış oluruz.

Geriliğe karşı, olumsuzluğa karşı daima seferber bulunmak, buluşlar içinde gelişememiş bir memlekette en kısa zamanda yepyeni bir toplumsal ve iktisadi varlık kurmak mecburiyetindeyiz. Ne tarafa baksak, vatandaşlardan tıpkı bir harp zamanında gibi fevkalade alaka ve faaliyet bekleyen bir dertle, bir mese-leyle karşılaşırız.

Bu arada kadın vatandaşın da vazifelerini tanıması ve bu vazifelere hazırlan-ması memleketin gelişme imkânları bakımından lazımdır. Bugünün Türk kışlası

Türk vatandaşını yalnız silah hizmetine hazırlamıyor, idrakli vatandaş yetiştirir bir mekanizma halinde mühim vazifeler görüyor.

Türk kadınının iyi vatandaş, iyi anne, iyi arkadaş olması için vatani vazife duygularını benimsemesi, cemiyetin canlı ve faal bir uzvu olduğunu kavraması lazımdır. Kadınların mecburi vatani hizmeti bizi bu gayeye vardıracak en kestirme yoldur.

Kadın vatandaş her girdiği hayat sahasında yeniliğin bir temsilcisi ve etkeni oluyor ve olacaktır. Çünkü eskiyi hiç tanımıyor. Vatani vazifelerini yeni bir hevesle ve ciddi bir iyi niyetle karşılıyor. Vazife duygusuna ve dürüstlük esaslarına sıkı bir surette bağlı kalıyor.

Bugün Türk kadınına milli hayatın bütün kapıları açılmıştır. Karşımızda bulunan mesele, bu kapılardan yalnız birkaç heveslinin tesadüfi surette geçmesi değildir; Türk kadınından genel hayatta tam bir vatandaş unsuru olarak istifade edilmesi, kadına yalnız süslü bir bebek gözüyle bakan devrin kapanmasıdır.

Ahmet Emin Yalman

Cumhuriyet Türkiye'sinde Genç Nesiller^{*}

Ankara, 4 Son Teşrin [Kasım]

Atatürk büyük nutkunda Cumhuriyet rejimince milletin sağlığına ve sağlamlığına verilen büyük ehemmiyeti belirtmekle beraber, her tahsil derecesindeki Türk gençliğinin fikri ve bedeni gelişmeleri üzerinde bilhassa durarak, bu işlere sarf edilecek fasılasız gayret ve himmetlerin ana hatlarını göstermişlerdir.¹ Nutuktan bir gün evvel Cumhuriyet yıldönümü vesilesiyle izlediğimiz geçit töreninde gördüklerimiz bize Atatürk'ün ehemmiyet ve ısrarla tavsiye ettiği mevzuun parlak delillerini vermişti. Ankara Stadı'nda Atatürk'ün önünden geçen mektepliden orduluya, yani askere kadar her yaştaki Türk çocukları bu yıl her zamandan ileri bir canlılık ve mükemmellik numunesi verdiler ve kalplerimizi gurur ve iftihar duygularıyla doldurup taşırdılar. Bilhassa Türk kızları, çok değil, 14 yıllık bir Cumhuriyet devrinin harika neticelerini arz edecek mükemmeliyet derecesine varmışlardı. Türk gençliğinin az zamanda katettiği uzun mesafeye yalnız kızlarımızı delil diye alsak yeridir. Mükemmel izci kıyafetleriyle kızlarımız asker kolunda umumi ve muntazam heyetleriyle adeta heybetli bir geçiş yaptılar; ve yalnız bir takım halinde değil, onlarca takım olarak. Türklerin kadın fertlerinden asker olur mu meselesi geçit törenindeki kızlarımızın sert adımlı ve azimli yürüyüşleriyle kendiliğinden çözülmüş haldeydi.

* Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet*, 5 İkinci Teşrin (Kasım) 1937, No: 4843.

1 Atatürk'ün 1 Kasım 1937 günü TBMM 5. devre 3. toplanma yılını açış konuşması için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.30, Kaynak Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, s.72-82. (Y.N.)

Atatürk inkılapları kadını hayata iade etmekle birdenbire Türk nüfusunu keyfiyet olarak iki misline çıkarmış oldu. Denilebilir ki bu bakımdan Türk ordusu dahi en aşağı iki misli kuvvet kazanmıştır. Ordu bir taraftan muntazam bir kadro demekse, diğer taraftan kadını ve erkeğiyle bütün millet demektir. Silahlı milletin modern ordusunda milli müdafaaya yarayacak her fert ve her şey milli ordunun bir parçasıdır. Bu her ferdin ve her şeyin mutlaka silahla cephede mevki alması lazım değildir. Cephe kadar cephenin gerisi de aynı kuvvet ve ehemmiyete sahiptir. Bununla beraber Türk askerliğinin bu kapsam ve ehemmiyetini değerlendirirken cephenin kendisi ve gerisi diye farklar yapmaya neden lüzum olsun ki. Geçit töreni günü tayyare filolarımızın liva kumandalığını bir Türk kıızı olan Sabiha Gökçen yerine getirmekteydi ve diğer Türk kızları da Türkkuşu filolarında akıllara hayret ve gönüllere ferahlık veren manevralarını yapıyorlardı. 1.000 metre yükseklikten paraşütlerle atlayanlar arasında Türk kızları vardı.

Bu noktada şunu da ilave etmeliyiz: Atatürk kıızı Sabiha Gökçen'in Doğu Anadolu harekâtında tayyaresiyle gördüğü çok mühim vazifeleri bütün millet biliyor. Aynı kahraman tayyarecimiz son Batı Anadolu manevralarında fevkalade yüksek kıymetli vazifeler gördü. Çok değil, bundan 14 sene önce bir hayal halinde bile düşünülemeyen bu işler bugün büyük ve parlak hakikatler olmuştur. Atatürk devrinin yeni nesilleri yepyeni bir milletin önlerinde hürmetle ve muhabbetle eğilinecek elemanları olmuşlardır ve devamlı bu yolda geliíyorlar. Bu nesillerin devamı her gün daha kuvvetle yükselecek bir milletin safhalarını teşkil edeceklerdir.

Türk kıız ve kadınlarından asker olur mu? Biraz yukarıda kendiliğinden çözülmüş farz olunabileceğini yazdığımız bu meseleyi bu çıplak şekliyle değerlendirmeye lüzum yoktur. Türk kadınlığı Türk milletin feyizli kaynağıdır. Bu kadar yüksek karakterlerle yetişen yeni Türk kadınlığının yarınki yüksek analık vasıflarını düşünmek bile bu yolla milli müdafa cephelerinin kazanacağı sonsuz kuvvetleri bize göstermeye kâfidir. Kaldı ki yeni nesillerdeki Türk kıız ve kadınlarının üzerlerine alacakları vazife yalnız bu ana vazifeden de ibaret değildir. İşte Türk kızları şimdiden tayyarecilik sahasında kendilerini göstermeye başladılar. Burası askerliğin bir sahasıdır ki işte onda Türk kızlarının pekâlâ vazife alabilecekleri anlaşılmıştır.

Üniversitede ve enstitülerde Türk kızlarının fenne fazla sarıldıkları görülüyor. Hekimlikte ve fennin bütün şubelerinde sivriyecek Türk kızları için milli işlerin her sahasında çok yüksek değerli faaliyet mevzuları vardır. Türkiye'de çocuk ölümlerini azaltmak ve bu yolla doğum neticelerinin müspet halde devamını temin etmek er geç el atılacak öyle büyük bir mevzudur ki, onda bu işleri görmeye yetkili olarak yetişmiş olacak Türk kızları için bitip tükenmez vazifeler

vardır ve bunların hepsi millet varlığının artırılıp yükseltilmesini temin edecek çok ileri, önemli işlerdir.

Cumhuriyet bayramının geçit töreninde gözlerimizi nurlandıran gürbüz Atatürk nesilleri bize aynı zamanda bütün ırkın ilim ve usul dahilinde ve büyük itinalarla yapılacak beden terbiyesi sayesinde düzeltilmesi ve kuvvetlendirilmesi lazım geldiği hakikatini de göstermiş oldular. Hele bu geçit töreninden sonra Türkiye'de beden terbiyesinin adeta ibadet halinde itina ve ihtimama layık bir alışkanlık haline geçmesini temenni etmemek mümkün değildir artık. Kültür Bakanlığı bu işin usul ve şekillerini tayin etmelidir ve bütün milletçe ona dört elle sarılmalıyız.

Sağlam bir vücut üzerinde sağlam bir kafa; işte Atatürk genç nesillerinin temsil edecekleri ve erkekli dişili temsil etmeye de başladıkları maksat ve gaye budur. Ve bu bir hayal değildir. Şimdiden bu maksat ve gayenin hakikatleri içinde yüzmeye başladığımızı görmekle bahtıyarız.

Yunus Nadi

Türk Kadını*

Türk kadını pek yakında en büyük amaçlarından birine daha kavuşuyor: 11 yılda kara bez içinden Kurultay¹ kapısına kadar, o, her türlü ulus işlerinde ayrı ayrı olgunluğu denenmiş olarak geldi.

Türk türesi kadınla erkeği birbirinden ayırt etmez. İslamlaşa kadar Türk kadını erkekle kafa kafaya düşünür, yan yana işler, omuz omuza dövüşür. Eli kılıca, başı tuğa alışıktır. Türk türesinde kadın ne süs ne de yüküdür.

Uğursuz sofuluğun soyumuza ettiği bin kötülükten biri de kadını erkekten ayırıp Türk sayısını yarıya indirmek olmuştur.

Biz kadınla erkek arasında yeniden denklik kurmaya savaşıyoruz; eski yasa-mızın özel buyruğunu yerine getiriyoruz.

Yaşayış zoruyla bu yasa yalnız köyde korunabilmiştir. Yurdun temeli köyse, Anadolu köyü kadınsız düşünülemez. Köy anası orak başında doğurur; yavrusuna düven üstünde süt verir. İlk gün ışığında yuvasından çıkar. Karanlığa kadar beli doğrulmaz; alinteri dinmez. Eker, biçer, öğütür, pişirir; kerpiç yuğurur, taş yontar. Anadolu, yarı yarıya kadın emeği üstüne dayanmaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nda köy kadını askerlik etti. Ateş boyuna giden yollar kağını süren analarla doluydu.

On yıldır sırayla bütün işlerimize katılan genç kadınlarımız kendilerinin de bu öz mayadan yoğrulma olduklarını gösterdiler. Biz bugünkü sonucu elde etmek için daha çok bekleyeceğimizi sanıyorduk. Bin yıllık uyuşukluğun birkaç

* Faliş Rıfkı Atay, *Ulus*, 29 İlk Kânun (Aralık) 1938, No: 4801.

1 Kurultay: Büyük Millet Meclisi. (Y.N.)

yılda geeeēine pek de kanıēımız yoktu. Kurtuluē hızı baēka ölçüye benzemez: Türk kadınının tezgâh baēından laboratuvara kadar kolay-etin, kaba-ince bütün iēleri nasıl çabuk baēardıēını görüyoruz. O, bugünkü yerini önce Atatürk'e, sonra kendine borçludur.

ēimdi onlara Büyük Kurultay da kapılarını açacaktır. Kadınlarımız böylece en ileri Batı lkelerinin oēunda soydaēlarının ermediēi mutluluēa eriēmiş olacaklardır.

Biz onları kutlayalım; onlar Atatürk'ü unutmasınlar!

F. R. Atay

DEVİRİM VE TÜRK GENÇLİĞİ

Türk Gençliği^{*}

Aziz vatanımızın beka ve bağımsızlığı için dayandığı en büyük ve en zinde varlıklardan birisi de şüphe yok ki Türk gençliği ve Türk gençliğinin her sahada göstereceği yüksek mesai kudreti, hiçbir engelden yılmayan azim ve imanidir. Vatanı içine düştüğü yokoluş uçurumlarından, fedakâr ve kurtarıcı rehberlerin kalplerinde yaptığı ilahi, ateşli ideal ışıklarıyla kurtaran bugünkü Türk nesli tarih önünde sarf edilmesi icap eden gayret ve fedakârlıkların azamisini yapmış, ilga ve fesholunmuş Osmanlı İmparatorluğu'nun perişan enkazı arasından büyük bir sahiplenmeyle çıkardığı Türk varlığına zinde ve çağdaş bir devlet halinde bütün medeni milletlerin önünde şerefle mevki aldirmiştir. Bundan başka bugünkü nesil, Türk milletinin ve güzel vatanın bekası, ilerleme ve gelişme yollarında şimdiye kadar kaybedilen mesafelerin telafisi için gerekli tedbir ve teşebbüslerin icap ve esaslarını tespit ve tesis ederek Türk gençliğine, yarınki nesle geniş, çoğu engel ve zorlukları izale ve bertaraf edilmiş bir yol, pek feyizli mesai açmıştır. Yarın azimkâr ellerine Türk milletinin en aziz, en hayati mukadderatı teslim edilecek olan gençliğin vatanın canlandırılması ve imarı, her hususta yükselmesi için bu feyizli, açık sahalarda hummalı bir faaliyetle çalışması en büyük bir borçtur.

* Muzaffer Hamit, *Babalık*, 21 Teşrinievvel (Ekim) 1926.

Eski devirlerde zorba idarelerin en çok korktuğu ve bundan dolayı boğmak için en ziyade saldırdığı kuvvet gençlikti. Hatta Meşrutiyet devrinde bile mesela Avrupa'ya tahsile gidecek gençlerin seçiminde ehliyet ve liyakatten ziyade hatır, gönül ve iltimas gibi sebepler nazarı dikkate alınırđı. Bugün hamdolsun bu gibi şeyler kalkmıştır. Cumhuriyet idaresi her vatandaşa müstahak ve ehli bulunduğu vazifeyi iftiharla veriyor. Aziz ve aydın Türk gençliğine vatanın her feyizli sahası büyük bir muhabbetle kucağını açıyor. Bugünkü Türk gençliğinin mesaisine düşen vazife dünkü neslin yerine getirdiğı yüksek hizmetlerden daha az değildir.

Gerçi çok şükür muhterem Türk milleti esaret zincirlerinden kurtulmuş, bugün Türk vatanının her köşesinde saf ve taze bir hürriyet ve huzur havası latif latif esmekte bulunmuştur. Fakat dünkü idarelerin hıyanet ve günahlarının kurbanı olan mukaddes vatan canlandırılmaya ve imara pek çok muhtaçtır. Diğer milletlere nispetle bu sahada katmerli bir faaliyetle çalışmamız mantıki bir zorunluluktur. İşte yarınki neslin en ziyade kudretini göstereceğı noktalar bu yönlerdedir.

Minnet ve şükranla kaydedelim ki gençlerimiz kendilerine düşen bu büyük ve mukaddes vazifelerin kutsiyet ve ehemmiyetinin tamamen idrakindedirler. Bunu görmekle emin ve mesuduz. Hatta değıl büyük şehirler ve vilayetlerde, köylerde, en ücra kazalarımızda yaşayan aydın gençlerimizin bile zaman zaman faaliyetlerini anlıyoruz. İş icabı gezdiğim birçok yerlerde bu hızlı uyanışı bariz şekilde görmüştüm. Bilhassa Ereğli, Yalvaç, Akşehir kazalarında büyük bir vazife aşkıyla çalışan gençlerin gayretlerine, emeklerine yakından şahit oldum. Ereğli gençleri daha Türk Ocağı tesis edilmezden evvel de "Gençler Birliğı" namıyla teşkil eyledikleri nezih bir ilmi ve edebi mahfel etrafında toplanarak asil ve ancak Türk gençliğine yakışır bir dayanışma hissiyle çalışmışlardır. Özetle gençlerimiz çalışıyor. Gittikçe artan bir aşk ve şevk içinde vatani vazifelerini yapmaya devam ediyorlar. Gelecek için beklediğimiz de zaten budur.

Muzaffer Hamit

Türk Gençliği ve Türk İnkılabı^{*}

Gazi Hazretleri büyük nutuklarının sonunda Türk İnkılabı'nı Türk gençlerinin eline emanet ettiklerini söylemekle neyi işaret buyurmak istiyorlardı? Bu etkili hitabenin rolü yalnız gözlerimizi yaşartıp kalbimizde güzel bir coşku uyandırmaktan mı ibaretti? Büyük Şef'in bu son hitabet jestiyle bizi sevk etmeye çalıştığı noktayı kim gördü? Eğer gören olsaydı, bütün Türk gençliği şu anda o noktada bulunacaktı ve diyecekti ki: "İşte aziz Şefimin bana emrettiği yerde, bana emanet ettiği mukaddes şeyi dişimle, tırnağımla müdafaa ediyorum ve kimseye, hiç kimseye buna ilişmek hakkını vermiyorum." Bu Türk genci yalnız o emanetin bekçiliğini yapmakla kalmayacaktı; onu bir cengâver silahını nasıl bilirse öyle bileyecek, bir bahçıvan fidanlarına ne derin bir şefkatle bakarsa öyle bakacaktı.

Şehirlerde, halk arasında durmaksızın inkılap şarkısını söyleyerek dolaşacaktı; köyler, onun meşale tutarak ve adım adım aydınlatarak dolaştığı yerler olacaktı. Her karanlık köşe, kapısını örümcek bağlamış her ıssız ev ve baykuşların yuvası olmuş her virane bu inkılapçı Türk gencini bekliyordu. Ve bu diyarda bu kapısı örümcek bağlamış evler, bu karanlık köşeler, bu baykuş yuvası viraneler ne kadar çoktur!

İnkılap yalnız zahmet, meşakkat, yalnız didişme ve yıkıp devirme değildir. İnkılap, neşedir, sevinçtir; inkılap gönüllerin düğünüdür. Gençlerden başka kim bize bu neşeyi, bu sevinci verebilir? Gönüllerde bu düğünü açacak kimler olabilir?

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *İnkılap*, 24 Eylül 1930, No: 26.

Halbuki bugünkü gençlik tıpkı bizim gençliğimiz gibi keyifsiz, hırçın ve ka-panıktır. Her kımıldanışında bir gönül kırıyor. Her ağız açışında bir sitem söylüyor. Bakışlarının durduğu noktada sanki bir düşman vardır.

Evet, biz de tıpkı böyleydik. Fakat bizim gençliğimiz kendi ideallerimize tamamiyle yabancı, hatta muhalif bir muhit içinde geçti; o muhitte her şey bizi boğuyordu, bunaltıyordu. Giyinmemizden oturup kalkmamıza ve yiyip içmemize kadar her şeyimiz gülünç, bayağı ve lüzumsuz bulduğumuz bin türlü kayıtlı sınırsızla bağlıydı. Manevi ve fikri hayatımız ile harici ve objektif hayat arasında daimi ve siyasi bir mücadele hüküm sürmekteydi. Bu mücadelelerde biz çoğunlukla mağlup oluyor ve hezimete uğruyorduk, eziliyorduk. Ve etrafımız bizi teselli edebilecek güzel, tatlı şeylerden yoksundu. Ne kadın, ne aşk, ne dans, ne müzik... Sanki gözle görülmez, elle tutulmaz, hareketli bir hapishane içinde gibiydik.

Şimdiki Türk gençliği bu toplumsal felaketlerin hepsinden ne kadar uzak! O, gözlerini dünyaya bir zafer havası içinde açtı. Memleket sanki onun neşesi, saadeti için hazırlanmıştı. Her şey onun emellerine, fikirlerine ve ideale göre değiştirilmiş, yenilenmiş, düzenlenmiştir. Her taraf süslü, temiz, rahat; hava bir bayram sevinciyle cınlıyor. Fakat bütün bunlar Türk gencinin yüreğinde hiçbir akis uyandırmıyor. Niçin? Daha neyi bekliyor? İsteddiği şey nedir? İstemediği nedir? Biz bunu söyleyelim:

Türk gençliği, Büyük Şef'lerinin kendisine teslim ettiği mukaddes emanete fiilen sahip değildir. O, kendisi için hazırlanmış bu muhitin içinde bir misafir gibi duruyor. Memleket ve inkılap işlerinin vazife ve mesuliyetlerine iştirak imkânını bulamıyor. Hâlâ inkılap davasının bizzat kendi hayat ve memet meselesi olduğundan bihaber bırakılıyor.

Yakup Kadri

Yirmi Beş Yaşındaki Genç^{*}

- I -

Her şeyi bilen, her şeyi yapan, her şeyi alan, her şeyi veren *Batı medeniyeti*'nden asırlarca mahrum kalmış geri ve öksüz toprakların yarınki vârisi, 25 yaşındaki genç, beni bir an dinler misin?

Bu Avrupa, yıllardır, onun haricinde kalmışların şaşkın ve yalvaran gözlerine bir cennet sofrası gibi gözükmüştür. Bu sofraya oturup da elinde olmayan bir pisboğazlık yüzünden midesini bozmamış yabancılar pek azdır. Hünerin bu sofraya oturup karın doyurmak değil, o yemekleri birer birer pişirmek olduğunu anlamış yabancılar pek azdır. Bak bu sofrayı meydana getiren aşçılardan birkaçının ismini sayayım: Michelangelo ve çağdaşları, Dante, Shakespeare, Goethe, Nietzsche, Ibsen, Proust, Descartes, Kant, Spencer, Kepler, Newton, Lavoisier, Faraday, Hertz, Bach, Beethoven, Wagner.

Yalnız birkaç tanesinin ismi, yirmi beş yaşındaki genç. Fakat tayyarenin kınadı, gramofonun zembereği, çelik rayın ucu, insan hakkının heybetli tezahürü, takip edersen, seni birer birer insani dehanın bu ulvi temsilcilerine götürür. Kaynak onlardır. Şerefli hayat suyunu senin hasretten çatlamış dudaklarına o azizler sunar. Medeniyet yolunun anahtarları onların elindedir. Onlara ne kadar tez kavuşursan sofranı o kadar tez ve kolay kurarsın.

Avrupalı, tabiatı evvela dimağında yenmiştir. Şu karşında gördüğün kudretli yapıyı yapabilmek için önce yaratılmışlıktan kurtulup yaratıcılığa inanmış ol-

* Burhan Asaf (Belge), *İnkılap*, 29 Eylül 1930, No: 31; 13 Teşrinievvel (Ekim) 1930, No: 45.

mak lazımdır. Avrupalı, yaratabilmek için beynini yonttu ve o bildiğini pırlantayı elde etti.

Sen de, 25 yaşındaki genç, evvela kafanı yap, oku. Hümanistlerden başlayarak oku. Tavlanın zararını, güzel kızın ince belini bırak ve oku. Oku ki, memleketinde bilenlerin sayısı çoğalsın, şarlatanların sayısı azalsın.

Oku ki, *bilen adam gibi mücadele edesin.*

- III -

Cihan Harbi imparatorlukları yıktı; fakat memleketlere dokunmadı. İmparatorluk verip memleket alanların arasında sen de varsın.

İmparatorluklar, grift hadiselerin meydana getirdiği, ilerleyen milli bağımsızlık fikirlerinin içeriden çözdüğü iri gövdelerdi. Dağılmamalarının sebebi harpten evvelki emperyalist Avrupa dengesinin bunları bir bakıma tahnit etmesi ve çürümelerini geciktirmesiydi. Fakat Cihan Harbi tahnitin tesirini ortadan kaldırdı ve kocaman gövdeler çözümlenerek yıkıldı ve birçok milli varlıklara ayrıldı.

Bazı imparatorluklarda idare edilen parçaların serbest kalınca ani gelişmesi görüldü. İdare eden millet ise bir kafa ve bir yürekten ibaret bir gövde taslağı halini aldı: Avusturya.

Bazılarında ise idare edilenler sadece efendi değiştirmiş oldu. Fakat idare eden millet efendi kaldı. Yalnız söyledim, efendi oldu. Bu da Türkiye'dir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçi Türk'ün içeri doğru bir efendi tarafı vardı. İdare ettiği milletler, bu vasfı ondan koparamamışlardı. Fakat Avrupa emperyalizmi Osmanlı İmparatorluğu'nu idare eden Türk'ü her fırsatta biraz daha fazla yular ve geme almıştı. İmparatorlukla beraber Türk'ün Avrupa'ya borçlanmış olduğu bu zillet ve mahkûmiyet de yıkıldı. Gündelikçi Osmanlı İmparatorluğu'ndan Lozan Türkiye'si doğdu.

Yirmi beş yaşındaki genç,

Emperyalist bir dengeyle tutunmaya çalışan eski Avrupa'nın çehresi bugün tamamıyla değişmiştir. Dört büyük ve köklü hanedanın (Romanoflar, Hohenzollern'ler, Habsburglar ve Osmanlılar) saraylarını başlarına yıkan ihtilal ve inkılap Avrupa'sı, toplumsal rüştüne sahip her büyük cemiyet gibi, bugün kendine yeni bir denge, yeni bir yol aramaktadır. Avrupalı olduğun için arayanların arasında sen de varsın.

İlk defa olarak hâkim bir camianın aynı hakka sahip fertleri arasında bulunuyorsun. İlk defa olarak müşterek bir çare aranırken start'ta beraber bulunuyorsun. Fransız İnkılabı'nın artık yüz sene sonraki bir takipçisi değilsin. Avrupa'nın büyük davasını halletmeye çalışan bütün bir Avrupa'yla beraber aynı günde olarak yola çıkıyorsun. Bu, çok şerefli bir rütbedir. Yalnız, sakın

gururu istifadenin önüne geçirmeyesin. Terleyen alını çelenk süsleyebilir. Fakat nasırlanan elin yegâne süsü, tutacağı ekmektir.

Yirmi beş yaşındaki genç,

Harpten sonraki Avrupa birkaç yolun birleştiği bir meydana çıktı. Her millet yollara ayrı ayrı baktı, sonra kendini dinledi, sonra yol seçti. Bu yollara biz de bakalım:

1) Harbe girmeyen milletler ile Avrupa'nın çok reşit olan milletleri sapmamayı ve eski yola devam etmeyi tercih ettiler. Eski yol, "parlementarisme"dir.¹

2) Parlementarisme'in ağır işleyen ve herkes için buhranlı ve tehlikeli olan şu günlerde dahi memleket işlerini sınıf ve parti mücadelelerinin geviş getirici tartışmalarına teslim eden mekanizmasını bazı milletler kendileri için zararlı buldular.

Diğerlerine nazaran geri oldukları, dolayısıyla kaybedecek vakitleri olmadığı için, toplumsal münakaşanın yerine toplumsal inzibatı koydular. Çalışan, ilerler. Çalışabilmek için emeğin mukaddes ilan edilmesi lazımdır. Devletin vazifesi, fertlerin menfaatlerini emeğin hâkimiyetine (souveraineté) tabi kılmaktır dediler. Faşizm hareketi bu düşünceden doğdu.

3) Bazı devletler aynı şeyi kendi toplumsal bünyelerine göre tatbik ettiler. Devletçilik esasını cemiyetin yeni hususiyetlerine ve yeni kabiliyetlerine göre değiştirdiler.

4) Rusya, büsbütün ayrı bir yol takip ederek, amele sınıfının diktatorasını² ilan etti; bunu gerçekleştirmek için bütün memleketi muazzam bir laboratuvar haline getirdi. Bu laboratuvarın ortasındaki masanın üzerinde yatan adam Rus milletidir; onun üzerinde tecrübeler yapan adam yine Rus milletidir. Şimdiye kadar tarihte teorinin bu kadar kuvvetli bir saltanatına hiçbir sahada tesadüf edilmemiştir. Kafaların içine iktidardaki fırkanın idelolojisi hunilerle akıtılmaktadır. Ve buna rağmen Rusya durmadan sağa gitmekte, toplumsal icatları daimi bir tezat içinde yüzmektedir. Birlik ve uyum yalnız "devletçilik" etrafındaki nizam ve mevzuatta görülmektedir. Demek ki Rusya'nın da varacağı nokta devletçiliktir. Fakat Avrupa'nın diğer devletçi memleketleri gibi sağdan sola doğru gelişerek değil, bütün gayret ve terör tekniğine rağmen tutamadığı ve tutunamadığı soldan sağa doğru gerilemek, teorik hedefin rampasına tırmanamadığı için aşağıda kalmış olan "hakikatin sahanlığı"na ağır ağır kaymak suretiyle. Bu sahanlık kapsamlı ve geniş bir devletçiliktir ki buna Rusya soldan girmiş yegâne millet olacaktır.

1 Parlementarisme (Fr.): Parlamentarizm. (Y.N.)

2 Dictature (Fr.): Diktatorya, diktatörlük. (Y.N.)

Yirmi beş yaşındaki genç,

Her biri uzun incelemelerden sonra izah ve tahlil edilebilecek bu dönüşümleri burada daha ayrıntılı bir surette tanıtmaya imkân yoktur. Bunların ana hatlarını çizmek esasen bugünkü konuşmamız için kâfidir. Görüyorsun ki genç Avrupa'nın ittifakla kabul ettiği esas devletçiliktir. Ve devletçilik hiç de *Son Posta*'nın politika vecizelerini "M. Zekeriya"¹ imzası altında demetlemeye çalıştığı sütunda iddia edildiği gibi eskimiş bir sistem değildir. Bilakis, toplumsal, kültürel, mali ve iktisadi bütün emelleri, anarşi ve ferdiyetçi suikastlardan tasfiye ederek ve sınıf mücadelelerinin sabotajından kurtararak devletin eline emanet etmek en genç ve en modern bir sistemdir.

Bu devlet, M. Zekeriya ve liberallerimizin kitaplarda tesadüf ettikleri idareci, bürokratik ve renksiz devlet değildir. Bu devlet, milletin şuuruyla donanmış bulunacak olan, rasyonalizasyonu yapmış, fiilen işletmeci, fiilen iktisatçı ve devletçiliğini devletçi bir sistem dahilinde yapacak olan devlettir. Ve bu devlet kitaplara henüz girmemiştir. Birçok milletler tarihlerinin dökümhanelerinde, ihtiyacın ve lüzumdaki zincirin planlarına bakarak, kalıba imanla döktükleri bu devletin başını aşkla beklemektedirler. Bu devletten bahsedecek kitapları M. Zekeriya Bey ile liberallerimizin olsa olsa torunları okuyabilecektir.

Yirmi beş yaşındaki genç,

Senin memleketin de böyle bir devletin başını beklemektedir. İsmet Paşa hükümetleri kalıba bunun ilk çeliklerini dökmüşlerdir. Yalnız, Sivas'ta söylenen nutukta "ılımlı" sıfatını çıkarmaya çalışacaksın.² Bu sıfat, oraya, devletçiliği sistemle değil, zorlamalarla yapmamız dolayısıyla gelmiştir. Halk Fırkası'nın gerek inkılap, gerekse devletçilik esasları kafalara dağınık bir surette boşaltıldığı için bunların zaman zaman formüle edilmelerine bir belirsizlik bulaşmaktadır. Bu esasları öyle tasnif edecek, öyle normalleştireceksin³ ki, iman deyince bütün inkılapçı gençlik aynı şeyi düşünecek; laiklik deyince aynı sertlikte konuşacak; tehlike deyince aynı kılıcı çekecektir. Açık ideoloji, hedefi açık gösterir. Açık hedefe kolay varılır. İşte bunun için:

1 Mehmet Zekeriya Sertel. (Y.N.)

2 Başvekil İsmet Paşa'nın demiryolunun Sivas'a ulaşması dolayısıyla 30 Ağustos 1930 günü yaptığı açılış nutkunda yer alan ilgili sözleri şudur:

"Liberalizm teorisi bütün bu memleketin güç anlayacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten ılımlı devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevk eden, bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fitri eğilimidir. Memleketin ihtiyaçları için herkes ve her yer hazineden çare arar. Elektriği yapılmayan şehir, limanı fena olan yer, iş bulamayan adam hükümeti muhatap tutar. İlimli devletçi olarak halkın eğilimlerine ve taleplerine yetişmiyoruz diye kusurluyuz. Devletçilikten büsbütün vazgeçip her nimeti sermayedarların faaliyetinden beklemeye sevk etmek bu memleketin anlayacağı bir şey midir?" Bkz. *Akşam*, 1 Eylül 1930, No: 4271, s.6. (Y.N.)

3 "Standartlaştırma" anlamında. (Y.N.)

Yirmi beş yaşındaki genç,

Girmenle, Halk Fırkası'na, prensibin açıklığını ve sistemin disiplinini sokacaksın. Cephede iyi vuruşabilmen için karargâhının yüksek kumanda kabiliyetine inanman lazım gelir.

İnkılapçılığımızda ve devletçiliğimizde, bunun içindir ki, bir an evvel Kuvayi Milliye kalabalığının muntazam ve şuurlu orduya dönüştürölmesini talep edeceksin.

Burhan Asaf

Ey Gençler!*

Şöyle tasavvur ediniz: Bir Amerikalı milyarder; alnının teri ve dimağının yorgunluğu neticesinde bu milyarın idamesi, idaresi, artırılması için daima çalışmaya, her dakika düşünmeye, atik ve tetik davranmaya, gemisini siyaset denizinde fırtınalar arasında yüzdürmeye mecbur. Bu milyarderin bir oğlu var.

O çocuk nasıl yetişmeli ki babasının hazinelerini muhafaza edebilsin?

Size pek yüklü bir miras kalıyor. Evet, yüklü; kolay ve rahat bir miras değil. Siz tembel olmamaya mahkûmsunuz. Sizin dimağınız pek fazla yorulmaya adaydır.

Cumhuriyet'i kızıl ve yeşil irticalara karşı koruyacaksınız. İki düşman.

Milliyeti yalnız korumakla kalmayacaksınız; onu besleyeceksiniz de.

Türkiye'yi Avrupa kıtasına çekeceksiniz; hem zorla.

Türkiye'yi maziden koparacaksınız; her ne pahasına olursa olsun.

Batı medeniyetini yalnız kabul kâfi değil; onun üretiminde hissemiz de olmalı. Rolümüz yalnız alıntılama olmamalı...

Bunlar ne büyük işler! "Herkül"ün gördüğü işlerden daha yaman.

Sizin vazifeniz bizimkilerden daha güce benziyor. İnkılap tekâmülden kolaydır.

Kocaman bir Türkiye'yi şehirler ve köylerle dolduracaksınız.

Eski harabeler süpürülecek, yerlerine yeni mamureler gelecek.

Maziden devralınmış bizlerin yerine Avrupalıdan farksız Türkler geçecek. Kafalar başka türlü düşünecek.

* Celâl Nuri (İleri), *Yılmaz*, 3 Kânunusani (Ocak) 1931.

Bu işler için hazırlanıyor musunuz? Bugünü görüyor ve onu eleştirebiliyor musunuz?

Şu dakikadaki dünya vaziyetini muhakeme ettiniz mi?

Geleceği -isterse bir hayal şeklinde olsun- kafalarınızda tasarladınız mı?

Meyliniz ne tarafadır?

Ey gençlik! Aman azametli, debdebe ve tantanalı laflara boğulmayınız ve yaldızlı, süslü fikirlerden çekininiz.

Sizi methederlerse sağırlaşıңыз.

Başta demagoglardan sakınınız.

Fikren tembel olmayınız.

Genç, yarı genç... Vaktiniz geliyor. Anahtar size teslim edilecek.

Servete, mirasa konacaksınız. Bu serveti, bu mirası idare etmek ve sürdürmek için lazım gelen hasletleriniz eksikse kaybedecek bir saniyeniz yok.

Hangi devirde olduğumuzu; tarihimizin hangi faslına geldiğimizi biliyor musunuz?

Tarihe karşı olan mesuliyetinizin idrakinde misiniz?

Eğer bu sorularıma vereceğiniz cevaplar olumlu ise ne bahtiyarım!

Celâl Nuri

İnkılap ve Gençlik^{*}

Türk Ocaklarının Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatına katılması haberleri matbuatımız tarafından hemen umumiyetle gençliğin işbaşına daveti mahiyetinde yorumlandı. Bu, doğru bir hükümdür. Çünkü milliyetçi ve inkılapçı Türk gençliği Türk Ocaklarından başka bir yerde değildi. Memleketin yüksek mukadderatında kendisine düşen vazifeyi görmek için yıllardan beri Büyük Reis'in bir işaretini bekliyordu. Şimdi o işaret verilmiştir veya verilmek üzeredir. Demek yarın Türk gençliği için çetin bir imtihan günü olacaktır.

Cumhuriyet rejimi ilk adımlarını zaten gençliğe dayanarak atmıştır. Medreseleri, tekkeleri, türbe denilen hurafe ocaklarını kökünden çekip kaldıran, henüz otuzunu bulmamış bir maarif vekiliydi.¹ Adliyeyi baştan başa yenileştirip medenileştiren de hemen aynı yaşta bir vekildir.² İkinci ve üçüncü Millet Meclisi'nin çoğunluğunu kırkını geçmemiş mebuslar teşkil eder. Demek ki "gençlik işbaşına geçiyor" derken yeni bir hadiseden bahsetmiş olmuyoruz. Gençlik daima işbaşındaydı. Yeni Türkiye, alınındaki taze zafer çelenkleriyle gençliğin eseridir. Gazi, başının üstündeki ebedi bahar renkleriyle gençliğin halis timsalidir. Bundan sekiz yıl evvel İsmet Paşa'nın saçlarındaki aklar hemen parmakla sayılacak kadar azdı.

Şu halde gençliğin işbaşına gelmesinden bahsederken, biz, inkılaptan sonra yetişmiş, kanı, kemiği Cumhuriyet'in malı olan nesil hatırlıyoruz. Bu nesil, milli

* Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Mart 1931, No: 3484.

1 Mustafa Necati (Uğural) Bey (1894-1929) kastediliyor. (Y.N.)

2 Mahmut Esat (Bozkurt) Bey (1892-1943) kastediliyor. (Y.N.)

mücadelenin başlarında henüz yirmisine basmamıştı. Ruhu, bin bir türlü ayıp ve rezillik içinde etleri çürüyüp dökülen Osmanlı İmparatorluğu'nun kokuşmuş havasında henüz pas tutmaya vakit bulmamıştı. Gerçi son yılların siyasi ve toplumsal anarşisi içinde zekâ ve bünyesi tam bir olgunluğa ve gelişmeye mazhar olamamıştı ve tarihi mukadderat onu daha ilk adımda bin bir türlü felaket ve musibetle karşılaştırmıştı. Fakat bütün bunlara rağmen bu nesil, inkılabın has ve katıksız çocuklarının neslidir.

Onun içindir ki bu neslin geçireceği imtihan öbürünün geçirdiği imtihandan daha ziyade mühim ve dikkate değer olacaktır. Öbür nesil bazı hatalarının izahını mazide bulabilirdi. Diyebilirdi ki "Ben yeni hayatın prensiplerini evvela kendi nefsimle karşı müdafaa ettim. Uzun seneler kendi kendimle çarpıştım. Medreseyi evvela kendi kafamda yıktım. Tekkeyi evvela kendi ruhumda kapadım. Kendi elimle kendi vücudumda birçok ameliyatlar yaptım ve bunların yaraları henüz kapanmadandır ki harici tesirlere karşı yürümeye başladım. Vuruştum, vuruşuyorum; fakat elimden geldiği kadar."

Yeni nesil işbaşına geldikten sonra işte bu sözü söyleyemeyecektir. Onun için hiçbir şeyin ikisi ortası yoktur ve olmamalıdır. Onun ağzında "başarı" kelimesi mutlaka tam bir zaferi ifade etmelidir. Gençliği işbaşına davet yalnız "İşte, ben hazırladım, ben yaptım. Al, muhafaza et" manasını içermemelidir. Gençlik kendisine emanet edilen büyük eseri tamamlamak ve daha ileriye götürmek vazifesiyle de mükelleftir.

Yakup Kadri

İnkılap ve Gençlik*

Ne kadar çok tekrar edilirse faydası o kadar muhakkak olan bu mevzu üzerinde bizi yeniden düşünmeye sevk eden şey bugünkü gençliğimizin halidir.

Her memlekette inkılapların hedefi gençliktir. Çünkü inkılapların bir cemiyetin göğsünde kökleşebilmesi için en mühim ve en sağlam kuvvet olan gençlik kuvvetine dayanması zaruridir. İşte bunun içindir ki büyük ve orijinal inkılaplar yapan memleketlerde inkılapçılar gençliği kendi zihniyetine göre yetiştirmek işini en kutsi vazifelerden biri olarak kabul etmişlerdir. Faşist ve Komsomol¹ teşkilatları bu hususta bir misal olarak zikredilebilir.

Bizde de Cumhuriyet inkılabından sonra kim ne derse desin Maarif Vekâleti'nin talim ve terbiye sisteminde eskisine nazaran inkılap lehine çok büyük fark bulunduğu muhakkaktır. Bu farkın fiziki terbiye âlemindeki mevcudiyeti inkâr edilemeyecek derecede barizdir. Fakat manevi terbiye sahasındaki vaziyeti ise insanı kötümserliğe değilse de cidden eleştiriye sevk edecek vaziyette olduğunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz.

Geleceğe büyük şeyler vaat eden kıymetli birçok simalar istisna edildiği takdirde gençliğimizin genel varlığının ayırıcı vasfı egoizme ve fazlaca edoistizime² meyilli olmaktır. Samimiyetle itiraf etmelidir ki Çanakkale'yi ve Sakarya'yı yapan dünkü gençliğin kalbinde yanan feragat ve milliyet ateşinin bugünkü gençlikte aynı derecede olduğunu tahmin etmek mümkün değildir.

* Necip Ali (Küçüka), *Milliyet*, 22 Ağustos 1931, No: 1986.

1 Komsomol (Rusça: "vsesoyuznız leninsky **komm**unističesky **soy**uz **mol**odyoji" sözcüklerinin kısaltması): Leninist Genç Komünistler Birliği. (Y.N.)

2 *Milliyet*'te bu şekilde. Doğrusu "hedonizme" (hazcılığa) olmalı. (Y.N.)

Büyük şehirlerde müreffeh bir hayatın bahşettiği bir zevk ve huzur içinde hayat derecelerinin bütün basamaklarını bir hamlede atlayarak yaşamak fikri, gençliğimizi bir nevi aristokrasiye sevk etmektedir. Gerçi bu zihniyet memleketimizin mahsulü olmaktan ziyade Umumi Harp'ten sonra Avrupa'dan gelen bir cereyanın mahsulüdür. Normal hayat başlayınca Avrupa memleketlerinin hemen çoğunda gençliğe yeni bir istikamet çizilmiş, muhtelif gençlik teşkilatlarıyla bu istikamete doğru yürünmeye başlanmış olunduğu halde bizde bu nevi manevi hareketler hissedilmeyecek derecede azdır.

Büyük Lider gerek büyük nutkunda ve gerek muhtelif vesilelerle irat ettikleri nutuklarında gençliğe manevi istikameti vermiştir. Halkçılık zihniyetinin son gelişmiş merhalesi olan Cumhuriyet'i kendilerine bir emanet olarak bırakmıştır. Bu yüksek gayenin gerçekleşmesi için Türk gençliği hakiki bir halkçılık aşkıyla, bir misyoner iman ve sebatıyla Anadolu'da halk kitlesi içinde vazife kabul ederek ve büyük şehirlerin hayat ve huzurunu buralarda yaratmak heyecan ve zevkiyle devamlı çalışmak mecburiyetindedir. Dünkülerin bağımsızlık mücadelesinde gösterdiği hararet ve fedakârlığı bugünkü gençlik de inkılap prensipleri sahasında yapmalıdır. Bunun için her şeyden evvel resmi ve hususi teşkilatımız icap eden maddi ve bilhassa manevi tedbirleri almalıdır.

Denizli Mebusu
Necip Ali

İhtilal Heyecanları*

İzmir gençliği iki şeyin düşmanıdır: Saltanat ve hilafetin, Arap'ça ibadetin.

Gençliğin "Cumhuriyet Yalısı" adını verdiği mülga¹ "Reşadiye"deki² tezahürat bu duyguların en güzel bir ifadesi oldu. Bu candan hareket inkılabı bütün icaplarıyla bekleyen genç, ateşli, dipdiri bir neslin varlığını haber veriyor. Bu öz Türk nesli Cumhuriyet'i bütün ömrünce ayakta bekleyebilecek bir kudrettedir. O, bunu yılmadan, tereddüde düşmeden gösterdi. Saltanat, hilafet hatıralarını yaşatan en ufak izleri bile görmeye dayanamadı. Onları ayaklarının altında çatır çatır parladı. Bu demir ayaklar altındadır ki dünün yerlere serilen batılları bir daha dirilmemek üzere her gün çiğnenecek, her gün yok edilecektir.

İzmir gençliğinin mülga "Reşadiye"de saltanat ve hilafet izlerini parça parça etmesi, camilerde Türk'çe ibadet istemesi, Türk ihtilal tarihine çizilmiş bir izdir ki, yakın bir yarın onun önünde hürmetle duracak, onu hürmetle anacaktır. O gece, gençliğin ta can evinden kopup yükselen Cumhuriyet marşları yarının yüreğinde inkılap aşkının akisleri olarak kalacaktır.

İzmir'in öz Türk gençliği camilerde Türk'çe ibadet istiyor. Bu, çok asil bir dilektir. Bu, Bursa irticacının³ yüzüne savrulmuş demirden bir yumruktur. Bu yum-

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 16 Şubat 1933, No: 5538, s.1-2. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.265-268.

1 Mülga: İlga olunmuş; yürürlükten kaldırılmış; fesholunmuş; hükümsüz bırakılmış. (Y.N.)

2 İzmir'in Güzelyalı semtinin eski adı. (Y.N.)

3 1933 yılı Şubat ayı başında Bursa'da gerçekleşen irtica hadisesini ve bu hadise üzerine Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in "Bursa Nutku" olarak bilinen tarihi konuşmasını Rıza Ruşen Yücer şu şekilde aktarmaktadır:

"Bursa'da Ulucami'de namaz kılan yüz kadar insan, aralarında konuşmuşlar; neden İstanbul'da ezan Arapça okunurken Bursa'da Türkçe okunuyor diye dedikodu yaptıktan sonra, işi Evkaf

ruğu vurmak herkesten önce Türk gençliğinin vazifesi ve hakkı idi. Onu, İzmir gençliği yaptı. Bursa'nın ikiyüzlü gericiileri ezanın Türk'çe olmasına tahammül edemiyorlardı. İzmir gençliği ezanın Türk'çe olmasını da az görüyor; ibadetin bile anadilimizle olmasını istiyor. Bu, çok yerinde bir arzudur. Bir Türk anlamadığı yabancı bir dille Allah'a kalbini açamaz. Önce anlamak, sonra inanmak İslam dininin ilk esasıdır. Koyun kaval dinler gibi dinlemek ve sonra yine öyle dinletmek Allah'ın huzurunda safсатаacılığa kalkışmak olur. Gençlik safساتanın değil, akıl ve şuurun icaplarını istiyor. Kur'an'ı Arap'ça olarak yanlış Yunluş okurken ne söylediklerini, Allah'ın ne dediğini anlamayan cahil softaların bu tuhaf ibadet tarzında kutsiyet görmeleri, fertle Allah arasına girerek cerrarlık¹ menfaatlerini korumak istemelerinden başka bir şey değildir. Gençlik Allah'la kendi arasında vasıta görmek istemiyor. Buna kim mâni olabilir?.. Ve ne hakla mâni olunur? Türk gençliği Allah'la doğrudan doğruya ve kendi öz diliyle münasebete girişmek istiyor. Allah'a söylediğini ve Allah'a söyleyeceğini bilmek, anlamak arzu ediyor. Öz Türk'çeyi Allah'ın evine koymak, orada da onu hâkim kılmak istiyor. Bu, onun hakkıdır. Bu hakkın yerine getirileceği gün elbette ki yakındır.

Müdürü'nden sormaya karar vermişler. Evkaf Müdürü, Vali'ye gidin, demiş. Cemaat, topluca vilayete gidiyorlar. Fakat Vali öğle yemeğinde. Hükümet konağının mermer merdivenlerine çömelip bekliyorlar!..

Mesele polise, tümene, jandarmaya aksediyor. Tertibat alınıyor; bu arada Ankara'ya da 'Bursa'da irtica var!..' diye telgraf çekiliyor. Atatürk, otomobille İzmir'e gitmektedir. Haberi yolda alıyor. Yaptığı ve inandığı inkılapların öz mal sahibi sıfatıyla, tehlikede gördüğü eseri için hemen Bursa'ya koşuyor. İş bizzat inceliyor; kararını Anadolu Ajansı'na kısa bir tebliğ ile bildiriyor: 'Bu, din meselesi değil, dil meselesidir!..'

O akşam, Çekirge yolundaki köşkte Atatürk'e bir yemek verildi. Sofrada on üç, on dört kişi var. O günkü hadiseden dolayı Atatürk'ün gönlünü almak üzere bu on dört kişiden birisi:

- 'Efendim' diye söze başladı. 'Bursa gençliği bu hadiseyi hemen bastıracaktı. Fakat zabıta ve adliyeye olan güveninden ötürü..'

Devam edemedi. Atatürk bir işaretle sözünü kesti:

- 'Bursa gençliği de ne demek?' diye biraz sert sordu. 'Memlekette parça parça, yer yer gençlik yoktur, sadece ve toplu olarak Türk gençliği vardır!..'

Sonra, Türk gençliğinden ne anladığını şöyle tarif etti:" (Bkz. Rıza Ruşen Yücer, *Atatürk'e Ait Birkaç Fıkra ve Hâtıra*, Şaka Basımevi, İstanbul, 1947, s.5-6; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.26, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2009, s.118-119. Gazi Mustafa Kemal'in bu konuda Anadolu Ajansı'na verdiği 6 Şubat 1933 tarihli tebliği için bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.26, s.120.)

Yusuf Ziya (Ortaç) Bey 8 Şubat 1933 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde "Günün Akisleri" köşesinde bu hadise hakkında şunları yazmaktadır:

"Yirmi iki gündür adımlarının izleriyle yurdu bir altın haleye saran Gazi Afyon tepelerini aydınlatırken, Bursa ovasına küçük bir irtica gölgesi çıktı. Bir anda, O'nun, bir tepeden bir ovaya karanlıkları yırtan bir yıldırım hızıyla düştüğünü gördük!

Yurdun içindeki ve dışındaki yarasaların, bu canlı ışık fırtınasından nasıl ürperdiklerini düşünmek, Bursa hadisesinden duyduğumuz üzüntünün tesellisidir!" (Bkz. *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1933, Numara: 3146, s.3; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.26, s.118.) (Y.N.)

1) Cerrar: Zorla para alan; para toplamaya çıkan kimse; dilenci. (Y.N.)

İhtilalin çocukları öz dileklerini ifade ederken birtakım basit usullere riayet etmemiş olabilirler. Bütün bir irticai harekete karşı koymak isteyenlerin asil heyecanları böyle şeylerin üstünden taşarak geçer; işin asıl güzelliği de bundadır. Unutmamak lazımdır ki bütün usuller ve her şey büyük Türk İhtilali'nin ortaya attığı prensipler içindir. Bu prensiplere düşman izleri, düşman hareketleri yerlerin dibine geçirirken, şu bu usule aykırı vaziyetler olabilir. Fakat bunlar düşünülmez bile... Hedef, Gazi Şef'in, o En Büyük Türk'ün gençliğe emanet ettiği Cumhuriyet'in kem gözlerden, kem izlerden, kötü kasıtlardan esirgenmesidir. Gençlik bu vazifesini yaparken usulen mesul olabilir mi? Olabilir. Fakat mesuliyetin en güzeli, en tatlısı, inkılap yolunda katlanılanıdır; bu mesuliyet ölüm olsa bile... Keşke mebusluk dokunulmazlığım olmasaydı da ben de bugünün şerefli mesulleri arasında bulunsaydım.

Bursa'da bir kafiye gerici, kanunları, nizamları, usulleri, hatta Türk milletinin şerefini saymadan, bir eşkıya çetesi halinde hükümeti basmaya cesaret ederken, saltanatın, hilafetin, irticanın yüzüne tükürmek isteyen yiğit gençliğin bir iki basit usulü mü düşünmesi lazımdı? Eğer ufak tefek usuller düşünülseydi, dün Meşrutiyet'i, bugün de Cumhuriyet'i yaşayamazdık. Gençliğin inkılap heyecanlarını formaliteler bağladığı gün, saati çalınca bütün bir rejim bağlı kalmak tehlikesine düşer. Heyecanları daima beslemek, yelesi dimdik dikilmiş bir aslan gibi onu saldırmaya hazır bulundurmaya lazımdır.

Gençliğin hareketi usule muhalif görülüyor. Belki... Fakat şu işin şekinden geçelim de bir de onun içyüzüne bakalım. İzmir'de semtlerden birinin adı eski bir sultanla ifade olunuyordu; yani o semte "Reşadiye" deniliyordu. Gençlik buna "Cumhuriyet Yalısı" dedi. Tabelasını yazdı ve yerine taktı. Şimdi bu tabela indirilecek, onun yerine Cumhuriyet hükümetinin eliyle "Reşadiye" levhası asılabilecek mi?.. Yani Cumhuriyet hatırasının yerini sultan ve saltanat hatırası mı alacak? Bunu duymak, buna inanmak bile istemiyorum. Kimse de inanmaz. Şu halde yapılan iş, rejim işidir; onun ifadesidir. Bu bir formalite değil, bir esas meselesidir. Esası bir tarafa bırakıp formalite mi düşünelim?.. Deniyor ki, başka yerlerde saltanatı hatırlatan isimler yok mu?.. Maalesef var. Fakat onların varlığı "Reşadiye"nin de kalmasını değil, belki hepsinin birden yok edilmesini icap ettirir. Formalitelere yalnız esasların menfaatlerine uygun düştüğü zaman riayet edilebilir.

Şuracığa bir iki kelimecik daha ilave etmek istiyorum. Pazar günü akşamının güzel tezahüratını birkaç saat sonra teessüre değer bir hadise takip etmiş... Bu, muhterem Cumhuriyet Müddeiumumisi¹ Beyefendi ile gençlerden Muammer

1 Cumhuriyet müddeiumumisi: Cumhuriyet savcısı. (Y.N.)

Bey¹ arasında geçen bir hakaret vakasıdır. Bundan dolayı Muammer Bey tutuklanmış. Biz Muammer Bey'i yakından tanırız. Genç yaşından beri memleket, Cumhuriyet uğrununda çalışmıştır. İstiklal muharebelerinde bulunmuş fedakâr vatandaşlardandır. Cumhuriyet müddeiumumisine hakaret onun hatırından bile geçmez. Biz ortada bir yanlış anlama olduğuna kaniiz. Maksatlar yanlış anlatılmış olabilir.

Pazar akşamı "Cumhuriyet Yalısı"nda tezahür eden güzel ve asil hisli gençlerden biri de Muammer Bey'di. O, bugün hapisanededir. Benim kalbim de onun yanı başında hapistedir. Son söz Cumhuriyet kanunlarıdır.

Mahmut Esat

Not: "İhtilal" kelimesini "inkılap" manasında kullanıyorum. Zaten "inkılap" tabiri yanlıştır. "İnkılap" bir şeklin diğer şekle girmesi demektir. Fransızcadaki "Révolution" kelimesinin bizdeki karşılığı "ihtilal"dir. İhtilal, bir varlığın yerine başka bir varlık koymaktır. Türk İhtilali saltanatın yerine Cumhuriyet'i koydu.

M. E.

1 Göztepe Kulüp Reisi Muammer (Akar) Bey. (Y.N.)

İnkılap Heyecanı, Devlet Otoritesi*

İnkılabı yaşatacak yalnız zabıta kuvveti değildir. Hiçbir rejimin prensipleri yalnız süngüye dayanarak ayakta duramaz. İnkılapları halkın ruhundan doğan heyecan ve manevi kuvvet yaşatır.

Son günlerde memleketin birkaç yerinde irticai mahiyette sayılacak bazı küçük hareketler oldu. Bilhassa Türkçe ezan okunması aleyhinde olumsuz bir cereyan uyandırmak isteyenler oldu. Buna benzer gafil hareketler inkılap Türkiye'sinde mutlaka boğulmaya mahkûmdur. Yalnız ahmaklardır ki bunun aksine inanırlar. Nitekim öyle oldu. Diline ve milli benliğine karşı hiçbir saygı hissi beslemeyen o cahiller şimdi kanunun pençesinde çırpınıyorlar. İnkılabın adaleti elbette yerini bulacak...

Bu münasebetle hoşla giden bir hareket de memleketin her tarafında gençliğin gösterdiği alaka ve heyecan oldu. Bu alaka ve heyecanın her gün yeni tezahürlerini görüyoruz. Yeni rejimin en esaslı müdafaa ve emniyet vasıtası memlekette inkılap heyecanının gitgide kuvvetlenmesidir. Demek ki Gazi'nin bundan birkaç sene evvel Cumhuriyet'i kendilerine emanet edeceğini söylediği Türk gençliği yetişiyor, daha şuurlu bir hassasiyetle rejimi korumaya hazırlanıyor.

Asırların ruhlara sindirdiği hurafeleri bir hamlede insanların kalbinden silmeye maddeten imkân yoktur. Daha birçok seneler geçecek, zaman zaman küflü zihniyetlerin bazı tecellileri olacak, dil veya dini bahane ederek kuru gürültü yapanlar bulunacak. Eğer devlet zabıtasının yanında, hatta onun çok önünde gençliğin bir inkılap aşkı, inkılap heyecanı uyanık bulunuyorsa, bütün bu ha-

* Mahmut (Soydan), *Milliyet*, 17 Şubat 1933, No: 2522.

reketlerin hiçbir tesiri olmaz; hepsi de gençliğin ateşi karşısında söner. Şunu da unutmamalı ki, muhitlerinde, yanı başlarında uyanık, duygulu, şuurlu bir gençliğin varlığını hisseden irtica yılanları başlarını kaldırmaya cesaret edemezler.

Türk gençliğine bu ateşi, bu heyecanı aşılama için her vesileden istifadeye mecburuz. Dikkat edilecek şey bütün bu mesaimizde ölçüyü, dengeyi göz önünden ayırmamaktır. Devlet ve hükümet otoritesini her düşünceden üstün tutmak lazımdır. Esasen inkılabın bir gayesi de memlekette mutlak bir nüfuzu, yetkisi hüküm süren, yalnız kanunlardan ilham alan bir hükümet kurmak değil midir? Şuurlu bir gençlik inkılap heyecanının tezahüratı esnasında bile bu ölçüden ayrılamaz. Vazifesinin sınırını aşarsa, rejimin dayandığı disiplinin, devlet nüfuzunun incineceğini bilir.

Mühim bir dileğimiz de şu olmalıdır: Gençlikte uyanan inkılap heyecanı büyük-küçük bütün memurlarımıza sirayet etsin. İdare ve adliye memurlarımız inkılabın ruhunu, esaslarını incitecek hareketlere karşı fazla duygulu olsunlar. Elde Cumhuriyet'i koruyacak, dini siyasete alet ettirmeyecek kanunlar bu hassasiyeti esasen vazife haline koymaktadır. Memlekette en aydın unsurlar gençlerdir, memurlardır. İnkılabın müdafaa cephesinde bu iki unsur el ele, yan yana savaşmalıdırlar.

Siirt Mebusu
Mahmut

Türk Gençliği İleri!.. *

Öz Türk gençliği bir varlık, tek bir cisimdir. Bunun içindir ki İzmir gençliğinin ihtilal aşkından, idealinden sıçrayan kıvılcım İstanbul'u, oradan da Bursa'yı tutuşturdu. Bu kıvılcım tek bir vücutta yanan, tutuşan bir ateşti; Türk gençliğinin öz teninde... Ondan bu kadar çabuk etrafı sardı. Yarın, bu vatanın herhangi bir yerinden yükselecek yeni bir ideal alevi yine bütün bir Türk gençliğinin elinde yarınları aydınlatan bir meşale olacaktır.

Hayat harekettir...

İnkılap yolunda hareket halinde bulunan öz Türk gençliği! Arkanda dünyalara sığmaz bir tarih, önünde ufuklar almaz bir yarın vardır. Sen bütün bunların hâkimisin... Kadın-erkek bütün bunlara sen hükmedeceksin!.. Tanrı seni kem gözlerden, kötü kasıtlardan korusun!

* * *

İzmir gençliği Cumhuriyet'e uygun düşmeyen, büyük Türk İhtilali'nin prensiplerine zıt bütün izlerin silinmesini, yok edilmesini istedi; onları ayaklarının altında paramparça etti. İzmir gençliği yalnız ezanın değil, ibadetin de Türk'çe olmasını istedi. Bunu Türk ihtilal tarihinde en önce İzmir gençliği istiyor. O İzmir gençliği ki, Türk gençliğinin vücudunda bir parçadır. Demek ki analinin Allah'ın evinde de hâkim olmasını bütün Türk gençliği istiyor. Yarın yakındır.

* Mahmut Esat (Bozkurt), *Anadolu*, 3 Mart 1933, No: 5550, s.1-2. Ayrıca bkz. Mahmut Esat Bozkurt, *Toplu Eserler IV*, Haz. Şaduman Halıcı, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.269-271.

İstanbul gençliği öz Türk dilini hakir görenlere karşı harekete geçti. Onların varını yoğunu başlarına indirdi. Bu işle meşgul olmayanlara ihtarlarda bulundu. İstanbul gençliği öz Türk'lüğün mutlak hâkimiyetini istiyor... Yerden göğe kadar haklıdır. Milliyetçilik yüksek ihtilalimizin yalnız prensibi değil, bayrağıdır.

Bursa gençliği tek bir kalp vuruşuyla bütün bunları istedi ve tekrarladı...

Bu hareketler karşısında bizim bazı azizlerin şimdi ne düşünmekte olduklarını merak ediyorum!.. Acaba hâlâ "usul, formalite" diye(!) dirilik ifade eden bu canlı, yiğit tezahürlere karşı dudak mı buruyorlar?! Kim bilir? Belki de!.. Ukalalığa endaze olmaz a!..

Fakat büyük Türk gençliği!.. Sen tuttuğun yoldan ayrılma... Sen inkılabı bu yol içinde yükseltecek, sen yarınına şimdi içinde demir adımlarla yürümekte olduğun yol içinde kavuşacaksın.

İnkılabın esaslarını korumayan usullere, formalitelere bağlı kalmak ancak zaafın, ancak aczin işidir. Bunları âcizler düşünebilir. Sen öz Türklüğü, ihtilali, Cumhuriyet'i zaafı değil, demir bilek, demir karakter, demir iradeyle koruyacaksın...

Öz Türklük için tek yaşama şartı, kıpkızıl milliyetçilik de, ihtilalin ortaya koyduğu prensipleri, esasları -can pahasına da olsa- korumaktadır. Öz Türk genci! Bunları koruma davasında seni hiçbir mesuliyet ürkütmeyecektir. İcap ederse, bunlara karşı bütün dünya ateş kesilse, sen onu kanınla söndüreceksin ve söndürebilirsin?..

Gazi Şef'in sana bıraktığı büyük emanet böyle yaşayacak, böyle yaşatacak, icabında bütün bir düşman âlemini böyle öldürecektir.

Gönül istiyor ki bugünkü Rusya nasıl kızıl komünist ise, tarihin yazacağı bugünkü ve yarınki Türkiye'nin adı da kızıl milliyetçi olsun.

Büyük Türk genci! Sen yürürken inkılap prensiplerine uymayan her şeyi, hatta izleri bile yok edeceksin. Milliyetçiliğe, öz Türklüğe düşman her varlığı yıkacak, her sesi susturacaksın. Kavgalarında kullanacağın en keskin silah, fikir, zekâ, idrak olmalıdır.

Seni takip edecek nesiller Cumhuriyet'e ve onu yaratan inkılabı zıt maziden, uzaklarda tozlar halinde dağılıp giden ince ve siyah bir izden başka bir şey görmemelidir. Sen bunu yapabilirsin, çünkü Türksün...

20. asrın milletlerarası cereyanlarına inanma! Farmasonluk, komünistlik, hilafetçilik, genç Hristiyanlık propagandaları hem inkılabına hem de milliyetine düşmandır. Yaşamak için bu cereyanlarla daima mücadele halinde kalacaksın. Seni ve inkılabını yalnız kıpkızıl milliyetçilik koruyabilir. Ordularınla

dişinden tırnağına kadar silahlanacaksın. Silahları azaltma propagandaları birer masaldır.

Milliyetini ve ihtilalinin prensiplerini kabul edenler, benimseyenler de senin öz kardeşlerin ve öz vatandaşlarındır.

Alevden bayrağın, yollarının ışığıdır.

Mahmut Esat

Not: "İhtilal"i "inkılap" manasında kullanıyorum. Çünkü "inkılap" Fransızcadaki "Révolution" kelimesinin karşılığı değildir; bu kelimenin karşılığı "ihtilal"dir. İstibdatta bu kelime kullanılmadığından "Révolution"a inkılap denmiş olsa gerek.

M. E.

Ne Mutlu Türk Gençliğine *

Yeni bir yurt üzerindeyiz; yeni bir halkız. Geçmişimiz ne kadar eski olursa olsun, insanlık tarihinde bugün yeni bir yüzle, yeni bir ruhla görünürüz. Yeniyiz, yeni. Bu yeniliği Gazi'mize borçluyuz. Yeni demek canlı demektir; sağ demektir; zorlu demektir. Yorgunluğumuz yok; önümüzde yürünecek yol ne kadar sarp, ne kadar çetin olursa olsun, yürümeye isteğimiz, takatimiz var.

Geçen on yıl içinde yaptığımız işlere bakıyorum, göğsüm kabarıyor. Önümüzde yapılacak işlere bakıyorum, yapılanlardan daha çok olduğunu görüyorum. Ama on yılda bu kadar işi başaran genç bir milletin, önümüzdeki işleri de -ne kadar çok, ne kadar zorlu olursa olsun- başaracağına inanıyorum.

İnan ne iyi bir şey; yüreği daha zorlu oynatıyor, gönüle daha sıcak bir sevinç veriyor. Şu önümüzdeki bütün işler yapılacak; bunları biz yapacağız. El ele verdikten, gönül gönüle yaslandıktan sonra, Ergani işini yoluna koyduğumuz gibi, içeriden ödünç alma işini, beş yıllık "sanayi programı"nı, her şeyi yapabileceğiz.

İşe koyulmuşuz; içimizde, sarp bir dağ karşısına gelip de "bunu nasıl aşacağım?" diyen yolcu gibi sararan, gayreti azalan kişiler de bulunabilir. Bunlara bakmayacağız, bunları kendimizle birlikte ileri yürüteceğiz.

Ah! Niye genç değilim? Niye çarığı ayağıma çektiğim gibi şu yalçın kayaları aşamıyorum? İçimdeki öd kadar kalbimde de takat olsa, ben de söz ebeliğinden daha başka işler yapabilirim. Belimde fişekliğim, omzumda mavzerim, ayağımda çarıklarım, Makedonya dağlarını dolaştığım günleri gözümün önünden geçiriyorum. Ne yazık! Ezilmiş bir ülkenin içinde bozuk bir siyasetin koruyucusu

* Kâzım Nami (Duru), *Hâkimiyeti Milliye*, 9 İkinci Kânun (Ocak) 1934, No: 4481.

olarak gençliğimi yitirdim. Oysa bugün o yaşta olsaydım bütün o dinç varlığımı bu genç yurdumun yeni işlerine verirdim.

Gençliğimin en güzel yılları ülkemden ayrılmış yerlerde, Arnavutluk'un yıkık kasabalarında, Makedonya'nın çürük köylerinde geçti. Bugün, genç olsaydım, İstanbul'un, Ankara'nın, haydi biraz daha ineyim, Kütahya'nın, Kırşehir'in her gün daha şenlendiğini sandığım sokaklarında, dairelerinde geçirmezdim; bugün genç olsaydım, o yabancı illerin ışıksız köylerinde geçirdiğim günleri, oralarda kafamdan, gönlümden verdiğim şeyleri öz yurdumun ücra kasabacıklarına, kerpiç köylerine verirdim.

Hey gidi bizim gençliğimiz hey! Ne bahtsızmısz. Mekteplerde öğrendiklerimizi, kitaplardan aldıklarımızı bugün bizde kalmayan, bize bir yararı olmayan yerlere akıtmışız. Ne olurdu, bütün o genç emekler öz yurdumun uğruna gitseydi! Bugün bizi bekleyen bu yurt işleri benim de kanımdan yararlık almamalı mı? Ama nerede verimli kan, nerede o yılmayan istek?

Bugünün gençleri ne mutlu kişilerdir; bütün kafalarını, kollarını, kanlarını, canlarını öz yurdun içine, öz Türk milletinin uğruna verebiliyorlar; verebilirler. İsterlerse -istemiyorlar diyemem, dilim kurur- öz yurtları için dağları mı deviremezler, çölleri mi yeşertemezler, ırmakları mı çeviremezler? Yüzlerce yıl bakımsız, ıssız kalmış olan bu sevgili yurdu, yeryüzünün gözbebeği mi yapamazlar?

Evet, laf ebeliğini biz yaşlılara bıraksınlar. Sevimli yurdumuz gençlerden laf değil, iş istiyor. Lafı biz söyleyelim. Doğruyu söylemezsek, onların ileri yürüyüşüne, iş yapışına engel olmaya kalkışırsak, ağızımızı kapatsınlar, canımıza ot tıkasınlar. Ama kollarını, paçalarını sıvayıp işe girişsinler. Belki biz de ak saçımızla, bükük belimizle, titrek adımlarımızla onlara yardıma koşarız. Onların dev pazılarıyla açtıkları dağ deliklerini örecek taşları da biz taşıyabiliriz. Hiç olmazsa onlara "Aman çocuklar, güneşin altında sonsuz çağlara dayanacak zorlu, ışıklı, ünlü bir medeniyet yaratınız!" diyebiliriz. Onlara öğüt, gayret verebiliriz.

Türk gençliğine düşen işler laf işi değildir; bağırıp çağırma işi değildir. Bunlar kafa isteyen, kol isteyen, çalışma, didinme isteyen işlerdir. Ağır işlerdir; ama şerefli işlerdir. Bunları başaracak Türk gençliği, sonsuz çağlara doğru gelecek bütün gençlere örnek olacaktır. Ne mutlu ona. Ne mutlu yeni Türk medeniyetini eşsiz bir yükselişle kuracak Türk gençliğine.

Kâzım Nami

Gençlikler^{*}

Dün İngiliz faşizmini müdafaa eden Lord Rothermere'in¹ *Daily Mail* gazetesinde çıkan yazısını² gazetemizde yayımladık. Muhterem Lord, yazısının bir yerinde faşizmin artık her yerde gençlik fırkalarının adı olduğunu yazmıştır.

Fransa'da kralcılarının gençliği, Amerikan Protestanlarının Y.M.C.A. gençliği,³ Papa'nın Katolik gençliği, Roosevelt'in N.R.A. gençliği,⁴ İspanya'nın bir taraftan hükümdarcı, bir taraftan cumhuriyetçi, bir taraftan sosyalist, bir taraftan komünist, takım takım gençlikleri olduğunu biliyoruz. Lord Rothermere'in sözünü değiştirmek lazım geliyor: Geriye doğru, ileriye doğru, sağa veya sola doğru bütün cereyanlar her memleketin en canlı unsuru olan ve henüz karar kılmamış olduğu için geriye, ileriye, sağa veya sola kaydırılabilecek olan gençlikleri arasında köklenmeye çalışmaktadırlar. Bir meşhur Fransız yazarı, rejim, sistem ve nizam değiştirmek isteyen fikir ve politika hareketlerinin, her memlekette, henüz istikrar bulmamış yahut istikrarını kaybetmiş zümreleri vasıta edindiğini yazar. Onun içindir ki genç ihtilaller önce gençlikleri kendi disiplin ve organizasyonları içinde istikrarlandırırlar. İtalya'da vaziyet budur; Rusya'da budur; Almanya'da böyle olmuştur.

* Faliş Rıfkı (Atay), *Hâkimiyeti Milliye*, 25 İkinci Kânun (Ocak) 1934, No: 4494.

1 Harold Sidney Harmsworth (d. 1868 - ö. 1940). (Y.N.)

2 Bkz. Viscount Rothermere, "Hurrah for the Blackshirts", *Daily Mail*, 15 Ocak 1934. (Y.N.)

3 The Young Men's Christian Association: Genç Hristiyan Erkekler Birliği. (Y.N.)

4 The National Recovery Administration: Ulusal Kalkınma İdaresi. (Y.N.)

İstikrarlarını kaybetmiş olanlara karşı, zabıta ve kanun kuvvetiyle karşı koymaktan, onları teşkilatlandırmamaktan başka yol yoktur: İtalya'da liberaller, Rusya'da çaristler, Almanya'da komünistler ve bizde şeriatçılar bu sınıftandır...

Şu halde her memlekette gençliğin fırkasına ad koymak değil, fakat o memlekette inkılapçı gençliğin manasının ve tarifinin ne olduğunu araştırmak lazım gelir. Bu münakaşayı İngiltere için İngiliz düşünürlerine, Fransa için Fransız fikir adamlarına, Amerika için Amerikan fikir liderlerine bırakırız. Fakat bütün bu münakaşalar, cereyanlar, telkinler Türkiye'de yer tutmaya yahut kolay şöhret ve külfetsiz nimet arayan maceraperestler tarafından Kemalist gençliği parçalamak, şaşalatmak için alet edinilmeye başlandığı vakit mesele başka şekle girer.

Yalnız bizim için değil, bütün milli kurtuluş davası takip eden, iki medeniyet arasında intikal buhranı geçiren, iktisadi ve siyasi bağımsızlıklarını kazanmaya savaştan bütün milletler için gençlik fırkasının ismi Kemalist gençlikten ibarettir. Biz bu fırka adının böyle inkılap memleketlerinde büyük liderlerin adına izafe olunarak yer yer millileştirilmesinden, benimsenmesinden gocunmayız, bilakis memnun oluruz. Bizim için maksat, milli kurtuluş ve milletler arasında eşitlik davasının muzaffer olmasından ibarettir. Çünkü biz, ancak böyle bir nizamın ahengi içinde -yani dünyadan geri-ileri, esir-hür, renkli-renksiz tasnifleri ve tezatları kalktıktan sonra- bütün insanlığın saadeti idealinin hakikatleşeceğine inananlarıdır.

İnkılapçı Türkiye'de Kemalist gençlik sancağının gölgesinden uzaklaşacak siyasi, toplumsal, iktisadi daha ileri ve inkılapçı bir hareket tasavvur bile edilmeyeceğini biliyoruz. Fakat -isterse şu bu mektep mevzuları, şu bu şehir ve kasaba doğumluları diye olsun- gençler arasında zümreleşmenin yarın öbür gün birtakım maceraperestlere serbest oyun fırsatı hazırlamasından da çekiniriz. Henüz Türkiye, maddi ve manevi bütün Türk kudretlerinin tam bir birlik, tam bir yoğunlaşma, tam bir ahenk içinde seneler senesi uğraşmasıyla ancak inşası başarılabilecek olan emsalsiz bir inkılap devrindedir.

Falih Rıfkı

19 Mayıs Türk Gençliği İçin Nur ve Şuur Olmalıdır*

19 Mayıs Türk gençliği için nur ve şuur olmalıdır. Olmuştur bile. Zaten yeni Türkiye'nin gençlik ordusu Atatürk'ün izinde yürüyen bir nur ve şuur kafilesidir. Tarihimizin hiçbir devriyle kıyaslanamayacak bahtlı bir devirde yaşadığımız gibi, Türk gençliğinde dahi tarihimizin hiçbir merhalesinde görülmemiş hız, heyecan, hareket ve ilerleme vardır. Ancak biz pek beğenmekle beraber bu kadarını yeter görmüyoruz. İlerlemede yeter, bu, bu kadardır denilebilecek bir durak yeri yoktur. İlerlediğiniz kadar ufuk genişler ve mesafe açılır. Hiç durmadan daima ileri ve devamlı ileri gideceğiz. Fazla olarak şimdiye kadar ilerlemenin elde edilen derecesini yeter görmediğimiz zaman mevcuduna ilerleyişlerine nispetle daha giderilecek çok eksikimiz olduğunu da unutmamaklığımız lazımdır. Büyük kurtuluş hadisesinin akıllara durgunluk veren heyecanlarından henüz kurtuluyoruz. Ortalığı şimdi şimdi daha iyi görmekteyiz ve şimdi kendi kendimizi tartarak ne halde olduğumuzu ve daha neler yapmak mecburiyetinde bulunduğumuzu daha iyi anlayabiliyoruz. Hâlâ yapılacak şeylerin çokluğu hepimizi yerlerimizden hoplatacak miktarda ve büyüklüktedir.

Yeni rejim bizi asırlık uyuşturucu ananelerden çekip çıkararak bizden ileri milletlerin saflarında yer almaya ve onların ayarında bir millet olmaya sürdü. Devlet idaresinden toplumsal hayata kadar her cephede bu cereyana katıldık. Cumhuriyet idaresinde Avrupalı olan Türk milleti bu gayret hamlesiyle Avrupa'yı

* Yunus Nadi Abaloğlu, *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1937, No: 4675.

Asya içerisine doğru uzatmıştır. Bu bize çok büyük felaketler sonunda gelmiş bir anlayış neticesi olduğu için o husustaki azim ve irademizin sarsılması ihtimali yoktur. Tarihe yeni bir dünya katan bu hakikatin süratli ve dört başı derli toplu bir gelişme takip etmesi artık Türk gençliğine düşen çok ileri kıymetli ve çok ileri ehemmiyetli bir vazife olmuştur. Türk gençliğinin vazifesi ne kadar ağırsa mesuliyeti de o kadar büyüktür.

Türk genci en dar bir zamanda ve en felaketli günler içinde İstanbul'dan Samsun'a atlayarak Anadolu'da Kurtuluş Savaşı harikasını yaratan ve inkılapları yaşatan en büyüğümüzün bütün karakterlerini kendisine örnek almak mecburiyetindedir ve bunu böyle yaparken İstanbul-Ankara sıçrayışının ve Anadolu içinde başarıyla at oynatışın sadece bir cesarettten ibaret olmadığını pek iyi bilmelidir. Türk milletinin kahramanlığa ait bütün meziyetlerine sahip olan Atatürk başarılmasına karar verdiği büyük işin bütün icaplarına hâkim bir irfan birikimine yetkinlikle sahipti. Kurtuluş Savaşı'nın tek nefersiz, hiç parasız ilk günlerinden büyük bir orduyla İzmir'e girilen son dakikasına kadar hiçbir safhası yoktur ki derin bir bilginin en küçük noktayı da hesap eden nurundan ve nüfuzundan hariç kalabilmiş olsun.

Misalimize uyabilmek için gençliğimizin mükemmel bir beden terbiyesinin yanı başında çok bilgili ve çok sağlam karakter sahibi olmaya bilhassa itina etmesi lüzumu kendiliğinden meydandadır. Devrin adamı ve içinde yaşadığımız zamanın seçkin ferdi olabilmek için çok dikkatli, çok çalışkan olmaya ihtiyacımız vardır. Dünya ilim yolunda dev adımlarıyla ilerliyor. Şimdiki zaman insanının ansiklopedik bilgiyle beraber seçeceği faaliyet şubesinde adamakıllı ihtisas sahibi olması lazımdır; bilhassa pozitif bilimlerde ve onların her gün hepimizi şaşılacak neticelerle karşılaştıran endüstriyel tatbikatında. Yüzeysel bilgiyle iş görmenin değil, şöyle böyle yaşamanın bile imkânı kalmamıştır. Her Türk gencinden kendi branşında Avrupa'daki emsaliyle boy ölçüşmek iddiasıyla uzmanlar istiyoruz. Vaziyet o kadar ciddidir ki onun tesiri altında kültür hayatımızın bambaşka bir yenilik ve canlılık alması lüzumunu hissetmiyor değiliz. Bu önünden kaçılmaz zarureti Türk gençliği duymalı ve irfan âlemimizde meydana gelecek inkılap onların doymaz ve sönmez bilgi aşk ve ihtiyaçlarından fişkırmalıdır.

Hayatta emeklemeye ve söz kekelemeye başladığından itibaren küçük yavrunun etrafındaki eşyayı öğrenmek için sorduğu bitip tükenmez soruları hatırlayınız. Gençliğimiz ileri memleketlerin şaşırtıcı ilerlemeleri üzerinde fikirlerini yorarlarsa mutlaka o ilerlemelere ulaşmanın ve hatta onları geçmenin sırlarını keşfederler.

Yeni hayatımızın tehlikeli bir noktasına işaret edelim: Bilgiyi hayat ve geçim desteği farz etmekteki faydacı ve aceleci zihniyet. Eğer bilgi sadece mev-

ki elde etmenin ve geçim sağlamının bir aleti farz edilirse böyle bir zihniyet gençliğimize karakterden çok şey kaybettirebilir. Elbette hayattaki her adam geçimini sağlamak mecburiyetindedir ve elbette her vazife için en aağısı belli bir bilgi derecesine ihtiyaç vardır. Fakat bilginin gayesi bu değildir. Bilgi ve giderek alabildiğine ileri bilgi esasen insanlık ıarı sayılması lazım gelen kendi kendinin gayesi bir itir. Sen iyi öğren, çok bilgili ol ve bilgiye sınır tasavvur etmeyen bir akla bağlan. İ için seni aramaya ve hatta sana yalvarmaya geleceklerdir. Gençliği bilgi seviyesi neden ibaret olursa olsun ne yapıp yaparak bir mevki sahibi olmaya çalışmak sakatlığından bilhassa sakındırmalıdır. Sağlam ferdin ve sağlam cemiyetin ıarı bu değildir. Vatanınıza ve milletinize elbette ahsınızı düşünmekten fazla ve fakat en aşağı ahsınıza ait düşünceniz kadar köklü bir sevgiyle bağlanmalısınız. Biliniz ki ahsınızın menfaat ve selameti de bundadır. Feragatli ve fedakâr çalışmanın mkfatsız kaldığı hiçbir yer ve hiçbir şahıs yoktur.

Biz dünkü bayramı gürbüz vücutları ve gr sesleriyle dolduran bütün vatan gençliği önünde Türk milletine vaat edilmiş kuvvetli bir geleceğin yalnız umutlarını değil, belki kanaatlerini yaşadık ve bu gençliği zevkle, heyecanla izlerken duyduklarımızın ve düşündüklerimiz bir kısmını gelişiğizel kaydetmiş bulunduk.

Yunus Nadi

Gençliğe Hitabe*

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyeti'ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahların¹ olacaktır. Bir gün istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini² düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve Cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet³ ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri şahsi menfaatlerini müstevlilerin⁴ siyasi emelleriyle tevhit edebilirler.⁵ Millet fakrû zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, Türk Tayyare Cemiyeti, Ankara, 1927; Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, Ankara, 1927 (lüks basım); Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934; Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1938; Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, Eylül 2015, s.666.

1 Bedhah: Kötü niyetli. (Y.N.)

2 Şerait: Şartlar. (Y.N.)

3 Dalalet: Sapkınlık. (Y.N.)

4 Müstevli: İstilacı. (Y.N.)

5 Tevhit etmek: Birleştirmek. (Y.N.)

Ey Türk istikbalinin evladı! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklal ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!

DİZİN

1688 İngiliz İnkılabı, 549, 957.
1848 Avrupa ihtilalleri, 957.
1908 İhtilali, 108, 109, 127, 129, 130,
411, 567, 604, 799, - Kanunu Esas-
sisi, 128-130, 318, 319, 379, 380,
- Meşrutiyeti, 567, 776.
31 Mart Vakası, 802, 864.
9. Radikal Demokratlar Kongresi, 724.

A

Abaloğlu, Yunus Nadi, 35, 37, 134,
136, 139, 141, 181, 183, 184, 337,
339, 358, 360, 401, 403, 422-424,
426, 435, 437, 442, 444, 473,
475, 482, 484, 489-491, 493, 497,
499, 545, 547, 580, 582, 762, 764,
787, 790, 791, 793, 818-820, 834,
836, 878, 880, 893, 895, 901, 903,
1018, 1021, 1024-1026, 1036,
1038, 1044, 1045, 1061, 1063,
1094, 1096.
Abbasiler, 843, 848, 980.
Abdullah (Nakibüleşraf), 905.
Abdurrahman Paşa, 1009.
Abdülaziz Çavuş Efendi, 451.
Abdülhamit I., 190.

Abdülhamit II., 417, 432, 468, 485,
563, 711, 802, 864, 1034, 1049.
Abdülmecit, 126, 453, 846, 847, 892.
Acem, 441, 487, 490, 853, - dili, 492,
- harfleri, 887, -ler, 492, 889, - me-
deniyeti, 904.
Acemce, 919.
Açık Söz, 105, 111, 173.
Adana, 50, 77, 82, 85, 162, 166, 167,
175, 182, 220, 605, 638, 739, 817,
973, 974.
Adelfiya, 708.
Adilcevaz, 589.
Âfetinan bkz. İnan, Ayşe Âfet.
Afgan, 161, 710, 775.
Afganistan, 155, 161.
Afrika, 33, 132, 152, 156, 206, 487,
576, 599, 806, 821, 852, 1002.
Afyon, 624, 738, 832, 985.
Afyonkarahisar, 201, 640, 976, 1082.
Ağa Han III., 980.
Ağaoğlu, Ahmet, 243, 246, 361, 363,
364, 366, 449, 454, 801, 804, 808,
810.
Ağaoğlu, Süreyya, 1046, 1047.

Aġnidis, Nikola Prodrumu (Niġdeli), 528, 529.
Aġnidis, Tanassis Prodrumu (Niġdeli), 529.
Ağrı, - ayaklanmaları, 936, 937, - Dağı, 936, 937.
Ahail-ul Arabi, 441.
Aharonyan, Avetis, 974.
Ahmet İzzet Paşa, 83, 135.
Ahmet Kemal, 445, 446.
Akad, 805.
Aka Gündüz (Enis Avni Akagündüz), 891, 892.
Akar, Muammer (Göztepe Kulüp Reisi), 1083, 1084.
Akçura, Yusuf, 324, 325.
Akdeniz, 140, 216, 369, 407, 439, 565, 739, 889, 971, 976, 1002, - medeniyeti, 889.
Akhisar, 936.
Akıncılar, 440.
Alanlar, 889.
Albertus Magnus bkz. Büyük Albertus.
Alemdar, 31.
Alemdar Mustafa Paşa, 125, 802, 855.
Âlemin Muvazenesizliği bkz. *Le desequilibre du monde*.
Alevilik, 812, 853, 878-880.
Ali Başhamba, 438.
Ali Çavuş (Arnavut), 906.
Ali Galip (Harput Valisi), 85.
Ali Kemal, 83, 100, 112, 245, 246, 1027.
Âli Paşa, 195, 782.
Ali Seydi Bey, 318.
Allah, 119, 122, 129, 152, 168, 175, 182, 193, 219, 222, 223, 318, 324, 361, 431, 451, 461, 483, 492-496, 546, 558, 560, 561, 572, 575, 637, 779, 781, 788, 794-796, 798, 809,

811, 821, 822, 825, 843, 848, 850, 853, 856, 857, 861, 862, 864, 867-870, 872-874, 892, 929, 930, 937, 940, 967, 968, 1082, 1087.
Alman, 158, 284, 435, 467, 496, 509, 520, 548, 571, 572, 664, 715, 724, 799, 800, 930, 955, 1001, 1049, -lar, 158, 198, 367, 467, 516, 520, 734, 852.
Almanach Hachette, 335.
Almanya, 81, 112, 115, 127, 142, 143, 160, 161, 181, 182, 202, 269, 313, 383, 466, 467, 552, 571, 664, 669, 730, 798, 799, 806, 987, 1092, 1093.
Alsan, Zeki Mesut, 236, 237, 382, 383, 457, 459, 478-481, 620, 621, 662, 663, 687-690, 701, 702, 837, 838, 912, 915, 943, 944, 952, 953, 997-1000.
Altı Ok, 28, 40, 57, 272, 274, 276, 277.
Altınay, Ahmet Refik, 589, 592.
Amasya Genelgesi, 44, 49.
Amasya, 44, 49, 255.
Amerika, 118, 142, 171, 174, 177, 200, 286, 322, 330, 385, 516, 528, 529, 577, 655, 666, 671, 677, 684, 715, 729, 730, 734, 756, 767, 792, 913, 957, 1048, 1093, - donanması, 988, Güney -, 367, 599, 957, 982, - himayesi, 988, - hükümeti, 157, - inkılabı, 957, - kamuoyu, 156, Kuzey -, 367, 472, 515, 516, 599, -lı, 516, 528, 710, 1075, -lı amiral, 155, -lı gazeteci, 38, 309, -lılar, 200, -lılaşma, 853, - medeniyeti, 472, 716, - milleti, 400, 623, - Reiscumhuru, 350, 988.
Amerika Birleşik Devletleri, 154, 666.

- Amerikan, - çocukları, 936, - fikir liderleri, 1093, - mandası, 987, - Protestanları, 1092, - şairi, 594, - taklidi, 385.
- Amiral Bristol bkz. Bristol, Mark Lambert.
- Anadolu, 268, 494, 706, 709, 715, 729, 854, 859, 949, 966, 1081, 1087.
- Anadolu, 27, 31, 33, 40, 42, 44, 55, 70, 81, 82, 85, 88, 89, 91, 93, 94, 96, 99, 103-105, 111-114, 121, 128, 134, 135, 140, 152, 153, 155, 163-166, 168, 175, 177, 179, 181, 182, 191, 193, 202, 203, 209, 212, 215, 249, 251-253, 268, 296, 299, 320, 333, 334, 369, 372, 395, 402, 405, 406, 423, 436, 440, 441, 456, 457, 460, 462, 485, 491, 494, 506, 514, 529, 556, 562, 564, 581, 586, 587, 589-591, 611, 635, 640, 643, 644, 657, 706, 707, 709, 711, 715, 729, 738, 742, 786, 853, 854, 859, 879, 888, 891, 894, 897, 905, 906, 925, 932, 933, 936, 949, 966, 974, 980, 987, 988, 1002, 1025, 1032, 1062, 1064, 1080-1082, 1087, 1095, - köyü, 1064.
- Anadolu Ajansı, 272, 460, 491, 643, 644, 1082.
- Anadolu'da Yeni Gün, 46, 134, 139, 181, 184, 188, 201, 204, 208, 227, 230, 317, 321, 324, 328, 337, 340, 438, 545, 548, 553, 557, 561, 565, 569, 575, 780, 887.
- Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 70, 88, 402, 640.
- Anakreon, 668.
- An American History, 729.
- Anglosakson, 516, 577.
- Ankara, 31-33, 37, 42, 44, 47, 49, 51, 55, 57, 65, 68, 70, 113, 116, 170, 175, 205, 215, 253, 272, 284, 289, 299, 308-310, 313, 333, 335, 353, 356, 406, 407, 422, 423, 427, 460, 495, 510, 531, 532, 546, 556, 581, 587, 588, 639, 642-644, 651, 674, 678, 736-739, 748, 794, 891, 894, 897, 898, 901-903, 923-925, 936-938, 941, 960, 980, 981, 988, 989, 999, 1025, 1043, 1059, 1061, 1082, 1091, 1095, 1097.
- Ankara Halkevi, 68, 999, - Türk İnkılabı Kürsüsü, 740, 989, 996, 999.
- Ankara/ Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı, 310, 313.
- Antakya, 878-880, - Nusayrileri, 878.
- Antalya, 166, 175, 638, 973.
- Antiklerikal, 312.
- Anzavur, 99, 100.
- Arabistan, 111, 163, 165, 166, 325, 458, 974.
- Arap, 81, 191, 369, 438, 439, 441, 451, 464, 482-484, 487, 490, 494, 495, 496, 509, 533, 539, 550, 570, 691, 707, 826, 829, 842-844, 850, 853, 878-880, 887, 903, 904, 927, 942, 977, 1003, 1016, 1081, 1082, -lar, 438, 451, 495, 706, 778, 844, 889, -lık, 438, 472, 1027.
- Arapça, 404, 451, 464, 482, 483, 492, 529, 781, 850, 853, 903, 919, 1025, 1081.
- Arap Medeniyeti bkz. La Civilisation...
- Arat, Rahmeti, 500, 503.
- Ardahan, 710.
- Arif Oruç, 398.
- Aristokrasi, 93, 384, 385, 507, 578, 1080.
- Aristokratlar, 243, 747.

Arnavut, 438, 439, 441, 514, 533, 707,
906, -lar, 706, 708, 778.
Arnavutluk, 163, 438, 708, 1091.
Arşimet, 562, 580.
Artvin, 710.
Aryaniler, 889.
Ashab-ı Kehf, 749, 809.
Asir, 1027.
Aslanlı, 486.
Asri Demokrasiler, 351, 951.
Asurlar, 668, 904, 956.
Asya, 118, 152, 156, 164-166, 216,
487, 519, 549, 554, 576, 599, 791,
889, 897, 903, 921, 922, 924, 927,
1002, 1028, 1095.
Asya Tarihine Giriş, 554.
Aşar vergisi, 288, 586, 587, 603, 642,
760.
Âşıkpaşazâde Tarihi, 553.
Aşiret, 325, 450, 472, 515, 821, 987,
- emiri, 440, -ler, 439, 440, - reisi,
821.
Aşni, 589.
Atatürk, Mustafa Kemal, 27, 31-33, 35-
38, 40, 42-44, 46, 47, 49, 51, 53,
55, 57, 63-65, 67, 68, 70, 72, 74,
77, 116, 139, 147, 170, 184, 215,
231-233, 238-240, 245, 250, 252,
253, 257, 260, 262-264, 267, 273,
274, 276, 278, 281, 284, 288, 297-
303, 309, 312-314, 318, 329-331,
345, 348, 361, 364, 365, 372, 373,
375, 378, 379, 387-389, 390, 395,
402, 403, 406, 407, 409, 411, 412,
416, 420-428, 430-432, 453, 457-
459, 463-465, 468-471, 481, 490,
491, 493, 521-523, 530- 532, 537,
538, 553, 557, 602, 625, 637, 639-
641, 645, 647, 649, 650, 675, 688,
690, 697, 701, 708, 710, 712, 746,

747, 756, 758, 760, 761, 765, 783,
784, 803, 804, 817, 835, 837, 838,
850, 856, 875, 881, 882, 890, 898,
901-903, 917, 923, 925, 927, 941,
942, 953, 954, 968, 970-978, 981,
988, 996, 1001-1006, 1008, 1009,
1012, 1014, 1016, 1018, 1019,
1024-1026, 1028, 1029, 1033,
1038, 1049, 1051, 1054, 1058,
1059, 1061, 1062, 1063, 1065,
1066, 1068, 1077, 1081-1083,
1085, 1088, 1090, 1094, 1095,
1097, - İnkılabı, 530, 1028.
Atatürk İhtilali, 42, 253.
Atatürk'ün Bütün Eserleri, 38, 40, 44,
46, 47, 49, 51, 53, 57, 63, 65, 67,
70, 139, 215, 257, 262, 284, 297,
300, 309, 312-314, 348, 372, 412,
464, 481, 491, 521, 523, 637, 639,
641, 675, 688, 690, 697, 756, 760,
761, 784, 817, 837, 838, 875, 901,
902, 953, 977, 1004, 1012, 1019,
1049, 1061, 1082.
Atatürk ve Devrim Kuramları, 44.
Ataullah Efendi (Şeyhülislam), 905.
Atay, Falih Rıfkı, 31, 35, 40, 241, 242,
252, 254, 278, 293, 294, 367, 368,
378, 379, 389, 391, 397, 398, 427,
428, 506, 507, 532-535, 586, 588,
625, 626, 643-646, 655, 656, 671,
703, 705, 713, 714, 765, 896, 898,
923, 924, 936, 938, 958, 959,
1005, 1006, 1022, 1025, 1064,
1065, 1092, 1093.
Atay, Neşet Halil, 617, 619, 674, 677.
Atlas Okyanusu, 565.
Auguste Viktoria von Schleswig-Hols-
tein-Sonderburg-Augustenburg (Al-
man İmparatoriçesi), 1049.
Avam Kamarası, 33, 160.

Avrupa, 27, 85, 108, 109, 118, 120, 123, 126, 130, 142, 151-159, 161, 164, 168, 169, 171-175, 177, 184-186, 188, 190-196, 198-201, 206, 210, 238-241, 244, 249, 270, 308, 311-313, 319, 330, 332, 333, 340, 341, 343, 344, 350, 355, 367, 390, 391, 399-402, 404, 405, 446, 448, 457, 458, 466-470, 472, 474, 480, 487, 506, 507, 519, 527, 532, 535, 549, 554, 559, 567, 572, 575, 576, 583, 590, 591, 599, 603, 615, 618, 620, 622, 623, 632, 633, 665, 666, 669, 671, 675, 676, 690, 702, 707, 709, 712, 714, 716, 724, 732-735, 743-745, 749, 752, 758, 759, 762, 776, 791, 792, 805, 806, 821, 847, 868, 870, 882, 883, 888-890, 896, 912-914, 916, 917, 921-925, 927, 930, 932, 948, 952, 953, 955, 957, 982, 984, 998, 1005, 1010, 1011, 1016, 1017, 1028, 1037, 1043, 1048, 1053, 1054, 1067, 1070-1073, 1075, 1080, 1094, 1095, -lı, 153, 273, 309, 694, 707, 744, 890, 914, 922, 1045, 1070, 1071, 1094, -lilaşmak, 22, 912, 913, 952.

Avustralya, 156, 734, 735.

Avusturya, 112, 115, 189, 193, 309, 590, 669, 1071, -lılar, 367, 707, -Macaristan, 161, 181, 182.

Ayasofya meydanı, 855.

Aydemir, Şevket Süreyya, 674, 979, 983.

Aydın, 175, 238, 563, 608, 638, 739, 762.

Aydın, 246, 255, 261, 264, 276, 337, 348, 374, 375, 405, 497, 531, 563, 607, 621, 635, 788, 800, 835, 837, 853, 863, 882, 913, 955, 1067,

1086, -lar, 27, 35, 42, 107, 236, 244, 246, 255, 259, 261-263, 304, 343, 348, 451, 455, 468, 498, 537, 594, 595, 606, 809, 835, 912, 959, 1035.

Aydınlanma Çağı, 27, 44, 957.

Ayır İmam, 860, 905.

Ayıntap bkz. Gaziantep.

Aykurt, İzzet Ulvi, 904, 907.

Aykut, Mehmet Şeref, 35, 42, 485, 488.

Aynî Ali Efendi Kanunnamesi, 440.

Âzam Cah, 846.

B

Babalık, 40, 57, 272, 276, 413, 415, 445, 500, 608, 634, 783, 784, 910, 941, 987, 1001, 1030, 1051, 1066.

Babil, 169, 565, 805, 956.

Bach, Johann Sebastian, 1070.

Bacon, Francis, 870.

Bağdat, 843, -lılar, 487.

Bağımsızlık, 28, 35, 44, 53, 93, 101, 104, 115, 116, 126, 135, 156, 163, 171, 172, 178, 179, 184, 189, 192, 195, 196, 209, 210, 212-214, 221, 235, 239-241, 249, 250, 251, 296, 321, 333, 364, 372, 401, 402, 411, 424, 429, 471, 498, 507, 536, 567, 568, 608, 640, 690, 710, 775, 783, 784, 808-810, 821, 847, 893, 895, 923, 924, 948, 982, 1007, 1008, 1034, 1071, 1080, tam -, 27, 28, 37, 44, 53, 70, 76, 221, 224, 231, 344, 364.

Baker, Gladys, 38, 309.

Bâki, 566.

Baldırıksa, 590.

Balıkesir, 82, 313, 936, 938.

Balkan, 922, - devletleri, 185, 921, - Locarno'su, 921, memleketleri,

- 374, - Harbi, 182, 198, 455, 1027,
- Konferansı, 953.
- Balkanlar, 155, 185, 457, 535, 591,
669, 692, 715, 921, 922, 957.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, 578, 579.
- Baltacis, Georgios, 197.
1. Barker, Zeki Nasır, 622, 624.
- Barthélemy, Joseph, 271, 746.
- Basım Ece, 486.
- Basklar, 472, 515, 516.
- Başar, Ahmet Hamdi, 53, 55, 300, 303,
751, 754.
- Başman, Avni, 593, 595.
- Batı, 44, 115, 123, 126, 130, 165,
184-189, 193, 195, 196, 198, 209,
210, 216, 225, 239, 243, 249, 288,
301, 309, 317, 322, 324, 325, 329,
349, 350, 367, 368, 369, 374, 391,
407, 411, 448, 462, 463, 476, 504,
506, 507, 520, 554, 562, 565-567,
571, 572, 589, 590, 591, 594, 632,
633, 635, 668, 671-673, 675, 684,
692, 707, 710, 735, 756, 765, 774,
789, 819, 820, 882, 883, 888, 889,
899, 900, 903-906, 921-926, 930,
935, 936, 938, 950, 951, 971, 974,
979, 980, 1003, 1006, 1022, 1023,
1027, 1028, 1032, 1037, 1062,
1065, 1070, 1075.
- Batı Anadolu, 589-591, 936, 974,
1062.
- Batılı, 367, 889, 928, 948, 1022, - de-
ğerler, 44, -lar, 33, 35, 93, 197, 207,
945, -laşma, 368, 946, 949, 950,
-lık, 671, 937, 1027.
- Batum, 113, 114.
- Bayar, Celal, 38, 42, 112, 300, 308,
309, 506, 713, 736.
- Bayburtlu Süleyman, 906.
- Baydur, Hüseyin Ragıp, 178, 180.
- Bayle, Pierre, 552.
- Beethoven, Ludwig van, 1070.
- Beğdili, 440.
- Bekçi Hasan, 857.
- Bektaş, 879, -ler, 879, -lik, 812, 879.
- Belçika, 127, 194, 551, 671, -lı, 672.
- Belediye Kanunu, 1034.
- Belge, Burhan Asaf, 35, 255, 256, 309,
313, 404-406, 409, 429, 430, 668,
670, 671, 673, 674, 683, 686, 738,
739, 947, 948, 1007, 1008, 1070,
1074.
- Belgrad Antlaşması, 193.
- Bengal, 223.
- Benso, Camillo, 186.
- Bérenger, Henry, 517.
- Bergson, Henri-Louis, 345.
- Berlin, 114, 765, 859, 930.
- Berlin Kongresi (1878), 193.
- Beydililer, 440.
- Beyoğlu, 31, 527, 532.
- Beyrut, 826.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik, 55, 58.
- Bilsel, Mehmet Cemil, 238, 240.
- Birinci Dünya Savaşı, 154, 921, 1025.
- Birinci İnönü Harbi, 221, 390, 406,
1027.
- Bischoff, Norbert von, 309, 313.
- Bitlis, 589, 711, 974.
- Bizans, 89, 121, 198, 318, 457, 486,
563, 565, 865, İmparatorluğu,
865.
- Block, Adam, 980.
- Boğazlar, 160, 161, 169, 209, 974.
- Boğdan, 191.
- Bolşevik, 33, 191, 372, -ler, 33, 156,
177, 472, -lik, 85.
- Bolşevizm, 159, 662, 896.
- Bolu, 510, 936.
- Bonfils, Henry, 193, 194.

- Bonomi, Ivanhoe, 202, 206.
Bornova, 711.
Bosna, 193, - Hersek, 440, 458.
Boşnak, 440.
Boşo Efendi (Rum Mebus), 477, 708.
Boucher, José le, 923.
Bouillon, Franklin, 41, 192.
Boulanger, Georges, 466, 799.
Boulanger hareketi, 799.
Bovet, Pierre, 238.
Bozkurt, Mahmut Esat, 35, 38, 40, 42, 117, 133, 142, 145, 184, 187, 188, 200-204, 207, 208, 211, 253, 268, 271, 280, 284, 286, 289, 317, 320, 321, 323, 340, 342, 347, 350, 460, 476, 494, 496, 548, 552, 553, 556, 557, 560, 561, 564, 565, 568, 569, 574, 575, 706, 708, 709, 712, 713, 715, 719, 720, 729, 731, 746-748, 774, 779, 787-789, 842, 844, 845, 848, 849, 854, 858, 859, 862, 863, 901, 903, 949, 951, 952, 966, 969, 970, 1019, 1049, 1077, 1081, 1084, 1087, 1089.
Bretonlar, 472, 515, 516.
Briand, Aristide, 192, 202, 815, 953.
Bristol, Mark Lambert (Amiral), 155.
Brüning, Heinrich, 673.
Bryce, James, 245, 246, 351, 951.
Bucak, 440.
Budist, 816.
Budizm, 558.
Buhara, 781, -lılar, 832.
Bulgar, - komitacıları, 708, - komitaları, 115, -lar, 81, 218, - orduları, 176.
Bulgaristan, 81, 112, 182, 191, 193, 194, 458, 707.
Burjuva, 118, 130, 259, 467, 749, - demokrasisi, 749, - fırkaları, 260, - ihtilali, 130, 549, -lar, 118, 130, 550, 550, 750, - sınıfları, 259, 260, 520.
Burjuvazi, 267, 344, 689, 927.
Bursa, 31, 116, 220, 446, 491, 493, 638, 639, 744, 853, 856, 907, 1081-1083, 1087, 1088, - hadisesi, 491, 1082.
Büyük Albertus, 930.
Büyük Britanya, 161, 516, 846.
Büyük Taarruz, 43, 977.
Büyük Zafer, 33, 977, 1011.
- C**
Cahun, Léon, 198, 554, 865.
Cambon, Jules, 286.
Cavour bkz. Benso, Camillo.
Cazalès, Jacques Antoine Marie de, 561, 562.
Cebelibereket, 974.
Cebesoy, Ali Fuat, 353.
Celalîler, 31.
Cemiyeti Akvam bkz. Milletler Cemiyeti.
Cemiyetler Kanunu, 49.
Cenap Şahabettin, 970, 972.
Cenevre, 238, 245, 922, - enternasyonalı, 535.
Cengiz Han, 198, 452, 558, 865, 929.
Cenovalılar, 217.
Cent projets de partage de la Turquie (1281-1913), 185.
Cesarini, Julian (Kardinal), 173.
Cevanşir, Behbut Han, 198.
Cevdet Paşa, 347, 554.
Ceza Kanunu, 866, 871, 876.
Cezayir, 136, 194, 539, 846.
Chaumont Antlaşması, 189.
C.H.F. Nizamnamesi ve Programı, 57.
CHP bkz. Cumhuriyet Halk Partisi.
CHP Dördüncü Büyük Kurultay Görüşmeleri Tutulgası 9-16 Mayıs 1935, 37, 65, 70, 308, 309.

Cihan Harbi, 127, 161, 185, 189, 190,
196, 405, 567, 706, 708, 774, 775,
844, 970, 1071.
Cinci Hoca, 121, 452, 801.
Clemenceau, Georges, 85, 152, 157,
158, 192, 198, 246, 418, 814.
Combes, Émile, 814.
Comte de Beaconsfield bkz. Disraeli,
Benjamin.
Comte, Auguste, 348, 551, 573, 874.
Corci Zeydan, 347.
Corneille, Pierre, 198.
Corriere della Sera, 234.
Cumhuriyet, 37, 38, 40, 273, 300, 307,
311, 355, 358, 364, 401, 417, 422,
424, 442, 464, 473, 482, 489, 491,
497, 504, 508, 511, 513, 515, 519,
524, 539, 548, 580, 603, 614, 657,
695, 699, 743, 762, 787, 791, 798,
805, 811, 814, 818, 834, 878, 881,
891, 893, 901, 916, 929, 970, 976,
989, 1009, 1016, 1018, 1024,
1027, 1036, 1044, 1061, 1082,
1094.
Cumhuriyet, 47, 49, 57, 144, 235,
259, 262-264, 295, 349, 370, 411,
417, 421, 448, 591, 604, 721, 985,
1054, - bayramı, 73, 75, 272, 401,
417, 418, 1030, 1063, - güneşi,
591, - inkılabı, 263, 264, 578, 602,
895, 1079, - rejimi, 276, 298, 404,
406, 413, 415, 418, 422, 424, 428,
513, 743, 763, 834, 878, 1044,
1046, 1047, 1054, 1056, 1057,
1061, 1077, - Yalısı, 1081, 1083,
1084.
Cumhuriyetçi, 37, 40, 47, 49, 57, 67,
76, 78, 250, 264, 266, 268, 271,
338, 339, 378, 379, 387, 397, 467,
598, 599, 747, 799, 820, 1054,

1056, 1092, -lik, 46, 53, 55, 57, 67,
272, 292, 312, 315, 383, 621, 746,
Curzon, George (Lord), 33, 202, 239,
240, 978.
Cumhuriyet Halk Fırkası/Partisi (CHF/
CHP), 37, 42, 46, 47, 49, 51, 53,
55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 70, 72,
76, 144, 231, 232, 250, 255, 257,
263, 266, 271, 272, 274, 276, 281,
284, 308, 309, 311-314, 378, 379,
387, 391, 414, 473, 481, 521, 531,
621, 633, 634, 639-641, 672, 675,
688, 690, 695-697, 702, 703, 714,
722, 724, 726, 733, 743, 746, 755,
756, 760, 761, 828, 835, 837, 838,
872, 875, 882, 940-942, 947, 948,
1073, 1074, 1077, - Kongresi, 308,
749, 750, - Programı, 55, 57, 63,
65, 67, 70, 76, 89, 250, 259, 271,
284, 302, 308, 480, 481, 531, 639,
641, 672, 675, 688, 690, 695-697,
699, 700, 722, 755, 756, 760, 761,
875, 948.
Cumhuriyet Halk Fırkası Programının
İzahı Mevzuu Üzerinde Konferans,
57, 63.
Ç
Çağdaş Demokrasinin Buhramı bkz. *La*
crise...
Çaldıran, 565.
Çambel, Hasan Cemil, 508, 510.
Çanakkale, 154, 774, 844, 1079.
Çankırı, 486, 674.
Çekoslovakya, 367, 533, 806.
Çerkez, 199, 441, 514, 539, -ler, 485,
708, 778, -lik, 59.
Çerkez Ethem, 253, 940.
Çınar, Hüseyin Vasıf, 98, 780.
Çınar, Mehmet Esat, 165, 166.

Çiftçi, 46, 47, 69, 119, 128, 133, 218,
225, 226, 230-232, 257, 258, 266,
267, 346, 477, 586, 641, 642, 646,
716, 717, 748, 759, 760, 775, 892.
Çin, 160, 672, 692, 889, 982, 1002,
- anarşisi, 979, - halkı, 507, -liler,
852, - medeniyeti, 904, - milleti,
325.
Çince, 504.
Çine, 812.
Çinli Yetim, 198.

D

Dağlar Delisi, 590.
Daily Mail, 1092.
Daily Telegraph, 933.
Damat Ferit Paşa, 82-85, 90, 99, 100,
102, 103, 105-107, 174, 175, 418.
Damat İbrahim Paşa (Sadrazam), 854.
Danimarka, 671.
Danişmend, İsmail Hâmi, 81, 85.
Dante Alighieri, 1070.
Darwin, Charles, 929.
Daudet, Léon, 1038.
Daver, Abidin, 417, 419, 743, 745, 976,
978.
Débat, 202.
de Guignes, Joseph, 843.
Deli İbrahim, 121.
della Torretta, Pietro Tomasi, 202, 206.
Demirci, 585.
Demokrasi, 27, 37, 38, 67, 108, 109,
123, 124, 142, 260-267, 271, 275,
279, 281, 282, 284, 287, 291, 292,
304, 305, 308, 312, 335, 351-353,
376, 378-381, 385, 387, 389, 390,
395, 399, 400, 411, 428, 429, 447,
475, 551, 559, 566, 570, 574, 613,
617-619, 635, 662, 663, 671, 672,
674-676, 689, 725, 746-750, 755-

758, 765, 873, 894, 926, 936-939,
951, 957, 1019, 1040, 1042.
Demokrat Fırkası (Almanya), 383.
Demokratik, 27, 37, 38, 44, 47, 49, 57,
78, 259-261, 264, 301, 311, 384,
385, 579, 617-620, 676, 677, 756,
761, 926, 955, 957, 1019.
Denizli, 60, 238, 608, 1080.
Derebeyi, 125, 199, 234, 348, 440,
468, 559, 576, 586, 590, 604, 615,
711.
Derebeylik, 378, 447, 468, 554, 576,
589, 591, 592, 632, 684, 750, 1058.
Déroulède, Paul, 466.
Derviş, 795, 864, 937, -ler, 795, 796,
802, 833, 855, 937, 939, -lik, 63,
802, 879.
Derviş Hima, 438
Derviş Mehmet, 263, 857, 937, 938,
940.
Derviş Vahdeti, 452, 801, 802, 840,
841, 855, 937.
Descartes, René, 870, 1070.
Despagne, Frantz, 191.
d'Espèrey, Louis Franchet (General),
245.
Determinizm, 74, 630.
Deutsche Allgemeine Zeitung, 520.
Devlet, 350.
Devlet, 27, 40, 46, 47, 49, 51, 53, 57,
59, 61, 63, 65, 67, 70, 72, 74, 76,
81, 83, 106, 118-124, 127-131, 133,
134, 143, 144, 147, 175, 182, 192,
196-199, 218, 219, 223-225, 244,
250, 268, 270, 272, 273, 279, 280,
282-284, 290-292, 294, 295, 300,
302, 310-313, 319, 320, 322, 325,
327, 330, 334-337, 340, 341, 344,
347, 348, 352, 353, 355, 356, 365,
368, 370, 371, 376, 377, 380-384,

- 387, 392, 394, 395, 399, 400, 410, 411, 417, 418, 420, 432, 435, 441, 448, 450, 452, 453, 455-457, 461, 474, 480, 489, 490, 517, 518, 523, 531, 548, 554, 555, 557, 558, 562, 566, 569-576, 578, 579, 581, 587, 589-591, 596, 599-601, 603-605, 609, 615, 616, 618-620, 622, 623, 626, 627, 631, 634, 638, 640, 643, 647, 649, 655, 657-659, 662, 663, 665, 667, 669, 673, 675-677, 679, 681, 682, 685-690, 698-704, 710, 713, 714, 716, 717, 719-721, 723-727, 730, 731, 733, 734, 739, 741, 742, 743, 744, 750, 753, 756-758, 763, 767, 768, 771, 772, 774-777, 781, 786, 788, 796, 798, 800, 802, 804-807, 811-813, 821, 828, 834, 835, 838, 842, 843, 856, 857, 860, 863-866, 868, 869, 872-877, 882, 905, 909, 910, 916, 922, 926, 931, 937, 951, 955-958, 982, 997, 1002, 1011, 1021, 1022, 1027, 1041, 1045, 1066, 1073, 1085, 1086.
- Devletçilik, 38, 53, 55, 61, 69, 72, 268, 272, 290-292, 301, 309, 311, 621, 643, 662, 663, 669, 671-673, 676, 678, 679, 681, 687-690, 695-699, 701, 702, 706, 713, 720-724, 726-728, 732-735, 738-740, 743, 745, 746, 749, 755-759, 761, 1072, 1073, - esasları, 758, 1073.
- Devlet-i Osmaniye Tarihi*, 318.
- Devletleştirme, 53, 61, 132, 284, 308, 658, 696, 721, 751, 767, 1013.
- Devrim, 27, 35, 42, 44, 49, 51, 63, 78, 279, 281, 332, 524-526, 635, 637, 640, 746, 751, 756, -ler, 35, 63, 70, 76, 284, 751-754, 760, 1006, 1030, 1066.
- Devrimci, 65, 67, 72, 78, 284, 332, -lik, 53, 70, 284.
- Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo*, 867.
- Dictateurs et dictatures de l'après-guerre*, 270.
- Dictionnaire apologetique de la Foi Catholique*, 873.
- Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte*, 666.
- Die konventionellen Lügen der Kultur-menschheit*, 550.
- Diktatör, 103, 270, 287, 386, 389-391, 662, -lük, 38, 118, 120, 123, 270, 282, 283, 286, 287, 289, 348, 372, 386-388, 390, 400, 467, 631, 662, 982, 1022, 1072.
- Diktatörler ve Diktatörlükler* bkz. *Dictateurs et dictatures...*
- Dinci, -ler, 781, -lik, 283, 461.
- Dini - dogma, 376, 526, 868-870, 874, - hayat, 292, 819, - his, 168, 576, 772, 822, 869, 874, 919, - müesseseler, 57, 234, 781, 832, - taassup, 376, 825, 839, - vazife, 164.
- Dinsiz, 61, 815, 832, 837, 847, 871, 874, 891, -lik, 461, 811, 816, 829, 831, 832, 835, 853, 858, 860, 861, 872, 873, 881, 968.
- Disraeli, Benjamin, 517.
- Diyarbakir, 147, 439, 440, 856, 974.
- Djuvara, Trandafir G., 185.
- Dogma, 37, 302, 303, 308, 903, 994, -lar, 293, 302, 303, 376, 526, 868-871, 874, 1007.
- Dogmatik, 74, 302, 303, 308, 875, 994, 995.
- Dogmatizm, 302, 308.
- Doğanay, Şakir, 304, 306.

Doğu, 82, 85, 105, 113, 152, 165, 166,
 174, 175, 185, 192, 193, 195, 200,
 205, 206, 209, 210, 216, 234, 243,
 244, 252, 278, 299, 302, 319, 324,
 325, 351, 367, 369, 372, 390, 402,
 425, 428, 447, 471, 472, 489, 565,
 567, 585, 589-591, 608, 625, 643-
 645, 649, 784, 786, 794, 798, 802,
 806, 809, 859, 883, 888, 889, 899,
 900, 904, 906, 916, 921-924, 929,
 930, 936, 958, 979, 982, 1022,
 1023, 1028, 1036, 1037, 1046,
 1053, 1062, - Türklüğü, 472.

Doğu Anadolu, 82, 85, 105, 175, 299,
 589, 591, 644, 786, 936, 1062.

Doğu Avrupa, 567, 921, 982.

Doğu Roma İmparatorluğu, 216, 319,
 402, 489, 806, 888, 889.

d'Ohsson, Mouradgea, 198, 554.

Döğër, 440.

Dresden, 603, 664, 916, 929.

Driaault, Édouard, 707.

Duguit, Léon, 318, 320, 551.

Dumlupınar, 405, 640, 692, 693, 976,
 1005.

Dursun Fakih, 318.

Dursun, Mustafa Kâmil, 16, 583, 585.

Duru, Kâzım Nami, 35, 38, 40, 273,
 275, 464, 519, 521, 811, 813,
 1090, 1091.

Dündar Alp (Muallim), 936, 937.

Dürrizade, 856, 864, 1027.

Dürrüşehvar Sultan, 846.

Düşman, 81-83, 97, 100, 101, 103,
 105-107, 116, 120, 163, 164, 168-
 170, 175, 176, 204, 220, 221, 231,
 250, 305, 312, 325, 333, 334, 339,
 345, 372, 423, 441, 453, 458, 459,
 476, 519, 533, 587, 610, 631, 640,
 658, 688, 708-710, 774, 784, 786,

844, 855, 856, 864, 874, 892, 894,
 913, 947, 980, 992, 1005, 1069,
 1075, 1083, 1088, -lar, 44, 63, 81,
 89, 90, 92, 94, 99, 102-105, 107,
 118, 128, 135, 143, 163, 164, 167-
 171, 173-176, 182, 186, 187, 195,
 198, 220, 224, 239, 244, 245, 250,
 319, 323, 338, 345, 346, 356, 364,
 378, 405, 418, 423, 428, 453, 470,
 476, 478, 561, 564, 588, 598, 600,
 610, 629, 691, 692, 710, 712, 785,
 801, 803, 822, 823, 846, 855, 856,
 873, 888, 894, 895, 900, 913, 932,
 940, 948-950, 968, 984, 987, 988,
 1011, 1097, - orduları, 137, 204,
 221, 325, 640, 658, 864, 864, 892.

E

Ebu Davut, 452.

Ebu Yusuf, 452.

Edirne, 42, 185, 371, 485, 486, 488,
 973, 974.

Eflak, 191.

Eflatun, 348, 548, 551, 573, 599.

Ekşilaşapel (Aix-la-Chapelle) Antlaşma-
 sı, 189.

El-Ahkâm'üs-Sultaniye, 347.

Elazığ (Elaziz), 75, 471.

Elcezire, 1002.

Elektrik İşleri Etüt Dairesi, 751.

Emeviler, 806, 843, 848.

Emlak Eytam Bankası, 861.

Emonet, R. P. B., 873.

Emperyalist, 165, 201, 368, 468, 481,
 693, 775, 806, 979, 983, 998,
 1071, -ler, 117, 135, 187-191, 197,
 199, 200, 472, 567.

Emperyalizm, 44, 53, 176, 193, 194,
 368, 405, 407, 418, 466, 675, 692,
 735, 842, 922, 1019, 1027, 1071.

Emre, Ahmet Cevat, 35, 37, 42, 257,
261, 262, 265, 466, 471, 606.
Emrullah Efendi, 355.
Endülüs, 843, 981.
Endüstri, 69, 301, 418, 641, 645, 751,
752, 753, 760.
Engels, Friedrich, 344.
Engin, Mehmet Saffet, 42, 954, 957.
Enver Paşa, 113, 114, 418, 1025.
Erbil, Haşim Nahit, 794, 795, 797.
Erciş, 589.
Ereğli, 744, 1067.
Erem, Ali Rıza, 637, 642, 755, 761.
Erişirgil, Mehmet Emin, 771, 773, 960,
965.
Ermeni, 84, 106, 158, 166, 193, 448,
504, 514, 529, 539, 707, 846, 877,
988, -ler, 84, 175, 193, 448, 459,
498, 504, 706, 708, 877, 974, -lik,
1027.
Ermenice, 473, 504, 532.
Ermenistan, 82, 85, 105, 707, 974.
Ertem, Sadri, 749, 750.
Erzurum, 147, 164, 226, 245, 281,
333, 408, 422, 425, 707, 711, 907,
974, 988.
Erzurum Kongresi, 226, 245, 281, 408,
422, 425, 988.
Esendal, Memduh Şevket, 55.
Eskişehir, 28, 36, 41, 77, 82, 201, 220,
736.
Esmer, Ahmet Şükrü, 632, 633, 736,
737, 973, 975, 1048, 1050.
Eşitlik, 47, 51, 59, 67, 69, 119, 189,
240, 385, 411, 443, 448, 473, 474,
535, 549, 550, 579, 599, 618, 619,
632, 685, 689, 724, 757, 873, 992,
1041, 1093, -çilik, 270, 472, 578,
579.
Eti Bankası, 751.

Eti köyü, 510
Etiler, 1002.
Etrüsk, - İmparatorluğu, 957, -ler, 1002
Evren, Mustafa Nâzım, 35, 40, 276,
277, 413-416.
Evrım, 57, 284, 311, 929, 930, 985, -ci-
lik, 40, 284, 930.
Eyüp, 879.
Eyüp Sultan, 162.
Eyyubi Kanunnamesi, 121.
F
Farabi, 464.
Faraday, Michael, 1070.
Farsça, 483, 492.
Fas, 194, 604, 775, 843, 846, -lılar,
806.
Faşist, 271, 295, 311, 313, 400, 725,
765, 948, 1079, -ler, 234, 269, 270.
Faşizm, 283, 295, 520, 716, 800.
Fatalist, 630.
Fatımi, - halifeler, 843, -ler, 843, 848.
Fatih Sultan Mehmet, 173, 216, 217,
364, 912.
Faysal bin Hüseyin bin Ali el-Haşimi,
974.
Felsefe, 142, 222, 280, 302, 317, 322,
348, 363, 484, 548, 551, 558, 560,
562, 578, 750, 773, 795, 839, 869-
871, 873, 874, 888, 890, 963.
Felsefe Tarihi, 548.
Feodal, 603, 664, 665, -ler, 243.
Feodalizm, 259.
Ferit Paşa bkz. Damat Ferit Paşa.
Fethi Bey (şehit Türk subayı), 151, 152.
Filistin, 457, 774, 842, 846, 974, 1002.
Filmer, Robert, 665, 666.
Fiore, Pasquale, 196.
Firavun, 821, -lar, 560, 565, 571.
Fitzmaurice, Gerald, 33.

Fizyokrasi, 707.
Fizyokratlar, 729, 731.
Fouillée, Alfred, 548, 555.
Fransa, 101, 118, 127, 142, 143, 155, 158, 160, 172, 177, 189, 190, 193, 202, 203, 205, 234, 244, 269, 304, 318, 322, 330, 335, 340, 353, 400, 452, 466, 467, 472, 516, 539, 549, 551, 556, 577, 599, 632, 633, 664, 665, 671, 699, 702, 712, 715, 724, 725, 730, 734, 756, 765, 767, 798, 800, 806, 814, 815, 832, 846, 847, 873, 896, 957, 969, 1092, 1093, - medeniyeti, 472, - milleti, 472.
Fransız, 31, 39, 41, 43, 83, 152, 158, 175, 186, 202, 244, 333, 350, 390, 400, 405, 424, 467, 515, 517, 527, 539, 561, 562, 606, 619, 632, 743, 765, 832, 847, 925, 926, 931, 955, 969, 977, 988, 1010, 1092, 1093, -lar, 83, 167, 194, 202, 218, 332, 707, 734, 765, 798, 814, 878.
Fransız Hukuku Medeniye Tarihi, 554.
Fransız İhtilali, 124, 190, 243, 244, 332, 350, 400, 411, 549, 571, 725, 798, 969, 1071.
Frenk, 447, 448, 487, 905, -ler, 395, 521.
Fuat Selim Bey (eski Bern sefiri), 435, 436.
Funck-Brentano, Théophile, 190, 196.
Fuzuli, 463, 566.

G

Gaillard ("Hurşid", Fransız çavuşu), 1010.
Gal, 516, 517.
Galatalı, 958.
Galiçya, 220.
Galilei, Galileo, 793, 824, 839, 867-869.

Garibaldi, Giuseppe, 210.
Gayrimüslim, 124, 126, 168, 191, 193, 218, 319, 435, 439, 442, 443, 498, 513, 567, 791.
Gazali, 781.
Gazete, 27, 103, 113, 297, 304, 395, 398, 424, 435, 612, 762, 791, 881, 1025, -ler, 33, 35, 46, 95, 102, 103, 113, 152, 192, 202, 263, 297, 328, 372, 379, 381, 386, 389-393, 399, 467, 473, 514, 608, 674, 747, 749, 798, 828-830, 834, 894, 937, 959, 1005, 1025, 1059.
Gaziantep, 168, 333, 446, 973.
Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmir Yollarında, 215, 226.
Gelibolulu Mustafa Âlî, 483, 492.
Gemlik, 744.
Gençliğe Hitabe, 1097.
George, Lloyd, 33, 152, 157, 158, 160, 172, 173, 199, 202, 245, 246, 418, 729.
Germen, 472, 520.
Germiyanlı mültezim, 553.
Giolitti, Giovanni, 202.
Giresun, 331, 639.
Girit, 194, 209, 439, 458, 532, 715.
Goethe, Johann Wolfgang von, 1070.
Gökçen, Sabiha, 1058, 1059, 1062.
Gönen, 100.
Gördes, 585.
Gülhane Fermanı, 126, 559, 708.
Günaltay, Şemsettin, 70.
Güney Afrika, 33, - Johannesburg Hilafet Komitesi, 33.
Güney Amerika, 367, 957, 982.
Gürcü, 514.
Güzelyalı, 496, 1081.

H

Habsburg hanedanı, 112, 367, 1071.

Hacı Bektaş-ı Veli, 879.

Hacı Sadullah Ağa, 859.

Haçlı, 210, -lar, 210, 843, - orduları, 173, - seferleri, 576, - siyaseti, 844.

Hadi bin Mihri, 160, 162.

Hafid (Anadolu Kazaskeri), 905.

Hâkimiyeti Milliye, 33, 35, 46, 57, 101, 108, 113, 115-117, 125, 176, 178, 215, 223, 233, 236, 238, 241, 249, 252, 332, 334, 343, 351, 361, 367, 380, 386, 389, 397, 404, 457, 478, 480, 506, 578, 583, 586, 589, 617, 620, 625, 626, 655, 656, 664, 668, 669, 671, 674, 678, 683, 687, 689, 701, 703, 704, 713, 738, 740, 785, 794, 801, 808, 809, 837, 887, 896, 899, 904, 908, 921, 923, 925, 932, 943, 947, 952, 954, 958, 997, 999, 1040, 1043, 1077, 1090, 1092.

Halıcı, Şaduman, 28, 42, 78, 117, 142, 184, 188, 201, 204, 208, 253, 268, 280, 286, 317, 321, 347, 460, 476, 494, 548, 553, 557, 561, 565, 569, 706, 709, 715, 729, 746, 774, 787, 842, 845, 854, 859, 863, 894, 901, 949, 966, 1019, 1049, 1081, 1087.

Halil (Kut) Paşa, 113.

Halit Ağa (Halikanlı), 937.

Halkçı, 37, 47, 49, 51, 57, 59, 65, 67, 69, 74, 78, 125, 187, 201, 204, 259, 425, 461, 462, 554, 555, 558, 597, 598, 600, 601, 608, 610, 620, 631, 645, 646, 747, 750, 761, 799, -lık, 35, 37, 38, 44, 46, 47, 53, 55, 57, 59, 69, 74, 120, 121, 250, 262, 263, 272-275, 291, 292, 312, 324, 325, 342, 352, 410, 411, 430, 548, 549, 551, 555, 556, 563-565, 575, 577, 596-599, 608, 609, 617, 619-

621, 627-629, 630, 634, 635, 643, 644, 649, 650, 662, 674, 701, 746, 749, 750, 897, 1019, 1080.

Halkçılık Beyannamesi, 44.

Halk Dostu, 476, 477.

Halkevi, 68, 531, 636, 646, 989, 999, 1009, 1010, -leri, 272, 313, 530, 531, 620, 621, 624, 640, 645, 646.

Halk Fırkası bkz. Cumhuriyet Halk Fırkası.

Hammer, Joseph von, 198.

Hanotaux, Gabriel, 199.

Harbi Umumi bkz. Umumi Harp.

Harbi Umumi İçinde Türkler bkz. *La Turquie et la Guerre*.

Hareket Ordusu, 855, 864.

Harmsworth, Harold Sidney, 1092.

Harput, 85, 974.

Harun Aliçe, 575, 577.

Hasankeyf, 589.

Hasova, 486.

Hatipoğlu, Mehmet Ubeydullah, 814, 817, 819, 820.

Haydarabad, 846.

Hayri Lütfullah, 95, 97, 157, 159.

Heine, Heinrich, 671.

Hellas, 665, 668.

Helvétius, Claude Adrien, 556.

Herder, Johann Gottfried, 1001.

Herkül, 786, 1075.

Herriot, Édouard, 724, 977.

Hertz, Heinrich Rudolf, 1070.

Hıristiyan, 59, 171, 185, 191, 193, 195, 368, 562, 581, 792, 793, 814, 816, 846, 852, 857, 865, 870, 877, 882, 883, 888-900, 906, 926, 1011, 1092, -lar, 126, 173, 193, 195, 234, 529, 843, -lık, 495, 791-793, 800, 806, 815, 821, 853, 864, 869, 883, 897, 1088.

Hicaz, 82, 710, 775, 1027.

Hiksoslar, 889.

Hilafet, 33, 57, 103, 104, 132, 135, 169, 171, 220, 221, 233, 234, 235, 263, 288, 318, 322, 335, 342, 345, 349, 352, 395, 402, 432, 447, 453, 457, 468, 496, 559, 569, 710, 774-779, 784, 794, 803, 842-848, 865, 872, 892, 893, 909, 926, 932, 977, 980, 981, 990, 992, 1002, 1081, 1083, 1088, - Kongresi, 844, 845.

Hilafetin Mahiyet-i Şer'iyyesi, 347.

Hindiçini, 223.

Hindistan, 136, 140, 152, 155, 161, 194, 205, 216, 258, 565, 623, 692, 775, 792, 806, 808, 809, 846, 982, - medeniyeti, 1002.

Hintli, 623, 792, 846.

Histoire de l'Europe d'après guerre/ de Versailles au lendemain de Locarno, 710.

Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, 843.

Hititler, 889.

Hitler, Adolf, 269, 715, 799, 800.

Hitlercilik, 283, 516.

Hive, 781.

Hoca Nuri Efendi, 779.

Hohenzollern hanedanı, 112, 367, 1071.

Hollanda, 194, 516, 671, 730.

Hoşgörü, 40, 289, 376, 377, 397, 398, 437, 443, 824, 825, 839, 840, 872-874.

Howarth, Henry, 198.

Hurafe, 797, 879, 887, 1077, -ler, 61, 233, 237, 525, 778, 791, 796, 798, 802, 808-810, 819, 926, 932, 1085.

Hünkâr İskeleyi Antlaşması, 124.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 99, 110, 112, 356, 1027.

Hürriyet, 47, 67, 74, 94, 95, 99, 105, 115, 136, 161, 171, 184-187, 189, 190, 193, 194, 200, 204, 205, 207, 210, 243, 250, 271, 278, 282, 291, 293, 302, 303, 318, 321, 339, 340, 347, 350, 371-380, 383, 390, 392-397, 428, 430, 442, 444, 448, 474, 481, 491, 526, 535, 555, 574, 579, 591, 592, 594, 595, 597, 598, 618, 665, 667, 680, 681, 689, 695, 702, 710, 716, 724, 731, 733, 735, 748, 765, 772, 773, 786, 800, 808, 811, 812, 820, 828-830, 834, 838-840, 863, 865, 868-874, 876, 878-880, 888, 892, 900, 916, 917, 926, 939, 948, 955-957, 1021, 1032-1034, 1036, 1044, 1045, 1054, 1056, 1067.

Hürriyetçi, 271, -lik, 732, 733.

Hüseyn (Mekke Şerifi), 707, 844.

Hüseyn bin Ali, 843.

Hüseynilik, 812.

I

Ibsen, Henrik, 1070.

Il Giornale d'Italia, 923.

Iohannes Damascenus, 806.

Irak, 82, 113, 165, 438, 439, 457, 774, 844, 974, 1027.

Islahat Fermanı, 319, 776.

Isparta, 506, 585, 608, 824.

İ

İbni Haldun, 347, 554.

İbni Sina, 464.

İbrahim (Sultan), 124.

İbrahim Kethüda, 860.

İbrahim Temo, 438.

İbrani, 517.

İbranice, 504.

İhtilal, 27, 28, 37, 42, 44, 53, 118, 119, 124, 125, 127-130, 134, 142-144, 161, 190, 191, 193, 199, 205, 271, 295, 296, 307, 311, 317, 321-323, 332, 340, 341, 347-350, 353, 360, 372, 376, 401, 405-411, 496, 549, 552, 554, 556, 567, 571, 617, 618, 625, 628, 667, 715-718, 720, 739, 771, 774, 776, 777, 779, 794, 798, 799, 843, 857, 891, 905, 906, 916, 939, 957, 966-969, 988, 990, 991, 997, 1011, 1012, 1071, 1081, 1083, 1084, 1087-1089, 1092, -ci, 356, -ciler, 405, 567, 776, 798, 799, 892, -cilik, 570.

İkdam, 31.

İkinci İnönü Harbi, 33, 221, 238, 240, 390, 1027.

İktisat, 46, 122, 123, 126, 129, 212, 215, 217, 221-232, 234, 241, 253, 257-261, 268-271, 281, 288, 291, 308, 309, 311-313, 318-320, 323, 324, 340, 341, 379, 382, 385, 400, 437, 445, 446, 453, 455, 456, 462, 463, 466, 469, 476, 478, 479, 506, 507, 516, 547, 550, 551, 555, 557-560, 562, 566-568, 570-575, 577, 580-585, 594, 608-610, 612, 618-620, 622, 623, 625, 626, 628-631, 655-658, 660, 661, 664-666, 668, 669, 672, 673, 676, 680-687, 689-694, 696-704, 706-708, 710, 712-717, 719, 721-737, 740, 747, 748, 761, 766, 775, 784, 837, 843, 869, 896, 899, 910, 913, 914, 926, 927, 933, 944, 948, 951, 953, 954, 958, 966, 972, 977, 978, 995, 1003, 1013, 1020, 1033, 1040, 1043, 1047, 1059, 1073, 1093.

İktisat Esaslarımız, 215.

İleri, 31.

İleri, Celâl Nuri, 1075, 1076.

İlgazi, 843.

İlkçağ, 119, 271, 348, 399, 462, 558, 570, 720, 889, 1002.

İmam Maverdi, 347.

İmparator, 355, 474, 821, 1027, 1049, -lar, 154, 318, 786, 864, -luk, 127, 161, 296, 447, 467, 468, 473, 516, 820, 956, 969, 970, 1071.

İnan, Ayşe Afet, 51, 215, 1025, 1040, 1043.

İncil, 84, 173, 496, 815, 868.

İndividüalist, 618, 667, -ler, 618.

İndividüalizm, 617, 618.

İnebolu, 1009, 1010, 1012.

İnegöl, 115, 116.

İngiliz, 31, 33, 83, 105, 106, 107, 113, 128, 152, 158, 160, 161, 174, 197, 202, 209, 218, 243, 258, 333, 400, 404, 405, 448, 482, 483, 509, 516, 517, 549, 555, 619, 655, 664, 665, 666, 708, 710, 724, 732, 734, 735, 768, 799, 802, 808, 844, 846, 933, 936, 957, 978, 1092, 1093, -ca-susu, 844, -ler, 83, 103, 106, 118, 128, 134, 158, 167, 173-175, 194, 198, 201, 209, 211, 516, 517, 774, 775, 809, 893, 973, -mandası, 846, -miralayı, 83.

İngilizce, 483, 532, 632.

İngiliz Haberalma Örgütü, 31.

İngiltere, 33, 103, 125, 143, 158, 160, 161, 172, 177, 189, 192, 198, 199, 202, 205, 206, 209, 260, 269, 322, 353, 400, 452, 515, 516, 517, 549, 551, 599, 633, 664, 665, 666, 669, 671, 712, 715, 729, 730, 732, 734, 756, 765, 806, 846, 847, 946, 957, 1048, 1093.

İnkılâp, 255, 384, 1068, 1070.

İnkılap, 57, 63, 76, 102, 104, 118, 119, 129, 134, 140, 141, 143, 144, 159, 161, 163-165, 213, 233, 234, 251-256, 263, 264, 272, 292-295, 298, 299, 300-302, 310-312, 321-323, 327, 332, 338, 342-345, 347-351, 353, 356, 366, 370, 376, 387, 388, 390, 391, 406-409, 411, 412, 414, 420, 422, 423, 455, 464, 466-468, 476, 490, 500, 503, 507, 515, 530, 545, 546, 550, 561, 567, 578, 587, 588, 594, 601, 602, 604, 616, 617, 619, 621, 625, 627, 629, 630, 649, 650, 652, 674-677, 686-688, 690-693, 720-723, 739, 751, 771-773, 777, 778, 781, 783, 784, 786-789, 800, 802, 805, 807, 814, 819, 820, 825, 829, 837, 849, 850, 851, 858, 881, 883, 888, 891-895, 899, 900-910, 913, 917, 918, 920, 923-926, 929-931, 933, 934, 937-945, 947-952, 954, 955, 961-966, 968, 970-972, 975-977, 979, 980, 983, 985, 989, 991, 993-998, 1000-1003, 1007, 1008, 1012-1016, 1018-1021, 1024-1026, 1028, 1029, 1031, 1033-1035, 1037, 1042, 1044, 1045, 1047, 1051, 1054, 1068-1071, 1073, 1075, 1077-1081, 1083-1089, 1093, 1095.

İnkılapçı, 53, 55, 57, 264, 265, 272, 467, 468, 491, 647, 648, 674, 675, 677, 692, 739, 783, 784, 800, 888, 892, 925, 960-963, 982, 996, 1020, 1026, 1068, 1073, 1077, 1093, -lar, 140, 143, 243, 455, 466, 507, 675, 676, 678, 704, 739, 800, 887, 888, 891, 892, 894, 897, 904, 933, 937, 939, 940, 961, 962, 994, 1020,

1022, 1079, -lık, 35, 53, 250, 253, 272, 292, 312, 430, 469, 471, 513, 621, 671, 675, 721, 887, 888, 906, 937, 944, 960-963, 1008, 1026, 1074.

İnkılap Enstitüsü, 997.

İnkılâp ve Kadro (İnkılâbın İdeolojisi), 674.

İnönü, İsmet, 43, 49, 55, 70, 238-241, 361, 364, 365, 372, 374, 378, 395, 396, 408, 448, 453, 518, 626, 647, 657, 700, 704, 726, 728, 733, 736, 766, 768, 822, 823, 828, 829, 908, 978, 989, 999, 1049, 1073, 1077.

İnsan Hakları Beyannamesi, 243, 244, 340, 664.

İrâde-i Milliye, 81, 85, 86, 88, 92, 95, 157, 167, 171.

İran, 121, 122, 156, 161, 325, 477, 487, 589, 710, 775, 844, 853, 879.

İrdelp, Neşet Ömer, 1001, 1004.

İrlanda, 161, 194, 516.

İrredantizm, 956.

İrtica, 78, 95, 99, 253, 282, 284, 302, 324, 348, 353, 356, 379, 407, 466, 467, 469, 691, 692, 782, 784-786, 798-803, 829, 838, 846, 847, 853, 864, 891, 892, 894, 904-907, 937, 939, 940, 942, 944, 947, 980, 1014, 1019, 1020, 1030, 1075, 1081, 1082, 1083, 1085, 1086.

İsa Hz., 210, 792, 842, 852, 897.

İskandinav, 472, -yahılar, 516.

İskenderun, 166, 878-880, 974.

İskitler, 889.

İskoç, 516.

İskoçyalılar, 516, 517.

İslam, 49, 85, 96, 102, 112, 124, 128, 134-136, 151, 152, 155, 156, 158, 159, 163, 164, 169, 170, 172-175,

- 194, 195, 198, 205, 210, 216, 223, 234, 288, 303, 310, 318, 321, 322, 347, 451, 452, 457, 458, 482, 483, 484, 494, 495, 529, 534, 535, 554, 558, 572, 576, 772, 774, 775, 777-779, 781, 792, 793, 795, 796, 803, 804, 815, 816, 820, 825, 826, 835, 842-848, 853, 857, 861, 865, 866, 868, 870, 879, 881-883, 888, 893, 897, 980, 981, 1027, 1082, - birliği, 775, 842, 844, 846, 848, 882, - kardeşler, 164, 223, 778, 844, - milletler, 775, 779, 842-847, 865, 897, - şeriatı, 816.
- İslam Genel Kongresi, 845.
- İslam Sanat Tarihi, 198.
- İsmail Hakkı Paşa, 714.
- İsmaililik, 812.
- İspanya, 304, 408, 517, 551, 662, 671, 800, 806, 923, 957, 1016, 1092, -lı, 672.
- İspanyol, 852.
- İspanyolca, 498, 504.
- İstanbul, 31, 48, 83-85, 88-90, 95, 96, 99, 100, 102, 103, 106, 113, 124, 125, 133, 135, 162, 168-170, 175, 184, 185, 191, 198, 209, 216, 220, 227, 245, 252, 262, 298, 333, 356, 371, 372, 406, 407, 423, 435, 436, 451, 456, 489, 528, 639, 646, 651, 655, 657, 670, 700, 714, 736, 787, 837, 849, 854, 855, 856, 864, 897, 905, 909, 958, 972-974, 980, 989, 1025, 1027, 1032, 1049, 1053, 1081, 1087, 1088, 1091, 1095, - basını, 31, - gazeteleri, 113, 328, 372, 894, 1005, - Hükümeti, 31, 106, 174, 175, 406, -'un işgali, 31, 83, 101, 135, 170, 174, - matbuatı, 95, 1052.
- İstanbul Üniversitesi, 50, 238, 503, 602, 696, 700, 897, 920, 1004.
- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 356.
- İstibdat, 361, 362, 384, 385, 417, 711, 774, 1089.
- İstiklal Harbi, 304, 478, 560, 675, 917, 961, 1044.
- İsveç, 68, 671.
- İsviçre, 130, 142, 199, 239, 539, 548, 599, 847, 921, 926.
- İş Bankası, 977.
- İşçi, 549, -ler, 118, 259, 467.
- İtalya, 160, 172, 176, 202, 206, 210, 234, 240, 269, 270, 271, 287, 313, 373, 387, 400, 669, 712, 730, 798, 799, 806, 897, 923, 1092, 1093, -lı, 196, 572.
- İtalyan, 175, 186, 210, 234, 404, 509, 516, 520, 539, 571, 633, 711, 784, 814, 852, 923, 957, 973.
- İtalyanca, 532, 633.
- İtilaf devletleri, 99, 106, 134, 151, 154, 157, 160, 165, 185, 186, 188-190, 195, 200, 202, 203, 205, 206, 208, 209, 224, 435, 467, 973, 974, 1027.
- İttifak Senedi, 125, 126.
- İttihatçı, 84, 90, 91, 111, 112, 435, -lar, 84, 111-114, -lık, 85, 90, 111-113.
- İttihat ve Terakki, 93, 109-111, 253, 356, 371, 372, 390, 468, 656.
- İzmir, 33, 37, 38, 42, 46, 57, 76, 82, 84, 85, 91, 98, 112, 133, 145, 151-155, 158, 160-168, 172, 182, 187, 200, 207, 209, 211, 215, 216, 220, 226-228, 238, 241, 242, 257, 259, 309, 320, 323, 332, 333, 342, 344, 350, 390, 402, 456, 496, 529, 552, 556, 560, 564, 568, 574, 577, 639, 655, 670, 678, 711, 714, 738, 739, 747,

761, 762, 779, 863, 892, 908, 937,
973, 988, 1081, 1082, 1083, 1087,
1095.
İzmir'e Doğru, 98, 151, 154, 160, 163,
165.
İzmir Fuarı, 38, 309.
İzmir İktisat Kongresi, 215, 216.
İzmir İktisat Kongresi, 46, 215, 223,
226-228, 231, 577.
İzmit, 43, 82, 744, 837, 1027.
İzol, Bedri, 634, 636.
İzzet Paşa bkz. Ahmet İzzet Paşa.

J

Jan Hus, 806.
Japon, 672, -lar, 852.
Japonya, 157, 160, 671.
Jaurès, Jean, 198, 949.
Jean-Jacques Rousseau Enstitüsü, 238.
Jellinek, Georg, 666.
John (İngiltere Kralı), 125.
Jonquière, Vicomte de la, 318.
Journal d'Orient, 33.

K

Kabakçı Mustafa, 801, 802, 855, 860,
906, 937.
Kâbil, 937.
Kadıköy, 651.
Kadro, 406, 691, 726, 733, 979, 981.
Kafkas dağları, 166, 220.
Kafkas Teali Cemiyeti, 708.
Kafkasya, 33.
Kalaba, 586, 587, 643.
Kalaçlar, 440.
Kalenderoğlu, 590.
Kalküta, 808.
Kamâlizm, 42.
Kamâlizm, 38, 40, 42, 63, 65, 273-275,
280-285, 308, 643, 644, 755, 756.

Kambur İzzet Bey, 84.
Kamutay, 38, 65, 281, 284, 287, 297,
637, 640, 746, 751, 756-758.
Kanada, 218, 957.
Kanber, Lütfi Arif, 230, 232.
Kant, Immanuel, 1070.
Kantalupe, 234.
Kanun, 38, 47, 51, 70, 67, 69, 84, 86,
109, 123, 127-129, 139, 147, 161,
221, 222, 261, 287, 293, 294, 302,
303, 319, 322, 328, 349, 370, 377,
378, 385, 389, 398, 402, 425, 441,
452, 474, 540, 548, 550, 556, 568,
578, 598, 622, 632, 666, 680, 704,
751, 757, 771, 780, 785, 787, 797,
816, 821, 837, 855, 859, 871, 874,
875, 876, 894, 899, 907, 909, 926,
940, 957, 967, 1039, 1054, 1093.
Kanunî Sultan Süleyman, 216, 217,
912.
Kanunların Ruhu, 554, 799.
Kanunu Esasi, 83, 102, 103, 118, 127-
130, 135, 142, 143, 144, 145, 319,
320, 322, 468, 567, 708, 855, 866.
Kapitalist, 44, 201, - cemiyet, 799, - de-
vir, 664-666, - iktisat sistemi, 693,
725, -ler, 117, 549, - memleketler,
177, - nizam, 672, - sarsıntılar, 665,
- sınıf, 383.
Kapitalizm, 44, 53, 176, 177, 200, 311,
672, 689, 702, 733, 1019.
Kapitülasyon, 177, 179, 180, 193, 195-
197, 199, 209, 217, 238, 288, 411,
443, 447, 470, 537, 570, 691, 692,
708, 759, 776, 900, 985.
Kara Mustafa Paşa, 123.
Kara Oğuzlar, 486.
Karaağaç, 214.
Karabağ, 565.
Karabekir, Kâzım, 113.

Karacahisar, 318.
Karacan, Ali Naci, 420, 421.
Karacorceviç, Aleksandar (Yugoslavya Kralı), 387.
Karadeniz, 369, 439, 639, 971, 988, 1009.
Karakeçiler, 440.
Karakurum, 140.
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, 33, 35, 249, 251, 660, 661, 678, 679, 934, 935, 1042, 1043, 1068, 1069, 1077, 1078.
Karavar, 440.
Karay, Refik Halit, 894.
Karpattlar, 457, 458.
Kars, 344, 639, 710.
Karşıdevrimci, 467.
Kartaca, 956.
Kasaba, 738, 739, 762.
Kastamonu, 446, 1009, 1011.
Kaşgarlı Mahmud, 600.
Katırcıoğlu, 590.
Kâtip Çelebi, 318.
Katolik, -ler, 193, 814, -lik, 234, 815, 853, 857, 877.
Kaya, Şükrü, 55, 58, 72, 74, 290, 291, 308, 471, 530, 531, 922.
Kaynarca Antlaşması, 190.
Kayseri, 657, 744, 988.
Keçiören, 586.
Keldani, 904.
Kelsen, Hans, 799.
Kemal Bey (Boğazlıyan Kaymakamı), 84, 107.
Kemal (Kusun) Bey (Adana Mebusu), 605.
Kemalci, 31.
Kemali, 31.
Kemalist, 27, 33, 38, 42, 249, 268, 295, 296, 513, 535, 1007, 1008,

1093, - ayaklanma, 33, - gençlik, 1093, - hareket, 33, - hükümet, 33, 249, - ideoloji, 27, -ler, 31, 33, 241, 313, 428, - ordusu, 33, 249, - rejim, 42, 295, 296, 513, - Türkiye, 42, - zafer, 33.
Kemalizm, 27-31, 33, 35, 37, 38, 40, 42, 44, 53, 63, 241, 242, 247, 249-251, 257-264, 266-269, 271, 278, 293, 294, 296, 301-303, 305, 307-309, 311-313, 429, 507, 534, 881, 883, 1019, 1020, 1021, 1023.
Kemalizm, 42, 308.
Kemalizm İnkılâbının Prensipleri, 42.
Kepler, Johannes, 1070.
Kerbela Savaşı, 843.
Kethüda Mehmet Sait Halet Efendi, 859.
Kırım Muharebesi, 191.
Kırklareli, 58, 344.
Kısas-ı Enbiya, 347.
Kıymaz, Sait (Trabzon Valisi), 1030
Kilikya, 161, 974, 988.
Kleopatra, 462, 558.
Klerikalizm, 312, 948.
Koca Sekbanbaşı, 559.
Koçi Bey, 559.
Komünist, 259, 269, 270, 282, 295, 313, 400, 467, 574, 693, 720, 721, 730, 747, 832, 948, 1088, 1092, -ler, 269, 271, 466, 1079, 1093, -lik, 755, 840, 927, 1088.
Komünizm, 76, 78, 260, 269-271, 282, 296, 311, 387, 400, 551, 716, 927.
Kongar, Emre, 44.
Konstantin (Yunan Kralı), 203, 206.
Konstantin I. (Büyük), 806.
Konya, 608, 636, 744, 781, 936, 941, 973, 1049, 1051, 1052.
Korsika, 210, -lılar, 516.
Kosova, 198.

Kozmopolit, 112, 448, 670, 897, 980, -lik, 112.
Köprülü, Fuad, 820.
Köylü, 119-123, 136, 255, 258, 260, 264, 467, 501, 545, 546, 550, 555, 561, 566, 580, 581, 586, 587, 594, 609, 611, 612, 627, 630, 631, 637-644, 676, 717, 784, 853, 927, 1031, -ler, 133, 232, 264, 546, 547, 561, 562, 564, 586, 587, 594, 639, 641, 642, 644, 719, 1031.
Köymen, Nusret Kemal, 627, 631.
Kral, 125, 173, 203, 205, 206, 271, 387, 405, 450, 561, 562, 665, 798, 821, -cılar, 1092, -lar, 154, 562, 576, 786, 794, 821, 864, 869. -lık, 243, 244, 296, 408, 466, 467, 969.
Kubilai, Mustafa Fehmi, 391, 857, 937, 938.
Kudüs, 458, 842, 844, 845, 846.
Kumanlar, 889.
Kumuklar, 889.
Kur'an, 84, 170, 172, 219, 432, 451, 452, 482, 483, 492, 495, 831, 849, 850, 851, 853, 855, 859, 882, 1082.
Kurşunlu, 674.
Kurşunlu Medrese, 1022.
Kurtuluş Savaşı, 31, 44, 46, 253, 420, 425, 637, 692, 743, 894, 989, 991, 994, 1002, 1064, 1095.
Kurtuluş Savaşı Günlüğü, 31, 33.
Kuşadası, 779.
Kuvayi İnzibatiye, 893, 992.
Kuvayi Milliye, 44, 88-91, 99, 100, 102, 152, 168, 169, 1074.
Kuvvetler birliği, 145.
Kuzey Amerika, 142, 472, 515, 516.
Küçük Mecmua, 347.
Küçüka, Necip Ali, 647, 648, 876, 877, 1079, 1080.

Kültür, 40, 46, 51, 59, 65, 133, 194, 259, 274, 278, 279, 299, 300, 301, 302, 312, 313, 369, 411, 438-441, 461, 462, 477, 479, 480, 486, 497, 498, 508, 510-516, 520, 521, 525, 530, 531, 534, 566, 594, 600, 602, 628, 631, 634, 637, 638, 640, 646, 667, 668, 669, 781, 805, 806, 871, 877, 887, 888, 890, 917, 922, 927, 930, 935, 954, 955, 956, 958, 1001-1003, 1005, 1022, 1026, 1073, 1095, - birliği, 461, 463, 513, 515, 516, 634, 668, - inkılabı, 301, 954, 955, 1001-1003.

Kültür Bakanlığı, 532, 1063.

Kürdistan, 974.

Kürt, 439-441, 533, - athıları, 85, -lük, 59, - milleti, 440.

Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, 440.

Kürtçülük, 372.

Kütahya, 60, 744, 1091.

L

Labour Party (İşçi Partisi), 260.

Labriola, Antonio, 572.

La Civilisation des Arabes, 191, 550, 570.

La crise de la démocratie contemporaine, 271.

L'Action française, 923, 1037.

La démocratie, 287.

La democrazia, 287.

Ladislav (Macar Kralı), 173.

Lahey Mahkemesi, 712.

Laik, 27, 40, 47, 49, 57, 61, 65, 67, 74, 78, 234, 266, 268-271, 369, 377, 378, 387, 411, 461, 462, 520, 526, 529, 647, 710, 779, 788, 789, 811, 812, 814-816, 826, 828, 829, 832,

- 834, 835, 848, 857, 863, 865, 867, 868, 870, 872-874, 877, 879, 881, 882, 926, 938, 982, 990, -lik, 27, 44, 51, 53, 57, 61, 70, 74, 272, 281, 292, 312, 430, 461, 467, 621, 629, 811, 813, 815, 816, 826, 827, 829, 831, 832, 836-838, 857, 858, 861-863, 865, 866, 868, 870, 872-880, 1073.
- Lale Devri, 854.
- La question d'Orient: depuis ses origines jusqu'à nos jours*, 707.
- La révolution allemande et la bureaucratie stalinienne*, 269.
- Latin, 441, 462, 465, 712, - harfleri, 456, 462, 465, 712, 882, 924, 927, 967, 1025, - irki, 472, - memleketleri, 577.
- Latince, 370, 462, 632, 868.
- La Turquie et la Guerre*, 186.
- La Turquie Kemaliste*, 42.
- Lausanne, 520.
- Lavoisier, Antoine, 1070.
- La volonté*, 925.
- Lawrence, Thomas Edward, 844.
- Laz, 439, 514, -lar, 440, -lik, 59.
- Le Bon, Gustave, 191, 550, 562, 570, 847.
- Le desequilibre du monde*, 847.
- Lehistan, 177, 367.
- Lehler, 177, 467, 516.
- Le Léninisme théorique et pratique*, 270.
- Lenin, Vladimir İlyiç, 716, 896.
- L'Ermite, Pierre, 173.
- Leroy-Beaulieu, Pierre Paul, 743.
- Les bâtisseurs de l'Europe moderne*, 270.
- Les démocraties modernes*, 351, 951.
- Le Temps*, 175, 186, 202, 704, 923.
- Levanten, 447, 448, 958, -ler, 458, -lik, 448, - zümre, 618.
- Levantenizm, 448.
- L'Humanite*, 33.
- L'Idee moderne du droit en Allemagne, en Angleterre et en France*, 555.
- Liberal, 61, 76, 269-271, 301, 302, 615, 668, 670, 672, 696, 700, 702, 707, 715, 716, 719, 743, 748, 749, 750, 753, 759, 840, 888, 938, 948, 955, 956, 957, 1007, 1008, -ler, 269, 707, 729, 731, 799, 828, 1073, 1093.
- Liberalizm, 53, 55, 78, 268, 269, 271, 282, 302, 309, 383, 668-670, 673, 675, 678, 702, 706-708, 713, 714, 716, 724, 725, 727, 729, 730, 746, 747, 749, 750, 755, 756, 758, 759, 760, 947, 1073.
- Lice, 936.
- Litvanya, 367.
- Locke, John, 344, 665.
- Lonca, 133.
- Londra, 82, 161, 245, 407, 482, 585, 692, 737, 765, 921, 1048.
- Londra Konferansı, 165, 166, 178, 212, 406, 737.
- Lorraine, Percy, 768.
- Lord Derby (Edward Stanley), 33.
- Lord Rothermere bkz. Harmsworth, Harold Sidney.
- Lorimer, James, 197.
- Loti, Pierre, 198.
- Louis XIV., 662.
- Louis XVI., 346, 405.
- Lowell, James Russell, 594.
- Lozan, 46, 214, 223, 224, 229, 238, 239, 240, 241, 242, 252, 272, 364, 401, 408, 443, 444, 474, 640, 657, 659, 691, 712, 777, 894, 932, 948, 978, 992, 1008, 1028, 1071, - Antlaşması, 238, 252, 474, 657, 659,

712, 777, 894, - barışı, 272, 364,
401, 932, 992, 1028, - Konferansı,
46, 229, 978.
Ludendorff, Erich, 799, 800.
Ludwig, Emil, 372.
Lübnan, 193.
Lvov, Georgi Yevgeneviç (Prens), 974.

M

Maarif Vekâleti, 342, 780, 812, 1079.
Macar, 173, 404, -lar, 218.
Macarca, 633.
Macaristan, 161, 181, 182, 194, 669.
MacDonald, Ramsay, 673.
Machiavelli, Niccolò, 190.
Madam Roland, 189.
Maden Teknik ve Arama Enstitüsü, 751.
Magna Carta, 125, 243, 665.
Mahmut I., 122, 193, 863.
Mahmut II., 122-125, 853.
Mahmut Şevket Paşa, 743.
Makedonya, 81, 220, 371, 956, 1090,
1091.
Malatya, 446, 639, 711, 856.
Maliye, 121, 178, 179, 180, 219, 229,
585.
Malta, 161, 169, 210.
Manchester mektebi, 672.
Manisa, 738, 762, 940.
*Manuel de droit public et administratif
de l'Empire Ottoman*, 554.
Maraş, 85, 166, 168, 973, 974.
Marinçe, 123.
Marksist, 280.
Marksizm, 283, 630, 631.
Marx, Karl, 200, 269, 344, 549, 552,
555, 721.
Matbuat Kanunu, 648.
Materyalist, 308, 311, 628, 630.
Materyalizm, 628, 630.

Mayakon, İsmail Müştak, 837.
Mazzini, Giuseppe, 571.
Mecelle, 691, 777.
Meclisi Mebusan, 92, 93, 95, 99, 101,
102, 103, 170, 743, 864, 990.
Mecusiler, 808, 809.
Meda, 202.
*Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün
El Yazıları*, 51.
Medeni Kanun, 49, 63, 369, 712, 858,
866, 871, 926, 933, 967, 1047.
Medeniyet-i İslamiye Tarihi, 347.
Medrese, 253, 278, 305, 342, 369,
776, 780-782, 850, 853, 870, 872,
909, 917, 929, 930, 933, 942, 985,
1028, 1078, -ler, 61, 63, 780-782,
811, 812, 829, 939, 945, 986, 1077.
Mehmed İzzet Bey, 781.
Mehmet II. bkz. Fatih Sultan Mehmet.
Mehmet IV., 121.
Mehmet Ali (Gerede) Bey (Dahiliye Na-
zırı), 83.
Mehmet Ali Paşa (Mısır Hıdivi), 124.
Mehmetçik, 36, 187, 253, 557-560,
566, 891.
Mehmet Emin Efendi (Galata Kadısı),
859.
Mehmet Reşad V., 418, 937, 929, 1016,
1083.
Mekke, 707, 844, 853.
Mektep, 37, 49, 164, 188, 204, 207,
261, 264, 313, 318, 342, 344,
352, 363, 376, 411, 412, 442, 489,
499, 501, 529, 532, 560, 578, 579,
594, 606, 607, 612-614, 616, 619,
621, 623, 624, 657, 776, 780-782,
811-813, 826, 827, 832, 871, 874,
876, 888, 901-903, 917, 936, 958,
970, 984, 1009, 1022, 1028, 1046,
1051, 1052, 1055, 1058, 1061,
1091, 1093.

Meletios IV. (Fener Rum Ortodoks Patri-
ği), 33.

*Mémoires du Chancelier Prince de Bü-
low*, 1049.

Menemen, 739, 831, 857, 938, 940,
- cinayeti, 940, - faciası, 263, 828,
829, - olayı, 265, 937-939.

Menşikov, Aleksandr Sergeyeviç, 191.

Menteşe, Halil, 76.

Merkantilci, 666, -lik, 666.

Meryem Hz., 458, 852.

Merzifon, 82, 123.

Mesnevi, 483.

Meşrutiyet, 87, 92, 108, 127, 143, 144,
322, 326, 354, 355, 358, 373, 379,
380, 417, 432, 455, 456, 458, 465,
468, 476, 513, 533, 549, 559, 567,
657, 707, 708, 710, 711, 743, 771,
776, 811, 855, 864, 929, 930, 970,
1028, 1032, 1055, 1067, 1083.

Mete Çorbacı, 486.

Metternich, Klemens von, 190.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 483, 492.

Meyer-Förster, Wilhelm, 799.

Mısır, 104, 124, 155, 161, 194, 205,
258, 288, 325, 560, 565, 672, 775,
793, 845, 846, 956, 1002, 1010.

Michelangelo, 1070.

Midilli, 711.

Mihalokopulos, Andreas (Yunan Harici-
ye Nazırı), 922.

Mihrişah Valide Sultan, 859.

Milletlerarası Hukuk, 186.

Milletler Cemiyeti, 161, 443, 516, 529,
535, 693, 737.

Milli, - bağımsızlık, 87, 90, 93, 94, 101,
126, 401, 982, 1071, - birlik, 91,
159, 167, 170, 210, 304, 380, 451,
472, 478, 479, 516-518, 536, 676,
809, 1004, 1016, - dava, 137, 476,

704, 705, 1044, - devlet, 131, 144,
574, 982, - egemenlik, 46, - emel,
87, 594, - fikirler, 402, - hareket,
55, 170, 563, 571, 626, 776, 980,
- harekât, 81, 85, 441, - hâkimiyet,
44, 47, 49, 51, 92, 93, 96, 98, 101-
104, 108, 109, 121, 140, 142-144,
146, 221, 224, 231, 232, 293, 312,
324, 325, 327, 335, 336, 344, 346,
349, 350, 365, 374, 395, 413, 422,
423, 427, 428, 465, 573, 575, 579,
604, 619, 771, 786, 897, 907, 981,
1019, 1039, 1040, - hayat, 164,
216, 226, 234, 293, 294, 336, 382,
402, 497, 578, 579, 687, 689, 690,
780, 781, 899, 952, 953, 955, 980,
998-1000, 1003, 1060, - hükümet,
369, 459, 650, - halk fikirciliği, 568,
- hukuk, 101, 152, 186, 402, 474,
569, 572, - iktisat, 120, 129, 230-
232, 319, 445, 455, 626, 676, 683,
691, - irade, 86, 87, 94, 98, 99, 168,
250, 325, 425, 445, 630, 784, 874,
1019, 1029, - kurtuluş, 406, 408,
425, 692, 995, 1093, - meclis, 92-
94, 99, 103, 168, 175, 423, - men-
faat, 83, 206, 258, 304, 609, 647, -
mukadderat, 46, 93, 128, 138, 988,
- müdafaa, 351-353, 378, 402, 658,
980, 991, 992, 1062, - mücadele,
138, 239, 249, 272, 331, 364, 468,
657, 660, 678, 864, 991, 1027,
1029, 1044, - savaş, 308, 992, -
sınır, 5585, 166, 179, 235, 353,
402, 435, 436, 459, 474, 784, 952,
987, 988, - tarih, 216, 222, 226,
401, 558, 561, 563, 570, 784, 785,
1003, - terbiye, 137, 363, 579, - teş-
kilat, 100, 459, - varlık, 126, 128,
131, 163, 230, 303, 330, 365, 437,

- 491, 500, 567, 601, 647, 650, 820, 919, 991, 1071, - vicdan, 90, 94, 101, 296, 452, 453, 635, 850, 991.
- Milli Kütüphane, 112, 934, 935.
- Millileştirme, 53, 230, 920.
- Milli Mecmua*, 596, 771, 920.
- Milliyetçi, 40, 47, 49, 57, 76, 78, 111, 112, 122, 266, 268, 271, 438, 601, 631, 634, 668, 670, 672, 725, 799, 948, 1077, 1088, -ler, 33, 113, 114, 451, 455, 456, 520, 571, 775, 806, - Türk İnkılabı, 631, - Türklük, 668.
- Milliyetçilik, 44, 53, 55, 57, 59, 74, 102, 111, 112, 272, 281, 291, 292, 305, 308, 311, 312, 324, 325, 441, 445, 446, 455, 456, 460-463, 466, 468-471, 480, 481, 496-499, 519-521, 556, 558, 564, 621, 662, 669, 719, 730, 739, 781, 882, 897, 952, 1028, 1029, 1088.
- Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat*, 781.
- Mirabeau, Honoré Gabriel Riqueti de, 101.
- Misakı Milli, 44, 55, 135, 136, 144, 186, 187, 200, 201, 203, 208, 220, 221, 226, 243-246, 345, 349, 408, 444, 640, 660, 686, 736, 1008, 1027.
- Mithat Paşa, 109, 127, 319, 468.
- Modern Avrupa'nın Yapıcıları* bkz. *Les bâtisseurs...*
- Modern Democracies*, 351, 951.
- Moğol Tarihi*, 198, 554.
- Mondros Mütarekesi, 185, 220, 334, 390, 640, 932, 1027.
- Montagu, Edwin Samuel, 205.
- Montesquieu, 344, 554, 799.
- Mora, 191.
- Moskova, 765, 896.
- Moyiz Efendi, 669.
- Mudanya Mütarekesi, 407, 640.
- Muğlalı, Mustafa, 831.
- Muhammed Hz., 84, 100, 167, 168, 452, 482, 558, 738, 772, 775, 781, 793, 795, 804, 843, 844, 853, 879.
- Muhammed Ali, 223.
- Muhammed Emin el-Hüseyni (Filistin Başmüftüsü), 842, 846.
- Muhit*, 37, 38, 42, 257, 262, 266, 267, 466, 471, 606, 1032.
- Mukaddes cihat, 844.
- Mukaddime*, 347, 554.
- Murad II., 173.
- Murad V., 432.
- Murad (İstanbul Kadısı), 905.
- Murat Nehri, 75.
- Musevi, 448, 514, - ırkı, 442, -ler, 191, 193, 448, 497, 498, -lik, 495, 806, - tipi, 516, - vatandaşlar, 59, 497.
- Muslu, 854.
- Mussolini Devleti*, 271.
- Mussolini, Benito, 270, 386, 633, 672.
- Mustafa Efendi (İzmirli Kâtibzade), 1010.
- Mustafa Necâ (Beyrut Müftüsü), 826.
- Mustafa Necati (Uğural), 151, 153, 154, 156, 163, 164, 1077.
- Musul, 82, 166, 167, 209, 214, 784.
- Muzaffer Hamit, 608, 610, 910, 911, 941, 942, 1030, 1031, 1066, 1067.
- Muzzey, David Saville, 729.
- Mültezim, 553, 586, 587, 590, 860.
- Münib (İstanbul payelilerinden), 905.
- Müslüman, 33, 84, 88, 103, 123, 124, 126, 158, 158, 172, 175, 185, 195, 198, 319, 367, 436, 439, 440, 447, 474, 512, 529, 533, 774, 778, 784, 791-793, 806, 816, 831, 834, 835, 846, 847, 850, 865, 868, 871, 889, 923, 926, 981, -lar, 84, 126, 136,

152, 158, 167, 171, 172, 175, 435,
437, 448, 775, 778, 795, 808, 809,
816, 819, 826, 834, 844, 853, 856,
888, -lık, 158, 278, 474, 512, 772,
792, 800, 815, 816, 869, 968, 1011.
Mütegalibe, 125, 130, 168, 348, 468,
559, 586, 590, 591, 604, 615.

N

Nadi, Nadir, 539, 541.
Nahiye İdareleri Kanunu, 132.
Naima Tarihi, 861.
Namık Kemal, 130, 468, 1046.
Napolyon, 346, 466, 929, 969.
Nayır, Yaşar Nabi, 984, 986.
Nazari ve Ameli Lenincilik bkz. *Le
Léninisme...*
Nâzım Ali, 780, 782.
Nazilli, 744.
Nazist, 295.
Nazizm, 631.
Nedim, 566, 799.
Nef'i, 566.
Nermi, Mustafa, 603, 605, 614, 616,
664, 667, 798, 800, 805, 807, 916,
917, 929, 931.
Newton, Isaac, 1070.
Nice, 210, 846.
Nietzsche, Friedrich, 1070.
Nitti, Francesco Saverio, 287.
Nizam-ı Cedid, 855, 860, 863, 888,
905, 906.
Nordau, Max, 550.
Normanlar, 515, 516.
Norveç, 671.
Nureddin (Konyar) Paşa (Sakallı), 84,
907.
Nurettin Mahmut Zengi, 843.
Nuri Aziz, 227, 229.
Nusayriler, 878.

Nutuk, 37, 47, 74, 239, 252, 254, 425,
427, 458, 835, 882, 973, 981, 1097.

O

Oğuz boyları, 439.
Oğuz Han, 558.
Okyar, Ali Fethi, 54, 55, 263, 374, 473,
840, 938, 980, 1038.
Okyar, Galibe, 1038.
Old Heidelberg,
Onat, Mehmet Naim (Konya Mebusu),
781.
Onay, Ahmet Talat, 173, 175.
Ongut Ağa, 486.
Orfanidis, Vasilaki (İstanbul Mebusu),
528.
Orhon Ağa, 486.
Orhun Kitabeleri, 600.
Orlando, Vittorio Emanuele, 202.
Ormsby-Gore, William, 516, 517.
Orta Anadolu, 166, 738.
Orta Asya, 903, 1002, 1028.
Ortaç, Yusuf Ziya, 1082.
Ortaçağ, 119, 243, 261, 288, 318, 319,
340, 367, 368, 376, 404, 440, 457,
472, 502, 549, 562, 570, 572, 575,
576, 591, 594, 595, 615, 618, 636,
664, 665, 717, 720, 776, 778, 789,
821, 824, 832, 846, 847, 869, 874,
875, 909, 916, 917, 971, 979, 984,
1002, 1003, 1011.
Ortodoks, 190, -lar, 191.
Osman Gazi, 318, 553
Osman Han (Haydarabad Nizamı), 846.
Osmanlı, -cı, 471, - Devleti, 74, 217,
219, 220, 221, 224, 239, 411, 457,
458, 459, 489, 601, 679, 806, 815,
913, 916, 917, 929, 973, 992, - dev-
ri, 990, 991, - donanması, 565, - İm-
paratorluğu, 55, 118, 120-124, 126,

131, 135, 144, 154, 163, 182, 185, 186, 191, 193-195, 198, 212, 213, 216, 221, 232, 236, 239, 241, 278, 288, 293, 318, 321-323, 349, 371, 378, 401, 402, 410, 411, 439, 443, 445, 447, 448, 455, 458, 473, 474, 477, 479, 489, 490, 498, 507, 514, 518, 533, 554, 565, 566, 569, 589, 637-640, 643, 646, 669, 671, 672, 678, 692, 693, 714, 721, 727, 741, 743, 757, 758, 762, 774, 775, 778, 791, 844, 848, 877, 878, 882, 924, 973, 974, 1027, 1066, 1071, 1078, -lık, 83, 135, 417, 451, 452, 455, 456, 511, 525, 526, 601, 918, 919, 1011, 1012, 1027, 1028

Osmanlıca, 28, 509, 510.

Osmanlı İmparatorluğu Hukuku Ammesi
bkz. *Manuel de droit...*

Osmanlı İmparatorluğu'nun Umumi Tablosu, 198.

Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, 318.

Ö

Öğüt, 46.

Özalp, Kâzım, 736.

Öztürk, Halil Nimetullah, 524, 526, 596, 602, 918, 920.

P

Paillares, Michel, 31.

Pankhurst, Sylvia, 1048.

Papa, 173, 271 814, 815, 847, 1092, -lar, 864, -lık, 234, 806, 845.

Papaz, 450, 455, 456, 458, 784, 806, 814, -lar, 495, 832, 839, 857, 864, 865, 870, 873, 874.

Papulas, Anastasios, 209.

Paris, 33, 85, 105, 153, 185, 186, 191, 204, 205, 245, 269, 270, 271, 287,

318, 346, 351, 548, 555, 585, 707, 710, 729, 776, 800, 843, 847, 865, 873, 925, 930, 951, 974, 1037, 1038, 1049.

Paris Barış Konferansı, 153, 191, 204, 205, 974.

Pasarofça Antlaşması, 193.

Pascal, Blaise, 870.

Patrona Halil, 854, 937.

Peker, Recep, 37, 55, 57, 58, 76, 308, 696, 700, 997, 1007.

Pelin, İbrahim Fazıl, 720, 723.

Pencap, 161.

Pers, 509, - mitolojisi, 288.

Peyami Safa, 35, 38, 42, 307, 308, 310, 311, 314, 747, 748, 881, 883, 1016, 1017, 1027, 1029.

Pichon, M. Stéphen, 186.

Poincaré, Raymond, 239, 329, 390, 1038.

Politis, Jean, 197.

Pomaklık, 59.

Popülizm, 750.

Pradier-Fodéré, Paul, 186, 190, 198.

Pravda, 33.

Proletarya, 267, - diktatörlüğü, 38, 283.

Propaganda, 76, 95, 96, 186, 256, 259, 304, 305, 343, 346, 396, 537, 652, 791, 799, 822, 823, 828, 917, 944, 947, 1008, 1020, 1088, 1089.

Protestan, -lar, 193, 1092, -lık, 853, 857.

Proust, Marcel, 1070.

Provence, 515.

Prusya, 189.

R

Radikal Demokratlar Kongresi, 724.

Radoslavov, Vasil, 112.

Rahmi (Arslan) Bey (eski İzmir Valisi), 714.

Ramazan, 812, 818, 819, 831, 834, 835, 849, 882.
Restorasyon, 466.
Reşad V. bkz. Mehmet Reşad V.
Reşadiye, 496, 1081, 1083.
Reşit Galip, 55.
Reşit Paşa, 126, 191, 956.
Revue de droit international Public, 186.
Ricardo, David, 560, 665.
Rivera, Primo de, 662, 800.
Riyâzî's-Sâlikîn, 483, 492.
Rize, 440, 533.
Robeck, John de (Amiral), 33.
Roma, 121, 195, 216, 319, 402, 489, 520, 550, 668, 765, 793, 805, 806, 853, 888, 889, 950, 956, 957, 1002, - esirleri, 550, - hukuku, 195, İmparatorluğu, 216, 319, 402, 489, 520, 806, 889, 957, -lılar, 599, - medeniyeti, 793, 853, 888, 1002.
Romanof hanedanı, 367, 1071.
Romanya, 194, 220, 533, 707, 735, -lı yazar, 185.
Roosevelt, Franklin Delano, 729, 1092.
Rothermere, Viscount bkz. Harmsworth, Harold Sidney.
Rousseau, Jean-Jacques, 344, 548-551, 554.
Rönesans, 525, 805, 957, 1003, 1022.
Rum, 448, 486, 504, 514, 528, 529, 581, 707, 708, 846, -lar, 114, 193, 218, 448, 459, 504, 706, 708.
Rumbold, Horace, 31, 33.
Rumca, 113, 504, 532.
Rumeli, 182, 194, 436, 439, 462, 590, 707, 708, 762, 763, 855.
Rus, 802, -lar, 211, 707, 896, 946, 974, - Bolşevikleri, 156, - çarları, 477, 711, - çarlığı, 889, - dostluğu, 206, - İhtilali, 118, - Mareşali, 62, - milleti,

1072, - mültecileri, 302, - ressamları, 852.
Rusça, 483, 1079.
Rusya, 53, 113, 118, 124, 160, 161, 189, 190, 191, 234, 269, 302, 313, 372, 387, 400, 452, 467, 468, 590, 669, 672, 693, 832, 896, 923, 974, 1072, 1088, 1092, 1093.

S

Sadak, Necmettin Sadık, 146, 148, 295, 296, 326, 327, 369, 370, 375, 377, 394, 396, 399, 400, 447, 448, 455, 456, 611, 613, 680, 682, 724, 725, 821, 823, 824, 825, 839, 841, 849, 851, 867, 875.
Sada-yı Hak, 347, 774.
Safranbolu, 744.
Sakarya, 220, - zaferi, 183, 221, 253, 390, 405, 1027, 1079.
Sakson, 472.
Saladin, Henri, 198.
Saltanat, 44, 46, 55, 57, 85, 93, 104, 118, 121, 128, 130, 132, 135, 136, 143, 154, 156, 161, 163, 164, 169, 173, 174, 176, 191, 216, 218, 219, 228, 259, 263, 288, 319, 320, 325, 333, 335, 339, 342, 345, 347, 349, 369, 370, 371, 385, 395, 400, 402, 411, 421, 425, 447, 452, 468, 471, 489, 490, 496, 535, 537, 548, 549, 551, 554, 557, 559-562, 566, 568, 571, 573, 575, 576, 588, 599, 602, 611, 630, 640, 657, 691, 692, 710, 714, 744, 774, 776-779, 788, 794, 812, 824, 872, 891-893, 913, 919, 926, 931, 932, 939, 970, 977, 978, 980, 981, 985, 990, 992, 1002, 1016, 1028, 1042, 1043, 1072, 1081, 1083, 1084.

- Samara, 487.
Sami, - harfler, 465, -ler, 889.
Samsun, 44, 82, 245, 312, 314, 402, 638, 655, 739, 973, 974, 975, 979, 1095.
San Remo, - Antlaşması, 175, - Konferansı, 173, 174.
Saracoğlu, Şükrü, 951.
Sarihan, Zeki, 31, 33.
Sarrou, Auguste, 41.
Sason, 589.
Savoie, 515.
Saydam, Refik, 638.
Sazonov, Sergey Dmitriyeviç, 974.
Sébastieni, Horace, 905.
Seçim Kanunu, 341.
Sedan Muharebesi, 346.
Seffah (Abbasi Halifesi), 843.
Selanik, 198, 711.
Selçuk, 717.
Selçukî, - devleti, 843, -ler, 318, 843, - saltanatı, 216.
Selim I. bkz. Yavuz Sultan Selim.
Selim III., 799, 859, 860, 863, 905, 906.
Sendika, 177, 260, 267, 572, 573.
Serbest Cumhuriyet Fırkası, 37, 55, 259, 381, 614, 729, 936, 938, 940.
Sermaye, 53, 61, 119, 120, 126, 176, 180, 189, 190-192, 194, 197, 213, 223, 227, 229-232, 258, 259, 267, 270, 271, 283, 311, 319, 329, 353, 507, 550, 559, 567, 570, 571, 581, 582, 655, 656, 658, 670, 672, 676, 684, 693, 694, 696, 702, 707, 716, 720-722, 730, 733, 735, 738, 740, 742-744, 750, 762-764, 767, 927, 948, 1073.
Sertel, Mehmet Zekeriya, 398, 937, 1073.
Sevr Antlaşması, 174, 179, 185, 192, 199, 205, 227, 239, 334, 401, 948.
Sevük, İsmail Habib, 111, 114, 1009, 1012.
Seyr-i Sefâin, 816.
Sforza, Carlo (Kont), 202, 212, 270, 286.
Shakespeare, 1070.
Sınıf, 38, 40, 47, 51, 59, -lar, 59, 110, 119, 120, 123, 215, 226, 259, 260, 264-267, 275, 313, 324, 343, 344, 447, 466, 468, 520, 549, 550, 558, 559, 563, 573, 578, 587, 588, 598, 618-620, 627, 648, 667, 676, 704, 733, 750, 795, 934, - mücadelesi, 59, 267, 344, 411, 572, 689, 702, 1073, - saltanatı, 573, -sız, 38, 47, 51, 55, 275, 520, 521, 982.
Sırbistan, 191, 194, 198, 458, 707.
Sırlar, 198, 218.
Sigorta, 259, 267, 697, 699, 717.
Siirt, 235, 354, 381, 388, 393, 786, 830, 900, 909, 922, 928, 933, 940, 1035, 1041, 1086.
Simonds, Frank H., 710.
Simurg, 288.
Sina, 220.
Sincan, 643.
Sipahi, 590.
Sivas, 55-57, 63, 147, 166, 226, 281, 333, 353, 408, 422, 423, 425, 483, 492, 711, 875, 907, 974, 988, 1073, - Kongresi, 63, 226, 281, 423, 425.
Siverek, 440.
Smith, Adam, 664, 665, 758.
Sobot Çorbacı, 486.
Sofya, 724.
Sokrates, 824.
Solon, 161.

Sombart, Werner, 664.
Son Posta, 936, 937, 1073.
Soran, 589.
Sosyal demokrat, 948, -lar, 466, 467, -lik, 799.
Sosyalist, 282, 301, 308, 311, 312, 467, 574, 672, 720, 723, 725, 730, 765, 800, 948, 1019, 1092, -ler, 269, 466, 467, 672, 723, -lik, 284, 715, 734.
Sosyalizm, 38, 255, 302, 309, 551, 689, 702, 721, 723, 734, 758, 760, 1019.
Sosyologlar, 502.
Sosyoloji, 86, 323, 385, 440, 556, 562, 579, 798, 820, 869, 954.
Sovyet Rusya, 234, 302, 667, 672, 832, 974.
Soyak, Recep Zühtü, 736.
Soydan, Mahmut, 233, 235, 351, 354, 380, 381, 386, 388, 392, 393, 785, 786, 828, 830, 899, 900, 908, 909, 921, 922, 925, 928, 932, 933, 939, 940, 1034, 1035, 1039, 1041, 1085, 1086.
Spencer, Herbert, 1070.
Stalin, Josef, 33, 269, 270, 716.
Sun, Zeynel Besim, 398, 672.
Suriye, 82, 155, 165, 191, 202, 438, 439, 775, 784, 844, 846, 974, 1027.
Süleyman Çelebi, 483, 493.
Sümer, 805, 1002, -ler, 889.
Sümerbank, 741, 744, 745.
Sünni, 462, 812, 813, 843, 878, 879, -ler, 865, -lik, 811, 813, 857.

Ş

Şafi, 816.
Şah İsmail-i Safevî, 879.
Şamlı Yuhannâ bkz. Iohannes Damas-cenus.

Şamo Ağa, 486.
Şantung, 160.
Şaraplar, 486.
Şark meselesi, 152.
Şark Mes'eleşi (Bidâyet-i Zuhûrundan Zamânımıza Kadar), 707.
Şeriat, 49, 61, 121, 135, 567, 588, 630, 787, 802, 803, 816, 820, 833, 854-857, 859, 860, 870, 897, 905, 907, 936, 937, 940, 992, 1028, 1042, -i garrâ-i Ahmediye, 816.
Şeriatçı, -lar, 857, 864, 1093, -lık, 372, 784.
Şeyh Sait, 452, 591, 787, 788, 797, 801, 856, 894, 936, 937, 980.
Şii, 462, 813, 843, -ler, 865, -lik, 813, 857.
Şinasi, 956.
Şirket-i Hayriye, 816.
Şovenist, 463, 481.
Şovenizm, 463, 521.
Şükrü Kaya bkz. Kaya, Şükrü.

T

Taassup, 59, 250, 292, 376, 411, 502, 515, 555, 583, 630, 784, 792, 798, 801, 803, 808-810, 812, 822, 824, 825, 839, 841, 873, 874, 879, 897, 905, 907, 910, 912, 913, 926, 944, 977, 985, 1030, 1055.
Takrir-i Sükûn Kanunu, 372, 378, 379, 588, 822.
Talat Bey (Küçük), 113.
Tan, 38, 40, 53, 137, 280, 286, 290, 297, 420, 527, 536, 637, 649, 746, 751, 755, 766, 1013, 1053, 1058.
Tanrıbilmez, 590.
Tannöver, Hamdullah Suphi, 371, 374, 375.
Tanzimat, 108, 120, 126, 127, 129, 186, 223, 318, 319, 320, 350, 411,

- 431, 474, 476, 506, 507, 555, 559, 566, 567, 569, 570, 571, 590, 684, 706, 707, 708, 771, 772, 776, 782, 923, 1022, 1028.
- Taray, Cemal Hüsnü, 612, 657, 659.
- Tarhuncu Ahmet Paşa, 121.
- Tarih-i Âsım*, 859.
- Tarih-i Cevdet*, 554, 859, 860, 861.
- Tarikat, 74, 356, 795, 796, 808, 838, -lar, 74, 794, 795, 808, 879.
- Tarikat-ı Salâhiyye Cemiyeti, 356, 794.
- Taşnaklar, 708.
- Taylan, Musliheddin Âdil, 410, 412.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, 49, 70, 72, 74, 76, 78, 290, 395, 822, 1049.
- Tek, Ahmet Ferit, 178-180.
- Tekelci, 74, 291, -ler, 685, -lik, 111, 481, 530, 672, 685, 750.
- Tekin Alp (Munis Tekinalp), 35, 40, 42, 308, 511-515, 518.
- Temistoklis, 824.
- Tengirşenk, Yusuf Kemal, 184, 740.
- Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 353, 798, 800.
- Tesen, 210.
- Teşkilatı Esasiye, 47, 125, 128, 129, 130, 132, 133, 139, 142, 144, 148, 183, 186, 220, 221, 226, 281, 290-292, 311, 317, 318, 320, 321, 322, 328, 329, 341, 347, 349, 350, 352, 387, 411, 423, 425, 442, 443, 511, 562, 568, 647, 783, 811, 835, 866, 881, 882, 907.
- Teşvik-i Sanayi Kanunu, 585, 740.
- Tevfik (Okday) Paşa (Sadrazam), 31.
- Tevhid-i Efkâr*, 780.
- Tevhidi Tedrisat Kanunu, 49, 777.
- The National Recovery Administration (Ulusal Kalkınma İdaresi), 1092.
- The New York Times*, 33.
- The Young Men's Christian Association (Genç Hıristiyan Erkekler Birliği), 1092.
- Times*, 202.
- T.M. Ziya, 987, 988.
- Topçubaşı, Alâettin Cemil, 695, 698-700.
- Toplum Sözleşmesi*, 548, 554.
- Toros dağları, 85, 105.
- Tör, Vedat Nedim, 691, 694.
- Trablusgarp, 194, 438, -ışgali, 116.
- Trabzon, 113, 344, 711, 974, 1030.
- Trakoş Türkleri, 486.
- Trakya, 172, 209, 220, 486, 762, 763, 974.
- Trakya-Paşaeli Cemiyeti, 973.
- Transvaal Muharebesi, 161.
- Trieste, 210.
- Troçki, Lev, 269.
- Tuna, 565.
- Tunaya, Tarkan Zafer, 44, 356.
- Tunca, 485.
- Tunceli, 298.
- Tunus, 438, 846, 1010, -lu tüccarlar, 33.
- Turan, -cılık, 882, - tarih çağı, 889.
- Turan, Şerafettin, 33, 42.
- Turani milletler, 889.
- Turgutlu, 738, 762.
- Turgut Reis, 438.
- Türk, - ailesi, 439, 1034, - askeri, 253, 844, 1062, - birliği, 308, 560, 589, - Cumhuriyeti, 234, 250, 330, 333, 358-360, 362, 405, 422, 442, 444, 459, 468, 470, 471, 472, 596, 601, 602, 609, 616, 745, 789, 846, 847, 857, 895, 901, 921, 984, 992, 1030, 1046, 1097, - devleti, 37, 70, 72, 236, 244, 292, 313, 341, 342, 402, 421, 489, 553, 601, 604, 616,

634, 640, 648, 669, 673, 688, 690, 693, 701, 758, 805-807, 882, 981, 992, 994, - devletçiliği, 669, 688, 728, 750, 757, 758, 760, - dili, 51, 443, 486, 487, 489, 497, 498, 502, 503, 509-512, 850, 882, 919, 1003, 1088, - genci, 374, 458, 561, 571, 594, 644, 773, 777, 861, 866, 968, 969, 986, 1068, 1069, 1088, 1095, - gençleri, 373, 453, 458, 594, 595, 877, 959, 1068, - gençliği, 246, 251, 299, 305, 306, 561, 602, 645, 706, 858, 866, 911, 950, 1061, 1066-1069, 1077, 1080-1082, 1085-1091, 1094, 1095, 1097, - halkı, 35, 44, 53, 57, 131, 319-321, 323, 347, 348, 439, 440, 465, 489, 490, 514, 561, 562, 565-567, 570-572, 587, 594, 634, 774-777, 807, 890, 927, 959, - halkçılığı, 291, 599, 620, 621, 631, - hukuku, 155, 554, 571, 572, - İhtilali, 143, 322, 341, 347, 348, 349, 350, 360, 496, 774, 776, 777, 846-848, 858, 861, 865, 987, 988, 1081, 1083, 1084, 1087, - İnkılabı, 139, 140, 143, 236, 243, 266, 292, 296, 300, 302-305, 307-312, 322, 323, 344, 346, 376, 401, 422, 424, 449, 469, 480, 503, 530, 601, 614, 627, 629-631, 648, 669, 670, 674-676, 747, 777, 788, 805, 809, 822, 830, 837, 872, 875, 881-883, 891-893, 901, 902, 912, 923-925, 930, 931, 933, 949, 952-954, 979-981, 989-1000, 1016-1020, 1026, 1028, 1029, 1034, 1036, 1041, 1045, 1062, 1068, - inkılapçılığı, 292, 888, 1008, - inkılapçısı, 406, 960, - inkılapçıları, 243, 676, 678, 704, 739, 888, 891, 892, 933, 939, 1020, - İn-

kılabı Kürsüsü, 989, 999, - kadını, 926, 986, 1028, 1030, 1032, 1034, 1036, 1037, 1039, 1043-1047, 1049, 1053-1057, 1059, 1060, 1064, 1065, - kadınları, 926, 1032, 1037, 1051, 1053, - kavmi, 133, 172, 352, 567, - köylüsü, 118, 119, 123, 126, 135, 164, 193, 348, 349, 451, 550, 571, 710, 719, 777, 926, -ler, 47, 51, 55, 59, 92, 93, 114, 116, 117, 131, 160, 163-167, 172-175, 177, 182, 185, 186, 194, 195, 198, 199, 205, 229, 233, 266, 287, 288, 318, 319, 325, 338, 359, 367, 424, 435, 437-440, 448, 452, 458, 464, 468, 476, 477, 483, 484, 486, 489, 491, 493, 495, 498, 504, 505, 528, 533, 538, 554, 555, 559, 562, 569, 591, 599, 600, 601, 635, 657, 706-708, 710, 711, 714, 717, 774, 778, 781-783, 791, 796, 820, 843, 850, 862, 865, 878-880, 888, 889, 905, 915, 933, 988, 1001, 1020, 1028, 1037, 1061, 1075, -lük, 96, 113, 122, 140, 164, 166, 182, 227-229, 285, 290, 292, 306, 323, 360, 401, 402, 439-441, 452, 462, 472, 477, 479, 487, 504, 508, 510-512, 526, 528, 532, 533, 538, 559, 566, 591, 601, 604, 605, 614, 668, 708, 710, 799, 805, 844, 877-879, 888, 916-919, 959, 987, 1001, 1002, 1013, 1027, 1059, 1088, - Müslümanları, 819, 853, - Ocağı, 262, 448, 449, 451, 471, 605, 1012, 1040, 1043, 1067, - Ocakları, 264, 374, 460, 674, 1077, - Selçuk Devleti, 843, - tarihi, 46, 118, 124, 128, 129, 152, 185, 206, 216, 239, 268, 269, 325, 348, 411, 422, 431, 463, 486, 537,

552, 555, 557, 559, 572, 600, 601, 882, 898, - toplumu, 274, 305, 481, 554, 611, 795, 825, 912, 913, - top-
rağı, 308, 371, 587, 634, 655, 691, 959.
Türkçe, 47, 51, 52, 309, 352, 404, 439, 442, 448, 451, 464, 465, 483, 486, 487, 490-493, 495-499, 504, 505, 510, 514, 525, 526, 529, 532, 533, 539, 554, 590, 669, 758, 781, 849, 850, 851, 853, 856, 861, 888, 919, 950, 1081, 1082, 1085, - ezan, 856, 861, 882, 967, 1082, 1085, - hutbe, 52, - ibadet, 494, 496, 853, 861, 1081, 1087, - Kur'an, 451, 483, 849-851, 882, - sala, 494, - tilavet, 850.
Türkçü, 72, 74, 472, 530, -ler, 441, 888, 1027, -lük, 441, 452, 453, 460, 471, 472, 712, 888, 897, 1027, 1028.
Türk Devrim Tarihi/ Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938), 33.
Türk İnkılâbına Bakışlar, 42.
Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 36-38, 42, 44, 46, 47, 49, 53, 57, 65, 72, 106, 107, 128, 133-135, 137-139, 141, 142, 146, 147, 170, 178, 183, 184, 209, 214, 221, 223, 229, 249, 250, 253, 263, 266, 267, 281, 291, 297, 300, 317, 318, 320-322, 329, 330, 333, 335, 348, 360, 372, 378, 395, 402, 405, 407, 420, 422, 423, 425, 427, 440, 464, 465, 553, 556, 562, 583-585, 587, 632, 637, 660, 746, 751, 756, 771, 783, 784, 822, 834, 835, 855, 866, 901, 902, 907, 908, 980, 981, 990, 992, 1045, 1048, 1051, 1061, 1064, 1077, - hükümeti, 33, 184, 214, 221, 249, 317, 329, 330, 407, 556, 585.

Türkiye Cumhuriyeti, 27, 35, 42, 51, 53, 59, 61, 69, 78, 236, 257, 267, 278, 295, 296, 309, 322, 323, 341, 342, 376, 410, 411, 425, 426, 445, 447, 448, 459, 470, 472, 503, 540, 588, 641, 658, 692, 693, 701, 756, 757, 764, 774, 778, 784, 794, 797, 811, 816, 825, 832, 892, 951, 976, 979, 1002, 1013, 1033, 1037, 1056, 1057.
Türkiye Devleti, 44, 47, 49, 53, 70, 78, 170, 317, 318, 325, 335, 567, 648.
Türkiye İçin Necât ve İ'tilâ Yolları, 795.
Türkiye İktisat Kongresi, 46, 223, 226.
Türkiye'nin Yüz Taksim Projesi, 185.
Türkmen aşiretleri, 439, 440.
Türk Sazı, 463.
Türk Tarihi, 554.
Türk Tarih Kurumu, 537.
Türk ve Moğollar Tarihi, 198.
Tütün, 580, 581, 582, 666, 678, 727, -cüler, 731.

U

Ulus, 40, 278, 293, 308, 309, 427, 429, 532, 534, 643, 645, 647, 765, 766, 876, 1005, 1007, 1022, 1064.
Umumi Harp, 81, 98, 111, 134, 136, 154, 157, 161, 163, 164, 169, 182, 186, 199, 220, 228, 359, 367, 372, 401, 444, 455, 458, 474, 498, 599, 735, 737, 741, 775, 921, 934, 987, 1025, 1046, 1080.
Urfa, 85, 166, 333, 439, 440, 973.
Urmi, 589.
Us, Hakkı Tarık, 328, 331.
Uşak, 585, 744.
Uzakdoğu, 324, 325, 888, 889.
Uzer, Hasan Tahsin, 533.

Ü

Ülkü, 243, 245, 246, 622, 627, 867, 871, 960.

Üretici, 119-122, 124, 125, 129, 130, 132, 133, 564, 580, 582, 594, 669, 681, 684, 720, 730, 731, 740, 796, -ler, 117-126, 128, 129, 132, 133, 231, 549, 559, 580, 581, 582, 684, 697, 698, 777.

V

Vahdettin, 31, 128, 245, 246, 418, 796, 856, 864, 892, 973, 1016, 1027.

Vakai Hayriye, 122, 123, 124, 125, 567.

Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû), 826, 827, 831, 833, 852, 853.

Van, 711, 974.

Van Gölü, 299.

Vanikler, 889.

Varlık, 304.

Vatan, 142.

Vatan, - aşkı, 116, 168, - davası, 420, - evlatları, 342, 475, - fikri, 497, - haini, 441, 650, - müdafaası, 402, 562, 568, 989, 991, 992, - sınırları, 696, - toprağı, - 220, 371, 374, 610, 983.

Vatandaş, 23, 25, 59, 61, 63, 67, 76, 233, 299, 313, 359, 365, 380, 381, 385, 392, 393, 472, 474, 497, 504, 513, 517, 527-529, 532, 533, 539, 540, 567, 591, 592, 598, 604, 615, 618, 620, 621, 632, 646, 651, 665, 669, 690, 692, 701, 702, 813, 822, 829, 838, 856, 860, 892, 909, 925, 926, 939, 940, 947, 986, 1039, 1047, 1058-1060, 1067, -lar, 51, 59, 74, 102, 123, 196, 234, 259, 272, 297, 335, 380-382, 385, 392, 401, 402, 411, 413, 443, 446, 465, 473, 474, 478, 480, 497, 504, 513,

517, 518, 527, 531-533, 537, 540, 578, 579, 591, 592, 618-621, 627, 647-649, 651, 652, 656, 688, 689, 702, 718, 719, 754, 761, 767, 793, 811-813, 829, 834, 837, 838, 861, 872-874, 908, 926, 997, 1011, 1013, 1037, 1040, 1055, 1059, 1084, 1089, -lık, 47, 193, 326, 380, 473, 474, 513, 527-529, 539, 540, 838, 894, 1047, 1054, 1059.

Vatanperver, 84, 101, 103, 122, 228, 244, 335, 374, 446, 517, 570, 604, -ler, 113, 990, -lik, 35, 101, 104, 137, 250, 445, 446, 466, 468, 498, 531, 600, 604, 655, 728, 926.

Vatikan, 929.

Ve Şimdi Stalin Bürokrasisi ve Alman İhtilali bkz. La révolution allemande...

Venedik, 217, 590, 747, -liler, 198, 217.

Venizelos, Elefterios, 152, 155, 209, 245, 246, 715, 974.

Vergilius, 668.

Versay, 165, 166, - Antlaşması, 987, - Konferansı, 165, 974.

Vilayati Şarkıye Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti, 973.

Virginia, 666.

Viviani, René, 815.

Viyana, 115, 123, 140, 565, 604, - sur-ları, 123, 565.

Voltaire (François-Marie Arouet), 198, 344, 551, 665.

Vom Wesen und Wert der Demokratie, 799.

von Haller, Karl Ludwig, 571.

W

Wagner, Adolph, 572.

Wagner, Richard, 1070.

Wardrop, Oliver, 33.
Washington, 157.
Wells, Herbert George, 270.
Wilhelm II., 355, 1049.
Wilson, Thomas Woodrow, 154, 157,
171, 173, 175, 199, 201, 350, 987,
988.
Wilson, - prensipleri, 105, 154, 157,
161, 171, 173, 175, 199, 201, 987,
988, -'un milliyet teorisi, 81.

Y

Yahudi, 176, 504, 514, 539, 668, 793,
806, 816, 846, 926, 974, -ler, 195,
504, 517, 529, 670, 706, 852, 974.
Yakınoğlu, 201, 203, 206, 208-211,
567, 692.
Yalçın, Hüseyin Cahit, 351, 732, 735,
837, 843, 951.
Yalman, Ahmet Emin, 35, 40, 212, 214,
290, 292, 297, 299, 527, 529, 536,
538, 649, 652, 766, 768, 1013,
1015, 1058, 1060.
Yanya, 198.
Yarın, 936.
Yavuz Sultan Selim, 216, 558, 559.
Yazıksız, Necip Asım, 554.
Yedi Uyurlar, 749, 809.
Yemen, 82, 212, 457, 458, 708, 775,
1027.
Yeni Asır, 672, 863, 947.
Yeniçağ, 119, 573, 576, 1028.
Yeniçeri, 123, 565, 576, 590, 802, 879,
905, 906, 937, 1010, -ler, 124, 125,
567, 854, 855, 879, -lik, 863, 937.
Yeni Hukuk Fikri bkz. *L'Idée moderne...*
Yeni Mecmua, 111.
Yeni Türkiye, 44, 47, 49, 53, 55, 57,
117-120, 130, 132, 133, 138, 143,
170, 187, 194, 209, 210, 216, 221,

223, 227, 234, 235, 286, 288, 293,
335, 338, 342, 350, 352, 378, 379,
391, 398, 411, 424, 440, 447, 459,
480, 491, 568, 572, 574, 641, 647,
648, 691, 692, 714, 778, 783, 784,
895, 900, 909, 924, 925, 933,
1018, 1020, 1021, 1024, 1038,
1077, 1094.

*Yeni Türkiye Devleti'nin Yapılanmasında
Mahmut Esat Bozkurt (1892-1943),*
42.

Yezid I., 843.

Yezid (Hebenneka), 1016.

Yezidilik, 812.

Yılmaz, 945, 946, 1075.

Yozgat, 84.

Yörükler, 440, 563.

Yugoslav toprağı, 633.

Yugoslavya, 386, 387.

Yuhannâ ed-Dımaşkî bkz. Iohannes Da-
mascenus.

Yunan, 33, 39, 84, 100, 113, 114, 116,
151, 152, 153, 155, 166, 176, 178,
182, 194, 199, 205, 206, 210, 333,
400, 529, 665, 668, 669, 793, 824,
893, 922, 950, 962, 963, 1002, -lı-
lar, 82, 91, 100, 106, 114, 115, 155,
158, 167, 175, 197, 198, 201, 202,
205, 209, 245, 367, 439, 599, 709,
856, 973, 988.

Yunanistan, 151, 177, 181, 187, 198,
199, 201, 203, 205-207, 209, 373,
458, 475, 529, 585, 715, 735, 784,
805, 957.

Yurdakul, Mehmet Emin, 463.

Yusuf Ağa (Valide Sultan Kethüdası),
859.

Yusuf Ziya Yozgadi, 1010.

Yücel, Hasan Âli, 431, 432, 1022, 1023.

Yücer, Rıza Ruşen, 1081, 1082.

Z

Zalif, 486.

Zaro Ağa, 826.

Zenon, 962, 963.

Zeydiler, 775.

Zigana dağı, 37, 309.

Ziya Gökalp, 111, 308, 347, 438, 440,
441, 451, 887, 890.

Ziya Paşa, 141.

Zümrüdü Anka, 288.

Abidin Daver • Ahmet Ağaoğlu • Ahmet Cevat Emre
Ahmet Emin Yalman • Ahmet Hamdi Başar • Ahmet Kemal
Ahmet Şükrü Esmer • Ahmet Talat Onay • Aka Gündüz
Alâettin Cemil Topçubaşı • Ali Naci Karacan • Ali Rıza Erem
Avni Başman • Bedri İzol • Burhan Asaf Belge
Celâl Nuri İleri • Cemal Hüsnü Taray • Cenap Şahabettin
Falih Rıfkı Atay • Hadi bin Mihri • Hakkı Tarık Us
Halil Nimetullah Öztürk • Hamdullah Suphi Tanrıöver • Harun Aliçe
Hasan Âli Yücel • Hasan Cemil Çambel • Haşim Nahit Erbil
Hayri Lütfullah • Hüseyin Ragıp Baydur • Hüseyin Vasıf Çınar
İbrahim Fazıl Pelin • İsmail Habib Sevük • İsmail Hakkı Baltacıoğlu
İsmail Hâmi Danişmend • İsmet İnönü • İzzet Ulvi Aykurt
Kâzım Nami Duru • Lütfi Arif Kanber • Mahmut Esat Bozkurt
Mahmut Soydan • Mehmet Cemil Bilsel • Mehmet Emin Erişirgil
Mehmet Esat Çınar • Mehmet Saffet Engin • Mehmet Şeref Aykut
Mehmet Ubeydullah Hatipoğlu • Musliheddin Âdil Taylan
Mustafa Kâmil Dursun • Mustafa Necati • Mustafa Nermi
Muzaffer Hamit • Nadir Nadi • Nâzım Ali
Nâzım Evren • Necip Ali Küçüka • Necmettin Sadık Sadak
Neşet Halil Atay • Neşet Ömer İrdelp • Nuri Aziz
Nusret Kemal Köymen • Peyami Safa • Rahmeti Arat
Sadri Ertem • Süreyya Ağaoğlu • Şevket Süreyya Aydemir
Şükrü Kaya • T. M. Ziya • Tekin Alp
Vâlâ Nureddin • Vedat Nedim Tör • Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Yaşar Nabi Nayır • Yusuf Akçura • Yusuf Kemal Tengirşenk
Zeki Mesut Alsan • Zeki Nasır Barker • Ziya Gökalp

₺90

